This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 6105 128 547 366

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES

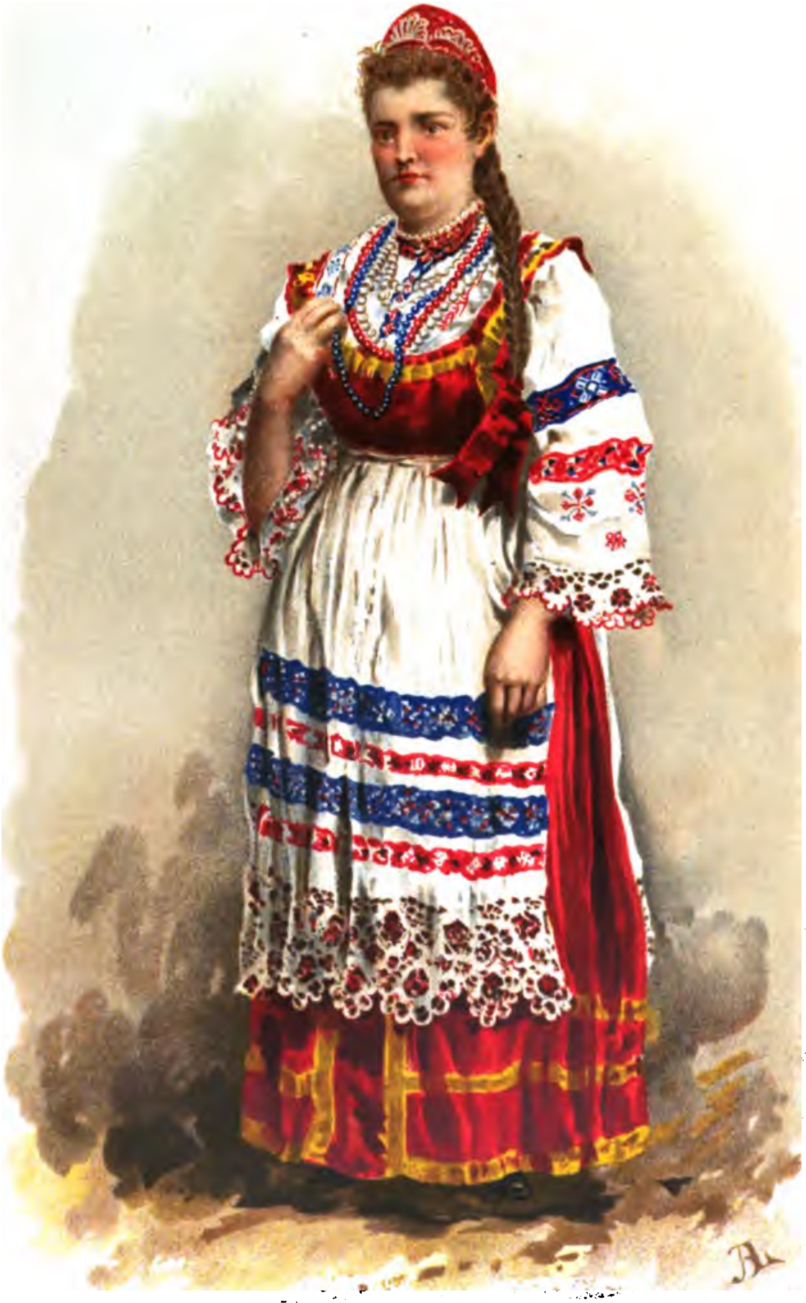

VELKORUSKA.

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy,
zároveň vydavatel:

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů
krásné prósy:

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XI.

KNIHA XXIII.

DRUHÉ POLOLETÍ.

Patisk původních prací se vyhražuje.

„**Květy**“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.
TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.
1889.

MF 1-1 ..

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
FEB 0 0 [illegible]

OBSAH.

Strana

Za pět set kop. Historická povídka. Napsal Kolda Malínský . . . 1, 146, 253, 385
Hostem u básníků. Překlady Jaroslava Vrchlického 8
Lidské včely. Román od Sofie Podlipské . . 13, 157, 278, 400, 519, 682
Ztracený. Obrázek podhorského života od Jos. Vejvary 22
Rodinné drama. Román od Jana Vítovce 38, 130
Letní den. Báseň Adolfa Heyduka 54
Václav Živsa. Hexametrem napsal Svatopluk Čech. 56, 185, 310, 437, 691
Z „Prostých písní“ Františky Klejslovy 60, 690
Balón a jeho význam pro vědy přírodní. Podává O. Fr. Vaněk 63. 189
Zajatec na Kavkaze. Napsal hr. L N. Tolstoj. Přeložil J. Jílek . . 79
Harlekynady v Praze. Dramaturgická stať J. Arbesa 96
Z uměleckých výstav. Píše Beda L. Mrak 111, 248, 734
První buditelové bulharští. Píše Jos. J. Toužimský 118, 331
V Žiravce. Národopisný obraz z haličské Rusi. Nakreslil Fr. Řehoř 124, 241, 324, 454, 578, 695
Fatum. Báseň Elišky Krásnohorské 128
Hořká jádra. Básně Jaroslava Vrchlického 141
Proč lkáti? Báseň Adolfa Heyduka 153
Švýcarská pověsť. Báseň Jos. V. Friče 154
Oranžový sad. Napsal Jos. D. Konrád 176, 261
O bakteriích. Napsal Fr. Faktor 209, 346
Grillparzer. Povahopisná a dramatická studie Jos. V. Friče 214, 368, 476, 607, 740
Laciné peníze. Národohospodářská úvaha. Napsal H. G. Schauer . . . 219
Můj kamarád Mussard. Napsal Ludovic Halévy. Přel. J. Guth . . 228
† Josef Jakubec Napsal A. Š. 251
Dobrou noc! Báseň Adolfa Heyduka 260
Naději. Báseň Elišky Krásnohorské 270
Ukázka katalanské epopeje „Atlantis“. Napsal Jacinto Verdaguer. Z originalu přeložil Jaroslav Vrchlický 297
Mladí manželé. Napsala Bož. Viková-Kunětická 302
Z východní Afriky. Časová črta Napsal Václav Dříza 315, 441
Seraf. Napsal Luigi Parpagliolo. Z ital. přeložila Marie Kalašova 341
Josette. Novella. Napsal André Theuriet. Přeložil Pavel Projsa . 355
„Herci“, lužičtí národní hudci. Z „kapitol o slovanské hudbě národní“ od Ludvíka Kuby 375, 485, 585
Slzičky. Dvanáct ballat Jaroslava Vrchlického 380
Na trati. Báseň Irmy Geisslovy 396
V staré Litvě. Báseň Julia Zeyera 419
Na léčení. Napsal Otakar Bystřina 428, 509
Sestře Kleméně. (Báseň v próse.) Napsala Marie Kalašova 437
Národní divadlo a jeho krise. Napsal dr. Servác Heller 445
Povodeň. Napsal Emil Zola. Přeložil Josef Pachmayer 457
Vesnické posvícení v „poesii“ předešlého století. Podává Pavel Albieri 497
Magali. Báseň Frederica Mistrala. Ukázka z provençalské idylly „Mirèio.“ Přeložil Jaroslav Vrchlický 505
Ukázka z hymnů rgvédských. Na Pardžanja. Přeložili Em. Kovář a Jar. Vrchlický 508

Strana

Jaro na šachtách, Báseň Aug. Eug. Mužíka 516
Přírodě. Sonet Josefa Stritara. Přeložil Vojtěch Pakosta. 518
Scéna u divadelní zpěvačky. Z netištěného dosud dramatického žertu „Náramek“ od Emanuela Bozděcha 546
Ovčák. Z cyklu povahopisných studií z našeho venkova od Otakara Červinky 549
Z mých mladých let. Prosté i romantické upomínky Serváce Hellera 552
Malé drama. Napsal Aug. Eug. Mužík 559, 666
Výlet na Korsiku. Cestovní črta. Napsal Quido Mansvet Klement 567
Žebravý mnich. Napsal André Theuriet. Přeložil Duchoslav Panýrek 583
Hrůzná noc. Napsal Enrico Castelnuovo. Přeložil Pavel Sita . . . 603
Marie. Napsal Carmelo Siracusa. Přeložil Fr. Pover 615
Úměrnost sil v přírodě. Podává O. Frant. Vaněk 619
Naturalismus v poesii. Napsal H. G. Schauer 623, 711
Z Národního divadla. Referuje Anežka Schulzova 626, 749
Nové sonety samotáře od Jaroslava Vrchlického 660
Papírový koník. Napsal Felix Téver 671
První sníh. Báseň E. Forevera 688
Básníkům. Báseň Josefa Kuchaře 689
Bitva u Bunkerloo. Napsal W. H. Bischop. Přeložil Josef Pachmayer 699
Kamarádi. Humoreska Joh. Nordlinga. Ze švédského přeložil O. S. Vetti 716
Nová Francie. Napsal H. G. Schauer 724

Vyobrazení: Velkoruska. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — Balón padákem. — Balón jakoby hořel. — Nitro balónu vzduchem napjatého. — Fata morgana v oblacích. — Přistání na mořském břehu. — Ďábel letí. — Srpen. Z „Měsíců“ Mikuláše Aleše. — Balón uvázl na stromě. — Přistání balónu na poli. — Balón mezi dvěma oblaky. — Sloup Vendômský s ptačí perspektivy. — Valašský bača. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — Město Zanzibar. — Náčelník z východoafrického pobřeží. — Dívka z východoafrického pobřeží. — Ovocný trh v Zanzibaru. — Cestující pod ochranou východoafrických domorodců. — Žízeň! — Říjen. Z „Měsíců“ Mikuláše Aleše. — Náčelník ze zanzibarského pobřeží. — Bohatý plantážník z ostrova Zanzibaru. — Postrach před rudým sluncem. — Nemilé setkání. — „Serbské husle.“ — Kroj moravských Slováků. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — Záliv u Ajaccia se Sanguinairskými ostrůvky. — Město Ajaccio s Grand Hôtelem. — Rodný dům Napoleona I. v Ajacciu. — Napoleonova jeskyně. — Pomník rodiny Bonapartův v Ajacciu. — Pomník generála Abbatucciho v Ajacciu. — Lesní roklina u Bavelly. — Tržní náměstí se studnou čtyř lvů v Ajacciu. — Tarakava. — Srbské dudy. — Prosinec. Z „Měsíců“ Mikuláše Aleše. — Brána mešity Bu-Medinské v Alžírsku. — Alžírský hadži. — Krajinka z Tunisu. — Bardo, sídlo vlády v Tunisu. — Matka a dcera z Alžíru. — Alžírské typy.

Za pět set kop.

Historická povídka. Napsal **Kolda Malinský**.

(Pokračování.)

Mladý pán přiveden brzo a omluvil se paní máti, že si zaše do krčmy, aby se podíval na rej a veselí venkovské chasy Paní Kateřinu zamrzelo sice, že syn její tou chasou nepohrdl a cestu mezi ni vážil, nejsouc však zvykla synovi čeho vytýkati, vyzvala jej prostě, aby proti ní do koče zasedl. Pavel podav ruku Lahodovi, zemanovi a knězím, kteří stále ještě u povozu stáli, učinil dle vůle matčiny a vstoupil do vozu právě, když Magdalena dvířkami zahradními na dvůr vstoupila.

Studiosus ohledl se po dívčině a pokynutím ruky jí s bohem dával.

A již rachotil kočár po návsi dolů ke Kutrovicům, provázen jsa mnohým sice zvědavým pohledem, ale ani jediným „vivat“.

„Bodejž kolo zbořil!“ zvolal krčmář, pohlížeje přes plot za odjíždějícími.

U Lahodů hodovníci zašli zase do světnice a teď teprv přisedl Říha ke stolu. Ulehčilo se mu a on se rozjařil až do zpěvu. Za to Mistr Josua byl zase zamlklým.

Měl bystřejší zrak než druzí. Pozoroval již dříve, že studiosus více v kuchyni a na dvoře dlel, než ve světnici, nápadným mu bylo, že oba mladí lidé zároveň se vrátili byť různou cestou a když mladík dívčině tak srdečně rukou kynul, věděl již, kolik uhodilo.

Paní Agatha prozradila manželovi, že Pavel byl stále po boku Magdaleny, že lichotná slova jeho panně nemálo lahodila, a kdykoliv po ní se ohledla, že zrak její lpěl na mladíkovi, byvši pak paní Agathou postižena, že vždy hluboce se zapýřila.

Paní Agatha přiznala, že ona to také byla, která přiměla pannu, aby k tanci odešla, že však studiosus, dověděv se o tom, ihned byl odhodlán ji tam následovati.

S nedobrou byl by se málem potázal, nebo — jak Mistr vyzvěděl — dav se do tance, nepouštěl Lenku ani z rukou a vzbudil tím žárlivosť selských synků, takže tito již se umluvili, že mladému pánu vymetou notný pardus.

„Aby nezapomněl na metlu magistrovu,“ pravil ku spiklencům jejich náčelník, Vít, syn Matěje Lukše, rychtáře Kutrovického.

„Jen ať tě to nepřivře v Dobešce,“ nahodil mu jeden ze soudruhů, narážeje na to, že Vít, jakožto Slanský poddaný, mohl by bujnosť svou odpykati ve Slanské šatlavě.

„A kdyby mne to pranéř stálo, nepovolím,“ rozkřikl se Vít a obrátiv se v tu stranu, kde Pavel na chvilku s tanečnicí svou se byl zastavil, změřil ho pohledem tak úporným, že Lenka až se zachvěla, zahlednuvši Víta.

„Hleď se, panici,“ šeptala na to Pavlovi, „ukládají o tebe, vrať se raději do statku.“

„Půjdeš-li se mnou, půjdu,“ rozhodl, pozoruje ty zamračené tváře mladíků; „ne-li, zůstanu, však on kord také něco svede!“ A již sáhl na rohatinu na stěně, kam byl dříve kord svůj zavěsil.

Synkové, pozorujíce toto, seskupili se ku vchodu, což Lenku velice poděsilo a chtíc vyvarovati nesváru neb i neštěstí, jehož následky by ona a její otec nejvíce asi pocítili, byla ochotna Pavla provázeti. Vzavši jej za ruku jakoby v žertu prošla s ním řadou mladíků, aniž by i jen slovo škaredé bylo proti studiosovi proneseno.

„Nu což, Víte?“ zahučel jeden z mladíků, kteří patrně čekali, že ten, jehož nejvíce se týkalo, počne.

„Mám ho bít, když ho vede za ruku,“ odpověděl vyzvaný skrze zaťaté zuby, „aby mstili se na ní.“

A mladý patricius vyvázl tak pod ochrannou rukou dívčí a tak se i stalo, že posel zastihl je již pod planou hruškou, která sousedila se štěpnicí Lahodovskou. Tu se rozešli a Madlena vklouzla zadními dvířky do zahrady.

Poslední tato příhoda byla Mistru Josuovi velmi milou. Byl velice rád, že nedošlo ke šrůtce mezi synky a patriciem a zároveň si liboval, že asi studiosus bude návštěvy ve Kvílicích syt.

Tím jsa uspokojen, nezmínil se Lahodovi o dobrodružství syna primasova, a to tím spíše, an se byl přesvědčil, že Lahoda v trudné své myšlenky byv zabrán, nijakž nepozoroval, že by byl mladý Samuelis dceři jeho zvláštní pozornosť věnoval.

I pana BurJana překvapila novinka, nebo on v hovoru s paní Kateřinou zabrán jsa v líčení dobrodružství v Uhrách zažitých, byl duchem na siném Dunaji. Srdečně se zasmál tomu, jak studiosus vyvázl, ač byl také rád, že má uspořenu mrzutosť, která by byla vznikla, kdyby mladý pán s nějakou modřinou aneb šrámem z posvícení domů se vracel.

Za umírněnosť tuto, odebrav se s večerem s přátely mezi veselý lid, nahradil chase ten věrtel, o který opatrností páně primasovou připravena byla.

Vítovi se pan BurJan vysmál, že by byl z něho špatný čihař, že mu i hejl z vějičky uletěl.

„V pravdě, v pravdě, urozený pane BurJene,“ nutil se Vít do žertu; „nebylo však do čeho bít', takových konipásků by na moji pěsť musela být forota. Než přece mi toho žel, že jsem mu perutě nepřistřihl, aby nemohl tak daleko létat.“

Pan BurJan pohrozil mu za to prstem.

„Měl bysi o svých pánech mluviti uctivěji,“ dodal, „třebas nebyli hodni.“

„On zmoudří, milostivý pane,“ pravil rychtář Molitoris, „až schladne.“

A Vít schladl teprv druhý den, když se slunce východem ke Kutrovicům kráčel, prozpěvuje si „pro jednu pannu klobouk na stranu.“ —

III.

Na posvícení brzo zapomenuto, jen tu a tam v denním hovoru zavaděno o primasa, jinak věc sevšedněla.

V hovoru se Slanskými dověděli se Kviličtí, že pan Matyáš všude takovým a paní Kateřina že nemá ani v městě přátel, a že by byl vrchovatý čas, aby pán Bůh na ně křížkem nějakým vzpomněl, a tvrdosť a pýchu jejich pokořil a k pádu přivedl.

I u Lahodů zapomenuto a Říha těšil se, že asi v brzku zase pan Jiří prvého místa dojde a jen když si v mysli opakoval úvahu pana Matyáše o malé výnosnosti gruntů osamělých, rozechvělo ho to a musel o tom zase kolikrát po celý den přemítati.

Skoro bezděky byl nastoupil dědictví po otci, ale teď, zvyknuv na statku, přál si, aby ho mohl zanechati dceři v tom stavu, v jakém jej byl přijal.

Odtud ty trudné myšlénky.

Než i to přešlo a tak by bylo vymizelo všeliké pomyšlení na nemilou návštěvu, kdyby byl opět a opět obraz její nebyl obnovován přičiněním primasovic Pavla.

Nikdo z obyvatelů vesnice nemohl se upamatovati, že by byl studiosus kdy dřív o Kvílice zavadil, ale od posvícení jel tudy na nizounkém hnědouši několikrát týdně.

„Jezdí k mladému zemanovi do Srbče,“ pravil Lahoda sousedům, a ten to asi nejlíp mohl věděti, nebo mladý patricius skoro pokaždé, zahýbaje kolem Lahodovic na cestu k Plchovu, zastavil před vraty statku.

Na cestu k Plchovu mohl ovšem dostati se kolem mlýna cestou úpravnější a méně strmou, ale páni mívají rozmary, a mladý patricius volil vždy cestu strmější, měl pak k tomu ovšem vždy příčinu neb záminku. Tu požádal za doušek vody, tu potřeboval jakési opravy na uzdě neb sedle — někdy se optal jen po zdraví.

Vyšla-li k němu Madluše, trvalo to vždy déle, než mohl zase pustiti se dále; vyšel-li kdo jiný, nezdržoval se s ním.

S počátku stačilo, promluvil-li s pannou několik slov, později žertoval, usmíval se děkuje za posloužení — avšak již se i sehnul na koni, štípl dívčinu v tvář a již se ztrácel v oblaku prachu v hlubokém úvoze.

Naděje Mistrova, že mladík Kvílic se stříci bude, se nevyplnila, a když na kameně pod ořešáky Lahoda sousedům sděloval, že tu zase byl mladý Samuelis, pokynuli si významně, ovšem aby jich Lahoda neviděl; počaliť se domnívati, že Lahodovi návštěvy ty lichotí a že i účel jejich mu není neznám a nevhod.

Oba sousedy věc rmoutila, byli panně přivykli, byla jim milou a byli by rádi ji viděli šťastnou. Zejména farář nemohl se smířiti s myšlenkou, že by jeho Máří měla se dostati na scestí, kde by ji potkala jen úhana a bol. Proto umínil si jednati na vlastní vrub, třeba otci nevhod.

Když v neděli po nešpořích přišla Máří k paní Agatě na táčky, odvedl ji pan Mistr stranou a domlouval jí celou silou své výmluvnosti.

Magdalena s počátku se zarazila, jako by jí pan Mistr činil křivdu; když však na ní žádal, aby se mu zavěrovala, že jest jí mladý patricius lhostejným, zapýřila se, pověděla pravdu a dala se do pláče.

Vyznala, že uznává, mezi ní a mladým Samuelisem že hluboká propasť.

„Nepřekročitelná,“ dotvrdil Mistr.

Naříkala však, že není sebe mocna, že jí snad učarováno, že nemůže na nikoho a na nic mysliti, než na něho, že srdce se jí kormoutí při myšlénce na budoucnosť, ale že nemůže jinak, že musí naň pohlednouti, s ním promluviti — že by zemřela raději, než by ho vídati neměla. Mistr spustil zase celý příval domluv, výčitek, napomenutí a výstrah, sliboval a povzbuzoval, ale darmo, jen vzlykot byl mu odpovědí, a když propouštěje dívku, chtěl, aby mu sdělila, jak se rozhodla a co počíti hodlá, zakryla si fěrtouškem tvář.

„Modlete se za mne, dvojctihodný pane,“ úpěla; „vím, že jdu neštěstí vstříc a že těžce zarmoutím milého otce — ale — Bůh mi odpustí — on je také láska —“

A již kvapila z fary.

Mistr pohlížel za ní okem zaroseným a kynul si hlavou, jako by dotvrzoval, že zle vše skončí. Uvažuje pak dál, uznal konečně, že zavinili tak sami. On i manželka jeho vychovávali děvče v názorech, které na vsi místa neměly, pan BurJan vypravuje jí o životě na hradech a zámcích a stroje ji po zemansku, odcizil ji mravům otců a proto nedivil se již Mistr, že pohledla výš.

Uhlazený mrav a lichotný hovor patriciův lišily se tuze od prostoty venkovské a jadrné sice, ale nehledané a někdy drsné mluvy chasy a mladíků selských, kteří tu a tam přiblížili se i k dceři Lahodově, ale zase samoděk ustupovali, poznávajíce, že děvče mravem k nim se nehodí. I Vít Lukšův, který nejvíce si domýšlel a nejvytrvaleji o přízeň Magdaleninu se ucházel, od osudného posvícení se jí stranil, ač i dále do Kvílic docházel, nemoha tak zhola zapomenouti.

Mistr všel v radu s panem BurJanem. I ten uznal, že stala se chyba, a ta že asi velmi těžko se odčiniti dá. Zeman vzal zase Říhu na potaz a tu seznal, že Lahoda nepozoroval posud, že by cesty Pavlovy měly za cíl Kvílice a nikoliv Srbeč, a proto obrátil, nechtěje znepokojiti Říhu, vše v žert, ale radil mu důrazně, aby Madluši vdal.

Říha byl překvapen, na něco podobného byl posud nepomyslil a bylo by se mu zdálo zbytečným, nebo považoval Lenku posud za dítě, za děvče, které dovede jeho rozesmát, pana Mistra pokoušet pro jeho lysinu, zemana zlobit pro jeho dlouhé kníry, ale vdávat — to ho překvapilo. Zůstal hleděti na rytíře, jako by zkoumal, nežertuje-li, ale tvář páně BurJanova byla vážna.

„Do tisíce neděl již jí mnoho nechybí,“ počal zase zeman, „a hlídat jednu pannu týž než tisíc much —“

Říha kynul jenom hlavou, že zeman pravdu dí, ale tvář jeho prozrazovala otázku „co činit“.

A rytíř byl i tu s radou pohotově. Prohodil, jako by jen mimovolně, že Kutrovického rychtáře Vít nějak tuze často do Kvílic přichází a nápadně často poblíž Lahodovic statku prodlévá.

To udeřil pan BurJan na pravou strunu, to se Lahodovi líbilo. Bylť Kutrovický rychtář znám jakožto muž zámožný, Slanským pánům milý, tak že nikdy nepsali mu „robotnému“ ale vždy „poctivému“ rychtáři, což se dálo na statcích jejich vždy jen jednomu, který takto ostatním za vzor a náčelníka vystavován.

Rychtář Lukeš měl syny dva. Jeden byl již při něm ženat na statku, druhý, Vít, posud svoboden; přiženění na statek Lahodovský bylo by bezpečně i rychtáři velice vítaným, jakožto pak Slanský poddaný byl by i u pánů ochotného svolení nalezl, kteří neradi viděli, přecházel-li na jejich grunty poddaný cizopanský.

Říha, ačkoliv z překvapení byl se ještě neprobral, poděkoval upřímně panu BurJanovi za přátelské upozornění a slíbil, že zmařeno u něho nebude a že dle rady páně věrně se spravovati chce.

Vrátiv se domů, potkal na dvoře Lenku. Pohledl na ni jiným zrakem, než jak jindy na ni hledíval a uznal, že má rytíř plnou pravdu; Lenka byla švarnou pannou. Divil se sám sobě, že neviděl dotud, co mu stále bylo před očima.

Panna, pozorujíc ten upjatý pohled otcův a vidouc, že z venku přichází a nejspíše s panem Mistrem rozmlouval, myslila, že uhodla příčinu pohledu toho a sklopila oči.

Říha nebyl znatelem dívčího srdce, jemu v mládí růže nekvetly, ale chování dceřino zdálo se mu nyní býti jinakým; i to sklopení očí bylo mu svědkem, že pan BurJan v čas jej upozornil.

Neoslovil dcery a nemínil vůbec zmíniti se jí o radě zemanově, pokud by ještě vše zrale nerozvážil. Radil se s tchýní a ta schválila radu páně BurJanovu. Uznával, že již sil mu ubývá a že by bylo třeba pevné ruky k vedení hospodářství, ale při myšlence, že by on na svém statku byl druhou osobou, jeho slovo že by bylo jen radou snad nežádanou a nemilou, a nikoliv rozkazem, se zamračil.

„Ještě času dost,“ pravil po chvíli, založiv levici v bok a pravicí hladě šedivou svou hlavu. Aby pak mohl myšlenkami svými bez vyrušování se obírati, vyšel do polí a tak z meze na mez přecházeje, došel až k potoku, který dělil grunty Kvílické od Kutrovických a usedl tu u své louky pod hustým olšovím.

Neseděl dlouho, když ze zadumání vyrušily jej kroky na protějším břehu potoka, pozdvihl hlavu a až se zarazil — stálť před ním Kutrovický rychtář.

Říha měl nahodilé objevení se Lukšovo za prst osudu a odvětiv na srdečný pozdrav, zval souseda, aby k němu přisedl.

Seděli tu dlouho a rozmlouvali horlivě a již se slunce bylo skrylo v Bilichovských lesích, když konečně povstali a měli se k odchodu. Lukeš provázel Říhu na půl cesty ke Kvílicím a tu ještě hovořili chvíli, nežli po upřímném potřesení pravic se rozešli.

V neděli odpůldne přišel Vít k Lahodovům. Hospodář uvítal jej srdečně, Lenka jen obvyklým pozdravem. Odpovídala na jeho otázky, ona se i usmála jeho žertům, ale jak mohla, vyhnula se mu a Vítovi nepodařilo se přiblížiti se k ní a promluviti s ní samotnou.

Po druhé nebylo líp ani po třetí.

Odcházíval mrzut.

Byla-li v krčmě muzika, býval tam Vít mezi prvními, ale darmo čekal na příchod Lenčin, ta se tam od posvícení neukázala přes to, že nejednou ji žádal, aby přišla.

„On jí panic zapověděl,“ prohodil kterýsi z Kvílických v přítomnosti Vítově.

Vít si dupl a ten den hráli hudci jenom jemu a ráno provázeli jej až ke Kutrovicům — k Lahodovům víc nešel.

„Jsem tam zbytečným,“ odbyl otce, když ho vybízel.

Za to Pavel přestal dojížděti na Srbeč a dojel vždy jen ku Kvílické kovárně, která byla prvým stavením Kvílickým od Slaného jdouc.

Tu mistr Šimon, oprášiv ruce, vzal v opatrování koně a studiosus zahnuv za kovárnu, přeskočil náhon a hustými křovinami kryt obešel několik stavení, až došel mlýna a prošed tímto, zašel do skrovného domku za mlýnem, který hraničil se zahradou Lahodovskou. V domku bydlel Lahodův strýc, rovněž Řehoř, poněvadž však měl jen nepatrný domek v poddanství Štampachovském, neříkali mu Řehoř, nýbrž Řehůřek a nikoliv Lahoda, nýbrž Lahůdka.

Bratr, sedlákův otec, dal jej, jsa jeho poručníkem, vyučiti řemeslu krejčovskému a chtěl jej přiženiti do města, ale Řehůřek vrátiv se po půlletě z vandru, přiženil se na domek v sousedství statku. Zjednav si výhost od vrchnosti Slanské, slíbil panu BurJanovi poddanost a člověčenství.

Na vsi řemeslo ho neživilo, zůstal tedy bratrovi na krku. Nesrovnal-li se s bratrem, srovnal se tím méně se synovcem, nebo považoval statek Lahodovský aspoň potud za svůj majetek, že odnesl, čeho zmocniti se mohl, dobře věda, že synovec ho pro to uháněti nebude, byť by mu to sebe více nemilým bylo.

Za to vše Řehůřek kde mohl, poškozoval zájmy synovcovy a proto i nyní ochotně poskytl útulku k záletům mladého patricia, pozoruje, že z toho Lahodovům nic dobrého nevykvete.

Ale jemu kvetlo.

Patricius nikdy neodešel, aby se Řehůřkovi nedostalo peněžitého daru a Lenka, jak mohla, přinesla také; u Lahůdků nebyli tak zásobeni nikdy, jako teď a na statku úbytku nepozorovali.

Schůzky Pavlovy nezůstaly ovšem tajemstvím a v brzku vypravoval o nich Cerunda na faře i ve tvrzi; jen do statku si netroufal.

Farář pídil se po příležitosti, aby mohl domluviti Řehůřkovi, což se mu konečně podařilo. Sešel se s ním před kostelem a vyzval ho do fary.

Domlouval mu i hrozil, že z kazatelny ho veřejně napomene, nepřetrhne-li návštěv studiosových, ale darmo. Řehůřek se vymlouval, že tu tam poslouží pouze svým řemeslem, poruší-li se co na šatu panicově neb strhá-li se co na uzdě neb sedle a Lenka že z útrpnosti a milosrdenství někdy něco z hospodářství přinese, poněvadž prý uznává, že stalo se mu bezpráví a že jako poběhlík ze statku byl vyhostěn. O úmyslných schůzích věděti nechtěl.

Mistr Josua, ač věděl, že to nepravda, dal tomu místo, ale pohrozil, kdyby Řehůřek napomenutí jeho nedbal, že hrozbu onu splní.

Třetí den přišel Cerunda, že potkal ženu Řehůřkovu, ana z krčmy nese čbán piva, že má nejspíše Řehůřek hosta.

Mistr Josua nelenil a obešed statek, zahnul k domku Lahůdkovu. Ale již se kmitla Lenka přes cestu a cestou ku mlýnu vlál větřík pláštíkem mladého patricia. Mistr nešel k Lahůdkovům, ale vrátiv se, vešel do tvrze.

Pana BurJana nalezl, an sedí na posledním schodu na pavlači a vylupuje z lusků bílý bob.

„Dobrý se skopovinou,“ pravil ku příchozímu, podávaje mu ruku a odhrabuje nohou luskoviny, aby pan Mistr po nich nesklouzl.

Vedl na to hostě do své rytířské síně, jak nazýval prostrannou světnici v průčelí, která po stěnách ozdobena byla starým brněním a některými trofejemi z tažení páně BurJanova do Uher.

Mistr Josua nebyl tu od příchodu zemanova z Uher a proto seznal rytíř, že asi důležitá příčina kněze k němu vede.

Mistr, přijav od rytíře chleba a soli a kalíšek vína, usedl ve staré lenošce zemanově a jal se na vyzvání páně vypravovati, čeho se byl od Cerundy dověděl a co před chvilkou sám byl spatřil.

Rytíř s tváří zamračenou přisvědčoval k řeči Mistrově a těsně sevřené jeho rty a zaťatá pěsť svědčily, že u vnitru zemanově to bouří.

„Dám spravit šatlavu a z Přerubenic od pana Chrysostoma vypůjčím si kládu,“ rozhodl rytíř, sotva přestal Mistr mluviti; „nepotřeboval jsem posud obého, buď Bohu za to chvála, ale ten kuplíř Řehůřek a ten náhončí Šimon kládě neujdou!“

Mistr oznámil, že míní příští neděli z kazatelny oba svůdce veřejně napomenouti.

„Nečiňtež tak, dvojctihodný pane,“ orodoval zeman; „postavil byste i ty druhé na pranéř a snad vám přece žel Madluše a Říhy — tomu podpanštilému holobrádkovi bych toho ovšem z plna srdce přál.“

To uznal Mistr a na přímluvu zemanovu upustil i od jiného úmyslu, prozraditi totiž vše Lahodovi; za to umluveno, že se oba pokusí o to poslední a druhého dne odjedou spolu do Slaného a přednesou svou těžkosť manželům Samuelisovým.

Po návratu hodlal pan BurJan přistoupiti trestem k provinilým svým poddaným. (Pokračování.)

* * *

Hostem u básníků.*

Překlady **Jaroslava Vrchlického.**

Emile Augier.

Cizopasníci.

Pod vlysem pomníku, jejž vyklenuli,
ne vlaštovka jen s hnízdem, jež tam staví,
leč kvítek mnohý, mnohý chumáč trávy
má asyl vlídný ve skulině žuly.

Zeď zmládne tím a vzhled má usmívavý
a v kytku pakli jste je utrhnuli,
má každý květ svůj med, přísloví praví,
vše dobré jest, co roste boží vůlí.

Nuž bez omluvy a všech bez výkladů
sem verše vážné jako směšné kladu,
v mé stavby rýhách vzklíčila ta změť.

Zde vizte onen květ a trávu v zmatku,
o nichž můj sonet mluví na počátku,
žel, není pomníkem jich rodná zeď.

Mladé dívce.

Ty proti přírodě chceš vésti boje,
ty lásku zapíráš a zákon její?
Cos trpěla as, tak že srdce tvoje
ve květu let propadlo beznaději?

Či pro vždy mládí uvadnul ti květ,
pod bouře dechem že se zachvěl jednou?
Dnů tvojich číše chová na dně jed
jsouc otrávena tvojí slzou bědnou?

Hleď, já jsem stár a vím, co žití cíl,
mé srdce tolikráte krvácelo, —
já nelituji krve svojich žil,
jež tekla tam, kde pro lásku se chvělo.

---

* Z knihy různých překladů dosud netištěných.

Neb učily mne trny a vše hloží,
nad lásku lepšího víc nemůž' býti,
i lásky bolesti jsou dílo boží,
líp srdce zdrtit, než je uzavříti.

Theophile Gautier.

Hroch.

To zvíře, které hrochem sluje,
se v sítí v Javě ukrývá,
kde hemží se v dnu každé sluje
víc potvor, v snech než přebývá.

Tam boa roztáčí se, syčí,
řve tygr tam, až poušť se chví,
ve vzteku bůvol supá, řičí, —
hroch pase v tichu se, neb spí.

Co jemu šípů déšť a bodců?
Zří člověka a klidný jest,
směje se kulím domorodců,
o jeho kůži zní jich chřest.

Já hroch jsem, který nechvěje se,
mé přesvědčení jest můj štít,
v té zbroji, jíž nic nedotkne se,
mne vidíš klidně světem jít.

Motýli.

Motýli bílí jako sníh
v zástupech letí nad moře,
kéž za nimi bych já se mih'
tou cestou v modrém prostoře!

Má tmavooká bajadero,
ó kdybych jejich křídla měl,
zda uhadla bys, noci dcero,
zda uhadla bys, kam bych spěl?

Ni růží nezlíbal bych keř,
přes doly, hvozdy bych se zdvih',
k tvým přivřeným rtům slét bych, věř,
má květino, a umřel v nich!

Z Lenau-a.

Toť čiré nic, kam znaven zrak se chýlí
a život jest jen všední putování,
hon divý bez oddechu, bez ustání,
až cestou zatím opustí nás síly.
Ó kéž by aspoň k cíli poslednímu
se člověk v síle svěží dostat moh',
jak první náběh bral si, mladý hoch,
tu v posled tomu vysmál by se šprýmu.
Však cizí moc nás trhá stále rázem,
jak džbánku jest nám, u studny jenž puk'
a jehož obsah zvolna stéká na zem,
tak dlouho, jak to jde jen středem luk.
Teď prázdný jest a kdo by z něho pil?
Čas, k druhým střepům bys jej pohodil!

Robert Hamerling.

Corregio.

Ba věru, ze všech mistr z Correggia,
zářící Allegri mi nejmilejší!
On štětec nehrouží víc do barev,
spíš do samého žáru, do blesku!
On nemaluje ani, jen tak lidi
a světce s anděly a věčné bohy
nahází v světla nejčárnější proud,
kde nechá capat je! Tam koupají se
ve zlatém moři v světla paprscích,
ve zdroji života a rozkoše!
Jeť každý obraz barev bacchanál
pod jeho rukou, hoj, toť větrů vír
hřmí skupinami jeho, budě život
ve hlubinách všech ku záchvěvům plesu,
jenž tajně proniká vše postavy,
i k modlitbám byť ruce spínaly.
Ba je to tentýž mocný větru vír,
jejž rozpoutává, ať již maluje
žár, kterým vzplála Io, bolestný
ať kajicnice vzlet, ať blaživý
a rosný půvab mladé lovkyně,
ať světic nadšení, když před Pannou
neb před Dítětem klečí v extasi.
Toť starý onen van je rozkoše,
tož z dávno zašlých zlatých oněch dob,
když hříchem nebyla!

Ví bůh, toť mistr,
jenž tak pochopil život s rozkoší
v jich jádru, — chci jej poznat osobně,
v zrak hledět mu a vína nejlepšího
ze Syrakus s ním láhev vyprázdnit!

Tak nadšen veselý děl kardinal
před nejnovějším dílem Correggiovým
a vstal, šel do Parmy jej vyhledat
ve klidné dílny jeho zátiší.
Muž bledý sestoupí tu s lešení,
tak bledý, tichý, shrben pokašlává,
leb lysou má, vyzáblý obličej
a zhaslé oko, v rozpacích a němý
dlí před hostem, jenž volá vesele:
Vy Correggio? — Což stůněte snad, mistře?
Či přetvařujete se? Dolů s maskou!
Vy chytráku, vy liško, jste-li sám
z Correggia mistr, velký Allegri!
Ba lišák jste a někdy rouhavě
i v svatých smyslně si vedete,
pohansky, drze... K čemu tato tvář?
Ni na jediném z vašich obrazů
tvář nezřel jsem, jež by se nesmála
a vaše — pah! již šprýmů zanechte
a dolů s maskou! Jen se přiznejte,
že veselý jste, jak říkáme, hoch
a světák, vždyť ty v změti prchavé
a žárné jiskry v zhaslém oku vašem
to zřejmě praví. Věru nemaloval
tak bohyň těla, kdo jich nelíbal
a vaše Io v svém snu rozkoše
snem přece není! Či vám překáží
snad purpur můj? Nuž, vězte, příteli,
s uměním krása není kacířstvím,
ba naopak, čím světce krásnější
nám bude malovati štětec váš,
tím raději k nám lid se pohrne...
Jen dolů s maskou, raděj pojďte láhev
Syrakusského se mnou vyprázdnit!

Tak hovořil. A mistr zemdlená
zved' víčka a děl tiše, váhavě,
jak styděl by se: Pane kardinale,
ach, promiňte, já vína nepiji
ni ze Syrakus, neb mi stoupá k hlavě
a podivně mi prsa súžuje.
O mojich obrazech co pravíte,

též jiní říkají a možná dost,
že pravdou je to dle vašeho soudu.
Vy myslíte, že rozkoš, jíž plá Io,
jsem živému snad tělu ukradnul
a přemaloval takto na plátno?
Však promiňte mi, vy se mýlíte;
zlá žena vadivá a dětí smečka
mé celé štěstí, ony krásné ženy
na obrazech mých, vězte, poprvé
jsem teprv zřel, když jsem je vymaloval
a nikde, nikdy, ani ve snách ne:
neb moji snové nejsou půvabní.
Kdys jednou, dávno v svojí mladosti,
tu měl jsem chvíle, kdy tak podivně
mi bylo v mysli, jakby chtělo srdce
mi roztát v těle v ruchu života,
jak překypět by chtělo do světla
a barev moře na mých obrazech!
Tu rozkoš s bolestí mi vřely v duši,
leč brzy já se vzpamatoval zas,
já usmát musil se, na mnohý trud
si vzpomenout a tu jsem k sobě děl:
Jen bláznem nebuď, milý Correggio,
své dary Fortuna tak rozdává,
ve pásmo žití tomu vetká krásu
a tomu dláto nebo štětec zas,
pak jeho štěstím kámen jest a barva,
jen krásný sen pro jiných lidí zrak.
Ach, vězte, pane, z veškeré té slávy
jak díte, díla má jež oblétá,
ni jedna moje žití nezjasnila,
ni jediná a nezjasní je víc,
snad mimo tu, jíž na Kristovo čelo
smrt v sledním okamžiku vylila,
tož smrti gloriola, ze všech běd
ta, z nouze, z chorobného těla muky
mne vykoupí a z tísně útrap zlých.

Jak zmámen veselý stál kardinál,
pak soucitně stisk' ruku mistrovu
a odešel. Ten krokem kolísavým
slez' lešení své a dál maloval
na divukrásné, luzné Danai.

(„Blätter im Winde 1888“.)

* * *

Lidské včely.

Román od **Sofie Podlipské.**

V.

To bylo pro Leni krušné probuzení. Posadila se v posteli a dívala se upřeně na bratra, při čemž tvář se jí prodloužila a zkřivila tak, že vypadala jako měsíc v poslední čtvrti, zacházející nad pustinou příšerně a šedivě, bez lesku.

„Co tak hledíš?“ hněval se Petr. „Sama jsi mne k tomu vybízela a nyní děláš, jako bych ti pravil neslýchanou novinu.“

Ale ona nepřestala tak divně hledět. Místo odpovědi zkřivil se jí obličej ještě více a prodloužil se také ještě.

„Vstaň!“ pobízel ji Petr. „Půjdeme tam raději hned. Aby — aby nebylo snad pozdě . . .“

Teď vydral se z úzkých, zapadlých prsou staré panny výkřik, který neměl nic lidského a zdál se vycházeti spíše z hrdla nějakého vodního ptáka. Strhla si s pololysé hlavy velký plátěný noční čepec a začala si rváti zbytek svých krátkých šedin. Ústa roztáhla se jí od jednoho ucha ke druhému i dala se do pláče tak dětinského, že Petr viděl náhle v těchto tazích svou malou plačtivou sestru, jakou za dětství bývala.

Odvrátil se od ní a odešel. Pro sebe mručel: „Ta vyvádí. A kdo o tom začal, ne-li ona? Vida, že tomu vlastně nechtěla!“

Jemu bylo zatím rovněž do pláče, jako jí. Na stole hořela lampa, ježto posud se nerozednilo. Obcházel kolem stolu s rukama na prsou sepjatýma a mhoural na podobizny. Odvrátil od nich hlavu a zas musil na ně se ohlednouti. Tam byla podobizna otcova. Na tu si lampou posvítil. Hleděl dlouho do toho bodrého obličeje, až mu bylo, jakoby jej viděl živého.

Postavil prudce lampu na stůl a řekl: „Tak, Leni, dělej! Snídejme a pojďme! Cestou zastavíme se na ranní u sv. Haštala.“

Leni přišla ve stavu žalostném a zvolala, lomíc rukama: „Jsme žebráci! Teď můžeme vzíti hůl a mošnu a můžeme jíti žebrat.“

Petr hodil okem po podobiznách. „Dej sem snídani!“ řekl. „Prozatím jen se tam ukážeme; uvidíme, co se děje. Možná, že nebude tak zle. Snad nebude třeba dát peněz, aneb aspoň ne všecko. Nějak se to snad obejde a zachrání.“

Myslil teď na to, jak šťastně dovedl uchopiti se záležitostí po bratru zmotaných. Jako centy spadla mu s mysli tíha jeho věku, zvýšená mrzoutstvím, skoupostí, samotou, sestřiným vlivem. Již nebyl by ani uvěřil, že v něm zbylo ještě tolik z bývalého Petra, ústupného a ochotného, tiše pracovitého, neskonale dobráckého.

Bylať tato stránka bytosti jeho dávno již pohřbena v ssutinách mladistvých snův o štěstí, nikdy neuskutečněných. Na ssutinách této bývalé ušlechtilosti vyrůstalo bodláčí, trní, rulík a blín. A to byl teď on. Ale kdo kdy zná duši lidskou? Člověk překvapuje sebe někdy sebou samým a pak okřeje, vidí-li sebe, jakým býval druhdy, takořka z mrtvých vstávati — to měl by pak hleděti v mysli udržeti navždy.

Jak mohla Petra takto vzpamatovati chvíle omámení, jest hádankou psychologickou. Kdož ví, co působením vzněcujícího nápoje v těch nervech, v tom mozku zavitém kolem nastřádaného majetku roztálo tak, že znova v něm volněji koloval život a že se v něm znova hýbal cit, před tím umrtvený? Či nebyl ani teď ještě úplně střízliv? Jisto jest, že byl posud silně ovládán nočními vidinami a jakýmsi kouzlem, vycházejícím proň z rodinných podobizen, které jej bez přestání magneticky k sobě přitahovaly.

Leni dala se trochu ukonejšiti bratrovými slovy. Nebylo tedy ještě jisto, že by měly býti vydány ty milované peníze. Viděla opatrnost Petrovu a důvěřovala jí. Ostatně, byla tu ještě ona, aby zamezila tu věc. Bylo jí nyní vhod, že půjdou k Norbertovům. Nebyla by měla doma přece jen žádného pokoje.

Oblékla se pečlivě. Vzala na sebe svůj dvacetiletý plášť a desítiletý klobouk, rukávník, za kterým se celá mohla schovati.

Nepromluvila při snídani ani slova. Uschovala všecko pečlivě před odchodem, zamkla prádelníky, skříně a truhly, pak ještě celý byt. U dveří pokropila sebe i bratra z kropenky svěcenou vodou. V kuchyni nesměla se Zuza, stará posluhovačka, ničeho tknouti, dokud by slečinka se nenavrátila.

Klíče od špíže a dřevníkův, od půdy a sklepů byly uschovány. Zuza měla jen povolení drhnouti zatím kuchyň, pavlač a schody.

Mezi těmito přípravami Zuza odvážila se ptáti: „Kam pak dnes páni jdou? Což je nějaký památný den? Bude sloužena mše svatá?“

Leni neuznala za vhodné odpověděti. Kývala jen hlavou a šeptala si: „Ba ano, měla by se dáti sloužit mše svatá.“ Při tom vypadala, jen do hrobu ji položit.

Konečně vypravila se s bratrem z domova. Ještě se úplně nerozednilo, ale svítilny v ulicích byly uhaseny. Na jasném nebi bylo viděti jitřenku a obloha celá tonula v bělavém, sladkém kmitu jitřním.

Stávalo se vskutku jen tehdy, byla-li sloužena nějaká smuteční mše na památku nebožtíků, že Petr se svou sestrou společně vyšel z domu. A tu vycházel obyčejně on o nějakou minutu dříve ze vrat než-li Leni. Také dnes šel o několik kroků před ní.

Ona jej sledovala opodál. U kostela na ni počkal a oba vešli do klenby posud zatmělé. Obdařili hojně žebračky a svíčkové báby. Pak posadili se za sebe každý do jiné škamny, což bývalo jejich zvykem, a modlili se. Ach, jak se modlili, oba stejně vroucně, houževnatě, vášnivě o zachování toho drahého jmění, aby Pánbůh je nedonutil, je vydati!

Každému pohybovali se rtové jako mlýn a Leni stenala nahlas. Slza za slzou padala jí na růženec, jehož lesklé kuličky jen jen lítaly mezi jejími prsty. Oba slibovali Pánu Bohu mnoho mší a svatému Haštalu nový obraz, jestliže se záležitost šťastně skončí.

Bylo po mši a ohrožení boháči vyšli zdlouhavě z kostela, opakujíce ještě a ještě své prosby a modlitby.

Ale potom již neváhali a ubírali se v obvyklém pořádku jeden za druhým k Norbertovic příbytku.

Byl to posud týž příbytek, do kterého mladá Karla Vyskočilová se byla provdala a paní Norbertovou se stala. Po svatbě za týden vystrojila tehdy mladá paní slavnostní oběd, ku kterému přišla i teta Leni.

Pak byla tam ještě třikráte při křtinách dětí. Ale od křtin Emerichových nepřekročila toho prahu, za kterým ji vše pálilo a urážolo, začínajíc od mladé paní, která jako královna sloužiti si dala, až k vyfintěným, drzým služkám, které se tetě Leni posmívaly, což jí neušlo.

K dětem Karliným cítívala Leni často mocné hnutí a tiskla je někdy upřímně k srdci, avšak ten pocit byl ztrpčen ihned, pozorovala-li, jak děti přivykaly od útlého dětství nesmyslnému, v očích Leniných, přepychu v obleku, ve stravě, ve všech zvycích.

Proto bylo všecko zvaní Norbertovic marné ještě v dobách jakéhos takéhos rodinného míru. Leni se vyzula časem ze všech návštěv u neteře a nechala tam švagrovou s bratrem choditi. Kdykoli tito se však domů navrátili, mívala tolik pichlavých poznámek, že nikdy neprošel takový návrat bez následující pak mrzutosti. Paní Vyskočilová jej pokaždé oplakala.

Ačkoli Petr při hádkách své ženy a sestry mlčíval, nemohl přece jinak, leč ve svém přesvědčení straniti sestře. Bývalo pak též jemu víc a více nepříjemno choditi k nevlastní dceři a také se z toho vyzouval, až se stalo dokonce zvykem, že tam chodila matka sama, až po krátké nemoci zemřela před pěti roky.

Kdykoli dcera i s dětmi navzájem přicházela k matce, paní Vyskočilová hleděla pohostiti je v zadních pokojích, kam Leni nepřicházela. Neb tato bydlila po smrti svého otce u bratra i švagrové, jakkoli těžce se rozloučila s bytem ve Hlemýždí ulici.

Ale nechtěla tam hospodařiti sama i lákala bratra stále, aby se tam přestěhoval se ženou, z bytu velmi pohodlného, který ještě Pavel byl zařídil a obýval, když se oženil. Tomu bránila se její švagrová a nepovolila jí. Teprve po smrti její měla Leni tu radost, že zase sídlela a vládla v rodném domku.

Kdykoli Norbertovic děti ke své babičce přicházívaly, bývalo Leni líto, že k ní více nelnuly. Bylyť přece dvakráte s ní spřízněny. Tu naříkávala, že jsou odchovány v nenávisti k tetě a k dědovi, až i ten tomu uvěřil. Děti bály se jí. Někdy lákávala je k sobě nějakým laciným dárkem, za který dosti těžce se odhodlala dáti těch několik krejcarů. Pak žádala od nich za to, by u ní vytrvaly a tiše poseděly, a tu jim kázala, by byly šetrnými, pracovitými, vypravovala jim případy rodinného neštěstí, až jim vlasy vstávaly a ony s pláčem od ní utekly. Tu rozhněvala se na ně teta Leni a dlouho nechtěla je ani vidět. Prohlásila, že jsou to děti z gruntu pokažené, z kterých nikdy nic nebude.

Po onom hněvu rodinném, který vznikl o Nový rok, po smrti paní Vyskočilové následkem sporu o dědictví, bylo ovšem nadobro vše přetrženo mezi Vyskočilovými a Norbertovými.

Po tolika letech, hořkostech a odcizování hledali nyní časně ráno oba starci dům, kde jejich příbuzní bydlili. Ani jeden ani druhý nepřišli mnoho let na Václavské náměstí a nemohli dlouho najíti ten pravý dům. Mnoho bylo v okolí jeho pozměněno, dům sám byl znova zřízen. Konečně zdálo se jim, že našli ten pravý, a vešli.

„Je to zde opravdu?“ tázala se Leni na schodišti, přehlížejíc nepřátelským pohledem stukaturskou práci na zdech, na sloupech a pilířích a vůkol celou úpravu dokonale elegantní.

Petr dostoupil do prvního patra a řekl: „Je to zde. Jen pojď! Na těchto dveřích je nápis.“

Leni vystoupila tedy za ním. Dvéře byly zavřeny. Ani kliky u nich nebylo. Petr i Leni hledali nějaký zvonec. Ani toho nenašli, neznajíce zařízení zvonku pomocí elektrického drátu, kde dostačí stisknouti malý knoflík.

Dívali se jeden na druhého a byli by vyslovili své podivení a politování nad takovým vchodem, kdyby jim to bylo stálo té chvíle za řeč.

Jak dostati se tedy do vnitř? Čekali několik okamžiků, zdali by někdo nevyšel. Ale nic se v domě nehnulo a v bytě Norbertovic také nebylo šramotu. Ani služky posud nevstávaly. Byla tomu právě asi hodinka, co paní Norbertová, hlídajíc po celou noc každé hnutí svého muže, posléze usnula.

Také děvčata i Emerich zdřímli si teprv nyní po noci v úzkostech probděné, kde každé chvíle něco hrozného očekávali. K ránu dali se pak též ukolébati tichem ničím nevyrušeným.

„Odejděme tedy zas,“ mínila Leni. „Co tu budeme státi, jako bychom byli žebráci my . . .“

Petr neodpověděv jí, rázně zaklepal. Čekaje na účinek tohoto ohlášení své návštěvy, stál tu všecek rozčilen, s tepajícími žilami. Leně křivil se obličej a žloutl.

Paní Norbertová, jež spala právě vedle předpokoje v kabinetu před mužovou ložnicí, slyšela ze spaní to zaklepání. Nemohla se však úplně probuditi. Její obraznosť utvořila na základě toho zvuku sen. Paní Norbertová viděla sebe ve snu ve vězení se svým mužem a slyšela to zaklepání. Tiskla se k němu plna úzkosti. Jakési matné představy ji děsily, jako by oba měli jíti na popravu a jakoby pro ně přicházeli. Norbert ji konejšil: „Nebylo to nic. Zdálo se ti to jen. Nikdo neklepal.“ Ale jen domluvil, zaklepáno podruhé. Spící paní proniklo to sluchem a všemi nervy. Zastenala ze spaní a budila se. Ale vazba spánku byla tuhá. Mělať od přírody dar dobrého spánku a sluchový dojem splynul podruhé ve snu s hrou obraznosti. Nebyla více ve vězení, ale ve hrobce, nakloněna nad mrtvolou svého muže. Po zaklepání otevřely se dvéře hrobky a černě zakuklená postava natahovala k ní ruce, by ji popravila. Nešťastná spící žena svíjela se v úzkostech, bránila se . . .

Pavla byla první, která se úplně probudila prvním zaklepáním. Vyskočila. Pot vyvstal jí na čele. Co znamenalo to klepání, kde bylo možno zvonit? Přinášel někdo nějakou hroznou zvěsť? Či byl tohle způsob, jakým se ohlašují od soudu, přicházejí-li zatýkat? Dětinská domněnka. Hned ji opravila. Přece cítila strach a hrůzu. Oblékala se chvějícíma se rukama a mezi tím doufala, že se snad mýlila, že měla sen, ve kterém se jí zdálo, že se klepalo na dvéře.

Slyš: Buch-buch-buch. Podruhé, rozhodně silněji. Všechno má svůj výraz: nejen zpívaný zvuk, mluvené slovo, stisknutí ruky, ale i kroky a samo zaklepání. V tomto zaklepání bylo cítit cosi naléhavého, přísného, děsného. Pavla z něho cítila, co dělo se v Petrově duši a do jeho prstů přecházelo, když podruhé klepal.

„Můj Bože! Můj Bože!“ naříkala tiše. „Kdo jen to klepá po ránu? Co to může býti?“ Nemohla se odhodlat jíti ke dveřím, ptáti se, kdo to jest, a přecházela přestrašena po pokoji. Tu bylo zaklepáno pánovitě a ostře. Petr pravil při tom své sestře: „Teď klepám naposled. Nepřijdou-li ještě, odejdu a nikdo mne tu více nespatří.“

Zatím otevřela služka v rozházeném obleku dvéře a trhla jimi nevrle. „Kdo pak tu bouří?“ zvolala. „Kdo se to opovažuje? Co tu chcete?“ tázala se neuctivě. „Což neumíte zazvonit, že tak bouříte?“

Náhle zarazilo se to děvče v proudu břitkých slov a jakýsi pud jí pravil, že tohle nejsou lidé, kteří se mohou takto odbývati, jakkoli se zdáli prostými.

Oni jí neodpověděli, Petr vkročil beze slova do předpokoje a Leni šla za ním. Pochmurný, přísný výraz těch starých tváří věstil také služce něco neobyčejného a též ona začala báti se jich. Nicméně nedala toho znáti a měřila jejich podivínské postavy úštěpačným pohledem.

Petr tázal se zhurta: „Kde pak je pán a paní?“

„Spějí,“ odsekla služka. „Snad nebudete chtít, abych k vůli vám je budila.“

„Pojďme, Petře, odtud!“ zvolala Leni nejvýše rozhorlena. „Vždyť vidíš, jak jsme tu vítáni a váženi.“

Ale mezi tím již Pavla vyběhla a div nepadla k nohám starému párku, jejž poznala po hlase.

„Dědečku, tetičko, probůh, odpusťte! Prosím, pojďte dál do mého a sestřina pokoje. Tatínka i maminku hned zavolám. My jsme všickni ještě spali. Proto jsme vás ihned neslyšeli.“

„Vy jste mohli spát?“ řekl děd vyčítavě. „A rodiče spějí dokonce ještě! A my jsme noc probděli k vůli vám. Starosti nám rozrývaly srdce. Ah, jdětež! Jdětež! Vy nestojíte za naše účastenství. Pojď, Leni, vraťme se. Dobře, že jsme tu byli, že jsme to viděli.“ Petr umínil si, že tohle řekne podobizně svého bratra. Chvěl se všecek hněvem.

„Ach, vždyť jsme nespali, vždyť jsme noc proplakali a teprv k ránu nás to přemohlo,“ naříkala Pavla. „O, prosím vás, nehněvejte se na mne pro tu nezvedenou služku. Pojďte do teplého pokoje, zde je všude zima. Ach, nechoďte od nás! Vy jste měli tedy slitování! O mějte ho jen chvilinku ještě! Ach, jak bych vás chtěla milovat! Vy nevíte, jakým štěstím je mi vaše přítomnosť! Vy jste tedy dobří! Bůh vám to zaplať!“

Starci byli jejími výkřiky, jejím hlasem překonáni a dali se jí vésti skrze dva pokoje, naplněné leskem moderního komfortu, přes měkké koberce, kolem obrazů, záclon, etažer a konsol. Otevřela svůj pokoj, neb věděla, že Karla také již byla přehodila růžový župánek s bílou atlasovou ozdobou. Sama měla ranní oblek z kažmíru bordeaux barvy, zlatým vyšíváním lemovaný. Nemyslila teď na dojem, který musilo činiti celé okolí a jejich obleky na staroušky. Zapomněla také docela, že byly posud rozestřeny na dvou křeslech dívčího pokoje nádherné plesové obleky, její a sestřin, jak je tam byla včera švadlena dala.

Klopýtajíce přes koberce v pokojích posud šerých, starci užasli, vstoupivše do roztomilého boudoiru slečen, osvětleného křišťálovým lustrem, visícím se stropu.

Petr vešel napřed a zatočil se neobratně. Leni zůstala státi na prahu a chytila se aksamitové portiery.

„Kde to jsme, bratře?“ zvolala, mávajíc velkým rukávníkem kolem hlavy. „Toť je nádhera města Ninive a Babylonu, Sodomy a Gomorrhy. A my ubozí střídmí pracovníci máme dáti poslední, těžce nastřádaný groš za tohle? Za tuto hříšnou nádheru máme dáti svou krev a všecko? Na stará leta máme býti o vše oloupeni a pracovati zas ode dne do dne?“

Pavla padla, štkajíc, na kolena, a schovala si hlavu v závloně alkovny. Karla skryla se v alkovně a držela se za hlavu.

Leni přistoupila k plesovým oblekům. Ukazujíc na ně prstem jako na živé důkazy těžkého zločinu, zvolala vřískavým hlasem: „A co je tohle? Slečinky jsou přichystány jíti do plesu v tomto obleku? Ale co to znamená? Jakou hanebnou komedii hrály jste si včera s námi? My, poctivé duše, nemohli jsme spáti; chtěli jsme se ustrnouti, odpustiti a znova se obětovati. Ale tohle jde přece nade vše, co se kdy špatného dělo. Mluvte, co chtěly jste včera u nás, vy nezdárnice? Potřebovaly jste našich poctivě vydělaných peněz k zaplacení tu těch hadrův a krámů?“

„To je nad mou sílu,“ úpěla Pavla, lomíc rukama, a padla obličejem na podlahu. Karla dodala si nyní mysli, vyšla z úkrytu a přistoupivši k tetě, řekla: „Tetičko, odpusťte, že jsme vás včera pobouřili a obtěžovali. Myslili jsme vskutku, že je náš otec ve krutých nesnázích. Ale zatím, než jsme se od vás navrátili, našel nový pramen záchrany a dnes vyrovná se všecko, aniž budeme více u vás za něco žebrat. Nebojte se, nepřijdeme nikdy více.“

Teta před ní ucouvla, přeměřila ji a řekla: „Dnes půjdete již zase do plesu a povedete dál ten bohaprázdný život, který vašeho otce zavádí k špatnostem. Dnes zakryje ještě svou podlosť a nechá to vše býti, až to zase propukne. Ale co je mi po tom! Tím líp pro mne a pro mého bratra, že je tomu tak. To vám však povídám: až vašemu otci ten jeho nově nalezený pramen opět zanikne, neopovažte se přijíti k nám ještě jednou. Byla bych schopna vás vyhnat. Rozumíte? Ode dneška odříkáme se vás slavně, já i dědeček. Neznáme vás více. Petře, pojďme,“ řekla, obracejíc se k tomuto, jenž po celý tento výjev tupě do okna byl hleděl do mrazivě jasného vzduchu.

On hledě stále z okna, pravil: „Kde pak jsou rodiče? Spějí pořád ještě? Což není možno je vzbudit? Jsem-li už jednou zde, chci s nimi promluviti, než odejdu, bych zajisté více se nevrátil.“

Pavla vzchopila se mezi těmito slovy dědovými a podívala se smutně na něho i na tetu. Co teta mluvila, bylo jí hrozné, ale hroznější bylo, čím Karla nemoudře tetu popudila. Vždyť byl ten pramen pouhou smyšlénkou. Pavla viděla věci jasně. Když děd a teta přišli, byla by je radostí zulíbala.

Věděla, že jediné v jejich ruce je možné vyváznutí z nešťastného postavení.

„Půjdu pro rodiče,“ řekla s přízvukem a pohledem tak dojemným, že kámen by se byl ustrnul.

„Eh, co!“ teta rozhodovala. „Půjdeme tam sami. Nejsme cizí hosté, abychom se musili dát opovídat. Nevídáno, abychom je nemohli překvapiti v posteli. Tak pojď!“ velela Pavle a šla ze dveří s rukávníkem napřed.

Nedalo se nic namítat. Byla patrně podezřiva a nechtěla, by neť byla na její návštěvu připravena. Očekávala ještě nové pobuřující důkazy ničemnosti této rodiny. Obávala se, že Petr není ještě dosti rozhorlen, a chtěla jej míti docela na své straně, až by se dále ještě přesvědčil o dokonalé lehkovážnosti a ošemetnosti těchto příbuzných.

Avšak Petr nechal ji jíti samotnu. Posadil se u okna a schoval si obličej ve dlaních.

Pavla sledovala tetu, otevírala před ní dvéře, pouštěla ji vždy napřed, ukazujíc němým posuňkem, kam má jíti.

Tak přišly spolu do pokoje, ve kterém paní Norbertová byla strávila tuto noc a kde ji byl posléze vydésil těžký sen, způsobený zaklepáním jejího otčima.

Třetí jeho zaklepání vzbudilo ji pak již docela. Avšak nemohla se vzpamatovati. Seděla na divaně, chytajíc se za hlavu, a matné obrazy minulých snů táhly v mlze kolem ní.

Kdyby byla stála té chvíle u dveří a kdyby byla mohla viděti příšerné, shrbené postavičky otčima a tety, byla by snad hrůzou omdlela.

Stáliť tam, jakoby byli soudci vyslanými z podsvětí, aby žádali účtův od těchto lidí z toho, čeho bezprávně užívali. Ona vstala a nepokojem štvána, vešla do ložnice svého manžela zcela tichounce . . . .

Teta Leni a Pavla ji tedy nezastihly v tomto pokoji, který vedl s jedné strany do pánovy, s druhé do paniny ložnice, a ve kterém lampa, visící se stropu, nepříjemně čadila.

Pavla cítila, že by tetu znova popudila, kdyby na dvéře matčiny ložnice zaklepala nebo jakkoli matku šetrně na neobvyklou návštěvu připravila. Otevřela tedy bez okolků dvéře.

Matčina ložnice byla prázdna, postel netknuta. Teta stála za Pavlou jako inkvisitor, ohlížejíc se po všech koutech.

„Kde je tedy matka?“ tázala se popuzena již měrou nejvyšší, a její zraky dlely hněvivě na atlasové pokrývce, krajkami zdobené, na battistových vyšívaných poduškách, které porovnávala se svými kanafasovými peřinami.

„Je tedy u tatínka,“ šeptala Pavla v úzkostech. „Probděli asi spolu hroznou noc.“

Plačíc hlasitě, letěla ke dveřím otcovým. Teta v patách za ní. Pavla naslouchala u dveří, ale slyšela jen tlukot vlastního srdce. Teta měla netrpělivé hnutí. Pavla musila otevřít.

VI.

Pokoj byl zatemnělý, záclony byly spuštěny. Lampa hořela na stole. V pozadí stálo otcovo lože. Pavla viděla seděti matku na pelesti. Viděla otce ležeti. Pavle sevřelo to ňadra. Ani otec, ani matka nepohnuli se.

„Matinko,“ řekla tiše a bez dechu. „Teta Leni je zde.“

Matka náhle vykřikla, že se to celým domem rozléhalo: „Jsi ty to, Pavlo? Dítě!“ zvolala přízvukem jako šíleným. Vstala a teď bylo vidět, že měla vlasy zcuchány a oděv na sobě roztrhaný.

„On je mrtev!“ křičela znova hlasem srdce rvoucím. „Podívej se! Mrtev!“

Leni zavrávorala před ní, ale veškerá krev, posud hněvem kypící, v ní zledovatěla při výkřiku Pavlině, s nímžto matce na prsa se vrhla.

Co dělo, mluvilo se potom? První chvíle, jež následovaly, byly zmotaným klubkem. Pavla byla omráčena. Matka, před tím dlouho tichá v němém bolu, plakala nyní usedavě v jejím náručí. O Leni nikdo se nestaral a ona zaražena přistoupila k mrtvole.

Očekávala, že ji najde krvácející, s obličejem zohaveným, ale Norbert ležel tu klidně, jakoby spal. Jeho obličej měl mírný výraz. Byl to posud pěkný obličej. Leni sehnula se k němu, by se přesvědčila, je-li mrtev. Nebyl to žádný omyl.

Pavla běžela k otci a vrhla se na něj s pláčem, zatím co Leni vyhrnovala záclony.

„Ale on snad jen spí,“ šeptala dívka, berouc jeho ruku do své, tisknouc ji k ústům, zahřívajíc ji na ňadrech.

Výkřiky a hlasitý pláč přilákaly Karlu i Emericha. Služebné objevily se mezi dveřmi všecky ustrašeny. Jenom děd seděl sám u okna v dívčím pokoji s obličejem posud zakrytým ve dlaních.

V pokoji zesnulého ozývaly se výkřiky a otázky ve všech toninách bolu, hrůzy a udivení. Každá otázka byla sledována smutnou a zdrcující odpovědí: „Bohužel, stalo se.“

A dlouho nebyla vyčerpána žalozpěvná, chaotická ta hudba lidského bolu, neměla konce, vířila sběsile dokola a nebylo pomyšlení, aby se ta bouře utišila. Nebyloť tu jediné osoby, která by byla mohla vlíti utišujícího oleje na pobouřené to vlnobití.

Jedna ze služek, doufajíc, že snad převezme tento úkol starý pán, o němž teď už věděla rovněž jako její spoludružky, kdo to jest, došla k němu a zvěstovala mu hroznou novinu několika slovy.

Petr pozdvihl hlavy. Chvíli díval se do prázdna s výrazem podivným, pak řekl přízvukem rovněž podivným a cizím: „Tak přece?“ Více nepromluvil. Nežádal si věděti nic bližšího. Zůstal na svém místě a jeho oči zachytily se do vzorku koberce u jehou nohou, jehož malé pestré bludiště sledovaly.

Ale jeho vnitřní oko hloubalo se ve bludiště obrovské. Viděl v duchu hřbitov Olšanský a krásné topoly nad hrobkou své rodiny.

Do vrcholů těch topolů byl se zahleděl o pohřbu své ženy, a kdykoli ji u hrobky navštěvoval, vždy zatěkal jeho zrak zase tam. Měl za to, že tam na chvíli snad uvízla ženina duše, než pozemské žití navždy opustila. Teď musil uprostřed zmatku toho domu na ty topoly mysliti. Nepochyboval, že skonal Norbert samovraždou, a mráz jej obcházel. Byl vychován ještě v plné hrůze z tohoto činu lidské vůle, bouřící se proti zákonům přírody. Věřil určitě v peklo a myslil si svého příbuzného, otce vnuků své ženy, přímo tam cestujícího. To bylo tak trapné, tak nesnesitelné, že by nebyl mohl opakovati, co říkal v noci: „Co je mi po nich?“ Jak pak mu do nich nic nebylo? Ach, cítil, že krev není voda. Cítil, jakby teď krvácelo srdce jeho ženě, kdyby tu byla, a nemohl ubrániti se, by mu nekrvácelo místo ní. Tento div lásky, jakých se děje tak mnoho, ač málo docházejí povšimnutí, nedovedl si vysvětliti jinak, než-li hrůzyplným jakýmsi vlivem strašidelným. Vzal si do hlavy, že duše jeho nebožky ženy kolem něho se vznáší, obchází, snad mu klne.

Tak seděl jako přikován stále na témž místě a bál se pohlednouti kolem sebe, aby neměl nějaké vidění. A přece neušel vidinám. Viděl v duchu Norbertovu mrtvolu zkrvácenou, zohavenou, slyšel řeči lidí o tom případě, proklínání poškozených jeho deficitem. Viděl hanbu v podobě hnusného bahna lpíti na celé rodině, na památce poctivých jeho rodičů, na vlastním jménu. Slyšel, jak se říkalo: „Ten starý lakomec je vším vinen. Nedal dceři věna, jak jí náleželo, po smrti ženy upřel jí dědictví pod záminkou, že jeho žena neměla ničeho, když si ji vzal; co měla, že on jí vydělal. Tak přišla dcera o dědictví, ale ona věděla, že jí patří, a proto spolehala na to. Krátce, co se stalo, zavinilo lakomství otčimovo.“

Takové hlasy Petr slyšel v duchu a trápilo jej to. Již cítil, jakoby naň lidé prstem ukazovali. Věděl dobře, že nebyl mezi lidmi oblíben, a cítil každý temný pohled, s nímžto u lidí se setkával. Také nestál o nikoho a žil samotářsky se sestrou Leni jako starý medvěd se svým krotitelem a vůdcem.

Dále pak, co tu seděl v domě smutku raněn ve svém nitru, plném starých jizev, vyplašen z klidu, jaký mívá medvěd ve svém brlohu za zimního spánku, nemohl také ještě odolati obavě, jaký bude míti pohřeb ten samovrah, který se nazýval druhdy jeho zetěm. Domýšlel se, že ho ani nepochovají na hřbitově, nýbrž za hřbitovní zdí. Buďto zapomněl, že již přestal tento brutalní obyčej, anebo nestaral se vůbec o tuto věc. Za jeho mládí byl tento obyčej ještě v užívání. Samovrah býval tehdy pohřben časně z rána bez průvodu a bez kněze. Teď zajímala a trápila jej nejvíce otázka, měl-li by jíti na tento pohřeb anebo ne.

Nevěděl, nepochopil, jak to mohlo býti, ale slzy vstoupily mu do očí, jemu lakomému otčimovi ničemného zetě. Věru. Plakal a v pláči viděl vrcholy velkých topolů, zvolna se klátících a pouštějících do sněhu poslední ještě zapomenuté na větvích listí. Jeho chvějící se rtové šeptali: „Vždyť mu na pohřeb půjdu, Lizinko, upokoj se. Půjdu, ať si řekne Leni, co chce, ať to bude jaké chce. Jen mi nevyčítej, že jsem to mohl zameziti. Ano, chtěl jsem. Vždyť to víš. Což jsem dost nepospíchal? Proč nepočkal?“

Spínal ruce v zoufalé modlitbě a z hrdla vycházely mu nesouvislé zvuky. Slzy padaly mu na ruce. (Pokračování.)

Ztracený.

Obrázek podhorského života od **Jos. Vejvary.**

I. V tiché domácnosti.

V městské čtvrti, „Na obci“ zvané, zrovna pod hřbitovní zdí stál uprostřed košatých stromů, starý, skoro vetchý baráček. Teď je na tom místě úhledný domek a před ním zahrádka s přepestrým kvítím. Ze starého stavení nechali tu, jakoby na památku, tabulku nad domovními dveřmi, nesoucí nápis: No. 251.

Bývalí majitelé by se zde nyní takřka ani nepoznali. Stromy na stráni nad domkem valně pokáceny, stráň podle možnosti urovnána a posázena štěpy a i kolem do kola zříti samé novotiny. A ve vnitř stalo se nejinak. Staročeská veliká kamna, skoro až do samého středu zabíhající, zbořena a postavena nová, s lesknoucími se kachly, chudičké a červotočinou už hodně prolezlé povaly ve stropě nahraženy jinými, hezky černě natřenými. K zadní straně domku jakoby přilípnutá je kolna na dříví, do sklepa vedou schody ze síně a ne jako dříve, před stavením pod okny. Po odstěhování prvějších majitelů bylo tu všecičko zjinačeno.

Vetchý ten baráček obývaly dvě rodiny: Josefa Vondráčka, který byl jeho vlastníkem, a Závodského a sdílely spolu jednu světnici. Mimo tyto dvě rodiny, které dohromady čítaly sedm členů, byl tam ještě vnouček Vondráčkův, Pepánek, jak mu říkali, kterého tam dali v opatrování jeho rodiče, tovární dělníci.

Světnička nebyla příliš prostranná, ale vměstnali se tam všichni dobře. Když ostatní po své práci odešli, stará Vondráčková poklízela a smejčila. Měla ráda všecko na svém místě a všecko jako když z oka vypadne. Všaktě to taky jen hrálo! Hned jaks přišel do vnitř, padl zrak tvůj do levého rohu světničky, kdež visel nakloněný veliký, pozlacený a červotočinou skrz na skrz provrtaný krucifix, pod nímž lampička z červeného skla neustále hořela. Vondráčková vyprávěla, že ten kříž jí přinesl její dědeček až z Vambeřic a že je dotýkaný. V pravém rohu stál těžký, dubový, ze starodávných dob pocházející stůl, kolem něho po dvou stranách takovétéž lavice, v průčelí pak, naproti oknu, sklenník a v něm tolik pestrosti, že až zrak přecházel. Byly tam všelijaké křížky, matičky, různí svatí a světice, vše z dobrého porculánu vyrobené, dobře postříbřené aneb pozlacené a ve Vambeřicích dotýkané. U dveří, po pravé straně, stály dvě postele, naproti nim starodávná kamna. Nad kamny ve stropě, povaly dobře klenutém, upevněny hrázky. Ty byly k sušení prádla. Kolem kamen zas na dvě strany lavice a na té jedné sedával za pošmurných a jiných, na čerstvý vzduch nelákajících dnů od rána do večera starý voják z válek Napoleonských, blízký to příbuzný tetky Karly, jak Závodské k vůli snadnějšímu rozeznání přezdíváno. Nebyl jim na obtíž a ačkoliv ani prstu k nějaké práci přiložiti nemohl, trpěli ho tam přece.

Starý Vondráček byl dlaždičem a v letě sem tam po městech podělkoval. Jeho dcery Fanka a Andula chodily do tiskárny na kartouny a malý Francek navštěvoval městskou školu. Když ráno každý odešel po svém, zůstala doma jen babička — stará Vondráčková — Pepánek, ten starý voják z válek Napoleonských a když právě nebylo co dělat, i starý Vondráček.

V zimě odbývaly se v útulné světničce při kmitu lampy, zavěšené nad stolem, každodenně besedy. Přišli tovární dělníci a dělnice ze sousedství a i staří, usedlejší přicházeli si sem s tím starým vysloužilcem o nynějších časech pohovořit. Tihle poslednější rozsedli se na lavici kolem kamen a mladí zaujali místa u stolu. Z počátku mluvívávali o všedních, obyčejných věcech, pak pro kratochvíli malovali Pepánkovi panáky, domy a jiné takové tretky. To aby měli od něho pokoj, když se pustili do hraní. Hrávali „černého Petra“, „zmrzlíka“, nebo podobné laškovné hry. Tetka Karla, ačkoliv se spíše hodila tam mezi ty starší u kamen, vždycky raději stála u stolu pohotově, aby mohla „černého Petra“ poznamenat. Odběhla ke kamnům, když bylo po hře, sáhla do trouby a prstem sazemi očerněným udělala „černému Petru“ pod nosem „vousy“. To bývalo smíchu!

Jindy, takhle před vánocemi, hráli o jablka, ořechy a pokroutky. Když se hry nabažili, ti, kdo vyhráli, louskali a při tom hovořili o všem možném. K desáté pomalounku se jeden po druhém vytrácel.

V letě, že bylo milejší posedění venku, scházeli se zas nad baráčkem pod stinné, košaté stromy, kolem nichž drnová sedátka pečlivě byla umístěna.

Pod starou hrušní, která své chutným ovocem obtěžkané větve na samou stříšku baráčku skláněla a tak ji před vlezlou horskou meluzinou chránila, sedával Francek a učil Pepánka v slabikáři. Běželoť Pepánkovi už na šestý rok a za nedlouho měl chodit s Franckem do školy.

Někdy k nim přišel potaji starý Vondráček, dědeček, a poslouchával je.

„Tyť budeš pomalu víc umět, než ten tvůj kantor!“ divíval se Pepánkovi, jak mu to učení do hlavy šlo.

To říkával ale jen proto, aby vnuku svému polichotil a tak ho k učení povzbuzoval.

Po učení, bylo-li právě ovoce k česání, trhaly se a klátily hrušky, švestky, jablka a tím podělováni byli sousedé.

„Ještě budeme spolu jen dvakráte takhle ovoce česat,“ prohodil Francek k Pepánkovi.

„A proč to jen dvakrát, půjdete snad na vojnu?“ divil se Pepánek.

„Na vojnu ne!“

„Tedy kam?“

„Je to skoro jako na vojnu. Musím tam zrovna tak poslouchat, jako na vojně.“

„Kam to tedy půjdete?“

„Do fabriky!“

„Jemine! A to do té, co chodí Fanka a Andula?“

„Do té samé!“

„A to budete mít taky takové umazané a obarvené ruce?“

„Zrovna jako Fanka a Andula.“

„Ale budete mně nosit malované panáčky, rytíře a mašiny, že?“

„To víš, vždycky ti něco přinesu!“

„A Vašek Zákouckej má prapor, povídal, že mu ho Barča přinesla z fabriky, přinesete mně taky prapor?“

„A jaký chceš?“

„No hodně veliký, já jsem už taky veliký, a na omalované hrázce.“

„V jakých barvách?“

„Víte, polovic aby byl bílý a polovic červený; takový už je zdaleka vidět.“

„Tak ti přinesu červený a bílý.“

Někdy vyučoval Francka i Pepánka ten starý voják, ale ne ze slabikáře, nýbrž z pamětí. Vypravoval jim o vojně, vojenských taženích, kterých se súčastnil, o městech, kde „ložíroval“ a o znamenitých potentátech, kteří mezi sebou války vedli. Na konec jim jako na důkaz pravdivosti svých slov ukazoval rozmanité památky z vojny: starý, zrezavělý bodák, něco olověných kulí, podkovu, pocházející prý z kopyta Napoleonova válečného oře a zlatou medaillii, kterou sice mohl nosit na kabátě, jako odznak své udatnosti, že ale z domu nevycházel, měl ji pečlivě uloženou vedle těch ostatních válečných upomínek.

Když se tak pustil do obšírného výkladu o těch vojnách — a to činil přečasto — tu i starší rádi zkušenému a kus světa prošlému starochu naslouchávali. Z vojny přecházívala řeč na současné poměry a události, ty porovnávány a posuzovány s dřívějšími časy, pak na hospodářství, řemeslo a konečně i na továrny. Většina mínila, že nepřinesly do Čech nic dobrého, co se jen lidí nadosmrti v nich zmrzačilo, a že zde chudého lidu jistě tolik nebývalo, dokud tu nestály.

„Ale když je teď skoro každý chudý nucen, aby do fabriky chodil, nechce-li jít žebrat. Jiné práce málo, musí se vydělávat tam, kde se vydělávat nechá,“ prohodil na to někdy starý Vondráček.

Zastával svým výrokem své děti. Byl by rád dal Francka někde k mistru do učení, ale v téhle fabrice hned vydělává, třebaže z počátku málo. Pomáhá si už v mladých letech k výživě . . .

Hnětlo ho to. Uvažoval o tom nejednou, ale vždycky přišel k tomu rozhodnutí, že v továrně pro něho nejlepší, a proto že ho tam, jak vychodí školu, pošle . . .

Na vánoce a svátky svatodušní vždycky se u Vondráčků těšívali. V ty doby obyčejně přijíždívali oba starší synové Vondráčkovi: z Hradce „strejc Ignác“, dělostřelec, a z Turnova „strejc Tonda“, pekařský tovaryš.

Doma měli ze syna Ignáce velikou radosť. To, že se mu soudruzi vysmívali, když narukoval, že se stane z něho na vojně velký pán: „za tři roky sprostý kmán“, a on si za dva roky směl přišít na límec po dvou hvězdičkách. A i ten třetí, poslední rok, očekával povýšení. Ani sám tolik radosti nemohl míti, co ti staří jeho rodičové.

Za to druhý syn, Toník, byl všechněm spíše k politování než k radosti. Chlapík sice statný, silný a pružný, ale to jeho pokašlávání slýchávalo se od lidí starších, na smrť nemocných. Uhnal prý si ten kašel při skládání obilí.

„Schvácenina,“ mínil starý voják.

„Jen se podle možnosti šetři, aby se to nezhoršilo. S nemocí neradno pohrávat!“ varovala ho tetka Karla.

„Snad to přejde! A není to ani na mně vidět, že bych churavěl,“ odsekl Toník a zase zakašlal, že to všechny přítomné až zarazilo.

„Šetři se, šetři!“ mínil bratr Ignác.

„Bude nejlépe, když doma zůstaneš,“ radil starý Vondráček.

Ale Toník nedal si radit. Skoro se zlobil, že mu nemoc vyčítali. Po svátcích zas odejel.

„Strýc Ignác“ také odejel, tentokrát naposled. Za nedlouho měl se vrátit mezi své na vždy, a do té doby měl tu třetí hvězdičku na každé výložce jakoby jistou. Ale toho všeho se neměl už dočkat.

Při slavnostním jakémsi střílení roztrhlo se dělo a kaprála „strýce Ignáce“ na místě usmrtilo. To se stalo, když mu bylo dvaadvacet let.

První příhoda, která po několika letech tichou domácnosť rodiny Vondráčkovy rozčeřila, zkalila a mysli jejich rozrušila. Stali se poněkud zamlklými, nesdílnými, že k nim sousedé na obvyklé každodenní táčky přestali docházet.

Trvalo to však jen nějaký čas a zase šlo vše po starém. Usedlí přicházeli poslouchat starého vojáka, a mladší kolem těžkého dubového stolu „černého Petra“ či „zmrzlíka“ zahrat.

Francek se těšil, že za nedlouho bude pomáhat rodičům vydělávat, a Pepánek na slíbené malované panáky a na ten červeno-bílý prapor.

Prostý život, tichá domácnosť!

II. Po příkladu starších.

Franckovi bylo třináct a půl roku. Synkové chudých rodičů, kteří dosáhnou takového stáří, už namnoze sami pomáhají svým živitelům vydělávat. V podhoří je ten starý a zakořeněný zvyk, že jdou do továren. Buď do tkalcovny, přádelny nebo do tiskárny na kartouny. Tam vydělávají hned, ačkoliv se teprve učí. Ale zač pak ten výdělek stojí! Sám by se z toho sotva kdo uživil, třebaže by jedl od výplaty k výplatě jen samý chléb a brambory. Za celých dvanácte dnů práce přinesl takový malý pracovník zlatku, dvě a nanejvýš tři. Za nynější doby ani ne tolik, poněvadž je dělníků s dostatek. I mezi nimi panuje jakási soutěž, konkurence, které dovedou praktičtí fabrikanti vhodně využitkovat.

Je to jedna z nepěkných vlastností toho podhorského chudého lidu, že jsou uvyklí nejen syny, ale i dcery v nedospělém věku do továren na výdělek posílat. Kde pak také ne, když jim jsou rodičové z města jaksi příkladem! Ti nepotřebují tak strádat a každé sousto pracně vydělávat, jako ta chudina na venkově, a přece své děti do továren posílají. Sobě ne k valnému užitku a jiným potřebnějším jenom ku škodě...

A ptáte-li se té chudiny, proč že ty své děti raději nemají k nějakému řemeslu, dají vám v odpověď, nyní že pražádné řemeslo takřka nic nevynáší, a ku krejčovině, ševcovině a podobným že není třeba mnoho učení, to pochytí každý během času sám od sebe, že se nemusí zvlášť učit a obětovat k tomu dva nebo tři roky; ve fabrice že je to mnohem lepší. Vyvracejte jim to jejich „lepší“ neustále, pořád budou stát na svém a naposled by vás ještě měli za lidi, kteří je k nějakému zlu navádějí, neboť každé novorozeně továrního dělníka jakoby už hned v té kolébce fabrice bylo zasvěceno . . .

A ptejte se zase rodičů městských — ovšem ne těch chudých — kterým by jistotně nebylo tak zrovna potřeba, by děti do továren na výdělek posílali: ti vám ani dostatečné a přímé odpovědi nedají. Jedni tak činí z pouhého zisku, druzí k vůli „vychování“, aby prý ty jejich děti v mladém věku něco zakusily, jiní z trestu a opět jiní z jiných důvodů. To se stalo v podhoří také zvykem, že není-li synek anebo dcerka rodičů svých poslušna, pohrozí jim „fabrikou“, a nebylo a není to praničím divným, když svou hrozbu vyplní.

Jindy je posílávali do světa, teď do cizáckých továren. To snad proto, že v těch továrnách prostý dělník mnoho zakusí, a dítě, z trestu tam poslané, tím vskutku velmi potrestáno bývá.

Starý Vondráček byl přesvědčen, že mu jiní klnout nebudou, když Francka do továrny pošle. Že byl chudý, věděl každý, proto mu to také žádný ve zlé pokládat nemohl. Víc ho tížilo, že se může nedospělý synek snadno rozstonat, jako valná většina hochů z továrny: na suchou nemoc.

„Rok, dva snad v té fabrice vydrží a potom . . .“ mluvil, ale nedohovořil.

Ano, co potom? Ta otázka byla na pováženou. Jinoch měl nejlepší svá léta prožít v továrně, v dusném a nezdravém vzduchu, při namáhavé práci, tam se snadno nadosmrti zmrzačit a pak teprv se uchopit něčeho jiného . . .

„Vždyť ty jeho sestry už tam chodí mnoho roků a tváře jim jen hoří,“ přesvědčoval sama sebe.

Pak v mysli probíral ty z města, kteří majetek doma měli a přece buď sami do továren chodili neb děti své tam posílali.

„Není to zrovna dvakrát hezké, že chuďasům chléb odjímají,“ zasteskl. „Jako tuhle ta Valentovic. Ani nevím, co si takoví rodičové myslí. Ovšem, je to prý z trestu, aby jí překazili lásku, z které už měla robátko; ale já mít nějaké jměníčko, jako že nemám, to bych přec jen neudělal. Je to skoro větší nečesť pro rodiče, než pro to jejich dítě.“

Když se sám nemohl rozhodnout, šel na radu ku své staré.

„Ať dělá to, co starší, po jejich příkladu,“ rozhodla stará Vondráčková.

Vondráček tuhle odpověď očekával. Doma nebývalo vždycky a všeho nazbyt, tak že by těch několik šestáčků Franckovy výplaty vhod přišlo. Ale sám o své ujmě, jako jiní otcové, nechtěl rozhodovat. Šel ještě ku svému nejstaršímu synovi, který si z fabrických mozolů zařídil malý krámek v městě.

„Co bys ty radil?“

„Dělejte podle svého,“ dal mu krátkou odpověď.

„Já jen proto, abyste mně to potom ve zlé nepokládali.“

„Chodil jsem také do fabriky a tohle mám z nastřádaných výplat,“ zas na to syn a ukázal na různé zboží, v krámku nahromaděné.

Starý tatík odešel.

„Až bude Francek letitější, může se ho ujmout tenhle, nebo jeho strýc, má dost majetku,“ rozumoval. „Ačkoliv by bylo pro něho mnohem lépe, kdyby si ho vzal k sobě jeden nebo druhý hned,“ dodával.

Váhal ještě a přemýšlel ještě nějaký čas, ale když mu zatanula na mysli slova jeho ženy, aby šel „po příkladu starších“, když viděl, co si jeho nejstarší syn z továrního výdělku nastřádal a když si vzpomenul, že i děti majetnějších rodičů do továrny chodí, tu byl rozhodnut: půjde přec jen do továrny, do tiskárny. —

Francek měl chodit ještě půl roku do školy, ale nedochodil, jako valná většina dětí chudých rodičů ať už v městě nebo na venkově, které obyčejně už od desátého roku pomáhají svým živitelům při vydělávání chleba.

Tatík jeho šel k řídícímu školy prosit, aby Francka ze školy propustil.

„Dobře si to jen předem rozvažte,“ nabádal ho pan učitel. „V těch továrnách nevykvétá pro takové jinochy štěstí.“

Vondráček ani nevěděl, co že by měl na to odpovědět. Ten pan učitel jakoby mu chtěl ty jeho obavy potvrdit!

„Bude to pro něho věčná škoda,“ spustil na novo pan učitel, „vzdělání tam žádného více nenabude; spíš to, čemu se až doposud přiučil, zapomene. A pak ta namáhavá práce pro mladého jinocha ...“

„Dost jsem se nauvažoval,“ zahovořil Vondráček, „ale když není v domácnosti nadbytek, musel jsem se tak rozhodnout. A za nějaký čas ujme se ho buď nejstarší můj syn anebo strýc.“

Starý tatík odešel.

„Ještě mi tu zbývá Francek,“ promlouval k sobě. „Musím se ho nejdřív pozeptat, chce-li do té fabriky chodit.“

Zastihl Francka na stráni pod hruškou. Právě přisliboval Pepánkovi, co že mu všecko z továrny přinese.

„A ty už víš, že budeš chodit do fabriky?“ ptal se udiveně Vondráček.

„Vím!“

„A od koho?“

„Protože chodí Fanka a Andula ...“

„Budeš tam chodit rád?“

„Budu!“

„A proč?“

„Že už vám taky budu pomahat sám vydělávat.“

Tahle synkova odpověď starého tatíka zrovna pomátla. Nebylo divu, že se mu oko zarosilo.

„Chuďátko, jistotně neví, jak že se asi prostému dělníku v továrně vede,“ promlouval v duchu, „jinak by tam sotva s takovou chutí šel.“

„Ale na ty malované panáky nezapomeňte,“ připomínal Pepánek Franckovi, když dědeček odešel.

„To víš!“

„A ten prapor.“

„Jen co se rozhlídnu po fabrice a poznám všelijaké barvy.“

„Ach, já bych také rád do té fabriky chodil,“ zatoužil po chvilce Pepánek.

„Blázínku! A co se ti tam tak líbí?“

„Ty hezké barvy! Pořád bych si maloval panáky a domy. A ti štrejchýři ve fabrice malujou také panáky?“

„Tam se nesmí malovat!“

„Proč tedy mají takové umazané od barev ruce a kalhoty?“

„To že nosí tiskařům barvy a cídí formy. A takovým budu i já.“

III. Tovární život.

To bylo v pondělí, když šel Francek do tiskárny prosit o práci. Že tam nosíval sestrám snídaně a obědy, znal cestu předobře.

Páni ho přijali.

Oblékl si modrou zástěru a špinavou kazajku a zašel, kam mu kázali: mezi štrejchýře. Dokud byl u nich dohlížitel, žádný si Francka takořka ani nepovšiml. Až teprve, když odešel.

„Zas přírůstek,“ povídal jeden štrejchýř.

„Ale chlapík jako hora,“ divil se druhý Franckově postavě.

„Jen se té barvy tak neboj, jako čert kříže,“ posmíval se mu jeden tiskař, když ho viděl s barvou zacházet jako s teplou bábou.

„Jen ho nechte, však on se ostřílí,“ zastával se Francka jeho mistr.

Kdo by ten tovární život neznal, lehoučko by si z těch řečí a úsměšků pozastesk1, ale Francek jen se usmíval. Kde pak také ne, když tu kolem do kola samá známá tvář, buď ze sousedství nebo z města.

Staří a rozumní dělníci také si o tom novém pracovníčku zahovořili.

„Zas o jednoho ztraceného víc,“ litoval Francka jeden.

Ztraceným nazývají plešatí a od samé práce shrbení tovární dělníci každého člověka, ať už mladého či starého, který do továrny jde, aby si v ní živobytí vyhledával.

„Ale je hodně vykrmený, ten tak brzo nepodlehne,“ mínil druhý.

„Však to do roka uhlídáme, jak že mu půjde továrna k duhu“, prorokoval jiný.

„Nebylo by divu, kdyby sušce* podlehl,“ začal opět hovor první tiskař. „Jako ten Matějásko z Kuchelny. Toho pamatuju, když sem poprvé přišel. Byl zrovna tak zdravý, jako tenhle Francek Vondráčků, ale měli jste se na něj podívat za půl léta. Učiněná kosť a kůže, že až k podivení bylo, jak se ten hoch zanedlouho mohl tak spadnout. A než přišla popeleční středa, odnesli ho na Koštofrank. Nepobyl při té své práci ani rok. Mne, holenkové, nesmí žádný tyhle fabriky učit znát!“

---

* Suška = suchá nemoc.

„A jak to, že vy tak dobře vypadáte?“ ptal se jakýs zvědavec.

„Protože pocházím ještě z těch dob, kdy tu neměl žádný z nás o fabrice ani zdání. Tenkrát bylo přec jen lepší živobytí. Člověk musel pracovat zrovna jako teď, ale dostal za to lepší peníze. Když ty fabriky tu postavili, povídali těm chudším, aby šli do nich pracovat. Já šel taky. Z počátku to s těmi pány ještě ucházelo, ale pak sem přišel nějaký cizí dohlížitel a ten nás uměl sbírat! Štrof dával za štrofem, mzdu snížil a všelijaké novoty zavedl. Ale vždycky nás při tom ošidil. A na ty mladé dělníky ještě jinší a mnohem horší zlo přišlo. My, že jsme byli starší, otužilejší, tomu dusnému a nezdravému fabrickému vzduchu jsme nepodlehli, ale ti chudáci, kteří sem přišli zrovna ze školy, to ucítili. Ani jeden z nich tu přes rok nevydržel. Divívám se leckdy sám sobě, že se nerozstůňu, ale staré hnáty víc unesou, než ty mladé. Tak bylo tenkrát, když ty fabriky postavili. Nyní je skoro ještě hůř,“ vyprávěl tiskař.

Dohlížitel se vrátil a přetrhl další rozmluvu. —

Francek dostal se k tiskaři, jehož si ani vynachválit nemohl. I mezi těmi jsou rozdíly. Jeden bývá povahy zlostné, urputné, a jiný laskavé. Jak to u lidí všech tříd a všech stavů obyčejně bývá.

„No, tys jinší chlapík,“ liboval si Francka. „Ten Špicar, co tu byl před tebou, byl takový střízlík, že si všude a ke všemu musel brát stoličku.“ —

Když tovární píšťala začala pískat dvanáctou, spěchal každý z továrny. Kdo měl domů daleko, zůstal před branou na mezi a čekal, až mu přinesou oběd. Dělníci z města a z nejbližších dědin šli domů. Že mají jen hodinu k odpočinku, zrovna utíkají Proto také v poledne žádnému dělníku cestou ani do řeči není a každý jen hledí, aby co nejdříve ten svůj chudičký oběd odbyl. Však si to večer, po práci, vynahradí!

Francek šel také domů.

„Jak se ti líbí v té fabrice?“ ptal se ho tatík.

„No, je tam hezky“.

„A co ti druzí říkali, když jsi mezi ně vešel?“

„Vtipkovali, smáli se, litovali a někteří hubovali.“

Starého Vondráčka píchlo.

„Ale štrejchýři mají taky holky, kterou ty si namluvíš?“ dobírala si Francka starší sestra Fanka.

„Tebe!“ odsekl Francek.

„Ale to mne taky musíš vodit k muzikám a na poutě, jako ti druzí,“ smála se Fanka.

„I budu, musíš ale za mne všude platit!“

„To by tak hrálo!“

Bylo po obědě.

„Francku, počkej na mne, půjdem pohromadě,“ vybízela ho Fanka.

„Ani bys mně nestačila. Kde pak ty, v sukni, můžeš tak ubíhat, jako já.“

A již vyběhl z baráčku. Cestou dohonil několik štrejchýřů ze sousedství.

„Jak ti poprve chutnalo?“ ptal se jeden.

„To víš! Jako kdybych býval celý týden nejedl.“

„No, jen počkej, však ona ti ta chuť brzo přejde,“ ujišťoval ho štrejchýř Kazda, vyschlý to hoch, jejž kašel neustále mořil.

Ostatní jakoby Franckovi záviděli tu jeho chuť k jídlu. Kam pak se také děje, když leckterý celé dopoledne do únavy pracuje a v poledne doma sotva že o lžíci zavadí. Pořádně se z nich žádný nenají. Není hladu, ten tovární vzduch buď že je sytý, anebo odjímá chuť k jídlu. Spíš toto poslednější je pravdivé. Takhle kdyby byla na stole mastná polévka a nějaká pečínka, možná že by chuť hned přišla, ale kde pak si tu může prostý tovární dělník zaopatřit! Leda o velkých svátcích, a i tenkrát koupí si jen trochu masa hovězího nebo vepřového. Jindy, od dušiček až do Všech Svatých, po celičký rok, u žádného není vidět nějaký nadbytek či přepych v jídle Ale jsou jakž takž spokojeni.

„Člověk neví, po čem stloustne,“ smávají se často sami sobě. —

Jak tovární píšťala začne hvízdat šestou hodinu večerní, tu dělníci spěchají ze sálů zrovna tak jako v poledne. Ale jen ku bráně. Před tou zůstanou většinou stát: buď aby posečkali na známé, anebo aby se s těmi, kteří půjdou jiným směrem k domovu, rozloučili. Jest-li mezi dnem na továrnu a ty své dohlížitele bublali, teď, po práci, na všecko zapomněli. Milejší jim je cestou se vzájemně pobavit, obveselit a poškádlit.

Dělníci starší, rozumnější a zkušenější jdou pohromadě. Těm se zazlívat nemůže, když si ani po práci pokoje nedají a o těch továrnách rozumují. Prožili v nich takměř celá desítiletí, a tu divu není, že rádi na ně řeč zavedou.

Ta mladší chasa je bezstarostnější. Jdou, zrovna jako ti staříci, hezky pohromadě, holky mezi hochy, nejeden se svou vyvolenou ruku v ruce, až k městu hlasně hovoří, vtipkují, smějou se. Tu poměrů neznalému zdálo by se, tihle že mají nejkrásnější věk a živobytí. Ale kdyby tomu opravdu tak bylo! Prosím vás, jdou mezi nimi holky, a před těmi se do nějakého nářku pustit! A pak jde jich víc a v četnější společnosti rád jednotlivec zapomíná na své strasti. Alespoň na chvilku.

Když přijde celé to tovární procesí — jak rádi měšťáci těm houfům dělníků přezdívají — za město, tu teprve každý na celé kolo spustí. Štrejchýři se nejraději mezi sebou perou, druzí o jiných vtipkují, jiní škádlí se s holkami a opět jiní krátí si cestu zpěvem. Jak se ostatní těch všelijakých hloupostí nabažili, začali taky zpívat. Štrejchýři písně milostné a některé, jež nebyly zrovna pro ně složeny, jak to u takových hochů obyčejně bývá, většina notovala písničky „fabrické“. Tyto poslednější skládal jeden tovární dělník sám. Líčil v nich bídu svou a svých soudruhů; proto je také každý z továrny nejraději zpíval. Obyčejně tuhle:

„Hoj, ty cizí fabriky,
což je to divná věc:
dělník tu svou vejplatu
nestrčí do kapec.

Hoj, z nás žádný vejplatu
do kapec nedáme:
protože ji lehounce
do dlaně srovnáme.

Hoj, ty naše holky v nich
vždyť se to o nich ví —
kdo do fabriky chodil,
všemu porozumí!“

Anebo:

„Robota ve fabrice
divné řemeslo:
z nás ještě žádnému
nic nevyneslo.

Kdo tam chodí půl roku,
nemá z něho nic,
kdo by chodil sto roků,
ten by neměl víc!“

O takovémhle životě svých továrních soudruhů Francek ani potuchy neměl. On s nimi chodíval jen k městu a tu se od nich oddělil. A bylo pro něho mnohem lépe, že tento jejich život ani nepoznal. Provádělo a mluvilo se tu i ledacos, co se ani na dospělého člověka neslušelo, neřku-li potom na hochy, kteří sotva škole odrostli.

* * *

Francek, ačkoliv už měsíc do továrny chodil, přinesl teprve jednu výplatu. To proto, že páni novému dělníku za prvních čtrnáct dnů práce nikdy mzdu nevyplatí. Říkají, že je to jakousi zárukou, aby jim neutekl. Když ho pak sami propustí, anebo když dá výpověď, zadrženou výplatu dostane.

Bylo mu vyplaceno 1 zl. 80 kr. To bylo radosti! A co teprve doma, v rodině! Stará Vondráčková pohnutím zrovna slzela, že to její nejmlaší dítě v takovém mládí už vydělávat začíná.

„Tolik toho do domácnosti a na vás potřebuju, že ani nevím, co bych měla za tu Franckovu výplatu pořídit,“ povídala Vondráčková.

„Za tu nekoupíš nic!“ přikazoval Vondráček.

„A proč?“

„Tu si musí uschovat, na památku. Jsou to první jeho vydělané peníze, ať si je uloží. Až bude starší, může na tyhle doby vzpomínat.“

A Francek, místo aby se za první svou výplatu v neděli dobře poměl, jak to u všech mladých dělníků je zvykem, seděl hezky doma a četl. Po obědě, že bylo sychravo, přišli k Vondráčkovům známí ze sousedství a ti poslouchali.

Za dlouhých zimních večerů zase se odbývaly u Vondráčků obvyklé a takřka nezbytné táčky, při nichž se proti dřívějšku jen dvé pozměnilo: že Pepánek od Vondráčkův odešel, vzalit si jej vlastní jeho rodiče k sobě, a Francek že byl rozumnějším a statným štrejchýřem. — —

IV. Na prahu nového života.

Měsíc ubíhal po měsíci, rok po roku a u Vondráčků chodilo všecko po starém, nic se u nich nepozměnilo. Francek přinášel mzdy některou výplatu více, některou méně, podle toho, jak se v továrně pracovalo nebo jaký byl dohlížitel. Starý Vondráček, když viděl, že práce v továrně není jeho zdraví na ujmu, jakoby nadobro byl zapomněl na někdejší svůj úmysl: dáti Francka buď k jeho strýci nebo k bratrovi.

Nač by ho také k odchodu z fabriky přinucoval, když za nějaký rok mohl by z něho být už tiskař. Pak by se výplata skoro zčtvernásobnila.

Během času i mysl a přesvědčení člověka se měnívá. Kdyby byl býval někdo věděl, co se starý Vondráček narozmýšlel, než se rozhodl svého synka do tiskárny poslat, byl by mu to nyní jistě vyčetl. Ani na tu myšlénku nevzpomenul, neřku-li aby úmysl svůj provedl. Ještě že jeho stará začala.

„Ty, poslouchej, paní tetička už tři neděle postonává, je skoro jednou nohou v hrobě,“ povídala mu.

„Paní tetička“ byla choť bratra Vondráčkové. Titulovali ji tak z úcty, neboť strýček Hubinka měl majetek, dva domy a velký obchod dřívím a Vondráčkovi skoro nic.

Starému Vondráčkovi někdejší úmysl v paměti oživl. Ale jako vždycky, při každé vážnější proměně, hned v tu chvíli se nerozhodl. Proto mluvil, jakoby byl neporozuměl.

„Hubinková?“ ptal se.

„No, říkáme ještě některé jiné paní tetička?“ zamrzela se Vondráčková.

Starý tatík se vzpamatoval.

„Já tam u nich už dlouho nebyl, musím k nim zítra zajít.“

„Pro pana strejčka to bude neštěstí, kdyby se tak na věčnosť odebrala,“ mínila Vondráčková.

Mínila to do opravdy. Pocházela ještě ze starého „vydání“ a takoví lidé nebyli snad tak lakotni a po cizím majetku bažící, jako ti nynější. Vondráček už byl jiného smýšlení. Byl už sice starochem, ale prosím vás, který pak chuďas by alespoň trochu po majetku nezabažil, třebas by se mu stářím až hřbet ohýbal.

Ženě však ani slůvkem své smýšlení neprojevil. Byla by ho jistotně vyplísnila. Oddal se proto raději svým vlastním myšlénkám.

„Pan strejček má peníze, má dva domy, nejpěknější v městě, má velký sklad dříví. Je k tomu ke všemu sám s paní tetičkou, a té dlouhého života nehádají. Stůně a sotva se pozdraví. Přátel, mimo nás, tu není . . .“ Pak se pozamyslil a těch svých slov skoro sám se ulekl. „Ale aby se tak oženil! Je doposud statný, silný . . . Kdyby si vzal cizí, neznámou . . . Musím k nim!“ rozhodl se konečně.

Pan strýček ho, jak obyčejně, laskavě přivítal. Ne snad k vůli tomu, že mu občas pomohl prkna a dříví rovnat, šindel robit, třístky sbírat, ale že to byl blízký příbuzný.

„Vidíš, tatíku?“ povídal mu potom a ukázal na nemocnou paní tetičku.

Vondráček smutně hlavou pokynul.

„Budu vdovcem,“ předpovídal potichu Hubinka.

„Opravdu?“ nedůvěřoval staroch.

V tom nemocná zakašlala, až to celým tělem projelo, zamrazilo.

„Slyšel's?“

„Slyšel, slyšel. Pán bůh vás, pane strejčku, potěš.“

„Nebude to dlouho trvat a budu tu sám. Někoho bych potřeboval, kdo by za mne dříví prodával, když z domu odjedu.“

Vondráček takřka s otevřenými ústy naslouchal.

„Poradíš mi někoho?“

„Nevím, pane strejčku, o nikom.“

„A co Francek?“

„Mnoho neumí,“ odvětil po chvilce Vondráček, „nevím, jestli by tě mohl zastávat.“

„Jen mně ho sem pošli.“

Co se dříve natoužil, aby se Francek k panu strýci dostal! Teď ho sám chce a Vondráčkovi jakoby to bylo málo. Když mu vjela do hlavy ta myšlénka dědění! Tu si vzpomněl na opětnou ženitbu pana strejčka a už se vzpamatoval. Ruku mu podle zvyku políbil, poděkoval, přislíbil, že Francka, až z fabriky přijde, pošle, a odešel.

Vondráčková, když o tom dobrodiní, nejmladšímu jejímu dítěti panem strýčkem prokázaném, uslyšela, zrovna se samou radostí rozslzela. Jak to tatík viděl, jakoby s něho ta choutka po dědictví spadla.

„Musím se mu jít večer poděkovat,“ pravila.

„Jdi raději hned, a až Francek přijde, pošlu ho tam,“ pobízel ji muž. —

Když Francek přišel z „roboty“, jak říkával, a tatík mu sdělil novinku, zahrál synovi úsměv kolem rtův i prohlásil, že tam půjde třeba hned.

„A proč už nechceš do fabriky?“ ptal se jakoby náhodou.

„Není v ní žádná budoucnosť. Ke stáru uživil bych sotva sám sebe a do té doby snadno bych se mohl nadosmrti zmrzačit“.

„Ale v tiskárně jednou za uherský měsíc někoho nehoda přistihne,“ odporoval tatík.

„Ale mohl bych dostat sušku . . .“

„Chodíš tam už takovou dobu a vyhlížíš jako řípa, zdravý, tlustý, silný.“

„Ale zapomněl jsem psát, počítat. Mnoho jsem toho neuměl, když jsem ze školy vyšel, a za nějaký rok bych to všecko zapomněl“.

Staroch neodpověděl, ale v duchu si povídal: „Má pravdu!“

Francek ani nepovečeřel, v tu chvíli šel k strejčkovi. Nebylo tam tak příliš daleko, ale přece se mu tolik času dostalo, aby cestou to své nastávající živobytí v mysli trochu rozebral. Byl mladý, světa doposud nezkušený, neboť dál z domova paty nevytáhl než na Boskovskou, Táborskou či Loukovskou pouť, a nebylo se co divit, že si stavěl vzdušné zámky. Zatoužil, aby v mužnějších letech podobný sklad dříví a takové výstavné dva domy měl, jako ten pan strejček. Pak přisliboval, že si vezme za nádenníky štrejchýře z fabriky, těm že bude platit dvakrát tolik co páni fabrikanti. Potom si vystaví u řeky pilu, zakoupí bořkovský les a Slap . . .

„Tak chtěl bys u nás být?“ ptal se ho strejček, když k němu přišel.

Francek mu políbil ruku a odhodlaně, jakoby si už všechno dobře byl rozmyslil, odvětil: „Chci!“

„A za jaký plat?“ smál se Hubinka.

Francek jakoby váhal.

„Bude to, pane strejčku, dost velký plat, když mu dáte stravu,“ podotkla stará máti Vondráčková.

„Kdy u mne nastoupíš?“

„Chtěl bych tu třebas hned zůstat, ale ve fabrice by mně nic nevyplatili, kdybych chtěl odejít; musím tam chodit až do výplaty.“

„Tedy po výplatě přijď!“

V. Předtucha.

Do výplaty scházely jen tři dny, ale Francek se jí ani nemohl dočkati. Samou radostí svou práci zanedbával, že si naň jeho mistr až stěžoval.

„Co to jen do tebe vjelo, že chodíš jako bezhlavý,“ plísnil ho.

Francek mu pověděl co a jak. Když o tom uslyšeli ostatní strejchýři, začali mu závidět. Ale hlasitě to na jevo nedali; teprve když šli z fabriky, ze závisti si ho dobírali a o něm vtipkovali.

„To bude z něho pán!“

„Jistě že s námi ani mluvit nebude.“

„A jak si už po pansku vykračuje!“

„Inu, bude prodávat dříví.“

Staří dělníci, ti, kteří ho při příchodu pojmenovali „ztraceným“, v duchu byli zrovna potěšeni, že z té fabrické roboty vyvázne. Obzvláště sousedé Vondráčkových.

„O jednoho ztraceného míň,“ zahovořil tiskař Mach.

„Jo, jeden odejde a deset jiných se bude o jeho místo hlásit,“ promluvil zkušený staroch Vodseďálek. —

Přišla sobota, den výplaty a Francek odnášel si dvojí mzdu: jednu za posledních čtrnáct dnů a druhou za těch čtrnáct dnů, která sloužila pánům jako záruka. Bylo toho nemnoho přes pět zlatek.

Dával tu svou výplatu, jako obyčejně, staré matce.

„Za tyhle peníze nic nekoupíš,“ přikazoval Vondráček.

„A proč?“

„Ať si je dá k těm, které si z první své výplaty uschoval. Aby měl poslední fabrickou výplatu u první. K stáru nechť si na ně vzpomene, bude mu to sloužit jen k dobrému,“ povídal tatík a šel k staré, dubové, tulipány pestře omalované truhle v síni. Vyňal z přihrádky truhly starou punčochu, v níž byla zaobalena Franckova první výplata, a přidal k této pět zlatníků, desetník a čtyrák.

„Přijde-li někdy zle, budou ti dobré, ne-li, časem je rozbal a vzpomeň si na fabriku. Lituj ty, kteří tam chodit musejí a blahořeč strejčkovi, který tě z ní vysvobodil,“ poučoval Vondráček svého syna a uložil punčochu na staré místo do koutku přihrádky v truhle.

Kdo z domácích tenhle výklad poslouchal, maně se mu slza do oka vloudila a stará Vondráčková za kamny dala se do hlasitého štkaní.

Byla neděle. Francek svátečně se ustrojil a šel k panu strýčkovi. Při odchodu udělala mu stařičká máť na čele, ústech a hrudi po křížku a pravila:

„Pán bůh s tebou, hochu!“

Staří lidé na takové požehnání doposud dbají. Mně moje matka při odchodu do světa také dala požehnání. Že prý matčino požehnání dětem domy stavívá. Kdyby tak!

Nábožní začali se právě trousit z „druhé“, když Francek přišel k strejčkovi. Otevřel dvéře v tu chvíli, když ženské ze sousedství rozsvěcovaly u postele nemocné paní tetičky hromničné svíce. Jak Francek vešel, vypustila ducha. Mezitím, co se ženské modlily za spásu její duše, popošel strýc Hubinka k Franckovi, který udiveně a skoro bázlivě u dveří státi zůstal, a pravil mu:

„Francku, vidíš, mám pro tebe hned nějakou službu. Jdi nechat zvonit umíráčkem, tetička zemřela ...“

Chvíli na to žalostivě rozklinkal se umíráček na jedné z věží petropavelského kostelíka. Když lidé v městečku uslyšeli, že to umřela paní Hubinková, upřímně jí litovali, neboť byla to paní štědrá, která chudině mnoho dobrého prokazovala, ačkoliv pro to své laskavé srdce od nejednoho dost a dost zakusila.

„To náhlé úmrtí paní tetičky je nedobré znamení pro našeho Francka,“ strachovala se stará Vondráčková.

„Nic než náhoda,“ vyvracel jí Vondráček.

„Ale právě vypustila ducha, když dvéře otevřel ...“

„Povídám: náhoda.“

„Mám nějakou zlou předtuchu ... Kéž by mne tenkráte zklamala!“ povzdechla Vondráčková.

Po pohřbu paní tetičky prováděl strýček Hubinka Francka skladištěm dříví, pověděl mu, kde jaká prkna leží a zač se polenové dříví prodává. Francek něco si zapamatoval a něco poznamenal.

VI. Ztracený.

Než se rok s rokem sešel, uvedl si pan Hubinka na své hospodářství novou paní tetičku. V tu dobu už Francek uměl dříví rozměřovat a prodávat tak, že si ho strýček nemohl ani dost vynachválit.

Celá tři léta od úmrtí paní tetičky Francka nic zlého nepotkalo, jak mu tehdáž matka v nedobré předtuše věštila. Jen jednoho se ještě obávala: odvodu.

„Bude-li muset na vojnu, bude to pro něho veliké neštěstí,“ promlouvala.

„Však oni vám ho tam nezabijou,“ těšil ji pan Hubinka.

„Ale z našeho rodu ještě žádný nedovojákoval. Vždycky tam každý k smrtelnému úrazu přišel,“ stěžovala si a když si vzpomněla, jaký osud potkal „strejce Ignáce“, slzy ji polily.

Když se však Francek poprvé a podruhé k odvodu stavěl a propustili ho, byla pokojnější mysli.

Francek dospěl let, kdy mu tak říkat už nepřislušelo. Domácí by mu tak byli říkali ještě pořád, ale když přišla Frantina, vzdálená jakás příbuzná paní tetičky, do domu za služku, ta první začala ho titulovat „pane Františku“. Pak si to navykli, že mu tak každý říkal.

Co Frantina přišla, stal se František jaksi zamlklým, nemluvným, ačkoli se to na něho, poněvadž mu šlo už na třetí kříž, neslušelo. Přičítali to strachu před třetím a posledním odvodem. Když se ho na to ptali, přisvědčil jim a víc nic. A Frantina, která jediná to jeho tajemství mohla prozradit, ani se o něm žádnému slůvkem nezmínila. Vždyť mu svatosvatě přislíbila, když jí poprvé svou lásku vyjevil, že nikomu nic neřekne.

Od té chvíle leckdy se potají scházeli a slibovali si stálou lásku. Frantina ho těšila, že nebude odveden, a stane-li se to, že na něho věrně počká. Dovedla tím vskutku zaplašiti jeho obavy a naplniti ho nejkrásnějšími nadějemi v budoucnost.

„Pak si zařídíme pěknou domácnost,“ říkával.

„Máš bohatého strýčka, který má dva domy a žádného dědice, jistotně na tebe nezapomene,“ dodávala ona.

Ale když po své práci odešli, jako by se ani neznali, anebo jakoby jeden druhého ani neviděl, František chodil zamyšleně a Frantina, zdálo se, že pro samou práci nemá ani k myšlenkám pokdy.

Než první jarní den nastal, stavěl se František k odvodu. Stará Vondráčková i Frantina na čtrnáct dnů před tím celé hodiny na modlitbách ztrávili, tu jednu jedinou tužbu majíce, aby na vojnu nemusel.

Po poledni přišel František — s vojanskou čepicí na hlávě.

„Rány Krista Pána!“ zahořekovala stará matka.

„Bůh ti, hochu, buď milostiv,“ pravila paní tetička.

A František, když viděl, jak si Frantina zástěrkou zarosené oči otírala, dal se také do štkaní...

Přišel pan strýček a málem by se byl také rozslzel. Když měl svého synovce tak rád a ten ho měl za nedlouho na dlouhé tři roky opustit!

Když se pak Frantina s Františkem o samotě sešla, začala ho těšit.

„Tři roky jako voda uplynou.“

„Ale ty...“

„Já na tebe počkám a počkala bych třeba šest roků.“

„A co kdybych se víc nevrátil?“

„Tomu ani nevěřím.“

„A přece.“

„Pak se nevdám nikdy!“

„Opravdu?“

„Opravdu!“

„Ale proč bych ti měl kazit život. Jestli se nevrátím, jen se provdej, já ti nezbraňuju.“

„Ale já ti sama od sebe přislibuju, že to neudělám.“

„Však ty budeš jinak jednat!“

„Nebudu!“

Když přišlo léto, vydal se František na dalekou pouť do Vambeřic. Kolik schodů k zázračnému obrazu bohorodičky vede, tolik otčenášů a zdrávasů se modlil: za zdar duše své a zdravé navrácení se z vojny. Pak nakoupil různých obrázků svatých a světic, dotekl se jimi zázračného obrazu a doma je rozdal známým na památku.

Na podzim narukoval. Ze všech junáků, co jich s ním šlo, ačkoliv se nejednomu slza do oka vloudila, on nejvíc plakal. Při loučení pro samý pláč sotva že „s pánem bohem“ mohl vysloviti.

I první dny svého vojákování pronaříkal a proslzel. Ač v té samé světnici měl několik kamarádů, za celičký boží den slůvka s nimi nepohovořil a veselé tváře neokázal.

Když o tom uslyšel pan strýček, jel ho navštívit. Synovec sotva že mu ruku políbil. Nepromluvil, jen odpovídal „ano“ či „ne“. Strýček mu dal něco na „přilepšenou“ a odejel, napomenuv ho dříve. Peníze Frantík neutratil, zabalil je pečlivě do šátku a uschoval až na dno svého vojenského kufříku. „Na přilepšenou“ posílali mu z domu každého téhodne a vždycky peníze uschoval. Potom psal, aby mu nic neposílali, že má všeho dost. Doma uvěřili a chválili tu jeho šetrnosť.

„Na vánoční svátky tě navštívíme,“ vzkázali mu po jednom známém, ale museli tam na několik dnů dříve, neboť ho odvezli do nemocnice.

„Co ti schází?“ ptala se ho uplakaná matka.

„Nic, maminko,“ odpověděl.

„Stýská se ti?“

„Ne, maminko.“

Vondráčková se upokojila.

Nedlouho po novém roce vyšel z nemocnice. Byl zdráv, nezdráv. Tu vlastní nemoc, která ho mermomocí zničit chtěla, nevyléčili.

Že nebylo z domu daleko, byl každý týden někdo u něho. Jestliže mu něco přivezli, nechtěl to přijmout a když dostal prádlo, převracel kus po kuse, zas to srovnal, zas rozházel a tak to šlo po celé hodiny.

V kasárnách jinak se na něho nikdo nedoptal, než na „tichého blázna“ . . .

Nejvíc se o jeho osud strachovala stařičká matka.

„Na velikonoční svátky přijeď domů,“ zvala ho při jedné návštěvě.

„Možná . . .“

„Proč možná?“

Ani nedal odpověď.

Na Velký pátek přišli vojáci na dovolenou a přinesli s sebou zprávu, že se toho dne ráno František Vondráček na schodech sklepa v kasárnách — zastřelil. Nechtěli tomu věřit, až druhého dne přišla úřední zpráva.

Stará Vondráčková omdlela a celé hodiny ji křísili. Už pochybovali, že se kdy k životu navrátí. A když nabyla vědomí, pořád jen naříkala: „Má předtucha, vždyť já to vždycky povídala, že z našeho rodu žádný nedovojákuje!“

Chudák, div se s rozumem neminula.

Na pohřeb jeli mu všichni. Chtěli ho naposled vidět, ale nebylo jim toho popřáno.

Když byl přátelům jeho vojenský kufřík odevzdán, nalezli až na dně šátek a v něm všechny jemu poskytnuté podpory. Ani se jich na přilepšenou nedotekl. Kromě toho našli psaníčko, adresované na Frantinu, které znělo:

„Rozmilá Frantino!

Tušení mé mne neklamalo. Věděl jsem, že se víckrát k tobě nenavrátím, proto jsem ti také hned dovolil, abys na mne po mém odchodu nemyslela. A to ti dovoluju i nyní, když jdu do hrobu …

Tvůj František.“

Chudák! Byl přece jen ‚ztracený‘. Továrně sice uklouzl, ale zlý osud zastihl ho jinde.

Rodinné drama.

Román od **Jana Vítovce.**

(Pokračování.)

Před nedávnem ještě tak zdivočilá Anuška chovala se přese všechnu svou příchylnost k Elišce z počátku přece jaksi ostýchavě a nedůvěřivě k polocizí bytosti, která se k ní chovala, jako se k ní chovávala nebožka matka, nyní již skoro úplně zapomenutá.

Znenáhla lne však dítě k laskavé a rozumné nové matce vždy upřímněji, důvěrněji, oddaněji.

V několika týdnech jsou matka a dítě takměř jednou bytostí.

Pouhý úsměv nebo jen pohled matčin stačí k ukrocení nejneústupnější vzdorovitosti, která se sice u dítěte doposud ještě, ale vždy řídčeji dostavuje, až pak posléze mizí úplně.

Po necelých třech měsících jest Anuška podobným nevinným andělíčkem, který ni slovem, ni skutky svými nikdy nikoho nezarmoutí, jakým bývala před smrtí vlastní své matky; ba i panenský stud začíná se dostavovati …

Tak utkal se mezi macechou a dítětem, právě v pannu se rozvíjejícím, poměr nejněžnější: macecha stala se Anušce vzornou matkou, Anuška pak matce nejvzornějším dítětem …

Za tak zázračné změny, která se děla před očima plukovníkovýma, není divu, že i srdce jinak chladného otce, jenž se byl původně domníval, že přináší vlastně dítěti svému pouhou oběť, začíná znenáhla táti.

Divuplné kouzlo dobroty a lásky ženiny počíná naň působiti přímo neodolatelně. Cítí, čeho by se byl nikdy nenadál — že počíná žínku svou rovněž tak vřele milovati, jako miloval nebožku, ba začasté se mu zdá, že miluje ji vřeleji, vášnivěji.

Mnohdy pouhý pohled její divuplně rozehřívá, jindy pouhé slůvko dojímá hluboce a rozechvívá, jako by je pronášela bytost nadpozemská.

Znenáhla začíná plukovník chápati, jak podivné jest lidské srdce vůbec a jak přepodivné jest jeho srdce vlastní.

Neodolatelné kouzlo pravé ženskosti bylo jej zachvátilo s veškerou lahodou a slastí vroucí, vášnivé lásky, jaké jest člověk jeho věku vůbec ještě schopen.

Každý ženin pohled jest mu rozkazem, každý pokyn diktátem.

V divuplné jasnomodré oko její dovedl by se dívati po celé dny — po jejím boku dovedl by seděti jako přikován — slovům jejím dovedl by naslouchati jako toužnému tlukotu slavíka za lunojasné noci jarní...

Někdy se mu zdá, že nezná již jiné slasti než-li dlíti jí na blízku a dívati se jí v spanilou, oduševnělou tvář, jako se díváme na uchvacující umělecké dílo — pátravě a skoro se zatajeným dechem číhati, brzo-li promluví a pronese nějaké přání, by je mohl bez odkladu vyplniti.

Jako s dítětem, byla se stala přímo zázračná změna i s neoblomným druhdy otcem.

Výraz tváře jeho zůstal i nyní mramorovým; ale bytost, kterou byl přivedl do domu, by dítěti jeho nahradila matku, stala se mu idolem, před kterým div nepoklekal jako před světicí.

Muž, jenž byl v útrapách a protivenstvích nejkrutějších jako žula, stal se měkkou, podajnou hlínou v lásce k ženě své druhé. — —

Zatím, co dála se právě naznačená změna s otcem a dítětem, dála se zponenáhla také podstatná změna i se vzdáleným synem.

Mansvet až dosud ještě nikdy nebyl miloval. Žádná bytost ženská nebyla naň ještě učinila tak hlubokého dojmu, aby k ní byl zahořel láskou.

Uznal sice ty neb ony přednosti té neb oné krásky; leč srdce jeho, byť se někdy jemně zachvělo, zůstalo až dosud chladným.

Příčinou toho byla jednak vlastní jeho povaha, jednak pak okolnost, která se začasté i podceňuje, ale bývá mnohdy faktorem rozhodujícím: že nebyl vychován ve společnosti ženské a že ve styk se ženami přišel již jako panic, když byla ostýchavost opanovala úplně jeho bytost.

Ani nebožka matka, která mu byla světicí, tím méně Anuška, sestřička o více než celé decennium mladší, která mu bývala milou hříčkou — nemohla mu nahraditi, čeho se mu nedostávalo: aspoň poměrné smělosti a odhodlanosti ve společnosti dam, jakou nad jiné vynikají z pravidla mladíci, kteří byli vychováni buď výhradně nebo převahou v kruhu ženském.

Mansvet přes to vše, že činil dojem muže, ba že jím v pravdě také byl, vůči dámám býval ostýchavější a nesmělejší nejnevinnějšího panice.

Občas mu sice vzkypěla i krev srdce, jež prudčeji zabušilo; leč právě že nebylo nikde příležitosti a předmětu, jejž by byl uznal za hodna přiblížení se, cítíval jen matné a málomocné rozechvění bez určitého cíle.

Avšak v době nejkritičtější, když začaly se u něho jeviti první symptomy nebezpečné choroby, začal se v horečných snech před duševním zrakem jeho vyhupovati obraz čarokrásné dívky divuplných očí a havraního vlasu.

Vídal ji často a tak plasticky, jako by před ním stála — a neustálo mu tanulo na mysli, že jen ji by mohl milovati a žádnou jinou...

Když však později nastoupilo úplné bezvědomí, a ještě později, když se vědomí zase vracelo, zdálo se mu, jako by se probouzel z mrákotného sna, z něhož mu zbyla jen matná mlhavá vzpomínka na čarokrásný fantom.

Nicméně čivní soustava jeho byla po dlouhý čas tak rozrušena a obraznost tak latentní, že nedovedl si vůbec ani podobu otcovu a sestřinu připomenouti jasně a plasticky jako druhdy, tím méně pak mlhavý obraz fantomu svých horečných snů.

Některé rysy ovšem mu tanuly doposud na paměti, ba zdálo se mu, že — kdyby se s fantomem tím setkal někdy ve skutečnosti, nebo kdyby se setkal s čarokrásnou dívkou fantomu tomu jen podobnou — že by si divuplnou tvář tu připomenul právě tak jasně a plasticky jako ji vídal v horečných snech ...

Nicméně nechť se setkal s dívkami sebe spanilejšími, nechť obraznost svou napínal sebe usilovněji, nikdy více nedovedl si připamatovati čarokrásného fantomu.

Tak míjel i jemu den po dni, týden po týdnu, měsíc po měsíci.

Pobyv delší čas v naprostém klidu a ústraní v Nizze, zajel si, když se cítil úplně osvěženým, do Říma, pak do Neapole. Odtud se přeplavil do Španělska — navštívil Madrid, Barcelonu a jiná města; po té jel do Paříže, odtud do Bruselu a Amsterodamu ...

Všady hledal madonnu svých horečných snů a nikde jí nenalezl.

Necítil se tím sice nešťastným; ale jemná a zároveň trpce tklivá zádumčivost vloudila se do jeho srdce a opanovala celou jeho bytost. Byloť mu jako člověku, jenž prahne po něčem, aniž by věděl po čem, ba aniž by tušil vlastně proč ...

Teprve v Amsterodámě, když už byl úplně zdráv, došel ho konečně list, v němž mu otec zvěstoval, co byl na prospěch Anuščin učinil a jaký obrat to mělo v životě sestřině v zápětí.

Mansvet se ani dost málo nepodivil, ba nebylo mu ani nápadno, že otec nešíří v listě slov o maceše. Připomenulť si, co byl po svém odjezdu z domova otci psal, a byl — spokojen.

List končil prostým vyzváním, že by nyní — uzná-li toho již potřebu — mohl snad pomysliti na návrat ...

Mansvet vyzvání vyhověl bez odkladu a ještě téhož dne vydal se na zpáteční cestu k domovu.

Oznámiv otci krátkým listem, kterého dne jej mají čekati, připomenul, že zastaví se na zpáteční cestě v Praze, odkud bude telegrafovati, kterým vlakem přijede.

Konečně den ten nadešel.

Bylo to na počátku května. Příroda slavila své znovuvzkříšení: luh i háj byl samý květ a zpěv ...

Parkovitá zahrada, obklopující plukovníkův letohrádek, připomíná právě bujnou zelení, nesčetnými květy a balsamickou vůní zahrady jihu.

Nad krajinou klene se bezoblačná azurová obloha.

Paprsky mírně rozhřívajícího slunce proknitajíce hustými korunami stromů, pohrávají po stezkách a záhonech a přes to, že panuje skoro bezvětří, kmitají mezi zlatem slunečních paprsků chvějivé arabeskovité stíny ...

Od nejčasnějšího rána zaznívá zevšad zpěv a ševel ptactva, bzukot hmyzu, slovem, vše jest tak utěšené a vábné, jako málo kdy v roce.

Dopoledne však minulo, aniž by byl Mansvet přijel aneb aspoň oznámil, proč nepřijíždí.

I odpoledne míjela hodina po hodině, až schylovalo se již k večeru, aniž by byla došla o toužebně očekávaném Mansvetovi nějaká zvěst.

Paprsky k zapadnutí se chýlícího slunce padají až nápadně šikmo a vrhají zádumčivé stíny. Zpěv ptactva a bzukot hmyzu byl již ztichl a jenom občas popoletne nějaké ptáče s větve na větev, zacvrliká a zase zmizí. Vůkol panuje hluboké ticho, rušené jen crkavým šplounáním nebo na okamžik nahodilým zvukem jiným ...

Šestá hodina byla již minula.

Eliška sedí na verandě za malým elegantním stolkem, na němž leží šachovnice a upírá právě zrak svůj na plukovníka, jenž stoje na pokraji verandy těsně u zábradlí, dívá se právě upřeně do dáli směrem k nádraží.

Eliška jest prostě, ale vkusně oblečena v letní šat bledě blankytové barvy. Bohaté žlutavé krajkoví kolem šíje a rukávů dodává štíhlému tělu vábné, ba skoro svůdné ztepilosti.

Účes bohatého havraního vlasu nevyniká sice umělostí, ale dodává tváři výrazu klidné laskavosti.

Tvář sama jest svěží, líce poněkud zruměněné, rty však skoro žhavé.

Celá postava nalezá se právě v plném jasu slunce k západu nachýleného, jehož paprsky padají šikmo na verandu, čímž pleť tváře nabývá skoro až kovového lesku.

Plukovník nalezá se zpola ve stínu. Jeť oblečen v týž prostý šat, jejž měl na sobě asi před rokem, když jej přišla Eliška zváti k slavnosti padesátých narozenin své tety.

Tvář jeho jeví však přes to vše, že jej nepřijíždění synovo skoro znepokojuje, obvyklý mramorový klid. Jen v oku, do dáli upřeném, jeví se dychtivé očekávání, podobající se skoro číhavému pohledu dravce.

Kromě plukovníka a jeho žinky jest v parku jen ještě jediná osoba: Anuška sedící pod košatým bukem uprostřed prázdného prostranství před letohrádkem a držící v ruce nějakou knihu, v které čte.

Oblečena jest v jednoduchý letní šat zarůžovělé barvy beze všech ozdob, ale nikoli již jako před rokem: v krátký, dětský, nýbrž v obyčejný dlouhý, čímž zdá se býti nepoměrně větší postavy, nežli by se na její věk hádalo.

Na verandě panovalo chvíli úplné ticho.

Náhle se plukovník obrátil k žínce a suše připomenul:

„Doposud ještě není ani signal.“

„Možná také, že se zdrží ještě dnes v Praze a přijede až zítra,“ odpověděla Eliška.

„Pochybuji, milá Eliško,“ ozval se plukovník, vraceje se volným krokem k žínce. „Signalisovalť přece v posledním listě, že přijede na jisto dnes.“

„Ale zároveň připomenul, že bude z Prahy telegrafovati,“ upozornila Eliška. „A telegram doposud nedošel.“

Plukovník pokrčiv lehce ramenoma usedl naproti Elišce. Chvíli se jí díval klidně do tváře, načež s teskným přízvukem připomenul:

„Přiznám se ti, milá Eliško, upřímně: Mně je dnes přece jen jaksi podivno, když pomyslím, že vrací se náš Mansvet po tak dlouhém vzdálení z domu, aniž by věděl, jak velké změny se zde staly.“

„Ale ty's mu přece hlavní aspoň již naznačil,“ upozornila Eliška.

„Ovšem,“ přikyvoval plukovník; „psal jsem mu o tom...“

„Nebude tedy nikterak překvapen,“ vpadla žínka, „leda — až se dozví, kdo stal se vlastně druhou jeho matkou.“

„Já však soudím, že ho nepřekvapí ani to,“ ujal se po chvíli slova plukovník. „Připomene-li si všechny okolnosti, jež předcházely, nemůže býti ani okamžik v pochybnostech.“

„Co by jej tedy mohlo překvapiti?“ optala se živě Eliška.

„Mínim přímo zázračné dílo,“ odtušil plukovník s přízvukem svrchovaného uspokojení, „jež jsi ty, Eliško, v několika jen měsících vykonala.“

Při tom pohledl směrem ku košatému buku, pod kterýmž seděla Anuška, ničeho kolem sebe si nevšímajíc.

Tvář Eliščinu přelctl při tomto lichotivém uznání lehynký, mírně odmítavý úsměv.

I ona pohledla na Anušku se zřejmou zálibou a připomenula:

„Změna, která se stala, milý Roberte, s naší Anuškou, není mojí zásluhou. Nezapomeň: dítě dospělo v pannu — toť celý zázrak.“

„Leč změna jest tak úžasná,“ ujal se slova plukovník.

„Ale zároveň zcela přirozená,“ vpadla úsečně Eliška.

„Přes to vše i ty máš na zázračném díle tom svůj podíl, milá Eliško!“ pokračoval plukovník. „Chováš se k Anušce tak mile, tak něžně... Věř! — Ani vlastní její matka — —“

„Ah, což vlastní matka!“ vpadla Eliška. „Nebožka přece měla k Anušce nepoměrně větší právo nežli já.“

„Doufám tudíž,“ pokračoval plukovník, aniž by byl k posledním slovům Eliščiným něco namítl, „že i k snivému, hloubavému a nyní, jak ze všech posledních listů vysvítá, skoro již zádumčivému Mansvetovi — —“

„V tom vzhledě můžeš býti, milý Roberte, úplně bez starosti!“ vpadla Eliška. „Návidímť jej, jako návidí on mne. Není tudíž nejmenší příčiny, pro kterou — —“

„Díky, milá Eliško!“ zašeptal plukovník skoro něžně, aniž by byl vyčkal, až Eliška dokončí.

V tom objevil se v pozadí parku sluha telegrafního úřadu.

„Konečně!“ zvolal plukovník a kvapným krokem sešel s verandy poslovi v ústrety.

Eliška sešla volnějším krokem za Robertem, ale zůstala opodál státi a dívá se dychtivě na muže, jak přijav depeši podpisuje v dlani tužkou recepis, jak depeši rychle roztrhuje, rozbaluje a čte...

„Viktoria!“ zvolal náhle plukovník, nedbaje, že odcházející posel není ještě ani pět kroků vzdálen.

Po té se otočil k Anušce a hlasitě volal:

„Anuško, Anuško! Mansvet už přijíždí!“

Anuška, spozorovavši posla, byla již dříve knížku odložila a dívala se podobně jako Eliška dychtivě na otce.

Jakmile otec zvolal „Viktoria“, vyskočila a tvář její zazářila radostí; když pak ji otec zavolal, pospíšila k němu.

„Depeše se opozdila,“ připomenul plukovník dívaje se zkoumavě do listiny a drže ji, jako dalekozrací lidé, daleko od očí, „bylať podána v Praze již o polednách a nyní —“

Podíval se na hodinky a doložil:

„Nejdéle ve dvaceti minutách jest Mansvet zde!“

„A nepůjdeš mu, otče, naproti?“ optala se Anuška.

„Nepůjdu!“ zní rozhodná odpověď. „Vždyť přece víš, že Mansvet takových titěrností nemiluje. Ale okamžitě dám rozkaz, aby kočí s připraveným kočárem jel na nádraží. Zatím s bohem!“

Po té se plukovník rychle vzdálil.

Eliška obrátila se po chvíli k Anušce.

„Poprvé, milá Anuško, co otce znám,“ pravila měkce, „zdá se mi, že pozoruji na něm mírné rozechvění.“

„Není divu, milá matinko!“ odtušila Anuška zvonivým svým hláskem. „I mně je tak nějak podivno, teskno, skoro úzko.“

„Tys dívka, u tebe převládá cit,“ vyložila macecha; „ale otec — vždyť přece víš — muž tak chladnokrevný...“

„Ale Mansveta má šíleně rád!“ vyhrkla Anuška s prostodušnou upřímností. „Raději nežli mne — věř, matinko.“

V tom zapískla v dáli lokomotiva.

Eliška se poohledla směrem k nádraží, ale ihned se zase obrátila k dívce a odpověděla:

„Nevěřím dušinko — nevěřím!“

„Vždyť mne ještě v loni, před rokem do omrzení plísníval, káral, ba i trestal,“ posteskla si Anuška skoro až trpce.

„Měl k tomu příčinu,“ vyložila macecha přísnějším tonem. „Bylas' svéhlavá, neústupná, divoká...“

Anuška postála chvíli mlčky se sklopeným k zemi zrakem jako kající hříšnice. Náhle zvedla hlavu a dívajíc se matce důvěrně do očí, s přízvukem srdečné radosti připomenula:

„Ah, ty mne máš, milá matinko, přece jen raději nežli otec.“

„Nevěř, dušinko, nevěř!“ odmítá matka pochvalu, hladíc Anušku něžně po tváři.

„Tys' mne nikdy netrestala,“ pokračuje dívka rozhodně, „nikdy neplísnila...“

„Pravda,“ odpověděla macecha upřímně; „ale jen proto, poněvadž jsem vůbec nesměla. Kdybych tak byla jen jednou učinila, byl by se otec hněval... Však — abych ti dokázala, že tě má otec rovněž tak rád, jako Mansveta“ — při tom ukázala na verandu — „podívej se!“

Anuška pohledla směrem, kterýmž matka ukazovala, a udiveně se optala:

„Jak to míníš, matinko?“

„Připravil ti příjemné překvapení,“ odtušila matka. „Což pak nevidíš?“

Teprve nyní všimla se dívka dvou velkých lepenkových škatul, ležících v jednom koutě verandy.

„Škatule?!“ zvolala překvapena. „Vidím, vidím...“

„Počkej, přinesu je!“ podotkla matka, obracejíc se k verandě.

„Ne, ne — já sama!“ vykřikla ochotně Anuška a dala se do útěku jako druhdy, dokud v ní vřela skotačivá krev.

„Anuško!“ zvolala Eliška tonem napomínavým.

Anuška se zastavila a obrátila. Spatřila macechu s laskavým úsměvem ve tváři, jak jí hrozí prstem. Porozuměla a ubírala se nyní na verandu krokem volným.

Octnuvši se u škatul, popadla je a spěšně se vrátila ku stolu pod košatým bukem, kam byla matka zatím poodstoupila, a položila obě škatule na stůl.

Ve tváři její jevila se dětinská dychtivost a zvědavost.

„Poslice přinesla škatule sice z nádraží od dopoledního vlaku již v poledne,“ připomenula matka, „ale otec tě chtěl překvapiti, až dojde telegram od Mansveta.“

„A když telegram došel, samou radostí zapomněl;“ zvolala dívka, nemohouc potlačiti svou zvědavost. „Nu — nic, pranic nevadí... Ale co — prosím tě, matinko — co je v nich?“ dodala netrpělivě.

„Otevřeme především tuto!“ praví matka, ukazujíc prstem na škatuli menší.

Anuška na povel ten ruče nazvedla víko a s největší dychtivostí nahledla do vnitř. Leč v bezprostředně následujícím okamžiku prudce sebou škubla, couvla a upřela zrak svůj s výrazem skoro hněvného zklamání na matku.

„Matinko?!“ zvolala po chvíli vyčítavě a zajikla se.

„Co pak, dušinko, co?“ ptá se matka tonem nejněžnější důvěry, usmívajíc se.

Ton i výraz matčiny tváře dívku poněkud pomátly.

„Podívej se!“ zvolala přitlumeně a nesměle.

Matka Anuščinu přání váhavě vyhověla. Nahnuvši se nad otevřenou škatuli, vytáhla velkou loutku v pestrých šatečkách a husarském kožíšku.

Chvíli loutku prohlíží, po té jí podává Anušce, která se upejpavě zdráhá loutku přijmouti.

„Ale vždyť je to husarka!“ pobízí ji matka, tvážíc se vážně.

„Nechci ji — nechci!“ odpovídá Anuška skoro zpurně. Leč po chvíli se přece pamatuje a polo chtíc, polo nechtíc vztahuje ruku po loutce.

Sotva však byla loutku vzala, již ji klade nevrle na stůl a tvář její křiví se k pláči.

„Ne, ne, matinko!“ vzlyká zajikavě. „Takový žert — viď, že to pouhý žert?! Já — já — —“

„Proč pak žert, milá Anuško?“ táže se matka opravdově; ale hned také sama odpovídá:

„Soudíš předčasně. Loutka ta nepatří tobě!“

„Jakže?“ vzkřikla udobřená Anuška. „Mně — že nepatří?! .. A komu, prosím tě — komu?“

„Pamatuješ se ještě,“ vykládá matka, „na poslední svůj trest, nežli jsem se stala tvou matkou?“

„Jak jsem si ještě hrála na vojáky,“ opáčila Anuška, „a zkrvácela Horouškovu Barušku?“

Matka přikyvla.

„Otec totiž myslí,“ pokračovala, „abys' nyní, když už dávno skutku svého lituješ, dala něco Barušce na památku a zároveň ji — odprosila.“

„Ah, s radostí, matinko, s radostí!“ zajásala Anuška. „My už jsme se dávno zase smířily ...“

Sáhla pak po loutce a prohlížela ji se zálibou, polo pro sebe hučíc:

„Ah, ta bude mít radost!“

„Toť se rozumí,“ míní matka; leč ihned dodává:

„Ale vždyť snad je ve škatuli také ještě něco pro tebe!“

„Myslíš?“ táže se Anuška táhle, odkládá loutku na stůl a nahybá se nad otevřenou škatuli.

„Aj! kniha — knihy!“ vzkřikla radostně.

A vytáhla ze škatule pěknou vázanou knihu.

„Aj! povídky!“ zvolala a vyňavši druhou knihu, dodává: „A zde básně!“

Chvíli knihy prohlíží, pak se obrací k matce:

„Ah, matinko, teď budu pilně číst — celý den — celý večer ...“

„Nu, tak vidíš, že na tebe otec také něčím příjemným pamatoval,“ připomínala s mírně vyčítavým tónem matka.

„Ah, to nebyl otec,“ odpírá dobrodušně Anuška. „To's byla ty, matinko ... Ty a ty — a nikdo jiný.“

„Nikoli, dušinko,“ opravuje matka srdečně. „Knihy jsou od otce. Já ti připravila potěšení jiné.“

„Jakže?! Ty také?“ zvolala dívka.

Matka byla zatím odklopila víko druhé, velké škatule a Anuška odloživši knihy na stůl, zvědavě nahledla do vnitř škatule.

Tvář její zahořela radostí, oči se rozjiskřily. Zatleskala v ruce a jásavě vykřikla:

„Nový klobouk — nový letní kloboužek!“

Ruče sahá pro klobouk a vytáhnuvši jej, několik okamžiků jej zkoumavě prohlíží, ale hned na to si jej dává na hlavu a obrací se k matce:

„Sluší mně, matinko — sluší?“

„Jak pak by neslušel!“ míní matka. „Teď jsi jako dáma — učiněná dáma.“

„Zrcadlo!“ vzkřikla náhle Anuška a pohnula sebou, jakoby chtěla odkvapit do letohrádku.

„Počkej,“ zdržuje ji matka. „Zatím se, ty zálibný diblíčku, podívej na ostatní věci!“

Anuška ani okamžik nelení. Majíc nový kloboužek na hlavě, vytahuje ze škatule nové letní šaty.

„Jemináčku — nové šaty!“ volá jásavě.

„Celá letní toiletta,“ dokládá Eliška.

„A jupička!“ švitoří Anuška, vytahujíc ji ze škatule. „A šáteček!“ dodává, vytahujíc hedvábný šáteček, jejž si ihned přehazuje přes sebe a švitořivě mluví:

„Ach, bože, bože! — ta radost... Matinko — ta radost!.... Mansvet mne nepozná. Uvidíš, matinko, že mne nepozná!“

„Jak pak by poznal!“ přisvědčuje maťka. „Vždyť teď budeš, jak už jsem pravila, učiněná dáma.“

Náhle Anuška zvážněla.

„Nemyslíš, matinko,“ obrátila se k matce, upírajíc na ni rozradostněný zrak, a po chvíli váhavě dodala: „— abych se převlekla hned?“

„Toť se rozumí,“ míní matka, vědouc zcela dobře, že jinak ani býti nemůže.

„Abys viděla, jak mi to všechno bude slušet,“ opodstatňuje děvče své přání, skládajíc vyndané šaty, jupičku, šáteček a klobouk ruče a přece opatrně zase do velké škatule.

Náhle si vzpomněla.

„Ach, matinko — hubinku!“ zvolala a hned padla matce kolem krku. „Tak, tak,“ štěbetá. „Hned jsem zase zpět — hned!“

A popadnuvši škatuli se šaty, chvátá do letohrádku. Při tom setkala se s otcem, který se opět vracel k nim.

„Tatínku! Můj zlatý tatínku!“ vykřikla radostně; ale zároveň klopýtla a upustila škatuli na zem.

Okamžik byla na rozpacích, co počít; po té poskočila k otci — objala a políbila jej — zvedla pak škatuli se země a jako vyplašená srnka uháněla k letohrádku...

Otec i matka dívali se za rozradostněným dítětem, až zmizelo.

„Posud přece ještě pouhé dítě,“ připomenul plukovník, když byl došel až k Elišce.

„Ale již jen v okamžicích nestřežených,“ míní macecha, „nebo když převládá bezprostřednost citu živé letory. Jinak by se mi byla asi sotva jako před chvílí přiznala, že miluješ Mansveta více než-li ji.“

„Klam ten jest přirozený,“ snaží se vyložiti plukovník. „Uvaž: dítě, které bylo ještě do nedávna nutno stále napomínati, kárati, ba trestati — a skoro již úplně vyspělý muž, který by mohl začasté vlastního otce kárati.“

„Z jaké příčiny?“ optala se Eliška dychtivě.

„Z nejedné,“ odpovídá chladně plukovník. „Přede vším proto, že otec v pokročilém věku — —“

Nedořekl však, zaraziv se, jako by byl chtěl něco pronésti, co by Eliška nerada slyšela.

„Jen dolož, milý Roberte!“ vybízí Eliška s nejsladším úsměvem.

A plukovník doložil:

„Že přivedl otec synovi novou matku, aniž by se ho byl dříve otázal, může-li právě této matce býti synem v pravém slova toho smyslu.“

„V tom ohledu můžeš býti, milý Roberte, úplně bez starosti,“ konejšila Eliška. „Styky moje s Mansvetem nebyly sice časty, ale vždy — zvláště pak, když mne posledně po tvém přání doprovázel na nádraží — choval se ke mně s tak ostýchavou úctou, jako by již tušil, že stanu se jeho matkou.“

„Bude však přece jen, milá Eliško, záhodno,“ ujímá se slova plukovník, „abys se k Mansvetovi chovala obezřele, aby's s takovou něžností, jaké jsi vůbec schopna, zapudila i nejnepatrnější stín možné nedůvěřivosti — —“

„Spolehni se, milý Roberte, úplně!“ vpadla Eliška. „Nezavdámť nejmenší příčiny. Budu — —“

V tom upoutal nápadný ruch a šum, zaznívající od letohrádku, její pozornost, že věty nedokončila.

Přicházelť dav svátečně oděných lidí: mužů, mladíků, žen a dívek.

Plukovník poznal svou čeládku, v jejímž čele kráčel obstarožný poklasný. V pozadí bylo viděti družičku, nesoucí v ruce velkou kytici s dlouhými červeno-bílými fábory.

Poklasný oznámil plukovníkovi, že přicházejí požádat o dovolení, aby směli mladého pána slavnostně uvítat a podati mu onu kytici.

Plukovník zdráhal se přivoliti, dokládaje, že Mansvet nenávidí takových titěrností.

Ale když se Eliška za ně přimluvila, svolil přece a jen důtklivě dodal:

„Ale bez hluku — rozumíte?“

Potěšený dav děkoval oběma a šumně valil se parkem ku vjezdu.

„Dobrý lid!“ připomenul plukovník po jejich odchodu.

„Předobrý,“ přisvědčila Eliška. „Ochota jeho však mi připomenula, že jsme přece jen něco opomenuli — —“

„Míníš-li zvláštní nějaké přípravy k uvítání,“ vpadl plukovník, „buď bez starosti. Mansvet podobného nemiluje . . . Ostatně,“ dodal po krátké pomlčce, „můžeme za dva měsíce — v den tvých narozenin — uspořádati malou rodinnou slavnost a pozvati — —“

„Souhlasím,“ přikývla Eliška.

V tom bylo slyšeti z dáli rachot blížícího se povozu.

Plukovník rychlým krokem popošel k verandě, vystoupil po schůdkách a zadíval se do dáli.

„Jede, jede!“ zvolal vraceje se zase.

Eliška, která jej byla volným krokem následovala, setkala se s ním na prvním schůdku verandy.

„A což já?“ optala se klidně.

„Zůstaň jen na verandě,“ zní chvatná odpověď, „až já sám — —“

„Jak ti libo!“ odtušila Eliška a vystoupivši pomalu na verandu, zadívala se týmž směrem, kterýmž se byl před chvílí díval plukovník.

Tento zatím chvatným krokem ubírá se parkem ku vjezdu.

S verandy k silnici se dívající Eliška vidí, jak úprkem přijíždějící kočár zahýbá do stinného stromořadí před parkem.

Náhle zahnul kočár za husté křoví a zmizel jejím zrakům.

Několik vteřin dívala se bezúčelně, po té popošla ku stolku, usedla a nevědouc patrně, co počíti, začala se baviti ledabylým přestavováním figur na šachovnici. Od vjezdu do parku zaznívá však doposud vždy více se blížící rachot kočáru a dusot koní.

Náhle obé umklo a vzduch rozvlnil se přitlumeným radostným voláním:

„Sláva! Sláva mladému pánu!“

Eliška nadzvedla hlavu k prsům nachýlenou, vstala a zadívala se poznovu směrem ku vjezdu; leč po chvíli zase usedla ku stolku a bavila se dále s šachovými figurkami.

Tvář její byla sice klidná; ale v duši bylo jí přece jaksi teskně. Byla sice již před svým sňatkem všechny možné následky kroku toho uvažovala; byla vůbec na všechno připravena; leč před rozhodným okamžikem, kdy měla se setkati s posledním členem rodiny, bylo jí přece skoro až úzko.

Nejrůznější myšlenky vířily jí mozkem. Některá zdála se býti pošmurná, jiná hrozivá — chaos jejich měl účinek skličující ...

Náhle však šlehla mozkem myšlenka naprosto uspokojivá.

„Vždyť je mi mladík ten upřímně nakloněn," pomyslila si. „A když již jsem se dovedla vyvarovati všem konfliktům až po dnes, není ani možno, aby — —"

Poslední tato myšlenka její přerušena rupotem blížících se kroků a po chvíli objevili se otec a syn na hlavní cestě, živě spolu hovoříce.

„Tedy zdráv?" bylo slyšeti hlas plukovníkův.

„Úplně, milý otče!" zní odpověď synova.

Náhle se oba zastavili.

Otec změřil syna od hlavy k patě pátravým pohledem a úsečně, ale s přízvukem uspokojení připomenul:

„Zmužnils' hochu — zmužnils'!"

Opět popošli několik kroků.

„A také tě jižní slunce jak náleží ožehlo," pokračuje otec ve svých poznámkách.

„Není divu," odpovídá syn; leč náhle si připomíná: „Ale kde je Anuška?"

Při tom se poněkud poohledl a ubírá se s otcem dále.

V témž okamžiku vystoupila Anuška z letohrádku a rychle, ale důstojně blíží se nepozorovaně k otci a bratrovi. Je úplně oblečena v nové letní šaty sirkové barvy, jupičku, hedbávný šáteček a má i nový klobouček se spuštěným závojem na hlavě. V ruce nese jednu z knih, jež byla před chvílí dostala.

„Jáť myslil," připomenul Mansvet, když se blížil s otcem ku stolu pod bukem, „že skotačivý diblíček první přiběhne, by mne uvítal ..."

V tom shledl na stole ležící loutku a dodal:

„Aj! Tady zůstavila Anuška po sobě stopu."

Vzav pak loutku se stolu, prohlíží ji a libuje si:

„Pěkná, hezoučká to hračka!"

Ale hned ji zase klade na stůl...

V tom spozoroval Anušku, která se byla zatím připlížila a nyní se zdvořile uklání.

Ve tváři Mansvetově kmitlo cosi jako mírné rozpaky, kdežto otec klidně se syna na Anušku pohlížel.

Avšak Anuška sama nemohla se déle zdržeti a odhrnula závoj.

„Anuško! Má drahá Anuško!" vykřiknul Mansvet radostně a obejmul i zlíbal ji srdečně.

Po chvíli ji pustil a zkoumavě ji prohlíží ... Vidí sice tutéž smavou krásnou tvářinku, tatáž černá šibalská očka, ale přece nemůže jinak, nežli pronésti slovo: „K nepoznání!“

„Nepoznal — nepoznal mne!“ vysmívá se Anuška s nejdobromyslnějším přízvukem.

„Jakž pak bych — prosím tě — takovou dámu!“ tváří se vážným Mansvet.

Náhle však, jako by si něco závažného byl připomenul, obrací se k otci a skoro nesměle zašeptnul:

„A — matinka?“

Otec beze slova obrátil se k verandě, kde sedí Eliška v růžovém reflexu zapadlého slunce a mile se usmívajíc prostý výjev pozoruje.

Mansvet otočil se k verandě se sklopeným zrakem a také tak popošel několik kroků.

Otec i Anuška jej následují.

Eliška byla zatím vstala a jde jim v ústrety ...

V tom zvedl Mansvet oči a zaražen stanul. Ve tváři jeho jevilo se svrchované překvapení ...

„Madonna Eliška!“ vzkřikl náhle přitlumeným hlasem a sklesnuv na jedno koleno, zastřel si oběma rukama tvář.

V jediném výkřiku tom spočívalo vše: překvapení, udivení i vyplnění nejvroucnějšího přání ... Poznalť v Elišce čarokrásný fantom svých horečných snů — —

Co následovalo, možno dopověděti několika slovy.

Mansvet vzmužil se v několika vteřinách, když Eliška, sestoupivši k němu, promluvila první slova: „Budiž vítán, synu můj!“

Vztýčil se, chvíli se jí díval do krásného oka, načež beze slova se nahnul a vtiskl chvějícíma se rtoma první políbení na podanou mu ruku — — —

* * *

Návratem Mansvetovým v utěšených nyní poměrech rodiny plukovníkovy pranic se nezměnilo, leda že přibyl nový popud ku vzájemnému závodu v předstihování se ve všech úkonech, podmiňujících rodinné štěstí.

Mezi všemi členy panovala nejvzornější harmonie. Každý byl šťasten sám o sobě a ještě šťastnější ve štěstí ostatních.

Mansvet ovšem nebyl více tím, čím býval před svým odjezdem.

Vrátilť se nepoměrně snivější, zamlklejší, zádumčivější, nežli býval druhdy v dobách nejstísněnějších. Vyhledával samotu, byl nesmělý, ostýchavý, ba začasto se zdálo, že jest i bázlivý.

Změna ta byla sice v ohledu pathologickém vysvětlitelna děsnou chorobou, kterouž byl postižen.

Nicméně otec i matka, ačkoli sobě netajili, co jsme byli právě připomenuli, domnívali se tušiti, že jest příčinou změny Mansvetovy sladké nějaké tajemství; ale ni otec, tím méně matka nepokoušeli se tajemství toho poodhaliti ...

Jinak ovšem byl Mansvet doposud tímže vzorným synem otci jako dříve a po několikadenním odpočinku začal vésti týž pravidelný život jako před svým odjezdem.

K matce choval se se zbožnou ostýchavostí, ba úctou.

Jako otci byl i jemu za nedlouho každý její pokyn, každý pohled rozkazem. Zdálo se, jako by číhal na každé její slůvko, by jí mohl vyhověti. Plížíval se za ní jako stín — ale jen z povzdálí, jako by se bál, aby ji svým krokem nebo snad pouhým dechem nevyrušil ...

Octnul-li se náhodou matce na blízku a tváří v tvář, díval se jí do krásných jasnomodrých očí tak snivě a pátravě, jako by chtěl uhodnouti i její myšlénky.

Matka splácela mu stejnou měnou. Bylať k němu rovněž tak laskava a něžna jako k Anušce.

Každé osvědčení oddannosti a příchylnosti synovské splácela po přání otcově nejsladším úsměvem, nebo je odměňovala i povzbuzujícím slovem.

Tak míjel v míru a blaženosti den po dni, týden po týdnu — až přiblížil se den Eliščiných narozenin, na který ustanovena, jak víme, malá rodinná slavnost.

Přípravy vykonány pod dozorem domácí paní, která byla s tímto druhem společenských nezbytností a lidských zbytečností již z domu své tety obeznámena, se vzornou pečlivostí.

Pozvání rozdána — a poněvadž bylo právě léto, červenec, rozhodnuto, aby byla hostina uspořádána v parku. Jenom pro případ nepohody připravena byla i prostorná jídelna v letohrádku.

Jinak nezměněno v letohrádku pranic.

I salon zůstal, jakým byl již za nebožky plukovníkovy. Ovšem dbáno pečlivě o to, by bylo vše v pořádku a nic nezavdalo příčinu k sebe nepatrnějšímu pohoršení salonní úzkostlivosti; neboť mezi pozvanými byla i paní Klementina Rokosová se svými dcerami a někteří jiní z domácích přátel jejich.

Poměr mezi Eliškou a paní Klementinou byl sice, jak z vylíčeného stavu věcí přirozeně plyne, po nějaký čas poněkud napjatý.

Paní Klementina, odbyvši si svou očistu nejprudčího vzrušení mysli, uznala za dobré potlačiti každou zjevnou nevoli a chovala se k Elišce, nežli nadešel den sňatku, nepoměrně úlisněji nežli dříve; Eliška pak tonouc v době té v pravém slova smyslu v štěstí, prominula tetě i sestřenkám svým vše, čím jí druhdy vědomě nebo snad i nevědomě ublížily.

Nezapomněla-li na vše, nutno to klásti jen na účet lidské přirozenosti, která často vzdoruje i nejpevnější vůli, neřku-li vůli slabé a křehké ženy, jakou při všech svých výtečných vlastnostech byla i Eliška.

Paní Klementina naopak nezapomněla ničeho. Vše tanulo jí tak živě na mysli, jako by se právě před jejíma očima dálo; ale vše: představy, kombinace a důslednosti z toho plynoucí, zůstalo jejím tajemstvím.

Od Eliščina sňatku nebyla paní Klementina s dcerami svými navštívila Elišku než-li jednou a to před příjezdem Mansvetovým, přes to vše věděla — jak také u ženy jejích schopností a intencí ani jinak býti nemůže — o všem, co se v letohrádku plukovníkově dělo, ba skoro co si lidé v něm bydlící, o které se interessovala, i myslí.

Poslednější ovšem byly jen pouhé domněnky, ale nikoli pravděnepodobné; neboť paní Klementina uměla na základě jednotlivých fakt výborně kombinovati a dospívala mnohdy k výsledkům přímo překvapujícím.

Že vpravila se Eliška tak brzy a tak znamenitě v nové poměry, že byla svrchovaně šťastnou a zároveň oblažovala i jiné, paní Klementinu hnětlo a jenom zázrakem se stalo, že bledá závisť, která jí občas zakalila zrak, nesvedla ji k nějaké neprozřetelnosti.

V dobách normálních ovšem se kojila přirozeným průběhem všeho pozemského. Věděla ť, že nic netrvá věčně a proto byla jista, že i nezkalené dosud štěstí rodiny plukovníkovy, tudíž i Eliščino vezme dříve nebo později přece jen za své nebo se docela zvrhne v pravý svůj opak.

Pozviklání pevných pilířů štěstí toho očekávala na jisto od návratu Mansvetova. Bylať sice i o jeho povaze, názorech a zvycích výborně instruována; leč mladistvá matka a syn téhož asi stáří jsou i v nejpříznivějších poměrech přece jen čímsi, co kalívá v rodinách mír a štěstí nejdříve.

A proto byla, jak přirozeno, nemálo překvapena, když ji po návratu Mansvetově téměř den co den docházely informace, že harmonie mezi macechou a synem jest přímo vzorná.

V první době jí to bylo skoro nevysvětlitelno; leč později, když jí docházely zprávy vždy důvěrnější, když vylíčeno již dříve naznačené chování Mansvetovo, domnívala se míti klíč k celému tajemství:

Bylať přesvědčena, že mezi synem a matkou utkává se hříšný poměr — — —

Za takových poměrů nadešel den Eliščiných narozenin.

Slunce vyhouplo se nad obzor jako obrovský rubín. Okolí plukovníkova letohrádku oživlo hlasy přírody, v letohrádku samém panoval však hrobový klid.

A přece byli plukovník i syn jeho po svém zvyku již dávno vzhůru a procházeli se v nejzazších partiích parku.

Eliška a Anuška ještě spaly . . .

Náhle zaduněla ranním tichem střelná rána. — Eliška procitla.

Napadlo jí, že plukovník i syn jeho střílívají často časně z rána v parku z revolverů do terče a více na to nemyslila. Zbudila Anušku a jala se upravovati svou toillettu.

Minula hodina, ba dvě, tři, aniž by se bylo v okolí letohrádku něco změnilo, leda že v čeledníku, v kuchyni a jinde zavládl obvyklý ruch a šum, s jakými jsou spojeny přípravy ku každé slavnůstce.

Salon, v němž jsme skoro před dvěma lety rodinu plukovníkovu a paní Rokosovou s oběma jejími dcerami poprvé spatřili, jest v plném jasu slunce, jež vniká do vnitř nejen okny s otevřenými žaluziemi, nýbrž i hlavními, do kořán otevřenými dveřmi, vedoucími do parku.

Kolkolem panuje hluboké ticho, rušené jen temným crkavým šplounáním vodometů v parku, zpěvem i cvrlikáním ptáků a šviřením hmyzu.

Náhle jednotvárné toto chaos přitemnělých zvuků vzrušeno zvukem novým, jako když ocel o ocel se odráží.

Zpočátku zaznívá chřestivé cinkavý zvuk ten z dáli; ale blíží se vždy více — až zní již v bezprostředním blízku salonu . . .

A teprve teď lze rozeznati, že to nevylíčitelný chřest šavlí nebo kordů. Občas zazní úsečně i lidské hlasy — a kdo zná hlas plukovníkův a Mansvetův, nebyl by ani okamžik na rozpacích, kdo z nich to neb ono nesrozumitelné slovo pronáší.

Nebylo žádné pochybnosti, že otec a syn v parku šermují a některý z nich couvá k salonu.

Po několika minutách objevil se přede dveřmi salonu plukovník s kordem v ruce — zády ku dveřím obrácen a couvající.

Hned po té objevil se i Mansvet — taktéž s kordem v ruce a na otce ohnivě dorážející . . . .

Oba chvíli šermují mlčky. Otec odráží sečné rány synovy s obratností muže, jenž s kordem nebo šavlí v ruce jest v pravém svém živlu; syn pak doráží na otce s veškerou neohrožeností bujného soupeře, který stůj co stůj chce překonati svého mistra.

„Výborně!“ vykřikl náhle otec, libuje si výtečné vedení synova kordu bodmo; ale hned na to zase napomíná: „Pozor!“ a zase si libuje „Tak, tak!“ . . .

Přes to jest nucen couvati přes práh salonu . . .

„A přece ustupuješ!“ připomíná drkotavě Mansvet vždy ohnivěji šermující.

„Kryju si záda!“ vysvětluje otec a zase napomíná: „Klid, hochu, klid! Pozor!“

A odraziv prudkou ránu sečmo vedenou, zase couvnul a šermuje dále, s klidem muže vítězstvím úplně jistého.

V tom otevřely se z lehka poboční dvéře, vedoucí na chodbu ku komnatám Eliščiným a na práhu objevila se Eliška v černých hedvábných šatech, ozdobených bohatým krajkovím.

Stanuvši dívá se na šermující, kteří se byli zatím tak otočili, že jest Mansvet k Elišce na polo obrácen zády, plukovník pak taktéž jen na polo tváří.

„Znamenitě!“ vzkřikl po chvíli otec odraziv synovu ránu bodmo: „Výborně vedena!“ libuje si, ale hned zase opravuje: „Ale příliš prudce“... A opět si libuje volaje: „Tak, tak!“

Ale přece zase couvá . . .

„Necouvej!“ volá syn.

„Není pomoci!“ omlouvá se otec . . .

V tom shledl Elišku a jediný pohled ten stačil, aby opomenul odraziti vášnivě vedenou synovu ránu bodmo.

Mansvet bodnul otce přímo do prsou a spustiv rapír vítězoslavně, ač skoro již bez dechu zvolal: „Konečně!“

„A tamo příčina!“ odtušil s ledovým klidem otec, spustiv rapír podobně jako syn a ukázav ku prostranním dveřím.

Mansvet se poohledl a se rtů splynulo mu slůvko „Matinka!?“

Teprve nyní ujala se slova Eliška:

„Střelbou z revolveru jste mne probudili,“ pravila tonem dobrosrdečné výčitky.

„Odpusť, matinko!“ vpadl Mansvet omlouvavě. „Otec vystřelil jen jednou do terče“ — —

„A Mansvet mne upozornil, že snad ještě spíš,“ doložil otec. Viz!“ Po té vytáhl a ukazuje Elišce revolver. „Zbraň je doposud nabita a jenom jedna rána vystřelena.“

„A řinkotem kordů mne vítáte,“ pokračuje Eliška týmž tonem jako dříve, nedbajíc žertem omluvy plukovníkovy a synovy, „když v den svých narozenin vcházím mezi vás?“

„A otec, nejlepší šermíř, podlehl synovi právě jen proto, že poohledl se k tobě, milá matinko,“ připomenul Mansvet něžně místo dalšího omlouvání se.

„Budiž ti pro budoucnosť výstrahou!“ obrátil se otec k synovi a odloživ rapír i revolver na stůl, popošel k Elišce, která učinila také několik kroků.

„Jak jsi dnes sličná, milá Eliško!“ oslovil plukovník svou choť, zatím co syn ukládal rapíry do kouta za stolek, na němž ležela alba.

Eliška podala choti svému ruku.

„Myslím, že nemůžeme si dnes vzájemně jiného přáti,“ pokračoval plukovník, „než — aby shoda mezi námi potrvala . . .“

„A štěstí a blaženosť posavadní,“ vpadla Eliška, „zůstaly nám na vždy věrny.“

Plukovník se poněkud nahnul a políbil sličnou žínku svou na čelo.

Po té se poohlédl a spatřiv Mansveta klidně stojícího a k nim pohlížejícího, pravil:

„Prosím, ulož také revolver, aby snad Anuška — —“

V tom zaznělo z dáli zapísknutí lokomotivy.

„Vlak vjíždí právě do nádraží,“ obrátil se plukovník zase k choti své. „Nemyslíš, Eliško, abych vyšel hostům v ústrety?“

„Myslím, že nebude ani třeba,“ odtušila Eliška. „Dle všeho přijíždí tímto vlakem pouze tentinka a sestřenky.“

„Ale což kdyby snad přece i jiný nějaký host?“ namítl plukovník.

„Jak ti libo!“ odpověděla Eliška.

Plukovník obrátil se k odchodu a volným krokem odcházel.

Zatím byl Mansvet popošel ku stolu, vzal revolver a zavěsil jej na hřebík na stěnu.

V tom však ozvala se za postranními dveřmi Anuška, před kterouž zbraň právě uložena, volajíc:

„Matinko, matinko!“

A dříve, nežli se kdo poohlédl, otevřely se dvéře a Anuška v nových svých šatech rychle spěchá k matce.

„Jak se ti líbím, matinko?“ švitoří, zálibně před matkou se kroutíc.

„Jako andělíček,“ připomíná s uspokojením matka, sedajíc do křesla.

„A což tobě, tatínku?“ volá Anuška za otcem. „A tobě Mansvete? Podívej se!“

„Jak princeznička,“ odpovídá Mansvet, kdežto otec se jen zastavil a ohlédl.

Anuška však běží k zrcadlu a koketně se v něm shlíží.

Otec se obrátil zase k odchodu.

„Tatínku, tatínku!“ volá za ním Anuška. „Já s tebou nemohu?“

„I můžeš,“ odpovídá otec již na prahu.

Anuška jako srnka pospíchá za ním.

Po několika vteřinách byl Mansvet — poprvé po svém návratu — s matkou svou o samotě.

Byltě za tím poodstoupil k pianu a dívá se nyní upřeně, ale přece snivě k matce.

Eliška sedí v křesle s rukama v klíne skříženýma a dívá se před sebe na podlahu.

Tvář její jeví klidnou blaženosť a právě tím jest svůdnější než kdy jindy.

Oba chvíli mlčeli.

Po té Eliška nadzvedla hlavu k ňadrům nachýlenou a obrátivši se napolo k Mansvetovi, přerušila mlčení.

„Otec, Mansvete, jest přece jen zvláštní, podivný muž,“ pravila přemýšlivě.

„Proč tak soudíš, matinko?“ optal se Mansvet, aniž by se byl pohnul.

„V protivenstvích a v boji s krutým osudem jak žula, — v lásce však — —“

„Drobný pískovec,“ doložil Mansvet klidně.

Po těchto slovech se oba odmlčeli. (Dokončení.)

Letní den.

Překrásný, rozkošný letní den!
Na nivu smějo se chlum,
růžemi červánků opleten
pyšní se chrámek i dům;
mlžiny stoupají do oblak,
po polích šíří se zpěv,
nevím, proč ve prsou náhle tak
zázraky kouzlí mi krev.

Všecko tak přítulno, samý div:
setí i tráva i květ,
krásněji, vábněji jak tě živ
nezřel jsem smáti se svět;
uprchlo, ňadra co tísnilo,
všude je vůně a zář —
nad jiné půvabně odkrývá
Vesna svou líbeznou tvář.

Za cestou opodál na luhu
zdobí se růžový keř,
na nohou pichlavou ostruhu,
na hrudi listnatou šeř;
klobouček mistrovně robený,
růžičky za ním jak krev —
rytíř to přešvarně zdobený —
ze všad zní jásot a zpěv.

Trhám si růžičku na trsu,
rostoucím podál mých stop,
do dírky dávám si na prsu:
„Růžičko, srdce mi zdob!“
V tom na ni motýl usedá —
květ její poutá ho zvlášť —
na hebkých tykadlech zlatý pyl,
na bedrách královský plášť.

Jak kapka s oblaku hozená
s rozkazem: „Démantem buď!“
zalétá v soumraku zrozená
světluška v zvonkovu hruď;
slyším, jak tajemně zazvučel,
chvěl se a zazvučel zas,
jako by světlušce říci chtěl:
„Dlouhý jsem čekal tě čas!“ —

Divno! mně rovněž do duše
zalétla — žehnána buď —
myšlénka, snivá světluše,
jasníc mi oko i hruď;
srdce má křídla a ruchem jich
do oblak vznáší se výš
ke zřídlu písní skřivánčích,
v pohádek hvězdnatou říš.

Adolf Heyduk.

* * *

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech.**

(Pokračování.)

Výhoň břitce čelí polovážné souseda výtce:
„A kdo mi přesně podá původní vzorce domácí?
Kdož mi ručí, že z půdy naší samostatně vyrostl
Podkrkonošska barák či jiná pod došky chaloupka,
jež českou, ryze národní jsme nazývat uvykli?
Možno, že jest nebo byl ten ze dřeva, hlíny baráček
v celku i drobnostech k nejmenší výzdobě trámu
kópie pouhá jen vesnické chatky cizinské,
snad leda pozměněná trochu k choutce a potřebě vlastní.
Národ náš netrčel nevnímavě v lůnu Evrópy,
dal ze svého cizím, sám od nich hojně přijímal,
byl věky účasten toho zápolu všesvětového,
jenž z kraje do krajiny své živné proudy přeléval.
Zdkončin rozmanitých k nám vlétalo sémě myšlének
o staletí dávných, vkus, názory, řády veřejné;
kroj se měnil po cizím a dojista i způsob obydlí
a kde co vlastního přece zůstalo v úpravě této,
toť rozdíly malé, skromné jsou cetky zajisté.“

„Pravda, že dosti posud jasného světla nemáme
v odboru tom — bohužel!“ starší zas Živsa se ozval.
„Znalce čekáme dosud, jenž navždy tu přesně a jasně
od jinonárodních odloučí prvky domácí.
Dosti oněch arciť v národní útvary české
vniklo, ve stavby a kroj; však srdnatě možno prohlásit,
lid že ty živly cizí přetvářel po vkusu vlastním,
svůj samostatný ráz jim navzdory celkem uhájil.
Zvláštní národa duch v chat českých úpravě dýše,
známou z dávna řečí k českému srdci promlouvá,
nechť dřevěný svůj štít skromnou vykrášlily řezbou
neb jako tam v šíré, klasorouné pláni moravské
pod šedivým doškem všemi barvami vidma se pestří
v prostém šperku maleb všude na stěně zářivě bílé.
Pohled díla celý a zvláště ty okrasy drobné,
jež samorostlý vkus maloval, vyřezal nebo vetkal,
vlastní znak chovají, původní národa výraz.
A kde posud trvají národní veškery živly
v celku nerozrušeném, jak v nížině onde moravské,
v níž k duze na stěně chat též roucha druží se peřestá —
(ó sta barev jarních doposud v šedivosti moderní
pod perutí pestrou sobě družná orlice chrání!)

a vděk písně ryzí, děda mrav neztenčeny vládnou:
tuť poznáš teprvé, jak v pěkném obraze tomto
duch lidu svérázný se přesně a jasně zrcadlí
a trety nejmenší že k souladu celku potřebny,
tóny to rozmanité v půvabném souzvuku hudby,
znící z nitra lidu, z národní přímo bytosti.“

„Snad to platí v zemi tam sesterské,“ odvece Výhoň.
„Však co u nás, kde z hudby oné jen tóny porůzné
zůstaly, matně zvučí, než mrouce na dobro umlknou?!
Vždyť pozvolna i tam v odlehlém cípu moravském
vadne peřestý květ původní úpravy dávné
a zcela zajde časem, jak řídne, mizí ponenáhlu
divný Baska birýt a Skotská suknice pestrá,
jak na nivách římských rouch dřevní tuchne malebnosť
a všude tam, kde zemí proniká hloub osvěty záře.
Jí se mění lidu duch, setřásá názory zašlé
a s nitrem změněným též zevní stránka mění se,
rozškubané minulosti mizí též cáry peřesté.
Mrtvy jsou tyto formy staré. Kdož chtěl by je křísit?
Zpět pošinout by musil též vnitřní národa rozvoj,
z nitra lidí vyrvat vítězné osvěty dílo
a vštípit zase tam dřívější názory matné —
však na to málo silen voj všechněch světla nepřátel!
A k čemu byl by jinak zevnějšek bez ducha pouhý,
tvar vyumělkovaný, nevzrostlý z podstaty vlastní?!“

Za slov těchto zrakem na mladším Živsovi utkvěl,
jakby hledal souhlas, spolčence tu v rozbroji zásad.

Ten však nepřitakal, než do sporu takto zasáhl:
„Soudím z části jinak. Jsou, pravda, ty útvary mrtvy,
avšak zdroj hluboký, jenž dal jim před časy původ,
ještě nevyschnul, mním; skryt v útrobě národa dřímá.
Moh' by ožít probuzen, zas moh' by mohutně vytrysknout
v útvary svérázné — ne tytéž, co vytryskaly druhdy,
nýbrž pozměněné v duchu rozvoje pokročilého,
však z duše národní témž právě na základu vyšlé.
Nadšen, obdivu pln zřím osvěty dilo velebné,
jež vykonal věk náš, ctím slunce to jasně planoucí,
jež ze chmur minulých v evropské lány vyblesklo.
Však samo slunce není bez poskvrny, má ji zajisté
každé dílo lidí, má rovně ji osvěty vytvor.
Slavně Rozum vyvstal, rozbil předsudky a pouta,
avšak pod kladivem, nešvarné modly drtícím,
též nejeden citu květ, květ vzácné krásy uvíznul — —“

Náhoda úskočná jeho výkladu přervala pásmo,
meč mu do pochvy kloníc, než rána ku cíli dopadla.

Rozpor náhle utich', neb zavznělo venku klekání.
Povstal z křesla farář, ruce sepjal a líce pochýlil,
bezděky Živsa starý učinil po příkladu tomto;
Václav zdvih' se také, leč k oknu se pouze nachýliv,
pohledy roztržité do večerní záře vysílal.
Výhoň dále seděl jediný, podpíraje záda
volně o křesla lenoch; v trpkém při tom úsměvu lehce
zachvíval se mu ret, chmurný an pohled upíral
na dvojici starší, v modlitbě tu mlčky stojící,
stejně na Václava též, jenž k oknu se od nich obrátil.

Posvátné ticho teď zavládlo ve světnici farní,
prozlacené září, blednoucí málo po málu,
však blaživější jen v mírném tom lesku, poklidném,
jímž zvonu pouze hlahol rozléval hudbu tajemnou,
a chvílí prostorem světlým cosi zdálo se vláti,
jakby se ve vzduchu kol zachvívalo anděla křídlo.

Když modlitbu tichou kněz vetchý křížem ukončil
a znovu v křeslo sedal, tu zdvih se ku odchodu Výhoň.
Kmet jej marně držel, též Marta mu bránila darmo,
jež s ubrusem bílým zas právě do komnaty vešla
a zvala horlivě jej k prosté zákusce večerní.
On děkoval; setrvav na svém, uchopil se klobouku.

Hosta propustili teď, leč přáním kmet ho provázel:
„Již kordon porušen, jenž vám fary nitro zavíral;
doufám, častěji teď že uvítám souseda hostem.“

Odpověděl Výhoň: „Myť pospolu ve styku častém
v sousedských potřebách — formálních netřeba návštěv.
Jáť odpůrce plané, licoměrné konvenience,
nech to je fráze hluchá, modlitba nech to nicotná,
jež ret pouze vlní, ana jinde myšlénka se toulá.“

V pokloně rychlé již hostinskou jizbu opustil.

Chvilku mlčel kroužek, zdvořilá pak nastala půtka
s oběma Živsy, neboť též váhali déle prodlíti;
však jich snáz překonán odboj; k stolu ještě zasedli
a vzdali náležitou výborné poctu kuchařce,
nápoj chválili též, jímž sklénky se perlily jasné:
dobrotu jistě jeho zvyšoval vděk Héby milostné,
Ludmily úslužné milovábný úsměv a pohled.

Závoj soumraku vlál již po vnadě přírody jarní,
když je branka posléz farního propustila sídla.
Kněz jim darmo povoz k té pozdní cestě nabízel:

líbezným večerem víc vábila hosty procházka.
On bránit si nedal, by do půlky je dráhy provázel.

Lidka i Marta jenom před branku provázely hosty,
odtud pak pohledem bělavou je stíhaly stezkou,
pod lipami v hustším již soumraku volně mizící.
Václav zpět se ohléd'; jich spatřil postavy ještě
před bělavou brankou v polozáři se matně šeřící;
postřehnul, jak Marta rukou tu zakývala pozdrav
a hlavu líbeznou jak rychle nachýlila dívka.

Z vesnice vyšli potom. Na velebné klenbě nebeské
již skvoucím promihem nesčetné vzcházely hvězdy
a k sobě mysli obou starších povznášely chodců;
rozmluva jich volná k té výši zamířila záhy
a k dotazům vážným, jež dóm ten v nitru probouzí,
ku člověčenstva tuchám věčným, nadějím, ideálům.

Leč Václav zadumán té rozmluvě jedva naslouchal.
Ač k němu přímo farář poznámku nejednu obrátil,
on zachoval mlčení neb frázi bez obsahu hlesnul.

Na kraji háje posléz, jímž krátká k Čenkovu cesta
vedla řadou dvojitou modřínů vzácně mohutných,
rozloučil se farář upřímně s hosty milými,
Václava brzkou zvlášť zase návštěvu sobě vyžádav.
Zpět k Velemínu potom lučinou zšeřenou se ubíral,
v níž roj žab skřehotal hlučnou serenádu milostnou;
Živsa starý a mladý však lesní kráčeli cestou,
kde s mihavým stříbrem luny jarní, skvostně planoucí,
rej stínů třesavých kouzelné kejkle prováděl.

(Pokračování.)

Z „Prostých písní“

Františky Klejslové.

1.

Sotva rozsypalo
slunce pablesk zlatý,
rozletěl se vzduchem
motýl kropenatý.

Kvítí zavonělo,
zurčí lesní vody,
děvče v hájek spěchá
s džbánem na jahody.

Rty má plné zpěvu
blaha plné oči
a když usmívá se,
důlek v líčka skočí.

Na líčka jí skočí
i na bradě trůní,
jak jahůdka zralá
v listech na výsluní.

2.

Ty lesy borové,
jehličím vystlané
a vůní balsámu
a zpěvem protkané!

Sluníčko s úsměvem
rozvírá houštiny,
by shédlo obraz svůj
v zrcadle bystřiny.

Strom každý ze zlata
dostane třepení,
a lesní bystřina
v oheň se promění.

Na zvědy vypne hřib
svou hnědou hlavičku
a ptáček radostí
zahude písničku.

I v hlavě píseňka
zrodí se, zazvoní,
až jako bystřina
ze rtů se vyroní.

A je tak líbezná,
tak jasná celičká,
jak v lese borovém
zlatý smích sluníčka.

3.

Slavíčku malounký,
k čemu tvé zpívání,
když je tvá píseňka
samé jen želání.

Zazpívej vesele
jak v lesní hlubině
pěnkava jásavá,
když letí k rodině.

Zazpívej radostně
o růži rozvité,
o lásce přesladké,
v srdci mém ukryté.

4.

Zelená ty myrto moje,
tebou chci být věnčena,
proto žes' tak vonnodechá,
proto žes tak zelená!

K sňatku věnec, lásky věnec,
co je pod ním radosti!
v rakvi věnec, smrti věnec,
konec každé žalosti!

5.

Šla za večera k boží muce,
kdy zardělá tam hrála zář
a sepjala bělostné ruce
a nachýlila bledou tvář.

V modlitbě, pláči Bohu lkala
zrazené lásky těžký bol
a do vlasů jí růže tkala
večerní záře kol a kol.

Svit západu jí zlatil řasy,
v nich plály jiskry slziček —
měl smutek její tolik krásy
jak hřbitov na den dušiček.

6.

Chaloupko rodinná,
ač nízká, malounká,
tys přece ve světě
nad všechny hezounká.

Písničky slaďounké
zašumí duší mou,
když z dálky zahlednu
mechovou stříšku tvou.

A pějí vesele,
jak z jara slavíček,
že v tobě líbal mne
a žehnal tatíček.

Vrkají radostně,
jak z jara hrdlička,
že v tobě hýčkala
mne dobrá matička.

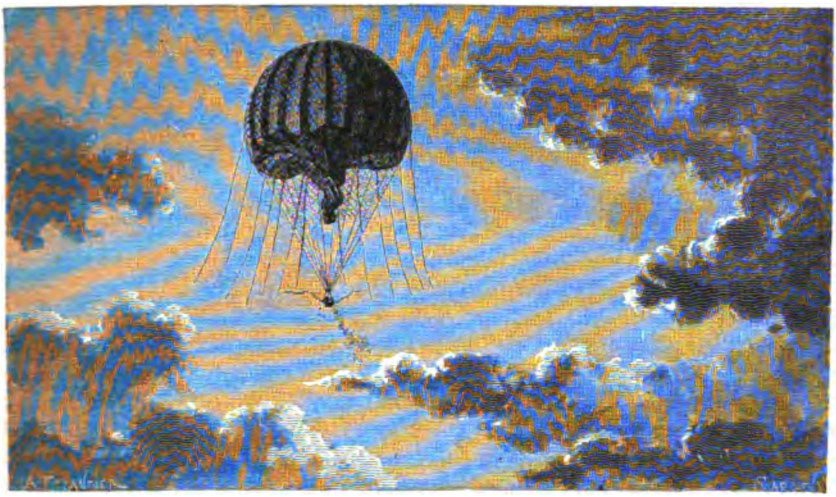

Balón padákem.

Balón

a jeho význam pro vědy přírodní.

Podává O. **Frant. Vaněk.**

(Pokračování.)

Mnohem významnější jsou plavby, jež podnikl slovutný James Glaisher, chef meteorologického ústavu v Greenwichu, společně se zkušeným vzduchoplavcem Mr. Coxwellem.*

S pravou anglickou energií vykonali oba tito smělí mužové od r. 1862—1866 třicet výzkumných plaveb, a brzy dostoupili, cvičíce se setrvávati po delší dobu ve zředěném vzduchu, výšek velmi značných. Coxwellův balón z amerického clothu obsahoval 2500 m^3 zvláště praeparovaného svítiplynu a vznesl se po třikráte do výše více než 7000 *m* a dne 5. září 1862 dokonce více než 10.000 *m*.

„Náhle,“ vypravuje o výpravě této Glaisher sám, „nebyl jsem mocen nižádného pohybu. Viděl jsem Mr. Coxwella před sebou na obruči jako v mlze, chtěl jsem ho osloviti, ale nemohl jsem pohnouti jazykem, který byl jako ochromen. V témž okamžiku obestřela mne hustá temnota; nerv zrakový pozbyl pojednou své síly. Ještě byl jsem však úplně při vědomí a mozek můj byl rovněž tak činným jako ve chvíli, kdy píšu tyto řádky. Myslil jsem, že se udusím, že nebudu moci konati nižádných pokusův a že mne stihne smrt. Ještě jiné myšlenky se mi namanuly bleskurychle, až posléze rázem jako bych byl usnul, pozbyl jsem vědomí. Poslední pozorování učinil jsem o 1 hodině 54 minutách u výši asi 9000 *m*. Uznám-li, že uplynula 1 nebo 2 minuty, než-li oči mé přestaly rozeznávati malé dílčí čárky na teploměru a že minula táž doba, než-li jsem omdlel, upadl jsem nepochybně o 1 hodině 57 minutách ve spánek, který mohl býti věčným.“ —

---

* Tento byl původně zubním lékařem v Bruselu.

Mr. Coxwell, který seděl na obruči nade člunem, cítil jen mírnou únavu, chtěl zatáhnouti za šňůru vedoucí ku záklopce; seznal však, že pozbývá sil, že ruce jeho počínají černati, jako kdyby cholerou byl stížen, a že není s to jimi pohnouti ... Jen chvíli ještě — a balón byl by býval zahnán s mrtvolami obou smělých mužů na širé moře a byl by zmizel na vždy ve vlnách! Než tu v posledním okamžiku podařilo se Coxwellovi chopiti se zuby šňůry: záklopka se otevřela, plyn syče ucházel, balón klesl rychle o několik tisíc metrův a oni — byli zachráněni.

Mdloba Glaisherova trvala 13 minut. Minimální teploměr ukazoval 24,4" R. pod nulou. Ze šesti holubů, jež Glaisher vzal s sebou, popřáli prvému volnosť u výši 4800 *m*; rozepjal křídla, nemoha však operovati v řídkém vzduchu, byl unesen větrem. Druhý puštěn u výši 6400 *m*, točil se stále ve větru, ač statně zápasil proti ledovému proudu vzdušnému. Třetí svržen byv u výši 8000 *m* padl dolů jako kámen a zmizel ihned v hlubině. Ostatní tři holubi ponecháni na dobu, kdy balón se vracel k zemi; jeden z nich však cestou zahynul a druzí dva byli téměř zmrzlí; za čtvrť hodiny však, když byl balón hlouběji klesl, poškubával už jeden z nich svým zobáčkem na růžové pentličce, již měl na krčku, a odletěl pak náhle a prudce ku Wolverhamptonu, odkudž pocházel. Poslední holub puštěn u výši 6400 *m*; byl ze všech nejchytřejší: neboť usadil se na vrcholu balónu a zůstal tam zcela pohodlně seděti, až balón byl zcela blízek zemi. —

James Glaisher přistál s Coxwellem pak bez všeliké nehody na louce u Coldwestonu, $7^1/_2$ míle od Ludlow-a. —

V letopisech aëronautiky potrvá plavba tato, jíž dosažená výše dosud nižádnou jinou nebyla překonána, věčně památnou! *

Plavby Glaisherovy v letech 1862—1866 dály se většinou v době odpolední v měsících červnu, červenci, srpnu a září; několik jich bylo vykonáno také v březnu, dubnu a květnu; jedna i dne 12. ledna 1864. Obě cesty ze dnů 31. března 1863 a 29. května 1866 skončily se za tmy noční; ku vlastní plavbě noční nedal se však Coxwell přemluviti, ač si toho Glaisher vřele přál. Většinou podnikali své plavby ze středu Anglie — z Wolverhamptonu, několikráte však také z Windsoru a křišťálového paláce v Sydenhamu na jihu Londýna. Přistání nebylo vždy bezúhonné. Dne 18. dubna 1863 přistáli na př. bezprostředně u příboje mořského, a člun narazil o půdu tak prudce, že rozlámaly se téměř veškeré přístroje. Jinak byl však průběh plaveb — díky obezřelosti zkušeného Mr. Coxwella — velmi příznivý, tak že program vytčený hned na počátku výprav mohl přesně býti dodržen. —

---

* Viz J. Glaisher: „Travels in the air. Lond. 1871“ a „Aëronautics. Edinburgh 1873.“

Program ten obsahoval následujících 10 otázek, jež tu klademe ve stručném výtahu* spolu s odpověďmi učeného anglického meteorologa:

1. Především měla se určiti teplota vzduchu v různých výších a tu poznal Mr. Glaisher, že neubývá tepla výší tak pravidelně, jak de Saussure a Gay-Lussac se domnívali, nýbrž že třeba čím dále vzhůru tím výše vystoupiti, aby teploměr klesl o 1°. Je-li nebe zachmuřeno, jeví se úbyt tepla až do výše 1000 *m* v míře nepatrnější, než-li za jasné pohody, což vysvětluje se prostě tím, že oblaka zabraňují vyzařování tepla zemského. Dne 12. ledna 1864 shledal Mr. Glaisher ve značné výši teplý, asi 600 *m* vysoký proud, který se bral od jihozápadu směrem golfu. Dne 6. dubna 1864 prošel učenec dokonce střídavě chladnými a teplými vrstvami vzdušnými, tak že teploměr u výši 4000 *m* ukazoval týž stupeň jako u výši 3300 *m*. Často měnila se teplota týchž vrstev ve krátké době, aniž se byl zároveň změnil směr větru. Na noc přibývalo vždy tepla. —

2. Co se týče nasycení vzduchu vodními parami, tož vysvítá ze svědomitých a četných diagramů Glaisherových, že v různých výších střídají se dosti nepravidelně suché a vlhké vrstvy. Mr. Glaisher viděl i za svých výprav do nejvyšších sfér vždy ještě u větších výších obláčky.

3. Aneroidní a rtuťový barometr ukazoval čísla poměrně stále shodná.

4. Elektřina ve vzduchu byla většinou kladná a ubývalo jí stejnoměrně s výší.** U výši 700 *m* neukazoval elektroskop ani stopy elektrického napjetí vzduchu, obklopujícího balón.

5. Za plavby dne 5. září 1862 přibývalo ozonu výší tou měrou, jakou ho naopak ubývalo.

6. Stanovení síly zemského magnetismu v různých výších počtem výchvějů jehlice magnetické nemělo valného zdaru; za to však podařilo se Glaisherovi určiti spektroskopem dne 31. března a 18. dubna 1863, že jeví sluneční vidmo v různých výších různé Frauenhoferovy čáry. — Lze míti za to, že nevznikají absorpcí v ovzduší zemském, nýbrž ve fotosféře sluneční, ježto by jich výší musilo ubývati. — Ve výši 7240 *m* vůbec nebylo možno spektroskopem docíliti vidma.

7. Vzduch má ve všech výších týž poměr kyslíku a dusíku.

8. Šíření se vlnek zvukových nepodléhá ve směru kolmém týmže zákonům jako ve směru vodorovném. Glaisher slyšel častěji ještě u výši 3 a za vlhkého vzduchu dokonce u výši $6^1/_2$ *klm* štěkání psa nebo hvízdání lokomotivy. Nad tuto výši nepronikne nižádný pozemský tón. Za plavby ku konci měsíce června 1863 slyšel Glaisher ještě šumění větru dole, jsa vzdálen od země 3 kilometry. Dne 31. března bylo slyšeti temný hlomoz Londýna ještě u výši 2 kilometrů; druhého dne však nezaslechl křiku mnoha tisíc lidí nad výši 1500 *m*.

---

* Viz obšírné zprávy v Hatton Turnor: „Astra Castra, Experiments and adventures in the atmosphere.“ London 1865; Sircos et Pallier: „Histoire des Ballons. Paris 1876“ a „Voyages Aériens par J. Glaisher, C. Flammarion, W. de Fonvielle a G. Tissandier. Paris 1870.“

** Opak jde na jevo z pozdějších výprav francouzských.

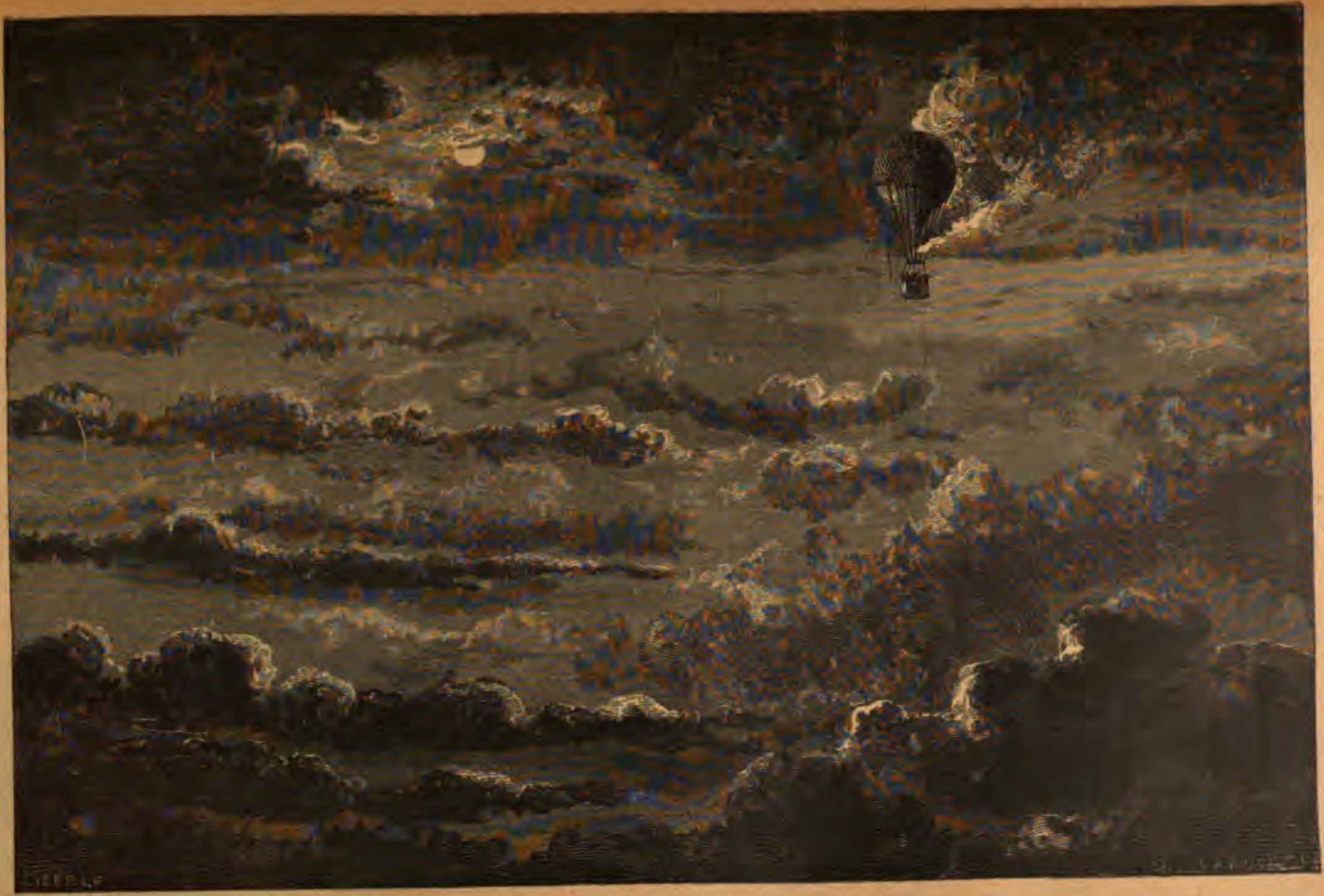

Balón jakoby hořel.

9. Mr. Glaisher domnívá se na základě svých zkušeností, že větry vanou ve vyšších sférách nejen pravidelněji, ale i prudčeji, než-li blíže povrchu zemského, kdež směr jejich bývá rušen pohořím, údolím, lesy a vodstvem. Proudy vzdušné mají v různých výších též různý směr. Z četných příkladů uvedeme pouze jediný. Dne 31. března 1863 až do výše 3220 *m* vanul vítr východní, odtud pak až do výše 4828 *m* vítr západní, který výše měnil se v severozápadní a u výši 6530 *m* v západní.

10. Že se povrch země shora jeví kotlinovitě uprostřed prohloubený, jest následek perspektivy. Čím výše se vznášíme, tím více buší nám srdce a bije tepna — ovšem u různých osob způsobem rozdílným. — Jiným následkem zředěného vzduchu jest bolesť v uších. — Jakmile hustoty vzduchu ubude o $^1/_4$, nastává jak u lezců na vrchy tak i vzduchoplavců veliká umdlenosť, závrať a krvácení z úst, nosu i uší; u lezcův objevuje se tento stav — „horská nemoc“ — dříve. Tak na př. Humboldt a Bonpland trpěli jí na Čimborasu již u výši 5—6000 *m*, kdežto Gay-Lussac a Glaisher teprv u výši 7000 *m* pocítili počátky této nemoci. Ze živočichů — jak ukazují pozdější zkoušky — jsou nejméně schopny kočky snášeti zmenšený tlak vzduchu; naproti tomu velicí dravci, zejména kondóři v Andech, setrvávají celé hodiny ve výších (9000 *m*), které jiným tvorům naprosto již jsou nepřístupny. —

Tolik ze zápiskův anglického meteorologa, jevících chladnosť učence, bystrý rozhled a svědomitosť podivuhodnou. Dovedeme je oceniti, uvážíme-li, jak obtížno konati meteorologická, fysikální a fysiologická studia ve vrátkém člunu u výších závratných, kdy každý okamžik nám hrozí smrtí, a přehledneme-li pak dlouhé řady čísel, uvedené v Glaisherových tabulkách.*

Od té doby přestaly se konati na čas v Anglii vědecké vzduchoplavby; neníť právě mnoho mužů takých, jako James Glaisher. — Za to však na novo počala se jeviti ve Francii chvalitebná snaha, pokračovati v díle Gay-Lussacově a horlivosť ta, jíž v pravdě Francouzi se mohou honositi, neutuchla do dnešního dne a vylovila z hlubin vzdušného okeánu mnohou skvostnou i vzácnou perlu.

Na prvním místě sluší se tu zmíniti o hvězdáři Camillu Flammarionovi, který jest znám i našemu obecenstvu z četných duchaplných svých rozprav. Vykonalť s aëronautou Eugenem Godardem 8 vědeckých výprav v balóně, o jichž výsledku podal roku 1868 zprávu ku pařížské akademii.**

Jako druhdy za výprav Robertsonových a Gay-Lussacových, stal se i tentokráte prvotně pro vojenskou výpravu do Italie určený, ale nepoužitý balón ochotným sluhou vědy. Krásný aërostat, z dvojité hedbávné látky shotovený o 800 m^3 obsahu*** vznesl se o svátku „nanebevstoupení Krista“ r. 1867 z areny hippodromu v Paříži do modravého éteru.

---

* W. de Fonvielle praví ve svých: „Aventures Aériennes. Paris 1876,“ str. 309: „Nikdo nekonal pozorování tak přesná jako Glaisher za svých plaveb. Čísla, jež uvádí, jsou jedinými, jimž můžeme důvěřovati a jedinými, na nichž lze nám založiti spolehlivé výpočty.“

** „Comptes rendus des séances de l'Academie des sciences. 13. Juillet 1868“.

*** Pozdější E. Godardův balón měl 1200 m^3 obsahu.

C. Flammarion nedostoupil sice při žádném z osmi svých vzletů značných výšek — což nebylo ani možno při balónu tak malém a svítiplynem naplněném — za to však cestoval dvakráte v noci, urazil dne 14. července r. 1870 vzdálenosť 550 *km* z Paříže do Kolína za 11 hodin a učinil řadu velmi zajímavých a cenných pozorování co se týče rychlosti a směru vzdušných proudů, jakož i tvoření se oblak a hygrometrických poměrů vyšších sfér.

Především uvedeme zákony změny vlhka v různých výších, jež stanoví franc. astronom na základě četných i důkladných svých studií. Přibývá totiž vlhka:

1. od povrchu země do jisté výše;
2. pak ho opět ubývá;
3. maximální pásmo mění se u výši dle roční doby, povahy oblohy, ba i denních hodin. —

Stupně nasycení vodní parou jeví se stálými, nechť si jest nebo jasno čili nic, ve dne i v noci. Za své plavby dne 23. června 1867 nalezl M. Flammarion u výši 630 *m* bezprostředně pod velikým cumulo-stratus-oblakem,* 200 *m* tlustým maximální pásmo vlhka, jehož dle svědectví hygrometru jak v nitru oblaku tak i nad ním ponenáhlu ubývalo, kdežto teploměr ukazoval u výši 650 *m* 16°, u 700 *m* 17°, u 750 *m* 18° a u výši 810 *m* 19° R.

Týž úkaz opakoval prý se i jindy, na př. za plavby dne 15. července 1867. Pod slohokupou ukazoval vlahoměr vždy nejvyšší stupně vlhka, jehož ubývalo v nitru oblaku; kdežto teploměr prozrazoval v nitru kup nebo sloh vždy větší teplotu než pod nimi. —

Co se týče výše oblak, jest dle dob denních různá. Za plavby dne 15. července 1867 pozorovali aëronauti zřetelně, kterak o 11 hodinách hluboko pod nimi se nalezající oblačná vrstva při záři sluneční současně s balónem, ale poněkud rychleji stoupala a kolem 1 hodiny téměř už spodního okraje člunu se dotýkala, ale pak za 2° R. tepla rychle až na několik proužků se rozptýlila. Vůbec stoupaly kupy za záře sluneční a klesaly za chladu večerního týmž způsobem, jak to lze též u balónu pozorovati.

Pochybným vidí se nám, tvrdí-li M. Flammarion,** že za dne bývají větrové bezprostředně nad povrchem zemským prudšími, než-li ve vrchních vrstvách atmosféry, a v noci naopak. Trváme, že bude potřebí ještě více nočních plaveb, aby faktum toto bylo dotvrzeno nebo vyvráceno.

Zajímavá jsou čísla pro šíření se vlnek zvukových z dola nahoru. Slyšíme:

hvízdání lokomotivy	do 3000 *m*
hučení vlaku	„ 2500 „
štěkání psa, výstřel	„ 1800 „

---

* Rozeznáváme čtvero oblaků dle tvaru:
1. sloha či chmura, lat. stratus, něm. Schichtwolken;
2. řasy, lat. cirrus, něm. Federwolken;
3. kupa, lat. cumulus, něm. Haufwolken;
4. mračno, lat. nimbus neb pallium, něm. Regenwolken;

** Voyages Aériens. str. 212.

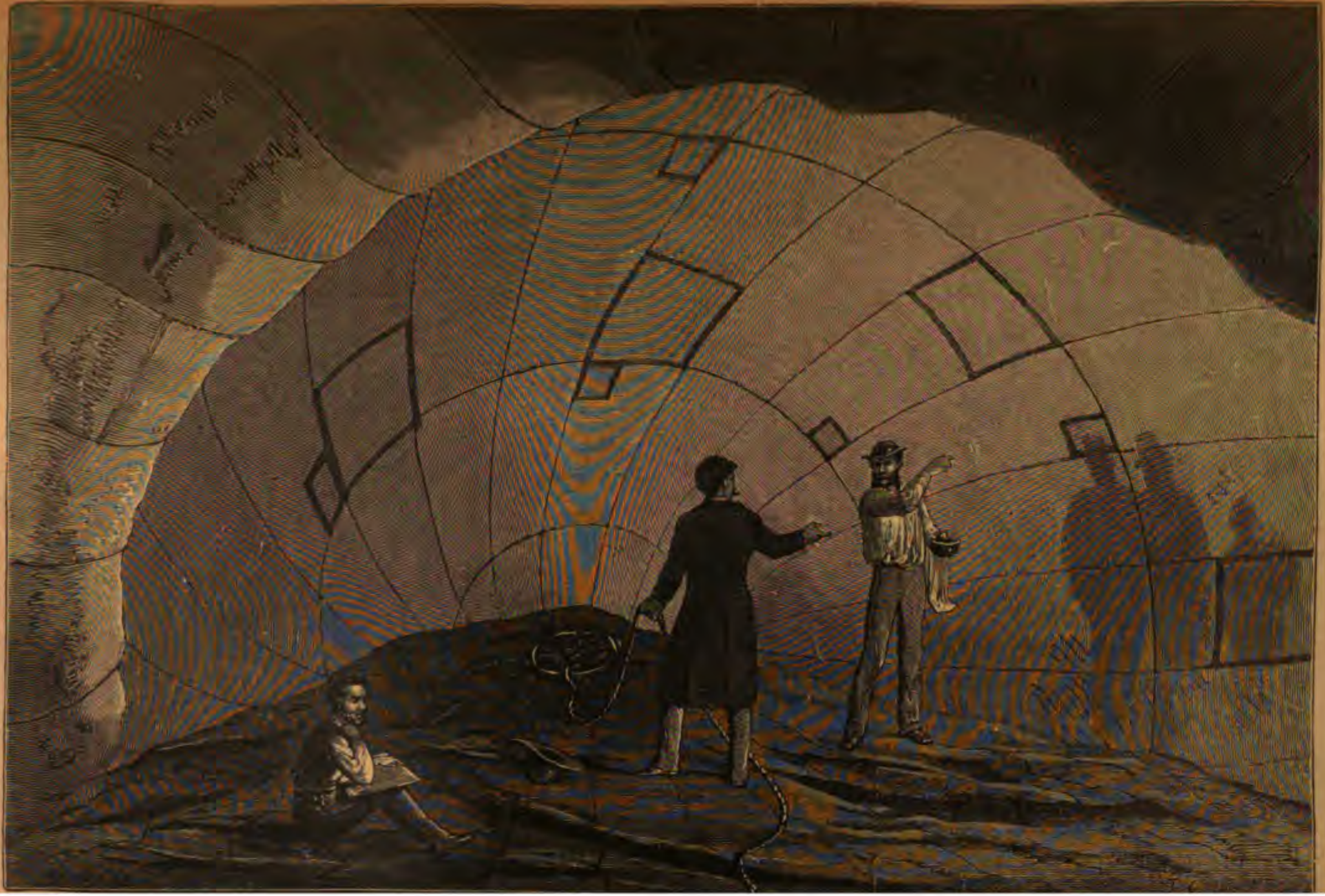

zvonění, kokrhání	do 1600 *m*
hudbu, bubnování	„ 1400 „
mocný mužský hlas	„ 1000 „
hučení větších řek a vodopádů	„ 1000 „
kuňkání žab	„ 900 „
skřehot cvrčků	„ 800 „

Kdežto tedy proniká zvuk dosti vysoko, šíří se špatně směrem opačným. U výši 500 *m* slyší vzduchoplavci ještě velmi zřetelně k nim mluvená slova, kdežto sami nemohou se s pozemšťany smluviti, leč nanejvýš se 100 *m*.

Dále jest pozoruhodno, že slyší vzduchoplavci, plují-li u výši několika set metrů nad klidnými vodami, mocnou ozvěnu, která nad poli a lesy se neozývá. Za naprostého ticha a ve značných výších působí i nad plavci se vznášející balón podobně jak obrovská resonanční půda a sesiluje hlas mluvících s podivuhodnou dozvěnou.

Barva nebes jeví se nad 3000 *m* šedomodrou kolem zenitu; pás až ku 40—50° od obzoru jest zbarven jasně modře a na obzoru jest obloha osvětlena mdle modře a bíle. — Úbyt vlhka ve vzduchu bývá obyčejně úměrným s více nasycenou barvou vyšších sfér.

Dalo se očekávati, že vzduchoplavci častěji uzří v říši oblak stín vlastního balónu, obklopený nejnádhernějšími duhovými barvami neb i přesné odzrcadlení na nedaleké vlhké stěně oblačné, jako cestovatelé v pohořích anebo točnových krajinách.

Konečně zasluhuje zmínky, že dle Flammariona světlo stálic ve značnějších výších mnohem slaběji se třpytí než na zemi.

Jako vzduchoplavec ve službách vědy vynikl r. 1867 také W. de Fonvielle v Paříži. První plavby s Nadarovým „Le Géantem“ o 6000 m^3 obsahu, 40 *m* výše a 4900 *kg* stoupavosti skončily však pokaždé velmi brzy, tak že nezbývalo dosti času k vědeckým výzkumům. Byltě tento „Obr“ — ač byl znova po své nešťastné výpravě do Hannoverska opraven — právě už jen vysloužilcem. — Lepší zdar měly dvě jiné plavby Fonviellovy v témže roce, z nichž prvá dne 16. listopadu 1867 byla podniknuta s balónem Giffardovým a jejímž účelem bylo pozorování pádu povětroňů.

Bylo-li oněch šest r. 1867 vykonaných plaveb bohatších na dobrodružství, než na praktické výsledky, spočívala vina toho zajisté v tom, že právem slavený učenec podnikal je samojediný, t. j. bez zkušeného aëronauty. Není však pochybnosti, že ani sebe lepší fysik nebo meteorolog nedovede balón ovládati tak, jako na př. Coxwell neb Godard, kteří vykonavše na sta výletů do říše éteru stali se takořka umělci ve svém odboru. Vyžadujeť aërostat, zejména vznáší-li se u značných výších, téměř nepřetržité pozornosti a té nemůže mu arci muž vědy dopřáti, má-li se zároveň zaměstnávati také pozorováním oblak, svými přístroji, zápisky atd.

Proto nekoná také M. Gaston Tissandier, kterýžto v nové době v oboru aëronautiky se domohl nejlepších úspěchů, své plavby nikdy bez průvodu zkušeného vzduchoplavce. Jen takto jest s to oddati se klidně svým studiím a zaznamenávati si vše, čeho zakouší. — Hned první jeho výprava dne 15. srpna 1868, již podnikl společně s Duruofem, byla velmi zajímavá. Vznesl se do výše 1600 *m*, byl zahnán větrem 7 mil daleko na moře; vrátil se pak za čtvrť hodiny klesnuv o 1000 *m* hlouběji opět k pevnině a přistál, ne bez nebezpečí, nedaleko hrobu Pilatra de Roziers. Velikolepé útvary oblačné ozářené šarlachem zapadajícího slunce a skvostná fata morgana v oblacích, na nichž zřel po zdánlivé hladině vodní plouti parolodi a plachetní koráby byly oběma cestovatelům dostatečnou odměnou. —

Plavby dne 13. září t. r. súčastnil se též de Fonvielle. Anemometrem bylo po dvakrát stanoveno, že nepohybuje se balón touž rychlostí jako vzduch jej obklopující, nýbrž že opozďuje se o 1,37 *m* v 1 vteřině. — Povětří bylo velmi bouřlivé a obal balónu protrhl se právě ve chvíli, kdy se byla kotvice s výše 60 *m* už zakotvila. Přece však octli se všichni šťastně a bez úrazu na zoraném poli. Jak divili se rolníci, kteří přiběhli a myslili, že naleznou zohavené mrtvoly! A zatím viděli, kterak hrabe se tré veselých pánů ze zpod překlopeného koše!

Zvláštní byla také další plavba Tissandierova společně s jeho bratrem Albertem a aëronautou Manginem dne 8. listopadu 1868 podniknutá za chumelenice. Dostoupili výše 2000 *m*, přistáli u Chennevières-sur-Marne, kdež byli pohostěni; načež k večeru cestovali dále, až do výše 3900 *m* pronikli a za tmy podruhé u Melunu sestoupili. Pět stupňů zimy bylo maximem, jehož zakusili cestovatelé v říši sněhu. Za jiné plavby Tissandiera a de Fonvielle-a dne 11. ledna 1869 urazilo se v 1 hodině 45 mil a nalezen u značnější výši podivuhodně teplý proud vzduchu. Dne 12. dubna t. r. vznesli se oba opětně se vzduchoplavcem Manginem za úplného bezvětří z Paříže, mezitím co aërostat pozorován z hvězdárny a místa odjezdu dalekohledy a výše jeho dostupu přístroji stanovena podobně, jak se dělo v rocích 1783 a 1784, kdy vznesly veliké montgolfiéry ve Francii. —

Po plavbě, jež předsevzata byla dne 26. června 1869 z Champ de Mars v Paříži a v níž se súčastnilo 9 osob * za velení Tissandierova, nastala mala přestávka. Pozoruhodným jest rozsah balónu Giffardova při této výpravě použitého: obsahoval totiž 10.500 m^3 a unesl břímě 4500 *kg*. Tissandier podotýká, že všeobecně rozšířené mínění, jako by byla plavba balónem tak značných rozměrů mnohem nebezpečnější než-li balónem obyčejným, naprosto není správné. Praví: „Již naše plavba, ač vykonána za dosti prudkého větru, je úplně vyvrací. Netřeba býti zajisté velikým geometrem, abychom věděli, že obsahu koule nepřibývá v témž poměru jako jeho povrchu. Zdvojnásobíme-li průřez koule, zešestinásobili jsme jeho obsah, kdežto jeho povrch jsme pouze zčtvernásobili. Jest to téměř boj krychle proti čtverci, který nám dokazuje, že čím větší balón, tím jest i lepší. Ovšem jsou i tu jisté meze, jichž nelze v praxi bezprostředně přestoupiti. K tomu přistupuje dále též, že s velikostí balónu vzrůstá i síla jeho odporu. — Obal „Severní točny“ (tak se nazýval balón) jest tedy tak tuhý a pevný, jakým balón menších rozměrů nikdy by nemohl

---

* Mezi nimi hvězdář Sourel, kreslič Albert Tissandier, lučebník Turnier a stavitelové Mangin, Menue a Moreau.

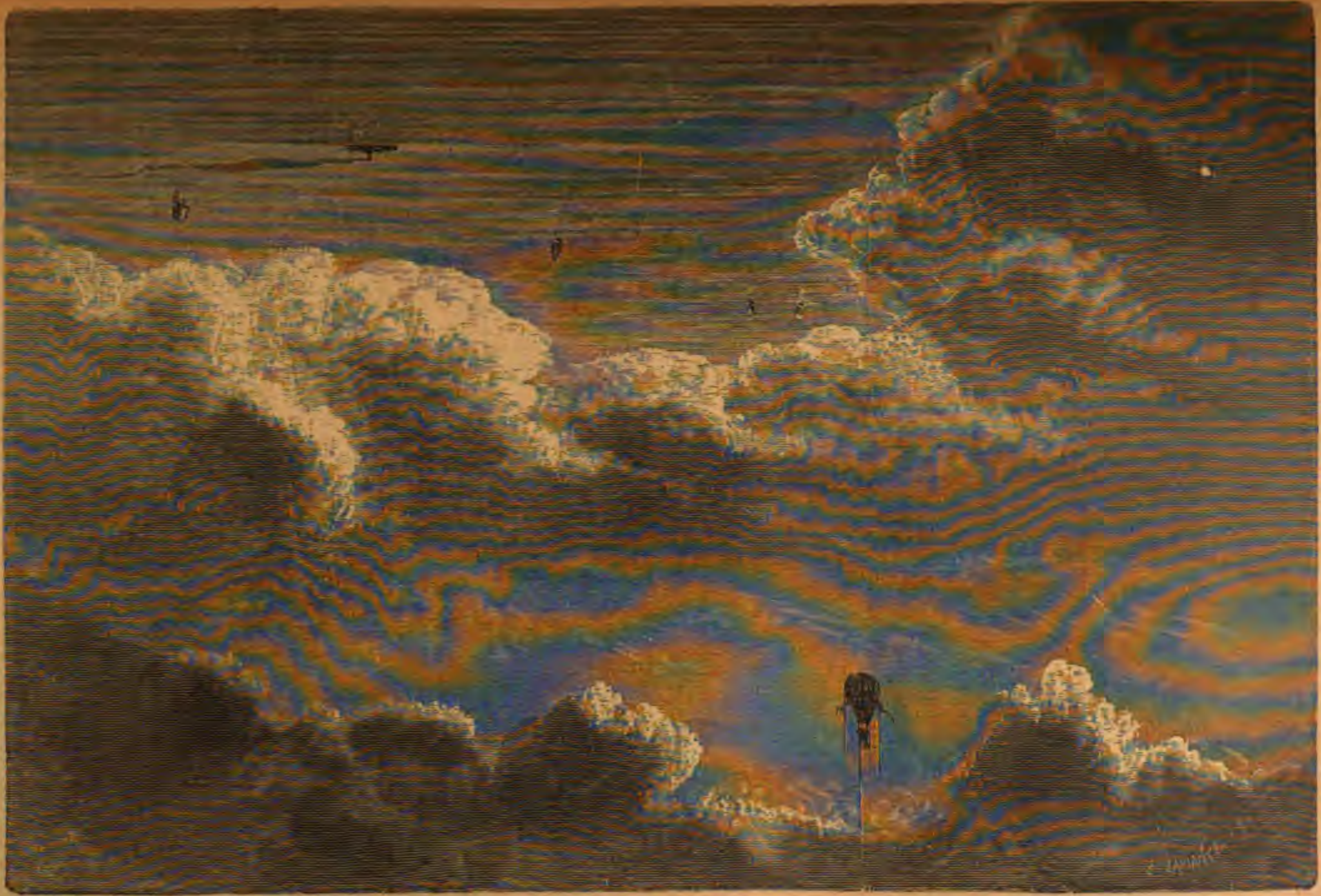

Fata morgana v oblacích
(za plavby G. Tissandiera a Durnofa dne 15. srpna 1868.)

býti, a co se týče jeho stoupavosti, uvažme jen, že tento obal jest lehčí než-li látka balónku ze zlatotepecké blánky“. —

Z dalších za vědeckými účely konaných plaveb vzduchem zasluhuje zmínku jedna, jež byla podniknuta za doby obležení Paříže a která svědčí o odvaze a oddanosti francouzského hvězdáře M. Jansena*. Týž opustil dne 2. prosince 1870 obklíčené hlavní město balónem „Volta“, aby — pozoroval zatmění slunce, což se mu také zdařilo. Per aspera ad astra!

M. Gaston a Albert Tissandier, kteří otčině své za prusko-francouzské války ochotně věnovali všechny své síly a nejednou i hotovi byli jí obětovati své životy, pokračovali teprve r. 1872 ve svých vědeckých exkursích. Dne 8. června 1872 a 16. února 1873 učinili zajímavé výzkumy o tvoření se oblak, zrcadlení se ve vzduchu a barevných stínech balónů, o nichž podali zprávu akademii.

Za plavby dne 13. října 1873 podařilo se G. Tissandierovi vrátiti se téměř na místo odjezdu, když byl využitkoval v různých výších a směrech vanoucích proudů vzdušných.

Za jiné plavby dne 24. září 1874, v níž kromě obou bratří Tissandierů súčastnili se i M. de Fonvielle a ještě tři pánové, shledána oblaka již u výši 150 *m*, z nichž vyšli teprve u výši 500 *m*. — Na to pluli za jasné sluneční záře tři hodiny nad sněhobílými lehkými oblaky; slyšeli z dola hlasy lidí, kteří je pozdravovali, neviděli však nikoho . . .

Řídíce se chronologickým postupem, musíme věnovati delší vzpomínku dvěma mužům, kteří stali se svým tragickým osudem světoznámými. Míním totiž Sivela,** zkušeného aëronautu, dříve kormidelníka, a Crocé-Spinelli-ho, mladého polytechnika, kteří vznesli se dne 22. března 1874 až do výše 7000 *m*, aby zkoušeli správnosť theorie Bertovy.

Pavel Bert, pozdější ministr vyučování, domníval se totiž, že příčina tlukotu srdce, hučení v uších, závrati, krvácení z nosu a úst, jakéž se jeví ve zředěném vzduchu, vězí v tom, že se ve značných výších dostává plicím méně kysliku;*** a v tomto mínění byl utvrzen nejen pokusy, jež konal s menšími zvířaty, jež pod zvonem vývěvy usmrcoval a pak jich krev lučebně zkoumal, nýbrž hlavně i pokusem, jejž vykonal sám na sobě. Odebral se do pneumatické komory, uvedl vývěvu v činnosť a jakmile sloupec rtuťový klesl na 45 *cm*, nastala mdloba, krvácení a tlukot srdce experimentatorova, kdežto vše to přestalo, jakmile začal dýchati směs vzduchu s 75$^0/_0$ kyslíku. I když prodlením hodiny sloupec rtuťový klesl až na 25 *cm* (= 8850 *m* výše) potrval tlukot normálním, a vůbec necítil Bert nižádných obtíží, vdechoval-li kyslík.

---

* Byl r. 1873 praesidentem fr. aëronautické společnosti.

** M. Sivel jest znám také Pražanům z r. 1874, kdy dne 27. září o 5. hod. 29 min. podnikl z „Rájské zahrady“ plavbu vzduchem s hrab. Desfoursem ml. Balón plul tehdá přes nádraží státní a severozápadní dráhy, nad Holešovicemi a Trojou. Největší výše 2350 *m* dostoupil nad Brnkami. Mezi Větrušicemi a Hošticemi spustil Sivel kotvu; tato nemohla však zachytnouti. Balón, ač značně vyprázdněný, smýkán o 6. hod. 19 min. po polích a kdykoliv koš se dotknul země, vyskočil opět na 50 *m* do výše. Konečně podařilo se venkovanům, kteří se všech stran ku pomoci kvapili, kotvici opříti o strom, načež oba vzduchoplavci bez úrazu vstoupili na pevnou půdu. Když se na žebřinovém voze i s balónem vraceli ku Praze, uvítáni jsou v Klecanech od přečetných hostí, kteří vyjeli jim v povozech vstříc. — U výši 2350 *m* ukazoval teploměr 10° R, kdežto při povrchu země 20° R.

*** V normálním stavu obsahuje krev 20% kyslíku; ve výši 8850 *m* či 25 *cm* výše rtuťového sloupce však pouze 10%. Při 570 *mm* barometru počíná se jeviti účin úbytu tlaku: krev vnímá v sebe méně kyslíku; ve výši 7000 *m* dostává se plicím při každém dechu jen 2/5 potřebného kyslíku.

Takový byl tedy účel vzduchoplavby Sivela a Crocé-Spinelli-ho. — „Polární hvězda“ vznesla se z plynárny „La Vilette“ nesouc s sebou dva balonety, z nichž jeden byl naplněn 120 litry směsi v poměru 40 ku 100 a druhý 80 litry směsi v poměru 70 ku 100 čistého kyslíku. —

„Pociťovali jsme za své plavby,“ vypravují Sivel a Crocé-Spinelli, „podobné účiny, jakých jsme doznali ve zvonci, do něhož jsme vstoupili několik dní před odjezdem a v němž vzduch byl zředěn až na 304 *mm*. Než mdloba, která nás jímala v člunu, když byl nastal tlak jen 300 *mm*, byla mnohem značnější, než-li ve zvonci vývěvy, což třeba přisouditi našemu namáhání, nepatrné teplotě a delší době, kterouž jsme se zdrželi ve vyšších vrstvách. Kdežto v člunu jsme musili snášeti zimu 22—24° R, rovnala se teplota za depresse na zemi stále +13°; pod zvonem setrvali jsme pouze 1 hodinu, t. j. téměř po takou dobu, jaké jest třeba, abychom vznesli se do výše nad 7000 *m*; kdežto nahoře zůstali jsme 2 hodiny 40 minut a 1 hodinu 43 minut u výši více než 5000 *m*. Ve výši 4600 *m* počali jsme vdychovati směs: „40 : 100“ a sice do 6000 *m*; u výši ještě značnější museli jsme se však utéci ku směsi „70 : 100“, poněvadž slabší směs zejména pro Crocé-Spinelli-ho už nedostačovala. — Nevdychoval-li tento chvíli kyslík, byl nucen usednouti si na pytel s přítěží a nebyl s to, jinak konati svá pozorování, než v této poloze. Jakmile však vdýchal trochu kyslíku, pookřál ihned, po 10 doušcích dovedl vstáti, vesele hovořiti, pozorně okolí své pozorovati. Mysl jeho byla úplně jasná a paměť výtečná.

Když pozoroval spektroskop, musel také dýchati; zprvu zmatené pásy vynikly ihned zřetelněji. Aby lépe mohl vzdorovati účinům chladna a zředěného vzduchu, pokusil se jísti. Výsledek nebyl zpočátku příznivý, ale jakmile mu napadlo, aby zároveň vdychoval kyslík, cítil, jak se mu vrací chuť a jak lehce tráví. Tepna jeho bila ve výši 6500—7000 *m* 140krát a hned po vdýchání kyslíku 120krát. Na zemi průměrně 80krát.“ *

Theorie Bertova byla tedy správná; šlo jen ještě o to, nalézti nejpřiměřenější směs vzduchu s kyslíkem.

Následujícího roku usnesla se „Société française de la navigation aérienne“ za předsednictví Hervé-Mangona uspořádati dvě výpravy vzduchem a sice jednu do dálky co možná největší a druhou do výše co nejznačnější.**

Prvé súčastnili se G. Tissandier, Sivel, Crocé-Spineli a Jobert dne 23. března 1875. Odcestovali z Paříže ve výtečně zřízeném balóně „Zenith“ vzavše ssebou 1100 *kg* přítěže a přistáli za 22 hodin a 40 minut neda-

---

* „Comptes rendus de l'Académie, séance du 6. avril 1874.“

** „Ascension scientifique de longue durée“ v Compt. rend. V. 80. p. 866.

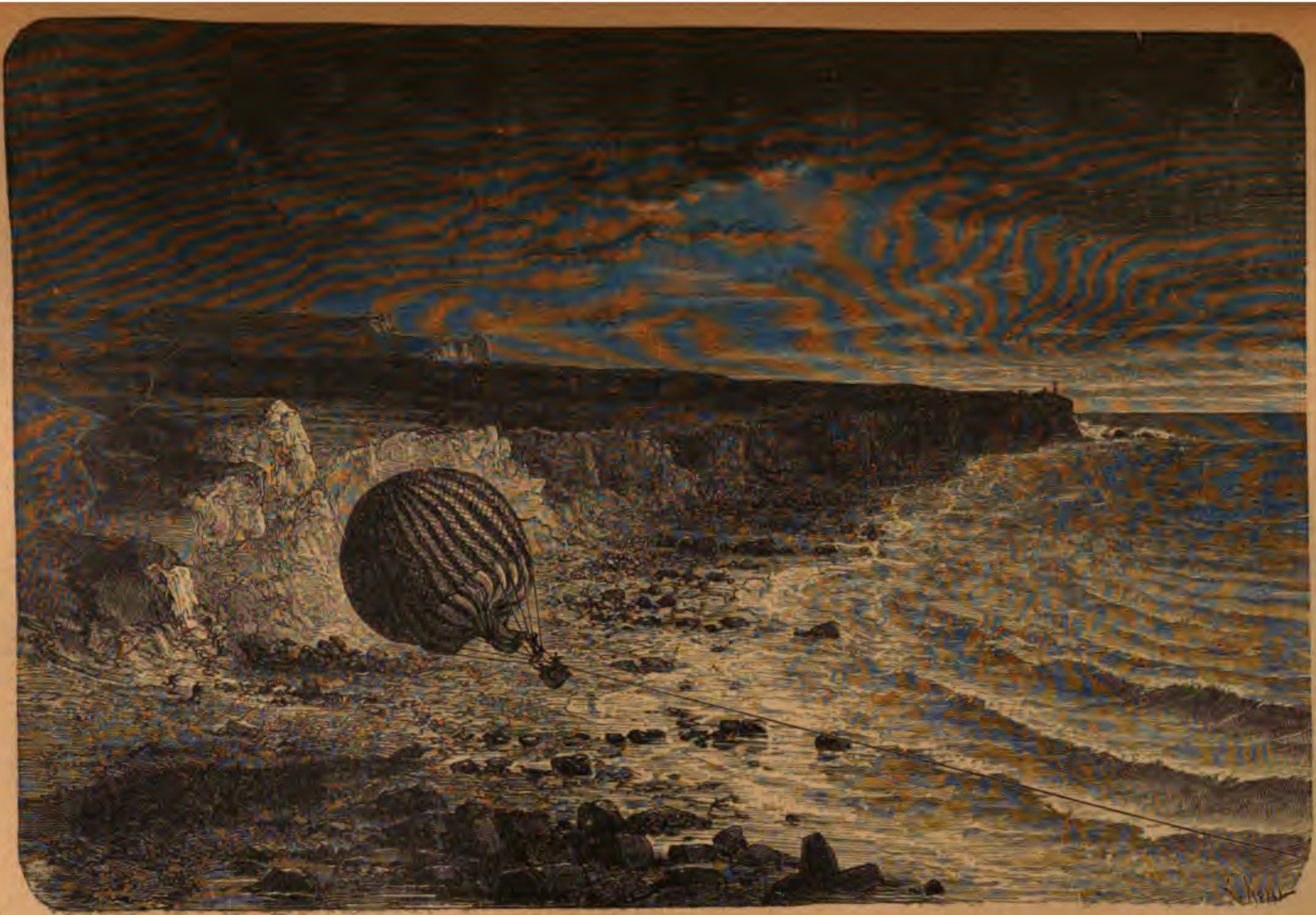

Přistání na mořském břehu.

leko Arcachonu (Les Landes). Jest to dosud vzduchoplavba trváním svým nejdelší, ač rychlostí svou nad jiné nevyniká.

Tak na př. balón Garnerinův vypuštěný v Paříži za slavnosti korunovace Napoleona I. dne 16. prosince 1804 o 11. hodině v noci, vznášel se již druhého jitra o 5. hodině nad Římem; Greenova plavba z Londýna do Weilburgu (v Nassavsku) dne 9. září 1836 trvala pouze 15 hodin. Známá cesta Nadar-ova v balóně „Géant“ z Paříže do Hannoveru dne 18. října 1864, vykonána za 16 hodin. Tissandier a de Fonvielle dorazili při své plavbě dne 15. ledna 1869 z Paříže do Nouilly-Saint Frond — tedy 88 *km* — za 35 minut. Flammarion a Godard odcestovali dne 14. července 1870 z Paříže a přistáli za 11 hodin v Kolíně nad Rýnem. Rolier vystoupil dne 21. listopadu s balónem „Ville d'Orleans“ v Paříži a sestoupil za 15 hodin v Norvéžsku. Soudíme, že zavděčíme se čtenářstvu podáme-li tuto také přehled různých rychlostí:

Urazíť na př. v 1 vteřině

Hlemýžď	0,0015	*m*
sotva citelný větérek	0,50	„
velmi slabý větřík	1,00	„
jdoucí muž	1,11	„
plovoucí muž	1,12	„
slabý vítr	2,00	„
tramway	2—3,50	„
větřík	3,00	„
mírný vítr	4,00	„
poněkud čerstvější vítr	5,00	„
čerstvý vítr	6,00	„
plachetní loď	6,10	„
balón Renardův dne 8./XI. 1884	6,39	„
ještě čerstvější vítr	7,00	„
moucha (dle Pettigrewa)	7,62	„
paroloď	7,70	„
mírně silný vítr	8,00	„
sob před saněmi	8,40	„
silný vítr	9,00	„
velocipedista	9,65	„
velmi silný vítr	10,00	„
velryba (dle Lacépèdea)	11,00	„
anglický běhoun	12,90	„
prudký vítr	14,00	„
obyčejný vlak a bruslíř na ledě	15,00	„
velmi prudký vítr	16,00	„
rychlovlak	16,90	„
mírná bouře	18,00	„
bouře	20,00	„
rychlovlak (nejv. rychlosť)	20,83	„
silná bouře	23,00	„

orel (nejv. rychlosť)	25,00 *m*
mírný orkán	26,00 „
orkán	30,00 „
poštovní holub (nejv. rychlosť)	33,00 „
mocný orkán	35,00 „
granát	500 „
zvuk (v oceli*)	4.980 „
zeměkoule (oběh kol slunce)	30.450 „
slunce	50.000 „
světlo	400,186.333 „
elektřina	5„667,120.333 „

Druhou plavbu s týmž balónem podnikli dle programu dne 15. dubna 1875 Gaston, Tissandier, Sivel a Crocé-Spinelli. Vznesli se, jako obyčejně, od plynárny „La Vilette“ a dostihli nepochybně výše 8600 *m*.

O 11 hodinách 57 minutách u výši 3.300 *m* poznamenal si Tissandier ve svém zápisníku:

„Hygrometr 500. Teplota +1° R. Nepatrná bolesť v uších. Poněkud sklíčen. Jest to plyn.“ U výši 7000 *m* pak: „Vdychuji kyslík.** Působí znamenitě.“ A dále: „Ruce mi ztuhly. Daří se mi dobře. Jsme všichni zdrávi. Na obzoru mlha s malými okrouhlými mráčky. Stoupáme. Crocé si vzdychl a zavírá oči. Sivel taktéž. Vyprázdňuji aspirátor. Teplota —10°“.

„O 1 hodině 20 minut. Hygrometr 320. Sivel v mrákotách. — 1 hod. 25 min.: teplota —11°. Hygrometr 300. Sivel vyhazuje přítěž.“

„U výši 7.500 *m* jsme podivně omámeni. Tělo i duch malátní nepozorovaně, aniž bychom něco pociťovali. Netrpíme nižádným způsobem; naopak těšíme se v nitru takořka oživeni zářivým jasem, jenž nás obejímá. Jsme otupělí; nemyslíme vůbec na možné nebezpečí. Stoupáme a cítíme se blaženými, že stoupáme“ atd.

Za těmito poznámkami nalezáme ještě dále cosi psáno, co jen ztěží lze přečísti:

„Dvě hodiny, 8 minut. Klesáme. Teplota —8°. Vyhazuji přítěž. Vláhoměr 315°. Padáme. Sivel a Crocé leží jestě bez sebe na dně člunu. Padáme velmi rychle.“

Na to vypravuje Tissandier dále, kterak posléze vybrav se z omráčení nalezl oba své soudruhy pod pokryvkami mrtvé. O 4. hodině podařilo se mu přistáti na zemi (departement de l'Indre) s mrtvolami svých soudruhů za silného větru a po mnohých svízelích.***

Smutek po těchto hrdinných mužích, kteří zemřeli u vysokých sférách ve službách vědy, byl ve Francii všeobecný a upřímný. Subskripce pro pozůstalé vynesla 91.000 franků;† nešťastní vzduchoplavci pohřbeni způsobem slavným a hrob jejich ozdoben nádherným pomníkem.

---

* Ve vzduchu 332 *m*, ve vodě 1494 *m*, v zinku 3220 *m* a v mědi 3685 *m*.

** Vzduchoplavci vzali s sebou 3 balonety směsi 100 dílů kyslíku a 70 dílů vzduchu.

*** G. Tissandier: „Les martyrs de la science. Paris 1879.“

† „L'Aéronaute“ 1876, 87.

„S hlubokým žalem, ale spolu také s pocitem národní hrdosti zanášíme jména: Crocé-Spinelli a Sivel do slavné listiny vědy“, pravil ku konci své řeči nad jich rovem praesident akademie věd F. Frémy.

Tragický osud obou těchto mužů, kteří neváhali v zájmu vědy obětovati i své životy, byl přirozenou pohnutkou, že zpytována příčina jich smrti a že učiněno mnoho předloh, kterak by se na příště podobným nehodám dala učiniti přítrž. Ze všech dosavadních výprav vyšlo na jevo, že možno rozeznávati ve vzdušné říši trojí pásmo:

1. U výši vrcholků Alpských (4810 *m*) nepociťují vycvičení vzduchoplavci žádných obtíží a nepozorují na sobě žádných fysiologických účinů. Ačkoliv tam vzduch o polovinu jest řidčí, než-li při hladině mořské, přece spokojí se jím zdravé, silné plíce. Možno říci tedy, že pásmo pod výší Mont-Blanku jest úplně přístupné.

2. Výše již počíná pásmo nebezpečné; ale otužilí plavci, opatřeni dobrými kožichy, jsou s to vzdorovati i zředěnému vzduchu, jaký ovívá nejvyšší vrcholky pohoří Himalaja u výši 8840 *m*.

3. Nade touto výší 8840 *m* počíná pásmo smrtící.

K delšímu pobytu mezi nejvyššími vrcholky francouzského a indického pohoří třeba velmi zdravého těla a železné vůle; ku proniknutí do ještě vyšších sfér nestačí nižádné hrdinství a síla duševní. Člověk hyne, jakmile se značněji vzdálí ode dna vzdušného okeánu, k němuž tíží jest poután a na němž jedině může žíti. Představme si, jak asi by se dařilo ubohému vzduchoplavci ve výši na př. 12.000 *m*! (Pokračování.)

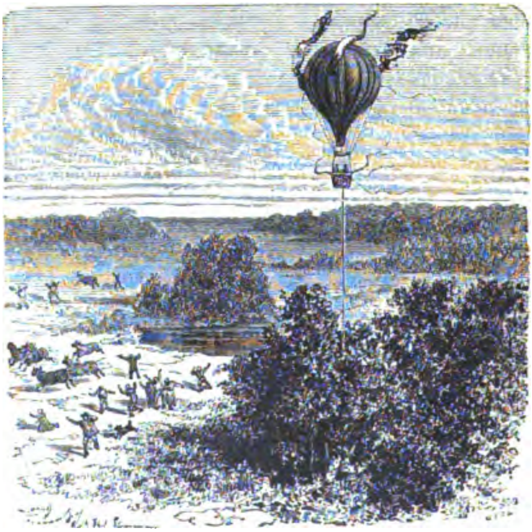

Ďábel letí!

Zajatec na Kavkaze.

(Pravdivý příběh.)

Dle hraběte **L. N. Tolstého** podává **J. Jílek**.

I.

Mladý muž byl důstojníkem na Kavkaze. Nazýval se Žilin.

Jednou dostal z domova dopis. Vadnoucí matička mu psala: „Jsem již velmi stará a ráda bych ještě před svojí smrtí spatřila milovaného syna. Přijeď se se mnou rozloučit, pochovat mne pravoslavným spůsobem a pak můžeš jeti opět za svou službou. I nevěstu jsem ti vyhledala; je rozumná, hezká a má též slušné jmění. Jistě se tobě zalíbí: možná, že se oženíš a zůstaneš pak v domově.“

Žilin se zamyslil: „Opravdu, matička je asi churava; možná, že bych jí už ani nespatřil. Pojedu; a je-li nevěsta hodná a hezká, ožením se.“

Šel ke plukovníkovi a vyžádal si dovolenou. Rozloučiv se se svými druhy a poskytnuv svým vojáčkům čtyři soudky vodky, aby ji vypili na jeho zdraví, vydal se na cestu.

Vojna zuřila tenkráte na Kavkaze. Na cestách nebylo jisto dnem ani nocí. Který Rus vzdálil se od pevnosti, mohl očekávati, že jej Tataři zabijí nebo odvlekou do hor. I bylo nutno, by aspoň dvakráte za týden z pevnosti do pevnosti doprovázen byl lid vojenským průvodem. Napřed i vzadu šli vojáci a prostředkem ubíral se lid.

Bylo to v létě. Mužíci se svými vozy sjeli se hned za úsvitu ku pevnosti a ozbrojení vojáci vydali se s nimi na cestu. Žilin jel koňmo; zavazadla jeho byla mezi ostatními věcmi na vozech nákladních.

Do sousední pevnosti bylo 25 verst daleko. Karavana ubírala se zvolna a ostražitě. Vojáci často se zastavili a naslouchali bedlivě.

Slunce překlonilo se již přes poledne a ani půl cesty nebylo ještě vykonáno. Prach a úpal sluneční byly nesnesitelny, ukryti se nebylo možno. Všude rozkládala se holá step; nikde strůmku, nikde nejmenšího keříčku ...

Žilin předejel ostatní; zastavil se a čekal, až vozy k němu dojedou. Slyšel zvuk rohu a spatřil, jak celá karavana opět se zastavila. Rozmýšlel se: „Mám jeti sám napřed, bez vojínů? Kůň můj je dobrý, setkám-li se s Tatary — ujedu jim, nedostihnou mne. Či mám zůstati?“

V tom přiklusal k němu jiný důstojník, Kostylin, na zpěněném koni, ozbrojený karabinou, který Žilina oslovil:

„Pojeďme sami! Nač se loudati v tak děsném žáru? Jsem zpocen, že bych mohl kabátec svůj ždímat!“ Bylť Kostylin muž hřmotné postavy, přitloustlý, s červenýma tvářema a pot se s něho lil. Žilin se ho otázal:

„Máš karabinu dobře nabitou?“

„Buď beze starosti.“

„Nu, tedy pojedeme. Ale žádným spůsobem nesmíme se druh ode druha odděliti.“

Jeli. Cesta vedla je stepí. Rozmlouvali spolu a rozhlíželi se kolem. Viděti bylo daleko na všechny strany.

Step se končila a cesta vinula se dál úžlabím mezi dvěma horami.

„Dobře učiníme, vystoupíme-li na horu a prohlédneme si, pokud možná, okolí,“ pravil Žilin.

„Pojeďme raději; nač se zdržovat?“

„Nikoli,“ odpověděl Žilin, „počkej dole, já vystoupím vzhůru.“

I pobídl koně na levo, do vrchu. Kůň jeho byl znamenitý (vybral si jej jako hříbě z celého stáda, dal za něj sto rublů a sám si jej vycvičil); jako na křídlech vznesl se po příkré stráni. Nedospěl ještě vrcholu, když tu na sto kroků před sebou spatřil tlupu ozbrojených jezdců tatarských. Bylo jich asi třicet. Zahlédnuv je obracel koně zpět; ale i Tataři jej zočili a hnali se za ním chystajíce zbraně k útoku. Žilin úprkem sjížděl po stráni dolů a křičel na Kostylina:

„Připrav zbraně!“ a vzýval v duchu svého koně: „miláčku, pozor, ať neklopýtneš! Jediný chybný krok a je po naději. Jen kdybych už měl zbraň v ruce, nebezpečí by se o polovic zmenšilo!“

Ale Kostylin, místo aby dočkal svého druha, spatřiv Tatary obrátil se a uháněl rychle k pevnosti. Viděti bylo jen, jak jeho kůň švihá ohonem a jak kotouče prachu se za ním zdvihají.

Žilin poznal, jak děsné je jeho postavení. Zbraň mu ujela; pouhou šavlí, již měl při sobě, nic nedokáže! Obrátil koně v pravo směrem, odkud vojenský průvod měl se přiblížiti — myslil, že se mu podaří tak uniknouti. Ale běda! proti němu, kde se vzali tu se vzali, uhání šest Tatarů. Zaskočili jej. Co platen dobrý kůň, když Tataři mají ještě čerstvější a když je od nich obklíčen. Chtěl se obrátit; ale kůň největším tryskem rozjetý, nebyl schopen náhlého obratu a letěl přímo k Tatarům. Tatařín s rezavou bradou, na malém šerém koníku se k němu blíží. Syčí nějak, blýská šikmýma očima, vyceňuje bílé zuby a tiskne v rukou zbraň. —

„Nu,“ myslí si Žilin, „znám vás, čerti, dostanete-li mne živého, posadíte mne do jámy. Avšak pokud budu dýchat, nebudu váš . . .“

Nebyl sic mohutného těla, ale měl ducha statečného a mysl neohroženou. Vytasil šavli a hnal se s koněm přímo proti rezavému Tatařínovi mysle si při tom: buď můj kůň jej srazí nebo mu srubnu hlavu.

Ale kůň nedoběhl cíle; výstřelem ze zadu byl zasáhnut a padl na zemi; Žilinova noha uvázla pod jeho tělem.

Chtěl povstati, ale dva Tataři seděli už na něm, držíce jej za ruce. Vzchopil se přec, shodil se sebe oba zákeřníky — ale ještě jiní tři seskočili s koní a počali jej tlouci pažbami do hlavy. Zatemnilo se mu v očích, zavrávoral. Tataři sňali se sedla pevné popruhy, zakroutili mu ruce za zády, svázali je tatarským uzlem a vlekli jej k sedlu. Čapku svou ztratil, boty mu stáhli s nohou, vzali všechny peníze i hodinky, ba i šat na něm rozervali. Žilin se ohlédl na svého koně. Chudák, jak klesl k zemi na bok, tak ležel potud a bil nohami do země; na hlavě měl těžkou ránu, ze které se černá krev valila; prach byl kolem na aršín krví zavlažen.

Jeden Tatar přistoupil ke koni a snímal s něho sedlo. Kůň udeřil nohou o zemi — Tatar prořízl mu kynžalem hrdlo. Krev se vyřinula proudem, tělo poslední učinilo pohyb a život prchl.

Tatařín s rezavou bradou sedl na kůň, jiní vysadili k němu do sedla zajatce; aby nespadl, přepásali jej řemenem a připevnili k sedlu.

Žilin seděl za Tatařínem mdlobou semo tamo se nachyluje; obličejem dotýkal se často hřbetu Tatarova. Před sebou viděl pouze zdravé tělo, žilnatou šíji tatarskou, jež páchla od různých mastnot a oholený zátylek, jenž vynikal zpod velké čapky. Hlava Žilinova byla na několika místech zraněna; speklá krev barvila čelo jeho do černa. Na koni nemohl se ani pohnout, ani krev setříti sobě s tváří. Ruce měl tak pevně spoutané a zkroucené, že se mu zdálo, jakoby v ramenou kosti se mu lámaly.

Jeli dlouho mezi vysokými horami, přebrodili řeku, vjeli zase na cestu a pak ujížděli neširokým skalním úžlabím.

Žilin chtěl si prohlédnouti krajinu, kam jej zavážejí; ale oči krví zalité činily jej slepým, ba nemohl se v sedle ani pohnouti.

Smrákalo se; přejeli novou říčku a stoupali na kamenitou horu; bylo cítiti zápach kouře a slyšeti štěkot psí. Přijeli do aulu (tatarské vesnice). Tataři slezli s koní, ženy a děti tatarské obklopily Žilina, smály se, výskaly radostí a děti házely po něm kamením.

Tatařín zahnal děti, pomohl Žilinovi s koně a zavolal robotníka. Nogajec s vysedlými kostmi ve tváři přišel, jsa oděn pouhou košilí. A i ta byla rozervána; viděti bylo holou jeho hruď. Tatařín mu dal nějaký rozkaz. Sluha se vrátil s okovy: dva dubové špalíky, železem dobře okované, s otvory uprostřed, spojeny byly těžkým řetězem; u každého byla petlice a zámek.

Žilinovi rozvázali ruce, na nohy dali mu okov a dovedli ho v kolnu; tam jej strčili a zamkli. Žilin klesl na zemi. Vyhledal po tmě kousek shnilé slámy a ulehl.

II.

Žilin nespal skoro celou noc. Noci byly krátké. Zpozoroval, že světlo skulinou vniká do kolny. Pokusil se úzkou štěrbinu rozšířit; vyhlédl ven.

Viděl skulinou cestu vedoucí do hor; na pravo byla tatarská chalupa; dva stromy při ní. Černý pes ležel na prahu, koza s kůzlaty procházela se po dvoře. Spatřil, jak po cestě blíží se mladičká dívka tatarská ve květované košili, v širokých kalhotech a vysokých botách, hlavu majíc velkým šatem pokrytu a nesouc na hlavě plechovou nádobu s vodou. Šla, vedouc za ruku malého Tatařika s ostříhanou hlavou. Vstoupila do chalupy a ven vyšel známý Tatar s rezavou bradou v hedbávném kaftaně, se stříbrným kynžalem za pasem, ve střevících na bosou nohu. Na hlavě měl vysokou černou beraní čapku posunutou nazad. Vyšel, protahoval se, zíval a červenou bradu si hladil. Nařídil něco robotníkovi a kamsi odešel.

Potom přijely dvě děti na malých konících k napajedlu. Několik jiných dětí s hlavami do hola ostříhanými, v pouhých košilkách, bez kalhot vyběhlo, sešlo se v houf a všechny shrnuly se ke kolně, kdež různé pruty a chrastí do štěrbiny strkaly. Žilin na ně křikl: rozprchly se, jen se jim kolínka ve vzduchu kmitala.

Žilin trpěl žízní, v hrdle mu vyschlo, očekával toužebně, kdy přinesou mu jídla nebo nápoje. Zaslechl konečně, jak se dvéře otvírají. Vstoupil rezavý Tatařín a s ním jiný, menší vzrostem, černovousý. Oči měl černé, jiskrné, tvář červenou, bradu krátce přistřiženou, tvář veselou, pořáde se usmívající. Oděn byl ještě bohatěji, než Tatar rezavý: v kaftan z modrého damašku, zdobený červenými šňůrami. Za pasem měl velký kynžal s ozdobnou stříbrnou rukojetí; červené, safianové střevíce byly stříbrem vyšity. Čapka byla z bílého beránka.

Rezavý Tatar zabručel něco, jakoby se zlobil, zády podepřel se o nízký trám, pohrával si s kynžalem a jako vlk pohlížel na Žilina. Druhý příchozí pohyboval se živě, bystře jako na perách; přistoupil k samému Žilinovi, sedl před ním na zkřížené nohy, ošklebоval se, potřepal vězně po rameni, něco rychle po tatarsku promlouval, mrkal očima, mlaskal rtoma a jazykem, ustavičně opakuje: „Korošo úrus! Korošo úrus!"

Žilin ze všeho nic nepochopil, i pravil: „pít, vody mi dejte, ať se napiji."

Černý Tatar se smál a pořád opakoval: „Korošo úrus."

Žilin ukazoval rtoma i rukama, aby mu dali pít.

Černý konečně porozuměl, vyhlédl ze dvéří a zavolal: „Dyno!"

Přiběhla děvuška — útlá, štíhlounká, asi třináctiletá, s tváří poněkud černému Tatarovi podobnou: nejspíše jeho dcera. Jako on měla černé, jasné oči a ruměnnou tvář. Oděna byla ve dlouhou, světle modrou košili se širokými rukávy, jež měla volnou, neopásanou. Na dolejším okraji, na hrudi a na rukávech byla červeně lemována. I kalhoty její byly ozdobně lemovány. Na nohou měla malé střevíčky a na těch jiné s vysokými, tlustými podešvy a podpatky. Šíji zdobila šňůra z ruských stříbrných půlrublů. Hlavu měla nepokrytu; rulík černých, lesklých vlasů propleten byl hedbávnou pentlí, na níž visely lesklé plíšky a stříbrný rubl.

Otec jí něco nařídil. Odběhla a v okamžiku vrátila se, nesouc plechový džbán v rukou. Podala Žilinovi vody a sedla na bobek, nakloníc se tak, že plece její byly ve stejné výši s kolenoma. Seděla a dívala se, jak Žilin pije — jako na nějaké zvíře.

Žilin jí vrátil nádobu. Vzchopila se a odskočila jako srna. Sám otec její se zasmál. Poslal ji ještě někam. Vzala džbán, odběhla a přinesla na dřevěné misce chléb a sedla jako dříve, rovněž tak se sklonila a nespouštěla očí s vězně.

Tataři odešli a zamkli dvéře.

Za malou chvíli Nogajec přišel k Žilinovi a zvolal:

„Ajda, aj-da!"

Neuměl také rusky. Žilin přece pochopil, že má za sluhou jíti.

Vstal, ale poznal, že jeho okovy jej zpola ochromily; sotva se na nohou udržel, vrávoraje se strany na stranu. Následoval Nogajce. Spatřil tatarskou vesnici as o desíti domkách; měli tam i svoji modlitebnu s věží. U jednoho domu stáli tři osedlaní koníci. As devítiletí hoši je drželi za uzdu. Černý Tatar vyšel z domu a máchl rukou, vyzývaje tím Žilina, aby k němu přistoupil. Směje se a hovoře cosi po tatarsku vešel do dveří. Žilin vstoupil za ním do domu. Světnice byla pěkna, stěny hlinou pečlivě vylepeny a uhlazeny. U přední stěny na nizounkých postelích skoro od samé podlahy nakupeny byly prachové peřiny s pestrými povlaky; na stěnách postranních visely drahocenné koberce; ručnice, pistole a šavle — vše stříbrem bohatě vykládané — visely na kobercích. Podlaha byla z hlíny a tuhá jako mlat; přední její část kryly plstěné houně; na houních byly koberce a na kobercích prachové podušky. Tataři seděli na kobercích v lehkých střevíčkách. Byli tam mimo černého a rezavého ještě tři hosté. Zády opírali se o podložené prachové podušky a měli před sebou na okrouhlé dřevěné míse prosové lívance, nádobu s rozpuštěným máslem a tatarské pivo — buzu, ve džbáně. Jedli holýma rukama, jež se jim leskly od mastnoty.

Černý Tatar vstal, nařídil posaditi Žilina ke dveřím, ne na koberec, ale na holou zemi; pak zase zkřížil nohy a posadil se k hostům, vybízeje jich k jídlu a k pití. Robotník usadil Žilina, sám zul své vrchní, veliké střevíce, postavil je k ostatním, jež v řadě u dveří stály a sedl na plstěnou houni opodál panstva: díval se, jak jedí, pijí, olizují se.

Když se Tataři najedli, přišla žena v podobné košili a kalhotech, jaké Žilin viděl na mladé dívce; hlavu měla pokrytou šátkem. Odnesla máslo a lívance a podala pěkné umývadlo a džbán se sůženým hrdlem. Tataři si umyli ruce, padli na kolena a říkali krátkou modlitbu. Potom hovořili dle svého spůsobu. Jeden z hostů obrátil se k Žilinovi a řekl mu po rusky:

„Tebe zajal Kazi Muhamed,“ při tom ukázal na rezavého Tatara — „a přepustil tě Abdul-Muratovi,“ ukázal na černého. — „Abdul Murat je nyní tvým pánem.“ — Žilin mlčel. Abdul Murat usmíval se a ukazuje na Žilina opakoval několikráte: „soldat úrus, korošo úrus!“ Tlumočník vysvětloval: — „nařizuje ti, že máš napsat domů dopis, aby za tebe poslali výkupné. Jak pošlou peníze, hned tě propustí.“

Žilin otázal se po krátkém rozmyslu: „A kolik peněz chce?“

Tataři chvíli se radili; tlumočník odvětil:

„Tři tisíce.“

„Ne,“ řekl zajatý — „tolik dáti nemohu.“

Abdul vyskočil, počal máchat rukama a křičel divoce — snad myslil, že mu Žilin porozumí. Tlumočník se ptal: „Kolik zaplatíš?“ — „Pět set rublů,“ odvětil zajatec. Tataři se opět umlouvali. Abdul rozkřikl se na rezavého a rozkládal, až mu sliny ode rtů lítaly.

Rezavý Tatar mžoural malýma očima a mlel jazykem.

Všichni umlkli. Tlumočník počal:

„Pět set rublů je tvému pánu málo. Sám za tebe zaplatil 200. Kazi Muhamed byl mu dlužen. Tebe dal, aby dluh splatil. Tři tisíce rublů chce, slevit nemůže nic. Nesvolíš-li, dá tě do jámy a budeš bičem mrskán.“

„Eh,“ pomyslil si Žilin, „čím povolnějším bych byl, tím hůře pro mne.“ Vyskočil a zvolal:

„Řekni mu, psovi, bude-li mne ještě strašit, že mu nedám ani kopějky, ba ani psát nebudu. Nebál jsem se, a ještě teď se vás, psi, nebojím.“

Slova tato byla věrně přetlumočena a všichni začali opět rozmlouvati.

Dlouho rokovali, konečně černý vstal a přistoupiv k Žilinovi, řekl:

„Úrus, džigit, džigit, úrus!“

„Džigit“ znamená v jejich řeči „statečný hochu, mládče.“ Zasmál se a řekl něco tlumočníkovi. Týž obrátil se k zajatci:

„Dej tisíc rublů!“

Žilin stál na svém: „Více než 500 rublů nedám. Bijte si mne — víc nedostanete.“

Tataři poslali robotníka ven a pohlíželi střídavě ke dveřím a na Žilina. Robotník vrátil se s jakýmsi člověkem, tlustým, bosým, v šatě rozedraném; na noze měl také pouta.

Žilin povzdechl, spatřiv před sebou Kostylina. I ten byl zajat. Posadili se podle sebe; oba spolu rozmlouvali a Tataři mlčeli, pohlížejíce na ně. Kostylin sdělil se svým druhem, že kůň jeho klesl, karabina selhala a Abdul sám ho dostihl a přivlekl do hor.

Abdul vstal, ukázal na Kostylina a něco vykládal. Tlumočník jim oznámil, že oba patří témuž pánu a kdo dříve zaplatí, že dříve bude propuštěn.

„Vidíš,“ obrátil se k Žilinovi, „jsi tak zatvrzelý, tvůj druh jinak si počínal; napsal bez nucení list, na který pošlou za něj pět tisíc. Za to bude dostávati od pána dobrou stravu a bude chráněn, aby se mu neubližovalo.“

Žilin odpověděl:

„Tovaryš můj jednal dle svého, já také dle svého: on je snad bohat, já jsem chud. Jak jsem vám řekl, tak se stane. Chcete-li, zabijte mne — užitku z toho míti nebudete; ale pro víc než pět set rublů psáti nebudu.“

Zavládlo ticho. Abdul vyňal ze skřínky péro, inkoust a kus papíru; podal vše Žilinovi, poklepal mu na rameno a řekl: „piš!“ Byl spokojen s pěti sty.

„Řekni mu ještě“ — pravil Žilin ke tlumočníkovi, „aby nám dával dobrou stravu, aby nás oděl a obul jak náleží, a nechal nás oba při sobě — bude nám tak veseleji — potom ať nám sejme ty těžké okovy.“ Tlumočník se smál, řekl vše Abdulovi, který se usmíval svým spůsobem a vyslyšev tuto žádosť, odvětil:

„Oděv dostanete nejlepší; i čerkesku a boty vám dám, vystrojím vás jako ženichy. A budete žít jako knížata. Můžete zůstat v kolně pospolu. Ale okovy vám vzíti nemohu — utekli byste; jenom na noc vám je sejmu.“

Žilin napsal list, ale adressu napsal tak, aby dopis nedošel. Myslil si při tom: „však jim uprchnu!“

Oba vězně odvedli do kolny, přinesli jim kukuřičné slámy za lůžko, vody ve džbáně, kus chleba, dvě čerkesky a staré potrhané vojenské kalhoty. Patrně je strhli kdysi se — zabitých vojáků. Na noc jim sňali pouta a zamkli je v kolně.

III.

Žilin žil s tovaryšem svým celý měsíc. Pán jejich jen se usmíval. A živobytí měli u něho velmi špatné; dával jim přesný chléb z prosné mouky, v němž těsto obyčejně nedopečeno.

Kostylin psal ještě jednou domů, aby zaň poslali výkupné a ustavičně peněz očekával jsa velice netrpěliv. Po celé dny seděl v kolně a počítal dny, kdy asi mohou peníze přijíti anebo spal. Žilin dobře věděl, že dopis jeho nedojde a že odpovědi se nedočká, ale jiného listu nepsal.

„Kde by moje matička,“ myslil si, „sebrala tolik peněz na moje výkupné? Vždyť byla živa skoro jen z toho, co jsem jí posýlal. Kdyby zvěděla, v jakých místech nyní jsem, spůsobilo by jí to smrt. Snad dá bůh, že jim uprchnu.“

A všímal si dobře všeho, co by mu mohlo pomoci k útěku.

Chodil po aulu, pohvizdoval si, nebo seděl někde ve stínu, konaje lehké ruční práce; někdy lepil ze hlíny drobné figurky nebo pletl z proutků hezounké košíčky. Byl ve pracích podobného druhu mistrem.

Jednou uhnětl loutku s obličejem, rukama i nohama, pokrytou tatarskou košilí a postavil ji na nízkou střechu.

Ženy tatarské šly pro vodu. Dcera Abdulova, Dyna, spatříc figurku, upozornila na ni ostatní Tatarky. Postavily vědérce, hleděly a smály se. Žilin sundal loutku a podával jim ji. Smály se, ale nepřijali jí. Nechal ji venku, odešel do své kolny a díval se, co se bude dít.

Přiběhla Dyna, rozhlédla se kolem, vzala hračku a jako srna s ní odběhla.

Druhého dne spatřil, jak Dyna hned za úsvitu vyšla s figurkou na práh. Figurku měla ustrojenu pestrými hadříky a hýčkala ji jako děťátko popěvujíc při tom tichým hláskem. V tom vyšla stařena ze síně, domlouvala dívce, vzala hračku, rozbila ji a poslala Dynu někam na práci.

Žilin zhotovil novou loutku — ještě lepší, a daroval ji potajmu Dyně. Jednou mu přinesla jak obyčejně džbánek, posadila se svým spůsobem, zahleděla se naň a smála se na džbánek ukazujíc.

„Proč asi se tak usmívá?“ pomyslil si Žilin. Vzal nádobu a počal píti. Místo vody bylo tam mléko. Vypil mléko a děkoval i chválil ji, jak hodná je. Dyna hopsala radostí.

„Hodná, Ivane, hodná!“ opakovala, aniž by rozuměla, co slovo „hodná“ značí. Zatleskala ručkama, vzala džbán a odešla.

A od těch čas nosila mu úkradkem každý den trochu mléka. Tataři dělají z kozího mléka syrečky a sušívají je na slunci — i tyto syrečky mu potajmu přinášívala. A když hospodář berana zařízl, přinesla mu v rukávě i kus beraniny na rožni pečené. Vhodila ji do kolny a rychle odběhla, aby od nikoho přistižena nebyla.

Jednou byla veliká bouře a déšť lil se celou hodinu jako z vědra. Rozvodnily se všechny říčky. Kde byl nějaký brod, tam voda vystoupila na tři aršíny a odnesla kameny, po kterých se přecházelo. Všude bylo plno nových, vymletých struh a hluk veliký povstal v horách. Když bouře minula a déšť přestal, voda hrnula se ve vsi všude, i mezi domky. Žilin vyžádal si od hospodáře nožík, vyřezal kolo, opatřil je lopatkami a připevnil k němu dvě dřevěné figurky, jednu proti druhé.

Děvčata přinesla mu hadříky, oděl jimi figurky, jednu za mužíka, druhou za ženu; dobře je připevnil a postavil kolo do proudu. Kolo se otáčelo, mužík se ženou poskakovali.

Přišla celá ves: hoši, děvčata, ženy; i Tataři přišli, smáli se a říkali:

„Aj, úrus! aj Ivan!“

Abdul měl polámané ruské hodiny. Zavolal si Žilina a ukázal mu je. Ivan řekl:

„Dej sem, napravím, co jim chybí.“

Otevřel je a rozebral; vyčistil a složil opět; pak je odevzdal. Hodiny šly.

Hospodář se zaradoval. Daroval mu starý kaftan, již hodně potrhaný. Žilin jej přijal — dobrý bude, aby se jím v noci přikryl.

Od té chvíle roznesla se o Žilinovi sláva, jakým je mistrem. Ze vzdálených vesnic k němu přijížděli: někomu spravil zámek, jinému pistoli nebo hodiny. Abdul mu opatřil též nástroje: kleště, nebozezy i pilník.

Jistý Tatarín se roznemohl. Přišli pro Žilina: „Pojď, pomůžeš mu!“ Týž neznal zcela nic z lékařského umění. Šel, prohlédl nemocného a pomyslil si: „Snad se uzdraví sám.“ Šel do kolny, vzal hrnek vody a namíchal do ní trochu písku. Za přítomnosti Tatarů mluvil slova nesrozumitelná nad vodou. Potom ji dal nemocnému, aby ji vypil. Tatar se ku štěstí Žilinovu uzdravil. Novopečený lékař rozuměl již trochu tatarské řeči. Mnozí Tataři mu přivykli a když na něm něčeho žádali, volali naň: Ivane, Ivane! Jiní hleděli naň potud jako na nějaké zvíře.

Rezavý Tatar neměl Žilina rád. Jak jej uviděl, zamračil se a odvrátil se stranou nebo zaklel. V domě Abdulově býval též stařec. Nezůstával v aule, nýbrž přicházíval tam z blízkého údolí. Žilin vídal ho nejčastěji, když přicházel do mešity k bohu se pomodlit. Byl nízké postavy, čapku měl ovinutou bílým plátýnkem, bradu a kníry krátce přistřiženy, oboje, jakož i vlasy bílé jako sníh; tvář měl vždy zamračenou a červenou jako cihla. Nos měl ohnutý jako jestřáb a oči šeré, zlé; zubů neměl žádných, jenom dva veliké špičáky. Šel obyčejně ve své džalmě, opíraje se o berlu a pohlížeje jako vlk. Kdykoli spatřil Žilina, temně zaskuhral a odvrátil tvář.

Žilin sešel jednou v údolí, aby popatřil, jak stařec žije. Šel po pěšině, až uviděl sad kamenným plotem ohrazený; třešně a merunky skláněly větve svoje přes plot; malé stavení s plochou střechou bylo ve prostřed. Došed blíže, spatřil několik úlů ze slámy upletených a včely, jak kolem obletovaly, bzučely. Stařec klečel před úlem a něco v něm kutil. Zilin přistoupil k samému plotu, při čemž okovy na nohou mu zařinčely. Kmet se ohlédl a zasyčel; vyňal z opasku pistoli a na vetřelce vypálil. Týž ledva že za kamenem se ukryl.

Stařec přišel k hospodáři a stěžoval si na Žilina. Hospodář pozval k sobě obžalovaného a tázal se s usměvavou tváří:

„Proč jsi chodil ke starci?“

„Nechtěl jsem mu nikterak ublížiti. Chtěl jsem se jen podívat, kde přebývá a jakým spůsobem je živ.“

A stařec se zlobil, něco mluvil sípavým hlasem, při čemž dva jeho špičáky strašlivě vyčnívaly a máchal rukama ukazuje na Žilina.

Týž všemu nerozuměl, ale pochopil aspoň tolik, že stařec chce, aby Abdul zabil oba Rusy a nedržel jich v aule. Kmet odešel.

Žilin se ptal Abdula, kdo je ten divný stařec? Hospodář mu odvětil:

„Je velmi znamenitý člověk! Byl předním naším bohatýrem, zabil mnoho Rusů a nabyl velkého jmění. Měl tři ženy a osm synů. Všichni žili pospolu v téže vesnici. Rusové přišli, vydrancovali ves a zabili mu sedm synů. Syn osmý vzdal se Rusům. Stařec odejel a sám vzdal se Rusům též. Žil u nich asi tři měsíce a když tam nalezl svého zbabělého syna, zabil jej a prchl. Od těch čas přestal bojovat; i putoval do Mekky, aby se bohu pomodlil. Proto nosí džalmu. Kdo byl v Mekce, jmenuje se Chadži a smí džalmu nositi. Vás, Rusy, má v největší nenávisti. Poroučí mi, abych tě zabil, ale já nemohu — vždyť jsem za tebe penězi zaplatil; a potom, věř mi, Ivane, mám tě rád. Nemohl bych tě zabiti, ba ani bych tě nepropustil, kdybych se byl k tomu slovem nezavázal.“ Při tom se stále usmíval a kroutil si kratičké kníry.

IV.

Uplynul opět měsíc. Žilin procházel se ve dne po aule nebo zhotovoval různé drobnosti a hračky, ale jakmile noc nastala a život v aule utichl — ihned počal v kolně své kopati. Bylo nesnadno podkopati kamennou zeď, ale pomocí pilníků a jiných nástrojů zdařilo se mu učiniti otvor, kterým by ve příhodný čas prolezl. „Jen abych poznal,“ — pomyslil si, „dobře zdejší kraj a věděl na kterou stranu utéci!“

K obhlídce krajiny zvolil dobu, kdy pán jeho odejel; chtěl po obědě vystoupiti na horu a rozhlédnouti se s jejího vrcholu kolem. Ale hospodář odjížděje nařídil svému chlapci, aby pozoroval Žilina a očí s něho nespouštěl. Chlapec běžel za Žilinem a křičel:

„Nechoď! Otec zakázal. Půjdeš-li, budu křičet na lid!“

Žilin ho chlácholil.

„Nepůjdu daleko, vystoupím jenom na horu, abych tam natrhal rostlinek; potřebuju jich, chci-li léčiti váš národ. Pojď se mnou; neboj se, s pouty neuteku. Pojď, zítra ti udělám luk a střely!“

Přemluvil chlapce; šli. Viděl horu před sebou, ale těžko se na ni dostal v okovech; šel, šel, ale s velikým úsilím. Nahoře usedl a rozhlížel se. Na polední straně spatřil úzké údolí, v němž stádo koní se procházelo a na konci údolí byl nový aul. Nad aulem strměla hora, a za ní nová hora, ještě vyšší, příkřejší. Mezi horami modral se les a dále vypínaly se zase hory do výše pořáde větší. A nade všechny vynikaly hory bílé jako cukr, hory sněhem pokryté. A jedna sněhová hora jako čapka stála na druhé. Na východ i na západ — všude takové nebetyčné hory; tu a tam kouřilo se z aulů v úžlabinách. „Nu,“ myslil si, „toť jejich strana tatarská.“ Pohlédl na stranu půlnoční: pod nohama spatřil říčku, domácí aul a kolem zelené sady. Na říčce — jako loutky zdály se — máchaly ženy prádlo. Toť nejspíše ruská strana. Za aulem nevysoký vrch, pak ještě dva kopce a za nimi les; daleko mezi dvěma vrchy viděti bylo rovinu, nad niž dým vystupoval. Žilin zpomínal na okolí své pevnosti i připamatoval si oba vrchy. Ano — v té dolině je jistě pevnosť. Tam, mezi obě hory musím utéci.

Slunce zapadalo. Sněhové hory zbarvily se nádechem do růžova; hory modré zčernaly; páry vystupovaly z dolin a úžlabin a rovina, kde Žilin tušil, že pevnosť stojí, zaplála ohněm v paprscích zapadajícího slunce. I hleděl a viděl, jak oblaky dýmu nad rovinou se shrnují. I byl přesvědčen, tam že je pevnosť ruská.

Bylo již pozdě. Stáda sháněli domů, dobytek řval. Chlapec ustavičně vybízel: „pojďme“, ale Žilinovi nechtělo se odejít.

Vrátili se. „Nu,“ myslil si Žilin, „teď vím, v kterou stranu uprchnout.“

Chtěl utéci ještě téže noci. Noci byly temny — měsíce ubývalo. Na neštěstí Tataři se večer vrátili. Jindy přijížděli ženouce před sebou dobytek, plni veselosti, ale tentokráte vraceli se bez kořisti a vezli s sebou na sedle zabitého Tatara, bratra známého nám ryšavce rezavého. Přijeli vážni, zadumáni a hned chystali vše k pohřbu. I Žilin šel se podívat. Nebožtíka ovinuli bílým plátnem a bez rakve odnesli jej za vesnici pod platan, kdež jej uložili na trávu. Přišel mulla, přišli starci, ovinuli své čapky bílým závojem, zuli střevíce a usedli v řadě před mrtvolou na nohy zkřížené. Napřed byl mulla, za ním tři starci v džalmách a v zadu mnoho Tatarů. Seděli se skloněnými hlavami a mlčeli. Ticho dlouho panovalo kolem. Konečně je mulla přerušil:

„Allah!“ Řekl pouze toto jediné slovo, sklonil hlavu a ticho zase zavládlo; všichni seděli bez pohnutí. Mulla zdvihl podruhé hlavu:

„Allah!“ a všickni opakovali „Allah!“ a opět ticho. Mrtvý ležel ve trávě bez pohnutí; i ostatní seděli jako mrtvi. Slyšeti bylo pouze, jak vítr pohrává listy platanu. Potom říkal mulla modlitbu; všichni vstali a vzali mrtvého na ruce. Nesli jej ke hrobu. Hrob nebyl obyčejnou jámou, ale podkopán byl pod zemí jako sklep. Vzali mrtvolu pod paží a v podkolení, tak sehnutého spustili polehoučku do hrobu a vsunuli jej sedícího pod zemi. Ruce mu složili na život.

Nogajec přivalil k otvoru zelený kámen, který jej zúplna přikryl; nasypali ještě čerstvé hlíny a na hrob postavili vysoký kámen. Udupali zemi a sedli před mohylou. Dlouho mlčeli.

„Allah! Allah! Allah!“ zvolali náhle všichni a vstali.

Rezavý rozdal starcům něco peněz, potom vstal, vzal bičík a udeřiv se třikráte do čela odešel domů.

Ráno Žilin viděl, jak rezavý vedl kobylu za vesnici a jak ho tři Tataři následovali. Zastavili se, ryšavec sňal kaftan, zahrnul si rukávy na zdravých rukou, vyňal kynžal a přejel jím po bruse. Tataři zdvihli vzhůru kobylí hlavu, rezavý přistoupil a prořízl jí hrdlo a počal ihned kůži její stahovat, pomahaje si při tom mohutnými pěstmi. Přišly ženy a děvečky, kteréž čistily vnitřnosti. Kobylu rozřezali a donesli do stavení. Celá ves sešla se k rezavému zpomínat na nebožtíka.

Tři dni jedli kobylu, pili buzu a oslavovali zemřelého. Všichni Tataři byly po ty dny doma. Teprve čtvrtého dne Žilin spatřil, že se před polednem někam chystají. Přivedli koně, osedlali je a deset mužů, mezi nimiž i rezavý, odjelo. Pouze Abdul zůstal doma. Měsíc se ještě nezmohl, noci byly potud temny.

„Nu,“ pomyslil si Žilin, „dnes je třeba, abych se pokusil o útěk,“ a sdělil plán svůj s Kostylinem. Týž byl velice překvapen.

„Jak utéci? — vždyť ani cesty neznáme!“

„Znám cestu.“

„A do rána nedojdeme do pevnosti.“

„Když nedojdem’, přenocujeme v lese. Mám dosti uschovaných lepešek, abychom hladu netrpěli. Tobě se zde tak líbí, že odtud nechceš? Pošlou za tebe výkupné, a kdo ví, jestli tě potom propustí? Tataři jsou teď rozhořčeni, víš, že jednoho z nich Rusové zabili. Vím, že se umlouvají, aby nás zničili.“

Kostylin svolil.

„Nu, uprchneme!“

V.

Žilin vlezl do svého podkopu a rozšířil jej, aby i ramenatý Kostylin mohl prolézti: oba pak čekali, až všecko v aulu utichne.

Když se vše utišilo, Žilin podlezl stěnu a ocítiv se na volném prostranství zašeptal na Kostylina: „pojď!“ Týž prolézaje vyrazil nohou kámen, který s hlukem dopadl. A hospodář měl dobrého strážce — strakatého psa, psa zlého, přezlého, na nějž volali: „Uljašin!“ Žilin již před večerem dobře jej nakrmil. Uljašin uslyšev šramot zaštěkal a vrhl se proti prchajícím. Za ním i ostatní psi štěkali. Žilin mu hodil kousek lepešky — Uljašin jej poznal, zašvihal ohonem a stišil se.

Ani hospodáři štěkot neušel; okřikl ze své světnice Uljašina.

Žilin hladil psa za ušima, po hřbetě. Uljašin uchlácholený mlčel, třel se mu o nohy a máchal ohonem.

Seděli chvíli v temném koutku skrčeni. Všude vládlo úplné ticho — jen ovce občas zabečela ve stáji a dole voda v úzké struze šuměla. Bylo temno: hvězdy stály vysoko na obloze; nad horou objevil se úzký srpek měsíce; růžky jeho byly obráceny vzhůru. A úžlabinu plnila hustá mlha, bílá jako mléko.

Žilin obrátil se ke svému tovaryši: „Nu, bratře, pojďme!“

Vstali; ale sotva že udělali několik kroků, zaslechli mohutný mullův hlas: „Allah! Besmillah! Ilrachman!“ Volal lid k noční pobožnosti do mešity. Přikrčili se zase do stínu. Seděli dlouho čekajíce, až všechen lid projde. Opět nastalo ticho.

„Nu, s pánem bohem!“ — Označili se křížem a šli. Přešli dvorem k potůčku a dále v úžlabinu. Hustý bílý mrak je obkličoval, ale nad hlavou hvězdy jim zářily. Dle nich Žilin určoval směr svojí cesty. Vzduch byl svěží, v ochladlé mlze lehko se dýchalo — uprchlíkům byly na obtíž pouze jejich těžké boty s pokroucenými podpatky. Žilin se zul, odhodil boty do vysoké trávy a šel bos. Poskakoval s kamene na kámen, hvězdnaté nebe ustavičně při tom pozoruje. Kostylin počal se opozďovat.

„Pojďme volněji,“ řekl. „Proklaté boty — celé nohy mám odřené.“

„Zuj se, půjdeš lehčeji!“

Kostylin poslechl, ale šlo mu to ještě hůře. Ostré kameny a hrubý písek řezaly jej do nohou a zůstával pořáde pozadu. Žilin mu domlouval:

„Nedbej na nohy — zhojí se ti zas; ale dohoní-li nás, bude hůře, zabijí nás oba.“

Kostylin neodpovídal a šel zmíraje bolestí. Šli dlouho úžlabinou. V tom zaslechli, jak psi na pravé straně zaštěkali. Žilin se zastavil a vystoupiv na nevysokou stráň, rozhlédl se kolem.

„Ach,“ zvolal, „zbloudili jsme, přišli jsme tuze v pravo. Zde je cizí aul; viděl jsem jej onehdy s vrchu; vrátíme se a pak se dáme v levo do kopce. Tam přijdeme do lesa.“

Kostylin zaúpěl:

„Posečkej trochu, ať si oddychnu — mám nohy celé krvavé!“

„E, bratře, na to zapomeň. Za několik hodin budeme v bezpečí!“

Obrátili se nazpět a brzy přišli v les. Kostylin stále se zastavoval a vzdychal. Žilin ho pobízel a cesta před nimi zvolna míjela.

Jdouce lesem rozedrali svoje chatrné šaty na cáry. Konečně přišli na úzkou pěšinu.

„Stůj!“ — Zaslechli na blízku dupot kopyt. Zastavili se a napjali sluch. Dupot ustal a spatřili, jak se zvíře zastavilo. Pohnuli se — zvíře zadupalo. Stáli nepohnutě — i zvíře ustálo. Žilin pohlédl bystřeji a spatřil, že nedaleko cosi stojí: kůň — nekůň a na něm něco podobného člověku. „Jaký div!“ Žilin ustoupil v les, šoupnuv při tom nohou — podivné zvíře se zdvihlo a jako bouře uhánělo do lesa, lámajíc s praskotem suché větve.

Kostylin div že strachem neklesl, ale Žilin řekl se smíchem:

„Totě jelen. Slyšíš, jak svými parohy láme větve? Báli jsme se ho a on se bojí nás.“

Šli dále. Poznávali, že do jitra není již daleko. A jdouli dobrým směrem, — nevěděli. Namlouval si Žilin, že Tataři touto cestou jej do hor zaváželi a že k pevnosti není dále, než 10 verst, — ale jistoty o tom neměl žádné: těžko vyznati se v noci v cestě neznámé! Dostali se na místo vymýcené. Kostylin sedl řka:

„Jak chceš, dále nepůjdu — nemohu nohou unésti.“

Žilin jej povzbuzoval, domlouval mu.

„Ne, nepůjdu, — nemohu!“

Netrpělivý Žilin zaklel a řekl:

„Půjdu tedy sám, — s bohem!“

Kostylin vyskočil a šel. Ušli čtyři versty. Mlha v lese byla ještě hustší, na pět kroků nebylo viděti a hvězdy se již ztrácely.

Najednou uslyšeli, jak před nimi dupe kůň. Jasně rozeznávali, jak zvoní kopyto o kamenitou půdu. Žilin lehl na břicho, aby lépe poznal, odkud kůň se blíží.

„Není pochyby — jezdec kluše přímo proti nám!“

Seběhli s cesty a skryli se ve křovině. Čekali. Žilin doplazil se ležmo blíže k cestě a uviděl tatarského jezdce, jenž hnal před sebou uloupenou krávu a bručel si do vousů nějaký nápěv. Tatařín přejel. Žilin se vrátil ke svému druhovi.

„Nu, bůh ho odnesl — vstaň, půjdeme dál.“

Kostylin vstávaje upadl.

„Nemohu — můj bože, nemohu; již nemám sil.“

Byl člověk zavalitý, opuchlý, vysílený; chladná mlha a tráva porosená účinkovala na jeho zpocené rozjizvené nohy tak, že nebyl s to jich pozdvihnouti. Žilin sám mu pomáhal na nohy. Kostylin vzkřikl:

„Ó běda!“

Žilin zůstal jako omráčen.

„Proč křičíš? Vždyť je Tatar na blízku, uslyší nás.“ Ale v duchu uznával, že tovaryš jeho je opravdu nad míru sesláblý. „Co mám dělat?“ ptal se sebe sama. „Zůstavit ho tu nesmím!“

„Nu,“ řekl, „vstaň a sedni mi na ramena — ponesu tě, když jíti nemůžeš.“

Vzal Kostylina na rámě, chopil jej rukama v podkolení a bral se dále.

„Jen proboh! nestahuj mi hrdlo rukama; zardousíš mne; drž se mne za plece!“

Těžko bylo Žilinovi. Nohy měl již také krví naběhlé a únavou sotva se vlekl. Sehnul se, pohodil rameny, aby druh jeho seděl výše, a kráčel matně po cestě.

Skutečně: Tatařín zaslechl výkřik Kostylinův. Žilin slyšel, že někdo přijíždí za nimi, houkaje při tom nesrozumitelně. Žilin ustoupil do křoví. Tatar chopil zbraň a vypálil — rána minula se cíle — Tatar zahvízdl a ujížděl zpět.

„Teď jsme ztraceni, bratře!“ řekl Žilin. „Zbouří celou ves a učiní na nás hon. Neuběhneme-li aspoň tři versty, je po nás veta!“ A v duchu sobě vyčítal: „Čert mi poradil, abych toho mrzáka s sebou bral. Sám byl bych již dávno v bezpečí.“

Kostylin pravil: „Jdi sám, zůstanu zde; k vůli mně se nevydávej v jistou záhubu.“

„Ne, nepůjdu, příteli. Nesmím tě opustit.“

Vzal jej opět na ramena a ušel s ním asi verstu. Všude temný les; zdálo se, že nemá konce. Mlha se již rozptylovala, hvězdy zmizely na obloze úplně. Patrné znaky probouzejícího se dne.

U samé cesty byla studánka ohrazená kameny. Žilin se zastavil a sesadil Kostylina se sebe.

„Oddechneme si trochu, napijeme se, sníme lepešku a půjdeme. Pevnosť nemůže býti již daleko.“

Sotva se naklonil ke studánce — zaslechl ze zadu koňský dupot. Ustoupili rychle na pravo do křoví v hustě zarostlé stráni a tam ulehli.

Slyšeli hlasy tatarské. Tataři zastavili se právě u studánky v místě, kde uprchlící seběhli s cesty. Pohovořili vespolek, pak zapískali, jakoby štvali psy. Ve křovinách zašustělo, zašramotilo — šramot byl stále hlučnější — konečně zastavil se zrovna před skrytými nešťastníky pes a zaštěkal.

Tataři prodrali se za psem; Žilin nepoznal žádného z nich — byli cizí; svázali přistižené, posadili je na koně a ujeli s nimi.

Ve vzdálenosti tří verst setkali se s — Abdulem, svým pánem, kterýž přijížděl se dvěma Tatary. Promluvil s ostatními, posadil zajaté na svoje koně a ujížděl s nimi do aulu.

Abdul se již neusmíval a cestou nepromluvil ani slova.

Za úsvitu přijeli v aul; zajatce sesadili s koní ve prostřed ulice. Děti se seběhly. Bily je bičem, házely na ně kamením, posmívaly se jim.

Tataři počali se umlouvat. I stařec-včelař přišel. Žilin slyšel, že jednají o tom, co mají s nimi učinit. Jedni radili, aby je zavezli dále do hor a stařec stál na svém: „Zabijte je!“ Abdul nesouhlasil: „Dal jsem za ně svoje peníze,“ řekl, „musím od nich dostati výkupné.“ A stařec se zlobil: „Nic ti nedají, ani penízu od nich neuvidíš, jsou tu jen pro zlosť. Je hřích krmiti Rusy. Zabij je a bude pokoj!“

Rozešli se. Hospodář přistoupil k Žilinovi a řekl:

„Nepošlou-li mi za vás peněz, za čtrnácte dní vás zabiji. A pokusíš-li se znovu o útěk, budeš utlučen jako pes. Piš nový dopis, hezky rychle!“

Oba napsali dopisy na přinesený papír. Byli zase ukováni v těžké okovy a odvedeni za mešitu. Tam byla jáma pět aršínů hluboká — do té je oba spustili.

IV.

Nastal jim život velice trudný. Okovů nesnímali jim ani na noc; volný vzduch a denní světlo stalo se jim cizí. Do jámy házeli jim nedopečené kusy jakéhosi těsta a spouštěli ve džbáně trochu vody. Vzduch tam byl shnilý, smrdutý a vlhko děsné. Kostylin se roznemohl, opuchl a zimnice zachvátila celé jeho tělo: ustavičně sténal anebo ležel jako mrtvola. I Žilin dobře poznával, že nemoc již již si jej osedlávati počíná. A v tomto strašném stavu nevěděl si rady ani pomoci.

Počal se v jámě podkopávat, ale nebylo kam házet zemi; hospodář uviděl hromadu země a hrozil smrtí.

Jednou seděl v jámě na vlhké zemi a přemýšlel o volném světě, o svobodném žití — těžké zpomínky! Náhle padla mu zrovna na klín lepeška, druhá, třetí a třešně sypaly se k němu. Pohlédl vzhůru — spatřil Dynu. Podívala se naň, zasmála se a utekla. Žilin si pomyslil: „Nemohla-li by Dyna pomoci?“

Uhnětl trochu hlíny a počal z ní lepiti figurky. Nadělal šotků, koníků, psů maje v úmyslu, hoditi je Dyně, až opět přijde.

Druhý den uplynul, ale Dyna se neukázala. Žilin slyšel dupot mnoha koní, pozoroval, že množství Tatarů blíží se k mešitě, že radí se, láteří a proklínají Rusy. Slyšel i hlas starcův. Nevěděl nic určitého, ale domýšlel se, že Rusové příliš se přiblížili a Tataři se obávají, aby nevnikli do jejich aulu; i nevědí, co mají se zajatými učinit.

Pohovořivše odešli. Žilin najednou zaslechl, jak něco nahoře zašustělo. Popatřiv vzhůru uviděl Dynu, ana svým spůsobem seděla, kolena majíc výše nežli hlavu; stříbrné penízky visely jí s hrdla na šňůrce a zvonily. Dívala se skloněna do jámy a oči její zářily jako hvězdy. Vyňala z rukávu dva syrečky a hodila je dolů. Žilin je zdvihl a pravil: „Proč jsi nepřišla tak dlouho? Nadělal jsem ti hraček. Podívej se!“ — Házel jí vzhůru jednu po druhé. Ale děvuška kroutila hlavinkou a figurek si ani nevšimla. Mlčela a hleděla na Žilina upřeně. Posléz pravila: „Ivane! chtějí tě zabit.“ — Při tom ukazovala si rukou na hrdlo.

„Kdo mě chce zabiti?“

„Otec — starcové mu nařizují. A vidíš, mně je tě líto.“

Žilin řekl:

„Když mě jen trochu lituješ, přines mi nějakou dlouhou hůl.“

Kynula hlavou na znamení, že to nemožno. Žilin sepjal ruce a znovu se k ní obrátil:

„Dyno, prosím tě, Dynuško, přines . . .!“

„Není možná“ — odvětila — „všichni jsou doma, uviděli by mě.“ Po těch slovech odběhla.

Žilin seděl večer přemýšleje o tom, co se s ním stane. Stále pohlížel k otvoru své jámy. Hvězdy plály na obloze, ale měsíc ještě nevyšel. Ticho zavládlo v aulu. Žilin počínal již dřímat, nemaje naděje na vysvobození.

Náhle několik kousků hlíny sesypalo se mu na hlavu; vzhédl nahoru a spatřil — dlouhou tyč, jejíž konec vnikal do jámy. Zvolna klesala dolů, až ji Žilin uchopil, opřel se na ni a seznal, že je zdravá a pevná dosti. Byla to táž tyč, kterou vídával dříve na střeše kolny — svého bývalého vězení.

Obrátil se vzhůru — hvězdy třpytily se vysoko na obloze a nad samou jámou oči Dyniny jako dvě žhavé jiskry svítily. Sklonila tvář až k okraji jámy a šeptala:

„Ivane! Ivane!“ Při tom dávala rukama pokyn, aby největší ticho bylo zachováno.

„Díky tobě!“ odvětil Žilin.

„Všichni odjeli; pouze dva zůstali doma.“

Žilin obrátil se ke svému tovaryši:

„Nu, Kostyline, zkusíme naposledy štěstí. Vstaň, vysadím tě vzhůru.“

Kostylin nechtěl ani slyšet.

„Ne,“ řekl, „já již asi odtud nevyjdu. Nikam bych nedošel; vždyť nemám ani sil, abych sebou pohnul.“

„Nu, tedy s bohem, nezpomínej na mne zlým!“ — Poceloval se s přítelem.

Chopil se tyče, kterou Dyna nahoře držela a šplhal vzhůru. Sesláblé ruce a těžké okovy zavinily, že dvakráte poklesl. Teprva, když mu Kostylin dle chabých sil svých pomohl, dostal se nahoru. Dyna pomáhala mu rovněž chopíc jej za vetchou košili a vytahujíc ho na pevnou půdu. Při tom pořáde se smála ukazujíc řady bílých zoubků jako perliček.

Žilin vytáhl z jámy tyč a řekl:

„Dyno, tyč musíš donésti tam, kde's ji vzala, aby's se neprozradila.“

Odnesla ji a Žilin opouštěl aul. Pode vsí u potůčku vzal ostrý kámen a počal rozbíjet zámek svého okovu. Ale týž byl pevný, dobrého díla; úsilí jeho nebylo nic platno. Zaslechl za sebou, jak někdo lehounkými kroky k němu poskakuje. Pomyslil si: „jistě to Dyna“. A neklamal se. Dyna přiběhla, vzala kámen a pravila:

„Snad já ti pomohu!“

Klekla na kolena a vší silou rozbíjela zámek. Ale ručinky útlé, tenké jako proutky nezmohly mnoho. Odhodila kámen a zaplakala. Žilin znovu se pokoušel svrci s nohou okovy a dívka seděla při něm držíc jej za plece. V tom ukázala se v levo ohnivá záplava — měsíc vycházel. „Nu,“ pomyslil si Žilin, „než měsíc úplně vzejde, dostanu se úžlabinou k lesu!“ Vstal a zahodil kámen. Nebylo pomoci; musel jíti v okovech.

„Dynuško, s bohem,“ obrátil se k děvušce. „Po celý život budu na tebe zpomínat.“

Dyna jej objala a přitiskla malou hlavinku k jeho prsům. A kam jen poněkud bylo možná, vsunula mu posléz čerstvé lepešky.

„Děkuji ti, moje ochranitelko. — Kdo ti teď bude dělat hračky, figurky?“ — I pohladil ji po tváři a po jemných, lesklých vláskách.

Dívka znovu zaplakala, oči zakryla si ručkama a beze slova, jako srna poskakujíc odkvapila. Slyšeti bylo pouze, jak penízky na rulíku jejím pocinkávají.

Žilin se označil svatým křížem, vzal do ruky řetěz od svých pout, aby neřinčel a vydal se na další cestu obtížené nohy s námahou za sebou vleka a pohlížeje ustavičně na zář měsíčnou. Cestu znal dobře. Přímým směrem bylo mu asi osm verst ujíti. Jen aby došel k lesu dříve, nežli počne měsíc plným ohněm zářiti! Přešel říčku a bral se nehlubokou roklí — měsíce neviděl. V tom počala se osvětlovati jedna stráň úžlabiny. Napřed viděti jen úzký jasný pruh nahoře, ale ten pořáde se šíří, klesá dolů a blíží se k chodci.

Žilin šel drže se stále stinné strany. Pospíchal, ale měsíc vzcházel ještě rychleji: všude již bylo jasno: Když se blížil k lesu, bylo kolem úplné, bílé světlo jako ve dne. Na stromech viděti každý lísteček. Ticho a jasno všude, slyšeti bylo jen, jak potůček dole vesele bublá.

Došed lesa, Žilin usedl na vhodném místečku, aby si oddechl.

Odpočal si a snědl lepešku. Našel kámen a počal zase okovy své rozbíjet. Ruce si celé rozedřel, ale zámku nepoškodil; byl pevný jako skála. Šel dále. Ušel asi verstu, čímž se tak vysílil, že se mu zdálo, jakoby měl kosti v nohou polámané. — „Není jiné pomoci,“ myslil si — „povleku se dále, pokud úplně nepadnu. Do pevnosti je ještě daleko — tam nedojdu; — ráno zajdu někam do hustého křoví v lese, kde den strávím a v noci půjdu dál.“

Šel celou noc. Zpozoroval před sebou na cestě dva Tatary a v čas ještě ukryl se před nimi za stromem.

Měsíc již zblednul, rosa padala, k úsvitu bylo nedaleko a Žilin nedošel posud ke kraji lesa. „Půjdu ještě několik kroků,“ pomyslil si, „pak si najdu příhodný úkryt a odpočinu si.“ Šel asi třicet kroků a poznal, že se les končí. Stanul na kraji lesa — bylo úplně jasno. Před sebou, jako na dlani spatřil step a pevnosť, v levo pak, blízko, blizounko — ohně hořely, některé hasly, dým z nich vystupoval a lidé míhali se mezi ohništi.

Popatřil lépe a viděl, jak zbraně se lesknou — ano, Kozáci, ruské vojsko to bylo!

Zaradoval se a napjav poslední zbytek svých sil spěchal k ležení. „Jen, bůh mne chraň, aby se tu na volné pláni nezjevil nějaký Tatar: tak blízko u cíle, a přec bych se nespasil!“

Sotva pomyslil, uviděl na levo u lesa tři Tatary, asi dvě desetiny od něho vzdálené. Zočili jej a pustili se za ním. Srdce bilo nešťastníku prudce. Zkřikl, jak bylo mu možná nejhlasněji:

„Bratři! pomozte! bratři!“

Zaslechli jej a několik Kozáků rozjelo se proti němu.

Kozáci měli daleko, Tataři byli u něho mnohem blíže. Žilin sebral všechny síly, vzal řetěz do ruky a běžel skoro bez paměti ke svým, ustavičně se křižuje a volaje:

„Bratři! bratři! bratři!“

Kozáků bylo 15. Tataři obávajíce se jich, nedojeli, ale obrátili se zpět.

Kozáci se již vyptávali Žilina: „Kdo je? odkud přichází? jak se dostal do hor?“ A Žilina slzy polévají a vřele všem děkuje: „Bůh vám odplať, bratři!“

Přiběhli též jiní vojáci a obstoupili Žilina: jeden mu podává vody, druhý chleba, jiný vodky; jeden ho pláštěm přikrývá, druhý jej zbavuje pout.

Důstojníci jej poznali a doprovodili v pevnosť. Vojáčkové se zaradovali a přátelé mu tiskli ruce.

Žilin s nimi sdělil všechny svoje příhody a končil:

„Vidíte, jel sem domů, abych se oženil. Nedojel jsem; patrně nebylo mi to souzeno.“

Zůstal při vojsku na Kavkaze. Kostylina vykoupili za měsíc pěti tisíci. Více mrtev, nežli živ dostal se do pevnosti.

Harlekynady v Praze.

Dramaturgická stať od **J. Arbesa.**

Před dvěma sty lety měla krajina mezi Zbraslaví a Zlíchovem zcela jinou fysiognomii nežli nyní. Vápencové skalní stěny naproti Hodkovičkám a Bráníku zasahaly až do řečiště Vltavy jako podnes skála Vyšehradu. Vozová cesta od Zbraslavi ku Praze vedla tudíž k Malé Chuchli, odtud pak na západ směrem k Slivenci a zatáčela na vrch nad Hlubočepy. Teprve odtud vedla v oblouku přes Dalejský potok ku Zlíchovu a dále ku Praze.

A po této vozové cestě — tehda nad míru nesjízdné a krkolomné — vlekla za pošmurného dne roku 1690 vychrtlá herka podivnou, v Čechách zřídka kdy nebo snad ještě nevidĕnou káru se širokými koly a prapodivným nákladem.

Na první pohled zdál se to býti jeden z oněch povozů, na kterýchž „markytáni“ třicetileté války provázívali žoldáky — anebo vůz, na němž za oněch strastiplných dob dopravovány špíže, válečný lup atd. a na něž nakládáni v čas potřeby také maroděři nebo vzácnější ranční.

A přece se zase od vozů těch nápadně liší.

Naložené haraburdí zdá se nasvědčovati, že to vůz, na kterémž se vším všudy stěhuje se nějaká větší rodina s nábytkem a různými potřebami, lišícími se od obvyklých věcí v domácnosti tak nápadně, že každý, kdo povoz ten shlédne, v udivení se zastaví a nedovede se domysliti: kdo a za jakým asi účelem se stěhuje.

Podle vozu s opratí v ruce jedné a bičem v ruce druhé ubírá se asi čtyřicetiletý statný muž nápadně snědé, výrazné tváře s ohnivýma očima.

Oblečen jest cizácky bizzarně. Máť široké červené kalhoty, černý sametový kabátec, oranžový šátek kolem krku, hnědé pantalony, špinavé punčochy a střevíce s velkými přaskami, na hlavě pak zamaštěný a poprášený širákovitý klobouk s vlajícími modrými, červenými a zelenými fábory.

Za vozem, jenž vyjíždí právě pomalu na vrch nad Hlubočepy, belhá se muž asi šedesátiletý a podle něho vykračuje si pružným krokem mladík as pětmecítmaletý.

Oba snědí, černovlasí a jiskrných černých očí — skoro jako cigáni; oba podobně bizzarně oblečeni jako muž řídící povoz, ale ošuměleji, nuzněji, skoro možno říci žebrácky.

Fysiognomiemi ovšem se liší nápadně. Kdežto starý jeví v uvadlé tváři resignaci mrzutého filosofa, kterémuž jest všechno naprosto lhostejno, jeví mladý výraz člověka, jenž jest už dávno uvyklý zakusovati se z vyššího rozkazu několikrát denně do kyselého jablka. Tvář jeho, ač mladistvě svěží, rozryta jest nepoměrně více jemnými vráskami, nežli tvář staršího druha, jako by se byla často ku všem možným odporným grimasám šklebovala. Ústa s kyprými a svěžími rty skoro možno nazvati žabími — tak nápadně a nepřirozeně jsou rozšklebena ...

Asi deset kroků za vozem pokulhává osoba čtvrtá: muž asi třicetiletý, statný a ramenatý sice, ale s přiblblým výrazem v tváři, připomínající týž původ jako tváře ostatních. Oblečen jest v rozedraný šat, za který by se byl snad i žebrák oněch dob zastyděl — záplata vedle záplaty, díra vedle díry, cár vedle cáru.

Jedna noha vězí v poblácené botě, druhá — bosá pokulhává. Druhou botu nese si pod pažím.

Ze všeho jest zřejmo, že osoby, herka i povoz vykonaly dalekou cestu. Na loukotích vrzavých kol jest na čtvrt pídě ztvrdlého bláta, vůz zaprášen a blátem zastříkán. Záplatovaná plachta, tvořící v popředí vozu jakousi besídku, nebyla patrně po mnoho dní vůbec ani sňata. Deštěm spláknutý prach zůstavil po ní špinavé šmouhy, v záhybech pak bláto.

Bídná herka vyvlekla těžký povoz na vrch s napjetím veškerých sil a povoz začal sjížděti s vršiny.

Bizzarně oblečený kočí, jenž byl na cestě do vrchu koně neustále pošlehával, ustal koni věnovati pozornost ... Po několika jen vteřinách však — jak se stalo, tak se stalo — jedno z předních kol prasklo, vůz se nahnul a v bezprostředně následujícím okamžiku také převrhl.

„Maladetto!“ zahřměl kočí, až se to daleko rozlehlo a zaskřípal alabastrovými zuby.

I z převrženého povozu zazněly hlasy, ale píštivé: buď dětské nebo ženské.

Na zem vyklopena nejen část nákladu, nýbrž i dvě ženštiny.

Na štěstí si žádná neublížila. Obě — jedna asi pětmecítmaletá a dosti sličná, druhá asi čtyřicetiletá, předčasně uvadlá kráska — ruče se zvedly a začaly s kočím vyměňovati náhledy v cizím jazyku, provázejíce slova živými, ba vášnivými posuňky a výraznou mimikou.

I oba muži, kteří šli za vozem, ba i třetí, když se k vozu dobelhal, súčastnili se výměny náhledů, a sice taktéž s posuňky a mimikou, jež výrazností svou překvapovaly. I člověk jazyka italského, kterýmž mluveno, neznalý, byl by se snadno domyslil, o čem jest řeč — čeho si kdo přeje, kdo komu co vytýká nebo jakou radu dává atd.

Nemalým podivením byl by nahodivšího se diváka naplnil i náklad povozu. Vypadlať na zem skoro polovice nákladu: několik košů, nějaká svinutá pomalovaná plátna, buben, kytara a trouba, pak několik beden, z nichž dvě se rozsypaly a obsah na vše strany se rozlítl.

A právě tento obsah překvapoval nejvíce.

Všechny osoby povoz provázející, vyjímajíc kočího a mladou dámu, zdály se býti co do šatstva učinění žebráci, kdežto z beden vypadlo množství pestrého, skoro možno říci skvostného šatstva: kabátce se zlatými límci a stříbrnými knoflíky, purpurové a jinobarevné suknice a živůtky s bohatým krajkovím, pěkné střevíčky s lesklými přaskami, různotvaré mužské i ženské klobouky a kokrhele s pestrými chocholy, kokardami a fábory — dva kordy a dýka, na pohled drahokamy vykládaná. Slovem obsah beden zdál se na první pohled nasvědčovati, že osoby povoz provázející nejsou obyčejní smrtelníci, nýbrž knížata cestující na zapřenou ...

A přece zase — kdyby byl na bohaté a skvostné šatstvo padl pohled znalcův — byl by okamžitě poznal, že jsou to tretky nehrubě cenné: zlato, stříbro a drahokamy pouhé imitace. A kdyby byl znalec italštiny naslouchal živé, ba vášnivé výměně náhledů, byl by nabyl přesvědčení, že si domnělá knížata libozvukým jazykem vzájemně čtou levity a to slovy nehrubě vybranými, někdy i surovými.

Chvílemi se zdálo, že si již již vjedou do vlasů; ale zůstalo přece jen při pouhých slovech, až pak posléze přikročeno i ke skutku.

Převržený povoz nadzvednut a místo rozdrceného kola přivázána přiměřeně tlustá větev. Rozhozené šatstvo sesbíráno a uloženo i s rozsypanými bednami a všemi ostatními věcmi zase do vozu, a když pak byly i obě dámy zaujaly opět svá místa ve voze, hnul se povoz ku předu.

Nehoda sběhla se k polednímu a měla za následek, že blížil se povoz ku Praze již za soumraku.

Již na Smíchově, jenž v tu dobu ovšem ani vzdáleně nepodobal se nynějšímu, vybíhali lidé z domků a dívali se v udivení za podivnými lidmi povoz provázejícími.

Není nižádné pochybnosti, že v Praze bylo by mělo objevení povozu toho pravý sběh lidu v zápětí. Na štěstí nebo neštěstí přibyl povoz na Újezd již za tmy a jel dále, aniž mu lidé věnovali valné pozornosti.

Jen s těží doptali se cizinci na místo, kde bylo možno dostati nocleh pro celou podivnou karavanu. Ukázán jim hostinec „u černého lva“ v Menším městě pražském, nynější Malé straně, v němž byly v tu dobu zároveň lázně. — — — —

Tak prostě a všedně slavil svůj vjezd do Prahy první tak zvaný „historio“ nebo-li harlekýn se svou družinou, aby Pražanům připravil neobvyklou pochoutku uměleckou.

Muž, jenž byl řídil koně, byl principalem a harlekýnem v jedné osobě, tudíž osobou nejhlavnější.

Mladík se „žabími ústy“ byl sluha harlekýnův, věrný Pierrot, obstarožný muž pak zastával úlohu úctyhodného otce Pantalona, kdežto dáma hrávala zchytrale potměšilou Kolumbinku.

Starší dáma, jakož i kulhající ramenáč s přiblblou tváří zastávali v životě obyčejném funkce jen podřízené: ona obstarávala kuchyň a vůbec úřad služky, on konal podřízené služby sluhy, kdežto „na prknech“, kterýmž již tehda „svět“ přezdíváno, vystupovala ona vždy jen jako dvorní dáma, on pak jako dvořan nebo Scaramouccio . . . .

Pouze jedinou noc popřála si vzácná a v Praze posud ještě nikdy neviděná společnost k odpočinku.

Časně z rána druhého dne učiněno, čeho bylo třeba, a před polednem vypravil se principal-harlekýn s Pierrotem a Pantalonem na obchůzku po ulicích měst pražských, aby obecenstvu obvyklým tehda způsobem oznámil, co a kde a kdy bude k vidění a slyšení.

Všichni tři byli oblečeni v pestré a bizzarní historické své kostumy, z nichž nejnápadnější byl pytlovitý šat harlekýnův, jehož rolničky cinkaly jak úprkem ujíždějící sáně.

Harlekýn vzal k výpomoci buben, Pierrot troubu a Pantalon píšťalu. Bubnujíce, troubíce a pískajíce procházeli ulicemi. Tu a tam, zvláště na větších prostranstvích nebo na nárožích se zastavovali — a harlekýn zvučným, daleko slyšitelným hlasem kolem seskupenému lidu jazykem italským oznamoval, jaké divy a zázraky bude možno u „černého lva“ spatřiti.

Z naslouchajících ovšem sotva dvacátý rozuměl všemu; ale mnozí se domyslili, jiní se vyptali a tak zvěděli v brzku všickni, oč jde.

A k prvnímu představení — k první harlekynadě v Praze v jazyku italském dostavilo se rozumějících i nerozumějících takové množství, že místnosti u „černého lva“ sotva stačily . . .

* * *

Vpravme se na okamžik ve stav národa českého v době, kdy zavítal do Prahy s družinou svou první harlekýn.

Trváme, že stačí připomenouti sobě persekuci a dragonady po bitvě bělohorské, hrůzy třicetileté války, obležení a vydrancování Prahy od Švédů . . .

Zdecimované a ožebračené obyvatelstvo bylo zmálomyslnělo. Po někdejší odvaze, neohroženosti, smělosti a ctižádosti nebylo téměř ani památky. Vychování bylo v rukou jezovitů, osvěta hluboko pokleslá, pověrčivosť v rozkvětu. Celý národ byl tak zbědovaný, že na příklad sedláci — jak Balbín ujišťuje — nemajíce potahu, často sami k pluhu se zapřáhali a polonazí chodili téměř o chleb žebrajíce.

Sotva však se počaly Čechy za vlády Leopolda I. zotavovati, sotva že někteří horlivci ujali se pěstování věd a umění, přikvačily pohromy nové.

Války s Turky a Francouzy, kteřížto poslední mnoho měst a mezi nimi i Prahu roku 1689 zapálili — krvavé selské bouře, jež vypukly následkem brutálnosti některých pánů a brzy na to vypuknuvší mor, kterýmž přes sto tisíc obyvatelů zahynulo — vše to mělo za následek, že sedmdesát roků po bitvě bělohorské nalézal se národ náš poznovu skoro na pokraji záhuby jako po třicetileté válce.

Vychování bylo v rukou jezovitů, osvěta, ač poněkud vzpružena, tkvěla — abychom tak řekli, přece hluboko pod bodem mrazu — národ doposud ještě v pravém slova smyslu pouze bídně živořil.

O umění divadelním, jež bylo jinde, zejména v Anglii a ve Španělsku dostoupilo takměř kulminačního bodu, kdežto jinde jako ve Francii a Italii jevilo se v dosti utěšeném rozkvětu, nebylo v Čechách téměř ani památky. Kromě několika více méně primitivních pokusů s představeními her najmě biblických, kterýmiž jednak žáci vysokých škol, jednak jezovité snažili se obyvatelstvo buď pobaviti nebo mysl jeho obrátiti k věcem náboženskému proselytství prospěšným, nebylo umění divadelní v Čechách pěstováno nežli občas, ovšem jen zřídka kdy kočujícími společnostmi cizími jako na příklad společností anglických herců, která se objevila hned po skončení třicetileté války.

Roku 1690, kdy zavítal do Prahy první vlašský harlekýn, byl Shakespeare, jenž zemřel r. 1616, již 74 roků mrtev; byli již dávno mrtvi Shakespearovi současní vynikající dramatikové jako Marlowe, jenž zemřel roku 1593, tudíž 10 roků dříve než Shakespeare, George Peele a Lyly, kteříž zemřeli r. 1598, Beaumont († 1610), taktéž před Shakespearem, Robert Greene, Fletcher († 1625), Middleton († 1626), Ben Jonson († 1637), Massinger († 1640), ba i nejgenialnější herec z dob Shakespearových Burbage († 1619) — krátce Anglie měla v ohledu dramatickém nejskvělejší dobu již za sebou.

Podobně ve Španělsku: nejplodnější básník dramatický Lope de Vega a jeho předchůdce Tirso de Molina, ba i Moreto, jenž slavil triumfy již na sklonku třicetileté války a jehož „Donna Diana“ doposud jest repertoirním kusem evropských divadel, ba i Calderon, narozený 1600, jehož některé hry jako „Lékař své cti“ a „Sudí Zalamejský“ doposud se hrají, byli již mrtvi — krátce i Španělsko mělo nejskvělejší dobu divadelní již za sebou.

I dekorativní, vůbec výpravné kouzelné hry byly jinde už dávno v rozkvětu. Tak na příklad, abychom z dějin staršího umění divadelního uvedli aspoň příklad jediný, bavili se již r. 1617 Pařížané výpravnou baletní operou „Osvobození Rinalda“ — v tu dobu bez odporu jedinou svého druhu.

Když se vyhrnula opona, spatřili diváci „vrch démonův“, nalezajících se v moci kouzelnice Armidy. Byla to příkrá skála, zaujímající celou šíři jeviště. Po pravé i levé straně byla ohraničena hustým loubím, v němž byl ukryt orchestr, skládající se z 64 zpěváků a zpěvaček, 24 houslistů a 14 flétistů.

Ve skále bylo upraveno nad sebou neméně nežli čtrnáct slují, v kterých sídlilo čtrnáct démonův, mezi kterýmiž byl také „démon ohně“ — v pravém slova smyslu zahalený v umělý oheň.

Rinaldo ležel na úpatí skály.

Sotva se divák rozhlédl, vystoupili dva rytíři, jeden s lesklým štítem, druhý s kouzelnou hůlkou. Tančíce blížili se oba ku skalině. V tom se skála kolem své osy otočila a diváci spatřili čarokrásnou zahradu s třemi fontanami, kdežto čtvrtá, největší, objevila se u prostřed jeviště.

Jeden z rytířů pokynul kouzelnou hůlkou. Na znamení to přestala voda ve fontanách téci, slunce se zatmělo a z vásy největší fontany vystoupila rusálka s vlajícím vlasem.

Zpívala dojemnou píseň, kterouž provázela hrou na loutnu a snažila se přátele Rinaldovy získati a přemluviti, by Rinalda nechali klidně v sladkém objetí Armidy.

Nicméně oba křižáčtí rytíři nemají pro vábné přemlouvání smyslu, ba jsou tak negalantní, že ubohou rusálku srazí nazpět do fontany.

V tom objeví se na jevišti šest děsných nestvůr a zahájí s rytíři boj v podobě komického baletu. Nestvůry ty představují — advokáty.

Jsou oblečeny v černé hábity; mají soví hlavy a na hlavách pruhované čapky, místo rukou křídla, soví nohy a drápy.

Na to objeví se dva sedláci s psími hlavami, nohami i rukami, a hned po té dvě komorné s tvářemi, rukami a nohami jako opice.

Mezi bojem viděti Rinalda ležícího u nohou Armidiných. Zpívá milostnou píseň. Náhle rytíři pokynou štítem a kouzelnou hůlkou — nestvůry sklesnou jako bez ducha. Rytíři přeruší něžně zpívajícího Rinalda a odvádějí jej.

V tom se Rinaldo roztrpčen odvrátí od zahrady svůdnice.

Pokořením rozlítostněná kouzelnice zavolá své démony, kteří se objeví v nových podobách: jako tři velcí rakové, dvě želvy a dva obrovští plži.

„Bohové, co vidím?“ volá podrážděná Armida. „Nevěrní démonové! Jak se můžete opovážit, objeviti se přede mnou v takových podobách?!“

Na slova ta promění se nestvůry poznovu v komické bytosti: od hlavy až k pasu staré ženy a od pasu až k nohám muži — chopí Armidu a vlekou ji pryč.

Náhle se zahrada propadne a na jejím místě objeví se strašná sluj. Za zvuků symfonie vystoupí dav rytířů v obleku starořímských vojínů s chocholy na přilbách. V popředí je muž v poutnickém hábitu, posetém mušlemi a s perskou čapkou na hlavě — patrně náčelník výpravy.

Muž ten představuje poustevníka Petra, jenž se byl s many Rinaldovými vydal do světa, by Rinalda vysvobodil.

Zatím co Petr kolem slídí, zapějí rytíři sbor. Náhle změní se scéna poznovu. Místo děsné sluje viděti prostornou estradu, na které pod nádherným baldachýnem sedí na trůnu Gottfried z Bouillonu, obklopený všemi svými rytíři, mezi kterýmiž viděti i zachráněného Rinalda.

Takové a podobné kratochvíle připravovány lidu jinde, kdežto v Čechách pořádány byly skoro výlučně hry biblické a to hlavně v jazyku latinském, kterému obecný lid nerozuměl, tak že hry ty neměly proň jiného významu nežli pantomimy.

Ovšem i v Čechách věnována již v XVI. věku některým hrám, zejména pantomimám zvláštní péče, jako na příklad po vjezdu císaře Ferdinanda I. do Prahy, kdy dne 9. listopadu 1526 v zámecké zahradě na Hradčanech uspořádána velkolepá pantomima, která v mnohém ohledu předčila snad i kouzelnou, skoro o celé století mladší baletní operu, o které jsme se byli výše zmínili.

Jeviště představovalo uměle upravenou skálu. Po pravé i levé straně trčely do výše věže, v kterých trubači a bubeníci troubením a bubnováním uvítali objevivšího se císaře a jeho dvůr

Nad skalou vznášel se ve vzduchu Jupiter, o jehož pokoření usilovalo několik obrů, kteří s obrovskými balvany na plecech snažili se skálu stéci. Jupiter metal s hůry proti nim blesky a za dunivého hřmění začal z různých míst skály sršeti oheň.

Zároveň se skála za hromového lomozu na různých místech rozstoupila a na jevišti objevily se strašné, ďáblům podobné nestvůry, kterým z úst, uší a očí sršel oheň. I tyto snažily se skálu stéci, ale proměnily se náhle v nestvůry, podobné opicím a prováděly komický rej. Posléze objevilo se osm, rozličně ustrojených jezdců, kteří z počátku vždy dva a dva spolu bojovali a kterýmž právě tak jako koním — z úst, uší a očí oheň sršel. Kratochvíle skončila příchodem římských vojínů, kteří s jezdci různé válečné tance prováděli.

Neméně pompésní byly hry, jež roku 1570 k rozkazu císaře Maxmiliana II. provozovány na Staroměstském náměstí v Praze. Jednou představovalo jeviště sopku Etnu, chrlící oheň. Kolem sopky lítali draví ptáci, žhavý drak chrlil z tlamy plamen a jiskry a ze všech stran sopky vyšlehovaly plamenné jazyky. Perseus objevil se s hlavou Gorgoninou na okřídleném Pegasu ... Diváci spatřili i živého lva v kleci, na které seděla Fama, a konečně objevil se i živý, v Čechách doposud ještě nikdy neviděný slon, na kterémž seděl indický král Porus v královském hávu a s žezlem v ruce. V představení tom vystoupili též Apollo a Musy, Jason, Medea a celá řada mythických osobností a konečně i Vlasta.

Avšak od těch dob, co Pražané podobné hry viděli, minulo již přes sto roků a v Praze a vůbec v Čechách nebylo již pamětníků takových kratochvílí. Mnohá, později provozovaná biblická hra ovšem dávána s pompou a líbila se nemálo; leč za třicetileté války a vůbec po několik decennií před rokem 1690, kdy zavítal do Prahy první italský harlekýn, Pražané kratochvílí podobných často nevídali. Roku 1651 uspořádal v Praze dvorní komediant Schilling několik „mravných“ představení, roku 1675 pak jakýsi „principal“ Thal a konečně roku 1679 jakýsi Restmaier a Neff, o jejichž představeních nezanecháno žádných zpráv, tak že se zdá, že hry ty Pražany valně nelákaly.

Za takových poměrů není divu, že první italský harlekýn, jenž přibyl do Prahy s něčím naprosto novým, dělal v Praze dobré, ba výborné obchody přes to vše, že převalná většina obecenstva jazyku, v kterémž on i soudruhové jeho své vtipy pronášeli, nerozuměla. Theatrum „u černého lva“ bývalo z pravidla plno, čímž plnila se i kapsa harlekýnova.

Jinde, najmě v Italii a ve Francii, nebyly harlekynady dávno již ničím novým. Provozoványť nejen z řemesla, nýbrž i z ochoty a začasté — jako na příklad roku 1572 ve Francii — od ochotníků z kruhů nejvyšších. Připomenutého roku provozována totiž vlašská pantomima i u dvora francouzského. Strašná Kateřina z Medici hrála úlohu Kolumbiny, její synáček král Karel IX. Brighellu, vévoda z Anjou, napotomní král polský Jindřich, Harlekýna, kardinal z Lorraine Pantalóna a vévoda de Guise, za nedlouho vůdce krvavé řeži Bartolomějské noci, Scaramouche.

V celku byly a zůstaly harlekynady hrami jednotvárnými. Děj a vůbec celý obsah byl stereotypní a takovými byly i osoby, ba začasté i vtipy. Kdo viděl jednu harlekynadu, viděl v podstatě a v hlavních rysech vlastně všechny.

Přes to vše hrnulo se publikum k harlekynadám k „černému lvu“, jako by mu byla den co den předváděna novinka.

V necelém roce první vlašský harlekýn v Praze zbohatl a liboval si Prahu jako žádné jiné město, v němž byl své pseudoumění prováděl.

Avšak po roce stal se v osudu jeho nepředvídaný obrat.

Buď náhodou nebo úspěchem vlašského harlekýna přilákán — z čista jasna objevil se v Praze konkurent, kteréhož souvěké i pozdější německé zprávy jinak nenazývají nežli — šarlatánem. Přijel taktéž s celou, ovšem nevelkou společností a usídlil se na Starém městě pražském v hospodě „u zlaté hvězdy“.

Hned následujícího dne vyjel v nápadném oděvu na žíhané herce do ulic pražských, aby za víření bubnů a zvuků píšťal na sebe a své pomahače upozornil a vznešenému panstvu i nepanstvu představil se jako první — německý „hansvuřt“.

„Muž ten,“ praví se v německé brožurce, vydané roku 1773 nákladem Mangoldovým v Praze, „dělal své hazuce všechnu čest. Všechny dvojsmysly, slovní hříčky, všechny výrazy, kterýmiž bylo možno mravnost a stud urážeti, měl tak dokonale ve své moci, že počestný a ctihodný radní oněch dob, jenž si stěžoval na obtíže žaludeční, nebo onen druh učenců, kteří o etymologiích a dějinách tak dlouho psali, až se stali hypochondry, den co den tak se chechtali, že se uzdravili, aniž by byli musili vzíti útočiště k lékům nebo gymnastice...“

Nikdo prý nepředstavoval doktora Fausta tak vzorně a nikdo prý nedovedl Wagnera tak zručně odnésti do pekla, jako sám principal, když představoval čerta...

Nový tento druh kratochvilné komedie nezůstal bez následků.

Obecenstvo, jež se bylo po celý rok hrnulo k představením vlašského harlekýna, začalo se nyní hrnouti k představením německého hansvuřta — „černý lev“ v Menším městě pražském za nedlouho osiřel, kdežto „zlatá hvězda“ na Starém městě pražském byla den co den plna...

Harlekýn byl donucen opustiti Prahu, hansvuřt opanoval pole a ve třech letech tak zbohatl, že vzdal se posavadního řemesla nebo pseudoumění, věnoval se zaměstnání občanskému a po smrti značné jmění zanechal.

Muž ten zůstavil také zápisky, v kterýchž zaznamenal některé charakteristické momenty ze svého dobrodružného života. Podle všeho neměl ani on ustláno na růžích a býval by zajisté brzy Prahu opustil, kdyby nebyl uměl publikum lákati a vábiti.

Vypravujeť, že kdyby si nebyl vzal při ohlašování svých představení čapku s rolničkami, kdyby si nebyl posadil na nos brejle a nebyl dosti často herku svou místo za uzdu chytal za ocas — kdyby nebyl chrchlal, šeptal a hned zase skrze nos huhňal, — kdyby na pilíře v mosteckých věžích nebo na jiných veřejných místech nebyl dal zavěsiti malované obrazy, na kterýchž byly divy a zázraky, jež byly k vidění, křiklavými barvami znázorněny — kdyby nebyl dal nalepovati tištěné, více nežli zpola rodomontadami vyplněné cedule — slovem, kdyby nebyl uměl, jak se za našich dob říká, sám sobě dělat, ať již způsobem sebe dryačničtějším, reklamu, nebyl by prý přes všechno úsilí, přes všechnu svou zručnost a obratnost ve svém pseudoumění za nedlouho přece jen pranic nebo pramálo pořídil.

Jakmile prý někdy opominul, udělat si naznačeným nebo jiným způsobem reklamu, ihned pocítil toho následek: návštěva a tudíž i výtěžek byly menší.

Dle toho nebylo tehdejší „divadelní“ a podle všeho i „umělecké“ obecenstvo pražské za mák lepší nežli za našich dob. Bez reklamy a to více nežli dryačnické, nebylo úspěchu, jako ho není z pravidla ani nyní.

Ovšem nebylo tehda o pravidelných hrách, t. j. o hrách sdělaných dle více méně přesně formulovaných zásad a pravidel nebo dle osvědčených cizích vzorů, ať již starých nebo novějších, ani řeči. Rovněž se tehda úlohy nememorovaly a nebylo také třeba napovědův, aby slabší paměti herců vypomáhali.

Harlekynady i hansvuřtiady byly hry pouze improvisované. Principal nebo-li impressario postaral se jen o pouhou kostru hry, vlastně o pouhé scenarium, jež buď složil sám, nebo dal jiným, vynalezavějším sepsati a v zákulisí prostě zavěsiti.

Mluvené slovo a vůbec provedení úloh a naznačeného děje pónecháno úplně jednotlivým hercům.

Mnozí si úlohu svou dříve v mysli upravili a „přiměřenými“, ať již vhodnými nebo nevhodnými vtipy prošpikovali, jež pak na prknech pouze opakovali. Jiní a to většina talentovaných teprve na prknech tváří v tvář obecenstvu ocitovali se v oživujícím živlu a popouštěli okamžité náladě uzdu, t. j. improvisovali.

Co do souhry v moderním slova toho smyslu nešlo o nic jiného, než aby základní rysy děje odpovídaly předepsanému plánu a názvu hry — vše ostatní ponecháno libovůli jednotlivých herců, z nichž tedy každý bavil na vlastní vrub a zároveň dle pružnosti přirozeného svého nadání.

Za takových poměrů není divu, že bývaly „hansvuřtiady“ z pravidla divokou směsicí pouhých nápadů, vtipů i pseudovtipů, vědomých i bezděčných nesmyslů a blbostí. Každému spoluúčinkujícímu a především hansvuřtovi šlo hlavně o podráždění obecenstva k smíchu, ať již prostředkem jakýmkoli. Z té příčiny zabíháno z pravidla v zámezí a voleny prostředky groteskní, hrubé, surové a sprosté, ať již v slovech nebo v gestech nebo mimice — vůbec ve všem.

Jelikož však bujné fraškovité nesmysly časem svým řehtající se obecenstvo přece jen unavovaly, nezbylo, nežli bráti někdy útočiště ku změně „repertoiru“. Místo pravých a nefalšovaných hansvuřtiad provozovány biblické hry, v kterýchž však hansvuřt přece jen měl hlavní slovo — byl a zůstal osobou hlavní.

Tak provozoval první německý hansvuřt v Praze biblickou hru „Ztracený syn“ neméně nežli jeden a dvacetkrát ku všeobecné spokojenosti. „Veselá osoba“ kusu, nebo-li hansvuřt produkovala se po přání všech, kdož se chtěli smáti. Rvala se s čertem a hned zase s interpretem nějakého světce a mnohdy rvačku k vyzvání obecenstva dvakrát i vícekráte opakovala.

Po tříletém, bez odporu „blahodárném“ působení prvního německého hansvuřta zůstala královská Praha po delší čas bez podobných kratochvílí, až pak posléze zase přišel vlašský harlekýn, kteréhož pak opět vystřídal německý hansvuřt. Ten i onen plnili si sáčky a odnášeli peníze do ciziny. Ale hansvuřt opanoval pole — byl a zůstal po delší čas miláčkem obecenstva a především Hansvuřt první nebo-li Velký zůstal ve vděčné paměti všech, kdož dovedli porovnávat.

Talent prvního hansvuřta byl dle všeho skutečně „fenomenalní“ — z později se dostavivších hansvuřtů nepřekonal prý ho ani jediný. Teprve asi čtyři roky po jeho odstoupení „s jeviště působení“, objevil prý se v Praze podobný „talent“, o kterémž někteří docela tvrdili, že Hansvuřta I. překonal. Úspěch měl nemalý, ba někdy větší, nežli Hansvuřt Velký; ale hlavní příčinou nebylo prý jeho nadání, nýbrž okolnost, že vystupoval s italskou zpěvačkou, která uměla virtuosně pohrávat malou svou nožkou a ještě virtuosněji „rozhazovat jiskry svých pohledů po hledišti“.

Smutně veselý nebo vesele smutný tento stav potrval neméně nežli třicet roků, za kteroužto dobu vystřídala se v Praze hezká řada harlekýnů a hansvuřtů.

Mezi kočujícími těmito společnostmi nalézala se na sklonku XVII. věku jako principalka též jakási paní Feldinová, u jejíž společnosti byl také hansvuřt Prehauser, kterýž s ní nejen Čechy, nýbrž i Moravu a Rakousko procestoval a posléze ve Vídni v „umění“ svém neslýchané triumfy slavil.

Okolo roku 1715 zavítal do Prahy jakýsi Brunius a těšil se přízni obecenstva přes to vše nebo vlastně právě proto, že se v podstatě od jiných harlekynů a hansvuřtů nelišil a mnohého v mnohém snad i předčil.

Konečně ustrnul se nad divadelním obecenstvem pražským šlechetný a vzdělaný hrabě Antonín Špork, jenž obral si takměř za úkol života státi se reformatorem pražského divadla, stav se sám divadelním impressariem. Začal provozovati hry méně drastické, snaže se znenáhla působiti na zušlechtění vkusu a vskutku — novota začala vábiti . . .

Ale nevábila ani po celý rok . . .

Šlechetný a horlivý hrabě setkal se při podniknutí svém s tolika nepředvídanými překážkami, lidská hloupost osvědčila takovou moc a sílu, že po necelém roce vzdal se Špork reformatorských svých snah a rozmrzen uchýlil se do soukromého života.

Zapuditi hansvuřta úplně nepodařilo se mu sice ani v době nejhorlivější činnosti; leč jakmile se činnosti vzdal, začal hansvuřt poznovu triumfovati.

A zase stíhal jeden harlekýn a hansvuřt druhého. Tak zavítal do Prahy okolo roku 1730 jakýsi Beinhaas, po něm Felix Kurz, pak Nicolini a jiní jako Denzio, Santolabis, Deper, Mengotti, Vallerodi, Logatelli, Defraine a j., z nichž mnozí provozovali i operetky.

Ještě před rokem 1740 zavítala do Prahy se svou společností jakási paní Schuchová, která výkony své společnosti předčila všechny právě uvedené principaly, vyjímaje Nikoliniho, kterýž nad jiné vynikal dobrými, ba na mnoze výbornými pantomimami, které ještě po letech v různých recensích připomínány a pantomimistům a ředitelům pozdějších dob za vzor kladeny.

* * *

Posledním z těchto kočujících principalů, kteří neméně nežli po půl věku pražské obecenstvo nejblbějšími slátaninami bavili, byl groteskní komik Josef Kurz, kterýž v oboru svém nad jiné i jakousi vynalezavostí vynikal a patrně proto v Praze nemalé furore dělal.

Muž ten byl totiž jaksi i tvořivě činným. Složilť si rozpustilou frašku s komickou hlavní osobou nejhrubšího zrna jmenem Bernardon, kterouž sám hrával a tak s kterýmkoli jiným hansvuřtem směle konkurovati mohl.

Není divu, že dosavadní samovládce na pražských jevištích, od půl věku všeobecně oblíbený, ale zároveň také již do všech podrobností a odstínů veleznámý hansvuřt musil tentokráte, i když vystoupil před obecenstvo s novými pseudovtipy a takovou též mimikou, sestoupiti před drastickým blbstvím Bernardonovým se svého trůnu a spokojiti se funkcí podřízenější — aspoň tak dlouho, dokud Bernardon dráždil a vábil neobvyklostí a novotou.

Bernardon triumfoval na prknech v takové míře, že tvůrci a hlavnímu interpretu jeho dáno od prvního vystoupení jmeno interpretovaného „reka“, slovem, že impressario Kurz jinak nenazýván nežli Bernardon. V Praze vystupoval Bernardon s úspěchem přímo velkolepým a byl po dlouhý čas miláčkem obecenstva.

Přečetní příznivci jeho dali podobiznu jeho vyryti do mědi a snažili se za příjemné pobavení, jež jim svou hrou připravoval, odměniti se při každé příležitosti způsobem co možná nejštědřejším, krátce, impressario Kurz-Bernardon byl, jak nejstarší zprávy o jeho působení ujišťují, netoliko jako komik, nýbrž i jako reformator divadla v pravém slova toho smyslu zbožňován.

Jako jest vůbec nad míru nesnadno posouditi a charakterisovati správně výkon kteréhokoliv herce, jehož jsme neviděli na vlastní oči, jest nám také nesnadno charakterisovati pseudoumění Bernardonovo. Abychom však čtenáři učinili aspoň přibližně pojem o rázu a způsobu Bernardonovy hry, reprodukujeme zde v překladu co možná nejvěrnějším divadelní ceduli, jejímž úkolem bylo netoliko obecenstvo přivábiti, nýbrž je také s rázem kusu seznámiti a na výkon impressariův v hlavní a titulní úloze již před představením připraviti.

Památná listina ta počíná dychavičnou a naprosto nepřeložitelnou periodou, v kteréž se jedním dechem praví, že „s nejvyšším povolením vysokého úřadu provedena bude dnes v královském pražském divadle Kurzovou společností německých herců“ velká a „vidění hodná“ komedie, kterouž byl sám pan impressario shotovil a která jest opatřena netoliko vybranou veselostí, směšnými výstupy, veselými ariemi a častým převlékáním, nýbrž ku kteréž jsou vhodně pořízeny i zcela nové stroje a dekorace, která jest „vykrášlena“ i různými létacími stroji — žertem, veselostí a moralkou promíchaná a od začátku až po konec pro „veselé osoby“ zařízena . . .

Hlavní titul kusu byl „Bernardonova cesta do pekla s hansvuřtem“, ale hned pod tím bylo připomenuto, že je „hansvuřt“ ďábly zaleknutý, začarovaný a pánem svým práskaný hloupý sluha a doloženo, že cesta do pekla nastoupena bude i s Kolumbinou, zchytralou komornou.

Z toho, co právě uvedeno, jest patrno, že „Bernardonova cesta do pekla“ byla komická kouzelná hra se zpěvy a rozličnými překvapeními, v kteréž snaženo se vyhověti netoliko staré oblíbené tradici — podržením hansvuřta a Kolumbiny, ovšem ne jako hlavních osob, nýbrž již jen jako vedlejších — ale i novějšímu směru v ten způsob, že vtroušeny do kusu také tu a tam mravoučné fráse.

Dále uvádějí se na divadelní ceduli aforisticky i různá hlavní překvapení, jež titulní rek obecenstvu připraví, jak bylo od dávných dob při ohlašování hansvuřtiad ve zvyku. Cedule ohlašuje totiž, že vystoupí Bernardon v následujících převlečeních: 1. jako cestující, 2. jako kavalír, 3. jako husar, 4. jako cikánka, 5 jako Chorvat, 6. jako holič, 7. jako doktor, 8. jako affektovaná dáma, 9. jako běhoun, 10. jako ponocný, 11. jako muž bez hlavy a 12. jako ženich, kterého čert odnese.

K tomu se připomíná, že budou při tom „neustále zpívány veselé arie.“ —

Druhá polovice cedule obsahuje zvláštní vysvětlení předcházejícího pod titulem „Ohlášení“, v kterémž se praví:

„Plán této komedie poskytl příležitost shotoviti tři rozličné, ale k sobě náležející díly, jež budou provozovány jeden po druhém. Dnes provozujeme „Bernardonovu cestu do pekla“ — zítra provedeme „Bernardonovu cestu z pekla“ — pozejtří „Bernardonovu cestu do jeho vlasti“ a doufáme tím dosíci čestného uznání.

Čiperný duch našeho pana impressaria jest znám a připomene-li si obecenstvo, že jest náš pan impressario komedie té skladatelem, zajisté snadno uvěří, že pracoval v ní hlavně aspoň se zřetelem ku svému vlastnímu charakteru. Z té příčiny lichotíme si již napřed, že bude přání našich příznivců každým dílem úplně vyhověno. Jsme jisti, že tyto tři komedie, v kterýchž jest užito mašinerií, jsou korunou všech komedií tohoto druhu.“

Z celku tedy jest patrno, že „Bernardonova cesta do pekla s hansvuřtem“ byla vlastně ku starším hansvuřtiadám aspoň přiléhající kouzelná fraška se zpěvy, která provozována neméně než po tři večery, tedy trilogie komického špektaklu nejhrubšího zrna, jehož úspěchem byl sebevědomý a obecenstva svého znalý tvůrce úplně jist.

Přes všechnu rozvláčnost divadelní cedule nebylo by však přece jen možno učiniti sobě o charakteru hlavní osoby třeba jen přibližný pojem, kdyby nám nebyl zachován zároveň aspoň úryvek mluveného slova.

„Představme si,“ praví nejmenovaný spisovatel v citované již brožurce z r. 1773 „vznešené a blahosklonné auditorium. Čtyřicet nacpaných loží, parterre k umačkání a galerie — div že se pod tíží obecenstva neprolomí . . .

Opona jde vzhůru.

Několika skoky octne se Bernardon ze zákulisí před obecenstvem a směšně se ukláněje spustí:

„Mám apetit; neboť bubeník mého žaludku bubnuje na poplach a zároveň „Pojďte, vojáci, pojďte spát“ — ale příležitostná moje svítilna (Kolumbina) nejspíše zase v temnu na schodech narazila na nějakého hejduka a má teď bouli, která se jí teprve po třech čtvrtích roku provalí...“

„Bravo, bravo!“ volá vznešené a blahosklonné auditorium a tleská po 3 minuty a 45 vteřin — galerie o nějakou minutu méně, několik loží však o několik vteřin déle.

Náhle zazní „Pst, pst!“ — a všeobecné ticho, jež jako na povel nastoupí, jest důkazem, že obecenstvo přeje si sledovati pokračování.

„Co dělat?“ pokračuje Bernardon ve svém monologu. „Nejlíp, zaskočím-li k slečně Isabelle, abych tam bubeníka svého žaludku jakož i svou lásku ukonejšil a korunoval... Ale ah — právě přichází!... Teď, milý Bernardone, napni veškeré struny své osvědčené výmluvnosti, neboť vhodnější příležitost se ti tak brzo nenaskytne. Ostatně jest vedle moje ložnice a zde stojí pohodlná pohovka...“

Isabella vejde a Bernardon ji osloví:

„Nejsličnější velitelko! Jelikož, poněvadž a protože smrtelnost z firmamentu hvězd jakož i jasně zářící slunce v ranních červánkách a Julius César, proslavený filosof rovněž tak jako Alexandr stoického učení — tedy proto všechno vám povídám, že myšlénky moje skrze mraky jako sluneční paprsky smrtelné smrtelnosti, blaženosti, radosti, vytržení, rozkoše a potěšení osvětlují nejvnitřnější nitro zamilovaného mého srdce — láskou a něžností v jízdárně Kupida a po všechny časy v pařeništi mé lásky — že usiluju a zbožňuju — jako jsem přál, povídám a chtěl jsem říci — umlkám a mlčky povídám...“

„Bravo, bravo!“ zazní se všech stran a hromovým applausem duní celý dům po několik minut — vznešené a blahosklonné publikum jest nad blaboleným nesmyslem přímo u vytržení.

Avšak ani to po našem náhledu nestačí učiniti si o pseudouměleckém výkonu Bernardonově náležitého pojmu.

Každá pravá, nebo třeba jen popularní umělecká individualita manifestuje se svým zvláštním, jedině jí vlastním způsobem obyčejně instinktivně, nebo-li jinými slovy každá umělecká nebo pseudoumělecká individualita získává si přízeň obecenstva po svém vlastním způsobu. Bernardon těšil se přízni obecenstva u veliké míře. Přirozenoť, že toho i jako pseudoumělec dosáhl zvláštními, jen jemu vlastními uměleckými — zde pseudouměleckými prostředky, což mělo za následek, že s ním žádný jiný umělec nebo pseudoumělec nemohl s prospěchem konkurovati.

Jakého druhu a rázu tyto prostředky byly, jest nyní — po půl druhém století — nesnadno vyšetřiti. Že měl úspěch a to úspěch neobyčejný, jest historicky dokázáno. Co jsme o jeho frašce a hlavní její osobě i dialogu uvedli, naprosto nestačí k úplné charakteristice jeho výkonu, tím méně aby tím bylo možno dostatečně a přesvědčivě vysvětliti neobyčejný a překvapující jeho úspěch.

Z té příčiny nelze jinak, nežli předpokládati, že úspěch svůj děkoval netoliko mluvenému slovu, nýbrž že byla ve hře také groteskněkomická jeho osobnost, jeho mimika a mluvenému slovu i posuňkům přiměřený způsob vyjadřovati se, zejména pak zvláštní rázovitosť jeho hlasu.

O tom ovšem nepřešlo však na nás žádných positivních zpráv a proto nezbývá, nežli spokojiti se tím, co nám bylo hodnověrnými prameny zachováno.

Avšak jako vychladne časem svým každý enthusiasmus vůbec, tak stalo se i tentokráte. Přízeň, jaké se těšil Bernardon u obecenstva pražského, začala konečně znenáhla ochabovati. Hrubé a drsné žerty jeho, kterýmž se bylo obecenstvo mnohosetkrát z duše zasmálo, začaly neustálým opakováním pozbývati své působivosti.

Na štěstí rozhodl se v té době, roku 1740 magistrat Starého města pražského zříditi stálé divadlo a vyhlídl k tomu budovu v Kotcích nedaleko sv. Havla. Nejpopulárnější impressario té doby, Kurz-Bernardon byl vyzván, aby divadlo to zřídil, a když pak úkol ten provedl, stal se prvním nájemcem a ředitelem jeho.

Že Bernardon povahy své nezapřel ani jako ředitel divadla v Kotcích, toho důkazem jest, že i zde začal pěstovati obvyklé hansvuřtiady. Avšak když spozoroval, že vždy méně se líbí, ba že vzbuzují i odpor a nechuť k divadlu, nezbylo mu nežli vzíti útočiště k jiným prostředkům — začal totiž s velkým nákladem provozovati italské opery. Když však i tyto za nedlouho začaly pozbývati přitažlivosti, přenechal Bernardon po roce řízení divadla v Kotcích impressariovi Mollinarimu a sám odebral se do Vídně, kde ještě po dlouhý čas jako „hansvuřt“ skvělou úlohu hrál.

Avšak ani Mollinari nepochodil valně, ačkoli pěstoval nejen opery rozmarné, nýbrž i vážné, a přenechal za nedlouho divadlo v Kotcích jinému nájemci, Josefu Bustellimu, od kteréhož je ještě později převzal v podnájem Jan Josef Brunian, kterýž se první zasadil rázněji o zavedení pravidelných her na místě improvisovaných, kterýmiž ještě jeho předchůdce Bustelli dosti často debutoval.

I roku 1766, tudíž více nežli čtvrt věku po zaražení divadla v Kotcích hrány v divadle tom hansvuřtiady podobné oněm, kterýmiž druhdy Bernardon „okouzloval.“

O jedné takové hře zachována aspoň divadelní cedule, která již na počátku našeho století pokládána za velkou vzácnost a z kteréž aspoň přibližně vysvítá charakter hry. Zníť v překladu co možná nejvěrnějším asi v tento smysl:

S nejmilostivějším vysokým povolením

bude dnes v pondělí dne 9. června 1766 v král. pražském divadle pana impressaria Bustelliho nově zřízenou a z dobrých členů se skládající společností herců k nejposlušnější zábavě vysoké, nejmilostivější a milostivé noblessy a veškerého příznivého publika

provozována

zvláštním přestrojováním a ariemi opatřená, zde doposud nikdy neviděná

veselá a kouzelná hra

s názvem:

La strigaria vendicativa d'Hannswurst,

oveto:

La vendeta punita d'Perindo geloso,

to jest:

Pomstylačné kouzelnictví Hansvuřta,

nebo

Potrestaná pomsta žárlivého Perinda

nebo-li

Za svou milou po zemích se plahočící a kvinde dostavší milenec o svatbě, která byla podvodem a lstí — za pomoci četných kouzelných zmatků přerušena, ale zase upevněna.

Zvláštní proměny Hansvuřta:

1. Jako opovržený milenec Kolumbiny; 2. jako napálený šlechtic; 3. jako milosrdný žalářník; 4. jako hrubý kočí; 5. jako veselý zahradník; 6. jako postřelený myslivec; 7. jako hladový kuchař; 8. jako advokát, jenž nosí svou kancelář s veškerým příslušenstvím při sobě; 9. jako desperatní voják.

Ku konci provozována ještě také „pravidelná“ jednoaktovka v prose „Malí herci“ od B. V. Weiskerna, což jest důkazem, že Bustelli snažil se též vyhověti vytříbenějšímu vkusu.

Vlastní hansvuřtiada začala mizeti vždy více teprve v poslední čtvrti minulého století postupujíc místa pouhé harlekynadě, z které byla původně vznikla. Po vystavení nynějšího stavovského divadla a po vzniknutí divadla českého „Boudy“ na nynějším Václavském náměstí začala i harlekynáda postupovati místa jemnější pantomimě, která ovšem na českém i německém divadle pěstována občas až do let padesátých.

Posledním zástupcem tohoto genru, tudíž posledním harlekýnem, po případě pierottem byl Hametner, na jehož výkony ovšem již se nepamatují nežli nejstarší navštěvovatelé divadla českého.

◆

Z uměleckých výstav.

Píše **Beda L. Mrak.**

III.

Nejmladší generace.

O letošní výstavě v Rudolfinu dávno již před jejím otevřením proslýchaly se věci zvláštní. Vypravovalo se s akcentem obdivu, jak velký počet domácích umělců chystá se ji obeslati a když se síně otevřely, v prvním návalu radosti šla o nich jedna chvála. Dodávám ihned, že byla a je celkem zasloužena. Kdo je pessimistou mezi námi, arci položil si trpkou otázku: Co my s tolika umělci? Což jsme s to zaměstnati tolik hlav a rukou?

A žel, že není nikoho, kdo by mohl takové pochyby v ráz vyvrátiti fakty, otevírajícími výhled v růžovou budoucnost. Peníze a umění! Ano o ten poměr tu jde a člověk věru přímo nechápe, jak že to možno bylo, že žil a byl rozšiřován náhled, že dva ty pojmy nemají a nesmí míti mezi sebou nic, pranic společného. A proto platí jasně: Platonickou radostí nad počtem a zdárností našich uměleckých talentů nevykonává společnost praničeho. Myslím také, že ku pokroku, jakým se naše umění v posledním čase může vykázati, přesně vzato, společnost naše nepřidala rovněž ničeho a mají-li umělci potřebí útěchy ve svém snažení, budiž jí vědomí, že jen oni, vlastní snahou vedeni dopracovali se výše, na níž je dnes vidíme.

Věru, pěkný, statný to šik, jak tu před námi stojí ta nejmladší generace! V té řadě je nadání, talent a mládí a těm všady náleží svět. Tvořivost a expansivnost člověka jde jen po jistou mez stáří, kdo mládí zaspí, kdo nedovedl využíti sil, jež ono nám do vínku klade a jež nikdy víc se nevrací, ten ztratil vše. Mládí a sílu, jarost a talent přináší si nová ta generace a vůči nim má společnost své povinnosti. Kde ty se objeví, je na ní, aby svého prospěchu dbala, aby šla jim vstříc s tím krásným a vznešeným egoismem v duši, jenž přikazuje těžiti z nich na prospěch umění, na prospěch a ke cti národa, přímo lichvářsky. Ne prostě v počtu talentů a slibných zjevů v obci umělecké je obsažena záruka zkvětu umění domácího, ale ve zdravém, osvěžujícím, pobádajícím, povznášejícím, podporujícím poměru společnosti k umělcům a umění. V součinnosti obou leží zdar a zkvět. Obě strany mají své povinnosti a svá práva vůči sobě, na obou jest jim dostáti a kde se tak stane, tam teprvé je kus kulturní práce vykonán. Nadání, talent je skvělý dar, který štědrá ruka přírody klade děcku do vínku. Šťasten, kdo vzrůstaje nalezne jej v sobě, ale týmž okamžikem, kdy ucítí tu tajuplnou sílu v duši, dostavuje se povinnost práce, opravdové, nejednou trpké, často namáhavé práce. Bez ní zůstane nadání jen světlem meteoru, který zableskne se na chvíli na tmícím se nebi večera, ale zmizí buď beze stopy, buď zaryje se v syrou zem co neforemný kus železa, a hvězdy, v jichž roji se byl objevil, planou dále v klidu noci. Kdo k talentu svému přidruží opravdovou, vážnou snahu a práci, koná plně svůj umělecký úkol a je jeho právem žádati, aby se nyní společnosť upamatovala svých povinností k němu. Uznání je sice mnoho, ale ne všecko.

Dobře-li jsem počítal, bylo vystaveno více než sto a šedesát prací z atelierů pražských a českých vůbec. Ať je již hodnota jich jakákoli, je to číslo velice slušné. Mimo to si připamatujeme, že je tu ještě několik závažných jmen, které marně hledáme v seznamu. Kdo se vyzná, nalezne dále, že ona „nejmladší generace“ má téměř největší podíl na kvantitě domací produkce ve výstavě. Opravdu nelze se ubrániti pocitu radosti nad touto řadou — a kdo by se mu bránil? — nad tou sumou mladých snah a umělecké zdatnosti. Bez přepínání skoro všady: co jméno, to pěkná budoucnosť; bez nadsazování u mnohých: co jméno, to dobrý kus práce. Zajděme na chvíli v minulosť, ne příliš daleko, jen o několik málo let, a srovnávejme! První, co nepopíratelně se staví v popředí, je zcela pozoruhodný pokrok zevní v technické části. Jak dnes naše mládež vládne štětcem, zachází barvou, ovládá vzduch, světlo a stín, to bylo zjevem dříve nevídaným. Není to všady ještě vyspělá hotovosť, dosud u mnohých jen začátek, a přece, čím oni začínají, to druhdy platilo za konečný cíl snažení. Náš dorost básnický vykazuje případnou analogii, i ten vládne formou, technikou slova a verše na podiv, hračkou je jí slovní obrat, hračkou plný rým. Dobře víme odkud ten pokrok, známe ty, kdo položili k němu základ a víme též, kde našli svoje vzory. Zcela obdobné jako v novém umění slovesném i v malířství jsou příčiny technického pokroku.

Není proč bychom se tajili tím, že všeobecný pokrok zevní techniky v umění ve Francii i sousedních Němcích nezůstal bez vlivu na naše umělce, vždyť je nezadatelným právem epigonů postaviti se na bedra svých předchůdců. Každá generace zápasí a bojuje a ovoce vítězství odkazuje dědictvím těm, kdo po nich přijdou. Není ponížením učiti se od těch, kdo více umí, není hanlivo sedati u nohou mistra, ovšem ale kdo pak více nemá svého vlastnictví, nežli čemu jej tento naučil, kdo více od sebe nevydá, nežli co jinde přijal — zůstává po všechen život pouhým nohsledou a musí ustoupiti těm, kteří silou vlastního ducha dovedou se obroditi, kdo dovedou oživiti přijatý nástroj osobitým životem, kdo dovedou vystoupiti jako individualita, jako osobnosť umělecká.

Míť vlastní názor světa, míť vlastní duševní život je základem individuelního zjevu a všechna historie umění nezná jediného umělce bez opravdovosti, vážnosti, hloubky a samostatnosti myšlení, jejž by paměti naší odporučovala.

V té příčině arci nesmíme vůči mládeži býti přes míru rigorosními. Tu vábí síla a mohutnost zjevu cizího, někdy očitý velký, třeba jen modní úspěch a hledajíc sama sebe domnívá se, že v něm nalézá pravý ideal své budoucí činnosti a následuje ho. Arci přečasto, ba téměř naprostým pravidlem platí o nich jen známé slovo Mefistofelovo. Že

J. V. Myslbek je jeden z takých zjevů silných a neodolatelných, to dobře chápeme a rádi v jeho prospěch — ne ve prospěch epigonů — zaznamenáváme. Obsah výstavy ostatně vykazuje příbuzného materialu daleko více a — musím to již vysloviti — právě jeho hojnosť a množství není nikterak potěšující. Ani tenkráte nelze tuto nevolnost a vzájemnou závislosť omluviti anebo dokonce přehlednouti, když uvedeme si v paměť stáří a školu jednotlivých umělců a někdy pouze adeptů.

Je třeba, abych uvedl příklady.

Při těch, kdo dosud nevyšli ani na chvíli ze bran města, je přirozeno, že své vzory našli v Praze, mezi pražskými umělci, mezi staršími členy ustálenými ve svých směrech, názorech i manýrách. Kteří došli dále na svých cestách studijních, objevili své vtělené idealy jinde. V. Mašek, jeden ze skupiny druhé, nedovede popříti, že na tvoření jeho „Léta“ měly vliv velké dekorativní komposice od Puvis de Chavannes; na ty, na jeho alegorie Podzimu, Léta, Antického života a j. práce českého umělce upomíná nás zrovna imperativním spůsobem. H. Schwaiger byl zase vzorem Klusáčkovi a jakkoli stavím jeho „Fons scientiarum“ co do myšlenkového obsahu nade všechny letošní práce nejmladší generace, té výtky mu uspořiti nemohu. Nalezli jsme dále mezi krajinami řadu úhlových kreseb, jež z nevelké dálky a prvnímu pohledu jeví se jako by z ruky J. Mařáka vyšlé, jsou ale pouze z jeho školy, práce jeho žáků. V. Březina, jeden z nich, vykazuje tak pěkný a zdatný talent, že věru škoda by byla, kdyby se i na příště nedovedl jinak dokumentovati a k platnosti přivésti, nežli pouhým nápodobením svého mistra. Je arci pravda, že podobná odvislosť žáka od učitele je zjevem na školách skoro pravidelně se vyskytujícím a nemůže téměř býti jinak, nežli že žák dokud sám na vlastní nohy se nedovede postaviti, těží jedině z fondu, jaký mu učitel jeho z vlastní své podstaty nezištně předkládá. Avšak při našich výstavách nelze se vyhnouti zmínce i o takovém jinak přirozeném a dosti obyčejném zjevu, poněvadž se nám předvádějí z pravidla též práce školské ve výroční výstavě a tudíž předkládají se i veřejné kritice, jejíž povinností a právem zároveň je vysloviti se cele a upřímně.

Avšak ještě trudnější jest pozorovati celou skupinu mladistvých umělců, kteří v celku i podrobnostech, v myšlence i formalním jejím vyjádření, v barvě i koloritu vycházejí ode dvou obrazů, jež byl V. Bartoněk maloval. Napodobují je špatně dost, neboť škole, ba na nejednom místě ani nejprvnějším počátkům neodrostli. Při nich ještě naskytá se jiná okolnosť, která rovněž nevalně povzbuzuje k pochvale. Pohledneme na jeden obraz, na druhý, třetí, čtvrtý a stále zříme tytéž tváře, tytéž postavy, ne snad pouze typicky příbuzné, ale tytéž modely přímo bez dalšího myšlení, bez nejmenšího kvasu vlastní tvořivosti, bez okolku na plátno přenesené. Rozejdou-li se obrazy takové, pak arci jednotlivým majitelům jich málo na tom sejde, jestliže stařec obtloustlý, oholený, který na jeho obraze je ustrojen jako kuchař, je na jiném vystrojen jako římský patricij, jinde zase je mlékařem nebo uzenářem nebo prodavačem, ale co zjev symptomatický takové bezmyšlenkové a ovšem pohodlné přenášení nejbližších po ruce modelů, potěšitelno zajisté není. Stále ještě naše mládež nezvykla si vycházeti za studiemi na lup, neuvědomuje si, že je třeba míti velikou a hojnou zásobu studií, z nichž pak možno vhodné vybírati a i tu ještě vyskytne se vždy potřeba změn a obměn, nežli postava a tvář vyhovuje cele úkolu, jenž jí je předepsán.

Jdeme-li hlouběji při těchto všeobecných poznámkách, při nichž máme na zřeteli jedině práce vykazující vyšší stupeň zralosti a zcela přecházíme bezcenné a bezvýznamné, podává myšlenkový obsah obrazů příležitosť k několika slovům.

Je známo, že niveau obsahové při malbě moderní vůči předcházejícím periodám v celku značně se snížilo, aspoň při pracích běžnějších, ale na druhé straně nebudiž přehlednuto, že zase všechna díla i z doby nejnovější, jež právem dobyla si příjmí „mistrovských“, nejsou myšlenkově bezvýznamná. Litujeme, že není dovoleno nahlas říci, že toto zrovna násilné vypuzení a vytlačení myšlenky z atelieru malířského vydává silné svědectví o nedostatečném vzdělání, aneb aspoň inteligenci umělců. Zatím jen klade se na vrub jednostranné snaze po technickém zdokonalení, po přesném názoru a podání zevního zjevu. Ostatně ne zcela neprávem. Třeba že realismus, naturalismus, impressionismus, verismus, či ať jakkoli se moderní snahy a směry umělecké označují, mají nejednu dobrou stránku, jež vítězný jich úspěch vysvětluje, ale dokud svými prostředky utkvívati budou jen na povrchu věcí, předmětů a osob, dotud nebude při nich pravého uměleckého posvěcení. Jsem pevně přesvědčen, že doba, kdy se tak stane, kdy zase myšlenka, kdy nejvyšší a nejušlechtilejší potence člověka, tvořivosť, tvůrčí mohutnosť, přijde opět ku svému právu a ku svému projevu použije hlavně technických vymožeností oněch směrů, že doba ta přijde a že přijde za nedlouho.

Je těžko ukazovati umělci: to nesmíš malovati a přikazovati mu: toto maluj! Je těžko ve zlé mu vykládati, že se přichýlil k tomu a nikoli k onomu oboru myšlenkovému. Je těžko též vytýkati mu, že produkuje tímto a nikoli oním směrem a způsobem. Ale konstatovati, jaký je duševní a myšlenkový obzor, kam dohlédá a v jakých kruzích se pohybuje, je možno činiti plným právem. Proto jsem dalek toho želeti, že malba historická na příklad ztrácí co rok pěstitelů a letos pouze Ad. Liebscher obral si dějinný údaj za látku svého obrazu; ale že až na skrovné výjimky mladí naši umělci více v životě nepotřebují nežli zevní jeho stránky, že zastavují se již u pouhé existence, že i při jednoduchých motivech nejdou do hloubky svých postav, nenahlídají jim do duše, nedovedou, aneb aspoň nejeví snahu slíti zjev, konání a výraz figur, jež tvoří součásti jich komposic, v jediný, soustředěný intensivní celek, toho nelze mlčením pominouti. Genrovité motivy, jež si volí, zůstávají buď prostými existenčními obrazy, buď jsou to pouhé sestavy figur, mezi nimiž postrádáme onoho fluida, jež by je dovedlo v jedno zakloubiti a spojiti. Obraz jako každé dílo umělecké vyžaduje dvojí práce, práce ducha i ruky a zanedbání jedné na újmu druhé vždy těžce odpyká dílo samo.

Jsem jist, že zaslechnu nyní, že řadou těchto vytčených nedostatků odporuji svému tvrzení o zdatnosti naší nejmladší generace. Nikoli. Uvedu a stručně proberu některé její produkty a bude patrno, že opravdu členy této generace jsou lidé na své mládí zdatní, že tím, co předkládají, dokumentují veskrze dobré nadání, že jich práce, třeba mladé a dosud ne zúplna vyspělé a zralé, jsou přece jen pěkné sliby do budoucnosti a cokoli jsem jim vytkl, stalo se jen pro poznání okamžitého stavu věci a ve snaze nabyti výhledu a vodítka k jich příští činnosti. Nejde jen o to prostě se těšiti z okamžitého úspěchu, který ještě není celý a úplný, více platí pro jednotlivce i celek uchovati si tento úspěch, upevniti, sesíliti jej a zvyšovati každou prací další.

Tentokráte není věru třeba srovnávati obraz A. Liebschera s jeho předešlou produkcí uměleckou, aby jeho cena vynikla, i bez toho nalezneme v něm dosti kvalit, které jej činí pozoruhodným zjevem. Byly doby, kdy ku chvále Liebscherově nebylo lze jiného uvésti nežli obratnosť v nadbojné produkci, nyní ale přichází s prací veskrze vážnou a opravdovou. Rozestavení osob v popředí nedovede se zbýti jistého divadelního rázu, ale na druhé straně vymáhá si na nás přiznání originality; v tom není více konvencionalnosti, jak jeho pavézníci a lučištníci postupují volnou řadou v před. Nejedna figura je ve své momentanosti výborně pojata i podána a faktura, s jakou jsou na plátno zachyceny, je solidní, neli skvělá. Pro odhodlanosť v barvě rádi konečně přehlédneme několik hlav atelierové barvy, několik těl a nažin tuhých a málo vláčných a spíše zastavíme se při sněhu a vzduchu dobře studovaných. Ale v otázce zásadní povahy, dotýkající se samého kořene obrazu Liebscherova nacházíme bod, na němž se s umělcem, který mluví a hájí své zásady svým dílem, rozcházíme. Titul obrazu v seznamu „Husité před Horou Kutnou v den sv. tří Králů L. P. 1422“ nevypravuje mnoho, ale víme, že nebývá právě předností uměleckého díla, praví-li titul jeho více nežli ono samo. Jdeme ale k začátkům, k oné chvíli, kdy zrodila se v duši umělcově myšlénka jeho obrazu a zkoumáme základ, z kteréhož vyrostla. Žižkovo tažení z Jičínska proti Zikmundovi na Horách ležícímu nekulminovalo v porážce, kterou Liebscher zobrazil, ta byla jen předehrou ku žalostnému konci, jaký dva dny na to vzala výprava císařova u Německého Brodu. Malíř, ani historický, není historik a Liebscher také nechtěl zajisté podati jakousi apotheosu vítězného střetnutí se Husitů s Uhry v roce dvaadvacátém, pouze se stanoviska malířského volil a k tomu má právo. Za to však je povinen klásti účty ze spůsobu, kterak látku zvolenou prostředky uměleckými zmohl a k platnému účinku přivedl. Jasnosť, přesnosť a určitosť v líčení jest požadavek vůči uměleckému dílu stejně závažný jako přirozený. Ať se toto nám presentuje v útvaru jakémkoli, ať je to malba, socha, drama, hudba, vždy závisí jeho umělecká hodnota, mimo jiné, hlavně v tom, že samo bez připojených vysvětlivek, bez přídatkových výkladů mluví řečí jasnou a srozumitelnou, že jeví se všady jak spojitý řetěz logicky vyvinutý a nesmí vykazovati mezery, které teprve slovo výkladů — tedy element cizí — můstkem vysvětlivek překlene, abychom dále mohli postupovati. Předmět obrazu Liebscherova jest boj, boj vítězný, boj zástupů Žižkových s plenivými hordami maďarských křižáků a jest na umělci komposicí, vzájemným poměrem a činností figur, oposicí skupin, rozdělením mas ony základní myšlénky svého díla každému srozumitelně, spůsobem skutečné a historické pravdě odpovídajícím vyjádřiti.

Předstoupíme-li s takovým požadavkem před práci A. Liebschera, neodejdeme zcela uspokojeni. Předně není jasno, kterak se útok a obrana děje. Vidíme sice při levé straně modravé silhouetty zápasících mas, ale nic nám nepraví, kdo že se zde a s jakým štěstím v boji střetnul. V popředí je proud vozů otevřen a něco málo vojínů postupuje přímo v před, přímo z obrazu proti divákovi, který zde bezděky musí zastupovati neviditelného nepřítele. Žižka sám vystupuje jen jako přídatek, nemaje vlivu na děj a jeho rozvin, objevuje se málem již v pozadí v obvyklém habitu hrdin.

Podstatně v podobné oposici jako vůči Liebscherově obrazu stojíme oproti „Pobožnosti Svatojanské na kamenném mostě“ od J. Douby. Výjev jím zobrazený je vděčný, malebný, vykazuje nejednu stránku pro malíře vábnou a lákavou a umělec již tím, že si jej zvolil za předmět svého obrazu, prokázal se bystrým okem. V době nejnovější kolportují se v umění zvláštní náhledy, které mnohdy jen proto nás cize překvapují, že zdají se přímo nepřátelsky vystupovati proti všemu dosud platnému a běžnému. Jeden z nich a nyní nejrozšířenější jest, že vše je vhodným předmětem štětce. Výjev nejnepatrnější, kol kterého co den chodíme, jaký sotva že běžný pohled náš dovede upoutati, co dříve platilo za všední, obyčejné, ano nízké a uměleckého spracování nehodné, dnes jím více není. Tím dostala se malba genrová opět v popředí, zatlačuje vítězně všechno ostatní, malbu velkého stylu zejména. Skoro rázem, přes noc, nabyla též v českém umění malba genrová vrchu a nic jí nevykládáme ve zlé, že naši umělci nejmladší upínají svoje zření nyní i ku scénám nejprostším z lidu. Ba naopak. Jen toho budeme vždy na nich vyžadovati, aby nikdy a v ničem látku nepodceňovali, aby snad cele jen zevnější stránky a pouze technického podání jejího dbali. Každý zjev v životě a v přírodě má cosi svého, osobitého, svůj zvláštní ráz, svoji vlastní povahu, kterou souhrnem význačných rysů na nás působí, v náš svět myšlenkový zasahá. O ty pak jde, těch v obraze nesmíme pohřešovati. Svatojanští poutníci na mostě pražském jsou dozajista zjevem zvláštním v proudu pražského života. Karakteristické jsou při nich nejen typy venkovanů, nejen postavy domácích zbožných, ale též místo pobožnosti a ne na konec, nýbrž v první řadě, že tento hlouček klečících a se modlících nalezá se zcela uprostřed velkoměstského ruchu. Dva světy jsou tu, jeden jako ostrůvek ve vlnách druhého. Tento rys Doubovi ušel. Pravda, ne docela, neboť jistý náběh k němu je v jeho obraze, ale k plné a oprávněné platnosti opominul jej přivésti.

V. Mašek ve svém „Panneau décoratif“ rovněž vybízí, abychom chvíli zkoumali, v jakém poměru stojí jeho idea ku jejímu vyjádření. Základ jeho je zcela idealní: zástup hochů a děvčat pějících, procházejících se, hudoucích a hrajících si je seskupen na palouku lesním, aby svým zjevem, svým konáním a okolím úhrnem vyjádřil ideu jara, ideu mladého života. Není to zjev vyňatý ze skutečnosti, ani z přítomného ani z minulého života, jest to alegorie, arci silně moderní tvářnosti. Jak praveno, vše se tu spojuje v jeden řetěz, směřuje k jednomu bodu a cíli: vyjádřiti na cestě idealní ideu jara. Na cestě idealní! Právě zde nalezáme nesrovnalost, která porušuje a kalí čistý a jednotný výraz myšlenky; v jedné věci ocituje se umělec s veškerou povahou svého díla v rozporu: realnost modelů udolává idealní ráz celku. To dobře cítil, že v nelíčené pravdivosti nemožno nahá ta mladá těla zachytiti na plátno, aniž by porušil rovnováhu mezi myšlenkou a jejím zevním projevem.

Zde je na místě ukázati na technickou hotovost umělecké mládeže. Pro mne, který se neshoduju zcela se spůsobem, jakým V. Mašek na přírodu nazírá, aniž s jeho barevným podáním, který jsem přesvědčen, že tato jeho bledá bělavá zeleň, negace stínů a pod. je krajností opáčnou oné černé asfaltové manýře, jaká ještě před nedávnem u nás neobmezeně vládla, přece jen Maškovo „Léto“ a až na některé poklesky kresebné jeho „Slovačka“ co do práce, co do stejnoměrnosti a vědomé opravdovosti práce nejvíce ze všech uspokojují. V Létě zejména sotva kdo najde místo, kde by umělce přistihl při zběžnosti a nedbalosti.

V technickém vzhledě druží se mu k boku K. Stuchlík. Jeho silnou stránkou není vyhledávati komplikované scény, prostá existence úplně mu stačí a se zálibou obmezuje se na jedinou postavu, obyčejně mladé ženy a dívky. Pastelem a štětcem vládne za to na podiv určitě a jistě, široce jo vede a delikátní efekty jimi vyvozuje, třeba že Maškova ruka dovede ještě „jemněji dýchati“.

V. Bartoněk zase našel své pole v genru figurami bohatém, ve výjevech z ulic, polí a dvorů a klade váhu na dobré, jadrné, rázovité a karakteristické zjevy. Ačkoli „Spor o prádlo“ a „S Pánem Bohem“ v poměru ku pracím předchozím stojí o něco níže co do ráznosti a jistoty a hlavně co do podání a provedení, přece v nich nezapře umělec základní rys svého tvoření. Po stránce karakteristiky a rázovitosti individualit kladu výše druhý obraz, u kterého však tím více lituju, že krajina, která zde má býti ve svém výrazu a ve své náladě činitelem stejné hodnoty jako kněz nesoucí viaticum, kostelník, ministrant a ostatní, je téměř nulou, neníť v ní zrna studia a práce.

Z řady nejmladších jako nadějně počínající talent budiž uveden K. Slabý. Jeho přednosti leží v bezprostřednosti malby, jeho slabá stránka je myšlenkový obsah, obojí je však schopno dalšího vývinu, první ku jistotě a správnosti, druhé k významnosti a hloubce. Za to, jak jsem již naznačil, vystupuje K. Klusáček jako malíř, při jehož mládí duševní zralost, bystrost a suverenita v nazírání a posuzování lidské povahy a lidského konání v skutku překvapuje. Dokládám, že radostně překvapuje. „Fons scientiarum“ mně v ráz upomněla na Komenského Labyrint, ani ne tak obsahem, ač je ve mnohém příbuzný kapitole „mezi učenci“, jako svými satyrickými a sarkastickými elementy a šlehy. Je to totéž ovzduší a týž pregnantní výraz a trvám, že na ten čas v tom pro mladého umělce, který stejně jasně myslí jako se vyjadřuje, leží chvály dost.

Co jsem uvedl, jsou tuším zjevy, které i na širším kolbišti nežli je naše výstava, před obecenstvem v soudu přísnějším nežli má Praha, dobře by obstály i přes svoje mládí i přes částečnou svoji nehotovost. S nimi budeme, toho jsem jist, i na dále počítati, avšak zároveň k nim, kteří se prokázali dobrým nadáním, přistupovati vždy se zvýšenými požadavky. Nehodlám jmenovati ostatních, kterým se letos první, druhý krok u veřejnosti zdařil tu více, tu méně. I jejich jména budeme míti v paměti a rok od roku ptáti se jich, zda plní, co letos slibují.

První buditelové bulharští.

Píše **Jos. J. Toužimský.**

I.

Dne 27. června bylo tomu pět století, co rozburácel se krvavý třídenní boj kosovský, jenž na dlouhé věky rozhodl o sudbách Balkánského poloostrova. Ne marně národní básnictví srbské a bulharské obestřelo bitku tu, na válečnicky důležité vysočině mezi Srbskem a Macedonií vybojovanou, hlubokou tragičností a hrdiny její, jako cara Lazara a Miloše Obiliće, nehynoucím leskem bohatýrským. Pravda, nebyl to ještě boj poslední. Dosud stála Byzancie s městem Konstantinovým, jež platilo za nedobytné. Nad Dunajem sbíralo se křižácké vojsko z Uher, Němec a Francie, později jmenovitě Slované shromážďovali se pod prapory Huňadyovými. Také Srbové a Bulhaři nebyli ihned uvrženi v krutou porobu. Avšak srážky ty, jednotlivě sváděné, ani zoufalý odpor v některých končinách nebyly již více s to odčiniti katastrofu kosovskou; ano jediné následky jejich byly ty, že vítězíc na všech stranách moc Osmanská tím více se upevňovala a šířila, až zdála se sama sobě povolána k panství nad světem.

Málo dosud osvětleny jsou věky tureckého panství v Bulharsku. Končiny bulharské více ještě než srbské odloučeny byly od obcování se světem ostatním. Cesta Bulharskem náležela ku vzácnostem, a ta ještě podnikána byla po hlavní toliko silnici, k Cařihradu vedoucí, kterouž osmanský živel měl v moci své. V tom však souhlasí všechny zprávy domácí, turecké i jiných pozorovatelův a letopisců, že čím dále od katastrofy kosovské a čím blíže k věku našemu, tím horší nastávaly okolnosti pro Srby a obzvláště pro Bulhary.

V prvních staletích nadvlády turecké jazyk slovanský, t. j. bulharský a srbský, pronikal mezi samými Osmany. Vždyť ozýval se i u samého dvora sultánova, prve v Drinopoli a po dobytí Cařihradu r. 1453 i ve Stambulu. Osman, zakladatel říše, neměl také jen tureckou národnosť na mysli, naopak národnosť ustupovala zcela do pozadí před náboženstvím proroka Mohameda a řády náboženskými a vojenskými, jež byly hlavním základem moci turecké. Proto ani jazyk turecký nebyl nejdůležitější podmínkou při postupu k hodnostem státním. Ony třídy bulharského národa, při nichž druhdy bývala moc politická, byly sice buď vyhlazeny nebo přešly k mohamedánství. Avšak i ti, co přešli k islamu, podržovali ještě jazyk národní, byť i stávali se nejhoršími utiskovateli svého národa. Ano i onen strašlivý voj, oni janičáři, kteří bývali sloupem moci Osmanské a postrachem Evropy, zachovával dlouho známky svého původu slovanského. Oni tisícové hochův, odnímané matkám bulharským a srbským a vychovávané na lité Turky, ostávali aspoň jednomu dlouho věrni: svému mateřskému jazyku.

Právě z doby, když světová moc turecká v XVI. věku na vrcholu svém se ocitovala, když na jedné straně sahala až do Afriky a Arabie, na druhé na Kavkaz a do jižního Ruska a k severu k Dunaji, kdež Budín byl sídlem pašaliku, máme zajímavé doklady, jak živelní silou razil si slovanský jazyk cesty ve světě mohamedánském. Sultán Selim II. podle nynějších pojmů peštských a vídeňských platil by nepochybně za nebezpečného panslavistu. Vážilť si totiž velice slovanského jazyka panovavšího na ohromném prostranství jeho zemí balkánských a sousedních. Cestopisci té doby (jako Bassani) dokládají, kterak si zakládal na tom, že může se dohodnouti nejen s celou svou evropskou říší, ale i s Poláky, Čechy, Rusy, Krajinci. Srbský dějepisec Čedomil Mijatović podotýká, že tehdejší Turecko se svými sultány, hovořivšími slovansky, se svými slovanskými vezíry, paši, janičary a velmoži vypadalo jako hotové mohamedánské cárstvo slovanské. Sloužilyť arci slovanské tyto síly k utvrzení panství tureckého. Nicméně bylo tu přece aspoň viděti sílu národního jazyka, který udržoval se a pronikal v popředí veřejnosti i přes to, že zbaven byl politického významu a vývoje kulturního a že odříznut byl od všeho ostatního světa.

Avšak čím dále tím neutěšenější stávaly se sudby národností slovanských v Turecku. I slovanská svéráznosť u moslemů dosti dlouho zachovávaná zanikala znenáhla v záplavě turecké, a přispůsobovala se turečtině, třebas až po dnešní den máme mezi Bulhary a Srby mohamedány, kteří zachovali ryzí jazyk slovanský a staré slovanské zvyky a obyčeje. Netřeba tu než vzpomenouti na Pomáky bulharské a na bosenské a hercegovské mohamedány.

V století XVII. nastává zhoršení, jež za současného klesání moci turecké jest stále krutější až v minulém století dosahuje míry největší. Slovesnosť úplně zaniká. Ohromná přeměna, jižto vzal jazyk bulharský, jenž ze starého bulharského čili slovanského stal se novobulharským, podobně jako z latiny italština, to jest z jazyka synthetického jazykem analytickým, nedocházela nikde výrazu písemného. Světodějné obraty spůsobené vynalezením a rozšířením tisku a objevením Ameriky, jež jsou prahem k novému věku, ostaly bez účinku na Bulhary. Nevědomosť a chudoba se vzmáhají. K nepříteli, jenž ze svobodného národa učinil nevolníky a sluhy panujících Osmanů, přidružil se ještě druhý, nepřítel neméně nebezpečný, jenž panství své zanesl do chrámu, školy a rodiny, jenž s fanatismem bral a ničil to, co bulharskému nevolnému lidu jedině ještě zbývalo: památky staré slovesnosti a slavné minulosti, národní bohoslužbu a národní jazyk. Bylo to řecké duchovenstvo, jež jako by cítilo se povoláno obnovovati panství byzantské v duchu tureckém, pálilo bulharské knihy, ničilo nejdražší památky a ujařmovalo lid duševně. Fanar, onen světský Vatikán v Cařihradě s tureckými vládci ve shodě a od nich za peníze podporovaný, vysílal své řecké duchovníky do bulharských dědin, aby je uvrhl v porobu církevní a národní.

Jak těžké to doby doléhaly na národ bulharský v minulém věku, toho dokladem jest i časté stěhování ze země. Štvány a pronásledovány unikaly druhdy celé dědiny do Valašska a Multán, aby tou měrou nebyly tam vydány svévoli; velký počet Bulharů vyhledával též útočiště na jižní

Rusi a v Uhrách. Úpadek národní je tak hluboký, že byla již v nebezpečí sama národnosť. Vše, co jen povýšeno bylo nad nízkou úroveň dělnické třídy, odříkalo se své národnosti a tlačilo se k Řekům. Vystupujíce se sebevědomím a pýchou byzantinskou fanarioté v předvídavosti své usilovali o to, zničiti i pouhou možnosť příštího národního probuzení bulharského. Proto také nikde na světě, vyjma snad do jisté míry u nás v Čechách, neprovádělo se tak rozsáhlou měrou ničení starých památek literárních, knih, rukopisů, pergamenů, nápisů v chrámech a na kamenech staveb a p. jako v Bulharsku v minulém věku.

Což divu, že lid, zbaven školy a vyhošťován z chrámu, nenacházeje nikde slova útěchy ani povzbuzení, upadal do mdloby stále mrákotnější. Mrtvému tichu hřbitova podobal se v XVIII. věku národní život bulharský a ti, které bylo slyšeti, byli hrobaři národnosti bulharské, kteří za škůdce církve a státu prohlašovali každého, kdo opovažoval se národ buditi ku životu. Došlo až tak daleko, že Bulhaři upadli v zapomenutí, že nevědělo se ani, že žije a kam se poděl onen národ, jehož jazykem a písmem hlásali druhdy Cyrill a Methoděj slovanským národům nauku křesťanskou.

Ani Rusko, které v horlivém bylo spojení s celým světem pravoslavným, nevědělo minulého věku, že bulharský národ žije. Jen s Řeky měli Rusové spojení a jen od těch znali Balkánský poloostrov a snahy řecké platily jim za snahy celého Pobalkánska. Ano, když srážkami s Ruskem počala se otřásati ve svých základech budova tureckého panství, nebylo to Bulharsko, na jehož obnovení pomýšleno, ale staré byzantské císařství, stát řecký, kterýž zahrnouti měl mimo západní cíp od Bělehradu a Dunaje k pobřeží albánskému (jež mezi Josefem II. a Kateřinou Velkou smluveny byly pro Rakousko) všechny ostatní země balkánské.*

V této době pokleslého vědomí národního a hluboké mdloby, kdy nepřátelé již jásali, že veta jest po národě bulharském, že na vždy vymazáno jest jméno bulharské z knihy dějin lidstva, roznícena první jiskra národního vědomí, ozvalo se první slovo probuzení, jež rozlétlo se po vlastech bulharských a povzbuzovalo i připravovalo srdce bulharská. Byl to spis řeholního mnicha Pajsije.

Když v hrdém sídle nad Něvou rozehřívala mysle a podněcovala snahy carevny Kateřiny II. a její rádců od Řeků propagovaná „velká myšlénka“, t. j. obnovení byzantského císařství, jížto Řekové podnes se nevzdali; když Řekové i poslední stín samostatné bulharské církve snažili se vyhladit a vskutku také r. 1765 prosadili i formalní zrušení starobylého ochridského patriarchatu, jehož moci za dob carstva bulharského podřízeny byly až i Epir, Thessalie a Hellada: — doby té v malé celi klášterní na posvátném Athonu pracoval pilně mnich na spisu o slavné minulosti bulharské a velkých její dobách. Byl to Pajsij.

---

* R. 1782 smlouvala se carevna Kateřina s císařem Josefem II. o rozdělení Turecka. Kateřina navrhovala zřízení Dacie, neodvislého státu z Valašska, Multan a Bessarabie pod žezlem panovníka pravosl. vyznání, kteráž by byla mezi Ruskem. Rakouskem a řeckým státem na Balkáně přehradou. Pro Rusko žádala Očakov s územím mezi Buhem a Dněstrem a jeden nebo dva ostrovy v Archipelagu. Řecká monarchie měla ostati v úplné neodvislosti od Rakouska i Ruska a panovníkem měl se státi mladší vnuk velkoknížete Konstantina, jenž by se zavázal na vždy vzdáti se práv k trůnu ruskému. Císař Josef v listu Kateřině žádá pro Rakousko město Chotim s menším obvodem kryjícím Halič a Bukovinu, část Valašska, kterou obtéká Aluta, město Nikopol na Dunaji a odtud oba břehy proti toku Dunaje s hlavními městy Vidinem, Ršavou a Bělehradem. Od Bělehradu pak aby se vedla nejkratší čára k Jaderskému moři, počítaje v to ústí Drinu, vše od té čáry na západ aby připadlo Rakousku, vše na východ řecké monarchii. Rakousku měla připadnouti i držení benátská, začež Benátčané měli obdržeti Moreu, Cypr, Kretu a některé ostrovy Archipelagu.

Rodák byl od Samokova, z oné ryze bulharské krajiny, kde sestupují se u velkolepé horské panorama Stará planina, vůbec Balkánem zvaná, od severu, Srednja Gora od východu, Rhodopy od jihu a posvátný Ryl s ostříbřenými svými temeny od západu. V této krajině, která za řeží květnových r. 1876 těžce utrpěla za to, že předčasně zvedla hlavu svou proti věkovému panství tureckému, spatřil Pajsij světlo světa někdy r. 1720. S určitostí den ani místo se neví, jako vůbec o životě Pajsijově poměrně málo jest známo. I rodinné a křestné jmeno ostalo záhadou, neboť Pajsij jest jméno řeholní, kterým vstoupiv do kláštera vlastní a křestné jmeno zaměnil. Jen dílo na obrození národa září nad jmenem neznámého téměř Pajsije.

Touha po vzdělání vedla jinocha k tomu, že se stal řeholníkem. Správa duchovní byla té doby úplně v moci řeckých fanariotů a pokud nebyla, aspoň v moc jejich přecházela. Ve světském stavu duchovním kynula mu malá čáka. Jenom černá mantije řeholní s odříkáním a sebezapíráním mohla mu zabezpečiti život volnější a klidnější. Snad vedla ho k tomu i blízkost Rylu, tohoto strmého strážce národních pamětí a velkých upomínek z minulosti, k jehož památným klášterním svatyním se stejnou úctou pohlíží jak Bulhar z Thrakie a Makedonie, tak od Dunaje a Černého moře. Snad přiměl ho k tomu i příklad jeho staršího bratra, jenž před ním stal se mnichem v klášteře Chilendaru v athonské řeholní osadě.

Athonské hory se svými dvaceti jako hrady zřízenými kláštery všech pravoslavných národů a s nesčíslnými poustevnami, tento úzký poloostrov, jehož posvátný klid ruší jen šum dorážejících vln moře Egejského a ševel věčně zelenající se přírody — jak pěje bulharský básník Vazov — tato místa mnišské a poustevnické republiky byla vždy lesklým bodem, ozářeným aureolou bohulibosti ve světě pravoslavném. Sem uchýlil se i Pajsij, zde nalezl útulek i ochranu a zde shledával knihy z minulosti zachované, jež — aspoň v Chilendaru a Zografu — ušly zlobě fanariotské.

Pajsij byl muž znalý písma, vyznal se v církevním jazyku slovanském, vlastně starobulharském a živým jazykům, jmenovitě ruskému, srbskému neb novobulharskému přispůsobovaném, pak v ruštině, řečtině i turečtině. Znalostí a vědomostmi, jimiž vynikal, vysvětluje se též, že stal se náměstkem igumenovým v klášteře Chilendarském. Pajsij znal i krajiny bulharské, jimiž konal mnohé cesty, ano i mimobulharské země. Sám praví o sobě, že byl opětovně v „nemskej zemi“, čímž vyrozumívá nepochybně Slavonii a Banát, jež i prostí Srbové jako vůbec hromadně všechny cizí země nazývají „švábskými“. Meškalť zajisté v slavných klášteřích sremských k vůli příspěvkům ve prospěch svého kláštera a nepochybně i k vůli práci své historické. Krátce nasvědčuje vše tomu, že vynikal dosti velkou znalostí života i lidí.

V Chilendaru od srbského cara Štěpána Nemaně koncem r. 1200 znovu zbudovaném, měl příležitost obcovati jak se Srby a Řeky, tak s Rusy, kteří sem zavítali. Klášter sám chová hojné památky písemné jmenovitě ze srbských dějin a sám sebou uvádí na mysl obraz časů dávno minulých, kdy vládli ještě vedle Byzancie na Balkánském poloostrově carové srbští a bulharští. Což divu, že i v Pajsijovi probouzely se upomínky podobné. Jiný byl by snad podlehl vlivu svého okolí, byl by cítil se Srby snad a Řeky. Pajsij však cítil se Bulharem a v obcování se Srby, Řeky a Rusy cítil se jím tím více. Dne 19. srpna 1758 zavítal do Chilendaru srbský mnich a historik Rajić, aby hledal zde prameny a pomůcky pro spisy své. Klášterníci utajovali před ním mnohé listiny, dílem z nevědomosti, dílem ze žárlivosti, aby památky jejich nepřešli snad v literární majetek jiných. Příchod ten, pak výsměchy mnichů jiné národnosti byly mu pohnutkou, že se odhodlal k sepsání svého díla. Řekové posměšně na něho doráželi: Bulharského národa není, Bulharský národ ani nebyl. Vždyť nemá žádné minulosti, nemá žádných dějin. Jen my Řekové a dílem Srbové byli jsme a jsme i nyní oprávněným činitelem. Pajsij činil námitky, vyvracel vývody ty, poukazoval na bulharské caře a světce. Klášterníci krčili však rameny nad jeho vývody. — „Užírala mne lítost nad národem bulharským — praví o sobě ve spisu svém — že nemá žádné historie o přeslavných dějích bývalých světců a cářů.“ Doznává pak, že tyto výsměchy nabádaly ho k práci.

Od odchodu Rajićova z Chilendaru sbíral Pajsij dvě léta zprávy dějepisné, zaznamenával legendy domácí i řecké. Pramenů a pomůcek měl poskrovnu a to chatrných. Něco bulharských listů a životů svatých. Kniha byla tehda ještě vzácností a opatřiti si nějakou v odloučenosti od ostatního světa bylo ještě nesnadnější. R. 1601 vydal opat dubrovnický Mauro Orbini spis „Regno degli Slavi“, kterýž r. 1722 vydán v ruském překladu jako kniha o dějinách slovanských. Ruský tento překlad byl mu jednou pomůckou. Jinou pomůckou byly mu rovněž rusky vydané dějiny Boroniovy z r. 1716. S pomůckami těmi a vědomostmi svými pustil se r. 1760 do díla proti utrhačům na obranu svého rodu. Poněkud přispělo jeho záměru, že opustiv Chilendar obrátil se do Zografu, kláštera od bulharských carů zbudovaného a nadaného, kde více pěstovalo se staré podání bulharské a kde nalezl i staré listiny z minulosti svého národa.

Za dvě léta Pajsij dokončil spis svůj pod jménem: „Dějiny slovanskobulharské o národech a o carech i o světcích bulharských a o všech skutcích bulharských.“ Pod jmenem tím rozlétl se r. 1762 spis ten s posvátného Athonu do vlastí bulharských. A spis ten, toť hlavní zásluha Pajsijova. Spis ten, toť první červánek nové doby, jenž rozbřeskl se v temné, chmurné noci minulého století.

Jest to spis prostinký, že prostšího snad ani si nelze pomysliti. Co Pajsij psal, nebylo veliké dílo dějepisné, ba, nebyl ani spis kritický ani vědecký. To však nebyl také jeho účel.

Ano, ještě více! Ani jazyk spisu toho nebyl vytříbený a přesný. Pajsij nepsal jazykem dle starého církevního vzoru, který u písmařů byl obvyklý a jemuž podobného užívali i Srbové. Sám pronáší se o jazyku svém takto: „Neučil jsem se ani grammatice ani politice nijaké, nýbrž prostým Bulharům prostě jsem i napsal. Nebylo mým úkolem řeč grammaticky skládati a slova vymýšleti, nýbrž složiti v celosti tyto dějiny.“ Podle zásady tu označené zdálo by se, že první jal se psáti živoucím jazykem lidu bulharského. Ani tento však jazyk to nebyl. Pajsij vězel ještě příliš v tradicích jazyka církevního. Od jazyka toho k jazyku národnímu učinil jen první krok. Valně však při tom pomáhal si i jazykem ruským. Jazyk jeho byl sice co možná srozumitelný lidu, byl blízký jazyku národnímu, ale jazyk národní to nebyl. Nicméně i toto rozhodnutí se pro jazyk, národnímu jazyku blízký, má svůj význam. Nechtěl psáti učeně, nýbrž srozumitelně všemu lidu.

Jiná ještě okolnosť padá tu na váhu: spis Pajsijův nevyšel ani tiskem. Zvyklí poměrům nynějším, tázati bychom se mohli s úsměvem: kterak mohl působiti spis, jenž ani tiskem nevyšel? Ovšem, ale kdeže měl vyjíti tiskem? V Bulharsku tiskárny nebylo. V Rusku? Z Ruska přicházely sice církevní knihy, ale spis Pajsijův bylo něco zcela zvláštního. V Rusku tisk opatřovati bylo by bývalo příliš zevrubné, ba snad pochybné. Přes to však spis Pajsijův valně se rozšířil. Pajsij sám obešol téměř celé Bulharsko. Jako mnichu athonskému bylo mu to snadno možné. Mnichové ti vydávali se do země na sbírky a každý z nich sbíral zejména tam, kde byla jeho národnosť. Na cestách těch šířily se přepisy jeho spisu, jenž probouzel a osvěžoval národní vědomí.

Co spis Pajsijův činilo cenným, co dává mu velký jeho význam: není vědecký výzkum, není přesnost jazyka, není tisk — alebrž vroucí cit a potřeba, pro kterou byl psán. Pajsij psal, co hluboce cítil, psal od srdce k srdci, slova jeho jsou výtrysk z jeho duše, jemuž národ porozuměl a jejž chápal: jsou výtrysk z duše celého národa.

Spis Pajsijův byl posláním k národu bulharskému, manifestem s posvátného Athonu. Spis šel z ruky do ruky, opisoval se rovněž tak pod Rylem jako pod Maragedikem, rovněž tak na Vardaru a Stromě jako nad bystrou Maricí, Tundží, Iskrem, Videm, Lomem a Jantrou. Spis Pajsijův roznítil jiskru vlastenectví a naděje ve velkém počtu mužů bulharských, v nichž více již neuhasla a kteří ji šířili dále. Byli jsme a musíme býti opět — toť byla logika spisu toho. Písma znalí četli a lid naslouchal, že jest týmž lidem, před nímž třásla se druhdy Byzancie, že v žilách jeho koluje tatáž krev, jako v zakladatelích carstva bulharského a první slovanské slovesnosti. Čerpal poučení o carech Simeonovi a Samuelovi, o Asěnovi a Kolojanovi, o Šišmanovcích a osudných bojích s Turky, o staré svobodě a těžké porobě. I bulharským věcem církevním, bulharským patriarchům, světcům, biskupům věnoval Pajsij náležitou pozornosť, aby leskem jejich obestřel minulost svého národa.

Lid tu slyšel i ostré důtky oněm nezdárným synům, kteří rouhají se prachu otců svých zapíráním své národnosti a odnárodňováním se. Více ještě nežli proti utrhačům a škůdcům cizím horlil Pajsij proti oněm Bulharům, kteří zapomínají, že jsou Bulhary a zpronevěřují se národu.

Tak prostými slovy káže lidu ve spisu svém: „Viděl jsem mnoho Bulharů, že jdou za cizím mravem a jazykem a jazyk svůj tupí. Proto zde to vytýkám, ony, otcerouhače, kteří nemilují rodného jazyka, aby se poznali.“ Pajsij kárá ony: „kteří se otáčejí po cizí politice a nepracují pro jazyk bulharský, nýbrž se učí čísti a vynášeti se po řecku a stydí se, když je zovou Bulhary.“ K odpadlíkům těm volá: „O nerozumo a pošetilče, pověz, proč se stydíš, když tě zovou Bulharem, proč nečteš ve svém jazyku a nemyslíš? Což neměli Bulhaři carstvo a říši?“ Dále pak: „Říkává se, že Řekové jsou moudřejší a političtější, Bulhaři že jsou prostí a hloupí a nemají jazyka uhlazeného, protož že jest lépe býti Řekem. Avšak viz, pošetilče, jsou mnozí národové moudřejší a slavnější než Řekové a zdali proto který Řek zanechává svého jazyka, učení a rodu? Ty Bulhare, neklam sebe sama, znej svůj rod a jazyk a uč se svým jazykem, lepší jest bulharská prostota než cizí rozumy.“

Takovou a podobnou epištolu připojil ku svému historickému evangeliu. Símě padlo na úrodnou půdu a ujalo se v srdcích bulharských. Jiskra zalétnuvší s Athonu z prosté celi Pajsijovy více neuhasla. Přišla také velmi vhod. Proti slabému zábřesku nového dne hnaly se mnohé děsné chmury, krutá bouře rozzuřila se nad národem bulharským, jež hrozila ho rozprášiti do čtyř úhlů světa, avšak červánek jitřní již nezapudily, den vítězil nad nocí, světlo nad tmou.

V Žiravce.

Národopisný obraz z haličské Rusi.

Nakreslil **František Řehoř.**

(Pokračování.)

V zahajovacích týdnech pastevní éry vyhání se o šesté hodině, za dlouhých dnů pak ovšem časněji. Každého rána musí si pastucha přijíti pro krávy ke krčmě, jenom až sem mu je Žiravčané přihánějí. Odtud žene pastucha přímo a vždy touž ulicí, pročež její bydlitelé nepřihánějí mu svých kravek na prostranství před krčmu, ale čekají, až požene okolo a dolehne k nim řevný pastušský signál: „Vypouštět stádo!“ Tehdy kvapně odvazují rohaté a pouštějí je ze dvorků. Dobytek arci ví už, co to značí, a bez pobídky ztrácí se v kraví záplavě na ulici. „Bezrohou“ (t. j. bezrohý dobytek) pomáhají připásati hospodářští synkové jen pro prvých několik dní, ježto štětináči z počátku rádi utíkají . . . . Jakmile přižene pastucha z pastvy, stádo se rozejde do svých chlévů samo a není potřebí, aby na ně kdo čekal, ač se i tak tu a tam děje. Zaskočí-li kráva do škody ve vsi nebo blízko u vsi, když se žene z pastvy, za takovou ručí ten, čí kráva jest; za škodu ode vsi dále způsobenou odpovídá slouha.

Žiravecký pastucha béře si na výpomoc své tři synky, na kteréž mu ale nikdo ani krejcarem není povinen. Dítě může pastušiti po odbytí prvé zpovědi; kdyby dříve začalo, roztrhal by je vlk. Pověře této hoví se obecně, ačkoli mají vlci z Karpat sem trochu daleko! A kdyby i někdy za třeskuté zimy vlk nějaký až na grunty Žiravčanů zabloudil — čehož arci není pamětníka — už se dávno nepase. Slouha má na vůli se stádem dáti se v libovolnou stranu pastviny, on jest nad ní vládcem neobmezeným; žezlem jest mu bič, jímž ale po našem způsobu zapráskati nedovede. Zastůně-li na pastvě kráva, vzkáže tomu, čí jest. Jistý hospodář ze Žiravky musil se pastvy vzdáti, proto že jeho staré kravky tak daleko už nedojdou.

Remunerace za pasení platí se na podzim a hotovými: od krávy 30 kr., od jalůvky 24 kr., od telete 10 kr. a od bezrohé bez rozdílu velkosti po 13 kr. Mimo plat náleží pastuchovi z každé krávy bochníček rázového chleba, jejž si sbírá podle toho, jak mu chutná. Mimořádně jej hospodyně obmýšlí z rána den co den až do sv. Mikolaje skývou chleba, ta zemčaty, obyčejně vařenými, ta zas, není-li obého, vstrčí mu jedno nebo dvě vejce. Pastucha je u žida promění na minci a zmlsne si vudky. Svěžího vzduchu, všelijaké sloty a božího dárku užije dost, ale vuděnky darmo krapet. Na Michala dostává u každé rodiny na novo po bochánku bez ohledu, kolik jí pásl krav. Jak se začnou ovsy kosit, přilepšuje se mu kousek chleba na poledne, dnes z toho čísla, zítra opět z jiného, ježto od té doby pobývá s kravami na poli zase od rána do noci. V prvé době až do Mikolaje (v měs. máji) k polednímu dojení nepřihání, ještě nejsou parna; kdo si však krávy v poledne dojí, pasou si je od toho svatého sami.

Počátečná a závěrečná perioda pastevní vábí na pláň houf pastuší drobotiny. Vábí dobrovolně i donucením přihání. Příklad ukáže, čeho je schopna. Na hranici pastviny, na gruntech sousedního Volkova, stojí osamělá krčma z téhož materiálu, jako selská chata. V době, do které spadá episoda žiraveckých kluků, krčemka byvši arendáře prosta, čekala na nového žida se sudem svěží kořalky. Snad opomenutím zůstala nezamčena. Klukům se zdál prázdný stav krčmy nepřirozeným a podle toho s ní také naložili. Nejdříve jí pozvolna vytloukli skleněné koukání, tabulku po tabulce, načež ji den po dni nenápadně odstrojovali ze židovštiny. Jel jsem náhodou okolo s vrchnoporučníkem všech krčem známého konventu jeptišek ze Lvova. „Ne, pane ‚přeložený‘, ta krčemka vám vůčihledě schází, už má vytrhané rámy z oken a rozmetané na kusy, obě brány jsou zvráceny a tu tam vyrván z nedávno opravené střechy došek, z nichž jeden uvázl za kštici ve střeše a ostatkem tíhne dolů; vydán na pospas sebe slabšímu zavanutí, houpá se mezi nebem a zemí na postrach vrabcům. I ta omítka opadává. Pane ‚přeložený‘,“ dráždil jsem spolucestovatele dále, „tu vaši krčemku bývalý arendář ze zlosti na sedmdesátizlatové roční nájemné, jak se zdá, opil a ona se teď den co den pere tam s těmi kluky. Vidíte je, tam u těch krav, daleko odtud? Proč tu putyku nezrušíte, vždyť váš velebný konvent má takových, trvám, o něco pevnějších krčem přes dvacet! On to neučiní, že ne? Proto on velebný konvent oproti souvěrcům mívá sežidovštělé svědomí . . .“

Avšak nelajme pro tu darebačinu všem rusínským klukům: krčma soustrasti nezasluhuje a pak nejsou všichni kluci stejně dovádiví. Tomu nasvědčují z nevyčerpatelného takořka zdroje klidného kutění na pastvě dva obrázky. Kluk sedí na zemi po turecku. Ruce si vstrčil do kapes. V pravé kapse třímá rukojeť bičiště, jinak celý bič trčí na venek. Apaticky hledí před sebe; zdá se, že ani brvou nehýbá. Větrník, jejž si před chvílí vedle postavil, nevábí ho, ač jím vítr neustává točit. A přece jest větrník zábavou oblíbenou a pralacinou k tomu. Jiný kluk pase krávu, mající provaz na krátko od rohů k přední noze; opět jiný stojí u krav, svázaných k sobě po českém způsobu. A ti kluci při té samotě myslí, pozorují prázdnotu kolem sebe očima i ušima. Tak jest.

Do Žiravky ústí patero cest: od vsi Zubři, od Krotošína, z něhož je do Žiravky, co by kamenem dohodil; další cesta vede širými poli, pročež člověka s té strany přicházejícího nutno se teprve zeptat, odkud se žene; spojujeť se s ní nad Žiravkou několik cest z nejbližších vesnic. Konečně po páté cestě se přichází od nás z Volkova, vesnice to od Žiravčanů nejčastěji navštěvované k vůli mlýnu. Jest sice mlýnek bližší v Krotošíně, ale pouze o jednom složení; mele, když mu do loužovité nádrže nateče, aspoň na korec, a přetéká-li hráz, odemlívá „kontrachtní“ povinné korce pro tamější dvůr a faru. Rusín arci na mletí trpělivě čeká, až dojde řada na něho; jenom před křtinami, svatbou a pohřbem musí míti semleto okamžitě. Na mlýnech domácích mlívá se v Žiravce jenom z velenutné potřeby. Obilí přivážejí do mlýna v ohromných pytlích, v každém po korci hospodářském, — pravý to tatík našich hektolitrových žoků. A nemá-li tolik obilí, aby jím předpotopní pytel naplnil, pošle někoho s trochou zrní nebo si je přinese, tu i tam v pytlíčku minimalně patnáctilitrovém. Drahný čas pozoroval jsem žiravecké chodce, najmě dívky a ženy s malýmiranečky na zádech, až jsem přišel na kloub režné plachtě a v ní na obilíčko v sáčku. Jaký raneček (uvázaný pod bradu) do mlýna přinášely, s takovým jej opouštěly. (Pokračování.)

⁂

Oprava.

V červnovém pokračování „Václava Živsy“ mělo státi na str. 689 v 16. řádku shora: Chodbou prošli malou, v níž jemné **polšero** (místo pološero) vládlo . . . Na str. 692 v 3. řádku zdola: Příklad blízko volím: vaše sídlo! **To** ze dřeva štít má . . .

V 5. a 6. archu tohoto sešitu sluší chybné stránkování 53—84 změniti v **63—94.**

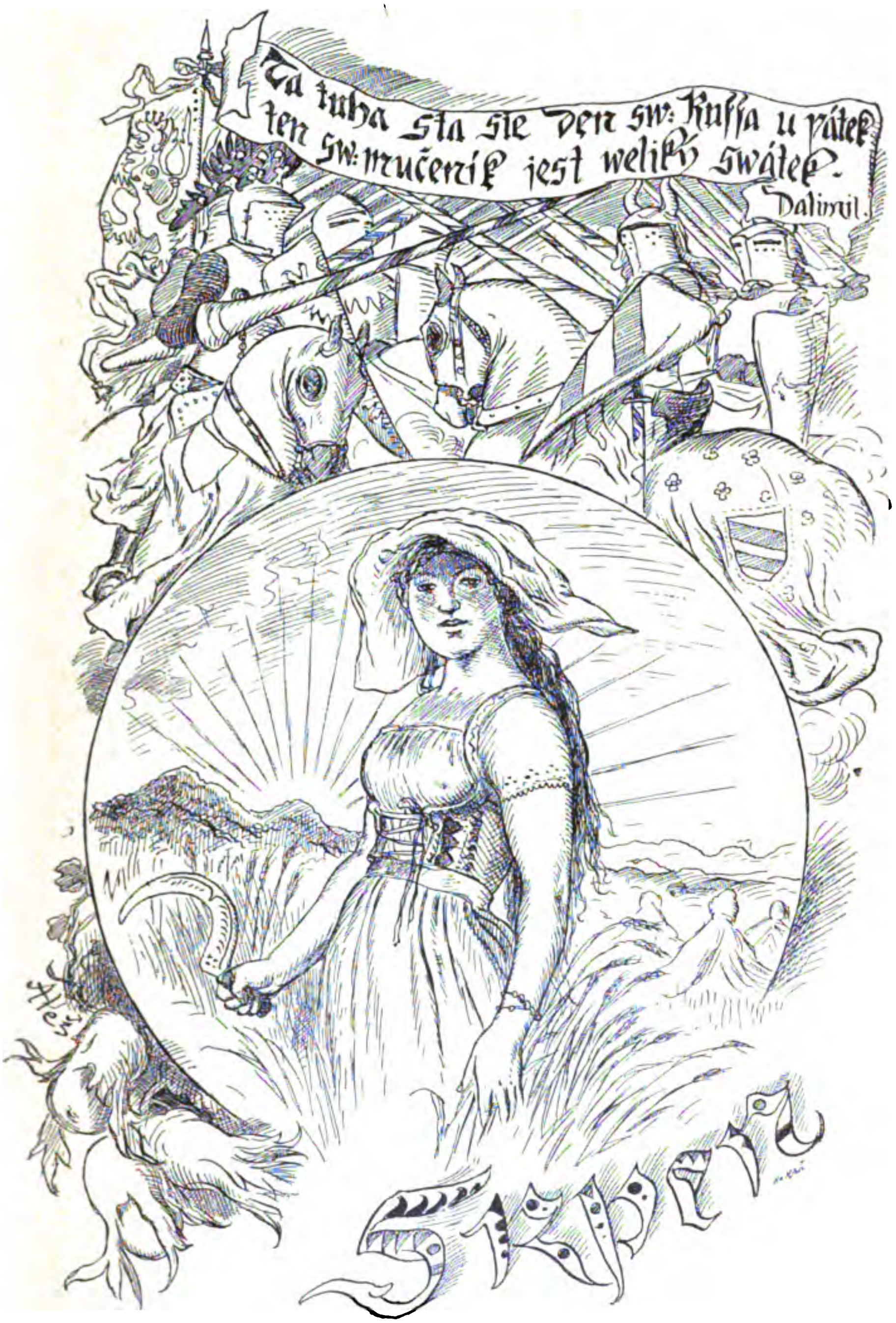
Ta tuha sta sie den sw: Ruſſa u pátek
ten sw: mučenik jest weliký swátek.
Dalimil.
Srpen
Aleš

SRPEN.

Z „Měsíců“ Mikuláše Aleše.

Fatum.

Když nevěřím, když hořké zkušení
mi v blahé, vyšší moci víru vzalo,
jež obraznosť si tvoří v nadšení
a v něž by srdce rádo spoléhalo —

Když odboj pravdy roušky báječné
s čel strhal světovládným majestátům
a žezlo vzal jich říši odvěčné:
kéž mohu věřit aspoň v tebe, Fatum!

Kéž mohu mnít, že matný žití děj
tvá ruka řídí nezdolná i děsná,
že, jako Medusin, tvůj obličej
zřím trnouc tmít se nad lidmi — jak ze sna!

Kéž myslím, tvůj že hněvivý to vzdor
či přízeň jest mi sudbou zla i blaha,
že vůle tvá, s níž marný lidem spor,
mým krokům velí a v mé činy sahá.

Kéž mohu klamat se, že bezbrannou
a bezmocnou jsem, Fatum, ve tvé pěsti,
že zbude jen: buď klesnout pod ranou,
buď z ruky tvojí snášet trpné štěstí.

Kéž přelhu se, že rozpor osudný
ty rozhodneš jen, slepá, krutá sílo;
chvat za štěstím ten toužný, záludný —
či chmurný rozchod s ním že tvé jest dílo!

Ne moje! Kéž se přemluvím, že ty,
jen ty, ó Fatum, původem jsi činů,
v nichž uzrá plodné símě odvety,
a ty že neseš zásluhu i vinu!

Kéž nevidím, že vlastní chvělá dlaň
to třímá kladivo, jež los můj ková,
a proti zlu že jest mi žhavit zbraň
jen vlastním ohněm, jejž si srdce chová.

Kéž necítím, že vlastní vůle soud
své těžké vyřknout musí rozhodnutí,
a vlastním úsilím žeť zmáhat proud,
kde nejdivěji ve svůj vír mě nutí.

Kéž nevím, jakým kouzlem dařená
  ta malá lidská ruka zdolá tvoji,
a síla slabých, vůle nadšená,
  jak dlouho může vzdorovat ti v boji,

Než klesne! Pád by snésti bylo snáz,
  moc kdyby slepá, jíž nic neoblomí,
jak příval živlu porážela nás
  a v odpor nehřmělo to ve svědomí . . .

Však vím, že má jest moc, jež rozsoudí,
  a tvá žeť přeludem! Mně bude strádat
a vinna být, když srdce pobloudí —
  mně bude pykat, mně jen účet skládat!

Mně a ne tobě! V bájné slávě své
  jsi hrozno, Fatum, bijce smrtelníků, —
však hroznější, když kleslo bytí tvé —
  a v ruku vlastní vzdalos nám svou dýku.

A nutno-li ji v naše srdce vklát,
  ty toho neučiníš, leč my sami!
Své štěstí z vlastní hrudi sobě rvát
  a jevit úsměv hrdin pod slzami —

Neb štěstí dobýt, zbudovat mu chrám
  a v slastném vítězství je v náruč vítat:
to v odkaz, Fatum, zůstavilos nám,
  a z vlastních útrob jest nám věštby čítat.

Vím: také přijde — kyne někdy blíž
  a někdy v dáli — svrchovaná chvíle,
kdy uniká můj los mé ruce již,
  a jiná ruka stanoví mé cíle . . .

Ta ruka nad moji však mocnější,
  to není ruka tvoje démonická,
ó Fatum! Měkčí jest i krutější:
  tak mocna jest jen drahá ruka lidská.

Eliška Krásnohorská.

Rodinné drama.

Román od **Jana Vítovce.**

(Dokončení.)

A ty snad jsi jiný, Mansvete?“ přerušila po chvíli mlčení Eliška.

„Pochybuji, milá matinko,“ odpověděl pološeptmo Mansvet po krátké pomlčce, učiniv nesměle krok ku předu.

„Pojď jen blíže, milý Mansvete!“ ozvala se matka, pozorujíc, jak nesměle byl ten krok učinil.

Mansvet vyzvání tomu vyhověl; připlížilť se jako stín a upřel snivý zrak svůj na matku.

„Skoro se mi zdá, milý Mansvete,“ ujala se tato slova, „jako bys se mi vyhybal, ba jako bys se mne bál ...“

„Ne, ne — nevyhybám se ti, nebojím se tě!“ vpadl Mansvet s nesmělou roztoužeností. „Vždyť víš, jak často jsem na tebe v cizině vzpomínal! A sám jsem ti již vypravoval, že obraz tvůj i v horečných snech mých — —“

Eliška, mávnuvši odmítavě rukou, přerušila další jeho řeč. Po chvíli však mlčky ukázala na malou stoličku u svých nohou.

Mansvet ostýchavě usedl a zadíval se matce upřeně do očí.

„Ani bys nevěřil, milý Mansvete,“ ujala se po chvíli Eliška slova nejněžnějším tónem, „jak jsem nyní ve vašem kruhu šťastna a blažena. Sama jsem se nenadála, že to vůbec možné ... Ctím, vážím si a miluji vzorného otce — miluji Anušku — —“

„A mne, matinko?“ vpadl se zatajoným dechem naslouchavší syn, dívaje se v divuplné oko matčino s nevylíčitelnou něhou.

„I tebe, milý Mansvete,“ odpověděla s nejlaskavějším úsměvem matka, „vzorného, upřímného, láskyhodného — syna ...“

A bílá ručka její pohladila jej po tváři.

„Práhnul jsem po návratu,“ počal Mansvet.

„Aniž bys byl tušil,“ vpadla Eliška, „kdo stal se tvojí matkou. A když jsi se vrátil, když už jsi déle dvou měsíců doma a přesvědčil jsi se, jakou matkou jsem, chováš se, jako bys se mne bál.“

„Promiň, matinko!“ zašeptal Mansvet a hlas jeho zněl jako sladké zaúpění. „Nejsem nesmělý, věř!“ pokračoval po chvíli rozhodněji. „Znáš mne ... Ale tobě neodvážil jsem se již ani po druhé ruku políbiti.“

Eliška mu podala ruku skoro jen mechanicky.

Chopil ji chvatně a nesměle políbil; ale zároveň ve své podržel.

Chvíli se díval matce něžně do očí, jako by nevěděl, co pronésti; po té splynula s jeho rtů prostinká prosba ...

„A na čelo,“ zašeptal s nevylíčitelnou něhou, „na sněhobílé čílko tvé, matinko, jsem tě posud také ještě nikdy nepolíbil ...“

Matka se s nejmilostnějším úsměvem nahnula, nabízejíc čelo své k synovskému políbení

Mansvet se prudce, ba vášnivě vztýčil; ale jakoby se byl hned zase vzpamatoval — políbil chvějícíma se rtoma matčino čelo ostýchavě a bázlivě, jakoby líbal ledové čelo mrtvoly ...

Po té couvnul a zadíval se matce v krásné oko, jako by jedině z oka toho kynula spása jeho duše.

V tom objevil se na prahu dveří z parku — otec ... Stanul a byl i svědkem toho, co bezprostředně následovalo ...

Mansvet po chvíli vášnivě se pohnul a objav divoce matčinu šíji, vpil se jí na několik okamžiků v sladké, přežádoucí žhavé rtíky.

Matka to strpěla ...

A s nejsladčím, nejvábnějším, nejsvůdnějším úsměvem se naň dívala, když se po chvíli vztýčil a zaúpěv zakryl si oběma rukama tvář, jako by se byl dopustil nepromíjitelného hříchu.

Ve tváři plukovníkově, jenž byl výjevu toho svědkem, ani sval se nezachvěl.

Viděl a pochopil vše. Leč v okamžiku, když se Mansvet vztýčil a zakryl si tvář, otec couvnul a zmizev za zdí, jal se hlasitě volati:

„Anuško! Anuško!"

Mansvet, spustiv obě ruce, poohlédl se s výrazem leknutí ku dveřím; neshlédnuv tam nikoho, obrátil se k matce, sepjal ruce a vroucně zašeptal:

„Odpusť, matinko!"

Matka, která se byla na plukovníkovo volání sice také, ale klidně ke dveřím poohledla, při posledních slovech Mansvetových pouze se pousmála, jako by prosil za něco, co jest již dávno prominuto.

V tom bylo slyšeti opět otcův hlas, jakoby napolo k sobě mluvil, že Anuška neslyší. A teprve nyní objevil se plukovník zase na prahu a vstoupil do salonu.

„Pomysli, milá Eliško," pravil klidným tónem, blíže se k žínce. „I člověku jako jsem já může se státi nehoda ..."

„Nehoda — tobě?" vpadla Eliška poněkud úzkostlivě.

„Ovšem jen komická," zaplašil plukovník ženinu starostlivost. „Zaslechnuv zapísknutí lokomotivy domníval jsem se, že to vlak od Prahy — a teprve u vjezdu do parku jsem spozoroval, že to vjela do nádraží z opáčné strany reservní lokomotiva."

„Nepodíval jsi se na hodinky," připomenula upokojená Eliška.

„Nepodíval," odvětil plukovník; „ale vlak od Prahy přijíždí teď o celé tři hodiny dříve nežli druhdy a proto —"

Z dáli zaznělo opětné písknutí lokomotivy a plukovník suše doložil:

„Ale teď vlak přijíždí!"

Obrátiv se pak k Mansvetovi, upřel naň zkoumavý zrak a chtěl něco pronésti; ale byl vyrušen.

Z parku zazněl Anuščin hlas volající: „Tatínku, tatínku!"

Hned po té objevila se dívčinka na prahu.

„Tys mne volal, tatínku! Přeješ si snad něčeho?" optala se úslužně.

„Ah, ničeho," odtušil otec, „leda — nechceš-li jíti zase se mnou?"

„Chci, chci!" odpověděla Anuška živě.

„Pojďme tedy!“ děl otec a obrátil se k odchodu.

Však dříve nežli dospěl ke dveřím, zastoupena mu cesta prvními hosty, kteří se byli dostavili vezmo a sice podmračeným misantropem Žežulou a setníkem auditorem Roháčkem.

„Aj, kamaráde!“ zvolal Žežula důvěrně. „Teď nám neuklouzneš! Kdo si pozve staré přátele — —“

„Vítám vás!“ pravil srdečně plukovník, podávaje jednomu po druhém ruku. —

„Avšak pro okamžik,“ ujal se opět slova Žežula, „o tebe, kamaráde, nestojíme! My — vlastně přítel Roháček si především přeje milost paní — —“

Nedokončil, nýbrž vzav přítele Roháčka za ruku, postoupil blíže k domácí paní.

Tato, zaslechnuvši poslední slova, byla vstala a pohledla na Roháčka, jehož tvář doposud jevila tak zřejmé stopy po strašné chorobě, že budila soustrast i v duši otužilé.

„Už zdráv, pane Roháčku?“ oslovila domácí paní vlídně, ba srdečně hosta, o němž víme, že jí druhdy nebyl právě žádným přítelem.

Přiblblá tvář osloveného zkřivila se k bolestnému úsměvu. Chtěl něco promluviti; ale zablabolil jen slůvko „ne, ne,“ načež snažil se myšlénky své nejapně znázorniti mimikou.

„Úplně zdráv doposud není,“ vyložil Žežula. „Jazyk jest ochromen.“

„Lituji vás, pane Roháčku!“ připomenula domácí paní tonem upřímného soucitu.

„Já — já — nezaslu — —“ zakoktal blabolivě Roháček.

„On chce totiž říci,“ přispěl mu Žežula ku pomoci, „že nezasluhuje, aby byl litován ... Požádalť mne, abych zde byl jeho mluvčím — i přímluvčím zároveň.“

„Proč přímluvčím?“ optala se domácí paní.

„Mám totiž,“ pokračoval Žežula, „poprositi vás, milostivá paní, jeho jménem za odpuštění — —“

Roháček přikyvoval ku slovům přítelovým s bolestně prosebným výrazem.

Uzardělá Eliška dala mu pohledem na jevo, že všechno odpouští a chtěla odpuštění to i slovy projeviti, když ji v tom vyrušil ruch a šum, jejž působily rychle se blížící ženštiny.

Pozornost všech obrácena k parku, odkud šum ten zazníval: paní Klementina přicházela s oběma dcerami.

Eliška popošla tetince v ústrety až na práh.

Tetinka, přiblíživši se, objala ji s výkřikem:

„Ah, Eliško — drahá, předrahá Eliško!“

Po té objala Eliška i obě sestřenky a uvedla je do salonu.

Ostatní byli všeho toho němými svědky. Teprve v salonu došlo k obvyklým úklonám a pozdravům.

První uklonila se paní Klementina Mansvetovi, jenž se byl již dříve odplížil k pianu a opíraje se o ně, nezdál se míti pro jiného smyslu, nežli pro Elišku. Bystré oko jinak výborně informované paní Klementiny postřehlo to v několika vteřinách.

Plukovník se omluvil obvyklou frásí, proč nepřišel hostům nikdo v ústrety, a nabídl místa: leč osoby v saloně seskupily se nahodile.

Roháček couvnul do pozadí, jako by ku společnosti ani nepatřil. Adéla zůstala státi skoro u dveří a pokukuje koketně k Mansvetovi, jenž stojí nepohnutě u piana. Žežula přitočil se k Arnoštce a tiše s ní hovoří. Anuška stojí skromně na blízku dveří.

Jenom Eliška s paní Klementinou po jedné a s manželem svým po druhé straně postoupila do prostřed salonu.

Jako vždy jindy převzala hlavní slovo i tentokráte paní Klementina.

„Šťastna? Spokojena?“ obrátila se úsečně k Elišce.

„Nevýslovně, tetinko!“ odpověděla tato s nelíčenou upřímností.

„Slyšely jsme — slyšely,“ dotvrzuje tetinka. „A věříme na slovo...“

„A ty, tetinko?“ optala se Eliška.

„Díky! Jsme spokojeny!“ odpovídá ledabylo paní Klementina, rozhlížejíc se nonchalantně po saloně a věrna své methodě přeskakovati s předmětu na předmět pokračuje:

„Doposud ještě vše, jako když jsme tu byly poprvé. Dobře, že zachováváte památku nebožky paní plukovníkové... Však odpusťte! Kde máte Anušku — andělského diblíčka?“

Anuška, zaslechnuvši své jméno, vytratila se do parku, kdežto paní Klementina, obrátivši se zase k Elišce, s výrazem přemoudřelosti doložila:

„Doslýcháme, žes' provedla na dítěti pravý div vychovatelský...“

„Prosím tě, tetinko!“ odmítá Eliška pochvalu. „Vlastní zásluhu má matka příroda.“

„Teď jest jen ještě na vás, pane plukovníku,“ obrátila se paní Klementina k tomuto, „abyste se podobně vyznamenal jako Eliška.“

„Co tím míníte, milostivá paní?“ optal se plukovník s chladnou dvorností.

„Abyste totiž,“ vyložila paní Klementina se sarkastickým pohledem a důvěrně upřímným přízvukem, „nebyl tak egoistickým — promiňte, prosím, mé upřímnosti! — a oblažil co nejdříve i pana syna jako sama sebe...“

„Míníš, tetinko —?“ vpadla Eliška, nechápajíc temný smysl jasných slov. —

„Aby totiž pan otec pana syna — oženil!“ doložila paní Klementina, zamžouravši zchytrale očima.

„Toť přec výhradně jen záležitost synova,“ připomenul suše plukovník.

„Pravda, pravda,“ přikývla paní Klementina, leč ihned odpírala: „Ale jen z části — tak asi z polovice. Druhá polovice, ne-li větší část náleží na váš účet, ctěný pane plukovníku...“

Plukovník chtěl něco namítnouti; ale paní Klementina popustivši uzdu své žvavé, začasté impertinentní, ba zlomyslné lžiupřímnosti, živě pokračovala:

„Což pak myslíte, že my o vás praničeho nevíme? Lidé mají bystré oči — —“

„Ah, co ti napadá, tetinko!“ odpírala Eliška.

Paní Klementina — jednou v proudu — nedala se másti.

„Ale pověsť, dobrá pověsť rodiny jest ohrožena!“ spustila tónem káravé blahosklonnosti. „Odpusťte, prosím, pane plukovníku, mé upřímnosti, na kterouž nyní jako vaše blízká příbuzná mám plné právo!... Což pak jste až dosud skutečně ničeho nespozororal — ničeho nezaslechl?“

A nahnuvši se k němu, polo žertem a polo opravdově a přece s jízlivým přízvukem zašeptala:

„Ani že pan syn — jak se již dávno povídá — nezdá se míti pro jiného smyslu nežli pro — Elišku?“

Plukovník, jenž se jí klidně díval do očí, ani nezamrkal; ve tváři jeho ani sval se nezachvěl.

Eliška naproti tomu poohledla se rozpačitě k Mansvetovi a zraky jejich se setkaly.

Paní Klementina však ani plukovníka ni Elišku nepřipustila k slovu. Odbočilať od původní řeči poznovu, řkouc:

„Leč odpusťte! Nebyla bys, milá Eliško, tak laskava — abychom si mohly upraviti toillettu — ?!“

Elišce byl obrat ten vítaný.

„Prosím, tetinko,“ pravila živě, ukazujíc ochotně na dvéře, vedoucí k jejím komnatám.

„Adélo! Arnoštko!“ zavolala paní Klementina.

Po obvyklých úklonách vzdálily se dámy i s Eliškou; v saloně nastalo trapné ticho.

Bývalý setník-auditor, jenž se po příchodu paní Klementiny a jejích dcer odplížil do pozadí, byl si tam usedl a jeví apathii.

Mansvet stojí doposud u piana, dívaje se snivě v neurčité prázdno.

Plukovník stojí vzpřímen a nepohnutě uprostřed salonu, upíraje skoro ztrnule zrak svůj na dvéře, jimiž byly dámy odešly.

Jen Žežula byl doprovodil Arnoštku, která se vzdálila nejposlednější, až ku dveřím a obrátiv se pak, nemálo se podivil ztrnulé situaci, v jakéž přítomné postřehl.

„Co se stalo?“ uklouzlo mu mimoděk.

„Nic,“ odpověděl lakonicky plukovník.

„Totě — jako by z čista jasna —“ pokračoval Žežula, učiniv několik kroků k plukovníkovi a dívaje se udiveně s jednoho na druhého.

„A přece se nic — pranic — nesběhlo!“ ujišťoval chladně plukovník, jevě zase obvyklé klidné vzezření.

„Mně je, věř mi, kamaráde,“ oslovil Žežula úšklebně plukovníka, „ženská společnost doposud ještě tak protivna, jako bývala...“

Plukovník chtěl odpověditi: „A přece jsi se před chvílí bavil s dámou;“ ale mimoděk mu uklouzlo bezmyšlenkovité: „Věřím!“

„Raději,“ pokračoval Žežula s nelíčeným egoismem, „kdybys nám byl, hned jak jsme přišli, ukázal své konírny.“

„Přejete-li si?“ odtušil ochotně plukovník a obrátiv se k synovi zvolal: „Mansvete, buď tak laskav!“

Ale Mansvet jakoby neslyšel.

„Neslyšel's?“ ozval se plukovník hlasitěji.

„Slyšel,“ odpověděl Mansvet a popošel.

Nyní zvedl se i Roháček.

Plukovník doprovodil všechny tři až na práh dveří vedoucích do parku a chvíli se za nimi díval. Po té se obrátil a volným, ale pevným krokem popošel až do prostřed salonu, kde stanul a zadíval se upřeně před sebe.

Tvář jeho jeví sice týž ledový klid jako jindy a jenom občas zachvívá se kolem rtů sotva pozorovatelné křečovité poškubávání.

Z toho, co se bylo před chvílí sběhlo a čeho byl bezděčným očitým svědkem, lze se domysliti, že byl duševní jeho stav nejmírněji řečeno — abnormalní; avšak z výrazu tváře jeho nebylo by ani oko nejbystřejšího pozorovatele vyčtlo žádného zvláštního hnutí mysli.

Náhle sebou prudce pohnul — z temna zaúpěl a se rtů splynula mu sotva slyšitelná slova:

„Probůh! ... Co se to se mnou děje? ... Bdím či sním? ...“

A po chvíli dodal hlasitěji a rozhodněji:

„Ne, ne — to nemůže býti ...“

Ale hned zase zaúpěl:

„A přece — přece — —“

„Náhle vykřikl hlasem příkře velitelským:

„Klid, klid — ledový klid, starý hochu — jako druhdy v dobách nejkritičtějších!“

Po té prudce popošel ku dveřím, kterýmiž byly dámy odešly, ale stanul — vrátil se a u křesla, v kterém byla před tím Eliška seděla, chvíli postál — pak sklesl do křesla a zastřel si oběma rukama mramorovou tvář ...

Tak setrval po několik minut bez hnutí.

Náhle spustil ruce a upřeně před sebe se dívaje, pronesl temně a sotva slyšitelně několik z pola souvislých slov, označujících ráz myšlének, jež mozkem jeho vířily.

„A přece, přece jest vše tak jasné, že není nejmenší pochybnosti ...“ zamumlal. „Ano, ano — jako vdovec byl bych mravně zahubil dítě — — a teď když je dítě zachráněno — teď, ano, teď — syn — —“

Po té se prudce vztýčil, přešel na příč přes salon a zase se vrátil ku křeslu.

„Přebytečným jsi, starý hochu!“ zamumlal s přízvukem sardonickým. „Překážíš — a proto — —“

Poslední slovo pronesl s mužným důrazem a sklesl poznovu do křesla ...

„Po chvíli uklouzla pevně sevřeným rtům jen slova:

„Aj — klid se vrací — —“

Ale i po té zastřel si zase tvář oběma rukama, jako by přemítal ...

Tak setrval opět bez hnutí po několik minut, až byl vyrušen.

Anuška, připlíživši se z parku ku dveřím salonu, nahledla zvědavě do vnitř a vidouc tam otce, zvolala:

„Tatínku, tatínku!“

Plukovník spustil obě ruce a poohledl se k Anušce; ale tato byla skokem u něho.

Anuška pohledla otci do tváře.

„Tys tak smutný, tatínku!“ zašveholila s dětinskou starostlivostí. „Je ti něco?“

Otec neodpověděl. Vzal však hlavinku děvčete něžně do obou dlaní a zadíval se mu upřeně do očí.

„Ubohé dítě!“ zašeptnul potom tak tiše, že slov těch ani Anuška nepostihla. Na to políbil dítě na čelo; ale náhle vstal a zamumlal:

„Rozhodnuto!“

„Co, tatínku — co?“ ozvalo se děvče skoro bezstarostně.

„Musím od vás — na cestu —“ odpověděl otec.

„Dnes? Teď?“ vyptává se děvče a žebroní: „Nechoď — prosím tě — nemusíš-li...“

„Musím,“ zní temná odpověď.

„A matinka už ví?“ ptá se děvče.

„Neví,“ odpovídá otec. „Zavolej ji! A chceš-li, zavolej i Mansveta, abychom se rozloučili.“

„Hned, hned!“ odpovídá ochotně děvče.

Zaskočivši ku dveřím, vedoucím k matčiným komnatám, otvírá je a volá:

„Matinko! Na okamžik!“

A zavřevši zase dvéře, chvátá do parku, by oznámila Mansvetovi, čeho si otec přeje.

Plukovník zůstal jen několik vteřin o samotě.

Eliška objevila se na prahu...

„Musíme se rozloučiti, milá Eliško,“ oslovil ji plukovník s obvyklým svým klidem, popošed jí několik kroků v ústrety.

„Rozloučiti?“ zadivila se.

„Ano — musím vás opustit — —

„Ty — nás?“ vpadla živě. „Na cestu —?

„Na dalekou,“ zní temná odpověď.

„A kdy, prosím?“

„Hned.“

„Není možno!“ diví se choť. „Co se stalo?“

„Nic — pranic — —“

„Leč proč tak náhle?“ vyzvídá Eliška, nemohouc se probrati z udivení.

„Neptej se, prosím!“ odpovídá rozhodně plukovník. „Dozvíš se — Musím...“

„Ale vždyť přece nedošla žádná depeše,“ namítá žínka. „Vůbec nic se nestalo — —“

„A přece musím... A Mansvet — —“

„Mansvet také?“ ptá se Eliška jevíc svrchované udivení.

„Ano,“ zní lakonická odpověď. „Musí mne doprovodit.“

V tom vešel Mansvet s Anuškou chvatně do salonu.

„Otče! Ty prý na kvap odjíždíš?“ zvolal Mansvet již mezi dveřmi.

„A ty musíš s ním,“ připomenula Eliška.

„Já?“ zadivil se nyní Mansvet. „A kam?“

„Hned se dozvíš,“ odpovídá otec. „Rozlučme se!“

Na slova ta padla Eliška plukovníkovi do náručí. Plukovník ji přitiskl k srdci a políbil; po té se jemně vyvinul z jejího náručí, objal i Anušku a chvíli ji líbal.

Na to obrátil se k synovi, jenž stoje opodál smutně se dívá na loučícího se otce.

„Rozluč se i ty!“ pravil otec.

Mansvet popošel, objal a políbil Anušku, načež podával ruku Elišce.

„Tak chladně se loučíš s matkou?“ připomenul otec.

Po tváři Eliščině, jevící truchlivost, přeletl bolestný úsměv.

„Obejmi matku, Mansvete!“ vyzval otec syna.

Syn uposlechl a objal matku.

„A ty Eliško — tvůj syn,“ pokračoval plukovník a šeptmo dodal: „Políbení!“

Eliška syna políbila . . .

„A teď,“ obrátil se plukovník k choti a Anušce, „zůstavte nás, prosím, o samotě! Musíme se ještě o něčem shodnouti . . . Ty, Eliško milá, učiň, prosím, čeho jest třeba. Omluv nás ve společnosti, že tak nepředvídaně — —“

„Spolehni se, milý Roberte!“ odtušila Eliška ochotně. „Vynasnažím se, by si hosté nestýskali na dlouhou chvíli. Především je provedu parkem . . .“

Podala mu ještě jednou ruku. On však ji přivinul k srdci a políbil na čelo. Po té objal a políbil ještě jednou i Anušku a doprovodil obě až ke dveřím, kterými byla Eliška vešla.

Anuška zmizela okamžitě.

Eliška se na prahu zastavila a poohledla. Zrak její setkal se s pohledem Mansvetovým a tvář její přeletl sotva pozorovatelný bolestný úsměv. Po té zmizela i ona . . .

Plukovník u dveří chvíli naslouchal; až vzdalující se rupot Eliščiných kroků na chodbě ztichl úplně. Po té otočil ruče klíčem a pohledl ku Mansvetovi, kterýž s truchlivým výrazem ve tváři stojí nepohnutě na témže místě a dívá se v neurčité prázdno, jako by myšlénky jeho bůh ví kde těkaly.

Beze slova popošel plukovník i k druhým dveřím a zavírá i ty.

Teprve nyní všimnul si toho syn.

„Proč zavíráš, otče?“ ozval se.

„Rád bych s tebou promluvil několik slov beze svědků a bez vyrušení,“ odpovídá otec.

Zamknuv i druhé dvéře na klíč, vrátil se k synovi a zadíval se mu zpytavě do tváře.

„Přeješ si, otče?“ optal se po chvíli syn.

Otec, nespouštěje zraku s tváře synovy, odpověděl teprve po několika vteřinách, řka:

„Rozumíš mi, co ti chci říci?“

Mansvet zavrtěl lehce hlavou.

„Po krátkém, ale krutém boji jsem se rozhodnul,“ připomenul po chvíli temně otec.

„K čemu?“ optal se syn.

„Ty tedy — vůbec ani netušíš?“ opáčil otec.

Mansvet poznovu zavrtěl hlavou.

„Nebyli jsme si, milý hochu,“ počal otec, „nikdy přátely licoměrnými — —“

„Vím, vím, otče!“ vpadl syn s vřelou oddaností.

„A proto — jen několik slov!“ pokračoval plukovník živěji. „Můžeš sobě připomenouti, cos' mi byl zde“ — při tom ukázal na křeslo — „přísahal u vychládající mrtvoly své matky?“

Mansvet, jenž se byl až dosud upřeně otci do očí díval, teprve nyní pochopil. Zaúpěv sklopil zrak a svěsil hlavu.

„Tak ne, hochu!“ zvolal otec přísným tonem. „Hlavu vzhůru!“ velel. „Směle zvedni hlavu, jak se sluší muži, když byl nejsvětější cit — —“

„Oh!“ zaúpěl Mansvet, nadzvednuv hlavu; ale tato ihned zase klesá k prsům.

„Vzmuž se, vzmuž!“ povzbuzuje plukovník. „Neboť jen tak jest možno, aby ti byl otec přísným, ale spravedlivým soudcem.“

Ve tváři synově zračí se krutý duševní boj. Po několika vteřinách se vzmužil. Vztýčiv hlavu, zadíval se s výrazem němé zoufalosti otci do očí.

„Tak, tak, hochu!“ libuje si otec a po chvíli dodává:

„A teď jen ještě jediné slovo: Jsi vinen?“

Poslední slovo však pronesl tak temně, že je syn sotva postřehl.

Po několik vteřin zůstal Mansvet jako v ztrnutí; po té se rty jeho zachvěly a splynulo s nich zcela zřetelně slůvko: „Jsem.“

Ale hned na to s prosebným výrazem živě, skoro vášnivě dodal:

„Leč odpusť, otče — srdci! ... Nemohlť jsem jinak.“

„Promíjím vše,“ odtušil otec klidně, ale hned na to zajásal:

„Na má prsa!“

Objav syna políbil jej; ale hned na to vyvinul se mu z náručí, couvnul a zadíval se mu do očí.

Syn mračného nyní pohledu otcova nesnesl. Sklopil zrak a svěsil hlavu ...

„Rozumíš, co ti chci říci nyní?“ ozval se plukovník s ledovou přísností.

„Rozumím,“ odtušil syn vahavě a temně, ale hned po té rozhodně doložil:

„Budiž! Buď mi tedy přísným a spravedlivým soudcem!“

Po té se plaše rozhledl po salonu a zrak jeho utkvěl na revolveru, jejž byl po přání otcovu před půl hodinou zavěsil na hřebík na stěně.

„Leč ne, ne!“ vykřikl náhle vášnivě: „Já sám!“

A rychle postoupil ku stěně, strhl revolver a naměřil si jej proti čelu.

„Zadrž — zbabělče!“ zahřměl otec hlasem tak velitelským, že syn spustiv ruku zadíval se s nerozhodným studem na otce.

„Na svůj život nemáš žádného práva,“ pokračoval otec nyní zase s ledovým klidem.'

„A kdo by je měl?“ optal se syn temně.

„Já,“ zní odpověď.

Syn jen z temna zaúpěl.

„Přistup!“ velí otec po krátké pomlčce.

Mansvet vahavě uposlechl.

„Odlož zbraň!“ káže otec.

Syn uposlechl i nyní, položiv mechanicky revolver na stůl.

Otec sáhnuv po zbrani zkoumal, je-li nabita; pak natáhl kohoutek.

„Teď rozumím!“ zvolal rozhodně Mansvet a po krátké pomlčce dodal:

„Nuže — budiž mi tedy, otče — přísným a spravedlivým soudcem ty sám!“

„Máš dosti zmužilosti dívati se v ústí revolveru, nežli vypálím?“ optal se otec s ostrým přízvukem.

„Mám,“ zní úsečná odpověď pevným hlasem.

„Nuže tedy!“ zvolal plukovník, nadzvednuv zbraň.

„Zadrž, otče!“ vykřikl náhle syn.

„Máš snad ještě nějaké přání?“ optal se ledově otec, spustiv zbraň.

„Nemám;“ odtušil Mansvet; „ale tys' zavřel dveře — —“

„Pravda,“ přisvědčil plukovník, uhodnuv, co syn míní. „Mohlo by se souditi, že jsme se přepadli jako zákeřníci — —“

I popošel ke dveřím vedoucím do parku a otevřel je do kořán; Mansvet pak otočil klíčem u dveří druhých. Na to se oba vrátili zase do prostřed salonu a zadívali se jeden druhému do očí.

„Nuže, otče!“ upomenul temně Mansvet. „Čas kvapí...“

Otec beze slova zvedl zbraň a chladnokrevně namířil synovi mezi oči.

V tom syn, opět zaúpěv, sklesl na kolena a chvějícím se hlasem zašeptal:

„Milost, otče!“

„Ty prosíš o milost?“ zvolal plukovník s drsnou úšklebností, spustiv zbraň a couvnuv.

„Ne, ne! Jen jediné přání!“ zaúpěl syn.

„Jaké?“

„Měř k srdci!“

„Budiž!

Mansvet vstav připravil se k osudné ráně.

Otec nadzvednuv revolver namířil synovi po jeho přání k srdci, ale zadíval se mu upřeně do očí.

„Ne, ne — nemohu!“ zvolal náhle bolestně, spustiv zbraň. „Já tvého pohledu přece jen nesnesu...“

„Prosím, otče!“ poprosil syn.

„Obrať se!“ velí otec po chvíli.

„Jako zbabělec?“ namítl syn.

„Pravda,“ přisvědčil otec a po chvíli vahavě a trhavě dodal:

„Ale — tvůj pohled probodá mi — srdce — —“

„Namiř a odvrať zrak sám!“ radí Mansvet pevným hlasem.

„Ne, ne!“ vzpírá se otec a namířil přece zase synovi k srdci. Náhle však, jako by mu byla šlehla mozkem spásná myšlenka, velí:

„Zastři si oči!“

Mansvet pomalu zvedá ruku a zastírá si oči.

V tom otec prudce se pohnuv, obrátil revolver k vlastním prsům — a rána zahřměla ...

Mansvet spustil ruku a vidí otce potáceti se ku křeslu.

„Pro milosrdenství boží! — Otče!“ vykřikl zoufale, spěchaje otci ku pomoci.

Plukovník, upustiv revolver, sklesl do křesla — — — —

Co bezprostředně následovalo, možno snad dopověděti několika slovy.

Mansvet poklekl k otci a s výrazem bezměrné žalosti dívá se mu v sinající, ale doposud ještě jako mramorovou tvář ...

Eliška, provázející s Anuškou paní Klementinu a sestřenky své po parku, zaslechnuvši ránu z revolveru, pospíšila ustrašena do salonu.

Ostatní chvátaly za ní.

„Pro bůh, co se stalo?“ vykřikla na prahu.

Mansvet vztýčiv se pohledl s němou zoufalostí na Elišku a ukázav na otce v křesle, pouze zaúpěl.

Eliška postoupila a s děsným výkřikem sklesla vedle plukovníka.

„Odpusť, milá Eliško,“ promluvil matným hlasem plukovník. „Žula se — drolí — —“

V tom veběhla i Anuška. Shlednuvši hrozný výjev, sklesla i ona s děsným výkřikem před otcem a skryla tvář svou v jeho klín.

Za Anuškou dostavila se i paní Klenentina se svými dcerami.

„Pro bůh, co se stalo?“ optala se úzkostlivě.

Plukovník zaslechnuv její hlas matně odpověděl:

„Náhodou — nešťastnou náhodou — —“

Mansvet porozuměv zaúpěl ...

Paní Klementina i obě její dcery stojí chvíli opodál v němém úžasu.

„Ne, ne!“ zvolala náhle paní Klementina. „Já jediná chápu ...“

A s výrazem zdrcení vrávorá k nejbližší židli a jako bez vlády na ni klesá.

Obě dcery k ní chvátají, by jí přispěly ku pomoci ...

„Roberte! srdce nejšlechetnější!“ vzkřikla náhle Eliška, vztýčivši se.

Ale plukovník, jevě již poslední zápas, promluvil již jen trhaně a sotva slyšitelným hlasem:

„Odpusť! ... Podnikám poslední cestu sám ... A poprvé v životě oko mé vlhne ... A ty, Mansvete,“ — na to slovo sklesl zdrcený syn zase za kolena — „buď Anušce otcem a Elišce — Elišce — —“

Poslední slova zaslechl již jen Mansvet a snad i Anuška ...

Otec namáhavě se napolo vztýčil, ale hned zase sklesl nazpět. Zvlhlé oko zůstalo do prázdna upřeno ...

Byl mrtev.

Anuška vypukla v křečovitý pláč.

Mansvet se vztýčil s výrazem zoufalé bolesti ... Eliška sklesla mu zdrcena na prsa — — —

* * *

Velkodušná oběť, kterouž byl otec přinesl lásce svého syna, byla však přece jen marna.

Z nejvroucnějších přání plukovníkových vyplněno jen jediné: Eliška zůstala i nadále Anušce vzornou matkou a Anuška Elišce vzornou dcerou.

Mansvet, jenž jediný znal pravou příčinu otcovy smrti, byl zdrcen na vždy.

Snivá zádumčivost jeho změnila se zneuáhlą v naprostou apathii, z které se nikdy více neprobral. I Anuška, ba i Eliška přestaly mu býti, čím mu bývaly ...

Otupělť ...

Hořká jádra.

Básně Jaroslava Vrchlického

Memento hrobů.

Kol hřbitova jsem šel, tu z hrobů nitra
hlas temný slyšel jsem: Dnes nebo zítra!

Krok bludný zastavit jsem musil mané,
o zeď se opříti, v skráň složit dlaně.

Den tichý byl, kraj slunný, v jasu, vůni
se rovnal listnaté a květné tůni.

Zdi hřbitovní netřesku byly plny,
za nimi hrobů zelenavé vlny.

Kol tymian na hrobech voněl s mátou,
plál v trávě pryskyřník s korunkou zlatou.

A ticho sváteční, že hlasným ruchem
zněl jepice let křišťálovým vzduchem.

V to ticho hluboké letního jitra
jsem slyšel poznovu: Dnes nebo zítra!

Tak jasně v hřbitovní to znělo hluši
a jako kámen kleslo to v mou duši.

Ó hlase výstražný, ode dne ke dni
zníš v ticho lesní i do vřavy všední!

Vždy ob čas vracíš obrovskou se vlnou,
kde orgie svou pozvedá číš plnou;

Zníš v šero chrámů i v učence kobu,
do ruchu trhů zníš memento hrobů.

Do chaty chudých útěchou a lékem
a za paláců vrata hrozby jekem:

Tak v zápas života, do vřavy dravé
hrob slovo poslední má — a vždy pravé.

Mladé dívce.

Ten profil kameje s tím černým vlasem,
to oko srny, v kterém něha svítí,
ten ovál prodchnut úbělovým jasem,
ten úsměv úst! — Jak lze to zapomnítř!

Ta chůze vzdušná, gracií jež dýchá,
ten vzrůst, jenž připomíná na lilii,
hlas hudba vždycky melodická, tichá,
jak vlny spící, které o břeh bijí!

Ó kráso! Mládí! — Kolem vás jdu němý,
jak poutník od obrazu, kam v své touze
ex voto zavěsil a zrak teď k zemi
upírá v naději, ach v té jen pouze!

A čím dál svatý obraz z očí ztrácí,
tím v duši větší hořkost bezejmenná
se hlásí mu — tam v marné resignaci
vrou všecka jeho přání — nesplněná!

Ballada každodenní.

V strhaném svitu měsíce
před vraty stála babice.

Chtěl jsem ji halířem odbýti
a kol ní domů projíti.

Co mohu dám ti — však mám chvat!
— Leč dále tahala můj šat.

Já nedbal, uzavřel vrat mříž,
o patra tři jsem stoupal výš.

Já zamk se v střed svých milých knih,
žil dále v snech a hýřil v nich.

Zrak sotva náhodou jsem zved,
u dveří babu zřel jsem hned.

Jen do večeře pokoj mít,
než v lávu písně stuhne cit,

Než slíbám ženu s děckem svým! —
Za stolem babu sedět zřím.

Jak vždycky smích a hovor zněl,
že zde jest, nikdo nevěděl.

Zrak její stíhal pouze mne,
já ptal se, „zda se přece hne?“

Noc konečně tu plna dum,
jak sladko tu se vzdáti snům!

I ulehnu a chci již spat,
však babu u lože zřím stát.

V mé hledí sny, jich plaší zjev,
mě ssaje mozek, mrazí krev.

I vzkřiknu v citů boji zlém:
Kdo, příšero, jsi? — Bída jsem!

Pro život.

Jak slunce já jsem nechal naděj
v své srdce svítit na chvíli,
jas minul teď, zas hlava spřádá
své staré sny, na které padá
stín mohyly.

Já díval se zas v dívčí oči,
v jich záři doufal šťastný být;
ta báj zanikla bez ozvěny,
čekáním dlouhým unavený
jde spat můj cit.

Můj duch nad pustou žití stepí
ční jak v podzimních mlhách věž,
leč myšlének dav, zpěvní ptáci,
se zvolna s její římsy ztrácí,
spat jdou snad též.

Nač opakovat staré stesky?
Co platno klnout osudu?
Já s písní přišel k světa dveřím,
teď lhostejně stín chladný měřím
svých přeludů.

A ten mi roste nade hlavou,
s ním v jedno srůstá i svět sám,
šum vlny i pták na haluzi
mně volá v línou k hrobu chůzi:
je všecko klam!

Co zbývá? — Umřít jako jiný,
kdo za štěstím se opozdil,
a věřit, když i slzy spadnou
do rakve moji na tvář chladnou:
že klam to byl!

Vzpominka z jihu.

Mdlý všedním žitím, prací unavený
jsem opustil svou jizbu osamělou,
šel k moři jsem, bych v jeho rmutné pěny
za racka křídlem vbroužil duši ztmělou.

Tu duši, kde jak malá jiskra doutná
mdlý božství pablesk pod popelem bájí,
jež v poušti lidstva ztracená je loutna,
na kterou časem prsty duchů hrají.

U přístavu, kde v sterých kladiv zvuku
mně život hřímal, šel jsem ku majáku,
jenž jakby hvězdám podávat chtěl ruku
ve plášti stínů trčel do oblaků.

Dál ku břehu a z loděk dlouhé řady
jsem vybral jednu — Dante jméno její —
a gondolier, stařec šedobradý,
jak Charon veslo pustil do peřejí.

A jeli jsme. Pod námi ve hluboku
to hučelo a kypělo a vřelo,
i měsíc sám jak měl by slzu v oku ...
Mně bylo, jakby vše mi odumřelo.

A bezdný smutek táhnul nad vodami
a černý mrak se nořil ve hlubinu,
že jiný kdosi stojí v člunu s námi,
mně zdálo se. — Ó divný život stínů!

A mysl moje leká se a děsí ...
ty stíny mraků, maják v rudém svitu,
zdi přístavu jak černé skalin tesy:
Mně zdálo se, že jedem ku Kocytu,

Že každou chvíli stínů na portálu
ten hrozný nápis uzří oko moje;
však byl jsem tichý, zřel jsem do přívalu
a zřel jsem v duše zápasy a boje.

V tom slovem: Země! starý druh mne zlekal.
Má duše, nebe, břeh se v stíny halí ...
Jak? Země, život? — Já jsem peklo čekal,
však na štěstí zde rozdíl věru malý.

Dle Ibn Jemina.

Zde pranic nemá stání,
buď stále na čekání,
dál v světa ruch a rej a hon,
to život; smrt je spaní.
Ó srdce!

Fialka mnohá v údolí,
jež s mladou vesnou vstala,
kdys byla muška, na dívčí
jež tváři v nachu plála. —
Ó srdce!

A karafiát mnohý, věř,
jenž z hrobu sladce dýše,
byl kadeří, jež vůni svou
na čelo stlala tiše. —
Ó srdce!

A mnohý hrnec hrnčířem
dnes pestře malován,
skráň byla, kterou diadem
kdys věnčil, z perel stkán.
Ó srdce!

A proto buď jen laskavo
a ke každému vlídné,
neb duše, věř mi, na této
jen cestě eden zhlídne —
Ó srdce!

A když ti nedá všecko zem,
co rádo oko vidí,
i s málem, s ničím zavděk vem,
neb osud hvězdy řídí —
Ó srdce!

A slovo tvé jak Mojžíše
byť hodno věčné paměti,
co platny řeči Ježíše,
když plné oslů století!
Ó srdce!

Za pět set kop.

Historická povídka. Napsal **Kolda Malínský**.

IV.

Co se to bude asi dít?“ volal Kvílický krčmář, vyběhnuv ze vrat a pohlížeje za vozíkem, ve kterém pan BurJan s panem Mistrem ujížděli k městu. V malé chvíli byl před krčmou houfec a divili se všichni; cos podobného nikdo nepamatoval.

Pan BurJan jezdíval sice do města, ale na koni a to jen aby nakoupil, čeho bylo třeba, načež vracíval se ověšen krabicemi, puškami a pytlíky, tak že ulovil si v městě titul Kvílického kramáře. Ale ve vozíku neviděli ho poddaní ještě seděti, tím méně říditi koně.

Oba muži seděli vedle sebe na sedadle kůží potaženém v předu vozu a rokovali spolu horlivě.

Ujednali, že pan Mistr má se po příchodu do města odebrati k primasovům a hleděti pohnouti rodiče, aby synu zálety jeho zapověděli; kdyby pak se mu nezvedlo, byl pan BurJan odhodlán, jíti do domu radního a po případě pohroziti, že dá mladého patricia na gruntech svých zajmouti a opatřiti vězením.

„Co nám do té verpánkové vrchnosti!“ horlil zeman. „Nám jich třeba není; zboží, pivo a víno prodá nám každý a rád.“

Teď zas napomínal pan Mistr zemana, aby po případě se raději umírnil, aby Říhovi, kterému prospěti chtějí, nebyli na škodu.

„To tak pro strach!“ chlácholil rytíř; „však my se srozumíme.“

Za hovoru cesta ubývala a dojeli v celku šťastně, ač pan Mistr zakusil hrozného strachu pro neobratnosť zemanovu v řízení koní na oprati.

Sestoupili v hospodě Blovských. Pan Mistr vydal se ihned za umluvenou záležitostí, zeman pak zašed do šenkovny, zasedl k žejdlíku vína.

Mistr uvítán u primasů velmi blahosklonně od paní Kateřiny, která velice litovala, že pan manžel její nejmilejší již do domu radního odešel.

Farář oznámil, že přichází v záležitosti, ve které dle soudu jeho velmožná a urozená paní také slovo a to snad přední míti bude.

Paní Kateřina jen zářila při sličné řeči Mistrově a učinivši zadost pohostinství, vyzvala Meridia ku sdělení příčiny svého příchodu.

Mistr otevřeně přednesl, co na srdci měl.

Paní primaska byla zprávou tou nemálo překvapena, ač namáhala se, aby překvapení to zastřela. Mrzel ji patrně čin synův, ale nemohouc připustiti, že by Pavel čím vinen byl, dala se strhnouti hněvem k některým ostrým a urážlivým výrokům o stavu selském vůbec a o Říhovi a jeho dceři zvlášť.

Říha jí byl nadutým chámem, který by rád po zemansku si vedl, čímž vrchnosť svou okrádá, Lenku nazvala fiflenou, která asi syna jejího kouzlem jakýms oklamala k velikému jeho ponížení a hanbě.

Mistr odporoval, bral oba uražené v ochranu a vinu svaloval na mladého patricia, čímž tak popudil hrdou ženu, že se konečně vyjádřila, že Lahoda i dcera jeho za zvláštní poctu a vyznamenání klásti si mohou zálety syna jejího, jí pak, matce, že to právě vhod, ano velmi milo, že syn její pohrává sobě s děvčetem, které nesmí se opovážiti ani pomysliti, že by záliba tato ku sňatku vésti mohla.

Dodala pak, že ctila mistra jakožto muže rozšafného, nyní však, když vidí, že s tou chámskou lájí se splichtil a spuntoval, že nic ho sobě neváží a za rovna s tou chamovinou jej klade.

Teď byl pan Mistr uražen. Vztýčiv se před hrdou měštkou, že i shrbená jindy šíje se vzpřímila a vysoká postava kněze tím růsti se zdála, vztáhl levici proti primasce a pravici složil na prsa.

„Jsem nehodný ovšem sluha Páně,“ pravil na to hlasem chvějícím se, ale mírným, „však naděje má Kristus, jenž dí: Blahoslavení, kteříž protivenství trpí pro spravedlnosť; neboť jejich jest království nebeské. Co pak, urozená paní, toho sníženého, ač ctného stavu se týče, dobře propověděl moudrý kníže Přemysl, aby odbyl utrhače těch, kdož za pluhem chléb si vydělávají, řka: facti sumus omnes aequales per naturam.“

Skloniv se pak lehce, měl se k odchodu. Paní Kateřina však, vidouc, že těžce se dotkla muže ctihodného, náhle obrátila.

Omlouvajíc se láskou mateřskou, žádala za prominutí přenáhlení a slíbila, že nejdéle ve dvou dnech syna odešle do Prahy ku panu Václavu Gamarytovi na delší dobu, ne-li na dobro.

To bylo po přání mistrově a on suše za dobrou tuto vůli poděkovav, opustil dům primasův.

Ubíraje se kolem Blovských spozoroval, že pan BurJan sedí mezi chasou vojenskou v horlivé rozmluvě; nevytrhoval ho tedy a maje mnoho ještě po městě pořídíti, šel po svém.

A byly to mnohé a zajímavé noviny, kterých se tu pan BurJan dověděl od knechtů, kteří propuštěni byvše ze služby k domovům se ubírali a tu na fedruňk purkmistrem pány jim poskytnutý popíjeli.

Nejvíce vyrušila jej zpráva o smrti vzdorokrále Štěpána Bočkaje.

„Byl jsem často na jeho dvoře a po drahný čas i jeho důvěrníkem,“ chlubil se zeman; „ovšem jen pokud věrně se zachoval králi jeho Milosti.“

A BurJan potřásal hlavou.

„Tedy zemřel —“ jal se opět mluviti jako k sobě, „hm hm — odpusť ti Bůh — já ti již odpustil.“ A rytíř zapil plným žejdlíkem vynořivší se nemilou upomínku.

Knechti vypravovali dál o vzbouření se hajduků na statcích Bočkajovských, dodávajíce, že vše nějak zrádně se vede, ano vojsko se propouští, když by ho právě nejvíc bylo třeba.

I to bylo zemanovi důležitým a on ptal se po nejednom náčelníku námezdných oněch rot, o tom však knechti zprávy mu dáti neuměli; za to mezi řečí dověděl se, po čem hned z počátku tázati se chtěl, totiž o synu svém.

Knechti vyprávěli, že dobře se mu vede a že z něho kapitán statečný, ba až nemálo divoký.

„Štampach,“ namítl pan BurJan s patrnou hrdostí.

A což když se dověděl, že Ozman ze Štampachu nalézá se v družině sama arciknížete místokrále a že těší se jeho milosti.

Kroutil kníry až za uši a oči leskly se mu rozkoší.

Konečně sdělili soldati na otázku zemanovu, kde by se syn jeho nalézal, že posledně viděli jej ve Vídni a že mnoho se tam mluví o tom, jako by měli táhnouti do Čech.

To bylo pro pana BurJana tuze mnoho novin najednou a on v rozjaření svém na vše jiné zapomenul.

Zaplativ za sebe i za knechty řád, zapřáhl a neohlížeje se nic na to, že tu Mistra není, práskl do koní a již rachotil vozík po hrbolaté dlažbě k Lounské bráně.

Městem šlo to o přetrž — po rytířsku, jak říkal pan BurJan, vysmívaje se, že sedlák bojí se o koně a měšťák o vůz a proto jezdí zvolna, za městem však i pan BurJan povolil a jel po selsku, rovnaje si v hlavě noviny, jak by jimi nejvíce překvapil.

A tu teprv za myšlenkami vzpomněl na pana Mistra. Zabušil si na to své zapomětlivé čelo, ale co činit — zpět se vrátit nemohl, znamenalo by to za jedno neštěstí a pak by se mu měšťáci smáli a toho se bál víc než neštěstí. Rozhodl se tedy, že tu za městem na Mistra počká. Nečekal dlouho, nebo pan Mistr dověděv se u Blovských, že zeman odejel, pustil se za ním pěšky.

Již od předměstské braňky, spatřiv zemana čekajícího, hrozil mu, když se však vinník skroušeně vyznal a slíbil, že si večer na hrách za to klekne, bylo mu odpuštěno, ba Mistr potěšil rytíře, že u primasů dobře pochodil, tak že ovšem zakročení páně BurJanova třeba nebylo, čemuž tento byl velice rád.

Za to slíbil zeman pěkné noviny panu Mistrovi, ovšem až doma, nebo vozík drnčel tak, že by byl musil vypravující tuze namáhati se a pak chtěl vypravovati také Říhovi, proti kterémuž odkladu Mistr nic nenamítal, docela když mu rytíř napověděl, že jsou to noviny z Uher.

Domů dojeli již valně k večeru a Říha již je čekal pod ořechy; vrtaloť mu nemálo mozkem, proč jeli do města, nebo nebyli se mu ani slovem o tom zmínili. Sousedé však, přisednuvše k sedlákovi, sdělili mu hojně příčin, pro které do města zajeli — tu pravou ovšem před ním zamlčeli — načež pan BurJan hned vypravoval, a to s náležitou důkladností a rozvláčnou podrobností, zaplétaje v přinesené noviny úsudky své a zkušenosti.

Byl všecek unesen při vzpomínce na doby zažité v Uhřích a nic se tím netajil, že by hned, kdyby toho suchého loupání nebylo, ještě jednou proti té zběři hajducké se vypravil.

Pan BurJan skončil a se zdi právě nad zemanem zmizela černá hlava Michalova, který tu zakryt stařinou trsu řebříčkového a vrátičového byl vypravování rytířovo vyslechl.

Přes opatrnosť naslouchajícího utrhl se přece při zmizení jeho kus omítky a svalil se k nohám BurJanovým.

„Boříš se, boříš,“ hučel rytíř, pohlížeje po rozpraskané zdi tvrze, „se mnou však snad tu ještě setrváš.“

A teď přišla řada na Mistra Meridia. Věděl také něco, ale již předem ohlašoval, že to nebude veselým, zejména pro Říhu.

Dověděl se, že město míní koupiti zemskými deskami se řídící dvůr Vladykovský ve Kvíci a nemajíc peněz, že bude žádati půjčku na předním místě od poddaných, která by potom na quotě se srážela.

Novina tato Říhu nemálo polekala. Tušil, že asi páni půjdou tam, kde bude a tím si už vysvětloval narážky primasovy.

Věděl, že má pověsť zámožného, že tedy asi mnoho bude jemu složiti a on snad té pověsti plně nezasluhoval.

Měl statku sice hojně, ale žije, jak už paní primaska podotkla, spíše po zemansku než po selsku, neukládal mnoho a přehlížeje před několika dny svou hotovosť, nedopočetl se ani sta kop.

Bylo to sice dost a u stého poddaného by byl tolik nenalezl, ba možno že sto jiných dohromady tolik nemělo, ale počítal také, že asi tolik na něm páni požádají a on chtěl míti to základem svého výměnku, aby nebyl zeti plně za obtíž.

Byla ovšem vyhlídka na náhradu, ale těch několik kop, co ročně quoty odváděl, dávalo by se zvolna na hromádku, aby bylo sto kop.

Byl mrzut a odešel dříve. Pan BurJan s panem Mistrem zůstali ještě a teď vypravoval kněz do podrobna, jak pochodil u paní Kateřiny.

„Vzteklá tista,“ houkl zeman, když slyšel, jak primaska zuřila a teprv po chvíli dodal: „krom té nesmrtelné duše.“

S výsledkem byl také spokojen a nechtěje ani vyháněti slepice ani obtěžovati pana Chryzostoma, rozhodl, že potrestá oba poddané tím, že za mrazů nechá oba po celý měsíc ponocovat.

Rozešli se, byloť již temno a z mračna nad Pozdní zafučelo. Pan BurJan, odehnav věrného strážce své tvrze, který mezi vraty ležel, přivřel vrátně a založil starou klečí, která k tomu již od let sloužila.

Pes lízal ruku svého pána a byv od něho pohlazen, loudal se do svého brlohu.

Pan BurJan rozhlížel se ještě chvilku po tvrzi, soznav pak, že všude ticho, vystupoval zvolna po schodech, huče si nábožnou jakous píseň.

Nejpokojnějším byl Mistr Josua. Byl si vědom, že vykonal dobrý skutek a nemálo se pohněval, když mu paní Agatha namítla, že třeba paní Kateřina slovu nedostojí.

„Slíbila na česť a víru," pravil, „a takému slibu jen pohan Turek nedostojí." A dodal, že primasce musí na pověsti synově záležeti, nebo jak doslechl v městě, má patricius slavně být v krátkém čase vystaven za doktora juris prudentiae a k tomu přijat od pana Václava Gamaryta k erbu a titulu, v takových pak hodnostech a titulích že na Kvílice bude zapomenuto.

„Dejž Bůh!" vzdychla si paní Agatha, „jsou však přece ještě lidé, kteří nezapomínají."

„Sejde s očí, sejde s mysli," odpíral pan Mistr; „on najde v Praze pannu sobě rodem rovnou a Máří bude vrácena svému stavu."

Venku již zuřila vichřice a jednotlivé veliké kapky dešťové bušily do kulatých tabulek okna farního, které chvílemi v olověných obrubách zařinčelo.

„Bůh chraniž pocestné," pravil farář, naslouchaje skučení meluzíny.

A tak orodoval Mistr i za jezdce, který v tu dobu zahalen v plášť dorazil před domek Řehůřkův.

Řehůřek ruce vzpínal nad odvahou jezdce v této slotě, zašel však ihned do dvířek zahrady Lahodovské a vrátil se po chvilce s Lenkou.

Dlouho milenci spolu rozmlouvali, nic nedbajíce vichru a teprv když modravou září obloha se zableskla, přivinul mladík dívku k sobě, vtiskl políbení na chvějící se její rty a již byl zase v sedle.

Klapot podkov zanikal v hukotu větru a v dáli.

Bůh zajisté vyplní prosbu zbožného kněze.

V.

Vichřice burácela po celou noc. Nebylo podobné pamětníka.

„Snad si někdo zoufal," hádal nejeden z obyvatelů Kvílických poslouchaje, jak mu krov nad hlavou ve všech svazech skřípe a sesutím hrozí. —

V divoký rej přírody příšerně zalehaly dunivé rázy zvonů, když se vítr o starou, dřevěnou zvonici opřel a ji rozkolíbal.

„Pětipejskové se ozývají," šeptali si ti, kdož zaslechli ojedinělé ty rázy. „Bůh nás chraniž před pohromou."

Co chvíli ozval se tu a tam rachot, oznamující, že síle vichru podlehla část stavení; nejvíce to ovšem zarachotilo, když se dolů po stráni řítila celá východní zeď páně BurJanovy tvrze.

Sotva že se rozbřesklo, stál již u zříceniny zástup zvědavců, nebo, ač skoro na každém stavení byly stopy noční bouře, tvrz byla přece porouchána nejvíce. I jeden z pilířů u vrat byl se sřítil a na zbytku klenutí klátil se ve větru páně BurJanův erb.

Někteří z přítomných vzpínali ruce nad spoustou, jiní se tomu smáli, šprýmujíce, že snad šel kolem Žid nějaký a na to páně BurJanovo Jericho zatroubil.

Krčmář zdvihnuv pod vyvrácenou vrátní starou kleč, mínil, že rytíř zavřel vrata na klíč, že vítr musil tedy vyvrátiti zeď, aby se z tvrze dostal.

Šprýmy však umlkly, když se náhle na nádvoří objevil pan BurJan.

Ve tváři jeho zrcadlilo se zděšení i vztek.

„Jsou pryč — uprchli — láje hajducká!“ — volal zeman na Říhu, jenž ze vrat svého statku pohlížel na spoustu kamení, kterou cesta ku statku zavalena, tak že kamenná lávka s hromadou větví ořechových až ku statku byla posunuta.

„Pryč jsou!“ volal rytíř znova, když Říha přes trosky přelézaje k němu zamířil.

A panu BurJanovi kanuly slze po vráskovité osmahlé tváři. Lid obklopil svého pána.

V prvém okamžiku myslil každý, že pan BurJan tak vyděšen pro škodu, jaká se mu stala na majetku, nyní však pozorovali, že pán tvrze nic si nevšímá, ale pro jinou ztrátu naříká. Ale teprv když i pan Mistr přikvapil a rytíře po příčině nářku se tázal, dověděli se, že za minulé noci Michal s Korolou uprchli na koních páně BurJanových.

„Musíme je honit,“ rozhodl Říha. Rytíř stiskl mu pouze pravici a svědčil, že souhlasí.

Kde po vsi jaký kůň, musil za uprchlíky. Lahoda půjčil koně panu BurJanovi — na tvrzi býval vždy jen pár — a vydal se sám s čeledínem. Šorel a Molitoris ve dvou, oba chalupníci o jednom koni a v hodině stála tu jízda o devíti mužích.

Ale teď kam?

Málem všichni radili ke Slanému, jen pan Mistr odpíral. „Třeba znáti lidský úskok,“ pravil, „a Michal byl pálený kos, který asi dobře věda, že prvá cesta k pronásledování by byla ku Slanému, tudy se nedal.“

Tomu přisvědčeno a četa rozdělena na tré. Jedni (rytíř s oběma chalupníky) zaměřili k Slanému, Lahoda s dvěma k Lounům a třetí část dala se na lesy ku Srbči.

Pátráno po stopě, ale darmo. Dešť hned s večera po krátkém trvání ustal a vichřice celými kotouči prachu a písku zmítajíc, zasula cesty. Jen proti Řehůřkovu domku v navezeném jíle spatřen otisk podkov, ale jen jednoho koně.

Cerunda pohrozil Řehůřkovi, prohlížeje stopu.

„Ať mne velryba spolkne, nebyl-li tu včera panáček z města,“ pravil k hrobaři-ponocnému.

„Nemožno — ve dne mi pták vsí neproletí, abych ho neviděl,“ hájil se ponocný, „a v noci jsem oka nezamhouřil.“

„Tedy jsi viděl Michala s Korolou,“ namítl Cerunda.

„Tebe měla už dávno velryba spolknout, zbrklý Jonáši,“ durdil se ponocný, sbíraje po cestě se střech strhaný šindel.

Vádu přetrhl pan Mistr, který zavolav ponocného, nařídil mu, aby šel do tvrze na hlídky — zbylť tam na dvoře jen pes — a by opatřil opuštěné hospodářství.

Vyslaní k Lounům vrátili se se slunce západem. Od Srbče přijeli v noci a druhý den vrátil se i pan BurJan.

Všichni s nepořízenou skončili svou jízdu.

Nikde na cestě nedověděli se ani toho nejmenšího o uprchlících, nikde ani stopičky.

Pan BurJan rval si vlasy a jen s velikým přemáháním ubránil se opět slzám.

Teď teprv Kvíličtí viděli, čím pánu Černá panna byla. Naříkal na Michala, že Korolu svedl a teď se také upamatoval, že mu při vypravování o hajducích kus omítky se zdi k nohám spadl.

„Slyšel o nich a jede jim na sukkurs,“ tvrdil zeman, „on je také z nich.“

A nebyl k upokojení. Chlácholili ho, ale darmo; ba došlo i k hanění Černé panny.

Krčmář bral na svou víru, jak ji jednou viděl na parkáně, ana proti Plchovu lžící vodu stříká a hned na to byl v tu stranu příval, až rybník strhl a nenabytých škod nadělal.

Cerunda viděl ji také na parkáně, jak proti Třebízi hrachovinou mávala a ve dvakrát čtyřiadvaceti hodinách vyhořelo půl Třebíze.

„Šelma čarodějná,“ zvolal mlynář Molitoris, „však ona i tu vichřici spůsobila, aby zničila stopu.“

Ale pan BurJan se zamračil.

„Přiveďte ji a dokážu vám, že je nevinna jak tu to děcko.“ A pan BurJan hladil dcerku mlynářovu po kučeravé hlavičce.

Pan Mistr vzal zemana za ruku a vedl jej do fary, tam však překvapil jej rytíř prosbou, aby mu napsal list Ozmanovi ze Štampachu, aby ihned domů se vrátil a v majetek po otci se uvázal.

„Půjdu ku strýci na Černčice,“ pravil zeman; „ve tvrzi mne děsí.“

Mistr domlouval a přemlouval, když však nic nepomáhalo, napsal žádaný list, s kterým vypraven krčmář, poněvadž byl cest i krajin těch znalý.

Zeman zůstal na faře.

Úmysl páně BurJanův velice pohnul jeho poddanými. Ozmana ze Štampachu, ač teprv dospíval, když je opouštěl, znali již dobře a netušili si při něm žádného blaha.

Rychtář s konšelem přišli a klekli před pánem, aby jich neopouštěl, panu BurJanovi vytryskly zase slze, ale zavrtěl hlavou. Stál na svém.

„To nám ti Pětipejskové věštili,“ povídali si Kvíličtí a jeden přes druhého projevoval obavu před budoucností.

Ku konci druhého týdnu po hrozné oné vichřici a útěku Michalovu přijel pan Ozman ze Štampachu.

Proměnil se velice.

Z bujného, svižného mladíka stal se ramenatý, zamračený muž.

„Buď nám Bůh milostiv,“ šeptali si Kvíličtí, pozorujíce tu tvář, na které stopy vlídnosti a lidskosti nebylo.

A jak se posupně ušklíbl, když spatřil trosky své rodné tvrze.

Pan BurJan, shromáždiv své poddané, představil jim nového dědičného pána a vyzval je, aby políbením ruky mu slíbili poddanosť a člověčenství.

Stalo se a druhý den na to vezl Molitoris pana BurJana na Černčice.

Vzkázal ještě svým bývalým poddaným přání všeho dobra, Řehůřkovi pak a Šimonovi radu, aby byli toho pamětlivi, že je podruhé vichřice trestu nezbaví.

Posledním činem páně BurJanovým za jeho „panování“ byla — milosť.

(Pokračování.)

Proč lkáti.

Zas přišel čas, v němž svět se budí,
pln kvítí, zpěvu, sladkých tuch,
i zachvěla se klenba hrudi,
a na čelo mi klepal Bůh:
Spěš v rodný dům, tvé srdce strádá,
já vím, co přeje si a žádá
ten jeho plachý stesk a ruch!

I letím křídly vlaštovice
pod dávno nevídaný krov,
skráň stydne mi, leč plane líce,
ret chvěje se, leč nemá slov;
mým před zrakem se náhle stmívá —
kdo líbali mne, všecky skrývá
ten temný, chladný, němý rov.

Mně zdá se, zář jak k nohám vniká,
že šlapu mládí svého květ,
mé oko vlhne, duše vzlyká,
leč jako ve snu šepce ret:
Proč lkáš? Zda mysli vzdušné hrady
a nebe, jež jsi ztratil tady,
Bůh nedává ti v písni zpět?

Adolf Heyduk.

Švýcarská pověsť.*

Tam podél jezera potulný šumař — Čech
z poslední chalupy do čiré noci štván,
kdež aspoň pro synka byl žádal za nocleh —
zlou přírodou i lidem tvrdým ve psí dán,
zoufale potácí se cestou nad propastí
a vzývá blesk, by rázem pozbavil ho strastí.

Svou ztrativ milou vlasť, kdež najde sobě cíl?
Či tam, kde souzeno mu tupým sluchům hrát,
a za to sotva chléb mít se psem za podíl?
či tam, kde s liškami jest v brlohu mu spát,
kamž nesvitne mu jas — jen leda v noci lunou,
kdež pohovoří si jen s důvěrnou svou strunou?

Oj, kdyby toho jeho synka nebylo!
živého obrazu kdys' družky blahých dob,
v nichž mu, ač kacíři, sluníčko svítilo . . .
byl by si v lůně vod již dávno našel hrob.
Však pro synáčka dále kráčí v cizí nivu
jsa rád, když pro něho vyloudí chleba skývu.

„Tatoušku, pro boha! — již dochází mi dech!
postůjme drobátko, sice ti zahynu;
po stráni léčivý snad najde se tu mech,
jímž sobě krvavé již nohy ovinu,
než půjdem dál; vždyť během od božího rána,
ostrými kaménky mi pata rozbodána.“

Tak úpěl ubohý, spínaje otci vstříc
své ručky vysmahlé — však darmo, musel dál,
neb šumař zoufalý již prosby nedbal víc
ni nářku jeho, sám ač mdlobou vrávoral.
V tom náhle postřehl, jak příval před ním hučí —
i uskočil a sevřel hocha do náručí.

Kde nalézt ochrany, nevěděl — netušil —
ač přál si raději, by v zem se propadnul,
neb k srdci pronikal mu tichý hochův kvil,
an s výšin ledových v dol ostrý vichr dul,
jenž zmítal jezerem při hromův rachocení,
věstících zbloudilým, že pro ně spásy není! —

---

* Pověsť tuto vypravují o červeném kříži, vytesaném na skále u Vierwaldstaetského jezera, kteréžto místo nazývá se Kindlimord.

Co krok litější blesk prorážel temnoty,
jež zmoci nemoha, vždy chodce oslepil,
an běsným třeskem svým jej budil z mrákoty
o závod s lijákem, jenž prudce v tvář mu bil;
a nikde bídnému pobřežní, strmé skály
tou cestou prokletou přístřeší nedopřály!

Sám zmořen klesal již s dvojím svým břemenem:
to jedno v úzkostech se k němu tulilo,
to druhé, k plecím spjaté tuhým řemenem,
o nohy kostnaté mu temně zvonilo.
Nastojte! Které z nich má spíše obětovat?
Či lze mu bez houslí synáčka vyživovat?

I stanul — vzepřený o skálu na chvíli,
by k spěchu dalšímu se vzduchem napojil,
a v tom, aj bezděčně ho slzy polily,
an mračen chumáč zlý se nad ním rozdvojil,
a z něho vynořil se měsíc v stříbrolesku,
jakoby k výšinám chtěl ukázat mu stezku.

V ty sněhy strmých hor duhové krásy stlal
ten posel nadzemský, z ledovců tvoře ráj —
a o kry třpytivé jakoby v zvonky hrál,
by svábil chudáka ve vzdušný svatoháj,
v ty luzné paseky, v nichž se tak volně dýše,
když tvrdým hradem tam i pastuchova chýše.

„Ba tvrdým přes příliš! Vždyť pak tam našincem
zhrdají, zkoumají ho dřív, než pohostí,
když nedbají, že Čech i doma cizincem,
jen za to, život svůj že v šanc dal volnosti.
Tu svou jen pro sebe si tady vydobyli —
a škoda krůpěje, již za ni procedili! . . .“

„Čech horší cikána! tak se těm bláznům zdá;
(jednoho s druhým hned nejlépe popravit!)
však cikán kajicný alespoň duši má,
již pěkně oprátkou lze k spáse připravit;
kdež proti tomu Čech i v skřipci zatvrzelý,
zůstává beranem, jenž propad peklu celý.“

„Tak o nás ciziny zní jednozvučný soud —
Kainovým znamením nám všade vyhnanství;
kdo s nimi nevyje, ten ohavný jim bloud . . .
Ó té jich lidskosti! a toho křesťanství!!
Čistého lososa tu sobě na svém Rüttli
na místě svobody v děravé koše chytli!“

V ta slova propukal vyhnancův žal i hněv,
jenž bez ohlasu dál se lomil o stěny,
ač v něm nad losem zlým již bouřila se krev,
že na pospas tu dán svévoli Štěstěny.
Oj, kdy ta rozmarná i Čechu práva bude,
kdy ona zakřepčí, jak on jí pozahude? ...

I složil synáčka před sebe do mechu,
odepnuv s ramenou své housle milené;
a v mžiku, nedopřáv jim ani oddechu,
vyloudil sobě z nich zvuky tak šílené,
že svitem hladiny se vlnky rozechvěly,
jak by jim vévodil — sám hrou svou trna celý.

To v divém nadšení — až zvolna rozepěl
se písní pobožnou svých bratří rozprchlých,
s kterými kdysi rek do svaté války spěl,
svůj hotov život dát „pro lásku bližních svých.“
Zdaž nejbídnější on teď není mezi všemi?
Tož hrál v tu hluchou dál, až znáhla klesl k zemi.

Nebylo síly víc v tom těle zlomeném,
jak bleskem sražený se v prach tam povalil.
Ha! nepraskl o teď cos' pod jeho kolenem?
Nezavzněl v třeskotu kýs pronikavý kvil?
Či vzkřek to smrtelný, jenž lomcuje mu hrudí?
Ach lépe šumaři, pakli se neprobudí! —

Již po výdělku má. Již selhal s žitím boj;
vždyť nebi klnul by, ten těžký střesa sen,
kdyby tu jediný své trudné těchy zdroj
zřel v hrůze pod sebou, jak v tříšť je rozdrcen.
Ó šťasten jest, že neví objat chmurnou mdlobou,
jak naděj poslední mu vzata sudby zlobou.

Však jeho syn, ten bděl! Jej hudbou kouzelnou
jak píseň mateřská skolíbal houslí hlas —
teď mžikem otcovou však tísní smrtelnou
jak ranou hromovou byl vyburcován zas.
S výkřikem: Táto můj! přiskočil zděšen k němu
a s nářkem na prsa se vrhnul omdlelému.

Chudinka, bez rady, vzlíkaje o pomoc,
jal se ho probouzet — mu znojnou hladit skráň,
co zatím v průsvit mdlý už rozbřeskala noc,
jež rosou ronila mrazivé slzy naň.
Tím starý procitnul, své zraky vytřeštěné
vbodaje do syna, zřel housle roztříštěné.

„Buď proklet na věky!“ — Tatoušku, bohu dík!...
„Cos mi to udělal?“ — Jak rád jsem, že jsi živ!
„Buď se mnou zatracen!“ — V tom hošík děsně vzkřik'
an otec šílený, zlou kletbu vychrliv,
na věčné znamení již nesnosného žalu
svým děckem zuřivě o sráznou mrštil skálu.

To věčné znamení, hle, krvorudý kříž,
jenž tamo poutníkům k výstraze vytesán,
z nichž třeba tisící neptá se ani již,
proč, který smrtelník zde v zoufalství byl hnán.
Čím to, že hrůzný děj ten pod staletým mechem
mi k srdci promluvil? Snad proto, že jsem Čechem?

Jos. V. Frič.

Lidské včely.

Román od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

Zpráva o úmrtí Norbertově rozlétla se již po celém domě. Sousedé a domácí lidé vnikali do bytu, nedali se odbýti. Věřilo se všeobecně, že úmrtí bylo násilné. Hlasy ozvaly se: „Což nebylo ještě posláno pro lékaře?“

Ano, pro lékaře. Emerich to zachytil, poslal pro něho.

Emerich ji cítil, tu omračující ránu osudu. Ale jako tonoucí vztyčuje hlavu nad vlny a lapá po vzduchu, tak hledal duchapřítomnost. Chtěl vší silou opanovati sdrcující dojmy a býti něčím v tom zmatku.

Nicméně nevěděl si rady. Poslal pro lékaře.

To bylo něco, ale než ten přišel, bol v Emerichovi vzrůstal, vyvinoval se. Zpočátku byl pouhým omráčením. Pak nabýval určitosti a vedle toho jej div neutrápil matčin nářek, pláč sester, soustrastné otázky cizích lidí, a pohled na Leni, která stála nedaleko mrtvoly jako Nemesis, jej zbavoval posledního zbytku duševního klidu.

On zpočátku neplakal. Ale první slzy, které mu z očí vytryskly, platily tomu, že se nemohl oddati pouhému bolu o drahého otce a že tu bylo tolik vedlejších strastí, jež sobě více práva osobily. Náhle nemohl vydržeti v pokoji úmrtním a vyšel ven, vrávoral skrze ostatní pokoje a vešel maně do pokoje sester.

Tu spatřil děda, o jehož přítomnosti nevěděl, neb ráno byl zaspal osudné jeho klepání a nevěděl nic o té návštěvě. Hluk, způsobený úmrtím otcovým, vyplašil ubohého mladíka z krátkého spánku a posud nevěděl, jakým způsobem teta Leni se vzala u nich.

Najednou stál před tím krutým, zatvrzelým dědem, který včera jeho a sestry surově byl odstrčil. Teď byl zde. Co tu chtěl? Pomoci! Bylo pozdě.

Stařec utřel si slzy. Emerich viděl, že pláče. Byl tedy obměkčen. Bohužel bylo pozdě.

Tu vypukl dlouho přemáhaný bol mladinkého mužného již člověka v celé síle a on vrhaje se na sedadlo, zastíraje si oči, zvolal hlasitě s pláčem usedavým: „Vy jste mohl pomoci! O Bože! Tohle nemuselo být.“

Děd hleděl na něho jako zkamenělý a hoch oddal se pláči vášnivému.

Starý propověděl za chvíli: „Vždyť jsem přišel. Kdo může za to, že je pozdě. Tak velkou věc, jaké jste si ode mne žádali, musí sobě člověk přece rozmysliti aspoň přes jednu noc.“

Emerich zamyslil se. Pomoc přišla a bylo pozdě. Měl tedy pravdu včera ještě, že v pomoc věřil. Ale co měl si mysliti o Prozřetelnosti, že nechala hnáti běh věcí tak, až bylo pozdě, když pomoc přišla? „Pozdě!“ Jeho svěží duševní síla opírala se tomu slovu. Byl by ho chtěl vymazati z mluvy lidské.

„Pozdě není nikdy,“ bývala jedna mezi větami jeho samostatné věrouky. Měl se jí spustiti teď po této sdrcující zkušenosti? K tomu byla jeho vnitřní bytost příliš houževnatá a hledala nyní aspoň stebélko, aby se ho zachytila se svým přesvědčením samorostlým.

„Pozdě, pozdě!“ Ale on si umiňoval ještě včera, že nikdy sobě zoufati nebude. Jako bleskem projela mu hlavou myšlénka. Klekl vedle starce, přitiskl ke rtům jeho tvrdou, upracovanou ruku a řekl: „Snad by se dala aspoň památka otcova zachránit, je-li jeho drahý život ten tam.“

Stařec vyškubl mu ruku, odstrčil jej od sebe. Zas padlo to na něho a pravil k sobě: „Co je mi po nich?“ Srdce nezahřálo se mu dosti málo pro nevlastního vnuka.

Emerich vyskočil a přešel prudce několikkráte pokojem. V něm burácela síla, dobrá sanguinická vůle, neústupná energie nezkušené mysli. Byl v takové náladě, že by se byl dal mučit, odpravit, že by se byl v otroctví zaprodal.

„Dědečku,“ řekl, přecházeje takto, „já sám nahradím rodině velkou oběť, o kterou teď prosím. Chci, budu pracovat jako obr.“

„Ty?“ děd usmál se tak trpce, že není slova pro ostrý hrot tohoto úsměšku starého upracovaného člověka, v práci strpčeného, naproti mladému člověku, kterého má za hejska.

Emerichovi vnikl ten hrot hluboko do bohatého nitra a živá, teplá krev z hlubin srdce vytryskla tím bodnutím do živého.

Každý nerv jeho milého, mladinkého obličeje se zatřásl a veškeré to zachvění dodalo jeho tahům nového nebývalého výrazu.

Děd neohledl se naň. Díval se zamračeně z okna s touhou, aby se odtud co nejdříve dostal.

Emerich slyšel, cítil, viděl napsanou kolem sebe na všech předmětech dědem pohrdlivě vyslovenou slabiku: „Ty.“

„Ano já!“ odpověděl nyní drsné hlasem hlubokým.

Děd ohlédl se a řekl stále trpce: „Prosím tě! Kdybys nemluvil. Je to k zlosti a k smíchu. Nic neumíš. Než k něčemu se dostaneš, jestli se dostaneš, budu dávno v zemi pochován co žebrák, neb již vidím, že budu muset všecko dát aspoň pro tu památku.“

Vypukl v pláč. Ach, to byl pláč! Zdál se dítětem a Emerichovi bylo ho nekonečně líto. Nahlédl všecko, nahlédl, čeho si na ubohém starci žádá a on se mu nezdál více ukrutníkem; naopak byla krutosť na Emerichově straně. A teď měl jistotu, že stařeček tu otcovu památku zachrání. Ach, co měl učiniti pro něho!

„Dědečku,“ řekl málomyslně, „což, kdybyste mne vzal do učení. Zanechám studií. Stanu se hrnčířem. Zkuste to se mnou. Uvidíte, že nebudu horším než-li jiní učenníci. Vyhnat můžete mne každý den, kdybych vás zlobil. A nebudu-li zlobit, budu dělat pro vás aspoň tolik, co bude v mé moci.“

Děd přestal plakat. Byl překvapen návrhem toho sanguinického hocha. Odpověděl mručivě, ale nikoli docela odmítavě: „Budeš pak chtít všemu lépe rozumět než já a vyrveš mi to poslední. O, já tě znám.“

Ale v srdci to tak necítil. Emerich stál vedle něho, k němu skloněn, smuten, zpola přemožen tím těžkým okamžikem. K námitce této neodpověděl ani slova. Opřel zrak o zem a těžký vzdech mu vzedmul ňadra.

Děd zadíval se teď do jeho obličeje a myslil si: „Od otce nemá jediného tahu, leda něco kolem úst a postavu. Komu je tedy podoben? Matce ani dost málo! Snad vlastnímu dědu, bratru Pavlovi. Ano, to nejspíše.“

Měli v této rodině smysl vyvinutý pro pozorování podoby, za kterou příčinou také vznikly malby podobizen dosti cenné na poměry jejich. Petr, ač jindy nevšímavý, byl pozorovatelem fysiognomie a jeho dělníci věděli, že jim poznal na obličeji faleš anebo jiný nepříznivý cit.

Uprostřed těžké katastrofy, v níž se nalezal i s tímto vnukem, probudil se mu divným způsobem smysl tento a opakoval si: „Ano, nejspíše ještě Pavlovi.“

Emerich nevěděl, jak děd jeho obličej zkoumal a pozdvihl k němu očí: „Zavazuji se při bolu svém pro nešťastného otce,“ pravil, „budete-li mne chtít míti kolem sebe, budete-li mne moci potřebovati, že vás neopustím, že od vás nic nebudu chtít, než co si prací vydělám, že vám nic nevyrvu, že vám neublížím, že odejdu od vás na hodinu, kdybyste mne nechtěl u sebe míti.“

Tak zaprodalo se fanaticky šlechetné to dítě tělem a duší za památku otcovu, aby aspoň ta byla zachráněna, aby jeho bol nečinně se nerozplýval, aby se opřel osudu, aby dokázal, že nikdy není pozdě jednat.

Což ani touto přísahou ještě nezahladil trpký a nedůvěřivý starcův úsměšek? Díval se mu neohroženě, ba přísně, ne více prosebně do očí.

Děd nedal pranic na tyto sliby. Ale pohled Emerichův naň účinkoval. Po kom měl hoch tyto tmavě černé oči, že nebylo rozeznati zřítelnice od duhovky? A po kom ten pohled?

Petrovi byl tak divně povědomý, že jeho srdcem hnul ještě více než památka nebožky ženy.

Nebylo té chvíle času na to mysliti. Kroky ozývaly se. Bylo slyšeti ve vedlejších pokojích volání: „Kde pak je Emerich? Náš Emerich?“

Pavla a Karla jej hledali. On otevřel dvéře a šel jim vstříc. Obě jej objaly.

„Lékař je zde. Pojď tam také,“ prosily: „Bojíme se tak hrozně, co řekne. Maminka to nepřečká.“

Vzdálil se. Petr zůstal sám. Úzkost mu stáhla znova hrdlo. Viděl zas v duchu topoly Olšanské, pak zvláštní, divně povědomý, divně účinkující pohled Emerichův a mumlal: „Vždyť to udělám! Vždyť zachráním jeho památku a jejich jméno.“

Dvéře za dětmi zůstaly otevřeny. Petr nebyl již s to zůstati na místě. Šel krok za krokem za nimi s rukama nataženýma jako slepec, jenž hmatem hledá cestu. On také hledal hmatem starého bolavého srdce cestu na poslední kroky ke hrobu.

Tak přešóural se přes dva pokoje, až došel mezi dvéře, odkud k němu vnikaly hlasy z úmrtního pokoje.

Naslouchal se sinavým obličejem. Ticho. Ani slova. Nikdo teď neplakal, nemluvil, ani nešeptal. Lékař ohledával mrtvolu. Dlouho zdálo se to trvati. Pak bylo promluveno krátce a suše. On nerozuměl slovům. Sténavý, pláčem dušený pláč paní Norbertové odpovídal. Více hlasů mluvilo. V tom bylo však slyšeti jakési uspokojení. Petr cítil ho bezděčně také.

Dvéře otevřely se prudce do předpokoje. Lékař odcházel, poroučel se rodině velmi srdečně. Nařizoval, aby paní Norbertová svého zdraví šetřila.

Děvčata doprovázela lékaře až ke vchodu. Emerich šel za nimi.

Pak zahlédl děda, jenž tu v koutku stál všecek zkroušen, a obrátil se k němu.

„Bohudíky,“ pravil, „aspoň jedna tíže je s našich srdcí svalena. Otec zemřel smrtí přirozenou, náhle, bez zápasu, ochrnutím srdce. Je to věc přepodivná. Lidé nebudou tomu chtít věřiti, ale jen když my to víme jistě a když to veřejně bude zjištěno.“

Petr vzpřímil se. Jeho temná tvář trochu se projasnila. Též s něho spadla tíže. A on ji byl cítil nejvíce. Měl teď za to, že zázrak se stal prostřednictvím jeho nebožky v nebi. Cítil se posilněn a povzbuzen.

„Co lidé!“ zvolal prudce. „Lidé budou musit věřiti. A teď vezmi ty to do ruky a já půjdu všude s tebou, vyhledej otcova nejdůvěrnějšího přítele, dojdi, kam myslíš, aby si se dověděl, co se dá dělat. Ptej se matky, co by radila, jakých kroků by tu bylo třeba a všude řekni, že se nahradí vše, nikoli jen na krejcar, ale s úroky dvojnásobně, bude-li hanba prohlídky uspořena. A teď jednej, pravím ti.“

Emerich mu neděkoval. Jenom se podíval na starého muže a ten věděl teď najednou, čí oči z Emerichových naň se dívaly. Byly to jeho, Petrovy vlastní hluboce černé oči. Byly to ty oči, s jejichžto paprskem z mládí se setkával v malém zrcádku, v neděli, když trochu se zdobíval s touhou, aby se zalíbil jí, která mu život nikdy neosladila za všecky jeho oběti.

Ba právě. Byly to ty oči tehdáž ještě dobromyslné člověka, jenž se rád obětoval a rád sloužil, rád pracoval, byly to ty poctivé oči neunavného pracovníka, schopného velkého sebezapření.

Petrovi nebylo teď nic těžké. S paní Norbertovou nebylo řeči, když se jí tázali, co by se teď dalo činit.

Ale Pavla myslila, aby děd a Emerich došli k tomu a tomu kollegovi otcovu a s ním přímo se poradili.

Oba spěchali tedy ulicemi, oživenými denním ruchem, aby starý úl se zbavil medu po dlouhá léta práce nastřádaného pro ty, kteří nepracovali a jen užívali.

Mladá včelka měla se teď osvědčiti, nestane-li se také trubcem, který sám sebe ze společnosti soudruhů vyhodí, bojí-li se trestu pracovitých včel.

VII.

Pohřeb Ludvíka Norberta byl jeho postavení zcela přiměřen, měl srdečné účastenství přátel rodiny a shromáždil také dosti zvědavců.

Ve všech kruzích bylo známo, jak věci vlastně se měly a že starý pán kryl velký deficit v pokladně Norbertem zpravované. Vše zapravilo a uhradilo se způsobem takovým, že nedošlo k veřejnému zakročení. Vše bylo nalezeno v pořádku při prohlídce pokladny. Česť a poctivé jméno rodiny bylo úplně zachráněno. Nicméně bylo také známo, že starý pán teprv se objevil, když bylo nejhůře a každý ještě myslil, že Norbert sám sobě sáhl na život.

Paní Norbertová dala se odvésti po návštěvě lékařově do své ložnice a plačíc ulehla. Nepromluvila ani slova s tetou Leni, která ji také neoslovila.

Teta Leni přistoupila k bratrovi, když se měl k odchodu s Emerichem a chytila jej za ruku; chtěla mluviti, ale on, jakoby jí neviděl. Odešel.

Odešla tedy také domů. Pavla a Karla měly se k ní. Ona je odstrčila nešetrně a nepozdravivši je, odešla domů. Pozvolna vytratili se lidé z domu přišlí také a vchod u bytu byl opět uzavřen.

Pavla a Karla posadily se u matčiny postele mlčky. Vše zdálo se jim pouhým těžkým snem. Každý okamžik věšel se jim na mysl jako olovo . . .

Pak přišli pohřební zřízenci, pak ještě jeden lékař, pak ještě jiní lidé. Všude byl zmatek a nepořádek a plesové obleky určené pro dnešní ples zdály se býti dvěma zlými posměvačnými běsy, kteří mučili trpící děvčata svým pohledem.

Pavla je zavřela. Uklízela, přehlížela vše vůkol s těžkým srdcem. Co bude dále, nevěděla. Že přijde ještě potupa na rodinu, obávala se. Nedůvěřovala ještě dědovu zakročení. Karla jí pomáhala, tiše plačíc, sdílejíc s ní obavy, které Pavla před ní vyslovila.

Emerich vrátil se z obchůzek s dědem teprv dopoledne sám. Děd šel domů. Teď upokojil sestry a spěchal také matce říci, jak se pořídilo. Sestry byly neskonale vděčny.

Paní Norbertová byla vstala a zkoušela něčeho pojísti. Kynula lehce hlavou ke zprávě Emorichově o tom, že děd jim zachránil otcovu památku a děti přičítaly její lhostejnost k tomuto spasení převelkému bolu o otce.

Touže chvílí byla ohlášena návštěva, jež dětem nevhod přicházela, ale kterou paní Norbertová žádným způsobem nedovolila odmítnouti.

Byla to táž paní Deňková, která byla Emericha a jeho sestry včera zastavila na ulici a přes moc zdržovala. Přicházela sama bez dcery.

Vpadla mezi truchlící rodinu s medosladkými slovy a s banálními frásemi kondolenčními, které paní Norbertové byly skutečnou útěchou.

„Kdo byl by si pomyslil, že něco tak hrozného se stane,“ pravila paní Deňková, „když jsem včera potkala slečinky a mladého pána. Viděla jsem ihned na nich, že něco je znepokojovalo a že byla návštěva z venkova pouhou výmluvou. Pan otec byl bezpochyby již churav a nemělo se to rozhlásiti. Zajisté šli k lékaři všickni tři?“ tak vyzvídala.

Paní Norbertová, jež chápala, že paní Deňková je potkala na cestě do Hlemýždí ulice, nechala to tak platiti. Nemohla posud mluviti, ale necítila dokonce neupřímnost ve slovech té paní; naopak bylo jí ulehčením jí naslouchat.

Dcery a syn vytratili se a zůstala s ní dlouho sama. Byla proudem její slov jako ukolébána a přijala vděčně nabídnutí, aby k ní přišla na dobu pohřbu, při němžto se ukázati, myslila, že nemá dosti síly.

Rozloučila se pak na vždy s tím manželem, který ji příliš byl miloval, jí příliš hověl, s nímžto žila ve štěstí a v zábavách více než dvacet roků.

Bolem přemožena omdlela. Paní Deňková přijela pro ni a byla již přítomna. Pomohla ji křísiti a když se vzpamatovala, spěchala, aby s ní odjela raději hned.

Paní Norbertová dala se odvézti zpola ve mdlobách v kočáře do příjemného příbytku své přítelkyně, která ji usadila ve spacím pokoji, aby nebyla vyrušena, kdyby náhodou nějaká návštěva zavítala.

Paní Norbertová klesla tam na pohovku. V srdci měla jako šíp. Cítila velký bol, ale o budoucnost svou a svých dětí neměla starostí. Ani myšlénkou nezavadila posud o otázku: Co budeme nyní dělat. Kterak žít a zaopatřit děti? Nestarala se, má-li nároky na nějakou pensi. — Že neměla v rukou žádného jmění, věděla, že byl deficit uhražen, zdálo se jí přirozeno. Bylať zvyklá spoléhati se na muže ve všem a posud jí nenapadlo, že se musí teď někdo jiný starati o živobytí její a rodinu. Těchto zájmů nebylo pro ni na světě.

Paní Deňková starala se o ni tak něžně, pečovala o ni takovým způsobem, že se jí jazyk rozvázal.

Vypravovala nyní, jak šťastna se svým mužem byla, jak býval k ní dobrý, ničeho jí neodepřel, ať žádala, co žádala. Jak neměla plakati oň vždy znova.

Zas přišla řeč na včerejší setkání paní Deňkové s dcerami a se synem paní Norbertové a tato opravila omyl paní Deňkové.

Nikoli, Ludvík nebyl včera ani dost málo churav. Děti šly navštívit po dlouhém čase zas jednou dědečka a to je rozčilovalo, neboť nevěděly, jak budou přijaty. Ostatně byla doma malá nepříjemnosť. Paní Norbertová nevěděla, proč by této osvědčené přítelkyni vše důvěrně nepověděla. Norbert měl jakousi starosť, jak jinak nebývá v úřadech. Ale celkem ukázalo se pak, že na tom nic nebylo, že zbytečně se znepokojoval.

Paní Deňková dokonce nelitovala, že ji k sobě pozvala. Její vášnivá zvědavosť měla hojné žně. Vyptávala se obratně a úlisně na pana otce, na slečnu tetu.

Paní Deňková slyšela od někoho, že oba přišli k Norbertovům časně ráno, když posud všickni spali a nikdo netušil, že ubohý pan Norbert skonal.

Paní Norbertová přisvědčila krátce, že tomu tak bylo. Paní Deňková vypřádala dále svou vyzvědačskou síť.

Ten starý pán a dobrá slečna teta těšili se zajisté z návštěvy vnoučat a zbytečné byly obavy těchto, že nebudou dobře přijaty. Není-li pravda? Pak pospíšili hned časně ráno příštího dne návštěvu splatit. Jsoutě asi zvyklí časně vstávati. Jakým byla asi štěstím tato ranní návštěva, mohla si paní Deňková pomysliti. Sama Prozřetelnosť tak to nastrojila, aby byli ti dobří dva lidé na blízku a radili a pomáhali v těžké chvíli.

Paní Norbertová naslouchala s udivením tomuto optimistickému výkladu a teprv nyní vzpomněla na návštěvu obou starých lidí po ránu, na to divné klepání. Uhodla, že oni to asi klepali. Protřela si rukou čelo a odpovídala paní Deňkové zmateně. Avšak tato nasbírala látky dost a dost, aby dále pak vypravovala o všech těchto věcech ve svém společenském kruhu.

Zatím vylezli Petr Vyskočil a jeho sestra Leni ze svého hlemýždího domečku a ubírali se ku pohřbu Norbertovu. Šli opět za sebou jak obvykle. Ale jak byli sestárlí! Co přetrpěli poslední dobou! Oloupeni, ochuzeni byli. Teď byla jejich spořivosť na místě. Teď neměli opravdu ničeho nazbyt a musili žíti z ruky do úst, jak se říká. A ještě šli na pohřeb jemu, který je okradl jako zákeřník.

Každých několik kroků Leni užila velkého plátěného kapesníku a skládala jej pak vždy zase do pravidelného čtverhranu. Její nos byl špičatější a fialovější, líce a ústa zapadlejší než před tím a co vrásek přibylo v tom obličeji zoraném starostmi, jindy zbytečnými, nyní však oprávněnými!

Nicméně bylo dosti podivno, že neměl tento obličej výraz sklíčenosti anebo vzdoru. Naopak, chvílemi zasvitly zelenavě modré oči staré Leni vítězně a někdy, přestávala-li plakati, přeletěl zlý úsměv její rty rychlostí a pomíjejícností blesku.

Naopak vypadal Petr po minulých těžkých zkouškách zušlechtěn. Ztráta téměř celého jmění na hotovosti působila mu hluboké trápení a chýlila jeho šíj ještě hloub nežli před tím, ale trpkosť a tvrdosť jeho zdála se rozplynulá. Kam se poděla, tam byla, bezpochyby očekávala nejbližší příležitosť, aby opět zajala tu mysl ve svá pouta.

Ale nyní byla přeplavena proudem vzpomínek, znova probuzených mocnou láskou k ženě a divuhodnou snahou obětovati sebe za jiné. Tato snaha byla Petrovi vrozena. Dovedl se druhdy odříkati toho nejmilejšího bez reptání a nenapadlo mu činiti nároky na vlastní štěstí, nebylo-li mu souzeno.

Kdyby nebylo bývalo sestry Leni, byl by našel tento skromný člověk štěstí svého života v těchto obětech, nebyl by si přál ničeho jiného než namáhati se pro svou ženu, její dceru a ženiny vnuky. Byl by dávno všecko dal a ničeho nebyl by si žádal pro sebe.

Vedle těchto velkolepých cností byl v jeho nitru přece také zárodek sobectví a sestře Leni podařilo se ho zachrániti, aby tato vlastnost všelidská v něm úplně nezahynula. Pěstovala ji opatrně, poskytovala jí přiměřené potravy, přesadila ji v půdu dokonalého samotářství. Ona bujela a kvetla. Avšak vzduch zavál do jeho žití a ohnul ji jako rákosí.

Co přečkali ti dva staří lidé duševních zápasů za minulé tři dny, bylo as těžko sůčtovati jejich strážným duchům. Bylať s podivením, že chudáci tomu nepodlehli.

Jeli společně v povozu za pohřebním průvodem.

Půl cesty jeli, aniž promluvili. Pak ujala se Leni slova.

„Co bude nyní? Ona (mínila svou neť Norbertovou) nestará se o nic. Dělá, jako by mohlo býti vše, jak bývalo. Ten skvostný smutek, co objednala bez rozmyšlení sobě a dcerám! Bude míti aspoň nějakou pensi? Či neví se to ještě?“

Petr odpověděl úsečně: „Již se to ví. Nic nebude míti.“

„Pro Kristovy rány!“ Leni vzkřikla a chtěla dále mluviti. Ale bratr ji zakřikl:

„Mlč. To vše vyjedná se ještě.“

Leni podrážděná namítala: „Ale!“

Petr zavřel jí ústa, skočiv jí do řeči: „Co ale? Budou pracovati, jako my jsme pracovali a pracujeme, jak naše rodiče pracovali. Nebudou-li chtít, budou žebráci. Nám do toho již pranic nebude. A my? Nu, něco přece zbylo pro případ nemoci, na pohřeb. Domek je bez dluhů a živnosť nám jde. A teď mne nech. Chci se modlit.“

Byli ve Volšanech. Povoz ještě drcal a klopýtal, nežli zastavil. Petr měl v srdci svatý klid. Nikdy nebyl ještě tak smířen s památkou nebožčinou, bratrovou i otcovou a se svým vlastním osudem. Modlitba toho prostého ducha, do té chvíle trapně pobouřeného, byla nyní mírnou dřímotou jeho vědomí.

Sestoupiv s povozu, sledoval rakev a hledal zrakem vrchole topolů u rodinné hrobky.

Leni belhala za ním s hlavou na levé rámě schýlenou, všecka skřivena. Nemohla teď plakati, ani se modlit. V očích jí cosi jiskřilo a to byl odlesk tohoto pomyšlení: „Nikdo neví, co mám dukátů a stříbrňáků, co losů a úpisů, co v záloženské knížce zapsáno. Dobře, že jsem se nikdy s tím nesvěřila ani Petrovi. Jaký teď je změněný, měkký jako vosk, žádal by, abych se s tím také vytasila. Snad by je všecky živil . . .“

Viděla v duchu tu skřínku s knížkami a cennými papíry, ty pytlíčky s penězi, jak to bylo vše složeno a uloženo ve schránce ve zdi, tak dobře zastavené velkým šatníkem, že nikdo neměl o té skrýši tušení.

Tento výklenek a pevná dvířka k němu dal otec její udělati, když domek vystavěl. Byla to z počátku jeho pokladna. Ale později koupili si rodiče prádelníky s dobrými zámky a nezdálo se jim nutno schovávati něco ve výklenku.

Leni, nejstarší mezi dětmi, vyžádala si tu schránku pro své malé poklady. Rodiče vykázali jí pokojíček, ve kterém posud měla ložnici i s tajnou schránkou a ona dala postaviti před schránku velký šatník. Ten stál na témže místě nyní už asi šedesát roků. Nikdo z přítomných členů rodiny nevěděl o této schránce za šatníkem.

Což ji nyní konejšilo pomyšlení na onen tajný poklad! „Teď budu teprv šetřiti,“ pravila k sobě a modlila se, aby ji Pánbíček k tomu posilnil. Nemyslila v modlitbách svých ani dost málo na hříšnou duši zemřelého, aby se zaň modlila.

Tohoto přijala rodinná hrobka do svého ticha a zavřela se pevně nad tím novým majetkem minulosti jí odevzdaným s veškerými činy, z nichžto nové osudy se vypřádají.

Truchlící poklečeli, postáli tam ještě v tichu a temné topoly vzpínaly se k nebi.

Pak uchopili se za ruce ti, kteří tu zbývali a mezi sebou se milovali, aby šli hrát dále v dramatu života ty své zlomkovité úlohy dle nejlepšího svědomí, neznajíce ani dost málo celkový plán dramatu toho, plného nekonečných bouří.

VIII.

Asi tři dni po pohřbu, když paní Norbertová ráno v devět hodin z lože vstala, vešla do pokoje, kde její děti byly shromážděny. Celovala je všecky s pláčem a tiskla je k srdci, což nyní ve smuteční náladě na potkání činívala.

Pak obrátivši se k Emerichovi, řekla: „Jen už nechoď toto pololetí do školy, můj synáčku. Byl bysi beztoho roztržit a já jsem tak šťastna, vidím-li tě kolem sebe. Bála jsem se, když jsem dnes tak pozdě vstávala, že tě snad již doma nezastanu, že jsi snad odešel do školy.“

„Milá maminko,“ odpověděl Emerich, sedaje vedle ní za stůl, kde na ni snídaně čekala v jemném porcelánu, „právě chtěl jsem ti sdělit, že tam více choditi nebudu ani toto pololetí, ani příští. Nebudu dále studovati a doufám, že s tím rozhodnutím souhlasíš. Ostatně nemohu je už změniti. Slíbil jsem to dědečkovi.“

Matka odšoupla snídaní a jakoby s oblak byla spadla, tázala se: „Proč nechceš studovati? Ty, takový výtečný student? Co měl jsi dědečkovi slibovati? Co jemu je po tom?“

Emerich vylíčil jí výjev s dědem, jak jej uprosil, aby zachránil otcovu památku a kterak se mu nabídl, že půjde k němu do učení. Té chvíle děd k tomuto návrhu ani neodpověděl, ale jak sebe pak obětoval, bylo známo. Po rekviích za otce, když Emerich v kostele s ním se loučil, řekl: „Jak bude s učením u mne?“ a Emerich odpověděl otázkou: „Kdy mám přijit?“ On ustanovil den, ale dodal trpce; „Však ty nepřijdeš.“ Emerich měl však úmysl přijíti a to mělo býti příštího dne.

Paní Norbertová vyslechla to všecko vytrhujíc Emericha přes tu chvíli výkřikem: „Ale to je hanebnosť!“ Ke konci pravila: „To jmění bylo moje. On neměl dokonce práva dělat s ním milosti a jakoby se obětoval. Ty svého slibu nedbej pranic. Já tě z něho propouštím a beru zodpovědnost na sebe. Nedovolím, abysi studií zanechal.“

„Ty zapomínáš,“ maminko, „že soud tě odmrštil, když jsi dědečka pro to dědictví žalovala. Jmění náleželo jemu, a nikdo nemohl jej donutit, aby je vydal. Dal ho z dobré vůle a my náležíme, díky tomu, teď mezi poctivé lidi. Odpusť mi tedy, že tě poslechnouti nemohu. Musím jíti zítra do dílny.“

Matka vypukla v pláč, až dostala křeče tak, že byla chvíli bez sebe a děti ji křísiti musily.

Karla plakala také a usilovala, aby Emerich matky poslechl. Vždyť mu byla přece bližší než ten zlý, nevlastní děd.

„Ale kdo mne bude živit?“ ptal se Emerich. „Vždyť pranic nemáme. Vstoupím-li k dědovi, budu hned zaopatřen. O mou výživu nebude více starostí. Doufám, že budu za krátký čas vyučen a pak budu pro vás pracovati“.

„Jako hrnčíř!“ smála se matka nervosně mezi pláčem. „To nám budeš něco platen.“

„To nevím. Jsou chudí hrnčíři, plahočí se do smrti v chudobě, ale náš praděd a děd nastřádali jmění a žili v slušném blahobytu,“ mínil Emerich.

„Ve slušném blahobytu!“ hrozila se matka. „Toť bylo nějakého mamonění, nějakého šetření. Ani vzpomenouti sobě nechci na svá mladá léta a co moje matka zkoušela v té rodině. O, můj synu, ty nevíš co činíš! Dej se přece varovat. Pro tebe takové živobytí není.“

„Ale co tedy dělat?“ Emerich zvolal. „Kdo bude mne živit ve studiích?“

Pavla vložila se do toho a stála nyní také na matčině straně.

„Je to pravda,“ namítala, „že je věčně žel tvého nadání a tvé píle, jestli že se za živa pochováš v té hrnčířské dílně. My nemáme ničeho, to je pravda. Ale dostanu-li já nějaké místo, budu tobě posílati všecken plat. Tak to snad půjde. Vždyť mladí lidé tak často studují bez prostředků. Nějak se to provine.“

Matka div neomdlela po druhé při slovech Pavliných.

„Ty že hledáš místo?“ zvolala. „Jaké pak místo, probůh?“

„Dnes je můj inserát již v novinách, maminko. Není pomoci. Musím hledati výživu. Hlásím se o místo jako společnice, jelikož nemám dosti určitých vědomostí, ani času nyní je doplňovati a zkouškám se podrobovati. Uvidím tedy, dostanu-li se někam s tím, co přece tak trochu umím.“

„Ty společnicí? Moje dcera ve službě!“ paní Norbertová spínala ruce. „Ale což je s námi tak zle? Ne, nikoli. Dědeček musí míti ještě peníze a vydati nám je teď. Budu jej znova žalovati.“

„Maminko!“ chlácholili ji Pavla a Emerich. „To nejde! Ty to sama také víš!“

Pavla podotkla, že by Bohu děkovala, kdyby našla dosti skrovného místa.

„Ale co si počnu já?“ bědovala matka, nejsouc schopna dlouhého energického odporu.

„Já tě neopustím nikdy,“ ujišťovala ji Karla, objímajíc ji vášnivě. „Kdyby se nám vedlo nevím jak, nepůjdu od tebe.“

Pavla dívala se na matku a na sestru s těžkým srdcem. Jakou myslily si budoucnost? Vždyť jim řekla tisíckrát, že nemají z čeho žíti a neměla odvahy naznačiti jim, že by měli také hledati nějakou výživu. Ony samy nebyly s to pochopiti tuto věc. Tak účinkoval na ně posud zvyk bezstarostnosti.

Toto trapné rokování bylo přerušeno návštěvou.

Bylať to švadlena, pro kterou Pavla byla poslala, aby vzala nazpět plesové obleky, přinesené v osudný den před otcovou smrtí.

Posud byly u Norbertů všecky tři služky jako za bývalých poměrů a švadlena byla ohlášena ve vší formě. Měla za to, že jest povolána, aby se vyrovnaly účty, neb ona také byla obstarala smutek pro dámy.

Karla vyňala ze skříní řečené plesové obleky a nabídla je slečně Marcelle, pamatujíc při tom také přesně na zapravení účtů.

To bylo třetí překvapení pro paní Norbertovou. Dívala se na čarovné obleky s nesmírným bolem.

„Věru Pavličko,“ pravila k dceři, „ty jsi velmi praktická. Ani ve snu nebyla bych si vzpomněla, že ty obleky tam v některé skříni visí. A máš pravdu, že je dáváš nazpátek. Teď nepomyslíme dlouho na žádný ples. Mámeť hluboký smutek za předobrého otce. Než ten uplyne a já zas pomýšleti budu, aby moje dcery svého mládí užily, bude tohle to dávno z mody. Bože, Bože! Když si pomyslím, jak jinak mi bylo, když jsem tyto toiletty jednala, když jsme se slečnou Marcellou všecky ty roztomilé detaily umlouvaly, než teď.“ Odešla plačíc z pokoje a Pavla bledá a málomluvná umlouvala již sama se švadlenou, zda-li by ještě jiné obleky neodkoupila. Spěchala pro ty věci.

Karla podotkla mezi tím v matčině duchu:

„Umínily jsme si nositi smutek dva roky. Pavla má pravdu, že se chce zbavit zbytečného šatstva. Co s tím? Darovat přece všecko se nemůže!“

Marcella zatím prohlédla stav věcí.

Slyšela také různé pověsti týkající se rodiny Norbertovy a chovala se chladně, podobna tlakoměru, který stav povětrnosti udává.

Pavla nenamáhala se ani dost málo vysvětliti, proč šatstva se chce zbaviti a umlouvala suše podmínky a ceny.

Nanosila věcí, že vypadal pokoj jako sklad. Chtěla co možná vše zpeněžit.

Švadlena povolila ve svém chladném chování. Pavlin přímý způsob ji spíše překonal než výmluvy paní Norbertové a Karly. Rozehřála se, a jevila ochotu v tomto obchodu takovou, že Pavla posléze ji vyzvala o radu a pomoc při prodeji ještě jiných předmětů.

Marcella dovolila si teď docela jiný ton a sice mluvila se slečnou Norbertovou jako s osobou sobě rovnou, zanechávajíc obvyklých přepjatých poklon. Pavla přijala to dobře a Marcella odešla.

Po jejím odchodu matka vytýkala Pavle, že dává rodinné poměry na buben tímto přenáhleným prodejem a že přece není tak nutno a nakvap peněz zapotřebí a šaty že mohly zůstati, kde byly.

Pavla řekla chvějícím se hlasem: „Vždyť není pohřeb dosud zaplacen.“

„Jakže? Děd toho neučinil?“ rozhněvala se matka. „Pošlete přece účty k němu. Kdo by se o to staral?“

Bylať marné dokazovati jí, že to nejde.

Domácnost byla toho dne velice rozladěna. Toho u nich nikdy nebývalo a každé slovo vyvolalo další nedorozumění.

Pavla byla propustila všecky tři služky a za několik dní vypršela jejich lhůta.

Paní Norbertová, dověděvši se o tom také v tento nešťastný den, byla znova ustrnulá i s Karlou. Vypukla v nářek, ve kterém ji Karla podporovala: „Co řeknou lidé? Jak můžeme žít bez posluhy? Co z nás bude? Ach, že si nás tatínek také nevzal s sebou. Tisíckrát lépe bylo by nám, kdybychom byli všichni najednou zemřeli.“

Pavla pokrčila rameny. „Ovšem,“ šeptala s povzdechem, ale vzpomněla-li na dobrodiní neocenitelné, že deficit byl zapraven, shledávala další útrapy snesitelnějšími.

Umínila si, že se bude učiti co možná od služek hrubé a vůbec každé domácí práci, dokud budou v domě. Ale ony neměly více stání v této sesouvající se domácnosti.

Přišly všecky tři prosit, zda-li by nemohli vystoupit již téhož dne a Pavla propustila je s radostí. Činila se nyní v domácnosti, posud ve velkém stylu vedené, seč právě byla a zajisté neměl Robinson na pustém ostrově tolik namáhání se zapálením ohně jako tato ubohá mladá dáma bělounkých ručinek, která až dosud v rukavičkách spávala.

V noci nespala samými starostmi velkými a malými, strachem před prací a časně ráno pachtila se s neposlušnou jiskrou.

Ani Emerich nespal. Celý předešlý den skládal své sešity a knihy a prohlížel každou se srdcem plným hoře. Každá ta kniha studentům fádní, ba od nich nenáviděná, byla mu teď drahou. Cítil teď, co obětoval. Byl by dal půl živobytí za ta, kdyby nebyl musil jíti k dědovi. Avšak sám tomu chtěl a za nic na světě nebyl by chtěl děda oklamat. Ráno byl tedy také brzo vzhůru a pomáhal Pavle oheň zapalovat a snídaní vařit; zkoušel při tom žertovat. Zatím mu bylo do pláče. Spěchal, aby odešel, než by matka vstala. Připomínal si hrdinsky, že člověk má osud v rukou svých, jak tomu věřil pevně, a nechtěl již slábnouti.

Pavla doprovodila jej ke dveřím a on jí padl kolem krku. Plakali spolu přece. On spěchal z domova jako na bojiště.

Starý děd nevěděl sám, jak jej Emerichovo nabídnutí, státi se hrnčířem, těšilo. Emerich netušil, jakou radosť způsobil tomu muži, který vůbec každou radostí pohrdal a skoro ani nevěřil, že by ho mohlo kdy ještě něco potěšiti z hlubin srdce. Teď, kde byl na stará léta o jmění oloupen, dokonce již neměl takového pomyšlení a svět zachmuřil se kolem něho, život se naň mračil vráskovitou tváří.

A přece těšil se. Nebyl by se k tomu přiznal sám sobě ani za náhradu svého jmění a přece bylo tomu tak.

Když hoch mu učinil toto nabídnutí, neměl ho za hodna, aby k tomu odpověděl. Ale bylo mu, jakoby měl náhle v žilách pěnící se víno místo své těžké, kalné krve.

Stále myslil na Emericha. „Přijde, nepřijde?“ Vzpomněl si, že mu nedal odpovědi k jeho nabídnutí. Odhodlal se, že mu tedy řekne ještě sám a učinil to v kostele.

Pak přemítal tu otázku v sobě a pravil si v duchu: „Však on nepřijde, nebude se mu chtít. Matka ho nepustí.“ Neřekl sestře Leni ničeho a to více z pověry než z jiné příčiny, neboť měl za to, kdyby se prohlásil o té věci, že by to uřknul a hoch by pak nepřišel dojista. Vstal v určený den také dříve než obvykle a srdce mu rychleji tepalo. A přece si nevěřil, že se na hocha těší.

Sešel do dílny a Emerich právě vešel. Starci stáhlo to srdce. Dostal závrať. Nicméně přivítal jej chladně, nedůvěřivě, pohrdlivě. Jeho dobrosrdečnost byla jako zakopána v nějakých sklepích jeho nitra těžce přístupných. Bývalo vždy třeba silného otřesení, než tyto katakomby se otevřely a něco ze svého zlata vydaly.

Kdyby se Emerich nebyl dostavil, bylo by jej to žralo, byl by v trpkostech o tom hloubal dnem i nocí.

Avšak, když jej tu měl, začal se báti toho nového poměru a pak čekala naň také úloha zpraviti o tom Leni.

„Jdi tedy a čiň se a ukaž, zda-li něco dovedeš,“ těmito neurčitými slovy jej zavedl mezi dělníky a řekl těmto: „Tu máte nového učenníka!“

Pak šel nahoru neb musil již mluviti se sestrou.

„Nu, tohle to nám ještě scházelo!“ odpověděla Leni k té zprávě. „Tak neutrhne se ještě a teď už nikdy ten řetěz starostí a obtíží. K čemu to, řekni mi? Vždyť si pravil, teď že se toho rodu již konečně navždy odříkáš. On že se ti sám nabídl? On ti chce něco nahradit? Ale Petře! Že jsi tak hloupý, přec jsem sobě nepomyslila.“

On odpověděl: „Nebude-li kluk dělat dobrotu, vyženu ho,“ ale ona skočila mu do řeči: „Škoda, že máš takové zkušenosti. Míti někoho z takového přátelstva na krku, to jsi sobě měl rozmysliti. Že's mi nic neřekl, tohle nebylo by se stalo. Ty myslíš, že ho můžeš vyhnat. Nu, uvidíš, zda-li to půjde.“

Nicméně žádal Petr, aby hochovi poslala oběd dolů a chtěl, aby mu zřídila někde lože.

Tomu poslednímu Leni se bránila rozhodně. Ne, ona nechtěla hocha míti také na noc v domě. Ať si chodí spát k matce.

Tento první den v dílně dědově byl Emerichovi ještě krušnějším, než si mohl představiti. Při každé otázce, co a jak, při každém hnutí a pokusu něco vzíti do ruky bylo mu řečeno: „Poslouchej, mohl by's toho raději nechati. Z tebe jakživ dělník nebude. Ty se bojíš hlíny, bojíš se něco popadnouti. Tohle nepůjde, tohle nepůjde!“

Nejhůře však bylo Emerichovi, nechával-li jej děd státi a nedělil mu žádné práce, dělal-li, jakoby ho tu nebylo. Den zdál se Emerichovi bez konce v pravých mukách strávený a domů přišel docela odstrašen.

Byl však rád, že mohl aspoň domů jíti na noc a kráčel ulicemi Pražskými v zástěře dělnické, v kabátě zapopeleném a se zaprášeným obličejem, snášeje hrdinsky tu změnu dle svých zásad. Ale v dílně mu hrdinství nestačilo a tížilo na něm, že nastane zítra nový den podobný dnešnímu.

Ani doma nenašel útěchy. Pavla nebyla sto zastati sama domácnost, Karla ještě méně a matka přitížila jim každou práci.

„Kdy budeme žíti aspoň tak, jak ti nejchudší lidé, jsou-li zdrávi a mají-li práci?“ tázal se Emerich Pavly.

Ležel v noci s otevřenýma očima na svém loži, obklopen dosud bývalým pohodlím, úpravou a přepychem, s nímžto jeho denní zaměstnání křiklavě nesouhlasilo.

„Byl bych u konce s vírou ve vlastní sílu?“ pravil k sobě. „Tak brzy? Vždyť jde vše, jak jsem toužil, aby šlo po ráně, která nás otcovým úmrtím stihla! Je to těžké! Je to trudné, smutné, dlouhé! Ale chci to přemoci. Půjde to?“ ptal se svých zlatých snů, které se mu vynořily ve blahém probuzení mladistvého ducha na obzor duševního žití v dobách šťastných mezi studiemi a čtením básníků.

Usnul.

Příštího dne šel zase v temnou dílnu dědovu a pak třetí, čtvrtý den. Chodil už týden, měsíc.

Teď nebál se už vzíti hlínu do ruky, odnášet rum a popel, hnísti hmotu, pro kterou se odhodlal žíti místo myšlénkové práci.

Bylo to těžké. Vyčítal sobě, že se přenáhlil. Jindy vyčítal si, že nemá té síly, kterou v sobě hledal. Ale někdy se také divil, jak mu mnohá hodina trápení utekla a dobrodiním byla, že mu čas nebyl více dlouhý! Zvykl mnohé práci tak, že při ní snům a myšlénkám se oddával. A pak čítal doma celý večer.

Termín Norbertovic příbytku zatím docházel. Měliť povolení stěhovati se bez dlouhé lhůty čtvrtletní výpovědi. Pavla prodávala stále cenné věci jich majetku. Bylo tu trochu peněz, avšak do budoucnosti pražádné vyhlídky na nějaké další příjmy.

Děd ani teta Leni nestarali se o rodinu ani dost málo. Nejen, že nenavštívili těchto zarmoucených příbuzných, ale ani se neptali Emericha na ně. Teta Leni vůbec s ním ještě nepromluvila. Děd, vždy zasmušilý, ke každému nevlídný, byl přece o něco málo přívětivější ke každému dělníku svému než k Emerichovi. Oněm aspoň odpovídal někdy, býval-li osloven, Emericha neměl toho za hodna. Neb do jeho obmezené hlavy vtáhly nyní zas všecky jeho bývalé vrtochy, jeho hněv a trpkosť. Nechal ji mluviti a ona měla stonásobnou příčinu jej popuzovati. Opět přicházelo lakomému starci na mysl, k jaké oběti jej byly odsoudily rodinné závazky, ze kterých nikdy nic milého neměl, které z něho činily otroka. Vyčítával to někdy podobiznám, ztrnule se usmívajícím na stěnách jizby. Mluvíval teď mnoho sám s sebou, býval-li o samotě, a s památkou nebožtíků. Často vypukával v pláč, volaje: „Jsem žebrák, jsem žebrák! Všecko jste mi vylákali!“

Jak mohl tedy býti vlídným k Emerichovi, který jej oloupil s těmi ostatními a v dílně byl pátým kolem u vozu? Ale proč neposlal jej, odkud přišel? Emerich toužil po tom okamžiku, očekával jej a byl by zašvitořil jako pták, kdyby byl býval puštěn na svobodu.

Někdy jej cosi ponoukalo: „Dopal starého, pozlob jej, ať tě propustí.“

Té pomíjející myšlénce pousmál se. Jak byl by to mohl učinit? Sobě se zpronevěřit? Nebylo mu to dáno a stačilo mu zpomenouti na rozmluvu s dědem po otcově úmrtí, na vše, co tenkráte zakusil, přetrpěl, procítil, aby vydržel ve svém postavení. Zlý duch Petrův v podobě tety Leni také pobádal z druhé strany Petra: „Proč kluka nevyženeš, není-li k ničemu? Vždyť jsi povídal, že to uděláš, jak tě pozlobí.“

Když to říkala, stával se však opak toho, co zamýšlela. Petr zmírnil se k Emerichovi. Vyhnati ho! Myslil na to a cítil, že by nemohl a nemohl a sám nevěděl proč. A pak býval zas utišen a ničeho nebylo mu líto, co učinil a jednou dokonce šel schvalně za ním jen tak, aby ho viděl; a bylo mu dobře. Hoch nevěděl o tom nic. Ale Petr věděl určitě, že by ho nemohl vyhnati, ani kdyby ho opravdu zlobil.

Emerich cítil přece jakousi úlevu, ač nevěděl určitě, odkud mu přicházela, v dílně. Doma bylo hůře. On a Pavla viděli, kterak se žene střemhlav loď jejich rodiny v úskalí, kde se musí ztroskotati. A co potom? Snad umříti.

Matka ani Karla nemohly pochopiti, že by se mělo něco díti, že by měly také pracovati. Inseráty ubohé Pavly neměly ozvěny a nadarmo pohlcovaly peníze.

Někam musela rodina hlavy složiti a Pavla najala malinký pokojík s tmavou kuchyňkou, za který mohla složiti činži na jedno čtvrtletí, nevědouc, bude-li ji míti na příští.

Masopust byl dávno ten tam. V oblecích slečen Norbertových tančila jiná šťastnější děvčata.

Brzo po otcově pohřbu přicházely k nim soustrastné návštěvy, před kterými paní Norbertová a Karla se snažily co možná skrýti, co u nich se děje. Pavla neukázala se nikdy. Byla domácí popelkou. Přátelé a známí dovtípili, doptali se, co se dělo. Nikdo víc nepřicházel.

Stěhovací doba přiblížila se. Pavla zaměstnávala se prodejem veškerého nábytku, všech zásob, ozdob, uměleckých předmětů, šetříc nejdéle cennějších šperků, jelikož místa nezabraly a že v nich byla záloha.

Krásné, drahé ty věci odletěly tedy za čtvrt ceny a ještě levněji. Všem bylo jich líto, jakoby něco z vlastních bytostí jejich se stěhovalo.

Konečně dala si paní Norbertová přece vysvětliti, že tu není ničeho do budoucnosti, že by měly ty tři zdravé, vzdělané ženské něco podniknouti ku své obživě. Vyhledala tedy zažloutlé jakési pletení a Karla po jejím příkladě začala háčkovati pokrývku na stůl. Do toho zabraly se obě pilně dost. Ale Pavle div hlava se nerozskočila vymýšlením nějaké obživy a strachem, aby nebylo pozdě, aby nepřišly úplně na mizinu.

Tó bylo nyní postavení této rodiny, jakých je nesčíslně mnoho v celém civilisovaném světě, který stále se kolísá na vlnách majetku přibývajícího jedněm, ubývajícího druhým, dle píle a opatrnosti jedněch, dle štěstí a neštěstí druhých; dle lsti a chytrosti, dle lehkovážnosti a nedbalosti jiných; ale krom toho dle nejrůznějších poměrů, osudů a povah toho různorodého, rozmarného pokolení lidského.

IX.

Také paní Norbertová, zpamatovavši se trochu ze všeho hoře, jala se přemítati konečně o tomto ohroženém a nejistém postavení.

Bylo několik dní před stěhováním do nového bytu. Emerich přišel z práce domů. Rodina shromáždila se kolem toho stolu, kde jindy tak vesele zasedávali.

Paní Norbertová pravila: „Dnes, milé děti, přemítala jsem neustále o našem postavení a o vaší budoucnosti. Jako kámen tíží mne na srdci, že se stal můj syn hrnčířem a dcera že svévolně se snižuje ke hrubé práci domácí. Nemohu vás oba pochopit. Což necítíte, čím jste dlužni svému postavení? Jak můžete sebe tak snižovat? Po kom zvrhli jste se?"

„Po kom jiném nežli po předcích?" odpověděl Emerich. „Vždyť byl tvůj otec, maminko, také hrnčířem. Proč nemohl bych býti co on?"

„Ale moje matka měla vyšší snahy, byla z dobrého domu. Já vystoupila na vyšší stupeň ve společnosti, když jsem se provdala za úředníka a jakmile to se podaří, jest proviněním rodičů, nechají-li děti opět klesati do toho, z čeho namáhavě se vydrali."

„Maminko!" divil se Emerich, spínaje ruce. „Dle jakého katechismu kážeš nám o povinnostech? Myslíš tohle opravdu? Tomu nemohu věřit. Mluvíš o klesání, jakoby se jednalo o potupu o mravní snížení, chápu-li se poctivého řemesla a sestra domácí práce. Zatím jest obojí povýšením pro nás, ano spásou nad ...." nechtěl vyslovit nad otcův poklesek. Hlas mu selhal, oči mu zvlhly. Chytil se za hlavu.

Matka nedovtípila se, co chtěl říci. Nedávala vůbec pilný pozor na jeho slova a vrtěla hrdě a majestátně hlavou.

„Nechme těchto hádek," pravila. „Viděla jsem vždy nerada, můj Emerišku, že jsi tak mnoho četl. Od šestého roku ležíš jen v knihách a nic jiného tě netěší. Z kněh vyčetl jsi nějaké idealy, kterých na světě není a Pavla to pochytila z demokratických frásí v novinách. Ale vy neznáte život jaký je opravdu a jeho povinnosti, které v katechismu nestojí. Dosti, že já vám teď ukážu, kterak si pomáhají lidé dobrého vychování, z vyšších vrstev společnosti, jsou-li v poněkud choulostivém postavení. Bude mi to nyní dosti těžké, neb vy jste mi zkazili začátek svými nejapnými prostředky, dělati ze sebe nádenníky a prodati vše, co patří k postavení člověka vznešenějšího."

„Co měli jsme jiného dělat?" divila se Pavla. „Kde měli jsme vzíti peněz?"

„Nejprvé," poučovala ji matka, „nemělo se pospíchati s výpovědí bytu. Domácí pán byl by počkal, kdybychom nebyli mohli hned činži platiti a krom toho nebyl by nám úvěr scházel. Také Marcella byla by s účty ještě počkala, kdybyste ji nebyly zastrašily prodejem věcí.“

„Ale co dále?“

„Co dále. Tisíc podobných případů znám ze skušenosti, na kterou vy nic nedáváte. Jsoutě dobří lidé, kteří půjčí rádi peníze. K těm obrací se člověk a peníze jsou zde bez namáhání.“

„Ale kdy se oplatí, probůh?“ hrozila se Pavla.

„To se ukáže, ty bláhová. Nejprvé dlužno čekati. Vždyť je možno vyhráti z loterie. Anebo něco jiného nadejde. Ty jsi měla četné nápadníky, Pavlo. Děláš-li popelku domácí, neukážeš-li se ve světě, nemůžeš na ně znova počítati. Ale jinak nemohou scházeti ani tobě, ani Karle. Můžete se provdati. Jen si považte! Tuto možnost jste si takhle úplně zatarasily.“

„Ale tonout při tom v dluzích?“ zvolal Emerich. „Co by řekl ten ženich našim poměrům?“

„Hloupý hochu,“ poučovala jej matka. „Víš-li, mnoholi rodin takto žije? A dobře se udržují.“

„Mně to nejde do hlavy,“ hájil se Emerich.

„Je to přece hrozné,“ řekla Pavla zamýšlejíc se.

„Co je hrozného?“ opačila matka. „Až zemrou dědeček a teta, budeme boháči.“

Emerich namítal jí, že se mýlí, že starouškové teď nemají ničeho než-li dobře zavedenou živnost.

Pavla zas namítala, i kdyby se pak naskytlo dědictví po několika ještě letech, že by asi bylo pohlceno od dluhů.

„S vámi není řeči,“ pravila matka ke konci této rozmluvy. „Ale co nevidět budu jednati já a uvidíme, kdo přijde rychleji k cíli, zda-li vaše mravenčí plahočení, anebo můj smělý let.“

Když Emerich s Pavlou zůstal o samotě, ptal se jí: „Co hodlá maminka počít?“

„Nevím,“ odpověděla Pavla všecka sklíčená. „Já dělám, jak vidíš, co mohu, ale Bůh ví, co ještě na nás čeká. Prosím tě, drž se jen u dědečka. To je aspoň něco jistého.“

„To víš, že také já dělám co mohu,“ odpověděl Emerich. „Ale vyžene-li mne dědeček přece, co potom? Jsem mu jako sůl v očích. A teta Leni ani se ještě na mne neohlédla. To vše je tak nesnesitelné. Ale co na tom! Nějaké to bude, Pavlo! Kdo se činí jako my, nemůže se ztratiti!“

S tím šel spat a byl hluboce přesvědčen o pravdě svých slov. Ale Pavlou zmítaly pochybnosti. Není bohužel pravda, že člověk pracovitý, skromný a poctivý vždy pronikne. Matka měla snad pravdu. Ano, měla jistě pravdu. Pavla upamatovala se nyní na steré příklady z různých společenských styků bývalých, kterak rodiny způsobem a směrem matkou naznačeným se probojovaly anebo aspoň udržovaly, jak synové přicházeli časem k postavení, dcery k dobrým partiím. Ano, šlo to tak a ona vrhla se tak střemhlav na tu opuštěnou dráhu poctivosti. Co dělat? Měla matce odevzdat osud rodinný? Měla se dát vésti na dále od ní, kdežto ji vedla nyní sama? Ach! Málem byla by vykřikla hnusem. Ne, ne, ne! Raději umřít. Ano, umřít. To by se bylo zdálo sladké děvčeti, jehož povaha se tvořila z jakýchsi žulových základů, položených v její mysl snad již od narození.

Karla usnula s pláčem. Nezkoumala, kdo měl pravdu, zda matka či sestra s bratrem. Plakala o sebe, o své mládí, o to, že takhle nedostane ženicha, plakala o své piano, které se jí mělo za několik dní také odstěhovati.

Příštího jitra Emerich, otevřev oči, podíval se na hodiny, zda-li nezaspal. Pak připomněl si, že jest neděle, že nemusí do práce.

Prvním pocitem jeho bylo potěšení, že si může poležet. Ale ten brzy pominul, a po tvrdém spánku, ve kterém šťastně zapomněl na vše, co jej trápilo, vrátilo se mu vědomí, kterak večer usnul ve trudných myšlénkách. Ty měly se k pokračování po šťastném přerušení spánkem.

Posud spal ve svém malém a milém, útulném pokojíku a měl kolem sebe vše, čeho bylo k jeho pohodlí třeba. Pavla posud ten pokojík nevyloupila. Šetřila ho nejdéle. Večer a ráno mohl v této vzdušné, příjemné místnosti zapomenouti, že byl dělníkem. Ale příští týden měl zrušiti poslední tyto illuse. Musel vzdáti se všeho, k čemu krasochuť a smysl pro pořádek lnuly. V novém bytu hodlal obývati temnou kuchyňku, aby matce a sestrám ponechal pokojík, do kterého Bůh ví, jak se měly vtěsnati.

Jeho jinak pružný duch a hrdinská mysl cítily tíži nutné nastávající změny a on hleděl tohoto rána na příští život svůj jako odsouzenec na galeje.

Již ani nestál o nedělní odpočinek. Vyskočil a ustrojil se do nedělního obleku. Otevřel okno. Byl jarní den. Slunce zasvitlo mu do okna tak lákavě, s takým úsměvem, že neodolal a vyšel mezi tím, co v domě vše ještě spalo.

V ulicích bylo sváteční ticho. Slunce idealisovalo domy jindy střízlivé, dodávalo duši kostelům, jejichž dlouhá okna se měnila v brillanty, věže zdály se bytostmi. Na náměstích stříkaly vodotrysky. Stromy a keře městských sadů měly zelenavý nádech a byly plny ptactva.

Mladé srdce roztálo rychle. Spěchal pružnými kroky z města. Avšak přece kladlo se cos jako smuteční flor mezi něho a ten jarní svět. Což byla těžká a nekonečná ta oběť, k níž se odhodlal v hrdinském návalu jediného okamžiku! Celý život, veškeré nadání, všecky náklonnosti duševního žití dal za česť otcovy památky a svého jména.

Celé dny, celé roky tráviti při špinavé práci mezi lidmi nesympatickými pod nátlakem zlého děda. Dělat, dělat, jen rukama dělat. A co mají při tom počíti myšlénky? Co nadání, jež vývoje se dovolává, po něm práhne a trápí celou bytosť? A k tomu domácí nelad, nebezpečí a brzo zjevná chudoba v příbytečku páchnoucím stuchlinou.

Ach! Tu bylo osení. Skřivan vyletěl, výš, ještě výše! Zpívá Z velké dáli je slyšet jeho sladké trylkování. Emerich stál, díval se za ním.

Vešel pak do parku. Slavík se ozval v houští. Slavík! Ten velký umělec, ten těšitel mladých srdcí. Ta opeřená bytost člověku tak drahá, významu tak hlubokého, ten tlumočník hlubokých citů. Slavík! Býti mladým a slyšeti slavíka! To patří k nejvyššímu, co život dává. Pod stromem stálo sedátko. Nikdo nebyl na blízku. Emerich vrhl se na ně a vypukl v hlasitý pláč. Slavík stále zpíval. Byl do toho zabrán hluboce. Kvetoucí stromy houpaly se v májovém větérku a rozkvétající šeřík zavoněl tou vůní slavíčímu zpěvu jaksi příbuznou. Emerich oddal se pláči a plakal, až slzami se nasytil. Přestal plakati, položil si hlavu na kmen stromu a přitulil se k němu. Byl pláčem unaven, ale bylo mu lehčeji a útrapy života nebodaly jej nyní pranic. Naslouchal slavíku a dýchal vůni májovou.

Co dělat? Umřít? Ne. Samovolně ani pomyšlení a kdyby osud tomu chtěl? Ne, ještě ne. Jako vůkol poupata květů, tak nabíhalo mu srdce novou nadějí. Proč nebyl by doufal, že zas lépe bude? Proč? Protože mnozí jiní sobě zoufají? Jiní zas doufají, klamou se a doufají zas. Co na tom, nedočkají-li se toho, čeho žádali? Pak již o tom nevědí. A někdy se člověk přece něčeho dodělá. Tu zas byla jeho víra, jeho síla. Jak jinak naslouchal neunavnému slavíku! Jak byl vděčen za to zlaté jitro!

Kdo mohl mu brániti, aby neužil více takových okamžiků neocenitelných? Proč nebyl by mohl každý den před prací zaběhnouti aspoň na chvilku do zelena pro posilnění ducha? Nebylo v tom takové povznesení, že stálo za celodenní lopocení?

Měl v kapse knihu doma rozečtěnou. Četl chvilkami a zas oddával se kouzlu jarního jitra. Byl to životopis muže, který byl těžce zápasil se životem, jehož velké nadání a znamenitá díla nikdy nebyla oceněna a který smutně v bídě zahynul. Ale jeho díla jej přetrvala, byla potomstvem oceněna a jeho životopis vlastního sepsání byl vysoce zajímavý.

Jiného byla by tato kniha na místě Emerichově sklíčila. Jeho nikoliv. Potvrdila mu jeho směr, jeho idey.

„Dejme tomu," pravil k sobě, „že ani já nebudu nikdy šťastným, že zaniknu jako množství jiných lidí, jako tento velký duch bez odměny a bez útěchy. Jeho přetrvala jeho díla a jeho velkosť zjevila se, když ho tu více nebylo. S ním nemohu a nechci se rovnati. Mám prý nadání, ale já ho zašlapávám. Můj životopis nebude nikoho zajímati, až mne tu nebude. Ale přece je dobré, co činím a v tom je pro mne dost, ba mnoho, a ničeho více není člověku třeba, pojme-li to jako já teď."

Sklápnul knihu. Nebylo mu třeba dnes už čísti a díval se jen do stromů s hlavou o kmen, který za ním stál, opřenou. A teď bylo mu, jakoby jej cosi objímalo a v náručí teplé a bezpečné svíralo. Oddal se tomu dětinně a byl spokojen.

Procházel se dlouho pod krovem velkých stromů, plných ptačího zpěvu. Byl pořáde vděčen za ty nedělní chvíle.

Doma četl. Zachránil všecky knihy, které byly v domě. Byly jeho majetkem. Složil je v bednu.

Každý den vycházel do zelena před prací, byť na chvilku.

(Pokračování.)

Oranžový sad.

Napsal **Jos. D. Konrád.**

Občan Ivan Varga býval po mnohá léta politování hodnou Rjeckou zvláštností. Sudičky, které stály u jeho kolébky, daly mu do vínku sice všechno to, čím se ukájí nedostatek a lačné hrdlo, čili, krátce řečeno, obdařily ho velikým domem ve slušné Rjecké ulici a znamenitým oranžovým sadem, jemuž nebylo v okolí rovna, ale za to zachovaly se velmi skoupě, když ho měly podělovati půvaby těla a tváře. Neučinily Ivana Vargu ani sebe menším krasavcem, naopak, nádavkem k domu a oranžovému sadu podarovaly ho nevídanou škaredostí, pro kterou se stal předmětem posměchu Rjecké mládeže hned tehdy, když se objevil poprvé v úhledné krajkové obálce a v opentlené karkulce se svou chůvou na ulici.

Říká se, že u mužův nehledí se nikdy na sličnosť obličeje tak jako na společenské postavení a možnosť zabezpečiti ženě příjemnou budoucnosť, avšak pravidlo toto rozbíjelo se vytrvale o Vargův obličej od té doby, když dorostl let, která mu dávala právo straniti se chlapeckých her a pomýšleti na nevěstu. Dokud byl hochem, nepoznal škaredosti své, leč někdy skrývanou slzou matčinou a pokřikem i přezdívkou dětí, které ho nenazývaly jinak než „mořským pavoukem“. Ale Ivan tomu brzo uvykl a později ani mu nepadlo na mysl, že by ho měly nebo mohly nazývati jinak; ba někdy mu i lahodilo, když loudíce na něm oranže a rozmanité trety, hladily ho a jmenovaly ho při tom „pavoučkem“. Určiti, v čem škaredosť Ivana Vargy vlastně vězela, nebylo by snadným úkolem. Jednotlivé částky jeho obličeje byly na pohled zcela obyčejny, snad i dosti pravidelny; neměl šilhavých nebo červených očí, neměl křivého, neforemného nosu, neměl nafouklých tváří, ani kolozubých úst, ani ryšavých vlasův, ani příliš velikých uší; nebyl ani hubený ani tučný, neměl chorobné pleti. Byl úplně zdráv, čilý jako ryba, červený jako růže. Ale celek těch obstojných jednotlivostí byl tak neladně nepřívětivý, že i Vargův učitel, starý to a rozšafný muž, jenž nedal se strhnouti nikdy k žádné nespravedlivé přenáhlenosti, když žáka svého poprvé spatřil, otřásl se odporem a pravil si v duchu: „Nemohu za to; jest to zajisté hodné, dobré dítě, ale učiněná ohyzda — ach!“

Dětským nadávkám malý Ivan tedy brzo uvykl, ano spřátelil se také s neveselou skutečností, když skorem žádný z jeho spolužáků nechtěl vedle něho sedět; jenom málokdy sblížil se s některým chudým hochem, který toužil po Ivanových pamlscích a hračkách, ale přátelství to netrvalo déle, než od rána do večera. Kdyby ho rodičové a zejména matka jeho nebyli vychovávali příliš rozumně a pečlivě, byl by se stal snad prodlením dětských let zatvrzelým a zlomyslným mladíkem, ale on šťastně proplul těmito úskalími a dospěl v řádného, hodného muže. Arci čím více měl jemného citu a smyslu pro vše, co vůkol něho se dálo a co se ho dotýkalo, tím více také pociťoval smutné výlučnosti své mezi ostatními lidmi.

Neměl žádného druha upřímného — neměl přátel vůbec. Od onoho dne, kdy naposledy vykročil z dozoru učitelova, neslyšel od nikoho slovíčka srdečného, neviděl ani jednou pohledu opravdově upřímného. Od nikoho, než od svých rodičův, ale jejich slova i pohledy byly spíše starostlivé než potěšitelné. Oba, slušní a ani dosti málo škaredí to lidé, nemohli pochopiti, po kom dítě jejich zdědilo ten veliký nedostatek krásy, a stali se ovšem také nejednou terčem rozličných pověrčivých domněnek svých pomlouvačných sousedův. Bolelo je to a tím více lnuli k jedinému dědici něžnou láskou a péčí.

Ale když Ivan Varga se stal jinochem ženitby i vlastní domácnosti schopným, starosť rodičův jeho velmi se zvětšila. Pomýšleli mu na ženu, ale v tom narazili na netušený odpor. Té věci nikdy před tím nepřikládali skoro žádné váhy, o ženu pro synka svého nikdy neměli starosti; značné jmění jejich bylo jim dostatečnou zárukou, že Ivan jejich bude si moci voliti zajisté po vůli své družku života, která mu nahradí vše to, čeho se mu nedostávalo v dětských letech. Ale pak, když přišel ten čas, byli trpce sklamáni.

Nejdříve však sklamán byl Ivan. Kdykoliv a kdekoliv jen o dívčí líčko očima zavadil, všude byl mu odvetou posměch a žert. A kdekoliv projevil touhu po žínce, všude způsobil okamžitý odpor a útěk dívek, ačkoliv jejich přední snahou i přáním bylo zajisté dobyti si brzo manžela. Za rok, za dvě leta Ivan Varga opustil milostné bojiště sklamán, s nedohlednou nadějí na nějaké i sebe menší vítězství. Uchýlil se smuten na věrná prsa svých rodičův, a ti vyměnili si s ním úkol pátrati po nevěstě. Stárli oba valem, a vyhledati synovi svému řádnou ženu bylo jim téměř už jedinou povinností. Jak by mohli opustiti syna svého samotného, nezaopatřeného? Jak by ho mohli zanechati, ubožáka, mezi nevlídnými, neupřímnými lidmi, bez srdce, které by s ním cítilo?

Vypravili se na námluvy s nejnezištnějšími a nejšlechetnějšími úmysly. Zbraní a pomůckou při tom bylo jim jejich značné bohatství a dobrá pověsť o mravní ceně Ivanově. Vyšli s nadějí a vraceli se s mrzutými obličeji a s duší nemálo roztesknělou. Shledali, jak těžko jest hledati pro jediného zámožného synka nevěsty. Kdekoliv na dvéře zaklepali, všude byli přijati sice s náležitou poctou, ale všude návrh jejich byl odmítnut: někde jemně a hladce, někde nešetrně a příkře. Té hořkosti, které jim bylo při tom spolykati za jediný rok, nepoznali za všechna dřívější Ivanova leta, jichž bylo už více než dvacet. Na nejednom místě pohostili je hojně pelyňkem a žlučí, i tam, kde byly chudobné dcerky, nevynikající ani krásou ani dary ducha, takové, které při pomyšlení na vdavky musejí se spokojovati nejmenšími nároky.

Ivan Varga nebyl snad ani tak šeredný, jako pověsť o jeho škaredosti. Nejedna, zvláště chudá dívka snad byla by mu uvykla a možná že i s povděkem by byla přijala nabízenou ruku, jenom kdyby to bylo za jiných okolností. Ale takto každá lekala se nikoli tak Ivana jako posměchu a zloby lidí, kteří uvykli dívati se na mladého Rjeckého majetníka domu a sadu jako na člověka, který jest zrozen pouze k tomu, aby přijímal mlčky drsné vtipy svých bližních a skomíral beznadějně sám a sám uzavřen ve svém domě. Bylo sice dosti takových, kteří s mladým mužem upřímně smýšleli a ho litovali; někteří dokonce nejednou i zastavili se s ním, aby si pohovořili, avšak Ivan nemohl v tom postřehnouti nikdy stopy přátelství. Pozoroval, že každý takový člověk brzo odvrací oči od jeho obličeje, a že se vyhýbá dalším pohledům; snad to bylo z pouhého zvyku, snad ze šetrnosti, aby Ivan se nedomníval, že se chce pásti zvědavýma očima na jeho škaredých tvářích, ale jej to bolelo a naplňovalo nitro jeho studem a lítostí.

Dokud rodičové jeho byli živi, sdíleli se se synem svým o tu strázeň a lítosť. Ivan sice vzdal se již myšlenky na ženu a obrnil se trpkou odhodlaností, že bude žíti v domě svém poustevnická léta až do smrti, ale rodičové jeho neustávali píditi se mu po nevěstě a oživovali v prsou jeho téměř umřelou naději na jho manželské.

Jednou starý otec Ivanův vrátil se z nekonečných námluv jako obyčejně roztrpčen.

„Zle a zle!“ zahuboval si neprozřetelně před synem. „Kdekoliv jen zavadím, všude potkávám se jenom s protivenstvím a nezdarem. Kde jenom trochu slušný dům, všude vyprovázel mne úštěpek a smích! Hochu, nevím, co v tom vězí! Je-li to trest boží za hříchy tvých rodičův, nebudu moci umříti dříve, dokud ti žínky neopatřím. Jaké to starosti na naše pozdní léta! Jak těžké to námluvy!“

„Ach, otče,“ odtušil Ivan, červenaje se i bledna, zajíkavým hlasem. „Nechte tedy těch starostí! Vždyť jest dosti lidí, kteří nemají žínek, mohu tedy býti také bez ní. Rozhodl jsem se již žíti sám. Bude mi tak také dobře. Budu pěstovati náš sad, spravovati dům, modliti se a vzpomínati na vás.“

„Ano, sám, pravíš! Ale tvoje oči a tvůj jazyk klopýtavý zřetelně mi praví, jak smutně by se ti samotnému žilo a vzpomínalo! A zdali by vzpomínky tvoje nebyly někdy také bez trpkosti a bez výčitek? Dům náš není klášterem, abys v něm sám čekal na smrť; sad náš není hřbitovem, abys v něm pochovával svůj mladý život. A věř mi, že sám nikdy nedovedl bys se modliti tak vroucně, jako kdybys měl ženu a děti. Modlíš-li se za sebe, není modlitba tak čistá a upřímná, jako když prosíš Boha za ty, kteří přirostli rodným poutem k tvému srdci. Nedovedeš si představiti, jaká slasť jest v tom, když otec může se modliti za svoje dítě! A pak, neoženěný muž jest jenom polovičním mužem, život jeho jest vždy kusý, číše jeho nevyprázdněna, nechť už jest to číše radosti nebo žalů, ta má se vypíti až na dno! Ivane, ty se musíš oženit!“

„Oženiti, ale s kým, otče!?“ zvolal syn, všecek jsa vzrušen hovorem otcovým.

„Ještě všechny dívky nezavrtěly hlavou. Podaří se nám zajisté některou vyvoliti, která by milovala tebe a která by byla mila také tvému srdci.“

„Nepodaří —“

„Bláhový! Což jmění naše jest ničím? Majetek tvůj bude ještě dobrým vnadidlem.“

„Nechci té, která by si brala můj majetek! Pak byl bych snad nešťastnější než nyní. Chtěl bych žínku třebas chudou, ale něžnou a upřímnou.“

„Vol tedy sám! Pověz, na kterou si myslíš, a já půjdu promluvit hned s jejími rodiči. Pověz jich deset, a já promluvím s deseti. Čím víc, tím lépe!“

„Neodvážil bych se k více než k jedné. Ale ani k té skorem si netroufám —“

„Jen pověz bez ostychu. Co na srdci, to na jazyku! Ven s tou starostí!“ starý Varga volal vesele. „Dvě ruce více unesou nežli jedna! Která!“

„Jest příliš chuda, otče!“

„A tys dosti bohat! Která?“

„Angela, dcera našeho souseda Fabra,“ odtušil Ivan a zarděl se až po krk.

„Angela Fabrova — ach! Ano, dobře! Hodná to dívka! Není sice zvláště hezka, a věna otec jí nedá ani haléře, ale jest zdravá, srdečná a pracovitá. Vidíš, synu, pod svícnem jest tma! Tisíckráte jsem míjel Angelu, aniž jsem si pomyslil, že by mi mohla býti snachou. Jest to dobrý nápad! Hned půjdu k Fabrovi.“

Starý Varga hned šel navštívit souseda. Když k němu vstoupil, Fabro se zarazil, jakoby tušil, proč zámožný soused přichází. Přivítal ho sice nanejvýš vlídně, pobídl ho, by usedl, ale už se sklonil zase nad svou práci a píchal jehlou do velikého kusu sukna, jen ruka se mu kmitala. Byl krejčím.

Otec Ivanův chvíli o tom i onom pohovořil, politoval Fabra, že na stará léta ještě tolik pracovati jest nucen, pochválil, že při všech starostech svých dobře vychoval svoji dcerku Angelu, a už byl s barvou venku.

Starého Fabra jakoby studenou vodou polil. Podobalo se, že krejčí při posledních slovech Vargových se scvrkl o polovinu. Chvilku nevěděl, co má říci, byl zmaten a všecek jako vyděšen. Pak namáhavě vstal, podíval se plaše na hosta, pokrčil ramenoma, zakoktal něco nesrozumitelného a otevřel dvéře do vedlejší světnice.

„Angelo, pojď sem!“ zavolal odtamtud svoji dceru a předvedl ji sousedovi. „Pane Vargo — nevím — co, jak jste chtěl. Řekněte tuto Angele sám!“

A pak jako když do něho střelí, milý krejčík byl najednou ten tam.

Starý Varga zůstal ve světnici s dívkou sám. Byl také už v myšlénkách spleten, a když ho Angela přívětivou pobídkou přinutila k hovoru, pověděl jí řečí velmi zmatenou, jaká pohnutka ho k nim přivedla.

Dívka již na začátku hovoru Vargova všechno uhodla. Svěží tváře její bledly vůčihledě, oči se rozšiřovaly, brvy se jí rozčileně kmitaly. Když soused domluvil, zamávla odmítavě rukou a pohodila vzdorně i uraženě hlavou.

„Vašeho Ivana, sousede!?“ volala pohněvaně. „Co vás napadá! Ani za živý svět! Raději bych šla hned do moře se utopit, než bych si vzala toho pavouka!“

Nebohý námluvčí už pranic neviděl a neslyšel. Uchopil rychle klobouk a chvátal z Fabrova obydlí, jakoby mu hlavu zapálil. Rovnou domů, ovšem, k čekajícímu Ivanovi. Co bolestného měl na srdci, to vyskočilo mu hned třesoucími se ústy. Syn byl velmi sklamán a zarmoucen výsledkem jeho poselství. Sotva že zprávu otcovu vyslechl, zadumal se a odešel v ústraní do oranžového sadu, kdež se sílil k trudnému rozhodnutí, že o nevěstu už pokoušeti se nebude a že se stane nuceným Rjeckým poustevníkem, jak byl už před tím tušil.

Starý Varga byl dlouho mrzut, a stará matka Ivanova to odplakala.

To byly poslední námluvy starochovy. Když se později z rány, zamítnutím dcerkou Fabrovou spůsobené, poněkud vzpamatoval a opět mysli nabyl, a když pak zase zanášel se novými úmysly o Ivanově ženitbě, jiná překážka postavila se mu v cestu. Byla to nemoc, která se zahlodala houževnatě do jeho sestaralých údův. Ulehl a nevstal více.

Několik měsíců později starého Vargu následovala také nebohá jeho žena, a Ivan osiřel, nemaje příbuzných ani přátel, ani jediné duše, o kterou by byl mohl vratkou bytosť svoji s důvěrou opříti, sám a sám, nesmělý, nezkušený a téměř bázlivý jako dítě, ačkoliv mu bylo již bezmála dvacet pět let.

Mladého muže pranic netěšilo. Čím mu byl majetek jeho, čím dobré bydlo, když každý se ho stranil, když nikdo ho nedbal leč jenom tehdy, potřeboval-li jeho přispění? Nevyhledával arci také žádných stykův a společností, vyhýbal se konečně i svým nejbližším sousedům, a to snad bylo větší příčinou jeho osamělosti a společenské uzavřenosti, než jeho škaredý obličej. Stávalo se, že třebas i po několik neděl se neukázal na ulici, uzavíraje se ve svém domě nebo bloudě po přiléhajícím oranžovém sadě, se všech stran nepronikoutelnou zdí obklíčeném. Tam byl jeho jediný útulek, obvyklejší než rodinná světnice. Tam pod vonnými haluzemi oranžovými trávil zamyšleně jako bezděčný kajícník svoje mládí, tam snil o štěstí, kterého mu osud nedopřál, tam díval se třebas po celé hodiny na modrou klenbu vysokých nebes, když bělavé obláčky po ní ubíhaly. Tam ukrýval se někdy všecek jako znaven a zmalátněn do vysoké besídky, stojící v houští u samé zahradní zdi nad postranní, málokdy někým oživenou cestou, sedl tam na lávku a hovořil smutně s malým ptákem v kleci, jediným přítelem, který zdál se mu rozuměti a sdíleti se s ním o jeho samotu. Kdysi Ivanovi padlo na mysl, že jest také zajatcem, jako ten malý nevinný pták. Ovšem, jeho dům i oranžový sad nebyly ničím jiným než úhlednou klecí, v níž byl odsouzen žíti bez nejmenší naděje na lepší časy. Jen že ostatní svět neměl pro něho také už žádné vnady, kdežto ptákovi byla svoboda jedinou snahou a touhou. Mnohdy za přítomnosti Ivanovy poskakoval s tikotem po tenkých malých bidélkách a vystrkoval malou hlavičku drátěným mřížovím, jakoby usiloval otevříti svoje vzdušné vězení a vylétnouti jásavě ku žádoucímu blankytu. Ivanovi konečně se zželelo křídlatého vězně. Otevřel klec, vzal ptáka do ruky, políbil mu hlavičku a šeptal:

„Leť, ptáčku, leť! Dávám ti svobodu, leť a přines za to také mně trochu štěstí!“

Potom otevřel dlaň a pustil ptáka na svobodu, mezi půvabné oranže, do čistého jarního vzduchu, plničkého vůně, kouzla a zářivých paprskův.

Pták uletěl s vítězným pískotem z Ivanovy ruky, zafrčel několika dlouhými vlnami a byl ten tam. Mladý muž se domníval, že se více neukáže, ale pták snad na blízku si našel družku a někde v sadě se uhnízdil. Přilétal den co den k besídce, usedl vždy na vršek jednoho oranžového stromu a dal se horlivě do pění, jakoby velebil toho, který mu daroval svobodu.

„Neseš mi už štěstí, ptáčku?“ ptával se ho Ivan tichým hlasem, spíše sám pro sebe, aby ho nevyplašil, a pak naslouchal, co mu malý pěvec odpoví. Zdálo se mu někdy, že odpovídá: „Nesu, nesu!“ a někdy zase: „Počkej, počkej!“

Od těch dob mladý občan Rjecký byl poněkud spokojenější a s osudem svým smířenější. Rozprávěl s ptákem, hovořil i s jinými ptáky, kteří, jak tušil, slibovali mu všichni štěstí, a čekal. Uplynulo mezitím zase několik let, čtyři nebo pět.

Najednou zdálo se mu, že se dočkal. Zachvěl se a zaradoval....

Jednou dopoledne jako obyčejně chodil po sadě a odebral se pak do besídky, aby tam podumal obvyklou hodinu, věnovanou neodbytným tužbám a přáním, která se mu vtírala do mysli neustále, ačkoliv se ozbrojoval odříkáním. Sotva do besídky vkročil, uslyšel dole za zahradní zdí tichý hovor. Zdálo se mu, že to jsou ženské hlasy. Vystoupil na lávku, odkudž mohl přehlednouti hradbu sadu a viděti dolů na cestu, která tamtudy se vinula ze Rjeky ke vnadnému břežnímu kraji.

Všecko okolí dýchalo svěžestí a jarní náladou. Podle cesty táhla se k pahorkovitému pozadí malá políčka a vinice, mezi tím zvedali se sivé kvetoucí olivy a stromy fíkové, tu a tam pak bělalo se nevelike stavení. Byl konec utěšeného měsíce května, všechno se rozvíjelo a rostlo, oranže kvetly.

Právě pod sebou, u samé zahradní zdi Ivan Varga spatřil seděti dvě ženy. Přišly patrně z některé venkovské dědinky, kráčejíce do Rjeky, a odpočívaly teď ve stínu zdi, aby pookřály po horké, znojným sluncem rozehřáté cestě. Jedna byla, jak poznával, velká stařena kostnatých údův, upracovaných a do hněda opálených rukou. Právě vyndavala z malé torby kousek chleba, rozlomila jej opatrně, změřila obě poloviny a větší podala své družce.

„Jez, Marico,“ pravila vlídně, strkajíc jí chleba do ruky. „Vyšly jsme příliš brzo z domova, zbývá nám ještě půl hodiny času. Aspoň si odpočineme.“

Oslovená se pohnula vděčným posuňkem. Uchopila stařenu za ruku a pravila:

„Děkuju ti, teto! Ustavičně mne svou přízní zahrnuješ. Sobě od starých úst utrhuješ a mně, mladici, stále přilepšuješ. Jak ti odplatím?“

„Jak budeš moci a jak Bůh dá. Ne-li ty, on mi odplatí. Nikdy nemáme litovati sousta pro přítele. Dávám ráda, co mám; škoda, že nemohu dáti lepší. Jen jez!“

Když Ivan hlas druhé ženštiny zaslechl, zdálo se mu, jakoby někdo na blízku stříbrem zazvonil. Tak řeč její byla zvučná, příjemná a půvabná. Vždyť pozoroval, že vychází z mladistvých dívčích úst. Neviděl odpočívajícím ženám do tváří, ale tušil hned, že jedna jest ladnou mladicí. Poznal to po pružném držení jejího těla, po každém pohybu, po oblosti ramen i paží a po bujném poprsí, jež jenom částečně se zjevovalo jeho zvědavým pohledům.

Když pojedly chleba, dívka pozvedla hlavu, jakoby po něčem pátrala, a pravila:

„Tady se krásně odpočívá. Vzduch jest plný vůně, jistě z některého kvetoucího oranžového sadu. Rjeka jest krásné město, viď, teto!“

„Ano, pěkné město, plné krámův a lodí. A zde sedíme u zdi, za níž se rozkládá oranžový sad Ivana Vargy. Stromy jsou hustě obsypány květem.“

„Ivan Varga jest boháč, teto?“ ozvala se dívka po krátké přestávce.

„Snad boháč. Má veliký dům, stojící průčelím tam do ulice a tento sad.“

„Šťastný člověk! Jak asi jest blažen, že se může procházeti ve svém krásném sadě a dýchati jeho vůni s vědomím, že má všeho dost —“

„Ba není šťasten, Marico! Věř mi, že jest méně šťasten než ty!“

„Ivan Varga? A proč?“

„Nemůže se oženiti. Jest sám ve světě“.

Dívka na okamžik se zamlčela, nevědouc, má-li se ptáti dále čili nic.

„A proč se nemůže oženiti, když jest bohat?“ otázala se pak. „Jest mlád?“

„Není ještě stár, ač nikoli už mlád. Jest mu asi třicet let, a tací mužové, víš, zvláště na venku, nepokládají se již za mladíky. Ale nemůže se oženiti, protože ho žádná dívka nechce. Jest příliš škaredý, jako noc.“

„Jen proto?“ zasmála se dívka vesele. „Pro nic jiného? Jest také zlý, teto?“

„Ah nikoli, dobrý jako zlato. Čím škaredější obličej, tím krásnější má srdce. Kdybys nebyla z daleka, dávno již byla bys o jeho škaredosti i o jeho dobrotě slyšela. Kolik dobrodiní už se naprokazoval, a každý splácí mu pořád jenom nevděkem. Tak už to jest na tom světě. Za dobré skutky zlá slova. Věru škoda příliš dobrým býti. Kde který chudák, každý nalezne vchod do jeho domu, a nikdo neodchází odtamtud nepodarován. O tom ví všechna Rjeka i okolí a přece Ivana Vargu žádná dívka nechce.“

„Jsou dívky pošetilé, je-li jim půvabný obličej milejší než-li šlechetné srdce.“

„Nemysli si, Marico, nevíš! Kdybys Ivana Vargu viděla, jinak bys soudila. Také já myslím o něm vše dobré a přeji mu všeho dobra. Ale když jsem ho spatřila před nedávnem tváří v tvář, ulekla jsem se ho, jako když na mne vystřelí. Až jsem se otřásla, jak jest škaredý, a jsem stará žena. Nedivím se pranic mladým dívkám! A nedivím se ani dětem, nazývají-li ho mořským pavoukem. Ba škaredý!“

„Což jest mořský pavouk tak nehezké zvíře?“ ozvala se dívka zase po chvilce.

„Ovšem, velmi nehezké.“

„A nemohla bys se naň dívati bez odporu? Otřásla bys se také?“

„Proč bych se nemohla dívati a proč bych se třásla? Vždyť jest to úplně nevinné zvíře, hračka malých dětí. Už tisíc jsem jich měla v ruce.“

„Vidíš a na Ivana Vargu lidé dívati se nechtějí, protože jest škaredý jako mořský pavouk. A na pavouka mohou dívati se a hráti si s ním pořád, aniž pocítí nevole, ač jest jenom zvířetem. A Ivan Varga jest přece člověk, rozumnější, než ono malé zvíře, užitečnější, neboť pomáhá chudým, nevinnější, když nikomu neubliží. Také jsem si před lety často hrávala s mořskými pavouky. Chytala jsem je u mělkého břehu mořského v čisté vodě mezi skalisky. Každý se mi líbil, nechť byl malý nebo veliký. Políbila jsem často při hře některého. Políbila bych také Ivana Vargu, a buď ujištěna, teto, že bych se při tom ani dost málo neotřásla.“

Ivan Varga, stojící nad rozprávějícími ženami, vypnutý přes zeď z besídky, div nezavrávoral a nepadl opojným překvapením, když ta dívčí slova zaslechl. Veliká, nevýslovná slasť rozlila se jeho citem, rozbušila mu srdce do čilého tepotu, zapálila mu tváře i skráně, oslnila oči a ohlušila sluch. Zdálo se mu, že svět rychle s ním se točí, vesele, plesavě, i chytal se trámce besídky, aby neupadl. V prvých okamžicích ani nemohl rozeznati, co vůkol něho se děje. Besídka a stromy oranžové, pyšnící se vonnými jasmínovými květy, splývaly mu před zrakoma ve velkou míhající se směsici, vše šumělo a hlučelo i bzučelo tisícerými hlasy a hlásky, z nichž nemohl postřehnouti ani jediného srozumitelného slovíčka.

Nerozuměl také, co ženštiny ve stínu zahradní zdi ještě si vypravovaly. Slyšel sice chvilku hovořiti stařenu i dívku, ale když posléze zase se vzpamatoval a tak se opanoval, že mohl opět podívati se dolů k cestě, ženštiny opustily už místo svého odpočinku a vedouce se spolu, zahýbaly do nejbližší ulice a ztratily se v minutě mezi krajními Rjeckými domy jako nevysvětlitelné vidiny.

Mladý muž chvíli stál v besídce bez pohnutí a jako nerozhodnut. Nevěděl, co má počíti. Pociťoval touhu míti křídla a vznésti se do výše bujným letem za zmizelým dívčím přeludem, který srdce jeho naplnil takou rozkoší. Teprve pak, jakoby se byl vzpamatoval, vyskočil z besídky, proběhl zahradou domů, oblekl se tam spěšně do úhlednějších šatův a vyběhl na ulici.

Nevěděl kudy kam. Chvílemi pádil, jakoby ho někdo pronásledoval, chvílemi se zastavoval a rozmýšlel. Někdy pojednou se obrátil a běžel zpět, nahlížeje zvědavě do každého skladu a krámu, podle něhož se ubíral. Proběhal celičkou Rjeku křížem krážem, zbrousil několikráte nábřeží, pouštěl se za každou dvojicí žen, které i sebe menší podobou roucha dopolední dobrodružství mu připomínaly, ale nikde stařeny a mladistvé průvodkyně její nevypátral. Asi po tříhodinném bloudění vrátil se domů pospíchaje rovnou zase do sadu a do besídky, aby odtamtud pozoroval, až ženy vraceti se budou z města, ale ani tam se nedočkal. Opustily Rjeku patrně už dříve, mezitím, co se potuloval ulicemi.

Ten den byl mladému Ivanu Vargovi dnem rozčilení, roztržitosti, nepokoje, veliké radosti a zároveň také smutku. Těšil se z dívky, kterou nalezl, a rmoutil se, že ji opět tak záhy ztratil. Až do večera byl ustavičně na nohou; pobíhal po domě, z domu do sadu a do besídky, a hned zase pospíchal na ulici před dům, až sousedům to bylo nápadno, i divili se, co tichému, samotářskému Vargovi zvláštního se přihodilo.

Na zejtří brzo z rána mladý muž vyšel zase na milostný lov. Skorem celé dopoledne prochodil a městem probloudil, avšak bez výsledku. Posléze sklamán a zasmušen uchýlil se zase domů a šel si do besídky odpočinout. A odtamtud náhle kmitlo se mu zase před zrakem, po čem bažil a toužil. Jako včera vyhledl ven přes zahradní zeď a spatřil obě známé ženštiny, jak míjely jeho ohraničený sad a vedouce se opět vcházely do města. Skokem byl za nimi na ulici.

Tentokráte se neztratily jeho očím. Dostihl jich za minutu a kráčel blízko za nimi, nespouštěje s mladé dívčiny zraku. Ženštiny kráčely zvolna, tiše, každému volně se vyhýbajíce. Mluvily spolu málo a potichu. Ivan Varga neměl dosti odvahy předejíti je a podívati se mladici do obličeje; obával se, aby jí svým nehezkým zjevem nespůsobil nepříznivějších domněnek, než jaké včera o něm pronesla. Ale dívka byla zajisté krásna; vždyť každý druhý třetí člověk, který ženštiny potkal, ohledl se za ní, a nejeden se také pozastavil.

Asi ve čtvrté ulici obě ženy vstoupily do velikého domu a zmizely na schodech. Ke komu ty prosté venkovské žínky šly do panského, nádherně zařízeného domu? O tom mladý Varga přemýšlel, procházeje se zatím po chodníku před domem a dávaje bedlivý pozor, aby vítaný nález jeho zase tak jako včera mu neuklouzl. Umínil si, že tentokráte, třebas i mohl býti dívkou pozorován, podívá se jí do tváří a napije se aspoň pohledem její krásy, která až do té chvíle byla mu skorem všecka skryta.

Nečekal dlouho. Asi za čtvrť hodiny stařena a dívka vystoupily z domu a obrátily se bez prodlení směrem, kudy před tím přišly. Ivan Varga stál právě u dveří, sotva dva kroky před nimi. Dívka vykročila na ulici s očima před sebe upjatýma, nevšímajíc si ničeho vůkol a držíc se pozorně ruky své tety. Dvě, tři vteřiny měl mladý muž času, aby se mohl podívati na její krásu, a už se obrátila.

Skutečně byla krásná a půvabná jako růžový květ. Ivanovi se zdálo, že takové čisté, něžné sličnosti do té chvíle ještě nikdy nespatřil. Nebyl to hebký a svěží pel jejích mladistvých tváří, ani nach rtův, ani kouzlo dlouhých brv a hojné kštice kaštanových vlasův, co ho omamovalo a uchvacovalo. Byl to něžný, šťastný, klidný a jako leskem světice ozářený výraz jejího dívčího obličeje, který se mu tiskl do duše a zajímal všecky jeho myšlenky.

Ale v té kratičké chvilce, co dívka byla k Ivanovi obličejem obrácena, právě v okamžiku, když opět se odvracela, veliký, ohromující dojem zabušil náhlou ranou na Vargovu duši. Zachvěl se a div že nevykřikl úžasem. Ano, v tom okamžiku, když se odvracela, střelil očima po jejím zraku, a byl sám hrozně raněn.

Na místě zářivých živých očí mladý muž spatřil dvě vypouklé bělavé blánky — — —.

Nebylo pochybnosti, ta luzná, čarovná krasavice byla slepa — — —.

(Dokončení.)

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech.**

II.

Kotva že nad krajinou rozbřesklo se jitro lahodné,
Václav dvorce zadem, kde k háji se zahrada táhla,
kráčel volně travou, v níž zářily krůpěje rosné,
až pak vrátky vyšed, v lese hustém hned se ocítil.

Stříbrošedý buku peň tu prohlédal z houštiny listů,
jež hladké a tuhé leskem zahrávaly pěkným,
jak zeleného kovu překrásné plátky tenounké;
břízy kmen tuto zas drobným lupením probělával,
jež zeleným s něho kol se zdálo splývati deštěm;
líska za ní zubaté, velké rozkládala listy,
cípovaté zde javor, tam dub zas pěkně laločné —
směs bohatá tu forem sličných, svíží zelenosti
odstínů všelikých, spor věčný stínu a záře;
hojnou pastvu očím, jež poutá přírody krása,
v proměně rozmanité píď každá štědře tu dává

Stejně i půdu zeleň mnohotvárná bujně pokrývá,
houšť lístkův a lodyh různé velikosti a formy,
obdélných, kulatých, tuto srdci, tu kotvě podobných,
třásných, zvarhanělých, s jemnými na obrubě zoubky;
šírý onde vějíř ozdobné krajky uklání;
tam zelené, tenké zdvihají se mečíky a jehly;
řebříček tu vidíš; tam štíhlý stvol se vypíná,
rozmile ozdobený krásnými přesleny lístků,
jak něžný minaret v té zahradě pidimužíků — —
Kdož by vyčet', več ještě kolem vystříhaly sličně
čerstvou vesny zeleň kouzelné přírody nůžky?!
A z třásní zelených jako klénoty různobarevné
září květ sasanek, nahloučen místy přehojně,
jak bys hvězd nasypal tu zlatých, tam čistě bělostných,
bílé hvězdky jahod, petrklíče kalíšky zlatisté,
temné modro fial, to hluchých, však sličně kvetoucích,
pomněnek očka libá, zlatomodrá, něžně malounká,
lech šarlat i lazúr a jiný šperk doubravy jarní,
máje robátka milá, z jichž očka blahého se dívá
všecka radosť mládí, jeho svíží rozkoše čisté.
A vděk tento nyní dvojnásob srdce opřádal,
kdy v těch vesny očích všude vláha se perlila jitřní.

V zasmušení Václav z Velemínské cesty se vrátil
a bděl pozdě nocí, zmítán v loži neklidu bouří,

spřádaje pochmúrné v čele horkém pásmo myšlének;
však přece osvěžení mu krátký spánek uchystal
a když z jizby vyšel ven v jasnou přírodu jitřní,
zdálo se, jakby padal v jeho hruď té jasnoty odlesk.

Dlouhá léta prožil v koby městské těsnu a dusnu,
v pusté vřavě ulic, v ruchu pospolitosti horečném
neb v prachu nudných akt, v úmorné práci nechutné,
a proto jímalo teď jej takměř kouzlo novosti
v půvabu rozmanitém té klidné houštiny lesní.
Poutala jej ta zeleň zázračné vskutku svěžesti
půdu halící kol, shora řasnatě, hustě visící
v nesčetných lupenů mnohotvárném oblaku hojném,
ty kmeny temnošedé či zahnědlé v nádechu plísně,
skvrnkami někde kolem jak pokropené bělavými,
listů formy lepé, toho kvítí barvy čarovné,
v ozdobě pestrých ok zářící křídla motýlí,
vážka, živý drahokam, v letu bájné lesky měnící,
skromný též i hlemýžď, svou budku pozorně vlekoucí — —
všechno, všechno kolem zrak vábilo chodce tichého
a sluch líbezná mu ptactva opájela hudba,
písně ty různohlasé, laškovné, sladce nyjící,
k nimžto žežulka časem své mísila pilně kukání.

Více a více vlivem vnadných scén těchto i tónů
jasnělo nitro jeho, včera jak tam v zahradě farní;
však zponenáhla opět stín jemný v útrobu krad' se.
Byltě vyšel z tlumu jív a buků, bříz, lísek a doubí
v čirý les borový, podrostu po většině prostý,
v němž poskrovnéji už zrak vábné pastvy nacházel:
chudší flóru i mech, pňů štíhlých spousty zarudlé;
i zpěv ptactva umlk' v tom prostoru zasmušilejším;
však zato mocněji teď sluch jímala hudba tajemná,
již nám věčně hudou ty chvějné hvozdu vrcholky.

Hudbo lesů divná, ó větví hymno ty šumná,
kdož pochopí tvoji řeč, kdož výraz nápěvu tvého?
Z úst neživých se řineš, struny tvé jsou snítky nezvučné
a přece svým ševelem nám srdce podivně dojímáš
a sluchu bystrému zníš tóny přerozmanitými:
jednotvárně časem jako na splavu vodstvo hučící,
teď jak z dáli chorál, jak s výše duchů šepotání,
jak stony přitlumené, vzdechy valné, smíchy tichounké,
temný někdy repot, žvatlání jindy dětinské,
teď duši jemně tišíš jak šeptem chůva robátko,
teď zas touhy budíš neb steskem srdce províváš,
sen minulosti předeš neb šeptáš věštby budoucna,
teď nás v říše vidin, v tůň věčných záhad unášíš...

Snad že, ty hudbo lesů, jak nářek vichřice zimní,
vánku libého ševel, šum deště, potůčka bublání,
jak hromu řev a rachot, moře věčná hymna velebná —
snad že jsi prostě hovor, jímž k nám polohlasně promlouvá
duch světa neznámý, v těle přírody tajně žijící?

Či když z víru žití člověk samoten se ocítí
v lesní hloubi tiché, když vůkol náhle umlkne
všecken hluk rušivý, davu šum, hlasy přízně i zášti
a mluva přírody jen hlucho šoumá ve krovu větví —
tajný nitra tu hlas, jenž druhdy ve vřavě okolní
býval přehlušován neb nesměle jen se ozýval,
ten duše vlastní hlas, těšivý, teskný, nebo kárný,
zavzní volně nyní, duch větví řeč si vypůjčí,
by k sobě sám hovořil o všech svých strastech a slastech?

Hlas ten mocně také teď Živsu mladého upoutal.
Bezděky víčka přivřel, hlavu dumnou k ňadru nachýlil
a ztlumené, šumné boru písni pozorně naslouchal.
Vzpomněl dob minulých, jak tehdy tu stejně nejednou
dlíval, děcko a hoch, hovorům naslouchaje větví —
Než jak tehdy jinak, prajinak zněly ve sluchy dětské!
Šeherazady šepot ševelil v té šumce vrcholků
báje čarovných krás, tkal postavy z oblak i záře
v divných půvaby niv, v kouzelných lesky paláců,
kdes tam v dálce siné, za hvozdy a vršky ležících,
k nimž on někdy také pro štěstí ráje si zajde . . .
Ach! dostal se časem za ty svůdné hvozdy a vršky,
v města zašel hlučná, leč ve světě nikde neuzřel
divných krásot oněch, jež báje mu kouzlila dětská.
Jednou snil, že našel přesličnou kněžku pohádky
a hned láska mladá tkala kol ní lesky čarovné,
v éden všechno měníc, kam vstoupila nožka milostná — —
Avšak sen pominul, oklamání přišlo bolestné
a skvoucí vidina v mutnou rozprchla se páru.
Míjela léta potom v nudě, práci, požitku i bouřích,
však v tom věnci žití květ po květu matně uvádal,
s obrazu země kolem lesk zvolna po lesku tratil se,
skláněla křídla naděj', duch ztrácel sílu a pružnosť
ve jhu tuhém, nudném vnuceného losem povolání.

Střás' teď jařmo kleté — Leč dále co sudba mu chystá,
když bez vábu život, když v útrobě pusto a prázdno?
Zas volný tu těká pod klenbou hvozdu ševelnou,
však ta mu temně nyní jen teskné zvěsti vypráví
o mládí ztraceném, jak podzim zvolna se blíží
pošmourný, studený, bez kvítí, vůně a písní;
zní jak thrény tiché nad rakví krásy životní,
jak na hrobech nadějí hluchošumná hudba pohřební.

Tak své úvahy teď Václav polohlasně ukončil.
Však stesk tento nebyl s jeho nitrem ve shodě řádné:
Chmůra předešlých dnů sic ještě myšlénkami vládla,
leč pod ní tušení dob jasších nesměle vlálo,
záře nových nadějí mihotem prosvítaly slibným,
jak světlá ta zeleň, jež právě zamihla se před ním
ve pňů červenavých posledním zástupu zřídlém.

Tam borový zase les mlází bujnému ustoupil
bříz a buků; pěšinou v něm Václav dral se zarostlou,
až nenadále stanul — rozptýliv záclonu větví,
překvapeným pohledem na známém obraze utkvěl.

Byltě z Čenkova v háj směr vybral téměř opáčný
od Velemínských stran; však bezděky chůze potulná
právě k vesnici té jeho krok nevědomky zavedla:

Aj, dol přívětivý ve hvozdném věnci pahorků
usmívá se, zlacen jitřního slunce paprsky;
v něm luk, setby zeleň; tu a tam prsť ještě se černá
jabloně, hrušně v řadách, sněhobíle a růžně kvetoucí,
krášlí pokraje cest, i přes pole někde se táhnou;
tamto malebně potok hojnou oklikou se zatáčí
ve skupinách olší. A prostřed kotliny pěkné
jak pastýř nad ovec družinou své témě vypíná
červenavé dům Páně šedý ze stáda chaloupek,
jež lip krýje zeleň, běl květná zahrad ovocných;
nad nimi dým šedivý se vznáší ve vzduchu čistém;
z pod topolův opodál dvůr skrovný družně vyhlédá,
v němž jeho dětských snů duhobarvé pásmo se předlo;
od něho luk zelení, jež bývala her jeho družkou,
jak bělavé stuhy šperk jde k vesnici cesta kratičká,
jíž ke druhům tolikrát, k faře, do školy, chrámu se brával —
všechno tu zůstalo tak, jak za dnů bývalo zašlých;
jen střecha švýcarská, tam blízko u zahrady farní,
rouhavě jaksi ruší ten známý z dávna obrázek.

(Pokračování.)

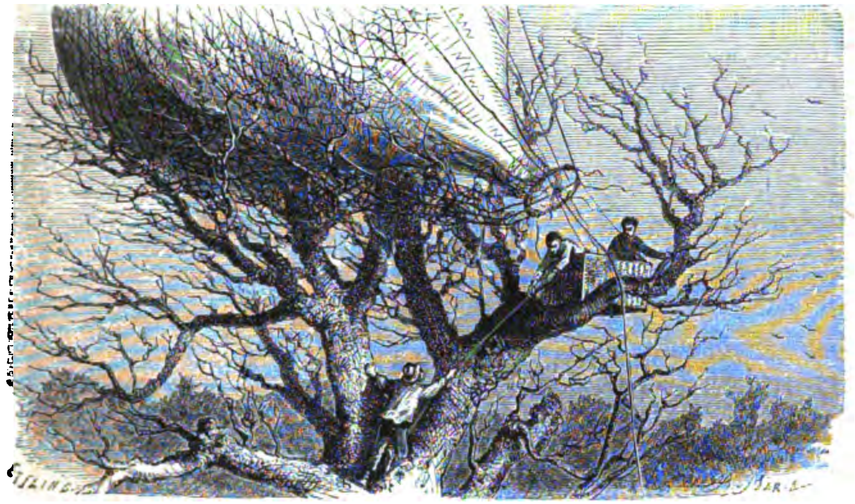

Balón uvázl na stromě.

Balón

a jeho význam pro vědy přírodní.

Podává O. **Frant. Vaněk.**

(Pokračování a dokončení)

Věru, že nezakusí vzduchoplavec méně útrap, než-li onen poutník ve stepích věčného sněhu, jehož muka nám anglický učenec Charles Martin způsobem tak dojímavým vylíčil. Na dně člunu skrčen, ztrne posléz a zmrzne jako vysílený lezec, usadivší se na vysoké stráni, jako osamělý chodec na poušti Sahaře za prudkého vání žhavého vichru. Zdroj jeho života bude ovšem zvolna a mírně se tratit, když ho bylo již dávno obestřelo blahodárné bezvědomí spánkem smrti. Bez pocitu upadne v lethargii a usne v náruči spánku bez bolesti a bez probuzení! Jeho mrtvola snad ještě dlouho se bude vznášeti v prostorách ovzduší, až posléze na neznámém a úplně snad pustém místě klesne k zemi!

Ubýváť tlaku do výše poměrem logarithmickým. V hlubině klesá teploměr o každých 10 *m* o 1 *mm*; v niveau vrcholu Mont-Blanku o každých 15 *m*; vrcholů Gaurisankaru v Nepaulu o 30 *m* a od výše 10.000 *m* o 50 *m*. Ještě výše jeví se rozdíl tlaku tak nepatrným, že možno považovati jej za stejnoměrný. Avšak čím výše stoupáme, tím více ubývá i tepla; v prostorách meziplanetárních a pomezných vrstvách atmosféry zemské vládne zima smrtící, která působí zajisté týž pocit jako žár a jež reaguje právě proti nekonečnému zřeďování se vzduchu. Pokusy Cailletetovými a Pictetovými r. 1878 dovozeno, že tlakem i zimou možno vzduch až i zkapalněti. Ve myšlené výši hrozí tudíž každé živé bytosti neodvratná smrť; ale což není možno před zhoubnými účiny zředěného a nad míru mrazivého ovzduší chrániti odvážného smrtelníka ve výších, kde nedostává se palčivým jeho rtům vzduchu?

Dvanáct tisíc metrů! Čtyřicetkrát výše než vypíná se nejvyšší dílo lidské! Uveďmež si jich výše na paměť:

chrám Notre-Dame	66 *m*
Pantheón	79 „
dóm invalidů	105 „
chrám sv. Petra v Římě	132 „
chrám sv. Štěpána ve Vídni	133 „
dóm Štrassburský	142 „
pyramida Chufova	146 „
kostel sv. Mikuláše v Hamburku	147 „
svatovítská věž v Praze před požárem r. 1541	156 „
„ „ „ „ nyní jen	98 „
basilika v Kolíně	159 „
pomník Washingtonův ve Filadelfii	169 „
Eiffelova věž	300 „

M. Bert vykládal obšírně r 1875,* že množství kyslíku, jež vzali s sebou, dostačovalo pouze pro 14 minut, kdežto oni se v oné výši nad 7000 *m* zdrželi asi půldruhé hodiny. Dostatečné množství kyslíku bylo by je prý zachránilo. M. P. Bert odporučuje balonety se směsí 100 dílů kyslíku a 70 dílů atm. vzduchu pro výše až do 7000 *m*; jiné balonety se směsí 100 dílů vzduchu a 95 dílů kyslíku pro výše ještě značnější.**

Dále vynořila se v tu dobu idea hermeticky uzavřeného člunu, jehož vhodná důmyslná konstrukce do podrobna sice jest vykreslena i vypočtěna, ale dosud prakticky nebyla provedena.*** —

Jiní mínili opatřiti vzduchoplavce šatem a kápěmi, jaké mají mořští potápěči; myšlenka tato považuje se namnoze za nejpraktičtější. Telefonickým pak spojením mezi dvěma neb více vzduchoplavci mohli by se tito mezi sebou dorozumívati.

Všechna česť odvážným badatelům, kteří nižádným nebezpečím nedají se odstrašiti, aby prozpytovali pustou říši zemské atmosféry, kamž nezalétá ani kondor a kteráž jedině meteority občas bývá brázděna — avšak nastává otázka: plyne z takých smělých výprav pro vědu také přiměřený zisk? Či nestačí, vnikneme-li do výše 6000 *m*, abychom tu prozkoumali tajemné dílny přírody, studovali ony fantastické, věčně proměnlivé vodní výpary, které často azur nebeský tak zdobí a jichž poznání příště bude nám snad bezpečným vodítkem v určitém předpovídání povětrnosti?

---

* „L'Aéronaute“ 1875.

** Paul Bert: „La pression barométrique, Recherches de Physiologie experimentale. Paris 1880.“

*** Louis Tridon v „L'Aéronaute“ 1875.

Již nyní vzešly z výprav francouzských aëronautů dvě pro meteorologii i vzduchoplavbu vůbec důležitá pravidla, jimiž nám možno z obrazců oblačných souditi na proudy vzdušné ve vyšších sférách. —

Za prvé vanou po každé, je-li obloha zahalena mračny neb kupami, ve výších vzdušné proudy, jež mají směr přímo opačný s větry spodními, aneb křižují se s těmito v různých úhlech, aneb jsou s nimi téměř parallelní ale různé rychlosti, při čemž, jak teploměr dosvědčuje, liší se od sebe teplotou.

Za dokonale čistého neb jen osamělými řasami pokrytého nebe vane ve všech výších vzduch týmž směrem; jenom výminečně nalezeny dva proudy opačného směru ale téže teploty.

Jiná pravidla stanovená Tissandierem, Fonviellem, Flammarionem a ostatními proslulými badatcli na základě četných plaveb vzduchem připouštějí ještě mnohé pochybnosti a nám nedovoluje místo, abychom jimi se zabývali. Dotkneme se ještě jedné věci:

Francouzům přísluší zásluha, že poprvé nezvratně dotvrdili theorii, jíž dříve Frauenhofer a jiní učenci objasňovali některé zvláštní úkazy vzdušné, na př. tak zv. vedlejší slunce a veliké prstence kolem slunce a měsíce, totiž theorii, že ve vyšších sférách vznáší se takové množství ledového jehličí, že jest je často až i pouhým okem viděti v podobě skvoucích bělostných řas.

Taková oblaka pozorovali z blízka:

Barral a Bixio	dne	27. července	1850	ve	výši	6000 *m*
Welsh a Nicklin . . .	„	17. srpna	1852	„	„	3000 „
G. a A. Tissandier . .	„	8. listopadu	1868	„	„	2100 „
Titéž	„	16. února	1873	„	„	1200 „
Sivel a Crocé-Spinelli .	„	26. dubna	1873	„	„	2400 „
Titéž a Tissandier . . .	„	15. dubna	1875	„	„	8600 „

Oslňující bělostná barva oněch řas a jejich podoba upomínající mnohdy na obrovská pštrosí péra neb krystallové útvary jistých kovových solí v kyselinách jest dle jmenovaných přírodozpytců opravdu podivuhodná. Dne 8. listopadu shledáno, že teplota uvnitř takového jehličnatého oblaku obnáší pouze —1° R ; za to bývá v takých oblacích velmi silné elektrické napjetí. Jsou-li spodní vrstvy ovzduší chladné, klesá toto jehličí k zemi v podobě sněhu, jak toho jednou G. Tissandier očitým byl svědkem; jinak rozplývají se však za svého pádu a mění se opět v neviditelnou vodní páru. — Za plavby 30. července 1879 viděli bratři Tissandierovi zřetelně, kterak po západu slunce současně s balónem počal zvolna se nížiti oblak řasový, ač volněji poněkud, než balón. Ihned klesla okolní teplota a vítr dole změnil se spůsobem podivuhodným. Žene-li bouře mohutné ledovce polárních moří k jihu, šíří se chlad i na pevnině evropské. Z toho lze souditi, že začnou-li se řasová oblaka náhle snášeti k zemi, nastávají sněhové bouře a krupobití.

Z plaveb, jež r. 1875 vykonal de Fonvielle, zasluhuje naší pozornosti zejména noční výprava dne 2. srpna společně s E. Godardem podniknutá. Na této cestě z Remeše do Fontainebleau bylo jim pozorovati pád mnoha povětroňů, kdežto plavba na počátku září, již řídil Jules Godard, byla méně zajímava; ale za třetí plavby v listopadu předsevzaté v balóně „Davy" z Paříže, pozorována nevšední rozmanitosť směru vzdušných proudů. Aëronauti odpluli totiž větrem západním; když poněkud vystoupili, unášeni byli větrem severním; o 700 *m* výše chopil se jich vítr severozápadní a posléze u výše 1400 *m* velmi prudký vítr jižní. Po celých 10 hodin byli s to — použitím vhodného směru větru — přistáti na libovolném místě.

Velezajímavé pozorování učinil také dne 21. srpna 1876 M. Moret, kterýž se byl spolu s aëronautou Duruofem vznesl blízko průplavu La-Manche-ského a podal o této výpravě zprávu akademii. Moret viděl totiž shora dno mořské do nejmenších podrobností tak jasně, že byl s to zhotoviti podrobný výkres podmořských skalisk, ač voda na místě tom (9 mil od pevniny ve výši mysu Lévy) 60 až 80 *m* hluboká jest. — O tomto „Moretovu vidění" z počátku mnozí pochybovali, ale ono se později potvrdilo.

Také mimo Francii konány jsou v tomto období tu a tam v zájmu vědy plavby vzduchové.

Tak na př. v Americe přeletěl balón M. Williama Kinga r. 1875 — jsa hnán cyklónem — část spojených obcí a King byl s to v čase poměrně krátkém učiniti si poznámky pro meteorologii veledůležité.

V Anglii snažili se učenci v r. 1875—77 stanoviti v balónu výši světla zodiakalního — s jakým výsledkem, není nám známo.

V následujících rocích poutá na se pozornosť zase několik vědeckých balónových výprav, jež podnikali francouzští učenci většinou na vlastní náklad a bez odborného aëronauty. Tak vznesli se dne 29. září 1877 bratři Tissandierovi balónem pouze o 450 m^3 obsahu, který Giffardovým přístrojem velmi brzy byl naplněn vodíkem. Zejména pozoruhodným bylo pozorování, že mezi dvěma téměř úplně klidnými proudy vzduchu se valil mohutný proud jiným směrem se pohybující a jinou teplotu vykazující.

Další plavby vykonali Tissandiéři s W. de Fonviellem dne 30. června a dne 7. července 1878 jakož i bez Fonviellea dne 30. července 1879.

Výtečnou observatoří pro fysikální a astronomická studia byl by býval obrovský Giffardův balón o 25.000 m^3 v Tuileriích — mistrovské dílo aërostatické techniky. Jest litovati, že nebylo ho užito v čas pro vědecké výzkumy. Obnášelať jeho stoupavosť asi 25.000 *kg*, tak že byl s to vyzvednouti 52 osoby až do výše 550 *m*. Vážil spolu se síťovím a člunem 6050 *kg*, kabel sám asi 2970 *kg*. Než brzy po světové výstavě v Paříži, odpoledne dne 16. srpna 1879, přišel na zmar, aniž věda měla z něho nejmenší prospěch.*

Zajímavý pokus učinili dne 1. října téhož roku (1879) aëronauti Mirepoix a Jovis. Vystoupili totiž každý v jiném balóně, které byly vespolek spojeny 150 *m* dlouhým telegrafickým drátem. Pomocí Trouvé-ova přístroje byli s to po nějakou dobu potrvati u vespolné korrespondenci; než brzy stal se pohyb aërostatů nerovnoměrným, drát se velmi velice napnul, tak že musil býti přeříznut. Není nám známo, zda podobný pokus byl opakován.

---

* Viz zevrubný jeho popis v Gaston Tissandier: „Le Grand Ballon Captiv à Vapeur de M. Henry Giffard. Paris 1878."

Také zasluhují zmínky experimenty Jobertovy a Brissonetovy s malými balóny, jež opatřeny byly přístroji samočinně poměry ovzdušní registrujícími a cedulkami, na nichž žádá se za odpověď na otázky: kdy a kde balón klesnul, za jakých okolností a p.

Rovněž stůj zde projekt amerického generála Rugglessa z roku 1880, který chtěl zavěsiti na malé balóny dynamitové bomby, za doby vládnoucího sucha je vypouštěti pomocí raketového náboje neb eletrickou jiskrou je vysoko nad zemí zapáliti a mocným otřesením vzduchu spůsobiti — déšť, myšlénka to, která přes některé námitky není nikterakž nesmyslná.

Neméně zajímavým a spolu záhadným jest úkaz, jejž v téže době pozoroval Van Marums a po něm Mr. Mascart v pařížské Sorbonně a jenž upomíná na tak zv. „elektrický mlejnek“. Vypustili totiž malý vodíkem naplněný balón, na němž upevněno kus drátu; váha drátu byla taková, že balón byl poněkud těžším, než-li vytlačené jím množství vzduchu a klesal; jakmile však drátem procházel elektrický proud, vznesl se po každé balón jakoby zbaven břemene.

Z roku 1881 jest nám zaznamenati jen málo výprav balónem v zájmu vědy. — Gauthier pozoroval t. r. nad vrstvou mračen 20° R., nade druhou vyšší 25° a nade třetí 2700 *m* od země vzdálenou 29°, úkaz to neobyčejný, jejž lze si vysvětliti snad odrazem tepelných slunečních paprsků o bělostná oblaka.

Dne 3. července t. ř. v noci vystoupil u plynárny la Villette M. de Fonvielle s Malletem za účelem pozorování vlasatice, což se mu nad míru skvěle vydařilo, ježto u výši 1200 *m* bylo hvězdu, zejména její ohon mnohem zřetelněji viděti a de Fonviellovi dopřáno bylo po celé 2 hodiny klidně oddati se svým studiím. — Elektrická žárová lampička, napájená dvěma Planté-ovými články, osvětlovala výborně za noci jeho přístroje.

Roku 1881 užili M. du Hauel a M. Duté-Poitevin poprvé vůbec za své plavby dne 20. října samočinně registrujícího tlakoměru Tatinova a Richardova s výborným úspěchem. Vzduchoplavci nalezli u výši 700 *m* 2° R. tepla, v 1000 *m* 6° a současně ubíralo se těchto dvé nestejně teplých proudů různým směrem.

Následujícího roku podniknuty jsou ve Francii velmi mnohé výpravy k účelům vědeckým. Byl to opětně M. du Hauel, jenž s M. Napolim a Drzewickim z Paříže balónem o 880 m^3 obsahu vypluli a déle tří hodin v říši oblak se zdrželi.

Zpráva o prvé této cestě oplývá nadšeným líčením báječně krásného oblačného okeánu při zapadajícím slunci. Na okraji lodice připevněný anemometr chvíli byl uváděn občasnými nárazy větru v pohyb. V říjnu 1882 podařilo se Fonvielle-ovi po druhé tehdy objevivší se kometu pozo-

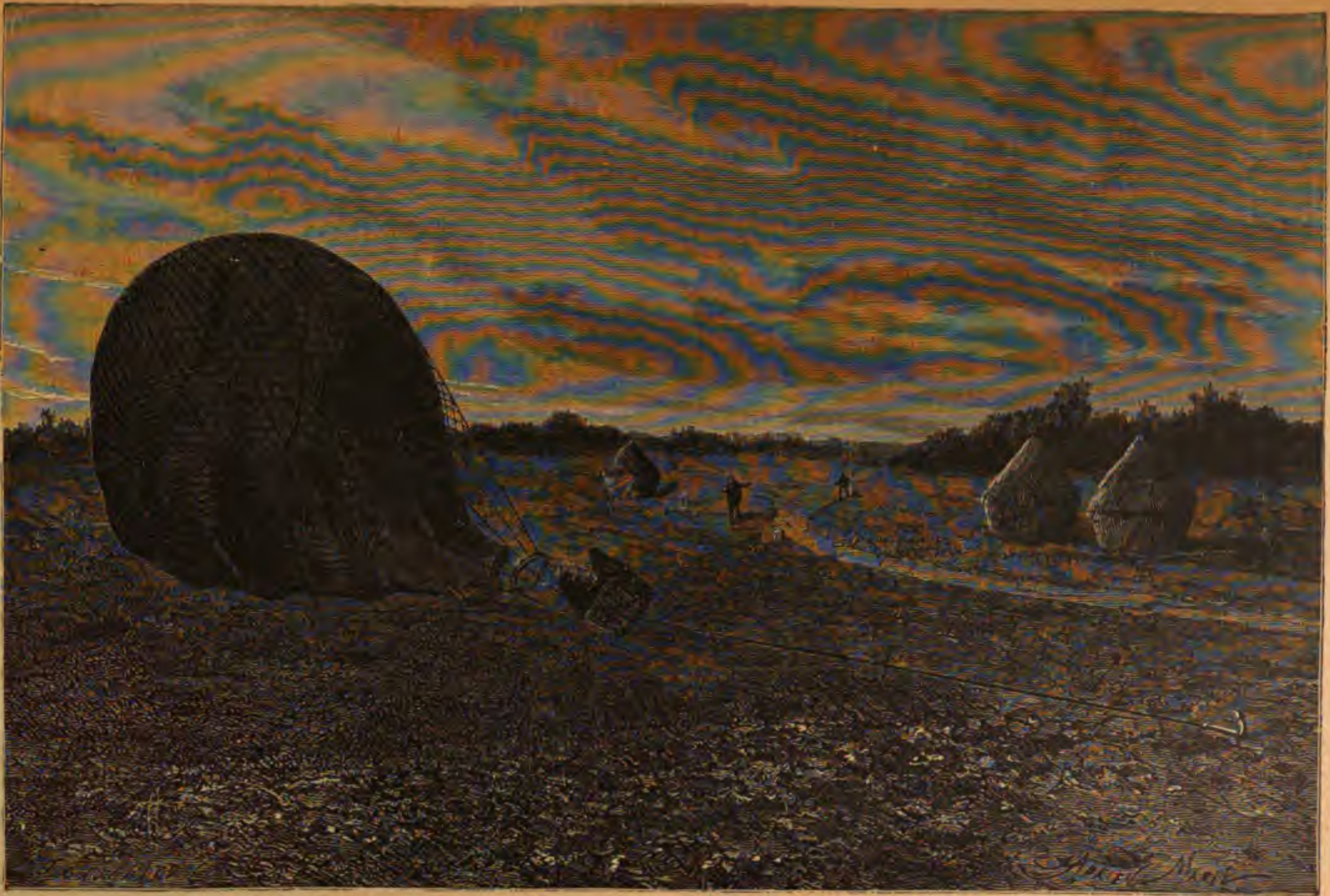

Přistání balónu na poli.

rovati, ba stanoviti z člunu i úhel jejího vzestupu, kdežto Paříž v týž čas zahalena byla po několik dní hustou mlhou. — O 4 týdny později* se proslýchalo, že hvězdárna pařížská si zaopatří stálý upoutaný balón, aby mohla malými dle Jobertovy soustavy zařízenými balóny libovolně poznati teplotu a vlhkosť vrchních vrstev. Myšlenka tato byla dobrá, než nebyla dosud provedena. Kdyby i jiné hvězdárny, zejména na vrších, opatřeny byly takovými balóny, zajisté že by meteorologie většími úspěchy se mohla vykázati než dosud.

Rok 1882 skončil se — budiž toho žel! — novou katastrofou, jíž padl v oběť život lidský. Dne 10. listopadu vznesl se totiž captain J. Templer, M. Gardner a M. Walter Powell, člen parlamentu a náruživý přítel aëronautiky, balónem „Seladin"; než hrozící blízkosť moře přiměla je, by přese silný S.S.V.-vítr co možná brzy přistáli opět k zemi, což se jim také k 5. hodině u Bridportu (Dorsetshire) podařilo; ale člun narazil o zem tak prudce, že Templer a Gardner s něho vypadli, kdežto balón náhle ulehčený se samojediným Mr. Powellem střelhbitě opět do výše se vznesl a na moře byl hnán. K tomu všemu přetrhla se při nárazu také šňůra vedoucí ku záklopce a Mr. Powell byl takto zbaven posledního prostředku ku zachránění. Na zemi ležící druhové jeho viděli, jak rukou jim kyne, poslední pozdrav zasýlá a pak rychle mizí u večerních mlhách.

Veškero úsilí a vypsání veliké peněžité odměny zvěděti osud „Saladina" a člena parlamentu pro Malmesbury, zůstalo marným.** Jsoutě právě, jak jsme už podotkli, v Anglii vzduchoplavby vezdy nebezpečny, zejména však za prudšího větru a to tím více, není-li před odjezdem postaráno o dostatečné množství přítěže a není-li vyzkoušena ventilační šňůra. —

Okolnosti ty jsou tím podivnější, víme-li ze zpráv znalců jako na př. de Fonvielle-a, že materiál anglických vzduchoplavců bývá v pravdě vzorným a že kapitána J. Templera vedle Francouzů Laussedata, Mangina, Rénarda a Delambrea lze čítati mezi autority v oboru aëronautiky. Mr. Templer vykonal na př. vícekrát to, o co jiní zkušení a cvičení aëronauti marně se pokoušeli, totiž obyčejnou charliérou odplouti na místo zpředu určené a 4—5 mil vzdálené a dovedným lavirováním v různých výších také skutečně v době napřed ustanovené na místo vyvolené se dostaviti.

Tak přistál na př. Mr. Templer z křišťálového paláce (na jihu Londýna) v napřed stanoveném asi 30km severně položeném Barnetu; jindy v táboře u Aldershotu asi 60 km vzdáleném a na Z. J. Z. položeném. — Ovšem při manévrech těch byla ztráta plynu tak veliká, že nebylo by možno pomýšleti ještě na další cestu; jinak byla by však pokusy Templerovými dotvrzena domněnka Greenova, dle níž lze vždy nad ostrovy britskými konstatovati do výše 5000 stop tré různých proudů vzdušných. — Zda tomu tak i na pevnině evropské?

---

* „L'Aëronaute", 1882, 236. sešit listopadový.

** Přineslo ovšem několik časopisů zprávu, že prý byly nalezeny zbytky „Seladina" v Sierra Pedrosa ve Španělích; ale zpráva ta objevila se býti bezdůvodnou.

R. 1883. proslavil se balón nazv. „Horizont“. Tento krásný aërostat o 3600 m^3 obsahu, z nejlepšího hedbáví dle nejnovějších vynálezů v oboru techniky zhotovený, pustil se poprvé v říš éteru v Paříži dne 11. března v noci, trpěl však mnoho vzdušnými víry a sněhovou vánicí, tak že dostoupil pouze výše 1500 m, načež dosti nebezpečně u Aaravy přistál. Také za této plavby pozorovány v různých výších proudy různého směru a v nejteplejších z nich mohútné vrstvy kup neb mračen.

Ješto balón tento jest vskutku vzorem, dovolíme si tuto udati poměry jeho váh:

Obal	360 *kg*
Síť	170 „
Obruč	20 „
Člun	350 „
Kotvice	45 „
Lano kotvové	120 „
Jiné lano, po němž kotvice se spouští	22 „
Záklopka	25 „
Závěs	5 „
	1117 *kg*.

Ku povšechné váze této sluší ovšem připočísti ještě váhu tří osob, již vykonali první plavbu (M. de Dion, du Hauel a Duté-Poitevin), jakož i 1223 *kg* přítěže, již vzali s sebou. — Tři Swanovy lampy se silnou baterií v člunu vyhověly všem požadavkům; rovněž osvědčila se výborně Rénardova zvláště konstruovaná kotva v podobě 5 m. dlouhých bran s desíti dvojitými zuby z měkkého ocele zavěšená na laně o 10.000 *kg* pevnosti a v běhu svém regulovaná; záklopka sestávala ze dvou dílů, z nichž prvního užilo se za plavby, druhého za přistání.[*]

Zatím zotavil se „Horizont“ po prvém svém výletu a mohl nastoupiti výpravu novou. — Opatřen jsa u vrchní své části polokoulí z kalikotu, mezi niž a balón bylo lze ventilatorem napustiti vzduch a takto chrániti plyn v balóně uzavřený před často intensivními paprsky slunečními, vznesl se opětně v noci z dne 29. na 30. července do výše. Než i tato plavba, jíž súčastnili se M. de Dion, Franchette, Rambielinski a du Hauel, neměla pro vědu valného úspěchu, ješto déšť, bouře a stálé otáčení balónu kolem své kolmé osy (poněvadž dle Hauela člun nevisel zcela svisně pod balónem), učinily veliké přesné pozorování fys. přístroji nemožným. Vítr, dole jihozápadní, u výši 1500 m jižní, odtrhnul za přistání deštěm promočenou a asi 170 *kg* přitíženou polokulovitou pokrývku, načež balón náhle nové stoupavosti nabyl a vzduchoplavce u veliké nebezpečí uvedl.

---

[*] Veliké množství nových konstrukcí i projektů sešlo se r. 1883 za aëronautické výstavy v Trocadéru, jež trvala od 5. do 18. června. Tamže vystaveny byly samočinné registrující tlakoměry od Mildé-ho; teploměry od Richard fréres, elektrické motory a osvětlovací přístroje od Trouvé-ho a p.

Na novo vznesl se „Horizont“ dne 27. srpna 1883 za mírného S. Z. větru, jenž u výši 900 *m* změnil se ve vítr západní. Povšechná váha balónu spolu s člunem a čtyřmi osobami obnášela tentokráte 1600 *kg* incl. 600 *kg* přítěže. Vzduchoplavci dostoupili výše 4000 *m* a přistáli šťastně u Sondernachu v dálce 382 *km* od Paříže — učinivše mnohá i veledůležitá studia o tvoření se oblak a směru větru.*

R. 1884 poutá pozornosť naši slovanská Rus, kdež té doby kapitán Kostovič vystavil dne 3. června veřejně v sadech Krestovského balón „Helios“, asi o 1300 m^3 obsahu a zařízený dle nejnovějších výzkumů technických. Naplniv jej v době nad míru krátké vodíkem z baterie vlastní soustavy, vznesl se dne 10. června o 9. hodině večerní ze sadů Krestovského do výše asi 3800 *m* a přistál spolu s námořníkem Krivošeinem na pomezí Finska.

Pro vědu mnohem významnější byla však plavba dne 24. června t. r. Naplňování balónu dělo se opět neobyčejně rychle v sadech Krestovského; stoupavosť „Helia“ obnášela 16 pudů pro osoby a přítěž. — Člun opatřen padákem, fys. přístroji a posadou s holuby.

O 9. hod. 20 min. vzlétnul kap. Kostovič v průvodu Krivošeina za teploty 20° C. a J. Z. větru. U mírné výši plul však balón větrem jižním. Kdežto nad lesem Krestovského se balón nížil, tak že bylo třeba obětovati přítěž, jal se ihned prudce stoupati, jakmile les minul. U výši asi 1000 m o 9. hod. 25 min. pustil Kostovič prvého holuba, aby oznámil hodinu svého odjezdu; holub klesl sice kosmo dolů a s rozepjatýma křídloma, ale jako bezživé těleso a teprve po chvíli ve výši značně menší byl s to užiti svých sil.

U výši 1000 m pozoroval Kostovič velmi slabý proud vzdušný, teplota klesla na 6° C.; balón plul směrem k Petěrhofu a brzo octnul se nade přístavem galér; tu uvolnil Kostovič padák. Jsa poněkud ku vodorovnému směru nachýlen klesal k zemi velmi klidně a pomalu v úhlu v předu určeném. — Loutku jako závaží k padáku zavěšenou považovali mnozí za živou osobu. Z počátku předhonil padák balón jen nepatrně, jakmile však octnul se u výši asi 300 *m* nad povrchem zemským, velmi značně, což kapitán Kostovič si vykládal tím, že u výši 300 *m* vanul vzduch mnohem prudčeji než u výši 1000 *m*.

Jakmile padák opustil člun, počal ovšem balón na novo a rychle stoupati a dospěl o 9. hod. 35 min. do výše asi 2000 *m* (= asi 2 versty). Teplota klesla na 2° C. Oba plavci vznášeli se nad přístavem; kdežto rozhled na moře byl zakalen mračny, jevilo se jim velmi krásné a jasné panoráma Petrohradu a jeho okolí. Monumentální stavba Izákovy katedrály podobala se pěknému velikému kurníku. U výši 2000 *m* vanul pro ně příznivý vítr od moře směrem na Krasnoje Selo, tak že o 9. hod. 55 min. pluli opět nad pevninou. — Vypustili druhého holuba, chtíce poznati směr spodního větru. Holub klesal po několik vteřin téměř svisně pod balónem a teprve přiblíživ se k zemi na vzdálenosť asi 300 *m* náhle předhonil balón, z čehož Kostovič soudil, že vítr při povrchu země nejen se nestal mírnějším, nýbrž nepochybně ještě prudším. — Přece však ustanovil si Kostovič přistáti na prostranné louce. Když pak otevřel záklopku, viděl, jak balón žene se k lesu, kdež bylo nebezpečno sestoupiti. Zavřel tedy opět záklopku a zbavil se části přítěže, než balón klesal stále, dokud plul nad lesem. Teprve když les minul a balón opět nad loukou se vznášel, otevřel Kostovič záklopku: „Tu udál se případ, jaký jsem ve své praxi dosud nezažil"; vypravuje Kostovič sám „místo aby klesal, zdvihl se balón s otevřenou záklopkou ze 1500′ prudce do 5000′ a pak snesl se teprve pomalu k zemi," kterýžto výjev si Kostovič zcela správně vysvětloval tím, že nad rolemi a lučinami vyskytují se za dne vzestupné teplé proudy, kdežto nad lesy panují proudy sestupné.

---

* „L'Aëronaute“, 1883, lednový sešit.

Oba Rusové přistáli pak zcela bez úrazu mezi vesnicí Koporskoje a Točilka o 10. hod. 40 min., u vzdálenosti 7 verst od Krasnoje Selo a asi 40 verst od sadů Krestovského. Klikatá plavba trvala celkem 1 hodinu 10 minut.

První holub, který doma oznámil odjezd, přiletěl do svého holubníku o 9 hod 34 min., druhý však se už nevrátil.*

Z téhož roku (1884) jsou památné ještě plavby:

Dne 19. května potrval delší dobu Brissonet jun. v bouřném mračnu ršícím blesky a urazil za krupobití a prudkého vichru za 28 min. 28 *km.***

Brissonet sen. pronikl dne 7. srpna — vznesa se v Nogent-sur-Marne — až do výše 3000 *m*. Mladý novofundlanský pes, jenž jej vyprovázel, ležel po celou cestu na dně člunu jako omámený a zotavil se teprve krátce před přistáním. Holubi, již u výši 1600 *m* neradi jen se odhodlali k letu, klesli dolů a rozepjali křídla teprve u výši 300 až 400 *m*, spouštějíce se v závitových čarách k zemi.***

Na noc mezi 2. a 3. říjnem vykonali plavbu H. Hervé a L. Loir. Balón „National" byl ozářen dvěma žárovými lampičkami a opatřen nejlepšími fys. přístroji. Vznesl se o 10. hod. 15 min. z plynárny v La Villette a odnesl cestující do Německa, kdež u Westheimu (v Bavořích) o 9. hod. 40 min. dop. přistáli. Urazili tedy v 11 hod. 25 min. 440 *km*. V různé výši pozorováno opětně dvé proudů různého směru. Spodní z nich pohyboval se dosti zvolna od J. J. Z. ku S. S. V. a nepřestupoval výše 300 *m*. Vrchní až do výše 2000 *m* jevil ve směru od Z. na V. různou rychlosť. Za přechodu z jedné této vzdušné vrstvy v druhou zachvěl se a rozhoupal se několikrát balón a v člunu bylo cítiti patrný vítr.†

---

* Časopis „St.-Petb.-Herold", 1884, ze dne 27. června.

** „L'Aëronaute" 1884, č. 7.

*** „L'Aëronaute" 1884, č. 11.

† „L'Aëronaute" 1885, č. 4.

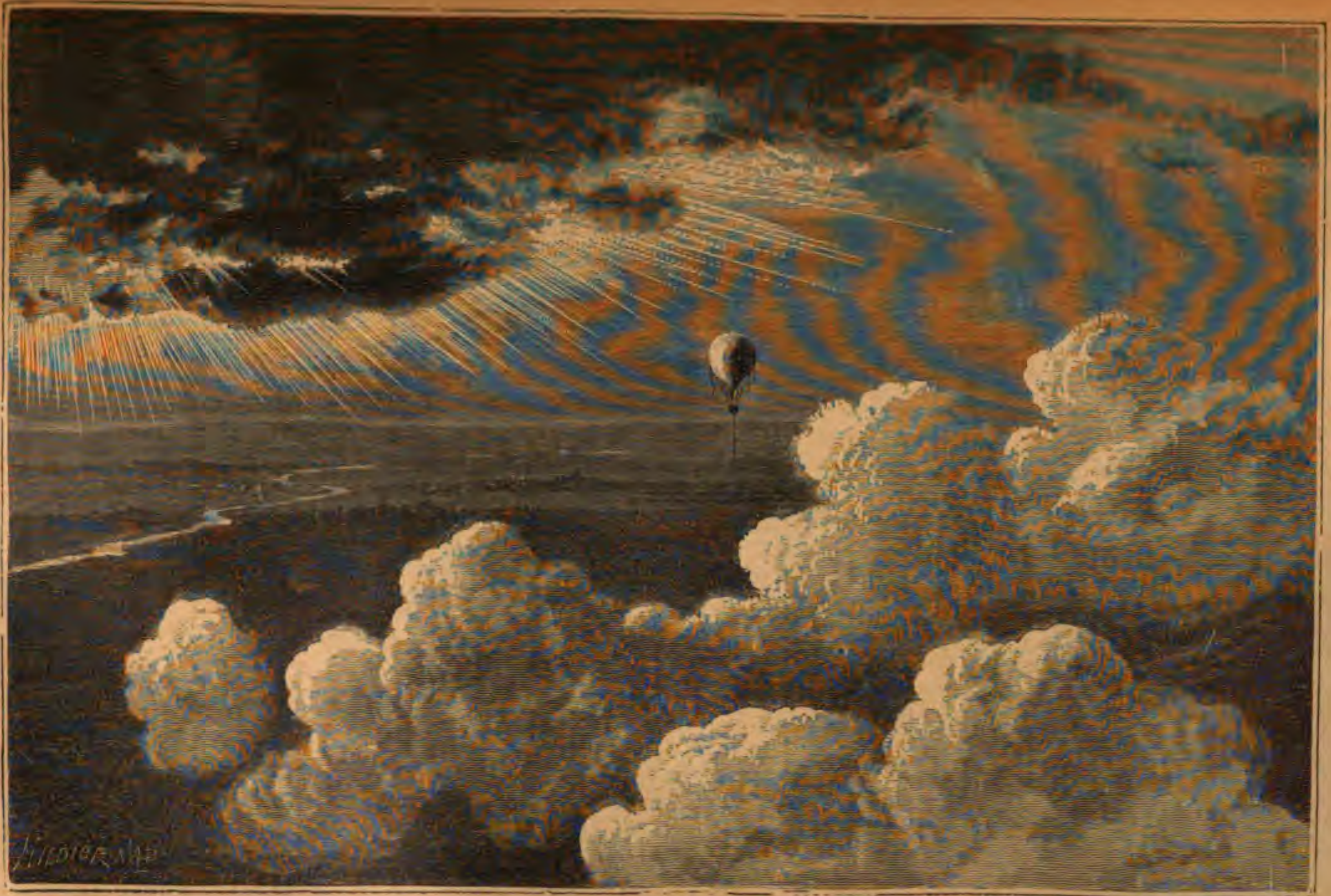

Balón mezi dvěma oblaky.

V rocích 1884 a 1885 bylo vůbec jen málo vykonáno plaveb za účely metereologickými a p. Pozornosť Francie, ba celého vzdělaného světa, byla obrácena ku zdařilým pokusům řízení vzducholodi, jež konali té doby bratři Tissandierovi i geniální Charles Rénard. — Tomuto podařilo se zejména ze sedmi plaveb pětkrát vrátiti se na místo odjezdu v Chalais-Mendonu a elektrickým motorem uděliti svému balónu „La France" rychlosť 6—6,50 *m* v 1 vteřině.*

Dne 12. října 1885 odp. o 2. hod. vystoupil na rozkaz ruské vlády a u přítomnosti generála Boreskova z la Villette fotograf Weddl spolu s aëronautem L'Hostem v balóně o 500 m^3, plul přes Ménilmontant, Saint Mandé, Vincennes a přistál o 4. hod. u Brie-Comte-Robert. Z více mžikových fotografií podařilo se jim zejména zachytnouti s výše 600 *m* velmi jasný obraz tvrze Vincenneské. **

Roku 1886 podniknuto opět pořadí vědeckých plaveb, z nichž zasluhuje především zmínky plavba Eugéna Valésa a F. Berthiera. Prudký S. V. vítr hnal je od Choisy-le-Roi, kdež vystoupili, směrem k Versaillu, mezi tím co se balón rychle vznesl a již za 30 vteřin v mračnech zmizel. Než brzy pozorovali vzduchoplavci, že plují v proudu směru opačného. Hlomoz veleměsta pronikající skrze mraky mizel ponenáhlu a mlčenlivá samota je objala u výši 1500 *m*, až po hodině na novo zaslechli hlomoz jakéhosi města. (Meauxu?). Klesajíce opět níže s výše 800 *m* octli se opět v jiném proudu vzdušném, ale zem halí jim stále ještě šedá stěna oblačná. — Tu slyší hvízdání lokomotivy a zvonění tramwaye. „To jest zajisté Rouen!" „Nikoliv! snad Paříž!" A vskutku přistáli brzy na to šťastně v Choisy-le-Roi, místě odjezdu, k nemalému vlastnímu i obecenstva udivení! ***

Neméně zajímavou jest plavba, již podniknul dne 28. listopadu 1886 učenec P. Marcillac spolu s aër. Capazzou, aby rozřešil spornou otázku električnosti vzduchu, o níž různého mínění jsou Palmieri, W. Thomson, Colladon, Mascart a j.

Opatřivše člun potřebnými přístroji, jako elektroskopem (soustavy Bohnenbergerovy), vodorovným a vertikálním kollektorem, dvěma vybíječi, tlakoměrem i teploměrem, padákem Jobertovým jakož i dvěma klecemi s poštovními holuby odpluli o 4. hodině 15 min. z Marseillu balónem „Gabiros" a octli se brzy u výši 600 *m*.

Aby za plavby učiněná pozorování snáze mohl srovnávati, připravil si Marcillac sešit v kolony rozdělený. Podávám jej tuto ct. čtenářstvu:

---

* G. Tissandier: „Les ballons dirigeables. Paris 1885." — Fr. Vaněk: „Plavba vzduchem". V Praze 1888; 84—90. — Ač jest jisto, že Rénard i později nové konal pokusy a to se zdarem ještě větším (10 *m* v 1 vteřině), přece nepronikly o nich na veřejnosť z ohledů politických leč zprávy velmi kusé. (Viz „La République Française" ze dne 17. srpna 1887. — „Le Temps" ze dne 19. srpna 1887. — „Figaro" ze dne 10. září 1888.)

** G. Tissandier: „La Photographie en Ballon. Paris 1886".

*** „L'Aéronaute" 1886, č. 12.

Tlakoměr	Teploměr	Úchylky v *mm* + a —	Voltametr	Vzdál. zlat. líst. v *cm*	Povaha oblohy atd.
600	13,5	+5	—45	2	Bezmračno.
700	12	+5	—100	3	Padák.
1750	11	+2,5	—50	3	Jemné řasy; rychlé stoupání.
2000	—	—	—	—	Silné kupy na JJZ nad pahorky Carpiagnesskými.
900	10	00	0	3	Mrak.
1100	9	+1,5	—14	2	Na mraku nad severním basinem.
1100	18	00	0	2	— — —
1300	17,3	00	0	2	Volno.
1100	16,2	—5	+45	2	— — —
800	6	+8	—16	1	Okraj mraku nad mořem.
500	6	+8	—16	1	Střed mračna.
200	6,5	+5	—45	2	Pod bouřlivým mračnem.
100	8	00	0	2	Nad přístavem.
200	9	+2,5	—23	2	Nad zálivem Arenským.
500	9	+2,5	—23	2	Nad baterií Pinedskou.
700	8	+1,5	—14	2	Nad mořem.
700	7	+2,5	—23	2	Mračna na východě.
500	6	00	0	1	Otevřené moře na levo Ria Tiulo, v mračnu
400	6	—2,5	+5	1	Pod mračny.

O dalším průběhu plavby podotýká Marcillac: U výši 700 *m* spozorována úchylka lístku a sice více než o 3 *cm* mezi oběma póly. Když byl padák spuštěn, vystoupil balón ihned na 850 *m* a hnán na moře. Zlatá blánka kloní se stále k positivnímu pólu a teploměr ukazuje 11°. Vyhodivše na novo přítěž vznesli se do výše 2000 *m*, kdež balón plul směrem S. V. dále. — Od tohoto okamžiku však jevil aërostat stálou snahu k padání a cestující ocítili se zase brzy v 900 *m*. Zbavivše se však přítěže stoupli opět na 1100 *m*, protnuvše kosmo lehký mráček. — Teploměr 18°; úchylka = 0. Ve výši 1300 *m* pozorují 17,3°, však nižádnou úchylku elektroskopu. — Balón klesá opět a pluje ku břehu. V 1100 *m* ukazuje zlatý lístek na minus. Ježto vlhka přibývá, urychluje se pád a vzduchoplavci vidí, kterak loď jakási pod nimi rychle vesluje chtíc jim přispěti ku pomoci. Když byl balón klesl na 800 *m*, poháněn opět na moře. Teplom. 6°, noc nastává. U výši 100 *m* vznášejí se cestovatelé nade vnějším přístavem. Jest 4 hod. 53 minuty. — Chtějí přistáti, ale četné komíny továren jsou tomu na překážku. Capazza svrhnuv opět pytel přítěže žene balón zase do výše 700 *m*. Elektrometr jeví úchylku k +, teploměr ukazuje 8°, balón pohybuje se lehkým mráčkem zvolna na S. V. Klesnuv na 500 *m* vznáší se opět nad pevninou; jest jasně viděti osvětlené ulice. Teploměr 6°, zlatý lístek nejeví úchylky. U 400 *m* poslední pozorování. Úchylka elektroskopu na —. Veškerá přítěž vyházena; Capazza otevírá o 5. hod. 55 min. záklopku a plavci sestupují zcela pohodlně o 6 hod. 10 min. na pevnou půdu*.

R. 1887 dne 13. srpna podniknuta opět z Paříže plavba do vysokých sfér v zájmu vědy. Kapitán P. Jovis a poručík Mallet vznesli se balónem o 7. hod. 40 m. z plynárny La Vilette, pronikli do výše až 7000 *m* a přistáli o 11. hod. v král. belgickém lese u Freyre. Balón „la Horla“ čítal 1650 m^3 v obsahu, zhotoven byl z bavlněné látky a člun opatřen fys. přístroji nejlepších soustav. Dále opatřen byl čtyřmi balonety naplněnými 1200 litry kyslíku.

---

* „La Lumiére Électrique", 1886, únorový sešit.

Krátce před odjezdem stanoven fysiologický stav Jovise a Malleta slavným M. Mareyem, členem akademie věd. Nejprve zkoumán transmisním sfygmografem rytmus tepny; pak pneumografem rozšíření plic a dynamometrem síla svalů. — Výsledky byly: Tepna 95; rychlost dýchání 22; dynamometrický tlak 40, 38 a 35 levou rukou a 38, 40 a 35 pravou rukou.

Balón na večer před odjezdem zpola naplněný ponechán takto do rána; následkem toho usadilo se v síťoví a lanoví jakož i na balónu samém mnoho rosy; kteráž za odjezdu konala pak služby přítěže. Tou měrou totiž, jakou stávaly se paprsky sluneční intensivnějšími, odpařovala se rosa a odlehčovala balónu, tak že plavci dostihli výše téměř 4000 *m*, aniž pozbyli i jen části přítěže, již s sebou vezli.

V sobotu dne 13. srpna o 4. hod. z jitra balón doplněn a o 7. hod. uvolněn.

O 8. hod. 40 min. shledali u výši 4800 *m* teplotu —2° C.; v 9 hod. 15 min. dostihli 6000 *m* a teploměr ukazoval + 3° C., z čehož patrno, že teploty neubývá pravidelně.

O 9. hod. 45 min. pozorovali u 6600 *m* + 1° a konečně o 10. hod. u 6650 *m* —3°. V témž okamžiku pojala Malleta mdloba, ale Jovis přivedl jej opět kyslíkem k vědomí. Ačkoli sláb, přál si přece vznésti se ještě výše. Vyhodili poslední pytel: měli s sebou 400 *kg*. — V té chvíli byla teplota —5° a plavci pozorovali jasně zásvit blesku. — O 10. hod. 10 min. dostihli výše 7000 *m*. Teploměr —3°. Oba jsou zdrávi; neseslábly ani hlas jejich, ani síla svalů.

Návrat: O 10. hod. 20 min. u výši 5050 *m*. Balón pokryt jíním a obklopen hustými mraky. Cestovatelé nemohou se spolu dorozuměti. Klesají velmi rychle. O 10. hod. 24 min. jsou již na 4005 *m*; teplota —2° táž jako u výši 3850 *m*. Oba plavci jsou velmi stísněni; Jovis nerozeznával praničeho kolem sebe. Mallet byl bez sebe.

Ve 4 hodinách urazili asi 500 *km*.

Holubi, z nichž jeden vypuštěn u výši 4000 *m*, druhý při počátku sjezdu, nevrátili se.

Zprávy tyto dotvrdily kontrolní přístroje, jež pařížská společnost vzduchoplavecká jim zapečetěné na cestu přidala.*

Kovový tlakoměr klesl na své minimum; teploměr, který ukazoval při odjezdu 16, 8° C. snížil se až na —5°; hygrometr původně na 66° byl později na 18° a posléze opět na 57°.

Plavbou Jovisovou dotvrzeny dřívější výzkumy a jest hlavně pozoruhodná živost proudů vzdušných u značnější výši. Kdežto u povrchu země vládlo téměř úplné útiší, uběhla „Horla“ ve výši v 1 hodině více než 100 *km*.

---

* „Le Temps“ ze dne 16. a 20. srpna 1887; „Progrès de l'Est“ ze dne 19. srpna 1887; „Allg. Sportzeitung“ 1887. č. 56. ze dne 28. srpna 1887.

Dne 21. srpna 1887 (dle rusk. kalendáře 9. srpna) vznesl se také z Klínu na Rusi slavný lučebník prof. Mendělejev za 15 minut do výše 3500 *m*, aby pozoroval zatmění slunce. Celou hodinu ztrávil sám a sám v pusté výši; neviděl zemi a oddal se s klidem učence svým studiím, o jichž výsledku pak podal zevrubně zprávu fysiko-lučební společnosti. Přistál na rovinách u Kaljasinu o 9. hod. 20 min. z rána, nespustiv ani kotvice. Rolník Igor Grigorjev uchopil se spuštěného lana, přivázal je ku stromu a stáhl za přispění jiných člun k zemi.

Z plavob posléze, jež podniknuty byly roku právě minulého (1888) za účely vědeckými, jest zvláště pamětihodnou a zasluhuje tudíž naší zmínky plavba Lecoqova. Týž vznesl se dne 5. června o 7. hodině 15. min. ráno v průvodu zkušeného aëronauty balónem o 700 m^3 rychle do výše 600 *m* a plul směrem jihovýchodním. Slunce podobalo se kotouči do červena rozžhavenému. Brzy zpozoroval H. Lecoq, kterak úchvatnou rychlostí blíží se k němu mračno, které právě ve chvíli odjezdu počalo se vytvářeti. Slyšel hřmění a brzy na to hnal se balón k mračnu jako by jím přitahován, a provázen množstvím papírových odstřižků, jež byl aëronauta z člunu vyhodil. — V 7. hod. 40. min. — u výši 1100 *m* nad Ile Saint-Louis — vnikl balón do vodních par šedozelené barvy, tak že bylo vlečné lano viděti sotva na několik metrů hloubí. Celá masa ozařována občasnými blesky, po nichž vždy následovalo zahřmění.

Balón točil se stále, klesal a stoupal, aniž plavci tomu chtěli. Bylo téměř ustavičně cítit silný vítr. Balón zmítán prudce a člun kolísal se povážlivě. Brzo rozpoutala se bouře v plné své síle; jas blesku v lůně tohoto temného mraku byl oslňující, a kdykoli se zablesklo, následovala ihned hromová rána. Tón těchto hromových ran označuje Lecoq jakožto „suchý“.

Jinak dařilo se vzduchoplavcům dobře: bylo jim leda poněkud dusno. Eliášova světla nezřeli nikde. Po chvílích pociťovali vanutí jakéhosi teplého proudu, načež balón vždy jal se stoupati tak, že závěsem vyprýšťující plyn se proudil až do člunu. V jednom případě vznesl se balón náhle až do 1600 *m*. Tam burácela bouře nejlitěji a podobalo se, jakoby elektrické výboje směřovaly ku vrstvě ještě výše položené.

Odvážný Lecoq potrval se svým druhem v nebezpečném tomto mračnu plných 25 minut a přistál pak za prudkého lijáku na dvoře lučebné továrny Bardetovy ve Vaugirardu*.

Vylíčivše takto velmi stručně význam, jejž má balón pro vědy přírodní, a podavše přehled hlavních výprav, jež v zájmu meteorologie, astronomie atd. podniknuty byly, máme za vhodné, dotknouti se ještě krátce otázek, jež rozřešiti zbývá vzduchoplavbám příští doby.

Především neznáme ještě zákonů, jimiž se řídí klesání čili ubývání teploty do výše, jakož i hustoty vzduchu, jež úbytem teploty jest podmíněno. Nelze tudíž dosud s jistotou stanoviti ani výši zemské atmosféry, ani výši planety nebo komety nad obzorem, ješto refrakce světla závislou jest na hustotě průhledného ústředí, jímž prochází.

---

* „Revue de l'aëronautique.“ Par. 1888. sešit červencový.

Co se týče vlhkosti, podávají nám sice učenci francouzští a angličtí data spolehlivá i jistá; zbývá tedy jen ještě stanoviti, zdali ona pravidla platí také u nás na pevnině od moře více vzdálené.

Lučebné složení vzduchu, co se týče kyslíku a dusíku, jest zajisté ve všech výších totožné; naproti tomu rozcházejí se však domněnky o množství kyseliny uhličité v různých vrstvách ovzduší. Dle Saussurea přibývá rostoucí výškou kyseliny uhličité; dle novějšího domnění však této kyseliny výškou ubývá a jest prý množství její různé dle doby denní i roční.

Lučba učí, že obsahuje každých 100 m^3 vzduchu také průměrně 1,35 milligramů čpavku, jehož původem jsou elektrické výboje; také tuto spornou otázku může zodpověditi jenom aëronautika. Podobně jest jejím úkolem, aby vysvětlila vznik a povahu atmosférické čili vzdušné elektřiny, již Volta, Pouillet a jiní fysikové odvozují z vypařování se vodstva, kdežto jiní rozhodně tomu odporují*; ani prof. L. Palmieri** v observatoři na Vesuvu neví si v té příčině rady.

Rovněž výchvějům střelky magnetické třeba věnovati ještě další pozornost, neboť dosud nevíme jistě, zdali zemský magnetismus trvá beze změny ve všeliké výši.

Důležitějším jest však stanovení rychlosti a směrů proudův vzdušného okeánu. Nemáme dosud muže, který by proudy vzdušní vylíčil s takou přesností, jako určil slavný Maury proudy mořské. — Tato pak otazka jest důležita i pro aëronautiku samu. Kdož chtěl by tvrditi, že nepodaří se nikdy lidskému duchu, zjistiti také v moři našeho ovzduší skutečný nějaký kruhoběh se žilami a tepnami, s periodickými přítoky a proudy, a že vzduchová loď příštího věku nebude snad rovněž tak bezpečně plouti, jak člun, který na vlnách řeky ubíhá? My aspoň nepochybujeme, že atmosféra často na jisté vrstvy bývá rozdělena, z nichž každá svým vlastním i zvláštním se béře směrem a že vzduchoplavec jako pták, který stoupaje a klesaje, příznivý vítr sobě hledá, dráhu si bude moci stanoviti.

I když prudká bouře hladinu moře byla rozvlnila, trvá toto přece z pravidla ve hloubi 40 *m* v úplném klidu; nelze z toho souditi, že také rozvlnění okeánu vzdušného proniká jen do určité jakési výše, nad kterouž proudy odvěčným stejnoměrným směrem se ubírají? I na tuto otázku očekáváme odpověď od vědy aëronautické.

Že také astronomie bude míti užitek z častých plaveb vzduchových, dokázali již Camille Flammarion a Winfrid de Fonvielle; nadejde snad doba, kdy každá hvězdárna bude míti k disposici balóny, kterých užívati bude ve chvílích, kdy obzor zahalen jest mlhami a mraky, k výzkumům velevzácným. Po mínění našem osvědčily by se v případech takých nejlépe montgolfiéry, jichž vytopení se může státi v 15 – 20. minutách.

---

* Olbers, Siemens a j. uznávají na př. elektrický účin slunce.

** Palmieri: „Die atm. Elektrizität." Leipzig 1884.

Také mžiková fotografie mohla by při tom vydatně pomáhati. Celý takový balón nestál by ani 1000 zl. a jízda sotva 10 zl.!

Dále mohli bychom výlety balónem do nejvyšších sfér zkoumati správnost výsledků, jichž jsme nabyli spektroskopem o vidmu a povaze hvězd v naší atmosféře, kouřem, prachem a vodní parou přeplněné, jakož i pravdivost domněnky prof. S. R. Langley-e o modrém slunci.*

Posléze daly by se uskutečniti dva zvláštní projekty; použíti balónu k zeměpisným výzkumům a výpravám, na př. na severní točnu, do nitra Afriky, nebo Australie atd.

Již r. 1853 a později opatřovány byly expedice,** jichž účelem bylo nalézti stopy nešťastné výpravy Franklinovy, větším počtem malých balónů. Tyto vypouštěny v domnělé blízkosti hledaných cestovatelů a zvláštní mechanismus v nich umístěný rozmetával občas na barevném papíře tištěné depeše, jichž obsah měl sloužiti k jich upokojení. Ale všechno úsilí bylo tehda marné: stateční cestovatelé zemřeli r. 1847 hladem a zimou, jak ovšem teprve r. 1856 bylo zjištěno.

Proto učinil již r. 1867. Tallier předlohu, aby výprava na severní točnu vykonána byla v balónech naplněných čpavkem, kdežto Sivel r. 1872 chtěl za týmž účelem použiti aërostatu s trojitým obalem 1800 m^3 obsahu a vodíkem naplněného. Dle pozdějšího projevu Sivelova (1874.) měla to však býti montgolfiéra o 3000 m^3 obsahu, neboť balón takový může si vyhledati příznivé proudy vzdušní, aniž mu ubývá stoupavosti; také snesl by snáze zimu arktických území obnášející až —30° C. a více, než-li charliéra, jejíž pakostovaný obal by v takovém chladu nadmíru stuhl a zkřehl. Naopak obal Sivelovy projektované montgolfiéry vylepený uvnitř staniolem ($1\ m^2 = 10\ gr.$) a vážící spolu se sítí 150 *kg* byl by stále ohříván zvláštním, 50 *kg* těžkým, v člunu samém umístěným aparátem, majícím 120 *kg* váhy. Jako paliva užiti chtěl Sivel uhlí, jehož tepelnou hodnotu pro 1 *kg* vypočítal na 1500 kalorií, ježto 1 *kg* uhlí dává 250 m^3 horkého vzduchu, páry a plynu; kdežto petrolej by ovšem při stejné váze jevil dvojnásobnou hodnotu;*** ale Sivel domníval se, že v nehostinných krajinách točníkových snáze lze zásobiti se uhlím než petrolejem.

Neméně promyšlená jest předloha Dra. C. Meissela v Kielu r. 1880, dle níž mělo se spojiti u vzdálenosti asi 6 *m* společným lanovím dvé balónů. Vrchní charliéra 75 *m* vysoká a 10krát většího obsahu (74.000 m^3) měla udržovati spodní petrolejem vytápěnou montgolfiéru. Charliéra byla by naplněna jen částečně plynem, ale byla by tak zařízena, že by bylo možno obsah její doplniti čpavkem, jenž ve člunu cestou by se vyráběl. Klesání a stoupání této roziéry dělo by se samočinně elektrickým přístrojem, jímž by se přítok petroleje dle potřeby řídil a kterýž by po případě udržoval oba balóny v jedné a téže výši. Dvěma taffetovými rourami, které by splývaly s horního balónu až do člunu, bylo by lze nejenom poznati napjetí plynu v charliéře, nýbrž doplňovati i její obsah čpavkovým plynem. Aby se porušila rovnováha obou balónů, nebylo by třeba, než ohřáti v mongolfiéře vzduch o 8—12°.

---

* „Nature" XXXII a článek prof. Seydlera ve „Květech" 1883.

** Stály 15 miliónů marek.

*** 1 *kg* petroleje vyvíjí totiž 450 m^3 horkého vzduchu atd.

Z roku 1882. pochází projekt anglického kapitána **Johna P. Cheyne-a.**

Tré velikých, rámovím vespolek spojených a vodíkem naplněných balónů — každý o 9.753 m^3 a stoupavosti 1 tuny, dohromady tedy 3 tun — mělo ze zálivu sv. Patricka, v němž kapitán Nares r. 1876. přezimoval a kdež nalezl veliké ložisko uhlí, vyplouti a prodlením 18 až 24 hodin za příznivého větru uraziti oněch 496 angl. mil až k severní točně. Každý balón byl by opatřen saněmi, lodicí a potravinami na 21 dní; při tom setrvával by ve stálém telegrafickém spojení s hlavními stanicemi.

Stůjtež tu čísla váh:

7 osob	444 *kg*
eskimáčtí psi	226 „
zavazadla a zásoby na 21 dní . .	465 „
balóny, síťoví, lodice, saně, stánky, kožichy, obleky, přístroje, zbraně, voda, gasometr, potraviny a přítěž	1909 „
úhrnem . . .	3044 *kg* či okrouhlým číslem 3 tůny.

Denní úbyt na váze obnášel by asi 18 *kg*.

Dle kapitána Cheyne-a, který již před tím častěji navštívil severní ledová moře, vane prý v měsíci červnu trvale jižní vítr; tímto byly by tedy balóny hnány k severní točně, kdežto zpáteční cesta, kdyby nebylo příznivého větru neb kdyby balóny staly se nepotřebnými, by se nastoupila saněmi.

Obtížná zpáteční cesta, nejisté větry v polárních mořích a obrovské výlohy, jichž by takový podnik vyžadoval — byly zajisté příčinou, že dosud žádná vláda této myšlénky se nechopila, ač po našem mínění jedině vzduchem bude lze provésti to, čím od času Alžběty Anglické duch lidský až dosud marně se zanášel a nač tak mnoho již peněz a životů bylo obětováno.* — Jak hravě a snadně přeletěla by vzducholoď území, jinak nepřístupná! Jindy tak záhubné obrovské ledovce poskytovaly by velikolepé panoráma a všechna tajemství i všechny divy arktického světa objevily by se zrakům odvážných aëronautů! Pomysleme si jen nádheru severní záře nad těmito ledovými paláci při dálném obzoru, jaký lze přehlednouti s výše 1000 *m*. Ve člunu hermeticky uzavřeném a ovčím rounem povlečeném udržovala by se přiměřená teplota, spalování pak vzduchu s vodíkem lze výpočtem určiti, tak že i kdyby venku klesl teploměr až na 35° pod nulu, ve člunu přece by se mohla páčiti teplota na více než na +6°. Veliký koráb transportoval by obal balónu, posádku i ku přípravě vodíku potřebné množství železných pilin a kyseliny sírové až asi ku 80⁰ sev. šířky. Tam naplnil by se balón a výprava by počala.

---

* Ze všech smrtelníků pronikl nejdále na sever, totiž až na 82° 16′ severní šíře Severoameričan Hull dne 3 září 1871.

Bylo by odtamtud až ku točně proběhnouti asi 300 zem. mil, ješto by dráha balónu nebyla přímá. Při průměrné rychlosti větru asi 3 *m* v 1 vteřině, vykonalo by se denně asi 228 *km*, tak že by za příznivých okolností cesta na severní točnu a zpět trvala nanejvýše 20 dní. Ješto pak dle souhlasných zpráv na severní točně panuje za obou arktických letních měsíců, července a srpna, teplota —1 až +1⁰ za úplného a nepřetržitého bezvětří, bylo by možno užíti řiditelného balónu, který dovedeme už nyní poháněti rychlostí více než 6 *m* v 1 vteřině. — Všechna opatření čelila by tedy hlavně k tomu, aby plyn bylo možno v balónu udržeti co možná nejdéle, což by se snadno dalo realisovati gasometrem, jímž by se nahodilá ztráta plynu nahražovala. Mírný stupeň teploty v letních měsících, kdy slunce na severní točně stále jest na obzoru a noční jízdy netřeba se báti, působila by při tom jenom příznivě. Bývať rozpínání plynu uvnitř balónu mnohdy tak značné, že balón za účinu intensivních paprsků slunečních vystupuje z nenadání o 800—1000 *m*. —

Při návratu zakotvil by se balón v kterékoliv obydlené krajině. —

Konečně jest se nám zmíniti o myšlénce přeletěti balónem atlantický oceán: Již z r. 1786. zachoval se nám dopis Benjamína Franklina, v němž důtklivě zráží od takového úmyslu jednoho mladého Angličana, kterýž byl pln důvěry zaslal velikému tomuto muži svůj projekt k posouzení. —

Na novo učinil totéž podání r. 1843. americký aëronauta John Wise, který vykonav šťastně mnoho plaveb vzduchem, posléze ku přesvědčení dospěl, že ve vrchních vrstvách vzdušných nad atlantickým oceanem téměř po celý rok vane proud na východ. — I chtěl za účelem výpravy z Ameriky do Evropy sestrojiti aërostat 30 *m* v průměru se člunem pro 3 osoby, jenž by se v nejhorším případě dal odepnouti a proměniti v ochrannou lodici. Než Wiseova žádosť, již zaslal kongressu, aby mu tento na výpravu, již zamýšlel vykonati prodlením 3 dní, povolil úvěr 15.000 dolarů, byla pochována v aktech komitétu pro záležitosti námořní — zda-li pro vždy, kdož může věděti? Vždyť vytasil se r. 1883. s týmž projektem opět generál Beck v New-Yorku, jež vydal veřejné prohlášení, že hodlá vykonati vzduchoplavbu do Evropy v montgolfiéře vlastní soustavy. Jeho montgolfiéra měla se totiž vytápěti velikou petrolejovou lampou, jež prý by za celou dobu cesty vzduchem nespotřebovala více než 20 gallonů (= asi 95 litrů) tohoto oleje. Vznesa se za prudkého od západu vanoucího větru, přistál prý by dle svého odhadu nejdéle za 3—4 dny někde ve Španělích, ve Francii nebo v Anglii.

Také roku následujícího (1884.) pronikla k nám z Ameriky zvěsť, že jakýsi Mr. Fast v Germantownu (Pensylvanie) chce si učiniti 30 *m* dlouhým a 12 *m* vysokým řiditelným balónem výlet do Evropy. — Patentovaný tento balón o 8650 m^3 obsahu byl prý by jen 125 *kg* těžký a jevil prý by, jsa vytápěn petrolejem, stoupavosť 725 *kg*. Touto vzducholodí, jež by hnána byla reakcí horkého vzduchu, proudícího se ze tří velikých ventilů na zádi balónu umístěných, urazil prý by v 1 hodině 100—120 anglických mil. Stačilo by prý 50 gallonů oleje. Dočetli jsme se sice ještě, že zkoušen prý za tím účelem model o 9 *m* délky a 2, 7 *m* výše — ale — „the rest is silence“. —

Dle nejnovějších zpráv z Paříže hotoví známý aër. Jovis balón „L'Atlantique“ o 25.000 m^3 obsahu a 2.000 *kg* váhy, jímž chce se letos vydati na cestu do Ameriky. Člunu lze v případě nehody použíti jako lodi a jest rozdělen ve dvě kabíny. Vaření má se díti pomocí ochranných lamp Davy-ových. Plavby sučastniti hodlá se také Mallet, spisovatel Pavel Arene, měst. stavitel Charpentier a jeden námořník.

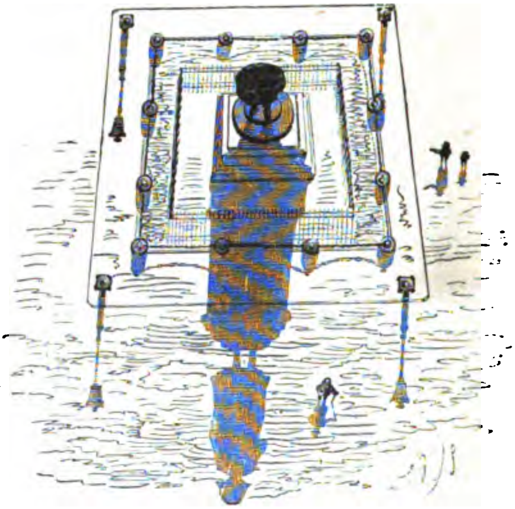

Sloup Vendômský s ptačí perspektivy.

O bakteriích.

Napsal **Fr. Faktor.**

(Pokračování.)

Jak pokusy dokázáno, vydrží mnohé bakterie velmi nízkou (víc než 100°) temperaturu. Stupeň 45 však naznačuje hranici omezující vývoj bakterií. O teplotě nad 50 až 60° lze na jisto tvrditi, že ničí všechen život mikroorganismů.

Důležité jest vyšetření, při které teplotě se tvoří spóry a kdy se netvoří a pak jaká temperatura stačí, aby spóry usmrceny byly. Ku stanovení teploty, při níž spóry zanikají, dávají se zkoumavky se sterilisovanou tekutinou do vodní lázně, jež se zahřívá a potom od bodu varu k teplotě nižší zase ochlazuje. Při tom se pozoruje, nastává-li zakalení tekutiny nebo`ne, z kteréhož posledního případu souditi lze na usmrcení spór. K docílení větší jistoty smíchá se tekutina s gelatinou, zhotoví se plotny a pak se dá rozhodnouti, zda-li spóry přestaly žíti. Pro teplotu vyšší než 100° C. užívá se buď lázně olejové nebo roztoku soli.

Suché horko působí škodlivě na bakterie i spóry. Má-li se jeho účinek stanoviti, vloží se do tekutiny, v níž suspendovány jsou bakterie nebo bakterie se spórami, hedvábné nebo skleněné nitky, které po impregnaci se suší. Po vysušení nechají se viseti v sušárně za různé teploty a pozoruje se, zda-li nastává ve vývoji bakterií opozdění, seslabení nebo stalo-li se již zničení. Podobně jako suché horko i některé plyny zhoubně na mikroorganismy působí.

Změnou výživiny lze mnohdy zaraziti vývoj mikroorganismů a jich schopnost látky rozkládati, barviva tvořiti a p. Úplně pak vývoj bakterií zaniká spotřebou výživné látky, zmenšením množství vody a hlavně pak různými chemickými přísadami, které ovšem působí nestejně na rozličné druhy bakterií. Účinek sloučenin na bakterie se určuje tak, že do výživné tekutiny, k níž přidána látka, jež se má zkoumati, se vnoří nitky napojené bakteriemi nebo spórami. Pozoruje se pak nejen koncentrace roztoku, ale i doba, jak dlouho se musí nitka máčeti, aby usmrcení bakterií nastalo. Macerovaná niť se přenese pichem do gelatiny, aneb se vloží do roztopené gelatiny, která se promíchá a na plotnu vyleje a potom se určí, zda-li vývoj úplně přestal.

Vývoj bakterií zamezují silně zředěné roztoky sublimatu, mineralních kyselin, chlorového vápna atd. Užije-li se uvedených sloučenin ve větší koncentraci, způsobí se jimi usmrcení bakterií. Spóry však vzdorují zhoubným těm účinkům mnohem lépe.

Účinkuje-li se na bakterie roztoky určité koncentrace, aneb jistou teplotou po delší dobu, stává se při některých druzích, že tyto charakteristický způsob rozkladu, jejž jinak vždy provádějí, v tomto případě nezpůsobují. Bacillus butyricus na př. zahříván po 7 hodin při teplotě

84° aneb 5 hodin za temperatury 90° nerozkládal příslušnou sloučeninu, ačkoliv se čile rozmnožoval.

Světla, jak se zdá, bakterie ku svému vývoji nepotřebují. Pohybováním tekutiny s bakteriemi dociluje se však pokaždé rychlejšího rozmnožování.

Bakterie rozšířeny jsou všude kolem nás ve vzduchu, ve vodě, v zemi, na předmětech, jimiž pracujeme, v potravě, které požíváme, na obleku, v obsahu střevním, v ústech, na látkách rozkladu schopných atd. Pouze ve zdravých a neporušených orgánech člověka i zvířat se nenalezají.

Podle toho, žijí-li bakterie na mrtvých látkách aneb uvnitř organismů zvířat a člověka, rozdělujeme je na bakterie saprofytní a parasitní. Avšak přesné hranice mezi nimi není, neboť často mohou některé druhy žíti parasiticky a potom opět saprofiticky a zase naopak. Podle toho slují pak takové bakterie fakultativně parasitickými anebo fakultativně saprofitickými.

O zkoumáni a barvení bakterii.

Jen málo kdy zkoumají se roztoky aneb látky na bakterie přímo tím způsobem, že se dá kapka tekutiny na sklíčko a po přiklopení štítkem se pozoruje. Obyčejně se musí bakterie zbarviti, aby jejich struktura zřetelněji vystoupila. Jde-li o zkoumání tekutiny s bakteriemi, přenášíme sterilisovaným platinovým drátkem, v ouško zahnutým, kapku této tekutiny na štítek, kdež se po případě ještě vodou zředí a drátkem rozetře. Potom se štítek nad plamenem plynovým nebo lihovým vysuší. Na to přidá se na vysušený štítek kapka barviva, jež se také po celé jeho ploše rozprostře a nějakou dobu působiti nechá. Je-li potřebí déle ($^1/_4$ hodiny) barviti, dá se do hodinového sklíčka barvivo, do kterého se položí štítek, ku zbarvení. Pak se na sklíčko, jež se klade na stolek mikroskopický, přenese kapka vody sterilisované a na tu se položí štítek obarvený. Na stranách štítku se vyssaje pijavým papírem nadbytek barevné tekutiny a tak připravený preparát se mikroskopem zkouší. Pro větší druhy bakterií stačí suché systémy, avšak jemnější druhy vyžadují systémů ponorných.

K barvení bakterií slouží barviva anilinová jako fuchsin, metylová violeť, metylová zeleň, metylenová modř, cyanin, safranin, magdala, vesuvin, violeť gentianová, z kterých sloučenin se připravují roztoky vodnaté, alkoholové, alkalické nebo glycerinové. Nejčastěji užívá se fuchsinu rozpuštěného v alkoholu, kterýžto roztok se pak zředí vodou v poměru 1 : 5. Z violeti gentianové připraví se 1% vodnatý roztok. Alkalický roztok metylenové modři obdrží se, když alkoholový koncentrovaný roztok modři zředíme 200 cm^3 vody a 2—4 kapkami 10% hydratu draselnatého. Ale tato směs musí se vždy prodlením týdne obnovovati, ana ztrácí na mohutnosti barvící a proto není radno jí mnoho míti v zásobě.

Spóry nepřijímají barvivo bez zvláštní předpravy. Membrana spór nedovoluje barvivu vniknouti dovnitř. Má-li se spóra zbarviti, vloží se štítek natřený tekutinou, obsahující spóry a bacilly, do horkého (80—90° teplého) nasyceného vodního roztoku fuchsinu; jestli-že byly spóry déle ($^1/_4$—1 hod.) účinků barviva vystaveny, jsou proniknuty červeným barvivem. K odbarvení ostatních částí (bacillů) vloží se štítek do roztoku kyseliny solné a slabého alkoholu, kterým se barvivo vymyje, takže pouze spóry zbarveny zůstanou. Bacilly pak na to lze zbarviti alkoholickým roztokem metylenové modři, která jim udělí modré zabarvení.

Buchner odporučuje, aby se před barvením spór usmrtila jejich membrana. On suší suchý preparát v sušárně při teplotě 210° aneb jej několikráte plamenem protáhne, aneb působí naň koncentrovanou kyselinou sírovou nebo silným louhem draselnatým, načež snadno zbarví se spóry modří metylenovou.

K poznání různých stadií vývoje některého čistě vypěstovaného druhu bakterií a jeho schopnosti pohybu slouží visutá kapka. Sklíčko, jež dává se na stolek pod objektiv mikroskopu, jest ve středu vyhloubeno. Nad prohlubinu položí se štítek, na který se dá kapka výživné tekutiny, jež se pak infikuje kulturou bakterií, nabranou platinovým drátkem. Aby vzduch do jamky přístupu neměl a aby se též zabránilo rychlému odpařování tekutiny, potáhne se okraj štítku roztopeným parafinem, nebo voskem aneb vaselinem a sklíčko takto připravené dá se do thermostatu. Vývoj bakterií lze potom stopovati.

K vývoji některých bakterií jest potřebí přístupu vzduchu a pro ten případ sestrojil Prazmowski sklíčka taková, že mezi sklíčkem a štítkem zůstává malá prostora, jež udržuje kommunikaci se vzduchem.

Ku zhotovení stálých preparátů mikroskopických slouží kanadský balsám. Na sklíčko dá se kapka tohoto balsámu a na ni položí se štítek nesoucí zbarvené bakterie.

Methody umělého pěstování.

Kultivováním bakterií zanášel se nejdřív Pasteur při pracích spadajících v obor kvašení. Ku pěstování bral tekutinu podobného složení, v jakéž byl ty ony mikroorganismy nalezl. Do připravené tekutiny pak přenesl pranepatrnou část organismů, jež dále chtěl studovati. Takové přenášení mikroorganismů nazváno očkováním. Velmi často použil při pokusech bouillonu a při tom pozoroval změnu tekutiny, jež se buď zakalila, nebo se utvořila na povrchu pokožka anebo se uložila na dně ssedlina.

Byl-li kapkou, jíž k očkování se použilo, čistý druh některé bakterie přenesen, vyšla z toho čistá kultura. Avšak jestliže byly v kapce dva různé druhy bakterií, vyvinul se dříve ten druh, který našel výhodné podmínky životní a pak teprve objevil se druh následující. Z toho tedy vidno, že se i při největší čistotě a opatrnosti snadno přihoditi mohlo, že vyšel druh jiný, než byl očekáván.

Předpisů jednajících o složení tekutých výživných látek jest několik. Tak zvaná Pasteurova tekutina obsahuje vinan amonatý (1 d.), kandisový cukr (10 d.), popel z kvasnic (1 d.), což vše se vpraví do vody (100 d.).

Nägeli pak sestrojil stupnici sloučenin, které rozpuštěny ve vodě slouží ku pěstování bakterií. Tak béře se dle něho pepton a cukr, leucin a cukr, vinan amonatý nebo salmiak a cukr, bílkoviny leucin, jantaran nebo vinan amonatý, asparagin, octan amonatý. Vedle látek dusíkatých a uhlíkatých dlužno ještě přidati k tekutině minerální součásti a to: střední fosforečnan draselnatý (0·1%), síran hořečnatý (0·02%) a chlorid vápenatý (0·01%). Tekutina výživná má reagovati buď slabě alkalicky nebo neutralně.

Před upotřebením se tekutina filtrací čistí a pak se ještě sterilisuje, což trvá dle množství 1—2 hodiny. Skleněné nádoby s obsahem se dají do parního kotle, anebo se po filtraci hned rozdělí tekutina do zkoumavek a malých baněk, které se pak před infekcí bakteriemi musí sterilisovati.

Nejjednodušší přístroj ke sterilisování jest skříň plechová s dvojitými stěnami, mezi nimiž proudí voda, která se spodem ohřívá. Aby se zamezilo sálání tepla, pokryta jest zevnější stěna skříně plotnami plstěnými nebo asbestovými.

Ke sterilisování lze použiti též přístroje podoby válcovité ze zinkového plechu, obaleného plstěnou stěnou. Na dno válce naleje se voda, jež se přivede ve var a nad hladinou vodní pak umístněn jest rošt, na který se kladou nádoby ku sterilisování určené. Celek přiklopí se víkem, které též plstěným povlakem jest opatřeno.

Jak Pasteur zkoumal a pěstoval bakterie, jež kvašení působí, tak asi též počínal si Klebs s bakteriemi pathogenními.

Pokrok v pěstování čistých kultur bakterií učiněn fixováním mikroorganismů, k čemuž použito skleněných komůrek Recklinghausenových. Komůrka Recklinghausenova skládá se z roury rozšířené uprostřed v plochou komůrku obvodu kruhovitého. V komůrce zadržela se zočkovaná tekutina, jíž přidáno gelatiny, aby se hustší stala a zároveň stuhla, načež se zbytečná tekutina odtéci nechala. Po několikadenním stání v ohřívárně pozorovaly se utvořené kolonie pod mikroskopem.

Pouze s jedním mikroorganismem pracovati a ten studovati navrhl Brefeld. Dle něho se má každý vývoje schopný zárodek isolovati a oddělený ve vývoji stopovati. Brefeld započal v tom směru pracovati s plísněmi a Lister pak odporučil tutéž cestu ke zkoumání bakterií, jelikož se mu podařilo kyselé mléko tak zřediti, že jedna kapka pouze jediný zárodek obsahovala.

Uvedený způsob zkoumání bakterií pojmenoval Fitz principem jednobuněčné kultury. Způsob ten provádí se tak, že tekutina s mikroorganismy zředěna byla sterilisovanou vodou, tak že dle přibližného výpočtu určitá jednotka ku př. 1 cm^3 nebo 1 kapka jediný zárodek obsahovala. Volumová jednice s domnělým jediným zárodkem vnesena do výživné tekutiny, kdež se vyvinula ze zárodku kolonie pouhému oku viditelná.

Vedle tekutých výživných půd záhy též pevné půdy výživné zavedeny ku pěstování bakterií, načež poukázal Schröter upotřebiv bramborů s velmi dobrým prospěchem ke kultivování pigmentních bakterií.

Brambory, mají-li sloužiti ku pěstování bakterií, očistí se kartáčem za přítoku vody a zbaví se výběžků i větších prohlubin nožem. Na to vloží se asi hodinu do 1—2% roztoku sublimatu, který účinkuje antisepticky a zničí všechny ještě na bramborách zbylé zárodky. Sterilisované takto brambory uvaří se v páře, což trvá dle jich velikosti $^3/_4$—1 hodinu.

Před úplným vychladnutím se vloží do vlhké komory, což jsou skleněné mísy patřičným poklopem opatřené. Mísa i poklop na vnitřní straně se vymyjou sublimatem a vyloží papírem sterilisovaným buď parou aneb sublimatem.

Uvařené brambory se pak rozkrájejí nožem vypáleným v ohni. Rozkrájené brambory se vloží do vlhké komory plochou vzhůru a na tuto se pak platinovým drátkem, který byl vyžíhán, nanášejí mikroorganismy z kultur již předem jinou cestou získaných. Zočkované brambory přijdou potom do thermostatu

Výhodu mají brambory před tekutými výživinami tu, že se zde jednotlivé druhy bakterií osaměle vyvinovati mohou a že již pouhým okem znatelny jsou různé kolonie, kdežto za použití tekutých látek výživných vše dohromady promícháno jest.

Kromě celých bramborů používá se též ku pěstování bakterií bramborové kaše, nebo kaše rýžové, moučné, k nimž přidává se cukr, pepton, bouillon a p.

Neprůsvitnosť brambor vadila někdy, že nebylo lze přímo pozorovati kultury bakterií pomocí mikroskopu. Nedostatku tomu odpomohl Robert Koch, který připravil pevné a průsvitné výživné půdy pro pěstování bakterií, jež se obdrží, když se přidá k výživným tekutinám gelatina neb agar, jež po stuhnutí v pevný substrat přecházejí.

Výživná gelatina pro účely bakteriologické připravuje se takto: $^1/_2$ *kg* dobrého, tuku prostého masa hovězího se jemně rozseká, poleje 1 *l* destilované vody a po tříhodinném vaření v parním kotli se filtruje a odměří. Na to se přidá podle množství k bouillonu 80—100 *gr* gelatiny (8—10%), 10 *gr* peptonu, 5 *gr* kuchyňské soli a dle okolnosti ještě 5 *gr* hroznového cukru. Bez přidání gelatiny obdrží se tak zvaný normalní bouillon, kterého též v bakteriologii se užívá. Směs se pak opět vaří v parním kotli asi hodinu a posléz se neutralisuje roztokem sody do neutralní nebo slabě alkalické reakce. Po 1hodinném stání v páře se gelatina filtruje nálevkou skleněnou, jež zasazena jest do jiné nálevky měděné a prostor mezi nimi vyplněn vodou, která se až k varu zahřívá. K filtraci slouží filtr řasnatý a protékající tekutina se jímá do sterilisované baňky, z které se potom rozlévá do zkoumavek (do každé asi 10 cm^3).

Zkoumavky a baňky, kterých se užívá, čistí se kyselinou solnou, načež se vypláchnou destilovanou vodou a pak se vysuší. Po vysušení se ucpou dobře přiléhající zátkou bavlněnou a potom se vypalují 1—2 hod. v sušárně při teplotě 150°. Tak sterilisovaných nádob se teprv může upotřebiti.

Do zkoumavek rozdělená gelatina se po tři po sobě následující dni vždy 5—10 minut sterilisuje v páře. (Dokončení.)

Grillparzer.

Povahopisná a dramatická studie **Jos. V. Friče.**

II.

Dramata z látek klasických.

Díky úsilovným klasickým studiím dovedl Grillparzer, čerpaje z bájí řeckých, vytvořiti trojici svých nejdokonalejších dramatických prací, z nichž „Sappho“ jest nejpropracovanější a takřka bez vady — trilogie „Zlaté rouno“ v druhé části nejoriginálnější a nejúčinnější, — Hero pak, čili „Vlny mořské a milostné“ („Des Meeres und der Liebe-Wellen“) dle snahy básníkovy nejumělejší, jen že účinek zůstal daleko za ideálem.

Dle našeho modernějšího názoru nemusí se nám již básník omlouvati, že dosti silným přídechem živlu romantického a sentimentálního snažil se vkusu svého obecenstva klasické tyto látky přiblížiti a postavy své učiniti sympatičtějšími naší vnímavosti.

Prosycen od nejútlejší mladosti hellenskou poesií, improvisoval Grillparzer svou Sappho na cizí návod jsa 26 roků stár a dokončil ji v krátkých třech nedělích. Kdosi žádal na něm totiž libretto a naznačil mu onu řeckou básnířku jakožto látku ku zpěvohře nejvhodnější. Grillparzer odmítl tuto nabídku, jež zdála se mu malichernou, avšak přemýšleje o vnadném tom předmětu na osamělé procházce Pratrem, vrátil se domů s hotovým dramatem, již v duchu srovnaným. Zejména první akt vrhl hned na to na papír bez jakýchkoli korrektur, a při okolnostech nejpříznivějších nepotřeboval ustati, dokud celá pětiaktová truchlohra nebyla ve zvučných rytmech dokončena.

Svého času ocítila se i na našem repertoiru. Výkon pí. Sklenářové-Malé v této pro ni jako stvořené úloze, i celá výprava kusu, o niž postaral se Pulda, utkvěly asi mnohým na dlouhá léta v živé paměti. Nebude nám tudíž třeba toto drama ve všech zajímavých podrobnostech stopovati. Budeť i neodborníkům s dostatek známo. Kritika prohlásila tragedii „Sappho“ skorem jednomyslně za práci vzornou. Bylť s ní Grillparzer hlavně v tom šťasten, že dovednými obraty a lahodnou rhetorikou svého vzletného verše proplul choulostivým poněkud úskalím, vzrostlým z látky samé, tak že obecenstvo rádo zapomíná, že tu zároveň běží o znázornění poslední milosti ženy v tom oboru všestranně zkušené a to již vadnoucí, jež bujarého, ač pro ni dosti zaníceného mladíka, po první illusi nadlouho přec upoutati nemůže. Dokud ji ve Vídni hrála povážlivě již stárnoucí Sofie Schroedrová, nedocílila tragedie nikdy toho účinku, jako později, když byl Laube titulní úlohu, ač proti vnitřní pravdě, svěřil mladé milovnici. Tím bylo vlastní, hrozivé úskalí jinak vděčné této látky jakoby kouzlem odstraněno a divák mohl se tím bezpečněji obdivovati velkomyslné resignaci slavné pěvkyně, kteráž nahlédnuvši omyl svůj (že se totiž bohorovné a nesmrtelné ženě nesluší sestupovati se své výše v nížiny smrtelných jen rozkoší a vášní), zříká se své lásky k Phaonu, beztoho příliš záhy zpronevěřilému, odpouští a žehná své otrokyni Melittě, jež ho byla bezděky půvabem své nevinnosti k sobě přivábila, načež vrhne se s olympickým věncem na hlavě a zlatou lyrou v ruce se skály Leukadské v moře.

Phaon bylť se již v dětinném věku kochal v proslulých písních slavné Sapphy; zajel si sám, lačen vítězství, ku hrám olympickým a když pak tu uzřel onu bohorovnou ženu, již tam po přednesu úchvatné básně věnčili a vítěznou palmou odměnili, vrhl se idealu svému k nohám. Korunovaná věštka shlédnuvši jinocha, sličného a s celým žárem mladosti jí oddaného, připoutala ho k triumfálnímu vozu a zavezla si ho jakožto nejslavnější kořisť domů, ve své zátiší, aby tu s ním vypila kalich zasloužené rozkoše až na dno.

Představuje ctitele svého domácím, napomínajíc je, aby měli ho za svého pána. Upřímně vyznává se jim: Ano, přátelé, miluji ho! Avšak hned v první rozmluvě s ním po návratu praví jaksi výstražně: „Jednoho bych neoželela: tvé lásky, Phaone!“ Tento, podobnému blahu nezvyklý, cítí, že sám jen přemalou má cenu. První hvězda Hellady shledla na posledního hocha! Však Sappho odpovídá, že mnoho zkusila; vavřín že je neplodný a že smutno bývá věštcům v jejich výši; užit žití, toť že přece jen nejvyšší účel života. Umění musí vždy žebroniti u zdroje života; čerpejmež sladký život z opojného poháru umění a to zase ať pookřeje, popíjejíc 'z hebkých dlaní sílu životní. Budou zde spolu šťastni jako nesmrtelní!

A Sappho diví se pak, že její Phaon ani na plachou otrokyni Melitu zvláštního dojmu neučinil. Že klopila, chudák, dle předpisu oči, že nebyla jeho zjevem rovněž okouzlena. Však přece jest už znepokojena starostí, dovede-li Phaona trvale upoutati? I vzývá Afroditu, aby ji chránila před úzkostí a strastí zůstávajíc jí věrnou družkou v zápase milosti!

Melita pak byla při hostině, když jí bylo Phaonovi přisluhovati, nepozornou do té míry, že nalévajíc mu do poháru víno rozlila, ba i konvici upustila. Hanbí se za to, ba dává se i do pláče, když se jí družky vysmívají. Zanedbává dále i věnčení oltářů, začež je peskována; přála by si, buď nebýt otrokyní a být vrácena domovu, anebo umříti. Přihodí se k tomu Phaon a těší ubohou: Sappho že na jeho přímluvu i svobodou ji obdaruje.

Slovo dává slovo. Phaon uzavírá s ní přátelství a na upomínku té chvíle žádá na ní třeba jen kvítko. Ale družky její byly již všechny záhony oloupily — zbývá jen poupě růžové, vysoko na keři. Phaon pomáhá jí, aby je mohla utrhnout — ona zklouzne při tom — v jeho náručí — a byť se i vzpírala a čepejřila, Melita dostává polibek. Laškování to zpozorovala Sappho. Mezi ní a Phaonem odehrává se nyní tím trapnější scéna, že on, zahanben a roztržit, nedbá ani se ospravedlniti.

Zůstaven o samotě ulehne na drnové sedátko a tu sní proti vůli o svěží, rozkošné Melitě. — Marně si Sappho sama namlouvá, že je

Melita ještě pouhé dítě, že to bylo asi jen bezúhonné laškování a že lásku muže nelze měřiti dle hlubokého žáru srdce ženského! Však ze rtů spícího Phaona splývá první slovo, právě když Sappho usmířena k němu se sklání, osudné jméno: Melito! . . .

Následuje scéna nejprudších výčitek žárlivosti, v níž Phaon marně ubezpečuje: „Jsem zcela tvým!“

Uvázla již v nitru ženy zrádná střela! — „Ona žije v jeho mysli! Což nebyla by Melita víc ono plaché dítě? Musím ji vidět — promluvit s ní!“ A ta potměšilá byla se zatím nezvykle vykrášlila — zhlížela prý se v potoku, v němž se hned z rána byla vykoupala — a na prsou stkví se jí ona růže, kterou, byťby jí to život stálo, zdráhá se velitelce své vydati.

Však Sappho již tasí na nevděčnou zmiji dýku! — Melita volá o pomoc, Phaon přichvátá, bere ji v ochranu a zahanbuje Sapphu: „Koupila's otrokyni, je tvá; ale její slzy nekoupila's s ní zároveň. Neplač, Melito! — Poznávám, že zabloudil jsem v dům čarodějky Circe. Tvým čistým pohledem probuzen, navrácen jsem sobě. Již pohled její vraždí!“ Na tato slova dá se ovšem Sappho do usedavého pláče. — „Pryč s ní! i s těmi slzami jejími — přede nové kouzlo!“ Marně jí teď sama Melita padá k nohám podávajíc jí i tu svou růži. Phaon uchopiv se této zvolá: „Tvou jest, Melito, žádný bůh ti ji nesmí vyrvati; pryč odtud — z neblahé její blízkosti!“ — S jakým to pocitem volá teď za odcházejícím zděšená Sappho své zoufalé: „Phaone! . . .“

Jsme již ve čtvrtém dějství. Sappho byla lkajíc mimo dům dlouho do noci probděla a diví se sama, že tak velký bol nedovedl ji usmrtit. Rozjímá o nejohyzdnějším zločinu člověka, černém, krvavém nevděku! Umiňuje si, že Melitu odstraní na výspu Chios.

Starý, věrný správce domu Rhamnes, jenž hned při samém vítání Phaona netušil v tom nic dobrého, obdrží rozkaz, aby Melitu k břehu vylákal a pak na loďce k oné výspě vypravil. Samomluva Sapphy předcházející tento rozkaz i váhavosť, s jakým jej spolehlivému důvěrníku dává, jsou mistrně provedeny.

Rhamnes vyvádí skutečně Melitu a nutí ji, aby ho k moři sledovala. Tato zdráhá se ovšem a zrovna když v nočním temnu zavzlyká: „Což se tu nikdo nade mnou nesmiluje?“ — objeví se Phaon, zví oč běží a chopí se vítané příležitosti, aby s Melitou uprchl. Donucuje vetchého starce dýkou, již byl Sapphě vyrval, aby jich obou ku břehu následoval. Teprve když jsou již v širém moři, vrací se ustrašený Rhamnes, volaje o pomoc. „Kdož tu mimo mne ještě v tom temnu lká?!“ ptá se vždy ještě sem tam těkající Sappho. Zví, co se přihodilo. — „Přátelé, pomstěte mne zrazenou!“ úpí všem ze spánku vyburcovaným. „Každý okamžik ztracený vráží mi tisíce dýk do prsou! — Stonásobná odměna tomu, kdo připraví mi slasť, abych jí mohla v oči vrhnouti otázku: „Bídnice, co jsem ti učinila, že mne zabíjíš?!“

Páté dějství předvádí nám ještě Sapphu, bezsennou, na vlhkém sedátku převalenou v horečném očekávání zprávy o uprchlém páru. — Konečně je přivádějí! — Vypravování, jak byli zajati, jak udeřil kdosi

Melitu veslem do hlavy, vyrušuje Sapphu nanejvýš. Nechce je zříti — prchá, aby objala opodál oltář Afroditin.

Phaon uloží z předu svou zraněnou milenku a nevěstu. „Nikdo se jí nedotýkej — vykoupím si ji! — Kde jest ona ukrutnice? Co pohledává tam u oltáře? Nevyslyšíť bozi modlitby zlomyslných!“ — Sappho takto dotknutá předstupuje: „Ozbroj se, srdce moje!“ — Phaon však výčitkami jí nešetří: „Neodvracej zraků! — zodpovídej se — pohleď mi do tváře, ať zvím, jsi-li to ještě táž, jež se byla kdysi na mne pousmála.“ Pohledu toho Sappho nemůže snésti a zalká úpěnlivě: „Běda mi!“ — Phaon: „Ano, to by byl její hlas!“

I připomíná jí minulosť. Zbožňoval prý ji jakožto pravzor dobroty a krásy. Ruka, jež dotkla se lýry, zůstaň požehnána — nedotýkej se nižšího sebe! Načež Sappho stranou: „Na dno mořské se zlatou lýrou, třeba-li vykoupit ji za takou cenu!“ — „Však jsi dobrá, velkomyslná!“ pokračuje Phaon: „Spěš, Melito, k jejím nohám, ať pozná, že's nevinna!“ — Ale Sappho ji zamítá: „Pryč ode mne!“ — Melita vzdychá: „Hněvá se!“ — Načež Phaon: „Ke mně, milená! — Nepros se jí více! Přede mnou nesmí tě hrdopyšná urážet. Nezná tvé ceny — ani své, jinak sama by tě prosila za odpuštění.“ Však Melita zkroušeně klečíc prosí za trest: „I když mlčí, cítím, že srdcem svým k srdci mému hovoří. Buď naším soudcem, paní vznešená! — poruč a půjdu s ním; poruč a prchnu od něho.“ Sappho, vnitřním zápasem ustrnulá, pohledne na oba, odvrátí se a odkvapí. „Běda mi!“ zaúpí Melita, „prchá — zavrhla své dítě!“ — Na to jme se jim Rhamnes vyčítat, jak se oba na vznešené své dobroditelce prohřešili. Bez mezí jest její láska, ale i její hněv; běda vám! Když pak Phaon chvástá se, že on se Melity ujme, že Sapphou povrhá, odpovídá mu Rhamnes: „A kdož jsi ty? Že tebe k sobě pozvedla, toť jediná skvrna na jejím slavném životě. Pochybuješ snad o jejím srdci? Sappho zůstane nesmrtelnou — a o tobě dodá leda pověsť, že's ji usmrtil!“ Tou výčitkou hluboce dotčen zalká Phaon: „Chceš, starče, abych zšílel?“ Načež on: „Byl jsi šíleným, když jsi tu vznešenou od sebe zapudil.“

Vběhnou služky a vypravují, že Sappho ve svých komnatách sem tam bloudila, vše do moře házela — načež zavzněním zlaté lýry vzpamatovala se, s úsměvem k ní sáhla — píseň k bohům zapěla, k prsům lýru přitiskla jakožto přítelkyni svou jedinou. Na to vrací se Sappho v purpurovém plášti — s olympickým věncem na hlavě, s lýrou svou a oslovuje znovu před ní klečící Melitu: „Což mne máš za tak bídnou, že mi třeba darů z ruky tvé! Nesahejte na mne, bohům jsem zasvěcena! Mluvte o věcech minulých! Hledala jsem tebe, Phaone, a nalezla jsem sebe! Nepochopil's mého srdce — má naděje na trvalejších spočívá základech!“ —

Nabyvši takto zase klidu, loučí se s přítomnými dojemně: „Nenávidět! milovat? což není ničeho třetího? — Býval jsi mi kdysi drahým — vzpomínka z dáli mi zůstane. Vy, kdož jste viděli Sapphu slabou, odpusťte! . .“ I rozkáže roznítiti oběť na oltáři a přeje si býti samotnou. Následuje vzletná modlitba díků k věčným bohům za to, že jen se světem zhyne její památka. I z kalicha života dopřáno jí zkusiti doušku; nesměla se však napíti! Poslušna vyšších pokynů staví stranou pohár ověnčený — nepije! — Žádá na nesmrtelných jen poslední za to odměny — za rychlý skon!

Plamen obětnice vesele sálá — slunce vychází — jest vyslyšena. A než přistoupne k oltáři, políbí ještě Phaona v čelo. Obejmuvši pak Melitu dí: „Pomysli, že mrtvá máť posýlá ti tento polibek! A nyní vzhůru! Tam při oltáři bohyně lásky nechť vyplní se temný osud milosti.“ „Lidem lásku — bohům úctu!“ tak volá Sappho ještě na své výši. „Užijte, co vám vykvétá a nezapomeňte na mne. Tak splácím poslední dluh života — bohové, přijměte mne k sobě!“ A již vrhá se se skály do moře.

Marné všecko volání o pomoc. „Je pozdě!“ dí Rhamnes, spatřiv jak Sapphu zchvátil nejnebezpečnější vír. „Dopřejte jí hrobu, jehož si byla, syta zlorodné země, sama vyvolila!“ — „Uschl vavřín — dozněly zvuky zlaté lýry — na zemi nebylo jejího domova — vrátila se ku svým!“ . . .

První provozování této „Sapphy“ dne 21. dubna 1818 na dvorním jevišti ve Vídni bylo dosti účinné, ač po čtyřicíti letech novým obsazením titulní úlohy vzrostl její dojem.

Sappho považuje se všestranně za nejmistrnější dílo Grillparzerovo. Slušíť přiznati, že pro svou vřelosť a hluboké pojetí hellenské povahy, byť i zmodernisované, dále pak pro zvláštní pečlivosť dikce i dovednosť stavby náleží tato hra ku předním kusům německého repertoiru vůbec, ba že daleko předčí rovněž pečlivě přikrojenou, za to však mrazivě chladnou Goethovu „Iphigenii“!

Zdařilať se rakouskému dramatikovi „Sappho“ snad hlavně proto, že rozjímal právě, a to již několik let, o látce mnohem těžší, an si byl umínil znázorniti a propracovati zjev báječné Medey, amazonky divošky v žáru a strasti bezděčné milosti, kterouž vzplanula, ač barbarka k nenáviděnému argonautu Jasonovi, tomuto vzoru původního, dorického bohatýrstva.

Nesnadná to byla zajisté úloha, nejen oduševnit a psychologicky odůvodnit vášnivé skutky oné Kolchické čarodějky, nýbrž i přizpůsobit ji a dramaticky lahodnou učinit divadelnímu vkusu nové doby. Dle mého náhledu podařilo se mu to jen s druhou částí, jež má název „Argonauti“.

První časť cyklu: „Zlatého rouna“ sluje „Der Gastfreund“ (což snad lze ztlumočiti názvem „Zrazené pohostinství“). Jest to jednoaktová předehra. Medea, dcera krále na Kolchidě, líčena tu ještě v první mladistvé divokosti, kteráž neodpouští družce, že se do muže zamilovala. Medea pádí do lesů na honbu, an jí tu otec zvěstuje, že přistála loď s cizinci, vezoucími vzácné poklady, ano i zlaté rouno. Otec žádá, aby Medea připravila omamující nápoj, aby oni cizinci, které pozvou, zbraní zbaví a vyčastují, mohli pak býti zabiti a oloupeni.

Dívka zdráhá se, ale jest konečně otci po vůli, ba vyloudí sama meč vůdci argonautů Phryxovi, čehož pak lituje vidouc, kterak tohoto bezbranného ubíjejí před sochou Paronta, boha příbuzného bohu, jemuž byl vůdce Řeků vzal zlaté rouno.

Medea podávala mu sice jiný meč k obraně, avšak ten jí otec z ruky vymknul, načež jím zkolí zrazeného hosta, jenž volá o pomstu k nebesům: „Kletba stihne zrádného vraha i celý jeho dům. Co nejvíce miluje, to ho zničí. Zlaté rouno bude vám zkázou a stane se svědkem smrti všech . . .“

Tato kletba zděsila Medeu tak, že opouští střechu rodinnou a odchází do pustiny, kdež v osamělé věži bude se snažit, aby zaříkáním a čarodějstvím zažehnala nebezpečí otci a celé zemi hrozící pro děsný zločin, spáchaný na hostu-cizinci! (Dokončení.)

Laciné peníze.

Národohospodářská úvaha. Napsal **H. G. Schauer.**

Mezi našimi čtenáři je zajisté nejeden šťastný smrtelník, o němž jeho bližní s lehkou závistí říkají, že je „kapitalista“ anebo také „rentier“. Nemyslíme tu ovšem „kapitalista“ s onou poněkud trapnou příchutí, kterou mu dal moderní socialismus ústy svého prvého vědeckého evangelisty — nikoli Marka, nýbrž Marxa, Karla Marxa, autora proslulé i pověstné, jak je komu libo, knihy „Kapitál“, nýbrž rozumíme kapitalistou každého, komu vlastní přičinění anebo píle předků poskytla tolik movitého jmění, aby z jeho výtěžku mohl žíti. Každý tento kapitalista ví ovšem sám nejlépe, jak si stojí a kde ho bota tlačí; než myslíme přece, že se nebude zlobiti, načrtneme-li mu malý obrázek toho, jak se kapitálu na úroky uloženému a ukládanému vůbec daří a jaké má vyhlídky pro nejbližší budoucnost. Vyhlídky ty — není to naší vinou, přísaháme svatosvatě — nejsou zvláště luzné a proto myslíme, že vývody naše zajímati budou též ty čtenáře naše, kteří náhodou nejsou kapitalisté. Pocítí aspoň malé ulehčení, řekněme i trochu škodolibosti, což je zcela přirozené, byť také neúplně vyhovovalo křesťanskému příkazu naprosté lásky k bližnímu . . .

Abychom se dostali hned do středu svých úvah, zjišťujeme, že je celý svět o tom přesvědčen, že jsou peníze teď velmi laciné, že kapitál nese velmi skrovné úroky, že míra úroková stále klesá. Zjišťujeme dále, že všeobecný soud ten zakládá se na pravdě. I jde teď o to: jaké jsou příčiny neustálého klesání toho a potrvá to klesaní ještě dále, či snad se lze nadíti obratu?

O nízké míře úrokové se přesvědčíme, když vrhneme pohled na vlastní peněžní trh, tam, kde kapitál nejrychleji koluje. Je to trh londýnský. Tam půjčují se peníze na 2 ze sta, na $1^3/_4$ ze sta, ano ještě níže. Za t. zv. denní peníze platí se $^3/_4$ až 1 ze sta. Soukromý diskont obnášel 27. června t. r., i když byl utužen, toliko $1^3/_8$ ze sta. Při této láci nikdo se nepodiví, že jednotlivé státy postupně uvádějí úroky ze svých dluhů na nižší míru, že provádějí t. zv. konverse. Velkolepý příklad podal loni anglický ministr Goschen, který úrok z 3% snížil 5. dubnem počínaje na 2¾ ze sta, od 5. dubna 1913 pak na 2½%. Věřitelé chráněni jsou proti nové konversi do 5. dubna 1923. Nesnadná operace ta provedla se s elegantní lehkostí, takřka hravě. Podobně jednají ostatní státy, upomínáme jen na železniční konversi ruskou, a na úspornou teď konversi egyptskou. Není pochyby, že příkladu toho následovati budou též jiní neosobní dlužníci, hlavně obce. Samo sebou se rozumí, že další dluhy se budou kontrahovati v tétéž nízké míře úrokové. — Součet vůbec konvertovaných částek se páčí na 431 mill. holl. zl., a i v těchto státech, kde se konverse až dosud neprovedla, svědčí neustálé stoupání dluhopisův o tom, že též u nich úrok klesá.*

Nebudeme čtenáře své unavovati dalšími číslicemi, ač jich máme s dostatek po ruce. Z nich vysvítá, že podobným úkazem, jako trh londýnský, se vyznačují též peněžní trh pařížský, ba i newyorský. Abychom dovodili, že toto klesání míry úrokové je trvalé a postupné, potřebujeme poukázati toliko na kurs 3procentových anglických konsols (fundovaných státních papírů), které z 94% v r. 1874 do r. 1881 stouply až přes pari; a kdyby se neumořovaly na 100%, stál by kurs dneska na 108%.

Dříve, nežli vyšetříme příčiny a další vyhlídky pochodu toho, pohlédneme se v dějinách, zda máme před sebou zjev zcela výminečný, bezpříkladný, či má-li i zde Ben Akiba pravdu se svou mrzutou větou, že na světě všecko je plagiát. Aniž bychom pohlíželi zpět do další minulosti, vidíme, že něco podobného tu již bylo a sice na konci 17. a během 18. století. Kapitál movitý se tu nahromadil v Anglii, v Nizozemsku, v městech hanseatských. Řečené anglické konsols dosáhly roku 1737 kursu 107%, v němž po několik let setrvaly. Úrok, který podle Adama Smitha ve středověku obnášel 10%, klesl v oné době v některých zemích na 6, 5, 4, ano 3%. Roscher označuje poslední kurs za normální v Německu v minulém století. Obligace provincie Hollandské poskytovaly jen 2½ ze sta úroku a stály přece al pari anebo nad; akcie východoindické společnosti přes vysoké dividendy, které společnosť vyplácela, více než 2¾%. Tato data dostačí.

Tento nízký úrok v předešlém věku měl ovšem také své příčiny, jak předjímajíce podotýkáme, příčiny přímo opáčné, nežli jaké má dnešní klesání úroku. V řečených zemích a městech nahromadily se následkem nesmírně čilého zámořského obchodu veliké kapitálie. Kapitálie ty však neměly, kde by byly uloženy. Právní bezpečnosť byla skoro ve všech zemích velmi nepatrná a k tomu obchodní a hospodářská politika různých států, řídící se protekcionismem co možná úzkoprsým, směřovala k tomu, aby stěžovala co nejvíce mezinárodní obchod, vývoz a dovoz peněz. Kapitálie, pokud chtěly být plodnými, musily se omeziti na domácí průmysl a ten byl při tehdejších malých pokrocích, které přírodní vědy a technika dělaly, v zárodcích, aspoň u srovnání s naší obrovitou výrobou.

---

* Srov. duchaplné pojednání prof. na universitě utrechtské dra. J. barona d'Aulnis de Bourouill o „Úrokové míře“ v nizozemském měsíčníku „De Economist“, v listop. a pros. 1888, otištěné pak v 4. seš. Conradových „Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik“ 1889. Zakládáme úvahy své namnoze na vývody vynikajícího tohoto učence ze školy Jevonsovy.

Války, které s monarchickou Evropou vedla republika francouzská a v dědictví její války napoleonské zvedly, jako vůbec každá válka, míru úrokovou a tato ani neklesla zpět na předešlou nízkou míru, když nastala dlouhá desítiletí míru evropského, trvajícího nepřetržitě od vídeňského kongressu do krymské války. V letech 1816—1844 kolísaly anglické konsols mezi 70 a 95% a jen dvakráte do krymské války byl kurs jejich al pari; v dvacíti letech na krymskou válku následujících byly tyto státní papíry skoro nezměněně v ceně 90 až 92 ze sta a teprvé rokem 1874 nastalo nenáhlé klesání úroku, které na jaře loňského roku mělo za následek řečenou již konversi.

Slušná poměrná cena peněz, zvýšené úroky kapitálové v řečeném období od napoleonských válek asi po rok 1874 měly různé příčiny, které se však všecky sbíhaly ve společném ohnisku. Především v době té nalezen, aspoň zužitkován a zdokonalen byl parní stroj a parní lokomotiva, jimiž průmysl a komunikace doznaly ohromného převratu. Továrny všude rostly, stroje neustále se zdokonalovaly, síť železniční počínala pokrývati vzdělanou souši, parníky brázdily oceány, sprostředkujíce mezi jednotlivými díly světa velice čilý obchod. Byla to doba velikých podniků, staveb a každý z nich předpokládal užívání kapitalií. Kdo jich neměl, musil si je vypůjčiti a za užívání bylo mu platiti úrok přiměřený zisku, který měl. V tu dobu zároveň zvítězila všude myšlenka právního státu, zákonodárství se všude upravovalo, sjednocovalo, pohyblivým poměrům a snaze po volnosti přispůsobovalo; a zároveň zaručeno všude přesné vykonávání práva, všeliká libovůle odstraněna. Hranice mezi jednotlivými zeměmi padaly, kapitál tekl ze států, které již poměrně nasytil, do těch, kde ho bylo ještě více třeba a kde tudíž se lépe platil, ba otevřel sobě i nesmírný trh za mořem, v Americe, v Asii, v Australii, ba i v Africe.

Naznačili jsme však již svrchu, že tento pro kapitalisty velice příjemný vývoj věcí netrval věčně, nýbrž že nadešel okamžik, kdy úroky počínaly klesati a že odtud klesají s houževnatostí v pravdě konservativní. Ohlížíme-li se v nejbližší minulosti po zvláštní nějaké události, která by byla klesání to způsobila, nenalézáme nikde žádné a vedeni jsme nutně k úsudku: že tytéž příčiny, které dříve působily na to, že míra úroková stoupala aneb aspoň se udržovala, nyní působí v tom směru, že nutně klesá. Ano tytéž příčiny — jenže v jiné fási vývoje. Jak známo, házíme-li cukr do vody, rozpouští se jen až do jistého okamžiku, odkud se dále nerozpouští. A takovýto bod nasycení zná také kapitál ve svém stoupání úrokovém.

Tuto pravdu poprvé určitě vyslovil proslulý francouzský národní hospodář a publicista Paul Leroy-Beaulieu ve svém spise „Essai sur la repartition des richesses et sur la tendance à une moindre inégalité de conditions“ (1881), kde také přesně vyčetl jednotlivé příčiny, pro které míra úroková na dále měla neustále klesati — předpověď, která se také, k žalosti všech majitelů movitých statků, doslovně vyplnila. Právě ona veliká právní bezpečnost, kterou jedna země po druhé počala poskytovati, spůsobuje, že úrok klesá, neboť odpadává pojistná prémie, kterou si kapitalista ve spůsobě vyššího úroku dal platiti za risiko, přijíti o své půjčené peníze. Pak dnešního dne šetří kde kdo může, bohatí i chudí, jednotlivci i státy, všude se konají a ukládají úspory, takže peníze jsou dneska velmi přístupné — neboť jeden nabízí milliony, druhý tisíce, třetí sta — při tom klesá přirozeně cena. Pak ale kapitál, když se ho příliš mnoho užívá, ztrácí na ceně jako kterákoli jiná věc a hodnota jeho řídí se týmž zákonem, jako kterákoli jiná hodnota. Mysleme si, že kapitál jistého kraje se skládá z několika vrstev, které jedna na druhou následovaly, předchozími jsouce podmíněny, že vrstev těch užívá se s rozličným užitkem. Nejužitečněji se uloží, investuje vrstva prvá. Země na př. je panenská, je jí nezměřeně mnoho, může se jí tedy obdělati hodně mnoho a při výrobním nákladu co nejmenším; zkrátka čistě intensivní hospodaření. Zde se docílí kapitálem uloženým největšího užitku i platí se tedy také tento kapitál nejdráže. Čím déle, tím více práce a kapitálu vyžaduje obdělávání půdy a tím poměrně méně plodnou je tato, jako onyno; jakož ubývá pozemkového důchodu a zisku podnikatelského, tak i klesá úrok kapitálový. Zvláště výmluvný doklad toho jsou železnice: Nejdříve se vystaví hlavní síť, hovící potřebám nejnalehavějším; uložené tu kapitálie vyplácejí se nejskvěleji. Druhá síť již je méně výnosná, docela pak třetí. Kapitálie, které se věnují těmto investicím, spokojiti se musí remunerací mnohem skrovnější nežli kapitály první.

Abychom se dotkli též theoretické kostry té věci, poznamenáváme, že o výši ceny rozhoduje užitečnosť, kterou má poslední její část. Je to tak zv. theorie „o krajním užitku", jak ji nazval v. Wieser. K theorii té, kterou také my zde přijímáme, druží se Böhm-Bawerk, d'Aulnis, samostatně k ní dospěl Leroy-Beaulieu; vlastním otcem jejím pak je čelný anglický národní hospodář, zakladatel t. zv. mathematické školy národohospodářské, W. Stanley-Jevons. Na náš obor užita pak theorie ta zní takto: všeobecná výše úroku řídí se výškou úroku placeného za kapitál, který se vůbec dal ještě s užitkem uložiti. Ve věci té ovšem, jak každý vidí, je obsažen ortel kapitálu nad sebou samým. Neboť jaký tento „krajní užitek" kapitálu je, svrchu jsme viděli v číslicích i nesmíme zapomenouti, že všeliká vyšší míra úroková tíhne, na úroveň tu co možná nejvíce klesnouti. Lapidární příklad: konverse státních dluhů, konverse železniční, v nichž se jednotlivé země hledí překonati.

A není východiště odtud, není vyhlídky na změnu vývoje míry úrokové směrem dolů? Srdce lidské nerado se podrobuje neodvratné nutnosti a proto nezazlíme kapitalistovi, že se ohlíží po spáse. V zemích, na výši osvěty stojících, tedy zejmena v západní a střední Evropě a v hornějším atlantickém pásu Spojených Státův ovšem již nelze s výhodou ukládati kapitálie; ale je tu částečně východ a jih Evropy a valné kusy ostatních dílů světa, kde lze investováním peněz docíliti ještě slušných úrokův. A tu třeba ovšem uznati, jako již J. St. Mill svým časem poznal, že toto odtékání kapitálu starého světa do nového působilo a působí mohutně v ten směr, aby se zadrželo brzké přílišné klesnutí míry úrokové u nás. Dovedou-li tedy kapitály uložené v zámořských zemích docíliti, aby míra úroková příliš rychle neklesala, nedovedou přece tomuto klesání vůbec zabrániti, i lze říci, že nadejde den, kdy i tento retardující vliv vyvezených kapitalií vůbec ustane. Dlužno ostatně podotknouti, že zvýšené úroky, které se za půjčené kapitály mimo Evropu platí, po značný stupeň jsou náhradou za větší risiko ztráty, spojené s větší právní nejistotou a složitým spojením se zámořskými zákazníky evropského kapitálu, že tudíž tyto vyšší úroky jen částečně, nepřímo reagují na výši úrokové míry na peněžním trhu evropském. Jsou však i mimo právní nejistotu a složitost ještě různé jiné okolnosti, které zabraňují, aby naše kapitálie přespřílišně neprchaly z domácích trhův a takto svou sporostí docilovaly vyšších úrokův. — Aby toto nastalo, bylo by třeba, aby obyvatelstvo mnohem rychleji se ještě množilo, nežli skutečně roste, v poměru k množícímu se kapitálu. Vedle toho pak ani v zemích „mladých“, v zemích čerstvé kultury zvláště výhodné investování kapitálů netrvá příliš dlouho, ba je právě ku podivu, s jakým důmyslem a taktem se v zemích těch přispěním cizích kapitálií zahajují právě ty hospodářské podniky, které se nejvíce vyplácejí. Spojené Státy severoamerické jsou již nyní jasným toho důkazem. Na východě, civilisovaném a hustě zalidněném, panují poměry našim podobné, jakož o tom svědčí dotčená již nízká míra úroková v New-Yorku; a „vzdálený západ“ je ještě příliš řidce zalidněn, než aby z čerstvých ještě jeho přírodních pokladů služebný kapitál mohl míti přiměřený užitek. Zlaté časy extensivního hospodaření, zdá se, že už přešly, kapitál, jehož se užívá ku hospodaření intensivnějšímu, nemůže být tak skvěle honorován, ježto pozemkový důchod a podnikatelský zisk značně se uskrovnil. A něco podobného platí, anebo aspoň již asi za nedlouho platiti bude též o Indii, v jejížto železnicích, zavlažovacích i dopravních kanálech a jiných podnicích kapitál anglický i jiných národností byl zvláště vděčně umístněn, kde však podniky zvláště nutné a pro blahobyt závažné skoro úplně již jsou opatřeny. Ostatně v těchto kulturně mladých zemích s pokrokem hospodářské osvěty vzrůstá též domácí kapitál, s nímž je kapitálu importovanému soutěžiti; a volali se tento poslední tím úsilněji na pomoc, čím více se orba, průmysl a obchod vzmáhají, vytvořují se zase s druhé strany tímto rozkvětem samým kapitálie, hledající zaměstnání. Evropské kapitálie, jichž pomocí se budí hospodářský život v zemích mimoevropských, obracejí se v přímém poměru k rozkvětu života toho nejprve proti evropské orbě a industrii, jejichžto výrobky nahrazují výrobky domácí, přispěním mezinárodního služebného kapitálu pořízené; a pak, v další důsledek, proti evropskému kapitálu samému, ustupujícímu anebo aspoň ve výnosnosti své omezenému mohutnícím domácím kapitálem zámořským.

Zvláště důležitým zákazníkem služebného kapitálu jsou železnice a jiné spojovací prostředky. Od r. 1830 immobilisováno bylo v železnicích podle tabulek statistických Neumann-Spallartových přes 60 tisíc millionů zlatých a postaveny obrovské tisíce kilometrů kolejí. Tím postaráno se o skutečné a naléhavé potřeby, jejichž uspokojení poskytlo kapitálu vděčné zaměstnání. Od r. 1880 ale úsilí, s nímž železnice se stavěly, vázne, což je tím zvláštnější, že materialie stavební v posledních 15 letech velice na ceně klesly. Kapitál se již nespokojuje odměnou, kterou mu vyplácejí podniky železniční a obrací se jinam — kam a za jakých podmínek, níže se dotkneme. Kde se však vyskytne i jen jakási potřeba spojovadel, tam kapitál ochotně přiteče, neboť je konečně nucen dáti přednosť jistému a stálému užitku před zahálkou anebo umístněním příliš riskantním.

V jistém poměru podobný retardační vliv na klesání míry úrokové, jako do zámořských zemí vyvážený evropský kapitál, mají státní dluhy. Domácnosť všech států žije ve značné části na úvěr, kapitálie jsou tudíž hledány. Vlastní výši úroku však dluhy státní neurčují, nýbrž ji určuje produktivní investování kapitálu; státní půjčky, poznamenává správně d'Aulnis, kursu renty spíše následují, než aby jej dělaly. Na státní dluh, kde kdo si naříká, nářky ty jsou koníčkem moderní demokracie a přece, přihlédneme-li k věci té blíže, není to tak zlé! Veškeré evrop.státní dluhy obnášejí asi 45 tisíc milionův zlatých, kdežto kapitálie v železnicích immobilisované přesahují, jak již řečeno, 60 tisíc mil. zl. A čím jsou železnice vedle součtu veškerých kapitálových investic ve veškerém světovém hospodářství? Značné části svých půjček užívá stát ku veřejným pracím a hospodářským podnikům, stavbě železnic, přístavův, upravování řek a t. p., tak že pro tuto částku státních půjček, pokud se týče jich výše úrokové, neplatí ani tak ta okolnosť, že to je veřejný dluh, nýbrž všeobecný zákon, kterým se stanoví užitek hospodářsky upotřebených kapitálií.

Vypůjčil-li si ostatně některý stát jistý kapitál na úrok, jehož míra po čase klesne, je mu každý okamžik volno tento svůj výše zúročený dluh konversí uvésti na příznivější míru úrokovou; a v jakém rozměru dobrodiní toho užívají státy a jiné veřejné sbory ba i jednotlivci, vyvodili jsme hned na počátku svých úvah.

Ostatně platí pro kapitálový trh, navštěvovaný výhradně zákazníky státními, něco podobného, jako to, co jsme řekli o zámořských odběratelích našeho kapitálu. Státy úvěr hledající dají se rozvrhnouti ve tři třídy: v státy, poskytující naprostou jistotu právní, v státy s jistotou menší a v státy s jistotou velmi pochybnou.

Je pochopitelné, že poslední kategorie zákazníků platí úvěr mnohem dráž, nežli druhá a tato dráže než prvá; ale přes nízké úroky, ku kterým se uvoluje třída prvá, kapitál přece nejraději jí se nabídne, z důvodů svrchu již uvedených.

Podnikavosť ve stavbě železnic, průplavů, tunellův atd. také v posledních letech poněkud ochabuje; je tento úbytek snad nahrazován větším ruchem na jiných polích hospodářské činnosti? Otázku tu lze hned předem záporně zodpověděti, neboť činnosť na poli spojovadel je velmi citlivým ukazováčkem všeobecného ruchu hospodářského. Pohlížíme-li na industrii ve velikém, nemůžeme říci, že by ruch v ní byl zvláště horečný, že by se kapitáliím naskytovaly zvláště výhodné podmínky umístění. Parní stroje a lokomotiva se nevynaleznou každý den a jako na všech jiných polích životních, ukazují nám též na hospodářském poli dějiny okamžiky, kdy se odkryjí a založí veliké věci, že však následují celá období, nevynikající zvláštní tvořivostí, nýbrž jen činností do podrobností, vedením důsledkův a t. p. A v takové době myslíme, že žijeme. Po hodně výnosném zužitkování bažící kapitál nemůže pronikavou spásu očekávati od částečných technických zdokonalení, nýbrž od radikálního pokroku, kterým by se na místo nynějšího postavilo něco zcela jiného. Především ale nevidíme, co by to mohlo býti; a pak, i kdyby se něco takého našlo, nebyl by přece pokrok ten tak náhlý. Neboť pokroku jest počítati s tím, co je; movitý, po zaměstnání lačnící kapitál je zadržován, do značné míry vázán t. zv. pevným kapitálem, totiž kapitálem již immobilisovaným na př. jako jsou tratě, nádraží, sklady, stroje a vagony atd. Tento pevný kapitál se nedá jen tak zhola odbýt a i když něco nového si prorazí dráhu, staré přece vedle něho částečně ještě potrvá a dělá mu konkurenci, byť i jen trpnou. Co kapitálu by mohlo být použito, kdyby se všeobecně zavedlo elektrické osvětlení! Ale kde se osvětlení to pořizuje? Z pravidla tam, kde před tím plynem nesvítili. A co je, mimochodem řečeno, u nás měst, kde se dosud svítí petrolejem a v nichž Edisonův vynález tak brzo se nezužitkuje! „Panika, která byla před několika lety na londýnské burse v akciích společností plynárenských způsobena Edisonovým vynálezem, přešla beze stopy. Je tudíž odpor stávajícího již pevného kapitálu dostatečná moc, která majiteli nových kapitalií ukládá nutnosť, spokojiti se velmi nízkým úrokem“ (d'Aulpis).

Myslíme, že jsme tím dovodili, co jsme v počátcích úvah těchto dokázati chtěli. Míra úroková zcela jistě od nějaké doby poklesla, klesá, kapitál je tudíž laciný. To lze zjistiti přímo a rovněž i se žádoucí přesností vytknouti příčiny zjevu toho. Myslíme však, že jsme zodpověděli též druhou část otázky, totiž tu, zda se snad lze nadíti obratu, či bude-li míra úroková ještě dále klesati, a sice jsme ji zodpověděli ve smyslu posledním. Přímo ovšem budoucnosť, ani nejbližší předpovídati nemůžeme; můžeme však zjistiti jisté trvalé poměry, povšechné tendence, působící v jistém směru a vedle nichž na ten čas ničeho postříci nelze, co by tendencím těm se protivovalo a konečný účinek pozměňovalo. Klesání úroků není nic nahodilého, nýbrž je nutným následkem posavadního vývoje a vyplývá z veškeré naší hospodářské organisace. Klesne hlouběji ještě míra těch úroků, které teď jsou nejnižší? Nemůžeme říci, tolik však se nám zdá jistým, že klesnou rozhodně ostatní vyšší úroky, které se na sousedních anebo v jiné sféře téhož peněžního trhu platí, že klesati bude neustále cena jednotlivých kapitálů a tím průměrná cena kapitálu vůbec.

Kapitál tedy bude v nejbližší budoucnosti mimo vši pochybu velmi levný, stále levnější; až pokud to půjde, jak dlouho to potrvá? To jsou otázky, na které nelze naprosto odpověděti. Nevíme, jak se budoucnosť, zejména poněkud vzdálenější, vyvine, nemůžeme předvídati, se kterými činiteli všemi na příště bude počítati a které posavadní křivku vývoje stočí opět v nějakém rozhodném novém úhlu. Nejspíše ještě lze troufati, že válka několika velmocí ve větších rozměrech, anebo dokonce všeobecná evropejská — ba následkem rozsáhlých koloniálních državˇ, moderních a mezinárodních stykův, konflagrace světová, by movitému, volnému kapitálu přišly velice vhod a měly na zlepšení míry úrokové rozhodný vliv.

Zlepšení — ovšem se stanoviska kapitalistova, ne však nutně s hlediska všeobecnosti. Jakmile se jednou postavíme na to stanovisko, že především nesejde na tom, aby se každý hospodářský činitel co možná nejvíce využitkoval, nýbrž aby celek hospodářské a socialní organisace byl v sobě zdravý, přiměřeně uspořádaný, nepotřebujeme láce kapitálu za všech okolností litovati, nýbrž můžeme i uznati, že mohou nastati okolnosti, kdy láce ta veřejnosti je velmi blahodárnou. Dejte jen massám lidu, dělnictvu, příležitosť, volného kapitálu výhodně použiti, a shledáte, že právě tato nízká míra úroková spolu podmiňuje uspokojivé uklizování největších nesrovnalostí socialních a šíření se povšechného blahobytu. J. Wolf na př.* spatřuje v pokračujícím v posledních letech klesání úrokové míry, pozemkového důchodu a cen zboží velmi účinný pochod, zlepšující poměry nižších, dělnických tříd a to i tam, kde následkem všeobecné hospodářské krise mzda byla poněkud snížena. Toto zlepšení v dolních vrstvách společenských pak bude míti podle něho v zápětí nový všeobecný hospodářský rozkvět, tudíž snad též rozkvět v té formě, v jaké jej pojímají majitelé kapitalií: jako vyšší míru úrokovou.

To je ovšem všechno velmi hezké, ale kdo mi nahradí užitek, který mi tímto stálým klesáním úroků je spůsoben? namítne kapitalista, a se svého hlediska zajisté právem. Že od celku hospodářského vývoje nemůže ničeho pro sebe očekávati, již jsme dovodili. Že též stát o kapitál se nezasadí, rovněž je pochopitelné, leda půjčkami, jejichž podmínky časem si hledí konversemi učiniti lehčími. Nezbývá tedy, než cesta svépomoci; ovšem, kapitál je mocný dost, aby touto cestou něčeho dosáhl a vskutku též koalice a svépomoc v dějinách jeho hrají význačnou úlohu. Než tyto společné akce omezovaly se z pravidla jen na jisté, zvláště privilegované druhy kapitálu, řekli bychom na aristokracii kapitálovou, na určité finanční skupiny atd. Těmito akcemi užitek dotčených kapitálů ovšem kolikrát nesmírně vzrostl, než nejen na škodu všeobecnosti, nýbrž i na škodu jiných, neprivilegovaných stavů ve velikém feudálním tělese kapitálu movitého; a nedály-li se tyto akce skupin přímo na škodu skupin jiných, neměl z nich přece kapitál, jakožto taký, žádného zajisté nepřiměřeného užitku. Budiž si moc jednotlivých kapitálů co určitých konjunktur, jakákoli, kapitál celý z toho netěží, aspoň ne přímo a trvale.

Každý movitý kapitál na celém světě je ovšem druhému podoben jako vejce vejci, dá se jeden beze všeho zaměniti za druhý, jako bratři dvojčata si vymění kabáty. Ale tato zevnější totožnosť zakrývá tím hlubší vnitřní rozdíly, rozdíly, na nichž je cítiti provenienci. Zcela jinak se presentuje vlastní kapitál, totiž ten, který zázračnou jakousi spontanní generací se byl zrodil sám ze sebe, totiž spekulací, od kapitálu představujícího úspory rolníka, řemeslníka, úředníka, kapitálu to, na němž všude jistě je vidět neohrabanosť novopečeného šlechtice. Ale tyto nesčetné malé kapitalie se sečtou a jsou pak protiváhou velikému kapitálu, jsou jednak obětí a jednak nástrojem klesání úrokového, jemuž veliký kapitál sice slouží, z něhož však zároveň dovede něco pro sebe vytěžiti.

Z této přílišné rozšířenosti, z těchto vnitřních rozdílů a při tom zevnější podobnosti, schopnosti se navzájem zastupovati též plyne, že kapitálu je nemožno sáhnouti po poslední účinné a nebezpečné zbrani, která zbývá podnikatelům, zejmena ale dělníkům: stávkovati. Dělníci, zejmena v lepších branžích mohou stávkovati, není hned za ně náhrady; ale za jeden kapitál je hned tisíc kapitálů jiných z celého světa, nehledě ani k pevnému kapitálu, který by soustavně a hned předem zrušil solidárnosť, kterou by ostatní kapitály s nesmírným namáháním se zavazovaly. S nesmírným namáháním, které by bylo stejně marné — kapitál zkrátka pro stávkování není.

---

* Ve své přednášce „Die gegenwärtige Wirtschaftskrisis“. V Tubinkách, 1888. Str. 32.

Co tedy zbývá kapitálu, aby osud svůj zlepšil anebo po případě vůbec nelenošil? Zejmena kapitál nižších stupňů hierarchie peněžní, neboť že velmoci kapitalistické si za všech okolností dovedou pomoci, již jsme řekli. Především chopiti se každé příležitosti, která se naskytuje, využitkovati všeliký ruch hospodářský pro sebe. Podnikatelé jsou snad druhdy příliš bázliví; proto je musí kapitál vzmužovati, ukazovati jim, jak se má pracovati. Během posledních měsíců nelze neznamenati jistý ruch zakladatelský, čilý hlavně v průmyslovém okresu porýnském. Ruch ten směřuje ku přeměně soukromých továren a závodů průmyslových, ku sloučení několika jich v akciové podniky. Vyhlídky se malují silně do růžova a pro počátek se preliminují co možná vysoké dividendy. Mýlíme se buďto silně anebo spatřujeme v obnovené spekulační horečce, v tomto počátku švindlu zakladatelského pokus jistého kruhu kapitálového, přemoci nízkou úrokovou míru a co nejvýnosněji se umístniti. Co na tom, že podobné podniky, stojící na nohách tak vzdušných, sotva se udrží, že následovati musí poprask, jen když je hlavnímu a jedinému účelu spekulace zadost učiněno.

Spořitelny, jak známo, vyplácejí vyšší úroky, nežli banky, nežli se rentují různé hodnoty a t. p. Není tedy nic překvapujícího, zjistí-li se, že do spořitelen a záložen, určených pro úspory lidu, drobných majitelův, a kruhů pracujících, ukládají kapitalisté své peníze. O kapitálech pak, které se postavily mimo okruh vykázaný vlastnímu čestnému kapitálu, tedy na př. o kapitáliích lichvářských vůbec se tu nezmiňujeme.

Movitý kapitál se v posledních letech na mnoze immobilisuje ve statcích a panstvích, jako kupní cena, nikoli jako meliorační úvěr anebo hypotéka. Při všeobecných nářcích, které se dnešního dne všude pronášejí o tom, že se polní hospodářství špatně „vyplácí“ — mluví se kapitalisticky o 3 ze sta — lze předpokládati, že v četných případech ukládání kapitálií v pozemcích se neděje za účely výdělkářskými, nýbrž že chce kapitalista buďto přebytečné peníze své jistě uložiti, a větší jistotu neposkytuje žádné jiné vlastnictví, nežli vlastnictví pozemkové, anebo docíliti jistých společenských výhod, nátěru legitimnosti a konservativnosti, spojených s vlastnictvím na půdě a pozemcích. Zde tedy nedostatečná remunerace hospodářství, která se kapitálu poskytuje při nízké míře úrokové, se doplňuje a částečně nahrazuje jiným spůsobem, statky společenskými, jako je vážnosť, vliv atd.

Národní hospodář čelného londýnského svobodomyslného denníku „Daily News“ vypočítal nedávno, že za posledního půldruhého roku kapitálu v Anglii přibylo tou měrou, že je nemožno, aby se ho celého plodně užilo. Následek toho je, že život v příslušných třídách je značně volnější, nákladnější, že se vydá mnoho peněz na společenské požitky. Kapitalističtí puritáni snad se proto budou obávati, že národové stráví své kapitály, že to nenahraditelná škoda. Není daleko tak zle. Každé zlepšení poměrů mzdy má za následek zlepšené živobytí v třídách dělnických; proč by též kapitalisté neužili pro sebe a pro společnosť, co se dá beztoho jen obtížně uložiti? Kapitálu je dnešního dne tolik nashromážděno, že netřeba se obávati ničeho, ani sebe nenadálejšího. Účinná podpora, kterou kapitalisté francouzští a angličtí na jaře letošního roku udrželi druhou banku francouzskou před ohromným pádem, do něhož se řítila, je toho důkazem nejlepším.

Práce je údělem člověka, práce tuhá, vážná, práce v potu tváře. Jen úsilovnou, neustálou prací domáháme se osvěty hmotné a duševní. Ale práce není posledním slovem moudrosti životní; po práci přichází vzdělávání vlastní osobnosti a zušlechťování a zpříjemňování okolí. Naše doba žila příliš práci, život náš byl jediný horečný chvat. Nyní však jsme vzdělali celou zemi, spjali kovovými obručemi a elektrickými dráty, nahromadili jsme ohromné kapitály. Nyní můžeme a musíme na to pomýšleti, výtěžky této netušené hmotné a společenské osvěty přístupnými učiniti vrstvám co nejširším, lidu pracujícímu sjednána musí býti existence člověka důstojná. K tomuto dílu přispěti povolán je též kapitál a jeho nynější láce musí býti všem lidumilům a přátelům sociální nápravy pokynem, vybídnutím, aby jí použily k účinnému, pronikavému a všeobecnému zlepšení poměrů tříd nemajetných. Je tedy také kapitál ve službách společenské prozíravosti a křesťanské lásky k bližnímu.

Můj kamarád Mussard.

Napsal **Ludovic Halévy.** Přel. **J. Guth.**

Po osm let my oba, Mussard a já, pobíhali jsme a pobíhali, melancholicky, těsně při zdi, jako praví dva koně v jízdárně, okolo velikého, čtyrhranného dvora se zamřîženými okny. To nazývalo se občerstvením.

Pak, po těchto osmi létech brána vězení se otevřela. Hnízdo bakkalářů se rozletělo. Byli jsme svobodni. To stalo se r. 1852.

Mussard býval v kolleji bohatý žák. Chodil ve čtvrtek do jízdárny a zaslepoval nás svými ostruhami, lakovanými botami, bičíkem a rukavičkami ze psí kůže. Po kolleji studoval práva, ale jakživ žádnou zkoušku nedělal. Mussard měl maîtressy, Mussard měl souboje, Mussard měl tilbury a malého černocha jako grooma. Mussard byl slávou latinské čtvrti — tenkrát ještě byla latinská čtvrť — a když Mussard vstoupil k Bullierovi, následován jsa svým černochem, všecko se dalo do křiku:

„Mussard! Loulou! Ať žije Mussard! Ať žije Loulou!"

Tak se jmenoval malý černoch Mussardův. A nosili Louloua v triumfu, s velikým jásotem. Deset let později nalezl jsem jej, Louloua, za kulisami jistého divadla feerií, v kostýmu habešského prince.

Když mu bylo třiadvacet let, Mussard dostal již od svého otce dvě stě tisíc franků na splátku dědictví. Přidejte k tomu sto tisíc dluhů.... Roku 1857 otec Mussard, veliký podnikatel staveb, odešel z tohoto světa. Čtyři jeho děti rozdělili se o jeho jmění. Mussard dostal půl millionu.

Po pěti létech Mussard byl na dobro na mizině. Nezbylo mu než jeho sto tisíc franků dluhů. Těch se už ani netekl. Nějaký čas se udržel, ale konečně musil se přece něčeho chopit, musil dělati něco, dáti se do práce. Mussard měl utkvělou ideu: že opět zbohatne, aby mohl začíti znova se bavit.

Roku 1862, když jsem potkal Mussarda, Mussard šel pěšky... Po tilbury, po černochu ani památky! Ale přišel ke mně pln nadšení a dobrého rozmaru. Měl vždycky nějaký podnik před sebou, podnik jistý, podnik podivuhodný, milliony k vydělání a pro ty nepotřeboval než se shýbnouti.... Ale prozatím byl trochu v nesnázích.... Pět louisdorů by mu bylo velmi vhod.... Žádosť vyslovena bez rozpaků, vesele. Mussard nebyl stydlivý chuďas, byl to chuďas, který zářil svojí chudobou.

Dal jsem pět louis jednou,.... po druhé,.... po třetí,.... pak, časem, stal jsem se váhavým.... Mussard začínal býti trochu drahým. Snížil jsem svoje ceny. Odhadl jsem jej na jeden louis. Nebyl uražen. Bral vždycky ani se nedívaje, co bere. Byl delikatním ve své nedelikatnosti. Cítil jsem jakési rozpaky dávaje mu tuto almužnu do ruky.... Ale on nejevil žádného nepokoje, žádné ostýchavosti. Vždy zářící, vždy spokojený, dovedl mnohem lépe přijímati, než já jsem dovedl dávati.

„Neboj se,“ říkával mi, „znám pořádek. Všecko si to zapisuji, tvůj účet je hotov, docela v pořádku. Všecko, co ti dluhuji, dám ti za šest měsíců.... Až při svém novém podniku. O, jak znamenitý to podnik!“

A byla z toho hned lavina millionů! Celkem, bavil mne, bavil za moje peníze. Mluvil s obdivuhodnou lehkostí. Jeho život byl, uprostřed XIX. věku, opravdovým dobrodružným románem.

Po čtvrt století dosti často setkávám se na boulevardech anebo v couloirech divadel s kamarády z kolleje.... Jeden je notářem a pořád notářem; druhý lékařem a pořád jen lékařem. Ten neb onen je poslancem.... ovšem změnil desetkráte svoje mínění, smýkali jím ze středu pravého do středu levého, z levice mírné na levici nemírnou.... ale konečně pořád jen poslancem. To bývaly styky jednotvárné, bez překvapení a bez nenadání.

Kdežto od té doby, co Mussard se stavěl přede mne, vesel, obě ruce mi podávaje a volaje zvučným hlasem svoje: „Ah! dobrý den, jak se máš?“ říkal jsem u sebe: To mě bude stát dvacet franků, ale budu míti za to nějaké podívání, plné originalnosti a rozruchu.

Ptal jsem se, co nového při jeho podniku. Šest neděl před tím, na boulevardech, před divadlem des Variétés opustil jsem jej jakožto jednatele společnosti pro dobývání nového uhlí.

„Můj podnik,“ pravil, „který?“

„S tím uhlím, které nebylo uhlí....“

„Eh, to se nepodařilo .... Nechtělo nikdy hořet. Ale mám v plánu dva nebo tři jiné podniky, brzdu na okamžité zastavení vlaků, novou zdravotní mouku, systém dlažební atd.“

Vzal svých dvacet franků a odešel. Potkával jsem jej teď každých dvacet měsíců .... Pozdravil jsem jej vždycky touže větou:

„No tož, co robíš nyní?“

Odpověď nebyla nikdy tatáž:

Odjede, zítra, do Italie, a půjde s Garibaldim tábořit do Sicilie.

Převezme ředitelství venkovského divadla .... Prosil mne o dopis na pana Sardoua, ... chtěl dostati výhradní právo ku provozování kusu „Rodina Benoitonová“.

Byl zástupcem veliké firmy remešské a vedl obchod s champagnským vínem.

Měl státi se redaktorem en chef jednoho oposičního žurnálu na Jihu.

Byl jmenován, včera, od ministra vnitra redaktorem en chef vládního žurnálu na Severu.

Vstoupí na loď koncem téhodne, do Ameriky. Byla tam vojna; to bylo néco pro něho. Přistoupí k první armádě, se kterou se setká: severní nebo jižní .... Nerozhodl se pro žádnou stranu. To mu bylo docela jedno.

„Dělal divadlo.“ Na Folies-Martigny odbývaly se zkoušky na jeho vaudeville a divadlo Dejazet přijalo jeho velikou operettu.

Založil právě divadelní agenturu. Bude organisovati francouzskou divadelní společnosť pro Rio Janeiro. Tázal se mne, nemohl-li bych mu zaopatřiti dobrého komického tenora a nějakého herce prvního řádu pro všecky druhy rolí.

Zapomněl jsem říci, že byl také fotografem. To bylo ovšem nevyhnutelno.

Ostatek pravý kavalír průmyslový, ale duchaplný, originalní a veselý. Protože nežil jako každý, nemluvil také jako každý. Vypravoval samé zbrklé věci. Nežebral smutně, žalostně. Nikdy mi neřekl:

„Nejedl jsem už dva dni. Jsem bez přístřeší. Nezbývá mi než skočiti do vody“ atd.

Ne, ne, vždycky jsa udržován nadějí, vždycky s vyhlídkou, že udělá štěstí, měl jistý svůj zvláštní, upřímný a odhodlaný způsob, říci mi mna si při tom ruce a dívaje se mi přímo do očí:

„No tož, uvidíme, co pak mi dáš dnes?“

O splátkách mi již nemluvil. Zdálo se, jako by byl srozumíval, že všech těchto dvacet, čtyřicet a padesát franků musilo dělati účet příliš spletitý, než aby bylo možno se v tom vyznati a že je lépe ani se tím neobírati. Jednou mi řekl:

„Nabízejí mi místo, mizerné, s patnácti sty franky.“

„Dobře, musíš je přijati.“

„Věru, že nepřijmu. Rozmýšlel jsem, počítal a shledal na konci účtu, že vydělám mnohem více, když si vypůjčím.“

To řekl se smíchem, s dobrým rozmarem. Kterak se zlobiti? Bavil mne.

Mussard měl ostatek také svoje dobré stránky a nebyl bez kuráže. Držel se statně ve třech nebo čtyřech soubojích. Šel opravdu bojovat do Italie s Garibaldim. Měl se ženiti se starou baronkou a pak s mladou herečkou, které obě měly slušně zahospodařeno; ale maličký zbytek cti mu ještě zůstal v těle v okamžiku, když měl kráčeti k oltáři. Co se týče staré baronky, přišel se se mnou poradit.

„Je to výtečná žena,“ pravil, „která opravdu byla provdána za opravdivého barona opravdu mrtvého. Velmi tlustá, velmi sentimentální, dokonale škaredá. Jmění jest značné, pozemky, zámek na jihu, dům v Paříži. Peníze, hotové peníze. Mohl bych rychle státi se veleváženým mužem.... Politika, jak víš, často mě pokoušela. No tož! být na jihu nejdřív městským radou, pak starostou své malé obce, pak generalním radou, pak poslancem .... Ne.... ne.... ty neschvaluješ?..., Ano, máš pravdu,.... je moc šeredná, mimo to.... No, nemluvme již o tom.... a půjč mi padesát franků.“

Po válce potkal jsem jej v Bordeaux před lycejem. Měl vysoké boty, červenou košili a Garibaldianský klobouk. Vrhl se na mne....

„Ach! tos ty.... jaké štěstí!.... V Bordeaux! ty v Bordeaux!.... a kde bydlíš?“

„V hôtelu de France.“

„Ulice Esprit des Lois?“

„Ano.“

„Máš šatstvo v hôtelu?“

„Jak to, šatstvo?“

„Šatstvo v zásobě.“

„Ovšem“....

„Pojď rychle tedy, rychle, jsme téže postavy.... Půjčíš mi kabát, kalhoty a svrchník.“

Vedl jsem jej či spíše on mne vedl ke mně.... Cestou, ulicí sv. Kateřiny vyprávěl mi svou historii a vykládal mi, proč musí sprostiti se za každou cenu této červené košile a těchto vysokých bot.

Nabízelo se mu místo sekretáře u jistého poslance, tři sta franků měsíčně. Ale tento poslanec náležel nejčistší pravici a představiti se mu v tomto revolucionářském obleku, na to nebylo ani pomyšlení. Odtud ta naléhavá potřeba kabátu, kalhot a svrchníku.

Oblékl se obratem ruky vypravuje mi při tom o bitvě u Dijonu, přičísl se, okartáčoval a shlížel se samolibě v zrcadle.

„Eh, na mou věru! takhle vypadám dobře.... nese se znamenitě, ten tvůj svrchník.... Místo dostanu!“

Vypůjčil si dvacet franků a neztráceje času děkováním, odkvapil zanechávaje mi červenou košili, šedivý širák, svou šavli a boty.

Pět minut po té objevil se znova všecek udýchán.

„Rukavičky,“ pravil, „rukavičky, zapomněl jsem vzíti rukavičky.... Aha! tady jsou....“

Zpozoroval rukavičky v pootevřeném šupleti a jal se v něm hledati.

„Šedivé?... Černé?... Černé, viď, to je vážnější.... Děkuji.... na shledanou.... brzy....“

Toto brzy dalo na sebe dlouho čekat. Po šest měsíců žádných zpráv o Mussardovi. Choval jsem po něm jako drahou památku všechen jeho garibaldianský přístroj. Posléze jednoho dne na boulevardu des

Italiens, na rohu ulice Laffite, ejhle Mussard! Pustil se do dlouhých výlevů vděčnosti.

„Oh, příteli, jsem mizerný chlap.... Měl jsem tě navštíviti.... Ty jsi mi prokázal takovou službu! Tvůj kabát, kalhoty a svrchník dělaly zázraky.... V Bordeaux, ty se nepamatuješ....“

„Ano.... ano.... pamatuji se.“

„Ještě téhož večera byl jsem sekretářem svého poslance.... a následuji ho ještě do dnes.... Je se mnou velmi spokojen.... Napsal jsem mu malou řeč, s níž měl největší úspěch .... Zvětšil mi služné. Dává mi pět set franků měsíčně. Sedíme na nejzazší pravici. Kdybychom mohli vlézti do zdi, abychom byli ještě více na pravici, vlezli bychom si tam. Odmítáme s opovržením všecky návrhy na smíření s mladší stranou. Representujeme princip ve vší jeho čistotě. Král! král! král!.... to staré dobré království.“

Velmi dobře.... Tři měsíce po tom, nové setkání. Mussard měl pod paží skvostnou tobolku z černého safiánu.

„No,“ pravím k němu, „což tvůj poslanec?“

„Můj poslanec!.... Řekni moji poslanci. Mám teď dva.“

„Jak to, dva?“

„Ano, můj poslanec z pravice zaměstnává mne jen dopoledne. Ode dvou hodin byl jsem volný.... a mohl jsem převzíti druhého poslance, a to z levice, nejzazší levice. Je to nově zvolený z července, demokrat, bohatý demokrat z jihu. Dává mi také pět set franků měsíčně a jde to teď jako na kolečkách. Nechávám je postupovat pěkně proti sobě, svoje dva poslance. Nedělá mi to žádných obtíží. Psával jsem do novin ne špatných, za císařství v obou směrech, indifferentně, hned pro, hned proti vládě a když to musilo být, stejným časem pro i proti.... A teď mám tu nejzábavnější situaci na obou stranách. Vidíš, tato tobolka....“

„Ano, vidím....“

„Tož tedy, jsou v ní obadva, moji poslanci.... Pravá kapsa: hrabě Chambord, levá kapsa: Gambetta. Papíry se někdy spletou a to je pak velmi zajímavá míchanice lilií a vlčího máku. Ode tří měsíců, můj milý, dělám tohle řemeslo a to bez nejmenšího namahání.... Mimo to, moji dva patronové podivuhodně mi napomáhají. Strávil-li jsem dopoledne se svým royalistou, dostanu chuť na republiku.... a cítím se jat horoucí láskou k monarchii, strávil-li jsem večer u republikána.... Dělám jim oběma jejich parlamentární kuchyňku, omáčku bílou pro prvního a pro druhého omáčku červenou. Co se nehodí jednomu, hodí se druhému. Nikdy mi nic nezbude, ani se nic neztratí! Všecko se využitkuje.... A pak, dělám si takto pěkné známosti ve světě politickém, ve světě podnikatelském, a budu moci jednoho dne pustiti svoje dva poslance, abych se mohl vrhnouti na nějaký veliký podnik.“

Tři měsíce po té také se tak stalo. Potkal jsem Mussarda, jedoucího v karosse, sic jen v karosse, ale přec jen v karosse. Byl generálním ředitelem velké parní společnosti navigační, která se zakládala v Marseillu.... ale která se nezaložila, tak že můj ubohý kamarád Mussard začal od r. 1873 po celých deset let se mi představovati v nejrůznějších postavách. Byl postupmo:

Ředitelem časopisu pro sport a honbu.

Redaktorem en chef Moniteura lékárnického a droguistického.

Zaopatřovatelem u jistého agenta směnárny.

Ředitelem francouzského žurnálu v Cařihradě.

Jednatelem společnosti pro hodinová kamna svítící, poskytující zároveň za neslýchaně laciných podmínek udání času, topivo a svítivo.

Ředitelem „Bezpečnosti finanční“, žurnálu pro zaopatřování míst otcům rodin.

Jednatelem Společnosti pro čistění parních kotlů.

Pařížským zástupcem amerikánské společnosti elektrických lamp přenosných a zápisných telefonů, znamenajících a píšících slova.

Jednatelem společnosti mineralních vod Marly-Chatelských.

A tak dále . . . A tak dále . . . A tak dale . . .

Bylo to dost různých zaměstnání, která prozrazovala víc a více kavalíra průmyslového; nicméně měl jsem přes to přese všechno pro svého kamaráda Mussarda zásobu nevyčerpatelné shovívavosti. Bavil mne, opakuji to. Obdivoval jsem se jeho činnosti.

Psal mi od Plevna, v ohni tureckých děl, psaní velmi brillantní, velmi veselé, velmi pařížské.

Poslal mi z Cařihradu první číslo svého francouzského žurnálu, nesoucí na první stránce tato slova: Etienne Mussard, redacteur en chef. Druhého čísla jsem nedostal; nepotřeboval jsem si však stěžovati: nevyšlo vůbec. Byl to obyčejný osud žurnálů založených Mussardem; druhé jejich číslo vyšlo jen zřídka kdy.

Avšak „Bezpečnosť finanční“ měla sedm čísel. Všecka byla mi posýlána zdarma, jako ostatně všem abonnentům. Noviny nestály nic a sen Mussardův — vysvětlil mi to s nadšením jednoho dne, o půl páté odpoledne, na rohu ulice de Province a ulice de la Chaussée d' Antin — jeho sen byl, platit ještě svým abonnentům a dáti jim na př. roční prémii desíti franků. Každých šest měsíců, při obnovování předplatného, dostal by každý sto sous.

„Tím způsobem,“ pravil mi, „neztratil by se ani jeden abonnent... O kdybych jen toho dosáhl, uviděl bys, jaká by to byla publicistika! Jaká finanční moc! Velká banka by se přede mnou třásla!“

Mussard toho nedosáhl . . . nebo, týden po té „Bezpečnosť finanční“ přestala žíti. Ovšem, následujícího měsíce dostal jsem od Mussarda poukázku na zásylku svítících kamen, rovněž bezplatnou. Mussard mne zasypával.

Ta poukázka mne znepokojovala, a byl jsem pevně odhodlán nepřijati kamen Mussardových . . . . . Daroval jsem je hned napřed svému domovníkovi, doporučuje mu největší opatrnosť při užívání řečených kamen. Vynálezy Mussardovy dodávaly mi důvěru velmi obmezenou. Viděl jsem, že první jeho „vyčistěný“ kotel vyletěl do povětří.

Když jsem potkal Mussarda naposled, koncem r. 1882, zabýval se zařízením generalní společnosti pro sloučení předměstských hippodromů. Tento podnik měl mu prý, mezi námi řečeno, vynášeti každoročně půl millionu.

Byl tou měrou zaujat svým podnikem, že ani nepomýšlel na to prositi mne o dvacet franků, se kterými by se „s mým dovolením“ zatím spokojil, nežli dostane svůj půl million. Nepoznával jsem svého Mussarda. To nebyl on; nic mne teď nestál. A od toho času ani zprávičky o kamarádu Mussardovi. Žádné elektrické lampy! Žádná svítící kamna! Žádný finanční žurnál! Nic!

Mám se přiznati? Kamarád Mussard mi scházel přes to, že měl jsem jakousi výhodu postrádati ho; bylo‍ť jeho zmizení úsporou pro moji kapsu. —

V úterý 19. ledna 1886 okolo sedmé hodiny večerní kráčel jsem podél domů na chodníku ulice Teheranské. V tom vidím kupé zastavovati se asi padesát metrů přede mnou. Kočí zajíždí k vratům. Jdu dále tak, že jsem nucen zastaviti se, aby vůz mohl přejeti. Plynová svítilna cele mne osvětlovala.

V okamžiku, kdy povoz vjížděl do brány a vjel do průjezdu velmi elegantního hotelu, slyším vyslovovati své jméno a vidím hlavu ve dvířkách povozu. Byl to můj kamarád Mussard.

Seskočí z vozu, přijde ke mně, táhne mne celého udiveného tím setkáním, přes čtyry stupně perronu vzadu ve dvoře, odevzdá mne rukám lokaje, který pozorně mi svléká svrchník, hodí svoji bobří kožešinu na banket ze staré kůže kordovanské a strčí mne do malého salonu s nábytkem z červeného sametu, kde hořela v obrovském krbu čtyry obrovská polena plným plamenem. Pravý krb millionáře. A hned potom proud těchto slov:

„Ty, to jsi ty! Jaký já jsem mizerný chlap! Ani jsem ti nedal o sobě zprávy ve 2 letech, co jsem bohat, velmi bohat. Ukáži ti, hned, poukázku na třicet tisíc franků francouzské renty, tři ze sta a nominativní certifikat na sto akcií Banky. 3 ze 100 jsou po 80 fr. a akcie 25, banky po 5400 frankách . . . Počítej! . . . A tento hotel jest můj. Moje jest kupé, ve kterém jsem právě přijel! Můj kůň, který v něm byl zapřažen! A moji tři ostatní koně, kteří jsou zde v mé stáji! Můj tento Meissonier, můj tento Gerôme, můj ten Corot, můj ten Detaille. Moje toto všecko, všecko, všecko! A já jsem tě ani nenavštívil. Tobě se nepoděkoval, tobě, který ve zlých časech nikdy jsi mne neopustil! A já jsem ti nevrátil tvoje peníze, které ti dluhuji . . . Neboť dluhuji ti mnoho peněz . . . Dám ti je hned. To ti bude malou pomocí, na kterou jsi již nepočítal . . . O, já ti dovolím, jen se přiznej . . . Říkal jsem ti někdy: Neboj se . . . Tvůj účet je v dobrém pořádku. Ty jsi mi nevěřil . . . vím to jistě. No tož! mýlil jsi se . . . Však ty jej uhlídáš, ten svůj účet . . . a uhlídáš svoje peníze . . . pojď, pojď! . . .“

A znova mne vlekl za sebou. Já nechal jsem se vléci. Přešli jsme veliký salon, a zde opět vysoký krb se čtyřmi plápolajícími poleny. Pak vstoupili jsme do kabinetu přesně skvostného, s velikým dubovým stolem, pokrytým svazky listin, brožurami, novinami, s velikým stolem, který vypadal jako docela vážný stůl, stůl, při němž dlužno pracovat a vydělávat mnoho peněz, tuze mnoho peněz.

Mussard vytáhl malou knížku z jednoho šuplíku toho psacího stolu.

„Vidíš,“ pravil mi, „koukej, tady tvůj účet . . . Pět louis . . . pět louis . . . Pak sedm louis v drobných . . . louis jednotlivé . . . Tenkrát jsi mi snížil . . . Ještě pět louis . . . Odpověď na moje psaní do Plevna . . . V Plevně . . . já byl v Plevně! Jaká podivná věc to moje živobytí! Jednotlivé louis začínají znova . . . A posléze sečtem to všecko, celkem: padesát pět louis . . . Dám ti tedy jedenáct set franků.“

Mussard vytáhl pak z téhož šuplete velikou tobolku z černého safiánu, kde methodicky byl srovnán, po seriích, velmi slušný počet bankovek . . . A on mi platí!

Ano, platí mi! Mám v rukou bankovku tisícifrankovou a bankovku stofrankovou! Nenalézám slov . . . Nemohl jsem dechu popadnouti udivením . . .

Mussard pak pokračoval:

„A teď učiníš mi veliké potěšení... Budeš obědvati zde! . . . O, nevymlouvej se . . . Já si tě podržím . . . já si tě tu nechám . . . Máš svrchník, je sedm hodin . . . šel jsi tedy beztoho k obědu, do cerklu nebo do restaurace . . . Dej mi tedy přednosť. Mám ti tolik co vyprávět. Nejdříve jak jsem zbohatl. Pak musím ti někoho okázat; neobědváme sami; čekám osobnosť docela zvláštní . . . bolivianského generála . . . skutečného generála z Bolivie, který se jmenuje Moyabamba, a který přijde hovořit se mnou o otázce železných drah v Bolivii . . . Jsem jist, že jsi ještě nikdy neobědval s bolivianským generálem.“

„Opravdu nikdy!“

„Nuže, tedy budeš dnes večer. Vidíš, všeho se člověk jednou dočká.“

Mussard zvoní. Sluha objeví se ihned. Člověk cítí se v domě dobře upraveném, dobře spořádaném.

„Řekněte, ať přidají ještě jeden kuvert.“

„Ano, pane hrabě.“

Pane hrabě! Mussard byl hrabětem! Hrabě Mussard!

Moje podivení změnilo se v omámení a musil jsem vypadati docela ztrnule, nebo Mussard spustil veliký smích.

„Ach pravda, můj milý, ty jsi nevěděl! — Stal jsem se hrabětem. Nemůžeš si představiti nic komičtějšího. Ale, můj bože, co chceš? Spadlo mi to jako s nebe, minulého roku. Prokázal jsem službu jednomu ubohému chlapci, jisté královské Výsosti, chceš-li, třetímu synu knížete, který vládne dosti veliké říši. Běželo asi o dvacet tisíc franků. A ten mladík dostal od otce pro mne hraběcí titul. Stálo ho to méně než vrátit mi peníze. Váhal jsem blýskati se tím titulem. Celá věc byla trošku burleskní. Věděl jsem to docela dobře. Ale na mou věru, hodilo se to znamenitě k mému jménu . . . Mussard . . . . hrabě Mussard . . . . Odhodlal jsem se tedy k tomu! . . .“

Byl jsem nepokojný a zvědavý zároveň. Měl jsem patrně proniknouti do světa cizího a nebezpečného; ale nicméně bylo velmi svůdné to dîner s hrabětem Mussardem a generálem Moyabambou. Kdybych dal ujíti takové příležitosti, dozajista by se mi už nenaskytla.

Dvéře se otevřely. Byl to generál! . . . . Již jsem se nerozpakoval . . . Člověk by musil býti hercem, aby tu měl odvahu odejíti. Byltě podivuhodný, ten Moyabamba.

Malý, silný, krátký, zavalitý, s ramenoma Herkulovýma, s divokýma očima, bílé vlasy krátce přistřiženy, ohromný knír nejintensivnější černi, s velikou jizvou v obličeji, barvy jako cihla.

Tato zvláštní osobnosť objevila se v kostymu nejkorrektnějším, v přístroji, jako na soirée, claque v jedné ruce, žluté rukavice sevřeny do klaku, řetízek s řády v knoflíkové dírce, kommandérský kříž na krku, se širokou žlutou stuhou a paprskovitou hvězdou, která vykukovala blýskajíc se z pod levého límce černého kabátu.

„Jaký ústroj, milý generále!“ zvolal Mussard, „k vůli dîner jen tak v malém kroužku!“

„Ah! to není k vůli Vám, milý hrábě.... To prótože jsem pózvan dnes véčer k jedné spánilé krajánce, krásné paní Acari... Bude tam trožku hudby a komédie.“

Byl to akcent bolivianský, nebo marseillský, nebo toulonský? Nevěděl jsem dobře, ale co jsem věděl, bylo, že každý divadelní ředitel jen k vůli tváři by byl nabídl engagement Moyabambovi. Zdálo se mi, že jsem na jevišti, v divadle du Palais Royal a že hraji v přestrojení skromnou úlohu ve vaudevillu. Očekával jsem, že bude dîner docela divadelní, se všemi klassickými přímětky: paštiky a drůbež z lepenky, kusy perníku, skrojené ve tvaru kotteletů a šumivá limonáda na místo šampaňského.

Měl jsem česť býti představenu generálovi, a pět minut po té byli jsme všichni tři u tabule. Dîner nebylo dîner divadelní; byl to skutečný oběd, arranžovaný co nejjednodušeji a co nejvybraněji... Žádným způsobem silná a neohrabaná kuchyně lecjakého parvenu. Jen tři nebo čtyři mísy, vína důkladná, posluha velmi dobrá, rychle a tiše.

Mussard byl všecek ve svém živlu a vedl konversaci skoro docela sám. Byl včera při představení kusu Ruy Blas v Théâtre Français. Recitoval s velikým ohněm a s velikou hybností dlouhé tirady Viktora Huga. Mussard byl vzdělaný.... Dostal druhou cenu při generalním konkursu z francouzské slovesnosti.

Každý rozhovor končí ve Francii politikou a zde ještě nové mne čekalo překvapení. Mussard jindy zastával mínění revolucionářské. Hřímal bezděky proti vládnoucím třídám. Slovo Gambettovo o nových třídách společnosti šlo mu přímo od srdce. — Nebyl ještě hrabětem Mussardem. — Povídával, že velká banka se bude před ním třásti, že proloml feudalitu vysokých společností. O tom všem teď ani potuchy.

Mussard prohlásil, že moudrosť a umírněnosť jsou první povinností vlády; že republika je ztracena, nezmění-li svoje finanční způsoby, neušetří-li vysoké společnosti, nespojí-li se s velkou bankou, neuposlechne-li moudrých rad pana Léona Saye.

Krátce, násilně odtržen jsa od idejí občanských, Mussard stal se docela rozumným. Co chcete také? Měl sto akcií banky ve svém portefeuillu a třicet tisíc liber důchodů ve Velké Knize.

Zatím co poslouchal jsem tento velmi moudrý finanční výklad kamaráda Mussarda, Moyabamba neříkal ani slova, leda že čas od času vyklouzl mu tento mohutný výkřik: „To se rrrozumí, — to se rrrozumí, — to se rrrozumí!“

Generál jedl a jedl, a pil a pořád pil, víc ještě než jedl. Nikdy jsem neviděl tolik jíst a nikdy tolik pít. Podívání bylo interessantní.

Od nuance červeně cihlové generál přecházel k nuanci červeně třešňové, pak v nuanci karmínovou. Vypadal pořád hloupěji a hloupěji, choulil a mačkal se na své stolici. Tlustý lalok rudého masa šířil se okolo bílé kravatty a jeho temnožluté stuhy. Zdálo se mi, že generál dosáhl nejvyššího stupně svého napjetí a šířky. Myslil jsem si: „Ten pukne!“

Nepukl, ale stálo ho to ohromné namáhání, dostati se z jídelny do malého salonu. Moyabamba již nekráčel, nýbrž koulel se. Schoulil se do fauteillu, v koutku u krbu. Mussard jal se sám připravovati kávu, po tureeku. Měl k tomu všecky patřičné vlohy.

A když káva, připravena jím samým, kouřila se v šálkách, Mussard ve stavu dokonalé blaženosti a příjemného rozruchu vyprávěl mi, kterak po tolika zlých časech, rozmarnou náhodou, přišlo mu jednoho krásného rána štěstí.

„Ach,“ pravil mi, „vedlo se mi špatně, velmi špatně, co možná špatně a poprvé ve svém živobytí měl jsem pocit únavy a malomyslnosti, když na začátku prosince roku 1882 potkal jsem na boulevardech našeho kamaráda Berniera... Ty víš — Bernier... dramatický spisovatel.... Procházíme se asi pět minut, mezi divadlem Variétés a passaží des Panoramas. Bernier mi vypravuje, že připravuje celoroční revue na jednom z menších divadel a že kus bude hrán ve druhé polovici prosince. Prosil jsem jej o fauteil na premieru; slíbil mi ho... V okamžiku, kdy jsem opouštěl Berniera, přichází mi vstříc Lamblin... Neslyšel jsi nikdy mluviti o Lamblinovi?.... Ne? tomu se divím... Hoch velmi intelligentní, velmi činný, ředitel emissní banky, která vyvolala, ráz na ráz, s úspěchem omamujícím, tři nebo čtyři podniky, hornické a uhelní. Znal jsem tohoto Lamblina, vyjednával jsem s ním minulý měsíc o zařízení veliké tiskárny, generální, administrační a finanční.... Podnik obdivuhodný, ale který se nemohl uskutečniti... Trošku chartreusy, generále?“

„S rrádostí!“

„Sotva mi Bernier záda ukázal, Lamblin přicházel ke mně: Ten pán, kterého jste právě opustil, nemýlím-li se, to je Bernier, je-li pravda, vaudevillista? — Ano, týž. — A vy jste s ním znám? — Velmi důvěrně. — Ach, vy můžete mi prokázati neocenitelné služby. Váš přítel je spisovatelem celoroční revue, která se bude dávati za tři neděle? —

„Ano, je to hloupý kus! — Nu ovšem... Nuže, jedna z rolí v kusu, Ballon captif, není ještě rozdána. Spisovatel je na rozpacích mezi Clotildou Servatovou a Virginií Ringlardovou. Jak může jen váhati?... Clotilda je zázrak intelligence a krásy, kdežto slečna Ringlardova!!!... Ještě trochu chartreusy, generále?“

„S rrádostí...“

„Nicméně váhá,“ pokračoval Lamblin. „Nu dobře! sprostředkujte, aby roli dostala slečna Servatova, a mohu-li vám něčím přispěti, můžete, milý příteli, v každé příčině na mne se obrátiti.“ Nazval mne „milým přítelem“... On, který mne sotva znal.. To když je člověk v nesnázích!... Bernier mi pravil, že jde do Ambigu... Utíkám, zastihnu jej před divadlem la porté Saint-Martin, a čtvrt hodiny po tom Clotilda Servatova měla roli „Ballon captif.“

„Clotilda Servatova,“ pravil generál, „já ji znám, malá brünetka. Hrála komédii na divadle des Menus-Plaisirs.“

A zahalen jsa v kouři ohromného doutníku, generál bolivianský, který znal Clotildu Servatovu a divadlo des Menus-Plaisirs, vyprázdnil novou sklenku chartreusy, už čtvrtou nebo pátou.

„Týž večer,“ pokračoval Mussard, „byl jsem jmenován u Lamblina chefem publicistického oddělení se šesti tisíci franků ročního služného. Od toho dne všecko se mi dařilo ... A hle, proč jsem dal na tuto stěnu, na čestné místo, aquarelu Grévinovu, která představuje Clotildu Servatovu v úloze Ballonu captif ... Byla v ní ostatně vypískána ... Publicistika, to byl můj živel; ukázal jsem vlastnosti prvního řádu; redigoval jsem tucet článků, anekdotické reklamy, reklamy tajné, které byly mistrným dílem svého druhu a zůstaly klassickými. Lamblin si mne oblíbil. Zvýšil mi služné na dvanáct tisíc, pak na dvacet tisíc franků a posléze dal mi podíl na svém závodu, po jistém vítězství, jehož dobyl jsem já, já sám. Pravý geniální kousek! Suď sám ... Měli jsme v úmyslu založiti podnik zlatých dolů v Kongu. Nešlo to. Subskripce měla se zahájiti 23. dubna 1885, aby byla dokončena 26. Agitovali jsme nezřízené v novinách ... a to všecko docela nadarmo. Jen deset dní nás dělilo od subskripce. Cítili jsme, že nedostává se vznětu, že venkov se ani nehne, a bez venkova nelze nic dělati. Krátce, nevěřilo se našim dolům v Kongu, a nebylo dobře, že se nám nevěřilo; doly existovaly, ano, bylo v nich i zlato ... V jakém poměru, nevěděli jsme dobře, ale bylo tam.“ — „Uděláme fiasko,“ pravil mi Lamblin, „musíme mít něco na povzbuzenou obecenstva, musíme mít myšlénku!“ Musíme mít myšlénku! Tato věta ode dvou dnů mi tancovala v hlavě, když jda okolo kostela sv. Magdalény, viděl jsem přicházeti naproti sobě neobyčejného černocha v tmavohnědých kalhotách, se slaměným kloboukem a čalounickými střevíci. Ten černoch se zastaví, kouká na mne a zvolá: „Pane Mussard!“ — Byl to Loulou ... můj malý groom ... Dojista pamatuješ?“

„Ano, ano, pamatuji se.“

„Jsou náhlé zásvity ... Myšlénka jako blesk projela mi hlavou ... Loulou ... ten je z Konga! A pozítřku již, Loulou přeměněný v afrického naboba, Loulou, pod jménem Maroko byl skvěle ubytován v Grandhôtelu, v knížecích pokojích. Loulou, k radosti všech uličníků, přecházel po balkoně v prvním poschodí, na rohu náměstí de l'Opéra. Nalezl jsem u jistého velikého nájemce vzadu v kolně vůz starobyle skvostný, který sloužil k jistému královskému sňatku do ciziny ... V tom jezdil Loulou do Lesíka na závody; měl úspěch ohromný a dostával každé ráno na sta prosebných dopisů a 25 vyznání lásky. Loulou byl velmi intelligentní a chytrý. Vždyť já jsem mu dával hodiny! Udílel audience zpravodajům a mluvil jim s nadšením o našich zlatých dolech v Kongu. Veškeren tisk obíral se mým nabobem a z druhé ruky také naší emissí. Měli jsme takto reklamu zadarmo, ani jsme nepotřebovali sáček otevřít. Krátce, naše subskripce byla upsána třikrát. — Druhý den po té Loulou zmizel. Zavázal se, že nikdy se nevrátí do Paříže. Posíláme mu, totiž

Lamblin a já, malý důchod tři tisíc franků, jejž si dobře zasloužil. Žije klidně v Perigeux. Myslím docela, že se oženil s jednatelkou jakéhosi hôtelu garni."

Nebylo mi volno, skutečně mi nebylo volno... Nemohl jsem se ubrániti pohnutí.

„To je dobré... co?" pravil Mussard.

„Ano, velmi dobré, až trochu příliš dobré."

„Ach, můj zlatý, dlužno dívati se na věci s jistého stanoviska. Podnik je podnik... Především musí se podařiti. A nám se podařil, unikli jsme hroznému nebezpečí, ztratiti jednu emissi... To mohlo zničiti závod, který měl akcionáře. Bylo to naší povinností pomýšlet na akcionáře. Závod vydělal patnáct set tisíc franků na dolech v Kongu, a pak, ani jedna nehoda, ani jedna falešná operace. A od toho okamžiku, třeba že věci jdou hůře než slabě, přece máme příležitosť vydělati trochu peněz. Přenesli jsme všecko svoje úsilí na minerální vody. Ty jdou vždycky, minerální vody... Založili jsme pět nebo šest pramenů alkalických anebo železitých. Docela neškodných, ujišťuji tě; neprospívají nikomu, ani neškodí. Jsme na číhané, čekajíce na výsledek; nepodnikáme už nic riskantního, ani nebezpečného. Teď jsme tak pokročili, že můžeme si vybírat... To je síla, co? A francouzský akcionář byl oklamán... O peníze začíná být nouze... Proto, milý generále, myslím, že nemůžeme na se vzíti emissi vašich bolivianských drah. Mluvil jsem o tom dnes s Lambelinem, nemá k tomu žádné důvěry."

Slyše mluviti o svých železnicích bolivianských, generál nastavil ucho a probíraje se náhle ze své netečnosti zvolal:

„Žádné důvěry! žádné důvěry! Tákový skvélý pódnik! Úspěch dócela jistý!"

„Skvělý podnik," odpověděl Mussard, „to je možno... ale jistý úspěch, to je pochybno, více než pochybno. Dnešního dne nemůže se žádati na francouzské záložně padesát millionů na železnice v Bolivii... Francie spotřebuje teď tolik peněz doma, že nemůže rozhazovati na venek."

„To je škóda! velká škóda! Pódnik byl dóbrý... byl bych vás chtěl přivésti do tóho..."

„Mě přivésti do toho?"

„Chtěl jsem říci, vám přivésti ten pódnik, když člóvěk neumí dóbře mluvit nějakou řeč, tak se někdy zmýlí... člóvěk řákne, co si myslí..."

„Jak to, co si myslí?"

„Eh, záse jsem se zmýlil... to, co si némyslí... Bolivie... to je podivuhodná země, země dócela nevyzkoumaná. Všecko je v Bolivii, všecko... všecko... všecko... zláto, stříbro, měď, dřévo... já ji znám dócela, Bolivii. Já jsem ji prošel kříž na kříž. Bójoval jsem tam po dvácet let... ve vojně zahraničné i ve vojně domácí... óh, domácí vojna, nejúrodnější, nejvýnosnější ze všech... Prótože při ní všecko je dóvoleno, všécko je dóbré, všécko je pócestné... Člóvěk může dělat všéchno ve jménu vyšších zájmů a politiky... Dělaj' se falešné peníze... chytají se vozy... Vy ostatní, jistě jste jéště néchytali vozy... Nic není zábavnějšího. Když člóvěk slyší zvónečky mezků, už cítí pohnutí! — Teď Bolivie je klidna, a vláda je mócna. Nic co dělat s té strány. Próto jsem se chtěl věnovati zájmům obchódním a průmyslovým. Revoluce jsou výnosnější, vím, ale když nejdou! Ah, revoluce! Jedno póvstání mně udělálo plúkovníkem a druhé mi dópomohlo ku géneralským epauletám; jiná posléze mne stála tento řád, největší to odměna, která může býti dána vojáku."

A generál nám okazoval hvězdový cíp, který se leskl na černém sukně jeho kabátu.

„Dívejte se na ténto řád, je dóbře přišitý na mém černém kabátě... Nuže! tento řád má tu vlástnosť, že jestli se dópustím té nejmenší chybičky, jestli že se zpronevěřím cti, pádne, pádne sám ód sebe!... To vás může ujistiti stran toho pódniku, který vám nabízím..."

Moje nevolnosť změnila se ve vážný strach. Hledal jsem očima dvéře; obával jsem se, že každým okamžikem uvidím je otevírati se a vstupovati četníky. Chvěl jsem se, aby mne nesebrali při jednom zatáhnutí sítě. Vstal jsem... Odvolával jsem se na dostaveníčko a přes odpor Mussardův podařilo se mi uniknouti.

Vidím opět městské strážníky, tramway a malé žluté fiakry. Zdá se mi, že stávám se střízlivým na čerstvém vzduchu... že vracím se do skutečného života, probouzeje se z bláhového sna.

Nepokoj a pochybnosť zmítají mou myslí... Snad obědval jsem v cerklu... usnul jsem na pohovce... a v nějakém divém snu viděl jsem hraběte Mussarda a bolivianského generála... Ale najednou vzpomínám oněch jedenácti set franků. Mám-li bankovky tady v kapse, tož obědval jsem skutečně u Mussarda! A tady jsou obě dvě... jedna tisícia jedna stofranková.

Jedna směnárna byla ještě otevřena. Vstoupím obraceje se k úředníku, který za svojí mřížkou četl noviny.

„Odpusťte, pane, rád bych se na něco pozeptal... Můžete laskavě prozkoumati tyto bankovky a říci mi, jsou-li pravé?"

Úředník udiveně na mne pohlédl, vzal bankovky, omakával, prohlížel, obracel je na všecky strany a pak vraceje mi je pravil:

„Jsou výborné."

„Díky pane, to je vše, co jsem chtěl zvědět."

Obědval jsem u hraběte Mussarda, ale vícekrát u něho obědvat nebudu!

V Žiravce.

Národopisný obraz z haličské Rusi.

Nakreslil **František Řehoř.**

(Pokračování.)

Konec cesty od Volkova neuzavírá jako ústí čtyř ostatních cest ledabyle sbitá brána laťová. Brány to sice v užším smyslu slova nejsou. Podobají se pohyblivému hražení z dlouhých latí, jak široká je cesta; hražení toto dá se posunovati čili otevírati, ale jenom s nadlidskou námahou. Za živý svět bych nechtěl býti vrátným při nich. Přes zimu jsou dokořán, v letě však k vůli dobytku pořáde zavřeny a ne-li pořáde, aspoň v noci najisto. Člověk ve východní Haliči může na leccos zapomenouti, ale zavříti za sebou bránu zapomenouti nesmí. Zpozorují-li děti jedoucí spřežení, otevrou mu bránu a opět za ním zavrou. Zvláště ochotně přibíhají otevřít, je-li povoz panský, z něhož jim kyne čáka na nějaký krejcar odměny. Stane-li se a dobytče z návsi proklouzne do škody byť jen branou pootevřenou, něco hněvu k pokutě odsouzeného vlastníka dobytčete sveze se vždy na rodinu bydlící v chalupě při bráně. Pro cestujícího, který musí jeti několika vesnicemi, není mrzutější povinnosti nad slézání s vozu před tuctem bran. Ani v Žiravce tomu nelze se vyhnouti, jen na páté cestě pyšní se zavírání, jakých je v okresu nemnoho: uprostřed cesty trčí ze země kůl se žebříkem, kterýž se okolo kůlu jako své osy otáčeti dá, tak že se celek obrovské hračce pro děti podobá. Otočí-li se ze zavřené posice o pravý úhel, jest dokořán, a tu napadá nám ihned, že jednou cestou se jezdívá do vsi a druhou z ní ven. Tak a nejinak dlužno hned na první pohled usoudit, poněvadž se žebřík na způsob zábradlí doprostřed postaví mezi dvě stejně široké cesty. Tato brána, správněji řečeno toto zavírání, má se sadařským žebříkem společnou délku a příčkový systém, ač o něco hustší, a jest přibližně třikrát širší než žebřík; člověk ji pohodlně překročí a otevírání si uspoří. Z našich českých bran podobají se rusínským branám „přelízky", kde se posud zachovaly.

Prostranství, prostoupené křivolakými cestami se širokou, místy rozplizlou strouhou, s velkým mostem přes ni, s pahrbky a dolíky, vyrýpanými u samých obydlí k vůli hlíně, kteréž je potřebí na omítku stěn a na správku hliněných podlah ve světnicích, dále s návrším a úpadem, konečně s bezpočetnými vrbami — posázíme-li prostranství hustě chatami, máme obraz Žiravky. Na obraz celistvý doplní jej zděná krčma na hlavní návsi a na kopečku dominující vnadná cerkov s budovami kněze a přilehlým hřbitovem. Ani Žiravka nezapře ves rusínskou: nemá jinačích střech, než doškové, jiných stěn mimo lepenicové, vápnem bílené a bez lomenic, nemá jiných plotů než pletené, jiných stromů mimo vrby, vedle nichž co do počtu tratí se na zahradách stromy ovocné. Chaty podél cest jdou za sebou jako hrášky na růženci, místy jsou naházeny, tam jedna proti druhé zaujala posici rozdurděného psa proti ježící se kočce. Onde chalupa kouká do návsi okny a hned vedlejší usedlost vystrkuje na ni kůlnu nebo předek stodůlky. Do dvorků vjíždí se prkennými vraty, do jiných branou laťovou dle vzoru vrat z ústí cest, a ještě do jiných věru svobodněji než do přístavu. Kam pohlédneme, všude nadbytek plotů; divíme se uzavřenosti chat za nimi a z houštky i z bezprostředního sousedstva chaty s chatou hádáme na družnost, s jakou se chaty k sobě krčí a s jakou k nim přilnuli jich bydlitelé.

Občiny a strouhy netkla se ruka nivelující. Kudy se vodě zdálo s výhodou, tudy razila si řečiště svoje; jedinou povinnost k ní Žiravčané vykonali, přepnuvše ji na třech místech lávkami.

Tolikéž fádní jest pobřeží strouhy, skoro za to nestojí popisovati je podrobně. Ráz jeho ovšem tu podám. Sklání se ke strouze povlovně, někde náhle, v letě se zelená až na síť pěšin ušlapaných od lidí i dobytka. Tu tam vyčnívá z pobřeží poklubec bramborové jámy, onde stíní je osamotnělé vrby a ještě častěji hejna vrb pohromadě. Nejživěji jest u strouhy v podvečer, když se napájí.

Malebná stavba jest cerkov, stydlivě ukrývající červeně natřené kopule v šumném větvoví staletých lip. Pan redaktor by mi sotva dovolil obšírný popis vnitřku uniatské cerkve, proto jej odkládám na jindy. Prozatím zavadím o nevkus, jejž spáchal místní pan otec, an do chrámu rázu byzantinského při obnově postavil barokový oltář, získaný koupí z latinského kostela ve Lvově. Farníci a velebnost s nimi nemohou si vynachválit krásu nového oltáře, kdykoliv v hovoru zabočí na cerkov.

Z mírné vyvýšeniny před Krotošínem kochával jsem se vyhlídkou na Žiraveckou ves. Chalupy se brzy okoukají, avšak kostry vysokých hruší mne na dlouho vábily. Bezlistými konturami rýsují se hruškové stromy elegicky a dojemně v mrazivém ovzduší, plném mlh a páry, a v roce, kdy sekera podťala koruny ne-li všech vrb, tož aspoň nadpoloviční většině jich, v sálavé nedělní odpoledne lákají sytou zelení domácí lid do svého stínu. K těmto nejvyšším stromům ve vsi pojí se rodinné tradice, které skonem jich na ohništi rozplývají se v dým, v mladých štěpech na novo oživujíce.

Škola tulí se ke skupení farních budov a obci k valné cti neslouží. Před časem vyhovovala, nyní jediná světnice tolika dětem naprosto nestačí. Nebude dlouho trvati a Žiravčané zbudují si novou školu z cihel téměř v centru osady. Budou moci s chloubou poukázati na první moderní stavbu ve vsi; ač jsem plány neviděl, soudím z nově založených škol odjinud. Ty všechny podobají se přízemnímu stavení na českém venkovu se dvěma třídami a bytem pro učitely. Na tu nynější slušný český pasák koukal by s vysoka. Starou podle všeho zboří a staveniště spojí se zahradou.

Za dávnějšího kantorování v rusínské vsi učitel prodělával školu přerozmanitého strádání a duševní mizerie. V Žiravce sloužil bezmála co čeledín na deputát. Z povinných dítek připadlo na půljitrového chuďasa několik litrů brambor a zrní. Poněvadž si na nevyčistěné obilí nejednou stěžoval a naposled obec soudně potahoval, naturalie odváděly se v obecním špýchárku a na jakosti se zkoušívaly. Tenkrát pan učitel — pan professor, říká lid, — častěji v roce jezdíval s deputátem do mlýna, školu na velikou radost dětem, pokud nesemlel, zamykaje. Nyní arci již ty časy minuly a učitelům vede se trochu lépe, však proto přece dovolává se učitelstvo stále ještě bez úspěchu polepšení svého dvě- až třistazlatového osudu.

Dnes školství haličské jest sice upraveno, ale zdá se, že při některých paragrafech bylo zapomenuto na Žiravku, mající dvoutřídní školu na papíře, ve skutečnosti ale jenom třídu jedinou. Pro druhou třídu nenašlo se v celé obci kloudné místnosti, tudíž z paedagogických ohledů podučitel musí své děti vyučovati dopoledne a učitel svoje odpoledne. Ze staré lhostejnosti ke škole Žiravčanům zůstala ještě notná dávka. Teprve pokutování za nedbalou návštěvu školy a exekvování těchto pokut spřátelilo lid se školními zákony a děti posílají se do školy silněji, ne-li už příkladně, čehož arci valná zásluha spadá na polodenní vyučování. Na vybývající půldne rodiče chudší posílají děti po práci do sousedních dvorů a k polednímu nelenujou si dojíti pro ně ze strachu, aby jim v robotě nezůstaly celý den a do trestu je nepřivedly. Moderní škola dobyla si zásluhy, že generací právě do hrobu se ukládající vymírá rusínský analfabetismus. Škola jest ještě příliš novou, než aby se o ní mohlo tvrdit, že opravila charakter národa, ačkoliv maloruský vesničan honosí se řadou krásných vlastností. Zvláštního vytknutí zasluhuje jeho konservatismus, jenž arci vzpírá se často spásonosným reformám, ale za to na druhé straně staví hráz vyvlastnění a odnárodnění.

Po mnoho století maloruské vesnice byly v šanc vydány nájezdům všeho druhu a na vzdor tomu lid jejich se v ničem nezměnil, naopak znárodnil značnou část neslovanských osadníků. Tento selský konservatismus působí na vrstvu zámožnou, na intelligenci, slovem na všecky vrstvy národa. Venkovan jest upoután na svou chatu, ku zděděné půdě, k místnímu knězi a k pánu ve dvoře — když se tito poslední k občanům přátelsky mají, v opačném případě zove lid ty i ony zavolokami t. j., že jsou jako ledajací odněkud. Na vesničanu dále chválí se, že lpí na víře otcův, ctí náboženské a národní zvyky a obyčeje. Jinou překrásnou vlastností jejich jest pohostinství, o čemž se každému přesvědčiti lze o křtinách, svatbě, pohřbu, dále při posmrtné úctě za zemřelé, při svěcení obydlí, o svátcích a pouti.

O takovýchto dnech hostí vesničan u sebe valné množství lidu třebas po několik dní. Zapříti ovšem nelze, že se přílišným pohostinstvím někdy až i na mizinu připravuje. S uznáním zmíniti se sluší ještě o tom, že dluhu svého nikdy nepopírá, tak že proces pro dluh s ním bývá vždy velmi snadný. Přizná věřiteli umluvená procenta i právo zástavy, ba lze z něho vytáhnouti ještě jiná pro něho škodná přiznání.

Nepřátelé Slovanův, zejmena němečtí úřadníci vyčítají rusínskému lidu lenivost. Mnozí přenášejí tuto „lenost“ na všechen národ, jiní zase ji považují za kus národní povahy, přičítajíce ji následkům lichvy, pijáctva a řadě různých náruživostí, opět jiní shledávají lenochy ojediněle nebo toliko po jednotlivých vesnicích a krajinách. Avšak nikdo z těchto nepovolaných kritiků nezkoumá, proč lid místy zlenošil a kde vězí toho příčina; jeť nespravedlivo nazývati lenivým od přírody lid, který ještě do nedávna robotil pánům, robotil pilně a dobře, tiše a trpělivě jako vůl bez nejmenšího odporu. A tato robota nebyla lehčí, než-li je nynější starosvětský pluh dobytčatům.

Když panští drábové do lidu holemi třískali a důtkami práskali, bylo to jenom důkazem, že ten lid nemohl postačiti ve všem všudy. Rusínský sedlák obdělává svou půdu rukama a nikoli strojem a nejen půdu svou, než ještě panskou, kněžskou a židovskou. Žiravka na p. pomáhá sklízeti úrodu ve třech sousedních dvorech. Průměrem připadá na ves o 1000 hlavách, starce a nemluvňata v to počítaje, 3 až 5 tisíc jiter pozemků.

Jako všude na světě jsou mezi pilnými velcí lenoši, tak jest i v Žiravce a mezi Rusíny vůbec. Za příklad lenosti vyhlašovalo se kdysi okolí Zločovsko-Brodské. Avšak tam v pravém smyslu slova jest to spíše netečnost následkem nuzného žití lidu, pijáctví a nevzdělanosti. Rusíni nebývají vypaseni a právě kde se objevují příznaky lenosti, jdou ruku v ruce s nuznou výživou a chabou tělesní konstitucí.

Dítko obyčejně rodí se z matky pijící kořalku a jedva přijde na svět, ssaje tento nápoj z prsu matčina. Z neznalosti škodných účinků podává babička matce kořalku, aby necítila porodních bolestí. Odtud mnoho dítek pomírá a ty, které osud ušetří na živě, následkem nepřirozené výživy a obsluhy hned po porodu, zůstávají polovičními mrzáky. Ke všemu matky, zvláště nemají-li děti čím kojit, krmí je již ve čtvrtém měsíci hrubou kaší, ale nejčastěji tiší je kusem rázového chleba z ječmene, studenou včerejší bramborou, kyselým borščém, zelím a t. p. K tomu nutí je ne tak zatemnělost, jako spíše nouze, pro niž matce přichází z husta za těžko opatřiti dítku lžíci mléka. Proto se v krajinách chudobou stížených děti tak tupě rozvíjejí a jsou bledé jako stěna.

Matka nechává ke všemu dítko nepravidelně ssáti ještě v jeho čtvrtém roce! Mohli bychom se rozhovořiti o dusných chatách, o tom, jak jsou vlhky a nízky, což vše na úbytek tělesních sil bez vlivu nezůstává! Jen takovýmito brejlemi musí se na místní a ojedinělou lenost pohlížeti.

Se všemi vesnicemi v okolí naše volkovská ves přátelsky se stýká, jenom do Žiravky nepáchne na pouť a jakoukoli jinou návštěvu živá duše. Jediný švec Jilko „o prazdnyku“ dává se hostit u rodičů svého učně. A to ne snad z odporu proti Žiravce, nebo že by pokročilou vsí tou opovrhovali, nýbrž ze zděděné nechuti, jež za dávných dob vytryskla ze záští proti zpupnému plemeni tatarskému, které prý Žiravku osadilo a povlovně přijímalo civilisaci maloruských sousedů. Těmito potomky divokých kočovníků jsou prý dnešní Žiravčané, ač Žiravka jest vsí v okresu nejrusínštější. Na tatarský původ upomíná přezdívka Tatar, jíž sousední lid Žiravčany poctívá a posud prý zachovávané tatarské zvyky. Mé pátrání po těchto zvycích nemělo výsledku a sotva mohu za jich zbytek považovat, že nám jednou z práce utíkali, aby nemusili jíti lesíkem večer a divá bába je nepřepadla. Pravými potomky Tatarův v Žiravce, vyprávělo se mi, jsou tři nebo čtyři starci s pranízkým čelem. Tradice dochovala, jak se Žiravka potatarštila.

Za dávna byli v Žiravce Rusíni, je zahnali v čase tatarských vojen Tataři na jich pole, tam je pobili a zakopali do společné šachty. Podobně dálo se ve vsi Solomce, kteráž prý jest rovněž památkou po Tatařích. Tyto dvě vsi — praví se v oné tradici — nepracovaly robotu, neboť jim ji císař pán prominul; měly jedinou povinnost obstarávati stráže pro sídlo soudcovo v poblízké vsi Tolčovu.

Foukne-li Žiravčanu do vlasů vítr, poznáme na něm podholení hlavy až na chomáč na temeni, jenž ji celou přikrývá.

Již chlapce sedmiletého tamní otec před svátky podholuje. Prastarý obyčej podholování hlav zachoval se hustě na Podolí, kam přešel z východu. Známo, že kyjevský kníže Svatoslav nosil takový chomáč vlasů, čuprynu, a kozáci naučili se holiti hlavy od sousedních Tatarův. Lid z vesnic kolem Žiravky z čupryny Žiravčanů soudí na jich tatarský původ. Stala-li se následující příhoda s čuprynou, nebo si ji lid vymyslil, jest lhostejno, avšak nade vše dokazuje, že čupryna bývala kdysi populárnější a pánům, dokud ještě nad vsí a nad její lidem neobmezeně vládli, příhodným materialem ku schlazování zlosti.

„Člověče, boj se Boha, zachraň mne,“ křičel topící se nešťastný pán.

Sedlák spatřiv ho s břehu zadumal se a pravil: „A jak že vás, pane, mám zachrániti, musil bych vás za hlavu táhnout a vy jste přece náš pán?“

„Táhni jak chceš, jen aby's mne od smrti uchránil.“

Sedlák váhá, až seběhlo se více lidí a ti praví: jak pána možno za čuprynu tahati? Jaký by to byl pán, aby ho mužík za čuprynu tahal? I ozval se opět jiný, že se to nehodí, panská čupryna není k tomu, aby byla tahána, k tomu jest na světě selská čupryna, aby ji páni tahali, jak chtějí a kdy chtějí!

Takto se lidé na břehu vadili a pán se zatím utopil. — —

Současná mládež štítí se čupryny, patrně vlivem vojanských vysloužilců a za svobodna přestává holdovati této národní frisuře, dávajíc si stříhati vlasy na krátko, ale toliko jeden druhému, při čemž místo hřebene užívají prstů. Odmítajíce čuprynu vymlouvají se, že jim všude přezdívají baraňaci. Tato nadávka souvisí s čuprynou, ale jenom pokud prozrazuje Žiravčana. O jejím vlastním vzniku zmíníme se níže. A takž nebude snad již brzy v Žiravce svobodníka, jenž by o sobě mohl zapěti šumku:

Trjaset my śa čupryna,
lubyt mene divčyna,
trjaset my śa vołośa,
lubyt mene Javdośa.

K podholování hlav a k holení tváře neužívá se břitev, jakéž my máme, nýbrž břitev ukutých z polámané kosy u kováře.

Pro přezdívku „baraňaci“ Žiravčan smrtelně se pohněvá; ona vyřčena ve společnosti žiraveckých chasníků mívá obyčejně v zápětí výprask zlolajce. Proto slýchá se obyčejně jenom, je-li jediný Žiravčan a ostatní jsou svoji. Při produkci se nahne hlava a prstama poklepává se na ohryzek vypnutého krku, by zvuk meeeee tímto poklepáváním přešed v tremolo nápodobil bečení ovec či beranův (baran). Asi před třicíti lety Žiravečtí obchodovali s bravem, honíce ovce na trh do Lvova, kde měli vyhrazeno vlastní tržiště. Obchod zanikl a baraňaci jsou naň upomínkou.

Mám pod rukou „Sprawozdanie z czynności wydziału rady powiatowej lwowskiej za rok administracyjny 1887.“ V brošuře té jsou statistické tabulky lvovského okresu, tedy i Žiravky, pročež cifry převedeme na slova do obrázku okresní a obecní autonomie žiravecké. Knížka tato citovaná jest polská, už k vůli okresním úředníkům, kteří jsou napořád skoro samí Poláci a vojtové či starostové obcí jim podřízení v nedůstojné snaze, aby se pánům zachovali, polští nejprv sebe a potom obecní úřadování. I kdyby vojt polsky neuměl, v obci najde se vždy několik lidí, židy v ně počítaje, kteří se obstojně znají v sestavování úředních listin a dovedou je též kloudně napsati. Z nich volívá se obecní písař, jenž stane se vojtem de facto, kdežto skutečný starosta jest jím de jure. Štampilka Žiravky jest polská a má — jako štampilka téměř každé obce, pokud jsem seznal ze zápisníků četnictva — mimo jméno významnou rytinu: jelena v běhu a v dáli za ním dva košaté stromy, mezi nimiž stojí tříramenný kříž. Na okraji pečetítka kruhem čte se v polštině: „Wieś król.* Żyrawka.“ Provedení pečeti jest novodobé a rovněž otisky hlásají pokročilost v obecním úřadování Žiravčanů. Otiskuje se pomocí sukna olejovou barvou napuštěného, kdežto četnické zápisníky vykazují většinu otisků sazových; při těchto se nad lampou nebo nad svící pečetítko začadí a po té otiskne. Kontury rytin a slov na sazových otiscích ostře vynikají, ale brzy se rozmazují.

Lvovský okres čítá ve svou právomoc 134 obcí, jichž peněžitý obrat za rok dosahuje asi 194.000 zl. a obecní jmění po odrážce dluhů páčí se na 2,093.000 zl. Lvovské okresní zastupitelstvo jeví činnost svou na správu celého okresu třemi důležitými faktory. Kontroluje, aby každoročně v čas a důkladně byly uzavřeny účty vojtův obcí, dbá nad pravidelným sestavováním obecních rozpočtů, jež jsou základem finančnictví vojtův a udržuje v evidenci inventář obecního jmění.

Z kanceláře okresního zastupitelstva byly delegovány komisse k prozkoumání účtů v 16 obcích, z nichž okresní výbor v jediné pokutoval vojta na zaplacení komissních útrat, dále se ve čtyřech obcích přičinil k založení obecních kas. Mimo to v kanceláři okresního výboru vyřízeno 81 obecních rozpočtů, 54 rozpočtů obecních kas a 65 fondů pro chudé, při čemž vojtové tří obcí byli peněžitě pokutováni za nedbalý dozor nad hotovostí obecní kasy, a týž trest stihl jiné 4 obce za to, že nepředložily rozpočet. K hejtmanství obrátil se okresní výbor se žádostí, aby na účet bývalých dvou vojtů byl vyslán trestní posel a tímto opatřením se k složení účtů přiměli. 17 vesnic domáhá se, aby obecní účty byly u nich na místě zkoumány, čemuž okresní výbor z nedostatku sil vyhověti nebyl s to. Nadto v téže době vyřízeny byly účty 20 obcí, prohlížené již před tím na místě delegovanými komissemi. V sedmi případech byla vojtům vyměřena pokuta zaplatiti útraty komisní, ve třech případech byli pokutováni mimo útraty komisní ještě peněžitě; v jednom případě část útrat nésti měl vojt a část obec; ve třech komisní útraty připsány jsou na vrub fondu okresu a v jednom k placení útrat komisních odsouzena obec a vojt nad to pokutován peněžitě. Proti těmto trestům vzneseno k zemskému výboru pět rekursů, z nichž jednomu dáno za pravdu, jednomu částečně.

---

* królewska = královská.

Na sestavení obecních rozpočtů okresní výbor rozeslal potřebné blankety bezplatně. Poněvadž ze 134 obcí okresu 45 obcí do 1. března rozpočty své okresnímu zastupitelstvu nepředložily, okresní výbor musil vojty oněch obcí upomenouti. Z těch opět několik nechalo vyzvání bez povšimnutí, pročež obdrželi písemnou důtku a když zůstala bezvýslednou, vyměřeno sedmi vojtům po dvouzlatové pokutě. Jeden vojt mimo tuto pokutu musil platit komissi, která byla delegována sestaviti za něho rozpočet, když i další upomínky okresního výboru zůstávaly bezvýslednými.

Aby se mohly účty některých osad z předcházejícího roku uzavříti před schválením rozpočtu pro nový rok, musily do čtyř obcí na pomoc býti vyslány komisse. Jedna obec potřebovala 67% obecních přirážek na útratu místních potřeb, proto okresní výbor její rozpočet předložil zemskému výboru ku schválení. Přirážky na obecní potřeby pod 20% stačily 75 obcím a zvýšení přirážek mezi 20—50% vypsalo 58 obcí.

Z obecních rozpočtů jedva 50 shledáno patřičně sestavených, 80 jich musilo býti vráceno k doplňkům nebo k opravě, některé dva až třikrát. Odtud prohlížení obecních rozpočtů činí okresnímu výboru největší potíže.

Oběžníkem byly vyzvány obecní úřady, by oznámily, jaké změny nastaly v obecním majetku předešlého roku, aby stavší se změny mohly býti zaznamenány v obecní inventuře. Ač byly obce dvakrát upomínány, po sedmiměsíčné době ještě ze 16 obcí zprávy takové chyběly a ze zaslaných sotva čtvrtina vyhověla. A tu stěžuje si Zprawozdanie, že správnému úřadování ve vsích jsou na závadu obecní písařové. Obec jim vyměřuje tak nepatrnou odměnu, že za ni trudno dostati člověka sběhlejšího, zvláště když v každé obci agenda se množí. Jen kde písaři lze sloužiti několika obcím, bývá vzdělanější a obecní správa jde pravidelněji. Nejlíp autonomním požadavkům vyhovuje ves, jejíž písařskou službu zastává místní učitel. (Pokračování.)

* * *

Z uměleckých výstav.

Píše **Beda L. Mrak.**

IV.

Školní výstava malířské akademie.

Akademie pražská nalezá se ode dvou tří let ve stadiu různých reforem. Stav její před několika lety byl opravdu tak neutěšený, že i nejkonservativnějším bylo jasno, že máli být zachováno prestige ústavu, máli zůstati resp. státi se opět platným činitelem ve vývoji umění výtvarných v Čechách, je nejvyšší čas přiložiti ruku k opravnému dílu. Stalo se tak a doba reorganisací a reforem, dosud neskončených, počala. Byly povolány nové síly učitelské, by přinesly, jak se očekávalo, nový život na umělecký ústav. I jméno jeho se změnilo, ač byl novým pouze již stávající stav označen, neboť od odstoupení B. Gruebera nebyla zde více škola pro architekturu a škola pro plastiku nebývala zde vůbec, tak že byla akademie vskutku již před počatím reforem pouze „malířskou“ a nikoli „výtvarných umění“. Nehledě k opravám, jež správa ústavu předsevzala ve způsobu a postupu vyučování, byly prvním rokem vyloučeny ze školy veškeré theoretické přednášky o perspektivě, anatomii a dějinách umění. Rok na to byly však znova zavedeny. Rovněž o úpravě přípravného studia, o jeho rozsahu a postupu, a o školách specialných bylo experimentováno. Nyní ujednáno tolik, že vůbec společná škola přípravná odpadá a učitel každé specialné školy vychová si své žáky od počátku a neopustí je, dokud jejich umělecké školní studium není ukončeno.

Co rok zve správa ústavu ku návštěvě školní výstavy a to kruhy nejširší, každý co návštěvník je vítán, kohokoli poutá interes k umění výtvarnému a jeho školství a zajisté výstava ta je nejen na podiv, ale i ku posouzení soukromému i veřejnému. O tom není sporu. Jinak ale je dobře předem vymeziti si stanovisko ku veřejnému posudku. Dojista bylo by pochybeno, kdyby kritika rozebírala a soud vynášela o jednotlivých žácích, neboť není pochyby, že taková činnost spadá v obor a právomoc učitele. Není také, co v Rudolfinu vidíme, výstavou žáků co jednotlivců, nýbrž výstavou akademie co školy. O celek tu jde, o ráz jednotlivých oddělení, o postup školení, o pokrok dosažený, o cíle vytčené. Arci nelze zcela zamítati při tom jednotlivce a přísluší zkoumati a hledati, jaké naděje smíme míti do budoucnosti českého malířství. Trvám, že nemůže býti o tom sporu, že by veřejný soud v těchto hranicích a mezích nebyl oprávněn vůči veřejné výstavě a veřejnému ústavu kulturního významu pro celou zemi a všechen národ.

Je povinností veřejnosti s uznáním konstatovati pokrok, jaký vyučování na akademii pražské právě od početí svých reforem učinilo. Předně již tím, že byl ústav o školu krajinářskou rozšířen, po druhé v úhrnných výsledcích dosažených školením žáků. Také ona zásada nově zde zavedená, že učitel vychovává si žáky své od samých počátků, že jeden a týž učitel uvádí je přes práh prvních dovedností, pak hlouběji je zasvěcuje v umění zůstávaje paedagogickým rádcem až k okamžiku, kdy opouštějí ústav co mladí umělci, má svoje přednosti. Dříve bylo tu zařízení právě akademické: jeden učitel měl „elementarku“, druhý převzal od něho žáky vyučuje je v „antice“ a na konec rozešli se po jednotlivých „atelierech“. Arci že v nedostatku sil vedli všechna tato oddělení pouze dva učitelé. Nově zavedený princip je vlastně návratem ku velmi starému, z oněch dobrých dob, kdy nebylo akademií, kdy šel budoucí umělec na učení k mistru, jako při řemesle.

Jiný moment reformy leží v tom, že až na praskrovné výjimky scházejí ve výstavě kresby dle antik. Všady vládne jen živý model, příroda vůbec. Při živé hlavě žák začíná, postoupí, jeli třeba přechodu, k nahému trupu a pak ku celému nahému aktu a kreslí a maluje jej téměř zároveň. Že kresbu antik, to jest dle sádrových odlitků antických plastik, vyloučili z pražské akademie, setká se nyní téměř všady s pochvalou, jeť to podmíněno moderním realistickým proudem v umění, je to návrat a těsnější zase přilnutí ku přírodě co stálému a jedinému vzoru. Škola tím sice ztrácí model krásných forem, model klidný, nehybný a pokojný, určitých a ladných rysů, ale náhrada má neméně výhod, skytajíc v první řadě život, vřelý jeho tep, individualitu a barvu života. Žák vede také těžší zápas s hlavou živou, nežli jaký podnikal s mrtvou sádrou, za to však je nucen rychleji a bystřeji postřehnout a zachytit formu, kreslit barvu a život a další následek tohoto jediného vzoru nalezáme i ve spůsobě podání, ve kresbě. V nové škole nesetkáváme se více s těmi známými ulízanými výkresy, všady hladkými a konvencionelně hezkými, v nichž karakteristický tvar ztrácel se téměř v duchamorné technice. Na místo jich nastoupila kresba širokých rysů, při níž jde o zachycení formy v její významnosti, o širokou plochu, s barvou a to přírodě odpovídající. Stejně též při malbě dle přírody setkáváme se s týmiž principy, ač tu v prních letech arci zápas s novým materialem, s novou a obtížnou technikou klade žáku nové a velké překážky v jeho postupu a pokroku. Naučit žáka rychle postřehovat formu a barvu v jich pravém významu, v jich pravé ceně, naučit jej správnému, přesnému a jistému názoru přírody, naučit dále a současně též ruku jeho poslouchati oka, v tom leží zajisté cíl všeho snažení učitele a všechna tíha jeho povolání. Talent, nadání musí přinésti žák do školy, neníť v její moci je vyvolávati, nýbrž pouze vyučiti, vyškoliti. Cíl její tkví tam, kde odchovanec stane vyzbrojen spolehlivým vodítkem pro další svoji uměleckou činnost. Technickou část svého umění má si v základních částech ve škole osvojiti, zde též má se naučiti nazírati na přírodu a — umělecky mysliti. Toť jeho nevyhnutelná výzbroj pro samostatné tvoření.

Dnes dokonce nemíníme kriticky rozebírati jednotlivé skupiny vystavených prací, snad stačí a lépe jest na místě vyznačiti jen hlavní momenty nového školení. Reformy zavedené nejsou dosti staré, aby výsledky jejich mohly býti posouzeny v rozměru a kvalitě, aby konečný soud mohl býti vynesen. Ještě také neprošlo školou nově organisovanou dosti materiálu na žácích, aby mohl být docílen jakýs konstantní průměr jich hodnoty, a co nejvíce na váhu spadá, je, že doba trvání nynější „malířské akademie“ není ani tak dlouhá, aby který chovanec byl mohl absolvovati tak, že bychom v něm nalezli zrovna zosobněny konečné cíle a resultaty nové éry. I s tím tedy dlužno vyčkati a jen několik ještě poznámek dodatečných budiž mi dovoleno připojiti.

Mluvil jsem již ve předešlé své zprávě o tom, kterak myšlénkový obvod, z něhož naši mladí umělci podněty, ideje a myšlénky ku svým pracím čerpají, znatelně se úží a níží. Ve výstavě akademické jsou toho nové doklady. Ovšem nesmíme přehlednouti a také máme opravdu stále na paměti, že cokoli zde z komposic nalezáme, jsou první, hledající a nejisté často pokusy ve vlastním tvoření, v pravé umělecké činnosti. Žádati a hledati tedy zralost a vyspělost při nich docela by nebylo na místě a také jsme daleci toho právě tak jako neočekáváme těchto vlastnosti ve stránce formální. Ale na druhé straně je věru málo potěšujícím úkazem, když mládí, jež má míti po zákonu přírodním pružnost, vzlet, nadšení, idealy až světoborné, zůstává státi u prostého, náhodného zjevu, u kterékoli postavy, u prvního výjevu bez vyšší podstaty a významnosti. Dobře víme, že v tom zrací se povaha proudu časového, že naše mládež umělecká jde zde jen cestami jinde nyní oblíbenými, přes to vše ale nelze zatajiti výraz politování, ba přímo žalu, že musíme býti toho svědky, kterak myšlenka a myšlení z atelierů malířských je vypuzována. Leží to v povaze doby, pravda, ale ne vše, co karakterisuje dobu, je dobré a dokonalé tak, aby nesměl být pozvednut hlas kárný a výstražný ....

Po jeden rok nebylo na pražské akademii žádných přednášek, všechna šedá theorie byla vyloučena a všechen čas jedině praktickému vyučování věnován. Velmi záhy však slavila znovu trojice perspektivy, anatomie a dějin umění vjezd do ústavu. A vším právem. Jeť zrovna na podiv, že v době naprosto realistického směru v umění mohlo se třeba jen na okamžik mysliti, že budoucí umělec může postrádati oněch pomůcek korektnosti, jaké mu nauka o perspektivě a anatomii lidského těla skytá.

Škola je ústav k učení a je-li odborná, pak je povinností její, aby žáka, který s důvěrou vchází do jejích bran, vyučila odborně, aby o všem jej poučila, co k odboru jím zvolenému náleží, co s ním aspoň bezprostředně souvisí.

Žák ve škole sedící nesmí být ponechán, aby sám sebou experimentoval, aby sám dříve či později byl nucen hledati si cesty, vyhledávati, co je povinností školy mu poskytnouti, nesmí býti zůstaven tak dalece sobě, aby vyšel co pouhý antodidakt, sic jinak instituce školní stala by se illusorní.

Z těch příčin zavedeny byly opět opuštěné discipliny. Že i dějiny umění na akademii malířskou vším právem náležejí, co akademie v život vstoupily, nebylo popíráno. Mějme jen na paměti, že umělec, myslím umělec pravé ceny a hodnoty, jako člověk největší lidskou potencí vládnoucí, totiž tvořící, právem se domáhá jednoho z prvních míst společnosti, které mu náleží; ale aby je cele mohl zaujmouti a vyplniti, je povinován ještě jinou podmínku vyplniti, kterou zase společnost má právo jemu klásti: Má vykázati se vzděláním s jeho uměním souvisícím, aspoň tímto vzděláním na svůj vlastní prospěch.

Mladistvý adept umění navštěvuje akademii, toť jediný ústav jeho vzdělávací, jeho škola pro celou řadu let k učení nejvýhodnějších. V ní stráví všechen čas svůj a škola, jež toho na něm vyžaduje, má jistě něco dále sáhající povinnosti, nežli vyučiti jej pouze a jedině řemeslné stránce umění.

Je povinna živiti též jeho ducha, šířiti jeho obzor duševní, slovem poskytnouti mu vzdělání, jímž se má později vůči světu vykázati a jež i jeho vlastní produkci umělecké bylo by oporou a vodítkem. Dějiny umění jsou jistě nejnutnější minimum všeobecnějšího vzdělání umělce a proto dobře jest, že znovu na pražské akademii se přednášejí. Není myslím na místě ani zatím na čase šířiti se dále, a dáti výraz svému přesvědčení, že by obor theoreticky vzdělávací tu onde mohl a měl býti rozšířen.

Slyším prostě námitku: K čemu to? Umělec má býti umělcem a ne vědatorem. Avšak kdo je vzdělán, není ještě vědcem a na konec víme všichni, že veliké vzdělání nevadilo P. P. Rubensovi, aby byl též velikým umělcem, ano dokonce ryze vědecká cnost Lionardu da Vinci nebyla na závadu, aby byl zároveň velikánem v umění.

Arci byli to právě Rubens a Lionardo a takoví nerodí se vždycky.

Josef Jakubec.

Dne 9. června rozloučil se s tímto světem básník Josef Jakubec. Zemřel v Jičíně, kamž se byl odebral na zotavenou a dovolenou, po krátké nemoci, maje věku 31 let. Pochován byl tři dny na to tklivým spůsobem v hrobě své matky na hřbitově velišském u Jičína.

S Josefem Jakubcem uhasla velká naděje literární. Bylť zesnulý nejen neobyčejně nadaným talentem básnickým, ale i spisovatelem vysoce vzdělaným, který s velkou energií spěl za nejvyššími cíly literárně uměleckými. Jakubec od let jinošských až do své smrti žil výhradně svému povolání básnickému. Jiné snahy, ctižádosti, jiného přání neměl než žíti v paměti národa výtvory svého ducha. Cíle svého dosáhl. Jakkoli zemřel mlád a jakkoli jenom malou část svých velkých plánů mohl uskutečnit, vykonal přece tolik, že pojistil si trvalý pomník v básnické literatuře naší. Hloubkou svého citu a básnického názoru, jakož i národním i vlasteneckým rázem svých plodů podoben byl genialnímu krajanu svému, předčasně zesnulému Václavu Šolcovi, který taktéž nedaleko Jičína na hřbitově soboteckém odpočívá.

Na růžích Jakubec v životě ustláno neměl. Za podmínek životních tak neutěšených, v akých Jakubec žil, vykonati to, co Jakubec vykonal, vypnouti se hloubkou, bohatstvím a uměleckým významem produkce básnické za poměrně krátkou dobu po bok nejlepším básníkům v poměrech daleko příznivějších se vyvinuvším, jest skutkem velkého duševního a mravního heroismu. Josef Jakubec může býti mladému pokolení vzorem toho, co zmůže nadšená, za vznešenými cíly pevně kráčející snaha. I jako člověk byl Jakubec zjevem neobyčejným. S hlubokou pietou vzpomínají dnes všichni, kdo někdy v osobním styku s ním byli, jeho ušlechtilosti, čistoty, ryzosti, spanilosti jeho povahy, na nižto poukazovala již jemně modelovaná, krásná, pravým panenským kouzlem prodchnutá jeho tvář

Josef Jakubec narodil se v Hlásné Lhotě u Jičína r. 1858. Gymnasium studoval v Jičíně. Ve dvacátém roce přišel na universitu do Prahy, na níž absolvoval filosofickou fakultu. V posledním roce těchto svých studií byl stižen tak těžce svojí chorobou srdeční, kterou trpěl již jako šestnáctiletý student, že nechtěje zdraví svoje zničiti, musil od přípravy ke zkouškám profesorským upustiti, i přijal službu úřadní u obce pražské, v nížto vytrval 7 let až do své smrti. Zanechal vdovu a synáčka. Básnická pozůstalost Jakubcova vyjde nákladem J. Otty v „Salonní bibliothece“, kde byl loni vydán první svazek originelních Jakubcových „Povídek z kraje“.

Zesnulému básníku našemu vyplnilo se básnické jeho přání, jež byl před lety ve své touze po domovu, která ho snad nikdy ani na den neopustila — jsouť všechny jeho básně vlastně jen steskem po domovu — napsal:

Tam byl bych rád, tam pod horami svými,
tam, kde jsem chodil prostřed luhů, niv,
kde se stromy jak s lidmi upřímnými
jsem hovořil, květ každý byl mi div.
a každé slovo báseň jemnocitná,
kde v obloze jsem blaho zítřka čet,
a poslem jeho pták byl v dálku lítna —
tam žil bych rád, než opustím ten svět.

Ne jen před smrtí užil, ale po smrti ještě užívá svého krásného „rodného kraje níže Krkonoší“ náš milý zlatoústý pěvec Jakubec. Budiž mu tam země lehká a paměť po Čechách věčná!

A. Š.

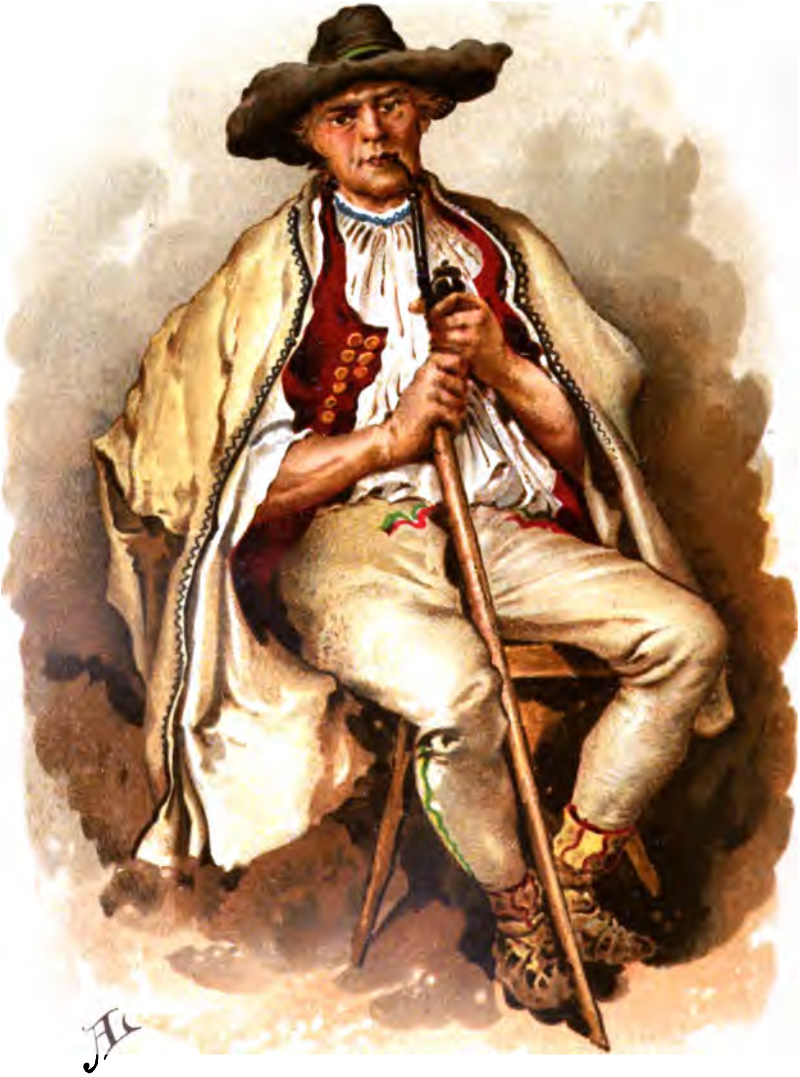

Za pět set kop.

Historická povídka. Napsal **Kolda Malínský**.

(Pokračování.)

Kvíličtí brzo vzpomínali minulých časů a želeli starého pána.

V krátce po odchodu páné BurJanově přijel do Kvílic těžký, krytý vůz, dvěma páry koní tažený, s konvojí vojenskou a s průvodem krčmářovým.

Teď se také rozšeřilo poněkud nad poměrem odešlého pána a uprchlých jeho průvodců. Krčmář byl mnoho vyzvěděl v družině páně Ozmanově, ve které nejeden žoldák býval druhem páně BurJanovým.

Byla to historie vojenská, všední, ale krčmář vypravoval ji vždy velmi rozvláčně a pokaždé s jiným zabarvením.

V krátkosti zněla takto: Vezli Korolu z Temešváru do Budína, snad pro sama baše. Pan BurJan, tenkrát se svým sborem na statcích Bočkajovských meškající, konvoj janičárů zaskočil a sesekal.

Druzí rozdělili se o kořist, jemu připadla — Korola.

Zlobil se z počátku na to neužitečné břemeno, když však viděl, že padla Korola do oka samu Bočkajovi, spozoroval teprv, že je nemálo pěkná. Avšak již tu byl posel pana Štěpána, že prý baše žádá za vydání zajaté.

Pan BurJan seznal, že to jen Bočkajova lesť a poněvadž mu zatím Korola k srdci přirostla, nemínil ji vydati, nemoha pak ji pojmouti za manželku, dal ji oddati se svým hajdukem, aby měl příčinu k odporu.

Týž den došel posel s listem, pozývající pana BurJana, aby se vrátil na Kvílice, že paní Alena se světem se rozloučila.

Byl to osud — proč nepřišel posel o den dřív?

Dali se ihned na cestu, ale Bočkaj, vyzvěděv, že Štampach vzal od vojska odpuštění, pustil se za nimi. Dohonil je, vyvázli však přec, hlavně tím, že Michal poznamenal sama pana Štěpána těžkým šrámem.

Další cesta zemí Uherskou byla pro nástrahy Bočkajovců pravým útěkem a teprv na Moravě dopřáli si oddechu, tam již byli před pronásledováním jisti.

Smrtí Bočkajovou minul strach a Michal prchl zase do rodné země, vzav sebou, co mu právem patřilo.

„Teď teprve rozumím,“ libovala si paní Agatha. „Hm, tak to tedy bylo,“ dodávala po každé.

Pan Ozman chopil se vlády rukou ráznější.

Hned po návratu rychtářovu dal jej zavolati a kázal, aby z každého stavení jeden muž se dostavil k odklizení a srovnání kamene ze zřícené zdi; zároveň měl opatřiti z města několik zedníků.

Kvílickým se nechtělo na nezvyklou robotu a reptali nemálo; zejména Cerunda, který v zimě několik těch Kvílických chlapců učil literám a dával se titulovat od nich „pane bakalář“, byl rozkazem páně až uražen a šel do tvrze s námitkou, jako že jinak za pana BurJana bývalo, ale místo odpovědi zasvištěl v ruce pánově dlouhý karabáč. A „bakalář“, natáhnuv nové psí rukavice, šel na robotu, druzí za ním.

Kleli, ale po každé se ohlédli, kde je pán.

V týdnu stála nová zeď, prejzami krytá, zavěšeny vrátně a nad vrata přibit zase Štampachovský erb. Po ořešácích zbyly jen pahýly a i z těch v brzku byl ve tvrzi nový nábytek — kamenná lávka, svědek někdejší svornosti sousedů, zůstala povalena při zdi statku Lahodovského. Mnoho se změnilo.

Když složeny s vozu četné truhly, zalesklo se na chudé, zemanské tvrzi Kvílické. Všude koberce a pěkná zbraň — sotva ty tři světnice na hořejším ponebí stačily.

„Ten přivezl víc než pan BurJan,“ pravil Říha k Mistrovi, vida ty těžké železem kované truhly.

„Dobře byl pamětliv naučení, které mu otec na cestu dal,“ odpověděl Mistr; „ale kdož ví, kdo pro to tam na Dunaji naříká,“ dodal hlasem truchlivým.

Říha jen přisvědčil.

A pan Ozman si v skutku přivezl.

Hned první měsíc po návratu koupil od pana Vojtěcha Viléma Doupovce Plchov a dal se tázati pana Vodolána Pětipesského, jsou-li Neprobilice na prodej.

Na Kvílické tvrzi bylo zase jednou veseleji, hosté tu často zastavovali a to i vzácní.

Zastavil tu pan hrabě Šlik, když jel ku sněmu do Prahy, a schválně přijel „pan soused“, Smečenský pan Jaroslav Bořita.

Zamračená tvář páně Ozmanova zazářila úsměvem, když vítala urozeného pána a když urozený pán divil se skvostům páně Ozmanovým; za to když přišli pan Modest Veselský a pan Jiřík Schodecký, konšelé vyslaní od rady Slanské, aby uvítali urozeného a statečného pana souseda, odbyl je mezi vraty, takže se musili pozvati k Lahodovi na oběd.

Říha omlouval urozeného pana souseda, že nemá nikoho, kdo by pro pány konšely vystrojil poctivý oběd a měl aspoň s části pravdu, nebo i pan Ozman, přišel-li ovšem vzácný host, utíkal se o pomoc k paní Agatě.

K řízení hospodářství přivedl si mladý Štampach také cizince. Byl Němec, říkali mu Hons a ten hodil se teď na Kvílice výborně. Nad robotníky stál vždy s holí a lál jim pro každou maličkosť, ovšem po německu, nebo jazyk český hrozně komolil. K obstarávání kuchyně a drůbeže volána robotnice a to vždy na celý týden.

Měly se sice poddané všechny vystřídati, poněvadž však robotnice tato i pro pána strojila, nebyla ovšem každá vhod a pan Ozman byl vybíravým.

Novota tato velice dráždila poddaný lid, ale zastance nebylo a opříti se — bylo těžko.

„Což pak jsme v porobě turecké!“ zvolal chalupník Závora, když posláno pro jeho dceru, a musil za to s dcerou do tvrze, jen že pro něho vyklizena šatlava a do té přivezena ze Slaného nová kláda.

Závora byl prvním, který se ozval a také posledním.

Však přeco ještě jeden, ovšem nikoliv poddaný, se ozval, a sice farář Meridies.

Panu Mistrovi bylo teď ve Kvílicích nějak úzko. Zastesklo se mu po panu BurJanovi a zastesklo se mu po Máří, která teď faře se vyhýbala, ba skoro z domu nevycházela.

Paní Kateřina dostála slovu a Pavel od návštěvy své za hrozné oné vichřice ve Kvílicích nebyl, a nebyl ani ve Slaném.

Za to každého týdne vždy do středy šel Řehůřek do města, Lenka pak dychtivě čekala na jeho návrat. Za malounký lístek, který z města přinesl, dostal Lahůdka po každé buď zpropitné anebo jinou výsluhu.

Ten den býval Lence svátečním a tu také si někdy zazpívala, jindy jako by na dobro byla zapomněla své pěkné písně, které dříve po celý den statkem zněly.

I toho se Cerunda dopídil, kdo by však v městě lístky do Prahy a z Prahy donášel, nevěděl a domýšlel se pouze, že asi forberečník, co týdně do Prahy obchodníkům pro zboží dojížděl.

Zpráva tato pana Mistra již se nedotkla.

„Vykonal jsem, co jsem mohl a co se slušelo a teď již myji své ruce,“ pravil farář a jen když v chrámě zpozoroval ubledlou tvář své Máří, býval zase mrzut a nepokojen.

Jako v náhradu nastal mu boj s Machometem, jak říkal panu Ozmanovi pro jeho tvrdosť a svévoli.

Bylo to o boží hod. Farář byl bezpečen, že pán přijde do chrámu — nebýval tam často a spíše zabloudil na Smečno, ač byl sub utraque.

Mistr Jozua se nemýlil, pan Ozman přišel a zasedl do svého křesla po straně oltáře.

Farář vybral k řeči text ze žalmu čtyřicátého třetího a následujícího.

„Vydal jsi nás k pohanění sousedům našim,“ počal, „ku rouhání a ku posměchu těm, kteří jsou vůkol nás — nebo ponížil jsi nás na místě soužení a přikryl nás stín smrti — nebo snížena jest v prach duše naše: přilnulo k zemi tělo naše!“

Hned po oznámení textu porozuměl lid a hleděl jako jedním zrakem na svého pána. Pan Ozman sklonil hlavu do dlaní.

A teď to již burácelo jako při bouři. Jozua Meridies bušil na svědomí páně, hrozil jako Eliáš Achabovi, prorokoval jako Daniel Balsasarovi a útěchy ani slovíčka. Ozman sklonil hlavu ještě níže, tak že čelo spočinulo na podpěradle, když pak Josua ustal, vstal a krokem odměřeným, s hlavou hrdě vztýčenou k velikému ustrnutí lidu odešel z chrámu.

Mistr dokončil bohoslužbu v rozechvění a roztržitosti, hned pak po vystoupení z chrámu se dověděl, že pán, přes to, že jest den páně, odejel kolem kovárny nahoru k Libovici.

„Jede na Smečno,“ hádali všichni a netušili si z toho nic dobrého.

A tušení vyplnilo se až tuze brzo.

Sotva ukončen ochtab božího hodu, přinesl posel na faru Kvílickou list patrona pana Jaroslava Bořity, ve kterém se poroučelo panu Mistrovi, aby do měsíce jiným místem se opatřil a fary Kvílické do lhůty té plně prázden byl. Připojeno pak, že tak z milosti a na přímluvu mužů vznešených a vzácných se děje, nebo, poněvadž on, Mistr Josua Meridies, řečí pobuřující poddané proti vrchnostem popouzel a ku pozdvižení nabádal, že mělo k němu jako k buřiči a zrádci přistoupeno býti nejvyšším právem. Vybízen pak, aby vděčen za tuto milost všelikých řečí podobných zanechal tu i jinde, sice že by mu těžce bylo z toho se zodpovídati.

Přiložen byl list konsistoře utraquistické, který byl skoro opakováním listu patronova.

Listy vypadly Mistru z chvějících se rukou a on pokleknuv před obrazem umučení páně, modlil se za své nepřátele.

Neprodléval a nečekal do projití lhůty. Na nejbližší neděli rozloučil se s mnohým pláčem se svou osadou a Říha, naloživ skrovný majetek Mistrův, stěhoval ho na Vraní, kamž Mistr od osadníků a patrona za faráře povolán.

Bylo to beneficium lepší a bez ústrků.

„Bůh dopouští, ale neopouští,“ pravil Josua k Lahodovi, načež pomodliv se na hrobečcích svých miláčků, které musil opustiti a vyraziv prach ze střevíců svých na prahu budovy farní, kráčel s hlavou svěšenou a rukama sepjatýma krokem nepevným za vozem po boku manželky a provázen zástupem svých bývalých osadníků, které ani nebezpečí trestu nemohlo odstrašiti, aby nevyprovodili milého pastýře duchovního a v pravdě otce a ochránce.

Na místo Josuovo do Kvílic přistěhoval se kněz Juda Opsymates.

Nebyl konfessí české, jako Josua, ale staré víry sub utraque a mimo přijímání pod obojí zavedl vesměs ritus římský, jak si přál patron i pan Ozman. Na přání osadníků nikdo se neptal.

Hned v prvé své řeči velebil Opsymates pana Ozmana jakožto vzorného křesťana a vybízel poddané k lásce, oddanosti, poslušnosti a vděčnosti k pánu a vrchnosti své milostivé a Bohem dané. Před falešnými proroky a svůdci varoval důrazně.

„Muž dle srdce božího,“ chválil ho za to rychtáři pan Ozman.

„Jidáš!“ pravili si osadníci, vycházejíce z chrámu. —

VI.

Pan Ozman žil již delší dobu na svém statku, ale toho, co tu byl mínil nalézti, totiž vnitřního klidu, nenalezl. Opustil vířivý život vojenský a lesklý, bujný dvůr místokrále měl mu rozkoší nahraditi svízele života v táboře; vypil v pravdě pohár nabízený až ke dnu, ale ve vnitru jeho zůstalo chladno a prázdno.

Vrátil se na otcovské dědictví bohat a vzácný vznešeným, ale klidu a štěstí darmo hledal. Nepoddajné poddané skrotil bičem a odpůrce zbavil se obratem ruky, ale vítězství toto pokládal za tak malicherné, že se z něho ani těšiti nemohl.

Urození páni sousedé radili mu, aby se oženil, tomu však pan Ozman odpíral na prosto, ač mu ukazováno k nevěstám i bohatým i vznešeným a předem se zakazováno s přijetím pana Ozmana co nejvlídnějším. Bál se i jen myšlénky, že by měl nevěstu přivésti na Kvílickou tvrz; viděl v duchu svatbu svou na nádherném zámku a naděje jeho nebyly stavěny na písku.

Oč ve východních Čechách se staral a přičiňoval pan Václav z Vchynic a z Tetova, o to vedl v západních Čechách péči pan Ozman ze Štampachu a dílo jejich dozrávalo — šel již obecný hlas, že arcikníže Matyáš i proti vůli svého bratra dosedne na Český trůn a tu odměna pana Ozmana nemohla být malou, když Vchynskému slíben Bydžov a Kolín.

Pak teprv si přivede nevěstu, však nikoliv na Kvílice, ale aspoň na Křivoklat. Viděl již v duchu ty nádherné síně, ve kterých jako hošík po boku strýce Erharta ze Štampachu, purkrabí Křivoklátského, často pobíhal, jasně osvětleny k bujnému plesu — a proto mu tu na Kvílicích tak teskno.

Hledal kratochvíle v myslivosti a prochodil celé dny v houštinách a lesích okolních, ale s večerem přicházel unaven na duchu i na těle do tvrze v rozmaru zlém a okolí jeho to cítilo — jíti do tvrze znamenalo poddaným buď šatlavu s kládou aneb tělo zmodřené ranami biče.

Znamenali se křížem, když šli kolem tvrze a ještě běda jim, spozoroval-li to který z náhončích pánových.

Jako bludný duch chodil Ozman okolím, tu v zamýšlení se zastavuje, tu prudkým krokem v samomluvě sem tam pobíhaje.

„Nemá stání — jako Ahasver —“ říkali ti, s nimiž se v polích potkával. —

Byl líbezný májový večer. Polní cestou, která od Třebíze kolem kostelíku ku vsi vedla, blížil se. Kvílický pán. Jel krokem loudavým, zamračený zrak upíraje na cestu před sebou. Byl oblečen v černý sametový šat střihu španělského a zlaté knoflíky i zlatý jílec kordu leskly se v červáncích — byl návštěvou nejspíš u pana Pavla Hořešovce Studňoveského z Libošína na Hořešovicích.

Nevšímal si okolí, přiblíživ se však až k rohu zahrady Lahodovské, náhle zarazil, až kůň se lehce vzepjal.

Před domkem Lahůdkovým stála Magdalena v hovoru s Řehůřkem. Byl jí asi sdělil veselou novinu, nebo na bledé tváři dívčině spočíval úsměv a černé oči její zářily. Stepilá její postava v rouše těsném, avšak v hojných záhybech splývajícím, byla tak útlá a celý zjev děvy v tom bledě modrém obleku upomínal spíše na vílu nežli na selské děvče.

Lenka pozorujíc, že pán na ni zrak upřel, lehce se uklonila a teď i zeman, jakoby chtěl nahraditi své omeškání, sejmuv biret, až pštrosí péro zavlálo, hluboce se uklonil. Lenka vklouzla do dveří zahradních a rytíř zabořiv ostruhy koni v bok, letem octl se na nádvoří ve tvrzi.

Hons, který na záhrobni podřimoval, vyskočil jako u vyjevení a skokem octl se před jezdcem, jinak nemysle, než že kůň se splašil.

Zeman se zachechtal z plna srdce, shoupl se s koně a pohvizdujc si vojenský pochod, ostrým krokem odebral se do svých světnic.

Hons zůstal s koněm státi na dvoře a hledě za pánem, kroutil hlavou, nebo tak rozmarným pána skoro nepamatoval. Počal rozumovati, co by toho bylo příčinou. Veselé hody — sotva, nebo zeman čím více si hleděl číše, tím býval zarytější — snad vítaná zpráva — rovněž nikoliv, nebo zeman až úzkostlivě tajil svá jednání — snad veselé dobrodružství — možno — myslel Hons odváděje koně.

S večerem přišel rychtář pro rozkazy na následující den. Vcházel vždy do tvrze se srdcem prudce tlukoucím, nebo slyšení u pána končívalo nevždy klidně a nejednou rychtář domů se nevrátil až ráno, proseděv noc v šatlavě.

Vstoupiv před pána, zůstal hluboce ukloněn či vlastně otrocky shrben u dveří státi.

„Což tak bojácně, pane otče?“ zvolal pan Ozman hlasem veselým. „Kolik pak poddaných jsem už snědl?“ A zeman, vstav od stolu, s korbelíkem v ruce přistoupil k rychtáři, který uslyšev „pane otče“ místo obyčejného „Havle“ osmělil se hlavu pozvednouti.

„Pij na mé zdraví,“ velel rytíř, podávaje nádobu rychtářovi. „Vím, že byste mne rádi třeba na lžíci vody utopili; ale nechť, však my si přece rozumíme. Jen pij,“ nutil váhajícího, „a pojď mi pomoci večeřet!“ dodal, veda mlynáře ke stolu. „Ty dva čtveráky ze šatlavy pusť a nedoplatky quoty až do dnešního dne smaž. Slavím dnes své jmeniny; Ozman sice nebyl žádný svatým, byl to Turek, ale já dnes, v den památky sv. Šťastného, slavím své jmeniny.“

Rychtář byl u vidění a po nemnohém ostýchání pustil se chutě do pečené kýty a brzo naléval i pánovi ze džbánu v okně stojícího.

Zeman po krátkém hovoru o věcech lhostejných zabočil k sousedstvu a ptal se, má-li Lahoda dceru. Pamatoval se sice z minulých let na veselé, ba rozpustilé děvče u Lahodů, ale od návratu svého se nepamatoval, že by byl spatřil u Říhů jaké děvče až dnes.

Mlynář věděl již, kam vše míří a pověděl pánovi, že Říha má dceru nemálo peknou, ale i nemálo hrdou a na další otázky prozradil ještě, že pohrdla synem Kutrovického rychtáře. Věděl ovšem ještě víc, ale to se dnes na trh nehodilo a pan otec opatrně musel jednati, aby snad veselou mysl pánovu nezvrátil v opak. A povedlo se mu, nebo opouštěl pána v růžové náladě, kdy byl již dole u potoka slavík dávno umlkl. —

Doma se již za rychtáře modlili a on se vrátil samý smích a s veselou novinou.

Pan Ozman, osaměv, zabral se do myšlenek. Divil se tomu, že v sousedství mohla žíti bytosť, jejíž zjev tak jej z jeho zachmuření vyrušil, aniž by ji byl dřív spozoroval. Ovšem uznával, že byl k okolí svému až tuze nevšímavým a jakž by byl mohl ve Kvílicích hledati to, čeho nenalezl v širém světě!

Byl do té doby naslouchal svůdným zpěvům Sirén v táborech vojenských, účastnil se skotačivých rejů rozkošnického fraucimoru dvorského, nasytil se vnad upejpavých, ač poněkud drsných děv venkovských a teď žil život podivínského samotáře, nedoufaje, že by mohl být rozjařen kouzlem zjevu dívčího a přece tak se stalo.

Ulehl pozdě na lůžko a přece za prvých paprsků slunečních byl již zase vzhůru a vyšed před tvrz, pohlížel s takou dychtivostí na protější statek Lahodův, jako by bezpečně čekal, že objeví se zase panna v blankytném šatě.

Přišel zatím jen Lahoda, aby otevřel vrata, ale i ten byl vítán. Zeman zaměřil přímo k němu a tituluje ho „milý sousede“ aneb „poctivý sousede“, na to či ono se vyptával, ba i radu bral. —

I Říha byl udiven, nebo potud sotva že zeman na uctivý jeho pozdrav poděkoval a teď náhle tolik sousedství a titulů.

Lahoda musel do tvrze a zeman pochlubil se mu s celým hospodářstvím, ba vybídl ho ku společné vycházce do polí. Říha byl zase ve starých kolejích a dvakráte podřekl se, jmenuje zemana urozeným panem BurJanem.

Po snídani tu byl rytíř zas. Slíbil, že přijde podívat se na holuby.

Říha nabral zadiny a svolal všechnu tu svou havěť na dvůr. Tu toho chválil, tam životopis jiného líčil, ale zeman byl již zahledl holubičku a ostatních nedbal.

Vyšla Lenka uvítat vzácného hostě a prohnaný dvořenín zahrnul ihned děvče poklonami a lichocením, že se co chvilku zardívalo.

Ještě nebyl Říha s vypravováním u konce a již nabízel zeman dceři jeho výměnu prostého prsténku s modrým kaménkem za prstének, v němž na malíku rytířově v paprscích slunce hořel démant — milostná zástava dávno zapomenuté lásky tam kdesi na Dunaji.

Rytíř, uchopiv útlou ruku dívčinu, přitiskl ji ke rtům. Dušený výkřik panny upozornil na oba Říhu.

Zasmál se, ale divně zněl ten smích. Smál se, že panna uprchla, ale smál se tak, že holubi do výše vzletli, splašeni zvláštním tím vzkřekem.

I zeman se smál, ale hryzl i pysk a v zubech to zaskřípělo, až to Říha slyšel.

„Tak být jeho poddaným,“ myslil si Lahoda a cítil již kládu na rukou i nohou.

„To ještě chybělo,“ hučel sám k sobě, vyprovodiv hostě ze statku. Nešel zpět, ale pustil se dolů vsí, aby poněkud se vzpamatoval.

Dole u kovárny potkal pana otce, který mu vypravoval o včerejší laskavosti pánově. I Říha si ulevil a postěžoval si mlynářovi.

„Zle je, sousede Řího, zle,“ špatně těšil mlynář. „Vdej Lenku a to honem, honem, sic pozdě budeš bycha honiti.“ A již Říhovi vypravoval, jak zeman po dceři jeho se tázal. „A hořely mu oči jako kocouru nad kořistí,“ končil, žádaje ještě, aby Říha slova ta v sobě skryl a jeho neprozrazoval, sic že by on, mlynář, neušel kládě, ne-li čemu horšímu.

Říha stál tu před sousedem mlčky a rozpačit. Byl již jednou odhodlán, vdáti dceru, ale nezvedlo se. Nevěděl, proč se tak stalo, dověděl se pouze, že Vít se statku jeho straní a že i rychtář Lukeš setkání s Říhou až úzkostlivě se vyhýbá. A měl snad on, Řehoř Lahoda, jim ještě podlízati?

Toho neučiní, ani kdyby tím dceru ze zakletí měl osvoboditi.

Mlynář spozoroval příčinu rozpačitosti sousedovy a mínil, že by teď asi Vít se víc nevyhýbal, když patricius do Kvílic víc nedojíždí.

Lahody jako by se tknul hrom. Zbledl, ba zesinal, ustoupil krok zpět, upíraje na Havla oči až vytřeštěné a chtěl něco promluviti, hlas mu však selhal a ze sevřených úst zavzněl jen jakýs chrapot.

„Což tys nevěděl a neviděl, co viděli a věděli jsme všichni tu v Kvílicích?“ otázal se mlynář.

„Latro hromů — tak tedy!“ vydralo se konečně z hrdla Říhova a on chtěl kvapiti domů. Tomu nemohl mlynář dopustiti a uchopiv Říhu za ruku, zadržel jej a zval ho k sobě do mlýna. Říha, nejsa sebe mocen, nevolky šel.

Usedli pod košatou lipou na dvoře a Molitoris pověděl Říhovi bez obalu, co věděl; hájil Lenku, svrhuje veškeru vinu na Pavla.

Říha za řeči mlynářovy několikrát vyskočil, ale Havel přiměl ho vždy zase k usednutí a konec konců bylo, že mlynář se nabídl, učiniti prostředníka a smírčího mezi rodinou Lahodovou a Lukšovou.

Říha, překonav prvý nával hněvu, stal se klidnějším a přijal návrh mlynářův, umíniv si, nedbati víc dcery a provésti sňatek její se synem Kutrovického rychtáře stůj co stůj.

Havel maje co v Kutrovicích říditi, slíbil, že se tam vydá ihned, neboť oba sousedé uznávali, že prodlévání bylo by tu nebezpečným.

(Dokončení.)

Dobrou noc!

Na západě zrudnul nebesklon,
k boku lesa stulila se víska,
sivá mlha stoupá z trasaviska,
táhlým hlasem s věže zpívá zvon:
Dobrou noc, dobrou noc!
pro poletné krajem ptáče,
pro setí i pro oráče;
těm pak, kterým srdce pláče,
vyjdi Pánbůh na pomoc.
Dobrou noc!

Klidno všecko: údolí i vrch,
hnízda mlčí, stichla oulů česla,
jenom na trávu, jež vedrem klesla,
šumně potok hrsť svých perel vrh' —
Dobrou noc, dobrou noc!
pro unylé vaše hlavy,
pro motýlů bílé davy;
všem, kdo zlým se žitím naví,
vyjdi Pánbůh na pomoc!
Dobrou noc!

Černým křídlem tma postýlá zem,
sotva dýše, slova nehovoří;
z mraků hvězda, z ňader zpěv se noří,
a vzdech snivý sprahlým chvěje rtem:

Dobrou noc, dobrou noc!
všem těm žalům v ňader knize —
nechať v zlaté písní říze —
každé strasti, každé tíze
vyjdi Pánbůh na pomoc!
Dobrou noc!

Adolf Heyduk.

Oranžový sad.

Napsal **Jos. D. Konrád.**

(Dokončení.)

Ivan se zapotácel, když vykročil, aby ženštin následoval. Tak poznáním dívčiny slepoty pojednou byl vysílen a jako všecek zlomen. Krokem nejistým a jako ve snách ubíral se za nimi Rjeckými ulicemi, pouze několik kroků jsa od nich vzdálen, a došel až tam, kde míjely jeho sad oranžový. Tam umlkla šumící a hlučící vřava městská, tam vzduch byl čistší a světlejší.

„Ach, nyní kráčíme podle Vargova sadu, viď, teto?“ ozvala se dívka hlasitě.

„Ano! Poznala bych to podle vůně, ani kdybych neměla očí. Krásný sad! — Ivana Vargu zahlédla jsem prve ve městě. Stál u domu, když jsme vycházely od lékaře. Byl nějak udiven neb uděšen, chudák! Zdál se mi škaredější než jindy.“

Ten, o kterém byla řeč, po těch slovech se zastavil a zatajil až dech. Nevěděl, má-li stařenu s dívkou dále sledovati, anebo má-li se vrátiti domů a obírati se opět v besídce beznadějnou touhou. Byl všecek schvácen a jako zničen. Pohlížel smutně za ženštinami, které se zvolna vzdalovaly, jako za mizejícím štěstím, jež nikdy se nevrátí, jako za rozkošným snem, který jen jednou se zdá.

Avšak rychle se vzchopil a oči mu zahořely neobyčejným ohněm. „Ona jest slepa, ona mne neuvidí!“ zajásal skorem hlasitě a uchopil se prudce za hlavu, jakoby se obával, aby se mu nerozskočila návalem radosti.

Potom se pustil za odcházejícími ženštinami a když byl za nimi asi dvě stě krokův, následoval jich v té vzdálenosti tiše a opatrně jako stín. Šly příliš pomalu a jemu nohy téměř samy běžely. Několikráte musil se zastaviti, aby ženštin nedohonil a nevzbudil podezření, že jich následuje.

Asi za půl hodiny obě zahnuly na úzkou postranní stezku a po chvilce zmizely v malém přízemním domku mezi révou a olivami, aniž tušily, že je někdo stopuje ze Rjeky až do jejich tichého, osamělého obydlí.

Ivan Varga chvilku ještě postál nedaleko stavení za kvetoucími olivami a díval se jejich snivými haluzemi ke dveřím, v nichž zmizela dívka, kterou tak brzo si zamiloval. Něžný cit lásky příliš náhle se zrodil v jeho srdci. Dříve byl dlouho uzavřen i tísněn, proto nyní vybuchl mocně jako plamen. Hořel Ivanovi v očích i na tvářích, a občan Rjecký byl v tu chvíli nevýslovně šťasten.

Potom se zvolna obrátil a s dlouhým povzdechem opouštěl příjemné ústraní. Kráčel pomalu domů, přemýšleje, jak by se dívce přiblížil a jak by si naklonil její srdce. To, co prve zdálo se mu děsným a hrozným, slepota její totiž, pokládal nyní za nejlepší prostředek, jenž spojí jeho ohyzdnou tvář s dívčím srdcem. Ona nebude viděti jeho škaredého obličeje, i nepocítí proto k němu odporu. Bude si ho snad představovati škaredým, ale domněnky a představy její nebudou míti účinku na její šlechetné smýšlení a na její srdce. Snad to byla vůle boží, která jej s Maricí svedla, myslil si. Snad Bůh chtěl, aby ti dva mladí nešťastní lidé se setkali a nedostatky své vyplnili, pokryli svojí láskou a svým štěstím.

Následujícího jitra Ivan už byl zase v besídce na číhané doufaje, že Marica s tetou svojí zase mimo kráčeti budou, a nemýlil se. Před polednem objevily se opět, minuly jeho sad a vešly do Rjeky, odkudž asi po půl hodině se vracely. Bezpochyby byly zase u lékaře. Tentokráte neusedly ve stínu zahradní zdi, a Ivan jich také nepronásledoval jinak než lesknoucíma se očima. — Nyní měl příležitosť dívky lépe si všimnouti, i zdála se mu ještě mnohem sličnější nežli včera. Spanilostí jejího obličeje jakoby prokmitala také dobrota a ušlechtilá dokonalosť její duše. Jak překrásná by teprve byla, kdyby měla největší ozdobu každého obličeje, oči!

Když stařena s dívkou odešly, byl jako na trní. Neměl stání ani v sadě oranžovém ani v domě, a brzo po polednách, jako ženich vyšňořen, vystoupil na ulici.

Nekráčel však do města. Obrátil se odtamtud ven a ubíral se podle své zahrady touže cestou, kudy včera se plížil za ženami. Jen že dnes chůze jeho byla pružnější a rychlejší, a než se nadál, byl u olivového zákoutí a u malého domku, pod jehož střechou skrývalo se Ivanovi buď všechno stěstí nebo největší sklamání. On doufal, že štěstí.

Tam se zastavil a chvíli čekal přemýšleje, jakoby se rozhodoval a nesmělosti své odvahy dodával. Už také jednou se podobalo, že má v úmyslu kráčeti zpět ku Rjece, ale pak se přece opět vzmužil.

Několika rychlými, odhodlanými kroky ocitl se v předsíni domku a zaklepal tam na nízké dvéře. Srdce mu při tom bilo hlasitě, hrdlo se svíralo.

Mírný, přívětivý hlas staré ženy ho zval, aby vstoupil do světnice.

Když překročil práh jizby, stařena, sedící u okna, hbitě se zvedla, všecka jsou překvapena a snad i polekána jeho neočekávaným zjevem. Ale hned zase se vzpamatovala a zakrývajíc svoje podivení, pobízela ho, by se posadil, vítala ho srdečně ve svém chudém domku a děkovala za česť, kterou jí příchodem svým prokázal.

Ivan Varga usedl, a bylo zcela pravděpodobno, když stařeně vypravoval, že ho k ní zahnala touha po stínu a po odpočinku. Bylť skutečně všecek rozpálen a oblit potem. Vymlouval se, že si vyšel poněkud dále od svého domova do kraje, a žárné odpolední slunce že ho přinutilo, aby hledal chladivého útulku u dobrých lidí. Ačkoliv ve stavení tom nikdy nebyl, doufal přec, že nebude odmítnut, požádá-li o místečko ve stinné světnici a o doušek čerstvé vody.

Stařena hned odběhla ze světnice, a Ivan Varga zatím vůkol sebe se rozhlížel. Viděl všude vzornou čistotu, ale zároveň viděl také všude chudobu. Každý předmět v jizbě byl prostý, jednoduchý, málokde něco cenného, nikde nic drahého. A největšího skvostu, po kterém mladý muž do všech koutův jizby se ohlížel, nespatřil. Marica nebyla ve světnici, a on se obával, že jí snad ani neuvidí.

Ale stařena už vstupovala zase do světnice, nesouc číšku vína a nějaký pokrm. Pobízela Vargu, by jedl i pil bez ostychu, a že ji těší, může-li mu posloužiti. Pak mu vypravovala o svém malém hospodářství a o svém nebožtíku mužovi, který umřel už před patnácti lety, a ona přec den co den na něho vzpomínala, jak byl dobrý, jak veselý, a jak rád jídal ryby s olejem a zeleninou. Přál si jich ještě ve chvíli, když umíral; pojedl jako obyčejně, padl hlavou na lůžko a umřel.

Rjecký občan navzájem vypravoval hostitelce o svém majetku a o mrtvých rodičích, jakou starostlivosť i péči věnovali jeho vychování, a nejednou bylo mu nastavovati rychle jinou nit svého hovoru, když málem by byl prozradil, co v posledních dobách jejich života je znepokojovalo a ztrpčovalo. Byl právě v nejlepší rozprávce, když v předsíňce se ozvaly tiché krůčky, dvéře rychle se otevřely, a do světnice vstoupila Marica, majíc veliké klubko tlustých vlněných nití v ruce. Šla sama, znala v domě každou píď, i nepotřebovala průvodčího. Obličej její byl spokojený, veselý, a každý tah jeho oslňoval něhou a půvabem.

„Už jsem tu, teto, už jsem upředla! Počkej, co se mi naplatíš za práci!“ volala žertovně a brala se rovnou cestou k oknu, kde nejspíše vždy teta sedávala.

„Ano, zaplatím; spíše zlatými slovy, než zlatem, dívko!“ odvětila stařena srdečně a přijímala od dívky klubko. „Hodně jsi upředla!“ Pak dodala:

„Slyš, Marico, jest tu pan Ivan Varga ze Rjeky. Šel mimo náš domek, a palčivé sluníčko způsobilo, že nás poctil návštěvou. Přivítej!“

Dívka vítala hostě uctivě a skorem až pokorně, jak jest mravem, a mezitím vyskočilo z jejích úst také slovíčko, že pana Vargu již zná, ovšem dle doslechu.

Mladý muž se zapýřil jako pivoňka. Hned mu připadla na mysl jeho škaredosť.

„Znáte mne, dívko, dle doslechu? Což jiného mohla jste slyšeti, než o mé škaredosti?“

Teď zase dívka se zapálila rozpaky a studem jako nachový červánek.

„Nemohu souditi o vaší škaredosti, pane Vargo!“ řekla hned na jeho námitku. „Nevidím jí; ale znám vás podle vašich dobrých skutků, o nichž se vypravuje.“

Ivan pojednou nevěděl, co a jak. Zamlčel se, ale teta dívčina, stará Terezie Pavlatićová, zapředla hned jiný hovor, a za čtvrt hodiny rozprávěli všichni tak důvěrně, jakoby se znali už několik let. Zejména hovor dívčin byl nadmíru ohledaný a srdečný, pod jehož slovy srdce Vargovo valinou okřívalo.

Když později Marica se vzdálila ze světnice, stařena vypravovala Ivanovi, že dívka jest dcerou jejího bratra Pavla Križana, učitele v malé vzdálené osadě přímořské, jehož skrovné příjmy právě stačily, aby několikačlenná rodina jeho netrpěla hladem. Marica před několika lety, ještě jako děvčátko škole neodrostlé, roznemohla se nemocí, která ji zbavila zraku. Když před nedávnem teta Terezie oznámila bratru svému, že se do Rjeky přistěhoval znamenitý lékař oční, a že by snad u něho mohl zkusiti štěstí, bylo to Pavlu Križanovi velice vhod, i požádal sestru, aby vzala Marici k sobě a aby s ní lékaře navštěvovala.

Tak mladá učitelova dcerka byla v domě tetině už asi pět dní, a toho dne po třetí byla s ní u Rjeckého lékaře. Dnes byly zvláště potěšeny. Lékař vyslovil naději, že bude moci podnikouti brzo operaci, a že dívka nabude zase zraku.

Když Ivan Varga tuto zprávu zaslechl, jakoby mu někdo stiskl hrdlo. Až se jí ulekl a cítil, jakoby štěstí, po němž teprvé vztahoval roztoužené ruce, opět mu ubíhalo pryč, daleko, v nedosažitelné nekonečno — — —

Marica tedy bude zase viděti! Dívka prohledne, podívá se Ivanovi do obličeje a odmítne ho pak také s takovým odporem, jako ho odmítla Angela Fabrova a sto jiných dívek!

Když po chvíli mladý muž se zvedl k odchodu, byl roztržit a smuten. Podávaje Marici ruku, zachvěl se, jako někdo, koho čeká bolestné loučení. Děkoval za upřímné pohostění a zval stařenu i dívku, aby zejtra, až přijdou do Rjeky, navštívily ho s touž nenucenou srdečností, s jakou ho přijaly ve svém domě.

„Chválila jste prve můj oranžový sad, Marico,“ pravil dívce. „Jest vám i vaší tetě vždycky otevřen, a učiníte mi velkou radosť, když často oživíte jeho pustou samotu.“

Stařena chvíli se zpěčovala, nemohlať pochopiti, proč ona a dívka, obě chudy a jak se domnívala, nepatrné ženštiny, měly by navštěvovati bohatého Ivana Vargu. Ale mladý muž zval je hlasem tak srdečným a spolu také tak tesklivým a vroucím, že nemohla jinak než slíbiti mu návštěvu. Potom odešel.

Nemohl se dočkati následujícího rána, a když toho se dočkal, přál si pořád, aby už bylo poledne, chvíle to, kdy oční lékař udílel své rady. Byl ustavičně v besídce a zaradoval se, když konečně spatřil přicházeti svoje nové známé. Šly nejprve do města k lékaři a teprve pak, vracejíce se, zašly do Vargova domu.

Ivan je pohostil, jak jenom mohl. Stará Terezie Pavlatićová byla až všecka zaražena nádherou, kterou spatřovala v jeho bytě, a uctivostí, kterou jí prokazoval. Marica naproti tomu počínala si dokonale srdečně a nenuceně jako vůbec dívky, kterým se dostalo většího vzdělání, a jejichž počestnost pojí se s roztomilou prostotou.

Chování její bylo sice někdy poněkud nejisté a více než třeba zdrženlivé, ale toho byla příčinou její slepota a neznalosť místností, do nichž byla uvedena. Ivan Varga se přesvědčoval, jak půvabný zjev její každým slůvkem a každým okamžikem vždy hlouběji se zakotvuje do jeho úzkostlivého srdce. Zvláště později v sadě oranžovém, když Marica byla nadšena dechem jeho libé vůně, byl úplně očarován.

Zdržely se u něho dlouhou chvíli, a jemu zdálo se to jen blahým okamžikem. Rozcházeli se jako dobří přátelé, a Ivan Varga se radoval, že přijaly jeho pozvání k opětným návštěvám. Co živ nepocítil té slasti a duševní spokojenosti, jako včera a dnes v přítomnosti dívčině. Nebýti obavy, že jí lékař pomůže zase ke zraku, byl by býval nejblaženějším člověkem na světě. Jen to ho ještě znepokojovalo.

Od té doby scházel se s dívkou den co den. Marica se svojí tetou zastavovaly se ob den v jeho domě, vlastně v jeho zahradě, a on je někdy velký kus cesty, ba nejednou až k jejich domku doprovázel. Byl-li mladý muž již prvý nebo druhý den opojen Maričinou bytostí, byl nyní všecek okouzlen, a toliko kalný zrak dívčin byl snad příčinou, že lásky jeho netušila. A starou tetu ani ve snách nenapadlo, že by bohatý měšťan Rjecký Varga mohl si zamilovati její slepou příbuznou. Jaká to myšlenka! Snad málo se dívala do Ivanovy škaredé tváře, jinak zajisté byla by tam spatřila jinou živosť, žár a lesk očí, který ohyzdnosť jeho obličeje zmírňoval, ba jeho tvář i okrašloval.

Jednou, asi po čtrnácti dnech jejich obapolných schůzek a návštěv, Marica se starou Terezou byly nuceny zůstati ve Rjece skorem až do večera. Čekaly na lékaře, který někam odjel a dlouho se nevracel. Byly tudíž mezitím hostmi Ivanovými, jenž se takměř rozplýval citem a štěstím. Už několikráte měl na jazyku slovo láska, už nejednou, vzdálen s Maricí v oranžovém sadě poněkud od staré tety, měl v úmyslu vyjeviti jí, co skrývalo se v jeho nitře. Ale jakmile pohleděl na ni a viděl ji nevinnou, dětinsky důvěrnou, o lásce jeho ani zdání nemající, pokaždé zadržel vyznání své v hrdle.

Když před večerem odcházely od něho k lékaři, nabízel se jim, že je na zpáteční cestě jejich doprovodí, avšak ony nechtěly laskavosti té přijati, že by se příliš do tmy venku zdržel, a když stál na svém, vyžádaly si jeho průvodu na druhý den.

Ivan Varga zůstal v besídce nejsa rozhodnut, má-li jich uposlechnouti anebo má-li přece, až půjdou mimo, k nim se připojiti a je doprovoditi. Co se rozmýšlel, žínky pojednou se přiblížily a kráčely zrychlenými kroky podle jeho zahradní zdi, nevědouce, že je z besídky pozoruje. Minuly ho právě, když v tom stará Terezie se zastavila. Na něco si ještě vzpomínala.

„Počkej tu, Marico,“ pravila k dívce, „anebo jdi pomalu napřed, znáš už cestu. Zapomněla jsem něco koupit u kupce. Pospíším si a budu v minutě zase u tebe.“

Po těch slovech se obrátila a rychle kráčela zpět k nejbližší Rjecké ulici.

Marica nečekala, nýbrž pomalu ubírala se po známé cestě k domovu.

Ivan Varga se rozhodl, že ji přece doprovodí. Vystoupil z besídky, prošel sadem i domem a vracel se po cestě týmž směrem za dívkou. Pospíchal, by ji brzo dostihl.

Přišel právě v čas. Z protější strany přicházeli naproti Marici tři nebo čtyři mladí plavčíci, vracejíce se snad z procházky po Rjeckém okolí. Prozpěvovali si veselé písničky, a když přišli až k dívce, zastavili ji s drsnými žerty a se smíchem. Jeden, největší a nejstarší, vztáhl po slepé dívce nestydatou pravici.

Marica vzkřikla tak pronikavě, jakoby jí nůž do prsou vrazil.

„Ivane! Ivane!“ zvolala, hledajíc ve jméně tom ochrany a pomoci, a ani jí na mysl nepadlo, aby volala svoji tetu. Vztáhla před sebe ruce, aby se bránila proti útokům plavcův, kteří tím více na ni doráželi, jako sršňové.

Než v témže okamžiku Ivan Varga několika velikými skoky už byl u nich. Přiletěl jako orel, přihnal se jako rozzuřený lev. Mávl jen zaťatou pěstí, a už nejdrzejší plavec se zapotácel a padl podle cesty do příkopu. Druhové jeho pak, nečekajíce podobné citelné odměny, rozprchli se jako křečkové na všechny strany.

Ivan přistoupil pak k dívce a vzal ji za ruku. Stiskl ji vroucně a pravil: „Tu jsem, Marico, jak jste volala! Dobře jsem přišel! A teď vás vyprovodím!“

Marica, přemožena citem, dala se do usedavého pláče. Dlouho nemohla se upokojiti.

„Děkuji vám, pane Vargo, za obranu,“ pravila potom, červenajíc se. „Promiňte mé smělosti, že jsem vás volala. Jazyk můj v úzkosti bezděčné k vám se obrátil o přispění, a vy jste přišel, ačkoliv vám po mně nic není, jsem chudá, slepá dívka —“

„Mnoho jest mi po vás!“ zvolal Ivan zanícen. „Mnoho, velmi mnoho, ve vás jest mé všecko! Zabil bych každého, kdo by vám ublížil, i tenkráte, kdybyste mne nevolala! Teď vám musím říci, co tajím už několik dní v prsou, Marico! Bránil jsem si vás pro sebe, pro svoji lásku! Popřejte mi, abych vás mohl chrániti po všechen život. Smilujte se nad mou kletbou, která mne odsuzuje k samotě a neštěstí. Budu vám vděčen za blažený život, budu si vás vážiti jako pokladu, ctíti vás jako světici, budu vás nositi na rukou! Marico, buď mojí ženou! Před nedávnem jsem tě slyšel z besídky, když jsi o mně rozmlouvala s tetou. Tehdy jsi pravila: ‚Políbila jsem často ve hře některého mořského pavouka. Políbila bych také Ivana Vargu!‘ Když jsem to zaslechl, byl jsem blažen a žehnal jsem těm sladkým slovům. Pověz, je-li to pravda!“

Obličej Maričin, už dříve zardělý, při těch slovech Ivanových ještě více zahořel. Planulo na něm mocné rozechvění, planul na něm dívčí stud a veliké štěstí.

Stiskla mladému mužovi na souhlas pravici a promluvila šeptem:

„Jest to pravda! Miluji vás, pane Vargo. Milovala jsem vás již tehdy, než jsem vás znala. Hned tehdy, když jsem slyšela o vaší šlechetnosti, o vaší opuštěnosti, cítila jsem s vámi. Shledávala jsem na sobě mnoho podobného s vámi. Vy jste nenabyl druha ani družky pro svůj obličej. Mnou každý povrhuje pro mou slepotu, jsem opuštěna jako vy —“

„Ale ty budeš viděti, Marico, a pak teprve žití otevře se krásné dívce dokořán.“

„Mně žití už se otevřelo ve vás, pane Vargo! Chci býti vaší družkou věrnou, poslušnou a vděčnou. Nikdy nezapomenu této chvíle a vaší nezištné lásky. Nebudu vám snad na obtíž. Lékař dnes opět slíbil, že brzo mne vyléči, a pak —“

„Nechci, Marico, probůh, jen to ne!“ vykřikl mladý muž polekaně. „Dvé máš na vybranou: buď svůj zrak, buď mne! Jsem přesvědčen, že v tom okamžiku, jakmile bys mne spatřila, musila bys mne odmítnouti i proti vůli i svědomí svému. Láska nutiti se nedá; sama přichází, a ten cit odporu také by přišel, i kdybys se vzpírala. Byl bych nešťasten, kdybys mne pak odmítla a odvrátila se ode mne s nechutí.“

„Nikdy bych vás neodmítla. Byla bych pak ráda vaší ženou, i nejškaredějšího!“

„Snad bys byla mojí ženou, ale nešťastnou. A já bych byl nešťasten s tebou, nešťastnější, než kdybych tě dříve ztratil. Nemohu se upokojiti, vyber si!“

„Snadná vybraná,“ odvětila dívka a zasmála se srdečně. „Stokráte raději vas, pane Vargo, nežli dvě všetečné oči. Nepůjdu už k lékařovi! Jste spokojen?“

Ivan Varga jenom jásavě zahlaholil a sevřel dívku pevně do svého náručí.

Když stará Terezie Pavlatićová se vrátila, úžasem a ustrnutím div rozumu nepozbyla. Hle, mořský pavouk, pan Ivan Varga, se líbal na cestě s její svěřenkou Maricí! Co se to stalo? Nevěděla nic jiného, co si počíti, než že se dala hned do přísného hubování. Mladý muž odpovídal jí jen veselým smíchem, a Marica ji chlácholila. Dlouho trvalo, než dobrou stařenu přesvědčili, že se upřímně milují, že chtějí býti mužem a ženou, a že to tak bude zcela dobře. Teprve u samého domku jejich, když se rozcházeli, se upokojila a s překvapením tím se smířila. Ale pak byla právě tak šťastna jako Ivan a Marica.

Když nazejtří Ivan zase přišel, nastala jemu i dívce další perná práce. Stařena nechtěla se nikterak spřáteliti s myšlenkou, že Marica nepůjde více k lékařovi a že vůbec nechce nabyti zraku. Dívce i mladému mužovi bylo projíti horkou lázní tetiných výčitek, než se jim podařilo opět ji uchlácholiti a přesvědčiti, že tak také vše bude dobře.

Následující dnové byli pro oba milence učiněným rájem. Dívka nechodila už do Rjeky, za to Ivan Varga odlehlý, tichý venkov jejich denně navštěvoval a zanášel dívku i starou Terezii spoustou rozmanitých dárkův, pod nimiž srdce tetino nadobro se rozplývalo, a posléze stařena nemohla ani pochopiti, proč mladý muž dříve zdával se jí odporným ohyzdou; nyní zdál se jí býti zcela snesitelným a příjemným člověkem. Tak žili milenci blaženi a šťastni, majíce nejkrásnější jaro svého života. Ale jako každý delší slunný čas mívá v zápětí bouře a přeháňky, tak také do něžné lásky Ivanovy a Maričiny vloudila se chmura. Přinesl ji Ivan. Kdož ví, co mu pojednou ten mráček do mysli přivedlo. Nejspíše sousedé. Z čista jasna k sluchu jeho přiletěla cizí domněnka, že si ho Marica vezme jen pro jeho bohatství a z útrpnosti, a kdyby nebyla slepa, že by jistě dala přednosť jinému muži.

Ivan Varga tu sousedskou starosť přijal za svou a obtížil jí svoje srdce. Nechtěla mu z hlavy. Den ji skrýval před svou něvěstou, ale pak jí řekl všecky pochybnosti a obavy, které se rodily rychle v jeho bláhové mysli. —

Dívka byla zarmoucena a snažila se přesvědčiti ho, že se klame, a že láska její jest čista jako sníh a vřelá jako oheň. On ji poslouchal, ale nebyl přesvědčen. Domněnky jeho byly mocnější, obavy větší, aby je mohla vyvrátiti. Konečně mu řekla rozhodně a odhodlaně, že ho o své lásce opravdové přesvědčí neklamným důkazem a brzo. On výrok ten uvítal radostně a souhlasil, aby ho přesvědčila, jinak že nebude míti pokoje.

Téhož dne odcházel z domku dívčiny tety poněkud upokojenější. Jak ho dívka chce přesvědčiti? Jaký důkaz chce provésti, že ho miluje láskou skutečně nezištnou a opravdovou? Doufal, že se toho doví od Marice již následujícího dne, ale nedověděl se.

Když jako obyčejně přišel zase k ní, chystala se na cestu. Byl překvapen. Kam chce odejíti? On nepomyslil dosud ani na rozchod, a ona se mu o tom slůvkem nezmínila.

Pověděla mu, že se strojí domů a že odejde už zejtra. Otec jí psal, aby přišla. Oznámila mu před nedávnem, arci z návodu Ivanova, že návštěvy její u doktora jsou bez úspěchu, a starý učitel Pavel Križan prý nechce, aby nadarmo obtěžovala tetu.

Mladý muž byl velmi pohnut. Tak náhle má se s Maricí rozloučiti? Upokojil se teprve pak, když mu slíbila, že zase brzo přijde k tetě na delší návštěvu. A pak prý mu přinese také patrný, nevyvratitelný důkaz své lásky, o které pochybuje. Řekla to s roztomilým důrazem, než i takovým přesvědčujícím tónem, že o tom ani dosti málo nepochyboval. Přijal opětné ujištění její vděčně a prosil, aby mu prominula, že se dal nakloniti k pochybnostem.

Rozcházeli se za krásného májového soumraku, loučili se za tichého šelestu odkvetlých oliv, pod modrou klenbou nebes, na níž probleskovaly prvé večerní hvězdy. Ivan byl do duše pohnut, a dívka slzela. Byla pojednou sklíčena, jako nikdy před tím. Podobalo se, že se loučí na delší cestu, na větší podnik, než byla jednodenní cesta k rodičům. Ptal se, smí-li ji někdy v domově jejím navštíviti, smí-li se odvážiti předstoupiti před jejího otce a matku s prosbou o její ruku? Ona byla v rozpacích a zavrtěla hlavou. Nevěděla, co říci. Teprve teta zápornou její odpověď uhladila nějakou obratnou výmluvou. Ivan Varga se těšil, že aspoň tedy bude navštěvovati Terezii Pavlatićovou, aby tak měl s kým se těšiti a s kým hovořiti o své nevěstě. Od ní doufal dostávati o Marici nejjistější zprávy, ona měla mu také dáti nejdříve zvěsť o dívčině opětném příchodu.

Ale stařena vytasila se hned zase s výmluvou. Nebude moci býti každodenně doma, jako bývala dosud s Maricí. Nějaké pilné zaměstnání volalo ji prý jinam, a marně by jí snad v domku jejím hledal. Slibovala mu, že občas, jak jenom jí bude možno, přijde sama do jeho domu ve Rjece a přinese noviny, zví-li jakých. Ivanu Vargovi nezbývalo, než souhlasiti, a pak se rozloučili, více cítíce než mluvíce.

Od té chvíle dům i oranžový sad byl mladému mužovi očistcem. Byl mu zase klecí, jako zavřenému ptákovi, a čekal toužebně, až stará Terezie mu poskytne zrnka útěchy. Stařena přišla po několika dnech, ale nezdržela se dlouho. Dostala prý jen od bratra zprávu, že Marica šťastně domů se dostala; dívka prý připojila pro Ivana pozdrav. To bylo arci malým zrnkem jeho lačné lásce. Ale co si měl počíti?

Po několika dnech Terezie Pavlatićová přišla opět s podobnou zprávou. Kdy Marica k ní zase zavítá, nemohla Ivanovi pověděti jinak než pokrčením ramen.

Až konečně, asi po měsíci, přinesla mu tu kýženou zvěsť. Ivan ji uvítal jako návrat k životu. Když se dověděl, že dívka přijde už za několik dní, skorem až zavýskl radostí. Vynutil z ní slib, že ho s Maricí hned navštíví, jakmile přijde.

Od toho dne stařena už se neobjevila. Ale za týden, právě ve chvíli, když Ivan dlel někde ve městě, přiběhl za ním někdo se vzkazem, aby šel domů, že má hosty.

Uhodl ihned, kdo přišel. Letem přeběhl několik ulic a vskočil do domu, div staré, ohnuté hospodyně své neporazil. Služce oči jen zářily, a hned mu hlásala:

„Pane Vargo, jest tu Terezie Pavlatićová s Maricí — a dívka vidí!“

„Vidí!“ Ivan Varga vykřikl zděšeně, chytil se za hlavu a zavrávoral. Chtěl se obrátiti a páditi z domu, aby se skryl před tou, kterou miloval nade všechno a která ještě před nedávnem ho ubezpečovala o své ryzí lásce. Kam jen, kam?

Uchýlil se skokem do oranžového sadu. Ale jen tam vkročil, Marica stála před ním. Sotva ho spatřila, zarděla se a chvátala k němu. Neviděl už, neslyšel. Cítil jen, jak dvě něžné ruce se ovíjejí kolem jeho hrdla a jak dva vřelé rty se přissávají na jeho škaredý obličej. Hle, ona se neštítila! Důkaz o své lásce přinesla mu ve svých očích. Hleděla na něho a smála se.

Ivan Varga byl u vytržení. Když se probudil z překvapení, uchopil dívku do náručí, vyzdvihl ji a nosil po oranžovém sadě, neboť země, jak pravil, nebyla hodna, aby se dotýkala toho anděla.

Naději.

Vše slaví tebe, nejluznější vílu,
jež — mezi pozemšťany domovem —
v jich klopot ráno vstává s nimi k dílu
a noci s nimi prosní pod krovem.

Tak lidská vřelosť je v tvé božské kráse,
ó naděje, ty dcero Edenu,
že bytosť tvá — vzduch nebes — tělem zdá se
a jeví tě jak zemsky zrozenu.

Ba všichni přehlížejí vznik tvůj cizí;
že nestárneš, to ujde zrakům jich;
tvůj ruměnec jak dívčí krev plá ryzí
a žensky svádí oka tvého mih.

Jak máť i otec milují své robě,
krev ze své krve, duši příbuznou,
tak lidé milují tě, věří tobě
a laskají tě něhou líbeznou.

A nevědí, že z červánků jsi tkána,
že z mlhy ruka jest, již podáváš,
tvůj úsměv z jasu májového rána —
a z věčných záhad zrak tvůj, žhoucí v náš.

Kdo pomněl by, že z tajin veškerenstva
jsi přišla, — odkud? Nikdo netuší!
Jak sladké, vlastni dítě člověčenstva
jím kráčíš, kouzlíc blaho do duší.

Vždy přítomna v tom trudném lidském ruchu
a všude první v našem dychtění, —
kdo věřil by, žes útlé dítě duchů,
žes pouhý paprsek, žes vidění?

S tak prostou tváří, jako sestra lidí,
již u kolébky stáváš zpívajíc;
hoch clonou prvních slz tě maně vidí,
a šťastný úsměv jasní jeho líc.

Ty družně na podušku k dívčí hlavě
svou tulíš tvář a šeptáš v její sen, —

a duhami, jež rozzařuješ hravě,
mrak prvních žalů lásky promísen.

Vzdech mužův slyšíš, na zpocené čelo
mu náhle tiskneš celující ret, —
a hrudi, v níž se tisíc útrap chvělo,
jest volno, jak by proměnil se svět.

On zná tě již, jej stokrát oklamalas —
a vždy tím sladším klam tvůj zas mu jest,
ó naděje, jež útěchu mu dalas
a sílu, břímě žití dále nést.

Ty tisíckrát jsi v jednom srdci spasnou
a srdcí stotisíce spasilas;
i poslední když jiskerky již hasnou,
vždy žití krb ty rozehříváš zas.

Tak oblažujíc, kráčíš mezi námi
jak dobročinná, smírná bohyně,
a hrůzy duše, zoufalým jen známy,
tvou svatou lží se krotí jedině.

Snad jednou blažíš sliby pravdivými,
však tisíckráte klamnou rozkoší; —
však lež či pravda — rty co rčeno tvými,
jest lékem duši sebe ubožší.

Jak požehnání, jako rosa duší,
jak vykoupení srdcí zmučených
svou konáš pouť, a vzdušný krok tvůj kruší
kov trudných losů, peklem žhavených.

Zlo bezmocno jest před tvou sladkou silou;
ty přemáhajíc běsy osudu
vždy kleneš tužbám branku přespanilou
z muk v ráj — tou lehkou rukou přeludu.

A přec, ty tvořitelko blahých divů,
jsi ukrutna co katan mučící,
jenž s rozkoší zří trýzeň chvělých čivů
a nechce popřát rány smrtící.

Slz našich lačen, rozmar tvůj nám dlouží
muk úděl v nekonečné vlnění,
když srdce stokrát ví, že marně touží,
a stokrát bouřně křikne: Splnění!

Ó naděje, jak tygřice ty sytá
si hraješ krutě se svou obětí.
Jak zmámeně, ty moci duchovitá,
nám srdce krvácí v tvém objetí!

Jak blaze někdy bylo by, zrak rosný
v tmu čirou odvrátiti od bludic,
znát soud svůj pochmurný a neúprosný,
zřít temno jen a nedoufati v nic!

Však nelze prchnout průsvitné tvé ruce;
ta z hlubin ztichlých vyrve duši zpět
vždy k nové strasti, lásce zas a muce
a peruť zlomenou štve v nový let.

I páčí hrobní kámen odříkání
nám ze srdce, kde spal již touhy žár;
ó tebou slaví věčné z mrtvých vstání
bol ňader zjizvených a vášně svár.

Vždy úsměv tvůj nám loudí chvění štěstí
zas v umrtvených prsou nehybnosť, —
vždy svírá nás a rdousí divou pěstí
tvůj věrný stín, tvá sestra pochybnosť.

Nám není spásy, luzná dcero nebe!
Kdo se srdcem je zrozen, je tvůj rob,
a kdyby žít měl bez tužeb i tebe,
svět byl by pyšný, lidoprázdný hrob.

Eliška Krásnohorská.

Lidské včely.

Román od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

Nastalo stěhování. Večer přišel Emerich v nový domov. Pavla upravila mu jeho koutek v kuchyňce, aby tam mohl večer trochu čísti. Měl svůj stolek, svou bednu na knihy, kalamář a ve všem pořádek. Mohl se dobře vpravit v ten útulek. Tázal se, kterak maminka stěhování snesla. Také prý dobře. Zvykla si nyní zas vycházeti, konala návštěvy, byla teď málo doma a přicházela-li, věděla vždy co povídat. Šlo to tedy.

Pavla hledala práci pro sebe a pro Karlu v závodech a dostala nějaké vyšívání. Byla s tím pilná a hledala stále nějakou službu pro sebe. Doufala, kdyby ze svého služného matku a Karlu podporovala, kdyby obě také pracovaly, že by to šlo. Emerich klečel jednou v dílně při nějaké práci. Pozdvihl hlavu. Proti němu stál jeho děd a díval se naň. Jakmile byl zpozorován, odešel. Emerich sklonil se zas. Byl to tak velký klam? Či bylo možno, aby jej ten stařec miloval? Emerich bál se nyní přijíti mu na blízko. Bál se, aby o tuto podivnou illusi nepřišel. Byla mu drahá. Kdyby to bylo pravda! Vyhýbal se dědovi teď úzkostlivě a stařec myslil si: „Nenávidí mne. Je nešťasten, že se stal hrnčířem.“

Hubovala-li Leni na hocha, říkával teď: „Mohla bys také jednou mlčeti.“

Uplynulo mnoho dní. Emerich na ranních procházkách svých snil o tom, jaké bylo by štěstí, kdyby aspoň mohl volně dýchati při práci s vědomím, že je rád viděn, a starý soužil se doma, že jej nebude ten hoch míti nikdy rád. Bylť jako milenci ti dva lidé, jeden nad hrobem, druhý na východě života.

„Podívej se, takhle se to dělá,“ řekl stařec jednou z ničeho nic s přízvukem laskavé trpělivosti, vzal Emerichovi hlínu z ruky a sám ji hnětl. Bylo to poprvé, co takto s ním promluvil a jednal a počínal si při tom jako na zapřenou, aby ho nikdo neviděl a neslyšel.

Emerichovi zabušilo srdce a ruměnec ho polil. Stařec viděl, jak ho šťastným učinil. Emerich zkoušel to dle jeho návodu. „Tak? tak?“ tázal se s vlídným úsměvem.

„Ano. Vidíš, hned jsi to pochopil. Jde to dobře.“ Odešel pak rychle, jakoby se bál, aby ho někdo nechytil.

Emerich byl šťasten a práce ho začala těšit. „Není pravda, že je práce bez ducha,“ tvrdil doma sestrám. „Pracuji teď rád.“ Nadán jsa ke všemu, byl také nadán ku tvoření nádob a kachlí. Teď záleželo mu na tom, aby děda překvapoval, a dařilo se mu.

Starý, naivní muž hleděl na úžasné pokroky toho jinocha jako na zázrak. Ráno nemohl se dočkat, až by přišel do dílny podívat se, do čeho „ten chlapec“ teď zas se pustil. Dělníci obdivovali se mu neméně upřímně. Měl k nim takové chování, že jej za to hýčkali jako mazánka všech. Přepínali snad zásluhy jeho, ale nemohli si pomoci. Bylo to úžasné, co už uměl, sám od sebe pochopil, co si vymyslil. A jeho to těšilo jen k vůli dědovi. Jak ho blažila jeho chvála, jak lichotil mu jeho úžas! To sobě nepomyslil, že tak brzo dosáhne a tak snadno hlavního účelu své oběti, kterým bylo přání, aby dědovi svou osobou a snahou poněkud nahradil jeho ztrátu

Byloť to k neuvěření. Starý mistr stal se hovorným, ano i žvástavým. Vypravoval každému o nevšedním nadání svého vnuka. Nemohl se dost nadivit jeho všelijakým rozmarným nápadům a měl celou sbírku nádob a kachlových ozdob od něho shotovených, které se nikdo nesměl dotknouti. Ukazoval ji všem zákazníkům. Lidé radili mu, aby nechal mladého člověka ještě více se cvičit, studovat, kreslit.

Stařec kýval k tomu hlavou a jeho se tázal: „Tak co? Mám tě prý dát někam na studie. Ale nevím. Chceš?“

„Dědečku, nechme toho ještě. Mně se teď řemeslo začíná líbit a vždyť se učím pořád,“ odpověděl. Věděl, že mu to je dlužen. A opravdu byl šťasten a nemyslil na budoucnost. Měl teď otce v nevlastním dědu a cítil, čím mu jest. Měl tím srdce vyplněno.

Někdy dostal od něho trochu peněz a koupil si knihu. Ukázal ji dědouškovi: „Hleďte, to jsem si za ty peníze koupil,“ řekl. „Snad se nehoršíte. Ale vidíte, když mne nic netěší nežli knihy.“

„Tak si je měj,“ řekl starý. „Jen dělej, co tebe těší. Myslíš, že ti toho nepřeju? A potřebuješ-li něčeho ještě, řekni si, dám ti.“

Tak byli spolu živi za málo neděl. Teta Leni posud na synovce nepromluvila a mračívala se na bratra pro jeho zjevnou lásku k Emerichu.

„Počkej,“ říkala mu, „však se dočkáš nevděku. Počkej, to si odchováš hádě. Až bude pozdě, budeš na mne pamatovat.“

On ji zakřikoval pro takové řeči, avšak v tom s ní souhlasil, že se ani slovíčkem nikdy Emerichovi nezmínil, co dělají matka a sestry a jak jsou živy. Po těch mu pořád nic nebylo, ale Emerich! Ten byl jeho živobytím. On mládl při něm. Každý to říkal, že byl celý jiný.

Za to stárla a scházela teta Leni. Přítomnost Emerichova v domě ji užírala. Ztrácela paměť a nevěděla o tom nic. Někdy myslila, že to a to tam a tam postavila, zatím nebylo tomu tak a teď hádala se se Zuzou, že tu věc někdo ukradl, a bývalo zle a zle, až se to vysvětlilo. Ale Leni nepřipouštěla, že by ona to byla zavinila. Naopak měla za to, že celý svět ji chce tupit a posmívati se jí. Ah, vše bylo teď jiné a změněné. Od smrti Norbertovy neměla Leni ani jediné klidné noci více a ustavičně ji tísnilo také tušení, že bude nucena vydati ještě úspory svoje. O ty bála se teď, jak posud se nebála

X

Brzo po uvedené večerní rozmluvě s dětmi paní Norbertová odhodlala se vyjíti. Nebylať na ulici od smuteční mše za manžela. Zatím nastalo jaro a neměla nic než zimní smuteční oblek k vyjití.

„Což nemáme prostředků k pořízení jarních obleků?“ tázala se Pavly a tato přinesla jí svou peněženku.

„Podívej se sama,“ naříkala, „co nám ještě zbývá. Ale ty mně, maminko, nevěříš. Myslíš, že já jsem snad vinna naším nedostatkem. Já však nevím, až zapravím útraty stěhování a činži, z čeho budeme žíti. Podívej se na mé účty a uvidíš, co tu bylo dluhů a dloužků, které bylo třeba zaplatit, protože si toho lidé neodbytně žádali.“

„Nerozčiluj se, Pavlo,“ děla na to matka. „To by nám ještě scházelo, abychom si nedůvěřovaly. Není nejmenší pochyby o tom, co mi pravíš, ale velký omyl tvůj záleží v tom, že neumíš chopiti se věcí pravým způsobem. Nevyčítám ti toho. Chraň mne, Bože! Naopak uznávám, jak těžkou až dosud jsi měla úlohu a že toho bylo příliš na tebe, mladou a nezkušenou. To bylo tím, že jsem byla tou ranou příliš sklíčena. Neměla jsem síly sama se vzchopit. Ale teď tu sílu zase mám a musím míti. Teď budu jednati za vás já a doufám, že co nevidět vše se obrátí a že dojdeme k jiným výsledkům.“

Za těchto slov oblékala si pečlivě rukavice, aby v nich byl každý prst jako modelován.

„Tedy s bohem!“ řekla dcerám, jež úzkostlivě na její počínání hleděly. „Jdu oplatit některé soustrastné návštěvy, nic jiného. Neděste se přece tak, jakobych se vydávala na nějakou výpravu do měsíce. Jdu dnes sama, protože to za dobré uznávám, ale příště mne hezky doprovodíte, jako jindy a uvidíte, že co nevidět bude také vše ostatní jako jindy. A ještě něco,“ dodala mezi dveřmi. „V případě, kdybych se do oběda nevrátila, nepolekejte se. Možná, že se dám někde pozdržet. Obědvejte tedy v tomto případě samy.“

Načež spěchala paní Norbertová ku své přítelkyni, paní Deňkové, která se k ní byla přátelsky měla za úmrtí Norbertova a k nížto měla velkou důvěru.

Tato paní byla vdovou po hospodářském řediteli, který značné jmění po sobě zůstavil. Měla jedinou dceru Bertu, poněkud stárnoucí, aniž bylo matce posud možno najíti pro ni ženicha.

Tato dívka byla jako stínem a ozvěnou své matky. Nezdálo se, žeby měla vlastní myšlénky a vlastní vůle. Zdali byla zlá či dobrá, nikdo nevěděl. Zdála se na oko lhostejná ke všemu a její bezvýznamný obličej s malýma očima, vždy unavenýma, nenaznačoval nijaké duševní nálady.

Paní Deňková bydlila ve Vinohradech a nebylo tam právě daleko od Norbertovic dosavadního bytu.

Paní Norbertová šla rychle. Nemohla se ani dočkati, aby přívětivou paní Deňkovou zas objala. Našla ji doma samotnou. Berta byla sama v městě něco nakoupit. Paní Deňkovou zdržovala doma rýma, která jí však nebránila přijímati návštěvy.

Služka oznámila jí paní Norbertovou. Deňková sebou trhla. Jakže? Norbertová zas dělá návštěvy? Není tedy pravda, že jsou na žebrotě? Či přichází už žebrat? Chvíli váhala, má-li její návštěvu přijati, ale zvědavosť zvítězila. Kynula služce, aby paní uvedla. Nechala ji vejíti a povstala jen malounko. Ani nejmenší krok neučinila, aby se jí vrhla v náručí jako jindy, s ní se líbala a hlasitě jásala, že svou přítelkyni zas vidí, jak jindy činívala k hrůze Emerichově.

Avšak dnes paní Deňková ani sebou nehnula a paní Norbertová sama spěchala k ní v úmyslu ji obejmouti. Paní Deňková uhnula se řkouc: „Odpusťte, moje rýma“.

Přeměřila ji od hlavy k patě. Nemohla nic namítati proti eleganci jejího smutečného oděvu, ale byl to oblek zimní.

„Jste zajisté také churava,“ pravila, „že jste tak teple oblečena. Ale upozorňuji vás, že si tím jen škodíte. Hleďte, jak jste se uhřála. Toť je děsné. Proč nemáte lehký klobouk, přiměřenou mantillu? Jak jste se to oblékla? Což neviděla jste to jarní slunce?“

„Jsem tak zimomřivá, má zlatá,“ vytáčela se paní Norbertová bez nesnáze. „Posud pláču o nezapomenutelného chotě. To člověka mrazí. Vždyť to znáte také ze zkušenosti, jak tato rána bolí. Teď jsem uhřáta, to je pravda. Nuže, zítra vezmu tedy na sebe lehčí oblek. Než jsem vyšla, bylo mi ještě strašně zima. Nebyla jsem na ulici od rekvií svého ubohého muže. Ani jednu návštěvu posud jsem nevykonala. Ale dnes mi to padlo na svědomí, že by to byla nezdvořilost příliš veliká, kdybych se déle omeškala a vy jste první, ku které spěchám. Děkuji vám tedy za vaše účastenství, za vaše přátelství, za všecko.“ Posadila se plačíc, aniž ji paní Deňková k tomu vyzvala.

Paní Norbertová nechtěla však viděti schladnutí své přítelkyně. Tato neměla pro ni dnes ani slova soustrasti, nevyslovila frási, že jest jí potěšením ji viděti. Nastala povážlivá pomlčka.

Paní Norbertová usušila si slzy. Cítila přece jen tíseň a nesměle tázala se: „Vy jste jinak zdráva? A slečna Berta též?“

„Děkuji, jsme zdrávy, až na mou rýmu. Doufám, že brzo přejde.“

„Jak jste užívaly masopustu? Bavila se slečna Berta?“

„Ano, bavila se. Ani nevím, kolikráte tančila. O masopustní neděli měly jsme doma malý ples.“

„Ah! Jako loni! V pondělí tančili jsme pak u nás a v úterý u Zelenků. To bylo hýření, není-li pravda? Tehdy bála jsem se věru o zdraví našich dcerušek.“

Paní Deňková neuznala za dobré něco podotknouti. Paní Norbertová musila mluviti sama dále, nechtěla-li odejíti. „Což dělají u Zelenků? Půjdu tam hned zítra. Musím rázem napraviti veškerá provinění. Odpusťte, že moje dcery nepřišly se mnou. Dovolíte-li, dostaví se některý jiný den. Dnes vyšly trochu na procházku k domluvě Emericha, který jim chválil, jak je venku krásně.“

Déle neudržela paní Deňková svou zvědavosť na uzdě a rozvázala přece svůj sběhlý jazyk, jakkoli si držela při tom šátek na ústech.

„Pan syn zanechal prý studií? Slyšela jsem to od jeho kollegy, mladého Zelenky.“

„Můj syn? Ovšem. Jen si považte. Jeho děd, můj nevlastní otec, tak si ho zamiloval, že mi ho takořka ukradl. A co mám dělat?“ Šeptem připojila: „Ten starý má ohromné jmění. Ale je to podivín, jak jen v románech o nich čítáme. Dělá, jakoby musil hospodařit kdo ví jak a plahočí se pořád v té dílně, kterou mohl dávno někomu postoupiti.

A teta Leni! Nu, vždyť jsem vám o ní povídávala. Znáte veškeré naše poměry. Ale co událo se poslední dobou, neznáte ještě a povím vám všecko. Komu jinému měla bych srdce otevříti, ne-li vám."

Slečna Berta vešla a hovor byl přerušen. Nabýval však nyní právě zajímavosti.

Paní Norbertová měla se k odchodu.

„Vy budete obědvat," řekla, „a doma také již na mne čekají. Tedy na podruhé. Jak pravím, všecko vám budu vypravovati a vy se podivíte."

Paní Deňkovou ovládala vášeň zvědavosti. Náhle roztál led jejího chování a bývalá hlučná, přepjatá vlídnosť vrátila se jí.

„To by bylo hezké," zvolala, „abych svou drahou přítelkyni tak hned propustila, sotva se ke mně navrátila. Nic tak. Kdyby váš manžel byl na živě, nebylo by pomoci, musila byste jíti domů. Ale děti jsou velké dost, aby se mohly obejíti bez vás. Jim nejste dlužna té šetrnosti jako manželu. Však vědí vaše dcerušky, že jste u mne a nepřijdete-li v čas, pomyslí sobě, že jsem vás zdržela a že jste u mne jako doma."

Paní Norbertové vstoupily radostné slzy do očí. Její obličej zářil. Dala se zdržeti od srdce ráda k obědu. Odložila klobouk a plášť. Chutnalo jí výborně. Nedala se dlouho pobízeti a vypravovala dále pravdu a báj svého nynějšího postavení, obojí propletené tak, jak se jí zdálo vhodné ku znovu vydobytí společenské ceny.

„Můžete si pomysliti, milá Deňková" (troufala si vypustiti titul paní), „jak jsem vyváděla, když mi Emerich sdělil, že dědečkovi slíbil státi se hrnčířem. Pravím vám, že jsem omdlela. Ale co dělat. Když jsem se zpamatovala, nahlédla jsem s těžkým srdcem ovšem, že hochu brániti nesmím. Neb vidíte, kam by se mohlo dostati někdy dědečkovo jmění, kdyby ho teď neposlechl a k němu se nepřitulil. Ostatně je závod dědečkův více továrnou. Vše provozuje se ve velkém. Emerich musí ovšem probrat začátky, ale časem přijde k většímu jmění jako továrník nežli studiemi. Proto jsem se tedy nad tím upokojila. Člověk musí míti rozum a rozhled, milá dušinko. Hledím jen k tomu, aby Emerich měl příležitosť privátně se vzdělávati, což činí s pílí úžasnou. Později budu doléhati, aby vstoupil do nějaké umělecko-průmyslové školy. Nuže, není to dobrý plán? Nemá můj syn skvělou budoucnosť před sebou? A jaká je to povaha! Jsem naň hrdá. Jsem přesvědčena, že bude moci někdy voliti mezi dívkami nejpřednějších domů."

Mezi tím podívala se významně na Bertu, což ovšem nemělo žádného smyslu pro rozdíl stáří mezi ní a mladinkým Emerichem.

Paní Deňková se zamyslila. Pak tázala se: „Jste tedy smířeni se starými pány?"

„Docela. Dědeček byl velkomyslný. To víte, že před vámi ničeho neskrývám. V pokladně Pevniny scházelo ovšem něco. Ale co na tom v našich poměrech, kde se jen o to jednalo, zda-li leží peníze tam či onde? Dědeček nechtěl mi je vydati a odtud náš hněv. Nuže, teď je dal a jak ochotně, bez reptání, beze slova. Jen stále se ptal: Co ještě? Ať nic nezbývá. — Za podmínku této ochoty vyžádal si tedy mého Emericha. Stálo mne to krutý zápas. Ale budiž Bohu poručeno.

Jinou oběť přinesly jsme, já s dcerami, tetě Leni. Jak víte, nenávidí, pronásleduje vše, co se přepychem nazývá. Žádala určitě, abychom všeho se zbavily, co je v jejích očích zbytečné a žádala, abychom k ní se přestěhovaly. Nu, tomu poslednímu jsem se přece opřela. To by nedělalo dobrotu. Vždyť ji známe. Ale má-li dědeček velké jmění ještě za lubem, chová ta stará panna takové poklady, že připomínají pohádky Tisíc a jedné noci. Moje nebožka matka to věděla a Leni nemůže toho zapírati, ač se skrývá s tím bohatstvím. Ale teď, co jsme se sblížily, přece o tom něco prohodila. Řekla, že ovšem nikdo nebude děditi peníze po ní než moje dcery, ale za to že si žádá, aby se chovaly a žily docela způsobem, jakým ona chce. Řekněte, přítelkyně, co byla byste činila na mém místě? Měla jsem se opříti? Rozum, rozum musí člověk míti, má drahá. Mám býti svéhlavá a kaziti jim budoucnosť? Abych udržela trochu nábytku a čalounů, mám dáti v šanc nějakých snad osmdesát tisíc zlatých a starých skvostných šperků nevím co?“

„To je tedy příčina, že všeho do posledního se zbavujete, jak Marcella nám vypravovala a že opustíte svůj nynější byt?“ tázala se paní Deňková.

„Ovšem a je to opravdu romantické. Ale co máme dělat se starou. Nemám ani peněz, ani jmění po svém muži. Nezbývá mi než držeti se rodiny své. Ale nesmím býti nevděčna Vždyť to jsou skvělé poměry. Vpravím-li se nadále do vrtochů těch starých podivínů, kteří dovedli nahrabati a udržeti větší jmění, než jakým první domy v Praze vládnou, nemohu si stěžovati do svého osudu. Mnozí mohli by mně záviděti.“

Deňková hltala všecky tyto noviny plnými doušky. Tušila, že vše není ryzí pravdou v tomto vypravování, ale to lákalo její zvědavosť tím více. Umínila si, že časem přijde tomu všemu zajisté na kloub a rýma jí docela zmizela. Chystala se teď asi na deset návštěv, kde by se mohla tato záležitosť náležitě projednati.

Propustila posléze svou drahou přítelkyni se sterými důkazy nehynoucí příchylnosti, při kterých pro sebe si myslila: „Vždyť mohu zase obrátiti, jakmile se přesvědčím, že to vše jest lží.“

Ale Norbertová odcházela domů všecka osvěžena a přesvědčena, že se jí začátek „její práce“ znamenitě povedl. Teď bylo vše v pořádek uvedeno, co ji a její děti snižovalo před lidmi jejich kruhů, s nichžto se bránila sestoupiti na nižší nějaký stupeň společenský.

A co dále? Emerich stál zde jako budoucí výborná partie, jako člověk skvělé budoucnosti a děvčata jako dědičky báječného jmění. Proč nebyli by se našli teď ženichové pro ně?

XI.

Až posud nebývalo zvykem paní Norbertové lháti. Jako dítě ráda jiné balamutila, ale později to odložila. Teď přišlo jí to najednou zas, přivoláno neštěstím a nesnázemi. Avšak nebyla si toho vědoma a mezi lhaním uvěřila všem svým vlastním výmyslům. Byla sama s sebou také velmi spokojena, že obratně a moudře jedná.

Příštího dne hned zas chystala se k odchodu mnohem horlivěji ještě než včera. Dětem doma neopakovala vše, co mluvila u Deňkové a chválila si jen, jak ráda byla viděna. Vykládala jim, kterak nade vše jest důležito udržeti si staré přátely a Pavla přála jí té útěchy. Její nepřítomnost doma, nyní před stěhováním, byla ostatně úlevou. Ona i Karla těšily se tedy dokonce, když opět k vycházce se strojila.

Paní Norbertová měla v úmyslu vykonati tohoto dne návštěvu u Zelenků. Dříve však zašla k slečně Marcelle, kde si vybrala novou lehkou mantillu a elegantní klobouk s podotknutím, aby odložené zimní věci byly zaslány domů. Marcella přivítala ji s udivením, ale paní Norbertová, jindy vlídná a dobrotivá k ní, tvářila se nyní hrdě a blahosklonně jako nikdy před tím, což mělo také svůj obvyklý účinek. Odcházejíc jako královna paní Norbertová prohodila: „Účet mi zašlete, toť se rozumí.“

Tak odšustila velkopansky, jak si nikdy před tím nepočínala. Věřilať i tomu, že nic nebude tak snadné jako zapravení tohoto a jiných účtů Jak jindy na manžela v tomto ohledu slepě spolehala, nestarajíc se dokonce o to, co jeho poměry dovolují, tak hodila nyní bez milosrdenství břímě starostí o všední potřeby na šij té dcery, která z vnitřního popudu toho se ujímala, jakoby bylo takto ujednáno v pořádku věcí, že vždycky někdo se najde, kdo by za ni myslil a pracoval, trpěl a sebe obětoval. Pavla mohla pak dělati, co chtěla, co mohla. Její úzkosti a úsilí byly matce také ještě velmi nepříjemné a snášela je tak, jakoby ona byla mučennicí těch rozmarů. Bylo tedy ještě nejlépe, hledala-li sobě zábavu a útěchu u svých přátel a známých.

Co nejúpravněji oblečena zavítala paní Norbertová k Zelenkovům. Paní Deňková s dcerou již tam byly před ní.

Toť bylo milé překvapení. „Právě jsme o vás mluvily,“ vítala ji paní Deňková — „toť se rozumí, že samé pěkné věci!“ Mrskla mezi tím hbitým okem po jejím obleku. Ah! Věru, byl nový a dokonalý. „Jaký to roztomilý střih,“ obdivovala se mantille. „Je od Marcelly? Počkej! (Mínila Marcellu) já ti povím. Mne odbyla staromodní façonou. Ještě dnes půjdu jí to vytknout. Což neplatím svých účtů hned a bez smlouvání, že mi pověsí staré zboží?“

„Také já mám ráda hned zaplaceno,“ skočila jí paní Norbertová do řeči. „Nic není lepšího. Nechá-li se to déle, připočítává se zcela přirozeně. A k čemu to? Také se toho pak nahromadí a ti dobří manželové bručívají, i když bývají jinak jako holoubkové krotcí. Ah, že ten můj již nebude na mne bručet! Kéž ho tu ještě mám.“

Nastala přestávka. Utírala si slzy. Paní Zelenková pravila:

„Teď máte sama celou starost o všecko, ubohá paní.“

„Má dcera Pavla je mi velkou podporou,“ odpověděla Norbertová: „Jeť mým účetním a pokladníkem. Nu, co toho se týče, doufám, že to půjde. Hmotná stránka našeho živobytí věru není příčinou mého hoře. Ach, nikoli. Oplakávám jeho, nic jiného. Jak jsme se milovali! Každý to ví. Celý rok nebylo u nás mrzutosti.“

Obličej paní Zelenkové zakabonil se. Mělať za to, že toto bylo snad naschvál řečeno, neb každému bylo známo, že panovala nesvornost mezi ní a doktorem Zelenkou, jejím chotěm.

Tento byl lékařem, aniž se těšil valné praxi. Neměl velké důvěry mezi obecenstvem a býval-li přece k nemocnému povolán, přiházelo se mu častěji, že zapomínal nemocného podruhé navštívit. Býval také roztržit a nevěděl příštího dne, co před tím předepsal a mluvil. Shledával-li pacienta povážlivě nemocného, byl tak svědomitý, že rodinu sám prosíval, aby raději pro jiného lékaře poslali.

Neměl praxe zapotřebí. Měltě z domova jmění a oženil se s paní starší, velmi nehezkou a bohatou. Mělit v Praze velký činžovní dům a na venkově statek, krom toho kapitály, avšak také pět synů, kteří vyrůstajíce nechtěli nahlédnouti, že by se měli každý věnovati nějakému povolání. Doktor Zelenka, jenž byl posud mladým, příjemným mužem, nedával jim k tomu příkladu. Paní doktorka byla na pohled již stařenou v nejmrzutější podobě, kterou má stáří na rozdanou. Co by na ní bylo záleželo, nebyla by nikdy žádných hostů k sobě zvala. Ale doktor Zelenka měl pravou vášeň dávati společnosti a zval k sobě lidi na potkání a to tak naléhavě, že by bylo urážkou bývalo odepříti mu toho. Byl společníkem nevyrovnatelným a užíval světa bez nejmenších starostí. Kdyby nebylo bývalo obezřetnosti paniny, bylo by se to velké jmění dávno rozplynulo v dým. Ale ona vedla účty sama a držela služebnictvo na uzdě, aby sobě zlořádů nedovolovalo. Vydání manžela a synů hleděla udržeti na uzdě a to bývalo hlavní příčinou četných mrzutostí. Proto bodlo ji, že paní Norbertová nebožtíka tak si chválila a s bývalým domácím mírem před ní se honosila.

„Což o to,“ odpověděla ostře. „Leckdo by dovedl také žíti bez mrzutostí, kdyby trpěl nepořádky. Mnohá paní nebyla by shovívavá k muži, kdyby sama té shovívavosti nepotřebovala.“

Paní Deňková hlasitě přizvukovala a velmi se bavila tou ostrou špičkou, kterou strčila paní doktorka truchlící vdově.

Ale tato byla v tom ohledu mírná jako beránek a nezpozorovala ani, kam tato řeč mířila. Svědčila tedy také velmi horlivě řkouc:

„Ba ovšem, to je pravda. Jsou právě různé povahy a poměry. Nepořádky! Ach, můj Bože! Těch nelze snésti. A nic tak netíží jako jmění bezprávně nabyté! To nemá také žádného požehnání. O tom jsem přesvědčena a lépe jest býti uvrženu v chudobu nežli podržeti sobě jediný cizí groš.“

Teď cítila zas paní Deňková ránu, ale nesměla ničeho dát znáti, neb nebylo tajno, že její manžel sbohatl, zatím co přišlo panstvo, kterému hospodařil, na mizinu. Paní Deňková brala si to málo k srdci a pranic ji to netížilo na svědomí. Leč podobné poznámky, jaká byla nyní prohozena, ji přece velmi mrzely. Štěstím pro paní Norbertovou bylo, že se nedalo u ní předpokládat, jakoby schválně cosi takového byla řekla. Mluvívalať vždy více méně do větru a nikdy úmyslně nikoho neranila.

Hůře bylo paní Deňkové, že zachytila škodolibý pohled od paní doktorky. Avšak co na tom záleželo? Co se mluvilo o jejím nebožtíku muži, byly pouhé pověsti. Jakživ nebyl v žádném určitém podezření, anebo dokonce vyšetřování. Jeho účty, doklady, knihy, vše shledáno v pořádku.

Paní Deňková slibovala sama sobě, že bodne na vzájem své přítelkyně při první příležitosti k podobné skryté šarvátce pod záminkou důvěrných hovorů. Zůstala tedy klidna jako prve a pokračováno v zábavě.

Norbertová neopomenula vytasiti se s pohádkou o svých nynějších poměrech, jak jí včera přítelkyni Deňkovou byla častovala. Obě její posluchačky vyměňovaly při tom pohledy dílem ironické, dílem nedůvěřivé, avšak nechaly vše platit, co si nešťastná paní vymýšlela. Všecky tři zůstaly dlouho pospolu a při rozchodu umluvily brzkou schůzi u paní Deňkové.

Než k této došlo, sešly se náhodou paní Zelenková a Deňková a radily se spolu, jak dalece možno věřiti tomu všemu? Usoudily, že něco pravdy na tom jest, neb jisto bylo, že byl starý Vyskočil vyhlášen za boháče ještě posud, přes velkou oběť dceři přinesenou. Pověsť přeceňovala jej, jak někdy se děje u zámožných lidí skrblivých. Tu jim přibájí obraznost spoluobčanů poklady až víře nepodobné.

Přítelkyně paní Norbertové věřily tedy v bohatství jejího otčima, ale nevěřily nikterak, že by s ní byl smířen. Ale což to vadilo? Měla-li vyhlídku na takové jmění, byla jim přece rovna, ať již v té věci vězelo co vězelo.

Paní Norbertová zavítavši opět mezi ně, pozorovala toto jakési usnešení, jakoby dýchala balsamickou vůni nebeských krajů po hrozném převozu předpeklím. Pravila k sobě, že měla přece jen pravdu, držela-li se zuby nehty tohoto postavení společenského.

Jak u Deňků a u Zelenků, tak dařilo se jí ve všech domech spřátelených, které opět navštěvovala, vykládajíc všude svoje postavení známým nám způsobem. Zatím dočkala se přesídlení do bídného obydlí a snesla to poněkud lehčeji, než se byla obávala. Nezdržovala se teď doma skoro nic.

U svých milých přátel omlouvala se, že si nikterak netroufá zváti je k sobě na vzájem pro podivínství bohatých příbuzných, od kterých závisela. Aby však neměla postavení jako cizopasnice u tabule svých hostitelů, zasypávala je dary a to tak něžně podávanými, tak vhodně a důmyslně volenými, že nebylo lze jich odmítnouti. Tak zjednávala si právo k návštěvám a dala se zváti, dovolovala si zváti se také sama. Zatím vzrůstaly její účty u cukráře, labužníka, vinaře, květináře, v obchodech s galanterním zbožím.

Ona nemyslila na to. Měla znova úvěr. Neb její pohádky rozšířily se a byla jim dána víra. Ji ten úvěr těšil tak, jako by jí dodával v skutku prostředků, jakými se zdála vládnouti.

Děti hleděly na její konání s rostoucí úzkostí, jakkoli všecko ještě nevěděly. Viděli jen, jak se oblékala a stále nové toiletní předměty sobě jednala, volíc vždy nejdražší věci.

Z počátku vyzývala naléhavě dcery, aby s ní vycházely, avšak Pavla rozhodně to zamítla a Karlu zdržovala doma ostýchavost a úzkost ukázati se lidem.

Paní Norbertová zvykla sobě vycházeti tedy sama. Doma bylo přece jen nesnesitelno. Neobědvala, ani nevečeřela nikdy doma a přicházívala domů s pevnou vírou, že donutí poměry, aby se obrátily. Z toho musila vypuknouti nová krise a tak se stalo, co bylo nevyhnutelno.

XII.

Byl parný den. Za městem bylo po žních. V městě byla mrtvá sesona. Školy byly zavřeny, byty většinou opuštěny, obchody vázly. V ulicích slunce sálalo, odrážejíc se ode zdí a chodníky byly prázdné.

Pavla vyšla z domu, kde nyní se svou rodinou bydlila v ulici Vojtěšské

Zas jednou měla těžkou chůzi před sebou. Odhodlala se jíti opět k tetě Leni. Nebylo jiné pomoci. Musila to podstoupiti. Podalať jednou šiji jařmu domácích starostí a nikdo jí ho nesprostil, ani ona sama ho nestřásla, náležejíc k těm, kteří jsou včelami. Musila jednati, pracovati, trpěti a obětovati se. Zdálo ť se, jakoby k tomu byla povolána. Šla tedy. Po smrti otcově byla u tety Leni jednou vykonat poděkovací návštěvu a byla od ní vypeskována a snižována tak, že se neodvážila na návštěvu druhou. Matka ani Karla tam nešly dokonce. Nicméně byla by se Pavla přemohla přece k návštěvě nové, ale teta naznačila, že by považovala takovéto dolézání kohokoli z nich za vtíravost.

A teď musila tam jíti Pavla přece a sice s novými prosbami, se „žebrotou", jak Leni to nazývala, s vyhlídkou, že bude snad vyhozena, s úmyslem že si dá všecko líbit, že neustoupí se svou žádostí, ale že to bude v skutku naposled.

Což bylo-to mladé stvoření k politování! Ale nikoho nebylo, aby jí politoval neb dokonce nad ní se slitoval. Karla plakala doma a bolelo ji, že nemohla matce jako jindy důvěřovati. Matka hněvala se pro Pavliny „kaprice", jak její starostlivost nazývala. Emericha Pavla ušetřila touto starostí. Byla tak šťastná, že nabýval pevné půdy v závodě u děda, že byl spokojen. Jeho bylo by to nové neštěstí utrápilo. Jemu nechtěla kaliti ten trošek těžce nabytého míru. Nechtěla pro nic na světě přijíti o pohled na jeho mírně vlídnou tvář, přicházel-li večer domů.

Paní Norbertová zdála se býti zbavena správného úsudku. Bylať pozvána, aby strávila prázdniny na statku Zelenkovic. Tím pozváním byla jak omámena a chystala se opravdově na tuto cestu, kterou sobě žádným způsobem rozmluviti nedala. Zatím byl účet za účtem zasílán k ní z různých obchodů a odevšad bylo naléháno na zaplacení, jakoby úmluvou. Pavla předkládala matce tyto účty, jež docházely za její stálé nepřítomnosti s otázkou, jsou-li v pořádku a s druhou, z čeho mají býti placeny? Ona přiznávala se k nim, ale k druhé otázce odpovídala vždy totéž: „Ať čekají ti lidé! Což pak to musejí míti hned. Vím, že čekají jinde ještě déle."

„Ale nač čekáme my?" tázala se Pavla. Že na dědictví a to velké, tvrdila matka. Prozatím navrhovala půjčky pro uhražení největších nesnází. To přece nebylo nic neslýchaného, vypůjčit si peníze. Jsou lidé, kteří rádi půjčují a kam by přišel obchod a ruch, kdyby bylo hříchem vypůjčiti si peníze. To přece není pranic zlého Zlobila se velmi na Pavlu, která se tomu opírala, naříkala, že sdědila šosáctví Vyskočilovic rodu a také jeho lakomství. Byla netrpěliva a chtěla ujeti tomu všemu. Žádala dcery, aby jely s ní. Bylyť zahrnuty v pozvání Zelenkovic. Pak mohli ti nešetrní obchodníci zasílati účty k zavřeným dveřím bytu. Nuže, a mezi tím, co by všecky tři u Zelenků pobyly, mohlo se státi ledacos. Teta Leni byla tak stará a teď dokonce už scházela prý velmi, jak sám Emerich nedávno byl podotknul.

A potom, ještě něco. Nejstarší Zelenka byl přece mladý muž, aby jej pohledal. Onehdy ptal se s účastenstvím, co dělají slečny? Ještě v loni býval v zábavách velmi horlivým tanečníkem Pavliným. Tehdy nedbala ani ona, ani kdokoli v rodině, aby se již vázala. Ale nyní? Ba, nyní bylo povinností obou děvčat, aby se zaopatřily. A kde bylo lepší příležitosti k nějakému seznámení se než v pohostinném domě Zelenkovic a ještě k tomu na venkově? Nuž tedy. Nebylo to ještě jasné dost, jak s nimi matka moudře smýšlela? Nebylo-liž pro ni k zoufání, že byly děti její tak zaryté v tom šosáctví, z něhož nechtěly vystoupit? Následoval pláč. Matka hněvala se opravdu. Vyčítala dcerám nevděk. Kdo by ji byl slyšel rozumovat, neznaje veškeré okolnosti, byl by hádal, že má tato pečlivá matka potíž největší s těmito svéhlavými dcerami.

Ale nejen Pavla, ani Karla nechtěla se nyní k matce přidati. Pavla utvořila sobě vlastní pojmy o těchto věcech od první hrozné chvíle, kdy se jí odhalilo rodinné neštěstí. Karla zase nesla posud těžce trpkou lekci tety Leni, když poprvé u ní byla, a od té doby zchoulostivěl její cit pro čest a správnost tak, že byla v té věci takovou citlivkou jako Pavla. Neshoda s milovanou matkou, s kterou druhdy žily v nejněžnějším svazku, trápila Karlu a zvyšovala Pavlino zoufalství.

Opakuji, že byl málokdo k politování tak jako ona na cestě k tetě.

Bylo tam daleko a v nesnesitelném parnu vázly jí kroky. Mělať cestou mnoho času k těžkému a smutnému rozjímání.

Než k tomuto kroku se odhodlala, probděla několik nesnesitelných nocí. Co jí tu projelo myšlének ubohou hlavou, pracující, aby přišla na nějaký spasitelný nápad.

Brzo myslila na to, jakby začala nějakou výživu a hledala kde co, aniž ve své nezkušenosti na něco opravdového přišla. Nemělať přípravy ani ku praktickému zaměstnání, ani k vyšším oborům vzdělání. Trochu vyšívání a háčkování nestačilo uživiti rodinu bez nejmenší podpory, tím méně, když měla matka nesmyslné potřeby. Teď měla Pavla konečně nabídnutí za bonnu, tak zvanou, k tříletému děcku. Chtěla nastoupiti tam rozhodně, dříve však spořádati matčiny dluhy a zameziti jiné.

Nevěřila dokonce, žeby měli děd a teta ještě nyní značné jmění. Ona a Emerich byli přesvědčeni, že oba starouškové vskutku jim obětovali poslední.

Měli ten velký závod, který by byl měl býti umístěn v rozsáhlém domě, jejž však Vyskočil vedl svéhlavě v místnostech svého malého domku, rozšířených na zad do nějakých dvorů a ohrad. Nikdo nebyl by zvenčí hádal, vida vchod do dílny, jak to bylo dále rozsáhlé. To bylo tedy v skutku něco, ale bylo třeba stálé dohlídky a stálého přičiňování stařičkého průmyslníka.

Pavla cítila, jak to bylo kruté a neskromné žádati, aby tito pilní, spořiví lidé stále dávali nenasytné rodině lidí mladých.

Jak ráda byla by jim bohatě nahradila, co pro ně učinili. Na místě toho musila od nich žádati ještě a ještě víc.

Jak ji to bolelo, nemohla ani vysloviti.

Což, kdyby našla poklad? Ubohá klepávala na zdi svého chudobného příbytku v návalu jakési pošetilosti a doufala, že by tam mohl býti tajný nějaký výklenek s pokladem.

Pak ustala a zdálo se jí, že jest na cestě ztratiti rozum.

Její bludné, trapné myšlénky zabraly se také do toho, jak bývala druhdy nápadníky obklopena, jak hledána, žádána.

Jaký byl to rozdíl tehdy a nyní. Jak jinak cítila a smýšlela! Jak byla od té doby snížena a sklíčena. Kde byla její mladistvá dívčí pýcha, s jakou návrhy ženichů odmítala, spokojena jsouc doma a přijímajíc ten hold své ceně.

Jakou cenu měla nyní? Byla posud krásná přese všecko soužení. Bylať ještě zajímavější. Její povaha nabyla ceny a pevnosti, ale kdo staral se o to? A ona byla tak pokorná, žeby snad byla vděčně přijala ruku muže sebe lhostejnějšího jejímu srdci. Kdyby to byl býval jen člověk řádný, byla by se stala jeho ženou ráda a byla by si jakživa vážila postavení, byť sebe skrovnějšího, kterého by jí byl poskytl. Tak velice bylo jí podpory potřebí.

Tak těžkou úlohou byl jí život. A což, kdyby nenadále přízeň osudu jí byla nyní přichystala setkání s mužem laskavým, šlechetným, který by pochopil její postavení a z něho ji vyrval. Jak by byla zbožňovala takového osvoboditele!

Sama cítila bych se šťastnou, kdybych směla líčiti takové nenadálé setkání a osvobození láskou. Ale nic naplat, není úkolem mým v této práci vymysliti báj. Jdu ve stopách skutečných příběhů.

Nebesa ani lidé neustrnuli se nad Pavlou a neušetřili jí vypíti tento nový kalich trpkosti, který nechtěla od sebe odvrátiti za cenu nesvédomitého jednání s věřiteli své matky aneb zadlužení se u lichvářů.

Přece ji ten úkol, jejž sama sobě uložila, přemáhal. Nikdo-li jí nelitoval, litovala sama sebe. Litovala svého mladého věku, své sličnosti jindy tak vychvalované, všeho, čím by byla mohla vyniknouti a štěstí dojíti, kdyby nebyla uvržena do takového neštěstí!

Připadala si v sálajících ulicích pražských osamělá jako na poušti, odkázána k odříkání se vší radosti a ještě myslila si, kdyby byla kdesi opravdu vyvržena na poušť, že by jí tak krušno nebylo. Tam zahloubila by myšlénky do tůně věčnosti. Dívala by se na východ a západ slunce, stápěla by dychtivé zraky v zástupy divůplných hvězd. O kýž by byla mohla již jednou odvrátiti zraků od bídného, mravenčího plahočení lidského!

Teď, co její duch hlubším se stal, žíznila po krásách poesie. Myslila za práce na písně velkých básníků, na výroky mudrců. Znalať z toho tak málo. Bývalať druhdy mělká. Čítala jen některé knihy, protože jí právě do ruky přišly a neměla citu pro jejich obsah. Ten cit probudil se jí teď. Oživil paměť.

Teď, co znala život a jeho požadavky, jeho boje a tíseň, byla by toužila míti v tom světlo jiné, než ve své mysli nalezala.

Pestrý lesk dřívějšího žití jejího jí druhdy dostačoval. Neštěstí její učilo ji nenáviděti ho. Po něm již netoužila. Po čem se učila toužiti, bylo cosi velkého, klid ducha, prosté žití v poměrech plných lásky. Aspoň čístí byla by chtěla o těchto vyšších touhách lidstva. Ji povzneslo neštěstí a ona ve starostech nesevšedněla.

Co bylo jí to však platno? Jen to, aby cítila své neštěstí tím hloub. Nicméně ji nesílilo v zápasech ducha nic než toto povznášení. Přilétalať to k ní na kratičké okamžiky jako vůně vzdálených neviditelných zahrad, ucítí-li je poutník na kamenité cestě kolem nich.

V takovém rozpoložení, plném nepokoje, sterých pracujících myšlének, Pavla došla k domu Vyskočilovic, odkud její rodina pocházela.

S bázní nevýslovnou podívala se na domeček a cítila, že by jej mohla míti ráda. Byla by tu chtěla najíti útulek a nebyla by zatoužila po jiném domově.

Zpomněla na laskavou babičku, kterou zbožňovala, na praděda, o němžto slýchala tak mnoho vypravovati, jehož památka byla rodině posvátnou. Kdyby ti dva byli živi, ti by ji tu vítali se slzami radostnými, ptali by se jí, co ji tíží, pomohli by s láskou, netupili by jí, uznali by její dobrou vůli, přitiskli by ji k srdci.

Ach, kterak toužila po nich! O, že nemohla věřiti ve zjevování se duchů, v nesmrtelnosť takovou, aby po smrti drahé duše ještě chránily své milé pozůstalé.

Byla by je teď vzývala! Ale ať věřila nevěřila v takovou možnost, této chvíle vmyslila se do toho v jakémsi záchvatu bezděčné pověrčivosti. Tu připouštěla, jakoby milé mlhavé postavy nebožtíků jí mohly přijíti vstříc se příkrých těch schodů, kudy za živa den co den se ubírávali. Tento sen ji obletěl a ulehčil vstoupení v temnou a úzkou domovní síň, kudy spěchala rychle na schody, aby náhodou snad nepotkala Emericha.

Přišla na pavláčku, podobající se jesličkám pro děti o Vánocích vystrojeným, a zkusila, jsou-li dvéře do předsíně otevřeny. Klika povolila jí pod rukou a ona vstoupila do temné předsíňky. Ohlédla se do kuchyně, zdali by tam nebyla Zuza, avšak kuchyně, lesknoucí se čistotou přímo nádhernou, byla prázdna.

Z chodbičky této vešlo se do jizby, kde visely všecky podobizny rodinné nad prádelníkem důkladné práce z bývalých dob. Pavla zaklepala na dvéře tohoto pokoje jednou, dvakrát, třikrát. Nikdo nevyzval ji, aby vstoupila.

Zkusila, jsou-li dvéře zamknuty a ony povolily. V přitemnělém pokoji byl chládek. Byl prázdný. To bylo Pavle s podivením a nechtěla se teď žádným způsobem vrátit, aniž by tetu zahledla a ji upozornila, že venku nebylo zavřeno.

Teď zaslechla lehký šramot vedle v ložnici tetině a šla zaklepat na uzounké dvéře, jež tam vedly.

K tomu zaklepání odpověděl uvnitř tetin hlas zvuky tak podivnými, divokými a chorobnými, jakoby blábolila v horečce. Pavla nedovedla si to vysvětliti jinak než že teta se roznemohla a o pomoc volala. Otevřela tedy bez rozmyšlení dvéře . . .

XIII.

Teta, jež byla sama v tom pokojíčku, pět kroků širokém, byla přesvědčena, že se v bytu uzavřela se všech stran, že k ní nikdo nemůže.

Zavírávala se vždycky, jakmile Zuza odešla. A večer bývalo zvonění a bouchání na dvéře, než uslyšela a šla otevřít.

A jak zavírala! Na dva západy, na dva zámky, zastrkovala ještě závoru. Zavřela-li předsíň, zamykala také ještě první pokoj a zastrčila se v ložnici. Ale paměť jí selhávala vždy více každým dnem. Zavíralať v myšlénkách dobře zámek za zámkem a seděla při tom u okna.

Byl to jako sen ve bdění. Vykonala vše správně, ale pouze v myšlénkách a sesláblé vědomí ji klamalo, jakoby to byla v skutku učinila. Byl to u ní příznak stáří.

Jaké leknutí bylo to pro ni, když uslyšela klepati na svou ložnici! Divoký skřek vydral se jí z hrdla. Mělať nejprve za to, že to strašidelný úkaz. Pak prolétlo jí hlavou, že zloděj násilně k ní se vloupal.

Teď vstoupila k ní Pavla v černém smutečním obleku.

Velký šatník byl ode zdi odšoupnut a tajná schránka Lenina byla otevřena. Veškerý obsah její po stole byl rozložen. Byly to úpisy, záloženské knihy, šperky, stříbrné a zlaté peníze.

Leni vykřikla, až zmodrala v obličeji.

Nepoznávajíc Pavlu okamžitě a nevědouc posud, jaké má zámysly ani kterak sem vstoupila, zdali přišla z toho či z onoho světa, natáhla jen ruce nad svými poklady a třesouc se na celém těle volala: „Zpátky! Pryč, anebo tě uškrtím! Nedám se zabit! Nedám. Tohle to je moje. Nikdo mi to nesmí vzíti."

Pavla řekla: „Upokojte se, tetičko, nejsem zloděj, jsem vnučka vašeho bratra. Ale snadno mohl na vás zloděj přijíti. Máte vše zotvíráno. Schovejte si vše dobře. Počkám v prvním pokoji . . ."

Teta Leni dívala se na ni s otevřenými ústy jako zkamenělá. Když Pavla vyšla z pokojíčku, nemohla dlouho ohnouti prsty nad svými poklady roztažené.

Bylo jí také za těžko stáhnouti ruce a vůbec pohnouti se. Shrabovala pomalounku své skvosty, ale najednou vrátila se jí čilost a ohebnost a tu naházela všecko se zimničním chvatem do skříněk, strčila vše do tajné schránky a měla také síly dost, přistrčiti na to ohromný šatník.

Nyní jala se nahlas naříkati a lomiti rukama: „Co tu zase chce? Co tu zase chce?"

Pavla slyšela to; seděla v prvním pokoji blízko kamen, čekajíc, až teta se vrátí.

Ta konečně přišla. Byla sinavá. Nebyla s to přímo na Pavlu se podívat. Obrácena k ní zády, dívala se na ni plaše přes rameno. Do očí říci jí: „Co tu chceš?" přece nemohla.

„Jak mohlo býti otevřeno?" spustila. „Zamkla, zastrčila jsem a dvakrát jsem se šla přesvědčit, je-li opravdu zamčeno. Tos tu byla někde schována, vklouzla jsi sem, když byla Zuza ještě v kuchyni. Ta nic nevidí, neslyší. Pro ni mohl by mne někdo zabít! Ach, Bože! Bože! To jsem ubohá a opuštěná!"

Pavla nevěděla, jak by ji upokojila. Bylo jí tety líto přese všecku její zlomyslnost.

„Bylo tu opravdu otevřeno, tetičko,“ pravila. „Ale co na tom? Nic nestalo se, než že jsem mimo vůli svou úspory vaše viděla. Věřte, že nikomu to nevyzradím. Jenom hleďte, abyste tu nebyla tak sama. Což kdyby si to vyčíhal skutečný zloděj? Ale teď, odpusťte, že vám povím, proč vás obtěžuji. Přede vším prosím o vaši radu. Podívejte se na mé ruce, jak jsou mozolovité. Pracuji, namáhám se a nikdo mne tomu neučil, s nikým jsem se nemohla radit, nikoho se optat, jak se dělá to a to. Musila jsem se těžce učit vlastní škodou a sterými chybami. Ale teď chci jíti do služby a mám ji přijatou.“

„Tak jdi si,“ sípala teta. „Co je mi po tom?“

„Já nechci nic a nebudu od vás nikdy nic chtít pro sebe. Ale maminku ani Karlu nemohu posud sama zaopatřit. Ujměte se jich vy tak dlouho jen, co je uživím s Emerichem. Nemohu je tu samotné nechati.“

„Co Karla? Proč nejde také do služby?“

„Je mladinká, nezkušená, ta dokonce neumí pracovat.“

„Ať se tedy učí.“

„Ona se naučí. Ale je třeba nějakého času. Poručte vy jí, aby se něčemu učila a řekněte jí čemu.“

„Ať jen jde do služby jaká je. Však se ve službě naučí. Ať sem tedy přijde. Nemůžeš-li ty s ní ničeho svést, povím jí to sama. A co matka? Tu dal Pánbůh na svět, aby jiní jí sloužili? Vždyť je ještě mladá, ať jde k dětem za dozorkyni. Ovšem, nechovala ani vás, natož by chovala cizí děti. Ale ať to zkusí. Řeknu jí to také sama, bojíš-li se ty jí to říci.“

„Tetičko,“ Pavla mluvila dále s hlubokým povzdechem. „Ještě s něčím musím se vytasit. Jsou zde nové dluhy.“ Pavla div neomdlela. Zakryla si obličej. „Maminka se nikoho neptala.“

Teta mlčela.

Pavla ujala se slova hořce plačíc: „Tetičko, kdybych byla já ty dluhy udělala, kdybych byla krejcar utratila za něco zbytečného, nebyla bych tady, za sebe bych neprosila. Ale za matku vás prosím: Zachraňte ji. Ponechám-li ji sobě, nevím, co bude. Teď je zvána na prázdniny do bohatého domu a chce pozvání přijmout. Ale ona bude chtít se odsloužiti za to, dávati dary. Služební budou jí sloužiti, musí se jim odměnit. To vše nejde. Ona toho nemá. Co mohu pro ni činit, než prosit, abyste se jí a Karly ujala. Vy nás nemáte ráda a já vám také nechci vnucovat svou lásku, o kterou nestojíte. Ale co je to platno! Cítím, že mám v žilách krev vaší rodiny.“

Leni nechala ji mluvit a dlouho plakat. Posléze řekla: „Tedy dluhy platit? Zas dluhy platit a ještě dluhy.“

Po opětné trapné přestávce, kde uvážila, že Pavla její poklady viděla, zvolala ostře: „A moc-li?“

„Tisíc,“ šeptala Pavla schýlena až k zemi.

„Jdi tedy domů. Ale ať je to opravdu naposled. Ještě to obětuji, ale nic více a to jen za podmínkou, že matka i Karla okamžitě vstoupí do služby. Přijdu k vám sama. Přinesu peníze a jim služby vyhledám.“

Pavla odešla. Bouře stahovala se. Z dáli hřímalo. Pavla byla jako omráčena.

Bylo jí teď matky a Karly tak líto, že je vydala v moc té královny včel, kterou Leni byla se svým bohatstvím.

Pavla byla také z pokolení včel pracovnic. Její veškerá vůle ji nesla k tomu. Jen že dnes bohužel cítila, kterak jí také žihadlo bylo dáno, jak stávala se přísnou k vlastní milované matce. Slzy kanuly jí cestou z očí a nedbala toho.

Ale stará, zlá královna včel, teta Leni, zamkla se teď opravdu a šla znova přehlížet a počítat. Mělať tam jednu knížku právě na tisíc zlatých s dlouholetými nevyzdviženými úroky. Tu odhodlala se obětovati a úroky nechat dále státi.

Oddělila ji od ostatního, což representovalo jmění k neuvěření velké, a zavřela, zandala vše zas.

Byla prozrazena. Nevěřila Pavle, že nikomu nic nepoví. To byla těžší rána než vydání tisíc zlatých. Od této chvíle nezbývalo jí nic nežli obrniti se tvrdostí novou proti rodině, ba též proti bratru.

„Vždyť je to moje, je to moje!“ opakovala si polohlasitě. „Je to poctivě nabyté, těžce nastřádané. Nikdo, ani bratr nemá na to práva. Je to moje, moje. Nedám si vzíti nic více z toho. Budu zavírat a hlídat ještě mnohem více.“

Teď zablesklo se a zahřmělo. Běžela pro hromničku, rozsvítila ji a modlila se.

XIV.

Tajemství skryté schránky s poklady tetinými bylo tedy nyní na jevě. Její bratr Petr nikdy té schránky neviděl a nepamatoval se, že by kdy byl o ní slyšel. Ale jeho nebožka žena, Lenina švegruše, slyšela z úst svého tchána, nebožtíka Vyskočila, o této romantické skrýši.

Když Petr se oženil, hospodařila Leni sama se starým otcem a její péče o něho nebyla vzorná. Dobrý, starý muž trpěl velmi její lakotou, zvláště, když ke konci churavěl. Tehdy osvědčila se mu jakožto dobrá dcera jeho snacha Lizinka. Navštěvovala jej za jeho choroby denně a nosila mu ledacos k občerstvení a k posilnění. Starý otec byl jí za to vděčen a stěžoval si, že by mu Leni toho neposkytla. Jednou pravil o ní: „Ta holka je hotový lakomec. Ale kam své úspory schovává, nikdo neví. Prohledal jsem jí jednou všecko. Nikde nic nemá. Ale teď, co už ležím, zpomněl jsem si, že je v domě ve zdi schránka, dvířky pevnými opatřená. Tu ponechala jí jednou panímaminka, abysi tam ukládala co chce. Tam to asi má. Inu, ať si ukládá, dobře má. Jenom že mne přece jen zanedbává a kdybys ty, Lizinko, na mne nepamatovala, zahynul bych v té nemoci, kde hrubé stravy nesnesu, dříve hladem nežli svým neduhem.“

Lizinka hladila starouškovi ruku. Měla jej raději než svého druhého muže. Ptala se: „A kde je ta schránka?“ Otec odpověděl, že vedle v pokojíčku, kde stojí ta velká almara. Za tou to bylo. Teď Lizinka pochopila, proč Leni nikoho do pokojíčka nepouštěla a sama sobě ho bílila, bývalo-li třeba. Dala se do smíchu a tchán ji káral: „Nesměj se tak, Lizinko, ty bysi zas mohla od ní něco přijatí jak ona od tebe. Pak byly byste obě dokonalé. Ale ty, holečku, žiješ do světa a nestaráš se o nic.“

Lizinka se nezakabonila na něho pro tu domluvu a řekla jen: „Ale, ale, abych nevěděla, co živnost naše vynáší, co může být a co ne. Vždyť si tak mnoho nedovoluji a sám uznáváte, že jsem přece jen hodná.“

„Také jsi můj miláček a děkuji ti za všecko,“ stařec jí pak opět lichotil, „jsi ke mně lepší nežli vlastní dcera. Ale považ si, co bysi sobě byla počala, kdyby si tě Petr nebyl vzal?“

„Byla bych měla ještě vás,“ smála se Lizinka a jiného pojednání s ní nebylo.

O tajné schránce nebylo pak více řeči, tím méně, an dobrý otec brzo na to se světem se rozloučil.

Leni stěhovala se potom k ní a k svému bratrovi a Lizinka ptala se Petra, co myslí, kam Leni dala nyní své poklady, když onen byt opustila.

Ale Petr ve své prostoduchosti nevěřil, že by Leni takových měla. Ano, něco měla přece, to bylo v pořádku. Ale za řeči anebo dokonce za starost to nestálo.

Leni však nesvěřila jinam své bohatství, než této skrýši. Nedbala, aby ten byt byl pronajat jiným lidem a nechala v něm vše jak bývalo, což se přece nesnášelo s jejím lakomstvím. Petr byl s tím spokojen z úcty k otcově památce. Leni dala dělati železné mříže do oken a zatarasila dvéře do své ložnice. Hlídala ten příbytek jako argus, platila zvláště ponocnému za to, aby ho z očí nespouštěl a přidávala stále ke všem dveřím zámků visacích a závor a všeho druhu opatření.

Švagrová Lizinka zmínila se jednou, že Leninka má mnoho peněz dobře uložených a mrzutost vznikla z toho, která několik neděl se protáhla. Od té doby chránila se paní Vyskočilová zase něco říci. Ale jednou o tom vypravovala své dceři, pozdější paní Norbertové, s podotknutím, aby se chránila před tetou o tom špetnouti. Jak neměla paní Norbertová počítati na tyto skryté poklady, když přece jen měla o nich jakousi zprávu! Sdělila dětem tuto okolnost, ale ty viděly v tom matčin dětinský pud nyní probuzený, povídati báchorky o neslýchaných rodinných pokladech a nevěřily, že by na této rodinné pověsti něco bylo. Teď viděla to Pavla na vlastní oči. Matka se tedy neklamala. Nicméně myslila to Pavla opravdu, když tetě slíbila, že nevyzradí její tajemství. Bylo by to bývalo nebezpečné vůči matce, jež by byla chtěla rozhodně na to spoléhati. Ale teta nenáviděla svou rodinu a nebylo dokonce jisté, že by jim dopřála toho dědictví. Kdo ví, komu ho odkazovala.

V Pavlinu věrném srdci bylo by tedy bývalo tetino tajemství bezpečně pochováno a nikdo nebyl by se o něm dověděl. Ani Emerichovi nebyla by to Pavla řekla, jelikož mu chtěla vůbec zatajiti tuto svou návštěvu u tety. Klidně byla by mohla proto spáti teta Leni, kdyby nebyly na světě ještě jiné cesty, na kterých způsobem někdy až nepochopitelným tajemství ještě skrytější a mnohdy tisíckráte důležitější přichází na jevo.

Na konci studijního roku měli studující veselou schůzi v hostinci. Byloť smíchu a škádlení a povídání veselých historek dost.

Kristian Zelenka vypravoval mezi jiným o jakési hrozné čarodějnici ve Hlemýždí ulici, která jako drak hlídá poklady nevídané ceny, ve zdi v tajné schránce uschované.

Tu postrašit, mínil, že by bylo náramnou švandou. Byl by se chtěl přestrojiti na příklad za čerta a donutit ji, aby dobrovolně vše vydala. Pak doručil by to jejím hezkým neteřím, které se nuzují v chudobě a v bídě, protože ona jim to rozkazuje.

Bylo trochu smíchu při tom, ale na dlouho ta látka mladým lidem nestačila. Přešli k jiným historkám. Táhli pak z hostince do kavárny, odtamtud do jiné ještě, konečně kráčeli domů více než veselí, tloukli na vrata, shasínali lucerny, hádali se se stráží, vypouštěli mladistvou bujnost jak mohli a příštího dne nepamatovali se ani na polovici toho, co mluvili a dělali.

Ale jeden mezi nimi byl nápadně tichý a odloučil se od nich brzo. Ten nebyl ani trochu „ťuklý“, jak se říkává. Přišel poměrně brzo domů, do svého bytu ve Hlemýždí ulici právě naproti domu Vyskočilovic. Jeho bytem byla podkrovní komůrka, kterou pronajímala paní Zuza, bývalá služka, nyní posluhovačka u Vyskočilů, později provdaná, teď opět ovdovělá. Sama bydlila v kuchyňce a malý pokojík pronajímala studentům. Mělať na bytu tři v tomto pokojíčku, ale dva byli již toho času odejeli na prázdniny, toliko třetí byl tu ještě a to byl on, Richard Štoček, jenž právě domů se vrátil z hostince. Vešel do pokojíka. Byl tam sám a divno, měl pocit, jakoby se bál. Bylo to dětinské. Přece byl by sobě velmi přál, aby tu byli dnes jeho bývalí soudruzi, ačkoli je nenáviděl.

Odstrojil se, nerozsvítiv. Chtěl se položit. Ale dříve přistoupil k malému okénku ve střeše. Měsíc svítil. Venku bylo vše rozeznati jako ve dne. Viděl právě proti sobě okna Vyskočilovic domu. Znal dobře tu „čarodějnici“, o které mladý Zelenka vypravoval. Vídal ji z okna vyloženu, což bývalo její jedinou kratochvílí a jediným užíváním letní pohody.

Co opět bydlila ve starém domku, dala si vyndati mříže z oken, nepovažujíc je více za nutné. Také neměl nikdo zamřížená okna v prvním patře a byla by tím darmo na své poklady pozornost obracela. K tomu byly by jí mříže překážely v této její zábavě.

Z oken prvního pokoje nebylo nic viděti. Tam se ulička sůžovala. Ale z okna ložnice své viděla až za roh ulice divně kroucené. Leni považovala tuto vyhlídku za skvělou. Teď, v noci, měla ovšem okno zavřeno a zacloněno. Ale on věděl dobře, kde stála její postel, kde velký šatník, kde starodávná truhla, ještě z Krkonoš pocházející a kde stolek, neb bývalo-li okno ve dne otevřeno, bylo možná celý pokojík přehlédnouti z okna jeho komůrky. Často díval se tam z dlouhé chvíle a litoval, že raději nebydlilo hezké děvče tam naproti. V ulici bylo jich dosti, ale on byl chuďas stále na holičkách, ani sklenici piva nemohl dát naliti děvčeti. A všecky mladé dívky, které znal, vysmívaly se mu. Jakýsi čas měl známost se starší osobou, která sama za něho platila, ale té zbavil se nedávno docela. Bylo to příliš pokořující postavení.

Teď byly prázdniny a on neměl kam jíti od té doby, co matka mu zemřela. Dokud byla živa, jezdíval k ní a neměl v ničem nedostatku. Ale ona nezůstavila po sobě ničeho.

Bylať hospodyní u jednoho starého pána, jehož lidé a Richard sám považovali za jeho otce. On trpěl hocha v domě, ale otcovské něžnosti nikdy mu neprojevil. Dovolil, aby později k matce na prázdniny jezdil, ale po její smrti dokonce nestaral se více o něho, nezval ho k sobě, byl patrně rád, že se ho zbavil. Horšíval se velmi, že matka jej dala na studie, v nichžto dokonce nevynikal.

Richard měl pořád v hlavě, že pan Bolek jest otcem jeho a čekal, že se k němu přece nakloní. Zatím zadlužil se po krk a paní Zuza dávno mu radila, aby studií zanechal a nějakou službu si hledal.

Nechtěla mu nyní vydati jeho prádlo ani šatstvo, ani peřiny, dokud by jí nezaplatil nájemné za celý rok, co jí ho neplatil.

Kde měl ho vzíti? Jeho láska, staré to děvče, slíbila mu, že za něho vše zaplatí, bude-li s ní choditi v neděli odpoledne veřejně na procházku. O tuto podmínku rozbila se tato známost, nemohl se k tomu odhodlat a teď byl na holičkách. Odbyl právě první ročník práv, v němž ostatně studiím málo se věnoval. Avšak do nedávna myslil, že má budoucnost zabezpečenu a doufal v protekci matčina dobrodince.

Mezi spolužáky nebyl oblíben, ale dovedl vetříti se mezi zámožnější a nechati za sebe platit v hostinci.

Chodil k Zelenkovům. Ostatně, kdo by tam nebyl chodil? Byl u nich o masopustě na plesu, o kterém paní Deňková své přítelkyni Norbertové vypravovala.

Jelikož švarnější tanečnice se mu vyhýbaly, obracel se k těm, které nebyly tak mnoho žádány k tanci. Mezi těmi byla slečna Berta Deňková. S tou tančil posléze do únavy a získal sobě blahosklonné vlídnosti matinčiny.

Paní Deňková byla nakloněna pozvati jej do svého domu. Neb líbil se jí. Byl sice mlád u porovnání k Bertě, avšak přišed pozdě na studie, byl přece o několik roků starší svých kollegů. To nebylo by tedy vadilo a hlavní věcí bylo, aby Berta nezůstala dokonce starou pannou, jak se již silně podobalo.

Paní Deňková nebyla však neprozřetelná a poptala se dříve po jeho poměrech důkladně. Zprávy byly zcela neuspokojivé a Richard nebyl pozván, což stálo Bertu zjevně několik a v úkrytu mnoho slzí.

Richard pozoroval dobře, že učinil na slečnu hlubší dojem, ale viděl, že nebyl za hodna uznán, aby se jí směl přiblížiti. Kdykoli ji někdy vídal u Zelenků, hleděla paní Deňková vždy je rozloučiti. Vyhledával Bertu na procházkách, pozdravoval ji významně a byl by rád svou mladosť obětoval za její peníze. Ale to byl pouhý sen a on se ho vzdával.

Mladý Zelenka, pohostinný jako otec, pozval jej, aby se o prázdninách přece také k nim na statek podíval, aspoň na několik dní. Obratem ruky Zelenka o tom již nevěděl. Ale Richard hořel touhou tam se dostati, do toho vzácného kruhu. Avšak jakým způsobem? Kde vzíti peněz? Nikdo mu již nepůjčí.

S těmito myšlénkami stál v podkrovní komůrce u okénka a bál se nevěda čeho.

Tam naproti, několik pouze kroků od něho, byla plná skrýše peněz, nikomu platných, které tam zahálely.

Richard vrhl sebou na lůžko a přikryl se přes hlavu. Ale v té hlavě uhostila se Lenina skrýš. Jemu nebyla více tajemstvím. Byla pohádkou společenského kruhu, ve kterém ubohá paní Norbertová svými bájemi mysli zaměstnávala a kde mezi jiným také vypravovala o pověstné schránce.

To událo se čtrnácte dní před Pavlinou návštěvou u tety, kde se jí objevil pohádkovitý obsah oné schránky, načež po odchodu Pavlině bouře vypukla, se zablesklo a teta hromnici rozžala. Těch celých čtrnácte dní neměl Richard jiné myšlénky, viděl v duchu stále ten plný úl a cítil, kterak jest k němu přitahován silou magnetickou.

XV.

Těchto celých čtrnácte dní a také nocí nedalo se to přemoci a jeho mozek chtě nechtě namáhal se, aby utvořil důmyslný plán k nepozorovanému vniknutí do Vyskočilovic příbytku a k obratnému vyloupení Leniných pokladů, tak aby pranikdo hádati nemohl, že on to byl.

Bránil se velmi této neodbytné práci svých myšlének. Proklínal je nahlas. Nechtěl, nechtěl. Vždyť to byla špatnosť, vždyť by se stal vyvrhelem společnosti a kdyby vyzrazen byl, trestancem! Jaká to hrůza! Jaký hnus! Ale co dělat! Nešlo mu to z hlavy. Nutil se čísti, ale nevěděl, co čte. Jeho mozek ničeho nepřijímal a měl svou práci. Nebyl pánem nad sebou.

Své domácí říkal, že očekává z venkova od pana Bolka určitě nějaké peníze; jakmile je obdrží, že se s ní vypořádá. Zatím neměl nejmenší naděje na ně. Čeho tedy posud nevyhnutelně potřeboval, poskytovala mu Zuza ještě na dluh.

Věřila posud jako všichni, kdo Richarda znali, že byl pan Bolek jeho otcem a tudíž věřila také jeho slibům. Chválila Richarda, že byl poslední dobou tak solidní a myslila, když teď seděl celé dni v komůrce s knihou v ruce, že k nějaké zkoušce se připravuje, kterou domnělého tatínka překvapí a obměkčí.

Zatím nebezpečný pud v něm vzbuzený vzrůstal a vše přemáhal. Již bránil se mu jen slabě.

Obíraje se plány svými k vydobytí Lenina jmění, pravíval k sobě: „Což myšlénky! Ty nejsou ještě ničím. Vykonání toho, čím z dlouhé chvíle se tu bavím, je přece jen nemožné a nesmyslné. Do čeho bych se to uvrhl? Býti zlodějem, krásná to životní dráha! Fuj a stokrát fuj. Ani viděti bych se nemohl, kdyby věc se nevyzradila. A což, kdyby se vyzradila! Ta hanba! To neštěstí! Jen usmrtit se potom bez váhání, ještě v čas! Že to neudělám, je tedy jisto. Bavit se tím v myšlénkách nemůže přece škodit, když mne pranic jiného teď nebaví. Čas mi tím uchází.“ Ano, čas ucházel. To byla ta otázka, která teď z druhé strany se přičiňovala o jeho neštěstí. Čas ucházel. Peníze nešly a nemohly přijíti. Co řekne paní Zuza? Co měl dělati, kam měl jíti?

Díval se z okna tak pilné jako jeho protějšek, stará slečna Leni.

V dílně viděl dělníky pracovati. Vídal Emericha přecházeti v obleku dělnickém, zaprášeného. Viděl, kterak nosil putnu s hlínou na zádech, kterak vycházel přes ulici bez obleku, s nástroji v ruce, jak v letním vedru přikládal do pece a u výhně pracoval.

Tu napadlo Richardovi také jednou, že by mohl někde práci hledati. Zuza mu to pořád radila. Jeho matka byla do smrti ve službě. Proč nebyl by mohl býti také raději dělníkem než zahálečem?

Podíval se na své měkké ruce, protáhl se na roztrhané a polámané pohovce, na níž v noci spával, a nechtělo se mu. Co řekli by také lidé? Jeho spolužáci? Věděl, jak se hrozili rozhodnutí Emerichova, jak mnozí se mu smáli. Ostatně, proč pak býti dělníkem? Vždyť mohl přece se svými studiemi dostati práci přiměřenou v nějaké kanceláři, v nějakém úřadě. Zuza mu to říkala každý den. Tedy hledat. Ale to právě nebylo mu po chuti. Byl neobratný. Nerad o něco prosil a nedovedl si nic vymyslit, kam by šel. Něco vyběhávat! To bylo mu nemožné. Hlava točila se mu při pouhém na to pomyšlení. Tázat se tu, tázat se tam, nechat se odbývat, zase jít a hledat. Ne, k tomu nebyl způsobilý. Přece chtěl se nutit. Dnes dojdu tam a tam optat se, umiňoval si, ale rychle měl plno námitek pohotově. Bude to marné. Vše je lidmi přeplněno, ani mou otázku nevyslechnou. Ještě kdyby mu to byl někdo obstaral, byl by šel a přijal službu. Ale kdo měl se k tomu propůjčiti? Zařadil každý pokus dostati práci mezi nemožnosti a nehnul prstem, neučinil jediného kroku, aby sobě pomohl z tohoto postavení, které nebylo dokonce tak zoufalé, jak sobě připouštěl.

Onoho parného dne, kdy Pavla se odvážila odpůldne k těžké chůzi do Hlemýždí ulice k tetě Leni, byl Richard od bílého rána vyložen z vikýře své komůrky, aby polapil trochu čerstvého vzduchu.

Jeho zraky procházely se po protější střeše, jakoby chtěl spočítati její cihly. Pak svezly se dolů se střechy podél okapu k oknu slečninu. Studovaly na tomto okně závorky dole i nahoře, kterými dle pradávného způsobu se zavíraly.

Slečna měla na vnitřních oknech husté zelené záclony. Ty zatahovala na noc a také někdy ve dne. Sousedstvo mělo za to, že tak činívá, chce-li sobě za dne trochu zdřímnout. Neboť nepozorováno a nevysvětleno nemůže a nesmí nic zůstati mezi sousedy, kde jeden druhému vidí tak blízko do oken.

Ale Richard věděl to jinak, a odjinud než z jeho okna nebyl by to také nikdo vyzkoumal. Záclony nekryly celé okno. Ponechávaly nejhořejší tabuli nezahrnutou, neb mělo se za to, že tou nelze nahlédnouti dovnitř pokoje a kratší záclony dávaly se pohodlněji a rychleji přehrnovat. Opravdu nebylo onou svrchní tabulí okenní viděti do vnitř pokoje. Ale velmi dobře bylo znáti, kterak velký šatník býval odšoupnut ode zdi a svoje popředí šikmo k oknu obracel.

Kdyby jej nebyla zpravila pověsť paní Norbertovou rozšířená o této okolnosti, byl by sotva tušil, že se kryje tak sladké tajemství za tímto šatníkem, byl by sotva kdy uhodl, proč bývá tak často odstavován.

Kdyby se byl pak vůbec o to staral, byl by si to vysvětloval okolností, že stará slečna čistoty milovná tak pilně za ním smejčívala.

Ve chvíli, kdy Pavla se blížila k domku po svém pradědu, Richard zpozoroval, kterak Leni okno zavřela, zaclonila a jak se obrátil šatník popředím k oknu.

Kdyby byl mohl tušiti, že zůstal byt otevřený, že tam byla slečna samotná, žeby byl mohl vstoupiti bez překážky do bytu v okamžiku, kdy schránka byla otevřená! Jak jinak bylo by vše dopadlo? Co bylo by se stalo? Vše bylo by pak záleželo na jeho hbitosti a na okolnostech. Ale ani skutečný zloděj, kterým v myšlénkách již byl, nemohl si pomysliti, žeby tak opatrná, lakomá ženská zůstala při otevřených dveřích.

Richard byl z okna vyložen, pozoruje protější byt, když Pavla vešla do ulice.

Richard ji viděl. Znal ji z procházek pražských po Příkopech a nábřeží. Býval vždy dojat její krásou a elegantním zjevem. Teď viděl ji zas poprvé, co byla v chudobě živa. Nezměnila se. Její oblek byl úpravný, její zjev zajímavý. Její obličej měl výraz trpící. Než vešla do domu, pozdvihla hlavu s povzdechem, pohlédla k nebi. Richard odskočil od okna. Zdáloť se, jakoby na něho se dívala. Ale ona ho neviděla a vešla. Richard pocítil žár v celé bytosti. Dech tajil se mu. Z jeho chabého srdce vyskočila jiskra lásky a tu vzpomněl si najednou, kterak v hospodě, když se mluvilo o té osudné schránce, také řečeno bylo, jak dobré by bylo vzíti poklad starému draku a dáti jej nuzujícím se mladým neteřím.

Jen to scházelo mu ještě, aby poslední ohledy odhodil a zamýšlený čin sám sobě omluvil, ba posvětil. Náhle cítil odvahu a vše, co ho zdržovalo, s něho spadlo. Třásl se nedočkavostí, aby mohl jednati. Již nepřipadal si zlodějem; namlouval sobě, že se stane hrdinou.

Nešťastná Pavla! Víme, kterak cestou snila o tom, že by se mohl vyskytnouti osvoboditel z její strasti v podobě milujícího muže. A on se vyskytl. Zahořel láskou k ní a touhou pomoci jí jako sobě. Toť bylo, jakoby zlý démon byl zachytil utajené přání toho stísněného dívčího srdce a hned je uskutečnil, avšak jen proto, aby nepříznivý osud tím více prostředků měl zraňovati tuto vyvolenou oběť. Na štěstí nevěděla nic o tom záhubném novém mraku, který se hrozivě zdvihal nad obzor jejího žití.

Pavla vešla do domu. Richard byl tak napjat, že celý se chvěl. Co se bude díti? Ve Vyskočilovic prvním pokoji byla okna pro velké vedro otevřená. Mohl jej celý přehlédnouti. Viděl, jak Pavla vešla do prvního pokoje, zmizela za dveřmi druhého, za chvíli vyšla zas a čekala; pak vešla Leni. Zaslechl hlasy jejich, ale nerozuměl, co mluvily. Pavla hořce plakala. Láska jeho k ní hnula se mocně. Bylo mu, jakoby se z duše jeho dral výkřik touhy přivinouti tuto spanilou postavu k sobě a usušiti horoucími polibky slzy na těch zbožňovaných lících.

Pavla odešla. Sledoval ji, jak zmizela za rohem ulice. Náhle zablesklo se a on ulekl se tak, že rychle zavřel okno. Schoulen v koutku pohovky, naslouchal velebné mluvě hromu.

Bouře rozzuřila se a on se jí bál. Jakživ neznal tohoto strachu. Nemohl ani mysliti na Pavlu a zahrabal se do peřin, v nichžto usnul.

Probudil se a bylo již šero. Slyšel v kuchyni šramot. Paní Zuza přicházela od Vyskočilů, jimžto obstarávala v tuto hodinu večeři. Plakala dnes nahlas tak, že Richard jinak nemohl, než ptáti se, co jí jest. Byla strašně peskována od slečny Leni, která tvrdila, že Pavlu přechovala v bytu, dokud uklízela v kuchyni, načež Leni po jejím odchodu zavřela sebe s ní. Nechtěla věřiti, že nechala sama otevřeno a přece bylo tu již tolik důkazů její nepamětlivosti. Ubohá Zuza, po čtyřicetileté službě dostala výpověď. Byla nyní také bez služby a dodala, že musí již naléhati, aby jí Richard zaplatil.

On upokojoval ji horlivě. Dnes právě dostal prý psaní od pana Bolka, aby si přišel za tři dni na poštu pro peníze. Již bylo vyhráno. Vše bylo dobře. Richard byl tak vesel, že ji rozjařil. Měl v jakési láhvi trochu likéru, dar to ještě jeho bývalé lásky; ten obětoval a vypil ho s paní Zuzou na zdraví svého dobrodince, anebo snad otce. Tím Zuzu úplně přesvědčil.

„Co teď,“ pravil k sobě. „Kostky jsou vrženy. Jak do toho a kdy?“

Vyložil se opět z okna. Měsíc vyplul nad bludiště střech, nad nimiž v mlhavě modrém osvětlení se vznášely význačné podoby Týnských věží. Od blízkého břehu bylo slyšeti hukot řeky. Hluk v ulicích se stišil. V oknech byla světla shasínána. U Vyskočilů spali. Také Zuza v kuchyni usnula, likérem trochu omráčena.

On zamkl dvéře pokoje, aby tam nemohla vejíti před svým odchodem časně ráno. Opatřil se svým klíčem od kuchyně, skrze nižto byl k němu vchod, pak klíčem od domu a prošel kuchyní od ní nepozorován, načež kuchyni zavřel. Vyšel z chodby. Na prahu jejím se ohlédl. Chtěl se vrátit. Ano, chtěl. Jakživ pamatoval, jak chtěl a chtěl a přece nemohl a přece se nevrátil, jak nohy jej nesly přes jeho vůli se schodů na ulici z domovních vrat posud otevřených. Byl v punčochách, aby po sobě stopy nezůstavil a tiše kráčel.

Měl vše dobře vyhlédnuto. Přelezl ohradu vedle Vyskočilovic domu, do níž byla hrnčířská dílna rozšířena. Ohrada byla dosti vysoká, ale on měl vypátráno z okna, kudy by byla přístupna. Sotva byl v ohradě, slyšel v ulici kroky. Byl to strážník, k němuž se přidružil muž hledající lékaře. Mluvili spolu hlasitě. Kdyby tu byli šli dříve, byli by jej zastihli, jak přelézal ohradu. Měl štěstí při začátku. Ale srdce mu bušilo tak, že se nemohl odvážiti k dalším krokům. „Což abych se vrátil domů,“ myslil si, ale odpor proti tomu byl nyní ještě silnější než prve a když sobě oddychl, šel dále bez váhání. Vše bylo napřed vymyšleno. Mohl teď jednati pouze jako stroj. Tam ležel řebřík po celý čas, co z okna se díval. Přivázal na jeho konec dlouhý provaz, aby ho mohl bez hluku zase spustit. Vztyčil jej a hbitě vylezl po něm na střechu Vyskočilovic domu za starožitným velkým okapem. Do tohoto okapu bylo mu možno se posadit To měl vyměřeno. Zda-li jej udrží, nevěděl, v tom musil se vydati náhodě. Zkoušel jej pomalu. Okap jej udržel, on spustil řebřík na dřívější místo a podařilo se mu také svléknouti s něho kličku provazu, aby nezbývalo tohoto znaku. Všechno šlo dobře. Na ulici nebylo nikoho.

Spouštěl se v jakési závrati citů a myšlének podél dešťové roury, až se chytil patou široké římsy Lenina okna. Nožem odšoupl závorky uvnitř, vjel pod rám okna celou rukou a jedna, dvě, tři — Byl v pokoji. Vše šlo ještě lehčeji, než předvídal. Vnitřní okna byla jen přivřena. Počítal na nedoslýchavosť slečninu a na tvrdé spaní Petra Vyskočila, jenž spal ve vedlejším pokoji. Věděl od Zuzy o těchto vlastnostech bratra i sestry. Odvážil se tedy na to všecko.

Richard zavřel za sebou okno rychle, aby chladný vzduch choulostivou stařenu spíše snad nezbudil nežli šramot.

Posadil se na podlahu v koutku u samého okna. Cítil teprv nyní v třesoucích se nervech odvážnost tohoto vloupání, smělost skoku s okapu na okno. Vzal hlavu do obou rukou a myslil s hrůzou na návrat odsud touže cestou, kde mínil ještě k tomu jen po provaze s okapu se spustiti. Měl z toho takový strach, že by se byl dal raději polapiti zde na místě, nežli svěřiti se ještě jednou okapu a vyšplhati k němu dešťovou rourou Ostatně jak zavříti okno v tom postavení, aby nebylo k poznání, kudy vnikl?

Zdálo se mu, že zde jest v pasti chycen a dlouho nebyl zase hnutí schopen. Až najednou se v něm hnula zas ta nevysvětlitelná moc, jež ho k prvnímu kroku dohnala, i vzchopil se s pomyšlením: „Nuže, děj se co děj!“ Pozdě by bylo nyní litovat a přemítat.

Odšoupl šatník a šlo to zlehounka, bez vrznutí. Kde byla ta schránka? Což byla-li to pouhá báchorka? Hledal, hmatal dlouho, v přestávkách. Toť bylo hrozné. Nenacházel ničeho Avšak teď! Ano. Zde to bylo. Odšoupl almaru ještě trochu, aby mohl měsíc vniknouti. Svítil mu právě na dvířka. Ale ty byly zamčeny Kde byl klíč? Překážky. Stal se vášnivým. Zdáloť se, jakoby skryté poklady prsty jeho k sobě vábily. Teď bylo mu vše jedno. Vzal nůž. Vylámal dvířka rázem. Praskly. Bylo to jako výstřel. On skrčil se za almarou. Lapal otevřenými ústy po vzduchu. Ohlížel se jako štvaná zvěř na okno, hotov jsa vyskočiti jím na ulici. Leni zasténala. Přece ji probudil. Což kdyby nemohl utéci? Co by dělal? Nebesa! Měl nůž v ruce. Viděl, viděl, jak malý je ten krůček od zloděje ku vrahu.

Richard nebyl té chvíle člověkem. Byl bouří, ručejem, řítícím se ve propast, byl bez vědomí. Jeho pěnící se krev, napjaté nervy čekaly na povel okolností, aby se rozpoutaly v divokém víru živelním.

Avšak pravdu měla Zuza, že pana Vyskočila nic neprobudilo ze spaní, ani kdyby vedle něho vystřelili a teta Leni že nedoslýchala víc a více, neb ve vedlejším pokoji nic se nepohnulo a slečna obrátila se mezi svými nakupenými peřinami vzdychajíc, načež za chvili pokračovala ve pravidelném, chroptivém oddychování.

Richard byl teď pánem její drahé, tak úzkostlivě hlídané tajné schránky, jejího úlu a vyprázdnil jej do posledního balíčku. Pouze šperků netknul se; ale na hotové peníze, papíry a knížky ani kapsy mu nestačily a zastrkoval to vše za oděv, kam jen mohl.

Zpozoroval nyní, že byla podlaha pod šatníkem silně namydlena, pročež nic nebylo lehčího než dostati tuto archu Noemovu opět bez hluku na místo.

Co nyní? Z okna? Za žádnou cenu. Vešel drze do prvního pokoje, kde byla tma pro spuštěné roletty. Troufal si projíti, aniž by zbudil spícího tam domácího pána.

Vplížil se ke dveřím bez hluku. Ale klika cvakla a pan Vyskočil zvolal: „Leni, jsi ty to?“ Zatím byl Richard venku na chodbě a čekal zase s nožem v ruce, nevěda, zda by v případě, kdyby jej polapili, sebe či jiného zabil. Stál tam dlouho. Starý pán nepátral dále po původu toho, co slyšel. Ale snad naslouchal, zdali ještě něco uslyší. Richard dal mu plnou hodinu, aby znova usnul. Měl trpělivost.

Potom otevřel si dvéře u chodby, uvnitř na tři zámky zavřené, a neodolal úšklebku.

Otevřel rychle, nezavřel za sebou více a teď utíkal. Zahnul do zadu, otevřel zadní vrata vedoucí do ohrad mezi kolnami, v nichžto uvnitř vězel klíč a tam zase přelezl do ulice.

Otevřel si svůj dům. Vešel do svého příbytku a tam byl tak opatrný, tak obratný, takovým již mistrem zlodějského umění, že Zuzu neprobudil ani svým příchodem

Našla jej klidně spícího, když ráno vstavši měla se k odchodu, aby obstarala snídani. Richard strčil svůj lup do kufru, který zamkl. Nevěděl ještě, co měl a vážil si posud nejvíce peněz na hotovosti. Vrhaje se na lože přál si, aby to celé bylo pouhým snem, aby raději byl ještě bez peněz. Nechtěje na nic mysliti, usnul unavením. (Pokračování.)

Ukázka katalanské epopeje „Atlantis“.

Napsal **Jacinto Verdaguer**, z originalu přeložil **Jaroslav Vrchlický**.

Vstup.

Obsah: Na moři utkají se bojem loď Janovská a Benátská. — Vypukne bouře a blesk zapálí zásoby prachu na jedné z lodí. — Tato vyletí do povětří a strhne tím druhou loď do hlubiny. Vojsko i námořníci se potopí; jediný po obrovské námaze zachrání se mladý Janovan, zachytí se trosky stožáru a podaří se mu dostati se na pevninu. — Starý mudřec který vzdálen světa žije na pobřeží moře, uvítá nešťastníka; vede jej do venkovské svatyně Madonny, pak ve svoji chýš, vystavenou z balvanů a haluzí, a pečuje o něho. — Po několika dnech vida, že námořník pozoruje zadumaně moře, vypravuje mu starou o něm zvěst, by odvrátil myšlénky jeho od nedávného jeho neštěstí.

Na Lusitanském moři zřely
hor Andaluských štíty smělý
boj korábů dvou; na jednom
Janovské vlajky třepot plesný,
na druhém se lvíčaty děsný
lev Benátský řval v bitvy hrom.

Již přída na přídu se spouští.
Dva hroznýši tak v slunci, v poušti
se objímají na vzájem;
hrom války hučí jak sto vozů
a jak loď chví se ve hlomozu
od pólu k pólu celá zem.

Jak v létě pozdních za večerů
dvě mračna zrodí se a v šeru
jak uzří se, již hlučí, v spor
se přitahují vlastním žárem
a rostou a již blesků spárem
se chytnou, chví se čela hor.

Jak lodě; každá rovna věži,
jež hvozd, který pod nimi leží,
svým pádem drtí o závod;
a mezi skřipot, kvil a lkání
se mísí výkřik ztroskotání,
jak psů sta seker tes a hlod.

A v lomoz krvavé té války
se mísí štěkot bouře z dálky,
jež letí křídlem vichrů blíž,
vln změť se do korábů vzpíná
a ty praskají jako třtina,
když bystřeň překypuje již.

Teď v uzly svázaly se děsné,
ten svíjí se, ten tlačí, klesne,
na sobě leží ústí děl,
jsou slepí, necítí víc bouři,
jen oheň chrlí v děl svých kouři
a každý v propast rázem sjel.

Tak v dubů prales na pohoří,
kdy dřevorubcem vznícen hoří,
se opře vichrů hlod a hnět
a zní to v slujích, zní to v pláni,
řev zvěře, lidí naříkání,
v nic hroutí se ten malý svět.

Řev boje tlumě blesk tu žárný
Benátské lodě do prachárny
sjel náhle — hned v ní Vesuv vzplál,
a jednou ranou rozpoltěna
a plam a dým a žhavá pěna
loď Janovskou v svůj strhly val.

A proudy lodě zatopily,
po kořisti jen žralok pílí;
jen jeden zbyl tu plavec mlád,
zřel na vodě lať, jak se kloní,
leč sotva ruku vztáhnul po ní,
v sníh nové vlny pohřben pad.

Z dna propasti, z vln vznořen sváru
na trosku vylez od stožáru
jak oři dávaje jí směr
a do vln vrh se neúnavný,
jak v středu stáda pastýř dávný,
jenž voly vede k žlabu v Ter.

Velryba lidské maso cítí,
za ním se sup i orel řítí
vždy dále v nových proudů ruch,
vždy v nový příboj, novou strži.
Kdo nad propastí tmou jej drží?
Kdo s ním je tady? — Pouze bůh!

Na předhoří skal, které hlodá
přílivem stálým dravá voda,
před světem bludný poustevník
sem prchnul, bělobradý, šedý,
v svět mystické a svaté vědy,
jíž samota dá sladká vznik.

Nad světem planul lampy září;
teď uchýlil se v klidném stáří
jak mroucí slunce v tuto tiš,
laur, slávu, jmění, všechno nechal,
jak alkyon nad proudy spěchal
v kraj dětství svého, v rodnou chýš.

A divá bouř když hřměla v noci,
s oltářní lampou ku pomoci
on svítil ztroskotaným v tmách;
tonoucí v pláči ve vln davu
jak hvězdu mořskou od přístavu
jej zřeli, šťastní ve slzách.

Tak veden rukou svaté Panny
hoch vlny dělil odhodlaný
pln naděje, až viděl zem,
v mhách dřímající při měsíci,
jak dívku mladou, tiše spící
ve stínu v keři růžovém.

Jest u břehu! Naň patří, hledí . . .
Však běda, kol skal obří šedí
jen vlny zubem zhlodáni
se mračí, zděšen on je míjí,
jak člověk, který spatřil zmiji
na mechu, v zahrad kořání.

A zpět jej nese vlna šedá
a darmo snazší přístup hledá,
zdroj vyčerpán jest jeho sil;
již matně stožár obejímá,
pod smrti rtem jej mdloba třímá,
v led mění se mu láva žil.

Zrak naposledy k lampě vznáší,
pod jejím svitem země krašší
jak čaloun hle! se prostírá,
zas vesluje a něhy plna
dlaň prostírat se zdá mu vlna,
jej vidouc, jak již umírá.

A kolébán jak Sirén vděky
již na písek je složen měkký,
kde koralů a řas ční směs,
co milky žárlící hle! okem
jitřenka kmitá za skal bokem,
v svět patříc svítí na skal tes.

Na kroky v písku, v dálku zírá,
kmet ctný svou náruč otevírá
a lahodný zní k němu hlas:
Pojď, uvedu tě v zory záři,
tvé Ochrankyně ku oltáři,
jíž každé jaro vzkvétá zas.

Hle, cesta mezi kapradinou,
kde olivy a buky kynou,
hor turban sličný vede je,
zde v zeleni skal, jež se úží,
ve věnci břečťanu a růží
se kaple Panny zaskvěje.

Sem vstoupí spasen od záhuby,
jak na klekátko na kmen hrubý
on klesne svatou před Pannou,
na oprýskané větrem tváři
mu slzy plesu, díků září,
vždyť její spasen ochranou!

Kde skalní stěna k moři zírá,
se cela jak úl otevírá,
byt eremity, sem jej ved,
na mísce z proutí zlaté plody
mu podal, ještě plné vody,
jak perlami déšť na ně sed.

Štít hory, do proudů se noře,
čněl jako bašta v dálné moře
i bloudívali v místech těch;
zde vida v smutku hostě svého,
v stín dubu sed s ním nádherného,
kam slaný příval nedoleh'.

Vzpomínek knihu otvíraje
nit zlatou rozvil této báje
jak perleťový růženec,
a hoch, Evropa jemuž těsna,
jak racek křídla ducha ze sna
do světla rozpjal, nadšenec.

Zem, v polední zář ponořena,
jak stará naslouchala žena
pohádkám z dětství, moře kvil
se utišil, vše bylo zoře ...
i řek bys, kmet byl duchem moře.
Kdo naslouchal — ten Kolon byl.

Mladí manželé.

Napsala **Bož. Viková-Kunětická.**

Myslím, že u nás žen jsou nejdůležitější dobou v životě první tři, čtyři měsíce v manželství. Alespoň důležitou dobou jsou, neboť v nich buď podmaňujeme si svého manžela pro celý život anebo pro celý život jej ztrácíme. Záleží to pouze na nás, na našem umění, na naší bystrosti a chytrosti, na našem ostrovtipu a útlocitu. V onom čase by každá žena měla míti krásu anděla, srdce madonny a prozíravosť ďábla. V onom čase jest všecko možné a všecko choulostivé. Muži jsou sice dosti zaslepeni, avšak při tom nanejvýše opatrni, jako bývá vůbec u slepců. Nikdo by neuvěřil, že když líbají naše ruce, dívají se zároveň, jsou-li malé i růžové, a když šeptají nám slova lásky, prohlížejí si naše uši, jsou-li krásné a rozkošné. Mohu s určitostí tvrditi, že postřehnou v naší řeči nejslabší odstíny a že by byli velmi nemile dojati, kdyby spozorovali v ní něco ostrého a všedního.

Přála bych každé ženě, aby v oné zajímavé době pochopila vážnosť každé vteřiny, každého pohybu, slova, úsměvu, a důležitosť každé stužky na svém čepečku, barvy své zástěrky, důležitosť svého střevíčku, svých punčošek i svých rukaviček. Nechci ani vzpomínati na všecky možné následky toho, kdyby nechala za svými nehty jen malý proužek nečistoty, anebo kdyby měla jednoho dne účes na stranu pošinutý!

Ostatně chci mluviti o panu Vratislavu Celestýnovi a jeho paní, Kláře Celestýnové, která byla ve velkých rozpacích, kdykoli se přihodilo, že uhodl kdosi, ať to už bylo v některém závodě, nebo na promenádě, že je mladou, sotva dvouměsíční ženuškou. Byla to rozkošná bytůstka, která zbožňovala svého manžela, jemuž přinesla dvacet tisíc věna a výbavu malé královny.

Přicházela do Prahy s očima široce otevřenýma, jakoby nemohla pochopit, že jsou také pod nebem místa, kde není viděti hus a není slyšeti bučení krav. Paní Klára Celestýnová pocházela totiž z Janovic, kde ovšem nejezdí tramway a nejsou kiosky se špičatými střechami. Proto však přece vykračovala si velmi samostatně po dláždění pražském, připadajíc si v té chvíli nadmíru vznešená a záviděníhodná, neboť opakovala si v mysli neustále, jak jsou Berta Semikova a Julie Prachacká nebohé a jak opuštěné, poněvadž nedostaly posud za chotě pana profesora Celestýna a nemohou se s ním tak beze všeho voditi po Příkopech a Ferdinandově třídě.

Tu mladou dušičku všecko opojovalo, všecko uspokojovalo, všecko přispívalo ku zvýšení jejího štěstí. Pochopovala velmi dobře, že její muž je nejlepší člověk pod sluncem a že záleží na ní, aby se mu v každém ohledu vyrovnala. Její tváře rděly se jako růže samou pýchou a sebevědomím. Byla to mladá intrikánka, která chtěla stůj co stůj ujistiti svého muže, že ona byla pro něho nejlepší partií na světě; neboť tušila předobře, že pan profesor očekával sice od ní mnoho peněz, ale také mnoho ženské povšechnosti. Za ten čas, co byla v Praze, uvážila velmi dobře vše to, co jí scházelo, a hleděla si to přisvojiti za každou cenu.

Alespoň dovedla již svůj slunečník nositi s onou nevýslovnou graciesnosií, která vypadá i koketně i důstojně, a děkovati na pozdravy oním nedbalým, polosvůdným, poloodmítavým kývnutím hlavy, které vyvolává respekt i důvěru. Mimo to spozorovala dosti záhy, že ve svých velkých, tmavých očích musí jeviti více pohrdání než zvědavosti, aby nestala se po boku svého manžela směšnou, neboť ten nevypadal nikdy udiven ani překvapen. A tato rozumná, půvabná ženuška zařídila si svou domácnost dle toho, aby stala se jejímu choti příjemnou a útulnou. Ale co jí to dalo práce. Jen ta nešťastná úprava salonu! V nejprvnějších týdnech manželství stávalo se velmi zhusta, že bývala k smrti unavena ustavičným přerovnáváním nábytku s té strany na druhou, z kouta do kouta. Pamatuji se, že jen akvarium bylo na pěti rozličných místech a že divan ztratil nohu při tom neustálém stěhování.

Konečně bylo všecko velmi pěkné. Divan stál v nejkrásnějším pološeru, akvarium v nejtajeplnějším místě, knihovna v nejokázalejším a velký obraz bohyně míru v nejlepším osvětlení. Paní Klára byla potom celá zoufalá, že jí v saloně už skutečně nezbývá nic činiti.

Při tom nestačila upravovati si čepeček na rusovlasé hlavince a leštiti svůj snubní prsten, aby nebyl nikdy zachmuřený.

Ach, byla tak roztomilá ve své snaze, zalíbiti se svému choti, že dosti záhy upoutala pozornost i těch lidí, o které se nestarala dočista nic, o nichž ani nevěděla a kteří jí byli lhostejnější než přírodovědecké knihy jejího pana manžela.

Tak na př. soused Celestýnových, jehož okna vedla na pavlač, na které paní Klára modřívala se služkou prádlo, jak jí to ještě doma maminka přikázala, ten soused, pan Julius Horizont, byl pokaždé velice rozrušen, když spatřil štíhlou, vnadnou postavu paní Celestýnové a když zakmitlo se mu před očima její bílé kulaté rámě při roztřásání prádla, anebo při jeho věšení na šňůry, které byly na pavlači nataženy. Hladě si překrásnou svou rukou černý vous na bradě, stál ukryt někde za batistovou záslonou a sledoval řevnivě pohyby mladé ženušky, která ani z daleka to netušila, neboť nedomnívala se nic jiného, nežli že v celé Praze žije pouze jediný muž a to že jest pan Vratislav Celestýn. Ani jí nenapadlo zakrývati své rameno, když krajky se s něho shrnuly, anebo ohlédnouti se vůkol, zdali ji někdo nevidí, když povykasala svůj šat, aby si ho nesmáčela.

„Jen ať je to jasné, Františko, ať je to jasné! Nechci se toho dočkati, aby měl jednou pan profesor horší límce, než je míval dříve od pradleny,“ říkávala ustaraným, v pravdě rozechvělým hlasem, jakoby šlo o zachránění nemocného člověka a spínala při tom ruce, jakoby samého boha prosila o pomoc v té důležité situaci.

Pan Vratislav Celestýn přicházíval odpůldne domů někdy o čtvrté, někdy o páté a potom nastávaly ty chvíle, kde jsou důležity stužka na čepečku, úsměv na rtu a pohled v oku. Avšak ta malá venkovanka, která měla víc ostrovtipu než duchaplnosti a více lásky než krásy, nezapomněla na nic, co mohlo býti důležitým v jejím postavení jako mladé paní. Aspoň stužka na čepečku nebyla nikdy křiklavá, úsměv na rtu nikdy nucený a pohled v oku nikdy zamlžený. Následkem toho octnul se pan Celestýn na velmi nebezpečné cestě, považovati svou ženu za nejvzácnější stvoření pod sluncem.

V tom čase však se něco událo.

Jednoho dne volala paní Celestýnová své koťátko, které si přivezla z Janovic z domova, poněvadž máminka její tvrdila, že tak krásných čtyřbarevných koček v celé Praze není. Koťátko bylo pryč. Františka běhala po celém domě bosa, uděšena a bleda. Byla to hodná holka, také z Janovic, a v celé ulici vypravovali si o ní, jaké má tlusté nohy a červené tváře. Myslím, že znali na ní každý sval, na té dobré holce, která chodívala v jedné sukni a v široké kartounové jupce. „Na čičiči, na, čičiči!“ volala v druhém poschodí, zatím co paní Celestýnová hledala kočku v prvním, jsouc tou příhodou poněkud dojata, neboť považovala všecko, co z domova měla, za posvátné.

A pan Celestýn byl ve škole.

Právě nahýbala se paní Klára z pavlače, aby podívala se na dvůr, zdali tam koťátko někam nezaběhlo, když pochopil její soused, oč se vlastně jedná, neboť dlouho přemítal, proč to rozčilení u Celestýnů. Byl velice spokojen tou příhodou, poněvadž janovické koťátko bylo u něho, zvláštní a zajisté i šťastnou náhodou. Hovělo si zcela spokojeně na jeho kožené pohovce, majíc tolik drzosti, kolik se jen od něho dalo očekávati.

Pan Julius Horizont byl hudebník, hudební skladatel a snad měl ty nejjemnější a řekla bych nejoduševnělejší ruce, jaké lze sobě jen představiti. Hrál velmi zhusta na piano, avšak paní Celestýnová skoro nikdy jej neslyšela, poněvadž myslila, že by to bylo zpozdilé naslouchati melodiím, které nevyluzoval pan Vratislav Celestýn. Tím spůsobem se také stalo, že nevěděla ani dočista o přítomnosti páně Horizontově v témž domě, kde bydlili. A kdyby byla věděla, věru že by byla zůstala při tom zcela klidna, ač neměl-li pan Julius bělejší manžety, než její muž. V tom případu byl by se jí stal postrachem, ne-li nepřítelem.

Vracejíc se z pavlače, na které marně hledala svou kočičku, setkala se s mladým, švarným hudebníkem právé na chodbě a vytřeštila, v pravdě vytřeštila na něho své velké, krásné oči, když spozorovala, že v rukou drží jejího macíčka.

„Milostivá paní,“ pravil dvorně pan Julius, ukláněje se lehce a elegantně.

„Ach, je-li možná!“ zvolala naše mladá ženuška a zasmála se tím zdravým, sladkým venkovským smíchem, při němž je viděti všecky zuby v ústech a v němž je slyšeti kus nejkrásnější poesie.

„Nu, to je hezké od Vás. To koťátko je od maminky a proto jsem je tak hledala.“

Pan Julius octnul se v rozpacích, co honem má odpověditi, neboť chtěl za každou cenu vyměniti s paní Celestýnovou několik slov, která by mu pojistila možnosť, nehovořiti s ní posledně.

„Litoval jsem milostivou paní ještě dříve, než jsem spozoroval, že je kočička u mne. Jsem velice šťasten, že mohu milostivé paní spůsobiti radosť, třeba ne vlastním přičiněním.“

A teď se pan Julius představil. Jeho elegantní, jemná tvář byla plna uctivosti a plna skrytého nadšení. Paní Celestýnová pochopila z toho, že je to velmi zdvořilý mladý muž a že ona musí tvářiti se hodně vážně a důstojně, aby zasloužila si té neobmezené úcty, s jakou se k ní choval.

„Těší mne, pane Horizonte, těší. Budu o tom vyprávět svému muži,“ pravila sešpulujíc rtíky, aby se ani trochu neusmívaly.

A poněvadž neviděla nikde příčinu, proč by s mladým mužem ještě déle stála na chodbě a jelikož se mimo to blížila čtvrtá hodina a ona posud neměla bábovku nakrájenou, uklonila se trochu naivně a chtěla odejít.

Pan Julius ji však zadržel, jak se dalo očekávati od tak znamenitého seladona, jakým byl.

„Nehraje milostivá paní na piano?“ tázal se, červenaje se nad svou vlastní nestoudností.

„Ach, ne. Proč?“

„Byl bych se nabídnul zahráti si s milostivou paní čtyrručně, to tedy odpadá. Kdyby však jste si přála něčeho ke čtení —“

„Ach děkuji, věru. Můj muž má tolik knih, že je myslím ani za celý svůj život nepřečtu.“

„Ani to tedy ne. A jakým spůsobem tedy mohu zajistiti si, že s milostivou paní ještě někdy se setkám?“

Při této smělé otázce otevřela opět paní Celestýnová široce oči a zadívala se na sličného umělce. Potom pravila trochu zdlouhavěji:

„Navštivte nás, prosím. Můj muž jest vždy od čtyř hodin doma, nejdeme-li na procházku totiž.“

Pan Julius po tomto naivním pozvání opět hluboce se uklonil a díval se za krásnou paní, kterak ztrácí se v zatáčce chodby, tisknouc macíčka od janovické maminky k svým prsům.

⁂

Pan Vratislav Celestýn byl velice klidný a pořádný člověk, který neměl snad ani jediného zlozvyku, což zvláště u otce a maminky paní Kláry padalo náramně na váhu, když se o ni ucházel. Ostatně i jinak byl skutečně ušlechtilý muž, poněvadž spojoval v sobě mnoho výtečných vlastností a znamenitých snah. Jeho čelo bylo vysoké a bílé; barva jeho tváří zdravá; jeho vysoká, statná postava měla do sebe ještě dosti svěžesti a noblesy. Ostatně byl teprve třiatřicet roků stár, což není zajisté mnoho. Muži v jeho stáří bývají nejlepšími manžely, poněvadž nemají ještě příliš mnoho rozumu a také nemají už rozumu málo. Nestali se ještě z nich puntíčkáři, ale také přestali být už větroplachy. Radila bych každé dívce, aby si vzala muže třiatřicetiletého, pokud to ovšem může být.

Mimo to bylo patrno, že pan Vratislav Celestýn zamilovává se teprve po svatbě do své sličné choti jak se patří a to mohlo býti snad nejlepší zárukou jejich společného štěstí. Ostatně nebylo to ani jinak možno uvážíme-li všecku roztomilosť paní Kláry a všecky její půvaby. Ti dva lidé v pravdě oslňovali druh druhá a vzbuzovali u sebe na vzájem horoucí obdiv. Pan Celestýn, který neočekával od své choti mnoho, alespoň ne příliš mnoho, byl překvapen, kterak se klamal nehledaje u ní pranic zvláštního a pranic povznášejícího.

Teprve teď dovedl oceniti všecko, s čím v ústrety mu přicházela tak vnadně, tak prostoduše a tak opravdově. Nemýlím-li se, nevšiml si nikdy před tím, že má Klára nejrozkošnější rtíky pod sluncem a že v jejích očích spočívá mnoho kouzla. Miloval ji také celou duší a myslím, že jen velice nerad odcházíval od ní do školy, kde mu připadalo vše tak suchopárným. Z postavy jeho ženušky zdál se prýštěti lahodný, venkovský vzduch, vůně lesů a luk, v jejích očích bylo jako kus jezera horského a ve zvuku jejího hlasu spočívala velká část té božské, úchvatné hymny ptačí, která nás tak opojuje, jsme-li sami s tou přírodou vroucí a smavou.

Panu Celestýnu zdálo se, že utrhnul si skutečně kus nejvzácnější přírody a přenesl si ji do Prahy, do toho velkoměstského pessimismu, do té dusné atmosféry, do toho moderního zoufalství. Pokládal sebe za nejšťastnějšího člověka a bylo už jako jisté, že paní Klára jest na nejlepší cestě podmaniti sobě svého chotě pro celý život.

V tom čase počal je, ty mladé šťastné lidi, navštěvovati pan Julius Horizont, krásný jejich soused, s tou oduševnělou bílou rukou, kterou dovedl si hladiti vous tak neodolatelně, tak koketně, tak božsky. Praha skutečně má sta takových neodolatelných novověkých polobohů, kteří přijímají hold vědouce, že ho také svrchovaně zasluhují. Ach, kdybyste je viděli! Ty rytíře s nyjícím okem, blouznivým i vášnivým, s tou ubledlou mučennickou tváří, s těmi rty sálajícími a vážnými, s tou lehkou graciésní chůzí, s tím velkým nehtem a prstenem se smaragdem na malíčku! To jsou v pravém smyslu slova mužské sirény, ti muži s povždy bezvadným nákrčníkem a manžetami, s jednoduchou hůlkou, s kterou dovedou hráti si tak nenuceně, tak dětinsky a roztomile, s květinkou v kabátové dírce, tak bezvadní, tak obdivuhodní, tak sklíčení bezúčelností života a při tom tak výbojní, vždy vítězící, vždy sebevědomí a nebezpeční.

A pak ta jejich elegance, lehkosť, pružnosť v hovoru! Nikdy nejsou v rozpacích, nikdy překvapeni, nikdy poraženi!

Hlas jejich je měkký, lahodný, vroucí. Co chcete víc? To úplně postačí, aby prošly řadou dívek a žen vztýčeni, neraněni, zanechávajíce za sebou různé oběti v satinových živůtkách a francouzských polobotkách.

Jakým způsobem odůvodnil Julius Horizont vůči profesorovi svou první návštěvu, ani sama nevím.

Paní Klára přijímala jej velmi roztržitě. Byla tak zcela zaujatá svou domácností a svými starostmi, že považovala za zločin věnovati jedinou chvíli něčemu jinému. Sedávala také podle svého chotě dosti mrzuta a naslouchala jedním uchem, co vypravoval ten nezvaný host o počasí, politice, divadle, o dámách, o plesích, o rolnické otázce. Tu a tam pohodila hlavinkou, oprášila ručkou kabát svého chotě na rameni a složila si ruce do klína s nejkomičtější, ale také nejzoufalejší resignací.

Pan Horizont obracel se s otázkou velice často k milostivé paní a ona odpovídala vždy stejně, usmívajíc se, krátce a chladně:

„Ach ano! — Možná! — Co mohu říci? — Nestarám se o to! — Ovšem — Nepřemýšlela jsem ještě o tom. Víte to bezpochyby líp než já —“

A najednou z ničeho nic obrátila se ku svému muži, vjela mu ručkou do vousů a ptala se ho velice něžně:

„Chceš opravdu dnes řízky k večeři, Vratislave? Mám k nim dát vařené švestky?“

A přece pan Celestýn byl od nějakého času hrozně nepokojný.

Ostatně, věru, ani paní Klára nebyla tak zcela klidná, jak se zdála být a její rozpačitosť ve chvílích, kdy pan Celestýn se na ni nejpronikavěji díval, nemohla mu nikterak ujíti. Mimo to zahlédl jednou, že paní Klára nemá dopjatý živůtek, což nepovažoval za nedbalosť vůbec, ale za nedbalosť ku své osobě. A to už byly tři měsíce svoji.

Patrně octla se paní Celestýnová na zcestí.

* * *

Jednoho dne zastihl ji pan Julius Horizont samotnu, ač nebyl-li tím vinen dlouho tajený úmysl.

Mladá paní otřela si rychle ruce o první utěrák, který nalezla, poněvadž přebírala právě brusinky, odložila spěšně svou širokou kuchyňskou zástěru a uvedla hosta do salonu, který byl její pýchou, neboť pokud se pamatovala, neviděla nic podobného v Janovicích.

Nabídla mu fauteil z tmavozeleného pliše a sama usedla si na divan, dávajíc při tom velký pozor, aby chovala se co nejspůsobněji. Na jejím zlatém vlasu hrál si úzký paprslek odpoledního slunce a dodával mu překrásného lesku. Bílé, teplé ruce měla složeny v klíně, ponědž nevěděla, co jiného s nimi počíti.

Nedovedla také nikterak utajiti, že přichází pan Julius nevhod, ačkoli se náramně přemáhala, vědouc, že něco podobného nepatří k dobrému vychování. Pan Julius díval se na ni, jakoby byl opojen jejím rozkošným obrázkem, a měl sto chutí vyvésti větší hlouposť, než k vůli které vlastně přišel.

„Milostivá paní jako včelka neustále pracovitá!“ pravil s tím tajemným, vzrušeným hlasem, který zdá se tolik zatajovati.

„Nejde to jinak, nemůže to být jinak, skutečně,“ odpověděla paní Klára s úsměvem.

„Mám rád bílé, jemné, pracovité ručky — směl bych vám je snad políbiti?“

„Vždyť nepracuji nic pro vás, hahaha! Proč byste je líbal?“

„Ach, nesmějte se, milostivá paní. Váš smích je právě tak ukrutný jako rozkošný. Poslouchal bych jej věčně, třeba by ta ukrutnosť jeho mne zničila.“

„Můj muž chce, abych byla vždy hodně veselá.“

„Nepozorujete, milostivá paní, že od nějakého času hraji pozdě do noci na piano? To jsou moje vzdechy, mé tužby, má beznadějnosť —“

„Ne, neslyšela jsem posud. Chodíváme spat už o deváté. Hrajete snad ještě dřív?“

„Budu tedy hrát dřív, neboť si přeji, abyste mě slyšela.“

„Ach, nerozumím tomu věru! A pak můj muž chce, abych mu neustále něco vypravovala a při tom ani poslouchat nemohu.“

Paní Klára hodila okem po velkých nástěnných hodinách a spozorovala, že jsou už tři hodiny. Její muž měl přijíti o čtvrté a ona hodlala do jeho příchodu ještě napsati důležitý, veledůležitý list, s kterým nemohla již déle odkládat. Octla se tím v zimničném napjetí, které odráželo se tak zřejmě v její hezounké tvařičce, že nebylo nikterak možno, aby znamenitý pan Julius ho nepostřehl. Ten moderní dravec povšimnul si ho skutečně a vyložil si je, co nejlépe mohl.

„Milostivá paní!“ pravil, nahýbaje se přes stůl k ní blíže, „milostivá paní, důvěřujete mně trochu?“

„Ach, ovšem, jakž bych nedůvěřovala? Co tím chcete říci?“

„Mnoho, milostivá paní, velmi mnoho. Nevím, mohu-li se odvážiti všecko říci?“

„Bude to dlouhé?“

„Jste tak nepokojná! Nezapírejte, milostivá paní, že mi nedůvěřujete úplně —“

„Jsem nespůsobná, vím to,“ pravila Klára zardívajíc se. „Avšak považte, pane, chci ještě teď psáti list, o němž můj muž věděti nesmí a zbývá mi jen málo času —“

„Mám snad odejít, milostivá paní?“

„Můj bože, počínám si zajisté hloupě!“ zvolala malá venkovanka všecka rozčilena; „ale odpusťte, pane, — jindy budu hodně spůsobná, věřte, že to také dovedu. Přijdete zase, viďte? Ach, nemyslete, že vás chci urazit! Vidím vás vždy velice ráda, i teď, kdyby to bylo možné —“

Pan Julius se vzchopil. Na jeho krásném obličeji nezměnil se ani tah, z čehož bylo patrno, že skutečně doufá přijíti jednou ve chvíli vhodnější. Uchopiv malou ruku paní Celestýnové, políbil ji rychle dvakrát za sebou a odešel mrštným, elegantním krokem.

Za malou chvíli potom seděla mladá ženuška u psacího stolu svého muže a psala následující list rukou chvějící se a oko majíc divukrásně zamlžené:

„Předrahá maminko!

Jsem velice šťastna. Na štěstí mém se pranic nezměnilo. Dnes jsme měli k obědu zadělávané telecí s knedlíčky a můj choť byl se mnou velmi spokojen. Je vždycky se mnou spokojen a já sobě nic jiného na světě nepřeji. Avšak, maminko drahá, ty sem musíš přijet! Jen neříkej, prosím Tě, ne! Je to nutné, je to nutné! Dostávám velmi často závrať a nemohu nic jísti. Nespím celé noci starostí, což přece pochopíš. Nevím, co si mám počít, ačkoliv tomu všemu dobře rozumím. Nedávej tento list čísti tatínkovi, prosím Tě. Píšu jej, aby Vratislav nevěděl. Jak mu to mám říci? Přijeď, maminko! Ty jistě s ním dovedeš o tom promluviti. Spoléhám se na Tebe; jinak bys udělala moc nespokojenou

Svou vděčnou dceru

Kláru.

Schovej tento list před tatínkem! Nezapomeň!“

Právě paní Klára dopsala veledůležitý svůj dopis, k němuž nepotřebuji snad podávati žádných výkladů, když ozval se v předpokoji hlas pana profesora Celestýna, který pravil k služce:

„Byl zde někdo?“

„Pan Horizont, milostpane, před malou chvílí odešel.“

Po těch slovech vešel pan profesor do své pracovny. Byl nadmíru bledý, což u něho stávalo se dosti zřídka.

Jsem přesvědčena, že nehodlal se hned podívati na svou mladou choť, avšak pohyb, s kterým schovávala bílý list, byl příčinou, že rozčilení jeho dostoupilo nejvyššího vrcholu.

„Kláro!“

„Už jsi doma? To jsem ráda. Chceš hubičku ode mne?“

„Ne.“

„Ne?“

„Chci ten list, který skrýváš — ten list!“

Pan Celestýn oddychoval tak těžce a jeho obličej byl tak strhaný, že paní Kláře klesly ruce, při čemž tajemný lístek pro janovickou maminku upadl na podlahu, aniž se o to ve svém leknutí trochu starala.

„Vratislave, ty jsi nemocen,“ zašeptala, nemajíc síly učiniti jediný pohyb, anebo krok.

„Ten list!“ opakoval však znova resolutně pan Celestýn a sehnul se po něm. Paní Klára klesla do lenošky, zakrývajíc si tvář, na níž vzplanul náhle ohnivý ruměnec.

A pan Celestýn popošel k oknu, aby si vše přečetl. — —

* * *

Bylo to v měsíci červnu jednou okolo deváté hodiny večerní, když z pokoje páně Horizontova zavzněly hlučné akkordy nějakého pochodu. Paní Celestýnová byla tím velice znepokojena, neboť právě uspala svého šestinedělního kloučka a obávala se, že ho to probudí.

„Františko,“ pravila tudíž polohlasně do kuchyně ku své janovické služce, „musíš k němu dojít! Řekni, že nám chlapeček usnul. On jistě přestane. Byl vždy tak zdvořilý.“

Za chvíli bylo v prvním poschodí úplně ticho; jen pan Celestýn se svou ženuškou si ještě šeptali.

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech.**

(Pokračování.)

Václav dlouho nořil zraky dumné v úval a vísku . . .
Jasněji létly duchem rozkošné výjevy dětství,
však stín stesku mizel též z útroby více a více:
Jak by to byl z. delší jen toulky domů se navrátil,
málem zdálo se mu. Svízelná dosti a trudná
pouť byla tam cizinou, jíž bloudil v dusnu a bouři,
však doma teď zase jest, kdež strázní může zapomnít,
odpočinout a tiché štěstí minulosti najíti.

Štěstí dob minulých? — hlas teskný zavzněl opětně —
Marných vzdej se tužeb — to štěstí navždy uvadlo!
Téměř nezměněný sice rodný kraj tebe vítá
a v něm též milené osudem zachovány bytosti:
matka, otec, — ač sešli věkem, však v dobrotě, lásce
stejni posud — s nimi povědomé též tváře nejedny,
k nimž tvá víže paměť dávné upomínky blažící,
v nichž snad najdeš i teď, čím vábily dítko a chlapce —
Avšak — co jsi ty sám?! Jen troskou z dálky vracíš se,
lepší půle žití do bezedna ti navždy zapadla,
máj ti minul krásný, snů jitřních kouzlo uprchlo.

Pravda, že máj pominul; však léto tu ještě životní
— hlas těšivý zase dí — sic léto bez úrody zdárné,
léto chudé a suché; však sil ti pozůstalo dosti,
útěchy, léku hledat ve plodné práci poklidné,
snad že i květ nejeden ze zprahlé vykvete půdy . . .
A v duchu Živsově zas důrazná kmitla otázka
starce faráře: Jaký tvůj cíl? Co nadále si počneš?
Pátralť pouze dosud, jak jařmo setřásti nechutné,
a když setřeseno, v dům otcův jedna myšlénka
vedla ho jasně jenom: Tam nejdřív odpočinouti,
sebrati síly nové, než příští vytkne si dráhu.
Ve směsi matné jen zámysly se míhaly nitrem
a z nich pouze jeden se hmotněji někdy probíral,
vábě ho žitka zlatem, do klidné dvorce selauky,
kdež by rolí si hleděl, neunavný otce pomocník.

Teď v jasnosti živé tato představa zářila myslí:
výjevy orby, setí, okotěšný žatvy obrázek,
pásmo poklidných dnů ve zdárné práci plynoucích,
návraty pod večerem za cvrčků hudby miloučké
ke krovu družnému, z něhož oblaky dýmu sivého

v záři večerních par krb vlastní vábně vysílá —
Snadno druhý též krb dům otcův může obejmout,
až by družku milou syn hodlal sobě přivésti,
jež by mu se skrání dum temných sháněla stíny . . .

Václav bezděky zrak zase upjal na střechu farní
v chat Velemínských střed; tam do vzduchu krystalového
bílý kouře chochol z nízkého pjal se komínu
a v duchu Václav zřel pod ním se čiperně otáčet
čisťoučkou kuchyní půvabnou postavu dívčí,
jíž dech plotny vřelý rměncem šarlatu krašším
zžíhá líce milé, v nichž jemné důlky se hloubí — —
Živsa rukou máchnul, jak sám sebe chtěl by pokárat
a sny dětinské smést; vzdech bezděky ze rtu se vydral.

V tom jeho blíže pohled k obrostlé tůni zabloudil,
pod ním právě patu příkrého srázu myjící,
jímž tu padal k dolině chlumu ostroh rozložitého,
kam bludné po lesích dnes Václava toulky zavedly.

Tam dole nad tůní tmavolisté spřádaly olše
soumrak zasmušilý, leč skoulí v pokrovu hustém
slunce paprsk veselý v tu skrýši pokradmu zalétal,
pruh zlata jednotlivý v tuto šeř vetkávaje aspoň
a zdobě jím balvan, jenž v pokraji tůně se výšil,
kryt zelení mechovou, v úhledných kapradě krajkách.
Balvan teď sloužil za sedadlo junému rybáku,
na prutu jenž dlouhém vlas tenký k tůni ukláněl,
stíhaje klidně zrakem brk s korkem volně plovoucí
na hladině zšeřené. Ač režná sláma klobouku
tvář jeho nakloněnou zakrývala pod střechu širou,
nad níž střemchy haluz květná stuhu krášlila modrou,
přec po klobouku, šatech ze světlé látky lehounkých,
po vlase jasnorusém, v prstencích k šíji plynoucím,
po zjevu mládce celém i po volném sportu rybáckém
Václav uhádnul hned, že to Bohdana Výhoně zastih'.

Jak naň shůry hleděl, tyto mozkem táhly myšlénky:
Ký to život jalový ve hříčkách, zádumě líné,
bez plodu květ prázdný, ač v pestrém lesku planoucí!
Mládeži arci věnem lesk obraznosti čarovný;
avšak jestliže duch jen v marné nádheře této
na plano rozkvétá — když skvoucí barvy pohasnou,
nať zbude pouze holá neb hořké otravy sémě — —
Práce, ty's úděl náš! Zas jasně v okamžiku tomto
poznávám cenu tvou. Ba, tebou jen zdárně zakvétá
krása i síla mladá, ty v stáří útěchu dáváš!

Od kraje dál udicí švihnuv teď vzhůru pohlédl
Bohdan, Živsu zočil, jak hříšník silně se zarděl
a sňav rychle širák, mimovolně s balvanu povstal.

Smeknul Živsa také a zvykle rybáka se tázal:
„Dobře po ránu berou?“

„Jen ze zvyku čas tu zabíjím
a spíš lelky chytám než kapry, okouny a mřínky,“
Bohdan v rozpaku děl, zaplótaje kol prutu rychle
žíň s prázdnou udicí. Pak nástroj v houštině ukryv,
stezkou vzhůru se dal, jíž Václav k tůni zamířil.

„Na pravo lépe!“ volal, jako kamzík skákaje výše.
„Neb tuto houštka trnův, k tomu srázná cesta je příliš.“

Sám však mrštně trním po příkré stráni se drápal
a stih' výšiny dřív, než k úklonu Živsa sestoupil.

„Na pravo cestka tuto se sklání volně zatáčkou;
bez nesnáze po ní za mlýnem dojdete lávky
a k Velemínu potom vede rovná přes pole cesta —“

„Přijměte dík, však cesta moje k Velemínu nemíří;
chtěl jsem pouze sejít k vám v rokli tu vábně tajemnou,
spatřit rybky třepot, na osudném háčku visící,
— ač je mi, přímo povím, lov každý málo po mysli,
an mi jeví, jak pevně vězí též v útrobě lidské
dravčí pud krvavý, ten hrozný přírody zákon,
že tvor živ je, vesel, ze zhouby a trýzně jiného —
však přece líto mi jest, že vaši jsem zábavu přerval.“

„Zábava nesvůdná, však mám věru výběru málo.
Z jizby a zahrady sem rád někdy po ránu vyklouznu
a zde chvíli sedím s udicí v ruce, četbu na klíně
neb jen volně při tom svým pouštím uzdu myšlenkám.“

„Ó věru krásnější as těžko nalézti společnost
nad myšlénky juné,“ dí v jemném úsměvu Živsa.

Bohdan mlčky jenom širokou sňal se lbi pokrývku,
snad, by zakryl červeň, jíž poznovu líce zaplály,
střemchy haluz hloub za stuhu vetk', s čela vláhu si otřel,
jíž tam chůze rychlá do stráně vyloudila příkré
a vlasu houšť uhladiv, zas pokryl témě širákem.

Živsa jinam hovorem zabočil: „Znám tůni tu dobře
z dávných let. Jako hoch jsem nad ní často sedával,
božsky se bavě rejem hmyzu lehkým po ploše vodní,

pestré vážky letem, též rybky chytávaje někdy —
víc žádné v rodném okolí mě nevábilo místo,
jeskyni vyjma malou, kol houští šípku zarostlou,
jež kdesi výše, tuším, na chlumci se onde ukrývá.“

„Znám ji také a smím-li se vám jako vůdce nabídnout,
za chvílenku malou k ní dojdeme po zmolu tomto.“

Václav s díky přijal úslužnou mládce nabídku
a s ním vzhůru se bral po stráni ve výmolu šikmém.
Ve předu Bohdan tíh', před Živsou někdy pozorně
zdvíhaje větve keřů, jež místy zavíraly cestu.
Tak dostihli posléz výstupku stráně plochého
pod vrcholem skalním, kde skrovné jeskyně otvor
šípků bodlinatých zelení pochmurně se černal.
Nad ním skromně trčel na vřesném skalky vrcholku
kříž prostý, březový, pouvadlé vínky nesoucí.

„Místo v pravdě lepé — tož zejmena později v létě,
když toho šípčí houšť kol jícnu šerého uvíjí
růží věnce planých, jichž červeň pěkně se liší
od bělavého skalí. A skvostná vskutku vyhlídka
odtud po kraji kol ač místem rozhledu brání,
peň doubků semotam neb habřina výše vyrostlá;
však za to obruba jich příjemné stíny upřádá
a zvyšuje, chrání té pustiny kouzlo tajemné.“

Tak hovořil Bohdan, zrak s výstupu do kraje hrouže:
Nejblíž z hloubi kynul rozkošný dol Velemínský
v ladném věnci chlumů; přes nižší z těchto vrcholků
úvaly zřel jsi jiné, v nich doubravy, lány a vísky
a vzadu hor dalekých bledomodré obrysy lehké.
Avšak Živsa zatím, odchýliv houštinu šípků,
v jeskyně nitro vešel. — Jak těsným teď se mu zdálo,
kdežto hošík vídal v něm skalní komnatu divnou!
Prázdno a pusto bylo v tom temném prostoru, nízkém:
plíseň na stropu jen, dole vlhká půda i trusky
a v těch drobničké leda někde ulitky plžíků,
zdobné, proužkované, kdysi obdiv chlapce budící.

„Těsný pouze brloh,“ jun prál, když z jeskyně Václav
zpět po chvilce vyšel. „Di sotva pravdu podání,
že zde za dávných let poustevník sídlo si obral.“

„Pravda, brloh,“ muž přizvukoval. „Však dosti tu místa
pro mdlou trosku žití i vzdušné postavy vábné,
jichž vírem duhovým duch zlý askéty pokoušel.
Snad že i vám chvílí v šerotajném úkrytu olší

tam dole nad tůní nějaké fantasma podobné,
povětrná nějaká sylfida se vábně jevívá,
nožkou průsvitnou v květu vodní růže stojící —
že snad marně potom brk s korkem šíleně tančí
a s vlasinou i prutem snad rybka by mohla upláchnout.
Arci že spolku nemá s ďáblem žádného ta kráska,
spíše nebes bleskem v andělském půvabu zářic.“

Jak žertem toto Živsa mluvil; leč Bohdanu v líce
ostře hleděl; kol rtů sarkasmu se úsměv ovíjel.

Zasmáním nuceným své Bohdan rozpaky zastřel;
tvář zpola odvrátil, trn smítaje v rouše uvázlý.

Václav pokračoval: „Ba, snadno si možno pomyslit,
že zjev sylfy oné neb rajské lépe bytosti,
ač hvězd záře samá, původ má s části pozemský,
v luzných tváře tazích nápadnou jevě podobnost
se stvořením jedním, jež s vámi pro útěchu bydlí
v údolu bídy a slz, ba i možná dosti na blízku...
Pravda-li jest? Vždyť lásku mladou tak lehko uhodnout!“

Bohdan ještě mlčel, trny z roucha vybíraje dále;
avšak náhle pravil, zrak vážně na Václava upřev:
„Aj, chcete žerty tropit s city blouznícího mladíka
a kdyby důvěřivě svoji hruď před vámi otevřel,
pěknou zábavu mít z jeho zápalu nezkroceného?!
Směšna zajisté vám nerozumná láska jinošská,
jež nedbá světa kol, bez rozvahy srdce unáší
v ráje opojných snů, nechť marna je veškera touha.“

Zvážněv stejně nyní, po chvíli mu odvece Živsa:
„Ó nikoliv! Mně směšna není ona láska mladistvá,
ten zemského luhu květ božský, nejspanilejší
Znám ji také, znám bouři citů rozkošně opojnou —“

V odmlčení náhlém v myšlének tůň se pohřížil
a zmlžený svůj zor jak ze sna do dálky upíral.

(Pokračování.)

* * *

Z východní Afriky.

Časová črta.

I.

Jak z kroniky denních událostí světových známo, zuří tou dobou ve východní Africe, na „německém“ kolonialním území naproti ostrovu Zanzibaru, pravidelná výbojná a odbojná válka mezi kolonialním (naverbovaným) vojskem německým, kteréž sesíleno jest najatými žoldnéři plemene afrického, a mezi tamějšími domorodci, kterýmž se v Evropě ovšem říká „povstalci“ a kteří od Arabův vedeni a podtají od „věrného přítele a spojence“ Němcův, sultána Zanzibarského, stále podněcováni jsou. Veliké, dosud za všemohoucí považované Německo jest tím strženo do exotické výpravy, kterouž z počátku jenom „mravně“ podporovati chtělo a poněvadž nyní každý podnik německé říše sám sebou již pozornost celého politického světa na se obrací, sledují se i dotčené zápasy na východoafrickém pobřeží všude s jakýmsi interessem a zasluhují tedy, abychom si jich i my poněkud povšimli.

V posledních letech zmocnila se veliké části německých politiků a národních hospodářů nebývalá dříve touha po zámořských osadách a jejich agitace, podporována velmi vydatně hospodářskou tísní, kterouž i Německo citelně postiženo jest, docílila takových úspěchů, že se záhy ku praktickému provádění jejich projektů přikročilo a kolonisační výpravy pořádati se začaly. Většina veřejného tisku začala totiž na jejich podnět hlásati i důkaz prováděti, že Německo nynější vhodné doby použiti musí, aby si v nevykořistěné dosud Africe rozsáhlé kolonie získalo, a poněvadž se k těmto „kolonialním politikům“ zcela rozhodně přidaly také některé veliké časopisy, u nichž politika říšského kancléře vždy podporu hledala a jí také co nejvydatnější měrou vždy docházela, byl theoretický boj v Německu rychle rozhodnut a sám kníže Bismark, který z počátku na tyto „africké agitace“ velmi vesele pohlížel, musil posléz obecnému proudu se podrobit a jakožto representant státu s osadáři ku společnému dílu se sdružit.

Začátek německých kolonisačních pokusů učiněn, jak známo, v nehostinné, pusté a smutné zemi Namáků na jihozápadním pobřeží africkém, kterážto zem však veliké bohatství kovů v nitru svém chová a proto za velmi vděčný předmět výboje se považovala. Potom zabrán a osazen bohatý Kamerun uprostřed západního pobřeží, pak vztýčena německá vlajka na velikém, obrovského rozvoje schopném ostrově Nová Guinea a posléz stanuli němečtí osadáři na východoafrickém pobřeží naproti Zanzibaru. Tato poslední výprava osvědčila se jako nejobtížnější a konečný osud její není dávno ještě rozhodnut. Území, o něž tu jde, jest asi tak veliké, jako celé Německo i s Rakousko-Uherskem dohromady a jeho trvalé osazení

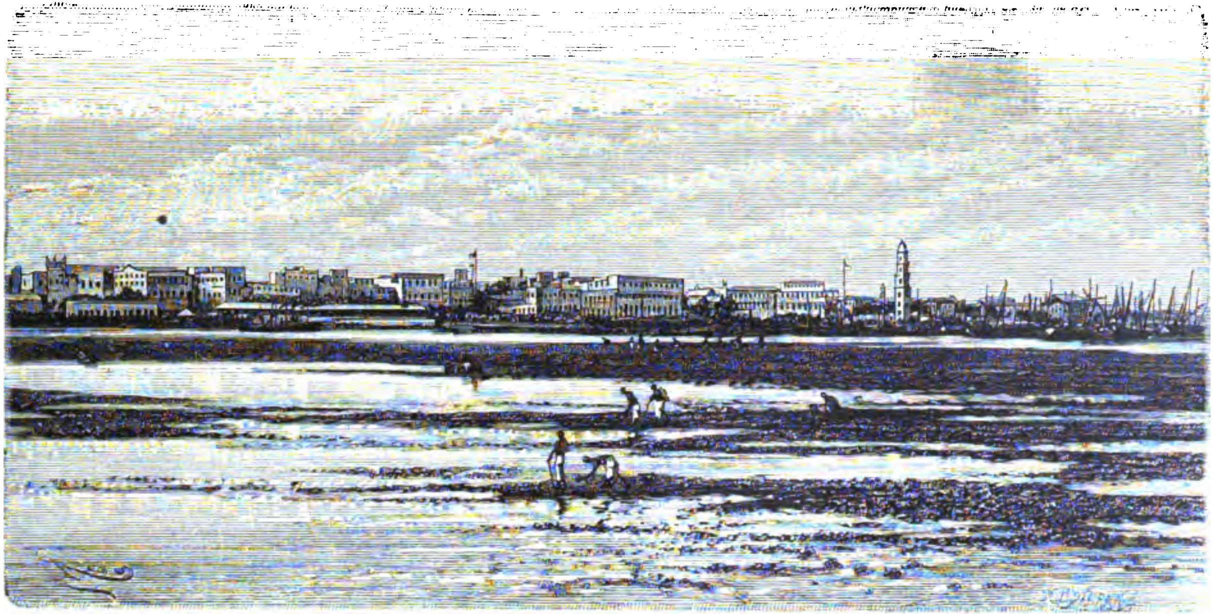

Město Zanzibar.

prohlášeno za žádoucí nejenom z důvodů hospodářských, než i z pohnutek čistě lidských a kulturních. Ba těmto mravním motivům dávána při odůvodňování výpravy přednosť a v celém téměř německém tisku nemluvilo se o východoafrické výpravě jinak, než jako o posvátném jakémsi tažení na potlačení příšerného obchodu s otroky v oněch končinách a na utvrzení vzácného díla civilisace v zemích rovníkových.

Veliká „Východo-africká společnosť německá“, kteráž se byla za tím účelem zřídila, přikročila čile k dílu a podporována několika válečnými loděmi německé říše obsadila rychle rozsáhlé pobřeží naproti Zanzibaru a veliký kus k němu přiléhající pevniny, celkem areal asi 16.000 čtverečních mil, a jala se toto kolossální území svým spůsobem kolonisovat.... Byly ovšem doby, kdy conquistadoři pomocí jenom několika set vojáků zabrali a na Španělsku trvale závislými učinili celé veliké říše tam za mořem, jako byly Mexiko a Peru, ale ty časy už minuly. Novodobí pruští conquistadoři, kteří se byli na východoafrické pobřeží vypravili, aby tam ohromný kus země obsadili, rychle podmanili a výnosnou osadou učinili, měli asi úspěchy svých španělských předchůdců na zřeteli, neboť vybrali se na to velké dílo s prostředky docela nedostatečnými a setkali se s odpůrcem, kterýž s moderní střelnou zbraní zrovna tak obeznámen jest, jako Prusové sami, a jemuž nepřející konkurrenti Pruska podtají všelikým spůsobem naddržovali a nepochybně dosud naddržují.

Celý východoafrický podnik německý byl špatně založen. Bez obchodních stanic, kteréž by mu byly, jakožto zřízení domorodému lidu prospěšná, půdu připravily, bez dostatečné zásoby peněz a se zbraněmi. kterýmž se anglické a francouzské odpážnice Arabův docela vyrovnají, začala si společnosť za všelijakou drobotinu evropských výrobků od tak zvaných „sultánů“ s velmi pochybnou autoritou zakupovati různá území a celé státy, jejichž obyvatelům arci ani nenapadlo, aby těchto fiktivně nabytých práv nějak šetřili a to tím méně, ježto oni sultáni nikterak povoláni ani zmocněni nebyli, aby práva ta zadávali či prodávali.

„Dokud společnosť na tom přestávala“, napsal loňského roku na podzim očitý svědek jakýsi do německých listů, „že na čtrnácti rozptýlených stanicích houfec mladých důstojníků a úřadníků ve dřevěných srubech udržovala, nedělali domorodci žádných obtíží. Dopřávali těm mladým lidem míru, aby z lodí navežené kasární zásoby klidně pojídali, ba pomáhali jim za peníze a dobré slovo také tu a tam při zakládání zahrádek a pěstování zeleniny. Ale jakmile „společnosť“ skutečnou svrchovanosť vykonávati a svých „práv“ užívati začala, začali také domorodci zcela jinak na věc se dívat a místo klidné kolonisace nastal krvavý rej.“

Štěstí bylo ještě, že začala společnosť, jaksi na zkoušku, svou svrchovanosť vykonávati nejdříve na pobřeží, kdež ze zadu německými válečnými parníky chráněna byla. Společnosť nechala své nitrozemní stanice prozatím zaniknouti a uzavřela v dubnu 1888 se Zanzibarským sultánem zvláštní nájemní smlouvu ohledně mořského pobřeží, kteréž svrchovanosti tohoto panovníka bylo podrobeno.

Touto smlouvou přenechal sultán Said Chalifa, svrchovaný pán na Zanzibaru, německé společnosti na padesát let správu všech přístavů, jež v popředí německých osad se nalézají a jaksi branami jsou, jimiž se skrze deset mil široké pobřežní pásmo sultanátu do některých společností zaujatých území vchází. Společnosť měla v prvním roce za náhradu 5 procent úhrnného výnosu na účet sultánův pracovat, kdežto náklad na správu obnosem 250.000 mark sultán byl povinen uhraditi. Dle výsledku tohoto zkušebního roku měl se stanoviti obnos, kterýž by se nadále sultánovi jakožto nájemné odváděl; avšak společnosť vyhradila si právo, ponavrhnouti každého třetího roku jiný obnos pachtu. Společnosť měla touto smlouvou převzíti zároveň také celou zemskou správu v ohledu policejním a soudním a vykonávati všechna tato vladařská práva jménem sultána. Všechny veřejné budovy, všechna nikomu nepatřící půda, lesy, právo dolování, jakož i právo vypisování daní přešlo touto smlouvou na společnosť.

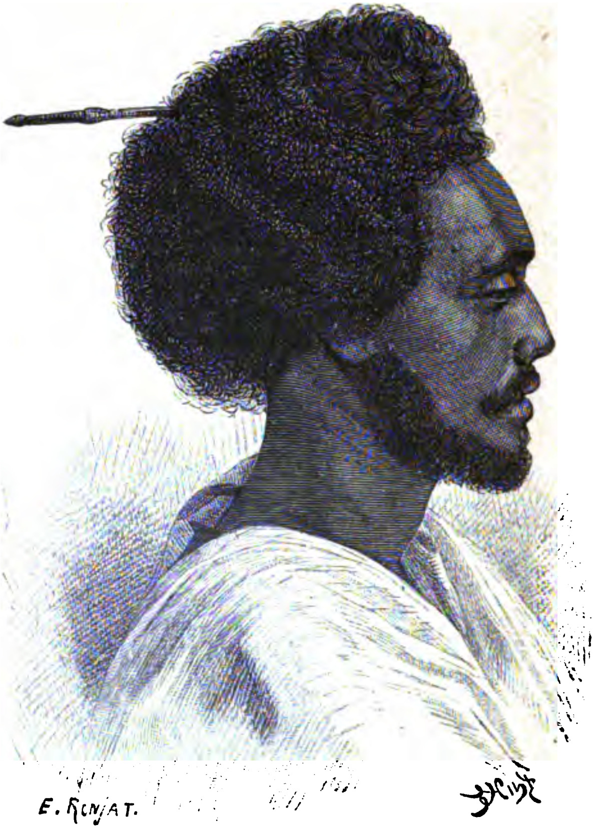

Náčelník z východoafrického pobřeží.

Tato se Sajdem Chalifou uzavřená smlouva byla pro Společnost zajisté velmi výhodna, ale měla tu velikou chybu, že domorodci, jichž se týká, při ní nebyli súčastněni.

Koncem srpna minulého roku vztýčila společnost na čtrnácti místech mořského pobřeží naproti Zanzibaru německou vlajku zároveň s vlajkou sultánovou, avšak již tu zdvihl se na několika místech tuhý odpor domorodců a když pak společnost cla vybírati začala, propukla krvavá vzpoura a to nejen proti společnosti, nýbrž také — aspoň na oko — proti Zanzibarskému sultánovi.

Nejprv udeřili domorodci na stanici východoafrické společnosti v Bagamoju. Německá válečná loď „Leipzig“ súčastnila se v boji dělovou palbou a vyslala na jedenácti lodicích na břeh ozbrojené mužstvo, kteréž po delším zápasu útočníky dále do kraje zahnalo. Ale tím nebylo pranic získáno, neboť nyní propuklo povstání na celém 90 mil dlouhém, od společnosti obsazeném území. Z ostrova Zanzibaru povoláno na pomoc sultánovo vojsko, avšak ani to nepořídilo nic. Vrchní velitel sultánova vojska, general Mathews, byl z Pangani zahnán, obyvatelstvo prohlásilo všude, že neuznává a neuznávalo nikdy práv, jež byl sultán Němcům postoupil, udeřilo všude na německé stanice a zahnalo nebo povraždilo německé úředníky. Porážka východoafrické společnosti byl úplná a nezdar její dokonalý. Již dne 4. října 1888 oznámil německý generální konsul ze Zanzibaru říšskému kancléři knížeti Bismarkovi, že se „pokus východoafrické společnosti, usaditi se za spolupůsobení sultána na zanzibarském pobřeží, úplně ztroskotal a že společnost v nynějším stavu svém nikterak již není s to, překonati obtíže, kteréž se jí v cestu postavily“ .... Kníže Bismark ponavrhl na to — jak známo — za účelem, aby autorita Zanzibarského sultána na východoafrickém pobřeží obnovena byla a otrokářskému obchodu tamějších Arabův přítrž se učinila, blokádu čili sevření vzbouřeného pobřeží loďstvem evropských velmocí, kteráž se také skutkem stala, ale bojům Arabův a domorodců proti Němcům nikterak ještě konec neučinila. O těchto bojích přinášejí anglické a německé depeše stále více nebo méně spolehlivé zprávy a budou je asi dlouho ještě přinášet.

Ještě než fiasko východoafrické společnosti v Německu známým se stalo, totiž dne 11. září m. r. prohlásilo ve Wiesbadenu zasedající představenstvo německé kolonialní společnosti, že jest v německo-národním interessu nutno, aby uspořádána byla výprava s úkolem: docíliti pošinutím německých stanic ve Východní Africe žádoucího spojení s Eminem pašou. A ihned na to rozproudila se nová čilá agitace od města k městu.

„Emin paša musí dostat posilu!“ hlásáno po všech vlastech německé říše, a volání toto setkalo se všude s mocnou ozvěnou.

Kdo jest Emin paša? Muž smělý, muž znamenitý, muž vysoce zasloužilý. Veliký apoštol kultury v „černém dílu světa!“ Rodem Němec. Emin paša, kterýž byl jakožto lékař do Egypta přišel a jehož cestovatelské i organisátorské nadání u Angličanův záhy patřičného ocenění došlo, obdržel velmi čestný a lichotný, ale za to také nad míru obtížný úkol, aby jakožto vladař spravoval rovníkové země, jež byl Švýcar Munzinger paša vydobyl a podmanil. A Emin paša dostál tomuto úkolu znamenitě. On osvědčil v ovládání těch podivných národů na rovníku neobyčejnou obratnosť a když pak velikou revolucí tak zvaného „falešného proroka“ čili Mahdiho celé nitro Afriky vzbouřeno bylo a obrovský Sudan nebývalými dosud boji zmítán byl, vykonal Emin paša jakýsi malý zázrak. On udržel svou provincii v míru a klidu, ačkoli kolkolem děsná litice vzpoury a „svaté války“ rozpoutána byla a vlny tohoto mocného hnutí se všech stran do jeho hranic mocně bily a tloukly. Jak často hádalo, ba tvrdilo se, že příval mahdistického hnutí Eminovu říši splavil a toto vzácné dílo civilisace v niveč obrátil, a on zatím Emin paša s trochou svého vojska statečně se obhájil. Všechno, co byli Angličané v Sudanu zřídili a vykonali, padlo a bylo s povrchu smeteno tím velikým orkánem

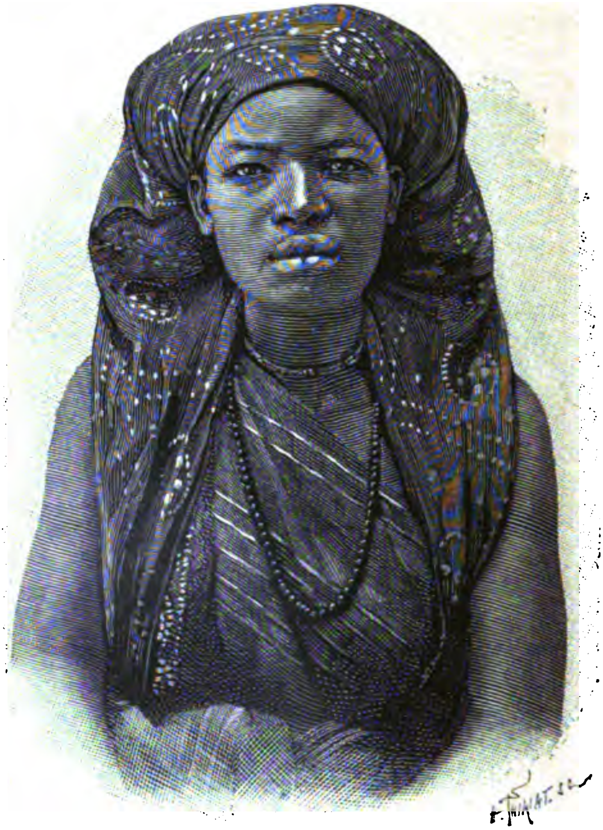
Dívka z východoafrického pobřeží.

jejž byl „falešný prorok“ kouzlem své osobnosti rozpoutal, jenom Emin paša ubájil svého panství tam dole na rovníku!

Obývá úhlednou chýši ve Vadelaji a žije jakožto učenec a vladař život nad míru prostý. Od celého vzdělaného světa naprosto odloučen, koná s obdivuhodnou vytrvalostí svůj civilisátorský úkol dále, ačkoli Angličané, když byli v Sudanu všechno ztratili, i jeho státu úplně se zřekli. Emin paša nechce svého místa opustit, aby země jeho nepropadla krutému bezvládí, on chce pevně vytrvat, až zase Evropané přijdou a jiný vladař jej vystřídá. Slavný cestovatel a organisator africký, Stanley, byl od anglické vlády k němu vyslán, aby ho vyprostil, ale Stanley dorazil minulé zimy, po nesmírných svízelích a útrapách, ztrativ skoro celý svůj evropský a ozbrojený průvod, téměř beze všech prostředkův k Eminovi do Vadelaje. Stanley znal nyní již bezpečnou cestu, kterouž Emina odvésti mohl a odvésti chtěl, ale Emin paša rozhodně odepřel. Kdyby byl Stanley přivedl muže, kteříž by se byli v další provádění Eminova úkolu uvázali, byl by se Emin do Evropy navrátil, ale poněvadž se to nestalo, zůstal na svém místě.

O několik měsícův dříve, než se tato schůze slavných afrických badatelů udála, zřídila se v severním Německu zvláštní společnosť pro vypravení expedice na pomoc Eminovi pašovi a výkonný výbor této společnosti svěřil řízení výpravy premierlieutenantovi Wissmannovi, kterýž byl v uplynulých letech velké části africké pevniny procestoval a při tom jakožto muž statečný a organisátorským talentem nadaný se osvědčil. Říšský kancléř kníže Bismark byv od výboru řečené společnosti o podporu pro zamýšlenou výpravu požádán, odpověděl, že přeje podniku tomu všeho zdaru, že však předem již odmítnouti musí všeliký nárok na příspěvek z prostředků říšských.

Když pak povstání ve východní Africe pokus východoafrické společnosti úplně na zmar přivedlo a říšská vláda německá za nutné uznala, aby sama officielně do akce zasáhla a utrpěnou tam porážku německé vlajky novou válečnou výpravou odčinila, požádán Wissmann od říšského kancléře, aby se v řízení této výpravy uvázal, kteréhožto vyzvání Wissmann arci uposlechnouti musil.

Tím zbavena „výprava pro Emina pašu“ své nejlepší síly a vůdcem jejím stal se dr. Peters. Výprava konečně zahájena, avšak Anglie stala se pojednou na ni žárlivou a začala jí činit všemožné překážky. Pod záminkou, že blokáda východoafrického pobřeží všeliký dovoz zbraní do Afriky zakazuje, zabavil anglický admirál Freemartle Petersův parník „Neära“ a tato konfiskace byla teprv nedávno anglickým námořním soudem zrušena.

Německý spolek pro Eminovu výpravu usnesl se, že svolá obrovský meeting čili tábor přátel Eminovy výpravy, kteréžto shromáždění proti anglickým úkladům na úkor výpravy protestovati a nad nimi svou nevoli projeviti mělo. Avšak vzhledem k cestě císaře Viléma do Anglie bylo svolání tohoto táboru i ostatních meetingů odročeno. Anglická vláda, kteráž byla Eminovu provincii dříve úplně v šanc vydala, chápe se jí nyní opět a chce ji úplně do své moci dostati jakožto východiště nových snad výprav a podniků. Když pak císař Vilém do Londýna zavítal, vznesl na

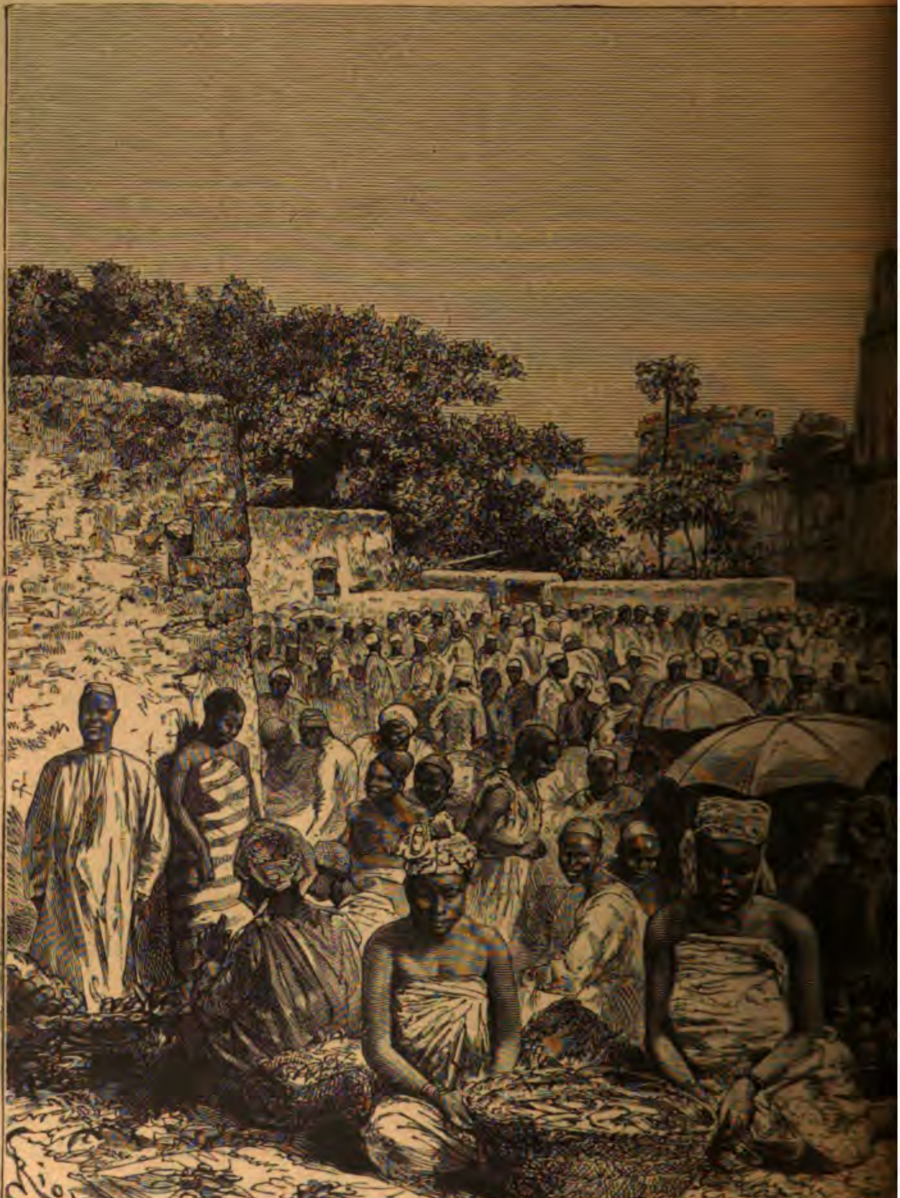

Ovocný

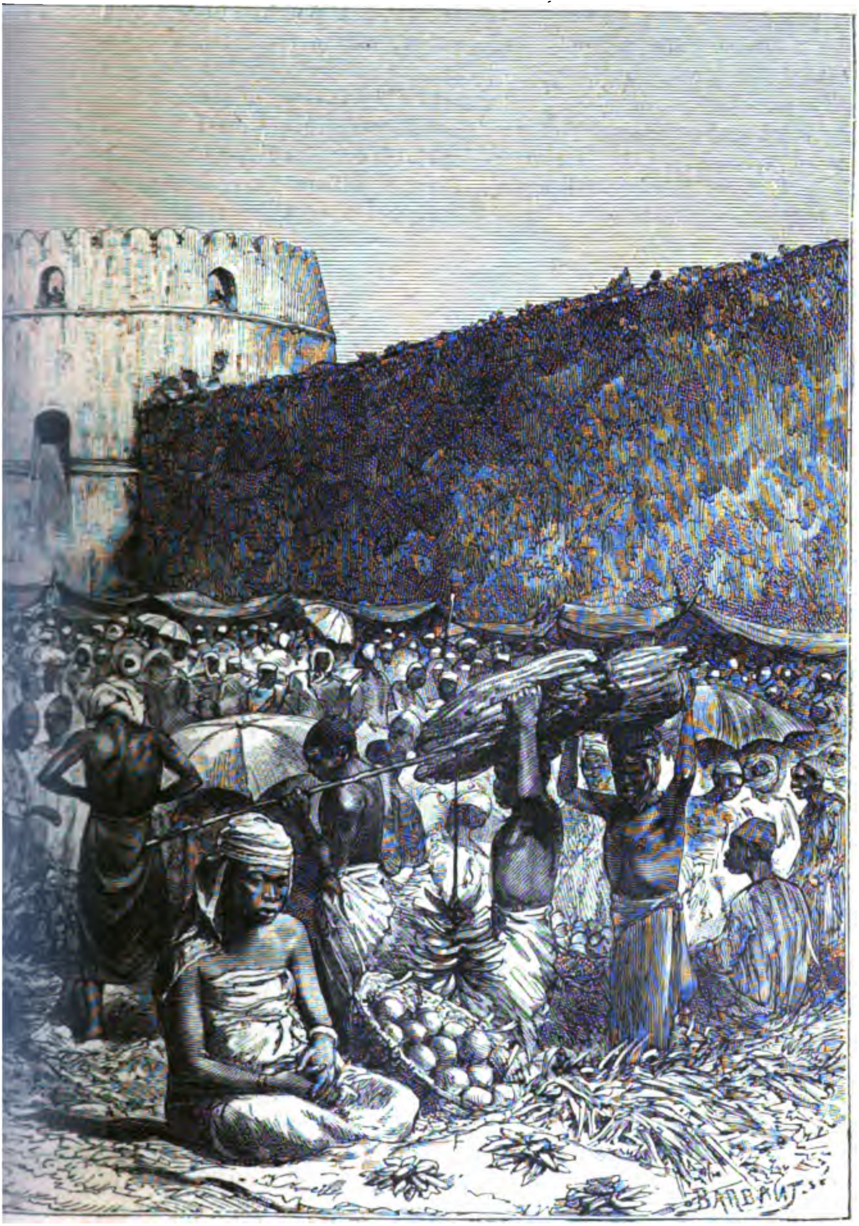

baru.

ního řídící ministr anglický, lord Salisbury, zcela určitou žádosť, aby Eminova provincie z obvodu německých interessů a podniků docela byla vyloučena a říšská vláda německá usiluje nyní, aby svým hlavním časopisem politickou neprospěšnosť výpravy k Eminovi dokázala a výbor Eminova komitétu k naprostému upuštění od zahájené již výpravy přiměla. Ježto pak, jak se obecně tvrdí, za Vilémova pobytu v Londýně mezi vládami anglickou a německou jisté úmluvy pro případ evropské války učiněny byly, bude Eminův komitét asi nucen, tomuto ohledu na zahraničnou politiku říše celý projekt svůj v oběť přinésti a takž hrozí německé výpravě do Vadelaje úplný zmar.

V Žiravce.

Národopisný obraz z haličské Rusi.

Nakreslil **František Řehoř.**

(Pokračování.)

Pouze v šesti obcích okresu mají k disposici stříkačky k hašení ohně, pročež okresní výbor vložil 13 jiným obcím do rozpočtu příspěvek na stříkačku. V pojišťování vypadá to ještě smutněji: sotva čtvrtina hospodářů v okresu pojišťuje se proti ohni, dost hustě u naší Slavie, která pro Halič a Bukovinu ustavila generální jednatelství ve Lvově.

Ze čtyř obcí došly okresního výboru zprávy na oběžník v příčině hubení chroustů, oč zejmena děti mají zásluhu. A v těchto 4 obcích zničilo se chroustů 2160 litrů za rok. Prostřednictvím okresního výboru 15 obcí odebírá sůl z erárních zásobáren v Bolechově a v Dolině, čímž ušetří za rok přes 5000 zl., ježto v obchodě přijde jedna hrudka této soli nejméně o krejcar dráže. Ušetřená summa rovná se více méně nákladu spojenému s vydržováním úřadnického apparátu téhož okresního zastupitelstva. Ku povznesení řemesel v okresu přispěl okresní výbor tím, že dva tkalcovské učně vyslal ku zdokonalení se v tomto oboru do tkalcovské školy v Hliňanech a v Kopčině na svůj náklad s nadpolovičným příspěvkem zemským. Když by tito tkalci po vyjití ze školy tkalcovské vrátili se domů do Jaryčova a založili tkalcovský spolek, okresní výbor zavazuje se jim opatřiti na svůj náklad tkalcovský stav moderní konstrukce za tím účelem, aby tkalcovství v tamější krajině se povzneslo. Podobně vyhovělo se v Žiravce Vasilu Tučypovi žádajícímu za podporu ku zdokonalení se v hrnčířství v Toustém na Podolí, aby je po té mohl provozovati v rodišti.

Pod dozor okresního výboru spadá okresní záložna s obmezeným ručením, která půjčujíc pouze 25 zl. na jitro a nikdy dvě stě zlatých na jedno hospodářství, nepodporuje lehkomyslné dělání dluhů. Za částku

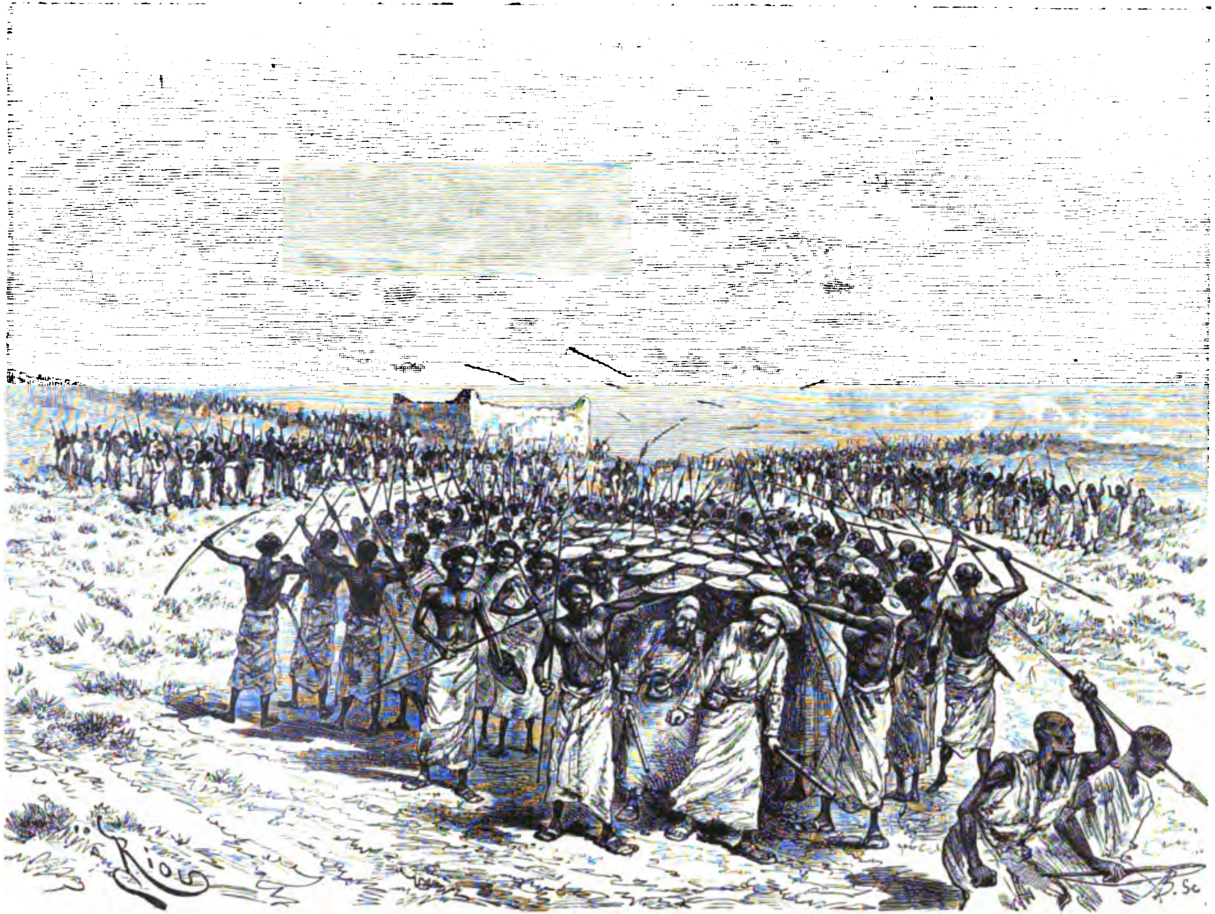

Cestující pod ochranou východoafrických domorodců.

jednoho sta zl. okresní výbor předplácel polské a rusínské časopisy pro školy a obecní čítárny ve svém okresu. Toť asi v stručnosti činnosť okresního zastupitelstva za jediný rok. Z uvedených pokut a důtek Žiravky netýká se žádná, tedy úřaduje dle intencí této autonomní vlády a snad o nic méně správně vyhovuje úřadům zeměpanským s pominutím jednotlivců a okresního soudu. Inventura obecního jmění v Žiravce vykazuje 57 jiter užitečné a 39 jiter neplodné půdy, dále obecní dřevěný špýchar v ceně 100 zl. a školu oceněnou na 530 zl. Skapitalisovaná cena práv a privilejí na dvěstěnásobný roční důchod rovná se sumě čtyř set zl. Žiravka jest majitelkou státních papírů v ceně 1250 zl. a fond pro chudé dosahuje 457 zl. Cena obecního nářadí a movitostí činí 46 zl. Nyní uvedeme několik cifer z obecního rozpočtu. Důchod z polí vykazuje 66 zl., procenta z dlužních úpisů a z hotovosti činí 14 zl., z práv a privilejí 20 zl.; obecní přirážka obnáší 888 zl. summou ani ne 1000 zl., z kteréž částky pohlcuje 192 zl. administrace, 62 zl. daně a ekvivalent a 732 zl. škola.

Žiravku se 174 popisnými čísly řadím mezi vesnice lidnatější. Chaty jsou si v ní podobny a ničím neliší se od chat z okresů vzdálených. Zámožný hospodář staví si obydlí větší, než pouhý bezpolník a rovněž hospodářské budovy vynikají u něho prostranností i svým počtem. Leč sloh jest všude táž škatule se slaměnou čepicí. Po stavbě bychom tedy Žiravku nepoznali, ale Žiravčany už po kroji. Obojí pohlaví hřeší proti běžné modě, oblékajíc na dlouhou platňanku o půl kratší kacabajku, u nás řekli bychom kabát na svrchník, nebo v zimě touž kacabajku na kožich jednou tak dlouhý. Žiravka nepáchá takovéto krojové hříchy samojediná, avšak jinde jest tím vinno počasí ku př. za deště kožich obracejí srstí na vrch, aby nepopraskal, a podobně činí ve mlýně s černou beraní čepicí, aby se nezaprášila. Ostaňme na chvíli při kroji. Kdežto se v okolních vesnicích nosí sukně různých barev, děvčata žiravecká, jakoby si byla řekla, vesměs kupují si kartoun červený, jen vzorkem někdy se různící. Po sukni opět poznáme holky ze Žiravky, jsou-li pohromadě, třeba když jdou procesím někam na pouť. Tuť by církevních praporů ani vynášet nemusili, vždyť řada děvčat za nimi jest hotový prapor červenobílý. Ta běl, to jsou jejich plátěné kacabajky, zase u všech stejné. Inu radosť se na ně podívat! Kartoun nepřečká sukně plátěné, pročež se i ty hojně nosí a nejen v Žiravce, také v jiných stranách, avšak pro naši krajinu jsou specialitou Žiravčanek, hlavně pro všední den a pokud je sukně zánovní, vycházejí si v ní i do cerkve na mši. Děvčata si v těchto dymkách či malovankách nějak zvláště libují. Jsou stejné látkou i vzorkem a z téže dílny malárů. Napoprvé mne uvedly v omyl, až jsem ty holky podezříval, že si je navzájem půjčujou. Vrtěla hlavou, — no, už jsem to té jedné pověděl a přidržel si ji pak, aby mi řekla, kde se u nich malované sukně berou.

Malbě sukní věnují se židé. Dvakrát do roka zachází malíř do Žiravky povzorkovati plátna na sukně. Hospodyně jsou o jeho návštěvě brzy zpraveny a přicházejí do krčmy, v níž malíř dílnu rozložil, s kusy pláten na jednu, dvě a více sukní pro sebe a dcery. Malířův krám obsahuje černou barvu ze sazí a lněného oleje a několik párů desek dře-

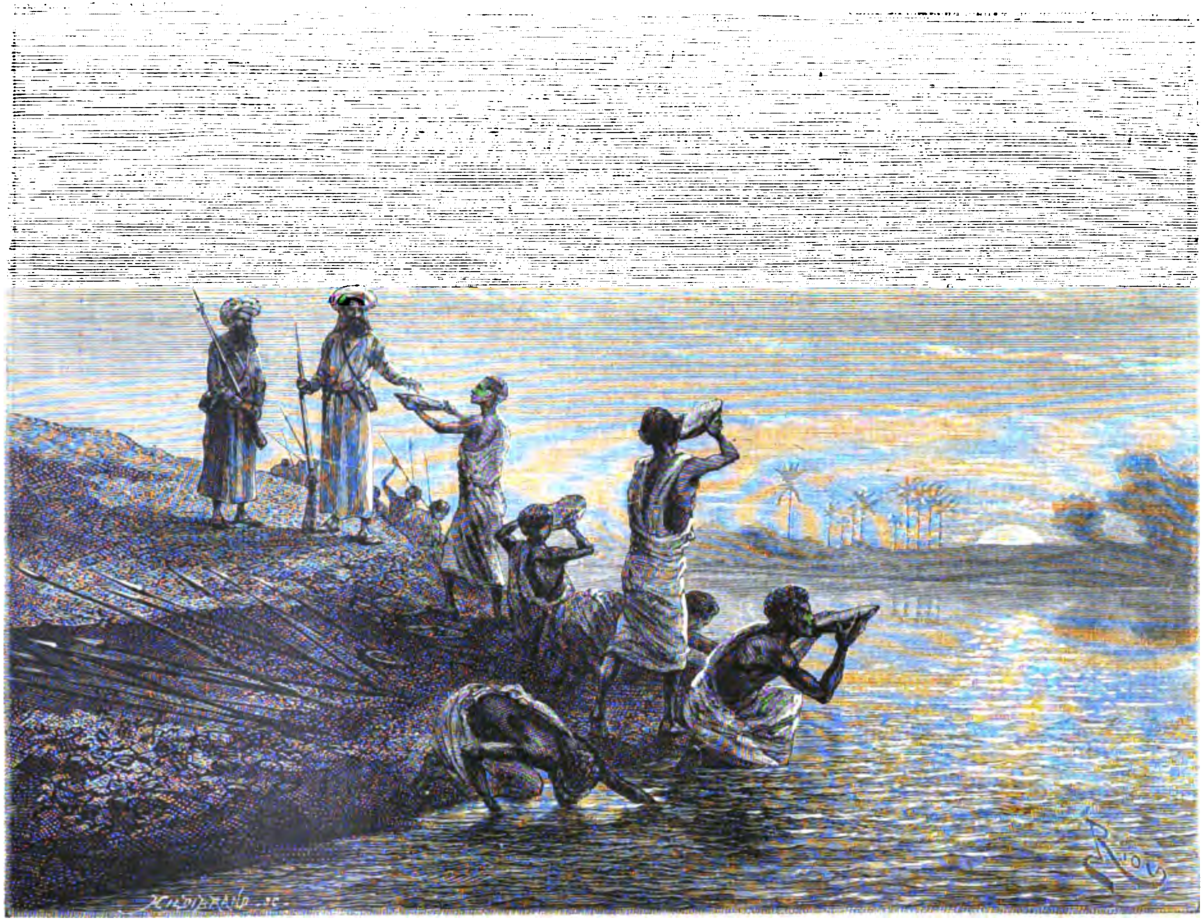
Hildibrand sc.
Riou

Žízeň!

věných, do nichž jsou nožíkem vřezány všeliké vzorky. Tu popíšu aspoň jeden: Sukně jest čárovaná po délce, ne silněji přezmenu z homole cukru a linie ty jsou na prst jedna ode druhé. Mezi dvěma liniemi a s nimi rovnoběžně běží řada teček, v sousedství následujících dvou linií řada kroužků, opět řada teček, pak zase kroužky a nejinak dále. Matici žid natře barvou, obrátí na plátno a přejede po ní dřevěným válcem v náhradu za lis. Trvanlivosť malovanek hospodyně si chválívají, vydržíť sedm, ne-li více let. Ani šátky na hlavu nenosí jinde tak plachtovité, jako v Žiravce. Po takovém se pozná žiravecká ženština vdaná. Jsou z bílého kupovaného plátna v ploše při nejméně 1□°, mají cípy červenou nití karmazinovou vyšívané s ornamenty, jež ne vždy sluší míti za národní. V Žiravce vyšívají dovedně asi čtyři ženské, avšak nákresy pod výšivky dávají si zhotovovat a u podobného hotovitele objevil jsem kupu příloh z modních časopisů, dle nichž vzorkář původní rostlinný ornament hodně pokazil. Vázání toho šátku jest zajímavo. Cíp, který visí se šátku na čepec vázaného, ženská přiloží řekněme na dýnko tohoto čepce, načež do cípu složený rantuch přehodí na hlavu, rohy jeho chvilku hladí a porovnavši je rychle mrskne levým na pravo, a pravým na levo za krk, odkud zdvihši je na temeni na uzel zaváže. Konce cípů z uzle čouhajících trčí jako rohy, jsou-li kratinké; jsou-li delší, splývají po hlavě.

Naši lidé, pomlouvají-li Žiravčany, říkají, že při hovoru čerstva pohybujou rty. O znamenité vyřídilce žen osobně jsem se přesvědčil. Dávno přednesly ti žádosť, když se teprve chceš tázati, co chtějí a tolikéž pohotově mají odpověď dosti správnou na krátké přemýšlení. Jednou ptal jsem se Žiravčanky na dělníka Ivana Musu ščo robyt a jak śa maje? Gramatickou správností jména a příjmění s českým přízvukem nepořídil jsem, žena nechtěla v Žiravce znáti člověka s tímto jmenem; až když jsem jí připomenul, že Musa jest zahorodnyk čili baráčník a pronesl slovo Ivan s přízvukem na I, rozbřesklo se jí. Konečně uhodnuvši rozradostněna ze sebe vyhrkla zahorodnyk-van? Můj jotový akcent zavinil u ní nechápavosť. Tohle je opět dokladem, jak si Žiravčané všímají, s kým blíže se stýkám a koho asi mohu u nich znáti. Přece v Žiravce každý třetí mužský sluje Ivan a ženská uhodla, kterého Ivana jsem myslil, ač Ivanů zahorodnyků jest tam několik. S Ivany drží rovnováhu Stefanové a z holek je skoro samá Marunka.

Nejtalentovanějším obchodníkem na Haliči je Arménec a po něm Žid, jak povšechně tu známo, ale Žiravčan předělá oba rafinovaností. Hned se dovíme, v jakém oboru. V Žiravce není dvora, který by méně majetnému lidu skytal postranní výdělek přípřeží. Aby tedy koně po celou zimu nelenošili, vynašli si Žiravčané náhradu dovozem dříví do Lvova. Prodlením času, když v dřevaření zdomácněli, počali dříví kupovat a vozit je na svou pěsť. Kupujou, kde se co dá, nejhojněji v pohraničných lesích tolčovských, sáhy už stavěné i kmeny, aby si je v sáhy spracovali. Jednotlivci do celozimního obchodování stačí 20—50 zlatých; peněžitý obrat za touž dobu jde mnohdy do set. Někteří prodávají dříví polenité, jiní štípou polena doma a z polínek vážou dvoukrejcarové otýpečky. Buď se jim obchody nedařili — míním ty, kdo vozí dříví sáhové — buď nemohli prodat, buď tak nebo tak, dřevaři přestali přivážet na trh, nikoliv na tržiště, kamž přijíždějí s večerem a obrátivše se týmiž ulicemi zvolninka, občas zastavujíce, vracejí se k domovu, jejž byli před dvěma hodinami opustili. Měšťan si už mne ruce, jak lacino koupí dnes palovinu, vida Žiravčany s plnými vozy na cestě zpáteční. Aha, myslí si, dříví prodat nemohli a domů ho přece nepovezou! V tom se ve venkovanech neklame a rovněž v tom ukázal se býti Žiravčan učedníkem nad mistra. Sokolím zrakem pátrá po žádostivých tepla za půl zdarma a jedva v šeru rozpoznal, kdo by koupiti mohl, nabízí plničký vůz. Dva hoši se stejně nekalým záměrem patří sobě v tvář. Pod pláštíkem tmy fůra zdála se vyrovnanější a prodej se podařil výhodně. Vyrovnání jest na fůře taškářsky bezvadné. Proto, že vůz súžil stáhnutím žebřínek, může na vezpod rovnati jen po jediném polenu po délce. Druhá šidba vězí v polenu vstrčeném mezi klanice popříč. Hromada polen z prostředku také musí scházet, aby se tam vešly obrok a kožich, na kteréž rekvisity sedá popříč vozu ke koňům pravým bokem. Kupující podvodnou manipulaci při skládání neobjeví, teprvé po několikerém napálení stává se opatrnějším a dříve se dřevařů ptá, nejsou-li ze Žiravky. A milí dřevaři? Zaprou bez uzardění, Bohem se zaříkajíce, že jsou z Tolčova, odkud bývá dříví nejsušší.

Za mokrého podzimku jízdě do lesů žiravečtí dřevaři se vyhýbají. Tam by to ještě šlo, ale nazpět s métrem nevyjedeš. My náhodou měli ke dvacíti sáhům vyrovnáno na dvoře. O tom dřevaři věděli a že je dříví na prodej, vyčenichali. I zkoupili tedy sáh po sáhu a ještě se poptávajíce, když jsme už neměli ani polena. Tenkrát se nám povedlo zbaviti se zásoby za slušnou cenu doma.

V Žiravce při poslední konskripci dvě rodiny přihlásily se k obcovací řeči polské. Žiravčané jim říkají Mazuři, ježto na Mazurách mají rodiště. Tito Poláci přivandrovali do Žiravky v hodnosti řemeslnické a příchodem svým přispěli k vývoji dnešní, už rozhlášené mravnosti tamějších děvčat.

Z počátku je kněz nehodlal v osadě trpět, jak se povídá. Ale oba byli ševci a těch v Žiravce nebylo. Každý pracoval pro sebe a u koho robil, u toho spával. Stalo se, když robili v chatách, kde měli dcery na vdaní, tyto nocehovaly u sousedů, pokud ševci nebyli o číslo dále. Když při jedné došlo se ševcem na zasnoubení, po druhé ohlášce spávala už doma u rodičů. Tak to žiravecké holky praktikujou až podnes. Na vzdor tomu, že ševci jsou už v místě trvale usazeni, přece z jara a na podzim svobodní tovaryšové ševcovští z Kulikova, hnízda široko daleko ševcovskou dovedností proslulého, přicházejí s kožemi a náčiním do žiraveckých chat.

A teď o botách, jak je šijou ševci kulikovští. Podešvy mají přišity a podpatek, jehož nemají, nahražuje na prst vysoká a do půl centimetru tlustá železná podkovka, súžená na vzor podkovy koňské a připevněná k podpatě třemi hřebíky. Tak vypadají boty zimní. Aby měkká, pod koleny neohrnutá holeň nesedala, cpou do ní kolem lýtka tvrdou žitnou slámu. Žiravčan tyto třízlatové boty na podzim obuje a chodí v nich do jara. V létě obouvá boty z jarmarku a chasníci zvojanštělí nebo hospodářové zámožní drží na boty německé, jež vídají na švábských kolonistech. U nás by jim přezděli kanony; za ně Žiravčan považuje každou botu, jejíž tvrdá holeň je sešita ze dvou půlek a má laple, které nejsou u volné boty národní, obouvající se nad míru lehce.

Na Michala, tu neděli před sv. Kateřinou, Žiravka slaví prazdnyk či pouť. Okolní prazdnyky jsem bezmála všecky schodil, Žiravka mi ostala do prazdnykového programu na rok Páně 1887. Žiravecký prazdnyk tkví mi v čerstvé paměti, pročež mohu o něm podati zprávu přesnou, avšak s trpkým sklamáním pro milovníky posvícenských hodů. Nedomnívej se, vlídný čtenáři, že jsem na rusínská posvícení nebo pouti, vše jedno, chodíval k vůli okatým koláčům a stehnu pečené husy se zelím. I toto! Tak labužnicky stoluje se v krajině ze slovanských zemí nejslovanštější. Čtenář se domyslí. Právě v den prazdnyku vítr rozptýlil chmury, jež hrozily mému záměru povodní. V listopadu má člověk právo, podívati se slunci do očí a takové kouknutí vyhnalo mne z útulné jizby popoledního klidu s ekonomem do Žiravky. První potkaná platila dvěma lidem ze vsi našinecké. Ti také musí býti všude. Nešli „jako Rusín z prazdnyka“. Přísloví to platí o podnapilých, a v tom stavu sousedé naši nebyli. Jednu záminku vzal jsem si k rozhovoru s nimi, tu totiž, že od nás nepáchne do Žiravky živé duše na prazdnyk, a tady potkáváme zrovna duše dvě. Sami mě podobně kdysi informovali. Pravda, na novo potvrdili mou výčitku, leč oni si prý vyšli do Žiravky na službu boží do cerkve, a to volno každému. „Zdrastvujte!“ a nechali jsme je jíti.

První naše všimnutí před Žiravkou platilo chlapci napájejícímu roztoulané kravky při samotinkém roubení studánky. Tuto stafáž štěkot z prvních chalup zabarvil na tuze všední, neposvícenskou a jedině dvě ženské na lavičce tuším před čtvrtou chatou z kraje věstily známku obratu k lepšímu, jenž opravdu nastal, když o něco dále míjeli jsme vyložený krám židův. To jeho vyložení skoro za namočení péra nestojí; asi bečku jablek po plachtě na zemi rozkoulených obstupuje hejno pohlavně míchaných dětí, malých i vysokých. Kousek odtud stál židův vůz s jablky a preclíky. Hodil jsem okem po ženské, hrající sobě s dítkem před chatou a po té po návsi kromobyčej pusté a tiché. To v jiných vesnicích pozoroval jsem čilejší ruch a slavnější náladu, ač jedna z nich prazdnyk slavila za krutó zimy, kdežto dnes slunko jakoby se jen a jen zakoukalo do Žiravecké návsi.

(Pokračování.)

◆

První buditelové bulharští.

Píše **Jos. J. Toužimský.**

II.

Jest tomu právě sto a padesáte let, kdy v horském městečku Balkánském, Kotli či turecky Kazanu, spatřil světlo světa Stojko Vladislavov, pozdější biskup Sofronij, pod kterýmž jménem proslul v dějinách národního znovuzrození bulharského a literatury bulharské.

Hluboko skryt mezi strmě vystupujícími zelenými horami rozkládá se Kotel v krajině plné horské vláhy na pahorcích po obou březích bystrého balkánského potoku. Jméno své bulharské i turecké má od polohy své; tvoříť se strmými kolem vrchy skutečnou kotlinu. Jako Gabrovo, Kalofer, Karlovo a některá jiná města bulharská tak i Kotel ostal útulkem vědomí bulharského; ve všech snahách a bojích národních vidíme Kotel v první řadě zápasníků. Kotlenští, přímí, stateční a zbožní horalé nevynikali ani tak orbou neb sadařením jako ovčářstvím a vlnařským průmyslem, ovšem v prosté jeho formě, jak i jinde v horách balkánských jej nalézáme. Že náleží mu čestné místo mezi městy bulharskými, dokazuje již velký počet mužů, kteří zde se zrodili a vynikající pak úlohu bráli v dějinách a veřejnosti bulharské. Kotel jest nejen rodištěm Stojka Vladislavova, ale i Vogoridů či Bogoridů, pocházejících z rodiny Stojka Vladislavova, kteří nemalé jmenovitě zásluhy si získali v dlouholetém i těžkém zápasu bulharského národa za samostatnosť církevní, a z kterých známý kníže Alexandr Vogoridi byl prvním vládcem Východní Rumelie. Zde narozeni byli i proslulý Petr Berovič či Beron, jenž o školskou literaturu a obecné školství získal si velké zásluhy, kapitán Jiří Stojkov Mamarčov, jenž za války ruské 1828 a 1829 a pak 1836 o svržení tureckého jha se zasazoval a 1849 zahynul, dále mnich Neofyt Bozveli, jenž první hlásal samostatnosť církevní a za to 1849 v žaláři na hoře Athonské zahynul. V Kotli stála i kolébka Ivana Koselského, generála ruského, Jiřího Rakovského, předního revolucionáře bulharského a známého spisovatele, i Gabriela Krestoviče, jenž stal se po Vogoridovi druhým a posledním generálním guvernérem vých.-rumelským, za něhož pak v září 1885 země ta sjednocena byla s bulharským knížectvím.

Dnes ještě uzounké uličky kotlenské, jimiž sotva koňmo projeti lze, dřevěné domy, dlažba z velkých, dešti vymletých a po každé spršce kluzkých kamenů připomínají rázu starobylosti, kteráž tím více v upomínkách a vypravování lidu se zachovala. Dnes vypínají se také kopule dvou chrámů nad červené střechy balkánského města, jež má i své školy bulharské a volně nyní může dýchati, zvláště od té doby, co Východní Rumelie sjednocena s knížectvím, na které Kotel hospodářsky jest odkázán.

Před více než stoletím však, kdy Stojko Vladislavov svou činnosť zde rozvinoval, bylo jinak. Město mělo sice větší volnosť než ostatní končiny bulharské, náleželoť k tak zvaným vojenským místům, kterým vyhrazeny byly jisté výsady, jmenovitě samospráva, osvobození od roboty, výhradnosť, že žádný Turek nesmí se tu osadit, a právo nositi pestrobarevný oděv jako Turci, začež byla povinna vojensky provázeti vozbu sultanovu a v stájích sultánových konati služby. Avšak právě v minulém věku byl Kotel vydán jako na pospas vojům tureckým. Chrám sv. Petra a Pavla, jenž r. 1834 byl zbudován, stával jen jako chrámek na polo v zemi skrytý, aby moslemy neurážel a nedráždil. Školské vzdělání jakož i církevní správa ocitovaly se v rukou řeckých a jen prostřednictvím řečtiny mohl se Bulhar vzdělávati. Při tom násilí rozhodovalo v životě veřejném i soukromém. Proti němu nebylo odvolání ani ochrany. Veškeré staré řády říše osmanské braly v minulém věku za své a Turecko samo otřeseno ve svých základech drtilo se a v rozvalinách svých hrozilo pohrobiti národ bulharský, tak již zbavený veškerého politického a církevního života a v Evropě neznámý.

Nejosudnější doba stihla bulharský národ za života Stojka Vladislavova. Na severu povstal mocný činitel, Rusko, jenž živelní silou tlačil se k jihu a podvracel panství osmanské. Avšak Turecko žilo dosud u vědomí své světoborné moci. Doby, kdy půlměsíc s koňským ohonem vznášel se nad hradem budínským, nebyly ještě daleké a Turecko domnívalo se, že co ztraceno, může obnoviti. Povzbuzováno od královské Francie, jež žárlivě pohlížela na rostoucí moc ruskou, proti níž sama cítila se nedostatečnou, Turecko vzalo Polsku pod svou ochranu a prohlásilo slavně ve shromáždění divanu 4. října 1768 válku Rusku. Porážka za porážkou stíhala však Turky, až po šesti letech učiněn 10. července 1774 mír v Kučuk Kajnardži, jenž zabezpečil držení ruská na Černém moři a vliv ruský v Multanech a Valašsku. O čem Osmanům ani ve snu se nezdálo, že Rusko má válečné loďstvo a že by toto loďstvo stihnouti mohlo až do vod tureckých, to stalo se za války té skutkem. Ruské loďstvo pod velením Alexěje Orlova nejen připlulo k velkému zděšení do vod tureckých, ale loďstvo turecké bylo u Chiu od Spiridova poraženo a v zátoce u Česmy pak spáleno. Málo let potom, 1787, následovalo zabrání Krymu. Zatím chystala se nová rána, kteráž měla vyhladiti osmanské panství v Evropě. „Velká myšlénka“ obnovení byzantské říše bylo záměrem ruským, k němuž císař Josef II. ochotně podal ruku, chtěje si zabezpečiti držení západní části Balkánského poloostrova. Nová válka koncem r. 1787 rozpoutala se a trvala čtyři léta, až po smrti císaře Josefa Rakousko o sobě uzavřelo v dubnu 1791 mír v Svištovu a přistoupivši ku koalici protiruské spůsobilo, že i Rusko 9. ledna 1792 uzavřelo mír s Tureckem, kterýmž nedosáhlo sice svého cíle, nicméně rozšířilo svou moc na Dněstr a Kubaň a což hlavního, ukázalo, že ty tam jsou sny o světové moci turecké, že nikdy více nemůže býti Turecko hrozným Rusku.

Pravda, Rusko vítězivši na Kavkaze, Dněstru a Dunaji přiblížilo se k Bulharům, avšak Bulhary ještě neznalo. Měl-li někdo z válčení toho prospěch, byli to Řekové a menší měrou i Srbové. Pro Bulhary znamenaly války ty jen nevýslovnou bídu. Ze všech končin tureckých, nejen z Evropy, ale i z dálné Asie, Egypta, Tunisu, Tripolisu, Alžíru, zemí tehda ještě tureckých, hnaly se divoké proudy k Dunaji proti Rusům a později i k Sávě a Dunaji proti Rakušanům. Koně spahiů deptali nivy bulharské a janičáři, bašibozuci a všeliká bojovná čeládka osmanská rozvraceli dědiny a pronásledovali národ, kudy táhli neb prchali. Všude zkáza, zoufalství, útěk a co rozkacená lítice válečná nevyssála a nezničila, propadalo morové ráně a nákazám.

A jedva tyto bouře utichly, rozburácely se nové, horší předešlých. Pokořená tolikráte osmanská država ukázala se málomocnou i uvnitř. Proti moci ústřední, proti Cařihradu, povstávali koncem minulého věku živlové, kteří uchvátiti usilovali veřejnou moc, neb aspoň její část, což také na léta se jim podařilo. Mahmud paša Bušatlija stal se téměř neodvislým v Albánsku severním. Ali paša z Janiny činil tak opět v Epiru, odkudž moc jeho sáhala na Řecko a toskické Albánsko, velel svým vojskům a provedl zcela své zřízení, dokud neklesl více zradou než přesilou.

Hůře ještě bylo v Bulharsku, jež vydáno bylo křižovému ohni z dvou stran. Na severu byl to Pasvan Oglu, jenž ze sídla svého Vidina vládl celé končině severobulharské, a na jihu byli to Krdžaliové, kteří od východního pásma Rodopských hor, Krdžalska, pleníce a pálíce podmaňovali si města a dědiny a byli postrachem, kdekoliv se objevili. Přemnohé dědiny a města vydány byly na pospas tu Krdžaliům, a jestliže ti byli zatlačeni, opět Turkům, kteří neméně hrozně řádili v místech dobytých neb zaujatých. Po dlouhá léta vedli jedni s druhými krvavé boje. Jednou ti, po druhé oni měli vrch, vždy ale byli to Bulhaři, kteří musili platit řád a strádati.

A v době té beznadějné, bouřemi těmi štván, obracel k sobě pozornost prostý bulharský kněz Stojko Vladislavov.

Již mládí jeho, o němž ze Zápisek Stojkových se dovídáme, bylo velmi pohnuté. Bylo mu tři léta, když mu zemřela matka. Otec jeho oženil se po druhé, macecha byla však málo Stojkovi nakloněna, zvláště když měla i vlastního syna. V devíti letech počal chodit do školy, t. j. k duchovnímu, kde učil se řecky číst a psát. Prospíval velmi rychle. V jedenáctém roce věku zemřel mu otec a hošíka převzal bezdětný strýc jako vlastního a dal ho učiti řemeslu, nepochybně krejčovskému. Avšak i strýc mu zemřel 1756 a to stalo se sedmnáctiletému junu dosti osudným. Jako mnozí jiní Kotlenci i strýc jeho vedl obchod s Cařihradem, kamž právě toho roku byl prodal ovce. Mladý Stojko byl od věřitelů a společníků svého strýce vyslán do Cařihradu, aby vymáhal peníze na dlužnících, jelikož platil za vlastního syna. Vydal se na cestu, vrátil se však se slabou pořízenou. Cestou mnoho vytrpěl. Ač v mládí churav a sláb, vyvinul se na statečného a stepilého jinocha a to v Cařihradě uvádělo ho v nebezpečí, z něhož jen penězi mohl se vykoupiti. Při pořádání dědictví vycházelo na jevo, že strýc jeho zanechává passiva, za něž Stojko jako syn měl ručiti. Nemoha splatiti příslušný obnos, byl vsazen do vězení, kdež tři dni v železích byl držán z té příčiny, že chyběly domácí věci, jež by mohly sloužiti za zástavu na dluh. Teprve

22*

když příbuzní, kteří je rozebrali, zase věci vrátili, byl propuštěn. V osmnáctém roce přiměli ho příbuzní, aby se oženil. Nebohý mladík učinil tak v naději, že žena mu přinese štěstí pro život. Život jeho tím více však se zhoršoval, až posléze se rozhodl, že opustí domov a půjde za prací, aby vyživiti mohl sebe i rodinu. Vzdělání, jež si osvojil, zdálo se sousedům dosti značné. Právě přijeti měl biskup ze Šumnu; Kotlenští potřebovali duchovního a takž nabídli Stojkovi, aby stal se knězem, že biskup ho vysvětí. Tak se i stalo, 13. září 1760 byl Stojko vysvěcen a k podnětu starších ustanoven za duchovního v Kotli.

Stávalo se tak častěji, že obec sama starala se o duchovního, ku kterémuž cíli spůsobilého mladíka dala vzdělávati a zaplatila zaň poplatky řeckému biskupu, aby jej vysvětil, začež mladík zavázal se k duchovní správě v obci. Po dnes mnohá obec bulharská opatřuje si takto kněze.

Stojko Vladislavov byl v 23. roce věku, když nastoupil v Kotli úřad duchovní. Již první léta duchovní činnosti jeho svědčí, že Kotel byl ne-li probudilou osadou, aspoň poměrně co do národnosti zachovalou. Sem zavítal na cestách svých i Pajsij a zde ujalo se také jeho símě s hory Athonské rozsévané. Zde jeho spis o cárech a světcích bulharských a o velké minulosti národní nalezl úrodnou půdu. Stojko Vladislavov stal se žákem Pajsijovým. Vidíme, jak ujímala a jak živila se tu jiskra národního vědomí roznícená Pajsijem. Stojko dílo Pajsijovo přepisoval a sám duchem jeho prodchnut snažil se prodchnouti i jiné. Kotlenští podnes chovají jako vzácnou památku přepis Carstveniku Pajsijova z r. 1765 sdělaný vlastní rukou Stojkovou.

Jelikož církev souvisela i se školou a Stojko sám byl horlivým učitelem, můžeme si domysliti, kterak probouzel i národního ducha a národní cit v těch, jež seznamoval s potřebami vědění pro život. Jako duchovní měl zajisté vliv i na své okolí a to tím větší, ježto mluvil k lidu jazykem jemu srozumitelným, jazykem národním. Právě však tyto okolnosti vzbuzovaly mu mnoho nepřátel mezi duchovenstvem vůbec a podněcovaly proti jeho osvícenosti nevědoucí, pouze orbou se zanášející popy. Očerňovali, podezřívali a udávali ho u biskupa v Šumnu, Řeka, který z té již příčiny nenáviděl a stíhal vše, co podobalo se povznesení národního vědomí bulharského. Vždyť knihy, které Řek pálil a ničil, Stojko velebil, jazyk, který biskup zavrhoval, podřízený mu duchovní přiváděl k platnosti, mluvě k lidu v kostele a ve škole. Stav duchovenstva, jmenovitě nižšího, doby té a dlouho potom až do doby nejnovější, kdy Bulhaři vybavili se z pout řeckých, byl úžasně nízký. Přemnozí neznali čísti ani psáti a toliko za peníze zakupovali si fary od řeckého biskupa, kdež služby Boží a církevní úřad zastávali, jak z paměti se byli naučili. Jen pověra, prázdný obřad a vydírání peněz na věřících tvořily úřad duchovní. Pochopitelno z toho, že muž jako Stojko, k němuž nesla se i úcta lidu, v nevědomosti tapajícím duchovním zdál se býti nebezpečným.

„Vzdělanec miluje vzdělance, sprosťák sprosťáka, opilec opilce,“ dokládá Stojko ve svých Zápiskách. „Jelikož ale uměl jsem lépe čísti než všichni ostatní kněží Kotlenští — praví — kteří byli oráči, nenáviděli mne proto a já v bláhové mladosti nechtěl jsem býti jim pokorným, ani jsou tak sprostí a nevzdělaní. Častokráte byl jsem pak od nich žalován u biskupa, jenž rovněž mne nenáviděl a sesazoval s úřadu.“

Jako celému Bulharsku tak i Kotli a zde jmenovitě Stojkovi nastaly hrozné chvíle, když turecká moc chystala se k válce proti Rusku. Jako nejvzdělanější v obci zastupoval své rodiště oproti nezřízeným sborům tureckých bojovníků z Evropy, Asie a Afriky sehnaným. Jmenovitě bytování tureckých vojsk bylo jeho úkolem. Roztřiďoval je a psal bytovací listy. Nejednou stalo se, že obráceny byly proti němu pistole polodivochů mohamedánských. Nejednou letělo po něm kopí. Rozhorlený Alžírec Hassan paša vyrval mu kdysi téměř vousy v hněvu, že se mu nedostalo náležitého pohostění. Za to že zastával věřící spolubratry a hájil jejich majetek, byl vydán nejvýstřednější svévoli.

„Jak začíti mám vypravovat o krutém a sveřepém řádění Osmanů proti křesťanům, kteří jen to netropili, co jim nenapadlo — píše Stojko o tom. — Co tu lidí bylo povražděno! Naše pak město má právě takovou polohu, že vedou tudy čtvery cesty. Proto táhly tak zhusta pluky turecké městem naším, ubírajíce se z Thracie k bílému Dunaji. Co zakoušeti musili Kotlenští, nelze ani vylíčiti. Dům můj byl vzdálen od chrámu a já podle obyčeje musil jsem ráno a večer do chrámu. Bylo mi procházeti mnohými ulicemi, než jsem se dostal tam a zpět. Častěji byl jsem cestou napadán, chycen a sbit, jednou rozbili mi i hlavu a chtěli mne zavraždit, jen Bůh mne zachoval.“

Co tento stav věcí ještě zhoršovalo, bylo, že válčení turecké nebylo vítězné, že tudíž pochody tureckých tlup častěji se střídaly a že poražené sbory vracejíce se bez kořisti válečné a o hladu, nejen hledaly výživu, ale i lup a že zanášely nakažlivé nemoce do dědin bulharských.

K tomu družilo se ještě i jiné nebezpečí pro Bulhary. Poraženi od Rusů sultánové tatarští nacházeli útulek ve východním Bulharsku a hlavně to bylo sousedství Kotle, kde byli usazováni. Do této šestileté války turecké vpadá značná část kolonisace tatarské po obou stranách východní části Balkánu. V druhém roce války, r. 1770, stala se bulharská dědina Vrbica, jíž jen hřbet horský odděluje od Kotle, sídlo sultánů tatarských, kteří přivedli s sebou 20.000 tatarského lidu, velmi nebezpečnou celému okolí. V Šechlari u Karnova, ve Fundukli u Jambolu a v Kudurdži u Nové Zagory usadili se jiní sultánové tatarští s lidem svým, vesměs na úkor Bulharů, kteří byli prostě vypuzováni neb k službám přidržováni. Vždyť ještě r. 1875 a 1876 za posledních řeží bulharských vynikali v Zagorsku jmenovitě Gerajové tatarští.

Když válka byla skončena, ostaly poměry lidu bulharského rozvráceny. Tatarští pánové vládli zcela dle svévole svojí a neméně byli Bulhaři vydáni neobmezené moci jiných tureckých pánů. Na výpravě své bostandži baši z Karnova chtěl dát Stojka oběsit v samém Kotli, čemuž tento jen útěkem unikl.

Povznášejícím pro Stojka byl r. 1775. pobyt jeho v posvátných klášteřích na hoře Athonské, kdež zdržel se půl léta. Zde zajisté měl příležitosť důkladněji seznámiti se se starými bulharskými spisy církevními, jež v klášteřích Zografu a Chilendaru se zachovaly. Povzbuzen a více vzdělán vrátil se pak do Kotle, kde s tím větší horlivostí věnoval se vyučování.

Potom opět agové v Osman Pazarsku na druhé straně Balkánu vedli spolu krvavé spory a jelikož Kotlenští byli donuceni ku své obraně sporů se účastniti, byl Kotel přepaden a vymáháno na něm velké výpalné. Stojko Vladislavov odvlečen pak jako rukojmě a žalařován v Osman Pazaru. Děsné bylo divadlo, které zde viděl před sebou, sám pak ocitoval se ve svrchovaném nebezpečí života. Byl trýzněn a týrán za to, že Kotel nemohl požadované výpalné spláceti. K tomu přidružovalo se i nové ještě očerňování a posléze smrť ženy, již vroucně miloval. Hlad, vězení a hrozby smrti, již měl stále před očima, vyměnil pak za pronásledování biskupem šumenským, jenž s nenávistí stíhal Stojka na každém kroku.

K smrti uštván upadl Stojko v chorobu. Lékařů tehda nebylo aniž porady, leda té, kterou si dáti mohl sám. Sbíral si tedy bylinky, aby se jimi léčil. Prostá však událosť zavdala příčinu biskupovi, že ho odsoudil pro čarodějství a na tři léta zbavil církevního úřadu.

Třicet let vytrval Stojko v nesnadném povolání kněze, učitele a těšitele lidu v Kotli. Že působení jeho v Kotli nebylo bez výsledku a snahy jeho nebyly marny, dokazuje nejlépe velký počet mužů vynikajících, již z Kotle vzešli Bulharům. Po třiceti letech však v bídě a neštěstí musil opustit rodné město své, v němž chtěl stráviti celý život svůj. Řeckého biskupa, aby ho znovu ustanovil, dostatečně uplatiti nemohl, jelikož byl chud a město také bouřemi bylo vyssáto. Mimo to bída a nejistota těžce na něho doléhali. Život jeho jest dlouhá Odyssea, jen že nestřídají se v ní půvabné obrazy Homerovy, ale děsivé výjevy smrti, mrtvol a utrpení. Vždyť život křesťana nebyl ničím a nevážil nic ve sporech a svárech velmožů tureckých a ve velkých těch bouřích národních. Za těžkých takových okolností pro Bulhary vedena i válka druhá.

Ve dlouhých strastiplných letech vidíme Stojka prchati do Anchiala, kdež biskup, ač také Řek, přijal ho s ochotou a ustanovil r. 1792 za duchovního v Karnovu. Lid ho přijal s radostí, avšak starý jeho nepřítel, bostandži baši, vystoupil zde proti němu. Co nepodařilo se mu v Kotli, chtěl provésti zde. Jal Stojka a postavil mu před vězení kůl, aby se připravoval, že s úsvitem bude naň naražen za to, že opovažoval se odporovati moslimu. U paše byly prosby marny. Přece však našlo se srdce, jež dalo se v jeho prospěch pohnouti. Křesťané a křesťanky obrátili se k matce Turčínově a ta na štěstí dovedla pohnouti syna, aby propustil kněze Stojka na svobodu.

Sotva však zde vyváznul, již čekalo na něho nové nebezpečí jinde. Achmed Geraj, tatarský sultán v Šechlari usazený, zahořel proti němu nesmiřitelným hněvem. Příčinou byla dívka křesťanská, mladistvá Bulharka. Turečtí páni osobovali si nejen právo nad muži, ale i nad ženami. Vše jim bylo rají, stvořenou k jejich službám a rozkošem. Achmed Geraj chtěl sám zmocniti se dívky a odvléci ji do svého haremu. Stojko jako duchovní předešel tomu, že dívku oddal jejímu milenci. Rozlícen nad tím, chtěl vykonati Geraj krutou pomstu na Stojkovi. Překvapil Stojka v širém poli, chtěje ho zajati. Stojko dal se na útěk. Nastalo chvatné stíhání, avšak Stojkovi přece podařilo se uniknouti a spasiti život svůj.

Na místo své nemohl se však již navrátit. Prchal a bloudil po horách a lesích, kdež nalezl na čas útulek a odkudž zpravil svou rodinu, aby opustila Karnovo a vydala se na druhou stranu Balkánu do Arbanasů u Trnova. Sem stihl posléze i Stojko a usadil se v klášteře, kterýž v pozdějších bouřích zmizel beze stopy. Balkán byl pak vysokou hradbou, kteráž jej chránila před pomstou Gerajovou a jiných jeho nepřátel.

V klášteře v Arbanasích žil Stojko v zátiší, avšak stal se brzo předmětem pozornosti i úcty lidu věřícího.

V nedalekém Trnovu, v starém sídle carů bulharských, byl metropolitou též Řek, jako vůbec všechny církevní hodnosti byly v moci Řeků, z cařihradského Fanaru sem vysílaných. Přes to však úcta, jíž požíval Stojko, tak působila na řeckého arcibiskupa, že se ustanovil svěřiti mu biskupskou diecesi. V starém chrámu nad Jantrou pod Carevcem či Hissarem, podnes metropolitním chrámu bulharském, jehož starobylé knihy byly spáleny, památky zničeny a malby a nápisy bulharské od Řeků zamazány, byl Stojko Vladislavov dne 25. září 1794 na biskupa vysvěcen a zde obdržel řeholní jméno Sofronij, pod nímž také znám jest v dějinách bulharského utrpení a v bulharské literatuře, jež v něm nalezla svého obroditele. Vraca, na sever od Balkánu, stala se jeho sídlem.

Byl to ovšem dar Danajský. Byl-li co kněz sužován a zmítán, byl tím více co biskup. Od r. 1794 počíná opravdová mučennická doba Sofronijova. Octnul se v několikerých ohních. Janičaři, Krdžaliové, vojáci Pazvan Oglovi střídali se jako přívaly v jeho diecési. Nesčíslněkráte musil prchat, skrývat se, bloudit ve sněhu a o hladu s věřícími. Jako biskup byl každé četě vítaným zajatcem, za něhož dosíci mohla velkého výkupného aneb rukojmím za výpalné. Ježto by nebyl mohl platit a se vykupovat, byl by zajisté propadal trýzni, mučení a snad smrť byla by ho jedině vykoupiti mohla ze svízelů. A nejen on, ale i věřící jemu svěření byli by se ocitovali v nebezpečí a útrapách.

O době té, kdy všechny okolnosti spojily se jako by k vyhlazení bulharského národa, podávají nám věrný obraz Zápisky sepsané Sofronijem. Vzdor mrazu a závějím vydal se Sofronij v prosinci 1794 na cestu z Trnova do Vrace, aby tam stihl do Vánoc. Právě před tím zmocnil se Pazvan Oglu, rodilý Bosňan, Vidina a dal se prohlásiti za paše, jehož vláda tak daleko sahala jako jeho moc. Krdžaliové, kteří vojensky se byli zřídili a nemalý počet bulharských měst v prach a popel obrátili a postrachem naplňovali všechny končiny od Černého moře do Dunaje, byli mu spojenci proti cařihradské vládě. Cestou v Plevně stihla Sofronije zpráva, že dva od Pazvana vyhnaní agové s Turky a Albánci řádí v okolí Vrace. Nastoupiv další cestu obdržel o půlnoci před vesnicí Branicí opět zvěsť, že nalezá se tu 400 Pazvanových žoldnéřů. Mezi těmito dvěma ohni dostal se posléze šťastně do Vrace, odkud právě táhla z města značná ozbrojená moc. Byli to však přátelé, mužští obyvatelé, kteří vystoupili proti loupeživým v okolí četám a s nadšením uvedli biskupa do nového jeho sídla. Následujícího roku, kdy vypukl velký hlad, objížděl svou eparchii a tu na nejednom místě byl svědkem hrozných spoust mezi obyvatelstvem. Dědiny byly spustošeny, obyvatelstvo na útěku. Když přiblížil se k Plevnu, uslyšel, že dva agové vedou tam spor o velení a křesťané že se neodvažují ani z domů vystupovati. Z města slyšel ryk a třesk zbraní zápasících spolu Turků. Po hladu dostavila se družka jeho morová rána, jež krutě řádila jmenovitě mezi Turky, aniž byla s to, aby přítrž učinila krveprolití.

S Krdžalii válčili Turci na jihu u Adrianopole; proti Pazvanovi, jenž zcela jako samostatný vladař se zařídil a v Rakousku peníze své raziti si dal, vytáhl Mustafa paša s 40.000 janičary, avšak Pazvan s mocí dvojnásob velkou vrhl se na ně a rozprášil je. Rychle šířila se moc jeho na vše strany. R. 1797 pluky Pazvanovy ve spolku s Krdžalii převraceli na rub Bulharsko. Po strašném krveprolití padl Nikopol, pak Rusčuk, Svištov, Srědec, Niš, Kladovo. Osm dní obléhali také Pazvanovci a Krdžaliové Vracu, ale bez úspěchu. Roku následujícího, 1798, valili se opět janičaři a bašibozuci k Dunaji, počtem 100.000 mužů pod vrchním velitelem Husseinem. Ali paša z Janiny poslal 20.000 mužů a po Dunaji vyplulo statné loďstvo turecké, aby z této strany Vidin sevřelo. Jako loni tak i letos označovala spousta, kudy vojska procházela. Loni musil Sofronij prchati před Pasvanovci a Krdžalii, nyní před Turky. Skrýval se po horách, pak v Tetevenu, posléze zachránil se útěkem do Svištova. Turecká vojska vypálila cestou Gabrovo a Arbanasy u Trnova. Obyvatelstvo prchalo skrytě do Valašska, aby spasilo život svůj.

A opět mění se děsný obraz ten: Pazvan Oglu propustil vojska a obmezil se pouze na 12.000 nejspolehlivějších a jal se úsilovně hájiti Vidinu. Polští inženéři provedli práce opevňovací a řídili jeho dělostřelbu. Od dubna do září 1798 obléhalo 120.000 Turků, moc sebraná z celé říše, Vidin, až konečně poraženi na Dunaji i na pevnině musili se dáti na útěk zanechavše veškerou vozbu svou Pazvanovi. Trpěly-li končiny bulharské od dobývajících, trpěly tím více od prchajících, jejichž řady řídly hladem a nemocemi i zbraněmi nepřátel. Rychlým útěkem spasil se Sofronij, když jedné noci stihli do Vrace ubytovatelé turečtí. Hlava jeho znamenala výkupné a ježto je neměl, byla by mu hrozila smrt. A nejen to, hlava biskupova byla rukojemstvím za obyvatelstvo. V horách nad Iskrem skrýval se s mnichy čerepišskými v jeskyni 24 dní, kdež hlad a zima jej schvátily tak, že zůstal churav ležeti. Pěšky vydal se odtud zasněženou krajinou do Srědce a zvěděv pak, že nastoupil ve Vrace mírnější velitel vojska, jež tam mělo zimovati, vrátil se zpět. Avšak již za málo dní přitáhli Albánci, kteří zabrali pro sebe celé město. V přestrojení vyvázl šťastně a ubíral se od kláštera ke klášteru, ode vsi ke vsi, ale, jak praví, nikde nebylo živé duše, nikde chleba ani dříví a zima byla krutá, prosincové noci dlouhé a my hynuli mrazem! Posléze na čas skryl se v Tetevenu a odtud počátkem r. 1799 odvážil se v Plevno. To, co zde se dálo, opětovalo se ve všech téměř městech: Nejprve přišel jeden paša s 4000 muži a deset dní hospodařil v Plevně, ač nebylo tu co vzíti. Sofronij nalezl tehda úkryt v harému, kdež žil se starým Turčínem o kukuřici. Sotva to vytáhlo, vstoupil jiný paša do města s 6000 muži a zabral všechny místnosti, neohlížeje se ani na haremy ani na kostely neb mešity. Plenění a týrání lidu počalo znovu. A jedva ten vyšel, ozývaly se křiky: „Krdžaliové táhnou!“ Nářek zmocnil se celého města. Za krátko vtrhlo 2000 Krdžaliů, aby loupili a plenili

Sofronij skryl se opět mezi pastevci jednoho Bulhara, až posléze unikl do Nikopole na Dunaji, odkudž po nebezpečné přepravě přes led dostal se do Valašska. „Moje diecese byla spustošena“ — praví ve svých Zápiskách — „vesnice zmizely, Krdžaliové a Pazvanovi lidé je sežhli. Národ jako bouřnou vichřicí byl roznesen po Valašsku a jiných zemích.“

A nový ještě obrat čekal Sofronija. Pasvanoglu měl ve Vidině nejen vysoké moham. duchovní, ale i pravoslavné. Řek Kalinik nabídl mu 20.000 piastrů za arcibiskupství a obdržel je. Starý metropolita byl vyhnán a Kalinik dosazen. Patriarch cařihradský však ho nepotvrdil a takž neodvažoval se konat služby duchovní. Posléze přilákal k sobě Sofronije a když se dostavil, nedovolil mu více se vrátiti. Přinutil ho, jelikož byl vysvěcen, aby spravoval co duchovní Pasvanoglovy země, kdežto Kalinik sám oddal se hýření se žoldnéři. Čtyři léta trvalo toto zajetí, až r. 1803 v průvodu 50 Pasvanovců vydal se Kalinik do Bukurešti, kdež byl vysvěcen a Sofronij propuštěn. Vydal se pak do Bukurešti, kdež vřele byl přijat od tamního arcibiskupa.

Sofronij neměl v úmyslu setrvati ve Valašsku, touhy jeho nesly se k tomu, aby mohl se vrátiti do své diecese a býti tam prospěšen národu co rádce, utěšitel a učitel. Činil sobě i svědomí z toho a považoval za hřích, že nemůže býti mezi svými. Nehledě však ani k chatrnému jeho zdraví, jež tak velice utrpělo tolikerým strádáním, bylo to na ten čas nemožným. Vždyť i nemalý počet osadníků jeho meškal ve Valašsku, kde aspoň život a česť rodin byla bezpečnější. Příznivější poměry, na něž čekal, se nevracely a takž vida, že žádné naděje na lepší časy není, prosil aspoň snažně bukureštského metropolitu a hospodára valašského, Konstantina Ypsilanta, aby mu od patriarcha v Cařihradě vymohli propouštěcí list z důstojenství biskupského ve Vrace. Snažil se, aby aspoň formálně sproštěn byl povinnosti a péče vůči svěřeným mu věřícím. — Prosbě tó bylo také vyhověno.

Právě nyní však na sklonku života rozvinul činnosť, kterouž zjednal si neobyčejné zásluhy o literaturu bulharskou. Zde sepsal památné své Zápisky, v nichž líčí sudby své a spolu sudby národa bulharského v nejhorší době, kterou mu prožiti bylo. „Pracuji dnem i nocí“ — praví k závěrku Zápisek svých — „abych sepsal několik knih v našem jazyku bulharském, aby moji rodáci, ne-li z mých úst, aspoň z mých knih mohli vybrati si co prospěšného.“

Zde sepsal dle řeckého a starobulharského pravidla a poučení sváteční pro celý rok, kteráž kniha pod jmenem „Kyriakodromion“ vyšla tiskem r. 1806 v Rymniku. Jest to první spis, který vyšel na veřejnosť v jazyce novobulharském, dosud neznámém a sporném, o němž ani vynikající slavisté na počátku našeho věku neměli jasné představy. Kniha ta těšila se opětovně novému vydání a obliba její, s nížto setkávala se v národě, ukázala cestu, že jen jazyk živý, vlastní řeč lidu, vytříbená a zušlechtěná, může býti pravým jazykem spisovným, vývoje a pokroku schopným. Spis ten první teprve podal doklad, jaký jest to jazyk, kterým mluví 5 millionů duší slovanského lidu před Balkánem, za Balkánem a v Macedonii.

Pajsij rozžehnul svým „Carstvenikem“ první jiskru národního vědomí, která více již neuhasla; Sofronij první nastoupil cestu slovesnosti novobulharské, jež více nebyla opuštěna a po které se béře dnes celý národ bulharský. Sofronij znal sice jazyky staroslovanský vlastně starobulharský, v němž psány jsou knihy církevní a kterým se řídili i řídcí spisovatelé až do jeho časů, a starořecký, jak ukazují překlady básní z jazyka toho, avšak jak v Kotli tak ve Vrace užíval v kázáních a ve škole jazyka lidu. V tom spočívá také kouzlo obliby a nadšení, jež vzbuzoval a úspěchy, jichžto se dodělával. V bouřných převratech přilnul tím více k jazyku lidu a aby lidu zanechal, co ústně nemohl mu propovídati, napsal mu v témž jemu srozumitelném, vlastním jeho jazyku. Bezděky chtěje býti co nejsrozumitelnějším lidu, zjednal si nemalou zásluhu o celý národ a literaturu. Sofronijem počíná doba literatury novobulharské.

A ještě jednou jméno Sofronijovo objevilo se před veřejností bulharskou. Ještě jednou vracel se za Dunaj, byť i jen na krátko, co kmet sedmdesátiletý. Koncem 1806 vtrhlo ruské vojsko opět do Multan a Valašska, ruské prapory blížily se k Dunaji. Sám ruský car Alexandr I. dal vyzvati 1810 Sofronije, aby účastnil se války, jejímž účelem jest vyhnati Turky z Evropy a zjednati bratřím jedné víry a jedné krve svobodu. Z Bukurešti vydal Sofronij provolání ke svým rodákům bulharským, jež rozeslal na vše strany. V provolání tom oznamuje Bulharům vysoké záměry cara ruského a jmenem Boha a víry Kristovy zapřisahá je, aby co nejsrdečněji uvítali ruské vojíny, aby jim poskytovali všeho, čeho by jim bylo třeba, chleba, sýra, masa, másla, vína, pro dobytek sena, ječmene, ovsa, aby třeba od úst si utrhli a dávali těm, kteří přicházejí svou krev prolévati za víru křesťanskou a svobodu bulharskou. Sám Sofronij vydal se za Dunaj se sborem, jenž táhl k hradbám Šumnu. Válka ta, jež skončila mírem v červenci 1812 v Bukurešti uzavřeným, neměla výsledků, jakých Rusové si slibovali. Pochod Napoleona I. k Moskvě vymáhal toho, aby Rusové soustředili všechny své síly proti tomuto nepříteli, a donutil je vstoupiti v mír, který jim byl poměrně výhodný. Vlastenci však bulharští, povzbuzeni příkladem Sofronijovým, mohli čerpati z toho naděje pro budoucnosť.

Sofronij vrátil se s Rusy zpět do Bukurešti, kdež, neznámo určitě kdy, zajisté však r. 1815 neb 1816, dokončil strastiplný život svůj.

Zápisky Sofronijovy nalézají se v originálu v Grigorovičově knihovně v Oděse. Tiskem vyšly nejprve r. 1861, péčí Rakovského v jeho „Dunavském Lebedě“ v Bělehradě vydávaném, kdež otištěno i Sofronijovo provolání k národu bulharskému a pak v prvním literárním sborníku bulharském v Brahylově od literární společnosti vydávaném „Periodičeském Spisaniji“ v V. a VI. knize r. 1872. „Kyriakodromion“ vyšel mimo Rymnik r. 1856 v Novém Sadě a r. 1865 v Bukurešti a jest značně rozšířen po Bulharsku.

Význam činnosti a prvních novobulharských knih Sofronijových možno oceniti náležitě, uvážíme-li, že teprve r. 1824 vydán byl v Brašově první bulharský slabikář, r. 1825 v Budině biblická dějeprava, r. 1828 v Bukurešti Nový zákon, a že první obecná škola bulharská po čtyřletých přípravách otevřena byla slavnostně 2. ledna 1835 v Gabrovu nad Jantrou pod Šipkinským Balkánem. I spolky velkokupců v Brahylovu, ve Vídni, Budíně, Brašově, Moskvě, Oděse, Bukurešti, Smirně, Svištově, Gabrovu, Trnovu, Plovdivě zvaly se spolky řeckými a co řecké požívaly výsad, ač buď vesměs neb z větší části záležely z Bulharů. Probouzejícím se národním vědomím rychle stával se i v tom obrat, Bulhaři odlučovali se od Řeků a jali se podporovati zejména školství národní, vydávati učebnice a starati se o vzdělání učitelstva a vzdělaného dorostu. A první podnět tomuto znovuzrození bulharské slovesnosti a hnutí národnímu, které čím dále tím více rostlo a překonávalo překážky sebe nesnadnější a kteréž vedlo pak k církevní a posléze i politické samostatnosti, dal Stojko Vladislavov Sofronij.

Seraf.

Napsal **Luigi Parpagliolo.**

Zdála se madonnou Fra Beata Angelica, tak byla jemná a vzdušná, tolik nebeské záře svítilo jí z očí, z byzantinské její tváře. A nebylo to mládí jen, činící lidi téměř rovny Bohu, jež sálalo tím paprskem božské krásy, ale i duše její byla čistá a nevinná.

Jmenovala se Alfrida a bylo jí dvacet let. Ztrávivši první léta mládí svého v klášteře „modrých sester,“ přinesla si domů ze zasvěceného zátiší svaté nadšení cnosti, žhavé tužby, sladké illuse nevinnosti a víry. Někdy, co všichni kolem veselili se tancem a zpěvem, ona, stavši se náhle smutnou, těkala v mysli do dálí, vzpomínajíc na západy slunce tam v osamělosti klášterní zahrady, kde vlahý větřík ovíval jí skráň, a srdce dmulo se jí láskou a snilo o žití zasvěceném oběti, bližnímu, Bohu. Oh, jak opovrhovala hlučným veselím světa, jak cítila se býti silnou vůči jeho marnostem, jakoby vznášela se nad pestrou vřavou, plnou smyslů, neznající duše! A před jejím oblakovým zrakem, na nějž náhlý smutek rozložil roušku, míhala se ve víru tance mládež bezstarostná, toužící po potěšení jen, nevzpomínající utrpení. Ona, samotinká a tichá, zdála se v těch chvílích vyhnancem z nebe, prahnoucím po návratu.

Všichni, otec i matka, bratři i sestry zbožňovali ji jako světici, zahrnujíce ji láskavostí a ochotou, jen přítelkyně říkávaly o ní s trpkostí: Je těžkopádna, chudinka! —

* * *

V domě otcovském neměla ovšem tak rozsáhlé zahrady jako v klášteře modrých sester, za to nalezala se na střeše domu prostranná terrassa, s níž otvíral se daleký rozhled. Nebyly to stinné aleje, útočiště Alfridino ve chvílích přemítání, nebyly to záhony kvetoucích růží a hyacinth, do nichž tak ráda upírala své azurné oči. Byl to pohled na město, vtěsnané mezi zelené pahorky a moře, kouzlo linií táhnoucích se do nedozírna, ztrácejících se v oceanu světla a vzduchu.

Alfrida neutrpěla změnou, a i tam nahoře, v záři slunce, nebo v svitu měsíce, snila jako kdysi ve stínu dubů. Trávila tam dlouhé chvíle, mlčky, zrak upírajíc do nezměrnosti obzoru, naslouchajíc stoupajícímu z města ruchu, opojena vzduchem, tóny, schvácena kouzlem, velkolepostí. Oddychala z hluboka, zřítelnice se jí šířily, krev v žilách rozproudila se živěji. Byla jako ten květ, jenž dotknut jsa oživujícím paprskem slunce, odívá se živou barvou, tyčí ston a rozkládá lístky, jakoby lakotně objímal božskou něhu. A myšlenky a city zvučely jí v duši, jako květy na čarovném ostrově, kam zima nikdy nezavítá. Byly to myšlenky divné, pojmy o žití a světu, aspirace asketické a lidumilné, tužby po nadpozemské lásce...

Povahou jsouc svrchovaně zjemnělou, libovala si v tomto snění, viděla stoupati vidiny, sledovala jich běh vzdušným letem... často děsila a chvěla se před vidinou strašidelnou, jindy opět, kloníc se v před, usmívala se na vidinu krásnou, vznášející se jako růžový obláček vzhůru azurem. Jednou, přemýšlevši dlouho o bytosti duše, zrakem duše vznícené viděla anděly a serafy slétající se kol Božího trůnu a v skutečnosti spatřovala v záři sluneční stoupati řady duchů, stoupati vzhůru, vzhůru do výše, kdež jako páry mizely. Jindy zase, naslouchajíc ruchu z města, rozeznávala v matné směsici tónů hlas lidu, zpěv a kvil a smích a pláč, pojící se v jeden celek, vzpomínala na ta tisíce utrpení, na ta tisíce rozkoší, slyšela výkřik a jásot, vzlykot, zpěv, steny a vzdechy. V těchto chvílích byla jako proměněna. Oči horečně jí svítily, tvář byla zděšena, ruce chladné a chvějné, prsa dmoucí se, těžce oddychující. Následovala vždy sklíčenost po těchto záchvatech, sklíčenost tak nesmírná!

Zdrcena, ticha, bleda, zdála se zjevem padlého anděla.

* * *

Nikdo z rodiny neměl o tom tušení. Opouštěla terrassu, kamž nikdo jí nenásledoval, věda, že miluje samotu, až když se ztišila. Pozorovali jen, že stále stává se smutnější, však znajíce její povahu, nečinili si myšlenek: — Je to spleen — říkávali — bývala vždy taková, co dítě již — a více o věci nepřemýšleli.

Někdy zvaly ji starší sestry její, aby sestoupila ze sedmého nebe a byla vesela s nimi; vyhovovala jich žádosti, hovořila s nimi, ba stávala se i dovádivou. Náhle však, jakoby schvácena jakous bolnou upomínkou, ustávala v hře, zasmušila se a zvolávala:

„Dost již těch hloupostí!"

Načež odcházela na terrassu, zůstavujíc ubohé hodné sestry zahanbeny a znepokojeny.

Často Quido, nejlaskavější z bratrů, provázel ji na procházky, do divadla, mezi lid, spokojen, když podařilo se mu úsměv na rty její vylouditi. Ale na krátko jen! Brzy opět byla duševně vzdálena, hledíc do prázdna, vážná, smutná, jakoby naslouchala úmrtnímu zvonu.

„Jděme domů," prosila hlasem sklíčeným. „Jaký ryk! Zraňuje mne. Je tak nesmyslný, ano, tak nesmyslný!"

A musil poslechnouti. Jednou nechtěl Quido vyhověti její prosbě, přinutiv ji setrvati v divadle; a ona bez vlády sklesla v mdloby. Jindy opět, nemohouc se prodrati množstvím lidí, oddychovala těžce a jala se volati o pomoc; a zase jindy, procházkou jásavým sluncem, proudícím lidem, vypukla v usedavý pláč, bez zjevné příčiny, čímž uvedla v nesnáze matku i sestry provázející ji.

Byl máj. Alfrida trávila celé dny na terrasse, samotinká, v stínu besídky, již si byla sama upravila, šťastna v pozorování květů ve vásach, zdobících balustrádu, opojena vůní. Vlaštovky kroužily kol její hlavy, přilétaly a odlétaly, plníce čistý, jasný vzduch zvonivými trillky. S nebe lil se proud slunce na město, na zelenající se pahorky, na modré moře.

Všudy rej hlasů, zpěvů, tonů, švitoření; všudy pestrost barev, světel, stínů, pohrávajících na plochách střech, hýbajících celým krajem. Alfrida, nadšena, stápěla zraky do prostoru, vdéchala vonný vzduch. Duch její jakoby byl unikl tělu; zapomínala na sebe, ztrácela vědomí, pojila se v jedno s okolím, stávala se atomem celku, záchvěvem toho světla, tónem té hymny. Někdy zdálo se jí, že, odtrhnuvši se ode všeho, nese se jako jiskra mezi nebem a zemí, ztracena v prostoru, větry hnána. A obraznost její tvořila na tisíce zářivých světel na obloze, pojila je v jeden celek přeskvostný. A dívka v nadšení sledovala vývoj nebeského divadla; cítila se obklíčena těmi bloudícími jiskrami, cítila na skráni dotknutí nadpozemského ducha, slyšela sladký, rajský zpěv... Ústa její otevírala se v kouzelném úsměvu, jakoby vysílala kamsi políbení..., načež upadala v mdlobu, lehounce, jakoby se spánek na ni kladl...

Bývala pak ještě divnější. Šatila se s vybraným vkusem, věnčila skráň květy, usmívajíc se do prázdna, jako na dálnou jakous vidinu, zpívajíc dlouhé smutné písně o lásce...

* * *

Jednoho dne zavolala ji matka stranou a hledíc jí pevně do očí, pravila:

„Drahá dcero, mám ti dnes sděliti návrh; ani sama nevím, zda-li tě to oblaží či zarmoutí."

„Jaký návrh, matinko?"

„Bude-li ti k štěstí, oblažíš i mne."

„Jde o mne?"

„Ano."

„Tedy mluv," dodala živě, se zvědavostí.

„Mám pro tebe nabídnutí k sňatku, dítě."

„Pro mne?" vykřikla Alfrida a zarděla se v líci.

„Ano, pro tebe! Bratranec tvůj Karel žádal o tvou ruku. Je hodný mladík, vzdělaný, bohatý. Má tě rád... A my všichni budeme šťastni, učiníš-li..."

„Nemohu, nechci!" zvolala dívka hlasem změněným, vyskočivši se židle. „Ne, ne, matko, nemluv o tom. Nemohu, to víš, nikdy, nikdy.

Nemluv o tom nikdy více, slyšíš? prosím tě o to…“ Bránila se z nezvyklou rázností, až posléze drala se jí ze rtů slova nesrozumitelná, přervaná, jako někomu, kdo je zachvácen mdlobou. Matka překvapena a zděšena, těšila ji, hladíc ji po líci:

„Jdi již, vždyť to pouhý dotaz jen! Nechceš-li, nebudeme chtít ani my. Jen se utiš. Což nevíš, že štěstí tvoje jest štěstím mým? Nuž, polib mne, buď zase hodná!“

Alfrida propukla v pláč.

„Vida, jaké jsi ty dítě! Zarmucuješ mne. Nemiluješ matinku svou tedy více?“

„Miluji, miluji!“

„Co tedy?“

„Nemohu, nemohu…“

„Tedy budiž. Staniž se po tvé vůli. Jen buď opět klidna.“

„Já miluji, miluji jiného, matinko.“

„Jiného? Koho? Proč jsi to tajila? Nikdy nemáš ničeho skrývati před matkou svou, dítě!“

„Vím, máš pravdu, vím… Ale ta láska má je zcela jiná, tak čistá!“

„Rozumím. Povíš mně vše nyní. Nechci, by's skrývala se přede mnou, slyšíš, nechci.“

Alfrida stála chvíli mlčky, s uslzenou lící, žhavýma očima, zírajícíma do prázdna. Pak vzchopivši se náhle, objala vášnivě matku kol krku a zvolala:

„Tys dobrá a odpustíš mně. Ano, miluji celou duší svou velkého a čistého ducha, jemuž náleží každá chvíle žití mého, každý nejčistší květ mé mysli a mého srdce. Cítím, že náležím jemu, že náleží mu každá kapka mé krve, každé zabušení mého srdce. Vidím jej stále, hovořím s ním, usmívám se naň, zbožňuji jej… a jsem tak šťastna, ach, tak šťastna!“

A takto mluvíc v objetí matky, naslouchající jí v zděšení, chvěla se, jako chvějící se struny na harfě.

„A kdo jest, jejž miluješ?“

„Kdo že jest?“ opáčila dívka s božským vítězným úsměvem na rtu, „kdo že jest? Bytost nadpozemská, jež nedlí zde na zemi, ale vznáší se nebesy, kde jsem jej nalezla, kde jej nalézám, zkad mně posílá světelnou tu záři, jež mne opojuje, teplo, jež mne oživuje, úsměvy, jež činí mne šťastnou. Kdo že jest? Kde nalézti slov, jimiž lze naznačiti jeho krásu, jeho bytost?… Oh, matko má, buď hrdou i ty, otevři srdce své a dej vejíti mému blahu, pohni rty své k modlitbě k Nejvyššímu! Ano, děkujme spolu za blaho a slávu, jimiž obdařil mne nehodnou!“

„Alfrido, Alfrido!“ zvolala bolestně ubohá žena, v jejíž mysli probouzelo se kruté, divné tušení. „Alfrido, ty blouzníš!“

„Oh, nikoliv, matko! Viděla jsem jej a mluvila s ním. Byl krásný, slunný den a vonným vzduchem poletovaly modré obláčky, zlaté hvězdy. V těch azurných oblacích kryl se on. Slyšela jsem vnitřní hlas, jenž děl: To on, to on, jenž přichází! Vyhlédla jsem chvějící se a viděla jej krásného jako Boha, jasného jako slunce… Já volala naň, a on sešel ke mně, zahaliv mne do své záře a šeptaje božská slova . . . a já jej milovala! . . . miluji jej: on vešel do mé duše, já cítím jej v nitru, my žijeme jeden život: já jsem on!“

„Alfrido!“ vzkřikla ubohá matka, tisknouc dceru pevně k srdci a po tváři lily se jí slzy.

„Ty pláčeš! Proč pláčeš? Máš dceru tak šťastnou! . . . Ah již rozumím, to štěstím pláčeš.“

A vyvinuvši se z matčina objetí, běžela ku dveřím a všecka rozradostněna svolala celou rodinu. „Vězte? Já miluji a jsem milována. Milenec můj nedlí na zemi, ale vznáší se nebesy. Jest krásný jako Bůh a jasný jako slunce. Já viděla jej jednoho krásného dne v úkrytu azurných oblak, zavolala naň a on sešel v mou duši. Vizte, zde jest, v mém srdci, jež stalo se jeho oltářem; a oltář srdce mého jest sídlem všech cností, všech rozkoší . . . Jsem tak šťastna, moji drazí, ach, tak šťastna!“ . . .

A propukla v smích tak zvonivý, tak srdcervoucí!

A všichni kolem ní tiše lkali.

* * *

Dovezli ji do Paříže k věhlasnému profesoru Charcotovi, jenž byl jí představen co starý přítel, a jemuž líčila Alfrida svou krásnou lásku; vypravovala mu, jak a kdy byla seznala svého nebeského milence; vypravovala, jak jej vídá a k srdci tiskne a líbá. Mluvila ohnivě, nadšeně, obrazně, s výmluvností. Pak znenáhla ztrácela se v divných, nesrozumitelných abstrakcích, jakoby mrak se jí kladl na mysl a halil ten zlatý proud, vinoucí se z jejích rtů.

Slavný lékař choromyslných naslouchal jí, hledě na ni zpod brejlí, upřeně, bez netrpělivosti, bez údivu. Pak, obrátiv se k otci, úzkostlivě s dívky na lékaře hledícího, řekl:

„To jest látka, z níž tvořeny světice.“

Z italského přeložila *Marie Kalašova.*

* * *

O bakteriích.

Napsal **Fr. Faktor.**

(Dokončení.)

Aby se docílilo isolování bakterií z nějaké směsi, užije se k tomu gelatiny do zkoumavek vlité a pracuje se následovně.

Jelikož stuhlá gelatina taje asi při 24° C., vloží se — obyčejně tři — eprouvetty s gelatinou do vodní lázně mající teplotu kol 30°. Po opálení bavlněných zátek, čímž se zničí mikroorganismy na nich lpící, odstraní se z jedné zkoumavky zátka a sterilisovaným platinovým drátkem, v ouško zahnutým, přenese se nepatrná část, jež se má zkoumati, do gelatiny. Po promíchání přendá se z první eprouvetty několikrát ouškem platinovým obsah do zkoumavky druhé a z této opět po zamíchání do eprouvetty třetí. Tím způsobem tedy i Koch podržel methodu zřeďovací. Pak přistoupí se k vylití gelatiny na desky skleněné a zhotoví se na těchto gelatinové plotny. Skleněné desky v tloušťce obyčejného skla, na které se očkovaná gelatina rozlévá, mají šířku a délku v poměru 8 : 14 nebo 10 : 12 cm. Čistění desk děje se podobně, jak popsáno bylo při zkoumavkách. Mají-li se vypáliti, odloží se do plechového pouzdra, které přijde do sušárny.

Desky skleněné jsou uloženy ve zvláštním přístroji, jehož popis podati dlužno. Trojúhelníkový rámec má uprostřed nádobu s ledovou vodou nebo s ochlazovací směsí, jež podporuje tuhnutí gelatiny. Třemi šrouby a libellou uvede se rámec i s velkou na něm spočívající skleněnou tabulí do vodorovné polohy. Na posléz jmenovanou tabuli uložena jest skleněná deska, na niž se vyleje gelatina, která sterilisovaným platinovým drátem co možná stejně se rozetře. K uchránění před napadáním ve vzduchu plovoucích mikroorganismů na plotnu gelatinovou poklopí se tato zvonem. Když gelatina stuhne, klade se na každou stranu její skleněná stolička, jež se omeje v sublimatu a na ty se pak položí plotna druhá, jež opět opatřena stoličkami pro plotnu třetí, která pak přiklopí se deskou prázdnou, k uchránění nejvyšší plotny před znečistěním.

Upravený takto sloupec ploten přijde do vlhké komory, jež se dá do thermostatu, kde se při teplotě 20—21° vyvinují zárodky a kolonie.

Když byly vlhké komory dva až tři dni v thermostatu ponechány, zkoušejí se gelatinové plotny. Poněvadž pak každý zárodek vyroste v jednu kolonii, lze na této studovati charakteristické známky dotyčného rodu bakterií.

Při zkoumání makroskopickém již na první pohled lze rozeznati, že mnohé bakterie gelatinu zkapalňují, kdežto jiné tak nečiní.

Zkapalňující kolonie tvoří prohlubeniny nálevkovité, na jichž nejnižším místě bývají uloženy kolonie, aneb vznikají přesně obraničené zkapalňující jímky, mnohdy zbarvené. Někdy lze pozorovati kolonie, které gelatinu rozpouštějí a při bližším ohledání jest patrno, jak střed kolonie jest něco prohlouben, kdežto okraj vykrajováním jest označen aneb od obvodu paprskovité výběžky vybíhají.

Při koloniích, jež gelatinu nezkapalňují, viděti lze kolonie jevící se co porcelánově lesklé body, jež brzy na povrchu, brzy pod povrchem gelatiny sedí. Mnohdy jsou kolonie jemně, jindy hrubě zrnité, bezbarvé nebo různě zbarvené, na okraji vroubkované, rozvětvené nebo přesně zaokrouhlené.

Jednotlivé kolonie na plotnách obdržené musí se zkoumati mikroskopicky a to tím spůsobem, že se z kolonie platinovým drátkem něco nabéře a z toho praeparat zhotoví, který buď po zabarvení anebo bezbarvý se zkouší. Je-li určitá forma konstatována (coccus, bacillus, streptococcus atd.) pozoruje se ještě vývoj dotyčného rodu, jak roste v gelatině, do níž přenese se pichem.

Očkování pichem se provádí tak, že na špici sterilisovaného platinového drátku nabraná část se vpraví píchnutím do gelatiny v eprouvettě a pak se nechá v thermostatu vyvinouti. Opět pozoruje se, zdali gelatina zkapalnění utrpí nebo ne.

Zkapalňuje-li se gelatina, děje se to buď podél pichu, při čemž dostává pich formu kuželovitou, aneb se děje zkapalňování rovnoběžně s povrchem gelatiny a postupuje ustavičně dolů, až všechen obsah v tekutinu přechází. Že při tom i obsah zkoumavky zbarven jest, jestliže bakterie barvivo vyvinuje, netřeba podotýkati.

Nezkapalňují-li bakterie gelatinu, vzniká na povrchu nad pichem vyvýšenina tak, že celek dostává tvar hřebíku, nebo se kolem pichu utvoří podoba hvězdovitá, větevnatá a podél pichu pak hromadí se kolonie buď hrubo- nebo jemnézrnité. Často odbočují od pichu výběžky do gelatiny, která někdy charakteristicky jest zbarvena. Jako zvláštnosť objevuje se u některých rodů, že tvoří při vývoji, rozkladem cukru aneb jiných součástí ke gelatině přidaných, mnoho plynu, který v podobě bublin a trhlin gelatinu prostupuje.

Vedle gelatiny užívá se ku zhotovování ploten agaru. Agar pro naplňování zkoumavek hotoví se podobně jako gelatina, s tím toliko rozdílem, že se ho béře méně (1—2%). Je-li agar nalit do zkoumavek, nechají se tyto v šikmé poloze stuhnouti, čímž se utvoří z agaru větší plocha, na kterou se nanáší z kolonie vzatá část, aby se vývoj a chování bakterií na této půdě studovati mohly. Povrch kultur jest buď hrubo-, jemno-zrný, mazlavý, rozbrázděný, vráskovitý, suché nebo kypré vzezření mající, bezbarvý nebo různě zbarvený. Agaru bakterie nezkapalňují. Poněvadž se agar roztápí nad 90°, roztopí se přímo nad plamenem a na to vnoří se zkoumavka do vodní lázně 40—42° teplé. Po rychlém zočkování z agaru připraví se plotny, jichž vývoj pro takové mikroorganismy vyžaduje vyšší teploty. Pracování s agarem se musí díti spěšně, an tuhne již při 40°.

Mnohé bakterie (obzvláště parasitní) nevyvinují se na vyjmenovaných výživných půdách. Pro ty známe krevní serum, na němž se jim dobře daří.

Krevní serum jímá se v sterilisované nádobě, odkud se rozdělí do zkoumavek. Opatrným zahříváním převede se ve formu pevnou.

Eprouvetty se dají do skříně na šikmé dno, pod kterým nalézá se voda, jež se drží při teplotě 68 – 70°. Při tom se bedlivě pozoruje, kde se serum srazilo, jež se ihned vybéře. Jedná-li se o nabytí jistoty, že jest serum dobré, nechá se 3—4 dni v thermostatu, kde se nesmí nijak změniti a pak lze ho teprve použiti.

Gelatinové plotny snadno podléhají infekci mikroorganismy ve vzduchu plovoucími a zejmena plísně přerůstají rychle kolonie bakterií. Aby se tomu zabránilo, navrhli Salomonsen a Cramer, aby se plotny v baňkách Erlenmeyerových rozlévaly. Ještě lepší jsou ploché baňky, jaké Franke udal. Tyto mají rozsáhlejší dno, s kterým hořejší díl ve výši pouze několika cm parallelné běží. Infekce vzdušnými mikroorganismy jest v tomto případě obmezena na míru nejmenší, avšak stížena jest při spůsobu tom kontrola mikroskopická. Někdy berou se k rozlití ploten gelatinových hodinková sklíčka, plochá a přibroušeným okrajem těsně k sobě přiléhající.

Zvláštní modifikaci přípravy gelatinových ploten uveřejňuje E. Esmarch. Roztálá gelatina ve zkoumavce se zočkuje a potom se opět bavlněnou zátkou eprouvetta uzavře. V tekuté gelatině se zárodky promícháním stejnoměrně rozdělí a pak místo vylití obsahu na desky skleněné rozdělí se gelatina v podobě tenké vrstvy na vnitřní ploše zkoumavky. Za tím účelem přetáhne se přes zátku bavlněnou dobře přiléhající gumová poklopka a eprouvetta se vloží do studené vody, při čemž se ustavičně otáčí, až gelatina stuhne, načež se vývoji kolonií zůstaví.

Co dosud bylo pověděno, týká se bakterií, které se mohou vyvinovati za přístupu vzduchu. Avšak již Pasteur seznal, že jsou mnohé druhy, které ku své existenci kyslíku vzdušného potřebí nemají, ano shledáno docela, že přítomnosť jeho na ně zhoubně působí a bakterie že v něm zacházejí. Při pěstování bakterií anerobních na plotnách, pokrývají se gelatinové nebo agarové plotny, než ještě úplně stuhnou, vypálenými lupeny slídovými, které řádně přilehnou a takto vzduchu přístup zamezí.

Anerobní bakterie možno též pěstovati ve zkoumavkách, jen že se při tom vzduch z eprouvetty vytlačí některým plynem indifferentním. Zkoumavka jest uzavřena zátkou dvakráte vrtanou. Do otvorů zasazeny jsou roury kolenovitě zahnuté. Jedna rourka ústí hned pod zátkou, kdežto druhá zapadá do roztopené gelatiny bakteriemi anerobními zočkované. Gelatina se udržuje v tekutém stavu tím, že nalézá se dolejší část eprouvetty v teplé vodě. Rourou sahající do gelatiny přivádí se vodík nebo dusík a kratší trubicí se pak nadbytek plynu zase odvádí. Po vypuzení vzduchu plynem přiváděným zataví se kolenovitě zahnuté roury a bakterie nechají se vyvinovati.

Jiný způsob pěstování bakterií anerobních spočívá ve zhotovení gelatinové plotny dle methody Esmarchovy, načež se zkoumavka gelatinou úplně vyleje.

Při přenesení anerobních bakterií pichem do gelatiny naleje se na gelatinu vrstva sterilisovaného oleje a tak se přístup vzduchu zamezí.

Aby se docílilo čistých kultur bakterií pathogenních, činí se pokus toho spůsobu, že se vočkuje směs mikrobů do zvířete a jeho orgánů: sleziny, ledvin a p. Spůsobu toho lze užiti, jedná-li se o chorobonosný mikrob, ale on nehodí se ke konstatování forem.

Spůsoby přenášení.

Pozoruje-li se, že některé bakterie určité druhy sloučenin rozpuštěných ve vodě, rozkládají, naplní se pro kvalitativní pokusy zkoumavky nebo malé baňky případnými roztoky. Do těch se přenesou kolonie bakterií, jichž působení chemické se má stanoviti a na to teprv, dosaženo-li výsledku positivního, lze přikročiti ku kvantitativnému pokusu. Pro kvantitativné určení součástí rozkladem vzniklých berou se balóny a láhve jímající několik litrů tekutiny, která se zočkuje bakteriemi, jež se mají prozkoumati. Aby se nahromaděním volných kyselin při rozkladu vzniklých činnosť bakterií neseslabila, přidává se do roztoku uhličitan vápenatý, který slouží k neutralisování volných kyselin.

Poněvadž infekce vzduchem snadno přihoditi se může, nutno pro jeden a týž rod bakterií několik pokusů provésti. Dále se musí též bráti ohled na temperaturu, neboť bakterie při různé teplotě nestejně se vyvinují a tu tedy jest úlohou vyšetřiti nejpříznivější temperaturu pro vývoj bakterií a rozklad sloučeniny.

Aby se správnost rozkladného postupu posouditi mohla, postaví se ku zočkovaným lahvím jedna s roztokem nezočkovaným.

Objevuje-li se zakalení tekutiny, nebo vývoj prchajících plynů, zjedná se mikroskopem jistota o vočkované bakterii, zda-li jest čista a jiným nějakým druhem nepomíšena. Sterilisovaným platinovým drátkem vybéře se kapka, jež se pak mikroskopem známým spůsobem prozkoumá. Malé odchylky od původní kultury mohou vždy nastati, any podmínky vývoje v tekutině jsou o něco jiné, než tomu jest při výživné gelatině, ze kteréž bakterie vzaty byly. Zpozorují-li se nějaké odchylky od původního tvaru bakterie, nutno zhotoviti plotny a tím nabude se nejlepší jistoty o čistotě kultury. Při spotřebování látky rozkladu schopné nastane tvoření spór.

Zvláštních pravidel musí se šetřiti při pokusech s bakteriemi anerobními, jež se zkoumají, jaký účinek jeví na tekutiny sterilisované. Při těch se buď vzduch odstraní aneb jiným plynem nahradí.

Vypuzení vzduchu docílí se vyvařením, které se provede za nižší teploty. Kolba, jejíž hrdlo je v úzkou rouru vytaženo, naplní se tekutinou s anerobními bakteriemi. Na to se hrdlo spojí s vývěvou nebo s aspiratorem a mezi zřeďováním vzduchu vnoří se láhev s tekutinou do vody 38—40° teplé a udrží se ve varu $^1/_2$—1 hodinu, načež se hrdlo baňky zataví.

Pasteur navrhl pro podobné pokusy balóny o dvou hrdlech. Jedno hrdlo jest podoby obrácené písmeny S; druhé trčí vzhůru a jest ukončeno nálevkou, pod níž nalézá se kohoutek. Balón naplní se tekutinou a ohnutá roura ponoří se koncem do mísy porcelánové, touž tekutinou co balón naplněné. Obě tekutiny se zahřívají. Tlakem par v balónu vyvinutých, přeteče kapalina do porcelánové mísy, ale později opět vteče do balónu, což se opakuje. Je-li tekutina déle ve varu, přeruší se ohřívání; v balónu se srazí páry, tekutina z mísy přeteče do balónu a ohnutá roura se ponoří do nádoby se rtutí, čímž se zamezí přístup vzduchu dovnitř balónu. Po ochlazení tekutiny otevře se kohoutek druhého hrdla, nad nímž v nálevce jest tekutina s anerobními bakteriemi, z níž se nechá něco stéci do balónu, který se pak uloží do thermostatu.

Nencki nepoužívá při stroji, určeném pro rozklad sloučenin bakteriemi anerobními, kaučukových spojovacích rourek. Balón pro tekutinu s anerobními bakteriemi spojuje s rourou podoby U a tato nalézá se v souvislosti s delší trubicí třikráte zúženou. Když se uvede trubice ve spojení s vývěvou, vyssává se vzduch z celého přístroje a při tom, jak v případě předešlém, zahřívá se tekutina. Po vypuzení vzduchu se trubice na jednom místě zaleje. Potom opět se špice ulomí a roura se přivede ve spojení s přístrojem, v němž se vyvinuje vodík nebo dusík. Je-li přístroj Nenckiho některým z těch plynů naplněn, opět se roura zataví. Po ponoření zatavené trubice do roztoku pyrogallolu se špice ulomí a zahříváním roury podoby U vypudí se něco plynu, načež pyrogallol vstoupí do roury U, konec roury se vnoří do rtuti a celý přístroj dá se do ohřívárny.

Jedná-li se při některé bakterii o stanovení jejího pathogenního účinku na zvířectvo (králíky, psy, morčata, kočky, holuby, myši), užívá se trojího spůsobu; buď vpraví se bakterie přímo do oběhu krevního, nebo do dutiny břišní nebo hrudní aneb přivede se do zažívacího ústrojí. Přímo do oběhu krevního se vykoná injekce s nějakou bakterií v tekutině rozptýlenou tím spůsobem, že jemná špice malé stříkačky ústí do větší veny (u králíků do vény ušní) do níž poznenáhlu obsah stříkačky se vžene. Velmi často provádí se očkování bakterií tím spůsobem, že vstříknou se do dutiny hrudní nebo břišní. Třetí spůsob, přivedení bakterií do zažívacího ústrojí, lze provésti jednoduše tak, že se bakterie přimísí do potravy, která se zvířatům předloží k požití. Mají-li se dostati bakterie do ústrojí dýchacího, jde to již dosti obtížně a jest spojeno s velkými nepříjemnostmi.

Jestli-že zvíře infikované podlehlo, provede se jeho sekce a vyberou se z něho slezina, játra, ledviny, srdce a plíce. Z každého orgánu se vezme něco krve, která se přenese do gelatiny masopeptonové, z níž se pak hotoví plotny. Vyrostlé kolonie se bedlivě prozkoumají, pozoruje se jich vzrůst a na to se přenášejí opět na zvířata, při čemž se pozoruje, zda-li se objeví charakteristické známky onemocnění. Zajde-li zvíře, zkoušejí se zase jeho orgány mikroskopicky i bakteriologicky.

Chemické působení bakterií.

Jak již Spallanzani, Cagniard-Latour, Schwann a Pasteur dokázali, způsobují bakterie různá kvašení a hnití, a pro každý druh rozkladu poznány spesifické mikroorganismy.

Jeden a týž rod bakterií může na rozmanitých substratech různé rozklady spůsobiti. Bacillus butyricus spůsobí u výtoku saccharosy kvašení máselné, kdežto glycerin rozkládá dle Fitze v alkohol propylnatý. Kvašení mléčné spůsobuje nejen bacillus acidi lactici, nýbrž ještě několik jiných druhů, mezi nimiž nalézá se též micrococcus prodigiosus. Alkohol ethylnatý v ocet zkvasí bacillus aceticus a Pastorianus; kvašení dextrinové spůsobí leuconostor mesenteroides, mannitové micrococcus viscosus, močoviny micrococ. ureae atd.

Některé cukry (saccharosa, lactosa) nejsou přímého kvašení schopny. Ty musí dříve býti převedeny v sloučeniny jednodušší (glykosy), jež se zkvasiti dají. Přeměnu tu následkem hydratisace provádějí mikroorganismy samy, zvláštními organickými látkami, jež vyměšují a které se zovou fermenty čili enzymy.

Enzymy jsou ve vodě rozpustné a dají se filtrací od bakterií odděliti aneb alkoholem vyloučiti v podobě sraženiny; o jejich vlastnostech hydratisačních lze se přesvědčiti.

Kvašením obdržené sloučeniny spůsobují mnohdy zaražení vzrůstu a vývoje bakterií. Je-li v roztoku 0·8% kyseliny mléčné aneb utvořilo-li se při kvašení močoviny 13% uhličitanu amonatého, rozklad již nepokračuje.

Bakterie jsou příčinou oxydace dusíkatých sloučenin, měníce je v dusičnany a jsou také s to nitraty v dusany redukovati.

Hnilobné bakterie převádějí bílkoviny ve formu rozpustnou a rozkládají je za vývoje nepříjemně páchnoucích plynů. Při rozkladu bílkovin a jich derivatů hnilobnými bakteriemi shledáno, že vytvořují zásadité, alkaloidům velmi podobné sloučeniny, ptomainy pojmenované, z nichž některé co indifferentní, jiné ale co jedovaté látky se jeví a velice nestálé jsou.

Členové rodu Beggiatoa rozkládají sirovodík a ukládají ve svých orgánech síru. Leptothrix oxyduje železnaté soli v železité a ze železitých sloučenin sráží hydrooxyd železitý.

Zvláštní chování jeví bakterie pigmentní, které vyvinují barviva a není barvy, kterou by nevytvořovaly bakterie. Podivuhodným jest při tom, že bakterie samy zřídka jen jsou zbarveny, a že skoro vždy zbarven jest jenom substrat, na němž bují. Liborius shledal, že se bez přístupu vzduchu žádné zbarvení substratu neděje; zdá se tedy, že vytvořují pigmentní bakterie zvláštní chromogenní látku, která teprv přítomností kyslíku v barvivo přechází. Avšak i druh výživné látky má vliv na vytvoření barviva. Bacillus cyanogenus, který mléko modře barví, nespůsobuje žádného zabarvení v roztoku cukru nebo glycerinu, v němž jinak hojně se rozmnožuje.

Dle vlastností chemicko-spektroskopických podobají se barviva, pigmentními bakteriemi vytvořená, nejvíce barvám anilinovým.

Nejnovějším badáním seznáno, že mnohé bakterie též fosforescenci čili světélkování spůsobiti mohou.

Velká skupina bakterií zahrnuje takové jedince, kteří spůsobují nejen lokální processy hnisání, ale jsou též příčinou nemocí infekčních a epidemických.

Ve hnisu člověka převládá staphylococcus pyogenes aureus a kromě tohoto při náhlé hlíze, hnisu ve hrudníku a nežitech objevuje se též staphylococcus pyg. albus a někdy staphylococcus pyogenes citreus. V zápaleninách koncentrujících se v miznicích vyskytuje se streptococcus pyogenes, který však nespůsobí tak rychle hnisání a rozklad vaziva jako staphylococcus.

V ústech člověka v povlaku na jazyku a zubech bytuje hojnosť mikrobů, jež jsou příčinou různých rozkladů a kvašení a hrají důležitou úlohu při kazení zubů. Miller, který se nejvíce mikroorganismy v ústech bytujícími zabýval, objevil 12 druhů kokků a 13 bacillů. Při zkoumání povlaku zubního mumií egyptských nalezl podobně jako Zopf hůlkovité tvary, složené ve svazky, jimž dán název leptothrix.

Jedna z nejrozšířenějších nemocí mezi lidem a zvířaty jest tuberkulosis. Od dávných dob snažili se badatelé vynajíti příčinu nemoci, ale teprv R. Kochovi podařilo se jejího původce nalézti. O vynálezu svém přednášel dne 24. března 1882 ve fysiologické společnosti Berlínské a tu seznámil nás s tenkými bacilly, které nacházejí se nejen v tuberkulosně změněném vazivu, ale i v chrchlích nemocných. Kromě člověka podléhají tuberkulose ovce, hovězí dobytek, koně, opice v zajetí držené; jenom na myši a psi dají se tuberkulové bacilky těžko přenésti. Do organismu dostanou se nejsnáze dýcháním a také u člověka a zvířat nejvíce bacillů tuberkulosních v plících nalezeno. Nemocní tuberkulosou stížení sami značně přispívají k rozšíření nemoci. Chrchle roztroušené se vysuší, rozpráší a dostávají se takto do plic lidí zdravých. Snad i potravou může člověk tuberkule dostati, požívá-li mléka od krav tuberkulemi nakažených a podobně i otevřenými ranami se tuberkulosis vyvolati může, jestliže do nich příslušné bacilly vniknou.

Také pro střevní tyfus objeven bacillus, který zejmena při pěstování na bramborách tvoří tak charakteristické kultury, že nemožno se zmýliti při jeho stanovení. Dobře dá se pěstovati též v mléce a znamenitě se mu daří ve všech odvarech rostlinných, tak že nepatří dle toho k pravým parasitům, kteří by mimo lidský organismus žíti nemohli. Bacilly tyfové nalézají se v podobě shluků v onemocnělých střevních částech, v mesenterialních žlazách v slezině, játrech a méně v ledvinách. Nakažení stane se zažívacím ústrojím, na což poukazuje rozdělení bacillů v těle nemocném. Že potravinami se mohou tyfové bacilly přenésti, vysvětluje se následovně. Výměty lidské obsahují hojnost nejen bacillů, ale i spór a ty přijidou pak při zavlažování do půdy zahradní a na pole, odkud spóry v nezměněném stavu se dostanou s plodinami do obydlí člověka a náhodou potom se octnou na příznivé výživině, kdež se hojně rozmnoží a pak po příležitosti dále přenešeny býti mohou.

Nápadným jest, že při zásobování vodou znečistěnou v městech a i menších místech, epidemií tyfovou obyčejně zachváceny jsou ty oddíly místa, jež ze stejného pramene vodu berou. Mnoho dokladů o tom lze uvésti. Ve vsi Lausenu poblíž Basileje vypuknuvší tyfus abdominalis v měsíci srpnu zahnízdil se v domech, které braly vodu z určitého společného pramene, kdežto domy, mající své vlastní studně, epidemií ušetřeny zůstaly. Vznikem epidemie, jak se vyšetřilo, byl vinen jeden rolník s rodinou, který bydlil nad vsí a na tyfus v červenci onemocněl. Výkaly nemocných odnášeny ze dvora potokem kolem tekoucím a z toho opět postranním odtokem přišly do pramene v Lausenu užívaného a tím přenesení nemoci zaviněno. Zajímavý případ uvádí Galbucci, kterýž praví, že v jednom domě na tyfus onemocnělo sedm osob, kromě jiných tří, které u prvních návštěvou dlely a při návštěvě vodu z domácí studně pily. Voda zkoumaná byla žlutě zbarvená a nepříjemně páchla. Při ohledání studně shledáno, že roubení bylo chatrné a studna že měla spojení s blízkou jímkou záchodní. Bacilly z vody vypěstované značně podobaly se, co se morfologie týče, bacillům tyfi abdominalis, avšak další pokusy, zda-li jsou s to pathogenní účinky způsobiti, na nich vykonány nebyly. Kromě vody často též mléko označeno za rozšiřovatele tyfu. Tak zaznamenán jest případ z londýnského předměstí v Islingtonu, kde najednou v 67 domech se objevil tyfus mezi rodinami nejlepšími. Původ nemoci vězel v mléku, jehož ony domy užívaly a kteréž znečistěno bylo vodou, obsahující zárodky tyfosní; že tomu skutečně tak bylo, ukázalo se brzy, neboť i v jiných okrscích odběratelé mléka z téhož obchodu byli navštíveni tyfovou epidemií. Podobné sdělení uvádí Lübe, který píše, že v kadetním ústavě v Plönu žádný z chovanců neonemocněl, avšak v úřadnických rodinách tyfus vypukl a to v těch, jež z jistého dvorce mléko odbíraly. Kromě jedné rodiny přestaly ostatní mléko z dvora toho dále kupovati a tu také přestala další onemocnění. Avšak v té rodině, jež dále ve spojení s dvorcem zůstala, nemoc ještě potom se rozšiřovala. Stejný průběh s mlékem pozorován v Kolíně nad Rýnem r. 1883, kde též epidemie tyfová způsobena. Více než 50 dokladů o tyfové epidemii máme z Anglie, v nichž mléko obviněno jakožto původce nemoci. Ve mnohých případech dokázalo se, že nádoby s mlékem nalézaly se ve světnici, kde byli nemocní na tyfus, při jiných pak konstatováno, že dojení krav a roznášení mléka obstarávaly osoby, jež ošetřováním nemocných se zabývaly. V největším pak díle případů bylo příčinou nákazy mytí a oplakování nádob velmi nečistou vodou, jež pocházela ze studně, která byla ve spojení s kanály a záchody, a jež k pití vůbec se nebrala ani nehodila.

V století našem několikráte navštívena Evropa dříve neznámou nemocí cholerou, jež bičovala lidské pokolení jako někdy mor. Z Asie razil si tento zlý navštěvovatel cestu do Evropy a proto nazván cholerou asijskou. V kratších a delších přestávkách opakovalo se objevení cholery, která řádíc nějakou dobu na různých místech, opět na léta zmizela. Pátráno po příčině vzniku této nemoci, ale nadarmo. Když pak r. 1883 opět epidemie hranice Europy překročiti hrozila, cítily státy povinnosť objasniti původ, jakož i nevysvětlitelné objevování se a mizení tohoto děsného, tajuplného hosta. Německá vláda vyslala do Indie, na místo vzniku cholery vědeckou společnosť, v jejímž čele nalézal se R. Koch. Za výsledek svých zkoumání prohlásil potom Koch, že se mu podařilo najíti původce cholery asijské v podobě zvláštního mikroorganismu, který nachází se hlavně v střevním obsahu lidí na choleru zemřelých. Jest to malý hůlkovitý tvar v prostřed zakřivený a někdy šroubovitě vinutý. Do člověka dostávají se bacilly cholerové potravou nebo nápojem, načež se ve střevě rapidně rozmnožují. Rozšíření nemoci podporuje se výkaly nemocných: jimi znečistí se prádlo, podlaha, zem, latriny, studně, jež pak státi se mohou zřídlem infekce. Zdá se, že na rozmnožení epidemie má vliv i místní a časová disposice.

Nahodilé nakažení cholerou přihodilo se v bakteriologické laboratoři Kochově r. 1884 v Berlíně. Koch cvičil několik lékařů v pozorování a studiu bacilla cholery asijské a tu najednou onemocněl cholerou jeden z jeho pracovníků. Jediná možnosť, jak onemocnění povstalo, byla, že nemocný byl ku choleře náchylný a že při pracování s čistými kulturami jejího bacillu nemoc si utržil. V tekutých jeho výměšcích dokázána pak hojnosť bacillů cholerových, které byly totožné s mikroby indickými, jež byl Koch za příčinou studia s sebou přinesl.

Přenesení cholery spůsobují nemocní, kteří cesty podnikají, což již při četných případech naprosto s jistotou stanoveno bylo. Železnice pak a parníky po mořích plující podporují v tom směru roznášení nákazy. Pettenkoferovi podařilo se potvrditi, že cholerou onemocnělé dítě z Oděsy přineslo choleru do Altenburgu a Biemer vypisuje případ o přímém přenesení cholery z Říma do Curychu.

Velmi zhoubnou dobytčí nemocí jest sněť slezinná. Není země, kde by se nebyla vyskytla a každého roku tisíce obětí mezi dobytkem si vyžádala. Jenom v severní Americe a v Anglii řidčeji se objevuje, kdežto v některých zemích zase jednotlivé krajiny pravidelně jí postiženy bývají, jako Auvergne ve Francii a Horní Bavorsko. Největšího rozvoje dosahuje vždy v letní době. Dříve i prvními autoritami potvrzováno mínění, že ze zakopaných zvířat, snětí slezinnou zašlých, dostávají se bacilly a spóry anthraxu na povrch země červy nebo vodou. Obezřetným pozorováním shledáno však, že při pasení dobytka, kde ve stádu nacházejí se jednotníci uhlákem postižení, nemoc na zdravé kusy se přenáší. Nemocný dobytek roznáší bacilly anthraxové svými výměty, močí a slintáním. Bacilly usadí se na trávě a po případě pak se senem se přivezou do stájí. Stane-li se náhodou, že povodeň nakupené seno z louky odnese, tu snadno může se najednou uhlák objeviti v krajině, kamž ono seno bylo odplaveno. Jestliže se zvířata takovouto nakažlivou nemocí zašlá ještě stahují, roztrušují se bacilly po celém okolí a nemoc se pak v rozšiřování ještě více podporuje. K poslednímu budiž jako doklad uveden případ, který popisuje Dr. Frank. Na rozsáhlém statku v Poznaňsku vypukla v červenci 1883 sněť slezinná mezi ovcemi v takové rozsáhlosti, že majitel zbavil se jich chovu naprosto. Hovězí dobytek zůstal ušetřen a teprv v lednu 1884 a v následujícím měsíci i skot antraxu podléhal. Jelikož nemoc se objevila v zimní době, hledána příčina v krmivu. Zkoumána hlína, z níž upěchována byla podlaha půdy, na které seno uloženo bylo. Výsledek bádání byl ten, že nalezeny bacilly anthraxové. Snadno pak bylo vysvětliti vznik a objevení se sněti slezinné. Na sklonku podzimku, kdy skot senem krmen byl, dostával seno z nejhorších vrstev a teprv v pozdějších měsících zimních došlo na seno složené na podlaze hliněné. Otíráním se sena o podlahu setřeny z této bacilly anthraxové na ní roztroušené a strávením infikovaného sena nemoc spůsobena. Zodpověděti otázku, jak se na půdu zárodky anthraxové dostaly, nebylo těžké. Ovce zaniklé snětí slezinnou byly sice zakopány, ale ferina ovčák je za tmy noční z lůna zemského vybíral a na půdu dovlékl, kde při stahování kůží anthrax roztrousil a podlahu nebezpečnými mikroby znečistil.

Bacillus sněti třaskavé jest zvláště škodným pro hovězí dobytek. Zvířata tou nemocí postižená ztrácejí chuť přijímati potravu a po nějaké době tvoří se jim na těle nádor, při jehož ohledání lze praskání pozorovati. Prodlením 36—48 hodin nastává smrť a ve svalech a svazivu mrtvého zvířete nalézá se mnoho nahromaděné tekutiny, ukrývající nezměrný počet bacillů.

Také domácí drůbež má mezi bacilly své nepřátely, kteří spůsobují mor zhoubně mezi ní řádící.

Kuřata a husy bývají zachváceny morem a původci nemoci té jsou malé diplobacilly, kteréž se dostávají do oběhu krevního bezpochyby potravou. Drůbež morem postižená stává se apathickou, stojí nepohnutě s rozčepejřeným peřím, se zavřenýma očima a upadá do spánku smrtelného, z něhož se více neprobouzí.

* * *

V tomto náčrtku vyjmenovány jen některé druhy bakterií, jimž přísluší buď blahodárné nebo zhoubné působení. První přispívají ku zachování našeho bytí, kdežto proti druhým snaží se bakteriologie najíti prostředky, jak by je zničila a neškodnými učinila.

Josette.

Novella. Napsal **André Theuriet.** Přeložil **Pavel Projsa.**

I.

Před lety žil básník jmenem Marius Pignerol. Byl velký hoch, dosti dobře rostlý, snědý, bystrý, s okem plným ohně, s černým skadeřeným vlasem, s vousem na bradě rozděleným, se rty málo ohrnutými, přes něž vyznívaly rýmy jako zvuky polnice. Původem Provençal, syn bohatých selských rodičů, kteří záhy zemřeli a sirotkem zůstavili jej v desátém jeho roce, opustil svoji vesnici a odebral se do Paříže za vzdáleným jedním příbuzným, který stal se jeho komorníkem a zavezl jej do jakéhos lycea. Tam dorostl nějaký čas po válce z roku 1870, v oné době sklamání, kdy jinochové sami, podléhajíce protisměru vystřízlivění, prvé než-li dospěli k mladosti, zdáli se pozbývati všech illusí a veškerého nadšení. V jeden a dvacátém roce Marius, svobodně propuštěn na dláždění pařížské, byl majitelem deseti tisíc franků ročních důchodů a okusil ze všech pochybných rozkoší, jichž velké město poskytuje mladému hochu, bujnému, chtivému požitků a majícímu tobolku náležitě zásobenu. Vydával se za znechuceného životem a ježto měl obrazotvornosť, vzlet a jistý dar básnický, opakoval to ve zvučných verších, zvláštním rythmem a s podivnou barvitostí. Prvý jeho svazek básní spůsobil hluk v latinské čtvrti a prohlásili ho za hlavu nové básnické školy dekadentů. Kronista kteréréhos velmi rozšířeného časopisu věnoval mu celý článek a od toho dne jeho kniha „Les Angoisses“ prodávala se jako chleba.

Po této neočekávané příhodě stal se Marius na chvíli modním básníkem: společnosť přela se o přednosť, aby vítati jej směla ve svých salonech a proslulá kterás herečka v pravém smyslu slova unesla jej, zrušivši engagement, aby žíti mohla s ním na vsi zastrčené kdes na bretaňském břehu. Nevím, kdo z obou prvý nasytil se druhého, leč krásné tyto líbánky byly jenom krátkého trvání a Marius vrátil se do Paříže velmi omrzelý divadelními královnami. Půl druhého roku po té uveřejnil druhý svůj svazek básní, v němž vyplýtval nejlepší své nadání a do něhož mnoho se nadál, pokud se týká hovění obecenstvu. Mezi přestávkou však roznícení učinilo místo lhostejnosti a kniha neměla žádného úspěchu. Marius pocítil bolestně tuto nespravedlnosť. V mysli své zůstal velmi naivním a velmi dětinským i přes klamnou svoji podobu s blaseovanými Pařížany. Těžká, nezasloužená tato rána hluboce jej zasáhla, že plakal hněvem a lítostí. Až posud o životě toliko špatně mluvíval, ale neopomíjel rozmařile užívati příjemných rozkoší. Od té však doby pokládal ho za protivný šprým a v duchu se tázal, stojí-li za to, aby trpělivě se snášel. Neblahý lidský osud byl předmětem denních jeho rozhovorů a Leopardi stal se nejoblíbenějším jeho básníkem. Shon pouliční, četba novin jej drážďily; veselý ruch pařížský připadal mu podobným rozčilenému chvatu v ústavě choromyslných.

Kteréhos červnového večera, zúplna schvácen zádumčivou těžkostí, skočil do vlaku, jenž odjížděl na jih a jal se cestovati bez cíle, bez jiné myšlénky určitější, než aby měnil místo. Na pouti své dal se zavésti jedině jmenem města, jehož zvučnosť nebo novota zdály se mu zajímavými.

Jednoho jitra ocitl se na břehu jezera annecyského, spatřil parník připravený k odplutí i vstoupil na palubu, aby unikl davu turistů, kteří byli přepadli jeho hotel. Když loď dospěla na dohled vesnice Talloires, zelené klidné zátiší příjemně jej potěšilo. Strmá, lesem porostlá skála čněla naproti poloostrovu Duingtu na druhé straně a zdálo se, jako by téměř nepřístupně zavírala přední část jezera. V modré a hladké vodě vysoké vrcholky pohoří zrcadlily se stinnou svojí barvou a smělými svými rysy. V pozadí klínu, utvořeného skaliskem chèreským, Talloires různo ztrácely se uprostřed vinic a ořechových sadů a prozíraly červenými taškovými střechami a dřevěnými pavlačemi, jež kryty byly prodlouženými přístřešky. Za stoletým ohromným kaštanem bývalý klášter, proměněný v hotel, prostíral šedé své průčelí a na jezero díval se vysokými svými okny s kamennými křížovými příčkami. A s vroubených, zoubkovaných vrchů Lafontu a Tournetty po zelených svazích pastvin s hlubokým tichem nížila se v úval modravá jasnosť, mírná a prosvitná.

„Konečně něco pro mne!“ mínil pro sebe Marius Pignerol.

Opustil parník a ubytoval se v klášteře, v prostranné osamělé světnici, v níž druhdy bydlíval převor. Tam mohl se pohroužiti za prázdné chvíle v zasmušilou svoji melancholii a do syta pročísti se v truchlivých básních svého mistra Leopardiho. Nikdo jej nerušil, časopisy ho nedocházely a ukryt v zákoutí mezi tichým jezerem a nehybným horstvem, oddal se jakési nevrlé a pochmurné zmalátnělosti. Pravidelné plavby lodí samotny označovaly mu uplývání hodin a cvrlikání cvrčků za soumraku jediné ohlašovalo mu, že den uchyluje se ke konci. Vycházel málo a přestával spíše na tom, že zrakem těkal po měnivé perspektivě jezera. Toliko dva neb třikráte zašel na úbočí cestou do Menthonu a dospěl až k sešlému statku odevšad otevřenému, který nazýván byl jménem Balmettes a jehož chatrná a pobořená stavení zvedala se na samém kraji talloireské zátoky. Spustlosť tohoto obydlí s uzavřenými okenicemi, se střechami otrhanými, se zdivočelými zahradami byla v souhlasu s rozpoložením mysli Mariovy. Staré ovocné stromy, podrostlé do poloviny výše hustými výhony cizopasných a popínavých rostlin, aleje ztrácející se v trávě, loubí přetížené trsy plané révy, vše to velice jej zajímalo; spatřoval v pohledu tom obraz oné sešlosti, jež dle názoru jeho zvolna prostírala se světem.

Nicméně ani smavá osamělosť vesnice, ani ponurná opuštěnosť zahrad balmetteských neodpomáhaly nevlídné omrzelosti a chorobné malomyslnosti, jež skličovaly jeho ducha. Ticho tohoto zákoutí dráždilo jej stejně jako horečnatý ruch pařížský; upřímná dobrosrdečnosť sedláků, vesele snášejících trudný los života namáhavého a jednotvárného, popouzela jej; úrodnosť plodné této přírody zarážela jej studem. Pokládal se za prázdnou hlavu, pociťoval v sobě vyprahlé srdce a neviděl, co by vrátiti mu mohlo chuť po činnosti. Mnohdy pokoušel jej zlý démon, aby střemhlav vrhl se do jezera a tak učinil konec plané a bídné frašce své existence.

Kteréhos dne bez cíle bloudil v zelených houštinách pustého statku a z dlouhé nevrlé chvíle srážel holí květné kalichy vlčího máku, jenž byl zarostl valnou část aleje. Z roztomilé této práce nenadále vyrušen byl hlasem, jenž s ironickým přízvukem ozval se mu za zády:

„He! nedejte se vytrhovat! . . . . Dělejte jako doma!“

Obrátil se a ocitl se tváří v tvář vysokému starci, skoro sedmdesátníku, oděnému pouze plátěnými spodky a dlouhým vlněným ošumělým kabátem. Rozevřeným, nezapjatým límcem bez nákrčníku prozírala obnažená mohutná hruď. Pod slaměným kloboukem, ozdobeným modrou vybledlou stuhou, viděti bylo oholený obličej, jemných tahů, s očima pronikavýma s hustými brvami, se rty ohrnutými, mezi nimiž bělela se dosud plná řada zubů.

„Předně,“ odpověděl Marius úsečně, „jsem tady právě tak doma jako vy, poněvadž statek je opuštěn a za druhé rostliny, které srážím, jsou jenom bejlí a tak vlastně prokazuji majiteli službu . . . .“

„Dvojí omyl,“ odvětil stařec; „předně statek není opuštěn a za druhé majitel má rád tyto plané byliny, které šmahem stínáte.“

„Jak to víte?“

„Vím to, proto že jsem já sám ten majitel.“

Marius zaraženě vypravil ze sebe nějakou rozpačitou omluvu a chtěl se vzdáliti. Starý muž zastoupil mu však cestu.

„Ne tak,“ pravil, „jste mým zajatcem a nechci, abyste odešel se špatným míněním o savojském pohostinství . . . . Vyprázdníme vespolek láhev mého talloireského vína.“

Odvedl básníka do velké světnice ve přízemí, sloužící zároveň za kuchyni a za jídelnu, pak sešel do sklepa a vrátil se s lahví a se dvěma sklenkami. Několik minut po té oba muži, usazeni za stolem, důvěrně hovořili a zapíjeli bílým lahodným samotokem.

Nějaký doušek pěnivého vína učinil je sdílnými. Marius pověděl své jméno a hostitel jeho zachoval se podobně. Nazýval se pan Lettraz, dlouhý čas provozoval na venkově lékařství, bydlel v Annecy a do Balmettes přicházel jenom v době vinobraní. Byl veselý, hovorný stařec, který obeznal se ve světě a honosil se originálními myšlénkami a sarkastickým vtipem.

„Jindy," přiznával se Mariovi, „neměly Balmettes takový vzhled zanedbanosti, jaký právě poskytují. Za tehdejších dob staral jsem se a pečoval jsem o ně k vůli jiným! .... Nyní jsem sám jako sova ve svém vykýři a spravuji si je podle svého vkusu .... Zahrady osekané a rozměřené podle šňůry se mi příčí; vidím rád všecky rostliny volně se rozvíjet a plemenit .... Nu jakž? .... Čím více v sobě cítím ubývání sil, tím více mám potřebí kolem sebe kypící bujnosti .... A přes to vše miluji život!"

Náhled takový, jest zřejmo, nebyl míněním Maria Pignerola a neváhal vytasiti se s theorií svojí o neblahém lidském osudě. Ve slova svá vložil samolibosť, jižní jeho letora zvolna se rozehřívala a působilo mu vyražení, že v úžas mohl přivésti venkovského lékaře svojí naukou, dokazující zbytečnosť našich snah, vydobýti si života jiného nežli sklamání veškerých ilusí.

Starý Lettraz poslouchal jej s uštěpačným výrazem, polkl doušek vína a pokrčil rameny.

„Kolik je vám let?" tázal se .... „Dvacet šest." .... „A vy odvažujete se sobě naříkat? .... Eh! u všech ďasů! vím dobře, že neskládá se život jedině ze dnů šťastných! Dosti jsem viděl bídy za pětašedesát let! .... Já, pane, měl jsem ženu, kterou jsem zbožňoval a kterou jsem ztratil; měl jsem dvě děti, které jsem rozmazlil a zkazil, které zachovaly se nevděčně a které naposled samotného zůstavily mne ve stavení .... Žíti však, milý příteli, není toliko být šťastným, nýbrž znamená trpět, milovat, odříkat se a konečně pracovat! .... A musí věru být v činnosti té příjemný vznět, neboť sebe nešťastnější, když dokročí na ně zlo, ještě dávají přednosť tomuto životu zmítanému a trpkému před úplnou nicotou ...."

Hovor protáhl se až do večera a oba rozloučili se jako nejlepší přátelé na světě.

„Navštívte mě zase," pravil lékař básníkovi, „líbíte se mi a pak není vám dobře na mysli a choroba vaše je zvláštní .... Musíme hledět, abychom ji vyléčili! Prozatím odporučuji vám pohyb. Na místě, abyste rozjímal o své melancholii, choďte na zdravé povětří, vylezte dva nebo třikrát na Dent de Lafont či na Tourvettu, to rozproudí vám krev a osvěží vám rozmar .... Na zpáteční cestě stavíte se v Balmettes na sklenku vína a za měsíc budete o takovém spůsobu života vyprávět divy! ...."

II.

Marius nebyl velkým chodcem. Přes to jednoho červencového jitra, probudiv se za úsvitu a vida příznivé počasí, rozhodl se k upokojení svědomí podrobiti se předpisu starého doktora.

Vzal svoji hůl, naplnil svou lahvici rumem a dal se směrem k průsmyku nantetskému. Z počátku s dosti příjemnou zálibou vystoupil na prvé svahy vršin, když však minul vísku Sauphaz a když vzhůru měl se vydat sráznou stezkou, pokrytou oblázkovým kamením, počínal únavou oddychovat a potit se namáháním. Leč nedal se odstrašit, dospěl umdlen na pastviny, načež s nohama vysílenýma a s hrudí udýchanou celou délkou sklesl na trávník.

Svěží větřík horský, aromatická vůně posečené trávy znenáhla vymaňovaly jej z jeho sklíčenosti. Vzduch třásl se jasnou ozvěnou, v níž mísily se zvonky stád a hlasy pastýřů. Před ním Tournette do modré výše zvedala své stráně vroubené stříbrnou bělostí, zatím co proti výkrojku průsmyku salaše a senníky jako šedé body odstiňovaly se v tmavě zeleném pozadí pastvisk.

Marius umíral žízní, rád by si byl připravil grog, ale šlo o to, kde nalézti vody. Trudně kráčel k nejbližší chatě a našel konečně, čeho byl žádostiv — před samým stavením čistá voda tryskala dřevěnou trubkou a s harmonickým šumem padala do žlabu prohloubeného ve stromovém kmeni. Básník měl rum, vody plynulo v hojnosti a nescházela mu nežli sklenice. Obrátil se k salaši, jejíž zablácený práh posavad nesl čerstvé stopy po přechodu stáda. Jedva že byl zaklepal na dvéře, tyto otevřely se do kořán a ve vchodu objevila se mladá dívka sedmnácti až osmnáctiletá.

Byla postavy prostřední, tvarů méně plných jako štíhlých, vzrůstu však souměrného. Hlavu měla nepokrytu, vlasy hladce přičesané a zatknuté rohovým hřebenem; oděna byla vlněnou suknicí a modrým plátěným kabátcem, zapjatým toliko při samém hrdle. Pod krátkou spodničkou viděti bylo obnažené oblé nožky, vězící po kotníky ve volných šněrovacích botkách s těžkými podešvy. Měla bílou, jemně zardělou tvář velmi úhledných rysů, čelo mírně sklenuté a oči temně modré a ohnivě lesklé.

„Odpusťte,“ pravil Marius, „půjčila byste mi sklenici, abych mohl se napit u studny?“

„Ovšem, pane,“ odpověděla s úsměvem, mezi nímž probleskly bílé její zoubky, „jenom vejděte a odpočiňte si.... Dojdu vám sama pro čerstvou vodu....“

Vzala konvici a vyšla, co zatím Marius se posadil.

Osaměv, zvědavě prohlížel prosté zařízení světnice, ostatně praktické na horskou pastýřskou salaš. Podlaha byla z upěchované hlíny; do místnosti, dosti tmavé, vcházelo světlo jedině dveřmi a prkenným, skrze strop nad střechu zapuštěným komínkem, pod nímž nalezal se z kulatých kamenů sestavený krb. Nábytek skládal se z několika z hruba ohoblovaných stolic, z jasanového štočku, na němž rozestaveno bylo nemnoho dřevěných forem na sýr a ze skříně, jejíž pohyblivá půle spuštěna sloužila za stůl. Mezi kamny a dveřmi do sousedního přístěnku pověsen byl na zdi obraz Panny Marie, nad jednoduchou policí, obloženou mechem a ozdobenou dvěma vásami, jež naplněny byly květinami právě natrhanými na stráních.

Na prahu, který byl zůstal otevřen, dvě slepice s krákoráním poklovávaly ve štěrbinách. Mladá dívka, jež vracela se s konvicí plnou vody, spěšně je odehnala.

„Promiňte, je to jejich zvyk,“ pravila Mariovi, na půl dolévajíc sklenici.

„Jste snad samotna na salaši?“ tázal se mladý muž, připravuje svůj grog.

„Oh, ne! ale je neděle, otec a matka jsou na velké mši v Thônes a bratři se sestrami hlídají v horách stáda.“

„Je vás mnoho dětí?“

„Sedm .... Pěkné hejno, není-li pravda?“

Slova svá provázela hezkým smíchem, jenž zdál se, že přeskočil-jí se rtů do modrých očí. Hovořila prostě, bez ostýchání a nesmělosti, se srdečnou sdílností a se skromným úžasem, jenž divně se lišil od nedbalé lehkosti jejího šatu.

„Jste vy nejstarší?“ ptal se dále Marius.

„Nikoli, mám bratra, kterému jde na dvacátý rok.“

„Kolik pak let je vám?“

„Mně? mně bude na svatého Havla osmnáct; mladší mojí sestře je šestnáct let.“

„A bydlíte všickni zde na salaši?“

„Všickni až do konce října; potom odstěhujeme se dolů a zůstáváme v Thônes přes zimu.“

Za rozmluvy přecházela světnicí, sbírala smetanu na hrncích s mlékem a rovnala formy na sýr; a vše to s nenuceným prostomilým půvabem, jenž svůdně působil na básníka školy dekadentů.

„Chcete okusit našeho mléka?“ tázala se dívka, ukazujíc na nesebraný posud kraják.

„Děkuji,“ odvětil Marius, „ostatně musím už vrátit se do Talloires.“

Zvedl se a přikročil, aby prohlédl si výzdobu pod obrazem Panny Marie.

„To vy jste natrhala tyto květiny?“

„Ano.“

„Umíte je také jmenovat?“

„Zajisté .... Ty červené jsou bramboříky a modré hořce s křížovým květem.“

„Jak jste učená! Kde jste se všemu tomu naučila?“

„V klášteře jeptišek v Thônes, kde byla jsem ve škole do dvanáctého roku.“

„Jak se jmenujete?

„Josette .... Josette Bastianova.“

„Hezké jméno .... Na shledanou, slečno Josetto, a děkuji!“ stlumeně pravil Marius a vtiskl jí do ruky stříbrný peníz.

Dívka překvapeně na něho pohlédla a zarděla se.

„Oh! pane, je to příliš mnoho!“ bránila se, „pomyslete přec! .... za sklenici vody!“

„Nu dobrá, bude to ještě za jednu, kterou mi dáte, až půjdu tady podruhé ... Chcete mi za přídavek podat ruku?“

Bez zdráhání vyhověla jeho přání a přála mu šťastnou cestu, zatím co scházel již po travnatém úbočí stráně, na níž stála útulná salaš.

Téhož večera ještě zavítal Marius do Balmettes a vypravuje panu Lettrazovi o podrobnostech svého výletu, obšírně rozhovořil se o uvítání na salaši a o půvabech slečny Josetty. K poslednímu předmětu vracel se ustavičně a bez přestání.

„He, he,“ posléz ozval se starý lékař s potměšilým svým úsměvem. „Jak se rozehříváte za řeči o té dívčině! .... Nezamilujte se naposled, marně byste se namáhal .... Dcery našich salašníků nepodobají se nijak pařížským stvořeníčkům .... Jsou velmi hodné a nedají se omámit cizinci.“

„Zamilovat se?“ odvětil Marius pokrčuje rameny. „Láska, milý pane, jest jed, jehož jsem příliš okusil; více nemá na mne účinku ....“

Přece však dva dny po té zašel opětně na salaš a seznámil se s celou rodinou. Snídal ve společnosti Josettině, otce a matky Bastianových a nejstaršího syna Mauriceta. Mléko, máslo a chléb salašníků chutnaly mu výborně. Po příkusku došel Mauricet do přístěnku pro svou tahací harmoniku a pobavil hosta pastýřskými popěvky, jež od blízkých skal ozvěnou se vracely jako melodický tichý souzvuk ....

Znenáhla básník uvykl příjemnému obyčeji, že navštěvoval salaš dva neb třikráte v týdnu, a že prodléval na horách větší čásť dne. Děti, jimž přinášíval pamlsky, zúplna s ním se spřátelily. Josetta vítala jej vždycky s týmž upřímným svým úsměvem a otec Bastian nijakž nepozastavoval se v přemýšlení, v něž uváděly jej časté návštěvy Pařížanovy.

Marius pociťoval pojednou, jak přicházejí mu na paměť vzpomínky z útlého mládí; stará jeho vesnická krev probíhala mu opět žilami uprostřed těchto pastvin a lesů a tou měrou, jakou blížil se k zemi, vkrádala se mu do srdce neurčitá a zmatená láska k životu venkovskému. Zajímal se o nejmenší podrobnosti hospodářství; sedal vedle otce Bastiana, přihlížel k výrobě sýra a nejraději, zatím co malí bratří a sestry pásli stáda na příkrých stráních průsmyku, hovoříval s Josettou, jež hleděla si starosti o domácnosť a přátelé jeho od „Černé kočky“ srdečně byli by se zasmáli, kdyby byli viděli básníka „Angoisses“, jak přes žlábek studny pomáhá této mladé pastýřské dívce plniti borové konve. Shledával v tomto živobytí jakous údobu prostou a idylickou, jež v duchu unášela jej v doby biblické a patriarchální. Dýchal na těchto horách vzduch jinak čistý a svěží nežli na kopci montmartreském a v tomto ovzduší, napojeném vůní pryskyřičnou, Marius útrpně vzpomínal na chabou rozkoš, liché vzrušení a chorobnou podrážděnosť pařížských mravů! Srdceryvný ohlas básníků pessimistických již ho nedojímal a četl nyní raději Homera nežli Leopardiho.

Především pak dával přednosť rozmluvě s Josettou a čím více s ní se stýkal, tím více poznával, že mnohem jest vzdělanější, nežli zprvu byl myslel. V této končině Sovojska jsou školy velmi navštěvovány a na vysokých horách při pastvě stád obyvatelé salaší dosti čítávají. Josetta měla velice přesné pojmy o všech věcech přírodních. Hovor s ní nikdy nevázl a na oživení jeho nikdy nebylo třeba všední a otřepané galanterie, k níž domnívají se muži, že povinni jsou vůči ženám původu a postavení jakéhokoli.

Jenom jedenkrát vmísil se ztajený výraz lásky v jejich rozmluvu. Josette pomocí Mariovou snesla několik náručí suché trávy do velké plachty prostřené uprostřed louky a když byla nahromadila dosti velkou kupu, uvázala čtyři cípy v uzel a chystala se podle dávného zvyku vál sena vložiti si na ramena. Leč opřevši se, aby břímě pozvedla, sklouzla na vlhkém drnu, konce plachty se rozvázaly a když Marius, který již scházel dolů, se obrátil, spatřil, jak mladá dívka sbírá se z prostřed rozházené hromady zelené otavy. Byla celá poseta travou, na loktech, na hrdle, na vlasech a očích, a rty její šelmovsky jenom se smály. V okamžiku tom zjev její byl pln svůdné krásy s výrazem čehos roztomile cudného a důvěrného....

Bylo třeba vál nakupiti znova. Když nehoda byla napravena, oba se posadili, aby trochu si oddechli. Marius, spíše vzrušen nežli unaven, nemohl nadívati se do. zářících zraků Josettiných, na okouzlující její úsměv a na kyprá, vnadná její ňadra.

„Víte, že jste velmi hezká, slečno Josetto?“ pravil pojednou ztlumeně.

„Ne, ani hezká, ani ošklivá.... jako mnoho jiných,“ odvětila

„Ne, ne, vy jste opravdu hezká.... Žádný vám to doposud neřekl?“

„Věru, nikdo....“

„Nu, pak řekl jsem vám to já!“ zvolal prudce a s náruživým přízvukem, že Josetta až poněkud rozpačitě se zasmušila.

Sklonila hlavu a spozorovavši nepořádek na svém šatě, slušně stáhla si suknici přes obnažené nohy; po té zvolna pozvedla si vál trávy na ramena, vstala a dala se nazpět cestou k salaši.

Na tom rozmluva přestala a Marius vrátil se všelijak rozrušen do Talloires. Když opět objevil se v Balmettes, pan Lettraz zahrnul jej výčitkami pro dlouhou přestávku, jíž byl zanedbal obvyklé své návštěvy.

„Také si vzpomínám....“ pravil. „Co dělá vaše dívčina ze salaše? Co víte o ní? Slyšel jsem, že často chodíváte cestou k průsmyku nantetskému?“

„Ano, byl jsem na salaši několikrát.“

„A nepověděl jste mi o tom ničeho? U čerta, víte, co to znamená?“

„Nevím.“

„Že jste se do slečny Josetty zamiloval!“

Marius obrátil hovor na jiný předmět; leč vrátiv se domů, ptal se sám sebe, zkoumal sebe sama a konečně musel se přiznat, že starý Lettraz neměl nepravdu.

„Zamilován do mladé pasačky!“ přemýšlel v duchu; „hleďme, je-li možná! a dokonce snad vážně?... Či mám ji svést?... Je počestná a byla by to podlosť, jíž — myslím — nejsem schopen ani přes všechnu svou zkaženosť... Nebo s ní se oženit?.. Jaká pošetilosť!... Přihodilo se, že králové oženili se s pastýřkami.... Není pochyby! Cos podobného však nestalo se básníkům, jak ukazuje Apollo.... Třeba takový rozmar vymýtit z kořene... Na salaš více nepůjdu a opustím Talloires....“

Ani neuplynuly dva dny, když shodl se na půl se svým rázným záměrem. Nechodil již do hor, ale neopustil Talloires. Podzim pokročil, hrozny černaly na vinicích; turisté odjeli z Abbaye s prvními chladny a Marius samoten zůstal ve vesnici. Nepřemožitelné jakés pouto zdržovalo jej na břehu mořského jezera, do něhož vlažný větřík setřásal s topolů sežloutlé svadlé listí. Nepracoval a celý čas toliko dumal a přemítal. Mladá dívka ze salaše nešla mu z mysli a stále viděl ji, jak na trávník padla pod rozházeným válem, s nohama poobnaženýma a se smíchem na rtech ....

Trávil valnou část dne v loďce na jezeře. Vynašel si pěkné místo blíže Duingtu, odkud zřetelně dohlédl do luzného průsmyku nantetského s chatrčí otce Bastiana, jež šedě odrážela se na zelených pastvinách, a celé hodiny prodléval uprostřed sítí s kukátkem obráceným k témuž šedému bodu mezi světlou zelení. Jest to směšné dětinství, opakoval si stále, ale vracel se k němu opět ....

Kteréhos večera zvěděl, že pastýři počínají sháněti stáda s hor do údolí. Nazítří záhy z rána vydal se na cestu do průsmyku nantetského. Dále nemohl se zdržeti a chtěl spatřiti Josettu aspoň ještě jednou. Kráčel velmi spěšně, poháněn horečnou netrpělivostí, tak že dostihl průsmyku k osmé hodině. Čím více blížil se k salaši, tím zřetelněji rozeznával neobvyklý ruch. Krávy a kozy, na místě aby byly na pastvě, těkaly a pobíhaly kolem stavení. Když došel ke studni, Josetta, zaměstnaná nakládaním domácího nářadí na mezka, při zvuku kroků otočila hlavu a velmi zbledla.

„Můj bože! Jste vy to, pane!“ zvolala. „Myslela jsem, že jste odjel do Paříže ....“

„Ne, zůstal jsem v Talloires.“

„A nepřišel jste nás navštívit! .... Snad jste nebyl nemocen?“

„Ne, Josetto, byl jsem zaneprázdněn dole .... ale mnoho jsem na vás myslel.“

„Máte podivný spůsob, jak myslíváte na lidi,“ pravila se smíchem; „ještě den a byl byste nás už na salaši nenašel! .... Zrovna odcházíme .... Stěhujeme se do Thônes ....“

Marius následoval ji do chaty, aby rozloučil se s celou rodinou; pak otec, matka a nejstarší syn počali sháněti stádo, zatím co malé děti napřed ubíhaly s kozami. Josette zůstala vzadu, aby uzamkla dvéře. Marius doprovodil ji až k poslednímu úbočí před Thônes. Byli oba zamlklí a vážní. Posléz stanuli.

„Nu tedy, s bohem, pane,“ pravila chvatně Josette.

„Ne s bohem, ale na shledanou!“

„Vy tedy neodjedete?“

„Změnil jsem svůj úmysl, ztrávím zimu v Talloires,“ odpověděl pohlížeje na ni s něžností, jež nebývala jeho obyčejem.

Zamyšlená tvář mladé dívky náhle se vyjasnila.

„Pak jistě navštívíte nás v Thônes,“ zvolala .... „Nebydlíme ve městě, nýbrž v Malnantu, v krajní vísce na břehu Fieru .... Poznáte náš dům podle vysokého ořechu před vraty a podle zelené pavlače, která táhne se pod střechou celým průčelím .... Přijďte, půjdeme s vámi do Thônes. Je to hezké městečko ....“

„Přijdu, zajisté ....“ pravil Marius, jejž upřímná důvěrnost děvčete naplňovala rozkoší.

Stáda zatím scházela stezkou, jež kosmo táhne se podél Tournetty, k samému údolí.

„Tedy, s bohem, pane!“

„Na shledanou, Josetto.... Dovolila byste mi, abych vás políbil?“

Vzal ji za ruce a přiklonil již své rty k líci mladé dívky. Josetta o krok ustoupila nazpět, zarděla se a sklopila hlavu.

„Ne, ne,“ šeptala, „nebylo by to slušné.“

Takž dlouze a vřele stiskl jí obě ruce.

„Mám vás velice rád,“ pravil hlasem poněkud zajíkavým, „mám vás velice rád....“

Chvatně se mu vymkla a bez odpovědi rychle spěchala za stádem, jež znenáhla již ztrácelo se za nejnižším svahem úbočí. Okamžik po té krávy, kozy a salašníci zmizeli v bělavé mlze, jež vzhůru stoupala z úžlabí malnantského a brzy Marius neslyšel než-li ohlas zvonků, doznívající s lehkým větříkem a stále slábnoucí....

III.

Nějaký den po té Marius dle obyčejné zvyklosti zašel se ohřát do Balmettes ke krbu pana Lettraza. Za hovoru náhle pravil k svému hostiteli:

„Doktore, mám chuť zůstat přes zimu v Talloires; chcete mi pronajmout dvé světnice ve vašem domě?“

Lettraz úkosem pohledl na mladého muže.

„Hm, hm,“ odpověděl spola ironicky, „nemám věru, co bych namítal.... Ale rozmyslete si to dobře!.... Ztrávit zimu v Talloires není právě příjemno, ačkoli na Pařížana zdáte se mi dosti otužilým.... Uvažte rozhodnutí své ještě jednou.... Zítra nebudu doma, ale setrváte-li při svém úmyslu, pozítří mě navštivte a záležitosť vyjednáme....“

Večer, uléhaje, starý lékař mnul si ruce a po tichu pro sebe brumlal:

„Vida, jde to, jde to!.... Hleďme na ty zoufalce!.... Ah! mladosť, mladosť!....“

Druhého dne za úsvitu vypravil se doktor Lettraz do Thônes. Dříve než chopiti se chtěl věci vážněji, nelenil, aby rozhledl se vlastním názorem a zjednal si přesvědčení u samého pramene. Navštívil nejprve okresního notáře, který zpravil jej co nejpřízniveji o poměrech Bastianových.

„Jsou to velmi hodní lidé; pracují a živí se poctivě, ale na zbyt nemají, jak snadno dá se vysvětlit při hejnu dětí...“

Po té starý lékař dal si ukázat domek salašníků a vešel do stavení pod záminkou malé koupě uleželého sýra. Znali jej podle jmena, neboť druhdy léčíval v celém okolí; otec Bastian uvítal ho přívětivě a použil jeho návštěvy, aby zdarma s ním se poradil o svém zdraví a pohovořil s ním o domácím svém hospodářství.

„Obchody jdou dobře, ale třeba krmit mnoho krků. Skoro nadchází doba, kdy budu nucen rozloučiti se s některou svojí dcerou, kterou rád bych dal do služby do města, kdyby našla dobré zaopatření...“

Starý Lettraz slíbil, že přeptá se na vážený nějaký dům a že podá mu náležitých zpráv. Vrátil se pak do Talloires s nejlepšími dojmy, pokud týká se Josetty i celé rodiny.

V určený den Marius dopoledne dostavil se do Balmettes a oznámil, že tím rozhodněji jest odhodlán ztráviti zimu na březích jezera.

„Dobře," pravil Lettraz, „ale nemějte ke mně důvěru jenom poloviční a přiznejte se mi upřímně, že jste se zamiloval do své mladé pastýřky."

„Nu tedy — ano!" kvapně odpověděl básník, „zamiloval jsem se . . . Jest to pošetilé a směšné, poněvadž nikdy nebude mojí milenkou a co se týká manželství, nelze na cos podobného myslet . . ."

„Proč ne, líbí-li se vám?"

„Proto že, jakkoli prost jsem každého předsudku, nemá ani vychování, ani vědomosti dle mého vkusu; za krátký čas byl by život náš nesnesitelným . . ."

„Vychování! vědomosti! . . . . Miluje-li vás, přispůsobí se všemu . . . Není lepšího smírce nad lásku a ženy stvořeny jsou ku podivu příhodně k takovým přeměnám . . . . Ostatně mohl byste si pomoci sám."

„Jak to?"

„Zmírnit rozdíl, který vás oba dělí a stát se trochu sedlákem."

„Já?"

„Ano, bude to snadnější, než-li se domníváte . . . . Na místě svých dvou pokojíků najměte celé Balmettes a hospodařte na statku . . . . Slibuji vám, že zůstanu nějaký čas u vás a že přispívati vám budu radou . . . Za rok, až v novém oboru se rozhlédnete, osvojíte si s dostatek selského mravu, aby nebyla mezi vámi a Josettou ona různosť, které se lekáte . . . Nu, mám pravdu?"

Marius zůstal na okamžik zamyšlen. Návrh připadal mu zvláštním, ale nepříčil se jeho chuti, pohrdající všedními věcmi a ušlapanými cestičkami.

„Přijímám," konečně zamumlal, „pokus nic nestojí . . . Uvidíme . . ."

„Ještě slovo," pokračoval pan Lettraz, „ukládám jedinou podmínku. Zaručíte se čestným slibem, že nebudete se snažit, abyste spatřil Josettu, pokud vám nedám dovolení!"

Marius se vzpíral, shledával požadavek ten přílišným a uchýlil se k vytáčkám; ale starý lékař nepovolil, až básník naposled zavázal se slovem.

Nazítří odstěhoval se Marius do Balmettes a nastoupil neprodleně do cviku. Prvé týdny byly velmi trudné. Smlouvy nájemné, přijímání dělníků, opravné práce na budovách, rokování a vyjednávání v hostinci, daleké pojížďky na trhy, vše to z počátku přicházelo mu nesmírně za obtíž. Poznenáhla však takový pořádek života, zaměstnání pod širým nebem, časné vstávání a denní starosti, jež nedaly mu pokdy ani k zasmušilému dumání ani k hloubavým úvahám sofistickým — všechen tento nový obrat v dosavadních zvycích, způsobech a obyčejích pozdravil jeho čivy, otužil jeho svaly a proměnil jeho myšlenky. Zatím pozvolna obraz Josettin živěji vystupoval před jeho zrakem; pozbýval trpělivosti a prosíval Lettraza, aby sprostil jej jeho slibu; leč starý lékař byl neuprosným.

Blížícími se vánocemi dostavilo se studené počasí a nastaly tuhé mrazy. Marius, který po několik neděl tajil roztrpčení sám pro sebe, počal s naléháním a s nářkem znova.

„Déle to nevydržím," zvolal, „usýchám očividně! . . . pusťte mne do Thônes! . . . Vždyť Josette ani neví o mých úmyslech a jestliže mezitím, co já zde se učím sedlačit, ona tam se provdá, uvidíte, že — se utopím v jezeře . . . ."

„Rozumím,“ odpovídal pan Lettraz, „ale vše dobře rozváženo, vy zůstanete doma a já sám odjedu do Thônes. . . . Slibuji vám, že podívám se na Josettu a že postarám se o váš prospěch. . . . Ve čtvrtek je ve Thônes trh a vy potřebujete právě krávu; půjdu ji koupit sám. . . .“

„Tedy budete mluvit s Josettou?“ chvatně tázal se Marius. „. . .Víte, že bydlí v Malnantu? . . . V průčelí stavení je zelená pavlač a před vraty stojí veliký ořech! . . . .“

„Dobře,“ pravil s potutelným úsměvem Lettraz, „vím už toho nazbyt. . . . Chovejte se jenom tiše a vzpomeňte si na přísloví — čekej času, jako husa klasu! . . .“

Ve čtvrtek z rána, před štědrým večerem, zapřáhl starý lékař do kolesky klisnu a klusem harašil do Thônes. Zajel přímo do Malnantu, zastavil před vraty, jež zastiňoval vysoký ořech a za uzdu posléz dovedl koně do dvorka.

Lettraz mluvil nejprve s otcem Bastianem o krávě, kterou zamýšlel koupit. Salašník měl právě na prodej jalovku a shodli se lehko. Pak připamatoval lékař Bastianovi rozmluvu, kterou měli kdysi v listopadu.

„Nedávno,“ pravil, „pronajal jsem statek svůj v Balmettes, nedaleko Talloires a vzpoměl jsem si na váš úmysl, že chcete jednu ze svých dcer jako služku zaopatřiti kdesi v okolí. . . .“

Za řeči doktor pokradmu pozoroval Josettu; při jmeně Talloires spatřil, jak oči mladé dívky zasvitly a jak celý výraz její tváře dychtivě se změnil.

„Ano,“ pokračoval, „potřeboval bych obratné hospodyně, hodné a přičinlivé a přemýšlel jsem, že nejstarší vaše dcera dobře by hospodářství zastala, ovšem, svolíte-li vy a také Josetta. . . .“

Otec Bastian okamžik nerozhodně váhal; pak, poradiv se se svojí ženou a s Josettou, zatím co Lettraz odešel do stáje, aby prohlédl si jalovku, prohlásil se, ježto mladší dcera je v letech, aby nahraditi mohla starší sestru na salaši, že Josetta dobře může vstoupit do služby za přiměřenou mzdu. Oba mužové odešli posléz do hostince, aby pojednali o konečných podmínkách záležitosti a po návratu jejich bylo usnešeno, aby pan Lettraz vzal s sebou novou služku zároveň s jalovkou.

Ku třetí hodině odpolední koleska byla zapřažená; Josetta se zardělýma očima, s těžkým srdcem usedla k jedné straně se svými uzly; jalovka za ohlavec přivázána byla k líšni a krokem povoz rozejel se k průsmyku Oluffyskému.

Ráno potahovala obzor mlha, pak nebe se vyjasnilo, rozdul se vítr a na bezlistých větvích stromů usadilo se drobné, třpytivé jíní. Lesy, křoviny a louky zářily oslňujícím leskem a závodily se skvělostí osněžených horských vrcholků, že příroda podobala se bílé nevěstě. Starý Lettraz přiměl Josettu, aby zabalila se do svého šátku, z něhož její hlava vyhlédala jiskrným modrým zrakem, se svěžestí a úsměvem na plné tváři.

„Tedy,“ pravil, zatím co vůz jel vzhůru po stráni k Alexu a kráva v zadu tiše rozbučela se po chlévě, „tedy nebojíte se nic, že přijdete do Balmettes?“

„Můj Bože,“ odpověděla, „raději odcházím tam než-li jinam. . . . Znám už okolí a budu tam méně daleko od nás.“

„A pak máte tam přátele... nebo spíše přítele,“ pokračoval Lettraz, úkosem pohlížeje na mladou dívku.

„Nemohu si vzpomenout,“ odvětila, klopíc hlavu.

„Opravdu!... Neznáte snad mladého muže, který vás na podzim navštěvoval v Nantetu?“

„Pan Marius?“ zvolala upřímně, „což je posavad u vás v horách?“

„Ano, zdržel se tady doposud a dokonce, abych mluvil přímo, myslím, že zůstal v Talloires jenom k vůli vám.“

Josette ani nehlesla, bylo však snadno poznati, že jest rozrušena a že srdce silně jí tluče pod velkým vlněným šátkem.

„Neodpovídáte?“ naléhal starý lékař.

„Děláte si ze mne žert, pane,“ šeptala.

„Nedělám si z vás žert,“ pokračoval pan Lettraz vážně; „mluvím pravdu, a jest mou povinností povědět vám o tom, abyste mohla změnit své rozhodnutí a vrátit se do Thônes, je-li vám přítomnosť onoho mladíka nepříjemna.“

„Proč by mi byla nepříjemna?... Jdeme-li k někomu do služby, nesmíme se ohlížet, co se nám líbí a co ne.“

„Arci... ale dobře jste mi nerozuměla.... Hleďte, Josetto, jsem za vás zodpověden vašim rodičům a mluvím s vámi trochu jako se svým dítětem.... Ten hoch vás má rád!... A protože je mlád a podobného zevnějšku, kdybyste ho měla ráda také....“

„Nic by se nedozvěděl!“ zvolala všecka pojednou rozčilena; „nikdy ani slůvko!...“

„Tedy ho máte ráda?“ optal se potměšile starý Lettraz.

„Proč mě tak trápíte?“ vzdychla s pláčem na samém kraji, zmítajíc se mezi těmito otázkami jako ptáče do tenat polapené. „Oh! pane, měl jste dobře.... Vraťme se do Thônes, dovezte mě zpátky domů!“

„Ne, milé dítě,“ pokračoval něžně Lettraz, „vím, co jsem chtěl vědět.... Upokoj se! Marius je hodný hoch, jako ty jsi hodné děvče a vše skončí dobře....“

Neodpovídala — plna úzkostí, nevědouc, čemu spíše věřit, toužíc a zároveň obávajíc se příchodu do vsi.

Minuli Menthon, večer se šeřil a v noci zatřpytilo se tisíce hvězd na tmavém nebi. Když přijížděli k jezeru, zvony z Talloires a ze Saint-Germain velebně rozhlaholily se na počesť vánočního svátku....

Mezitím Marius Pignerol samoten bděl u vytopeného krbu v Balmettes bez jiné společnosti než malého cvrčka, který tiše chřestil ve skulině při zdi. Divil se, že Lettraz tak dlouho mešká a netrpělivostí nemohl se dočkati. Pojednou klus koňských kopyt a harašení kol ozvaly se na umrzlé cestě stromořadím. Spěchem kvapil ven, leč zprvu nerozeznával ničeho, ježto starý lékař pomocí Josetty přímo odváděl jalůvku do chléva... Teprvé potom spatřil, jak dva stíny zvolna ubírají se po schodech na peron.

„Jste vy to, doktore?“ tázal se.

„Ano,“ odpověděl pan Lettraz, podávaje rámě mladé dívce, pod níž nohy se chvěly, „jsem já to a někdo jiný známý!“

„Josetta!“ zvolal Marius s úžasem.

„Ano, milý hochu, Josette. . . Vzpoměl jsem si, že spůsobilo by vám potěšení, kdybyste oslavit mohli štědrý večer pospolu a přivádím vám ji. . . Ale pojďme dál, zde venku je zima, že mráz proniká kosti. . .“

Když vešli, otevřenými dveřmi slavné vyzvánění vánočních zvonů vstoupilo s nimi.

„A teď,“ pravil starý Lettraz, strkaje Josettu k Mariovi, „milé děti, vím, že se máte rády. . . . Obejměte se! . . . Dnes nadešla noc, kdy v nebesích ozývá se zpěv: „Pokoj lidem dobré vůle!“ Krásný čas k zasnoubení a doufám, že budete svoji, dříve než znova obrátí se úplněk.“

Na konci ledna byla svatba opravdu — a na statku v Balmettes byly aspoň tři osoby, jimž zdálo se, že život stojí za to, aby se žil. . . .

Grillparzer.

Povahopisná a dramatická studie **Jos. V. Friče.**

II.

(Dokončení.)

Druhá část „Argonautů“ pozůstává ze 4 dějství, plných dramatické síly, divoké charakteristiky a vynalezavé původnosti. Král Aietes přichází k osamělé věži, kdež dcera stále, ale marně hněv bohů zažehnává, zvěstovat jí, že mstitelé Phryxovi právě k břehu přistáli. Ona jediná pak že může pomoci, neboť i kdyby jim zlaté rouno vydali, byli by všichni povražděni. Medea po dlouhém váhání slíbí, že se o to pokusí. Zatím byl Jason s druhem Milem ohledal pustou krajinu. Vše před nimi prchá a oni nenalezají nikde potravy. Však ve věži tam je světlo! Není k ní přístupu, než otvorem, k němuž vlny mořské dosahují. Jason vrhá se tudíž do nich. Vnikl šťastně do věže, do hrobky, kdež Medea své bohy vzývá, přivolávajíc zkázu na drzé vetřelce. Jason z úkrytu za sochou vyskočí: „Prokletá čarodějko, jsi u konce?!“ a poraní ji v temnu mečem. Na její výkřik teprv si na ni posvítí: „Málem bych tě byl zabil, milé dítě! bylo by tě škoda — jsi tak sličná a zároveň tak zlá! Což tyto růžové rty dovedou tak strašně proklínat? Těžce oddychuješ — chvěješ se — —!“ I kloní se k ní pln obdivu — ba málem byl by ji políbil. Ona mlčí — jakoby uhranuta. V tom z venku hřmot. „Aj, přátelé tvoji přicházejí — raduješ se?“ — Do hrobky vrazí král se synem a chtějí Jasona probodnout, čemuž však Medea zabraňuje, načež on: „Díky Tobě, libý tvore — netřeba mi tvé pomoci, prosekám se — však tento polibek beru si jako záruku, že opět se shledáme!“ — „Za ním!“ zvolá král Aietes a odkvapí, zatím co Medea, zděšena a obklopena družkami, povzdechne si jen: „Velcí bozi!“

Druhý akt předvádí nám Medeu na tolik změněnou, že rázem cítí útrpnosť s družkou Peritou, již byla pro její lásku k muži od sebe zapudila; ba ona si jí stýská, že jí Řekové muže zajali. Ani na otrokyni se nehněvá, když jí tato plna strachu před trestem zvěstuje, že jí v minulé noci nejmilejší oř, zděšen nezvyklým povykem, utekl ze stáje. Kojné Goře není lahodná změna v povaze její svěřenky dobrým znamením. Blízka pláče ptá se Medea této své druhé matky, zdali viděla, jak ji cizinec políbil? Přemlouvá se, že byl to bůh, Goru pak, jež trvá na svém, že to byl drzý vetřelec — od sebe odpuzuje. Však obměkčuje se opět a vrhá se jí celá vzrušena na prsa.

Král a jeho syn vracejí se s nepořízenou. Ten odvážlivec Řek jim unikl, a tím je vinna Medea. Nutno pomstít se na něm — vždyť byl polibkem královskou dceř zneuctil! — „Viděli jste to?“ zkoumá pojednou Medea. „Ano, půjdu s vámi, kam chcete: zničit ho, zabít — a pak umřít!“ —

Argonauti, pohřešujíce Jasona, vyslali na to poselství ke králi; mezi tím co s ním jakožto s barbarem hrdě vyjednávají, objevuje se sám Jason a žádá jménem Hellady za vrácení odňatých pokladů a vydání zlatého rouna. Král namítá, že třeba s hosty dříve pohodovat, i posílá pro Medeu, aby Jasonovi na uvítanou přinesla pohár, ovšem otrávený. Tato objevuje se zahalena — s osudným pohárem. „Je připraven?“ ptá se jí král. „Neptej se!“ odpovídá Medea. Když jej však Jason, na chvilku nerozhodný, chce povznésti k ústům, vzkřikne ona: „Zadrž! piješ smrť!“ Na to Jason odhodiv pohár a vyčítaje králi, zda-li takové jeho přátelství, strhne Medei závoj s tváří. Tato osopí se naň. „Jakže?“ dí on, „skutkem tak dobrá a v slovech tak trpká? Děkuji ti po druhé za svůj život. Patrně nechtějí tomu bozi, abychom se nenáviděli! Dovol, nechť zřím přátelství v oku tvém“ ... Ale Medea couvne, vytrhne se mu a nemohouc snésti jeho pohledu prchá do stanu, kdež mu další vstup zamezuje otec-král.

Třetí akt znovu nám předvádí onen stan, za jehož průsvitnou oponou lze zříti stín Medey, obklopené družkami a kojnou. Ač k ní Jason volá, že ji miluje, že si ji chce na otci vybojovat, aby rozhodla nad nimi, neozývá se mu. Slyší na to, že Jasona s jeho Řeky zatlačují, sama však s otcem a bratrem nemíní je dále pronásledovat. Vyřkl Jason slovo: „Miluji!“ — pěkný výraz pro věc kletby hodnou! „Zabte si je všecky — všecky — s vámi však nepůjdu — musím ho uvítat. Neopustí-li Kolchis dobrovolně, zab ho, otče! Na mrtvého se podívám — v slzách snad, ale živého již nechci zřít.“ Usnesou se tedy, že než se boj rozhodne, odvedou Medeu do sluje, kdež skryto je zlaté rouno. Bratr (Absyrtus) ji tam odvádí — však jen oklikou, aby nešli mimo tábor Argonautův.

Proměna. Pro noční příval, jenž strhl most, ubírá se Medea s bratrem přece stezkou poblíže řeckých stanů, kdež Argonautům do rukou padají. Překvapená Medea sama vrhá se s kopím na Jasona, jenž jí ratiště mečem přerazí. Tato naň tasí dýku. On odhalí prsa: „Bodni, jsi-li s to!“ — „Vidíš, nemůžeš!“ — Vyrve jí pak dýku, ona vzdáti se nechce — a praví, že jsou snad přece sobě určeni. Ponejprv byla vyřkla jméno: Jasone! — Ach sladký byl by to souzvuk, Medea-

Jason! — Donutí ji, když ji byl přemohl, aby naň pohledla — „Hle, to tvé oko promluvilo: Miluji tě — a ty vždy ještě zůstáváš němou? — Měj si tedy, vzdorovitá! Vrať se ku svým — jsi svobodna!“ ... Na to přichází si otec Aietes s Kolchickými pro dceru. „Poprosí-li o ni, dobrá; pohrozí-li však, nedostane jí. Ostatně: tam ji má, ne že on, otec — ale že Jason — že ona tomu chce! — Však po vydání Medey nastává nový boj; přervány jsou všecky pásky. „Braň se, otče, běží o život!“ A Medea — celá chvějící se, stále němá, odvrací tvář. „Nuž s bohem!“ Okamžik, v němž Jason domníval se, že jsou pro sebe stvořeni, na vždy uprchl. Ovšem — dvakráte mu život zachránila — nezapomene toho — bude o ní, jakožto spanilé, vznešené doma rozprávět, přidá však, že srdce bohužel v těle neměla. — Mezitím se ona rozpláče k nemalému pohoršení otcovu, jenž brání Jasonovi, aby přiblížil se znovu k ní. V tom, an již nadobro jí s bohem dává — vztáhne k němu Medea rámě — a když ji otec za to zatracuje a vrhá se na Jasona, volá: „Zadrž otče! Já ho miluji! — Což bys nemohl s ním o vládu v Kolchidě se rozděliti? Za syna jej přijati?“ ..... „Vrahu však nedá král dceru nikdy!“ Chce ji raději usmrtit, v čemž ale zabrání mu syn společně s Jasonem. I proneseť Aietes nad dcerou strašnou kletbu: Nechť vyplní se věstba! Tomu jí odevzdává, který sám pomstí na ní otce! — Zoufalý král odkvapí a Jason donutí pak zdráhající se Medeu, aby uvedla s ním Argonauty tam, kde kryje se zlaté rouno. Ona však nemůže ho tam nechat odejíti samotného, neboť umřel by na jisto; hrozný drak nepřístupnou tam sluji hlídá. Zapřisaháť ho Medea na kolenou, aby se tam neodvažoval, a raději by se ještě nyní k otci vrátila, však vidouc nezbytí, odhodlává se posléz a vede Jasona. Kam? Pro rouno, pro smrť; avšak sám zahynouti nemá: jedno pouto, jedna střecha, jedno tělo — jedna zkáza! — „Nech mne — neobjímej! — poznala jsem tě v celé hrůze. Ach, otče, otče můj! tvá kletba! — Však, nyní muži, pojď! — pro poklady, slávu, kletbu a smrť!“ — I předběhne je s okem vytřeštěným, když byla ještě při prvním kroku jako před děsným zjevením zoufale vykřikla. Jason s Argonauty spěchá za ní.

Čtvrté dějství uvádí nás v děsnou sluji, kdež drak hlídá zlaté rouno. Medea vstoupí s Jasonem, v jedné ruce pochodeň, v druhé pohár, jímž třeba lačného draka zaměstnati a opojiti. Znovu zráží milovaného muže, ba hrozí mu, že sama se raději zavraždí. Jason oplakal by ji sice, ale v předsevzetí svém by neustál. „Sladký ženichu, zahubíš se!“ Toho však nic už nezadrží. Vnucuje mu tedy Medea aspoň pohár. Jason rozpoltí vrata mečem, tato se rozlítnou — u vnitř rouno a drak je střežící. Ona divoce se zasměje, on zavrávorá. Chvěješ se, statečný? Jason, ač byl zděšením couvl, přece tam vniká, načež se vrata za ním zavrou. Děsný okamžik! ‚Kdo je zavřel?‘ — „Já ne!“ praví Medea. ‚Otevři!‘ — „Nemohu! — Jen u všech bohů podej draku rychle pohár! Jasone! neslyšíš? Žiješ? Neodpovídáš? Jsi mrtev? Dopřej tedy nevěstě své místo po svém boku!“ — Však teď tam Jason vzkřikl. Medea zaříkáním způsobí, že se vrata znova rolzítnou — ženich její s rounem na kopí, ač jej popálilo, vrávorá zpět na jeviště. „Jsi raněn?“ ‚Nevím, ale rouno mám!‘ Volalo tam cos — běda! běda! — ho, kdo to? —

Ty sám! Pojď, kam? pryč! Ano, pojďme, ty přede mnou, já s rounem za tebou!‘

Poslední proměna uvádí nás ku břehu, kdež Argonauti s připravenou lodí již na odplutí čekají. Bylit i Goru chytili, shánějící se po své svěřence. Po chvíli vystoupí Medea s Jasonem podzemním vchodem na bílý den. Rouno jest pláštěm zakryto. Namane se Absyrtus s vojíny, žádá za svou sestru; však přesvědčiv se, že ona jim k rounu dopomohla, žádá jenom toto nazpět, sestru ať si nechají. Argonauti povalí ho, zajmou a odvádějí na loď, jakožto rukojmí. V tom přikvapí otec — král se svými. Zajatý syn prosí, aby na něho nedbal a napořád jen přepadal vetřelce. Jason váhá tasiti na krále meč. ‚Nech mne — což musím zabíjet?‘ Jeho syn byl zatím skočil se skály chtě raději svoboden zemřít, než v zajetí žíti. „Vrahu!“ zkřikne král Aietes na Jasona. ‚Nejsem vrahem! znáš to rouno?‘ i odkryl ho — lpíť na něm Phryxova krev — ‚tam syna tvého krev, to vše na tvou hlavu padniž, arcivrahu!‘ Král zdrcen klesá. Argonauti, pokládajíce se za nástroj bohů, zůstaví ho živého vlastnímu svědomí: „Všeliký zločin mstí se zde na zemi! Nyní rychle na loď a zpět do vlasti!“ Jason vstupuje na loď s rounem a ustrnulou Medeou. Kolchičtí obklopí krále svého, jehož poslední prosbou jest, aby položili jej se synem v jediný hrob.

Při této nad míru účinné části, měl Grillparzer jedinou starosť, zdaliž tak mythický předmět, jakým jest zlaté rouno, co hlavní páka děje, způsobí na jevišti žádoucí illusi. Soudíme, že se mu to z velké části, předpokládaje zručnosť úpravy, jak náleží podařilo.

⁂

Třetí částí oné trilogie jest pětiaktová truchlohra, vlastní Medea, jejíž vysoce tragický děj i z jiných, bezčetných zpracování této látky všeobecně znám jest. Nejdovedněji zpracována „Medea“ tušíme Legouvé-em. Grillparzer snažil se všemožně, aby zobrazil ve svém dramaté zároveň protivu mezi lahodnějšími zvyky řecké civilisace a neshladitelnou stopou vrozené divokosti, jež lpíti zůstává na Medei i její kojné Goře. Jason nedoznal zaslouženého vděku za hrdinný čin od svých krajanů. Štítili se ho již k vůli Medei, rozkřičené čarodějnici. Posléz byl s ní z rodiště svého Jolky vypovězen, ba podezříván, že pomocí Medey připravil svého strýce Pelia ze světa. Jason žádá tedy o pohostinství v Korintě, při dvoře Kreontově, jehož dcera Kreusa (vlastně Glauka) byla původně Jasonovou nevěstou. Na přímluvu šlechetné královy dcery poskytuje Kreon nejen Jasonovi a jeho dvěma hochům, nýbrž i Medei pohostinství, pod výminkou, neupadne-li tato v bývalou svou zdivočilosť. Však tato vpravuje se tím tížeji v nové okolnosti, že přirozeně probouzí se v ní žárlivosť na ušlechtilou Kreusu, k níž i vlastní děti její vždy patrněji lnou a konečně cítí vždy s větší úzkostí, že se jí sám Jason počíná odcizovat. Znamená stále bolestněji, že vyplní se na ní kletba otcova. Mezitím žádají vyslanci z Jolky, aby Kreon vypověděl Jasona, jinak že mu opovědí válku. Král předchází to tím, že prohlašuje vyhnance za ženicha své dcery Kreusy a vypovídá pouze Medeu, dle jeho náhledu vlastní původkyni vraždy na Peliovi spáchané. Jedná se dále jen o to, mají-li býti dítky matce ponechány, či má-li jeden hoch zůstati u otce; konečně když stanoveno, že jí budou oba hoši vzati, a že ona samotna jíti má do vyhnanství, dopřejí Medei, aby se s nimi alespoň rozloučila. Jelikož konají se mezitím přípravy k novému sňatku Jasonovu s Kreusou, pošle zrazené sokyni své pohár i roucho, jakožto svatební dar. Však z tohoto vzplane požár, jenž zahubí i nevěstu i palác královský. A Medea pak své hochy zavraždí. Nasledkem tolikerého neštěstí musí též Jason z Korintu prchnouti. V divé krajině za městem sejde se s Medeou, když mu byl venkovan, u jehož chatrče zaklepal, i krůpěj vody odepřel. Dle výroku naň vznešeného odnáší zlaté rouno nazpět do Delphi, kdež mu kněži další pokutu uloží. Závěrečný dialog obou kletbou stíhaných manželů jest plný tragické resignace.... Co jest štěstí pozemské? Stín. Co sláva? Sen. Tento dosněn — však noc trvá dále! Odcházím, choti. My co v neštěstí se shledali, nešťastnější se rozcházíme. Měj se dobře. Ach — moje dítky! — Snášej! — Vše je ztraceno! — Trp! — Kéž najdu smrt. — Pokutuj! zvolá naň konečně Medea: Já odcházím a nikdy již tě oko moje nespatří!....

Při této, jinak výtečné trilogii jest příliš patrno, že není jako „Sappho“, z jedné litiny. Ač spisovatel na ní s velkou pílí pracoval, byl z práce své přece často vyrušovan, buď jiným zaměstnáním, buď různými proměnami a i pohromami v rodinném životě. Dokončil ji dne 27. ledna 1820, načež dostala se po půl druhém roce na jeviště. Medeu hrála starší herečka i muselo být v prvních dvou částech vše vypuštěno, co označovalo Kolchickou čarodějku jakožto neobyčejně půvabnou a mladistvou — aby ve třetí části to nevadilo, kdež představuje se Medea již odkvetlá a sestárlá. Později vypomáhali si ve Vídni tím, že přidělovali dvě první části mladší a třetí část starší herečce, čímž celé trilogii ovšem na nohy nepomohli. Dle našeho skromného úsudku bylo by výhodnější, kdyby se „Argonauti“ s předehrou, jakožto truchlohra v sobě ukončená, bez ohledu na daleko slabší, pětiaktovou „Medeu“, uvedli o sobě na jeviště.

Zbývá nám probrati nyní ještě třetí z řecké látky čerpanou truchlohru Grillparzerovu, pětiaktovou totiž „Heru“, již dokončil teprv deset let později ve čtyřicátém roce věku svého. Ač byla již r. 1831 provozována, pronikla jak zasluhuje teprv r. 1850 ve Vídni, mistrnou hrou naší krajanky, dcery pražského herce Bayera. Mimo Vídeň setkala se leda jen ještě v Hamburku s vděčným obecenstvem.

Dle vlastního vyznání Grillparzerova jednalo se mu při hře, jež má trochu hledaný název: „Des Meeres und der Liebe Wellen“, v první řadě o psychologické prohloubení hlavní postavy a o podrobné vylíčení, jak probouzí se a vzplane mocný cit přirozené, konvenience prosté milosti v srdci a smyslech dokonalé ženy.

Jeť Hero dívka na kněžku nadzemské Aphrodity vychovaná, na svém vznešeném povolání nemálo si zakládající, ani smrtelných svých rodičů hrubě nedbající, jež právě při svém zasvěcení setká se s prvním mužem Leandrem, který byl na ni netušený, však celou její bytost jako blesk pronikající a k novému životu neodolatelně probuzující dojem učinil. Leander, dlouho až chorobně zasmušilý, byl ku slavnostnímu obřadu nové kněžky přítelem svým Naukleem proto doprovozen, aby se na duchu uzdravil. Však shlednuv Heru okamžitě zvolá: Toť neskonale znamenitá žena! (Ein prächtig Weib!) — a ona — právě když má ponejprv obětovat bohům, spatřivši jej, vtrousí příliš kadidla do obětnice, po čemž jí nádoba z ruky vypadne. — Po slavnosti sejde se s ním a s jeho přítelem jdouc od studánky s vodou. Domněle chorý Leander klesne jí k nohám, ona milosrdně ho napojí a když jí Leander vyzná lásku, usednou spolu na drnovém sedátku a tu mu s žalem vykládá: kdyby včera se byl o ni ucházel, mohlo to býti, nyní ale že je pozdě! — Jeť již bohům zasvěcena! Má s ním útrpnost, ale nechť prý s láskou svou obrátí se k jiné! — I prosí ho, aby rychle opustil svatoháj. Jest-li jej napadnou, ublíží mu. Možná, že se zase uvidí — na přes rok, při slavnosti — však jen pod tou výminkou, bude-li klidný. — Vychovateli a strýci sličné kněžky, jenž se k tomu namane, není ovšem toto setkání vhod; jsouť mu ti lidé z nepřátelského Abydu příliš podezřelí. Není prý také úkolem kněžky, napájeti chorého; poroučí jí tedy, aby se odstranila, načež mladíky s přísnou výstrahou propouští.

Však Leander umínil si, že musí se vrátit, což provede v noci, plavbou přes mořskou úžinu. Strýc arcikněz byl zatím Heru uvedl do věže, stálého jejího pobytu, kdež jí všeliké pohodlí uchystáno. Po náležitém ponaučení, aby věnovala se teď již výhradně zbožnému rozjímání, že vůči bohům sluší jí toliko pokorná a klidná vnímavosť (nepřeložitelné Sammlung!) — zůstaví ji o samotě. Hero, ač porozuměla, že jej ta nahodilá schůze s mladíky jaksi rozmrzela — prohlíží si se svítilnou své nové obydlí, však u okna rozhlídne se dál po Hellespontu a prozpěvujíc si bezděčně píseň o labuti a Ledě — šeptá v temnotu sladkou, dobrou noc! —

V tom objeví se nazpět připluvší Leander v okénku. Nechvěje se chladem po dlouhé plavbě, nýbrž žárem! Svítilna byla ho sem přivábila, ta byla vůdčí hvězdou! ‚Ten její svit vždy mi zachovej! Jinak přišel bych k úrazu — zahynul bych o úskalí ve vlnách!‘ — „Dobrý mládče, neměj mne za tvrdou!“ blouzní Hero — do hloubi duše rozrušena a také starostliva, aby ho nikdo nezastihl. „Nesmím však tvou náklonnosť opětovat. Odejdi! — Ano, vrať se, ale cestou bezpečnější!“ ... V tom volá zvenčí stráž, není-li tu nikoho. Družka Heřina Janta stráž odbývá. — „Třásla jsem se pro tebe!“ zvolá Hero, když bylo nebezpečí minulo. ‚Smím tomu věřit?‘ — „Nech mne — nedotýkej se mne!“ — Pozvolna však splyne s jeho úst slovo láska ... „Nebohý! I k tobě se zvěsť o lásce dostala? — a pro ni vystavil jsi se vlnám, strážím, hrozící smrti?“ ... Však Leander musí zase nazpět — a kdož jí pak podá jistotu, že se šťastně dostal domů? Nemáť bezpečného posla — nuže, nechť přijde tedy opět sám! — A kdy? přišla by mu snad k bezpečnějšímu břehu vstříc, aby nezabloudil — bude to snad možno příští měsíc — za týden. — Vše dlouho! — Přijď tedy zítra! — I nastává loučení — vyprošuje si sladký závdavek opětného šťastného shledání. Jakže! odepřela by? On tolika se odvažuje — a ona navzájem nepodá mu nic? Teprv když svítilna stranou odstavena, obdržel políbení, ale s podmínkou, že se na to ihned odstraní. A nyní rychle pryč! — Nu ovšem! — Již i Hero byla do ložnice své odběhla. Leander přede dveřmi žebroní, ona slyšíc ho, blíží se opatrně po špičkách. — Vrací se? — Jakž by ne? — Nezbývá mu nic než v největší rozkoši zvolati: „Dobří bozi!“ — čímž končí třetí akt.

Touto, námi jen zhruba načrtanou bravurní scénou dospěl Grillparzer skorem závratné výše své básnické snaživosti po splnění nesnadného svého úkolu.

Čtvrtým dějstvím musil nutně ochabnouti, anať bylo do naznačené shora příští noci celý den něčím vyplniti. Především jest nám naslouchati výslechu, jemuž podezřivý strýc podrobuje Heru i družku její Ismenu stran toho, co se tu minulé noci neobyčejného dělo. Ačkoli je Hero po probdělé noci mdlá a slabá, posílá ji přece s družkou ku přístavu a zbytečnému ohledání zásob, jen aby mohl se strážníkem věž pilně prohledati. Na to předvádí se v proměně obydlí Leandrovo v Abydu, kdež jej Naukleos dlouho ze sna burcuje a rovněž vyslýchá. Vášnivě zamilovaný Leander, chlubící se ukořistěným závojem, skočí pak znovu do moře. Opětná proměna téhož dějství zobrazuje, kterak Hero, an strýc opětnému příchodu vetřelce všemožné nástrahy klade, pod širým nebem — o Leandrovi blouzníc — usnula, jsouc jista, že miláčkovi svítilna svítí. Avšak tuto strážník mezitím zrádně shasil.

V pátém dějství po přestálé noční bouři zříme ještě — jak Hero, nejista svým osudem, těší se nadějí, že se k ní snad Leander za také noci ani neodvážil; zvláště když byli dobří bozi sami snad uhasili svítilnu. Avšak v brzku najde s družkou v křovině závoj svůj a nedaleko Leandrovu mrtvolu! — Soudruzi jeho pro ni přicházejí a strýc hledí tyto i s utonulým rychle odstraniti. Konečně dopřeje nešťastníku posmrtný obřad v chrámu, při čemž Hero loučí se s jeho ostatky, marně prosíc, aby je směla ku hrobu doprovodit. Když mrtvolu před jejími zraky odnášejí, klesá Hero bez života k zemi. Nyní odvezou i ji na téže loďce za miláčkem. Nejhroznější myšlénkou pro skonávající Heru bylo, že milený nevrátí se jí nikdy více. Což jest jí dále po celém světě? Netřeba, nemožno ji těšit — jeť na smrt odhodlána v trapném tom vědomí, že usnuvši (tedy nedbou svou) byla milence svého usmrtila! Božské jest míti sobě milého, ale ztráta jeho je hroznější smrti! — Odnášejí tudíž ze Sestu na druhý břeh Abydu mrtvoly dvě — aniž by to kněži-pěstounu příliš srdcem rvalo. — Jen Ismena, kteráž byla tajnou schůzku milenců tušila a vyrozuměla, že Hero před ní cosi skrývala, obrací se k závěrku k oltáři boha lásky, před nímž byla nešťastná její přítelka minule oběť ztratila, i sejme tam s hlavy sochy věnec, již pouvadlý, a pronese Amoru výčitku: „Tak mnoho slibuješ — a takto plníš sliby své??“ —

Krátkým tímto rčením končí zajímavá truchlohra — i dle úsudku sama jejího tvůrce — poněkud mdle a neuspokojivě. Přiznalť se upřímně, že skutečná tvorba zůstala daleko za tím, co mu původně tanulo na mysli.

Z ovzduší antického Grillparzer nic více neutvořil. V pozůstalých jeho spisech nalézá se jen ještě zlomek, kusý to dialog zamýšleného dramatu „Hanibal“.

Ze životopisných jeho zápisků dovídáme se však, že v mládí svém měl úmysl napsati Spartaka. Když prý se ale v pokročilém věku svém na tuto smělost svou rozpomenul, zvláště pak na tendenci, jakou chtěl této tragedii dáti, šel prý mu po těle mráz! —

Patrně hrozil se myšlénky, že zamýšlel kdysi, v bujném návalu mladosti své, býti nebeborcem! Ubohý vídeňský dramatik! — V příštím článku uhlídáme, do jaké míry záhy zkrotl a vystřízlivěl.

„Herci“,

lužičtí národní hudci.

Z „kapitol o slovanské hudbě národní“

od **Ludvíka Kuby**.

Roku 1841 dostalo se světu slovanskému zvláštního překvapení, velikého a radostného.

A překvapení to, ba údiv, vzbudil nejmenší z národův slovanských, nepatrný zbytek po mocném kdysi kmeni Slovanův Polabských, podlehnuvších bohužel hlodavé činnosti lýkožrouta germanisačního, — Lužičtí Srbové. Ve skrovném sadu jejich písemnictví objevila se bylina obrovského květu, pečlivě vypěstovaná, jíž rovný exemplář toho druhu marně v současných literaturách ostatních Slovanův hledáme.

Vydaliť onoho roku první díl velkolepé systematické sbírky písní lužických, textův i nápěvův. Kniha měla název: Pjesnički hornych a del'nych Łužiskich Serbów a obsahovala pouze písně hornolužické. Vydány byly za spoluúčinkování mnohých pracovníkův s použitím tří sbírek rukopisných, k nimž podnět zavdala Učená Zhořelecká Společnost vypsáním cen; redaktorem pak byl † J. E. Smoleŕ, mající ku pomoci vzdělaného Němce Haupta, sekretáře zmíněné společnosti, kterýž všechny teksty do němčiny přeložil.*

Sbírka ta vyšla ve skvostné na ten čas úpravě, ve formátu imponující velké quarty, obsahovala obšírný úvod, popis zajímavého vzniku onoho díla, pojednání o jazyku lužickém, o povaze, způsobech a druzích lužických písní národních. Na konec pak byly připojeny různé vysvětlivky a dodatky k některým písním, začasté i provedeno srovnání s písní jinoslovanskou nebo vůbec cizí. Měla tedy sbírka mimo zevnějšek nemalou cenu vnitřní a byla by kterémukoliv jinému národu k největší cti. Uvážíli se pak hmotné obtíže s vydáním podobného díla spojené a vezme-li se na to zřetel, že ostrov lužický nečítá ani tolik hlav jako naše Praha bez předměstí, pak jenom těžko lze utajiti obdiv nad skutkem lužické píle, vytrvalosti a odvahy.

---

* Kniha vyšla v úpravě utrakvistické: všechen text byl lužický a německý.

A jestliže Slované, ba i cizina, s údivem hleděli na prvý díl, dostoupilo jejich překvapení vrcholu, když po dvou letech vydán byl díl druhý, obsahující kromě textův a nápěvův písní dolnolužických, ještě řadu vědeckých statí národopisných, historických, zeměpisných, statistických i filologických, kromě toho důkladnou mapu Smoleřem vyhotovenou, čtyři barevné kartony, zobrazující národní kroje a posléze vyobrazení hudebních prostonárodních nástrojův.

Nyní bylo dílo dovršeno, práce několika let dokončena a pilní dělníci mohli se těšiti úplným zdarem svého přičinění v té míře, v jaké divili se ostatní Slované jednak houževnatosti vydavatelův, jednak i tomu, že Lužičtí Srbové nejsou ještě zcela vybledlým etnografickým obrazem, z něhož bylo slunce germanismu všecky pestré barvy národní osobitosti vyssálo, ale naopak, že žijí dosud v ovzduší svých národních zvyků, slavností, obyčejů, že mají svůj národní kroj i způsob života, že mají značné bohatství prostonárodní poesie a hudby, zkrátka, že čeho se jim nedostává na mnohosti, aby sobě zasloužili jména Národ, to že dostatečně nahraženo jest na jich individualitě, v podivuhodné míře do těch dob zachované při úsilném příboji vln germanisačních. Význam literarní události té zvláště pochopíme, uvážíme-li, že díla, jakým jest Smolеřova systematická sbírka národních písní i nápěvův, kterým se lužický David opatřil již před padesáti téměř lety, že díla takového dosud není ani u ruského Goliáše! Nejmenší z malých národův slovanských dosud v této stránce stojí výše slovanského obra! —

Předeslal jsem této stati zmínku o díle Smoleřově jednak proto, že kdykoli na práci tu pohlednu anebo vzpomenu, nemohu ztajiti vedle radostných pocitův hlubokou úctu nadšeným, nyní již zesnulým pracovníkům *, že nemohu se přemoci, abych nevystavil na odiv uskutečnění onoho podniku velkolepého při tak skrovných a stísněných, řekněme: miniaturních poměrech lužických. Jednak ale dotekl jsem se sbírky oné proto, že v ní (v připojených statích) dočítáme se prvně, a pokud mi známo, také posledně o předmětu tohoto článku, o srbských hercích, hudebním to typu čistě slovanském, při němž kromě jiných pozoruhodných věcí pozastavují zvláště dvě okolnosti: předně, že se z části uchoval až po naše doby a po druhé, že přes to vše dosud nedošel nijaké pozornosti těch, již si individuality slovanských národův všímají.

Z těch důvodův lze se také nadíti, že náčrt tento, třeba následkem zevních okolností jen kusý, nebude považován za literární zbytečnost.

Slovo „herc“ pošlo ze slova hráti a značí prostonárodního lužického hudebníka. Při tom jest zajímavo, že ačkoliv zmíněné sloveso nalezá se dosud v lužickém slovníku, ačkoliv obdařilo ony hudce případným názvem, dočkalo se od těchže nevděčného zapomenutí. Lužický herc, ať má dudy nebo „husle“ a nebo „tarakawu“ v rukou, na vše jen — dle prostonárodní terminologie jeho — píská, ale nehraje. Když jsem na

---

* Z nich dosud jediný žije, J. P. Jordan, jenž taktéž jednu z oněch tří sbírek rukopisných podal jako material ku sborníku jedinému, pokud možno úplnému.

počátku svých stykův s lužickými herci, neznaje ještě dosti jejich způsobu mluvy, vyzval je ku hře slovem: zahrajće!, nerozuměli; teprv když průvodčí můj vysvětlil přání mé obvyklým terminem: piskajće, spustil dotyčný herc svoji píseň.

Srbský herc má svůj význam se stanoviska národopisu slovanského, poněvadž na něho sluší patřiti jako na člena bezděčně vzniklé třídy, jejímž účelem jest pěstování prostonárodní hudby lužické. Ovšem i lid jest pěstitelem tohoto národního umění, ale mezi ním a hercem jest takový poměr, jako mezi ochotníkem a odborníkem.

K účelům svým používají herci národních lužických nástrojův. Je to dvojí druh houslí, píšťala tarakava a dvojí druh dud. Dle toho lze děliti lužické hudebníky prostonárodní na tři skupiny: houslisty, tarakavisty a dudáky.

Co do počtu nástrojův jsou tedy Lužičané dosti bohati, mohouce se vykázati pěti více méně různými druhy, jež jsou následující:

1. Serbské husle;
2. wjerowanské huslički (svatební) čili malé fidle anebo také malé huslički;
3. tarakawa, druh píšťaly;
4. kozoł, druh dud;
5. měchawa, jednodušší forma kozła.

Smoleř při vydání svého zmíněného díla znal jen čtyři z těchto nástrojův; „wjerowanské huslički“ byly mu neznámy. Okolnosť tato způsobila, že jsem na dotyčný nástroj, když jsem se s ním byl v Lužici setkal, hleděl velmi skepticky. Smoleř byl výborným znalcem své vlasti, jak to dosvědčil svými články, a proto byl jsem v rozpacích, mám-li onen nástroj považovati za věc domácí, starou, či za novotu z ciziny došlou. Proč jsem se ale posléze rozhodl přece přičísti jej k nástrojům domácím, odůvodním doleji na příhodném místě.

Prvé pak, než přikročíme k hovoru o jednotlivých druzích hercův a jejich instrumentův, třeba se zastaviti ještě u slova herc a jeho významu.

Zajisté nikoho nepřekvapí, jestli sdělím, že národopisná stránka Lužických Srbův béře značně za své jednak germanisací, jednak pak vnikajícím duchem nové doby; avšak nebéře škody na všem ve stejné míře. Bohužel jest to národní hudba a poesie lidová, jež snad největší zkázy se dočkala a v krajinách četných tímto pokolením vymizí. Na místo srbské národní hudby dobývá sobě nadvlády — a mnohde již dobyla — hudba cizí, již by snad bylo lze nazvati hudbou kosmopolitických bezhlavých polek a valčíkův. Provozována jest na lesklé dechové nástroje, pročež ji lid prostě „messing“ nazývá.

O zhoubnosti této hudby nemůže býti sporů, neboť jest na bíledni, že vnikáním „messingu“ zatlačuje se umění domácí, prostonárodní, povahou svou tak význačné. Kromě toho však nová tato „hudba,“ o níž lze si správnou představu utvořiti, připomeneme-li sobě některou z našich vesnických „kapel,“ svým pustým hřmotem ničí vrozenou hudebnost a hudební tvořivost lidu, dusí kel božského nadání uměleckého, jenž každé téměř neporušené bytosti slovanské vštípen jest a porušuje jemný vkus lidu; přinášením pak cizích, z větší části německých písniček pomáhá se lid germanisovati i po této stránce.

V lidu nazývá se každý hudebník, tedy i pěstitel této „hudby“, hercem a proto třeba učiniti mezi lužickými „herci“ podstatný rozdíl; nutno rozvrhnouti je na dvě skupiny, jež lze označiti slovy pokolení starého a nového. Obě stojí proti sobě jako oheň a voda. Co staří vystavěli, to noví šlapají a ničí. A přece pro obojí užívá se názvu jednoho! Zdá se mi to býti téměř profanací, hříchem, ponechává-li se jméno „herc“ nevděčným synům, již dílo svých otců bourají a ruší; měl by jim býti název ten vzat, aby aspoň tímto způsobem pokutováni byli. Než komu by bylo soud ten vykonati? Ti, již křivdu onu skutečně pociťují, jsou staří lidé, slabí a ku hrobu se chystající, mladé pak pokolení slepě žene se za přinesenou novotou a kárajících hlasův, kdyby se i jaké proti nim povznesly, by jistě nedbali.

Netřeba snad ani dokládati, že předmětem toho pojednání jsou jen „herci“ starého dobrého rázu, kteříž, odkojeni mlékem domácí národní hudby, slovansky cítí, tisknouce svoje „husle“ na vzrušená ňádra, či objimajíce v dudácké náručí své s nelíčenou upřímností huňatého „kozla“, jehož pouhý zjev kdysi elektrisoval mládež srbskou a ona pod košatými lipami na zeleném drně kol tohoto rohatého miláčka svého pěla, juskala, tančila a vířila o závod s jásající přírodou a plesem polního ptactva!

Rovněž tak i rozumí se, že slovem „herc“ v řádcích těchto budu označovati jen členy onoho starého pluku, jehož řady každým téměř dnem řídnou, ubírajíce se k věčnému odpočinku, aby ustoupily nehodným potomkům svým, o jichž herostratické slávě stala se zde jen potud zmínka, pokud toho třeba bylo, aby se na nynější stav pravých, starých hercův lužických světle poukázalo. Nové pokolení není jednak více slov hodno, jednak jeho duchaprázdnost by nestačila ani více látky podati.

Tím déle však pozdržíme se u lepších jejich předkův. Předvedu zde nejlepší representanty hercův lužických, jak jsem se byl s nimi setkal, při čemž hodlám i jejich nástrojům náležitou pozornosť věnovati a zápisek svých použíti do té míry, jakou připouštějí meze neodborného časopisu tohoto.

(Pokračování.)

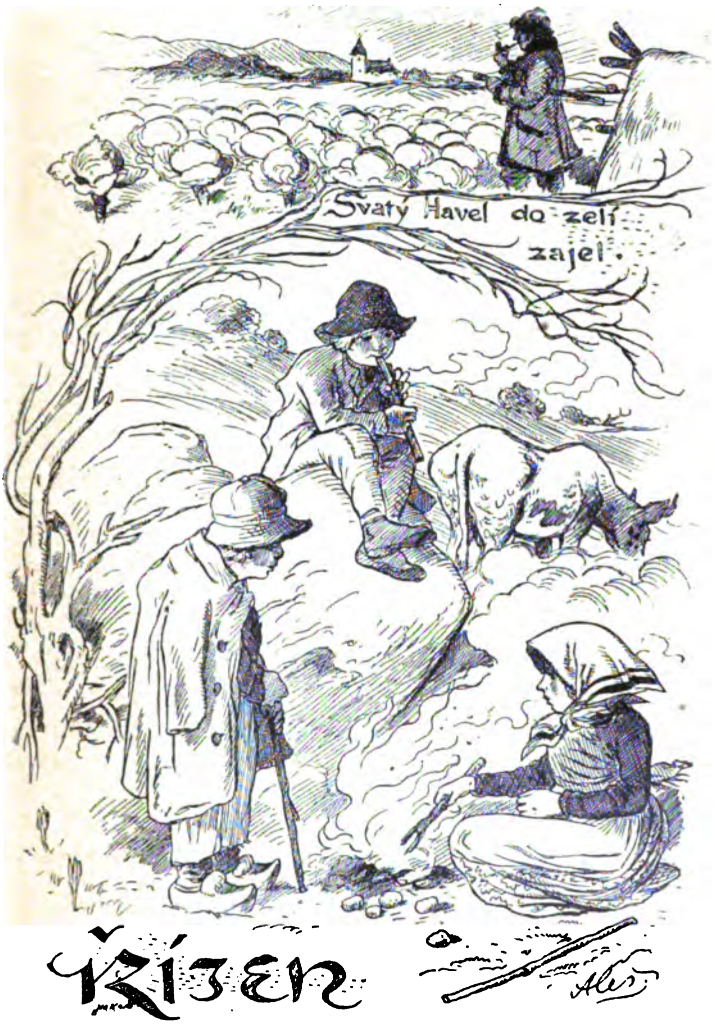
Svatý Havel do zelí zajel.
Říjen
Aleš

ŘÍJEN.

Z „Měsíců“ Mikuláše Aleše.

Slzičky.

Dvanáct ballat **Jarosl. Vrchlického.**

I.

Slzičky.

Ty prosté kvítí v stráni kamenité,
kam hlednu rosteš, tady, tam a všude,
tak smutně, temně rudé,
štěrk domov tvůj neb strží stezky zryté.

Ty jistě rosteš z krve mého lidu,
jenž v marné snaze zorat tvrdou půdu
po kapkách ronil v práci krev svou drahou
v tu dlouhých lánů nepodajnou hrudu.

Ty symbol jeho dnů jsi beze klidu
a otrávených neúspěšnou snahou
a nocí osvěžených — slznou vlahou.
Tys písní symbol, lidu bez naděje
jež chudý básník pěje,
ty prosté kvítí v stráni kamenité!

II.

Zlatý les.

Pohádka báby v skutek přešla dnes.
Jak roven celý zlatému jest moři,
jak svítí, plá a hoří
ten jindy zádumčivý, snivý les!

Jak slunce svítí, plno dukátků
plá v cestách úzkých na mechu a v strži;
jak starý lichvář javor na stráni
hrsť zlatých mincí v uschlé ruce drží.

Stvol trávy, řasa mechu v pozlátku
se míhá, brouk tvé po dlani,
jenž do suchého kmit se do stlaní,
má reflex zlatý, ba i písně slova
i myšlénka v nich hraje do zlatova . . .
Pohádka báby v skutek přešla dnes.

III.

Ty rány cepů…

Ty rány cepů v stodolách
zas v tiché vsi mne probudily, spáče;
zní mlatců hovor, vrabčík hbitě skáče
po zrní, víno v ranních zraje mhách.

Je všady doba žní a vinobraní,
pod tíží plodů praská starý štěp,
a divně mluví k srdci v také chvíli
v sen mlatců hovorem ten hlasný cep.

Ten každý tep tvé srdce přímo raní,
že skráň se k ňadrům zamyšleně chýlí.
Kde dílo tvé a zda v něm tolik síly,
by nasytil se aspoň bludný pták?
Kde zraje víno tvé? Jak rosí zrak
ty rány cepů v stodolách!

VI.

Střevíčky.

Dva růžové a úzké střevíčky
kdys pobláznily mne, již dávno tomu,
jak sledoval jsem běh jich šerem stromů
i jejich sladký klid spod lavičky!

A přešla léta a tu zmoudřel hoch,
a nevěřil, jak mohly časy býti,
kdy za slávou jej nesl chvat,
dvou střevíčků že otrokem být moh!

A přešla léta a mé srdce cítí
zas dojmů starých nové kouzlo plát,
své dcery střevíčky dva vidím stát
zas růžové a úzké na svém stolu,
a tak mne žitím vedou v čárném kolu
dva růžové a úzké střevíčky.

V.

Hřbitov v lese.

Na stráni, tam, kde lesní dumá tiš,
a voní pryskyřice plna síly,
z vsi nedaleké hřbitov založili,
snad mrtví aby k nebi měli blíž.

Však mně vždy zdá se, když tam krok svůj stavím
a slouchám dumné písni borovic,
ráj pravý zde jest v houští klenů, dřínů,
já mrtvý, odsud nehnul bych se víc.

Zde pravý ráj s pozadím sosen tmavým,
s tou vůní lesa, jež se rovná vínu,
s hrou paprsků a stínů,
s tím tažným ptactvem nad hlavou,
s tou vzdušnou dálkou mlhavou
na stráni, tam, kde lesní dumá tiš.

VI.

Cestou k sv. Janu pod skálou přes kámen a vodopády.

Pramínky v houští pod mechem i skálou,
kam šineš kroky, zpívat nepřestanou,
tu ručejem, tu slz démanty kanou
a celý les zní písní neustálou.

Kdes křičí sojka, datel v kůru bije,
kus blankytu sem patří v snětí rámu,
v němž motýlů a brouků šumná tíseň
a vážek hou, déšť živých drahokamů.

Však srdce lesa, jeho poesie,
jíž osyk šepot živ je i třtin píseň,
to šumných vodopádů třísen
po balvanech nymf zpívající smíchem:
to v doupnáků zpěv zvučí slavným tichem
pramínky v houští pod mechem i skálou.

VII.

Palouk.

Palouk náš se dolů k řece táhne,
z jedné strany vrb a olšin změť
proti vodě tvoří jemu zeď,
z druhé násyp dráhy sem se zahne.

Podzimek se blíží ku Václavu,
do sušáren snášejí se slívy;
mlhou kdosi zpívá teď a křikne,
od Prahy to řekou plaví dříví.

Ticho zas. — Tu náhle divou vřavu
vlak sem vnese, prolítne a zmikne,
dýmu kotouč jen se za ním vlíkne,
splývá s mlhou řeky. Vzduch kol tiše
ovocem a svadlým listím dýše. —
Palouk náš se dolů k řece táhne.

VIII.

Pavučiny.

Babího leta šedé pavučiny
tak dojaly mne divně v smavém září.
Ó první vrásky v hladké tváři,
ó resignace první v zraku stíny!

Pak v knihovně jsem hledal, sáhnu v řady,
kde básníků druž mládí drahých stojí,
však běda, na ořízce lehké sítě
jak pavučiny v lese též se rojí.

Pak čtu, jak druhdy, když jsem býval mladý,
však verš a rým zní prázdně, roztržitě.
Ó jinak čtlo ty verše dítě!
Co stalo se jen? Do zrcadla právě
v tom padl zrak — o bože, na mé hlavě
babího leta šedé pavučiny!

IX.

Hořec.

Ten tmavý hořec, jenž se z mechu dívá,
mi připomíná jedno oko známé.
Tak v přírodě své upomínky máme,
čím dál nás životem štve honba divá.

Ten tmavý hořec, kam kus nebe spadlo,
jižního nebe s hloubkou svou a leskem,
plá v podjeseni v suchém listí v mechu
a srdce plní staré touhy steskem.

To srdce, o němž myslil jsem, že schladlo,
zas vře a bije v spěchu,
je plno písní, vzpomínek a vzdechů,
je samo květ, jenž v suchém klíčí drnu;
to způsobil vše, žasem tak že trnu,
ten tmavý hořec, jenž se z mechu dívá.

X.

Vítr.

Ze strnišťat chladný vítr čiší,
korouhvička střechy pod ním skřípá,
žalným vzdechem chví se stará lípa.
Rychle sem dej Mělnického číši!

Jako hřebec, který uzdy nemá,
letí vítr, volný hetman, stepí,
oblak prachu za ním a mrak před ním;
západ v krvavé se krajky třepí.

Jako orel tluče perutěma,
na strništi zhasne tepem jedním
oheň pasákův. — Před žitím všedním,
jež jak vichr na tebe se řítí,
oheň skryj, jenž ve tvém srdci svítí!
Ze strnišťat chladný vítr čiší.

XI.

Své ženě.

Ke dni 4. srpna 1889.

Kdys náhrobní jsem starou viděl desku,
nad ní se clona břečťanová tměla
a píseň tmavých listů stále zněla
v sen mrtvému v svém konejšivém stesku.

I chtěli jednou kámen odtrhnouti,
však marná práce, darmo v desku tlukou,
s břečťanu kořeny ta srostla v zem
a břečťan chyt ji tisícerou rukou.

I musili spíš přesekat vše proutí.
Však břečťan za jedno srost s kamenem,
kde skulina, tam pevně kotvil v něm,
i musili pak rozbít kámen taky.
To život náš, v tvé věrné patře zraky
tu náhrobní jsem starou viděl desku.

XII.

Jitro v září.

Mlha padá, bude krásný den!
zlaté září v zralých hroznů kráse
pavučinami hle, usmívá se
jako mudřec v sny své zapředen.

Slední zbytky flóry luk a niv
plny perel patří v azur čistý,
les je žíhán, různým ohněm hoří,
kaštan mědí, dříny amethisty.

Zdá se, všecko že jest jako dřív,
řeka v mlze zátoka jak v moři,
kostelík jak maják na předhoří
svítí v dálku, vše plá v barev strži;
a přec vše již zima v spárech drží.
Mlha padá, bude krásný den!

Za pět set kop.

Historická povídka. Napsal **Kolda Malínský**.

(Dokončení.)

Jako pod lipou ve mlýně, tak odbývala se rada na parkánu ve tvrzi, jen že tu radil se zeman sám se sebou.

Ozman, vrátiv se ze statku Lahodova, byl patrně mrzut. Očekával, že dvoření jeho bude míti stkvělejší následky. Již včera byl tak okázale pozdravil to selské děvče, on — rytíř, královský kapitán, ba jeden z rad jeho milosti místokrále Uherského a dnes — políbil děvčeti tomu ruku — zeman se skoro před sebou zastyděl — a to tím spíš, že za to špatně pochodil. Děvče mu prchlo a starý — bručel dost nevrle po odchodu hostě, až to týž i zaslechl.

Zlobil se a zlosť vyléval si na bujném révoví, pod nímž byl na parkáně usedl a do kterého nyní nelítostně bičíkem šlehal; když však v mysli jeho znovu se vynořil obraz Lenčin, nebyl zase sebe mocen a byl by jí zajisté opět, kdyby se mu zde tak objevila, ruku políbil přes to, že byla děvčetem selským a on kapitánem a radou.

Obraz děvčete neustupoval mu z mysli, ba zabíral ji celou.

Ozman srovnával v duchu dceru Říhovu se všemi těmi, jimž se byl kdy dvořil a s nimiž kdy pohrával, ale obraz její zapudil všechny.

Zeman přemítal již jen o tom, bylo-li to upejpání či snad vzdor, s kterým vytrhla ruku z ruky jeho a prchla; o tom bylo se mu přesvědčiti, nebo vzdoru zvyklým nebyl, toho posud na svých záletech nenalezl, a již teď zase vzkypěla v něm krev jen při myšlénce, že by to selské chámě se opovážilo, čeho neopovážila se žádná ani z dvorního francimoru.

Umínil si přesvědčiti se při první příležitosti, kterou co nejdříve vyhledati bylo nejpřednější jeho snahou.

Pořídil na tvrzi, co bylo nejnutnějším, vybral si ze zásoby zbraní lehkou ručnici a vyšel do polí. Nebyla sice doba honitbě příhodná, ale nějaká ta škůdná, byť jen lasička, se vždy vyskytla.

Neměl dnes štěstí. Po káněti střelil dvakráte a přece ani pírka mu nevyrazil. Nahoře pod lesíkem utekla mu na několik kroků kuna do zbytku starého trativodu, tak že celou kořistí byli dva ťuhýkové, které dal pasákovi jakémus, aby se mu pater Opsymates, který z okna fary ho pozoroval, nevysmál.

Zašel do vsi a hodiv zbraň na vůz Honsovi, který s pící do tvrze se vracel, kráčel kolem mlýna vzhůru k Lahodovic zahradě, nebo byl spozoroval, že dvířka v tu stranu vedoucí jsou otevřena.

Sotva přiblížil se k domku Řehůřkovu, kvapila mu přes cestu Lenka. Držela v ruce složený list, který byl nejspíše příčinou úsměvu, jaký jí kolem rtů obletoval.

Vběhla zemanovi do rukou a tento zachytiv ji, sevřel ji v náruč a již chystal se vtisknouti jí políbení na rty neb alespoň čelo, ale nezvedlo se.

Dívka, vysmeknuvši se rytíři silou netušenou z náruči, s tváří plnou opovržení zůstala stati před záletníkem.

„Nejsem laryní,“ zvolala, „ani vaší robou, Bohu chvála, a zhýralci dovedu se ubrániti, kdyby snad nešel svou cestou!“ a v ruce Lenčině zableskla se lesklá čepel. V nejbližším okamžiku však sklonilo děvče napřaženou ruku a změřivši zemana pohrdlivým pohledem, zmizelo ve dveřích zahradních.

Ozman byl plně překvapen jak odporem tak neohrožeností Lenčinou. Zaťal zuby a se zrakem blesky aršícím kráčel vzhůru k Plchovské cestě.

Více než vlastní urážka rozlítilo jej, že se stráně viděli sem někteří z jeho poddaných a spozorovali zajisté, jak pán jejich za dotěrnosť svou byl odbyt.

Dal se schválně cestou kolem nich, ale ti s hlavou sklopenou pozdravovali pána; jen Závora ohledl se po něm, a jizlivý úsměv skřivil jeho obličej.

Ozman, obešed kostelík, octl se před farou. Tu již stál pater Juda a spatřiv příchozího, vyšel mu vstříc a chtěl uvítati jej žertem otázkou o dnešní kořisti, vida však hrozně zamračený obličej zemanův, po krátkém pozdravu ptal se po příčině pánovy nevole.

Ozman stěžoval si do pýchy a svévole Lahodovské rodiny rysy ovšem obecnými, neboť přiznati vlastní příčinu neuznal za dobré.

Farář přisvědčoval zemanovi.

„Tak být Říha poddaným vaší milosti, zkrotl by za nedlouho,“ mínil Juda, „ale takhle jakožto poddaný městský nemálo a svévolně se vypíná.“

Štampach upřel zrak na faráře, jako by čekal, že poradí mu, jak by rodinu Říhovu pokořil, Juda však již mlčel, ale i to, co pronesl, projelo hlavou zemanovou jako žhavá jiskra.

A již tu neměl stání. Rozloučiv se kvapně s knězem, spěchal ke tvrzi. Vraziv do své světnice, vrhl se v lenošku, a oběma rukama sevřel hlavu. Probíhalyť jí asi těžké myšlénky.

„Mým poddaným," opakoval si v duchu, „a co mi v cestě, aby mým poddaným nebyl — hodím té kramářské vrchnosti několik dukátů a Lahoda s volem i oslem i se vším, což jeho jest, bude Štampachovským poddaným." A zeman chechtal se z plna hrdla, ale tak, že se to spíše úpění vichru podobalo.

„A pak budeš robou a budeš laryní," chechtal se zeman dál „nebudeš prchat, nebudeš hrozit, budeš krotkou — a pak tě odhodím jako červivé jablko."

A Ozman hrozil proti Lahodovic statku. Divil se, že na myšlenku tu nepřišel sám, však nespouštěl se jí ani na okamžik a když prvý nával vzteku minul, počal přemýšleti o tom, jak by provedl úmysl svůj.

Slýchal sice již v mládí, že Slánští statek Lahodovský prodati nikdy nechtěli, ač již pan BurJan o trh ten stál a jednal, ale Ozman netratil mysli, věda, že zlato zmůže vše, tedy i — tvrdohlavosť Slanských pánů. A zlata měl dost. Přivezl si a ještě za ním docházelo „za platné služby", až se o tom v okolí podezřele šeptalo a pan Vodolán Pětipesský se i podřekl, že by ho měli žhavé panu Ozmanovi do hrdla vlít; proto také mu Neprobilice neprodal, odbyv kupce dosti zhurta, že to není „pole hrnčířovo".

VII.

Říha, vrátiv se ze mlýna, sháněl se po Lence, hospodyně však odbyla ho krátce, že o ní neví, že před chvílí kamsi odběhla; nepátral tedy dál a zašed do komory, vyňal tu z přihrady do zdi zapuštěné objemnou truhlici s umělým kováním. Otevřev na to okenici, kterou okno do zahrady vedoucí bylo zataraseno, usedl tu a počal z truhlice vybírati jednotlivé listiny.

Byly tu postupy statku do kolikátého kolena, kontrakty na jednotlivá pole, úpisy na půjčky a jiné a jiné.

Říha z listin vypisoval cenu a výnos pozemků, jakož i břemena a platy na nich váznoucí.

Připravoval se k námluvám.

K večeru přišel Molitoris a vyřizoval Říhovi, že rychtář, když věc tak se má, že Říha neměl vědomosti o záletech patriciových a když i tyto přestaly, milerád v nejbližší den Páně po nešpořích se synem k Lahodovům se vydá, aby tu svatba ta smluvena a smlouva svatební, jakž náleží, projednána a skončena byla. Rychtář se i zakazoval, že přivede ssebou Slanského bakaláře, aby smlouvy ihned ve spis uvedeny býti mohly.

Říha byl spokojen a pozvav ochotného souseda na trochu trunku a sousto chleba, poseděl s ním pozdě do večera. Hovořili horlivé; náhle však Molitoris umlkl a upřel zrak do zahrady, kde bylo se mu soumrakem cosi mihlo.

I Říha, spozorovav pohled sousedův, zahleděl se do zahrady, kde pod košatými stromy panovalo již valné temno, ale ničeho nepozoroval.

„Pojďme,“ pravil Molitoris a nečekaje na odpověď, aniž sám více co hovoře, chopil Lahodu za ruku a táhl ho za sebou.

Prošli dvorem a zahradou a Říha nemohl se dověděti ani dovtípiti, co to znamená a co se děje.

Vyšli na návsí. Před domkem Řehůřkovým stál muž, patrně sám Lahůdka a držel za úzdu koně. Molitoris vlekl Říhu přes ulici k osvětlenému okénci domku Řehůřkova a tu ukázal mu do vnitř.

Světlo jen mdle prorážełlo z hruba zasazenými skly, ale přece bylo jimi možno přehlédnouti vnitřek světnice.

Tam v pozadí žena Řehůřkova ukládala cosi do truhly, v popředí — Řehořovi stáhlo to hruď, tak že dech proměnil se v supot — viděl mladíka v nádherném kroji městském s kordem, jehož jilec ve světle kahance se leskl a v náručí mladíkově — Lenku.

Mladík pohnul obličejem směrem ku světlu a Říha poznal — Pavla Samuelise.

Zaklel dušeným hlasem a již vnikl do temné síně. Řehůřek, pozoruje počínání mužů, pustil koně, přehodiv pouze uzdu přes kolík plotu a chtěl zastoupiti synovci cestu, neb aspoň vniknouti za ním, jemu však v cestu postavil se Molitoris.

„Teď on tam má co řídit a nikoli ty, čertův kuplíři,“ houkl na něho, tak že Řehůřek zaražen státi zůstal.

Říha, vstoupiv do světnice, spůsobil nemalé zděšení.

Lahůdková leknutím pustila víko truhly, tak že rázem do čepu zaletělo. Lenka pak, postřehnuvši hněvem rozpálený obličej otcův, vytrhla se z objetí mladíkova.

„Peleš lotrovská,“ zvolal Lahoda, rozhlížeje se po světnici.

„Tatíčku,“ zvolala Lenka a vrhla se otci kolem šíje.

„Plémě nezdárné,“ zasípal stařec a odstrčil dceru, že jen zachycení se lavice u plotny stojící pádu ji ochránilo.

„A ty, svůdče,“ obrátil se Říha k Pavlovi, dcery dál si nevšímaje, „měl bysi lépe opatřiti svou česť, je-li ještě jaká při tobě a neměl bys se krýti nocí jako stupka a zalézati do doupat jako zlý druh. Toho však již pomni, abys se střehl těchto míst, sice tu tyto staré ruce mé, tyto mozolné ruce, které posud jen poctivou prací se zaměstnávaly, rozdrtí svéhlavce a smažou krví hanbu rodiny mé, jak Bůh dá.“

A Říha přistoupil již těsně k Pavlovi a hrozící jeho pravice již se i lehce dotkla spánků mladíkových, jenž stál tu leknutím a výbuchem zuřivosti starcovy strnulý. Neustupoval, ale také neučinil ničeho ku své obraně.

Teď vstoupil do světnice také Molitoris a položil ruku na rameno Říhovo.

„Jdu, Havle, jdu,“ skuhral Říha, od mladíka se odvraceje, „snad jsem se přenáhlil — on je pán a já jsem chám — — mnoho, mnoho složil Hospodin na tyto šediny mé a nebude snad jim dáno v míru dojíti pokoje tam pod drnem — o Bože můj — o Bože můj —“ A již se potácel ze světnice.

„Tatíčku,“ zvolala zase Lenka a propukla v pláč, kvapíc za otcem, který jako štvaný temnou nocí ubíhal ku svému statku.

Druhý den bylo po Kvílicích řečí. I zeman hned po ránu dal si zavolati rychtáře, aby gruntovně se dověděl, co na pověsti.

Molitoris, jda za rozkazem, chtěl se dřív zastaviti u Říhy a nalezl ho sedícího na kamenném sloupě před statkem.

Lahoda po návratě ze strýcova domku byl tak rozčilen a rozechvěn, že na odpočinek ani nepomyslil.

Tak jak byl přišel, přecházel krokem prudkým sem tam světnicí, jen chvílemi cosi k sobě promlouvaje.

Po dceři se nesháněl, nevěděl ani, že za ním domů přišla, nechtěl ji viděti, když však kolem půlnoci přišla tchyně a oznamovala mu, že vnučka v prudké horečce na lůžku tření, hnulo se v něm srdce a po krátkém váhání odebral se k ní. Seznav pak ze zkušenosti, že v pravdě o chorobu se jedná, jal se s hospodyní vyhledávati prostředky na skrocení zla.

Přikládal léčivé lupeny mateřího lička, potíral spánky olejem rozmarinovým a chtěl ihned v noci vyslati posla pro mlynářku pod Kavčí horou, jejíž známosť léčiv a tajných mocí byla ve vůkolí pověstnou.

Za to když dcera v horečném hovoru Pavla jmenovala a jednotlivými slovy horoucí lásku k němu prozrazovala, zatínal Říha pěstě a stará ta jeho šedivá hlava co chvíli klesala mu na prsa.

Oka nezamhouřil a k ránu vyšed před statek, usedl tu na kameně, který býval svědkem lepších chvil. Lahoda vzpomínal tu na přátely, jak rád by byl teď s nimi promluvil a ulevil své stísněné duši. Pana Burjana ode dne jeho odchodu z Kvílic nespatřil, neb jak se dověděl, zmohlo suché loupání staré ty hnáty a zeman prý scházel včcihledě. Aby Říha sám přítele vyhledal, k tomu odhodlati se nemohl: byl sedlák a mohlo by se státi, že by ho vyštvali fenou. U pana mistra na Vraním byl Říha několikrát, on sám do Kvílic přijíti se zdráhal a tak byl tu nebožák opuštěn a to právě teď v ty zlé časy, kdy byl by rady jejich nejvíce potřeboval.

Seděl tu zabrán v myšlenky, ničeho si nevšímaje, až když mu nad hlavou se ozvalo pozdravení mlynářovo.

Molitoris litoval Říhu a radil mu, aby se obrátil přímo k primasovi, aby ten synovi hlavu napravil, pokud čas a pokud dceru jeho by nestihla hanba snad větší.

Lahoda děkoval za radu a vyznal, že již s myšlenkou tou se i sám obíral a že tak učiní ihned.

Rozešli se a Molitoris chvátal do tvrze. Zeman ho již čekal a tu musil mu obšírně líčiti, co se předešlý večer u Řehůřka dělo.

Zeman se jizlivě úšklebovał. To byla voda na jeho mlýn. Čím více se Říha opováží, tím snadněji bude zemanovi přemluviti Slanské ku prodeji Lahodovic statku.

Ten den byl mlynář u snídaní ve tvrzi a zase překvapil ho pán otázkou, jak vysoko by cenil Lahodův grunt.

„Mezi námi za dva tisíce kop na míšensko," odpověděl po krátkém rozmýšlení Havel, „mezi pány za čtvrtinu," dodal šelmovsky se usmívaje, jako by prozraditi chtěl, že myšlenky pánovy uhodl.

„Za pět set kop,“ opakoval si zeman, posunkem dávaje na jevo, že se míněním s rychtářem srovnává. Ptal se ještě, mnoho-li quoty a mnoho-li drůbeže Lahoda odvádí pánům.

Když mu mlynář vše, pokud věděl, pověděl, dostal za vystoupenou.

Vyšed z tvrze, dověděl se od Červenky, že Říha již odejel do města.

„Je ve dvou ohních,“ pravil rychtář Cerundovi, „a nemíním, že by bez úpalu prošel.“

Říha tou dobou dojel již cíle.

„Přátelé se sjíždějí,“ volal Lounský branný na souseda jakéhos, ukazuje při tom na Lahodu branou projíždějícího.

„Ten by tam chyběl,“ dodal soused, škodolibě se usmívaje.

Hovor měšťáků zaslechl Říha a s chutí byl by bičem požáhl mluvky, než hovorem tím byl zároveň upozorněn, že přijíždí nevhod a že u primasů se cosi děje.

Pátral tedy a hned u prvého souseda městského, s kterým se do řeči dal, se dověděl, že u primasů vzácné příbuzenstvo. Že přijel doktor Václav se strýcem paní primasky, rodákem Slanským, doktorem Matoušem Vlavínem z Ottenfeldu, s nimi pak jejich kollega Sixt z Ottrsdorfu s dcerou Estherou, nevěstou doktora Pavla Samuelise.

Lahoda víc neslyšel. Náměstí otočilo se mu kol hlavy, až zavrávoral.

Ta zpráva, kterou včera byl s plesáním uvítal, po zkušenosti v předešlé noci působila naň jako udeření božího posla. Kdyby se byl dověděl, že láska dcery jeho mladým patriciem pohrzena, byl by politoval snad své dítě, ale byl by uznal, že dobře se tak stalo, teď však, když byl včera dceru vydral z náručí mladíkova a dnes se dovídá, že týž zasnouben jiné, pojal ho odpor proti řádům, které posud za platné uznával, a krutá bolesť, způsobená mu ponížením a oklamáním jeho dcery, poháněla ho, aby podvodníka přiměl k zodpovídání se Teď před ním zmizela ta propasť, která dělila poddaného od pána, propasť nikoliv sice nepřestupná, ale hluboká.

Říha krokem kvapným zaměřil k domu primasovu, čím blíže však přicházel, tím těžšími se mu zdály kroky jeho a on musil dodávati sobě srdnatosti vzpomínkou na vypravování otcovo, že primasův děd, Matyáš písař, ještě jako bosý bakalář nejednou byl nasycen v Lahodovic statku.

V domě primasově bylo vše ve svátečním lesku a hlučno jako o hodech. Nebylo ani ve chvatu, jaký všude panoval, pokdy všimnouti si příchozího a tak nikým nezadržen a nevyptáván vstoupil na mazhaus.

Tu seděli páni a paní při snídaní. Lahodnosť a nádhera tu závodily, aby učinily vzácným hostům pobyt v domě přimasové příjemným.

Říhu neobyčejný pohled zarazil a uvedl v rozpaky, ba on by byl ještě teď učinil krok zpětný, kdyby byl mezi hodovníky nezahledl Pavla po boku děvy pěkné jako zora a vystrojené jako kvítí.

Panna tulila se k mladíkovi a on zasypával ji slovy libými a něžnými.

Objevení se sedlákovo spůsobilo v hodovní síni ruch. Pavel, spatřiv vstupujícího, zbledl a zesinal, hosté ohledli se vesměs po novém, nezvaném hosti a tu obrátil se i primas, který při dolejším konci obšírného stolu seděl a k příchozímu zády byl obrácen.

„Hola, Lahodo,“ zvolal na to, „což tu dnes! Máš-li co říci mně, ponech to do zítřka, hledáš-li úřad, víš o domu radním — dnes nevhod přicházíš!“ A pan Matyáš se zamračenou tváří vykročil proti Říhovi, jako by mu v dalších krocích chtěl zabrániti.

„Nehledám velmožného pána,“ odpověděl Říha hlasem se chvějícím, „aniž mi třeba dožadovati se práva, vždyť jste páni tak spravedliví — přicházím tuto k mladému pánu, přináším mu pozdrav od své dcery, který mu v horečném blouznění vzkázala, kdy tak na kvap minulé noci se rozešli —“

„Beštáku!“ vzkřikl Pavel a vytrhnuv kord, hnal se po Říhovi, ten však napřáhnuv čakan, vyrazil mladíku z ruky rapír, až do kouta s řinčením zaletěl. A již tu byla primaska, která zahlednuvši Říhu na mazhaus vstupujícího a nic dobrého netušíc, s dvěma čeledíny přikvapila, kteří nečekajíce rozkazu na sedláka se vrhli.

Říha se bránil, za tím hodovní síň se vyprázdnila, hosté prchli do zadních světnic a tu stáli čtyři proti jednomu starci.

Však ještě přišla pomoc. Městský rychtář, pan Tobiáš Žichlický, přikvapiv, jménem práva vyzval Říhu, by se dal a dalším odbojem do těžkého trestání se neuváděl.

„Dávám se, pane Dobši,“ zvolal Lahoda „a jdu s vámi, však jsem dobře předvídal a jsem připraven, byloť mi již otcem věštěno.“ A odhodiv čakan, sestupoval podle rychtáře se schodů.

„Sevři ho, Tobiáši, kládou a oznam o tom magistro civium,“ velel primas rozhorlením všecek brunatný.

Říha se již jen usmíval, kráčeje zástupem, který pro podívanou před domem se byl shromáždil, nebo, že Lahoda přijel k primasovům, rozkřiklo se, jako by to biřic vyvolal. Nebylyť zálety Pavlovy do Kvílic v městě tajemstvím a to asi také bylo příčinou, že rychtář tak byl po ruce.

„Dobře se jim stalo,“ ozývalo se ze zástupu.

„Právem jsi tak učinil, Řího, nic se neboj,“ chválil starý měšťák, kráčeje za Lahodou, „oni by myslili, že jim vše dovoleno.“

Rychtář měl co okřikovať a byl už rád, když se za nimi zavřela vrata radniční. Říha ani nemukl a v šatlavě teprv žádal pana Tobiáše, aby povoz jeho do Kvílic odeslal, což tento učiniti slíbil.

A hned zas byla nová podívaná. V hodině odjížděl v jednom koči pan z Ottrsdorfu s dcerou a v druhém pan Václav Gamaryt z Rovin a pan Matouš z Ottenfeldu.

„Na čisto je rozehnal,“ posmíval se zase měšťák za souhlasu zástupu.

Od primasů nikdo ani hlavy nevystrčil, za to volán tam lazebník, nebo paní primaska ze mdlob prý nevycházela. Ve Kvílicích o činu Lahodově a jeho osudu prvý dověděl se zeman.

Vyprovázeje hostě, pana Valkouna z Adlaru, potkal pan Ozman povoz hned u Kutrovic a zastavil vozku.

„Jak si ty své poddané vyhýčkali, tak je mají,“ pravil zeman k panu Valkounovi, „můj sedlák by se čeho podobného neodvážil.“

A pan Valkoun živě přisvědčoval.

Pan Ozman ihned, jak se vrátil, dal si osedlati koně, že má co říditi na Knovízi, ve Zvoleňovsi a na Buštěhradě; že i ve Slaném co říditi má, Honsovi nesvěřil a přece zdržel se ve městě tak dlouho, že ostatní návštěvy musil odložiti. Ale pochodil. Hvízdal si kudy chodil, smál se a žertoval, večer pak nařídil rychtáři, aby se ohledl u poddaných v Kvílicích i v Plchově po nějaké drůbeži a by obstaral hojně ryb, zejména aby na pstruhy nezapomněl, vše pak aby vyřízeno bylo do neděle.

Pod rukou dověděl se mlynář, že přijedou někteří ze Slanských konšel a několik zemanů z vůkolí, mezi nimiž krajský hejtman stavu zemanského pan Jan Adam z Roupova, jakožto zástupce pana podkomořího jeho milosti.

„To budou prodávat Říhu,“ hádal mlynář sám u sebe, „jsme jako ta němá tvář a přece lidé stvoření k obrazu božímu.“ A Havel si vzdechl, jako by se jednalo o něho, ba po vrásčité, osmahlé tváři smekla se slza. Smutným okem rozhlédl se po Lahodovic statku. Nejednou záviděl Říhovi výhodnější jeho stav, ale teď by s ním nechtěl měniti přes to, že grunt Lahodovský byl mnohem větší než jeho mlýn.

U Lahodů bylo také smutno. Hospodáře tu nebylo a vetchá hospodyně seděla s rukama sepjatýma u lůžka nemocné vnučky, která ovšem o osudu otcově ničeho nevěděla a nepřítomnost jeho si hněvem vykládala. Teprve v sobotu k večeru vrátil se Říha, byl však velice změněn. Šediny jeho změnily se v stříbro, jasné jeho oko bylo zakaleno, pečlivě upravený jindy šat zanedbán a místo pevného kroku vlekl se stařec na svém čakanu podepřen, jako by již již měl klesnouti.

Šel s hlavou skloněnou, nikoho si nevšímaje, ba ani na pozdravení neodpovídaje.

Došed na svůj dvůr, nešel do statku, ale usedl na záhrobni a opřel hlavu o hůl. Sem přišla k němu hospodyně a vyzvala ho, aby sebe dbal a dceři již odpustil, že snažně po něm se ptá.

„Žije posud?“ hučel Říha, „— tím hůř — lépe by bylo, by byla již zemřela,“ dodal a sklonil hlavu na čakan.

Hospodyně sepjala ruce a šla zase k nemocné. Pověsť o návratu Říhově šla od úst k ústům a nejeden zvědavec zůstal státi před otevřenými vraty Lahodovic statku a pohlížel na hospodáře na záhrobni bez hnutí sedícího. Přišel i Molitoris.

„Řehoři,“ pravil, přistoupiv k sedlákovi, „víš-li pak —“

„Vím již, Havle, vím,“ odpovídal Říha, hlavu pozvednuv, „proto mne vyhnali z šatlavy — pozoruj, Havle! Ani v šatlavě mne již nechtěli trpěť — že jim už nepatřím — z šatlavy mne vyhnali — hahaha — smluvili mne za pět set kop — bez litkupu — ten bude platit zítra pan Ozman!“ A sípavý kašel přetrhl další hovor sedlákův.

„Nermuť se, Řehoři,“ těšil rychtář, „vždyť i syn boží prodán.“

„A za míň, viď, Havle,“ pravil Říha, „za půl kopy — hahaha a pan Ozman dal za sedláka tisíckrát tolik, jsme to vzácné zboží.“

Molitoris usedl vedle sedláka a pozoroval ho, jak v té krátké době sešel.

„Nedbám sebe,“ počal zase Říha; „dlouholiž ještě ta ubohá duše v té bídné skořepině prodlí? Ale dcery mi žel, a raději bych ji viděl na prkně, nebo přijde-li a vyrve-li mi ji — Havlo — tyto šediny klesnou na popravišti.“

„Spokoj se, Řehoři,“ napomínal mlynář. „Bůh sice vysoko, ale vidí daleko a bez vůle jeho vlas s hlavy naší nepadá — doufej!“

Muži umlkli; když pak soumrak zahalil krajinu, odvedl Molitoris Říhu do statku a uložil ho na jeho lůžku. Lahoda spal poslední noc v poddanství královského města.

VIII.

Byla neděle a krásný letní den. Na Kvílice hned po ránu sjížděli se hosté, ti urození na koních, měšťané v povozích.

Ze Slaného přijeli čtyři konšelé, rychtář J. M. C., purkmistr a radní písař — primas omluvil se chorobou.

Po bohóslužbě shromáždili se páni ve velké síni na tvrzi a Molitoris poslán pro Říhu.

Přivlekl se a podpíraje se na hůl, zůstal ve dveřích státi.

Radní písař přečetl listinu o kupní smlouvě a purkmistr otázal se Říhy, porozuměl-li tomu, co se čtlo.

Lahoda přisvědčil.

Listina na to podepsána od stran i svědků a zavěšeny pečeté. Pan Ozman vysadil na stůl pět set kop ve zlatě a podal si s konšeli ruku.

Pan Jan Adam z Roupova vyzval na to Říhu, aby přistoupil blíže.

„Řehoři Lahodo,“ počal pan hejtman, „slibuješ-li tuto urozenému a statečnému rytíři panu Ozmanu Kagerovi ze Štampachu na Kvílicích a Plchově pravou věrnosť?“

„Slibuji,“ zahučel Říha.

„Slibuješ-li témuž pravou poslušnosť.“

„Slibuji.“

„Slibuješ-li témuž pravé dědičné člověčenství a poddanost!“

„Slibuji,“ zasípal Lahoda.

„Dopomáhej ti Bůh a já mocí a na místě pana Purkarta Točníka z Křímic, pana podkomořího J. M. C., v to, co slibuješ, tě uvádím. Jdi a polib svému pánovi ruku!“

A Říha zachoval se poslušně. Mlčky tu stáli svěkové i strany, u dveří štkal Molitoris.

Konečně dostal Říha za vystoupenou a páni zváni k obědu. Na nádvoří stálo venkovanů hlava na hlavě. Říhovi ustupovalo vše z cesty a každý mlčky s povzdechem pohlížel na těžce zkoušeného starce.

Teprv u vrat ozval se ze zástupu hlas.

„Teď jsme s půlpánem v jednom pytli,“ volal tam Řehůřek, pitvorně se šklebě, ale slova jeho nenalezla ohlasu, ba málo chybělo, že by byl Lahůdka vtip svůj hned odpykal.

„Za pět set kop,“ opakoval si stále Říha, klopýtaje po svahu ku svému statku a ničeho si nevšímaje.

Páni zdrželi se do nešporů, pak však tím rychleji hotovili se k odjezdu, neboť od západu počala vystupovati na obzor černá chmůra, oznamující brzkou bouři. Ale teprv s večerem snesla se bouřka na krajinu a brzo minula, obloha však zůstala zatažena, vítr hučel a jen chvílemi úzkou trhlinou těžkých mračen šlehla přes kraj bílá záře úplňku.

Krátce před půlnocí zavzněl na cestě od Kutrovic vlhkou půdou dušený dusot koňský. Před kovárnou zastavil jezdec, zaklepal na okénko a sotva že mistr Šimon pootevřel, aby se optal po příčině, octla se mu v ruce uzda koně a sestouplý jezdec chvátal ostrým krokem do vsi.

Šimon poznal koně mladého Samuelise a konal tedy bezděčnou úlohu hlídače, doufaje, že nikoliv zdarma.

„Špatně jsi sobě posloužil,“ pravil, pohlížeje za mladíkem v temnu se ztrácejícím, „jen co ti hrdlička okřeje, bude cukrovat na tvrzi.“

Pavel, přijda do vsi, zahnul na stráň za domek Cerundův a sňav tu s dřevěných háků dlouhý řebřík, o jehož úkrytu asi z dob svých záletů věděl, přistavil ho ku zdi tvrz obklopující, vystoupil na zeď a vyskočil na vysoký parkán.

„Nemá-li být mou,“ hučel si k sobě, „nebude ani tvou a již ti líbánky přetrhnu.“ V tom na okamžik měsíc osvětlil okolí mladíkovo a ten přehlédnuv stavení zemanské, přistoupil k úzkému okénku při samé zemi se nalezajícímu; vynikalof tu nad násep parkánu jen ponebí.

Na nádvoří ozval se pes, větřilť asi cizince.

Pavel vyňal z pod pláštíku objemnou pušku, zasouvl ji v okénko, které plně zaujala, rozkřesal a přiložil doutnák, načež k okénku přivalil balvan, a ten založil jiným, jejž opřel o mohutný peň staré jabloně těsně při zdi tu stojící. Na to rychle se vzdálil.

Štěkot psa proměnil se ve vytí a to pohnulo pana Ozmana, který dnes spal velmi nepokojně, aby se ohlédl po příčině psova nepokoje. Vyhlédl hustě zamříženým oknem do zahrádky na parkánu a tu v zásvitu měsíce jasně rozeznal mladíka, jak z parkánu na zeď se vyhoupl a zmizel.

Nemaje po ruce prachu, strhl ze stěny meč a chvátal na nádvoří netuše nic dobrého. Sotva se přiblížil k vratům, zachvěla se pod ním země a hromový rachot se rozlehl. Pan Ozman nárazem vzduchu mrštěn pod přístřešek, který tu nad studní stál a zůstal tu valně potlučen a se zlomenou nohou ležeti.

Výbuch ve tvrzi zalehl i do vsi. Vetchá stavení zachvěla se v základech, dvéře se rozletěly, nábytek se pohnul a nádobí řinčelo.

„Pán Bůh s námi — boží posel anebo soudný den,“ volal Cerunda, vyběhl z domku a přeskočiv přes zídku hřbitovní, jal se bíti na poplach.

Kde kdo běžel ku tvrzi, jejíž vrata také dokořán se byla otevřela. Dle nářku a volání nalezli pána a ten odnesen do fary, kde mu stárek ze mlýna, znalý v rovnání kostí, prvou pomoc poskytl.

Přikvapivší pátrali nejprv po čeledi, která v protějším stavení bydlila. Po delším namáhání podařilo se vyprostiti všechny z rumoviště s dosti lehkými jen pohmožděninami.

Shledáno, že pouze ponebí vzalo cele za své; ostatní stavby více méně, hlavně ovšem na střechách, porouchány. Teď rokováno, kdo spůsobil pohromu a nejeden projevil mínění, že snad Lahoda tak učinil. Hledány, pokud bylo při hořících hlavních možno, stopy a ty vedly dolů ke kovárně a tu oznámil kovář, kdo asi původcem. Domněnku kovářovu stvrdil pan Ozman, který se již dobře upamatoval na postavu prchajícího mladíka a přisvědčil, že to byl mladý Samuelis.

Hons z nařízení pána postavil hlídky ve tvrzi, byloť tu sem tam rozmeteno hojně věcí cenných i vzácných, poslal posly do města i k okolním zemanům, jaký výboj ve Kvílicích se stal a vypravil jízdné ku postižení škůdce.

Poslední vrátili se s nepořízenou a poněvadž i další pátrání k cíli nevedlo, prohlášen Pavel Samuelis za psance.

K panu Ozmanovi povolán lazebník Slanský Praetorius a apatekář Mistr Jakub Pithopaei, oba však prohlednuvše rány a vyslechnuvše stížnosti zemanovy, radili, aby se k dalšímu hojení dal dovézti do Prahy, což se i stalo.

Zatím přijeli zase krajští hejtmané, aby shledli pych. Pan Jan Adam, prohrabuje se ve zříceninách, vytáhl z nich objemný balík listin. Nahlédnuv do nich, zavolal kollegu stavu panského, pana z Kolovrat, a tu oba přehlednuvše spisy, pečlivě je sbalili a opatřivše několika pečetěmi, poslali po bezpečném poslu do Prahy.

V brzku počala proskakovati zpráva, že dle nalezených listů pan Ozman zrádně si vedl a zejména o pánu svém a králi Jeho Milosti zle smýšlel a že již na Kvílice nepřijede.

Následovala zpráva, že Kvílický pán odsouzen ku doživotnímu žaláři a zavezen na pevnost Raab, statky pak jeho že propadly komoře královské.

A v pravdě přijel královský prokurator a statek páně Ozmanův prodán. Kvílice koupil pan Vodolán Pětipesský.

Pod lidumilným panstvím pana Vodolána okřál Lahoda zase. Do hospodářství dostalo se mu výborného pomocníka, vstoupilť k němu do služby — Lukšův Vít. Zemřel mu otec.

Nemoha pak se po smrti otcově na statku s bratrem srovnati, dal se do služby a Lahoda si liboval. Vít konal, co Říhovi na očích viděl a tak hospodářství vůčihledě zkvétalo. Jen jeden mrak zahaloval dále jasnou jinak oblohu a to byla Lenka.

Zotavila se z choroby dosti brzo, ale zůstala zamlklou a po celé dni ani nepromluvila. Úsměv byl teď u ní věcí nevídanou. Z domu nevycházela leda do chrámu a jedinou společností byla jí bába, která vnučku až úzkostlivě opatrovala.

Vít hleděl všemožně, aby zavděčil se i Lence, aby ulovil vlídné slovíčko, aneb dokonce úsměv, ale darmo, bledá její tvář byla jak z mramoru a srdce její jako by víc nebušilo.

Tak minula smutná doba podzimní i zima, ale ani jaro nechtělo se u Lahodů rozesmáti. Vít hleděl si hospodářství a využitkoval každé chvíle. A tak měl i pokdy, aby povšiml si i hrobu zemřelé hospodyně, matky Lenčiny a když v den památky sv. Žofie, v den jmenin nebožčiných, Lenka ku hrobu matčinu přišla, nalezla ho všecek kvítím a květy pokrytý. Dověděvši se, kdo tak učinil, děkovala po návratu Vítovi srdečně a rty jejími zahrál přec jednou libý úsměv. Vít chopil se podané mu ruky a nechtěl jí víc pustiti.

„Madlenko,“ zvolal pln touhy, „zdaž pak si tě přece vysloužím?“

Lenka slabounce se zarděla.

„Až budu prosta svého slibu,“ zašeptala, vztahujíc ruku zpět. Vít si povzdechl a čekal. Čekal ještě dvě léta a dočkal se.

Dověděl se konečně i pan Matyáš Samuelis o svém synu.

Došel totiž purkmistra pánů list rady královského města Písku, ve kterém rada oznamovala, že mezi schytanou a k houžvi ortelovanou loupežnou zběří Passovskou přiznal se jeden býti Čechem a synem slovutného a opatrného pana primasa města Slaného Matyáše Samuelise.

Rada se tázala, nebylo-li by purkmistru pánům a vší radě města Slaného příjemno, aby vzpomenutý pod bezpečným průvodem do města jejich poslán byl k dalšímu o něm rozhodnutí.

Rada byla se sešla a písař radní přečetl zaslaný dopis. První slovo měl purkmistr, kterým právě byl nyní již více nikoliv primas než jen konšel — Matyáš Samuelis.

Konšelé sklonili hlavy, nastalo trapné ticho.

„Fiat justitia,“ promluvil konečně pan Matyáš, „nechť se psanci a zrádci stane po právu a pravdě a nechť Písečtí páni učiní mu, jako učinili jeho kumpánům, a tak,“ dodal hlasem již se chvějícím, „staniž se každému z nás, kdož by se spojil s našimi vrahy.“ —

Na trati.

Den utěšený, plný paprsků
a písní ptačích v modru hlubokém,
vstal nad krajinou, kteréž dosavad
snů motýl třepetal se nad okem.
Vše snilo ještě, pouze v domečku,
jenž na pahrbku, sáh jen od země
se u zatáčky bělal nad tratí,
tak hezounký, jak v dětském Betlémě,
už byli vzhůru hodin několik;
muž strážník za tmy bral sa za prací —
— most spravovali, po němž burácí
vlak nad vodou, a místo strážníka
dnes službu koná žínka. Čeká vlak,
jenž z tunelu již, huče, utíká.

Když v ranní záři stála nad tratí,
cos kmitlo se jí — směrem k zatáčce,
jak člověk . . . žena v duši rmut a strach,
tam seběhla, kde ležel — samovrah.

Jak sestra vlídná, v náruč pojala
hned nešťastníka, táhnouc do trávy
to tělo tuhé, jako zmrtvělé,
jež určeno již, kola, nápravy,
stroj celý krví rudě zbarviti,
a do zatáčky vjel už bouřný vlak,
a jeho dech byl jako vichřice,
a jeho dým se vlnil do oblak.

„K nám pojďte, pane — tuto do domku,
jste znaven, chor, vám třeba posily,“
tak zvala žena a host bezděky
jak stroj šel za ní. Pocit nemilý
se zračil v jeho tváři umdlené —
„Jsem málo vděčen, že mne vracíte
zpět životu a lidem z kamene,“
děl zádumčivě. Byl tak nemocen,
tak všeho syt a prost vší útěchy,
žeť ženu nad ním srdce bolelo,
— zde všecko mluvilo, co mlčelo.
„Ať potkalo vás, pane, cokoli —
— já neptám se, kdo hřešil proti vám,
již nemyslete na nic,“ radila
mu prostodušně. Těžkým myšlénkám
on vyrvav se, jí pravil: „Děkuji,
jste hodná za to; byl jsem oloupen
vždy o své všecko; pohár dovršen,
a již jen smrtí budu vykoupen.“

Jí zvlhlo oko; v rosných démantech
se zatřpytila bystrá zornice
a planula jak vzácný drahokam,
i řekla tiše: „Lidé, trpíce
a zápasíce o to bytí své,
jsou v jisté chvíli všichni nešťastni;
kdo za to může? Pane, považte,
že hodů blaha též jsme účastni,
a byť to byl jen pohled na nebe,
když v červánkových růžích skonává
den unavený; to je úděl náš,
že se světlem vždy stín se střídává.
Však odpusťte, že slovem dětinským
snad vašemu se rouhám zármutku;
ne, pane můj, jsem také někdy mdlá,
vím, daleko že od slov ke skutku,
já prosím vás jen vroucně, nechoďte
tou hroznou branou z pouti života!
Nás více trpí; s námi zůstaňte,

až společný se koráb ztroskotá;
je zima u nás, každý urputně
když na své štěstí myslí jedině,
a nepohne jím proseb volání,
by přispěl lidstvu, vlasti, rodině.
To pravé slovo, které potěší,
bych ráda řekla z vůle upřímné,
však vyslovit se dobře neumím;
žal cizí, jako vlastní bolí mne,
nuž, mám jen prosbu, pane — dbejte jí."

Tak hovořila žena po tichu,
a jemu bylo jako květině,
jež náhle cítí rosu v kalichu,
když děsným vedrem umírala již;
ten soucit byl mu nevídaný tak,
to byla celá světel záplava,
a on se díval vždy jen ve soumrak!
Bylť celý život v bídě protrpěl,
sám, opuštěn, prost lásky, přítele;
jen v neunavné práce klopotu
mu kvetly blaha růže zardělé,
v té naděj budoucnosti dřímala,
že uvítá kdys svátek uznání,
až vynálezy, na nichž pracoval,
v svět bleskem šlehnou kromě nadání,
a tato peruť, této snahy vzmach,
byl právě včera zlomen, sražen v prach,
když — o myšlenku oloupili jej,
a štvali ho v kol smrtonosný rej.

Tak zklamán ve všem, lidmi ochuzen
a ženou osvobozen od smrti,
stál nyní před ní — vzrušen úžasně
a myslil, že mu srdce rozdrtí
ten náhlý dojem pravdy poznané:
že našel vřelé srdce na zemi . . .
Svit lahodný mu duši vyzlatil,
stál nepohnut a slzel chvílemi.

Tak mnohá chvíle zvolna míjela,
a slunce s výše znojně pálilo,
a jemu cosi znělo ve hrudi,
čímž zas a zas se oko zalilo,
dech tesknou touhou se mu zatajil —
chtěl v ženin zrak se věčně dívati,
— ten plachý, luzný, čarupluý sen
mu skrání letěl v sladké závrati — —
Tu někdo zjevil se — jak z ráje kdes

těch okřídlenců malých smavý druh,
to strážníkova byla dceruška;
vlas zlatý dral se z pouta modrých stuh
a očka měla krásná — po matce,
tak divná, hluboká, tak nevinná,
že před nimi muž zkušený se chvěl —
toť vzdálená snů dětských končina . . .

To dítě řeklo sladce: „Maminko,
pojď, pochovej mě, stýská se mi už,
a brzo-li už přijde tatínek?“

A skráň si chvatně dlaní přejel muž.
„Již odpusťte! ať ujmy netrpí
mou vinou vaše dítko spanilé,“
a s pohnutím se na ně zadíval;
ret matčin na rtu dítka utkvíval,
a k hlavě hlavička se tulila —
„Tys moje slasť, má dcerko rozmilá!“

Muž, dívaje se na to skupení,
vzdych sobě tiše: „Aspoň podobnou . . .“
a ku odchodu již se obrátil.
Mír znenáhla se v duši navrátil.
„Můj dík vám,“ zvolal, „dík! Jsem šťasten dost,
když vím, že na světě cnost není báj,
zas smím ji hledat, doufat v budoucnost.“

Jas rozehrál se v jeho bytosti
jak boží duha, oblouk smíření.
Šel. Rozloučil se nejprv s dítětem,
a pak s tou ženou, plnou milosti:
„Je čas, bych do světa se navrátil,
a posilněn jsa, opět pracoval;
dík! s bohem již!“ a pak se vzdaloval,
jak ve snu, pomalu a v myšlénkách,
kol po krajině bloudil vlhký hled,
v ještě ohlédnul se naposled,
kdo v planém víně bílý domek stál.
A slunce zapadlo a v růžích vzplál
kraj daleký; muž ještě „s bohem“ děl,
a v čele klid a v duši světlo měl.

Irma Geisslova.

Lidské včely.

Román od **Sofie Podlipské.**

XVI.

Slečna Leni měla té noci těžké sny o samých požárech. Jednou zdálo se jí, že hoří dům. Pak byla ve snu v dílně a dívala se do pece. Z té vyšlehly jí do obličeje tak hrozné plameny, že vykřikla. Z plamenů vyskočilo několik čertů s vidlicemi, kteří za ní se honili. Probudila se ráno v potu skoupána. V pokojíčku bylo nesnesitelné parno. Leni vstala s těžkou hlavou. Požár, plameny a dokonce peklo! Co znamenají takové sny? Odjakživa se říká, že znamenají krádež.

Leni, sedíc na posteli, ohlédla se. Vše stálo na obvyklém místě, nikde nebylo nic podezřelého. Ostatně bylo v tom domě, jakož i v sousedstvu věcí neslýchanou, aby se byla větší krádež spáchala. A pak upamatovala se Leni, že mívala také jindy sny o ohni, aniž následovala nějaká zlá událost.

Vymlouvala si to tedy a vzpomněla si také ještě, jak jednou po takovém živém snu hned po ránu prohledala svou schránku a všecko v pořádku nalezla. Nikoli, sny o plamenech nevěštily nic takového.

Oblékla se tedy ještě klidně a spěchala, aby okno otevřela. Vyložila se na chvíli, ssajíc osvěžený po včerejší bouři vzduch. Okno bylo zavřeno jako jindy a ona neznamenala nejmenší stopy Richardových smělých, krkolomných skoků s okapu na římsu jejího okna. Pak spěchala uvařit kávu a otevřít Zuze, jež obyčejně ráno čekávala přede dveřmi s čerstvou vodou, s mlékem a houskami, než se jí otevřelo. Petr Vyskočil ještě spal.

Slečně Leni bylo divno, že dnes Zuza nepřicházela, neb byla úplně zapomněla, že včera jí dala výpověď. Našla dvéře otevřeny a hubovala na bratra, že večer nezavřel, neb to bývalo úkolem jeho. Volala dolů na některého dělníka, aby pro Zuzu došel a jí vymluvil, kde tak dlouho mešká. Za chvíli byla tu milá Zuza plna radosti, že nastalo smíření. Naplakalať se včera dost, ale dnes nebylo již zmínky o jejím domnělém přečinu včerejším. Viděla, že stará slečna na to vše zapomněla, a nechala se trpělivě od ní peskovat pro ranní omeškání.

Leni nesvěřila jí semletí kávy, aby snad nějaké zrnko pro sebe nevzala; šla a počítala zrnka kávy, jež pro snídaní určovala. Dnes utrhla jich zas několik a umínila si, že bude všude utrhovati ještě více, neb na to nezapomněla, že slíbila obětovati švagrové tak mnoho peněz.

Melouc vonná zrna kávy, vzdychla těžce. Ba dobře zvěstoval mi to přece dnešní sen. Což nejsem okradena tím pronárodem? Což nepřišla na mne včera Pavla jako pravý loupežník? Jenom nůž vložit na hrdlo. Nic jiného nescházelo. A jak si to vyhlídla. Schovala se někde v bytu, to je jisto. Zuza je bezhlavá, nevšimla si jí a ona vyčkala tu pravou chvíli, aby mne polekala, překvapila, usvědčila, že peníze mám. Dala se do hořkého pláče.

Její bratr zatím vstal a spěchal do dílny, kde snídával. Jídal mezi prací. Činil se více než kdy jindy a cítil v sobě síly k tomu. Měl nenadále velké objednávky a byl by potřeboval ještě nějakou dílnu, anebo rozšíření té staré. Musil nové pece stavět a to vše jej rozjařovalo. Samo sebou nebylo by to mělo tak hlubokého účinku, ale vždyť tu byl nyní „ten hoch“, tak hodný, tak upřímný. Starý věřil v jeho srdce a bylo mu sladko pro něho pracovat. Již ani nevzpomněl, že mu celé jmění nedávno obětoval. Ale teď byl by přece jen potřeboval peněz na hotovosti. Stlonkal dosti těžce, co musil do závodu strčit, než se mu to s užitkem vrátilo.

Emerich byl mu k ruce Ráno přicházel časně a vždy v dobré náladě. Čilý průmyslový ruch začal jej baviti a pravou vymožeností zdálo se mu, že děd s ním teď rozprávěl. To bylo Emerichovou radostí. Vybízel ho k tomu, poslouchal to a stařec stal se povídavým, jak ani z mládí nebýval.

Emerich nenudil se pranic. Šel z jednoho do druhého. Byla to skutečná činnosť. Děd na to již nehleděl, že hoch byl učenníkem, nováčkem, vlastně dítětem. Považoval jej za zázrak a byl na něho hrd. Nechal jej dělati, co sám chtěl a k čemu měl chuť. Emerich chápal se nejtěžšího. Namáhal se až příliš, aby docházel vždy většího obdivu dědova.

„On je jako čert do práce,“ říkal děd o něm a dával jej za příklad starším dělníkům; při tom však uznával že ani on nedokázal v tomto mládí tolik, co tento mladý člověk, jehož náklonnosť přece jen více ke studiím se nesla a pro něhož bylo tudíž obětí odříkati se jich.

Vystupoval-li v Emerichově mysli tento stesk na povrch, oddával se nejvíce takovéto v pravdě zběsilé práci, aby myšlénky své omráčil. Odpočinek po ní byl tak sladký! Vzpurné myšlénky, prací zkrocené, dostavovaly se za odpočinku v jiné podobě. Byly dobrou vůlí a rozumem vyjasněné a on byl smířen se svým osudem. Pak mohl pustiti vše mimo sebe a zahloubiti se s celou duší do knih, když měl k tomu chvilku; tu zapomínal úplně na myšlenky, bouřící se proti tomu, že svou mladosť a své nadání pohřbívá.

Emerich byl s dědem v dílně sám, když s pavlače zavzněl Lenin vřískavý hlas: „Petře, pošli si pro snídaní!“

Jelikož nikoho tu nebylo, aby nahoru došel, nabídl se Emerich sám, nedbaje, bude-li tetou rád viděn čili nic. „Jakže, dědečku, vy jste ještě nesnídal a již jste v práci?“ zhrozil se. „Doběhnu vám honem pro tu kávu sám.“

Děd nenamítal ničeho, ale pozdržel jej chvíli. Hledal právě kadlub a nemohl najíti ten pravý. Trvalo chvíli, co jej spolu hledali. Pak teprv pospíchal mladý muž nahoru do kuchyně. Tam stála na stole Petrova snídaně připravena, poněkud již vystydlá. Jinak byla kuchyně prázdna. Zuza odešla na chvíli domů a tety zde také nebylo. Emerich uchopil se snídaně, chtěje s ní odejíti dolů. Tu bouchly dveře u pokoje a do kuchyně potácela se Leni ve hrozném stavu. Na první pohled zdála se pomatena. Držíc se stolu, vrávorala a klesala, při čemž draly se jí z úst chraptivé stony.

Emerich ji zachytil a posadil na židli kuchyňskou.

Ona nevěděla, kdo to jest a oddala se jeho péči. Avšak sotva promluvil a ona se naň podívala, odstrčila jej od sebe silou nově nabytou a vykřikla: „Pryč, zloději, lupiči! Ty a Pavla jste mne okradli, vyloupili. O bože na nebesích! Kde je tvá spravedlnost. Jsem žebračkou. Co jsem si uspořila, utrhla od úst, ušetřila na sobě, tak že jsem si často ani nezatopila, nesvítila, to mi ukradli ti zloději! Ale jest-li mi nevrátíte všecičko do poslední zlatky, prokleju vás do horoucího pekla Uvrhnu na vás kletbu, aby nic se vám nedařilo, jakože posud se nedaří, abyste neměli nikdy žádného štěstí, ani spokojené chvíle.“

Emerich zhrozil se toho výjevu, jako posud ničeho na světě. Vyběhnuv na pavláčku, volal děda hlasem zoufalým.

Ten přišel a když shledal sestru v tomto rozčilení, přistoupil k ní, uchvátil ji za ruce a přísně se tázal: „Co se ti ztratilo?“

„Všecko,“ odpověděla Leni.

„Kdes to měla?“

„V zástěnku za velkou almarou ve svém pokojíčku. Od dětských let střádala jsem to.“

„A co, mnoho-li jsi tam měla? Vždyť jsi říkala, že nic nemáš. Týrala jsi mne, když jsem se tak vydal ze všeho, skoro hladem. Věděla's, že je mi teď potřeba peněz do živnosti, že se těžce protloukám bez nich a nechalas to tam plesnivět a nenabídla jsi mi z toho.“

Ona ho neslyšela a jen opakovala: „Zde stojí ten zloděj. On to vyčíhal, sestře pověděl, objednal ji sem. Vzali to spolu.“

„Kdo, kde je ten zloděj a jeho sestra?“

Petr se divil. Ohlédnuv se, neviděl tu nikoho než Emericha, který se ujal slova a řekl: „Mne teta myslí, mne a Pavlu obviňuje. Nemohu to pochopiti.“

„Nemá rozumu,“ řekl děd, pustiv její ruce. „Vždyť ty nikdy nepřicházíš sem nahoru a Pavla není tu dokonce.“

„Pavla?“ vykřikla teta. „Pavla byla tu včera, přepadla mne, vyslídila moje peníze, ale bála se mne a žebrala pouze o něco. Já myslila, že Zuza ji sem pustila, zatím on, ten chlapec, ji sem pustil a všecko jí ukázal. Ale nepodařilo se jim včera. Proto vlezli sem večer. Byli tu v noci schováni a ráno utekli. Ah! Teď mi napadá. Proč pak byly ráno dvéře od chodby do kořán? Že jsem se toho hned nelekla. Jak to jen bylo?“ Chytila se za slabou hlavu svoji a mačkala z ní paměť. Jak to bylo? Proč nelekla se toho ihned? V tom byla opět její nepamětlivost. Myslilať první chvíle, že sama již otevřela, aby se podívala, není-li tu Zuza, anebo že Petr nezavřel.

Emerich sblednuv, stál zde jako socha. Toliko jeho oči mluvily, když s dědovými se setkaly. Nevěděl posud nic o včerejší návštěvě sestřině zde.

Děd byl hluboce dojat pohledem těch očí, které mu byly tak divuhodně příbuzné. Zakabonil se a dupl nohou:

„Leni, nemluv hloupostí," okřikl ji. „Jsi-li okradena, je to tvá vlastní vina. Zuza mi řekla, že zapomínáš se zavírat a že to pak svádíš na ni. Teď se sama pamatuješ, že jsi ráno našla dvéře otevřené. Ale jak mohl sem vniknouti cizí člověk?" divil se obrácen k Emerichovi. „Vždyť dole je také vše uzamčeno? Dělníci, kteří spějí v dílně, jsou lidé spolehliví. Zajisté zavřeli vrata jak do ulice tak do dvora. Či mám je míti v podezření, že oni to byli?"

Emerich nedával odpovědi k těm domněnkám. Byl sklíčen, jako nikdy posud. Býti nařknut do očí jako sprostý zloděj! Stál opřen o kuchyňský stůl, s hlavou schýlenou. Petr podíval se naň a ňadra dmula se mu; byl by jej nejraději vzal do náručí. Jevil se mu tak čistý a ryzí. Byl tak mlád a tak mnoho již zakusil, nesl to s takovou šlechetnou myslí! Málem by byl pro Emericha na krádež zapomněl. Ale Leni znovu lála a on obrátil se zase k ní. Znova tázal se jí, co tedy ztratila, co tam měla?

Odpověděla mu tak zvrácené, že znovu se rozzlobil. Doléhal na ni, aby jasně mluvila a všecko udala, neb bylo nutno především ohlásit krádež na policejním úřadě. Zatím pokynul Emerichovi, aby se vzdálil, což tento učinil.

Leni, zdálo se, že zapomněla jej obviňovati, co ho více neviděla, a když jí bratr objasnil, co chce učiniti, jmenovala mu přece tak asi, co měla na hotových penězích, ve státních papírech a v záloženských knížkách, v losech a úpisech různých. Petr, neposnídav, spěchal na policejní ředitelství. Na cestě teprv měl čas diviti se tomu jmění tak značnému, po krejcarech takořka střádanému a hájenému lží a přetvářkou celého života. Bylo to jmění, kterým mohla lakomá ta ženská několik rodin z neštěstí vykoupiti.

Petr ohlásil tedy její ztrátu na policejním ředitelství, aniž však byl s to učiniti všecka potřebná udání, aby se mohlo hned účinlivě po pachateli pátrati. Nevěděl na př. na jaké jméno zněly její vkladní knížky, jaké znaky a čísla měly její cenné listiny, jaká čísla a serie její losy. Ale to vše bylo nejvýše nutné, aby se hned ohlásilo ve všech směnárnách a záložnách. Bylo by také bývalo záhodno věděti čísla bankovek, které dle udání Leni měla na hotovosti.

Petr běžel s tímto pořízením domů jen mu hlava hořela. Vešel do bytu a volal sestru hned v předsíni. Oznamoval jí, že jest nutno, aby bez prodlení osobně na policejní ředitelství se dostavila. Petr Vyskočil byl hotov obětovati neslýchaný v té rodině vydaj na drožku, aby sestru dovezl bez prodlení na řečené místo. Neb každé chvíle, jež uplynula, bylo škoda nenahraditelná. Pachatel mohl zatím prodati, proměniti, vyzdvihnouti celé ukradené jmění, aniž by pak bylo možno vyslídit jeho stopu.

Petr vešel do pokoje netrpěliv, že Leni se mu ihned neozývá a našel ji sedící v křesle s hlavou nachýlenou k ramenu, s jazykem vyčnívajícím mezi dásněmi, v obličeji změněnou. Ale Petr neměl smyslu pro tyto patrné znaky těžké choroby. Byl sám rozčilením churav a krev stoupala mu do hlavy. Opakoval sestře otázky, s nimižto byl vpadl hned do dveří a pobízel ji, aby vstala a k odjezdu se měla.

Ona pozdvihla k němu oči s udiveným, zlostným výrazem lidí těžce nemocných, od kterých se žádá rozumné odpovědi, aniž jí jsou schopni.

Zablábolila cosi nesrozumitelného hlasem chorým a cizím. Petr rozhlédl se po pokoji a zpozoroval teprv nyní nepořádek neobvyklý. Sklenice s vodou byla na stole převržena, na podlaze stálo umyvadlo, ručníky a šátky byly pohozeny po židlích. Té chvíle vešel Emerich, posud bledý a strnulý jako duch.

Zuza byla u slečny, když měla záchvat mdloby. Vzkřísila a posadila ji v pokoji do křesla, načež šla hledat pomoci do dílny. Ale pána tu nebylo a dělníci nevěděli, kde lékaře hledat. Zuza běžela tedy sama pro něho s přikázáním, aby někdo šel zatím nahoru hlídat nemocnou.

Dělníci vyhledali k tomu Emericha jakožto příbuzného a když mu řekli, že je tetě jeho zle, nevěděl, jak by se vytočil z toho úkolu, co by mohl říci těmto lidem. Šel tedy nahoru a při tom doufal, že tetu usmíří, že ji přesvědčí, kterak on zlodějem nemohl býti ani Pavla. Ostatně uvažoval, že nemocná mluvila prve již v blouznění. Myslil, že celá ta krádež byla třeba jen výmyslem choré obraznosti. S takovými myšlénkami vstoupil tedy do pokoje, kde se sestrami jednou taková muka přestál.

Jeho děd všecek udiven obrátil se k němu. „Nevíš, prosím tě, co se tu děje?“ tázal se ho a Emerich odpověděl: „Zuza šla pro lékaře a mne poslali zatím sem, aby zde teta nebyla sama. Zdá se, že ochuravěla.“

Ale tato oživla, slyšíc hlas nenáviděného synovce. Zkusila zdvihnouti tu ruku, kterouž ještě trochu vládla a pohroziti mu pěstí. Teď mohla zas mluviti až příliš zřetelně. „Zloději, zloději!“ soptila. „Ty a Pavla jste to vzali.“ Obracejíc pak se k bratrovi řekla hlasem dosti silným: „Jaké pak udávání čísel a nevím jakých znaků mých ztracených peněz. Ať se prohledají hned na místě věci tam těch lidí, těch Norbertových, jichžto co příbuzných úplně se odříkám, ať to přijde do novin, co spáchali, ať jsou donuceni vydat všecko a pak ať je dají do vězení! Jak hloupě jsi to mluvil na úřadě! Toho zde a Pavlu měl jsi dát zatknouti.“

Petr podíval se na Emericha. Viděl v jeho očích utrpení nesnesitelné a nemohl toho snésti sám. Vždyť to byly jeho vlastní oči, které naň takto hleděly. Myšlénka projela mu hlavou: „Trpěl jsem mnoho. Ale tak nešťastným jako ten dobrý hoch nebyl jsem nikdy“ — a tu ho to popadlo jako vichřice, jako bouře citů dlouho tlumených a zdánlivě mrtvých. Chytil Emericha do náručí, tiskl jej k sobě, políbil ho na čelo a obě tváře: „Vždyť vidíš,“ pravil, „že ona neví, co mluví; ale já vím, co činím, nazývám-li tě synem právě této chvíle. Ano, tys můj syn, dítě srdce mého. Tak, jdi nyní odtud, ale nermuť se a buď docela klidný. Jsi v mé ochraně.“

Vyšoupl ho něžně ze dveří a zůstal sám s nemocnou sestrou. Emerich vešel do kuchyně omráčen, s tlukoucím srdcem. Každá žilka v něm se chvěla.

Děd neměl soucitu s chorobou tetinou a řekl: „Mlč mi o tom! Pravím ti, že si teď nic nedám od tebe namluvit. Pravím ti, že Emerich není a nemůže býti špatný. Ani tehdy bych tomu neuvěřil, kdybych tvé hříšné peníze v jeho věcech našel. Spíše bych věřil, že tys je tam dala sama ze zlomyslnosti. A teď zaklínám tě: mluv a pověz, čeho věděti je třeba, aby se ty peníze zase našly. Pak smiř se s Pánem Bohem, ať se nad ubohou duší tvou slituje.“

Ona seděla naproti němu s očima skleněnýma. Byla bez sebe. Klonila hlavu k jedné straně. Petr vykřikl: „Již nepromluví!“

Emerich přikvapil zas do pokoje a odnesl ji na postel. Děd naříkal a rval si vlasy. „Vše je ztraceno! Takové jmění! Ach! Prokl —“

„Dědečku, zadržte, neproklínejte,“ volal Emerich. „Probůh, vždyť umírá. O, nešťastné peníze! Jak zatvrzují srdce!“

Děd se zalekl, byl náhle sklíčen, pokorný. „Máš pravdu,“ šeptal. „Bože, odpusť mi!“ Klekl u postele umírající sestry, jejíž dech byl těžký, chraptivý a stenáním přerývaný. Plakal teď hořce.

Lékař přišel. Poslal pro kněze. Nemohl nic činit.

Vyskočil vstal, když lékař vešel, a tázal se, zdali myslí, že by mohla umírající ještě promluviti.

Lékař o tom pochyboval. Uslyšev pak, oč se jedná, činil sám pokusy, aby ji přiměl k promluvení. Pak ustal náhle. Smrtelný zápas dostavoval se. Nicméně bylo znáti, že vědomí ještě se probouzelo v té choré hlavě. Poznala kněze a jevila pohnutí. Teď bylo zjevno, že něco chtěla říci, že se namáhala, aby promluvila. Bratr přiblížil se jí dychtivě, sklonil se k ní. Hledala skutečně jeho. Natahovala k němu neobratnou polomrtvou ruku a promluvila vskutku.

„Odpusť,“ těžce ze sebe vypravila.

On hlasitě zavzlykal: „Odpustit, odpustit mám? Ach, mám toho příliš mnoho na srdci proti ní. A teď odchází a béře do hrobu klíč ke svým pokladům. Ani po smrti jich nepřeje. Dokud mohla mluvit, nechtěla udat ze zášti znaky, dle kterých bychom se jich zase domohli. Teď nemůže již mluviti. Byla okradena, ale sama okrádá nás. Ano, ty nás okrádáš!“ zvolal.

Ona dívala se na něho s hrůzou nevýslovnou. Ten ubohý obličej stahoval se k nepoznání, ruce hledaly jedna druhou, aby se k prosbě sepjaly. Ale nenašly se již v tomto životě ani ku práci, ani ku prosbě.

Kněz Petra napomínal: „Pane Vyskočile! Pane Vyskočile! Jaké to jsou řeči u lože umírající sestry! Odpusťte, pravím vám, aby vám také bylo odpuštěno. A vy, má dcero,“ dodal obraceje se k Leni, „musíte také odpustit. Řekněte, pokyňte, že jste odpustila všem a všecko.“

Jí zamhuřovaly se oči. Dostala škytavku. Duch a vědomí nořily se jí do hluboké temné mlhy. Petr pravil nahlas: „Odpouštím ti, sestro.“

Avšak nevěděl, slyšela-li to ještě.

Ale ona zemřela s prosbou za odpuštění za to, že byla více včelou nežli ženou, že dávala jedu ze svého žihadla, ale medu svého schráněného nikomu nedopřála. Pak shasl ten život ve všemmíru nepatrný, nepatrný ve společnosti lidské, v rodinném kruhu více záhubný než užitečný, ač byl užitek jeho snahou

Emerich stál opodál. Jeho nežádala za odpuštění a neodvolala své nařknutí ta, jež právě odešla na věčnosť.

Slyšel však ještě slovo: „Odpusťte, aby vám odpuštěno bylo.“ A tu bylo mu, jakoby jej cosi povznášelo v neznámou, ozářenou výš, pod nížto všechno lidské hemžení a zištné bažení mizí a v neviditelné prášky se rozpadává. Ale odpuštění všech křivd a bolů, všech nárazů a urážek, všeho tísnění se ubohých tvorů mezi sebou na této zemi vycházelo nad tím jako slunce nevídaného lesku, z něhož jako z velebného oka zářil úsměv nadlidský. Myslil, že ulétá k výši v oslňujícím tom světle, ale náhle ztratil v zářící té vidině vědomí a upadl ve mdlobách na podlahu.

XVII.

Starý Vyskočil stál opět nad otevřenou rodinnou hrobkou, zase díval se do vrcholů starých topolů, jež v zapadajícím slunci vypadaly, jakoby hořely. Zas hovořil se svou nebožkou ženou. „Vidíš, Leni už také odešla. Teď shledáte se. Dej Bůh, abyste si odpustily. Ona ti strpčovala život, mne na tebe nasazovala a já jsem pak býval divný na tebe. Teď to nahlížím, teď teprve vím, jak bychom byli spolu šťastně žíti mohli. Ale vidíš: Tys mi lásku neukázala a o ní věděl jsem, že mne má ráda, že nemůže beze mne žíti. Týrala mne spořivostí, ale sloužila mi a pečovala o mne. Tak rychle to přišlo! Kdo by si to byl před týdnem ještě pomyslil? Ale ta první rána, kde jsem vše dal, co jsem s ní měl společně, ji omráčila a druhá rána, když ztratila své tajné úspory, jí dodala. Jinak mohla žíti ještě deset let a pořád střádat a byla by zůstavila peníze ohromné.“

Co takto šeptal, kanuly mu slzy po tvářích a v duchu viděl tu řadu dní a měsíců desíti let, co tu mohla Leni ještě žíti klidně a jednotvárně, kdyby jí ty dvě rány nebyly stihly. Ob čas, na oslavu nějakých svátků byla by sklenka punče oživila tuto pouť životem hodně daleko, do vysokého stáří a při punči byli by si vypravovali o svých úsporách.

„Jsem jako podruhé vdovcem bez té sestry,“ šeptal si dále a plakal ještě více. „A k tomu jsem chud a obrán. Stojím tu sám jako kůl. Kdyby nebyla bývala okradena, mohl jsem po ní dědit. Jaké by to bývalo překvapení, kdybych byl našel nenadále to bohatství. Ach, ona dobře se mnou smýšlela. Vždyť by nebyla vzala své úspory s sebou do hrobu. Tu přijde zločinec a pobere to. Ach, můj Bože! Jaká to je odměna za dlouhý pracovitý život. Proč neměl jsem z toho také smrt jako ona?“

Zatím byla malinká a lehounká rakev Lenina zemi odevzdána a modlili se poslední otčenáše.

Vyskočil modlil se s ostatními pozdviženým hlasem, ale mezi tím bloudily jeho myšlénky zcela bezděky ku světským věcem. A nyní jal se hovořiti s nebožkou Leni, jak míval ve zvyku se zesnulou ženou rozmlouvati: „Ne, Leni, to neříkej. Ty děti to nevzaly. To ti neuvěřím, to nemůže být. Odpočívej v pokoji a netrap mne ještě po smrti. Věřil jsem ti jindy až příliš, když jsi pořád něco věděla na Lizinku. Ale tohle ti nevěřím a Emericha mi nesmíš brát. On je můj. Nedám ho. Neříkej to tedy více, neb bylo-li na všem jiném, cos říkávala, něco pravdy, tohle není pravda.“

Pomodliv se poslední otčenáš, dodal ještě hlasitě: „Ne, to ne, to ne.“

Kleče dlouho v trávě na kolenou, nemohl vstáti. Pavla vzala jej pod paží a pomohla mu. Vedla jej ke kočáru, ve kterém s ním byla sledovala Lenin pohřeb. Matka s Karlou dlely u lože Emerichova, který ochuravěl.

Emerich ležel v dédově posteli, kam tento jej byl dal uložiti a odkud nedovolil, aby byl jinam přenesen.

Mrtvola Lenina byla odnesena do nově vystavené dílny v ohradě, odkud pohřeb se konal.

Když Pavla strýci pomohla, aby vstal, ani jí nepoděkoval; nechal se vésti, ale jeho ruka v Pavlině sebou škubala. Občas ohlédl se na tu „dámu“ a byl by se jí nejraději vymknul docela. Ani ona, ani její matka i sestra nebyly mu po chuti a nerad viděl, že přišli Emericha ošetřovat. Byltě jich „plný dům“ a každé slovo, každý posuněk jejich byly mu strojeny a proti mysli jeho tak prosté.

Což pak Emerich! Ten byl něco jiného než ty ženské. Pavla cítila to a byla sklíčena. Povoz s nimi drkotal a ni jeden ni druhý nemluvili. Když do města zahnuli, ptal se děd: „Ty jedeš ke mně?“

„K Emerichovi,“ odpověděla Pavla a tak přijeli domů, do Hlemýžďové ulice.

Paní Norbertová byla sdrcena ztrátou Lenina jmění. Teď nebylo již tedy žádné pochybnosti. Bylo tu jmění a nebylo ho více. Teď bylo po naději a po pohádkách. Omdlela při té zprávě, kterou Zuza rodině přinesla spolu se zprávou o Lenině úmrtí a že Emerich ochuravěl.

Pospíšila s dcerami k němu. Našly děda sedícího vedle něho. Emerich byl ze mdloby vzkříšen, avšak měl horečku. Děd držel jeho ruce ve svých a domlouval mu, aby se utišil, neb mladý muž měl v sobě nepokoj a mluvil o tom, jak teta nařkla jeho i sestru a že to neodvolala. Jakmile spatřil matku i sestry, vzrostlo jeho rozčilení a teď se nedal přemluviti ani uprositi: pověděl jim, co jej trápilo a vypukl v usedavý pláč.

Matka a sestry hrnuly se k jeho posteli. Pavla lomila rukama.

Starý Vyskočil pravil: „Upokoj se přece, vždyť teta nevěděla, co mluví. Jak to mohla na Pavlu také strkati. Ta zde přece nebyla?“

„Já jsem tu byla,“ řekla Pavla se sklopenou hlavou, hlasem chvějícím se. „Ano byla,“ potvrdila, když na ni všickni hleděli jak u vyjevení. „Včera odpoledne jsem tu byla. Neříkala vám teta večer nic o tom, dědečku?“

„Ty?“ Děd a Emerich vykřikli zároveň a Emerich ptal se: „Ale proč jsi mně to neřekla večer?“

„Chtěla jsem právě s maminkou promluvit,“ odpověděla, „když jsem dostala ty hrozné zprávy. Tobě, Emerichu, byla bych to řekla později. Ah! Proč musím já vždy všecku hořkost vypiti?“ zahořekovala a položila si hlavu s pláčem na bratrovu pelesť.

Nikdo nepromluvil. Bylo děsné ticho. Všickni byli napjati a nedovedli se vymotati z těchto záhad. Pavla ujala se opět slova, ale nyní odhodlaným způsobem.

„Ano, byla jsem zde, bohužel. Byt nebyl uzamčen a překvapila jsem tetu při počítání a přehlížení peněz a papírů, které, jak slyším, jí byly později ukradeny. Teta přivítala mne zle a hned mne podezřívala, že jsem byla v bytu přeschována, že bylo ještě uzavřeno, že jsem přišla ji obrat. Já jí slíbila, že nikomu nezjevím, co jsem viděla a byla bych dostála slovu. Nikdo o její skrýši nevěděl. Odešla jsem a čekala tady v prvním pokoji, než si všecko složila. Pak řekla jsem jí teprv, proč jsem přišla — — Emerichu! Mně máš co odpustit, že tě měla teta v podezření. Ale jí nebožce se nediv. Není to maličkosť, co pro nás dědeček učinil a čeho jsem znovu žádala od ní."

„Ano," odvětila k úžaslým výkřikům Emerichovým a k němému ustrnutí dědovu. „Máme zas dluhů za tisíc zlatých. Přijala jsem místo za pěstounku a než tu službu nastoupím, chtěla jsem zde zanechati pořádek. A teta slíbila mi, že ještě tenkráte zaplatí."

Ah, pryč odsud, pryč, — toužila její mysl a zápasila v té šeré tísni o peníze, jako tonoucí v bařině, které se nejen bojí, ale i štítí. Zas nebyl nikdo slova schopen a ona dodala si mysli, aby aspoň tuto otázku přivedla ku konci.

„Úmrtím tetiným," pokračovala, „a tou krádeží zůstaneme vězet v těch nových dluzích a ještě lpí na nás podezření. Je to neštěstí."

Plakala tiše. S tím pláčem se již znala. Byl jejím soudruhem. Již se mu ani nebránívala. Probouzela-li se v noci, kropila jím svoje podušky, dokud neusnula.

Její matka posadila se opodál. Schovala si hlavu v dlaních. Teď byla její pošetilá naděje z kořene zlomena. Styděla a bála se svých dětí a nevlastního otce. Byla nešťastnější, než kdy jindy. Byla sklíčena, pokořena, bylo jí tak, jak posud nikdy nebývalo.

Karla objala sestru a plakala s ní. Emerich pochopil, jakým způsobem ty dluhy vznikly. Klesl bez vlády do podušek.

Děd naslouchal Pavle s mračným čelem, mrštil bodavým pohledem po své nevlastní dceři, ale nejvíce šlo mu o Emericha.

„Emerichu," řekl teď, bera ho znova za ruce. „Prosím tě, neber si to tak. Dělej, ať se mi uzdravíš. To je to hlavní. Já vydržím zde ještě několik roků a budeme spolu pracovat. Slyšíš? Však neumřeme hlady my dva."

Na ženské pohleděl pohrdlivě, jako by říci chtěl: Vy si dělejte co chcete, do vás mi nic není.

Emerich vrátil dědovi stisknutí ruky a podíval se s bolestným soucitem na Pavlu.

„Snad nemyslíte, dědečku, že Pavla — ?" ozval se vášnivě.

„Utiš se," děd na to. „Kdo pak to říká, že si něco takového myslím. Vždyť je to tvoje sestra. Ne, ne, ani pomyšlení. Nechme to už býti."

„Ale kdo byl ten zloděj?" zvolala Karla. „Ten měl by se přece hledat, najít, stíhat. Dříve nebudeme míti pokoje v naší nešťastné rodině."

„Kdo to je?“ řekl Vyskočil zamysliv se. „Někdo si to vyhlédl. Kdo ví, jak dlouho číhal a naše počínání pozoroval. Zuza mi žalovala před tím, že teta zapomínala se zavírat. Myslil jsem, co pak na tom, vždyť není zde loupežnická rota na blízku. Ten, který sem se dostal, býval tu snad často. Kdo ví, jak kolem nás obcházel, a on zde byl v noci. Ráno otevřel si a vyklouzl nepozorován z bytu a z domu. Nebožka nedoslýchala a já mám tvrdé spaní, na to počítal. Zná nás tedy. Kdybychom se byli probudili, byl by nás asi zavraždil. Toho Bůh přece nedopustil. Policie hledá již zloděje. Ubohý Ondřej a Honzík budou také vyslýcháni, protože spějí v dílně, ale těch se ujmu jako tebe. Sám se zaručím, že ti to nebyli. Nechme toho tedy.“

Nenamítal ničeho, že Emerichova matka a sestry u nemocného zůstaly. Na noc dal si ustlat v malém pokojíčku vedle dílny, kde měl psací stůl. Tam také obědval a na Emericha přicházel se podívat jen chvilkami.

Paní Norbertová posadila se u hlavy svého syna, kde před tím děd seděl a plakala tiše. Všecky děti měly ji rády přes její vady. Emerich vzal ji kolem krku a políbil ji, když děd odešel. Pavla a Karla pořádaly byt a staraly se o kuchyni. Tak trávili čas všichni do pohřbu Lenina.

Stíhání zloděje bylo ponecháno policii a paní Norbertová neměla vzdáleného tušení a nikdy se nedověděla, že její povídavosť byla té krádeže příčinou, že sama sebe připravila tím o dědictví, na které byla počítala s nepochopitelnou jistotou, jež každý jiný za bájku považoval a které na konci zmizelo.

Beze slova vrátili se děd a Pavla z pohřbu. Emerich nemohl posud vstáti z lože a stařec sobě pomyslil stoupaje na schody: „Co bude teď ze mne! To hejno ženských mne vytlačí z mého domu. Roztahují se tam jako pávi a dědka nechají spáti v dílně. Ach, Leni, Leni! Ztratil jsem v tobě mnoho. Bez tebe se jim neubráním.“

Zapomněl mezi tím, že Pavla chtěla dát odvézti bratra do jejich příbytku, hned jak k němu přišla, a že sám vše ustanovil jak bylo. Teď vešel domů s těžkým povzdechem. Vkročil do prvního pokoje. Ten byl prázdný Postel byla ustlána. Emerich ležel v pokojíku, kde teta bydlila drahná léta se svým pokladem. Matka i Karla byly u něho.

„Tak, co teď bude dále?“ oslovil je Vyskočil. „Zůstanete tady ještě?“

„Jedna z nás aby tu snad ještě zůstala u Emericha,“ řekla jeho matka nesměle. „Vždyť on někoho přece jen potřebuje, aby jej ošetřoval v noci.“

„Zuza by u něho také zůstala,“ řekl nesmířitelný stařec. Ale Emerich ozval se svým slabým, chorým hlasem: „Dovezte mne domů, chci býti u vás. Nechci míti Zuzu kolem sebe.“

Děd jej zase chlácholil: „Tedy ne, tedy ne. Řekni sám, koho tu chceš podržeti.“

„Ony jsou všecky tak nešťastné,“ odvětil Emerich. „Mně je jich tak líto.“ Byl tak sláb, že začal plakati.

„Víš co, můj drahý,“ vložila se Pavla do toho, „necháme ti zde maminku a sami půjdeme domů. Ráno dědeček dovolí, abychom se na tebe zas mohly podívati.“

Zůstalo na tom. Po odchodu sester Emerich usnul. Jeho matka seděla těsně vedle něho, pohřížena v bolestné přemítání. Ani sebou nehnula, ni nehlesla. Byla jen vděčna za náklonnosť, kterou syn jí projevoval přese všecko. Cítila, jakým pokladem byly její děti, co Pavla chtěla pro ni učinit, a lesk pestrého společenského žití, který tak zbožňovala, bledl, unikal v pozadí jejích tužeb. Byla teď nejšťastnější u svého dítěte.

Vyskočil dočkal se tedy odchodu obou vnuček a dcery ani neviděl. Byl sám. Posadil se za stůl. Zuza přinesla mu večeři. Paní Norbertová jedla ve vedlejším pokoji. Pak Zuza odešla. Vyskočil zavřel za ní. Nic nehnulo se. Místo Lenino za stolem bylo prázdné.

Jemu začalo srdce bouřlivě klepat. Podobizny na stěnách, zdálo se mu, že oživují. Spěchal do postele, přikryl si hlavu, ale srdce bouřilo dále a v uších měl jako vodopády. Neusnul, až když se rozednívalo a probudiv se, byl sláb jako moucha.

Rozhlédl se kolem sebe a pravil k sobě: „Takhle se zblázním.“

Ačkoli měl celou noc hlavu zakrytou, domníval se přece, že pozoroval, kterak něco obcházelo, a mimovolně přál si, aby děvčata zde byla raději zůstala na noc. Večer byl by spíše utekl. Byl by jich býval sice „plný dům,“ ale co na tom. Přece lépe než to nynější prázdno.

Prohlížel ráno věci Leniny v prádelníku pod podobiznami a našel ve svrchním šupleti přichystanou částku tisíc zlatých, kterou byla Leni vzala hned po odchodu Pavlině z tajné schránky. To mu potvrdilo, co Pavla vypovídala a byl tímto posledním činem sestřiným, na oko laskavým, dojat. — Za nějakou hodinu přišly Pavla s Karlou, omlouvajíce se nesměle, že obtěžují, ale že chtějí k bratrovi.

Vyskočil měl dnes jiný obličej pro ně Odevzdal Pavle peníze jakožto Lenin odkaz na uhražení dluhův. Dal jí to dobrotivě a řekl:

„Vidíš, Pavlo, teta byla lakomá, ale cit měla přece. Byla zlá, ale někdy jí to povolilo a byla spravedliva. Něco v tom jejím srdci přece bylo.“

Pavla děkovala a svědčila mu se slzami a on dal se vzíti od ní za ruku. Jeho oči k ní a k její sestře plaché, bloudící kolem nich úkosem, aby na jejich tvářích neutkvěly, byly najednou schopny přímého k ní pohledu a zastavily se v těch krásných tazích, utrpením určitěji vyrysovaných. Také na Karlu se ohlédl a viděl konečně bez mlhy nejroztomilejší tvářinku a hlavinku plavovlasou.

„Jsou krásné,“ pomyslil sobě a také od Karly dal se vzíti za ruku. Jenom políbiti nedal si ji.

Emerich spal té noci dobře a žádal si vstáti na chvilku. To vlákalo starci vlhko do očí a měl to za odměnu, že k jeho sestrám také trochu srdce obrátil. Nutil se tedy ještě jen z té příčiny býti trochu lidským ke své nevlastní dceři a dal jí upřímně dobrého jitra.

Nikdo nebyl by poznal starého podivína, když stále opakoval s hlubokým citem: „Jen když se Emerich uzdraví!“ A jednou dodal: „Vše ostatní vezmi ďas! Co nebylo požehnáno, nenese požehnání.“

Obrátil se k Pavle a řekl: „Proč neodkládáš klobouk a Karla také? Budete tady obědvat. Emericha to bude těšit.“

Děvčata poslechla. Obě ujaly se zas domácnosti. K obědu Emerich mohl vstáti. Všichni posadili se kolem stolu.

Tak nebyli posud shromážděni, jelikož starý pán jídal dole ve své písárně u skladu. Divil se, že v jeho nitru cosi jako poskočilo. Podíval se na podobizny. Ty byly ve stínu zadumány, nestaraly se dnes o nic, co kolem nich se dělo. A zas měl starý muž takové ulehčení v srdci, že mu jako poskočilo.

„Opravdu?“ pomyslil si, „opravdu nemrzí mne, že jsou zde?“ — A nemrzelo. Dělal jaksi zkoušku svých citů. Zadíval se na paní Norbertovou, zdali jej nepopudí její pohled. Ale ona byla tak sklíčena, že mu jí bylo líto. Podíval se na děvčata a zas viděl jejich krásu. Těšil se z toho. Dávno netěšil se z ničeho krásného, nic neměl na mysli nežli užitek, ale ten smysl nebyl v něm umrtven.

Teď probudil se a vyrovnal v jeho obličeji několik vrásek, vlákal mu do vyhaslého oka lesk. Zvláště Karla byla mu sympathická. Zdála se mu právě být růží polorozvitou.

Obě sestry mu sloužily, věnovaly mu všemožnou pozornosť a on začal teď mysliti na večer, jak tu bude sám.

Emerich odmítal pro příští noc, aby jej někdo hlídal a ptal se děda, přeje-li si, aby posud tady ležel v noci.

„Proč ne?“ ptal se děd. „Bojíš se tam snad?“

Emerich zasmál se rozpačitě. Nebylo mu volno v tetině bývalém pokoji, zvláště měl-li tam zůstat nyní sám. Myslil, že by nyní mohl dobře býti dopraven do matčina bytu. Tam bylo ještě těsněji než zde, nebylo tam nejmenšího pohodlí, ale jemu zde volno nebylo po tom, co v těchto místech vytrpěl.

Pavla zpozorovala v tazích dědových takový bol a takovou úzkosť, že uhodla, jak byl Emerich krutý k němu, který mu teď tolik lásky jevil ...

„To však nejde,“ pravila, „abys tu nechal dědečka samotného, Emeríšku; to by byl nevděk. Nebuď přece dětina. Zde máš všecko pohodlí a dědeček vidí tě rád. Proč bys tu nezůstal? Já zůstala bych hned a nebála bych se ničeho.“

„Tedy zůstaň a zůstaňte všickni!“ zvolal děd s ohněm u něho nevídaným. „Máme tam vzadu ještě bývalý můj a Pavlův pokoj, kde jsme za svobodna bydlili. Teď je tam jen všelijaké haraburdí. Dám to ještě dnes vyklidit, chceš-li ty, Karolinko, s dcerami tam bydlet?“

Oslovil poprvé po letech dceru tímto jmenem. Ona objala Emericha a řekla: „Ó, ano, tatínku, chci, necháš-li mne tady blízko mého syna.“

Děvčata zaradovala se. Karle zdál se malinký domeček dědův palácem proti bídnému obydlí, kde nyní meškali a všecky poměry, zařízení, pořádek, pohodlí domácí bylo zde zcela jiné.

Emerich zasmál se nyní a vyjasnil obličej. Již nemyslil, že se bude báti v tetině pokoji.

„Zůstaneš tedy tam? Anebo budeš spáti s matkou a se sestrou v zadním pokoji?“ ptal se ho děd.

On se rozhodl, že zůstane zde, že takhle bude veselo v domě a pak, až zas bude pracovat, že mu přejde chorobné dětinství. Byl nyní tak rád, tak spokojen.

Dědeček dal okamžitě rozkazy, Pavla a Karla vložily se do toho a téhož večera byly přestěhovány z nynějšího příbytku do Hlemýždí ulice.

Paní Norbertová nechala všecky jednat jak chtěli. Nenamítala ničeho. Posadila se mlčky k oknu, z něhož Leni tak ráda se dívala, a hlava jí sklesla do dlaní.

To byl tedy její osud, jemužto ubrániti již se nemohla. Zde musila ode dneška žíti a bezpochyby umříti. Zde, v tom domě, kterým její matka tak pohrdala, který sama, jako dítě, nenáviděla, zde byla teď uvězněna navždy.

Již bylo po všem. Nemínila nikdy níce navštíviti paní Deňkovou, nikdy Zelenkovou, dávala s bohem salonům, zábavám, hostinám. Co mohla říci té společnosti teď? Jediným zadostiučiněním jejím bylo, že zpráva o drzé krádeži v Hlemýždí ulici byla ve všech novinách. Tak věděl každý, že nelhala. Ale teď? Lháti dále již nemohla a neměla již ani nálady k takovému společenskému šálení. Již byla vyléčena z choutky dělání dluhů a nesla těžce to zahanbení, zvláště před synem, který byl tak mužný a dobrý.

Do večera bylo vše uspořádáno, jak starý pán nařídil. Paní Norbertová šla si brzo lehnout v pokoji nově zařízeném. Děti byly u děda. Nebyl sám. Viděl jejich mladé postavy kolem sebe a podobizen na stěnách jakoby ani nebylo.

Karla vypravovala, že také hledá službu, že již má nějakou přislíbenou a Pavla mluvila o službě svojí a kdy se tam vydá. Emerich přál si je tam doprovodit.

Děd dával na vše pozor, co mluvili. Sám byl tich. Jen to podotkl, že by Karla neměla jíti do služby, že je mladá. Ona nestála na svém a když děvčata se zdvihla dávajíce dobrou noc, Karla sklonila se k dědovi a vtiskla svoje svěží rtíky na jeho pichlavou drsnou tvář. Usmála se na něho a byla více než kdy růži podobna.

Stařec měl cit pro to políbení. Jemu nebylo lhostejné. Nikdy nebýval z mládí zapleten s ženskými a seznal málo sladkého celování. Žena jeho nechala se milovati a nevlastní dcera jej zlobívala. S tou nikdy se nepomazlil.

To políbení bylo mu drahé.

Okna v celém domě byla zavřena, světla uhašena a z protějšího vikýře díval se zloděj se zrakem dychtivým, krví zalitým, na další rozvoj rodinného dramatu u Vyskočilů, pokud co viděl okny. Zuza doložila mu vypravováním ostatní.

On věděl tedy všecko, i to, že teta podezřívala Emericha a Pavlu z toho zločinu.

Richard nepřestal ještě třásti se od svého návratu domů po spáchaném zločinu. Byl u okna jak přikován, od protějška magneticky přitahován. Často vídal Pavlu z daleka a cítil k ní lásku takořka šílenou. Položiti jí k nohám ukradené jmění, bylo by, jak myslil, uzdravilo jeho mysl. Jak jen se jí přiblížit? Když té chvíle naproti světla byla uhašena, připadal sobě jak na poušti a nevěděl si co počíti na tomto světě, v té lidské společnosti, která stojí na základech poctivosti a spravedlnosti, byť jimi zlosynové, pošetilci, násilníci a slabochové sebe více viklali, byť tomu ani věřiti nechtěl ten, který se prohřešuje beztrestně proti těmto zákonům po příkladě mnohých jiných.

Ty pravé včely nedají se másti štěstím trubců. Po svém odvěkém pudu staví úly a starají se o budoucí pokolení často i přes vůli svou.

XVIII.

Richardovi nezbývalo než jednat dále v tom, co započal, ať již s tím jeho smýšlení a nálada souhlasila čili nic.

Člověku litujícímu svého činu zbývá ovšem, aby mocně přetrhl řetěz jeho důsledností. Ale k tomu náleží patrně více odvahy než k samovraždě, neb mnohem méně je příkladů, aby zločinec sám ze své viny se vyznal a ji hleděl napravit, než případů samovraždy.

Richard posud nebyl měl odvahy podívati se na svou loupež. Měl kufr zavřený a klíč u sebe. Nemohl se posud přemoci vzíti sobě z téhož kufru potřebného prádla. Raději použil nějakého od spolubydlitelů zapomenutého. Byl nadále bez peněz a procházelo mu to, neb Zuza, všecka zaměstnána událostmi u Vyskočilů, docela zapomněla jej upomínat. On, ve svém rozčilení zapomněl také, proč vlastně ty peníze sobě osvojil. Teď vymýšlel si zas prapodivné věci. Přál si odevzdati vše, jak to vzal, Pavle do rukou. Ale jak to navléci?

Přejíti přes ulici a vstoupiti počestně tam, do onoho domu, z něhož před několika dny byl mrzce prchal s loupeží za ňadry? Fysicky bylo to lehké až k smíchu. Což bylo to naproti jeho nočnímu výletu přes ohražení, po žebříku na okap, z okapu oknem do vnitř bytu?

Jít tam a odevzdati do rukou Pavliných osudný balíček a říci: „Tohle vám posílá jakýsi člověk, kterého neznám." — Použiti jejího udivení a zmizeti.

To přece nebylo tak těžké jako uloupiti ty věci z tajné schránky. Tedy rychle! Obléci se. Promyslil tento krok návratu k poctivosti do všech podrobností tak pilně, jak na provedení loupeže před tím myslil.

A jak tehdáž, přemítaje o tom, k sobě pravíval: „Vždyť tohle do opravdy nemyslím a neudělám to," tak nyní pobízel sám sebe: „Ano, ano! Učiním to tak. Bude to heroismus. Budu sám sebe ctíti více než před tím. Budu pracovat jako ten mladý Norbert."

Nicméně měl-li se přihotoviti k té věci na oko tak lehké, neměl v sobě k tomu kroku ani stínu onoho neodolatelného puzení, jako ke skutku zločinnému, který vykonal přes vlastní vůli, přes váhání, se strachem smrtelným, že bude zastižen.

V skutku jednal tehdy jako na povel jakéhosi pudu společného s pudem vos a jiného zlodějského hmyzu, který včelám do úlů se vkrádá.

Avšak lidský šlechetný pud spravedlnosti byl v něm také. Jen že byl chabý, neměl té démonické síly co onen.

Jisto je, že jakkoli v něm byl vzbuzen onen dobrý cit a k činu jej pobádal, on k činu tomu se neměl. Jakkoli si to obraznosť co nejživěji představovala, nebylo mu možno poslechnouti toho hnutí. Tělo nehnulo se.

Aby sám sobě vysvětlil, proč nečiní, po čem jeho duše toužila, pravil k sobě: „Ne, mýlím se. To nebyl by heroismus. To jest hrdinství bláznů, jakým byl Don Quixote.“

Tento nápad nalezl pak sterou ozvěnu v jeho přesvědčení, neb jeho mravní cit, ačkoli úplně mu neschházel, měl daleko do té výše, kde člověk řekne: „Lépe býti poctivým bláznem, či bláznivým poctivcem než rozumným darebákem.“

Ty tam byly pak všecky plány k navrácení nepravě nabytého statku, jakoby je vyfoukl.

Ještě přemítal, nedalo-li by se sprostředkovat odevzdání ukradeného jmění poštou anebo jinou cestou, ale to vše bylo nebezpečnější. Buď mohl být prozrazen, anebo bylo možno, že by osudný ten poklad ztratil se jinde.

Zavřel večer také okno a hleděl spáti. Spánek nedostavil se a tu začal zas uvažovati své postavení.

Že podezření nižádné na něho nepadlo, zdálo se mu teď jisté. Zuza neměla tušení, že za oné noci prošel dvakráte kuchyní, ve které spala. Jak byla by naň uvrhla podezření? Všickni dělníci a mnozí lidé v sousedství byli již podrobeni výslechům. Také Pavla byla nucena dostaviti se k soudu a vypovídati o své odpolední návštěvě u tety den před krádeží. Na něho nikdo nepřipadl. Nikdo nevídal ho vycházeti, ani u okna nebylo ho z ulice viděti. Také Zuza byla volána a dovedla snadno dokázati, že té noci jako vždycky byla ve svém příbytku. Dokládala se svědectvím svého podnájemníka a málem byl by býval Richard povolán, aby dosvědčil, že byla doma. Ale toho nebylo třeba. Její výpovědi dostačovaly.

Krátce, Richard ušel jako zázrakem pozornosti policie.

To vše oceňoval nyní a liboval si, že měl štěstí jak v provedení tohoto kousku, tak v dalších jeho účincích a on, bláhový, byl by chtěl sám býti proti sobě, když osud mu přál? Těšil se nyní sofismaty běžnými a nepoctivců na př. že všecky zákony jsou předsudky, že se musí společnosť přetvořiti.

Co na tom, že lakomá ta baba zemřela trochu dříve, než jinak by se bylo stalo? U ní ležely ty peníze nepoužity. On potřeboval jich nutně. Na tomto jediném důvodu bylo přece dosti. To bylo tak důsledné jako matematická pravda.

Vpravil se za tuto noc do svého postavení jako lupič a mnohem dříve, nežli Zuza vstala, odhodlal se kufr otevříti.

Opět se třásl. Teď bylo na něm zamknouti se, jak Leni dělávala, aby se kochala pohledem na ovoce spořivosti celého dlouhého žití.

Rozbalil horkýma rukama obálky, přehlížel, počítal a z peněz těch jakoby mu vystupoval k hlavě opojný dým.

Jeho strachy zmizely. Bylo to jeho. Tvořilo mu to půdu pod nohama, vzduch kolem jeho osoby a ta osoba byla náhle jiná, cenná, dostala váhu.

Teď pocítil ve všech nervech rozkoš majetku a ta ohlušila zbytek svědomí a všecky ohledy.

Slyšel v kuchyni šramot. Rychle zavřel kufr a schoval klíč, načež odšoupl zvolna závorku u dveří. Byl opravdu vesel. Posadil se spokojeně na svůj roztrhaný divan.

Zuza vešla do jeho komůrky, aby mu uklidila, než by šla k Vyskočilovům. Byla dnes v nejmrzutější náladě. Házela všemi věcmi, pod záminkou, že uklízí.

On, drže knihu v ruce, pozoroval ji. Již věděl, co bude následovati po tomto úvodu beze slov a rozmýšlel, jakby vše co nejopatrněji zařídil, aby přece někdy se neprozradil.

„Vidím,“ začala Zuza konečně, „že u vás už k penězům nepřijdu a než bych vás zakládala a pořád ze svého na vás vydávala, chci raději s vámi učinit konec. Raději ztratím všecko, než abych ještě více dávala a pořád nadarmo čekala. Hledejte si tedy jiný byt. Ten kousek peřin, co máte, vám z milosrdenství ještě nechám, abyste měl památku na matku, která byla hodná osoba. Za vaše knihy nic bych nedostala, ale kufr, vidíte, ten vám zabavím. Sám nahlížíte, že musím míti aspoň nějakou, dosti malou náhradu.“

Že Zuza neviděla, jak zbledl při zmínce o kufru!

Nicméně hleděl býti klidným. Vstal, položil knihu a řekl: „Dnes vám zaplatím na krejcar a nejen to — dám vám náhradu za čekání.“

„Jděte,“ odpověděla urputně. „Takhle mne máte už dlouho za blázna. Kde byste co vzal?“

„Dostal jsem včera poukázku od pana Bolka. Dnes vyzvednu si peníze na poště.“

„Proč jste mi to dříve neřekl?“

„Včera přišla jste pozdě od Vyskočilů. Nemluvil jsem už s vámi a teď ráno jste tak mrzuta, že není příjemno s vámi mluvit.“

„Kde pak je ta poukázka? Ukažte mi ji.“

„Dovolte, vy jste velmi drzá. Do poukázky vám pranic není. Peníze dnes uvidíte a ohmatáte.“

„Prosím vás, vy budete mluviti o drzosti. Kdo pak je drzým, ten, který lže, vymlouvá se, na cizí útraty žije, anebo ten, který se musí hlásiti o svou věc?“

„Paní Zuzo!“ řekl najednou Richard s přízvukem vlídným, otočiv se švihácky na patě. „Já vám něco povím. Vsaďme se, že vám zaplatím dnes v poledne. Nezaplatím-li, dáte vy mně hubičku, zaplatím-li, dám já ji vám. A teď už jdu. Pošta už vyplácí. Kde jsou moje boty? U šlaka, jak dlouho nebyl jsem obut. Jak dlouho nebyl jsem ani na ulici.“

Co měla ubohá žena dělat? Nevěřit mu přece? Vždyť se to musilo v poledne rozhodnouti. Odešla tedy prozatím k Vyskočilovům.

On, obleknuv se, vyňal své bohatství z kufru a nastrkal si ho do kapes, obávaje se, aby Zuza za jeho nepřítomnosti kufr násilně neotevřela a neprohledala, aby se podívala, jakou cenu by jeho skrovný obsah pro ni měl.

V poledne byl pak dříve doma než ona neb prošel jen bázlivě několika ulicemi a byl rád, když opět vrátiti se mohl. Liboval si ubohou starou posluhovačku ještě trochu napínati a dělal, jakoby nic, když se vrátila.

Ještě dopřál si té zábavy, že ji nechal říci: „Nu tak. Vždyť jsem to věděla. Kde nic tu nic,“ při čemž se dala do pláče.

Potom teprve obrátil se zas tak fešácky jako ráno a řekl: „Co pak zase? Kdo pak řekl, že není kde nic tu nic? Což musíte hned mysliti nejhorší? Pojďte, posaďme se spolu. Máte své účty sepsány?“

Vytáhl peníze, zaplatil vše na krejcar, aniž účtů přehlížel, a pak položil na stůl ještě jednu desítku: „Tohle je za čekání a za vaši trpělivost.“

Ubohá stará žena, která jakživa se napracovala, mnoho vytrpěla a na stará leta nic neměla, obživujíc se z ruky do úst, dala se nad jeho velkomyslností do pláče. Chtěla mu dokonce ruku políbiti, což jej opravdu zahanbilo a dojalo.

Ona byla u vytržení touto neočekávanou odměnou. Desítka měla u ní tak velkou cenu! Říkala mu milostpane a prosila jej stokrát za odpuštění pro svou ranní nevrlost.

Richard byl k ní roztomilý a nechtěl nikterak dopustiti, že by tu bylo třeba omluv.

Prosil ji, aby mu ponechala nadál tento pokoj a sice samotnému a zaplatil také ještě nájemné za čtvrt roku napřed.

Najednou umlknul. Byl na vážkách, má-li žádati, aby zatajila, že dostal nenadále mnoho peněz.

Padlo mu na srdce, neobrátí-li se k němu pozornost sousedstva, drzou jeho krádeží posud znepokojeného. Neb že Zuza bude mluviti o jeho štědrosti a nenadálém štěstí, bylo jisto. Nahlédl však též, že by ji mohl znepokojiti touto opatrností, aniž by žádaného účinku docílil. Pro tu chvíli věřila dobrá ta duše pevněji než kdy jindy, že Bolek byl v skutku otcem jejího nájemníka a že se k němu pojednou zas naklonil. Nic na světě nebylo přirozenějšího.

Richard viděl již napřed v duchu, jak bude o tom všem povídati, u Vyskočilů, u hokyně, u mlékařky, u všech sousedů.

Nyní teprv uvažoval, nebylo-li by lépe bývalo přijati její výpověď, nechati jí kufr po vyjmutí uloupených peněz a opustiti její byt jako žebrák; ubytovati se zcela jinde, či ujeti ještě raději někam daleko, snad za hranice. Dále proklínal svou štědrotu, jíž Zuze nahradil její čekání. Že ani to nezamlčí, věděl také jistě. Proč tohle učinil? Ona si toho nežádala. Před tím ani toho úmyslu neměl. Byl to nenadálý nápad.

Zahrál si na poctivce a člověka velkomyslného a to mohl draze zaplatit. Lépe bylo by mu teď svědčilo, pokračovati v darebáctví.

„Tak, tak,“ pravil sám k sobě. „To byla by již ironie osudu, kdybych takhle přišel v obžalobu právě pro první dobrý čin po zločinu.“

Leč pro tu chvíli bylo marno naříkati a nebylo již možno věc hotovou změniti. Nevěděl nic jiného, než pomáhati si pokrytectvím. Jevil se tedy sklíčeným Zuze a vskutku bylo mu tak, ač z jiné příčiny, než udával: jí totiž sdělil, že mu teď zbyla jenom nepatrná maličkost na další vydání.

O pokračování ve studiích nebylo přece jen řeči, neboť pan Bolek dokonce prý nesliboval, že by jej nadále podporoval. Poslal mu tuto částku bez laskavého slova a také ho na prázdniny k sobě nepozval. Bezpochyby bál se lidských řečí. Tak líčil to Richard Zuze, aby vše vypadalo přirozené a nepodezřelé.

Rozhodl se však nyní, že prý bude opravdu místo hledat a doufal dosíci ho protekcí doktora Zelenky. Za tou příčinou, pravil Zuze, mínil uchystati se k výletu na jeho statek, kam byl pozván. Ovšem, k tomu bylo mu třeba nových šatů, jen že na ty teď neměl. Prosil tedy předobrou Zuzu, aby se zaň u krejčího zaručila, a ona mu slíbila, co jen chtěl, důvěřujíc mu nyní opět úplně. Po této komedii byl Richard zase klidnější a myslil s touhou na výlet k Zelenkovům. Věděl, že Pavla přijala místo a sice na venkově. Zajímalo jej, kde by to bylo, a tázal se Zuzy na to, kdykoli ji spatřil. Tato nevěděla nyní samou ochotou, co by mu vše k vůli učinila. Brzo nebylo jí tajno, že celý hořel láskou k Pavle a dychtila zpraviti o tom slečnu.

Nedalo jí to tedy a svěřila tajemství Richardovy lásky nejdříve přívětivé Karle, jež nepohrdala vyslechnouti někdy nějaký klípek.

Ah, to byla teď událosť u Norbertových děvčat, že některé z nich mladý muž pozornosť věnoval, a Karla neváhala obraceti někdy, za záclonou skryta, zraky k tomuto protějšku.

Viděla mladého muže, poněkud chorobně bledého, s vousy bezbarvými. Jeho tahy zdály se jí jaksi neurčité, ale oko zádumčivé. To bývá vždy zajímavé mladým dámám. Byl-li velký či malý, ovšem z okna nezpozorovala. Nuže hlavní věc byla, že zde byl někdo, jenž miloval, jenž myslil na jednu z nich, jenž by snad chtěl býti jejím ochrancem pro celý věk.

Jak mnoho to znací, procítily obě sestry ve své osiřelé opuštěnosti. Teď chystala se Pavla do služby, mezi cizí lidi. Kdo ví, co těžkého a trpkého na ni čekalo! Celá rodina byla tím dojata. Karle bylo o ni úzko. Ach, jak byla by jí přála úsměvu lásky, jakou byla by v tom cítila útěchu! Nepřenesla to, aby Pavle vše nepověděla, co věděla o zajímavém sousedu, že chodí také k Zelenkovům, že studuje práva, že má bohatého otce, který jej však posud neuznal; že je náramně hodný, solidní člověk, a pořád se jen doma učí.

Pavla dala se jednou k oknu přilákati za záclonu a podívala se na něho také. Odběhla však rychle, ze strachu, aby nebyla zpozorována. K otázkám Karliným, jak se jí líbí, pokrčila rameny, ale v samotě hluboce vzdychla. Co bylo v tom vzdechu? Velký žal, cit jakéhosi snížení. Jí bylo, když sestry uposlechla a za záclonou na toho ctitele svého se podívala, jako by byla žebračkou u dveří lásky, tam, kde druhdy bývala hrdou královnou.

Jiný dojem neměla z toho pohledu na bledý obličej mladého muže v okně, který ani dobře nezahlédla.

Zatím dověděl se Richard den Pavlina odjezdu, který měl nastati za týden a jeho plánem bylo sledovati ji, ať by jela kamkoli. Vždyť jeho „prostředky“ dovolovaly mu teď všecko. Nyní nastala mu velká starosť o bezpečí jeho jmění. Kam je měl uschovati, až by odejel na venek? Vzíti vše s sebou? Nesmysl. Jak snadno mohl je ztratiti, býti o ně oloupen na vzájem. Nechati je zde? V kufru? Zuza byla vzorem poctivosti, avšak ze zvědavosti mohla snadno do kufru nahlédnouti. Ale kdyby nastal požár? Poznamenal si čísla a znaky cenných papírů bedlivěji, než byla učinila jejich první majitelka. Věděl z novin, ve kterých horlivě sledoval zprávy o „drzé krádeži spáchané ve Hlemýždí ulici nepochopitelným způsobem,“ že slečna Vyskočilova těchto známek neudala. Jaké měl štěstí! Ano, bylo to „nepochopitelné.“ Dobře to tak nazývaly noviny. Vkladní knížky zněly všecky na smýšlená jmena, jelikož Leni se nechtěla příbuzným prozraditi. Mohl si peníze vyzvednouti beze všech následků.

Byl tedy ve všem bezpečen, až na to, že mohl býti okraden také.

Přál si míti jakousi tajnou schránku jako nebožka Leni. Jak by ji hlídal a skrýval! Tak nezbývalo mu než tahati v kapsách celé jmění po cestách a výletech a míti v hostincích a hostinském pokoji u Zelenků o ně strach, aby ho služebnictvo nevyslídilo, anebo nechati to v bídné podkrovní komůrce, v kufru pod vetchým zámkem. Jak snadno bylo vloupati se do toho chudého příbytku, když Zuza někde v noci prala! Odporučiti jí, aby byla opatrná, bylo také nebezpečné. Netroufal si ani koupiti ke kufru pevnější zámek, aby její pozornost nevzbudil. Vše mohlo jej prozradit. Neměl práva hájiti si svůj ukradený majetek a nezbývalo mu leda vydati jej v šanc všem možným příhodám. Po dlouhém namáhavém přemítání a studování rozhodl se konečně, vzíti část tohoto jmění s sebou do ručního vaku a část nechati doma. Tuto zabalil, zapečetil a znova zabalil, načež ji opatřil nápisem, jakoby to byly rukopisy. Pak vyprázdnil kufr a pokryl jeho dno starými novinami a jinými pomačkanými papíry. Do těchto zahloubal svůj poklad a narovnal přes to všecky své knihy. Zavolal pak Zuzu a ukázal jí obsah kufru, řka, že mu na knihách velmi záleží, že by nerad některou ztratil a že je proto raději zavře než ostatní věci svoje, které dal Zuze k uschování.

Ona pokývla hlavou a Richard viděl, že starý ten kufr, jejž si přála nedávno zabaviti, neměl pro ni nyní již ani nejmenší zajímavosti.

Tak opatřil svou věc co mohl nejlépe, načež teprv zas měl pokdy mysliti na svou lásku.

(Pokračování.)

V staré Litvě.

Bylo ticho ve světnici
nízké z temných břeven,
v koutě jako tichá hvězda
před obrazem matky boží
malá lampa kmitá.

Jako poklad karbunkulů,
s kamenného krbu
řeřavého uhlí kupa
hřeje, sálá; modrých plamů
jazyky a bledé blesky
občas zašlehají.

Bylo ticho jako v hrobě,
jen že vítr plakal
v dřímajícím venku kraji,
pohřbeném pod tíží sněhů;
plakal vítr, smál se, kvílel
příšery jak noční.

Ve světnici tiché, šeré
vrčí kolovrátky,
jeden mladá dívka točí,
druhý pramáť jako jíva
nad mohylou shrblá.

Dívka jako úsměv máje
oči má jak květy,
pramáti jak hvězdy věštné
zraky svítí čarodějné,
zapadlé do hloubi důlků
jako v sluje bajotajné.
Čelo kryje oblak vlasů,
které sto let žití, trudů
proměnilo v sněhy.

Ticho v jizbě, šero, smutno,
venku vítr hučí,
v příšernou tu hudbu nyní
sladký hlas se dívky mísí,
s kterým hlas, jak z hrobu znící,
stařeny se střídá.

Dívka.

Pramáti, mně úzko v tichu,
mluvte, pohovořte!
Mnoho víte, mnoho znáte,
říká se, že paměť vaše
jako studna, v kterou zapad
celý poklad zašlých věcí.

Pramáť.

Hlubou studnou tou jsou časy,
do nich všecko padá,
práchniví v tom šerém bezdnu
staré světy, dávní bozi,
modly, žezla, sláva.
Spasením teď kříž nám jesti,
chvála buď mu věčná,
otcům však, již neznali ho,
jiná byla pravda.

Pohřbena jest; neslyší nás
žádný kněz zde, dítě,
povím tobě o těch bozích,
kteří někdy vládli
na Litvě té požehnané —
chraniž Bůh ji pravý!

Perkunas zde dřív než on vlád,
kde jsou jeho blesky?
Přijde jiný bůh zas jindy,
aby dávné pomstil,
vypuzené svatým křížem?
Hříchem jest to myslit.

* * *

Nad ohněm se bledá pramáť
chýlila jak vrba,
zamyšlena pomlčela,
venku vítr skučel.

Dívka.

Pramáti, vy spíte, Bože!
Úzko je mi, mluvte!
Bouří venku, vlci vyjou,
zažeňte mi strachy!
Temno tak! O slunci mluvte,
o luně a hvězdách.

Pramáť.

Zlaté ty slunce,
kráčící po modré
nebes louce,
ani tebe temný osud chmurný
nešetřil!
Tvá nepohnula krása
k lítosti jej,
který všecko ničí!
Láskou zplanulos,
které, sestře smrti,
nikdo neunikne, nikde, nikdy!
Jasné slunce,
nebes rodné dítě,
vzhůru hledělos, když večer v nachu
zapadalos za kvetoucí sady,
vzhůru hledělos, když na blankytu
proti tobě vycházela luna.
Bílá jako labuť byla panna,
s úsměvem za tebou dívala se,
větvemi když k ní jsi pohlíželo
zrakem plným jabloňových květů.
Vedlo jsi jí v dům svůj, tvojí byla.
Světla nebes vašimi jsou dětmi,
hvězdy všechny, které v modrých řekách
koupají se, v moři věkobylém,
ve strumenech, studánkách a tůních.
Všechno světlo, všechna záře nebes
vaší jest, přec našla chmura cestu
v dům váš zlatý, v příbytek jak lidí.
Nevěrnou se luna slunci stala,
mečem svým Perkunas bouřevládný
rozpoltil ji, bílou jako labuť!
Přízrak její jen už nocí bloudí
chorobný a bledý od té doby.
Slunce tvář se smutkem zahaluje
často nyní, povždy dřív jen jasná.
Najde osud jestě jednou chmurný
cestu svou po mléčné dráze v nebe,
sprší slunce pak a luny děti,
všechny hvězdy v propast věčnou prázdna!

* * *

Dozněl hlas a pusté bylo ticho,
zdálo se, sám vítr že už zemřel.

Dívka.

Tíží cos mě jako kámen!
Nechylte se mlčky

k ohni tak! Ó, raděj rcete,
co to jest, ten osud?

Pramáť.

Jen s úctou smí člověk o bohyních mluvit,
jež předou a snují osudu vlákno,
jen s bázní a chvěním ať pronáší jméno
těch příšerných sudic, jichž sedm jest šerých.
Valditoje se zovou.

Jim kameny staví u hlubokých proudů,
to posvátná místa jsou mátožným sestrám,
tam sedí při měsíce třpytu
a předou a předou tu tajemnou přízi,
značící život a smrt.

Ty kameny, jež jim za sedadla slouží,
jsou oltáře lidem: tam žertvy jim kladou,
tam zabitých nepřátel hlavy jim vojín,
tam zlatý len s pole jim hospodář nosí,
zralých hrsť klasů a med.

Lze zdaleka vidět je u řeky sedět
a tkáti a tkáti, když luna je plná —
však běda, kdo zvědav, bez úcty by směle
se přiblížil sestrám těm, osudu paním,
a dílo jim rušil!

Hned vstaly by příšerné, mlhavé zjevy
a hroznýma rukama křemeny velké
by nad hlavy vznesly a s chechtotem divým
by skrušily smělce, jak rozdrtí blesky
pych lesů, stoletý dub!

Všech ostatních jedna straní se sestra,
toť Lajma, sudeb královna velká,
hlas její jest slyšet na temenech horstva,
když cokoli zvláštního na lidi čeká,
ať blaho či zkáza.

Tu bosýma nohama horami běhá
a pozvedá hlasu a volá a volá
jak bystřice, která se propastmi valí,
jak vichr, když pustými skalami skučí
a ve slujích vyje.

V třech barvách se lidem zjevuje Lajma:
Má úroda býti, tu v zeleném rouše
po poli kráčí a rodí se květy

po cestách, kde chodí a s ptáky pak zpívá
v souhlasu mocně.

Však běda, když zjeví se v krvavém hávu,
to znamená válku, a třikráte běda,
černé když za sebou závoje vleče:
Mor znamená věštný pak její smutek
a kvílení žalné!

Dívka.

Chmurné jsou ty zvěsti vaše,
pramáti má drahá,
nezáří vám duha žádná
v upomínkách mračných?

Pramáť.

Povím ti, co jesti duha.
Nejluznější ze všech bohyň
v modré říši oblaků,
Lauma sedí na démantném
stolci, duhou pasem
sněžnou váže řízu.
Uviděla jednou juna,
byl jak obraz krásný,
láskou jata rozpustila
pás svůj barvokvětný,
po něm k zemi spustila se,
sladkou zpita touhou.
Byli šťastni. Syna měli,
třikrát denně se cimbuří
modrých nebes Lauma spěla
svého syna kojit.
Perkunas ji uzřel přísný,
rozzuřil se, schvátil dítě,
mrštil k nebi pacholetem...
Posud tkví tam Laumy robě
v plejád bílé mlze.
Zkamenělo Laumě srdce
ve šíleném bolu,
bez chotě a bez dítěte
na křišťálném sedí křesle,
v žalu svém si zoufá.
Z kruté zloby někdy Lauma
juny vábí k sobě,
za pasem se jejím ženou
v divé blouznivosti.
Ale skryje lesklý klénot

bohyně do deštních mraků,
když se který z junů blíží,
sklamáním je tresce.
Zmizí duha v okamžiku,
když už po ní sahá,
jako v žití každá radost,
každý přelud krásný.

Dívka.

Neveselá vaše slova,
pramáti, jsou všechna,
dále přec však vypravujte,
bez lidského hlasu teskno
v burné, temné noci.

Pramáť.

Zkázonosný, jak jsou živly,
neskrotí-li ruka mocná
slepou jejich nenávist,
příšer svět jest, nepřátelský.
Číhá vždy, by svábil, zhubil
vyvolence dobrých bohů,
bezbranného člověka.
Dřepí mátoh šeré plémě
tupě v polosnu jak havěť
v zimní spánek shroužená.
Lstivé však jest jako šelem
kletý rod, jenž nocí slídí
tichým krokem. Mnohdy luzně
krásou vábí, jako zmije
čarným zrakem lapí v plen.
V travách leží dlouhé stíny,
„večerními lidmi“ slujou,
velká hrůza vane z nich.
Vstávají, když slunce skoná,
neurčiti jsou jak soumrak,
nemluví, nemají očí,
děsí k smrti nicem svým.

Dívka.

Mráz mě jímá, krev mi stydne,
ustaňte, ach, pramáti!

Pramáť.

Jiné stvůry, postrach matek,
„laumy“ jsou, ty šeré báby,

zlomyslné, příšerné.
Křivé jejich dlouhé prsty
dovedné jsou ve všech pracích,
pohotově však jsou vždycky
krásti děti kvetoucí.
Všude jsou, kde v domě šukáš,
boží dar když pečeš milý,
i když předeš na večer.
Na bělidlo s tebou chodí,
do zahrad, však nejraději
čumí v koutku, tiše, tiše,
jako myšky v skulinách.
Někdy také dobro činí,
málo kdy však. Zvědavé jsou,
rády též se opičí.
Znáš ten bílý domek v lese
na pasece u potoka,
kde ta mladá žena žila,
která žalem zemřela?
Dítě měla jako růži,
krásné, s očkami jak rosa,
s čelem jako padlý sníh.
Koupala ho vlažnou vodou,
zpívala mu, uložila
v kolébku ho, šla na pole
Bohu chválu zpívajíc.

Lauma mlčky v koutku stála,
mateřské viděla štěstí,
hýčkat se jí zachtělo.
Matka sotva z domu byla,
přihopkala lauma tiše,
kolíbala spící dítě,
pak mu lázeň strojila.

Rozdělala velký oheň,
naplnila kotel vodou,
hřála ji, až kypěla.
Nešťastné pak nemluvňátko
ponořila v hrozné vary,
zahynulo krutou smrtí
ubohé to poupátko! —

Čtvrtek den je zasvěcený
laumám všem, tu slyšíš robit
na večer je po domech.
Proto nesmíš šíti, práti
ani přísti v onu dobu;

co v ten den se nedodělá,
lauma sama dokončívá,
ale též to odnese.

Jiné laumy jsou zas sličné,
luzně oči jejich svítí
jako hvězdy na nebi.
V bařinách a hlubých lesích
houpají se v šeru stromů,
spočívají v květinách.

Běda tomu smrtelníku
který v kruhy jejich vkročí,
hlasy jejich uslyší!
Návratu už pro něj není,
stále musí, stále bloudit
za přeludem divukrásným,
vábícím jej v jistou smrt.
Míhá před ním jako obraz
bílé luny, který v tůni
lapiti by rukou chtěl.
Hroužíse vždy hloub a hlouběj
v bezdno blat, a umíraje
posměch slyší, divý, krutý
nelítostných vražednic!

Dívka.

Dost, pramáti. mračných bájí,
chvalte se mnou „Matku lesů“,
matku mladých bříz a květů,
jasných vod a bublajících
strumenů pod měkkým mechem.
Přijde jaro, sejdou sněhy,
vyjdu s družkami vít věnce,
nahneme dvě štíhlé břízy,
utvoříme bránu květnou,
na večer až hvězdy budou,
přijdou juni s pochodněmi,
probíhati budou branou
dívky dvě vždy a dva hoši,
potkáme se, pocelujem!...
Bude-li to chtít má hvězda,
potkám toho, jemuž srdce
moje na vždy náleží!
Svatbu budete mi strojit,
Zanechám váš sirý dům...
Ó můj milý, svatý ohni,
kdo ti bude dříví nosit,

abys hrál a těšil starou
moji pramáť osamělou?
Tuto slzu v oběť měj!

Pramáť.

Nestarej se, vnučko mladá,
nebude mi třeba ohně,
zahřeje mě černá země,
„Matka mrtvých“ obejme mě.
Vystavíte dům mi jiný,
zelenou má krytbu z trávy,
dvéře, které na věky se
neotevrou, nikdy víc!
Neukážu slunci oči,
až ti bude k svatbě svítit,
stíniti mě černokřídlí
budou smrti andělé...
Neplač však, já byla šťastna,
jako ty jsem vénce vila,
jako ty jsem branou prošla
z mladých bříz a pestrých květů,
setkala se tam s tím mužem,
který mojím blahem byl!
Bílé jsou teď vlasy moje,
plno vrásek staré čelo,
ale srdce vzpomíná!
Hle, ten věnec z prutů suchých,
visící nad starým krbem,
je ten samý, který tenkrát
v lese jsem si uvila!
Věnec obrazem je duše,
nesmrtnosti, věrné lásky,
svazkem mezi živoucími
s těmi, kteří odešli!
Jako duše, věčnost, láska
bez konce jest, jedno na vždy!
Posvěť mi, ó drahý vínku,
starou skráň a temeno!

⁂

Posadila suchý věnec
na hlavu a klesla mrtva
vedle ohně na zemi.
Ticho bylo. Úsvit první
bledě vzcházel nad sněhy...

Julius Zeyer.

Na léčení.

Napsal **Otakar Bystřina.**

I.

Spěšně po točených schodech vyběhnul pan Svěží do druhého patra a zastavil se u dobře povědomých dveří. Než, marně u nich naslouchal, marně klepal, ba posléz i bouchal — zůstávaly němy a zavřeny.

Pouze stará, přihluchlá sousedka vyšla na konci téže chodby a mrzutě bručíc oznamovala, že pan Bukov přede dvěma dny odejel někam na venek, a bližší že poví domovník.

Svěžího zpráva ta velmi rozladila. Byltě s takovou radostí spěchal obejmout svého druha, jenž poslední dobou velmi neutěšené zprávy o sobě posílal, a doufal ve své přátelské dobromyslnosti, že jeho přítomnosť na Bukova účinkovati bude hojivě. A tu máš! Bukov zmizí, jakoby jej země pohltila, a bůh ví, kde v odlehlém koutě světa rozjímá o své asi devateré nemoci a o svém „pustém, beznadějném žití.“

Domovník neví také mnoho o jeho odjezdu, ale zanechal prý pro jakéhos pána list. Svěží dychtivě se ho chopil a uzřev svou adresu, jal se hned čísti:

„Odpusť, milý Jene, že jsem Tě v Praze nedočkal. Choroba má, o níž jsem Ti psal, nedala otáleti. Musil jsem ven, daleko od dosavadního života. Někam, kde by nehlučely ulice protivným drnkotem kol, skřípáním náprav a klepotem podkov o nerovnou dlažbu. Kde se možno zahleděti v cos jiného, než v řady řims a rohů k zoufání stejných. Kde možno uslyšeti též o něčem jiném než o exekucích, vtěleních a lhůtách, mluvíš-li s právníkem, o zajímavě pochroumaných nohách a srostlých kloubech, naskytne-li se ti v cestu lékař, a o sbírkách lyrických, epických, lyricko-epických, dramatických a bůh ví jakých básní, dostaneš-li se do spárů nemilosrdnému poetovi.

Zprotivil se mi ten zimničný spěch, v jakém chvátají kolem sebe úředníci, obchodníci, učenci, sluhové, ženoucí se za svým fantomem, ať je to bohatství, či sláva, nebo naposled kus okoralého chleba. Nemohu již snésti pohledů do těch chladných obličejů, jež se dle potřeby usmějí nebo ušklíbnou, na ty vystrojené loutky, které myslí, že tě jejich babylonsky vysoký klobouk nebo divoce šlehaná látka na vestě přivede u vytržení.

- Musím, musím ven z toho kletého kruhu. Pod volné, modravé nebe, do hor, do stínu tmavých borovic, kde bych neslyšel ničeho více než šumění větví a praskání kmenů . . .

Snad že též zapomenu poněkud na svou chorobu a snad se i zlepší. A zhorší-li se? — Bude lépe vydechnout ubohou duši v náruč zeleného lesa než v jícen čtyřem těsným a dusivým zdem!

Tvůj Vladislav.“

Pan Svěží se hluboce zamyslil. Mechanicky uschoval list, vystoupil po několika schodech z temného bytu domovníkova v podzemí a dal se bez cíle ulicí.

Rozvinoval v mysli celý, bujnými barvami kypící obraz své mladosti, prožité společně s nešťastným přítelem a mnoha dobrými druhy. Bývaly to doby! Krev jako šumivé víno, duch kdes u oblohy v závratné výši, čelo jasné, líc úsměvná, ret samý vtip, samá veselosť — a vzhůru, vzhůru pěnivá číš!

Vladislav po jeden čas nejvýše — superlativ všech těch ctností mládí. Snad právě to bylo příčinou jeho nesmírné změny. Dopil svůj pohár nejdříve! Ve věku, kdy jiní dospívají v mužnosť, kdy počínají světu rozuměti, byl on již životem úplně syt a ku dovršení svého neštěstí — v objetí hypochondrie.

Svěží se otřásl při vzpomínce na tu temnou paní, nezdolných černých kouzel! Uchvátí jimi jinocha plného síly a bodrosti; má líce růžové, tělo svalnaté, postavu hrdou — a za nějaký čas je z něho vetchý stařec, plný obav a hrůz.

Má vrásky v čele, hlavu svěšenou, oko kalné, postavu chabou. Nic jej více netěší, nic nerozehřívá, neláká. Myslí jen na své útrapy, čte medicínské folianty, obtěžuje lékaře, polyká haldy pilulek, prášků a vodiček; se všemi je znepřátelen, protože nechtějí poslouchati jeho věčných stížností a nevěří jeho bolestem.

„Ubohý hoch!“ vzdychnul Svěží. „Kéž hory a půvaby přírody dovedou vlíti trochu balsámu v tu jeho chorobnou hruď!“

* * *

Vladislava unášela zatím lehká, drkotavá koleska po rozjezděné silnici daleko od nenáviděného velkoměstského světa.

Bylo letního, příjemného dne záhy po poledni, když opouštěl předposlední stanici poštovskou, menší to slovácké město jižní Moravy. Tento mladý hošík poštovský doveze jej až tam k modravým vrchům, jež z daleka kynou v pozdrav.

S bohem buď, město, kraji širý a bohaté vsi i se svými moderními stavbami a moderními lidmi — hle, zde horské soutěsky, lesní výpary, chaty útulné, živými barvami přizdobené, zde lid v prosté haleně s přímým pohledem, bezvousou lící, dlouhým a hustým vlasem pod těžkým širákem — ó jak se na vše to duše těší! — —

Slovácký povoz, prosím, znáte? — Netřeba vám tedy ani popisovati drobný vzorek slovácké pošty, jíž Vladislav jel. Jest to téměř nezbytný vstup do slováckého světa: na první stanici tohoto uvede vás špinavý žid k něčemu, co je podobno nízkému truhlíku, připevněnému na čtyři kola, co drkotá a hlučí, že vám, dosednuvším na příčku koženou, sedí dušička stále na konci jazyka a že dáváte dobře pozor, abyste si jej nepřekousli. Při tom kouří váš „postilion“ tak špatné doutníky, že se pasažér dusí jich hroznou vůní, a přes vesnici troubí, jak jen umí nejfalešněji.

Všeho toho si Vladislav velmi málo všímal. Nejen že jej nic z toho nepohoršilo, naopak, každý sebe nepatrnější zjev, jenž se lišil od dojmů posavadních, přiváděl jej v pravé vytržení.

Hle, jak ten mladý postilionek sebevědomě a pevně si vede! A jaký to pěkný hoch! Rysy tváře jsou pravidelné, ovšem vzhledu drsného — to je podnebím.

Zdálo by se skorem, že jeho pleť je vlastně špinavá, ale jistě tomu není tak — jak může jinakou býti, jsouc vydána ustavičně žáru slunečnímu? — I ten špatný doutník mu sluší jako pravému furiantu. Neméně stará, muzikantská čepice a ošumělá černavá bluza, na jejíž límec dosahuje rovně zastřižený konec silně namaštěných vlasů. Vladislavovi se všecko to velice líbí.

I ten směšný shon červenavých ovčáckých psů, kteří se všichni zuřivě za kolesy ženou, jakmile se ozvou vesnicí drsné zvuky postilionovy trubičky! — Hle, jak do nich šlehá, a je pln radosti, zastihne-li některého z nich; podívá se vždy tak vítězoslavně na Vladislava, jakoby chtěl říci: Jsem to chlapík, co?

Vladislav to pohledem vžycky převděčně uzná.

Za každou vesnicí upoutaly Vladislavův zrak vnady podhorského kraje. Divoce dosud se ženoucí bystřiny, stráně pokryté zelení lesa, břehy poseté vrbami, pole úzká, vinoucí se jako stuhy přes pahorkovité plochy, a v dáli hlavy vysokých velikánů horských.

A vzduch jaký čerstvý, vjíždí tak do všech žil, že by člověk snadno se zapomněl a do výskotu pustil.

Dojížděli již poslední stanice. Cesta se vinula do kopce kolem osamotnělých dvou mlýnů, mile klepotajících, obklopených hustým stromovím. Postilion se pouštěl v hovor čím dále důvěrnější. Vezl předevčírem právě pána, „také inžinýra“, a ten pořád, jen aby ujížděl. Ej, věru jako „strela“ letěli, ale také se mu za to odměnil pansky! Dal mu — půl zlatovky...

Vladislav rozuměl a usmíval se. Myslil si, jak jsou chytří ti Slováčci, ani by se to nezdálo podle těch jejich oček, hledících tak nevinně! — Ovšem že se svému kočíši podobně po inženýrsku odměnil.

Na stanici neshledal Vladislav mnoho neobyčejného. Osada sice velmi rozlehlá a milá, s malými domky o nízkých slaměných střechách, o nízkých dveřích i oknech, kolem nichž se vinuly vkusné ozdoby z květů ohnivě červených nebo modravých, u každé chaty jiné — ale podél silnice, kudy jel, tvořily většinu střízlivé domky židovské; ani poštovský dům, zároveň „Hotel“, neučinil naň dojmu valně příznivého.

Hostinský neopomenul se pochlubiti před shromážděnou společností svým novým hostem. Všechno bylo ihned vzhůru, usilujíc vtáhnouti jej do svého kruhu.

Pozoroval, že jej chtějí omráčiti učeností a znalostí celého světa, aby si nemyslil, že oni, tak daleko od Prahy, ničemu nerozumějí. Ó, milý brach, byl by na hrozném omylu! — —

Málem byl by se mu zkazil veškerý příznivý dojem venkova, neboť to, před čím prchal, znova šklebilo se mu vstříc, zde — tak daleko za vším světem.

Vytratil se ve večerní stíny a bloudil kolem zahrad až pozdě do noci. Dýchal vonné výpary, hleděl ku hvězdám a na blízké hory, kouzelně osvětlené stříbrem měsíčným.

Pak se nepozorovaně vekradl zpět do hostince zpříma do svého pokoje a ulehnuv usnul velmi záhy.

II.

Ráno se časně probudil. Mělť strašný sen.

Zdálo se mu, že celá včerejší společnosť, před níž byl uprchnul, vnikla v noci k němu do pokoje. Musil vstáti, obléci se a býti přítomen malé slavnosti, kterouž na počesť jemu uspořádati hodlali.

V tom se na štěstí probudil.

V pokojíku bylo dusno — musil v noci okno i dvéře zabedniti, aby jej nebudil hřmot z hostince. Spěchal ihned k oknu a otevřel.

Jaká to nenadálá změna — nepoznával toho lákavého kraje! Vše bylo zahaleno v závoj mlhový; drobný, ale vydatný déšť řinul se ze zatažené, sivé oblohy. Neviděl ani protější nedaleké stráně. Pouze pleskot kapek, padajících s okapu, rušil hluché, divné ticho . . . Hleděl upřeně v tu pohyblivou síť, sestávající z proudů dešťových, a marně namáhal se ji proniknouti.

Víte snad, jak teskná panuje nálada v přírodě za takového nepřetržitého ranního deště. Nemožno na nic veselého ani pomysliti. Vůkol pochmurné šero; krůpěje šplounají jednotvárně, do údů vtírá se nepříjemný chlad. Kohout zakokrhá tak nepříjemně, jakoby nejhůře chraptěl. Dole na záspí se objeví neumytý podomek, zívaje tak hloupě — nic ve světě není protivnějšího nad ospalý takový zjev . . .

Vladislavu, patřícímu v toto nelákavé jitro, počínalo býti nevolno. Tatam svěží nálada včerejška. Na prsou opět tak dusno, v mysli neveselo, plno obav, neurčitých předtuch a teskných vzpomínek. Ulehnul znovu a počal mysliti.

S duší zachmuřenou pohlížel zpět do svého života. Byl mlád, šťasten a vesel; vše to uprchlo a zaniklo. Měl přátely; kolik se jich ohlédne za ním v mlhavou dál?

Jeho život byl vůbec stezí, zaniklší náhle uprostřed šeré pouště v závějích písečných, v nichž marně tápal po východu.

Z dálky vynořuje se v jeho paměti dětství. Pamatuje se na mnohé výjevy z této doby, jako by se byly přihodily předevčírem. A přece je tomu bezmála čtrnáct roků, co jej vypravili ponejprv na pleteném, zeleně obarveném vozíku na školy do blízkého okresního města.

Hošík plavých vlasů, růžové, hladké tváře, pln života a čiperných nápadů, byl miláčkem otcovým a mazlíkem matky. Žádnému z ostatních starších potomků rodiny nebylo věnováno tolik péče a starostí. Měl plnou zvůli pustošiti zahrady, práti se s nezvedenci vesnickými po návsi a vracet se z těchto výprav rozedrán domů. Pohlédnul-li naň otec přece poněkud přísněji, objetí matčino zaplašilo brzy bázeň a slzy z očí hošíkových. A otec, jemuž bylo Vladislávka po chvilce líto, zavolal jej nejlichotnějšími slovy do světničky a naučil jej v odměnu nějaké vlastenecké písničce.

Byl prostičký, nevzdělaný rolník a ty jeho písně, z nichž Vladislav dosud jediné nezapomněl, byly mnohdy dosti naivní a bezcenné. Ale přednášel je se zápalem, a vysvětloval tak vřele synkovi, dosud vše málo chápajícímu, že teprve po letech, vzpomenuv si na to, Vladislav pochopil hlubokou tu lásku k vlasti, ukrytou v nitru prostého sedláka.

Bylo mu dvanácte let, když přijeli proň jednoho pozdního večera a odvezli jej na spěch domů. V malé světničce zastal celou rodinu v hrobovém tichu kolem postele, na níž těžce oddychoval nemocný otec. Matka stála v nohách, hleděla mu zoufale do tváře a štkala . . . Opodál dleli bratři v trapném mlčení.

Když řekli otci, že Vladislav přijel, vzpamatoval se ze strnutí. Snad se duše, od těla již odloučená, vrátila na chvíli ještě zpět k miláčkovi. Chopil tu rusou hlavičku do stydnoucích dlaní, líbal ji, líbal dlouhou chvíli bez ustání. Pak žehnal to hladké čílko a šeptal nesrozumitelná již slova otcovské lásky.

Když se schylovalo k půlnoci a do jizby vcházel poslední vzdálený syn, voják, nebylo otce již mezi živými.

Vladislav třásl se na celém těle, vzpominaje těchto chvil.

Pak obklíčila chudého hošíka již ona trudná poušť životní. Šlo to, jak to chodívá mezi cizími lidmi. Není přítulnosti k cizí krvi. Ani vlastní bratři nevynahradí nikdy starostlivosť otcovu. Matičku vídal jednou za čtrnáct dní, když mu donesla v těžké nůši do města bochník chleba a prádlo. Byla nebohá k tomu slaba, ale nejstarší syn, jenž po otci převzal statek, ji nechtěl ze synovské lásky ani zavézti. —

Když se konečně matka odhodlala vdát se po druhé, aby si ulevila, stál Vladislav ve světě zcela osiřelý, sám.

Že zcela sám? — Ach nikoliv. V poušti života našel tehdáž krásnou oásu.

Nedaleko rodné vísky stál o samotě bílý dvůr na svahu zalesněného pahorku. Vladislavovi, meškajícímu o prázdninách v domově, byl lesík ten nejmilejším útulkem, a cestu vysokou alejí topolovou, vedoucí od dědiny ke dvoru a dále k lesu, šlapával mnohokrát denně. Jda kolem zahrady, patřící ke dvoru, vídával taktéž denně mladou, svěží dívku, veselou a bezstarostnou. Hodila mu kdysi z rozmaru do cesty ohnivou růži. Vladislav ji zvednul a přitisknul na rty. —

A brzy zkrátila se cesta Vladislavova alejí; místo k lesíku vedla pouze k železné ohradě zahrady. A ještě kratší bývala, když Ludmilka čekala naň za některým topolem, — nevěděl nikdy, za kterým, — a vypadla naň náhle, aby se uleknul. Slyší dosud v duchu její veselý, čtveračivý smích . . .

Ale i tuto oásu zavál divoký vichr pískem. Zhynulo a zašlo to všecko. Jako kruh ve plochu vodní nakreslený.

Tehdy byl Vladislav tvrdým, neúprosným. Prosila jej, ujišťovala, že vše, co se vypráví, je mrzkou lží. Líbala jej horoucně na rty, na čelo, na celou tvář — ale Vladislav nepovolil. Odstrčil ji prudce: „Jdi si za panem polesným.“ — —

Dnes — měl v očích slzy a tiskl prudce hlavu v podušky, aby zaplašil klamné obrazy dalekých, ztracených dob . . .

Vztýčil se na loži a pohleděl oknem ven. Vzpamatoval se. Hle, jel daleko, do modravých hor hledat poklidu a osvěžení a dostal se zatím do nízké jizbice na pospas trapným myšlenkám. — Ne, tak to nepůjde.

Vladislav povstal a ustrojil se. V leže přicházela naň vždycky tesknota, musil přece něco jiného začíti. Postavil si židli k oknu, vedoucímu na „náměstí“ a hleděl na zablácenou slováckou silnici.

Pocítil znovu účinek změny, kterou v něm spůsobilo nezvyklé, zajímavé okolí.

Vozy se sotva trhly. V blízkém Hradišti byl příštího dne jarmark, proslulý a navštěvovaný velmi četně i z uherské strany. Myjavané, Vrbovčané, Seničané, koupě i prodeje chtiví, nedbali hanebného počasí a jeli zabaleni v ovčí kožichy hustě pohromadě; na některém voze sedělo jich až deset, mužů i žen. Malí uherští koníci, zvyklí příkrým kopcům a dolinám, uháněli bystře po rovině. Jarmarečníci byli veselí a vedli rozpustilé řeči. Jak jinak zahnati tíseň, deroucí se pod kůži se studeným lijákem? — U hospody plno a hlučno.

Krajina začínala pojednou nabývati veselejšího vzhledu. Nepřestávalo sice pršeti, ale obloha se jasnila; mlha vystupovala výše a světla přibývalo. Ono hluché ticho, kletba mlhy, ustupovalo rozmanitým zvukům. Řehotu koní, pokřikům vezoucích se — pak štěbotu husí, jež vyháněla děvčátka, zaobalená cele v hrubé, šedivé plachetky.

Vladislav vešel k obědu a pobavil se dosti dobře v pestrém kruhu cestujících.

Když se k večeru vrátil do svého pokojíku, byl již nálady zcela jiné, než za rána. A našed ve skříni kdo ví kým zapomenutou, psanou sbírku slováckých písní, na mnoze šprýmovných a velmi pěkných, zabavoval se jich čtením znamenitě až do noci.

III.

Vladislav neměl ani tušení o tom, jak rychle se měnívá počasí v horách. Večer pršívá ještě jako z konve, a když se probudíš, bývá nebe plno hvězd a kraj silné, opojné vůně.

Byl druhého dne přemile překvapen. Zřel náhle opět v obraz nejvábnějšího horského kraje. Dešť byl jistě asi o půl noci ustal.

Vláhu vsála na dobro žíznivá země, pouze na stéblech a na listí stromoví blýskaly se v záři ranní veliké krůpěje. Z lesů stoupala lehká pára k obloze, a celý kraj měl vzezření dítěte, jež po usedavém pláči najednou něco rozesmálo. V očích slzy a na rtech nejpůvabnější smích.

Vladislavovo čelo se úplně vyjasnilo. Seběhl rychle dolů a spěchal ven za městečko do polí, ve volnou prostoru. Za malé půl hodiny stál při ústí osamělého horského údolí.

Samota! Volnost! Svěžest! Zapomnění!

Hle, všecko to kyne s boků nádherných lesních strání . . .

Výše jejich dává duši vzlet, mohutnost probouzí v hrudi sílu, půvab vznímá cit a klidem jich kolébá se srdce k úplnému míru.

Vladislav nemohl se vzpamatovati. Nevěděl, co dřív počíti. Hleděti si hluboké perspektivy horské strže? Poslouchati šelest vánku v korunách stromů a píseň kosa, či ulehnouti při okraji studánky, a shlížeti do ní na modro nebes, zeleň strání a na proměnu vlastních svých rysů? —

Dělal vše zároveň. Sbíral i jahody, jichž nalézal celé rozlehlé koberce. Vázal kytice z neznámých květin, jež mu skytala bujná vegetace horská, a obkládal je kolem nejskvostnějšími vějíři kapradin. Pak naslouchal lahodnému znění zvonců pasoucích se stád a helekání rozpustilých pasáků . . .

Bylo již pozdě po poledni, když si vzpomněl, že musí potřebné kroky zaříditi ku přenocování a trvalému ubytování. Spustil se s vrchu doleji a hledal lidskou duši. Chodil dlouho a nenalézal nikoho. Kdyby se tak musil navrátit zpět do těsné jizby! — toho za žádnou cenu neučiní! Raději pod širým nebem a na holé skále než tam pod devaterou péčí a úsluhou! — —

Konečně někdo. Hajný asi.

Nu hle, vyhráno. Dále k „rybníčkům“ stojí prý opuštěný dřevěný domek; tam možno nocovati, po případě i bydleti.

Jak vzácné to lože, připravené z vonného sena! A potravou bude mu totéž, co prostému tomuto muži v haleně; jeho matka ze vsi denně přinese oběd, který si na ohništi v budce hajného ohřejí, a křišťálový pramen poskytne skvělého nápoje. — —

Vladislav přijal klíč od hajného, jenž se vzdálil po své práci, a šel si prohlédnouti svůj ráj.

Dřevěný domek, jeho příští obydlí, tvořil jaksi uzel „trojáka“ — na troje se větvícího údolí. Nejdelším ramenem byla část, kudy sem přišel. Vysoké vrchy, týčící se v pravo i v levo, tvořily je svými úpatími. Až na malý hájek smrkový, jenž obstupuje jako stráž budku hajného, jsou obě strany pokryty krásným lesem bukovým, od věkovitých bačů — velikánů, jichž vrcholů sotva dohlédnouti možno, až po mladé, svižné kmeny, podobné bystrým šuhajům, a dále ku drobnému křoví a holým pařezům, které se z daleka podobají stádu ulehnuvších krav.

Pravá strana, jejíž vrcholy tvoří hranici moravsko-uherskou, je vyšší a mohutnější; levá má pěknější záhyby a malebnější skupiny lesní. Středem na dně údolí kroutí se švitorný potok svěží loukou a vede až k „rybníčkům“, v nichž pramení.

Druhá dvě ramena toho údolí — trojáka vyhlížejí jako umělý anglický park. A vskutku byly upraveny kterýmsi majitelem těchto lesů, zamilovaným do zdejších půvabů. Pravý díl tvořen ze dvou částí.

V dolní, bezprostředně k domku ústící, stojí veliká, kulatá besídka, vyložená korou a mechem, a v ní na celé prostoře obrovitý stůl s křesly z haluzí kolem do kola. Na blízku ještě několik jiných besídek, spojených drobnými, upravenými cestičkami s můstky a lávkami. Ale vše jest již dávno zanedbáno, a ponecháno jsouc vlivu živlů, pozbývá dojmu strojenosti. Křoví zachycuje se volně, kde se mu líbí, a v samé besídce v půdě kdysi upěchované pučí tráva a rostou sedmikrásky. Kolem do výše stoupají borovice a něžné modříny.

Horní část počíná umělou terasou z kamení, porostlou břečťanem a kapradinami, po níž se řítí pramen, odtékající z rybníka. A nahoře — dlouhá plocha vodní, vnikající až hluboko do hor, obklopena s obou stran březovým hájem.

Poslední, levé rameno údolí skládá se z několika terasovitých stupňů, z nichž předposlední zaplňuje opět malý rybník, a nejhořejší je velikým kobercem nejhebčí trávy, jakého si jen může srdce přáti, a kolem do půlkruhu stojí hradba vysokých borovic.

Sem přišel Vladislav naposledy — a byl též nejvíce unesen. Nad prvním rybníčkem otvírala se čarokrásná vyhlídka do dáli netušené. Dole, jako hlazená deska stříbra, klidná a ozářená vodní pláň, nad ní trochu zdivočilý park březový, zakončený ve výši lesklou stěnou bukovou. A daleko, daleko za tím holý vrch, pokrytý bujnými pastvinami' se skupinami dřevěných bud na seno, a ještě výš lehounká stříž mlhová . .

Zde se Vladislav léčil.

* * *

Je měsíčná, vonná noc. Velebná a hluboká, plná divných tajů. Člověk bloudě jí, očekává stále něco neobyčejného, velkého.

Hvězd je na blankytu, až přechází zrak! — Vladislav nazírá v jejich mihotavý třpyt, leže na trávníku a opřen o kmen březový.

Hle, jak šplouná příjemně voda, padající s kamene na kámen! .. Tisíce kapek se roztříští, rozplyne, zmizí — —, však proud neustává, jeť nad vodopádem ještě celá spousta vod, než ta se vyčerpá! — — Je to jako s radostmi života. Kolik jich prožito, promarněno a zapomenuto. A přece stále nové se pramení ze zdroje, jejž zoveme žitím.

Vladislav počíná cítiti, že se mýlil sám v sobě. Dnes by nedovedl pohlížeti s takovými obavami do budoucna, jako činil ještě nedávno.

Vdechnul hluboce vonné zápachy lesa, jako by se chtěl přesvědčiti, že jej opravdu nepíchne na prsou, že neucítí tíže, žádného náhlého strachu, jako druhdy. — Neucítil. — —

V tom ozvala se z temného houští nad vodou čarovná píseň slavíkova. Vladislav jí naslouchal a srdce jeho ztápělo se pozvolna v jakési sladkobolné city .... Náhle zamihla se jeho duchem jako v mlze bílá cesta, stará topolová alej .... Zaplašil mlhavou tu vidinu máchnutím ruky a znovu zadíval se klidně na hvězdnatou oblohu.

* * *

Jindy stal se Vladislav svědkem neurvalé, divoce krásné horské bouře.

Ač neuplynuly ještě hodiny ranní, byl vzduch horkem přesycený. Jehličí vonělo těžce a nedávalo skoro žádného chladu. Však ani v bukovém loubí nebylo lze najíti před dusnem útulku. Místo švitorných hlasů ptactva ozývalo se pouze nesmělé tikání a cvrlikání. Ostatek panoval v lese klid skoro hrobový. Pouze osamělé rány sekery jej rušily.

Slunce zdálo se viseti nad samou zemí. Nebe bylo do sina; zastíralyť je vrstvy šedivých par, stoupajících od země.

Vladislav byl si vyšel procházkou do vrchu, ale stoupání v úmorném vedru brzo se mu znechutilo. — Ulehnul do stínu a zamhouřil oči.

Temné dunění, ozývající se lesem, napřed v dlouhých přestávkách, potom v kratších a kratších, přimělo jej k rychlému návratu.

Začalo se pojednou tmíti. Slunce zmizelo za černým závojem mraků, které se rozprostřely po celé obloze. — Zahučelo několik ran, odněkud z hluboka, a vítr stával se prudším. Již i krůpěj veliká padla Vladislavovi zrovna na ruku.

V čas ještě dostihnul svého domku.

Vzduch se naplnil náhle svěžím ozonem. Blesk skoro neustával, a rány hromu ozývaly se s ohlušujícím rachotem, buzeným steronásobnou ozvěnou. Lijavec spustil se v silných proudech.

Do dveří vskočil náhle promoklý Slovák. Byl oděn velmi chudobně; v ruce svíral sekeru. Rubal hajnému suché a polámané větve, a doufal, že se skryje pod stromem; nebylo možno vydržeti.

Mlčeli oba, jsouce uneseni velkolepostí bouře. Slovák se požehnal při každé ráně a něco zašeptal; pak pokaždé vyjasnil obličej, jakoby měl radosť z té krásy. Vladislav si jej prohlížel. Byl bez kabátu; košile a kalhoty byly z režného plátna, na plecích vesta z bílé houně; na nohou měl opánky z kusu tvrdé kůže, připevněné provázky. Široký klobouk byl zcela promaštěný. Z pod něho draly se dlouhé, husté vlasy. Postavy byl menší, zavalité, jak se zdálo velmi pružné. Tvář, delší čas neholená, byla výrazná, s jakýmsi nádechem zádumčivosti.

Když bouře poněkud ustávala, dali se do hovoru. Vladislav čekal nesmělosť a poníženosť, než neshledal jí. Mužík mluvil zcela nenuceně, pomalu a vážně. Vyptával se Vladislava po světě. Jak se tam lid „nosí“, a jak daleko je až do Prahy. Řekl mu, že alespoň desetkrát tak daleko jako do Hradiště. Slovák kroutil nedůvěřivě hlavou a usmíval se. Myslil si asi, že je to pořádná lež!

Jakmile déšť ustál, pozdravil Vladislava a odešel po své práci.

Vladislavovi zdálo se, že zůstalo po něm v jizbě něco zvláštního. Jakýsi neobyčejný klid, spokojenosť, mírnosť, jaká vála z mužíkova zjevu, přešla i v jeho hruď. (Dokončení.)

Sestře Kleméně.

(Báseň v próse.)

Hledím do temna. Sním . . .

Pojď, a do mého se opět ponoř sna! Pojď, již dávno tomu tak, co naposled jsme spolu dlely. — To bylo v smavé Italii. Jaro bylo a nad námi se klenul azur nebes. My hovořily spolu o sladké vlasti a temné stíny kladly se na naše skráně. — Odkvetlo jaro a znovu rozpučelo a odkvetlo zas . . . a ty se nevracíš?

. . . . Ach, stále hledím na černou skálu tam daleko za mořem! . .

Duje vítr, les šumí, vlna lká!

Pojď, a sladkou hudbou hlasu svého opět ke mně promluv! Pojď ať políbím tě na tvůj černý vlas a pohroužím se ve tvůj temný zrak. Pojď již, a tesknou píseň zapěj mi, již's sama tak milovala. Ty mlčíš? Ty se odvracíš? Viz mé hořké slzy!

. . . Ach, hledím na černou skálu, hledím na smutný hrob za mořem dalekým . . .

Skláníš se ke mně? Co šepceš mi?

Neduj již větře, lese nešum, vlno nelkej víc! Já naslouchám . . .

„Jsem klid, jsem harmonie. Žiji květů vůní, barvou červánků, žárem slunce, jasem hvězd, šerem noci; jsem tichem samoty, šeptem vánku, zpěvem ptactva, rykem bouře; jsem dechem jara. Jsem částí všehomíru: jsem klid, jsem harmonie.“

Zaduněl vítr, zašuměl les, zalkala vlna. A na temnu nebes, jedna po druhé, hvězda zasvítá, zazáří, zaniká . . .

Lidé říkají, že's zemřela. Ty však žiješ, z těžkého sna žití probuzena, životem odvěkým, věčným! *Marie Kalašova*

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech.**

(Pokračování.)

Pohled překvapený v líc Živsovu Bohdan obrátil
a z jeho tváře nyní v ráz ostych a rozpaky prchly.

Václav, z dum se vybrav, poklidněji dále promlouval:
„Leknín v tůni žití! Tenť obraz lásky jinošské.
Nad kalnou hlubinou, nad rmutným ve spodu bahnem
výší volně plynouc, rozkvétá čisté a krásně
a v zemi nestálým jen lehce zakotvena poutem,
vzdálena bláta břehů, zkad chodcovo rámě dotěrné
vnad nedosáhne jejích, sama sen svůj luzně upřádá . . .
Již mi promiňte tudíž nevhodné zvídky a žerty

a zdráv buďte zatím! Již čas mám dáti se nazpět.
Šťastně rybařte vy dál!“
Ruku k rozchodu mládci podával.
Ten ji upřímně stisk’, leč váhavě takto se ozval:
„Obtížným-li není můj průvod, laskavě přejte,
bych směl dále borem kus krátký s vámi se bráti;
skončenť dnes rybolov, čas k toulce mi ještě vybývá“.

Václav s díky přijal. Nad jeskyni lehce vylezli
na skalní vrcholek; pak rovnou kráčeli stezkou,
ježto lesem krásným v mechu kyprém k Čenkovu vedla.

Čas nějaký zadumán k řeči Bohdan zřejmě se chystal,
až posléze hovor znovu zapřeď’, chvilkami vázna:
„Vyznat upřímně musím: Včera jak jsem prvně uhlédal
v zahradě farní vás, hned k vám jsem důvěru cítil
a dnešní vaše řeč jen víc ji upevnila ve mně.
Nikdo tu širo není, s nímž moh’ bych sdíleti volně,
co v mé skráni hoří, co v srdci se bouřně ozývá;
zde v tom koutě hluchém, vhodné postrádaje družby,
jsem padlý studiós a zbrklý pouze mladíček,
jenž zpovědí takovou leda smích neb důtku by vyzval.“

„Aj, duch v poušti čiré všednosti nehodně zapadlý,“
Václav poznamenal: „leč nemněte z úsměvu mého,
že chci upřímnosť též úštipkem nízce oplácet.
Mysli promiňte staré, jíž zbortila bouře životní
prismata kouzelná, v nichž svět se magicky jevívá
obraznosti mladé; ta pak arci nadarmo hledává
ve blízkém okolí, kam prostý pohled upírá,
obraz krásy oné, fantasma to zářivě pestré,
jež z niv četby zlatých, z básnických čerpala lícní,
neb z duhových vláken snů vlastních lehce upředla.
Pak zří pustinu jen, všednosti kolem se hrozívá
a mní, že svět onen luzný kdes v dáli tají se.
Však toť pouze přelud, jenž člověka stále provází:
k jižní palmě sever, jih touží k sosně severní,
měšťák z tísně ulic po klidném venkovu práhne,
rolník v povzdechu sní o městském víru a lesku —
krás všude možno nalézt, jen v barvě a způsobě různé;
však divný vděk onen, duši mládeže vábně zovoucí,
marno je, marno hledat z kraje do kraje po světě širém,
neb jej mládce chová ve vlastní útrobě pouze.
Zrak vystřízlivělý sice leckde i krásu nalézá
ve světě zevnějším, kde všednosť jen zřelo mládí;
leč bájný svět onen, jenž v útrobě mládeži září
a své lesky vrhá též na zjevy leckdy okolní —
tenť ach! bledne časem v sestárlém ňadru a hasne!

A zpět bych vyměnil věru rád ty krásy přeludné
za zkušenosť stáří, již teď vám nudně tu kážu.“

„Vždyť stár nejste, pane; v sil mužných rozkvetu krásném
máte poledne žití,“ odpírá horlivě Bohdan.
„Svět vám jistě jeví krás dosti a volna je cesta,
silno je páže také, by tužeb svých cíle dosáhlo.
Horší sudba je má: Jsem zaklet v obzoru těsném
a mrzkých stero pout moje do prachu křídla uklání:
Nemněte, že vzhlédám k leskům kams v dálku šalebným:
O nikoli! V dole tom skromném jest prostoru dosti
pro sny a tužby moje. Mne těší jeho příroda krásná,
lid v něm s části také, a chtěl bych věčně tu žíti,
by splnění jedné tu zkvetlo mi tužby horoucí,
ježto nadarmo však mým zmítá bouřlivě nitrem —“

„Aj přec uhodnul jsem. Toť lásky je touha zajisté
k víle jakés v dole tom“, dí v odmlčení jeho Živsa.

„Nuž, neztajím ničeho, svou hruď vám všecku otevru.
Ret váš za mne mluvil. Mne vskutku okouzlila dívka,
prostý venkova květ, však pro mne by na světě šírém
královských i sadů nejkrasší růže zatemnil.“

„Ó znám krásu jeho, květ v pravdě to lásky je hodný“ —

„Jak? Že známo je vám, co z mých úst na světě nikdo
až doposud nezaslech“? Vzhleď k Živsovi v úžasu Bohdan.

„Těžka není hádanka taká“, vece v úsměvu Živsa;
leč nucený trochu byl ten smích, v čelo stín se uhostil.
„Blízko je farní sad. Tam sladká často rusalka
nad potokem bloudí, vrbovím rozkošně se míhá —“

Jun zachvěl se a líc jemu temná pokryla červeň.
Chvíli mlčel, hlavu chýle na hruď; pak v povzdechu vyznal:
„Znáte tajemství mé. Ano, k té moje srdce zaplálo.
Avšak bláhovo jest k ní toužný vznášeti pohled:
statkem sic ni rodem nad skromný kruh se nevýší,
leč spanilosti její kyne slibná sňatku vyhlídka.
Já pak — nic, věru nic nejsem. Žák se školy sešlý,
bez vyhlídky jaké v onačejší záhy budoucnost.
Venkované bodří, jichž nudné pásmo životní
ve všedních lopotách v roli, dílně neb obchodu míjí
a v besedách hospod čadivých při džbánku a kartách,
v úsměvu soustrastném zří na mne co na ztraceného,
jenž s cílem se minul života, chléb marně pojídá
a v zmatené hlavě má divné fantómy měsíčné.
Sám strýc ve mně vidí jen děcko dosud nerozumné,

leckdy mě peskuje též, mé povzlety žertem ubíjí —
Snášet všecko musím, živořímť z jeho podpory pouze.
Zbožná pak jeho choť zas často mi jemně vyčítá,
že jsem státi se moh' posvátné služby čekancem —
jakž by uvítala mě v důstojné říze alumna!
Takto mi den za dnem plyne v odvislosti nehodné
a zraku nikde naděj' nesvítá v temnu budoucna.“

„Věřte, nechápu nijak,“ vece Václav, „proč se trudíte
chmurnou beznadějí. Jste v krásné vesně mladosti,
zdráv a silen. Jen vůle stačí váš zjasniti obzor.
Práce chopit se jenom, dobu námah snášeti krátkou,
než podaří se dobýt pevného si ve světě místa,
jež by umožnilo vám, splnění své touhy nalézti —
A třeba dél potrvá ten zápol práce a péče,
Ludmila mláda je též, leta počká stále a věrně
a vděk lásky její osladí vám zápasy trudné.“

„Ó kdyby láska její v mou zářila dráhu životní,
pak bych statně se dral trninou, přes pouště a skály
za hvězdou spanilou . . “
„Snad vás tedy dívka zamítla?“

„Ját jí neprojevil slovy lásku a žádati váhám
za slovo rozhodné; vždy hrdlo mi súžuje bázeň,
že zlou předtuchu mou ‚Ne!‘ zjistí navždy osudné.
Neb sobě teskně pravím, že stokrát z pohledu mého,
ze skutků všelikých mou vášeň mohla vyčísti —
leč zrak vezdy její tak prostě a klidně hledívá
v líc moji toužebnou, v laškovném úsměvu vezdy
se mnou žerty tropí, jak byl bych k zábavě pouze
vhodný zjev nebohý, směšný, a vskutku bojím se,
že v moje vyznání jen smíchem cinkla by hlasným.“

„Přátelskou radu jen v tom přijměte, dím-li upřímně:
mlád jste dosud, zkušenosti malé v té záhadě máte,
jíž jest dívky bytosť, ta sladká sfinga tajemná;
těžko je pravdivě číst v tom úsměvu, pohledu ženském,
jenž tak často maní oko mýlí nejzkušenější.
Ó vám ještě život vnitřní v pelu netknutě čistém
zářivě rozkvétá. Tam lásky se rozvilo poupě
v útaji rozkošném; ven v drsnou ještě skutečnost
vděk nevyneslo libý. Jen v úkrytu ňáder upřádá
snů svých ráje blahé, k nim strasť i nejednu si bájí.
Věřte mi: nejsladší jest právě ta láska niterná
s jasnem svým i mrakem; z ní šeř jen zůstane matná,
když z hrudi vypne se ven, když skutkem vyspěje touha.“

(Pokračování.)

* * *

Z východní Afriky.

Časová črta.

II.

Povaha předmětu vyžaduje, abychom nyní uvedli řadu podrobných dat, kteráž arci v každém větším (novém) zeměpisném díle se nalézají, ale při pojednání o německé výpravě do Východní Afriky skoro ani obejíti se nedají. Čtenářové nemívají rádi, když se ohledně zeměpisných, národopisných, obchodních a jiných vědomostí odkazují na cizojazyčné prameny, a mají konečně právo žádati, aby se jim při pojednáních tohoto druhu aspoň stručně opakovalo, co vědou a zkušeností bylo zjištěno. Než tedy o předmětu svém dále pojednáme, dovolíme si uvésti tyto detaily a cifry.

Zanzibarem (dříve Zanguebar) nazývá se východo-africké pobřeží od mysu Delgada na sever až k městu Makdežů. Pobřeží toto náleželo až do příchodu Němcův, aspoň dle jména, k říši zanzibarského sultána, jehož vlastní državou jsou ostrovy Zanzibar, Pemba a Monfea u řečeného pobřeží ležící.

Ono pobřeží jest úzká, plochá, ponejvíce močálovitá aneb písečná, z naplavenin utvořená rovina, za kterouž se směrem k nitru pevniny stupňovitě zvedá několik dosti vysokých pohoří. Korálové ostrůvky a skaliska téhož složení vinou se podél celého pobřeží a ztěžují nemálo přistávání lodí. Několik krátkých řek vlévá se tu do moře.

Hlubší části zanzibarského (také suahelského) pobřeží mají totéž ponebí, jako tropická Afrika; nesmírná parna a otravné výpary bařin činí tam nezvyklému cizinci pobyt nepříjemným a nezdravým. Klima toto zná jenom dvě roční počasí: suché a deštivé. Kdy počasí tato nastávají, jak dlouho trvají a kdy končí, závisí docela na periodických větrech čili monsunech; severní, přes indický okean proudící monsun přináší počasí deštivé, kdežto přes suché vysočiny vnitřní Afriky vanoucí jihozápadní monsun sucho působí. Deštivé počasí spadá v dobu od měsíce března do května a pak zase od září do října.

Půda pobřežních rovin východoafrických, pokud není močálovitá nebo docela písečná, jest nad míru úrodná, hustými tropickými lesy porostlá a rodí všeliké druhy známých afrických rostlin a plodin. Kadidlo, myrha, ambra, ebenové dřevo a všeho druhu koření se odtud hojně vyvážejí. Však nejdůležitějším zbožím, se kterýmž se také největší obchody dějí, jsou slonová kosť a kopál, kterýž se obyčejně z pobřežního písku vykopává.

Z domorodého obyvatelstva jsou tu nejčetnějším národem Suaheliové, kteří v držení mají celý vlastní pobřežní pruh. Suaheliové jsou černoši a žijí pod vlastními pohlaváry aneb uznávají za své panovníky arabská knížata. Kromě domorodých kmenů nalézá se, zejména v přístavních městech a v obchodních stanicích na břehu, mnoho Arabů, jejich potomků a od těchto pocházejících míšenců.

Historická paměť o Zanzibaru sahá do 10. století, neboť je známo, že tam Arabové tou dobou již kolonie zřizovali. Když pak Vasco de Gama roku 1498 na zanzibarském pobřeží přistál, nalezl tam již bohatá pevně vystavěná města, jež velmi čilý a silný zámořský obchod vedla, zejména s Indií. Na počátku šestnáctého století uznalo mohamedánské obyvatelstvo ostrova Zanzibaru portugalskou nadvládu, načež Portugalci protější pobřežní města brannou mocí zabrali, obsadili a o všechen obchod připravili. Ku konci sedmnáctého století ztratili Portugalci všechny své državy na sever od Mozambiku ležící; těchto zmocnil se tehdejší

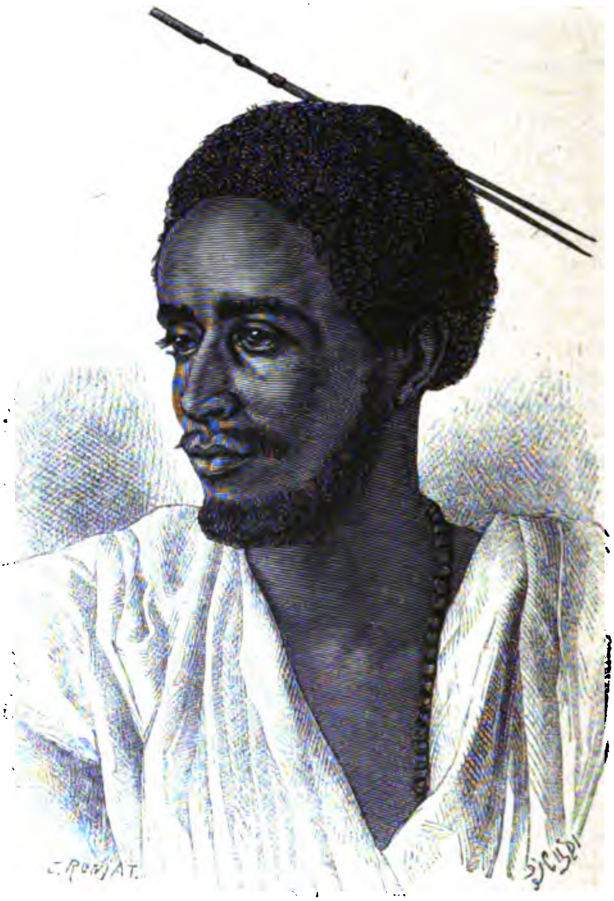

Náčelník ze zanzibarského pobřeží.

vladař (imam) z Maskatu v Arabii, pod jehož vrchní vládou země od té doby zůstala, tvoříc při tom celou řadu menších států. Teprve r. 1856 prohlásil se levoboček imama Maskatského, Said Medžid, za nezávislého sultána Zanzibaru. Said Medžid zemřel r. 1870 a od té doby je sultánem Zanzibarským jeho mladší bratr Bargaš ben Said.

Nejživější obchodní spojení má Zanzibar, ostrov i příslušné k němu pobřeží, s Arabií a Indií. Zanzibarský sultanát je státem velmi problematické povahy, jehož právu ani německá diplomacie dosud nebyla s to porozumět. Sultán Bargaš ben Said je místy skutečným, absolutním potentátem, místy pouhým guvernérem a místy docela jenom titulárním čili čestným knížetem. Hlavními jeho důchody byly a jsou dosud cla, tou dobou — dolíčeným již způsobem — německé východo-africké společnosti pronajatá. Sultán Bargaš má na ostrově Zanzibaru také svou armádu, kteráž ze 14 setnin vojska a nepravidelných žoldnéřů pozůstává a celkem 1400 mužů čítá. Ba neschází ani tělesná stráž čili garda 50 mužů, a loďstvo sultánovo čítá jednu korvetu s dvacíti a několika děly a tři vlečné parníky.

Ostrov Zanzibar je kmenem, jádrem a největším i nejdůležitějším článkem tohoto zvláštního státu. Má plochu 1590 čtver. kilom., skoro všude velmi úrodnou půdu a výtečný přístav, který se považuje za hlavní tržiště ve východní Africe. Od africké pevniny je ostrov oddělen hlubokým, četnými ostrůvky prostouplým mořským průplavem. Terrén ostrova stoupá, od břehů počínaje, zvolna až do 150 metrů; svahy jeho vysočin a vrchů jsou porostlé hřebíčkovými keři a pomerančníky; na plochých dnech údolí pěstují se a rostou bujně: rýže, cukrová třtina, maniok, džovary (Holcus Sorghum), durrha, bavlník, indigo, sesam, kukuřice, muškátové stromy, datlové palmy, červený pepř, kokosníky, banány, ananasy, bataty a jiné tropické rostliny a ovocné stromy.

Obyvatelstvo ostrova páčí se na 200.000 lidí a pozůstává z Arabů, svobodných černochů a černošských otroků, kterých je celá třetina lidu. Téměř všechno velké jmění na ostrově je soustředěno v rukou usedlých zde indických kupců, mohamedánů a budhistů, kterých je celkem asi sedm tisíc.

Město Zanzibar, residence sultána Bargaše, nalézá se na té straně ostrova, kteráž k africké pevnině obrácena jest, prostírá se na břehu a poskytuje z mořské strany obraz velmi poutavý. Jest to vůbec největší město na východním pobřeží Afriky. Obyvatelstva čítá sultánova residence asi 80.000 a jest sídlem konsulů: francouzského, anglického, rakouského, amerického, německého, belgického a portugalského, jakož i několika velkých obchodních firem francouzských, amerických, anglických a německých.

Hlavními předměty vývozu jsou slonovina, orseille, sesam, kopál, kaučuk a kůže; dovážejí pak se tam nejvíce skleněné nádobí, zrcadla, perly, bavlněné a rukodílné zboží, zbraně, dráty a věci kovové. Průměrná cena dováženého tam zboží páčí se na 12 millionů, průměrná cena vývozu na 8 millionů zlatých.

Ještě na počátku tohoto století stálo na místě nynějšího hlavního města ostrova Zanzibaru jenom několik černošských chatrčí kolem hlině-

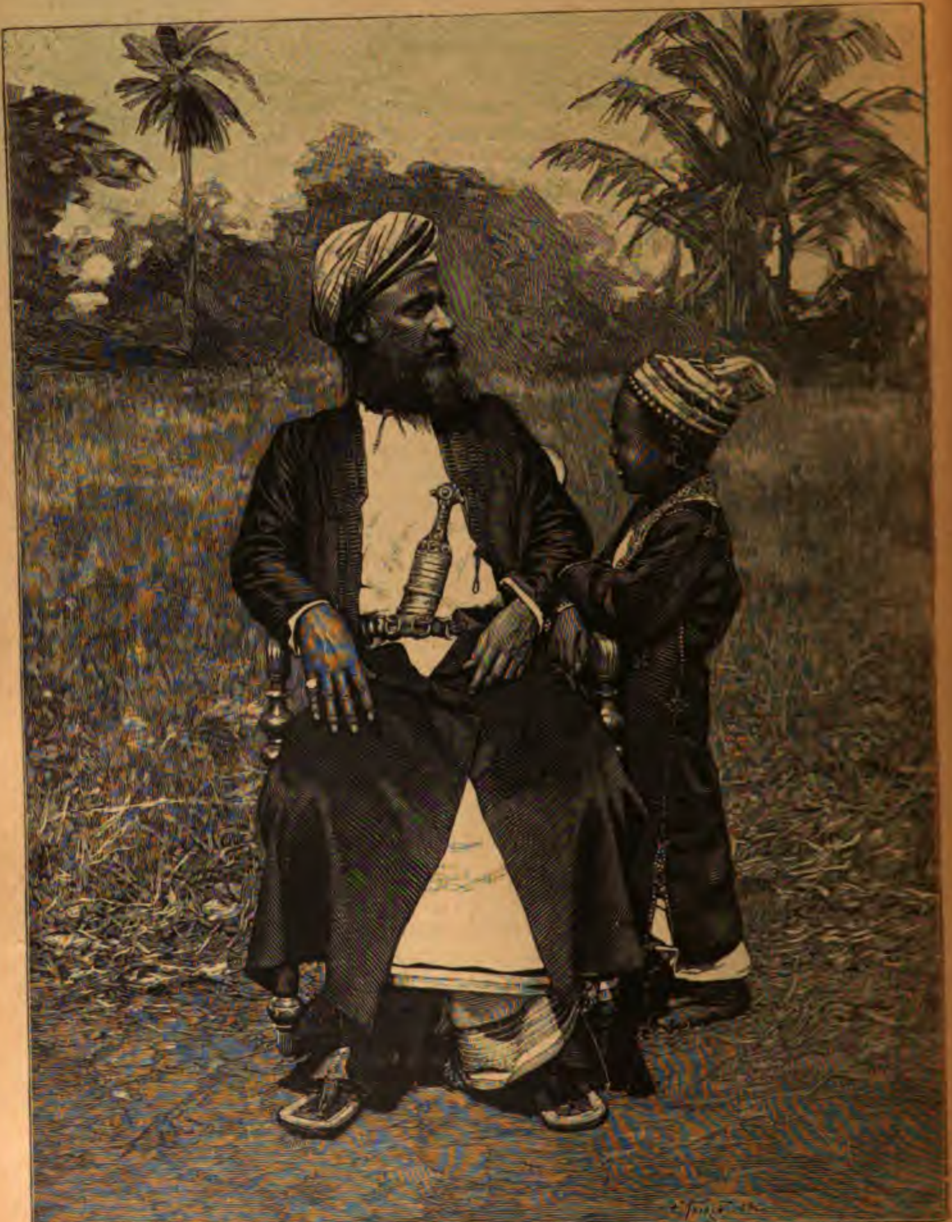

Bohatý plantážník z ostrova Zanzibaru.

ného hradu; v polovici tohoto století bylo tam už pět kupeckých skladišť a nyní čítá město Zanzibar přes tři tisíce pevných domů. Jaký bude asi jeho další rozkvět a osud, nelze určitě předvídat; avšak znalci koloniálních poměrů afrických prorokují mu na každý spůsob budoucnost skvělou. Neboť udrží-li se Němci trvale na protějším pobřeží a ovládnou-li skutečně celé „svoje“ východoafrické území, stane se Zanzibar časem jistě městem německým, to jest Německu podrobeným a bude pak ovšem dále vzkvétati jakožto sídlo a hlavní emporium velké německé kolonie; neudrží-li se však Němci na pevnině, zůstane Zanzibar, čím dosud byl a nemaje konkurence, bude jakožto hlavní tržiště východoafrické přirozenou měrou stále vzrůstati i ustavičně bohatnout.

Václav Dřiza.

Národní divadlo a jeho krise.

Napsal **dr. Servác Heller.**

Dobou poslední mluvilo se ve vlasteneckých kruzích horlivě a mluví se tu a tam dosud o krisi, jíž prý Národní divadlo naše prodělává. Řeči a slechy tohoto druhu nejsou u nás žádnou vzácností, nýbrž opakují se v jistých přestávkách s pravidelností, kteráž opravdového přítele Národního divadla zaráží a k přemýšlení vybízí.

Aparát Národního divadla pracuje sice docela pravidelně a — jak se zdá — i klidně, avšak nemají snad ony slechy přece pravdu, neprodělává náš jediný velký dramatický ústav skutečně vnitřní nějakou, pečlivě tlumenou a na venek tajenou tíseň, kteráž by za jistých okolností propuknouti a katastrofu spůsobiti mohla?

Veřejnosť přeje si k této otázce, jež sama sebou se vnucuje, co možná jasné a určité odpovědi, ale té se jí odnikud nedostává. Pokusme se tedy o ni zde.

Ostré, akutní krise v obecném toho slova smyslu v Národním divadle tou dobou není; avšak proto přece prodělává Národní divadlo vážnou krisi latentní čili plouživou a touto jeho krisí jest nehotovosť.

Nehotovosť?! podiví se mnohý z vážených čtenářů. Ano, nehotovosť! Naše Národní divadlo není ještě hotovo, ba ono není ještě ani pevně založeno. Nemluvím tu o Národním divadle jakožto budově, nýbrž o ústavě, kterýž v imposantní budově na našem vltavském nábřeží umístěn jest. Lze ovšem říci, že ani tato budova, ačkoli nedávno již závěrečný kámen v ní zasadili, docela hotova není, neboť scházejí dosud bronzové trigy na hlavním průčelí, scházejí definitivní malé i velké kandelábry u divadelní budovy, zbývá ještě naléhavé již přeložení parních kotlů a celé strojírny pro elektrické osvětlení z divadla na vhodnější místo — na Žofín — a jiné podobné práce a opravy. Však proto přece považujeme dílo budovy za ukončené a dovršené.

Jinak jest ale s Národním divadlem jakožto ústavem. O budovu jest postaráno, neboť náleží zemi, kteráž o ni pečovati musí aspoň měrou takovou, jakou pečuje o jiné budovy zemské, avšak o divadlo jakožto ústav, ačkoli se také nazývá královským zemským divadlem, země nepečuje. Země přestává na tom, že dává divadlu jistou roční podporu čili subvenci, že právo provozování her v Národním divadle každých šest let — po případě i častěji — některému podnikateli zadává a nad vedením divadla vrchní, zem k ničemu nezavazující, dozor koná. Tím jest zemská péče o naše zemské divadlo vyčerpána. Kdyby se stalo, že by podnikatel buď vlastní vinou anebo pro nepřízeň okolností (prostě řečeno: pro nedostatečnou návštěvu) provozování her zastaviti musil, upokojí země své svědomí tím, že divadlo buď jinému podnikateli zadá, anebo prostě — zavře.

Oho! slyším už volati se všech stran, však nemohu si pomoci a musím setrvati na svém. Že by za jistých okolností i na zavření Národního divadla dojíti mohlo, ukážu následujícím dokladem. Podnikatelem her v Národním divadle jest — jak všeobecně známo — od mnoha let družstvo, a není tomu dávno, co divadelní družstvo se zemí novou smlouvu na šest let uzavříti mělo. Avšak objevilo se naprosto nemožným — členové družstva i vlastní správa divadla byli aspoň pevně o tom přesvědčeni — aby se smlouva za dřívějších podmínek obnovila, poněvadž se nádhernou, velkou a tudíž ku správě drahou budovou náklad na řízení divadla a provozování her velkolepě zvýšil. Když pak se družstvo nabídnutým malým přídavkem k roční zemské subvenci spokojiti nechtělo, bylo mu hrozeno, že zemský výbor Národní divadlo zavře, jestliže se družstvo nabídnutým podmínkám nepodrobí. Od hrozby ke skutku bývá arci někdy velmi daleko, avšak proč by se za jistých okolností takováto hrozba nemohla provésti? Vždyť jsou možny i případy, že by zemský výbor docela v právu byl, ba že by ústavu dočasným zavřením třeba i pomoci mohl; avšak — tážu se — jaké pak jest to založení národního a zemského ústavu, když takovéto skandalosní události a převraty v něm stále možny jsou ...... Konečně docíleno mezi obnoveným (na nové společenské smlouvě zřízeným) družstvem a zemským výborem dohodnutí, na jehož základě nyní hry v Národním divadle se provozují; avšak ihned po tom stala se zajímavá a naše poměry charakterisující událost: zemský výbor, uzavřev s obnoveným družstvem českého divadla novou (pro družstvo poněkud výhodnější) smlouvu, přidal z vlastní dobré vůle a munificence německému divadlu 12.000 k obvyklé roční subvenci, ačkoli měl soukromý, na výdělek pracující podnikatel německého divadla se zemským výborem pevnou smlouvu ještě na dalších osm let.

O Národní divadlo jakožto ústav stará se hlavně jeho podnikatel, nyní družstvo. Instituce divadelních družstev trvá u nás od roku 1866 a má svoje přátele i odpůrce. Otázku, jsou-li družstva při správě veřejného ústavu, jakým jest divadło, lepší než podnikatel jediný, kterýž je zároveň také ředitelem, zůstavím prozatím stranou; avšak musím již nyní připomenouti, že takovéto soukromé podnikatelské společnosti, kteréž sice vydělávati nechtí, ale také na velké doplácení odhodlány nejsou, skoro nikdy tolik společenského jmění nemají, aby mohly udržovati velká divadla, zejména když je aspoň do jisté míry udržovati mají na výši uměleckých ústavů.

Proto, nechť ohledneme se kamkoli po světě, všude shledáme, že se velká, umělecky držená a vedená divadla, zejmena divadla prvního řádu, udržují nikoliv jen svými pravidelnými příjmy z běžných představení, nýbrž mimořádnými subvencemi ze stálých, zabezpečených pramenů, čili určitěji řečeno, že všechna velká, na výši umění trvající divadla (až na nečetné výminky) vydržována jsou od panovnických dvorů, nebo od států, nebo od zemí aneb posléz od městských obcí, kteréž všechen a všeliký schodek uhražují, jenž ze žádaného uměleckého a skvělého vedení divadla vyplývá. Divadla, podporovaná společnostmi mecenášů, nemívají obyčejně dlouhého trvání a nikdy klidného života. Podívejme se na mimořádné prameny některých velkých divadel.

Operu vídeňskou, dvorní činohru vídeňskou, dvorní operu pešťskou a částečně i národní divadlo pešťské podporuje skvělou munificencí císař rakouský a král uherský, dávaje ročně na tyto ústavy přes 600.000 zl. Kromě toho jsou vydržovány oba pešťské ústavy ještě od země uherské. O dvorní divadla berlínská pečuje císař německý, o dvorní divadla ruská císař ruský; každý německý dvůr vydržuje svou operu a činohru. Velká opera pařížská má od státu roční subvence 800.000—1,000.000 fr. a ostatní francouzská divadla státní 200—300.000 franků, nehledě ani k tomu, že stát sám postavil jim budovy — velkou operu na př. nákladem 36,000.000 franků. Město Lyon dává svému divadlu na saisonu pouze pětiměsíčnou podporu 300.000 franků, město Milán svému prvnímu divadlu della Scala na stagionu pouze tříměsíční 200—300.000 lir, nehledě k mimořádným příplatkům se strany majitelů loží. Podobná podpora dává se od města Říma tamější opeře rovněž na pouhou stagionu. V Neapoli sestoupilo se vloni několik bohatých jednotlivců, kteří věnovali na udržení tamější opery pro dobu pětiměsíčnou více než 500.000 lir. V Německu není vůbec většího, skutečné umění pěstujícího divadla městského, které by nebylo vydržováno subvencemi mimořádnými. A přece i o divadlech, která takovýmto podporám jednotlivých měst se těší, docházejí časté zprávy, že podnikatelstva jejich byla materielně zničena. Pouze ta velká divadla udržují se stále bez pohromy, která jsou v úplné správě buď měst, nebo zemí, nebo panovnických dvorů.

Kdo historie velkých divadel evropských zná, nazve zajisté jakýmsi malým divem, že se naše Národní divadlo po celých téměř šest let udrželo beze vší skoro pohromy. O tom, zdali bylo by možno bývalo docíliti ještě větších příjmů, kdyby byla divadelní správa to neb ono ještě učinila aneb toho či onoho se vystříhala, zde mluviti nehodlám, poněvadž není účelem těchto řádků kritika dosavadního řízení Narodního divadla. Jisto a skoro obdivuhodno jest každým spůsobem, že za trvavších i trvajících poměrů v divadle i mimo divadlo, po všechna ta léta tolik peněz z běžných toliko představení se scházelo, že nenastala žádná krise a že divadelní pokladna aspoň to dělati mohla, co dosud dělá. Mnozí vlastenci, a sami někteří divadelní správy nehrubě vzdálení pánové po-

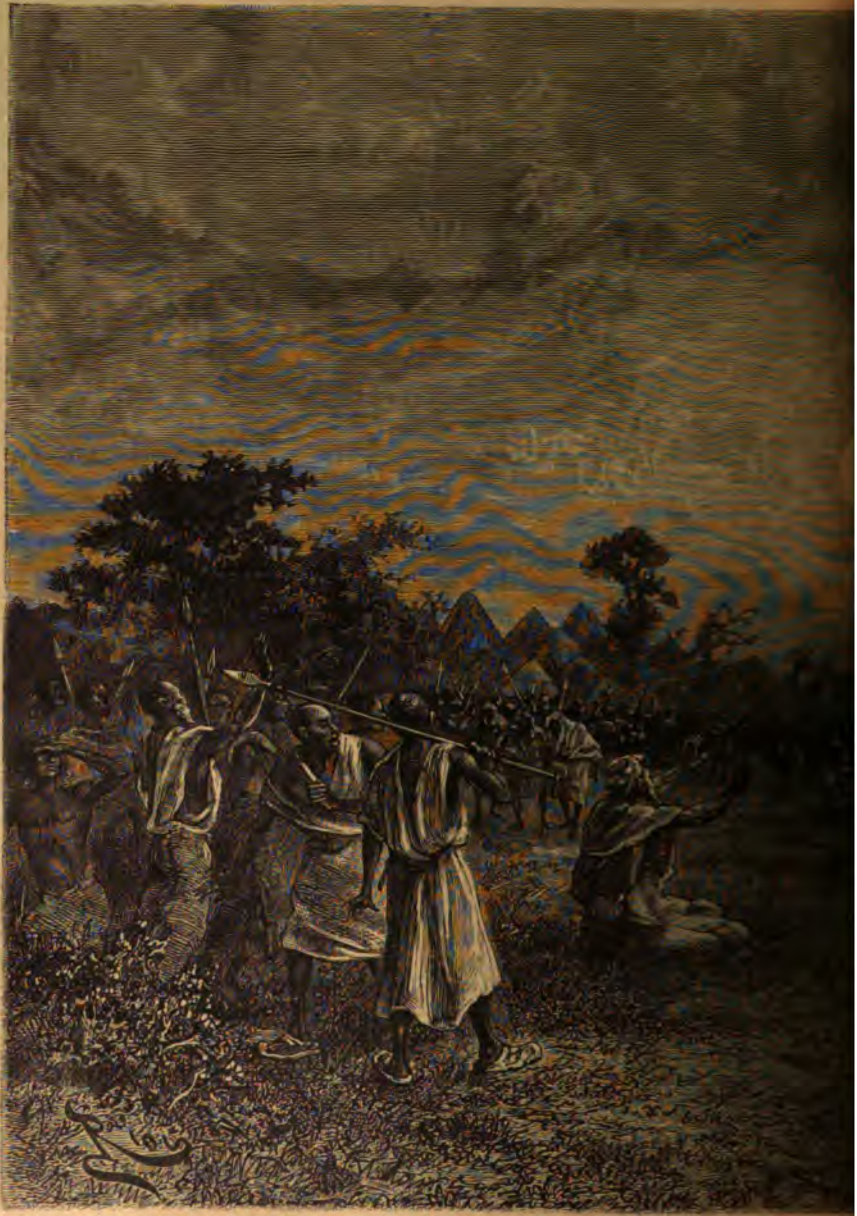

Postrach p

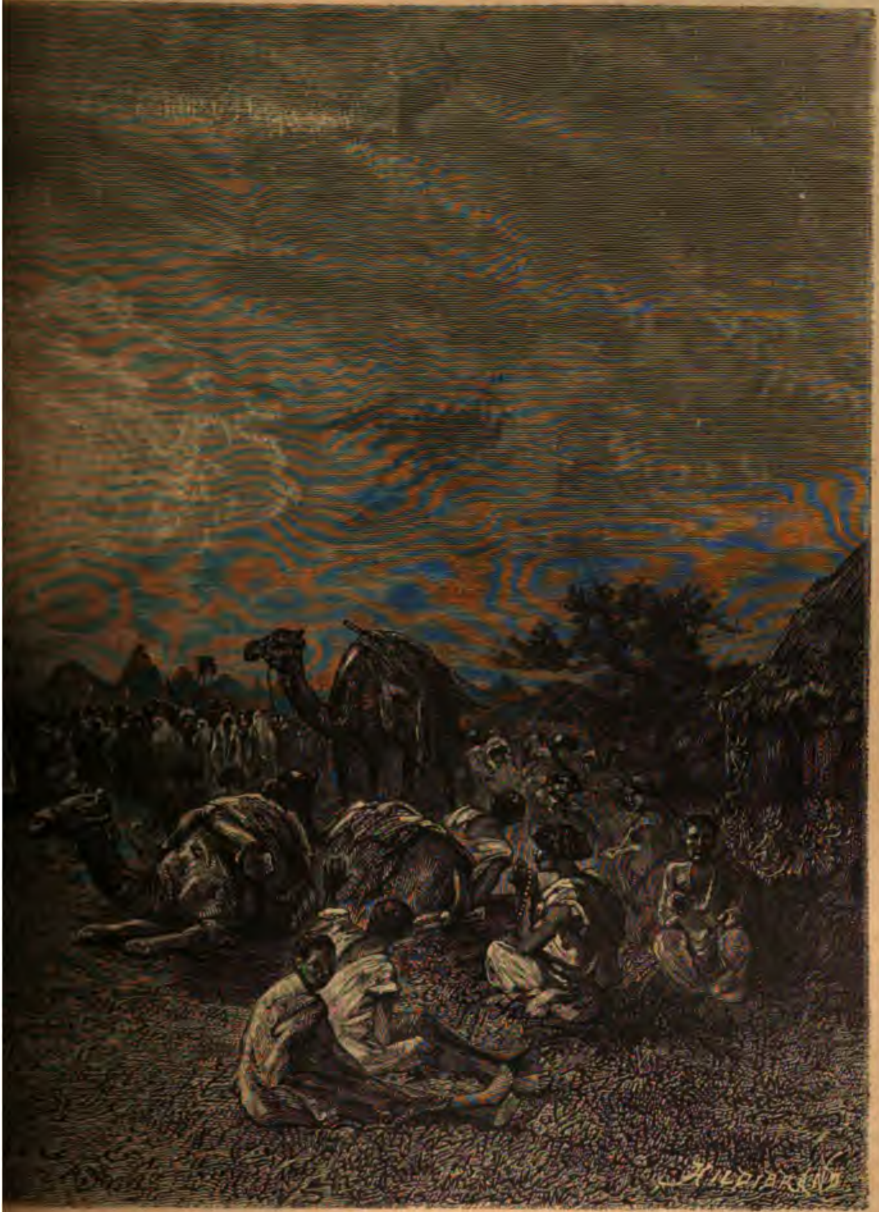

a sluncem.

chybovali krátce po opětném (druhém) otevření Národního divadla, že se ústav ten při obrovské režii své déle než rok udrží, a pověstným stalo se slovo ředitele německého divadla pražského, kterýž jda kolem stavby Národního divadla, stanul a ku svému průvodci pravil: „Zde bych chtěl býti ředitelem, ale jenom tři měsíce po otevření!“ Také byli v Praze pessimisté, kteří prorokovali, že se bude v Národním divadle německy — aspoň zpívat, to jest, že se bude musit česká opera s německou spojit a s touto pak ovšem také o budovu dělit.

Že se proroctví tohoto druhu ani různé ty obavy nesplnily, jest sice potěšitelno, avšak proto přec ještě nikoli důkazem, že by vše dobré bylo, jak jest a zejména že by Národní divadlo zůstati mělo v témž poměru či nepoměru k zemi a městu, ve kterémž se dosud nalezá. Národní divadlo udrželo se dosud a vydrželo vítězně všechnu konkurenci, avšak kde máme jistotu, že bude tak i dále vždycky? První léta nového divadla bývají nejtučnější a divadelní správa dosvědčí mi asi, že plynoucí rok nelze již nikterak nazývati tučným... Což kdyby přišla nyní léta hubená?

Avšak dejme tomu, že nepřijdou a že se bude moci Národní divadlo stále tak držeti, jako dosud — jest to snad stav idealní? Pravím, že nikoli! Ani v ohledu hmotném, ani v ohledu uměleckém. Co hmotné stránky se týče, koná sice pokladna podnikatelstva svou povinnost, ale bez starostí a námah to nejde. A také nemůže Národní divadlo ve finančním ohledu činiti vše, co by se právem od divadla takové velikosti a důležitosti žádati mohlo. Abych se jenom jedné věci dotekl: kolik výtečných sil (hlavně operních) musilo Národní divadlo nechat odejíti aneb vůbec hned od počátku cizině sloužiti jenom proto, že se správní rada družstva hned nemohla odhodlati k takové gáži, jakáž se silám těm nabízí nebo vyplácí jinde. A co může činit divadelní správa na povznesení původní produkce dramatické a operní? Ona má sice nejlepší vůli, avšak musí zůstaviti produkci náhodě, musí čekati, odhodlá-li se který spisovatel nebo skladatel k riskantní a také v případě nejlepšího zdaru jen málo výnosné práci pro divadlo. A pak: i při nejpevnějších zásadách musí divadelní správa z finančních ohledů činiti širším vrstvám obecenstva ústupky, kteréž uměleckému stanovisku zemského divadla na úkor jsou a divadlo mocně stlačují na úroveň místností pro pouhou zábavu, pro čirý divertissement. Avšak my, ačkoli nejsme nikterak nepřátely lehkých zábav, musíme přece žádati, aby Národní divadlo setrvalo na své umělecké výši, na kteréž jedině může přinášeti národu prospěch a posilu. Má-li však Národní divadlo na této výši setrvati a ještě k další dokonalosti spěti, musí míti pod sebou pevný základ, musí býti, jakožto ústav, samo v sobě skonsolidováno, musí nabýti co možná úplné stability, bez kteréž pravidelný a klidný rozvoj tak složitého a uměleckého ústavu nikterak není možný.

Jsem dalek toho, abych zneuznával, co dosavadní družstva pro jediné naše velké divadlo učinila a jakou oběť zejména přinesli pánové, ze kterýchž se nynější družstvo skládá. Při nedostatečné zemské subvenci musilo si jejich družstvo arci pilně hleděti stránky peněžní, to jest na jedné straně šetřiti a na druhé hojnějšího kasovního příjmu se domáhati; avšak pokud hledalo zisk, nehledalo ho pro sebe, nýbrž k tomu cíli, aby jej obrátilo na prospěch ústavu. Samo nevzalo, pokud vím, z Národního divadla ani krejcaru, ale dalo do bývalého prozatímného divadla přes 50.000 zlatých. Tyto peníze byly ovšem ztraceny dříve ještě, než nynější Národní divadlo se otevřelo. Pohltily je dílem přípravy k zamýšlenému prvnímu otevření Národního divadla r. 1881, dílem špatná doba od požáru Národního divadla do jeho konečného otevření. Ba před druhým otevřením r. 1883 bylo nutno — jak mne ujišťovali — spotřebovati ku přípravám pro Národní divadlo i část peněz předplatných, složených na první řadu her v Národním divadle, ačkoli již r. 1882 spotřebováno také 30.000 zlatých, darovaných tehdá od země českému divadlu jen proto, že byla stejná suma před tím darována k zachránění divadla německého.

Národní divadlo udrželo se navzdor tomu finančně dosud uspokojivě, k čemuž arci mocně přispěly zlaté časy divadelních vlaků, „Excelsioru“ a jiných výpravných her, kteréžto časy ovšem již minuly.

V dosavadním stavu Národního divadla jeví se povážlivými dvě okolnosti: předně, že Národní divadlo jakožto ústav nemá potřebné stability a pevnosti, a za druhé, že není zabezpečeno proti možným pohromám. V Národním divadle (jakožto ústavě) se všechno houpá a nic nejeví se definitivním, trvalým. Sama instituce družstva jest zřízení mimořádné, kromobyčejné, jenom jakási výpomoc z nouze, náhrada za něco lepšího, co dosud se nenašlo, tedy již celou svou povahou cosi prozatímného a nejistého. Družstvo může se každou chvíli rozejíti a ústav sobě samu zůstaviti; poněvadž pak ředitel ředitelem družstva jest a také všechny ostatní smlouvy (umělců, úřadníků a řemeslníků) jenom s družstvem uzavřeny jsou a na čas trvání družstva platí, může nastati každou chvíli v celém divadelním apparátě dissoluce, hotový rozvrat. To jest arci možné také při jednotlivém podnikateli, avšak právě proto vidíme, že žádné velké divadlo se soukromým podnikatelem trvale neprospívá a se nedrží, ačkoli má jednotné řízení a hospodářské vedení intelligentního, podnikavého jednotlivce, četné a velké výhody před mnohohlavou správou družstva, ve kteréž ředitel nemá nikdy té moci, autority a síly, kteréž potřebuje, aby ústav jenom dle svých intencí a dle svého programu vésti mohl.

Leč hlavní vadou jest, že není Národní divadlo proti možným pohromám zabezpečeno, a ono nebude proti nim zabezpečeno nikdy, dokud nebude pod správou veřejnou. Jaká pak mohla by to býti správa? Buď městská anebo zemská. Městská správa, i kdyby jí u nás lze bylo docíliti, není možna již proto, že Národní divadlo divadlem zemským jest a zůstati musí, a město Praha s úkolem pouhého družstva sotva by spokojiti se mohlo. Avšak velmi dobře jest možna přímá správa zemská, a tu dovolil bych si také odporučiti, aspoň jakožto projekt budoucnosti.

Zemskou správu Národního divadla představuji si tak, že by zemský výbor provozování her v Národním divadle nezadával již žádnému ani družstvu ani jednotlivci na jeho vlastní zisk a ztrátu, nýbrž že by převzal sám správu divadla jako každého jiného zemského ústavu, tak že by se všechny smlouvy herců, pěvců, hudebníků, strojníků atd. uzavíraly se zemským výborem, a že by ředitel, sekretář, dramaturg, kapelník a jiní stálí funkcionáři zemskými úředníky byli, jako jsou u některých dvorních divadel funkcionáři toho druhu úředníky císařskými nebo státními ..... Námitka, že by bylo příliš riskantním přijímati vynikající funkcionáře pro výkonnou službu uměleckou na doživotí, zde neplatí, neboť rozumí se samo sebou, že by se definitivně (t. j. do zemské služby) přijímaly jenom síly, které se již dokonale byly osvědčily v engagementu na dočasné smlouvy a že by se krom toho ještě oběma stranám vyhraditi mohlo pro jisté případy právo výpovědi.

Největším steskem všech přemýšlejících přátel Národního divadla jest, že není — jak už shora bylo řečeno — proti pohromám obyčejných, soukromých divadel zabezpečeno, ačkoli je divadlem zemským. Družstvo, kdyby nastaly pro kasu zlé časy, může se pojednou rozpadnouti, soukromý podnikatel může zbankrotovat, může nastati násilné přerušení her na neurčitou dobu — a co stane se pak s ensemblem výkonných sil? Ten se bezpochyby rozprchne a nový podnikatel bude musit sháněti nový. Neříkej nikdo, že jest planým strašákem, co tuto jenom v povšechné kontuře líčím — což neprodělalo již naše bývalé prozatímné divadlo několik podobných pohrom? A čím liší se nynější divadlo od tehdejšího? Jen budovou! Jinak zůstalo vše při staré organisaci a podstatě, a co tedy již nejednou dříve se stalo, může se státi znova, jen že by pohroma nynějšího velkého divadla také větší a citelnější byla, než byly těžké krise divadla prozatímného.

U velkých národů neznamená pád či úpadek jednoho divadla příliš mnoho: padne-li jedno, zůstane celá řada jiných. Avšak české Národní divadlo jest naším jediným velkým, uměleckým ústavem dramatickým, a těžká rána, kteráž by jej po případě stihla tím, že by nebylo při něm podnikatele, jenž by byl s to peněžně překonati dobu nepříznivou, mohla by našemu divadlu osudnou se státi a celou národní věc naši zle poškoditi. Družstvo, jež nyní podnikatelem her v Národním divadle jest, nemá asi, ba řekněme směle: nemá jistě fondů, kteréž by mu po ruce byly a předržení zlé doby možným učinily. A bude je míti družstvo jiné nebo jednotlivý podnikatel?

Soukromý podnikatel, ať družstvo, ať jednotlivec, nebude míti nikdy takovýchto fondů, jestli se mu neopatří odjinud, z nějakých mimořádných pramenů, jako jsou sbírky, hromadné subskripce, loterie atd., avšak na takovéto podniky není po mém soudu nyní ani pomyšlení. A proto nebude Národní divadlo — jakožto ústav — zabezpečeno, dokud nebude uvedeno ve správu veřejnou, zemskou.

A nyní ku hlavní námitce, kteráž se jistě bude činit! „Sněm nemůže uvaliti v nynější těžké době na poplatnictvo nových a snad velikých břemen,“ slyším už volati mnohé starostlivé členy našeho zemského parlamentu. Na to odpovídám: Nové břímě, jež by z převzetí Národního divadla do zemské správy zemi vyplynulo, nemůže býti žádným vážným strašákem. Vždyť vidíme, že se Národní divadlo v normálních dobách samo, svou vlastní silou drží a není pochybnosti, že příjmy jeho při dobrém artistickém vedení v zemské správě aspoň tytéž budou, jako nyní. Však pisatel těchto řádků jest přesvědčen, a všichni znalci divadelních věcí mi asi přisvědčí, že by české divadlo ve správě zemské v každém ohledu ještě lépe vedeno a řízeno býti mohlo, než možným jest nyní. Ba nerozpakuji se tvrdit, že by přímá zemská správa v nejednom ohledu i lacinější býti mohla, aniž by potřebovala přes míru spořiti. Důkaz k tomuto i onomu tvrzení nebyl by těžký, ale velmi obšírný, pročež od něho prozatím upouštím.

Kdyby tedy přímá zemská správa Národní divadlo jenom na tom stupni udržeti chtěla, na kterémž je drží dosavadní obratné řízení za podnikatelského družstva, nepotřebovala by se obávati pražádného schodku, neboť obecenstvo nechodí přece nyní do divadla k vůli družstvu a nepřestalo by tam potom chodit k vůli zemské správě. Jest pak očividno, že by i to bylo nemalým ziskem, poněvadž záleží především na tom, aby Národní divadlo proti pohromám bylo zabezpečeno a v tomto bezpečí klidně vyvíjeti a zdokonalovati se mohlo.

Bylo by ovšem žádoucno, aby země svou oběť na jediný dramatický ústav náš značně zvýšila, avšak brání-li takovémuto zvýšení na ten čas stav zemských financí, nechť zařídí se ekonomat v divadle tak, aby se s dosavadním příplatkem (roční subvencí) vystačilo a zvýšení nákladu nechť odloží se na lepší časy.

Ostatně přichází našemu návrhu na pomoc ještě jiná okolnost. Budova Národního divadla, jíž národ nákladem asi tří milionů zlatých pořídil, zdobí královské hlavní město Prahu, Národní divadlo osvěžuje, množí a povznáší svými hrami duchovní a společenský život naší metropole, ono vábí sem rodáky z celé vlasti a přispívá svým dílem k upoutání cizinců — zdaliž není tedy královské hlavní město povinno, přispívati také svou hřivnou na udržení této své chlouby? Namítne se mi, že by pak musila Praha totéž dávati divadlu německému. Kde pak to stojí psáno? Mnoho-li pak připlácí na př. město Brno na tamější zatímné Národní divadlo české? A co činí ostatní města německá pro své české menšiny?... Však připouštím, že musí býti Praha slušnější k Němcům, než jsou německá města k Čechům, avšak noblessa její může, aspoň co se divadla týče, přestati na prostém arithmetickém poměru. Němců je v Praze dvacet procent — nechť se tedy v poměru osmdesáti ku dvacíti oběma divadlům přispívá. Praha měla již příležitost, učiniti německému divadlu značný present, a příležitost taková naskytne se jí asi častěji, jsou tedy v tom ohledu zbytečny všechny starosti.

Po mém náhledu měla by Praha Národní divadlo považovati do jisté míry za divadlo městské a měla by jeho převzetí do zemské správy usnadniti nějakým, pro všechny časy závazným příspěvkem. Jest pravda: finance našeho hlavního města nejsou tou dobou skvělé, avšak ony se bohdá zlepší a něco by pro divadlo také ještě unesly. Na příklad mohla by se Praha zavázati, že bude ze své strojírny na Žofíně opatřovati Národní divadlo elektrickým světlem buď docela zadarmo anebo za mírnou toliko náhradu. To však zdá se mi nespravedlivým nepoměrem, když

Praha na Národní divadlo, kteréž přece jí nejvíce slouží, a v první řadě prospěch přináší, ničím nepřispívá. Zabezpečení Národního divadla jest zajisté pro Prahu velikou důležitostí a správa obce měla by tedy první k tomu pracovati, aby se skutkem stalo, k čemuž tyto řádky podnět dáti chtějí.

V Žiravce.

Národopisný obraz z haličské Rusi.

Nakreslil **František Řehoř.**

(Pokračování.)

Vešli jsme k Antkovi, jenž k nám docházel kolářovat a pro teď stal se nám známým nejznámějším. Žena stáhla muže s pece a odběhla pro kořalku. Tou nás uctívali. Pocta kořalkou, patříc k zdejšímu zvyku, zbavila mne odporného pocitu soustrasti s kořalou, jinde bych řekl s chuďasem. „Nápitek“ jsme přijati musili. A zatím dítě, mámu nevidouc, dalo se do pláče. Chlácholila je všelijak, tu mu za hračku podala talíř, tu kus chleba a naposled je vystrčila za dvéře. Tam si dlouho nepobylo a po nějaké chvilce ticha klazan se nanovo rozbřečel. Tentokráte spatřil kořalku a natahoval po ní ruce. Máma mu jí nalila trochu do plecháčku, v němž si kluk namáčel chléb a jedl, načež se ráčil stišit. Čerstvého nálevu bramborovky dostalo se mu, když bylo starou dávku vymáčelo. Jsa od jakživa odpůrcem rasoviny, ozval jsem se proti zabijáckému napájení dětí. Ovšem že jsem se svou antikořaleční filosofií u manželů Antkových nepořídil, ano prý ukájení vodkou jest dětem zdravé. Antkovou bolívá po ní hlava a proto ji nepije.

Při vyzvánění na nešpory Antková pokřižovavši se začala se strojit. Zdvihli jsme se, že půjdeme s ní. Dnes vtěluje se do cerkve všechen prazdnykový idealismus, až na připomenutí Antkové, že v ní budou vybírat. Zavádím v kapsách honbu na drobné a nenašed trojníku, posýlám letitou naši družku do krčmy proměnit. Chlubně házívají páni po dvoušestáku vybírajícím po cerkvi, já co panyč nechtěl jsem jejich bohatství zastíniti svým zlatníkem. Zatím opru se o vrbu, a než se Antkové dočkám, popasu se na pěkných skupinách svátečně vystrojeného lidu, mizícího v nitru cerkve, který při posledním zahlaholení zvonu, jako na povel byl se přihrnul všemi ulicemi, ústícími do návsi. Přirozené spojování slovesa hrnouti s nepořádkem zde místa nemá. Ne, ti lidé si řekli: sejdeme se na dvorcích chat a odtud vyjdeme společně! myslil jsem si v prvé chvíli obdivu pro soulad, v jakém se brali ku předu. Číselné množství snáze jsem si vysvětlil. Náves je na kraji vesnice a lid jdoucí do cerkve musí skrze ni, jest tedy z celé vsi, kdežto do ulic, v nichž přibývání lidu a tím tvoření skupin se děje, z návsi viděti není. Odtud ono překvapení tolikem spořádaných skupin na návsi, jakoby z ní vydupaných. A všecky tlumy jsou pohlavně oddělené, mužští pro sebe a ženské rovněž pro sebe. Tu se dělení nekončí, pokračujme o něm tedy. Skupiny ženatých a svobodníků, skupiny žen a dívek. Mezi těmi opět rozpoznáváme skupení sousedská, kmotrovská a spřízněná pokrevně, a mezi mládeží spřátelená a školní. Manželských párů postrádáme, aby si lidé neměli co povídat, že pořád courá se jeden za druhým. Jsou-li manželé přistrojeni, nevyjdou rázem, ale jeden z obou doma čeká, až druhý se ztratí na ulici. Tlumy jsou isolovány, jen něco zpozdivších se hlav spěchá dohonit tlum, ku kterému tíhne. Já, přiznávám se, tíhl k dívčím. Znám Žiravku a Žiravka zná mne, proto honil jsem se po hlavách děvčat, až jsem našel hlavy krásek, které jsem hledal, což není snadno, neboť všecky byly v pestré šátky zahaleny. Vida přicházeti Antkovou s drobnými, svezl jsem se s ní na průvod z chasníků a z děvčat. Chasníci nejspíše dohonili děvčata a pak jim šli těsně po stopě, aniž si některý dovolil vmísiti se mezi ně nebo jinakou zlovolností porušiti mravní disciplinu. Většina brala se krokem volné procházky milostivého panstva, k vůli blátu. Dívky se ho zbavovaly na trávníku před církevní ohradou, mužští otírali si boty teprve na ohradě před chrámkem. V cerkvi drželi se mužští v předu, ženské kupily se více do zadu a po levé straně. Pan otec, zmerčiv mne od oltáře mezi zbožným zástupem, vzkázal mi po církevním bratru, abych přijal místo v stolici presbyteria. Mohl jsem se arci všelijak vymluviti, než já hned z prvu toužil jsem býti povýšen nad lidem, odkud bych ho mohl přehlédnout a tu posel na zavolání. Kynu ekonomovi, aby zůstal, sám prodíraje se sraženým lidem k přepažení carských vrat, za nímž jsem usedl do čestné stolice, vyhražené pro panskou honoraci, obyčejně ze dvora, kteréž podmínce právě moje maličkosť vyhovovala. Zde vyměnil jsem s panem otcem u oltáře vzájemný kompliment. Každý i každá z přítomného shromáždění se na mne čas od času podívali, ne snad, že jsem seděl v panské stolici, na níž jsem neseděl bezprávně, ale že jsem je o prazdnyku navštívil. Dovedl jsem si za několikaletého pobytu ve Volkově získati sympatie sousedních Žiravčanů, čehož mi podali důkaz po nešporách, zvouce mne k sobě na hostinu.

Nyní prosím, aby čtoucí vydržel se mnou nešpory celé a upláchnutím nenásledoval mého ekonoma, jehož Žiravčané o hodně míň si váží. Každý dvorský ekonom vůbec nebývá u rusínského lidu, plní-li přesně povinnosti, hrubě oblíben; proto ani našeho nemají u velké lásce. Když už odešel, nechme ho; snad mne po nešporách najde, abychom šli domů společně, jako jsme přišli sem. Kdo v cerkvi se mnou vydržeti nehodlá, ať si jde; za to musí číst popis, touží-li zvědět, co se vše dálo na oslavu druhé půlky prazdnykového dne.

Z prvu si mužští podávali krejcary z ručky do ručky, ale zpět jim do ruky nepřišlo nic. Vzal jsem tedy na mušku jednoho, který podával krejcar člověku před sebou. Tento šťouchl jiného, ten se napolo otočil, přijal peníz a tak to šlo dále, až se i krejcar dostal na pravý oltářík, kde jsem krejcarový rebus ovšem ihned rozluštil. Ten, jenž dosáhl na oltářík rukou, položil naň krejcar, pak vzal ze škatule na oltáříku svíčičku a podal ji chlapci, který stoje před stolečkem svíčičky stáčel do silnějších, lepil je ke stolku a rozžehoval.

Z toho, že dívky přistupující k oltáříku samy braly po svíčičce a samy ji chlapci před stolkem podávaly, nesmíme soudit na pohodlnosť mužských. Za ochotou dívek vězely preclíky. Ku krejcaru každá položila na oltářík několik preclíků, které buď dříve v městě nebo dnes jdouc do cerkve koupila od žida před krčmou, pět kusů za tři nové. Před slavným svěcením (vodou) a okuřováním (vonným kadidlem) hromady preclíků na oltáříku, předcházelo líbání křížku na stolku v pravé straně lodi chrámové. Přistupovali k němu ve skupinách řadových, jak ani jinak možno nebylo, uličkou, co by člověk prošel. Nejdříve si odbyli líbání mužští, po nich děvčata, na to hoši, ženy vdané, opět druhá partie dívek, po té školní děti, zase mužští ženatí a hned školní děti atd. Mimo kříž celovali obraz vedle ležící a tato dvě políbení stála krejcar, jejž každý kladl na tácek na témž stolku. Kdo krejcaru neměl, změnil si na čtyrák a na desetník rovněž sám dobral z hromady na tácku, ale na zlatník mu dodal církevní bratr, ovšem z téže kupy drobných na tácku. Po nešporách pan otec pozval mne do fary na sklenku kávy; zákusku svěcených preclíků „ďak“ za námi z cerkve nesl na šňůře jako fíky. Paní fařařce zdálo se jich proti loňsku trochu málo; stesk nedovedla přede mnou utajiti. Na jiných farách oslavují prazdnyky hlučnou hostinou, v Žiravce to odbyli kávou; jsouť tam lidé velice šetrní, a krom toho, poněvadž není ve vsi dvora a pan otec tedy nemůže býti zván na hostiny k panstvu, odpadá mu povinnosť pořádati na vzájem tabuli úřadnictvu. V žiraveckém panu otci ctím řádného kněze a po části i patriotu, vzorného hospodáře a otce čtyř synů. Kazatelské nadání při zvučném orgánu hlasovém rozhlásilo jej za hranicemi kolatury. Těšil jsem se poznati tohoto kněze, ale přiznávám se ku sklamání, jež odnášel jsem z prvního a potomních setkání s ním. Nebylo hovoru, do něhož nemíchal pšenici, dojnosť krav, drahotu a láci, slovem samé hospodářské věci. Za ideál blahobytu považuje jistou huculskou ves v Karpatech, kdež působil drahně let, než ho konsistoř přesadila na nynější farnost. Kněžskou hodnost, vlastně výnosnost far odhadoval z desítek jiter půdy a podle dobroty krajiny, dokládaje se šematismem řecko-katolických prebend. Chvály hodna jest hospodářská routina unitských kněží, žádoucí pro pokrok farníků a nutná pro samu rodinu farářovu, kterážto skoro výhradně odkázána jest na výtěžek z půdy, ježto na příjmy za výkony náboženské hrubě nelze spoléhati. (Pokračování.)

Povodeň.

Napsal **Emil Zola.** Přeložil **Josef Pachmayer.**

I.

Nazývám se Ludvík Roubien. Jsem 70 let stár a jsem narozen ve vesnici Saint-Jory. Několik minut od Toulousu výše proti proudu Garonnny. Po 14 let zápasil jsem s půdou, abych vytěžil z ní trochu chleba. Konečně zjednal jsem si jisté zámožnosti a minulého ještě měsíce byl jsem jedním z nejbohatších hospodářů obce.

Náš dům zdál se býti požehnán. Štěstí bylo v něm stálým hostem, a nepamatuji se, že bychom byli měli kdy špatnou žeň. Bylo nás skoro tucet v hospodářství našem, kteří vesměs sdíleli toto štěstí. Předem byl jsem tu já, statný tehdy ještě muž, jenž vodil děti do práce. Dále mladší můj bratr Petr, starý to hoch a bývalý sergent; mimo to sestra moje Agatha, kteráž uchýlila se k nám po smrti svého muže — tlustá a veselá, jejíž smích slyšeti bylo od jednoho konce vesnice na druhý. Konečně celé ostatní hnízdo naše: syn můj Jakub, žena jeho Růžena a tři jejich dcery, Aimée, Veronika a Marie; první z dcer těchto provdána byla za Cypriena Bonissona, muže to statné postavy, s nímž měla dvě děti, jedno dvouleté, druhé desítiměsíční; druhá byla nedávno zasnoubena a měla provdati se za Kašpara Rabuteau; třetí konečně byla dosud dívkou velmi mladou, rusou a pleti bělostné, jako by se byla narodila v městě. Celkem bylo nás tedy deset. Byl jsem dědem a pradědem. Když jsme seděli u stolu, měl jsem sestru svoji Agathu po pravici, bratra svého Petra po levici. Děti tvořili podle věku svého kruh, v němž hlava řadila se k hlavě, menšíce se stále až k hlavě desetiměsíčního nemluvněte, jež jedlo však již chutě jako muž dorostlý. I bylo slyšeti stále cinkot lžic o talíře! Všichni jedli o překot! A jak veselé bylo vše! Cítil jsem hrdosť i radosť v žilách svých, když mládí napřahovali ruce ke mně křičíce:

„Dědečku, dej nám chleba! . . . Ale hodný krajíc, dědečku!“

Zlaté ty doby! V dvorci našem odevšad zazníval smích. Petr večer vymýšlel si různé hry a vypravoval všeliké historky ze svého pluku. V neděli teta Agatha pekla koláče pro naše děvčata. A zpívalo se: zvláště Marie uměla pěti písně nábožné dojemným dětským hlasem svým, podobajíc se světici s rusými vlasy svými, jež spadaly jí na šíji a s rukama sepjatýma na zástěře.

Rozhodl jsem se, že vystavím na domu jedno poschodí, když Aimée provdala se za Cypriena. I řekl jsem směje se, že bude třeba nové ještě postaviti, až Veronika slaviti bude svatbu s Kašparem; tak že by dům v brzku vztyčoval se až do nebes, kdybychom měli jej stavěti dále při každém nově zařízeném hospodářství. Nechtěli jsme se odloučiti. Byli bychom raději vystavěli za dvorcem celé město. Když rodina se snáší, jest tak milo žíti a zemříti na tomtéž místě, kde člověk vyrostl!

Květen byl právě v tomto roku překrásný. Ode dávna neslibovalo osení takovou žeň jako tentokráte. Jeden den vyšel jsem si se synem svým Jakubem, abych se prošel po našem hospodářství. Odešli jsme o třetí hodině. Naše luka rozkládala se podél Garonny ve svěží ještě zeleni; tráva měla skorem tři stopy a vrboví, vysázené minulého roku, mělo výhony skorem již metr vysoké. Odtamtud navštívili jsme pole svoje a vinice, pole skoupená kus po kuse, jak jmění naše se množilo: obilí vzrůstalo hustě a vinice v plném květu slibovaly hojné vinobraní. A Jakub smál se prostým, srdečným smíchem svým, klepaje mi na ramena:

„Nuže, tatíku, budeme mít chleba i vína dost. Pán bůh nechává pršet stříbro na půdu naši.“

Často žertovali jsme o bývalé nouzi svojí. Jakub měl pravdu, zajisté jsem si zjednal přátelství a ochrany některého svatého aneb Pána boha samého, že právě nám přálo v kraji tolik štěstí. Když kroupy padaly, krupobití přestalo právě na mezích našich polí. Když vinice sousedů našich ničeny byly révokazem, zdálo se, jakoby kolem vinic našich týčila se zeď ochranná. A na konec zdálo se mi to býti jen spravedlivým. Neubliživ nikdy nikomu, myslil jsem si, že si štěstí toho plnou měrou zasluhuji.

Vracejíce se kráčeli jsme po pozemcích, jež jsme měli na druhé straně vinice. Moruše dařily se nám tam výborně. Také mandlovníky poskytovaly pěkný vzhled. Hovořili jsme vesele spolu o svých záměrech do budoucnosti. Až budeme míti peníze potřebné, koupíme ty a ony pozemky, jež spojují naše pole jednotlivá v jeden celek, takže staneme se majetníky celé jedné strany obce. Letošní žeň, kdyby splnila, co slibovala, dovolila by nám uskutečniti tento sen.

Když přibližovali jsme se k domovu, Růžena přivolávala nás z daleka již posuňky, volajíc: „Pojďte rychle!“

Jedna z krav našich byla se nám otelila. Celá rodina byla tím vzrušena. Teta Agatha kvapila přes tloušťku svou z místa na místo. Dcery naše prohlížely si mládě. Zrození hovádka toho zdálo se býti pro nás novým požehnáním. Již dříve musili jsme zvětšiti stáje, kdež bylo skoro na sto kusů dobytka, krav a ovcí, nečítaje ani koně.

„Šťastný den pro nás!“ zvolal jsem. „Dnes večer zapijeme jej láhví dobrého vína.“

Růžena odvolala nás však stranou i oznámila nám, že přišel k nám Kašpar, snoubenec Veroniky, aby domluvil se s námi, kdy slavena má býti svatba. Růžena pozvala jej na večeři. Kašpar, starší syn sedláka z Moranges, byl jinoch vysoké, statné postavy, stár dvacet let a znám v celém kraji pro obdivuhodnou sílu svoji. Jinak byl však dobrý hoch, srdce zlatého, ano trochu bázlivý a plachý i rděl se již, když Veronika pohledla mu klidně do očí.

Žádal jsem Růženu, aby jej zavolala. Byl zůstal vzadu ve dvoře, pomáhaje služkám našim, kteréž rozvěšovaly vyprané prádlo. Když vstoupil do jídelny, kdež jsme seděli, Jakub obrátiv se ke mně pravil:

„Promluvte si tedy, otče, s ním.“

„Nuže,“ pravil jsem, „přicházíš, hochu můj, vyjednat den veselky?“

„Ano, přišel jsem proto, otče Roubien,“ odpověděl, začervenav se až po uši.

„Nemusíš se červenati, hochu můj,“ pokračoval jsem. „Bude to, chceš-li, na den sv. Felicie, 10. července. Dnes máme 23. června, budeš čekati tedy jen dvacet dní. Moje nebožka jmenovala se Felicie i přinese vám den ten štěstí. Nuže, je tedy ujednáno?“

„Ano, tak jest, na den sv. Felicie, otče Roubien.“

I podal nám, mně a Jakubovi, ruku, kterou byl by mohl hravě vola k zemi skláti. Na to objal Růženu, nazvav ji matkou svojí. Tento hoch statný s pěstmi silnými miloval Veroniku, že byl by pro ni dal život. Přiznal se nám, že by to snad nebyl přežil, kdybychom mu byli odepřeli ruku její.

„Nyní,“ pravil jsem, „zůstaneš u nás na večeři? . . . Nuže, ke stolu, Mám hlad jako vlk.“

Večer ten bylo nás jedenáct u stolu. Kašpara posadili jsme vedle Veroniky. I seděl vedle ní hledě na ni a zapomínaje na jídlo, pohnut tak tím, že dlí po boku jejím, že div mu oči slzami nezvlhly.

Cyprien a Aimée, kteří byli teprve od tří let svoji, usmívali se jim. Jakub a Růžena, kteří už po 25 let spolu žili, tvářili se vážnějšími a přece vyměňovali skrytě spolu pohledy, z nichž probleskovala stará jich něžnosť. Co mne se týče, zdálo se mi, že ožil jsem v těchto dvou milencích, jichž štěstí měnilo dnešní večer v ráj. Jak nám dnes chutnala večeře!

Teta Agatha, kteráž dovedla každého rozesmáti, jala se žertovati. Tu Petr chtěl vypráběti o milostném dobrodružství, kteréž měl s jedním děvčetem Lyonským. Na štěstí večeře byla již u konce a všichni mluvili najednou.

Dal jsem přinésti ze sklepa dvě láhve vína. Pilo se na štěstí snoubenců, na štěstí, jak my mu rozumíme, aby s nikým nemusili se rváti, aby měli hodně dětí a aby nastřádali brzy pytel tolarů. Na to se zpívalo. Kašpar uměl zpívati dojemné milostné písně v našem nářečí. Konečně požádána ještě Marie, aby zapěla nějakou píseň zbožnou: i povstala a pěla jemným hláskem svým, jenž lehtal vás takřka v sluch.

Zatím postavil jsem se před okno. Kašpar přistoupil ke mně, i pravil jsem mu:

„Není u vás nic nového?“

„Nikoli,“ odvětil. „Mluví se však o velikých lijácích v posledních dnech, kteréž by způsobiti mohly velké nehody.“

Skutečně v předešlých dnech pršelo po šedesát hodin bez ustání. Garonna od včerejška značně se rozvodnila; avšak my jí důvěřovali a dokud nevystoupila ze břehů, nemusili jsme se jí báti co zlé sousedky. Prokazovala nám tak dobré služby! Měla hladinu tak širokou a mírnou! A mimo to rolníci neopouštějí tak snadno domov svůj i když střecha jest na spadnutí.

„Bah,“ zvolal jsem pokrčiv rameny, „nic nebude. Je to tak každý rok. Řeka vystupuje náhle, jakoby chtěla vše uchvátit, za jedinou noc však utiší se a vrátí se opět do břehů svých jsouc jehňátka nevinnější.

Uvidíš, hochu můj, že i tentokráte tomu tak bude a že zasměješ se svým novinám ... Hleď, jak je povětří jasné!“ A rukou ukázal jsem k nebi.

Bylo sedm hodin, slunce zapadalo. Ach, jaký to blankyt! Nebe bylo jediné modro, modro nesmírné a hluboké, po němž slunce jakoby rozsévalo zlatý prach.

Nikdy neviděl jsem vesnici ukolébánu v klid tak vlídný. Na střechách zmíral růžový nádech. Slyšel jsem, jak sousedka jedna se směje, a po té i hlasy dětí na záhybu cesty před námi. Z dálky ozýval se, jsa zmírněn vzdáleností, hluk působený stády, vracejícími se do chlévů. Garonna hučela mohutným hlasem svým, avšak zdál se mi to býti hlas ticha, tak uvyklý jsem byl hukotu tomu.

Pozvolna začalo se nebe bělati, ves usínala stále více. Byl to večer po krásném dni i vzpomínal jsem na všechno naše štěstí, bohatou žeň, na blaženou rodinu a svatbu Veroniky. I vzpomínal jsem, že všechno štěstí to snáší se k nám s jasem nebeským. S loučícím se večerem požehnání rozepínalo nad námi křídla svoje.

Vrátil jsem se však do jizby. Naše dcery hovořily spolu. Poslouchal jsem je usmívaje se, když tu náhle v jasu, v němž kraj se koupal, zavzněl hrozný křik, křik zoufalství a smrti:

„Garonna! Garonna!“

II.

Vyběhli jsme na dvůr.

Ves Saint-Jory leží v široké prohlubni níže než Garonna sama, jsouc as pět set metrů od ní vzdálena. Řady vysokých topolů, jež táhnou se přes luka, zakrývají řeku zúplna.

Nespatřili jsme ničeho. Však stále zněl křik:

„Garonna! Garonna!“

Náhle na cestě před námi objevili se dva muži a tři ženy; jedna z nich měla dítě v náručí. Byli to oni, kteří křičeli jakoby šílení pádíce úprkem po tvrdé půdě. Obraceli se někdy, hleděli do zadu s obličejem zděšeným, jakoby je smečka vlků pronásledovala.

„Co jest jim?“ tázal se Cyprien. „Vidíte, dědečku, něco?“

„Nikoli,“ odvětil jsem, „listí sebou ani nehýbe.“

Skutečně, kam jsme až dohlédli po obzoru, všude bylo klidno. Avšak nedořekl jsem ještě, když bezděčně jsme vzkřikli. Za prchajícími spatřili jsme mezi kmeny topolů a uprostřed vysokých chumáčů trávy objevovati se cosi jako smečku šedivých a žlutě skvrnitých zvířat, jež rozkacené drala se v před.

Ze všech stran objevovaly se najednou, ze všech stran spěly sem: vlny to za vlnami, divoký to rej obrovských mass vod, kroužících a čeřících se nekonečně, chrlících z jícnu svého bílou pěnu a otřásajících půdou jako kopyta divoce pádícího stáda.

Nyní my vzkřikli jsme zoufale:

„Garonna! Garonna!“

Po cestě dva muži a tři ženy ještě stále prchali. Slyšeli jsme, jak vody s divokým hukotem je dostihují. Nyní vlny přicházely v jediné čáře valíce a hrnouce se, jako když pluk s divým dupotem a třeskem žene se k útoku.

Prvým nárazem svým vyvrátily tři topoly, jichž vysoké listí zachvělo se naposled vzduchem a zmizelo. Jedna chýže dřevěná byla vlnami urvána, jedna zeď zbořena. Vypřažené vozy a káry unášeny jako pírka. Avšak voda zdála se pronásledovati prchající. Na záhybu cesty, jež měla v tomto místě značný spád, rozlily se náhle v širokou hladinu, číníce útěk jich v jakémkoli směru nemožným.

Oni prchali však stále, skákajíce v přívalu, jenž vysoko stříkal, nekřičíce však již, jsouce hrůzou šílení. Voda přesahovala jim již kolena. Veliká vlna přivalila se na ženu, jež nesla dítě. Vše zmizelo v ječícím jícnu.

„Rychle, rychle!“ vzkřikl jsem. „Vraťme se . . . Dům náš jest pevný. Nemusíme se báti ničeho.“

Z opatrnosti uchýlili jsme se ihned do druhého poschodí. Nejprve jsme tam poslali ženy. Já umínil si, že tam vystoupím poslední. Dům byl vystaven na mírném návrší nad cestou. Voda zaplavila již dvůr pomalu a se slabým šplíchotem.

Nebyli jsme příliš poděšeni.

„Eh!“ pravil Jakub, aby upokojil ostatní, „nebude to nic . . . . Pamatujete se, otče, jak v roce 1855. dostala se voda také až do dvora? Bylo jí v něm na stopu; potom se vytratila.“

„Škoda je ale přece naší žně,“ prohodil Cyprien polohlasem.

„Nikoli, nezpůsobí to velké škody,“ odvětil jsem já vida, jak dcery na nás zraky své upírají.

Aimée uložila dvě své děti do lože. Seděla u hlavy jeho ve společnosti Veroniky a Marie. Teta Agatha chtěla nalévati víno, jež přinesla s sebou, aby nám všem dodala odvahy. Jakub a Růžena u okna patřili na ostatní. Stál jsem u druhého okna s bratrem svým, s Cyprienem a Kašparem.

„Pojďte nahoru!“ křičel jsem na dvě služky naše, kteréž brodily se uprostřed dvora. „Chcete si umáčeti šat?“

„Co ale dobytek,“ pravily. „Je poděšen a utluče se v chlévě.“

„Nikoli, nikoli, pojďte jen nahoru . . .“

„Hned! Později uvidíme.“

Bylo nemožno zachrániti dobytek, když by voda měla vzrůstati. Měl jsem za zbytečno poděsiti rodinu. Snažil jsem se tudíž tvářiti se bezstarostným. Opíraje se loktem o okno hovořil jsem a sděloval občas, pokud voda dosahuje.

Řeka, když byla hnala útokem proti vesnici, rozlila se nyní i v nejužších uličkách jejích. Nebyl to již divoký kvap, vlny zvolna nyní obkličovaly ves a vystupovaly.

Široká nížina, v níž Saint-Jory leží, změnila se v jezero. Ve dvoře našem dosáhla voda brzo výšky jednoho metru. Viděl jsem, jak vystupuje, avšak tvrdil jsem, že zůstává na stejné výši. Ano, neváhal jsem v jedné chvíli i prohoditi, že opadává.

„Musíš zůstati, hochu můj, u nás přes noc,“ pravil jsem, obrátiv se ke Kašparovi. „Leda, že budou cesty v několika hodinách opět schůdné . . . Jest to možné.“

On pohlédl na mne neodpověděv a jsa velice bled. Viděl jsem, že zrak jeho utkvěl s nevyslovitelnou úzkostí na Veronice. Bylo půl deváté. Venku byl ještě den, den neskonale smutný pod nebem vybledlým. Služky, dříve než vystoupily nahoru, měly šťastný nápad, že chopily se dvou lamp a že přinesly je nahoru. Dal jsem je rozžati mysle, že světlo dodá poněkud veselejšího rázu temné již jizbě, do níž jsme se byli uchýlili. Teta Agatha již přitáhla stůl do prostřed sednice; chtěla, abychom si zahráli v karty.

Hodná žena tato, jejíž oči vyhledávaly chvílemi zrak můj, pomýšlela především na to, obveseliti děti. Dobrá mysl její zůstávala stále statečnou; i smála se, aby zaplašila zděšení, jež cítila kol sebe vzrůstat. Karty skutečně rozdány. Teta Agatha přinutila Veroniku, Aimée a Marii, aby ke stolu přisedly. Vložila jim sama karty do rukou hrajíc na pohled s opravdovou vášní, vynášejíc, snímajíc a rozdílejíc karty tak rychle a s takým přívalem slov, že přehlušila skorem zúplna jekot vody. Avšak dcery naše nedaly se omámiti. Seděly u stolu stále ještě bledy, s rukama chvějícíma se a se sluchem napjatým. Každým okamžikem hra stanula. Jedna z nich obrátila se a pravila mi polohlasem: „Dědečku, voda ještě pořád vystupuje?“

Voda vystupovala s úžasnou rychlostí, odvětil jsem však:

„Nikoli, nikoli, jen hrajte klidně. Není žádného nebezpečí.“

Nikdy srdce mé nebylo sevřeno takou úzkostí. Všichni mužové postavili se k oknům, aby zakryli děsivé divadlo. Hleděli jsme se usmívati jsouce obráceni tvářemi do vnitř proti lampám, jichž vlídné světlo padalo na stůl.

Připomenul jsem si zimní naše večery, když bývali jsme tak kolem tohoto stolu shromážděni. Byla to táž domácnost, zpola již si zdřímnuvší a prodchnutá vzájemnou láskou a příchylností. A zatím co mír a klid vládl uvnitř, naslouchal jsem za svými zády jekotu rozkácené řeky, kteráž stále stoupala.

„Ludvíku,“ pravil mi bratr můj Petr, „voda jest už jen tři stopy od okna. Jest třeba je připraviti.“

Přiměl jsem jej k mlčení stisknuv mu rámě. Nebylo však možno již skrýti nebezpečí. V stájích našich dobytek se ubíjel. Náhle zaslechli jsme bučení a řev dobytka strachem šíleného, koně vyráželi skřeky, jež slyšeti jest tak daleko, jsou-li v nebezpečí smrti.

„Můj bože, můj bože!“ zvolala Aimée, jež povstala držíc si hlavu rukama a chvějíc se na celém těle.

Všechny se vzchopily i nemohli jsme jim zabrániti, aby nespěchaly k oknům. Zůstaly tam státi ztrnulé a němy. Soumrak nastal. Slabá záře vznášela se nad kalnou, žlutavou hladinou. Bledé nebe podobalo se bílému závoji, rozestřenému nad zemí. V dáli kupily se obláčky. Vše splývalo v neurčitých obrysech, poslední záblesk to dne hrůzy, hasnoucí v noci smrti. Žádný nikde zvuk lidský, nic než hukot tohoto moře, rozkládajícího se do nekonečna, nic než řev dobytka tonoucího!

„Můj bože, můj bože!“ opakovaly polohlasně ženy, jakoby se bály mluviti nahlas. Hrozný lomoz je přerušil. Zuřivý dobytek prolomil dvéře chlévů. Hnal se do blátivých vod, ihned uchvacován a unášen jsa proudem.

Ovce unášel proud hravě jako svadlé listí v davech točících se do kola uprostřed vírů.

Krávy a koně zápasili s proudem, chtěli po zemi kráčeti, ale ztráceli pod nohama půdu. Zvláště náš velký, šedý kůň nechtěl zemříti. Vzpíral se, vztyčoval krk, funěl jako kovářský měch, avšak vody přelévaly se mu přes hřbet, uchvátily jej a viděli jsme, jak byv stržen vzdává se marného zápasu.

Tu poprvé jsme vzkřikli zoufale. Výkřik ten vydral se nám z prsou bezděčně. Cítili jsme potřebu křičeti. Vzpínajíce ruce ku všem drahým těm zvířatům, kteráž jsouce unášena s očí nám mizela, bědovali jsme, neposlouchajíce jeden druhého a propukajíce náhle v pláč a nářek, který jsme až dosud potlačovali.

Ach, ano, to byla úplná zkáza: žeň zničena, dobytek utonulý, jmění rozmetané v několika hodinách! Bůh nebyl spravedliv; neprovinili jsme se ničím na něm a on odnímal nám přece vše. Povznesl jsem pěsť k obloze.

Mluvil jsem o odpolední naší procházce. O lukách bujících, o obilí a vinicích, jež shledali jsme tak mnohoslibnými. To vše bylo lží, klamem! Štěstí lhalo. Slunce lhalo, když zapadalo tak vlídné a zářivé za čarokrásného jasu večerního.

Voda vystupovala stále. Petr, jenž ji sledoval, zvolal ke mně:

„Ludvíku, nedůvěřujme již, voda sahá již až k oknům.“

Zvěsť tato vytrhla nás z našeho zoufalství. Vzpamatoval jsem se pokrčiv rameny:

„Peníze nejsou ničím. Dokud budeme zde všichni spolu, nemáme čeho litovati . . . Dáme se znovu do práce.“

„Ano, ano, máte pravdu, otče,“ odvětil Jakub horečně. „A zde nehrozí nám žádné nebezpečí, zdi jsou dobré . . . Vystoupíme na střechu.“

Zůstal jen tento útulek. Voda, kteráž vystoupila po schodech s tvrdošíjným šploucháním stupeň za stupněm, vnikala již dveřmi do naší komnaty. Kvapili jsme na půdu, neustupujíce však — z pudu, kterýž v nebezpečí nás jednoho ke druhému poutá — od sebe ni na krok. Jen Cyprien zmizel. Zavolal jsem jej a viděl jsem jej vraceti se ze sousedních místností s tváří vyděšenou. Tu když současně spozoroval jsem, že dvě služky naše jsou nepřítomny, a když chtěl jsem na ně čekati, pohlédl na mne se zvláštním výrazem v oku a zašeptal mi:

„Mrtvy. Roh srubu pod jizbou jejich se sřítil.“

Ubohé dívky chtěly nepochybně dojíti si pro úspory své, ukryté v truhlách jejich. Vyprávěl mi dále polohlasem, že použily žebříku, položivše jej na způsob můstku přes propasť, aby se mohly dostati do sousedního stavení. Odporučil jsem mu, aby ničeho neřekl. Mráz projel mi však zády. Smrť byla již vstoupila do domu našeho. Když i my poslední vystoupili jsme na střechu, nepomysleli jsme na to lampy shasiti. Karty zůstaly rozloženy na stole. V jizbě bylo již přes stopu vody.

III.

Střecha byla na štěstí rozsáhlá a sklon byl mírný. Mohli jsme vystoupiti na ni oknem, podobným vikýři, nad nímž nalézala se malá jakási pavláčka. Tam uchýlila se naše rodina. Ženy si usedly. Muži

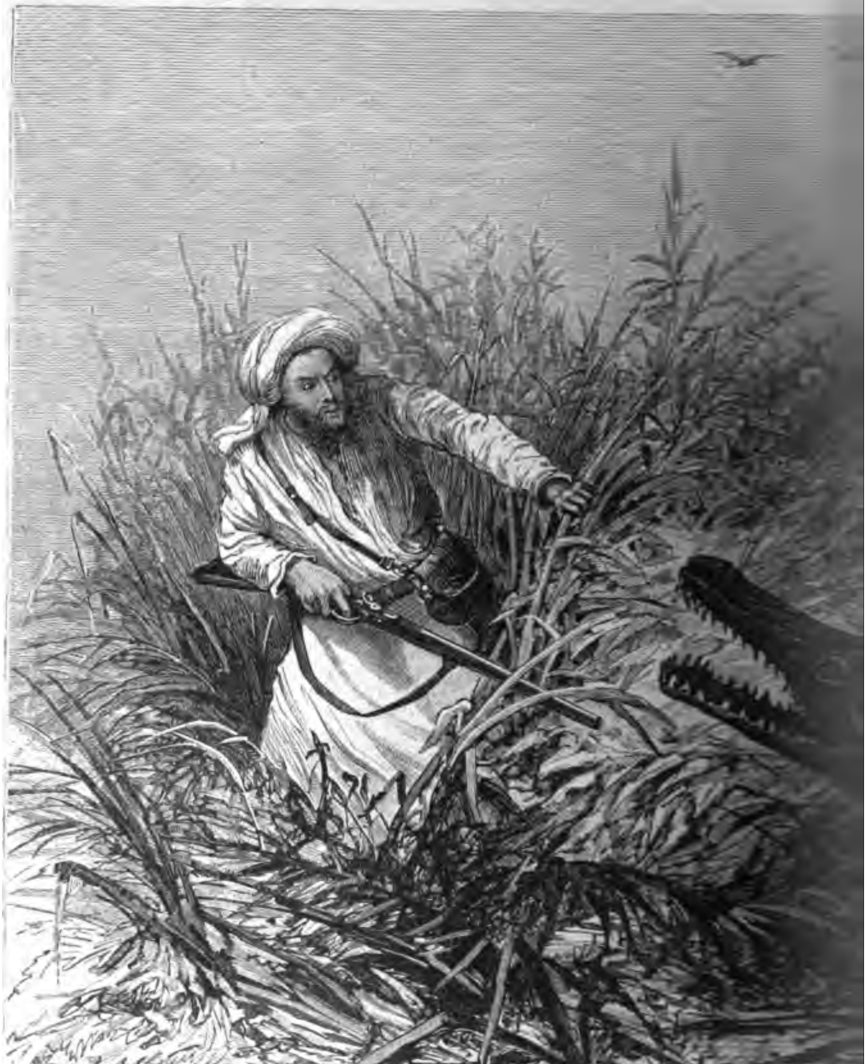
Riou

[illegible]

[illegible]

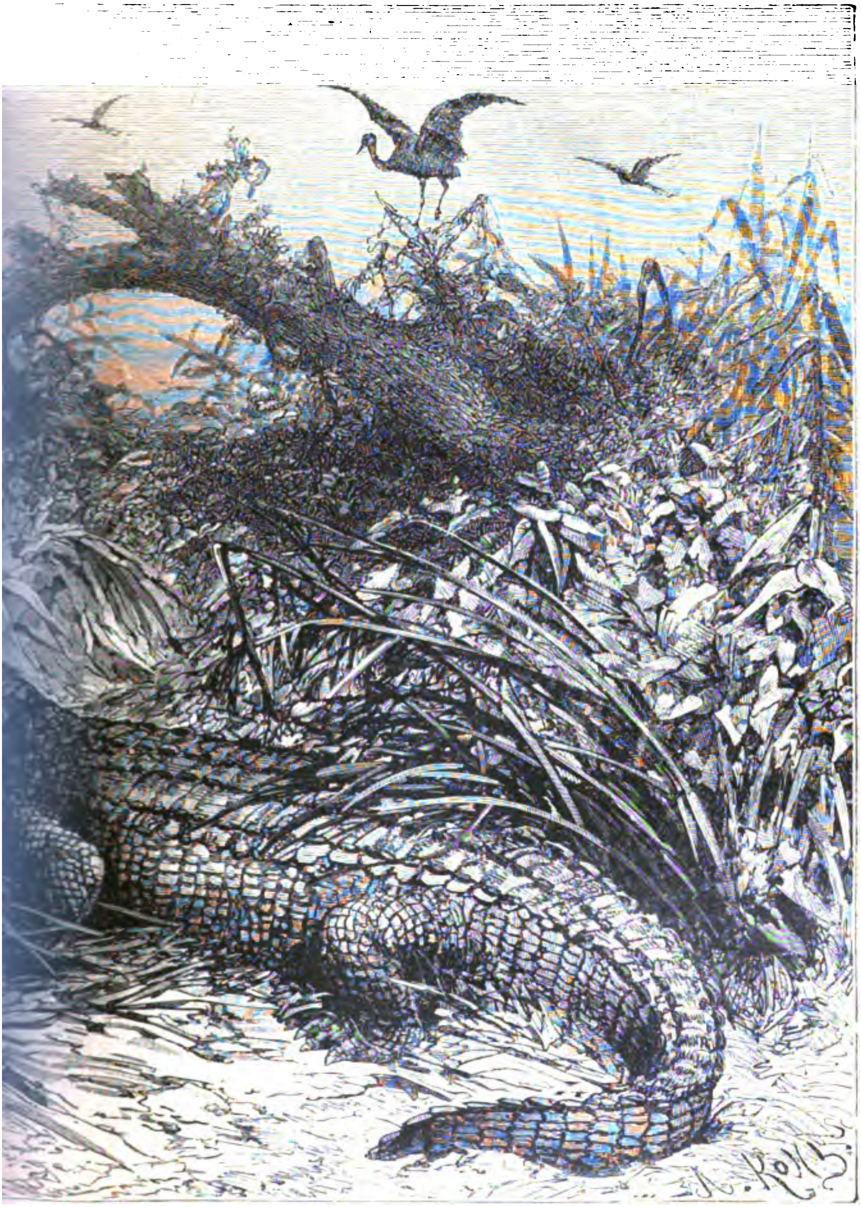

áni.

lní Afriky“.)

šplhali se, chtějíce se všude rozhlédnouti po taškách až ku velkým komínům, které vztyčovaly se na obou koncích střechy. Já opřen jsa o vikýř, jímž jsme vylezli, hleděl jsem tázavě na všechny strany k obzoru.

„Pomoc musí brzy přijíti," pravil jsem důvěřivě. „V Saintinu mají loďky. Musí plouti tudy. Hle! tam, není to lucerna na vodě?" Avšak nikdo mi neodpovídal. Petr, aniž snad byl si vědom, co činí, zapálil si dýmku a kouřil o překot, odplivuje si každou chvíli. Jakub a Cyprien hleděli do dálky s tváří pochmurnou; kdežto Kašpar svíraje pěsti plížil se dále kolem střechy, jakoby hledal východ.

U nohou našich ženy skupeny, němy a chvějíce se zakrývaly si tváře, aby neviděly ničeho. Růžena však přece pozvedla hlavu a rozhlédla se kolem, tázajíc se:

„Kde jsou služky? Proč nevystupují nahoru?"

Střežil jsem se odpověděti. Tázala se mne nyní přímo, hledíc mi utkvěle do očí.

„Řekni přece, kde jsou služky?"

Odvrátil jsem se, nemoha lháti. I cítil jsem, že chlad smrti, jenž mne dotkl se již, zavanul již i kolem skrání žen a dcer našich. Pochopily. Marie vztýčila se, vzdechla si z hluboka a sklesla po té, propuknuvši v křečovitý pláč.

Aimée tiskla k životu svému obě dítky, kteréž zakrývala, jakoby je chtěla hájiti. Veronika, majíc tvář v dlaních skrytu, nehýbala se. Teta Agatha sama, jsouc nyní bleda jako smrť, křižovala se mumlajíc otčenáš a zdrávasmaria.

Zatím však divadlo kol nás nabylo rázu velkoleposti neodolatelné. Noc, jež byla zatím úplně k zemi se snesla, zůstávala polojasnou, jak v létě bývá. Na nebi nebylo měsíce, avšak zářivé hvězdy chvěly se na obloze, jasné a modré, tak že plnily prostor modravým světlem. I zdálo se, že soumrak dosud trvá; tak byl obzor jasný. A nesmírná hladina rozkládala se v dálavu, pod vlídným nebem tímto jsouc zúplna bílá, jakoby sama zářila jasem vlastním, světlem fosforečným, jež rozžehovalo malé plaménky na čeřenu každé vlny.

Nebylo lze již nikde zemi rozeznati, musila býti celá pláň zatopena. V některých okamžicích zapomínal jsem na nebezpečí. Kdysi večer na pobřeží Marseillském spatřil jsem tak moře a zůstal jsem státi před ním oněměv údivem.

„Voda vystupuje, voda vystupuje!" opakoval bratr můj Petr, svíraje mezi zuby dýmku, již byl nechal vyhasnouti.

Voda byla již jen na metr od střechy. Pozbývala nyní klidu dřímající hladiny. Počaly se v ní proudy tvořiti. V jisté výšce přestávali jsme býti chráněni mírným návrším, jež rozkládalo se mezi vesnicí a řekou.

Dříve nežli hodina uplynula, stala se voda hrozivou, řítíc se na dům náš, přinášejíc trosky, sudy, trámy a chomáče rostlin. V dáli zaznívaly nyní temné údery trámů o zdi. Topoly kácely se s praskotem, smrť věstícím a domy řítily se s hlomozem podobným rachotu křemene sypaného z kar na cesty. Jakub rozechvěn nářkem žen opakoval:

„Nemůžeme zůstati zde. Pokusme se o něco. Prosím vás, otče, pokusme se o něco."

Pravil jsem mumlaje po něm: „Ano, ano, pokusme se o něco.“

Co činiti, však jsme nevěděli. Kašpar nabízel se, že vezme Veroniku na záda a že vrhne se do vln, aby plovaje ji zachránil. Petr mluvil o tom, že zřídí vor. Byla to myšlénka šílená.

Cyprien pravil konečně:

„Kdybychom mohli dostihnouti alespoň kostela.“

Kostel týčil se stále dosud nad vodami i s malou svojí zvonicí. Byli jsme odloučeni od něho sedmi domy. Náš dvorec, první ve vesnici, opíral se o vyšší stavení, kteréž rovněž přistavěno bylo k domku sousednímu. Snad bylo možno dolézti po střechách k faře, odkudž bylo snadno dostati se do kostela.

Množství lidí uteklo se nepochybně již tam, neboť střechy okolní byly prázdny a slyšeli jsme hlasy, kteréž přicházely zajisté od zvonice. Avšak jaká nebezpečí hrozila nám, než bychom se tam dostali!

„Jest to nemožno,“ pravil Petr. „Dům Raimbeauových jest příliš vysoký. Bylo by potřebí žebříku.“

„Zkusím to přece,“ odvětil Cyprien. „Vrátím se, je-li tudy cesta nemožná. Jinak odejdeme po střechách všichni a odneseme své ženy.“

Nechali jsme jej. Měl pravdu. Musili jsme se pokusiti i o nemožné. I podařilo se mu vyšplhati se pomocí skoby zaražené do komínu na střechu sousední, když žena jeho Aimée vztýčivši hlavu zpozorovala, že není ho již zde. I vzkřikla:

„Kde jest? Nechci, aby mne opustil. Jsme svoji, zemřeme spolu.“

Když spatřila ho na střeše sousední, běžela po taškách, nepouštějíc dětí z náručí. Volala:

„Cypriene, počkej na mne, půjdu s tebou, chci zemříti s tebou.“

I trvala na tom neustupně. On skloněn jsa zapřísahal ji, že se vrátí, že jest to pro spásu nás všech. Ona však se zrakem vytřeštěným potřásala hlavou, opakujíc stále:

„Půjdu s tebou, půjdu s tebou! Co ti to dělá? Půjdu s tebou!“

On musil vzíti děti a pomoci jí, aby se vyšplhala nahoru. Mohli jsme je sledovati zraky na hřebenu střechy. Kráčeli zvolna. Ona pojala opět do náručí své děti, jež plakaly, a on při každém kroku se obracel a podporoval ji.

„Dostaň ji na místo bezpečné a vrať se ihned!“ křičel jsem za ním. I spatřil jsem, jak mával rukou, ale hukot vod přehlušil jeho odpověď. Po malé chvíli jsme jich už neviděli. Sestupovali na jiný dům, nižší nežli první. Po pěti minutách objevili se na domku třetím, jehož střecha měla nepochybně příkrý sklon, neboť vlekli se po kolenou podél hřebene. Náhlý děs mne uchvátil. Jal jsem se, přiloživ ruce k ústům, křičeti ze všech sil:

„Vraťte se! Vraťte se!“

A všichni, Petr, Jakub, Kašpar křičeli také za nimi. Naše hlasy zastavily je na minutku. Avšak na to postupovali dále. Nyní nalézali se na rohu ulice před domem Raimbeauových, vysokým to stavením, jehož střecha vztyčovala se nad domy sousedními alespoň o tři metry výše. Okamžik váhali. Po té však Cyprien vyšplhal se s obratností kočky podle jedné roury komínové. Aimée, kteráž svolila nepochybně, že na něj tam sečká, zůstala vztýčena na sousední střeše. Pozorovali jsme ji jasně, jak tiskne děti své k prsům; tmavá postava její odrážela se od jasného nebe jakoby zveličena. A tu počalo hrozné neštěstí.

Dům Raimbeauových, jenž byl určen původně pro průmyslový závod, byl stavěn velmi lehce. Mimo to proudy vody, ulicí ku předu spějící, vrážely přímo a v celé šířce do jeho průčelí. Zdálo se mi, že vidím jej otřásati se pod nárazy vody; i sledoval jsem s hrdlem sevřeným Cypriena, jenž kráčel po jeho střeše. Náhle ozval se hrozný rachot. Měsíc byl právě vyšel v úplňku, vznášeje se volně na nebi a jeho kotouč žlutý ozařoval nesmírné jezero světlem jasným, pronikavým. Ani jedna podrobnosť katastrofy neušla nám. Byl to dům Raimbeauových, jenž se právě sřítil. Výkřik zděšení a zoufalství vydral se z prsou našich, kteří jsme viděli, jak Cyprien zmizel. Neviděli jsme než trámy mžikem rozervané a vody vysoko vystříknuvší. Na to zavládl opětně klid, hladina stišila se opět. Viděli jsme jen černou směs trosek, z vody vyčnívajících. Byla tam hromada trámů vhozených a vražených na sebe v jedné směsici a polo roztržený krov nějakého kostela. Zdálo se mi, že vidím mezi trámy těmi jakési tělo se hýbati, něco živého, co činí nadlidské pokusy.

„Žije!“ křičel jsem. „Ach bohu budiž chvála, žije! . . . Tam, tam nad bílou hladinou, kterou měsíc osvětluje.“

Nervosní smích nás uchvátil. Zatleskali jsme rukama, jako bychom byli sami zachráněni.

„Vyšplhal se,“ pravil Petr.

„Ano, ano, hleďte,“ volal Kašpar. „Hledí zachytiti se za trám v levo.“

Avšak smích náš ustal. Nevyměnili jsme již ani slova, hrdlo majíce sevřené úzkostí. Pochopili jsme hrozný stav, v němž Cyprien se nalezal. Při pádu domu nohy jeho sevřeny byly dvěma trámy, i zůstal viseti tak, nemoha se vyprostiti, hlavou dolů několik jen centimetrů od hladiny vodní. Byla to agonie hrozná. Na střeše sousedního domu stála dosud Aimée s dvěma dětma svýma. Třásla se křečovitě. Byla přítomna smrti svého muže, nespouštěla zraků z nešťastníka pod sebou, několik metrů od ní. A z hrdla jejího ozýval se ryk hrůzy a šílenství.

„Nemůžeme nechati jej tak zemříti,“ řekl Jabub, rozhlížeje se vytřeštěně kol sebe. „Musíme k němu.“

„Snad budeme moci k němu sestoupiti po trámech,“ prohodil Petr. „Vyprostíme jej.“

I zaměřili k střechám sousedním, když tu i druhý dům se sřítil. Cesta byla přervána. Mráz projel údy našimi. Chopili jsme se bezděčně za ruce, tisknouce je křečovitě a nemohouce odvrátiti zraků od hrozného divadla.

Cyprien pokoušel se nejprve vztýčiti své tělo. S neobyčejnou silou silou vyzdvihl se nad vodou a držel tělo své v šikmé poloze. Avšak únava jej přemohla. Zápasil přece, chtěl se zachytiti za trámy, mával rukama kol sebe, aby viděl, není-li něco kolem, oč by se mohl zachytiti. Na to odevzdávaje se smrti sklesl zpět i visel znovu nehybně. Smrť přicházela však pomalu. Vlasy jeho smáčely se sotva ve vodě, jež vystupovala zvolna, trpělivě. Musil pocítiti svěží dotyk její na vrcholu lebky.

První vlna potřísnila mu čelo, jiná uzavřela mu oči. Zvolna, pomaloučko viděli jsme hlavu jeho mizeti. Ženy u našich nohou pohřížily tvář v dlaně své. My sami sklesli na kolena, ruce majíce vzepjaté, plačíce, mumlajíce modlitby. Na střeše stála Aimée dosud vztýčena, tisknouc děti k sobě a ryk její zněl pronikavě, šíleně do noci.

IV.

Nevím, jak dlouho zůstali jsme ztrnulí touto děsnou katastrofou. Když vědomí se mi vrátilo, voda byla vystoupila zatím značně. Nyní sahala již k taškám. Střecha nebyla již než uzoučkým ostrůvkem, nořícím se z nesmírné hladiny. V pravo v levo domy musily se zřítiti. Všude kolem nás moře.

„Pohybujeme se,“ zašeptala Růžena, jež uchytila se za tašky.

A pocítili jsme skutečně všichni dojem vlnění a kymácení, jakoby střecha byla se změnila ve vor. Velký proud zdál se nás unášeti. Na to, když pohlédli jsme na zvonici kostela, nehybnou před námi, přelud ten zmizel. Shledali jsme, že jsme na témž místě uprostřed spějících a čeřících se vln.

Tu počala však již voda hlavní útok na nás. Až dotud proud sledoval ulici. Avšak trosky, kteréž ji nyní přepažovaly, odrážely jej v jiný směr. Byl to nyní útok pravidelný. Jakmile troska nějaká neb trám octly se v dosahu proudu, chopil se ho, potřásal jím a na to vrhl jej proti našemu domu jako berana. I nepustil ho více. Stáhl jej zpět, aby jej znovu proti nám hnal i bil tak pravidelně opětnými údery do zdí. V brzku deset, dvanáct trámů útočilo tak na nás současně a ze všech stran. Voda se vysoko čeřila. Pěna stříkající smáčela nohy naše. Slyšeli jsme, jak sténá dům vody plný ve svých základech, slyšeli jsme již praskot příčných stěn. V některých okamžicích, při prudčích útocích trosek myslili jsme, že je všemu konec, že zdi otvírají se pod námi a vydávají nás zejícími svými průlomy na pospas řece.

Kašpar odvážil se až na kraj střechy. Podařilo se mu uchvátiti trám, i vytáhl jej siláckýma rukama svýma.

„Musíme se brániti,“ křičel.

Jakub snažil se naproti tomu plující kolem dlouhou tyč zachytiti. Petr mu pomohl. Já proklínal věk svůj, jenž zbavoval mne síly, nechávaje mne slabým jako dítě. Avšak obrana se organisovala, souboj tří lidí proti řece. Kašpar, drže svůj trám, číhal na dřevěné trosky, z nichž proud činil berany a rychle zachycoval je v krátké vzdálenosti od zdí. Někdy byl náraz tak prudký, že upadl. Jakub a Petr po boku jeho snažili se rovněž tyčkou trosky od domu oddalovati. Skorem po celou hodinu trval tento marný zápas. Pozvolna pozbývali mysli, proklínajíce a vodě spílajíce. Kašpar bil a tloukl tyčí do ní, jakoby skutečně stál tu muž proti muži. A voda zachovávala klidnou svou tvrdošíjnost, nezranitelná, nepřemožitelná. Tu Jakub a Petr sklesli na střechu vysíleni a v beznaději; zatím co Kašpar při posledním úsilí svém nechal si vyrvati trám proudem, jenž nyní bil stejně jako ostatní do domu. Boj byl nemožný.

Marie a Veronika padly si do náručí. Opakovaly si hlasem srdcervoucím stále tutéž větu, větu, jež dosud v sluchu mém zní:

„Nechci zemříti! . . . Nechci zemříti!“

Růžena je objala, chtěla je utěšiti, upokojiti; a sama, chvějíc se a vztyčujíc hlavu, křičela nevědomky:

„Nechci zemříti!“

Jediná teta Agatha ničeho neříkala. Nemodlila se již, nekřižovala se již. Otupěle rozhlížela se kolem, setkala-li se však s očima mýma. snažila se ještě usmívati se. Voda narážela nyní již čeříc se o tašky, V pomoc žádnou nemohli jsme doufati. Slyšeli jsme však stále hlasy na straně ku kostelu; dvě lucerny zamihly se na okamžik velmi daleko; znovu ticho zavládlo, hladina rozkládala žlutavý povrch svůj v nedohledno. Lidé Saintinští, kteří měli loďky, byli zajisté před námi překvapeni. Kašpar toulal se stále jestě kolem střechy; náhle nás zavolal i pravil nám:

„Pozor! . . . Pomozte mi. Držte mne pevně.“

Chopil se tyčky a číhal na trosku rozsáhlou, tmavou, jejíž massa plula zvolna k domu. Byla to široká střecha kolny, sestrojená z pevných trámů a latí, kterouž vlny utrhly celou a jež plula podobna jsouc voru. Když mohl střechy té dosáhnouti, Kašpar zadržel ji tyčkou. My drželi jej pevně kolem pasu. Na to když troska ona octla se v proudu, plula sama proti střeše naší a sice tak prudce, že myslili jsme, že v okamžiku tom na kusy se rozletí.

Kašpar skočil směle na tento vor, kterýž náhoda nám posýlala. Prohledal jej v každém směru, aby se přesvědčil o jeho pevnosti, zatím co Petr a Jakub udržovali trosku u střechy; i smál se řka vesele:

„Jsme zachráněni, dědečku . . . . Ženy, neplačte již! . . . . Pravá to loď. Hleďte, nohy mé jsou suché. Unese nás dobře všechny. Budeme jako doma!“

Měl však přece za radno upevniti ji. Uchopil trámy, jež kolem nás se vznášely a připevnil je provazy, kteréž Petr byl náhodou přinesl, když jsme z jizby na střechu vystoupily. Ano, upadl i do vody, avšak na výkřik, jenž vydral se ze rtů našich, odpověděl novým smíchem. Voda jej znala, dovedlť na Garonně míli uplavati. Vystoupiv opět na střechu, otřásl se a zvolal:

„Rychle na vor!“

Ženy klesly na kolena. Kašpar musil donésti Veroniku a Marii do prostřed voru, kdež usedly. Růžena a teta Agatha spustily se samy po taškách a zaujaly místo podle obou dívek. V okamžiku tom pohledl jsem ke kostelu. Aimée stála tam dosud. Opírala se nyní zády o komín a držela dítky své vysoko ve vzduchu, majíc vodu již až po pás.

„Nermuťte se, dědečku,“ pravil mi Kašpar, „vezmeme je s sebou až půjdeme kolem, slibuji vám to.“

Petr a Jakub sestoupili na vor. Skočil jsem rovněž na něj. Nachýlil se poněkud na stranu, avšak byl skutečně dosti pevným, aby nás unesl. Konečně opustil Kašpar poslední střechu řka nám, abychom chopili se tyček, jež připravil a kteréž měly nám sloužiti za vesla. On sám měl jednu velmi dlouhou, s kterouž velmi obratně zacházel. Řídili jsme se jeho rozkazy. Na příkaz, kterýž nám dal, opřeli jsme všichni tyče o střechu, abychom se od ní vzdálili. Avšak vor zdál se býti jako upjat k střeše. Přes všechny snahy své nemohli jsme od střechy odraziti. Při každém novém pokusu proud pudil nás mocnou silou svojí ke střeše a byla to okolnosť velmi nebezpečná, neboť při každém nárazu mohly se roztrhnouti latě, na nichž jsme se nalézali.

Pocítili jsme znovu svoji malomoc. Myslili jsme, že jsme zachráněni a byli jsme dosud vydáni řece na pospas. Ano, litoval jsem dokonce, že ženy nenalezají se již na střeše. Neboť každou minutu viděl jsem, jak řítí se již do řeky a jak unášeny jsou dravým proudem. Avšak když zmínil jsem se o tom, abychom se uchýlili opět na střechu, křičeli všichni:

„Ne ne, zkusme to ještě. Raději zemřeme zde!“

Kašpar nesmál se již. Obnovili jsme své úsilí, opírajíce se o tyče větší ještě silou. Petrovi konečně napadlo, aby vystoupil opět na střechu a aby nás pomocí provazu zatáhl na levou stranu. Podařilo se mu takto přivésti nás mimo proud. Na to, když znovu skočil na vor, stačilo několik odrazů tyčí, abychom se octli na širé hladině. Kašpar připomenul si slib, kterýž mi učinil, totiž že vezme na vor i naši ubohou Aimée, jejíž vzlykot žalostný doléhal nám dosud v sluch. Za účelem tím bylo třeba přeplouti ulici a tudíž i právě dravým proudem oním, proti němuž jsme byli právě zápasili. Kašpar pohledl na mne tázavě. Nikdy boj taký neodehrál se ve mně. Měli jsme vydati v nebezpečí osm životů. Nemohl jsem však váhati ani okamžik.

„Ano, ano,“ pravil jsem Kašparovi, „jest to nemožné, nemůžeme ji tam nechati.“

On schýlil mlčky hlavu a opíraje se tyčí o zbytky zdí, hleděl se dostati ku předu. Minuli jsme sousední stavení a pluli jsme nad dřívějšími svými chlévy. Avšak jakmile zatočili jsme se do ulice, výkřik vydral se ze rtů našich. Proud, který nás opět uchvátil, unášel nás znovu k domu našemu. Bylo to dílem několika vteřin, takže křik náš spojil se již v jedno s ohromným rachotem, způsobeným nárazem voru na tašky. Vor rozlomil se v kusy, latě roztržené od sebe se rozletěly a my nárazem byli dolů sraženi. Nevím, co se potom dělo. Pamatuji se jen, že padaje viděl jsem tetu Agathu udržovanou chvíli sukněmi na povrchu vody: i ponořila se po té s hlavou nazpět nachýlenou a nebráníc se.

Prudká bolesť přiměla mne, že jsem otevřel oči. Byl to Petr, jenž mne vytáhl za vlasy po taškách vzhůru. Zůstal jsem tam ležeti, hledě otupěle kolem a v polovičním omámení, v jakém jsem se nalézal, byl jsem překvapen, když spatřil jsem náhle, že Kašpar objevil se na témž místě, kdež bratr můj byl se ponořil. Mladý muž nesl Veroniku ve svých ramenou. Když ji byl položil vedle mne, vrhl se znovu do vody a vytáhl Marii, jejíž tvář byla jakoby z vosku, bledá a nehybná, takže jsem ji měl za mrtvou. Na to ponořil se znovu, avšak tenkráte hledal nadarmo. Petr jej dostihl. Oba hovořili spolu, ukazovali si jisté místo, avšak já jim nerozuměl. Když vystoupili opět na střechu vysíleni, křičel jsem: „Teta Agatha a Jakub a Růžena?“

Potřásli hlavou. Slzy vytryskly z jich očí. Z několika slov, jež mi řekli, pochopil jsem, že Jakubovi trám roztříštil lebku. Růžena byla se zavěsila křečovitě na mrtvolu svého muže a proud unesl ji s ním. Teta Agatha neobjevila se již. Pomyslili jsme si, že tělo její hnané proudem zaneseno bylo do domu pod námi vyraženým oknem. A vztýčiv se hleděl jsem ku střeše, na níž Aimée před několika minutami ještě stála. Avšak voda byla zatím opět vysoko vystoupila. Spatřil jsem jen dvě vzepjatá ramena, která vztyčovala vysoko, aby děti své nad vodou udržela. Náhle zmizelo vše v propasti a hladina uzavřela se v konejšivé záři měsíční.

V.

Bylo nás nyní již jen pět na střeše. Voda nám zanechávala již jen úzký volný pruh podél hřebenu. Jeden z komínů se zřítil. Musili jsme nadzvednouti omdlelou Veroniku a Marii a držeti je, aby proud nesmáčel jim nohy. Nabyly konečně opět vědomí, avšak úzkosť naše vzrostla, když promočeny a chvějící se, jaly se znovu křičeti, že nechtějí zemříti. My upokojovali je, jako se děti konejší, řkouce jim, že nezemrou, že nedovolíme smrti, aby nám je odňala. Avšak nevěřily nám, věděly dobře, že musí zemříti. A pokaždé mi toto slovo „zemříti“ znělo jako umíráček, zuby jejich jektaly a v smrtelné úzkosti objaly se.

Byl to konec. Z pobořené vsi neviděli jsme kolem sebe než jen několik zbytků zdí. Jediný kostel vztyčoval ještě nedotknutou svoji zvonici, odkud ozývaly se ještě hlasy, stlumený hovor lidí zachráněných. V dáli hučel mohutný, širý proud vod. Neslyšeli jsme však již onen rachot domů rozdrcených, podobný třeskotu sypaného křemene. Bylo nám, jako bychom se nalézali na vraku na širém oceánu, tisíce mil od země vzdáleni.

V jednom okamžiku zdálo se nám, že slyšíme v levo šplouchání vesly působené. — Slyšeli jsme zvuky, jako když vesla v stejném taktu do vody se ponořují. Ach, jaká to hudba naděje a jak vztýčili jsme se napínajíce sluch a upírajíce zraky v prostor před námi! Zadrželi jsme dech. A nespatřili jsme ničeho. Krutá hladina, místy černými stíny protkaná, rozkládala se široko daleko před zraky našimi. Žádný však z těchto stínů — vrcholků to stromů neb zbytků zdí — se nehýbal. Některé trosky a chumáče rostlin vzbuzovaly v nás klamnou radosť. Mávali jsme šátky, až když seznavše omyl svůj, jali jsme se znovu s duší úzkostí sevřenou naslouchati zvuku, jenž doléhal stále v sluch náš, aniž jsme mohli uhodnouti, odkud přicházel.

„Ach, vidím ji,“ vzkřikl Kašpar náhle. „Hleďte tam — tam — veliká loď.“

I ukazoval nám rukou napjatou ku vzdálenému černému bodu. Já však nemohl ničeho rozeznati, Petr rovněž. Avšak Kašpar trval na svém. Byla to skutečně loď. Poznávali jsme nyní jasněji údery vesel. Konečně jsme ji spatřili. Plula zvolna i zatáčela se, jak se zdálo, kolem nás, aniž se však přibližovala. Pamatuji se, že v okamžiku tom byli jsme jako šíleni. Mávali jsme o překot rukama a volali, křičeli jsme, div se nám hrdlo neroztrhlo. A spílali jsme loďce a tupili jsme lidi v ní, zovouce je zbabělci a bídáky. Když zmizela, odnesla nám poslední naději.

Očekávali jsme nyní, že každou vteřinou budeme pohlceni, že dům pod námi se sesype. Byl podryt a držen nepochybně jen některou velkou zdí, po jejímž pobořeni celý by se sřítil. Avšak před čím jsem se nejvíce chvěl, bylo, že střecha sama povolí pod našimi nohami. Dům byl by snad vydržel po celou noc, tašky však, latě na krovu povolovaly a praskaly, jsouce rozbíjeny nárazem trámů. Utekli jsme se na levo, na nerozbitou dosud část střechy. Avšak i tato počala již povolovati. Sřítila by se, kdyby zůstalo nás všech pět stěsnáno na tak malém prostoru.

Od několika minut bratr můj Petr vložil bezděčným posuňkem opět dýmku do úst. Kroutil si — bývalý vojín — knír maje čelo svraštěné a mruče cosi. Vzrůstající nebezpečí toto, kteréž jej obklopovalo a proti němuž odvaha jeho nic nezmohla, probouzelo v něm netrpělivost a popuzovalo jej. Plivl dvakrát neb třikrát s výrazem opovržení na vodu. Na to, když zbytek střechy mizel víc a více ve vodě, rozhodl se a sestoupil k vlnám.

„Petře, Petře!“ křičel jsem zděsiv se, neboť jsem ho pochopil.

On obrátil se a řekl klidně:

„S Bohem, Ludvíku .... Trvá mi to příliš dlouho. Budete míti více místa.“

A když byl hodil nejprve do vln dýmku, vrhl se sám do nich zvolav:

„S Bohem, mám toho dosti!“

Nespatřili jsme ho již. Byl jen prostředním plavcem.

Ostatně nebránil se nepochybně vlnám, maje srdce zničené zkázou naší a smrtí miláčků i nechtěje jich přežíti.

Dvě hodiny bily na kostele. Noc míjela, noc slz a umírání. Pozvolna suchý prostor pod nohami našimi se úžil; voda plynoucí šplíchala, vlnky šepotaly. Proud znovu se změnil; trosky unášeny byly v pravo ode vsi plujíce zvolna, jakoby vody, dosáhnuvše skorem již největší výše, byly si, znaveny a líny, odpočinuly.

Kašpar shodil náhle své střevíce a vestu. Již po chvíli byl jsem jej viděl, jak svírá pěsti, jak zarývá si nehty do masa.

„Slyšte, dědečku,“ pravil, „slyšte, dědečku, zemřel bych, kdybych měl zde chvíli ještě čekati. Nemohu zde již déle zůstati .... Nechte mne jednati, zachráním ji.“

Mluvil o Veronice. Chtěl jsem opříti se jeho myšlence. Nebude míti tolik síly, aby doplouti mohl s dívkou až ke kostelu. Avšak on trval na svém:

„Ano! ano! hleďte mé paže! Cítím se velmi silným .... Uvidíte! Miluju ji, zachráním ji!“ opakoval.

Mlčel jsem a přivinul jsem jen Marii ku svým prsoum. Myslil, že vytýkám mu tím jeho egoismus milence, a pravil:

„Vrátím se pro Marii, přísahám vám to. Naleznu zajisté nějakou loď, postarám se o pomoc .... Důvěřujte mi, dědečku.“

Ponechal si na těle jen kalhoty a polohlasem dával rychle rady Veronice. Aby sebou ve vodě neházela, aby sebou ani nehýbala a především aby neměla strachu. Dívka po každém slově opakovala „ano“ se zrakem vytřeštěným. Konečně, když byl se pokřižoval, ačkoli nebýval pobožný, spustil se zvolna po střeše, drže Veroniku za provaz, kterýž ji uvázal pod rameny. Ona vzkřikla pronikavě, zamávla rukama i nohama několikráte ve vodě a na to stišila se náhle, nepochybně omdlevši.

„Je takto lépe!“ volal na mne Kašpar. „Nyní ručím vám za ni.“

Lze si pomysliti, s jakou úzkostlivostí sledoval jsem je očima. Na světlé vodě mohl jsem rozeznati nejmenší pohyb Kašparův. Držel dívku pomocí provazu, kterýž otočil kol vlastního krku. I nesl ji tak přehozenou s polovice přes pravé své rameno. Tíha těla jejího potápěla jej v některých okamžicích; přes to postupoval ku předu, pluje silou nadlidskou. Nepochyboval jsem již o jich zachránění, neboť měl za sebou již třetinu vzdálenosti, když tu narazil náhle na zeď nějakou, skrytou pod vodou. Náraz byl hrozný. Oba zmizeli. Po té viděl jsem jej sama se objeviti; provaz se nepochybně rozvázal neb přetrhl. Potopil se dvakráte. Konečně se vynořil, vynášeje na povrch Veroniku, kterou vložil opět na svá záda. Avšak neměl již provazu, aby ji držel. A tělo její tížilo jej ještě více. Avšak plul stále ku předu. Chvěl jsem se stále více, čím více se blížili ku kostelu. Ústa moje zůstala otevřena. Nový náraz je roztrhl a hladina uzavřela se nad nimi.

Od okamžiku toho zůstal jsem otupělý. Zbyl mi již jen pud zvířete, chtějícího se zachrániti. Když voda stoupala, vystupoval jsem i já výše. V otupělosti té slyšel jsem dlouho smích, aniž jsem si vysvětlil, kdo směje se podle mne. Den svítal. Vzduch byl svěží, bylo klidno a milo jako na břehu rybníka neb jezera, jehož hladina probouzí se před východem slunce. Avšak smích zněl stále i obrátiv se, spatřil jsem za sebou Marii v promočeném oděvu. Byla to ona, jež se smála.

Ach, ubohé drahé dítě, jak byla krásná a milá v této hodině ranní. Viděl jsem, jak do dlaně nabrala trochu vody a jak myla si tvář. Na to zapletla si krásné, rusé vlasy a zavázala si je na hlavě. Nepochybně strojila se i zdálo se jí as, že dlí v malé své jizbě, an právě zvonek nedělní vesele se rozhlaholil. I smála se dále dětským svým smíchem, s očima zářícíma a s tváří jevící štěstí nerušené. I začal jsem se též smáti uchvácen jejím šílením. Šílela strachem i byla to skutečně pro ni milosť boží — tak byla šťastnou ve svěžím a čistém tom jitru.

Zdobila se dále. Nato když měla za to, že přistrojena jest k odchodu, zapěla jednu z písní svých stříbrným hlasem svým. Avšak ustala brzy, vzkřikla, jakoby odpovídala hlasu, jenž ji volal a jejž samojediná slyšela: „Jdu! Jdu již!“

I jala se znovu zpívati, sestoupila po svahu střechy a vstoupila do vody, jež zvolna a vlídně se nad ní zavřela, nerozčeřivši se ani. Neustal jsem se usmívati. Hleděl jsem zrakem klidným na místo, kde zmizela.

Dále se skorem již na nic nepamatuji. Osaměl jsem na střeše. Voda vystoupila ještě více. Komín zůstal čníti nad ní i myslím, že zachytil jsem se na něm křečovitě vší silou svojí, jako zvíře, jež nechce zemříti. A potom nic, nic, černý otvor, prázdno.

VI.

Jak stalo se, že jsem zde dosud? Řekli mi, že lidé Saintinští připluli k šesté hodině s loďkami a že nalezli mne na komíně a omdlelého. Vody byly tak kruté, že nepohltily mne po všech ostatních miláčcích mých ve chvíli, kdy jsem již necítil svého neštěstí. Jen já, stařec, zůstal na živu, jakoby z tvrdošijnosti. Všichni ostatní odešli na věčnosť: děti zavinuté v peřinkách, dcery na provdání, mladí manželé i staří hospodáři. A já žiju tak jako rostlina planá a seschlá, jež zapustila kořeny do kamení. Kdybych měl odvahy, učinil bych jako Petr, řekl bych:

„S Bohem! mám toho již dosti!“

A vrhl bych se do Garonny, abych odešel tudy, kudy všichni mi odešli. Nemám již jediného dítěte, dům můj jest zničen, pole má jsou zpustošena. Ó, vzpomínám večerů, když sedávali jsme všichni kol stolu, staří uprostřed, mladí kolem a kdy srdečná veselosť mne obklopovala Ó, těch krásných dnů, žní a vinobraní, kdy byli jsme všichni v práci a kdy vraceli jsme se domů hrdi na své bohatství! Ó, těch krásných dětí, krásných vinic, těch krásných dcer a krásného obilí, radosti mého stáří, té odměny jasné za celý život můj. A když vše to iest mrtvo, bože můj, proč chceš, abych žil?

Není pro mne útěchy. Nechci pomoci. Rozdám pole svá lidem ve vesnici, kteří mají dosud děti. Oni budou míti odvahy zbaviti zemi trosek a znovu ji vzdělati. Nemá-li člověk dětí, stačí mu koutek, aby zemřel.

Měl jsem jedinou snahu, poslední přání. Byl bych chtěl nalézti těla svých, abych je dal pohřbiti na našem hřbitově, kam bych se k nim uložiti přišel. Vyprávělo se, že v Toulousu nalezeno bylo množství mrtvol doplavených tam řekou. Odhodlal jsem se vydati se tam na cestu.

Jaká katastrofa! jak hrozné neštěstí! Skorem dva tisíce domů zřícených, sedm set mrtvých, všechny mosty odneseny; celá čtvrť zničena a bahnem zaplavena; výjevy srdcelomné; dvacet tisíc nešťastníků polonahých a hlady zmírajících; město otrávené zápachem z mrtvol, poděšené obavami před tyfem; všude smutek, ulice plny průvodů pohřebních. Kráčel jsem však nevida ničeho uprostřed zřícenin. Já sám měl vše v troskách, já sám měl své mrtvé, kteříž tížili duši mou.

Řekli mně, že společné veliké množství mrtvol mohlo býti vyloveno. Byly již pohřbeny v dlouhých řadách na jedné straně hřbitova. Bylo postaráno však o to, aby dříve mrtvoly neznámé byly fotografovány. A mezi neblahými podobiznami těmito nalezl jsem i tváře Veroniky a Kašpara. Oba snoubenci byli přivinuti k sobě v milostném, vášnivém objetí, vyměňujíce si v smrti polibky. Vinuli se k sobě tak křečovitě, majíce ramena stuhlá a ústa k ústům připjata, že údy jich byly by se musily přetnouti, kdyby byly měly býti odloučeni. Protož byli fotografováni spolu a dřímají nyní pod zemí pospolu věčný sen.

Mně po nich zbyl jen hrozný obraz ten, obraz krásných kdysi dvou obětí, nyní však vodou naduřelých a znetvořených, z jichž tváří zsinalých zářil však dosud heroismus něžné jich lásky. Hledím na ně a pláču.

Grillparzer.

Povahopisná a dramatická studie Jos. V. Friče.

III.

Dramata z dějin českých.

Ačkoli z přirozenosti své byl Grillparzer naprosto neschopen vniknouti v povahu slovanskou, obíral se přece několik let zřejmě pracným sepisováním pětiaktového obrazu z báječných dob naší minulosti, obrav si po neblahém svém „Otokarovi“ (o němž podrobněji promluvíme) kněžnu Libuši. Naznačilť v cestovním denníku svém z r. 1836 sám, že nadchnul se pro bájnou českou kněžnu za pobytu svého v Praze, kdež prý „vtělenými historickými památkami rozkošného města tohoto“ ponuknut byl ku zpracování látek z české minulosti. Zatím uspokojil se pouze asi Hájkem a Pubičkou při svých studiích, aniž by se nadchnul pro dceru Krokovu vylíčením, jehož se jí dostalo ve zlomku Zelenohorském.

Dramatické předvedení Libuše i sester jejích, pak Přemysla, Vlasty, tří vladyků atd. ztrácí pro nás velmi na ceně, poněvadž nedržel se Grillparzer ani tradice, aniž přičinil cos lepšího, s našimi názory a s duchem národním jen poněkud srovnalého.

Věšťka Libuše vymýšlí hádanky a rozjímá o právu, lidstvu a povolání svém na způsob přemrštěné staré guvernantky, jež si byla četbou nejsuchopárnějších německých metafysik mozek popletla; Přemysl zase neustále rozjímá i mudruje na způsob vyškoleného filosofa. Při prvním setkání se s Libuší, již ovšem z bystřiny vytáhl, ptá se, dovoleno-li ucházeti se o její ruku a když ona záporně na to odpovídá, půjčuje jí, převlečené v selské šaty nebožky jeho sestry, koně svého řka: „Jako báj jsi přišla, jako pravda odcházíš!“ Mezi tím co byla Libuše, shánějící se po léčivých bylinách pro chorého otce, k Přemyslovi zabloudila, zemřel starý Krok; věštkyně z družiny Kašiny a Tetčiny vyčtly to ze skupení hvězd: z arktura, koruny a orla za hory zapadajícího, z kontaktu Jupitera s Marsem a z objevení se labutě a lyry nad obzorem! — Sestry hádají se pak mezi sebou, neboť žádná z nich nechce se ujati vlády; i má rozhodnouti los. Avšak z pasu Libušina zmizel zatím medaillon její matky, jejž si byl Přemysl nechal na památku. Podobné dva pasy mají Tetka i Kaša i s medaillony, na nichž vyryta jejich jména. Navzdor této nesnázi je Libuše konečně hotova převzíti vládu, načež Tetka praví: „Kdo jedná, často chybuje.“ Libuše: „Také ten, kdo rozjímá!“ a naleznuvši dva muže, kteří o mez se hádají, radí jim, aby jako bratří byli mezi sebou, neboť „kdybych měla jednomu i druhému z vás dvoje právo přiřknout, raději bych sama sebe vám za otrokyni vydala“ (!?)

Rovněž nehodlá Libuše zůstati u sester, zaměstnaných tu, nesnadno říci čím: „pouhými prostředečky k prostředkům za cílem jediným“ (?) Zde znudilo by se jí — raději prý bude s lidmi člověkem — a protož „předstupte vladykové; ke mně, lide český!“ Nastává holdování i odvádějí Libuši s vítězoslávou. Tetka potřásá za ní hlavou a lituje ji, načež Kaša se pronáší: „Kdo nechce s lidmi býti slabý a malý, zachovej se čist od jejich blízkosti!“ Na to zří Svratka, služná věštkyně, nad Čechami lví sílu vycházet a praví: „Východ svítá, den ustupuje noci!“

Tím končí první akt, zcela nedramaticky sestavený, zbytečnou čtverou proměnou obmyšlený.

V druhém dějství zříme idyllický blahobyt země. Část lidu si hraje a odpočívá, zatím co jiná část pracuje. Ověnčená Libuše radí jistému zámožnému otci, aby provdal svou dceru za hodného, chudého čeledína. Vladykové vytýkají jí, že sama se nevdává — načež ona odpovídá: „Moudrý Lapáku, bohatý Domoslave a siláku Bivoji, vy, kteří máte troje vlastnosti, jež přála bych si v jednom muži shrnuty, vám předložím k rozluštění hadanku: Chci státi se chotí toho z vás, jenž tento můj pás rozdělí tak, aby byl opět celý, přidá-li se k tomu, co z něho ztraceno a mně nade vše drahé jest“ — následuje dvojsmyslný či vlastně nesrozumitelný dodatek, kterýž se ani přeložiti nedá, aby totiž sám řetězový pás rozdělil (Allein die Kette theilt, mit Keinem dieser Erde!!) — Kněžna shání se na to po Vlastě: „Přijď, nechť zalidníš nitra mého poušť“ ... Okřikuje dva muže, kteří se spolu rvou a ptá se sama sebe, je-li ve vlastním nitru jejím klid a mír? . . .

Opět proměna. Vladykové hašteří se mezi sebou o významu hádanky; Přemysl hodí se k tomu, naznačuje temnými slovy, že ví, co řetězovému pasu schází, eskamotuje k tomu medaillon, jejž hodí přes skálu a mezi tím, co vladykové o klenot spolu zápolí, přichází hoch, kterýž jej i s řetězem odnese na polštáři kněžně.

V nové proměně hádají se dva před Libuší o mezník. Dovídáme se tu, že právo jest jen líčeným významem pro všeliké bezpráví. Kdo stejného práva se domáhá, ruší prý rovnosť (die Gleichheit). Vladykové v zápětí za hochem řetěz nesoucím, žádají za kněžninu ruku. Libuše v domnění, že snad Přemysla zavraždili, zhrozí se toho a cítí se trpce zklamánu slyšíc, že neznámý jakýsi muž vydal hochu klenot za zlato. Hádanka zůstavá však proto přece nerozluštěna, proto že on tu není! Libuše dí sama sobě, tak snadno že se neznámým mužem lapiti nedá (?). Nicméně vyšle svého bělouše ke třem dubům u Budče; vladykové by odebrali se za ním a že naleznou tam muže za železným stolem, který však „bude železným jako ten stůl (!).“ I na vzduch, jehož Čechové dosud volně dýchali, praví, že uvalí daň. Bude prý jim vládnouti jménem nového svého práva, jež bude zároveň bezprávím. Napotom prý již nebudou sví a budou na doby Libušiny vlády ve sklamání svém vzpomínat.

V třetím dějství rozjímá Přemysl za železným svým stolem o třech stranách světa, o muži a ženě. Kněžna i když muže k sobě povýší, nezbaví ho okovů! Muž jen v domě svém zůstává pánem. Chléb milosti je nezáživný! Za klenot ztracený má kněžna v darovaném koni dostatečnou náhradu. Objevují se vladykové na rozkaz kněžny s bělouşem. Přemysl praví, že půjde s nimi, dříve však že se převleče; zatím nechť prý se vladykové posilní jídlem a pitím. Tito znamenají, že jest Přemysl hrdý.

V prazbytečné na to proměně nezvíme ani, co Vlasta, Libušou k sestrám o radu vyslaná, na nich vlastně žádá. Duch prý jedno! Kdo sleduje stopy vyšších mocností, musí býti sám se sebou sjednocen. Dostaví-li se příčina, sleduje jí následek (!). Dva a dva že jsou čtyři, nic více, ač by prý pět bylo vítáno! Jeden prý musí panovat — neboť člověk stvořen jest výhradně k tomu, aby poslouchal. I Tetka s Kašou že napořád kněžny musí poslouchat.

Na to nalezáme se zase na hradě Libušině. Kněžně jest rázem líto, že „poslala ty blázny za tím druhým bláznem . . .“ Stýská se jí po sestrách na Hradčanech, jež prý tam mrhají čas malichernostmi. Na to zase přemlouvá Vlastu, aby ona se vdala, její syn aby byl pak zemi knížetem. Sloupy prachu, zvedající se po silnici, zvěstují příchod Přemyslův i vladyk. Což to znamená? Prach prý není ničím! mudruje Libuše. Však z toho prachu vystupuje ověnčený muž s košíkem, v němž se nalézá kvítí a obilí. Ten koš, v němž skrývá se klenot pohřešený, novou jest hádankou. Kdo prý komu připravil okovy, sám je nese a kdo je nese, jest všelikých pout prost! — Libuše, již netrpěliva, odbývá Přemysla dosti příkře; nemá prý nyní času lámat si hlavu řešením všelijakých dvojsmyslů. Sama však v allegorii hrozí mu bezživotím, jestliže pohřešovaný klenot nevydá. Ale ten jest hrdému Přemyslu nad život dražší. Nechce náhodě za milosť lidskou děkovati . . . Libuše odpovídá na to rozmarně, že se tedy v Přemyslu zmýlila, že není patrně dosti moudrým, a velí svému lidu, aby přibyvšího na jednu noc vyčastovali a jemu celou nádheru knížecího dvora ukázali — zítra pak že může se host zase vrátit, odkud byl přišel. Odvrací se od něho a odchází v plné ženské nemilosti; zhrzený však se jí ironicky klaní.

Ve čtvrtém dějství provází Vlasta Přemysla po Vyšehradě. Opět spolu mudrují o panování, o mužích. I při králi prý to konec koncem nejlepší, že jest muž. Kdo panuje, ten prý jen sebe rozptyluje a nezbývá mu ničehož. Muži samostatnému bývá hlava radou, sluhové mu ruce, poslové nohy a říší vlastní srdce. Nejtěžší věcí jest prý spravedlnosť. Ostatkem se Přemyslovi všeliký ten knížecí přepych nelíbí — nic mu na dvoře neimponuje. Hadačka Dobra, čtouc ve knize, činí narážku na to, že Přemysl neumí číst a psát. On pak na to, že dovede čísti v lidských lících a to že mu stačí. Co mu do dějin? Co dnes jest, bylo včera zítřkem — bude zítra včerejškem. Vytýká pak Vlastě, že zkouší pružnost čepelů, on že má doma sekeru, kteráž mu docela stačí. Počíná se šeřit, Přemysl vyjde s Vlastou do věže. Libuše, zakryta závojem, v patách za nimi. Neustupnosť oráče, jejího ochrance, ač prý by si byla i bez něho pomohla, probouzí v kněžně hněv a — což povážlivější jest — žárlivosť.

U vnitř věže, kamž po chvíli vnese Dobra — to „kvůli slušnosti“ pochodeň, žádá Vlasta na Přemyslovi vrácení klenotu. On vece, že jej už dal v onom koši s hádankou. Ostatně, přišel prý ve smělé naději, ale byv přivítán rouhavým chladem, že opustí sklamán knížecí dvůr. „Žena nenabývá mocí většího půvabu; krásou jen panuje, ale jinak jest bytostí jen z pola mocnou, bez mužské záštity z pola bezbrannou. Poskytuje se jí, čeho nežádá, co však sama dá, jest prý božským darem „neboť i bozi žádají jen tím, co sami poskytují (!) Nejméně pak sluší ženě hrdosť.“ I Vlasta jest v tom okamžiku měkkou ženou — chvěje se — zatím co tamta v pozadí (totiž skrytá, závojem zahalená Libuše) „dupe již hněvivě nohama!“ — A Přemysl sklání se nad Vlastou, hladí jí rozpletený vlas a miloval by ji, kdyby srdce jeho nebylo již po jiných stopách; jinak ptal by se Vlasty, „dovede-li též měkce cítit.“ „Chápeš-li, že nitro roztáti musí, aby splynouti mohlo s jiným nitrem?“ V tom upustí zahalená kněžna pochodeň. Vlasta zděšena pronáší mínění, že ona se nejspíš hněvá! Přemysl však, maje se vždy důvěrněji k ní probouzí ve Vlastě vzdor. Na to on, vyňav z košíku klenot, spěchá s ním ke dveřím — však tu staví se mu v cestu Libuše a Přemysl s výkřikem pojednou se propadá!

Byl se dostal do pasti, již mu kněžna připravila. Propadliště vedlo však do trůního sálu, poslední v tom aktě proměny, kdež našeho reka — mudrlanta stíhají zakuklení černí oděnci. „Vrzte mne v okovy,“ volá na ně, „i zapěji vám píseň o milostnosti vaší vládkyně! Či mne chcete zavraždit? Zde jsem!“ Přemysl kleká před zakuklenci. — V tom se síň osvětluje a Libuše vchází. Po prapodivné hádavé rozmluvě dává se kněžna na pokání, na prosby. Přemysl, aby vysvětlil nedorozumění převrhne koš, eskamotuje klenot do řetězu a dí: „Ten, kdo mne spoutal, má ho! Kdo nosí pouto, je bez řetězu.“ Vše je vysvětleno, teď může prý jíti. Avšak Libuše přizná mu nyní, že je moudrý a rovněž tak šlechetný i velí mu, aby zůstal. Budeš mým tlumočníkem vůči národu. Pohrdám těmi ostatními „blázny“ — přicházím k tobě, ač s Vlastou jsi laškoval — přivádí mne sem i vážné nebezpečí. Lid můj domnívaje se, že ti ublíženo — venku se vzbouřil. Přemysl jest ochoten potlačiti vzpouru! — „Hle ochránce“, dí na to Libuše“, „jehož mi třeba. Tys’ muž! Chci a budu tě poslouchat.“ — Náš rek se tím uspokojuje, přál by si však, aby se mu ukázala zase, jakou byla z počátku v lese. Nenávidí celý její rod, ba kmen, až na jeho nejspanilejší květ. Jednou se byl dotkl vzácného těla Libušina, poznal žilobití živé její bytosti, on první — „a kdož bude nyní tvým, bude již jen druhým! Já byl první, jenž tebe zkusil, ocenil!“ — Libuše na to, aby ustal, jinak že se začne hněvat! — „Aj, vždyť se již hněváš!“ dí Přemysl, „a věru dost jsi se již nahněvala!“

Tato slova pokořují Libuši do té míry, že vyzývá sama Přemysla, aby na ni vložil pás. „A běda tomu, kdo by dotknul se ho po tobě!“ — Ženich takto oblažený chvěje se a není s to řetěz připjati. Zavolané služky dílo dokonávají. Libuše představuje pak znepokojenému národu Přemysla jakožto chotě a pána svého. „Služte mu, jako i já mu sloužím. Hle, klekám před ním — následujte mého příkladu!“

V konečném dějství zvíme, že jedná se o založení Prahy, jediné veliké obce. Libuše jest chorá a nemá chuti zahráti si opět na věštku, ač celkem podrobuje se ve všem vůli Přemyslově, jemuž jest zcela oddána. Třebať prý prolomiti Vltavou splavnou ty hory, jež nás od Německa dělí, aby přebytek naší země mohl tam býti v zlato proměněn. „Prahou vzejde blaho i sláva české vlasti. Čekáme od tvé věštby do budoucna pokyn a požehnání s hůry.“ Libuše táže se chotě, platí-li mu věštka více, či chce-li si v ní raději ženu zachovat? Dlouho prý již nezabývala se původním svým uměním. Přemysl nařizuje na to, aby sešlo se slavnosti. Praha se nezaloží, velká obec, jež by tisíceronásob každému nahradila, co by jí jednotlivý občan poskytl. Následuje podivný dialog s Vlastou, zdaliž Libuše, jež dosud jest svrchovanou vládkyní, touží po sestrách, které na svých hradech osamělé nechtějí míti s lidem obecným a se správou země nic společného.

Rozmluva tato, velmi nejasná, vede se však jenom za tím účelem, aby kněžna, jež pro chorobu se byla odstranila, mohla si věc rozmyslit a vrátit se pak jakožto věštka přetvořena i ověnčena ku slavnosti, s kteréž k vůli ní sešlo! — Nyní chce ona tomu, aby se Praha dle záměru Přemyslova založila a když se tomu choť její vzpírá, dupne si a dí, sama že na tom trvá a od toho neustoupí. Na to koketuje ještě se svým pasem a naznačuje, že vezme si jej do hrobu. Objedná si konečně opojný nápoj, aby mohla věštit.

V proměně zříme ji u oltáře, před nímž po chvíli upadá v snění; probudivši se pak praví: „Pásla jsem vás jako pastýř. Nadále sami se budete pásti!“ Na to vypovídá různé nesmysly důstojné Grillparzera, však nikoliv bájné dcery Krokovy. Posuďmež jen: blouzní o prvním páru v ráji, o bohu, o stromu poznání. Přeje svému lidu štěstí na cestu: rozdělí-li svou lásku všem, pro něho že nic nezbude — leda — hněv! — Čechové prý o slova se budou hašteřit! Svrchovaným vládcem stane se veřejné mínění! — Zvítězí a budou poraženi! — Sobectví jim bude modlou — místo ke zbrani, sáhnou ke lsti. Šlechetnost zmizí ze světa: co vznešeného, bude nízkostí odstraněno, svobodou překřtí se sprostota a sama zášť vychloubat se bude rovností! — Boj na nůž všemu, co vyniká! — Po takovéto věštbě přecházejí Libuši smysly — zdá se, že duch její hyne. Přemysl zapřísahá ji, aby sestoupila s trojnože. Nadarmo! — Znovu se vzpamatuje a vyroní ze sebe tyto nové moudrosti: Stavte jen město své — bude kvésti sjednotí náš lid pod jedním praporem a lid ten bude statečný, věrný, bodrý. Trpělivě očekávat bude dobu svou! Přijdeť řada na každý národ, jednoho po druhém! — Libuše zná Italii — Alpy — Sekvanu (při jejímž břehu zahrají prý si komedianti na pány!) — prorokuje, že Brit rozhodí své sítě po světě — načež dojde i na lidi tam za našimi horami, na onen národ modrooký, plný hrubé síly, slepý, když jedná, malomocný, když přemýšlí; i jemu svitne slunko všehomíra, stane se dědicem všeho předešlého. A pak na vás přijde řada! — na vás i vaše bratry — budeť to poslední vznět světa vysíleného. Ti, kdož po věky sloužili, budou panovat. Dalece ovšem a široce — ale ne hluboce a vysoce! — Nicméně opanujete svět a dáte svou pečeť novým věkům. Však do těch dob je hrozně ještě daleko!.... V tom omamuje kněžnu čoud kadidla — omdlévá — nicméně když jí chce Přemysl odtrhnouti od oltáře, přivolává si sestry své ku pomoci, kteréž, neví se proč, právě vyhánějí z Vyšehradu (ač sídlily přece na Hradčanech). A ty milé sestry? — Vyčtou jí, že snížila se k lidu, že se mu obětovala! — „Varovaly jsme tě — teď to vidíš!“ — Nové blábolení metafysických nesmyslů a protimluv. Vrátí prý se i doba věštců, až věda s citem bude sloučena — pak uzavrou se nebesa a zem bude na jejich místě! — Bude to vrcholem důstojnosti člověka. Libuše přála by si věky prospati a pak teprv se probuditi. To však býti nemůže — nadchází noc — a k ránu je daleko! — I odhodí od sebe černý závoj a pas s klenotem — teď jest jí pojednou volno. Znovu blouzní něco o propastech — o posledním políbení a již, již sklání se opona, jedva že Kaši dovoleno ještě pronésti, že Libuše blízka blahu svému, zamítla je! — Bylo prý jí blaho jen propůjčeno, nikoliv dáno. — Jménem svým a sestry Tetky oznamuje pak, že si Libuši berou s sebou — až jí Čechové budou důstojnější. Nařizuje konečně, aby ze zlatého pasu, k němuž sestry i své dva přidávají, ukovali si korunu. Ta prý zůstane jejím znamením zde na zemi.

Jsme u konce! Ptáme se všech nepředpojatých, je-li to vůbec nějaké drama, pro koho a s jakým asi účelem bylo psáno?! — V každé scéně jeví se zoufalá malomocnost obrazotvornosti, jež odpornou svou pretensí, s jakouž vydává se za hlubokomyslnou moudrost, přímo uráží. Čechům to nezáživný kaviár a Němcům? Těm Laube po letech předvedl ve Vídni jediný jen z toho akt, jenž prý se dosti líbil — ač prý národní antagonismus překážel ryze uměleckému požitku. Mimo Vídeň pak nikomu nepřipadlo uvésti tuto Libuši na jeviště; ba věru ani nám, ač v době největšího tlaku i úpadku přeložili jsme si dokonce atentát Ferd. Stamma na vznešenou naši kněžnu „v bělestvúcí rize.“

Nicméně zůstává nám i tato, spíše soukromná práce Grillparzerova zajímavým dokladem, jak mimoděk vábila naše minulost i budoucnost rakouského básníka-mudrlanta k přemýšlení o jsoucnosti a oprávněnosti národního našeho bytí. Cítí neodolatně, že znamenáme cosi v dějinách člověčenstva — i věstí nám, ač s kyselou tváří, přec jen budoucnosť — a byť bychom svým milým sousedům od pradávna a zvláště za našich dob sebe více překáželi!

Přiznání toto proti zlovůli a nepřejícnosti jest tím pozoruhodnější, připomeneme-li si čas i okolnosti, za nichž se ze žlučovitého Grillparzera vyronilo; totiž v době, kdy si o nás následkem našeho odporu proti jiné jeho práci, kterouž záhy probereme, totiž proti truchlohře: „Štěstí a skon krále Otakara“ zcela opáčný, ač ovšem zase jen privátní namlouval úsudek.

Píšeť o tom v zápiskách svých z konce let dvacátých a napotom čtyřicátých — ve zcela různých tedy dobách následovně.

Předně, když byl jeho Otakar, povstalý roku 1823 a sehraný 19. února 1825 na žádost choré císařovny, vzbudil dílem obdiv, dílem odpor, to v nejrozmanitějších kruzích, zpovídá se Grillparzer takto:

„Co si někteří jen šeptali, tomu dali v největším rozhořčení ve Vídni žijící Čechové hlasitý výraz! Český národ uvykl si zříti ve králi Otokaru nejslavnější bod svých dějin, a má v tom úplnou pravdu. Když ale Češi nic na něho dopustiti nechtějí, jsou na omylu již proto, poněvadž noví jeho poddaní veskrz proti němu se obrátili, zatím co staří jej opustili. V celku bude as moje pojímání jeho povahy historicky dosti oprávněno.*

„Dal-li jsem Otokarovi cos urputného a kasárnického (Wachstubenmässiges), stalo se tak proto, že myslil jsem při něm na Napoleona (!). Nelze však říci, že bych jej byl vylíčil, jakým nebyl, poněvadž nikdo neví, jakým v pravdě byl!“ — Samo sebou prý se rozumí, že musel mu z dramatické nutnosti dodat naproti hlavní osobě (Rudolfovi) něco stínu. Kotzebue spáchal prý ještě horšího Otokara, pravé to strašidlo pro děti, aniž by se kdo nad tím pozastavil. Ostatně byl prý odpor Čechů vzbuzen uměle pokoutním poštíváním. Bez přičinění se bláhových spisovatelův německých (kteří naší národnosti, již vlastně oni vymyslili, zbytečně prý pochlebovali), nebyl by se strhl nižádný poplach, jenž vycházel hlavně od českých studentů vídeňských! A tato vzpoura přenesla se pak i do Prahy! — Obdržel prý odtamtud Grillparzer i několik anonymních vyhrůžných dopisů, kteréž si zachoval a jejichž adresa již neobešla se prý bez surovosti; vyhrožováno prý mu dokonce peklem, za ďábelské jeho znetvoření českého krále. To dosáhlo takového stupně, že když na to v příštím podzimku zamýšlel navštíviti Německo, při čemž ovšem i „velezajímavou Prahu“ chtěl poznati, přátelé jeho mu to vážně zrazovali, upozorňujíce jej na podrážděnosť myslí ve hlavním městě nad Vltavou proti původci Otokara. Nicméně odvážil se tam přece, ba ztrávil tam dokonce 3 dni — aniž by se mu, vyjma několik nevlídných pohledů, dost málo nepříjemného bylo přihodilo.

„Ač se mi takováto přemrštěnosť jinak úctyhodného národního sebevědomí zdála celkem směšnou, přec mi jen bylo líto, že jsem proti své vůli dal podnět k takovému pohoršení v národě, patřícímu ke společnému našemu státnímu svazku. Nepředstavil jsem si, že moje zcela neútočná (harmlos) práce bude za urážku a za úmyslné zneuctění českého národa považována. A takž nevěděl jsem věru, čeho mám nechati, nač ruku vložiti; na všechny strany jsem narazil; i tam, kde očekával jsem dík a uznání, činili mne zodpovědna za cizí, absurdní výtky.“

Že však ctihodný autor Otokara nebyl naproti nám tak nepředpojatým, jakým se tu činí, o tom poučí nás hned následující jeho reflexe.

„Jest pravým neštěstím pro Rakousko, že v jeho soustátí žijí dva nejmarnivější národové všech zemí pod sluncem: totiž Čechové a Uhři.** Svého času dřímala v těchto zemích ješitnosť národní, halíc se ve snahu po všeobecném vzdělání. Teprve když německá literatura začala tyto národnosti velebit (!), při čemž zároveň opomíjela povzbuzovat Němce k uhájení vlastní jejich národnosti (?!), stále snaživa vtisknouti jim zcela novou povahu a přetvořovat zcela rozumné, mírumilovné a věrně poslušné národy ve světoborné ohněžrouty (!), tu si milí Čechové a Maďaři převedli toto německé bláznovství bezprostředně na svůj český a maďarský jazyk, domýšlejíce se, že jsou v opičení svém originelní, z čehož pak vznikl takový zmatek pojmů, jakoby pouhý dialekt nebo idiom byly národními jazyky! Kdo sám na vlastních nohách státi nedovede, musí prý se přimknouti! . . .“

---

* Zatím čerpal Grillparzer převahou, jak sám doznává z rakouských pramenů a z českých vybral si pouze Pubičku! O tom, jak vylíčil nám Otokara Palacký, nemohl ovšem nic předvídati, nicméně křivdil mu zúmyslně a sám se k tomu zná, že jednalo se mu spíše o glorifikování prvního Habsburga a to do té míry, že nechápal tvrdošíjnosť rakouské censury, která kus ten brzy zakázala, ačkoliv prý básník rakouský v loyalitě sama sebe překonal.

** A podivno! Maďary urážet netroufal si Grillparzer ani jedinou řádkou, ač nejservilnější jeho tragedie „Ein treuer Diener seines Herrn“ odehrává se v Uhersku a rovněž ve svém: „Bruderzwist im Hause Habsburg“ přenesl tam z Prahy děj i s celou řadou maďarských postav.

Ostatkem želí Grillparzer, že jeho zcela rakousky pojatý Otokar nenalezl místa na jiných jevištích v Německu, a již tehdy mu bylo jasno, že v samém Rakousku není pro básníka vlastně ani místa! . . .

Můželiž býti úzkoprsejšího úsudku o hnutí národním v naší říši, nad tento? A jak ťeprv dopadl Grillparzerův soud o nás, když r. 1848 probudili jsme se do opravdy! Vytýkal-li nám ješitnosť, cit národní (německou literaturou v nás vštípený!), dokud jsme ještě sotva znaku života vydávali, jakž asi durdil a pohněval se na nás, když hlásili jsme se zřejmě a důrazně ku svému, dovolávajíce se neslýchané po tu dobu, přímo prý šílené zásady rovnoprávnosti s důsledným jejím provedením!?

Mámeť o hrůze, již jsme pak troufalostí svou v bezúhonné mysli Grillparzerově vzbudili, klasické svědectví v jiné části jeho zápisků, to z konce let čtyřicátých. Po přečtení následujících řádků netřeba nám ani položiti si již otázku, zdali nám Grillparzer již ve svém Otokaru, bezvolně či zúmyslně, to jest z plného antagonismu své „teutonskou běsností“ prosáklé duše ubližoval čili nic.

Poslyšme jen! — Byl prý to hlavně Palacký, který nám všem hlavy popletl. A čímž byl náš historiograf! — Německou vědou prosáklý a svedený polobarbar! — Šílená jeho myšlénka zfederalisování Rakouska na štěstí ani u většiny krajanů jeho nedošla prý souhlasu. „Snahy jeho jsou jen výplodem malé frakce v národě, to jest tak zvaných zgermanisovaných Čechů! Když se byli tito všemu, co znají, od Němců přiučili, napodobují tyto z povinného díku i v nejnovějších jejich pošetilostech. Odkudž vyšel první onen pokřik po národnosti, odkud ono nadsazování domácího jazyka i starovědy, ne-li z německých stolic učebních, na nichž učení blázni ducha klidných národů až k šílenosti a zločinu rozplamenili! — Toť prý byla kolébka české slavomanie, a kdož nyní z Čechů na Němce nejzuřivěji doráží, jest to na jisto Němec na český jazyk přeložený.“

„Než na štěstí, a na tom trvám, zachováno jest vlastní jádro českého národa od slovanského toho němectví nedotknuto. Ti praví Čechové jsou rozumní a přirození lidé, užívajíce jazyka svého proto jen, že jim jest mateřským, aniž by nejmenšího měli proti tomu, kdyby hovořili kterýmkoliv jiným jazykem, kdyby se byli náhodou o několik mil v pravo či v levo jinde narodili. Tito předobře znají, že rovnoprávnosť neznamená ještě stejnou významnosť (Gleichgeltung) a chápou, že jejich jen od málo miliónů užívané nářečí nikdy se s významem čtyř až pěti světových jazyků měřiti nemůže. Kdo jim jejich jazyk s přímětem slovanského ducha chce do šlechtického stavu povýšiti, tomu se vysmějí do očí! — Při vychování synů svých ani jim nenapadá, aby se měli domácím chlebem a rodnou svou rolí uspokojiti, mohouce si jinde přisednouti k bohatě vystrojené tabuli, pokryté nejzáživnějšími krměmi. Nejméně pak namluví jim kdo, aby poslali hocha na českou universitu, kdež profesor pro české své přednášky dříve přecpati se musel haldou veskrz německých knih a pomůcek!“

Autor, který o naší národnosti tak pohrdlivě soudí, zda-liž mohl se pohroužiti s pietou v naši minulosť, zvláště když pohlížel na nejchoulostivější a nejosudnější v ní katastrofu, tragické pokoření českého krále-bohatýra, brejlemi stranických kronikářů a pochlebníků vítězného císaře, jakýmiž bez odporu byli: Otokar z Horneku, Lambacher, Paltram i Fugger? Všimneme-li si mimo to vlastního přiznání Grillparzerova, kterýž divě se obtížím, jaké mu censura činila, sám se obviňuje, že panující rod, kdyby si byl chtěl objednati pochlebníka, nenalezl by dojista vhodnějšího, neboť celému ději dal tak příznivý obrat, jaký z dramatické nutnosti celku vůbec vyvésti mohl... musíme uznati, že je Grillparzer z úmyslného atentátu na dobré jméno poraženého krále českého usvědčen.

Pochleboval tedy, dle vlastního doznání a tanul-li mu, jak ujišťuje, na mysli Napoleon, měl dojista záměr zglorifikovati živého Napoleonova odpůrce a z části i přemožitele, císaře Františka. Tomu však bylo prý nepohodlno, aby Čechové byli na své prvotní pokoření upamatováni, a proto si tendenční kus Grillparzerův, poukazující k tomu, že je Rakousko „na německých základech založeno“, poležel dvě leta v divadelním archivu. Teprve náhodou byl na požádání císařovny na jeviště uveden.

Sehrán byl, jak už praveno, 19. února 1825. Byl to první historický kus z domácích dějin, jenž byl vůbec na dvorním divadle sehrán a zároveň prodalo se tehdy za den 600 exemplářů toho kusu u podnikavého nakladatele. Avšak dojem prý tohoto představení nebyl trvalý, neboť dvorním kruhům nelíbilo se ani, že Otokar tu líčen jakožto německý reformator, nadšený pro „deutsches Wesen“, naproti čemuž si tehdy oblíbili opírati se raději o různé ty rakouské národnůstky. Jiným zdál se kus ten dokonce revolučním! Málo kdy opakován, odložen prý od r. 1839 docela — až teprve zase r. 1856 v samém zániku centralistické reakce Bachovy propracoval se u Vídeňanů k velikému prý úspěchu.

Nuže, přihledněme již, čímž byl tento „úspěch“ dosažen a zdaliž si ho první práce Grillparzerova z dějin domácích vnitřní svou cenou zasluhovala. (Dokončení.)

* * *

„Herci“, lužičtí národní hudci.

Z „kapitol o slovanské hudbě národní“.

S nákresy dle skutečnosti a notovými příklady od **Ludvíka Kuby**.

(Pokračování.)

I.

Serbské husle.

Nalézti nástroj tento a jeho nadšeného herce podařilo se mi již v Khrosćicích.

Rozkošná osada tato leží dvě hodiny na severozápad od Budyšína a zaujímá roztomilou polohu. Mne sem uvedla náhoda právě prvého máje, když příroda následkem pohody ve dnech předchozích počala se rozvíjeti s horlivostí u novorozeňat vůbec obvyklou. Vše, zdálo se mi, ovále bylo svátečním klidem. Později zvěděl jsem, že to nebyl klam, neboť byl toho dne svátek sv. Filipa a Jakuba a Lužičané světí vůbec svátky apoštolské jako zasvěcené.

Vystoupiv z příjemného šera nevelikého lesa, uzřel jsem před sebou půvabný obrázek. Nejprv rozestírala se krásná plochá lučina s nedávně oživenou zelení, se stran omezená mírně zvýšenými rolemi, z nichž některé zastřeny byly již jemnou zelenou vrstvou mladého osení, jiné pak černajícími se brázdami svědčily o tom, že je pluh nedávno opustil. V zadu zakončen byl zelený koberec skupinou půvabných khrosćických stavení, jejichž šedé střechy protkány byly korunami právě pučících a místy kvetoucích stromův. Z předu pak družině té vládnul vkusný venkovský kostel, tvořící střed malebného pohledu. Zvýšené pozadí zdvihajících se na západě pahorkův a modrojasná klenba nebeská opatřily luzný obrázek příhodným rámcem.

Khrosćice jest jedna z význačnějších lužických osad. R. 1885. byla zde založena „svobodná konference srbských učitelův;“ nalezáme zde čilé a pilné „spěwařske towarstvo,“ v jehož přátelském kruhu příjemný večer jsem strávil; zde má svůj statek Kokla-Lisak, srbský poslanec na zemském saském sněmu v Drážďanech; na faře zdejší kaplanuje Fr. Rězak, překladatel naší „Babičky“. Konečně i vzpomínka historická, stručná, ale ponurá, pojí se k osadě této. Byltě zde ve válce třicetileté farář Lebza od Švédův čtvrcen.

Jeví se zde značná zachovalosť v krojích ženských. Mužské národní kroje vůbec po celé téměř Lužici zanikly s výjimkou Mužakovského okolí v Pruské Horní Lužici. Za to se zde bavíte pohledem na ladnou drastou (kroj) ženskou, jež vítá příchozího do Lužice, nezřídka i v rodinách intelligentního učitelstva, kterémuž za to přísluší opravdové uznání.

Do popisu kroje se zde pouštěti nemohu jednak proto, že bych vybočil z vytknutých sobě hranic, jednak že bych zabředl do obšírných rozhovorův, jichž by předmět nutně vyžadoval, neboť jiné jsou kroje obyčejné, jiné jsou kroje družiček svatebních a kmoter, jinak se odívají ženy, jsou-li v šestinedělí nebo ubírají-li se ke stolu Páně a opět jinak se strojí, jsou-li v žalobě čili ve smutku. Také by popisování věcí těchto minulo se s cílem, jestli by nemohlo býti ku podpoře názoru patřičnými illustracemi doplněno.

Podobně jeví se i zachovalost na čistých, z větší části jednopatrových staveních, jichž bělounké stěny proloženy jsou pekně natřenými černými trámy, vodorovně i šourem skříženými se zřetelem na to, aby svislé a vodorovné trámy utvořily na příhodných místech otvory okenní.

A při tom všem jeví se zde také značná uvědomělosť lidu, jejímž dokladem jest na příklad jmenované pěvecké družstvo a jeho čilosť. Byl jsem účasten jednoho cvičení zpěvního, obeslaného prostými bodrými vesničany se zástěrami a v pracovním oděvu, a lze si představiti moje překvapení, když ku konci povznesla se jedna z těchto statečných postav a počala srdečnými slovy děkovati nám Čechům za pozornost, jakou jim věnujeme i za podporu, jaké se jim od nás dostává! Kdyby nebyl občan onen mluvil tónem tak dojímavým, byl bych jej podezříval ze zlomyslného uštěpačství. Přesvědčil jsem se, že to myslil upřímně, ale jestli takovýchto díkův také zasluhujeme, o tom jsem nedovedl dosud rozhodnouti . . .

V této roztomilé osadě bylo mi tedy setkati se s prvým řádným „hercem,“ o jehož dobrém rázu svědčily již v pečlivém pořádku a úzkostlivé čistotě chované „husle.“

Pouhé „husle“ nalézti v Lužici, není žádnou vzácností. Snad v každé osadě lze dosud nalézti nějaký starý exemplář beze strun i beze hráče, popraskaný, rozeschlý a zaprášený, zkrátka v každém ohledu již tak porušený, aby se hodil právem do musea starožitností. Řidčí jest případ, kde vyskytnou se „husle“ spořádané, aby na ně bylo lze hráti. Bývá to v oněch rodinách, kde rodiče zdědili „husle“ po dědovi — herci a dali synka učiti hudbě. Synkovi se brzo „husle“ zprotivily a opatřil si housle obyčejné, u nás obvyklé. Na housle zděděné zabloudí mu málo kdy smyčec, a stane-li se tak přece, odhodí je brzy, naříkaje na jich ječivý tón, omlouvaje se, že se na ně špatně hraje. Ovšem, ale vinou hráče a nikoliv pasivního nástroje.

Třetí konečně případ, kde vedle dobrých zachovalých „huslí“ najde se i dobrý, zachovalý „herc,“ jest dosti řídký a nutno si ho vážiti. Již při prvých okamžicích návštěvy konané u srbského herce, lze poznati, že se přišlo na pravou adresu. Sotva pronese příchozí několik slov o tom, že slyšel cosi o srbských hercích a jejich písních a že by je rád slyšel hráti, počne se herc s důstojným klidem usmívati. Netřeba více slov tratiti; odepne zástěru, v níž pracoval a jde pro husle. Úsměv jeho není holý projev sobělibosti. Nikoliv. Zalichotila mu sice návštěva naše, ale vidí v tom poctu, vykonanou jeho nástroji, jeho písním a rejím (tancům), jemu zdá se to býti mravním vítězstvím hudby národní, jejímž jest horlivým, ač už marným zastancem vůči náběhu cizích novot, strhnuvších vřískavým svým „messingem“ vši mládež, aby hudebním tím jedem otrávily slovanské nitro, zhubily cit a lásku pro vše domácí, umrtvily vrozeného hudebního ducha a nadání ku zpěvu Proto ochotně sáhne herc po svých huslích, aby splnil přání zvědavého cizince, proto vítá příležitost, kdy mu lze podati na odiv umění svoje a svého nástroje, neboť pociťuje v návštěvě cizincově zasloužené, ač jen skrovné zadostiučinění za křivdy, jež utrpělo prostonárodní umění tím, že je téměř všichni opustili, aby přilnuli k cizímu.

Osud srbských hercův jest smutný. Brána veřejnosti jest dnes pro ně snad již všady zavřena. Místo nich užívá se při „rej'wanju“ („muzice“) houslí obyčejných a srbské visí klidně doma. Jen když padne do srdce hercova teskná vzpomínka na prchlou mladosť, zavzní struny jejich, aby rozechvěné nitro hercovo stišily. Anebo se pojednou sevrou ňádra hercova bolestí nad strastným osudem milovaného nástroje; vidí, že prapor jeho dávné slávy dravé cizí větry zedraly v pouhé jazykovité cáry, cítí, jak příval novot podrývá domácí půdu, tak že konečně i žerď, téměř již holá, klesá a kátí se, aby nepovstala více — a herc opět přivine své drahé husle k srdci, čarovným smyčcem svým opět vyloudí staré, nedbané dnes melodie, aby s nich setřel prach zapomenutí a opovržení a potěšil se ve skvoucí jejich kráse, aby své husle ubezpečil o nezmizelé dosud lásce, věrnosti a oddanosti, čímž by jim rád nahradil to, oč byly cizím vítězným vetřelcem oloupeny — —

S hercem khrosćickým jsem se seznal následovně.

Byli jsme právě poobědvali — dva tamní páni učitelé a já —, když bylo zaťukáno na dvéře, v nichž se hned potom zjevila hbitá suchá postava hercova, v levici husle třímající. Byltě herc požádán, aby nás navštívil a sděleno mu také, za jakým účelem. Proto přinesl s sebou přímo husle a proto jeho tvář jevila poněkud slavnostní náladu a vnitřní radosť.

Potřásl nám všem se srdečným pozdravem upřímně pravicí, načež usedl na podanou židli.

Jméno: Michał Pan, stav: krejčí a herc. V Horní Lužici Saské rekrutován byl vůbec pluk hercův skoro výhradně z cechu krejčovského, v Horní Lužici Pruské bylo pak hercovství pěstováno nejvíce „dźełaćeři“ — nádenníky; čím pak severněji t. j., čím blíže k Lužici Dolní, tím více přenášelo se pěstění národního umění hudebního na sedláky. To lze i dnes ještě pozorovati.

Pan oděn byl prostým svátečním — bylať neděle — oděvem, jaký u našeho venkovského lidu lze viděti; neníť zde, jak už podotknuto, zvláštních krojův mužských.

Započal jsem s ním hovor tím, že jsem mu vylíčil cíl své cesty. Učinil jsem tak proto, abych měl příležitost hned z počátku mu poněkud zalichotiti a tím i sdílnost a hovornost jeho získati. Účelu svého jsem vskutku dosáhl. Vyprávěl mi, že na husle srbské hraje jenom někdy doma, pro sebe, u veřejnosti hraje toliko na husle „německé“. Tak totiž Srbové odlišují svůj nástroj od houslí, jichž na př. též u nás se užívá. Nerad prý na „německé“ hraje, ale časy prý jsou zlé, člověk se musí „ohánět a chytat všeho“. A jiných huslí se u veřejnosti zde prý neužívá. Dnes půjde do Baćona hrát na nešpory, do vesnice asi hodinu na východ vzdálené, neboť hrává na kůru.

Vzal jsem husle jeho do rukou, abych si je prohledl a nakreslil, při čemž jsem si chtěl i prostonárodní názvosloví napsati. Ukazuje tedy na smyčec, tázal jsem se, jak se tomu říká?

Místo odpovědi usmál se Pan nedůvěřivě, načež pravil: „Vy to zajisté víte lépe nežli já; nemohu věděti, jak se tomu má správně říkati!“ Slova poslední provázel krčením ramen.

Stýkání s prostým lidem mívá své potíže i v tom případě, když příchozí nevzbudil nedůvěru, jejíž krutý následek jest trpný nezlomný odpor lidu, od něhož potom nelze se dověděti buď ničeho anebo pravého opaku. V Lužici lid takový není, naopak vlídně přijímá cizince, všecko rád poví a vysvětlí, a spadá tím do druhé krajnosti. Toho si není vědom, že bychom jej rádi seznali tak, jak se jeví přirozeně a nenuceně dle své povahy a duševní vyspělosti a proto, jsa vrozenou ochotou svojí puzen jíti nám vstříc, chce se vyšinouti výše. A poněvadž naopak cizinec zamýšlí snésti se na stanovisko lidu, stává se často, že se minou. To stalo se i zde. Pan nebyl si vědom toho, že chci věděti, jak herci uvykli nazývati smyčec, anebo lépe řečeno, on byl tak skromný, že nemohl se domnívati, že by názvy jeho hodny byly zapsání. Naopak domýšlel se, že jeho termin jest špatný a proto žádost moje mu byla nepochopitelná.

„Já bych však rád zvěděl,“ namítnul jsem Panovi a spolu zalichotil, „jak tomu říkáte vy, ať je to dobře anebo špatně. Ostatně mohu již předem souditi, že, jak to nazýváte vy, jest dobře, ba nejlepší. Kdož pak může vašemu nástroji rozuměti než vy sám?“

„Nu, my tomu říkáme smók nebo wódźeńc, ale co je lepší, nevím.“

Pochválil jsem mu slova obě, načež další názvosloví jsem již z něho soukal hladce.

Při prohlížení i rýsování nástroje seznal jsem, že se liší velmi značně od houslí „německých“ a že rozdíly ty jeví se též na hře, poněvadž tato na nich závisí.

Serbske husle čili husla (prvý tvar jest obvyklejší) jsou o málo delší houslí „německých“, s nimiž mají ve hlavních rysech společný tvar. Duté resonanční tělo jest totiž se stran stisknuto a obrys hlavních dvou desek jeví rozdíl pouze tím, že jest jednodušší. Šíje se ničím zvláštním nevyznačuje a rovněž i připevnění strun. Podstatné rozdíly jsou tyto: 1. Pouze tři struny; nejnižší struna na houslích „našich“, *g* schází. 2. Kolíčky, k nimž jsou struny připevněny, nevězí v závitku, poněvadž zde takového není; místo závitku jest ploché prkénko, do něhož jsou kolíčky vetknuty ze spodu. Poněvažd jsou kolíčky toliko tři, má prkénko ono v základě tvar trojúhelníka. 3. Třetí rozdíl týká se hlavních dvou desk, z nichž se resonanční tělo skládá. Spodní deska jest naprosto plochá. Za to svrchní jest velice vypuklá. Vypuklosť ta nesmí se ztotožňovati se zprohybaností, jakou u desk houslí „německých“, rozmanitě zvlněných vidíme, nýbrž dlužno jí rozuměti ve smyslu přesně geometrickém: deska ta může býti považována za část válcového pláště. Proto průmět její, hledíme-li na husle ze spodu směrem podélné osy, jeví se jako správný oblouk, t. j. část kružnice a sice dosti malého průměru. Kromě toho jeví desky tyto ostrý rozdíl ve vzájemné své poloze. Nejsouť paralelní, nýbrž, položíme-li husle na stůl tak, aby spodní deska byla vodorovná, vidíme, že svrchní deska na onom konci, jenž se dle našich představ při hře pod bradou drží, jest výše, odtud pak šikmo klesá pod úhlem dosti značným. Věc bude jasnější, řeknu-li, že podíváme-li se na husle se strany, tvoří obrys svrchní desky (t. j. nejvyšší její body) přímku šikmou, v jejímž svahu pokračuje i šíje. Prkénko pak k upevňování kolíčkův, na konci šíje připevněné, přímku tu láme, jsouc skloněno pod ostřejším ještě úhlem.

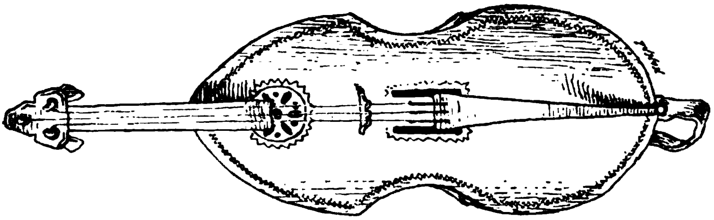

„Serbské husle.“

Pohled s hora.

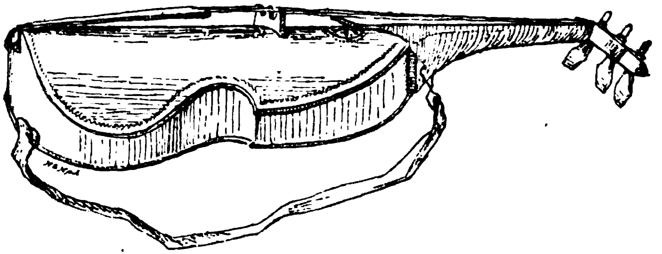

„Serbské husle.“

Pohled se strany.

Husle jsou natřeny vždy světle do žlutohněda tónem jedním a po krajích svrchní desky mají primitivní pásovou ozdobu, složenou z jemných černých šikmě skřížených přímek.

Smyčec nejeví nic zvláštního.

Jest-li se mi podařilo dosti jasně husle popsati, bude každému jasno, že jich nelze držeti tak, jako se drží housle obyčejné. Tomu překáží spodní, velice zvýšený konec, jejž nelze pod bradou umístiti a kdyby i bylo lze, pak zase oblosť svrchní desky činí nemožným husle pod bradou přidržovati; při nejmenším nátlaku by vyklouzly. Husle nutno držeti zcela jiným způsobem, k čemuž musí pomáhati i šanda, volně k oběma koncům houslí připevněná. Způsob ten bude lze sobě představiti nejlépe, popíšu-li, jak si herc počínal, chystaje se ku hře.

Naladiv dokonale husle, podržel si nástroj pravou rukou, načež levou paži provlékl šandou; potom toutéž rukou uchopil husle za šíji a přiložil husle — ne pod bradu, nýbrž do prostřed prsou, při čemž vypjal levý loket, aby se šanda napjala a husle více k tělu přitiskla. Pak vzal smyčec do pravé, přetáhnul několikrát rázně struny a stál připraven ku hře.

Než-li počne hráti, třeba upozorniti, že husle položeny jsou tak, aby osa, šířkou houslí vedená, svisle dolů splývala, a ponévadž se musí smyčec smykati rovnoběžně s ní, pohybuje se taktéž ve směru svislém, nahoru a dolů. Jinak řečeno: husle jsou přiloženy na hruď tak, aby ji dělily na polovici pravou a levou. Podélná pak osa houslí jest vodorovná, kolmo do prostřed prsou směřující.

Ze všeho viděti, že má nástroj své značné, velmi značné rozdíly vůči houslím obyčejným. A také hudba, kterou podává, jest zcela rozdílna. Nespočívá snad rozdíl ten v jakýchsi příčinách akustických. Kořeny jeho vězí zcela jinde: v duši hercově, v jeho slovanské hudební bytosti. Vezme-li totiž herc do rukou housle „německé“, přenese se duch jeho zcela do časův nových, vzpomínky na léta mladická, kdy byl pánem všech srdcí, dívčích i junáckých, starých i mladých, — vzpomínky ty zůstanou pohřbeny v temné hloubi nitra a písně národní, jichž jest srdce hercovo živou pokladnicí, opustí jej, prchnou a rozlétnou se na vše strany, jako by se nového nástroje bály. Herci ani nenapadne, aby na německé husle zahrál píseň srbskou. Ale naopak, přitiskne-li na hruď svoje trojstrunovky, své husle srbské, pak rychle slétne se a vrátí rozprchlé ono ptactvo, píseň za písní dere se mu do houslí a zmámený herc ani neví, které dříve křídla rozepjati! Stojí jako začarovaný ve věnci kouzelných vidin, jež z časův dávných zpět se v hlavu jeho vracejí a duši jeho plní, aby vzňaly a obnovily v nitru jeho oheň z dob uplynulých, oheň nadšení a slovanského citu, jímž pak husle jeho hřmí, jásají i pláčou!

To stává se s hercem starým, když mu netřeba vinouti k slovanskému srdci odpornou věc cizí, od nepřátel poslanou, která již blízkostí svou jako led chladí, zaráží a umrtvuje žilobití jeho; tak se změní, lze říci obrodí, okřeje duch jeho, třímá-li v rukou svých své staré, věrné husle srbské!

Tak stalo se i s hercem naším, když smyknuv několikrát smyčcem po strunách, přímo se postavil, napjal nohy tak, že tvořily s podlahou pravoúhelný trojúhelník, (při němž pravá noha byla přeponou), a když zadívav se do strun svého nástroje, počal hráti srbskou „reji“. Smyčec jeho sjížděl a opět se vztyčoval s takovou bystrostí a místy opět umírněností, z houslí jeho linuly se zvuky tak srdce jímající, že se zdálo, jakoby v bezcitné dřevo byla přelétla jiskra z planoucího srdce hercova, jako by byl nástroji tomu celou duši svoji sdělil. Tak uměl nástroji svému vládnouti, tak dovedl city svoje tlumočiti.

Bylo sice v mém programu zapisování neznámých dosud písní, ale zapomněl jsem na předsevzetí to na dobro a toliko němě poslouchal. Byl jsem cele zaujat. Nepopírám, že hudba ta má své nedostatky, jak se ani jinak mysliti nedá, ale má za to své přednosti, jichž jinde, na divadle a koncertech, marně snažíme se nalézti. Podává se nám zde něco zcela nového. Je to sice surovina, která nepřišla dosud do továren a rafinad ku „spracování a přečištění“ a není tudíž dosud „vyšším požadavkům“ přispůsobena, ale je to původní a slovanské, a v těchto dvou věcech spočívá ona moc, jež naše srdce neodolatelnou silou jímá a je nepustí, pokud ruka hercova neustane a smyčec jeho neklesne.

Četl jsem a slyšel, že husle srbské mají hlas ječivý, pronikavý, příliš ostrý, a jest mi přiznati, že je tomu tak, — má-li smyčec v rukou člověk, jenž by jej měl míti spíše na zádech. Potvrzuje se zde toliko stará pravda, že vždy více záleží na mistrovi a méně na nástroji. Herc pravý, starý srbský herc podává hudbu plnozvučnou, lahodnou i silnou a uchvacující, pod níž se i chladné srdce rozehřívá a taje. Herc pravého rázu hraje netoliko melodii, nýbrž přibírá také tony na strunách ostatních, pokud toho žádá jeho umělecký vkus a jak dalece to připouštějí hranice nástroje. Tím vzbuzuje případné akordy, jimiž dosahuje plnosti, zaokrouhlenosti a lahody do té míry, aby podal posluchači požitek nezkalený a aby posluchač naopak vyznal, že starý srbský herc byl chloubou Lužičanův, jehož zánikem ztrácí mnoho nejen Srbstvo Lužické, ale Slovanstvo vůbec!

Bývá namítáno, že není čeho litovati, zanikají-li husle a jsou-li nahražovány „německými“, poněvadž prý se méně dokonalé nahražuje dokonalejším. A vskutku třeba pravdě průchod dáti a vyznati, že husle „německé“ jsou dokonalejší srbských, protože předně mají o strunu více, a podruhé, že následkem pohodlnějšího a lepšího spůsobu, jakým se drží, připouštějí též dokonalejší hru.

To však je pouhé stéblo vůči balvanu, jejž lze na opáčnou stranu váhy položiti: tou cestou se domácí umění ničí a místo něho cizota přivádí. Zde stává se platným, což už řečeno bylo, že totiž herc, vezme-li do rukou housle „německé“, přestává býti v tom okamžiku Srbem a před vámi stojí bezbarvé dítko novověké „kultury“ anebo lépe řečeno, Němec. Naopak, dejte mu do rukou husle srbské a jest opět Srbem. Zdá se to býti nepochopitelné, ale je to psychologicky přirozené. Ke každému z nástrojův těchto pojí se jiný tlum myšlének, představ a tudíž i citův; a pojí se tím pevněji, kupí se tím těsněji, čím déle proces ten trval, čím déle se oba tlumy tvořily a rostly. V té míře se však zároveň obě skupiny od sebe vzdalovaly, až se posléze mezi nimi utvořila nepřeklenutelná propasť, a jak ostře ji lid pociťuje, to projevil už názvy, jakými oba nástroje podělil a jež ukazují diametralnosť obou protiv: husle serbské a husle německé

Taková je skutečnost, takový jest následek krutých lužických poměrův. Jako zná v Lužici většina obyvatelův řeč srbskou a německou, tak jest i podobně s hudebníky národními, s herci, kteří sice neztratili svoji národní osobitosť, kteří však nicméně nemohli ohraditi se proti dávnověkému vnikání vlivův cizinských tak dalece, aby jimi z pola proniknuti nebyli. Jedna jest při tom toliko výhoda, že se totiž v nich oba tyto opáčné proudy nespojily a nesmísily, nýbrž obojí stránka oddělena jest, samostatně žije a nezávisle se jeví. Závisí na okolnosti, má-li se probuditi v herci ta, či ona, a „okolnost“ tato jest — nástroj. Jednalo-li by se o to, zašlápnouti rázem zbytek srbské hudby národní, stačilo by všecky husle spáliti, vyzbrojiti pluk herců̊v houslemi „německými“ — a bylo by vyhráno.

Pozorování tohoto zjevu a uvažování o něm jest zajímavo, ač neveselo. Jedna pouze světlá stránka se při tom jeví. Je to tuhost slovanské bytosti lužické, s jakou odporuje nákaze. Nemůže sice odrážeti cizí příboj na dobro a nemůže naprosto zabrániti jeho vniku; nelze-li tedy jinak, otevře mu brány, ale neassimiluje se. Jen touto okolností dá se také vystvětliti, že malý ostrůvek lužický dosud burácejícími kolem vlnami spláchnut nebyl a jen z tohoto pramene lze živiti naději, že se tak ani nestane!

Za to však najisto zanikne národní píseň a hudba. Břehy, na jichž luzích dosud se pestří, ač dosti spoře, květy národní hudby lužické, jsou již hluboce podemlety, toliko domácí nástroje hudební je ještě drží. Ty však úlohu svoji v doslovném znění „dohrají“, jakmile poslednímu herci zatlačí se oči. Až schladne ruka srbského hudce, oněmí jeho husle a umění národní bude pochováno. Zavzní toliko kdesi ještě ze starého hrdla osamělá píseň; avšak starci a stařeny dlouho žíti nebudou a mláď se neučí ani písním, ani lásce a úctě k nim. Bude tedy zavznělá píseň pouhým náhrobním kvítkem podzimním, jenž posléze sám uvadnuv, na týž rov klesne, zahyne a vpráchniví . . .

V takové a podobné myšlénky vnořila se bezděčně mysl má, když jsem naslouchal hercově půvabné hře. Byl to přirozený následek její neobyčejnosti a zvláštnosti, že po prvých okamžicích rozkoše nadešla doba přemítání, při čemž myšlénka myšlénku stíhala beze všeho ladu, s divokou nepravidelností, poněvadž se rodily jen pod dojmem originelní a překvapující hudby.

Pojednou jsem však byl z myšlének svých vytržen.

Zdá se mi potřebným připomenouti, nač snad čtenář již zapomněl, že totiž v pokoji, kde jsem herce zkoumal, byli přítomni ještě dva páni učitelé. Oni pak to byli, již mimoděk přetrhli nit mojich dum. Podlehliť jako já účinkům hry hercovy, ale v jiné spůsobě. Ohnivé a mocné zvuky „srbské reje“ vypudily je ze sedadel. Vyskočili, zajuskali, počali pěti, objali se v náruč, a nežli jsem byl s to z myšlének svých na dobro se vyplésti, již rejdili kolem mne zmámeného, tančíce „srbskou reji“, národní tanec. Okolnosti vykouzlily mi před planoucí zraky kousek starého srbského života. Kde Srbové se sešli, tam se pělo, tam byla hudba, tam se i tančilo, pod modravým nebem jako pod šedým stropem, na svěžím drnu jako na sukovité podlaze. Obrázek, na nějž jsem patřil, byl ovšem velmi kusý. Nebylo zde ani dřevěných stěn srbské krčmy ani stínův košatých lip, neviděl jsem nakupených kolem divákův ani půvabného kroje srbské dívky . . .

Sotva mi tento stesk kmitnul hlavou, otevrou se dvéře a hle! — náhoda splnila aspoň poslední článek mého stesku. Ve dveřích objevil se křídlatý „bant“, zdobící hlavu kuchařky v národním kroji ubrané, která nám právě přinášela černou kávu. Bylo by ji lze podezřívati, že zúmyslně právě teď vstoupila.

Vlastně nevstoupila. Zůstala ve dvéřích státi, udiveně patříc na tančící dvojici rozveselených svých pánů.

Kdyby nebylo předsevzetím mým podávati prostý protokol toho, co jsem viděl, dodal bych, že tančící pár v témž okamžení byl zrušen a sestaven jinak, přirozeněji . . . přibásnil bych k tomu zcela omluvitelnou v takových okolnostech hádku . . . já však zůstanu věren pravdě a vyznám upřímně, že nestalo se ani jedno ani druhé. A řeknu také proč.

Madlena Renkec — tak se kuchařka jmenovala — byla již stařena pětašedesátiletá! Proto také ani moje illuse o starosrbském tanci, plesání a veselí, nemohla býti úplnou . . .

Dozněly tři závěrečné akordy, jimiž herci rádi svoje reje zakončují a nastal klid. Kuchařka, jejíž tvář zatím z údivu přešla v úsměv, postavila kávu na stůl a opět odešla, herc složil svoje husle na stůl a vášniví tanečníci dopřávali, těžce oddychujíce na měkké pohovce, údům svým potřebného odpočinku. Naprostému klidu však překážela všeobecná rozjařenost, jíž jsme ulevovali veselými žerty a časem i hlasitým vzájemným smíchem.

Potom jsem přistoupil k herci, abych mu vedle zasloužené pochvaly projevil upřímně svoji radosť, kterou mi písněmi svými způsobil.

Usmíval se s patrným uspokojením, při čemž částečné své rozpaky zakrýval tím, že utíral šíji houslí, zvlhlou od spocené ruky. Při započatém pak rozhovoru počal jsem se ho doptávati na národní srbský tanec, již několikráte jmenovanou serbskou reju. Domnívám se, že se neprohřeším, sdělím-li o tanci tom, co jsem jednak z vlastního názoru, jednak z doptávání zvěděl.

„Serbska reja.“* (Z Kułowa.)

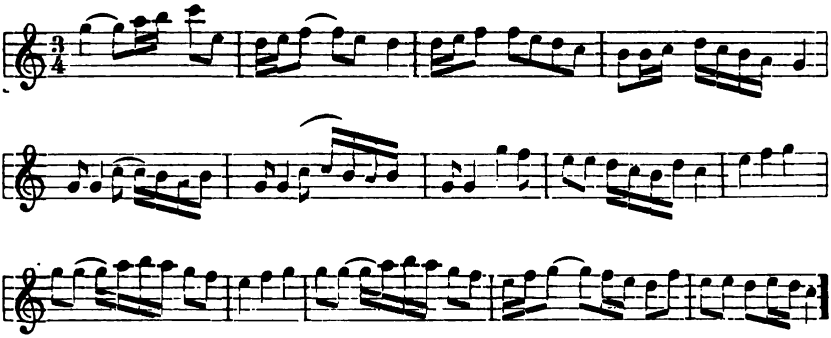

Serbska reja jest jediný národní tanec lužický; po své hudební stránce jest čistě slovanský a původní. Toliko s polskou polonézou má částečnou podobnost. Melodie jest tak význačná, svérázná, že kdo reji jedinou slyšel, druhou okamžitě pozná. Takt jest tříčtvrteční, dosti volný, tak že lze po případě při něm pochodem kráčeti. Co do svobodně a místy směle vedených skoků jest reja ve svém nápěvu velmi pestrá, rovněž jako rozmanitým a barvitým jest její rytmus, plný života a síly. Tu zpěv skok a skok ubírá se v před, zde opět smyká se stupňovitě s tonu na ton; teď zavznívají vážné čtvrťové noty, a hned po nich následuje chumel třepetajících se rychlých „šestnáctek“ jako hejno škádlících se vrabčíkův.

---

* Herc, od něhož jsem reji tuto zapsal, textu neznal. Pravil, že se k ní nezpívá.

Se stanoviska výhradně choreografického zdá se mi býti při reji charakteristickým ono místo, kde se tančící páry točí na místě jediném, při čemž se zvláštních tanečních krokův užívá. Aby tancující svého cíle zdárně došli, jest jim zaujati zvláštní postavení. Stojí proti sobě, ale poněkud málo stranou, tak aby zevní strany pravých nohou na sebe zřely. Kroužení na místě pak střídá se s tanečním postupováním v před a v zad, při čemž se tancující ubírají vedle sebe v postavení bočném, držíce se za ruce (on pravou, ona levou). Pak opět následuje kroužení na místě.

Tanec sám jako jeho hudba upadá v zapomenutí a za to naopak dochází povšimnutí ve společnostech městských, takže nižádný na př. budyšínský srbský ples neskončuje se bez srbské reje, jež jeví se tím půvabněji, čím více zúčastní se srbských paní v národním kroji. A seznal jsem ku svému potěšení, že takové ozdoby se srbské reji dostává vždy a v dosti hojné míře.

Pokud se reja pěstuje v lidu, bývá vždy doprovázena všeobecným zpěvem, což ostatně i na plesové parkety bývá přenášeno. Slova jsou z pravidla krátká, jako hudba. Čemu u nás říkáme sloha, tomu zde říkají štučka; srbská reja pak mívá z větší části jen jednu. Hudba není delší, než pokud je třeba k této jediné „štučce“, i v tom případě, je-li tekst výminečně delší (několik sloh). Bývá však k jednomu nápěvu více příslušných tekstův, po jichž vyčerpání, aby se dále mohlo tančiti, započne se reja jiná. K závěrku pak připojí hudebníci z pravidla tři zakončující zvučné akordy.

Poněvadž hercům třeba jeden nápěv vícekráte opakovati, což by posluchačům i jim jen nudu působilo, dovolují si nápěv měniti, variovati. Sluší ostatně poznamenati, že ani při prvé „štučce“ nehrají herci nápěv tak, jak jej tancující sbor pěje, nýbrž komplikují jej, podávajíce variaci na thema, jež současně se pěje. Kromě toho variaci tuto formují a přeměňují dále, při čemž však šetří úzkostlivě původního nápěvu, snažíce se, aby pouze v jeho duchu změny se děly. Herc neobtíží umělecké své svědomí, které jest velmi jemné, nikdy hříchem, aby porušil nápěv původní, jenž klade meze hudcově hudební tvořivosti a fantasii. Následkem toho sluší řadu dobrých vlastností srbských hercův rozmnožiti opět dvěma: předně bystrovtipem a obrazotvorností, jež herce na jedné straně pudí rozvíjeti píseň dále v nové útvary, a podruhé uměleckou reservou, s jakou dovede bujnou tvořivost svoji krotiti, aby nově utvořené melodie nebyly ničím více, než pouhými variacemi a nápěv původní aby nepřišel tudíž k úrazu.

Vypravování své o reji ukončil herc povzdechem: „Škoda těch krásných rejí! Lidé jich už nemilují, zapomínají na ně. Dříve bylo jináče a reja tančila se skoro ustavičně. Nyní se ale vše hrne slepě za cizotou. Škoda, věčná škoda!“

Po slovech těch chystal jsem své notové zápisky, abych si některé z neznámých dosud rejí zapsal. Za tím účelem požádal jsem herce, aby dotýčné eksempláry opakoval. Přání mé bylo splněno a já počal zapisovati.

„Vy tu reji dybkujete*?“ otázal se mne herc, když byl prvou reji přehrál.

„Ovšem.“

„Toho není třeba; mám doma knížku a tam jest již zapsána. Je tam mnoho rejí.“

Při zprávě té jsem se pozastavil a po nedlouhém rozmýšlení a ještě kratším rozhovoru poprosil jsem herce, aby knížku přinesl. Ochotný hudec ihned odešel.

Byl jsem velice dychtiv na slíbenou knížku nevěda, čeho se do ní nadíti. Možná, že takovýmto pohodlným způsobem získám slušný material, možná však také, že výsledek bude opáčný.

Nepokoje, který mi způsobila zvědavosť moje, byl jsem zbaven způsobem velmi příjemným. Bylatě právě vešla do vnitř stará kuchařka, aby šálky od černé kávy odnesla. Počal jsem s ní hovor svůj otázkou, ráda-li tančívala srbskou reji?

„Velmi ráda,“ odpověděla se čtveráckým úsměvem.

„Dovedete-li některou též zpívati?“ ptal jsem se dále.

Zavrtěla šedou svojí hlavou: „To nevím. Znala jsem mnoho rejí, snad všecky, co jich na světě bylo, ale pozapomínala jsem je, snad všecky.“

Odpověď tato vzbudila ve mně naději, že snad bude lze od staruchy vylákati některou reji. Z té příčiny jsem jí popřel možnost, aby vše zapomněla, na kterážto slova se ostýchavě usmála, omlouvajíc se svým stářím. Než právě těmi slovy mi ukázala pravou cestu, po které jistě cíle svého dojdu. Chopil jsem se její omluvy a vysvětloval jsem jí, že staré srbské písně, jež jsem přišel v tyto kraje sbírat, neznají mladí lidé, pachtící se po novotách, nýbrž jen šedí starci a stařeny. Jestli od těch bych ničeho nezapsal, pak již od nikoho na světě. K tomu přidrobil jsem něco medových pochlebenství — a odpor byl zlomen. Utřela si svráskatělé pysky, kol nichž stále dlel jakýsi utkvělý úsměv, načež se zabrala do zaprášeného haraburdí starých svých pamětí, pátrajíc a hledajíc, jestli se tam ještě něco v celistvosti zachovalo.

Vůbec seznal jsem u lidu srbského vlastnost pro sběratele písní velmi výhodnou. Lid zpívá dobře. Nelze ovšem jinak ani býti, než-li že se v prvém okamžiku, když bývá požádán, poněkud zarazí, ale překážkou zde není nedostatek dobré vůle, nýbrž jenom ostych. Ten pak se lehko několika lichotnými slovy odstraní. Důležito jest, že pějí před cizincem dobře, že hlas svůj nemění, aniž podléhají trémě. To jest veliká výhoda, se kterou nelze se setkati všady. Slovácký pastýř na příklad nepočne zpívati před cizincem za nic na světě a jen zřídka kdy podaří se uzavříti kompromis toho spůsobu, že buď posluchač nebo zpěvák odejde schovat se do křoví, do příkopu nebo za plot. Pak teprv počne zpěv, ale takový, o nějž nikdo nedbá. Zpěvák jest poněkud rozechvěn, kromě toho má nejupřímnější snahu, která jej svádí téměř ke křiku, neboť myslí, že jen tenkráte zpívá dobře, když se mnoho namáhá. Proto zpívá silně a rychle. S takovými potížemi jsem se však v Lužici nesetkal.

---

* Dybkować — noty psáti.

Dokladem jedním slov těch jest i stařičká kuchařka, jež konečně ve své staré paměti vyšťárala následující roztomilou reji, kterou svým pěkným, ač jako nitka tenkým hláskem velmi dobře zazpívala. Reja dobře hodila se k jejím šedinám:

Starej budźemoj (budeme, dual),
šěrej budźemoj,
ženje (nikdy) wjacy rejwać (tančiti) njeb'dźemoj (nebudeme)!

Případnosť veršův těch jakož i způsob, jakým je staruška zazpívala, způsobily, že jsme všichni posluchači jali se upřímně tleskati, což ovšem zpěvačku téměř pomátlo.

Příchodem hercovým byla zábava naše s kuchařkou přerušena, moje pozornost pak obrácena zcela na starou knížku ležaté osmerky, v níž jsem nalezl 33 reje, z největší části dosud neznámé. Nápěvy byly vesměs nadmíru zajímavy. O vzniku knížky té nedovedl mi herc nic pověděti a nepamatoval se vůbec, jakým způsobem se dostala v majetek jeho rodiny. Patrně staré dědictví.

Ačkoliv jsem ve sbírce té našel některé známé reje zcela správně zapsané, chtěl jsem se přece přesvědčiti zevrubněji o hodnověrnosti zápisek. Poněvadž herc tvrdil, že je zná vesměs na paměť, požádal jsem, aby některá čísla zahrál. Žádosť má byla splněna. Při hře sledoval jsem zapsané nápěvy a seznal jsem, že jsou zaznamenány tak, jak je herc hrál. Prosil jsem tedy herce, aby mi sbírku půjčil k volnému použití, k čemuž s ochotou největší svolil. S nemalým uspokojením schoval jsem pečlivě starou knížku do své brašny.

Radost moje ze šťastného lovu však byla brzo zkalena smutnou zvěstí hercovou. Když jsem totiž získané zápisky strkal do svého tlumoku, poznamenal herc:

„Měl jsem ještě jednu takovou knížku a tam bylo na pět set rejí zapsáno —“

„A kam se poděla?“ přerušil jsem herci nedočkavě řeč.

„Shořela mi, když jsem posledně vyhořel. Lituji toho velice.“

Ovšem — pět set rejí! Kdo by nelitoval! Zpráva pokalila všechen můj rozmar, jejž zdar toho dne tak krásně do růžova byl zbarvil.

Ku konci tázal jsem se ještě, kde se srbské husle hotovily a kdo je pracoval?

Dostalo se mi zprávy velice kusé. Kdo je pracoval, to vůbec pověděti nedovedl. Prodávali prý je ve Welečině (Wilthen, jižně od Budyšína), a též i Hitzke v Ralbicích (severně od Budyšína) míval je na skladě. Více jsem nezvěděl.

Pak se podíval herc na hodiny a sdělil s mrzutou tváří, že jest již čas, aby se ubíral, nemá-li zameškati nešpory v Baćonu. Zpráva ta byla mi, rozumí se, nejvýš nemila . . . Bohužel nebylo možno herce zdržeti, poněvadž opravdu nezbývalo mu zbytečné minuty. Nicméně nedovedl jsem se přemoci a požádal jsem milého hudce, aby, možno-li mu, potěšil nás aspoň jedinou ještě rejí, na rozloučenou!

Pohlédnul rozpačitě na nás, pak na hodiny, načež se zahleděl na chvíli do huslí. Bylo viděti, že v něm zápasí různí živlové, povinnosť totiž s náklonností, kterou lnul ke svým huslím. Posléze se ukázalo, že zvítězily — husle.

„Eh, co!“ zvolal rozhodně, „ať už zmeškám nebo ne!“ a popadnuv při těch slovech husle, prosmykl stuhou obratně levou paži, přitisknul, napjav loktem stuhu, husle na ňadra a již sršely tóny z prostého nástroje jako jiskry ze žhavé výhně. Zavzněly mi tu ještě jednou čarovné zvuky srbské reje a padly do rozechvěného srdce, kde se hluboko zaryly, aby se mi učinily nezapomenutelnými . . .

Smutně podával jsem při loučení ruku herci khrosćickému, děkuje mu za překrásnou chvíli, již jsem s ním ztrávil a přeje mu zdraví, aby svazek věrného přátelství mezi ním a huslemi ještě dlouhá léta potrval! Já pak byl nucen slíbiti, že zavítám-li ještě jedenkráte do Lužice, dobrého herce vyhledám a navštívím.

Přeju si ze srdce, abych slib ten splniti mohl.

⁂

Wěrowanske huslički, o nichž by vlastně v této části mělo býti pojednáno, dojdou zmínky až v části třetí při dudách, poněvadž se jen vedle dud vyskytují; samostatně se nástroje toho vůbec neužívá.

(Dokončení.)

Vesnické posvícení

v „poesii“ předešlého století.

Podává **Pavel Albieri.**

Posvícení a poesie! Skoro zdá se na první pohled, jako by to šlo špatně dohromady, ale skutečně se to jenom zdá! Neboť proč by se poesie nezmocnila tak vděčného předmětu, který hraje v životě venkovském tak velikou úlohu? Možno-li opěvati básníkům dojemné Vánoce, tklivé Velikonoce, veselé Letnice, nádherné Boží Tělo atd. atd., proč by nemohli také zapěti o největším svátku vesnickém, na který se kde kdo po celý rok těší, který trvá při nejmenším celé tři dny — déle než všecky svátky ostatní — při němž musí býti vše, co hrdlo ráčí, jenž zjevuje se bujné chase již na dlouhý čas předem ve snu a jehož vzpomínka potrvá pak rovněž dlouho?!

A má-li posvícení takovou váhu dosud, mělo zajisté nepoměrně větší před sto lety a dříve ještě! Vždyť to byly dni, kdy sedlák a chasa jeho zapomínali na několik hodin svou poddanosť, přísnou robotu, zamračeného drába, veškeru tu svou nemalou bídu a veselili se, jak jenom mohli. Bylo po práci, po robotování — ať tedy ubožák ví aspoň na dva, tři dny, co to jest život! Tehdáž, za dob roboty, bylo pravé venkovské posvícení a od jejího zrušení pozbývá pomalu zajímavosti a významu.

Jak důležitou úlohu tenkráte hrálo, ukazuje výmluvně okolnosť — že ve „špalíčku“ písní z osmnáctého století, který před pisatelem leží, nacházejí se mezi 70 světskými „písničkami“ hned čtyři posvícenské, a nutno předem hned říci, jedny z nejlepších a nejrázovitějších.

O tom „špalíčku“ třeba promluviti a význam ten vyložiti. Představte si kus kůže, vyříznuté třeba z holínky vysoké boty, jak se mi při mém špalíčku silně zdá. Délka obnáší asi 30, šířka asi 10—12 centimetrů. To jsou desky špalíčku. Do prostřed, na šířku, přiměřenou formátu tehdejšímu, přišita byla jedna písnička, vedle ní druhá, třetí a tím způsobem tvořila sbírka jakousi knihu, do níž bylo možno stále nové a nové písně všívati, dokud délka kůže stačila. Na obou koncích tohoto koženého obalu nacházejí se provázky, jimiž se špalíček dal zavázati a obdržel tím průběhem doby válcovitou podobu, pravý to špalík. Bylo to jednoduché, snad málo úhledné, ale trvanlivé, praktické a laciné. Knihaři přišli o výdělek, ale písničky byly na mnoho a mnoho let uchráněny před zkázou lépe než v nejkrásnější vázané knize. Špalíček nehodil se sice nijak do pořádné bibliotéky, ale za to, byl-li jednou pořádně zavázán, mohlo se jím tlouci jako míčem beze všeho nebezpečenství pro obsah, a to ovšem má také svou cenu. Mnohé byly v zemi, jiné v ohni, aniž byly příliš poškozeny. Voda i oheň poškodily trochu jen prázdné okraje.

Špalíček pisatelův utrpěl také různé pohromy, ale textu nepříliš ublíženo. Byl ostatně chován po mnohá snad pokolení v rodině se skutečnou vážností, jak toho ctihodné stáří jeho zasluhuje. Nejstarší píseň v něm obsažená, náboženská, vyšla v roce 1589, nejmladší datuje se asi od skončení francouzských válek, od kteréžto doby nebylo sem již nic přišíváno. První polovice obsahuje písně pobožné a druhá světské, milostné, satyrické, historické i konečně o nezbytných mordech. Jsou zde písně z válek tureckých, pruských, francouzských, písně o věrné i nevěrné lásce, různé zpěvy, které připomínají silně dnešní kuplety, a pak o různých živelních nehodách. Písně erotické jsou dvojího druhu, abychom tak řekli v národním tónu a pak umělé, plné obrazů a přirovnání z historie, zvláště klassické a z bible. Satyrické jsou nejvýraznější a mezi nimi čestné místo zaujímají ony, jež líčí vesnické posvícení.

Kdyby pravdivé bylo podání, které se o špalíčku tomto zachovalo, že totiž nějaký prapradědeček kupoval písničky ty na jarmarcích jen z té příčiny, aby se na nich děti učily čísti, musili bychom věru nad takovouto paedagogickou methodou užasnouti. Jsouť zde často věci, při nichž by se musil husar začervenati. Zdá se věru, že v tom směru panovaly před sto lety, za těch dobrých, zlatých časů, volnější náhledy než nyní, přese všechnu censuru a že „milostivá vrchnosť,“ s jejímž povolením písničky takové jsou vydávány, byla v těchto věcech skutečně až příliš milostivou.

O duchu, panujícím v písních posvícenských, netřeba se ani zvláště šířiti, an, jak na jedné z nich psáno, „přespívajíc tuto píseň jeden každý lépej sám porozumí,“ či jinými slovy: skládání mluví samo za sebe.

První dle stáří i obsahu jest „Píseň o sedlských hodách,“ vytištěná v Praze u Jana Julia Jeřábka. Jednotlivé sloky její od té doby téměř znárodněly, celá však posud, pokud pisateli tohoto známo, nebyla nikde ještě otištěna. „Vyniká“ zvláště předními slokami, opěvujícími život sedláka v době roboty. Na titulním listu jest hrubá dřevořezba, představující tři bodré rolníky ve vysokých botách, širší než delší. Prostřední má plnovous, což pro tu dobu jest zvláštním úkazem, široký krejzl, čepici podivné formy a v ruce cep. Na pravo od něho stojí rovněž zarostlý chlap, s kloboukem skoro té formy, jaký dnes nosí afričtí cestovatelé, à la sir Wolseley, s podávkami v ruce a nějakým nožem po boku. Chlap na levo, bezvousý, má na hlavě „pangrótku,“ v ruce hrábě. Živě gestikulují.

Píseň zpívá se prý jako: „Pane mlynáři, ze mlejna schází“, poslední řádek se vždy opakuje.

Což ty sedlácý mnoho skusejí — když na Robotě Dřívy vozejí — sekají, řezají, až se potějí (!)*

V Pondělí se jim začne Robota — Sedlák zas myslí, kyž je Sobota — celej Den přes Tejden trvá ta psota!

Začne se jaro, musý jedst vorat — vobylí zasyt, zas zavlačovat — celej Den přes Tejden jako kůň dělat.

Potom zas musý Sena kliditi — v největším horku Louky hrabati — vobracet, převracet, na Vůz dávati.

Vodvozy Sena, musý zas žíti — nemůže nikda Pokoje míti — snášeti, vázati a nakládati.

Když pominou Žně, je zas Wordání — na Zymu setí, zavlačování — tak mají Sedlácý dycky tahání.

Teprve nyní přechází písnička k vlastnímu thematu.

Vo Posvícení předce si vejská — na žádnou Prácy sobě nestejská — spívá sy, hvízdá sy: „Skoč Holka heská!“

Vo Posvícení novy Kalhoty — y novej Kabát y novy Boty — tenkrát se nobojí Sedlák Roboty.

Nají se Pečeň y taky Massa — on je veselej y jeho Chasa — spívají, hvízdají: „Hopsa, hejsasa!“

Když pije Pivo z Písku (!!) ho sfoukne — hraje Muzyka, on sobě houkne — „Skoč Selka, hop Selka!“ na Stůl sy bouchne.

Vo Posvícení Sedlák je Pánem — Selka pro Pivo chodí se žbánem — Niadra ji vonějí samým Balšánem.

Následující řádky jsou význačny pro všecky posvícenské písně.

---

* Pravopis dle originalu, pouze za *g* psáno *j*, za *j* psáno *í*, za *w* jen *v*, *ss* jen *š*, *au* jen *ou* a pak opatřeno vše interpunkcí.

Z Města žádnému mezy ně jíti — nechcy já radit s nima co míti — umějí hachlovat. přes hlavu bíti.

Já jsem to skusyl, byl jsem taky bit — nechcy Potenkrát Sedláky nic mít — a vo Posvícení víc mezi ně jít.

Všechnu Počestnost mně prokázali — ani mi na Zem padnout nedali — přes hlavu, přes Záda, přes Hubu prali.

Po Posvícení Hubu jak potáč — měl sem mou Hlavu jako Racehač (?) — nechcy tam více jít, budu Doma rač.

Konec písničky neodpovídá mnohoslibnému počátku.

Po Posvícení chasu svoláva — budete mlátit, pitle shledává — Žito, Hrách, Pšenicy do pitlu dáva.

Jede do Prahy, prodá to draze — tam sobě koupí pečený Prase — proč by sy nekoupil, když prodal draze?

V Praze jen pije Pivo ležaty (!) — sedne sy za Stůl, bude vejskati — dobře je Sedlákum, když na ně platí.

Již dělám Konec této Písnice — spíval bych ji dýl, nemám hlas více — dejte mi na Pivo jen po Grešlice!

Dle tohoto upřímného přiznání by ctný ten člověk nemohl zpívati solové partie ve Wagnerovských operách a zdvořilé připomenutí to jest důstojným předchůdcem těch různých kupletních konců, kde se zpěvák vymlouvá na pana okresního hejtmana, slavnou policii a pod.

Písnička druhá, „W Lytomyssli wytisstěná,“ nazývá se: „Swětská Pjseň o sedlském Weselj aneb Poswjcenj.“ Na titulním listu stojí dudák, před nímž tančí vystrojené děvče v širokých sukních, šněrovačce, se šátkem kolem hlavy a mladík ve vysokých botách, dlouhém až po kolena kabátě a s biretem na hlavě. Děvče má opřené ruce o boky, mladík jimi rozhazuje. Písnička ta zpívá se mnohoslibnou melodií: „Ó ty Kočko zrzavá.“

Radůjte se Sedlácy — vy jste švarný Jonacy — Posvícení vám nastává — čeho se vám nedostává? — Chléba, Massa máte dost — nasytí se a nají se — každý k vám pozvaný Host.

Selka všechno shledala — kde co kolivěk měla. — Kachny, Husy, Kuřata — mladé Holuby, Prasata — strojí se k Posvícení — již má Perník y Homolky — od Kupce dost Koření.

Budou se píct Koláče — Markyta víc nepláče — že se bude dobře míti — hodlá též k Muzyce jíti — že se notně vyskáče — po Obědě, až ještě sní — čtyry velký Koláče.

Sedlák jde zvát Přátele — dal zabit notný Tele — krmnou Svyni, Ovci k tomu — by nic nescházelo v Domu — by dost Pečeně bylo — aby Hostům a Přátelům — v Jídle nic nescházelo.

Již je Neděle Boží — Bůh sedlský statek množí — Sedlák se zahanbit nedá — každýmu Hostu jíst dost dá — Polívky, Hrachu, Massa — nají se dost y Pečeně — jeho sloužícý Chasa.

Sedlák pozvané Hosti — uctí podle Možnosti — Masso hovězy s Perníkem — v Zely skopový s Kolníkem — vepřový s Ržípou zase — tak je tlustě posypané — Perník se na něm třese.

S Nudlema Droby Husy — posypaný bejt musý — s Perníkem je Návyk sedlský — je-li tam kdo pozván městský — nechce-li jíst jeden Host — Sedlák bez něj, bez Měštiaka — má Sedláku Hostí dost.

Následuje zajímavé líčení, jakým způsobem jsou pohostěni městští hosté, vrhajíc pěkné světlo na vzájemné poměry obou stavů, ostřeji zajisté ještě se lišících než dnes.

Když jde na Stul Pečeně — Sedlák pošeptá Ženě: — Dej na Stul jen dvě Kuřata — bojím se toho Měštiaka — on Ržípy, Hrachu nejed — těch Kuřátek šest neb sedm — snadno by nám Ženo snědl.

Dej Přátelům Znamení — že my je potom sami — v dobrém zdraví užijeme — až Měštiaka odbydeme — my jsme hodni Sedlácy — co nám do něj, my zůstaneme — předce naši Domácy.

Ty jsou jen Kabátnícy — my jsme přece Sedlácy — Pán Bůh nám letos požehnal — na Polích Obylí dost dal — bude Láce, co dělat! — však budeme, buď Bůh chválen — mít tento Rok co prodat!

Moje přátele milý, — když jsme se již najedli — tak do Hospody pujdeme — taky veselí budeme — budeme hodně tancovat — Muzykáři nám museji — všem vesele notně hrát.

Líčení života v hospodě je znamenité:

Kuba s Lidou votáčí — notně se s ní zatáčí — Tomeš s Markytou tancuje — Vávra s Dorkou proskakuje — máme dnes Posvícení — dnes je ten Den, by jsme bylí — hodně všyckni veselí.

Alou, vy Muzykáři — hrejte se všý Kuráži — ať ta Basa hodně bručí — a ten Cymbál notně břinčí — skákej, Lukšy s Dorotou — ta má Sukni z Kalamanu — a to hodně širokou.

Teď ale začne teprve to pravé posvícenské vyražení:

Hej, vy Kmotře Rychtáři — víte-li, co nám scházy? — ten Kluk Dvořákův Pacholek — jak by byl tak udatný Rek — začíná tu Pranicy — věřte, že ho notně zbyjou — mi dva malý Vorácí! (!)

Co se z toho stalo — neminulo dost málo — ti dva Voráči Pacholka — zbyli jak ňákého Kluka — má Hubu jako Potáč — tomu ji tak notně nabyl — ten malej Skrček Voráč.

Rychtář je hned porovnal — Pacholek Pokutu dal — Sud Piva, dvě Husy k tomu — musyl pro ně běžet Domu — Šenkyřce je dali píct — tu zase směl po Pranicy — ten Pacholek k Tancy jít.

Šalamounský ten rozsudek zrovna nebyl, ale pomohl a to je ovšem hlavní.

Tu sou teprv skákali — spívali a vejskali — do mladýho Posvícení — tak byli notně veseli. — Já sem tam chtěl taky jít — však sem se bál, že bych tam byl — mezy níma notně bit.

Rači jsem Doma zustal — Koláče jsem nedostal — napadlo mně to Myšlení, že na selským Posvícení — nedostanu hrubě nic — protož nechcy tuto Píseň — pod tu chvíli spívat víc!

Zde to s tou pranicí nebylo tak zlé, ale za to horší věci udály se jinde, jak nám vypravuje zlomek třetí posvícenské písničky se vzácnou důkladností a podrobným líčením. Písnička jest připojena k jiným, vydaným v „Hoře Kuttný Léta 1750“, majíc s oněmi úplně stejný tisk i touž úpravu. Zde přicházíme právě k nejlepšímu, když už ani rychtářské „právo“ nepomáhalo a sama ctihodná osoba tohoto obecního hodnostáře doznala dle písně nemalých ústrků, ba zbaven byl i se starším docela osobní svobody, octnuv se „v kládě“, kamž z moci úřadu svého posazoval jindy jiné. Byl to zpupný kousek bujné chasy, který jí byl asi později s úrokem nahražen! Píseň pěje:

Hle Posvícení — Kozý Hlavu jedli.

Když jsou hlavu snědli — co sou nedovedli! — Rychtáře svázali — do Klády ho dali. — To je Posvícení — Rychtář v Kládě sedí.

Staršý Šrůtku chtěli — z těch jak handle měli — však přišli do chlíva — že chtěli pít Piva — Rychtář v Kládě sedí — Staršý z Chlíva hledí

Dovídáme se tedy také příčinu tohoto neslýchaného skutku: rychtář chtěl potrestati vinníky obligátní dávkou piva, jako v písničce předešlé, ale špatně se mu to vyplatilo!

Ey, již dobře s námi — sme zde sami Páni — Rychtářko s dítkama — Pacholcy s děvkama — jděte z Posvícení — již zde víc nic není!

To se rychle stalo — houfem se ven bralo — vomáčka vytýká — Rychtářka utíká — jdeme z Posvícení — v hrncých víc nic není.

Hrayte, Muzykáři — veyskey i Dudaři! — Vy, chaso, tancujte — šydit se nedejte! — Na tom Posvícení — slavte Posvěcení.

Avšak boj, zavřením rychtáře a staršího na chvíli odstraněný, což zajisté stalo se za vzácné součinnosti a ochotného spolupůsobení obou rozvaděných stran, které v tom viděly nehoráznou švandu, vypukl na novo a ještě s větší prudkostí, ano se nebylo třeba obávati „práva“. I něžná pleť se v něm súčastnila.

Málo hudby měli — hát i čihy chtěli — začali hádání — přestalo skákání — při tom Posvícení, — žádná lítosť není.

Kmotři, Bratři, Švagři — ty Pse, Šelmo, Lháři! — Stolice lámali — s Klickama házeli — z toho Posvícení — měli potěšení.

Vzhůru ženy vstaly — za Vlasy se rvaly — škrábaly, trhaly — Čertem se dělaly — až vlasy stávali — tak libě spívali.

Mužský jeden Babce — začal spívat sladce: — dala mu Mazanec — až přemet Kozelec — leží, šklebí zuby — krev mu stříká z huby.

Beran rohy zdvíhá — jakž takž všecky píchá. — Ječeli, pištěli — Berana věšeli — holili, jak slušý — až div pustil dušy.

Pěkně tak to bylo — když se všecko bilo — Pasákem do Kamen, — až vylít Czapouchem. — Chválí Posvícení: — Mám již polehčení.

A ten byl v Komíně — nadál se neyméně. — Oni mu kouřili — ním Komín šmejkali. — Myslil, že je to žert — vyhlížel jako Czert.

Ještě pěkněj bylo — když se to tak bilo. — Ten Slanskej Jikavec — vyrazyl Mědenec: — Auve Posvícení — ležím do zemdlení.

Při tom Posvícení — vypsat možné není — Prsty překousali — Ruce polámali — Ušy kusa není. — Švarné Posvícení!

Tak se v Pravdě stalo, — ještě pravím málo! — Tu stojí ježatý — druhý tam plechatý — chválí Posvícení: — auve, hlava bolí!

Avšak poněvadž ještě ani na tomto zajisté výmluvném a drastickém líčení nemá autor dosti, pokračuje následovně:

Dvéře ouzké byli, — z Okna Kozlem lezli, — k ním sou se chápali — notně pomáhali. — přes hnáty, přes paty — prali jak sou mohli.

Ten ztratil kus lebky — teče břečka taky — y tomu z nosu jen — druhému z huby ven. — Áhy, Posvícení — škoda, že dýl není!

Po všem tak se stalo — s tím se dokonalo. — Jeden šel bez šosu, druhý zas bez Nosu — z toho Posvícení, — pláče, že již není.

Ten šeplá bez Zubů, — napadá na Nohu. — Rád by šel již domu, — však jest mnoho honů, — ohlíží se na Ves — že ho tam Zley přines.

Bartoň odpočívá — Mikeš těžce vzdychá, — oba dva za pecy — přebolestně ječí, — že jsou tak ztlučení — na tom Posvícení.

Jan poslední taky — dostal Pomazanky. — Kšaft sobě formuje, — knytlík odkazuje, — s kterým byl mazaný — na tom Posvícení.

Jaké naříkání — lamentýrování — od Žen a od dětí — neb jich jest co Smetí, — jak jsou zohavení — z toho Posvícení!

Jíra by to rád snes — kdyby hanby nenes, — od Ženy nelibky, — Sousedův veysmíšky. — Žádný nelituje — každý se mu směje.

Kdo chce té radosti — nabýti s bolestí, — ať není lenivý — Pavlišov navštíví: — pozná přivítání — na tom Posvícení.

Pročež zaspívejme, — spolu prospěvujme, — že Kopist to Právo — nás dobře srovnalo. — Šmačný Posvícení, — Práva kusa není!

A my, hula, hula, — jdeme z Pavlišova. — Ať na nás v Kožíše nepřestrašy tiše — podle Obyčeje, — jak se často děje.

Amen, ještě jednou — spívej, prosym, se mnou, — že ta Ves Pavlišov — zapáchá Zvěřinou. — Amen, Posvícení, — neber, kde nic není.

Ušlechtilá písnička tato musila míti nemalý úspěch, jejž právem přičísti můžeme obšírnému líčení těch pěkných věcí. Přes to, že byla asi notně dlouhá, neboť boj v hospodě byl jistě již jen koncem jejím, zdála se nepochybně P. T. obecenstvu ještě krátkou a ochotný skladatel přidělal tedy ještě několik veršů, jež sice nedostihují již celkem hodnoty předešlých, ale co se týče směru, jsou důstojnými jich nástupci. Následujeť za písní předešlou jiná, pod názvem „Poděkowání z Poswícení," která nám mnohé ještě doplňuje. Dle místních jmen odehrávala se velkolepá ta posvícenská pranice, která možná má nějaký skutečný podklad, na Náchodsku, kdež jest chudobná horská víska Pavlišov, dále Slané, nyní již pruské a Poříčí.

Složeny jsouce stejným rozměrem jako verše první, hlavní písně, mají nové sloky s nimi zajisté i stejnou „notu," nápěv, a sice prý jako: „A ta Pražská Frezlida".

Pavlišové, tisýckrát — děkujem již jedenkrát, — vy Poříčští Dvořáci — též y Slanští Horácy — z toho traktyrování — a z Koláčů lámání.

Chvála tobě, Rychtáři — y vám staršý Kuchaři — z mnoho jídla dobrého — dobře vosoleného — v Kládě kořeněného — v Chlívě uvařeného.

Nad Med z Křenu sladkého — též y z Dortu křehkého, — který jste nám lámali, — na hřbet dobře zkládali — nasyceni sme dosti — až bolej' naše kosti.

Z tvé, Rychtářko, Vomáčky — a z přesladké Vodvářky, — která z pece vytekla, — když's pryč za ní utekla, — Pěkně za to děkujem — již pryč od vás vandrujem.

Muzykáři, Dudaři — i vy jiný hudlaři, — přestaňte již tak hráti, — neb se nám Život krátí, — jakož jste nám prv hráli — když jsme zuby zbírali.

Muži, Ženy, Přátele — děkujem vám z Korbele — z kteréhož jste pít dali — až nám Žíly vrzali — z Očí slzy padali — s krví tělo zbarvili.

Ach, Beránek ubohý — vostříhaný a holý — nemohu než naříkat, — hořce s dítkama plakat — dříve než já obrostu — dosti budem mít Postu.

Já pak Ježek zježatý — a můj bratr plechatý — uděláme jelito — to (s oným *to* NB.) *nabyto — namástíme vám Huby — ať vás nebolí Zuby.*

Já Jikavec s Medencem, — s mým Pasákem Mládencem — děkujem z dobrodiní — naskrz Kamen honění — od Hlavy až do paty — čekejte zas odplaty.

Málobudil bez Šosu — Mnohomluvil bez Nosu — že jste mně utrhli šos — jemu urazyli nos — musýme vás chváliti, — že jste horšý než Kati.

Amen všychni již spolu — děkujem při Odchodu — z rukouch, nohouch lámání — na oudy přikládání — též ze všech vašých Ctnosti, — mámeť jich, Amen, dosti.

Prosym vás, přijdete k nám — odměnu zas dáme vám — nohy, ruce přelámem — Oči z Hlavy vydrápem — Hlavu s přímа utrhnem.

Co jsem spíval já mnoho — nevěřte mně vy toho — zlého však se varůjte — mezy Handle nechoďte — ať z Mušky aneb Slova — neudělám vám Slona.

Amen, Kavalírové — a udatní jak Lvové — chovejte se jak slušý — byť jste měli dát dušy — já skladatel chválím vás — odměňůjte se jim zas.

Myslíme, že tímto vážným napomenutím byla zcela dobře ukončena ta „vtipná“ písnička, a že můžeme jím skončiti také článeček tento o charakteristických písních z těch pěkných zlatých dob bývalých.

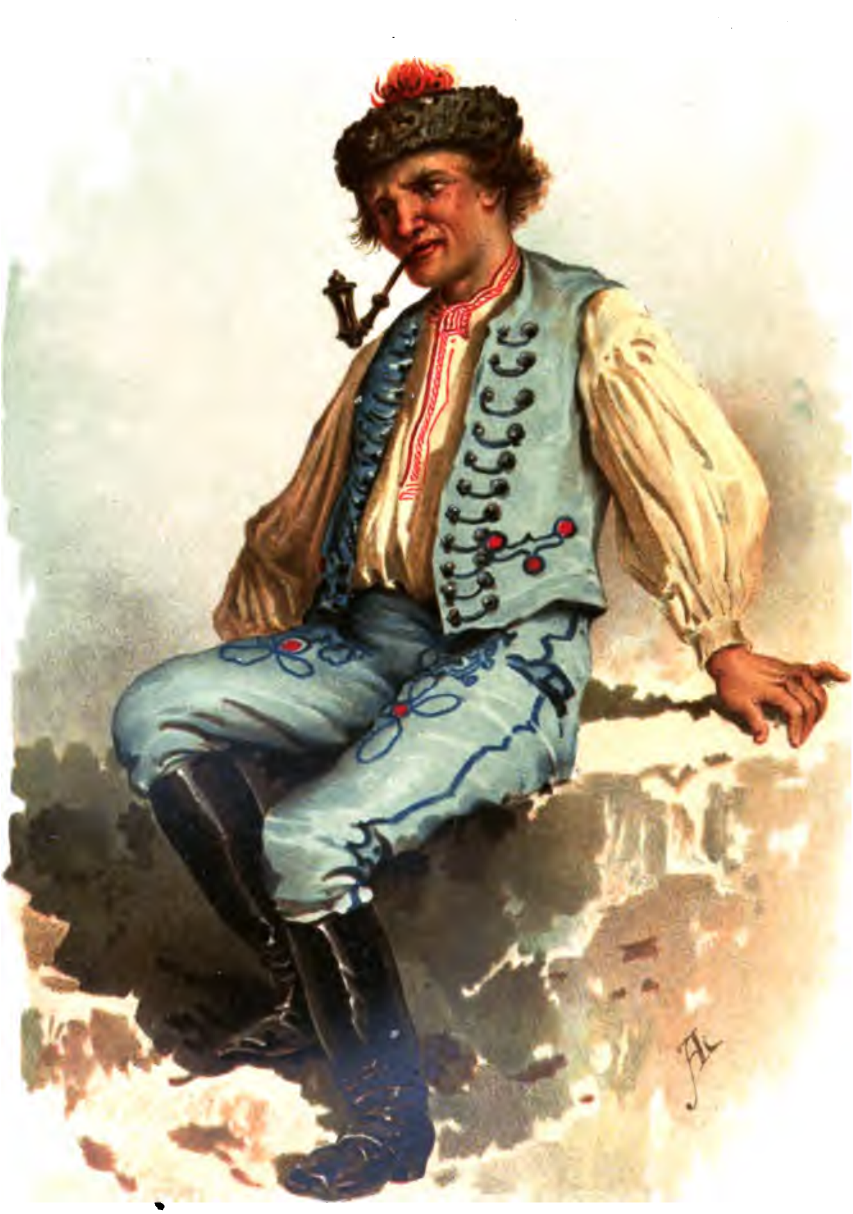

[illegible]

KROJ MORAVSKÝCH SLOVÁKŮ.

Magali.

Báseň **Fréderica Mistrala.**

Ukázka z provençalské idylly „Mirèio“.

Přeložil **Jaroslav Vrchlický.**

(3. zpěv.)

Ó Magali, má milovaná,
vyhledni z okna k prosbám mým,
slyš píseň, již ti pěji z rána
ku tamburinám, ku houslím.

Na nebi hvězdno, kam jen zřím,
je větru peruť skolébána,
však zbledne hvězdná výš,
jak ty se objevíš.

— Než o šumění snětí
míň o tvou píseň dbám,
do moře chci já spěti,
rybou se udělám.

Ó Magali, když rybou
se vnoříš do vln změti,
rybářem budu v sled
a vylovím tě hned!

— Ty rybář? Až své sítě
tam hodíš zpívaje,
změním se v ptáka hbitě,
uletím do kraje.

Ó Magali, když ptákem
ty budeš na úsvitě,
já lovcem budu v sled
a chytím tebe hned!

— Svá když nalíčíš oka
na koroptviček dav,
skryju se do hluboka
do zkvětlých jarem trav.

Magali, sedmikrásou
když budeš u potoka,
vlnou se stanu v sled
a porosím tě hned.

— Ty vlnou chcešli býti,
já mrak se udělám,
do Ameriky jíti
chci k dálným končinám.

Ó Magali, když mrakem
do Indie chceš hřmíti,
já větrem budu v sled
a ponesu tě hned!

— Ty větrem? V jinou stranu
v běh dám se těkavý
a sluncem ihned vzplanu,
jímž led se roztaví.

Ó Magali, ty sluncem?
Já ještěrkou se stanu,
zelenou ještěrkou v sled
a vypiju tě hned!

— Když ty se staneš mlokem,
jenž v houšť se tajívá,
já budu luny okem,
jež k čarám svítívá.

Ó Magali, ty lunou?
Já budu mlhy tokem,
přivalím se ti v sled
a zahalím tě hned!

— Než mha mne zhltí, dříve
než zrak tvůj uvěří,
já růží v kráse snivé
kvést budu na keři.

Ó Magali, ty růží?
Já ve hře dovádivé
motýlem budu v sled
a zulíbám tě hned!

— Ó leť skrz jas a chmůru,
mne nestihne tvůj chvat,
v tmavého dubu kůru,
v hvozd černý prchnu spat.

Ó Magali, ty stromem?
Já břečťan budu, vzhůru
se tobě vinout v sled
a obejmu tě hned.

— Mne obejmout? Ach s vzlykem
strom se ti vysměje,
jeptiška budu mžikem
svatého Blažeje.

Ó Magali, jeptiškou?
Já budu zpovědníkem,
za tebou půjdu v sled
a uslyším vše hned.

— Ty vejdeš do kláštera,
mne mrtvou uvidíš,
kol jeptiška kde která,
na márách budu již.

Ó Magali, ty mrtvá?
Já hlína budu šerá,
a zahrnu tě hned
a moje budeš v sled.

— Ach teprv nyní věřit mohu,
že opravdu to smýšlíš, teď
buď poručeno pánu Bohu,
můj prstýnek vem na paměť!

Ó Magali, to štěstí!
ó pohleď rychle na oblohu,
jak hvězdy tebe zahlédly,
hned pobledly.

Poznámka. Píseň tato, sepsaná na základě národních motivů provençalských, velice jest příbuzná národním písním české, moravské, slezské i slovenské zvaným „Proměny“. Příbuznosť ta v celku i různosť v podrobnostech stála by věru za hlubší studii odborníku a snad by i melodická stránka těchto skladeb nebyla bez veškeré zajímavosti. *J. V.*

* * *

Ukázka z hymnů rgvédských[*].

Přeložili **Em. Kovář** a **Jar. Vrchlický.**

Na Pardžanja.[**]

(Rgv. V. 83).

O přivolej Mocného těmi zpěvy,
Pardžanja veleb, klaněním ho vzývej!
Býk hojně-dárný se hlasitým řvaním
své símě zárodkem do rostlin klade.

Rozráží stromy, zabíjí zlé duchy,
před ozbrojeným každý tvor se třese!
Pardžanjas hřímaje když ničí lotry,
i nevinný před Mocným v bázni prchá.

Jak svoje koně bičem práská vozka,
Pardžanjas ukazuje posly deštné,
a jako lvové když řvou, zní řev z dálky,
když stahují se k dešti černá mračna.

Tu větry dují a lítají blesky
a vstává býlí, rozplývá se nebe,
vše stvoření se živnou vlahou sytí,
svým semenem Pardžanjas když zem blaží.

On, jemuž vzdána země prohýbá se,
On, jemuž vzdána jak od kopyt duní,
On, jemuž vzdáno všetvárné je býlí,
Pardžanjas ať nám ochranu dá mocnou!

Ó Marutové,[***] dejte nám dešť s nebes,
ať hřebce krůpěje se hojně řinou!
Ó bliž se s hřměním pouštěje vod proudy,
ó bliž se s hřměním, vznešený náš otče!

Burácej, hřímej, oplozuj a přileť,
s tím vozem přileť, jenž přetéká vodou,
spusť dolů svoje rozvázané měchy,
ať hory doly v pláň se zarovnají!

---

[*] Nejstarší zpěvy indické a nejstarší zachované zpěvy lidstva vůbec.
[**] = slovan. Perunovi.
[***] Indičtí bohové bouře, větru, průvodčí Indrovi a Pardžanjovi.

Svou zvedni nádržku, ji dolů vylej,
ať tekou k zemi otevřené proudy!
Zem s nebem plodnou vlhkostí svou naplň,
ať naše krávy dobrý nápoj mají!

Ó mocný Pardžanji, když buráceje
a hřímaje ty bídníky v prach deptáš,
tu všecko plesá, všecko raduje se,
co lítá nebem, na zemi co dýše.

* * *

Dešť vylil's dolů, ó zadrž jej zase!
Ty pusté pláně učinil jsi schůdné,
vše rostliny jsi užitečné stvořil,
a moudrost pro své nalezl jsi tvory!

Na léčení.

Napsal **Otakar Bystřina.**

(Dokončení.)

Jindy za jasného dne vystoupil Vladislav na nejvyšší z okolních vrchů, mohutnou Javořinu.

Půl krásné Moravy leželo mu pod nohama. Až k Velehradu, Hostýnu a snad i Radhošti, a dole k Moravskému poli zalétal zrakem. Viděl skupiny drobných a malebných vrchů a drobných pahorků, smavá údolí, bílá města a vísky s kostelíky.

S druhé strany luzné Pováží rozvíralo k němu svou malebnou náruč. Divoký Váh jako bělavá stužka kroutil se hlubokým korytem mezi dvojím pohořím. Nad ním strměly pochmurné hrady; opodál četná města a osady. Vítr vál se Slovenské strany. Zdálo se, že přináší stesky těžce porobených bratří . . .

Hle, jak krásny jsou ty ubohé kraje! Jak k srdci mluví každý kámen, každá chatrč, každý zelený luh . . .

Vladislav bezděky promlouval k nim: „Miluji tě, ty drahý, čarovný kraji. V dík za hojivou moc, jíž vléváš do duše sirobné, za tvou krásu, jíž povznášíš mysl, za dobrotu tvého chudého, ubohého lidu.

Zhrdal jsem životem, utíkal před lidmi, zoufal nad sebou sám — tys mne životu navrátil, tys mne smířil s lidmi a vlil jsi útěchu do srdce chorého.

Ano chci se vrátit zpět, dožíti svou dráhu, zasvěcenou práci pro tebe již za mladých let, chci zapomenout všeho, co můj život otravovalo — však dovol, abych napřed do syta pokochal se tebou, abych nabral svěžesti z vod a hvozdů tvých a nové síly z velké tvé samoty, jíž obestíráš mne zde ve výši nad malicherným shonem všedního života — — —“

* * *

Maliny! Již jsou zralé a co jich je — keře jako obsypány.

Sbírati maliny, jaké to kouzlo! Prodírati se na pasece mladým podrostem stromů a hustým křovím. Vybírati z drsných keřů vždy největší, a s jich haluzek opět ty nejčervenější a nejzralejší plody. — —

A mezi houštím na „Malinníku“ jen se hemží dětí, malých Slováčků a Slovaček, se džbány nebo s mošničkami z březové kůry. Spřátelil se s nimi brzy. Jak jsou roztomilé — na příklad zde ta malá Andulěnka! Na hlavě jí sedí červený šáteček, napnutý na papírovou podložku a vázaný na babku jako u starých. Malá kordulečka je zeleně vyšívaná a baňaté rukávce červeně. Sukénka černá je květovaná a fěrtuška rudá. V nohy ji nepíchá — ač je bosa. Má je chudinka dcbře ochozené. —

Vladislav poslouchal vypravování opálených do hněda chlapců. Jeden ví o kosích, druhý o veverčím hnízdě, jiný o „hastrmanu“, číhajícím v lesní tůni. Mluví tak rozumně, jako staří, a hledí tak moudře, že bys dovedl skorem uvěřiti těm jejich bájím a pověstem.

IV.

Po dvouměsíčné době úplného zmizení přítelova dostal Svěží první od něho zvěsť. Byl to dlouhý list, jaký Vladislav sotva kdy ve svém životě napsal. Svědčilo již to o dobrém stavu jeho mysli.

Psal takto:

Když jsem Prahu opouštěl, myslil jsem, že vůbec o mně více nezvíš. Byl jsem tak na všecko již odhodlán. Nediv se tedy mému dlouhému mlčení a obdivuj se raději tomu, že jsem tak časně přesvědčil se o nepravdě svých domněnek.

Ujížděje před světem do hrobu hlubokých lesů, netušil jsem ani, že to, co v nich pochováno, mne teprv se světem smíří a k životu probudí.

Milý příteli, věř nevěř, že jsem zpola vyléčen a doufám, že budu za nedlouho zcela.

Stačí, povím-li, že mi ani jedinkráte nenapadlo seděti s hlavou svěšenou někde v ústraní a myslit na poslední věci člověka. Podnětu k takovým myšlénkám nemůže totiž dáti žádný z těch hvozdů, jimiž se beze směru brávám. O smrti nezpívá líbezný hlas kosův, vábné volání kukačky a jásot slavičí v bujné houštině.

Učím se znovu žíti. Jak daleko jsem se byl vzdálil od způsobu, jakým velí žíti příroda, tak couvám krok za krokem zpět a jemu se přibližuju.

Příteli, nevěřil bys ani, co všecko vyčteš z klidného oka horalova, jenž ti vypráví o svém životě, plném strastí, plném bídy a nejmozolnější práce — slovy tak spokojenými a mírnými.

Jak málo je třeba k životu, a jak dlouho člověk honí se za přízraky a přeludy, než najde, co je pravdou a v čem je spasení. —

Vím, že bys chtěl, abych ti vypsal všecky ty krásy, jež na mne působí tak kouzelnou mocí. Nežádej toho ode mne; víš dobře, že nejsem schopen něčeho takového. Procítit dovedu všechno, říci nic!

Styk můj se světem omezuje se na každodenních několik slov s hajným, s nímž jsme po většině sami v těchto hlubokých lesích. Náhoda dovede mi sem časem nějakého venkovana, s nímž si pohovořím, a vídám sem tam i několik dětí, které mne velmi baví.

Před „městskými lidmi“ prchám. Jediné s mladým nadšeným učitelem se stýkám, který mne na mé poušti navštěvuje a velmi zajímá. Je to šlechetná, až slepě ideální duše. Je zamilován do ubohého lidu a rád by mu pomohl. Ale klovají ho se všech stran a kromě úsměšků a nenávisti neklidí skorem praničeho. Mají ť všichni lid za pouhou podnož, po níž nutno šlapati, aby se došlo výše.

Naslouchám rád jeho skvělým plánům a snům, které se mu obyčejně hned v zárodku boří a hatí. —

Vytáhnul mne jednou i na slováckou pouť. Doufám, že se ti zavděčím srdéčkem pestře malovaného marcipánu ve tvé střízlivé končině.

Sejde se celý širý, malebný kraj na nevysokém pahorku, obrostlém do kola vinohrady. Ovšem, celý vrchol je již dávno pokryt mořem lidstva, než ty sám ke kapli sv. Antonína se přivelebíš. Pochybuju totiž slušně, že bys si dovedl tak časně přivstati, jako Slováčkové, nachystaní na pouť. Leč bys se chtěl ženit — pak ovšem neručil bych ani za tebe.

Máť sv. Antonín od boha moc danou, darovat šuhajovi pěkné a hodné děvče a naopak. Dosti podivným a vůči tak krásným tvářičkám zbožných Slověnek opravdu nepochopitelným je, že straní mužům tento podivný svatý. Ale jisté je to. Zaslechl jsem kmotru, která vysvětlovala sousedce, proč na její vroucí přímluvy nepolepšil jí „slopajícího“ muže.

„Eh prosím tě, chlap od chlapa nikdy nebude! Do Štípy k panně Marii zajdi, ta mu napraví hlavu! —“

My s druhem nešli za žádnými takovými zámysly; alespoň jsme se jeden druhému — nepřiznali, a přišli jsme tedy dosti pozdě.

Byl to neobyčejný, vzrušující dojem. Kolem chatrné kaple s hroznou, nevkusně zbarvenou sochou nad vchodem, jímž doléhaly zvuky varhan a hřmotící hudby smíšené s vůní kadidla, skvěl se jeden pěkný květ. Dovnitř dostalo se jen několik málo vyvolených, kteří jistě od samé noci na tu milosť čekali. Mladých tam bylo asi málo, podle těch, kteří venku zbyli. Aj, vždyť on je svatý Antonínek uslyší jistě i z venku! —

Jdeme po slunku. Tváře proti nám jsou vesměs zahaleny buď střechou širáku nebo deskou modlitební knihy. Prohlédneme si kroje.

Pestrosť! Bílá a červená barva převládá, sem tam něco černého se kmitne. Děvčata stojí v hromadě, chlapci též; však skupin střídajících se je mnoho, krajané z téže vesnice vždy pohromadě.

Zde stojí Blatničanky. Úpravné čížmy, šátek na hladko bez náušnic splývá cípem až hluboko dolů; fěrtušky široké, nad polovici celého objemu. Jsou pleti poněkud drsnější, rysů hrubších. — Hoši mají zeleně šedé kloboučky se zelenými třapci, široké bílé nohavice z plátna a na černých kazajkách červené „kvastlíky“. Mezi nimi stojí jeden s bohatou kyticí za širákem, složenou z pestrých, umělých květin. To je ženich, jak mně vysvětlují. Hledí pyšně kolem sebe, a prohlíží si skoro pohrdlivě náš střízlivý oblek . . .

A hle, zde Suchovjané! Hoši v černých nohavicích, pošitých šňůrami. Kabátce jsou bílé, černě lemované, širáky veliké. A děvčata mají již zase zcela jinak šátky uvázané: na široko, úpravněji, s malým cípem v zadu. Kordulky jsou taktéž bílé, volné; rukávce méně skvostné, ale vesměs nové. Čížmy hrubé, veliké. Je vůbec znáti, že jsou z chudší končiny. Jsou za to pleti jemnější a líček hladších. Pánbůh jim takto dobře vynahradil, co jim na bohatství ubral.

A dále opět nové kroje. Kalhoty červené, úzké, vyšívání bohatší, sukně a kordulky jiné — je nemožno rozeznávati do podrobna. Ale všecko zvláštní, zářící, že se nemůže oko vynadívati.

Staří stojí zamlkle, a vážně „říkají“ z knížek. Mladá očka zablesknou spíše vstříc nám z pod dlaní, jimiž jsou cloněny. Ústa se usmějí a hlavy nakloní k nějaké čtveračivé poznámce.

Zvoní pozdvihování. Všechno klesá k zemi a kloní se v hluboké pokoře. Jako moře, utišené slovem syna člověka . . . Mimoděk staneš a tlučeš se do lhostejného jindy srdce, nyní pohnutého zvláštním pocitem, jenž vznikl vlivem tohoto zbožného okolí . . .

Hleďme ustoupiti, abychom nevyrušovali. Dále je všecko podobné, jak to jinde bývá. Jen že originelnější, zajímavější. Přispívá k tomu to nezvyklé obecenstvo.

Boudy plny perníku, „agnósků“, svatých obrázků, růženců svěcených i perníkových. Ale zcela jinak se to kupuje této stydlivé, usmívavé, milé Katerince, než v městě pyšné, sebevědomé dámě.

Uzenky, jitrnice a jiné skvosty kuchyňské vzbuzují vřelejší sympatie.

Žebráci křičí zoufaleji a rafinovaněji.

Pivo a víno, ač je pod svět špatné, chutná tu lépe, vidíš-li, s jakou pochoutkou v pravdě lákavou si ho nahýbá furiant šuhaj s krátkým doutníkem v pravé ruce, vysoko při pití zdvižené.

A hřmotná venkovská hudba po požehnání zavzní tak nezvykle v sluch.

Jsi omámen a ohlušen. Roj mladých, starých, děvčat, žen, děti a mužů se střídá jako v kaleidoskopu. Každý mluví hlasitěji a slavnostněji než obyčejně. I vážná hlava dá se pohnout v takové náladě k lehčí a veselejší poznámce. A vím, že ruka podávající druhé nějaký divně vytlačený obrázek stiskne ji vřeleji, než by to učinila jindy. Svatý Antonín! —

Můžeš si vyhlédnouti nějakou tanečnici pro odpolední muziku. Zvol si třebas onde tu černookou, štíhlou Zuzku. Má líce jako sametové, obočí a brvy hedbávné — nepodívá se na tebe za žádnou cenu, ač jest si dobře vědoma, že tvé oko na ní lpí. Mluví jakoby naschvál stále do své družky, jsouc plna rozpaků. — Eh, až se srdce třese.

To se divíš, jak rozvazuju? Brachu nebyl bys jiným, kdybys okusil jako já zelenavého, pravého „roháče“, jímž vejde do hlavy taková nějaká tesknost, touha a rozechvění, jež nejraději bys vlíbal v nějaký ohnivý ret.

Popsal bych ti poněkud důkladněji slovácký tanec a slováckou muziku, kdybych byl mohl býti nestranným pozorovatelem, a ne náruživě dupajícím a jako stéblo ve víru se točícím účastníkem.

Nevím se pamatovati na více než na místnost těsnou, nízkou, se sloupem uprostřed. V levém koutě seděli hudebníci, v pravém se tlačila obrovská kytice děvčat, zasahující až do polovice jizby. Ostatek zaujímali svižní tanečníci.

Šlo tu o život, jakmile spustila hudba některou z písní, jiż chlapci zpívali spolu. Vím, že mám pouze co děkovati obratnosti svých svižných tanečnic, že jsem ve víru neutonul.

Ostatní polotemné, kouřem a prachem přesycené okolí nebylo mi ničím. —

Seděl jsem též chvílemi při poháru vína v sousední světnici „pro vzácné hosty". Byl jsem tam ovšem málo platen, mysle stále na svůdně kynoucí, přivřená očka, líce sametová a obočí jak hedbávné. Pamatuju se, když starý „pan rechtor" spustil nějakou velmi vážnou, skorem nábožnou starosvětskou píseň, že jsem se počal tak vesele smáti, až to působilo pohoršení . . .

Hle — toť mé celé léčení, příteli. Doufám, že povede k cíli.

Tvůj Vladislav.

Pan Svěží se nad listem tím podezřele usmíval a pokyvoval vesele hlavou.

„Doufám též," zabručel.

V.

Schylovalo se k podzimu. Les halil se v matnější barvy, listí prožlutalo, v hory snášel se pozvolna hluboký klid. Vůně zvláštní, silná táhla údolím. Kmeny jakoby vydávaly ze sebe, co za celé léto byly vsály. Kdo neznáte libého zápachu, jejž vydává v podzimu březový háj?

Však i buky mile voní. Voní prsť, každá větévka, každý opadlý, povadlý list.

Jakás lahodná, jemná melancholie vane z přírody a vniká i do duše lidské. Do srdce krade se touha, nikoliv palčivá, nýbrž skromná, tichounká, — ani příliš po vyplnění nevolá. Zbyla by po ní prázdnota, člověk to cítí, a proto se jí nevzdává.

I Vladislava stihla podobná nálada. Bylo mu tak trochu tesklivo, ale nemohl si říci, po čem. Probíral nedostižené své cíle jeden za druhým, nebyl to ani ten, ani onen, jehož dosažení by jej bylo nyní upokojilo. Podivno. Snad by se bylo přece něco našlo, kdyby se mysl jistému úskalí nebyla tak usilovně vyhýbala!! — Přestal o tom konečně přemítati a nechal se unášeti bez obavy těmi mírnými vlnkami, proudícími celou přírodou, jež vyznívaly jako tichá, neurčitá a sladká melodie . . .

Na odchod a návrat do světa ještě nepomýšlel. Nač také? Byl dosud se svým dobrovolným vyhnanstvím velmi spokojen.

Pravda, poněkud jej počínala tísniti věčná samota, a utíkával se častěji k rozhovorům, nejvíce s mladým hajným. Než i v tom ohledu stala se náprava a velmi vhodná: les oživil se množstvím rubačů, štípajících dříví, a klepotem přijíždějících vozů. Vladislav naslouchal mu velmi rád z úkrytu v houštině. Jak se mu zdál neskonale poetičtějším proti hlučení vozů městských! Rozléhal se tak daleko v tichu lesním. A s ním pokřiky vozků, jdoucích klidně při voze a hlasně práskajících...

Scházíval často v jejich střed. Vždy jej naplňovalo údivem, jak může takovýto dřevěný, chatrný, provázky povázaný vozík uvézti tolik dřeva, a kde berou koníci hubení, drobní jako kočky a do úpadu zmoření, sílu jej utáhnouti. Ale co myslíte, že se k tomu tváří zoufale? — Dupkají do kopce jako posedlí, pohazují hlavami tak čile, že toužíš pôplesknout je po skloněném krku. Ubožáci, naučili se asi od svých pánů podrobovati se neuprosnému osudu. Věru, co Slovák unese, pod tím klesl by každý obr. A nese, nese, nereptá, nekřičí, nezoufá si. Jen někdy požaluje si pochmurnou písní — ale ta se pak zadere až do samého srdce!...

V myšlénkách zabrán odcházel jednoho dne podvečer Vladislav ku své chatě. Bylo jasno. Přechod ze soumraku večerního do noci nebyl ani patrný pro mléčný svit úplňku. Cesta vinula se kolem potůčku na kraji vysokého bučí. Zaslechl šeptání, jistě velmi blízké. Pohlédl v pravo, a uzřel hajného, sklánějícího se ku tváři mladého, bujného děvčete... Jeho milá, vyprávěl mu o ní. —

Ve Vladislavovi ztajil se dech. Cítil, jak mu všechna krev vstoupila do tváře... Stál chvíli jako vyjevený; pak se co nejtišeji vzdálil, aby je nepolekal. —

Štěstí lásky! — — Pokud o něm člověk nezví, ani by nevěřil. Ale okusil-li jednou, běda. Nelze zapomenouti. Kdykoliv se udá shlédnout je třeba jen z daleka, začne se srdce chvít, tepna horečně bije, skráň pálí — — —

Vše, co dosud tak prohnaně Vladislav v sobě byl tlumil, propuklo pojednou náhlým výbuchem. Klamal sám sebe po tak dlouhý čas — nebylo lze činiti tak nadále.

Ludmila jej milovala!

Myšlénka, před kterou se byl tak dlouho bránil, projela mu hlavou jako blesk. Cítil, že sžehnula bez milosti všecek doposud vybojovaný klid.

Ano, milovala jej. Cítil to nyní stokráte jasněji než tehdy, když líbával její ohnivý ret. A on ji odvrhnul, surově odkopnul, nechtěje vyslyšeti ani její úpěnlivé prosby.

Pro mizerný klep! — Kam dal tehdy hlavu a — cit? Ovšem, právo bylo zdánlivě na jeho straně. Mohl ji snadno na řeči, kterých dosléchal, odsouditi jako vzor kokety, mělké, ničemné duše. Ale proč se nepřesvědčil? Proč nenechal promluviti tehdy srdce, jež se vzpíralo takovému jednání?

Dvě léta minula od oné doby a po celý ten čas až do dneška byl tak zaslepen, že považoval své tehdejší jednání za docela správné. V této chvíli se mu však zajiskřilo před zrakem — ne, neměl pravdu, poznával, že chybil. —

Chybil, chybil!!

Podepřel se o strom a vytřeštil zrak. Hlava mu šla kolem.

V ráz byla mu situace jasna. Neurčitý pocit tesknoty změnil se v divou, nezkrotnou touhu. Padnout jí k nohám, zlíbat a smáčet slzami její ruku a prosit za zapomenutí toho, čím se na ní prohřešil. — —

Od onoho dne byl úplně proměněn. Nedovedl již s klidem pohlížeti v osamělé, do chabých barev se halící údolí. Vítr, táhnoucí vrcholy stromů, vál pojednou teskliněji. Jemná melancholie rozpoutávala se v palčivou bolesť.

A konečně neodolal.

Za jednoho pochmurného deštivého jitra rozloučil se s dřevěnou chýší, s hajným, s tichým horským údolím.

Totéž něco, podobné dřevěnému truhlíku na čtyrech kolech, týž postilionek, který jej byl před časy dovezl, opět jej na poštovské stanici očekávali. Usednul bez řečí na koženou příčku a kázal vozkovi šlehnouti do koní.

VI.

Jel od rána až k pozdnímu odpoledni.

Snad loučení, snad trapná nejistota stran budoucnosti byla příčinou, že upadnul v tesklivou náladu. Ostatně dlouhá cesta v povoze a na železnici postačí již sama sebou, aby rozladila v míře nejvyšší cestovníka, tomu všemu nezvyklého.

Na štěstí neležela rodná ves a známý dvorec, předmět jeho spěchu, od poslední stanice příliš daleko, a na nádraží nabízeno mu dvé bujných hnědoušů s lehkým kočárem, hotových k letu.

Vladislavovi byla však i nejrychlejší jízda hotovým hlemýždím plížením. Nemohl se dočkati chvíle, kdy spatří známé, bílé zdi, odrážející se ostře od temného lesního pozadí, a kdy zahne konečně povoz v dlouhou, malebnou alej starých topolů . . .

Kraj, jímž ujížděl, byl poněkud pahorkovitý. Pole byla černá, jednotvárná. Brázdy dělaly dojem chmurných vrásek v neveselém čele. Po mezích táhly se řady ovocných stromů. Zbaveny ovoce i listí stály tiše, zasmušile. Západ tonul v žlutavé záplavě.

Vladislav všímal si málo svého mračivého okolí. Upíral dychtivě zrak ku předu. Zahlédnul v pravo vrcholy slaměných, vetchých střech a v levo — topoly . . .

Byl rozčilen v nejvyšší míře. — Alej byla prázdna, nikde ani živé duše. Bláhový, jak může chtíti, aby vyhlídala, když nemá ani tušení!

Konečně, konečně stanul povoz před vchodem do velké zahrady, jejímž středem přicházelo se ku stavením. Vladislav seskočil hbitě a vběhnul dovnitř. Vstříc řítil se mu starý, veliký domácí pes. Poznal Vladislava a počal se k němu lísat. Vladislav jej ani nepohladil, — překážel mu zbytečně v spěchu.

Někdo šel mu vstříc z pravé strany od besídky; poznával Ludmilinu matku, za ní před vchodem do besídky — Ludmila sama, hledící upjatě před sebe. Teď vyšel někdo z besídky. Mladý neznámý muž. Přišel k Ludmile, objal ji kolem pasu a nahnul se k jejím rtům, zastiňuje jí rozhled.

Toť byl poslední výjev, jehož se Vladislav dočkal. Jakoby se byl zpamatoval ze strnulosti, obrátil se prudce a pádil k východu zpět.

Za hodinu byl nazpět v nádraží. V rodné vísce ani se nestavil.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Když se pan Svěží nemohl dočkati odpovědi na své dopisy, posílané za ním na Slovácko, a podzim již byl pokročil, vydal se jednoho dne do bytu Vladislavova, doptat se nějakých zpráv.

Ustrnul žasem uslyšev, že se Vladislav již před týdnem vrátil. Spěchal nahoru a zastal skutečně dveře jeho pokoje otevřeny.

Hnal se s otevřenou náručí obejmout nevěrníka. — Vzdor nejasnému počasí byly záclony v oknech spuštěny, tak že v pokoji bylo šero. Vladislav ležel v posteli.

„Nech mne, dej pokoj, ach, ušetř mne!“ bránil se mrzutě výbuchům přátelské lásky. — „Jsem nemocen, zle je mi!“

Svěží ustoupil polekán na zad a patřil naň s podivem. Teprve nyní viděl zřetelně přítelův obličej. Vladislav měl ruce složeny pod hlavou, hleděl bezvýznamně, mdle kolem sebe a oddychoval rychle.

Byl to týž Vladislav, který odjížděl v červenci na léčení . . .

Jaro na šachtách.

Dím Bohu: Neodsuzuj mne,
oznam mi, proč mne tak soudíš!
Job 10. 2.

Toť jaro chudých jest, těch, které skllála bída,
jenž hynou v ústraní jak v suchopáru tráva,
jichž jména, osudy duch lidstva nevyzvídá,
jimž ohlodanou kosť jen do kolébky dává.

Hle v tuctech neznámých sem trupů naházeno,
a přece v každém plál dřív také oheň vlastní.
Hlad jeho chůvou byl a všednost jeho věno,
ó Kriste, tisíce co kolem byli šťastni!

Teď v šachtu ustlala jim ruka zaplacená . . .
Zda konec důstojný to role člověka
hníť jako padlá zvěř tu bez nápisu, jména,
on, z jehož hrudi dál žár božství přetéká!

Toť fraška ohavná, jíž dáno jméno „žití“.
Jen jeden ohromný se v slunci hrob tu šeří
jak plachta šedivá, jíž chudina chce krýti
své rány, nahotu u palácových dveří.

Zříš kde tu jeden květ? Dva ubohé tam dlely,
jich tílka spálil mráz, jich barvy hlad a zima.
Dvě děti nešťastné tam hledaly den celý,
kde asi místo jest, kde jejich otec dřímá . . .

A já jsem slyšel hlas, jak stoupal z šachet vzhůru,
kde božství boháčů se halí v dýmy vonné,
kde zlatá kopuleční hrdě do azuru
a mramor oltářů kde v sněhu krajek tone.

„Již z hrobu temnoty, jež kol mne obepíná,
můj povzdech k tobě zní, zda slyšíš jej v své dáli?
Já zde se probudil, v má prsa děs se vtírá —
ó budiž veleben, ty běd a zmaru králi!

Leč chcešli jedenkrát přec dát sluch mému stonu,
slyš, co ti pravím dnes já, pánu svému červ!
Chci protest podati já ode tvého trónu,
neb chvěje křivdou se můj každý vlas i nerv.

Ó pověz, zdali jsi? Já učil jsem se věřit,
já rval se, ozbrojen svou ctí a odříkaním,
já viděl osud svůj se nocí zkázy šeřit,
a řek jsem jen: On spí, leč procitne mým lkáním.

Já v divém zoufání tě nad svou hlavou hledal,
já ruce vypínal, bych byl ti, Pane, blíž.
Proč z jasných oblaků jsi své mi ruky nedal?
A mohl spasiti's mne tehda — ty to víš!

Tys mohl otevřít svou bohatou mi ruku
a sytit malé mé, čím sytíš v poli zvěř.
Tys zavřel oči své, bys nezřel moji muku,
tys zavřel uši své, já viděl to, ó věř!

Neb tobě lhostejno, zda budu žít či mříti,
tys vztýčil mezi nás své pýchy chmurnou věž —
a přece cítila má duše vše, co cítí
i duše šťastnějších, jsouc nesmrtelna též.

Teď svaté nohy tvé můj vzlyk víc nepokálí,
ret žalu vypil již mou paměť v dlouhých tmách —
mne horší mého jen mých dětí osud pálí —
ó pro ně v zoufalství teď svíjí se můj prach!“

Ten hloubný, smutný vzdech se z šachet vzhůru nese,
toť jarní zpěv je těch, jenž hnijí v chmurném dolu!
Pták nechá písně své, květ úzkostí se třese
a slunce zachází tam ve hrůze a bolu.

A ruce mladistvé se s žitím bijí v dálce
a není, kdo by sem šel vhodit kytici.
Jeť jaro útokem jen novým v chudých válce
a krutým výsměchem zvěsť vesny zářící.

Jdu kolem šachet těch, tam spí, kdo umřel hlady,
a věčná zima vstříc mi vane z oněch cest.
Jdu, myslím, v přírodě jak málo krásy, vnady,
a lásky pramálo jak v lidských srdcích jest!

Aug. Eug. Mužík.

Přírodě.

Sonet **Josefa Stritara**. Přeložil **Vojtěch Pakosta**.

Přírodo — matko tvůrčí! — slavíkovi
tys písně dala, lásky slasť i žal
i touhy své by sladce vyzpíval,
kdy v tichu dříme les i vonné křoví.

A mladá záře den kdy budí nový,
do výše skřivan křídla rozepjal
k jarnímu nebi, by jej v náruč vzal
nesmírný, dalný oblouk blankytový.

A já! Tu bolest srdce moje oužií,
tu rozšíří je radost, horování —
a stále plno marně vzdechnout touží.

Ó stvořitelko! vyslyš moje přání:
Buď srdce jiné v mladou dej mi hruď,
neb lahodné v něm písní kouzlo zbuď!

Lidské včely.

Román od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

XX.

Pavla vstala časně ráno v den určený k jejímu odjezdu a vzbudila Emericha, který ji měl doprovodit. Vzduch byl svěží. Slunce mírnějšího lesku než za minulých parných týdnů, zlatilo sešlou omítku domů úzké uličky. Tkalo kolem vikýře Richardova malou aureolu, právě jako by tam bydlil, myslil a pracoval člověk idealní. Vše vůkol vypadalo onoho jitra idealně, slavnostně, jakoby neviditelná ruka vše věnčila a zdobila.

Všecky všední, ošumělé předměty zdály se jako uklizeny, nikde nebylo viděti té špíny, toho prachu, té nudy jako jindy. Bylo to pouze osvětlením, které záleží, jak nám učenci praví, v jakýchsi poměrech vlhka ve vzduchu, skrze nějž nebeské světlo prochází jako sterými křišťálovými oblouky a příchod půvabného měsíce září zvěstuje.

Krom toho hleděly zraky Pavliny a jejího bratra Emericha také toho dne do světa jako sterými křišťálovými branami. Svět měl dnes pro ně zas první úsměv od otcova neštěstí a všeho těžkého, co následovalo a nedávno ještě hrozivě proti nim vystupovalo. Oni vraceli mu ten úsměv z celé čisté duše. Svět zhlížel se v těch duších jako slunce v pohorské studánce. Emerich byl dosti zotaven k malé této cestě. Lékař radil, aby v závodě se nenamáhal. Děd, ač nikým o to nežádán, opatřil jej penězi, aby sestru doprovodil a pak Šumavu procestoval. Bylo viděti, jak rád mu ty peníze dával.

Děd rozjímával nyní pro sebe takto: „Co jsme měli z těch peněz, dokud jsme je drželi a střežili! Řekni, Leni, co měli jsme z nich? Neměli jsme veselého okamžiku. Říkali jsme si ovšem: Inu, na stará léta budeme něco míti. Pak si odpočineme a něčeho si dopřejeme. Nu, a přepočítali jsme se. Já jsem zase začátečník a ty jsi měla smrť z té ztráty. Co je tedy platno všechno trudění! Dělám co mohu, ale těší-li mne něco tak, jak teď ten hoch mne těší, nechci více mamonit, jak jsem mamonil. Bohudíky, že se mi uzdravil! Kdybych jeho ztratil, byla by to tisíckráte větší ztráta, než co jsme před tím ztratili.“

Již zůstalo jeho zvykem svěřovati nebožtíkům své zájmy a trudy a uvažovati jejich možné námitky.

Proto mluvil k památce sestřině takto dále: „Již dej pokoj, Leni, ty hocha neznáš jako já. Je to zlaté srdce a proč by nebylo? Je celý po mně. Je to pravý potomek pokolení lidí pracovitých, věrných svému slovu, skromných a ve skromnosti hrdých, těch lidských včel, ku kterým ti druzí, kteří nejsou včelami, o pomoc se utíkají. Také já jsem včelou a co jsem dal, to jsem dal. Sbírám ve svém stáří ještě a ještě dám. Žil jsem však s tebou jako krtek ve své díře a přece přišel jsem o všecko. Proto vylézám teď na slunce a ohřívám se.“

Emerich zdráhal se přijati dědův dar, který byl nyní v těch poměrech starci opravdu obětí. Vždyť uvolil se pečovati o svou dceru a vnučku a domácnosť stála mnohem více než jindy. Ale děd jinak tomu nechtěl. Chystal se nyní zůstati sám s Karlou a její matkou a byl s tím spokojen. Přivykl jim velmi.

Karla lichotila se k němu jako kočička, oblétala jej jako motýl a on se učil usmívati se na její mladosť a půvab. Jí prošlo u něho všecko. Byl by jí odpustil, i kdyby byla zahálela.

Ona vzala si dědečka do lásky. Oživla v jeho ochraně. Její sličnost rozkvetla. Nevěděla radostí, co počíti, že jí teď plynul den za dnem bez úzkosti a bez lítosti, bezstarostně. Zdáloť se, jakoby sama zoře vstávala v těch ruměnných lících a nebeských očích, jakoby sami jarní větérkové laškovali v těch zlatých vláskách kolem skrání a malinové rtíky překypovaly žertem a zpěvem.

Celý dům byl změněn její přítomností, jejím jasem. Dědoušek již ani o tom nevěděl, že staré podobizny nad prádelníkem dovedly také oživnouti.

Ten starý mrzutý, vráskovitý domek nevěděl, co se mu děje, že v něm vládl teď jiný duch než Lenin, že v něm bývalo slyšeti stříbrozvuký hlásek, trylkující, jakoby skřivánci k nebi letěli.

Najednou octly se květiny v oknech a na pavlači a mezi nimi kanár a nikde se nic nemračilo, nesténalo, nenaříkalo.

Matka viděla, jak ta dceruška okřívala v nynějším pořádku a klidu. Ona sama byla málomluvná, do ručních prací stále zabrána, otci v ničem neodporovala, se vším jsouc spokojena. Sama divila se, že se tak snesitelně žilo v tom domku jindy tak nenáviděném, který Karla palácem nazývala a o němž večer co večer dávala si od dědouška vypravovati, jak praděd jej vystavěl, jakou radosť z něho měl, jakým pánem zdál se býti sám sobě a jak rád vypravoval o Krkonošské boudě, ve které vyrostl.

Pavla mohla spokojeně odjeti, ale loučení bylo jí těžké z domácího toho zátiší, tak nenadále nalezeného, nad očekávání spokojeného. Objala děda se slzami na rozloučenou.

Matka s Karlou doprovodily ji až na ulici z toho významného domku, ve kterém stála dvakráte jak na Golgotě a ze kterého ji přese všecko cosi nevýslovně sympatického lákalo, jakoby to bylo požehnání jeho dobrých zakladatelů.

Dělník, vezoucí Pavlin velký kufr, sledoval bratra a sestru, když vymknuvše se z náručí svých milých pod paží se vzali a mladistvými, bystrými kroky ulicí se ubírali.

V téže chvíli vykradl se Richard Štoček jako stín z domu svého s vakem plným peněz v ruce a spěchal jim v zápětí.

Všichni tři ubírali se k západnímu nádraží, aby použili ranního vlaku. U kasy stoupl Richard vedle Emericha a uslyšev, na kterou stanici tento jede, opatřil sobě jízdní lístek tamtéž. Emerich ohledl se naň mimo a odcházeje dřív než on, zavadil těkavě zrakem o peníze, jež Richard na pult házel.

Nevěděl ovšem, že to byly tytéž oplakané peníze, pro které jemu se byla stala od tety urážka, jejíž rána posud nebyla zahojena. Ale kdo z nás ví, co kdy viděl, čeho se dotekl, kolem čeho kdy lhostejně kráčel, aniž věděl, v jakém osudném spojení s ním ty věci jsou.

Richard vstoupil do téhož vagonu, ve kterém Emerich a jeho sestra se umístili. Vlak vyjel z nádraží.

Emerich, spouštěje si okno, u kterého seděl, a vida nad modrou Vltavou starý Vyšehrad, měl na tváři šťastný úsměv.

Pavla byla zamyšlena; neusmívala se nyní snadno ani často. Jí bylo již dobrodiním, mohla-li býti klidna. V jejím tmavém, velkém oku zápasila jiskra skutečné radosti s lehkou mlhou, jež se srážela v slzu.

Jaké bylo dnes jitro! Bílá pára halila obzor a táhla se polmi a přes zahrady.

Pavla nevěděla toho roku, že bylo také jaro. Strávila celé léto jako vězeň mezi zdmi, zapřažena ve jho povinností, jež byly nad její sílu. Ale ty konala ráda bez touhy po čemsi jiném, jen kdyby možno bylo bývalo klidně pracovat. Obětovala se v nich celá. Leč nyní, když vyjížděla z městské mravenčí tísně na volný vzduch, do polí, do lesů, byla si vědoma, co obětovala.

Zdáloť se jí, jakoby byla motýlem vyletěla z kukle, když opět viděla velké obzory, řeky, hory, ptactvo proletující vzduchem.

Nemluvila. Za to byl Emerich švitorný. Byl šťasten. Upozorňoval sestru na každou maličkost, na sebe nepatrnější věci na cestě. Ona klonila se z okna.

Odpovídala jen: „Ano, ano. Ach, věru. Vidím, vidím to.“

Oba byli zabaveni vyhlídkou z okna a neohlédli se posud na svého jediného spolucestovatele.

On zatím byl zdrcen blízkostí Pavlinou. Viděl ji poprvé tak docela blízko, tak dlouho. Poprvé slyšel její hlas altových sladkých zvuků.

Výraz těch velmi temných očí, toho obličeje málo pohyblivého, toho tragického tahu kolem úst, jej mocněji než kdy jindy vábil a takořka na kolena před ní vrhal. Láska svírala mu srdce jako poutem tak, že se cítil jak omráčen.

Někdy se v něm zdvihala jako zuřivá bouře a tu se musil opanovati, aby jako šílenec k ní se nevrhl a k srdci ji nepřitiskl.

Chvílemi stával se pak opět bázlivějším než postrašené dítě, jeho zločin padal mu jako kámen na srdce. Viděl svou drzost, špatnost, své veškeré bídáctví.

Nejraději byl by se uvrhl ze dvířek vagonu pod kola, aby jej zdrtila. Jaká byla to protiva, jeho bouřlivé nitro a dnešní idyllický klid ušlechtilého mladého párku sourozenců!

Přese vše, co se děje a vlní, bouří a překypuje v nitru, zachovává příčetný člověk více méně zevnější klid vůči cizím lidem.

Richard oslovil Emericha příležitostně: „Vy jedete do Klatov? Také já tam zaměřuji. Nevím, zdali mne znáte, pane Norberte, ale já znám vás dobře. Jsme sousedé v Hlemýždí ulici. Jsem Štoček, bytem již několik let u vaší staré Zuzy.“

Emerich pamatoval se, že jej znal z ulice a že Zuza o něm mluvívala . . .

„Slečna sestra? Směl bych prosit, abyste mne jí představil?“ Zuby mu drkotaly.

Pavla byla nucena se ohlédnouti. Věděla, že byl jejím ctitelem a časy minuly, kde s vysoka pohlížela na své ctitele, šťastna jsouc v ledovém obalu panenského citu.

Ale, bohudíky, i ty časy minuly, kde byla její duše tak hluboce sklеslá, že toužila po opoře silnějšího muže, třeba nemilovaného.

Hrdost vracela se jí jako ztracené palladium a pomýšlela s uspokojením, že jela samostatnému postavení vstříc.

Bez tísně, bez nesnáze podívala se přímo do očí tomu, jehož cit jí byl věnován. Jemu zdálo se, jakoby jej probodala jediným až hrozným pohledem, a nesnesl pohledu toho.

Jaká byla to láska? Pohledem přece promluví. Oko pronikne okem až k duši. Jí nelíbil se ten člověk plachého pohledu, oka neleskléhо.

„Pan Štoček, právník,“ představoval ho její bratr. Pavla poklonila se mlčky.

On zmínil se, že slečnu často míval čest viděti ze svého okna. Ona usmála se k tomu malounko a skoro ironicky.

Odvrátila od něho hlavu a hleděla mlčky ven na krajinu, kdežto oba mladí muži rozpředli lhostejný hovor.

Zatím vzbudila pozornosť Emerichovu velkolepá skaliska Brdská, tu Karlův Týn zjevil se, Tetín. Dále dávali pozor, aby spatřili Žebrák a Točník.

Emerich byl stále živější, radosť v něm překypovala. Pavla musila se účastnit všeho, co mu bylo nové a milé. Nebylo možno Richarda zcela odmítati v živém hovoru. Pavla viděla jeho vášeň k ní.

Lesy, hrady, hory, skály, řeky a rybníky těch rozkošných českých krajů střídaly se kolem vlaku ve svěží podzimní zeleni.

Pavla byla přece jen pohnuta. Tedy láska ji oblétala. Někdo ji miloval, chtěl by snad sdíleti s ní strasti a slasti celého žití a ulehčiti jí života tíž, kterou znala, o níž věděla, jak trudně se nese.

Troufala si nyní pozvednouti znova očí k němu, ale odvrátila je hned zase hněvajíc se na sebe pro bezděčné uzardění, které nebylo přece ani dost málo znakem jakéhosi příznivého citu a přece mohlo býti takto vykládáno.

Utichla a zamyslila se. Byli na stanici, kde byla delší zastávka. Richard seskočil a přinesl Pavle občerstvení, jakého se mohl právě dopíditi. Odvážil se nabídnouti jí ho za peníze tetě její ukradené. Tím pomýšlením snad třásla se mu ruka s podnosem, na které stála sklenička.

Pavla jakkoli žízniva, nepřijala jeho zdvořilosti. Snad byla by pila, kdyby se nebyla dříve tak nesmyslně zarděla. Ale to nemohla si odpustit. Děkovala a odmítala, vlak trhl sebou a sklenka převrhla se, její obsah rozlil se na podlahu vagonu.

Škoda, že tu nebylo Karly! Ta byla by se zasmála jak nehodě, tak zaražené tváři galantního pána.

Zas jeli dále, nechali Plzeň za sebou, blížili se Klatovům. Byli hned u cíle. Nastal rozchod.

„Kam vlastně jedete?“ tázal se Emerich Richarda. „Zůstanete v Klatovech?“

„Jsem pozván u doktora Zelenky do Hluboče, což není daleko od Klatov,“ odpověděl Richard, „ale nespěchám tam dokonce. Mám času dost. Vy jste mi řekl, že hodláte cestovati Šumavou. Nemáte-li nic proti tomu, připojím se k vám. Jste beztoho mlád a nejste snad ještě zvyklým sám cestovati.“

Mluvil tak s vášnivými pohledy na Pavlu. Emerich je zpozoroval a nelíbily se mu. Cítil k tomuto společníku poněkud vtíravému náhle jakýs odpor. Viděl v něm cosi stísněného při vší drzosti, cosi nejasného ve tváři a v oku. A kdyby nebyl chtěl tolik posuzovati, nebyla mu celá jeho osobnosť ani trochu po chuti.

Tento člověk a Pavla! Ona nevěděla, jak vysoko Emerich ji stavěl, co v ní viděl. Jak hrdým byl na ni. Krom toho cítil tu ostrou žárlivosť mnohých bratří k sestrám, jedná-li se o první lásku těchto, o možné odtržení milé bytosti té z domácího kruhu. Nyní nevěděl, jak by ji měl zachrániti před drzými pohledy tohoto vetřelce. Pochopil všecko. Zuza v tom vězela, vyzradila den, hodinu a směr Pavliny cesty a on přišel za ní jako k dostaveníčku. Jak zdálo se mu to sprosté a Pavlu ponižující!

Odpověděl k Richardovu návrhu, že sám ještě neví, kam se obrátí, že se snad přímo vrátí ku Praze, a stal se úplně nemluvným. Pavla odhodlala se nyní oživiti náhlé pomlčení, které jí bylo trapné. Ale cokoli pronesla, vždy setkávala se s úzkostlivě žárlivým pohledem bratrovým.

Mluvila nyní s Richardem o Zelenkových, o paní a slečně Deňkové a on vypravoval o plesu Zelenkovic minulého masopustu. Podotkl, že jest kollegou Kristiana Zelenky.

„Vy studujete tedy práva?“ Pavla prohodila.

„Ano. Myslil jsem, že nebudu pokračovat, avšak bude to přece možné.“

Pavla vzpomněla si, co Zuza o jeho poměrech povídala. Jeho lákalo a pudilo cosi neodbytného, aby dále o sobě mluvil.

„Ano, budu přece studovat. Bylo by škoda přestati, ačkoli bych mohl klidně žíti z úroků svého kapitálu.“

„Vy?“ zvolal Emerich.

Víc a více jej lákalo chlubiti se oloupeným do očí. Bylo v tom zvláštní nebezpečné a proto právě velké kouzlo. Vždyť neměli tušení, že on by byl tím zlodějem a nebyli mu ani na stopě. Na tuto drzost nebyli by pak dokonce hádali.

„Ano já,“ odpověděl s drzým nyní pohledem a nadutě jako páv. „Můj otec dá mne prohlásiti za plnoletého a nechce mi déle zadržovati jmění, které mi určil. Není to ovšem můj zákonitý otec a nemáme bohužel nic společného jinak. Ale nyní jsem konečně pánem svým. Mohu dělati, co chci. Byl jsem vychován v domněnce, že jsem chuďas, že nemám čeho požadovat. Měl jsem za to, že je mým otcem jakýsi Bolek, velkostatkář. Zatím jest on pouze plnomocníkem jiného výše postaveného pána. Ten nemůže mne uznati, ale nyní, co zemřel jeho otec, můj děd, činí pro mne mnoho. Mohu počítati na skvělou budoucnost. O tom všem nikdo posud nic neví. Vy dva jste první, s nimiž o tuto radostnou zprávu se sdílím.“

Pavla odvrátila s nechutí hlavu. Byl to chvástavý lhář. Bylo jí líto, že jí kazil poslední chvíle spolubytí s bratrem. Již dojížděli do Klatov. Vzala Emericha za ruku.

„Budu psáti domů, jak budu míti chvíli pro sebe,“ řekla s povzdechem.

„A vy, slečno?“ ptal se Richard. „Jedete také na návštěvu?“

„Nastoupím službu,“ krátce odpověděla.

„Ah! Kdybych směl ... mohl ...“

„Co?“ tázal se Emerich hněvivě.

„Můj Bože! Jak se mám vyjádřit? ... Chtěl jsem říci především, že je slečny Pavly škoda.“

„Škoda?“ řekla zas ona ostře způsobem tak chladným a pohrdavým, že by byl měl umlknouti. Ale ten člověk byl jednou zas hříčkou jakéhosi démona, jímžto zdál se býti posedlý a který jej pudil, kam ani před tím nezaměřoval, posmívaje se jeho chabému citu mravnímu, jeho mělkému rozumu.

„Ano škoda!“ tvrdil ohnivě, nedávaje se odbyti. „Neb vy jste hodna největšího štěstí. Je mi vás líto, že máte býti otrokyní.“

„Naopak, vyváznu teď z otroctví. Těším se do služby.“

„Jaká jste světice! Aj, co bych déle váhal, déle se skrýval. Brzo musíme se rozloučit, kdo ví, kdy bych se domohl přístupu k vám. Řeknu tedy všecko. Zbožňuji vás, slečno, a nabízím vám ruku i srdce, chci býti vaším sluhou ... Vraťte se do Prahy! Připojím se k vám a ještě dnes anebo zítra hned ráno budu paní matce svůj návrh opakovati.“

Vlak zastavil. Byli na místě. Nezbývalo času k sebe kratší odpovědi. Všichni tři sestoupili. Emerich uchvátil sestru za ruku a tiskl ji mocně k sobě.

Richard byl tak uhřát, že v obličeji zmodral, byl jako omráčen, vlastní vůle, zdravého úsudku zbaven. Sledoval oba mladé lidi, jak blízko možno. Posud neměl odpovědi.

Pavla ohledla se krátce po něm. Z jeho očí hleděla teď láska. Měla velmi slabou chvíli. Najednou začala se báti té služby, těch neznámých lidí, kterým dávala právo nad ní vládnouti.

V nádraží čekala ekypáže. Ta čekala na ni, aby ji odvezla v poměry neznámé, otrocké do jisté míry. To nedalo se upříti.

Stála na rozcestí života. Mohla voliti. Kdo ví, našla-li by kdy ještě ženicha ve svém postavení, ve své chudobě. On nabízel jí lásku, sliboval jí oddanost. Tam čekala na ni holá povinnost. Co měla činit? Zamítnout Richarda na dobro? Emerich vida, že váhá, že snad se kloní k dobrodružnému nápadníku, ohledl se na tohoto ostře a řekl smekaje klobouk: „Má úcta, pane Štočku. Jak vidíte, je odpovědí žádná odpověď. Má sestra mlčí, protože tu nic říci nelze.“

S kozlíku ekypáže seskočil kočí a blížil se Pavle. Pozdraviv ji bez velkého respektu, ptal se: „Jste vy slečinka Norbertová?“

„Ano,“ odpověděl Emerich, „je to má sestra. A vy jste poslán od barona Vilikovského pro ni?“

„Právě od něho,“ odpověděl kočí, dotknuv se sotva klobouku v odvetu na Emerichovo pozdravení. „Sedněte si tedy,“ vybízel Pavlu, „nemáme mnoho času nazbyt.“ Mluvil s ní jako se služebnou sobě podřízenou.

Ji omrazilo to přijetí a Emericha urazilo. Ale v pozadí stál Richard jako zlý duch a Emerich pobízel sestru raději tedy, aby odejela k novému panstvu šeptaje jí, aby se navrátila hned, kdyby se jí tam nelíbilo.

Jí podařilo se však rázem přemoci prvější váhavost. Bratrova rozhodnost ji vzpamatovala. Rozeznala v Richardu dobrodruha a chování se kočího bylo jí malicherné. Měla náhle opět odvahu. Pokynula kočímu, aby počkal, přiblížila se Richardu několika rychlými kroky a uklonivši se s elegancí svého dobrého vychování, řekla: „Děkuji vám za česť, kterou mi chcete prokázat, ale já zůstanu při svých plánech.“

Objala pak bratra až k udušení, nevyronila jediné slzy a skočila lehounce do kočáru.

Ještě jednou kynula, pozdravovala, ale koně dali se do klusu a mžiknutím zmizela.

Její bratr a nápadník dívali se za ní, pokud bylo kočár viděti.

„Zamítnut,“ řekl Richard, skřípaje zuby.

„A vy se divíte?“ tázal se Emerich. „Vždyť vás neznáme. Poprvé jsme s vámi mluvili. Nevíme nic o vaší povaze, o vašem smýšlení, o vašich činech!“ Bezděčně měl Emerich podezřivý pohled a jeho neobyčejně tmavé, velké oči zaryly se takořka v obličej Richardův.

Pod tímto pohledem Štoček zbledl jako stěna a bylo mu, jakoby ten mladý člověk věděl, ne-li všecko, aspoň něco. Přišlo mu zle, jakoby ho byly ty poctivé oči uhranuly. Strach zmocnil se ho panický. Jeho pohled ztratil drzosť a stal se plachým jak honěné divoké kočky. Státoť ho velké přemáhání, aby náhle neutekl, jako by při zločinu byl napaden. Beze slova pozdvihl tedy klobouk a odešel z nádraží nevěda, kam nyní se obrátit.

Tak sdrtil jej pohled mladého hocha. Což kdyby Pavla sama někdy přišla na stopu jeho činu! Viděl v duchu pohled, jakým by ho měřila.

Což, kdyby jí však řekl: „Učinil jsem to pro vás.“ Nadarmo, žebrala by raději u cizích lidí, než s ním sdílela jeho loupež. Cítil se nešťastným, byl stísněn a zahanben. Vzdal se navždy naděje, Pavle se přiblížit, neb nepodařilo-li se mu to v tom prudkém návalu drzosti, věděl, že by nic nesvedl v tichém rozhovoru, že by ztratil rovnováhu při každé její důtklivější otázce. Ano, teď pojímala jej dokonce bázeň při pomyšlení na nějaké nahodilé s ní setkání.

Potácel se nevěda kam a svět zdál se mu pouští.

XX.

Po jízdě asi desíti minut oslovila Pavla arrogantního kočího: „Poslyšte, jak dlouho pojedeme?“

On obrátil se polovicí obličeje a podíval se šikmo na ni. Váhal s odpovědí a konečně řekl: „To uvidíte.“

Práskl do koní. Pavla byla by ráda věděla, dlouho-li potrvá ještě její svoboda. Rozhlížela se krajinou, opojena jejími krásami. Jeli většinou lesem. Kotliny, plné šťavnaté zeleni, vlnily se jedna za druhou mezi chlumy. Bujnou, kyprou trávu na lukách protékaly potůčky. Podél silnice byly škarpy učiněnými květnicemi. Mezi ohnivé zářící mateří douškou modraly se velké pomněnky jako dětské oči. Podél potůčků táhly se řady temných olší a podél cesty topoly a jeřáby s korálovým ovocem.

Den byl stále skvělý jako jeho jitro. Teď chýlilo se slunce s výše polední a vysílalo totéž zlaté lahodné osvětlení jako ráno. Ale jinak zářilo to zde než v městských zdech.

Slunce schovávalo se místem již za vysoké stráně a dlouhé vlhké stíny táhly dolinami tím sytěji zelenými.

Pavla ssála do duše ty obrazy a byla by chtěla, aby tato jízda neměla konce. Chování se kočího nebylo povzbuzující. Dle toho nebyla by měla nač těšiti se v novém místě. Avšak nával strachu v nádraží pocítěný byl už odbyt a nyní nevěděla sama, kde se v ní vzala dobrá nálada, ba jakási tichá veselost nikdy nepoznaná. Bylo jí tak dobře na lehounkém tom povoze, určeném pro vyjížďky služebnictva. Zpomínala domova, kde vše bylo uvedeno v soulad, jehož by se nebyla nikdy nadála, a pak na Richardův dobrodružný návrh. Že mu nedala nejmenšího povzbuzení ani naděje, ji nyní těšilo. Vážila si své svobody posud zachované jako pokladu. Budoucnost byla tedy posud její a nezahodila nejvřelejší cit člověka jako plevu pro úlevu ve starostech. Ah, jak dýchal se ten vzduch do ňader utišených po mnohých bouřích! Jaká vůně šla z lesů a posečených lučin! Jaké to nebe, jaká zeleň! Jak jasné zrcadlo bylo dnes v její duši k pojímání toho všeho!

Což, kdyby mohla vědět, jaké děsné mračno táhlo kolem ní v podobě Richarda Štočka, jak jí hrozilo novým neštěstím, tenkráte nevýslovným. Jak vděčna byla by teprv bývala, že odtáhlo a tenkráte že nad ní bděl dobrý duch v podobě bratra a vlastní pevnosti.

V té šťastné náladě táhly jí hlavou myšlénky plným proudem. Uvažovala o všem, co kdy zakusila, čeho se dopracovala.

„Poznala jsem jho, tíseň, otroctví chudoby,“ pravila k sobě, „a poznala jsem ji v plné hrůze, protože jsem nebyla před tím vedena ku práci. V té tísni zakmitly se mi propasti Poznala jsem, jak je možno klesnouti, sebe mrzce zaprodati, ztratiti sama sebe. Ale teď, v té volné chvíli, v tom svěžím vzduchu cítím s díky neskonalými, jaké to jest, nalézá-li člověk sebe zas.“

A její zraky pily zeleň luk a lesů, až veškerá ta svěžest do srdce jí přešla. Jela hodinu a krajina jevila stále nové krásy. Jeli kolem vesnic a skrze městečka i městyse. Netroufajíc sobě ptáti se ještě jednou, jak dlouho pojedou, myslila Pavla přes tu chvíli: „Teď jsme na místě, zde je to.“ Ale pokaždé se jí uvolnilo, když jeli ještě dále, zanechávajíce za sebou bydliště, ať to byl zámek, neb městečko či ves. Viděla-li pak okolo sebe zas jen hory a lesy, oddychla si.

Přilajať místo u barona Vilikovského prostřednictvím zaopatřovacího ústavu, požívajícího nejlepší pověsti a mohla tím býti jista, že přijde do rodiny dobré. Jiného však nevěděla nic, než že bude míti na starosti jediného tříletého hošíka. Ji těšilo, že se kladlo na váhu, aby s dítětem správně po česku rozmlouvala a viděla, že bude tedy mezi svými co do národnosti.

Dle chování kočího soudila, že bude vřaděna mezi čeleď a nedivila se, neb nemohla se vykázati žádným vysvědčením o důkladném vzdělání svém. —

Trvaloť dlouho, než se jí místo naskytlo. Vždy vadilo jí, že neměla zkoušených a osvědčených vědomostí.

Nenadále kočí zastavil u vsi, jejížto domy byly polozakryty stromovím zahrad. Zajel k velké hospodě, budově staré a důkladné s klenutým průjezdem, před nímž se rozkládaly staré lípy na volném prostranství. Pod lipami byly stoly a lavice.

Kočí, sestoupiv s kozlíku, promluvil teď sám od sebe a řekl s úšklebkem: „Teď jsme na půl cestě.“

Smál se pak pod sebe, neb měl za to, že mladé dívce se zdála cesta děsně dlouhou. Pak dodal: „Ale nejhorší na nás čeká teď. Pojedeme cestou, kde se už mnohé neštěstí přihodilo. — Nu, proč nesestupujete?“

„Mám sestoupit? To jsem nevěděla,“ řekla Pavla a byla dole jako když ptáček sletí, nepozorujíc, že jí kočí milostivě nabízel pomoci k sestoupení.

„Paní baronka poručila,“ bručel, „abyste tu svačila. Dám tedy kávu uvařit.“

„Mrzí-li vás to,“ řekla Pavla, „můžeme jeti dále. Vyžádám si jen sklenici vody.“

Musila snésti opět jeho pohrdlivý pohled bez odpovědi. Posadila se pod lípy a zahleděla se do jejich větví. Bylo jí volno a cítila se šťastnou. Co záleželo jí na komkoli? Byla spokojena, že cesta posud nebyla u konce.

Zatím vyběhl hostinský, poznav baronský povoz a klonil se hluboce Pavle, kterou považoval za dámu, přijíždějící k Vilikovským na návštěvu.

Kočí toho nesnesl a uvedl chování se hostinského rychle do pravé míry. „To je bona pro mladého pána,“ řekl mrknuv na něho. Oba se usmáli. —

Co tu bylo k smíchu? Pavla obrátila hlavu a dívala se tázavě na oba muže. Chránila se však promluviti.

„Tedy vám nějaké pivo, pane Bertl?“ pravil hostinský úslužně ke kočímu, nevšímaje si již více bony.

Pan Bertl posadil se naproti Pavle k jinému stolu a přisvědčil.

„Té slečince také?“ tázal se hostinský dále.

„Chce prý jen vodu, jakkoli paní baronka poručila, abych jí dal kávu dělat. Nu jak, slečinko, pivo tedy?“

Pavla zavrtěla němě hlavou.

„Ale paní baronka bude se zlobit, až uslyší, že jsem vám nic nedal.“ Pavla svolila tedy, aby jí přinesli mléka.

Hostinský, poslouživ oběma, posadil se ke kočímu a zvědavě prohlížel Pavlu; pak řekl, kolébaje se na židli: „Tak, to je tedy nová bona? Jak často měnil malý Eugenek chůvy? To jich už bylo.“

„A bude!“ smál se Bertl nahlas, dopiv rázem sklenici.

Pavla naslouchala s pochopitelným napjetím. Oba dali se do nového smíchu, zatím co hostinská přistoupila k malé společnosti a zvědavě novou bonu si prohlížela.

Pozdravivši Pavlu čekala, že ji osloví a ona tázala se tedy: „Právě slyšela jsem, že hošík baronovic již vyměnil mnoho chův. Co je tomu dítěti? Je snad churavé?“

„Ba, je to choroba. Aspoň já to tak beru. Hoch je tak zlý, že je pohádkou celého okolí.“

„Zlý!“ opakovala Pavla.

„A jeho rodiče jsou oba dobří jako andělé. Ale to dítě, jakoby jim je byl někdo v kolébce vyměnil.“

„Je ďáblem posedlé,“ doplnil kočí její slova. „Takhle mně aby ho dali na vychování. To bylo by nejkratší.“

„Máte se nač těšit,“ smál se hostinský. „Tu minulou chůvu byl by kluk málem zabil kamenem, který po ní hodil. Pan baron dal jí v náhradu velké peníze. Ale nevím, bude-li na to oko ještě vidět.“

„Až ten bude pánem, poroste-li to s ním,“ řekla hostinská, „běda služebným, běda, kdo mu přijde do cesty! A on bude míti nesmírné bohatství. Jeho rodiče neměli dítek patnácte let a velmi se rmoutili, komu by mělo přijíti jmění. Po patnáctiletém manželství dopřála jim nebesa toho děcka. Ale jak málo radosti na něm mají, můžete si pomysliti.“

„To se tam těšíte, co?“ ušklíbal se Bertl.

„Mne těší, že slyším, kterak páni jsou laskavi,“ odpověděla Pavla vstávajíc a ohlížejíc se na dlouhé stíny večerní.

„Bylo by jim k přání, aby dostali ve vás hodnou osobu k tomu chlapci,“ pravila hostinská. „Tedy mnoho štěstí, slečinko! Dávám paní baronce ruku líbat.“

Pavla kynula vlídně a okouzlila svým zjevem hostinského a hostinskou.

„Skoro jí tam bude škoda,“ mínili.

Bertl byl nyní trochu méně drsný. „Nebojte se té nebezpečné cesty,“ pravil, „dám pozor.“

Vnikali s lehkým vozíkem do hor, mezi skalní útesy; cesta vedla podle propastí mezi obrovskými smrky. Slunce zvolna zacházelo. Z lesů a luk se kouřilo. Byli v horách

Najednou se kočí ohlédl. „Bála jste se?“ ptal se.

„Čeho?“ divila se. Jí bylo jako ve svatyni.

„Nu toho,“ ukázal dolů na strmé skály ve hlubinu, kolem níž vedla velmi úzká cesta, po které přijeli, ale která nyní již se šířila a do temných lesů se hloubala.

„Ah! Věru,“ divila se Pavla. „Ale nedívala jsem se dolů a nevěděla jsem nic.“

„To bylo dobře,“ podotkl kočí. „Nedívati se dolů je to nejlepší, vede-li cesta kolem propastí.“

Pavle nešlo to slovo z hlavy, ale brzo zapomněla na všecko, když zahnuli ve dlouhé stromořadí, na jehož konci zářil zámek Vilikovských, zapadajícím sluncem osvětlený.

XXI.

Byl to západ v plné nádheře a bohatství tohoto nebeského vládce. Jak byl kouzelným jeho svit po celý tento den, tak velebný nade všecky pojmy bylo dnešní jeho loučení. Bylať to koruna všeho, co slunce na své dnešní dráze obzorem bylo vykouzlilo nádherného a půvabného na stromech a křovinách, na blízku i v dáli i na všech předmětech sebe nepatrnějších, ba neúhledných a škaredých, na zaprášených cestách, na omšených, olivově žlutých střechách vetchých chaloupek, na polámaných plotech, na starých kádích s rezavými obručemi, na strakatých šátcích žen a na zlatých vláskách dětí, na svraštělých obličejích starých žebráků, na otrhaných šatech, jež na sobě měli.

Všude, po celý den metalo toho dne po hrstech drahokamů a zlatého deště. Ale večer při západu stápělo veškeren kraj do koupele krásy. Vešken svět plál v ohni a Vilikovských okna zdála se býti topasy a rubíny. Dva vysoké cypřiše u vchodu metaly dlouhé stíny na cestu, po níž přijížděla nová pěstounka ku svému nezkrocenému malému svěřenci.

Před průčelím zámku jednopatrového, ale rozsáhlého rozkládal se brčálový trávník s květinovými pestrými záhony, ohražený železnou ozdobnou mříží mezi několika pilíři se staromodními bájeslovnými sochami.

Mřížová vrata mezi cypříši byla otevřena a lehký povoz vjel do nich, načež zahnul k zadnímu vchodu.

Nad hlavním vchodem, který Pavla minula, byl pavlán. Na něm zahlédla Pavla hošíka na pohled roztomilého. Povoz objel dvoranu velkým obloukem, tak že Pavla nic určitějšího nemohla rozeznati.

Když nyní sestupovala před vchodem pro služebnictvo určeným, třásly se jí nohy. Cítila trpce změnu svého postavení a zpomněla bezděčně, kterak jindy za živobytí otcova ona i celá rodina bývali vítáni a hlavním vchodem s úctou uváděni za návštěv u známých na letních sídlech.

Komorná uvítala Pavlu a uvedla ji do jizby, určené komorné, kuchaři, komorníkovi Bertlovi a panské za jídelnu. Tázala se, zdali Pavla svačila na „Makovce“. Jelikož nebyl posud čas k večeři, podala jí skleničku vína a trochu sucharů.

„Paní baronka těší se na vás,“ řekla jí komorná. „Z ústavu psali jí, že jste z dobré rodiny a krom toho mnoho pochvalného.“

Pavla vpravila se již do svého postavení. Slečna Bibi, komorná, líbila se jí a dalo se s ní příjemně hovořit.

Dala se od ní dovésti do okrouhlého salonku, k němuž náležel pavlán nade vchodem. Eugenek se tam probíhal.

Pavla vešla s pevným úmyslem, učiniti dobrý dojem a zdálo se, že se jí to podařilo.

„Jste-li unavena, mé dítě,“ pravila baronka mateřsky, „nežádám od vás dnes žádné práce. Jděte si odpočinout. Moje Bibi zůstane mi tuto noc ještě s Eugenkem a pustí vás do svého pokoje.“

Pavla tomu nepřipustila, necítila se dost málo unavena, přála si býti již raději v plné práci. Eugenek jak cherub krásný byl jí tedy uveden.

Když jej Bibi k Pavle uvedla, pravíc mu, to že bude nyní jeho bona, zarděl se, došel k ní, jež ochotně k němu se sehnula, a udeřil ji pěstí do tváře.

To byl začátek její „práce“.

Když Bibi hocha zadržela za ručky, aby nemohl více učiniti, klouček dupal, křičel, kousal a pustil se do křiku tak děsného, že celý zámek byl na nohou a baron, obstarožný už pán, do salonu vešel všecek vyděšen.

„Co to děláte?“ hněval se na slečnu Bibi, „proč hocha nepustíte?“ Bibi pustila ho tedy a on vyskočil jako kotě a jal se trhati šaty Pavliny. Ona chytila jej nyní sama tak, aby jí nemohl ublížiti a hoch znova zuřil, div křeče nedostal.

„To je hrozné,“ hněval se baron, „že nemohu nikoho dostati, kdo by s tím dítětem dovedl zacházeti!“

Díval se při tom na Pavlu velmi mrzutě a baronka řekla: „To je právě ta slečna, kterou jsme teď k němu získali.“

Baron, neukloniv se jí na její úklonu, vzal od ní kloučka, který však ani jemu uchlácholiti se nedal a znovu na Pavlu se řítil, volaje: „Ať jde pryč ta bona! Nechci jí vidět. Vyžeň ji, papa!“

Baron stáhl obličej v zoufalý posuněk, ohlížeje se na svou choť. Ale Pavla promluvila určitě: „Já neodejdu, Eugenku, neb kdybych odešla“ — — — — Protáhla hlas roztomilým způsobem a s úsměvem, jakým bývají děti jaty jako do sítě, aniž je možno říci, jak se to děje.

Dosti že hoch umlkl a čekal, co řekne.

„Kdybych odešla, vzala bych s sebou moc a moc pohádek, které umím povídat.“

Její posuňky, její chování byly právě takové, které děti jako kouzlem dovedou přilákati, a baron i baronka, i stará Bibi usmívali se, očekávajíce, jak malý tyran ráčí přijati svou Šeherazadu.

Bylotˇ věru v tom tříletém žití kus tyranie člověčenstva. Ale pohádky a celá tato ženská bytost, jíž byla vrozena láska k maličkým, u velké míře jej zaujaly. Nicméně nepodal se. Stál teď vedle otce, drže ho za ruku a již nekřičel.

„Co byste řekla,“ pravil k Pavle s chlapeckou bravurou a chlapeckým již hlasem, „kdybych vás svým bičíkem spráskal. Co byste udělala?“

Pavla vrhla usměvavý pohled na baronku, jež se zhrozila, a řekla dítěti: „To raději nedělejte, Eugenku. Snad bych vám pak přece odešla se všemi pohádkami.“

Nadarmo jsou ta slova uvedena, schází-li tu jejich přízvuk a ta zvláštní hudba, která dětskou mysl krotí. Ona sama divila se, kde se v ní vzaly tyto akcenty.

„Mám kufr s sebou," pokračovala, aby divé ptáče víc a více ochočila. „Bude-li Eugenek hodný, ukážu mu, co je v něm a mám tam obrázky a hračky."

Netrvalo ani čtvrt hodiny a odvedla si kloučka do pokoje, kde s ním měla bydlit, aby prohlédli kufr a v něm malé dárky a obrázkové knihy, jež mu vezla. K neskonalému podivení rodičů a služebnictva dal se od ní uložit a pohádkami uspati.

Pavla měla neslýchaný úspěch a byla by zasluhovala věnců a kytic jako umělkyně na prknech, jež okouzluje dospělé obecenstvo, anebo jako krotitelka dravého lva.

Věnců a kytic nedostalo se jí, ale její odměna měla v některém ohledu větší cenu.

Baron a baronka dali ji vyzvati, aby s nimi šla večeřet a přivítali ji podáním a vřelým stisknutím ruky.

„Půjde-li to tak dále," řekl baron, „budeme vám opravdu vděčni."

Baronka měla slzy v očích. Vyptávali se jí na její poměry a hovor byl živý, večer příjemný nade všecko očekávání.

Srdečná slečna Bibi gratulovala Pavle k tomu skvělému úspěchu a její tvář, míšenskému jablíčku malounko jen scvrklému podobná, byla tak milá, že ji Pavla políbila.

Byla teď sama se spícím dítětem a psala ještě domů. Pak zůstala sedět u okna. Stromy v parku šuměly tiše, kynuly větvemi do okna a hvězdy táhly kolem něho.

„Pracovala jsem tedy na novém poli," řekla Pavla k sobě. „Teď dále! Měla jsem na ponejprv velké štěstí. Tedy je také ještě trochu štěstí pro mne? Jen abych ho dovedla udržet!" S touto starostí šla spat.

Nebyla to starost zbytečná. Samo sebou se rozumí, že hošík nebyl na dobro zkrocen ani převrácen. Jak bylo by možno bývalo, změniti rázem tu smíšeninu zlých a divých pudů? Ale první známost byla přece jen přemožena; bylo právě třeba dále pracovati a byla to pravá úlehle, kterou tu mělo vychování získati semeni vzdělanosti.

Hned příštího dne zas přišla na program utkvělá vidina mladého pána: „Co byste řekla, kdybych vás spráskal" a krom toho skutečné násilnické útoky. Pavla měla pevnou vůli neztratiti trpělivost. Brzo utvořila si jakási pravidla pro své zacházení s hochem: Za prvé neztratit humor a Šeherazadinu povídavost. Obojí bylo jako kouzelným proutkem, krotícím zlé duchy. Jakmile na chvíli se ztratilo, již tu byli zlí duchové. Tedy udržeti se v té náladě buď co buď. To bylo kus práce.

Za druhé nevolati nikoho na pomoc. Nežalovati rodičům a nikomu a pomoci sobě sama. Hledati pomoc ve svém důmyslu.

Tak to šlo a ona vždy vítězila nad malým zbujníkem.

Někdy bývalo jí k nepochopení, odkud mělo to útlé dítě svůj pánovitě tyranský přízvuk, ty divoké, takořka krvežíznivé choutky a skoro se ho bávala. Zdáloť se jí, že jí, ženské, nebude lze nikdy zkrotiti tohoto malinkého muže. Chvílemi bylo jí, jakoby mohla to dítě nenáviděti, když ji div neutýralo po celý den.

Ale na štěstí, stalo-li se, že se jí dal vzíti za tu měkkou dětskou ručinku, cítila vycházeti z ní k sobě veškeren soucit, všechnu tu ženskou lásku k maličkým, kterou příroda v proudech vylévá ze srdcí nejen matek, ale každé skoro ženské bytosti k dítěti, jehož slabou ručku ve své ucítí.

Nebylať matkou a tudíž necítila té nekonečné oddanosti ke tvoru, jemuž matka v bolestech život dala, té měkkosti vůči němu, toho nevýslovného strachu před každou jeho nelibostí, té slabosti někdy až hříšné. Cítila se k němu pevnou a s touto pevností mívala pak pro něho cosi neodolatelného, čemu se sice vzpouzel, ale proti čemu nezvítězil.

Pavla pracovala. Bylo to těžké, ale ona dovedla tuto práci, k níž měla vlohy, o nichžto ani dříve nevěděla, jichžto upotřebila druhdy jen, aby se potěšila s dětmi svých známých. Teď jednalo se o více. Měla bdíti nad dítětem jí odevzdaným, ošetřovati je a působiti na zmírnění jeho povahy, té povahy pánovité a násilné od narození. A pilná včela přičiňovala se k tomu, ona, v níž se probudil pud práce a pořádku, poctivosti a obětivosti.

Co mělo býti z dítěte, jehož první doba života jí byla svěřena? Zdáloť se, jako by bylo přineslo sobě na svět vědomí svého šťastného postavení, povýšeného nad množství jiných lidí.

Jiným nekřivditi, šetřiti svého majetku a z přebytku poskytovati jiným méně šťastným, právě jak včely medu vydávají, k tomu byla by měla položiti zde základ. Je to možno? Dá se tak rozhodně působiti na vrozené pudy? Byla by ona toho schopna? Člověk, má-li takový cíl na očích, nesmí se mnoho tázat, nesmí pochybnostmi mařit čas a sílu. Zkusí to. Někdy stroskotá se jeho snaha jako vlna o skálu. Někdy podaří se něco, žeby tomu člověk sám neuvěřil.

XXII.

Richard bloudil celý večer po příjezdu do Klatov tímto městem s vakem v ruce, až se stal okolojdoucím nápadným.

Uchýlil se tedy do hostince a žádal za pokoj, kam si dal večeři přinésti, aby se nemusil rozloučiti s vakem. Bylo mu nepříjemno stýkati se a mluviti s kýmkoli a protože si počínal jako podivín, musil snášeti udivené pohledy domácích lidí v hostinci.

Ty drážďily jej hrozně. Vzal si do hlavy, že mu bylo jeho krádež znáti na obličeji. Cítil pořád ještě podezřivé pohledy Pavly a jejího bratra po drzém jeho návrhu. Byl by se nyní trestal za tento zpozdilý pokus získati sobě Pavlu a myšlénka, že ona i Emerich mají jakési tušení, jakoby on byl jejich tetu okradl, zahnízdila se mu v hlavě. Již viděl, kterak bude stíhán následkem udání Emerichova, jak bude před soud pohnán.

Nadarmo pravil mu rozum, že nemůže míti nejmenší stopy, jíž by mohl odůvodniti takové podezření. Jeho pobouřená mysl nedala se stišiti.

Vyčítal si nyní jako nepochopitelný nesmysl, že jim šel do cesty. Obával se, že pozbývá snad chvílemi zdravého rozumu, neb teď, co byl při chladné rozvaze, nemohl pochopiti sama sebe, že tuto věc podnikl. Divil se teď, jakoby ze sna probuzen, co vlastně jej lákalo Pavlu viděti.

Cítil k ní lásku. Ano, ale teď již nikoli. Teď bál se jí. Myslil, že bude možno učiniti ji šťastnu v jejím postavení. Myslil, že mu bude vděčnou, že spolu užijí, co tetě vzal, že bude tím jeho svědomí ukonejšeno. Ale ona byla nepřístupna a pak měla takový pohled, žeby nebyl mohl pokojně žíti s ní.... Nemiloval již více. Byl vyléčen z té vášně.

Příštího dne, zaplativ účet, opustil Klatovy a šel, kam nohy jej nesly i se svým nerozlučným vakem, který nikomu nesvěřil násti, jakkoli každé chvíle někdo se k tomu nabízel.

Sám nevěděl, v kterou stranu se zatočil, tak šel bez cíle. Po bůh ví jakých oklikách zastavil se k poledni, na smrť jsa unaven, u hospody nazvané Makovka, kde Pavla den před tím byla sestoupila a svačila.

Jeho cestovní oblek byl dle nejnovějšího střihu. Vše bylo upraveno na něm jak u elegantních touristů. Jeho ruční vak byl samé kování. Hostinský, vida jej na Makovku zaměřovati, běžel mu naproti, odňal mu vak a přivítal jej s hlubokou úklonou.

Toto přivítání Richardovi tak zalahodilo, že náhle okřál. Oddechl si a najednou bylo mu, jakoby byl přešel z tísnícího, zavřeného vzduchu ven na volné povětří. Kochal se v neobvyklé proň slasti takové uctivosti a neodolal rozkoši zahrát si zde, kde ho zajisté nikdo neznal, na velkého pána.

Objednal si zvěřinu a víno k obědu, koroptve k večeři a na noc nejlepší pokoj tohoto hostince. Kynul vlídně hlavou, dověděv se, že jsou také čerství pstruzi pohotově. Přiznal se, že má notný hlad a rozložil se prozatím pod lipami. Rád byl by si zde také podržel vak při ruce, ale nemohl nic namítati, když mu jej hostinský odnesl na jeho pokoj.

Hostinský, vrátiv se brzo, postavil se opodál, aby hosta pobavil. Richard dal se s ním do hovoru, oddávaje se vděčně tomu ulehčení, které mu působilo takové povídání s člověkem, o kterém byl jist, že v něm nemůže nic podezřelého viděti.

Poseděl pod lipami celé půldne a při večeři chválil si: „Věru, mně se líbí zde tak, že bych nebyl od toho, pozdržeti se tu několik dní.“

„Prosím, milostpane, jen račte,“ pobízel jej hostinský. „Bude mne velmi těšit a učiním vše, abych Vašnost uspokojil.“

„Milostpane, Vašnost,“ toho Richard posud neokusil.

„Proč ne?“ řekl, klada nohy na protější židli a zapaluje si doutník sirkou, kterou hostinský úslužně mu držel. „Jsem pánem svého času. Slíbil jsem sice, že zavítám do Hluboče k známým — — Je to daleko odsud?“

„Hluboč? Kde má pan doktor Zelenka dvůr a zámek?“

„Ano, právě tam jsem pozván, ale zajel jsem si o jednu stanici, neb chci se dříve v okolí poohlédnouti.“

Hostinský stal se k váženému hostu, možno-li, ještě uctivějším.

Vysvětloval mu, kde leží Hluboč. Bylo to blíže, než si Richard pomyslil, ježto železnice zde tvořila okliku. Hostinský radil mu, když se mu líbí právě zde, některé výlety v okolní hory, na blízké zříceniny starého hradu a odporučoval mu také, aby sobě prohlédl park barona Vilikovského, kterého žádný cestující neopomíjí. Koně a povoz nabízel hostinský ke vzdálenějším výletům. Richard kynul hlavou k tomu všemu a cítil s blahem, jak naň šlo spaní. Tak dobře bylo mu zde, že ani již nepamatoval, kdy mu bylo tak volno. Při tom měl neurčité tušení, že tento klidný stav asi dlouho nepotrvá, že jest to pouhé příměří v boji se společenskými zákony, do něhož se pustil. Sliboval hostinskému, že se tu zajisté pozdrží, popíjeje jednu sklenici ledově studeného piva za druhou. Pak sledoval hostinského těžkými kroky a s těžší ještě hlavou do svého pokoje, velkého a vzdušného, do jehož oken dosahovaly větve lip s některými květy ještě opozděnými.

„Ano, ano, zde zůstanu pokud možná dlouho,“ pravil sám k sobě jazykem také těžkým a uvrhl se na čerstvě upravené dobré lože.

Natáhl se zasténav a byl by usnul té chvíle, kdyby mu najednou nebylo napadlo: „Co dělají moje peníze v Praze? Nerozbalila jich Zuza? Nejsem ještě vyzrazen? Neměli mladý Norbert a Pavla opravdu žádného určitého podezření?“

Krev rozproudila se mu horce žilami. Spaní bylo to tam.

Umínil si v tom trapném přemítání, že hned ráno odcestuje do Prahy, že sebere všecken svůj těžce nabytý majetek a že odcestuje s ním přímo do Ameriky, což že ihned po činu svém neučinil, sobě vyčítal.

Tento úmysl jej posléze upokojil tak, že usnul. Ráno však líbilo se mu zas tak velice, kde byl, že se oddal lehkomyslnosti a pomyslil sobě: „Eh, co je mi souzeno, tomu neujdu a nyní aspoň něčeho užiju. Budu lovit ty dobré okamžiky a držeti je, pokud se držeti jen dají.“ Byl rád, že zde také zapomínal na svou lásku k Pavle, o nížto mu známo nebylo, kam a ke komu se odebrala.

Prozatím byl mu zcela opravdu nejmilejším člověkem na světě hostinský na Makovce a ten vida jeho slabé stránky, přímo s ním se mazlil. Den byl opět krásný a on domlouval svému hostu, aby toho povětří použil k nějakému výletu s jeho povozem.

Cestující, kteří na Makovce se zastavovali, zaměřovali obyčejně odtamtud na hrad. Pod hradem byl hostinec, kde se dobře obědvalo. Odpůldne zajížděli prohlédnout si park barona Vilikovského, který velmi ochotně poskytoval přístupu obecenstvu nejen do parku, nýbrž také do části zámku, kde byly přírodnické sbírky.

Richard připadal si volným jako pták ve vzduchu, když na lehké kolesce, tažené silným koněm, byl unášen do zelených hor a stinných průsmyků, jež byly plny svěžích pramének a divuplných kapradin a mechů.

Kouřil cestou doutník za doutníkem a bránil myšlénkám, aby nezaběhly v trapný ten koloběh, který je znal unášet, až zavířily nad bezedném zoufalosti. Teď pouze užíval, jen užíval. Nic jiného nechtěl cítit ani vědět o sobě, ani v minulosti, ani v budoucnosti. Podařilo se mu šťastně, omráčiti se tímto způsobem. Jenom ob čas připamatovalo jej jakési škubnutí v celé bytosti, v čem vězel.

„Ah! Kdo mohl by takto užívat s klidným svědomím!“ vzdychnul v takové chvíli a tu líčila mu obraznost slast takového výletu, kdyby jej podnikal ku svému zotavení po celoroční práci. Před tím byl by se lopotil za nějakým psacím stolem po dlouhé hodiny mnohých dnů a měsíců, skoro bez oddechu. Byl by musil střádati na takový výlet. Ale jak jiné bylo by to! Mohl by cestou kochati se ve plánech do budoucnosti.

Mohl by beze strachu milovati dívku, kterou srdce volilo. A ona milovala by jej na vzájem, neb pohled jeho oka, výraz obličeje, zvuk hlasu byl by pak jiný a jeho celá bytost hodna vzájemné lásky.

To cítil hluboce a byl o tom přesvědčen. Byltě sobě vědom jak málokdo v podobném postavení, kterak z něho zíral ničemný jeho čin, jeho zlé svědomí; jeho drzost, které po případě schopen byl, hnusila se mu. — — —

O, vy přísné včely, které jste nikdy nejmenší vinou sebe nepotřísnily a vždy jen pracovaly ve smyslu zákonů, kterými se řídí svět vašich úlů! Vy užíváte právem žihadla spravedlnosti proti těm pobloudilým, které nesbírajíce medu, do cizích úlů se vkrádají, aby je vyloupily. Avšak vizte, je-li provinilec takového přemítání, takých citů schopen, není posud vyvrhelem ve státu včel. Ten náleží ještě duchem a srdcem do vaší společnosti, neb on má přece jen v krvi přísné ty zásady, jimiž se řídíte. Je posud včelou. —

Pohled na vůkolní přírodu účinkoval mocně na srdce mladého muže toho, který poměry zvláštními někdy se cítil jako vymrštěn z kruhů dobré společnosti, což jmenovitě po neočekávané smrti matčině na něho působilo.

Cesta byla čím dále půvabnější. Hloubali se do černých lesů. Místy jeli krokem, šlo-li to do vrchu. On seskočil a sledoval pěšky povoz podél lesních cest na pokraji lesa měkkým mechem.

„Kýž bych tu mohl zůstati na věky, na věky!“ zvolal jednou, když povozu nadeběhl a na zem se uvrhl pod vysokými jedlemi. Slzy vyhrkly mu z očí. „K čemu je ten život? Nejsem prvním ani posledním, který jej nazývá pouhou komedií. Raději zemřít, než dále se týrat. Anebo žít, ale žíti dobře. Ach, ano žít, žít! Je to slast. Jak je tu krásně. Co mám nyní dělat? Mám všechny ty peníze utratit? Co potom?“

Povoz přijel. On vyskočil: „Vezmi čert ty hloupé myšlénky. Přece zabředl jsem do nich zas. Ale dnes chci míti pokoj. Co potom? Co potom? Nesmyslná starost. Což pak kdo ví něco napřed?“

Podařilo se mu setřásti to se sebe. Poskočil si skoro vesele, vyhoupl se vedle kočího a vzal mu opratě z ruky.

Dojeli pod zříceniny hradu a zajeli nejprve do hostince, kde kůň byl nakrmen a povoz čekati měl. Richard byl hladov. Vystoupil na verandu, z níž byla vyhlídka dolů v travnatou lesní kotlinu, potokem protékanou, pravou to pokladnici smaragdů zeleni všech odstínů, lesku báječného. Veranda byla tak prostranná, že tam mělo několik stolů místa. U prostředního stolu byla shromážděna společnost a Richard slyšel zvuk mnoha známých hlasů.

Stál posud společností nepozorován u vchodu a jeho prvním hnutím bylo couvnouti a uprchnouti odsud.

Společnost skládala se z rodiny Zelenkovic a několika mladých přátel synů, z paní Deňkové a její dcery a z několika slečen jemu buď z polovice známých neb úplně neznámých.

Richard chtěl a mohl se tedy vrátiti dle své nynější nálady plaché a bojácné, dle svého úmyslu, zmizeti z očí všech známých.

Ale opět vzbudila se v něm rázem ta demonická vůle, která jeho rozum mátla a lepší cit potlačovala. Ta vehnala jej takořka, aby vstoupil do tohoto kruhu a jemu bylo právě, jakoby jej někdo násilím tam byl strčil.

Jakkoli opatrnost jej tedy pobádala, aby ustoupil a raději nešel na oči lidem, kteří jej znali nedávno s nedostatkem zápasícího a spolu velmi se asi zajímali o záhadu drzé krádeže v Hlemýždí ulici, troufal si přece vstoupiti do tohoto kruhu, po kterém vždy dychtíval a do něhož se druhdy vší mocí dral.

Nesmyslná odvaha, kterou měl vetřev se za spolucestovatele Pavlina, ovládala jej zase a znovu cítil to lehtání, tu jakousi komiku, jež ho nevýslovně bavila pomyšlením, že není vyzrazen a nikdo že netuší, co spáchal, že beztrestně stojí na této půdě společenské.

Přiblížil se tedy veselé a vzácné společnosti s úklonou a držením těla dokonalého dandy. Chválil sám sebe v duchu, že to najednou dovedl, kdežto jindy býval vždy spíše neohrabaným. Pomyslil si, že mu tyto švihácké pohyby přišly z těch modně ušitých šatů, kdežto druhdy jej skličovalo vědomí, že vězí v obleku chudém a neúhledném.

Přistoupil ke společnosti s takovými posuňky a slovy, jakoby očekával, že všem způsobí nejpříjemnější překvapení.

Jakési překvapení vyvolal skutečně svým náhlým vystoupením a nabídnutím, že s dovolením ku společnosti se připojí; ale nebylo to nikterak překvapení pro něho lichotivé.

Paní Zelenková, vždy trochu mrzutá, sotva mu hlavou kynula v pozdrav a dokonce nedala na jevo ani posuňkem, tím méně slovem, žeby přijala jeho nabídnutí jménem společnosti. Kristian Zelenka, který byl právě jeho kollegou a jeho byl vybízel, aby k nim zavítal, usmál se nyní rozpačitě a vyhnul se těmto projevům přátelským. Litovalť už tehdáž, že se přenáhlil vyzvav ho k návštěvě k nim na venek, jelikož znal jeho dotěrnost. Obrátil se nyní k němu zády a myslil na to, jakým způsobem by se ho zbavil.

Ostatní členové společnosti dokonce si ho nepovšimli. Jediná paní Deňková byla k němu dosti vlídna a sice ze zvědavosti, aby se dověděla něčeho o jeho poměrech, neb slyšela před časem, že jeho domnělý otec ho opustil, že ho zanechal beze všech prostředků v nouzi. Pálilo ji dověděti se, kdo vlastně byl ten otec? Dráždilo jejíť zvědavosť, že byl Richard nyní tak elegantní. To stálo přece za několik vlídných slov s ním vyměněných. Také Berta přijala jej dobře. Oživla upomínkou, jak s ní pilně tančil na Zelenkovic plesu. Její obyčejná lhostejnost a nemluvnost s ní spadla i ptala se ho, odkud přichází a proč dříve již k Zelenkovům nepřijel. Ona i matka meškaly tam právě také návštěvou. K jeho otázce, zdali slečna dovolí, aby vedle ní za stůl se posadil, odpověděla, že s radostí a všecka zářila. Mělať ubohá šťastnou chvíli, jakých málo v životě poznala.

Její matka i paní Zelenková hleděly na ni, zpozorovavše její změnu, jedna poněkud s nepokojem, druhá s nelibostí, čehož ona dokonce neviděla a živě se bavila s tímto sousedem tak, že nikdo posud ji takovou neznal.

Paní Deňková byla divně dojata. Trpěla velmi povahou své dcery a nesla těžce, že se nehlásil o ni žádný vhodný ženich, že bývala ve společnostech docela nepovšimnuta, k čemuž přispívala její nemluvnost a poloblbé vzezření, její nevlídné chování. Již pochybovala, že dceru kdy provdá. Podívala se tedy nyní znova zkoumavě na mladého muže, který činil vskutku dojem na její dceru.

On vykládal této, že byl v Praze zdržen déle, než si myslil, a jelikož u všeobecném hovoru malá přestávka nastala a ostatní přítomní mané oči obrátili k němu, ježto živě se bavil a hlasitě hovořil, uznal za vhodné té příležitosti použiti a k celé společnosti promluviti. Obrátiv se tedy lehce ke Kristianovi, jenž seděl naproti němu, řekl: „Doufám, kollego, že se nehněváš, že jsem posud nepoužil tvého pozvání. Ale ubezpečuji tě, že jsem právě na cestě do tvého ctěného domu. Pouhou náhodou zatočil jsem dříve až sem a uvázl jsem na Makovce, kde se mi velmi zalíbilo a sice tak, že jsem si umínil tam pobyti a vyčerpati všecky výlety tohoto čarovného okolí. Nicméně mohu tě ubezpečiti, že mne nevýslovně těší neočekávané naše setkání zde.“

Kristian usmál se, jakoby chtěl říci: „Vždyť je dobře,“ a Richard obracel to, jako by mu nevěřil a uraženým se cítil. Omlouval se tedy ještě horlivěji:

„Ty se hněváš, vidím to,“ pravil, přehlušiv jiný hovor různých hostů. „Mně tedy nezbývá, než abych přímo pověděl, co mne zdrželo, ačkoli je to nudné, zvláště pro dámy. Byla to totiž dědičná záležitost. Ano, dědil jsem po osobě, po které mi ani dovoleno není smutek nositi, kterou jsem ostatně nikdy neviděl. Chcešli-li mi gratulovati, dám si to líbit, jen se na mne už nemrač. Přišel jsem nenadále ku štěstí a omluví-li nenadálé neštěstí opomenutí slíbené návštěvy, může snad štěstí také býti omluvou.“

Změnil nyní takto bájku o svém jmění a kdyby se ho byl někdo ptal, proč tak činí, nebyl by věděl rozumný toho důvod. Mluviltě právě, co mu přišlo na jazyk, kterak mu to démon jeho časem vnukal. Jemu zdálo se té chvíle, že svou úlohu skvěle zahrál a byl s sebou svrchovaně spokojen.

Kristian neodolal a gratuloval mu s tou bodrostí, kterou všickni synové Zelenkovi po svém otci měli. Jemu ani nenapadlo, že by Richard mohl býti lhářem a přál tomu chuďasovi od srdce jeho štěstí.

Jakkoli jeho matka ramenoma krčila a mrzutě se tvářila, dal přinésti několik lahví vína a celá společnost musila připiti na zdar šťastnému dědici.

Berta činila to s jakýmsi nadšením, které ubohému, jindy zamlklému děvčeti neslušelo. Ale paní Deňková rozvinula při tom veškerou gracii své slaďounké vlídnosti a postavivši vyprázdněnou sklenku, řekla: „Teď budete moci tedy pohodlně dostudovati a brzo budeme vám blahopřát k doktorátu.“

Kristiana těšila hlavně změna Richardových poměrů, že se tím stal způsobilejším vstoupiti do jich společenského kruhu a že se bude matka snad trochu méně mrzeti pro tohoto nového společníka, který jí nebýval nikdy po chuti. Kristian necítil k němu ani trochu přátelství. Nemohl se ani upamatovati, kdy by s ním byl pil na bratrství a přes to si tykali. Richard s tím začal a Kristian nebyl s to odvyknouti mu to.

Jeho objevení zde jej zpočátku velmi zamrzelo, ale nyní mu jaksi ulevilo. Viděl, že pánové i dámy společnosti se mu naklonili a byl tomu rád, protože měl menší zodpovědnost za tohoto hosta. Berta měla teď ve přítomných slečnách některé soupeřky.

V takovémto rozpoložení společnost se zdvihla, aby nastoupila cestu dosti namáhavou a místy příkrou na starý hrad.

XXIII.

Richard, hluboce vděčen za vlídnost paní Deňkové a její dcery, kterou mu věnovaly, ještě než se jim co dědic představil, nespouštěl se jich, nesl jim plaidy, košíčky, slunečníky a podporoval galantně starou dámu na obtížnějších místech cesty.

S Bertou švitořil po cestě, trhal jí borůvky a květiny a ona nevěděla, jak se jí děje. Řekla bez ostýchání, že pokládá dnešní den za nejšťastnější svého života. Netajila se s tím před matkou a byla by to hlásala celému světu.

Nikdo v jejím okolí netušil, jak nešťastnou se cítila, jak bezradostně žila uprostřed společenského ruchu, jak málo doufala ve šťastnější budoucnost. Bylať vedle své matky pouhou nulou, ať doma, ať mezi lidmi, kteří jí zjevně pohrdali pro její nejapnost. Neměláť opravdu velkého ducha, ani vtipu a její rozum byl zajisté obmezený, ale tak nejapnou přece nebyla, aby toho pohrdání necítila. Nenáviděla za to všecky ty lidi, jimiž její matka se obklopovala, a byla by se jim nejraději navždy vyhýbala. Leč neměla vůle žádné a matka ji vlekla, kam sama chtěla. Berta, uzavírajíc se do sebe, zdála se pak tupější, nežli vskutku byla. Nebyla dokonce ješitná a byla sobě vědoma, že není hezká. Musila to věděti, neb matka jí to říkala v mrzutých chvílích beze vší šetrnosti. Paní Deňková bývala prý z mládí hezká, po čemž nezbývalo toho času již pražádných stop. Nicméně říkalo se, že jest matka nyní ještě hezčí dcery a Berta to zachytila. Krom toho překročilo ubohé to stvoření již práh prvního mládí a i to jí matka vytýkala. Sama měla z mládí mnoho lásek a posléze provdala se výborně. Vypravovala o tom všem zasmušilé dcerušce, o niž jakživ nikdo se nebyl do opravdy ucházel. Berta měla vůči nápadníkům jednu velkou přednost a to byly peníze, ale k těmto byla přidána přítěž panovačné matky, která rozhlásila, že by se s dcerou nikdy nerozloučila, ani kdyby se provdala. Kdo však pozoroval tuto dámu jen čtvrt hodiny, byl by raději do lví jámy skočil, než zvolil si ji za tchyni. Proto byly Bertiny peníze až doposud malým vnadidlem s touto nelákavou podmínkou.

Ona zvykla sobě netečné chování k dámám i k pánům.

Na plesu u Zelenků stalo se jí poprvé, že mladý, dosti hezký muž výhradně s ní se bavil. Zpomínala na něho vřele a rmoutilo ji hluboce, že matka ho nepozvala k nim. Ale neřekla jí o tom ničeho. Teď spatřila ho nenadále zas a v ňadrech jí zabouřil prudký cit. Tento cit byl silný, divoký; zdáloť se, že by mohl býti schopen setřásti se sebe okovy matčiny svévole a kdo ví co více

Matka nepouštěla ji s očí. Byla překvapena tou novou bytostí, kterou dcera její náhle se stala. Měla těšiti se z té změny, anebo báti se jí? Berta byla jejím pokladem. Milovala ji, neměla nic na světě, co by bylo jejímu srdci bližší, nevyjímaje ani zábavy ve společnostech, ačkoli této Bertu obětovala. Ale její láska byla právě taková. Považovala Bertu za svou věc, takořka za loutku svoji; děje se takto častěji, že u některých žen mateřský cit jaksi se omezí ve vzrůstu a zůstává stát na tom stupni, kde děvče loutku chovalo a milovalo.

Paní Deňková setkala se s pohledem své dcery a ten byl pln ohně a vzdoru. Nebylo pochyby. Berta milovala. Byla tedy přece schopna nejen citu, ale i vášně. Paní Deňková tím byla divně dojata, jako otřesena. Neodolala mateřské radosti, že dcera našla něco, co ji z její tupé lhostejnosti vyrušilo. A pak změnilo se cosi v jejím mateřském citu tak, že se jí náhle nezdála Berta již loutkou. Bála se jí nyní skoro a dojista ctila nyní její hnutí. Ale to vše vzbudilo její starost a ona tázala se sama sebe: Co to bude? Naděje, že by se mohla ubohá Berta přece ještě provdati, působila jí radostnou závrať, jakoby se bylo jednalo o ni samotnu. Jak byla by se pyšnila s tím přede všemi známými, zvláště před Gabrielem Zelenkou, nejstarším mezi syny, který jevíval k Bertě vždy nápadnou antipatii, prohlížeje tužby paní Deňkové, aby on se stal šťastným jejím zetěm. To vše spletlo hlavu matince skoro tak jako dcerušce. Richard byl k ní tak uctivý, jak si toho jen přáti mohla od nastávajícího zetě. Bylo-li to jen pravda, co o tom dědictví vypravoval? Inu něco bylo a musilo na tom býti přece. Kde byl by vzal jinak na takové cestování a na ten oblek? Ale mnoho-li to asi obnášelo? Stálo-li to za to? Takový mladý člověk myslí, že několik tisíc zlatých je nevyčerpatelný poklad a vydá to snad všecko brzo? Ale ani na tom paní Deňkové nezáleželo. Jakmile by vykonal studie, zkoušky, měl budoucnosť před sebou. Byl slušnou partií. Byl ovšem asi o pět roků mladší než Berta a jeho studie mohly se protáhnouti ještě léta. Kde bylo však psáno, že musí dostudovat? Mohl dostati místo v nějakém úřadě již nyní, byť sebe skrovnější a svatba mohla býti hned. Jmění Deňkové bylo dosti velké k tomu a paní hospodařila dobře. Nespotřebovala nikdy úroků a přidávala z nich každým rokem ke kapitálu utěšeně vzrůstajícímu. Býváloť jí pak líto, že ani nevěděla, pro koho střádala, neb nezdálo se až posud, že Berta toho bohatství kdy opravdu užije. Teď poskočilo jí srdce radostí při pomyšlení, že by jím mohla způsobiti a urychliti její sňatek.

Tak ztrácela víc a více rozum a rozvahu v této závrati nových nadějí. Ovšem, rozum se také ještě probouzel na chvíli a napomínal: „Zdali pak ten člověk mou Bertu opravdu má rád, anebo jej lákají její peníze a nic jiného?“ Pozorovala jej pak chladněji a ostřeji, ale brzo byla znovu oblouzena jeho velkou úslužností k její osobě.

Richard nosil vždy část květin Bertě a jí také část. Berta nevěděla již, jak unésti obrovskou kytici lesních zvonků všech odstínů modravé barvitosti, všech velkostí a útvarů od skromňoučkých, v trávě nízce kývajících až k nádherným, hroznovitým chocholům na vysokých stoncích. Pohlížela na svou kytici blouznivě, načež vyměňovala s Richardem ohnivé pohledy a pak se dívala opět na matku s tím novým a cizím pro ni výrazem, plným vzdoru. Ale matka usmívala se na ni a kývala hlavou, aby ji upokojila, že tu netřeba čeho vyvzdorovati.

Všickni došli až nahoru a utábořili se na travnaté půdě, kde bývalo druhdy nádvoří hradu nyní zříceného.

Před nimi rozkládala se vyhlídka daleko do hor a lesů. Richard posadil se mezi Bertu a její matku a bylo mu opravdu milo mezi nimi. Cítil se tu jaksi chráněn jejich náklonností a přízní před nevolí ostatní společnosti, která již opět nápadně k němu schladla.

Tím byla vinna paní Zelenková, která mluvíc cestou tu s tím, tam s oním členem společnosti, pokaždé prohodila: „Nemohu za to, ale ten člověk činí na mne dojem dobrodruha a dala bych něco za to, kdybych se ho mohla zbaviti navždy, aby nás nikdy více nenavštívil.“ Kristian, jakkoli se tomu vyhýbal, neušel její výtce, jakmile se mu mohla přiblížiti: „Prosím tě pro všecko, hleď se ho zbaviti!“ varovala jej. „Vždyť to bylo přímo nesnesitelné, jak se tím dědictvím chlubil, kterému já aspoň nevěřím a kdyby mi to ukazoval. Chtěl romantickým obratem naznačiti, že to byl neznámý jemu otec, který jej tak podělil v závěti. Ale já jsem přesvědčena, že chlap ten našel nějakého ochotného lichváře, který mu půjčil Bůh ví za jakých podmínek. Uvidíte, že je tomu tak.“

Tuto domněnku Kristian přece jen odmítl a zastával se člověka, s kterým si tykal.

„Tys příliš podezřivá, maminko,“ pravil.

„Ba, není toho příliš,“ odvětila jeho matka. „Což bývá ještě málo slyšet o takových případech, o podvodech a špatnostech všeho druhu?“

„To je pravda,“ zasmál se Kristian hlasitě, „a nahlížím, že moje přísná máti volila ještě nejmírnější domněku ku podezřívání toho ubohého Richarda.“

„Jen se mi vysmívej,“ pravila matka. „Však uvidíš, co se časem vyloupne z tvého Richarda. Ty myslíš, že špatnosti lidské jsou pohádka.“

„To ne, maminko! Ale právě, že se těch věcí tak hrozíme, dokazuje, v jaké menšině je špatnost proti poctivosti. Je rozhodně pouhou výjimkou. A proč měl by Štoček jí býti? Proč bylo by nemožností, aby byl dědil? Vždyť tolik lidí dědívá.“

„Ah, jdi již,“ odbyla jej matka nevrle, vidouc, že s ním jak obyčejně nic nepořídí.

Ale on byl více přesvědčen jejími slovy, než ve svém optimismu sám sobě se přiznával. Neb nemohl říci, žeby naň byla Richardova historka učinila dobrý dojem, jakkoli v prvním okamžiku dobře ji přijal. Neměl však nyní dokonce chuti osvědčiti skutkem tu důvěru v Richardovu povahu, kterou byl jevil v hovoru s matkou. Byl by si přál právě jako matka, aby jej mohl nějak vzdáliti. Vyhýbal se tedy rozhodně každému bližšímu styku a hovoru s ním a ostatní následovali jeho příkladu, tak že byl Richard takořka vyloučen ze všeobecné zábavy a opravdu nic mu nezbývalo, než uchýliti se k dámám Deňkovým, a tyto neviděly dokonce chladnost ostatní společnosti k němu.

Paní Deňková splácela mu jeho úslužnost hlučnou vlídností a hovorností. Berta byla k němu plna něhy a oddanosti. Vděčnost, kterou k oběma za to cítil, byla ryzí. Nebylo mu dokonce třeba vylhávati úctu a šetrnost k nim. Cítil ji opravdu, avšak jevil jim ji nejpřepjatějším způsobem, což přinášelo s sebou jeho neblahé postavení.

Berta umínila si prozkoumati celou zříceninu a prolézti každým sklepem, vystoupiti až na věž, projíti každým zákoutím. Měla pravou vášeň toho dne vyhledávati místa závratná a nebezpečná. Ostatní mladé dámy také se zdvihly za podobným účelem a mladí pánové nabídli se jim za ochrance. Richard nabídl ruky své Bertě k té obchůzce a odešli spolu. Octli se o samotě. Šli jinudy nežli ostatní. Vystoupili spolu na zřícené schody, jež vedly k zejícím dlouhým oknům velké síně. Tam stáli na rumišti, jež se jim sesouvalo pod nohami. Berta neviděla čarovných obrazů, obklíčených rámem prázdných oken, které podávaly ty zelené lesy a šedé skály, modravý obzor a chrpové nebe, jež z něho se vyvinovalo v nádherně prosluněný stan. Cítila jen, jak jí půda pod nohama povolovala a jak ji pevnějia pevněji svírala náruč jejího ochrance, jak ji posléze v náručí svém snesl s toho místa.

Omdlévala blahem neskonalým, neočekávaným, převyšujícím její nejsmělejší tužby po lásce. Ah! To byla skutečnost. Často ji předčívají naše sny, avšak stane-li se někdy, že naopak ona předčí naše sny a tužby, pak tyto omdlévají a koří se jí v prachu.

Vyšli ze zřícenin a vstoupili mezi vysoké buky sukovitých a zkroucených kmenů, obklíčené balvany příšerných útvarů.

Richard, opojen těmito okamžiky a Bertiným nesmírným štěstím, jež z ní zíralo, přivinul ji k sobě a políbil ji na ústa.

Berta zasténala, zaštkala a ovinula rámě kolem jeho šíje. Držela jej v objetí, jakoby jej nikdy pustit nechtěla.

Líbali se takto dlouho a přišli pak zdlouha mezi shromážděné, odkud byli voláni, neb společnosť chystala se k odchodu.

Richard veda Bertu, tiskl její ruku k srdci. Přistoupiv k paní Deňkové, políbil jí ruku, nedodav k tomu ani slova. Pak podíval se na ni a ona viděla jeho a Bertino pohnutí. Jeho chování k matce Bertině dosvědčovalo jí, že má s dcerou zajisté poctivé úmysly. Co měla dělat milá paní Deňková? Byla jaksi bez rady. Nenamítala ničeho Bertě ani Richardovi. Nechala je, když spolu se vedli na zpáteční cestě a když nastala neschůdná místa, přijala Richardovo druhé páže.

Společnost sešla k čekajícím povozům, mezi nimiž stála také koleska pana Štočka. On ohlédl se vítězně. Každý mohl viděti, že vskutku cestoval jako zámožný člověk.

„Ty jedeš bezpochyby zas na Makovku,“ pravil k němu Kristian a nevyčkav jeho odpovědi, dodal: „Tedy s Bohem! Měj se dobře! Užívej šťastně svého dědictví.“

Ale Richard vpadl mu hbitě do řeči a řekl: „Mám ještě úmysl zajeti k parku barona Vilikovského. Stojí prý velmi za prohlédnutí a je to na cestě. Vy se tam snad také podíváte. Tam se tedy ještě uvidíme.“

„Dobrá,“ odvětil Kristian, od něho jsa odvrácen a hledaje svůj povoz. Krčil rameny a myslil si: „Člověk nemůže se ho zbaviti. Vše je marné.“

Posud vedl Richard obě dámy a pravil k nim: „Kdyby vás to neurazilo, nabídl bych vám k návratu svůj povoz, ve kterém je dosti místa pro tři osoby. Byl bych blažen, kdybyste mé nabídnutí přijaly.“

„Nevím, půjde-li to,“ namítala paní Deňková. „Jela jsem prve s paní doktorovou a ji by snad urazilo, kdybych týž pořádek na zpáteční cestě nedodržela.“

„Jeď s ní tedy zas, matinko,“ řekla Berta rozhodně a zcela jinak, než jindy s matkou mluvívala, když jí ve všem ospale svědčívala. „Seděla jsem velmi špatně, když jsme jeli sem a ještě k tomu po koních, čehož nesnáším dobře; proto přijímám s radostí pro svou osobu nabídnutí páně Štočkovo.“

Bylo vidět, že by nepovolila žádné námitce a posud nespouštěla se lokte Richardova.

„To by se však neslušelo, abys jela sama s panem Štočkem,“ pravila matka a rychle dodala, vidouc bouřlivé vzezření Bertino, „jestliže tedy pan Štoček dovolí, přijmeme obě jeho laskavé nabídnutí. Paní doktorová,“ zvolala, obracejíc se k této. „Nebudete se hněvati, poděkuji-li se pro tentokrát za místo ve vašem kočáře? Pan Štoček zve mne a dceru, abychom se svezly s ním, jelikož má místa dosti ve své kolesce.“

„Čiňte, jak se vám líbí,“ odvětila paní Zelenková svým obvyklým, málo vlídným způsobem a odvrátivši se od ní s pohrdáním, pravila k jiné dámě: „Ta žena nemá špetky rozumu. Nikdy jsem toho u ní nepozorovala a myslila jsem naopak, že má tak dobrý rozum, jak zlý jazyk, ale co dnes dělá, to je přímo nepříčetné. Že chce Bertu provdati, tomu nelze se divit, ale zahazovat ji tak člověku neznámému, bez rodiny, skoro podezřelému“ — — —

„Podezřelému?“ divila se slečna, která za ní sedala do vozu. „V čem pak je vám podezřelý?“

Paní Zelenková, upravujíc se v kočáře, dělala, jakoby tu otázku byla přeslechla a vytýkala si to slovo, jež jí maně vyklouzlo.

Mezi tím předejela Richardova koleska všecky ostatní kočáry a paní Deňková pozdravovala z ní vítězoslavně společnost zbývající pozadu.

Paní Zelenková dívala se v zamyšlení na cestu. „Podezřelý!“ v duchu sobě opakovala. „Proč jsem řekla podezřelý?“ A pak sobě odpověděla: „Něco mu číhá z očí, něco šilhá v té tváři nepokojné a drzé a hned zase sklíčené, myslí-li, že je nepozorován“ . . . Vzdychla. Bohužel mýlívala se málokdy ve svém úsudku o lidech. Bývalo jí to až nemilé, že lidi tak prohlížela a byla tak pessimistická, jakým optimistou byl její syn Kristian. „Co bude z mých synů?“ tato otázka padla jí teď zas jednou na srdce a nepromluvila více cestou ani slova.

Bertě a její matce a také Richardovi uprchla příjemná jízda lesem jak okamžik a za půl hodiny zastavili u mříže Vilikovských zámku.

XXIV.

K otázce mladého Zelenky, jenž vešel do zámku, bylo společnosti dovoleno projíti se parkem a prohlédnouti pak sbírky, jež naplňovaly celé levé křídlo zámku.

Vedeni zahradníkem vešli nejprvé do stinného loubí, vedoucího od zámku k rozsáhlým, svítivě zeleným paloukům, které vroubilo mohutné stromoví, odtud můstkem v houští, pak podél potůčka k úžasným skupeninám vodoklenů, pajasanů, královských lip, obrovských buků a bílých topolů s kůrou podobající se zašlému stříbru.

Zde otvíraly se průhledy v pravé moře zeleně sterých odstínů od olivové v kovově modrou barvitost. Bylo viděti přes louky v nekonečné ubíhání stromů a křovin a jinde zas uzavíralo se stromoví a křoví v šumící hradbu, zcela neproniknutelnou. Ale opodál vnikala úzká stezka do labyrinthu rostlinstva a světlo se stínem odehrávaly svou nevyčerpatelnou fantasmagorii, své drama začínající od počátku světa, z něhož zde provozovaly pouze laškovný a graciosní ballet. A opět byly tu stromy a zase trávníky a zase nové stezky do nitra toho velechrámu s krovem spletených větví, plných ptáků, spočívajícím na kmenech, tvořících sloupoví na vonné lesní půdě v posvátném tichu. Ruch světa zdál se odsud tak vzdálen, jakoby tam bylo kolik dní cesty. Nic nepřipomínalo zde úzkostlivé hemžení lidského pokolení, ani těžké práce, ani trudu a starosti o vezdejší chleb a co vedle chleba je potřebou neméně naléhavou a trapnou.

Zde mluvila do duše života vznešená stránka.

Pavla, když s dítětem jí svěřeným téhož dne se tamtudy prošla, zaplakala štěstím a zdálo se jí, zde že nebylo možno, aby ji něco zlého stihlo. Hoch byl tichý a veselý a ona jakoby z Lethe se byla napila, zapomněla na veškeren trud a všechny malichernosti, které ji byly takořka dusily. Vzdychla zhluboka a zpívala dítěti píseň za písní, honila se s ním, schovávali se a jasný její humor byl lepším mravokárcem než tresty a domluvy. V dobré náladě pučela vlídnost a z vlídnosti vyklubala se časem dobrosrdečnost.

Překrásná povětrnost přímo rozkazovala býti s dítětem stále venku v zelenu. Po poledni byla tedy Pavla s hošíkem také v parku a seděla s ním na zahradním sedátku trochu opodál od zámku. Nakládala mu na malý trakař proutky a kaménky, trávu, listy a květiny. Hošík hrál si dnes, jakoby byl nyní teprv pochopil, co je to býti dítětem. Pavla hrála si s ním, jakoby také ji hra nejvíce zajímala.

Právě klečela v trávě, objímajíc jednou rukou dítě, které o ni se opíralo, a nakládajíc nové věci na trakař, když za sebou uslyšela kroky a hlasy. Slyšelať prve již, že jakási společnost výletníků sobě žádala přístupu do parku a že se tam prochází.

Setrvala jak byla, počítajíc, že zůstane od výletníků nepovšimnuta. Ale zahradník, vedoucí společnost, upozornil tuto: „Ah, zde si hraje mladý pan baron,“ při čemž na dítě ukázal.

„Ah! Kde je, kde je mladý pan baron,“ zvolala zvědavá paní Deňková.

Kráčejíc v čele společnosti, urychlila kroky, aby byla dříve u něho.

Pavla poznala její hlas. Ji těšilo upřímně ukázati se známým lidem ve službě; tak byla spokojena, že práci našla a od práce žila. Byla by se pozdvihla a starou známou přivítala, ať by již jakkoliv na ni s vysoka hleděla. Avšak hošík byl zaražen pohledem na tolik lidí a schoval si hlavu na jejím rameně, drže ji tak pevně, že vstáti nemohla.

Zatím stála tu již paní Deňková a ona omlouvala se vítajíc ji, že nesmí vstáti, aby rozmazleného hošíka nepopudila.

Paní Deňková div se neobrátila v solný sloup jako žena Lotova.

„Pavlinko! Jaké to setkání? Vy zde?“ zvolala.

„Ano, ve službě, jak ráčíte vidět,“ odvětila Pavla, tisknouc Eugena k sobě a hladíc mu vlásky. Zkoušela vstáti, ale on jí nepustil.

„Můj Bože! Ve službě. Myslím, že by to přece nemusilo být! Vaše poměry nejsou tak zoufalé. Dáváte se příliš ovládati skrblivým dědečkem. A my očekáváme u Zelenků den co den matinku. Zpočátku nedivili jsme se, když nepřijížděla, neb dočtli jsme se ovšem v novinách o té drzé, té děsné krádeži u slečny tety a také o její smrti.“

Richard Štoček, Bertou veden, stál právě za paní Deňkovou, když tato slova pronášela. Pochopil, že Pavla byla právě zde ve službě. Viděl ji přes rameno paní Deňkové a chtěl ucouvnouti, ale Berta nepustila ho. Byl silně dojat. Zamhouřil oči, ale viděl vnitřním zrakem její ušlechtilý obličej, krásnější než kdy jindy. Ale když paní Deňková promluvila o té krádeži, nevěděl, kde stojí. Jest věru divno, že nemají některá slova také ještě moc člověka rázem zabiti, jak znají zabíjeti štěstí a klid.

On byl by chtěl padnouti té chvíle jako bleskem zasažen k nohám těch, kteří tu s ním stáli.

Drzá krádež! Což to dříve nevěděl, že se takto nazývá, co šel spáchat? Byl snad cizincem v lidské společnosti, že nevěděl, co to jest, až teď, když to slyšel vyslovit?

Pavla pravila, pořáde klečíc a chovajíc dítě: „Ano, teta Leni zemřela a můj bratr rozstonal se. Maminka byla sdrcena novým neštěstím. Ale nyní je klidnější a bydlí u dědečka. Nevychází nikam. Doufám, že napíše milostivé paní doktorové svou omluvu.“

Klaněla se teď, jak ve svém postavení mohla, této paní, opakujíc, žeby si rozplakala povstáním dítě, které jí posud nebylo dosti zvyklé. Mluvila klidně, a beze všech nesnází pozdravovala ostatní příchozí, pokud je znala. Posléze zasmála se srdečně, že je vítá na kolenou jako v nějakém divadelním kuse v romantickém výjevu. Byla by ráda bývala, aby se hnuli dále.

Také to učinili ti vzdálenější, ale paní Deňková byla zas jednou zvědavostí jak posedlá a nemohla odolati všetečné otázce: „Tak je teď vaše ctěná rodina tedy o poslední zálohu oloupena?“

Pavla usmála se a řekla prostě: „Ano, jsme tam, kde byl můj praděd, když jeho děti byly v letech mých a mé sestry a bratra. Neměli také nic než chuť do práce. K tomu přálo jim ovšem štěstí. Bude-li naše neštěstí vyčerpáno, nevíme, ale prozatím považuji za velké štěstí, že jsem dostala místo zde v této rodině. Také Emerich je spokojen.“

Krom paní Deňkové, jež z místa se hnouti nechtěla, a za ní její dcery s Richardem, skrývajícím se za otevřeným slunečníkem své tchyně in spe, zastavila se u Pavly také paní Zelenková a její synové Gabriel i Kristian.

Paní Zelenková ozvala se nenadále a řekla v odpověď k Pavliným slovům: „Věřte, slečno, že nikdo vám nepřeje štěstí tak od srdce jako já.“

Její syn Gabriel ohlédl se na matku s udivením. Nebyl zvyklý u ní tak vlídnému oslovení kohokoli.

Pavla děkovala pohledem a úsměvem a paní Zelenková, odstrčivši paní Deňkovou dále, přikročila k Pavle a řekla: „Ostatně, kdybyste tu měla býti nespokojena a chtěla měniti místo, zamlouvám si vás pro sebe. Vy mne znáte, že nemluvím a neslibuji na lícho, také máte zde svědky mé úmluvy. Slibte mi tedy, není-li vám to proti mysli, že v takovém případě jinam se neobrátíte než ke mně a já na vzájem slibuji, že přijmu všecky podmínky, jaké mi učiníte a že si vás budu velmi vážit. Slíbíte?“

Bylóť všem až nepochopitelno, jak tato paní byla až k slzám pohnuta, když takto mluvila a k Pavle se naklonila. Druhdy bývala k ní ledově studená jako ke všem svým hostům.

Pavle podařilo se nyní vstáti, při čemž držela Eugenka na jedné ruce. Druhou ruku podala paní Zelenkové se slibem, kterého si žádala. Měla také slzy v očích a byla až po čelo uzardělá.

Paní Zelenková políbila ji na čelo a pokračovala: Kdybyste se odhodlala ke mně vstoupiti, neříkám do služby, ale do domu, prosila bych vás, abyste převzala trochu těch starostí o domácnost, do kterých sama jsem uvázána; já vám důvěřuji, že byste mi opravdu ulehčila břímě té domácnosti.“

„Jak jste laskavá, milostivá paní,“ řekla Pavla. „Nikdy nebyla nikomu služba nabízena s větší šetrností. Slibuji z celého srdce, kdybych zde nebyla potřebnou, že k vám přijdu o službu prosit a prozatím vám děkuji, jak možno nejvroucněji děkovat.“

„Bojím se jen,“ odvětila paní Zelenková, „že vás odsud tak snadno nepropustí a od vás nemohu žádati, abyste se k vůli mně k Vilikovským nešetrně chovala. To je škoda, škoda! Ale ještě něco. Bude-li vám to možno, dostanete-li některý den na několik hodin dovolenou, navštivte mne v Hluboči. Pošlu vám koně, neb je to daleko dosti.“ Při tom držela ji stále za volnou její ruku.

To byl div. Byloť to poprvé, co paní Zelenková sama někoho k sobě zvala. Všecky ostatní hosti zval vždy jen její muž a ona neměla jediné důvěrné přítelkyně, ku které by byla opravdu přilnula.

Rozloučila se nyní s Pavlou a šla dále za společností. Její synové uklonili se také té, jež bývala druhdy okrasou jejich kruhů a sledovali matku, nepromluvivše ničeho do zvláštního matčina plánu.

Paní Deňková, všecka udivena chováním nikdy nevídaným paní Zelenkové, zaplavila teď po jejím odchodu Pavlu proudem přívětivých frásí a Berta, nespouštějíc se pořád ještě lokte Richardova, podala jí mlčky ruku. Nyní spatřila Pavla teprv také Richarda. On sklonil se před ní jako zdrcen, vnitřní trýzní umučen. Konečně byl vyprostěn a mohl vzdáliti se s dámami.

Pavla zůstala zase sama s dítětem sobě svěřeným, obklíčena starými stromy, sama se svým osudem, s nímž tak na krev bojovala. Teď měl ten osud bledý obličej Richardův, ale pozvolna jej odhodil jako pouhou masku a jenom práce a důvěra některých lidí usmívaly se na ni. Nuže, ano! Vždyť byla včelou. Ano! Pracovat. Nesla těžké dítě, již ospalé, do zámku a začala mu cestou povídati z brusu novou pohádku.

(Dokončení.)

Scéna u divadelní zpěvačky.

Z netištěného dosud dramatického žertu „Náramek" od **Emanuela Bozděcha.***

Lilienthal (velmi moderně a bohatě, trochu švihácky oblečen, — ohlíží se). To jest tedy svatyně, ve které velebná Norma od předevčírka dlí. Konečně se mi podařilo do ní vstoupiti. Zdaliž cudná kněžka oběť mou přijme příznivě? (Samolibě.) Ah! Mě dosud žádná neodmítla, žádná ze služek Polyhymnie, Terpsichory, Melpomeny, Thalie a jak se všechny jmenují zpívající, tančící, plačící a smějící se Musy! Tato nebude první. (Negroni vyjde na jeviště dveřmi na levo, za ní Fanny, jež dveřmi u prostřed hned odejde.)

Negroni (trochu zhurta). Pane, přál jste si se mnou mluviti v důležité pro mne záležitosti.

Lilienthal. Tak jest, signoro. Dnes jest v Národních Novinách toto návěští: (Vytáhne noviny a čte.) Ztráta! Předevčírem večer po desáté hodině ztracen byl cestou od opery do hostince u „bílého koně" náramek. (Lilienthal bručí několik slov, jakoby přes popis náramku ztraceného přeskočiti chtěl a pokračuje pak nahlas:) Poctivý nálezce žádá se, by ho v řečeném hostinci v čísle třináctém odevzdal pro signoru Negroni za přiměřenou odměnu. (Mluví.) Signoro! Mám čest Vám . . . (Vytáhne pouzdro a podává je Negroni.)

Negroni (radostně překvapena). Můj náramek? Vy jste ho našel? (Vezme pouzdro.) Srdečné díky, pane! (Otevře pouzdro a jest zklamána.) Mýlil jste se. Tento náramek nepatří mně. (Podává mu pouzdro a měří ho udivenými zraky.)

Lilienthal. Snad přece, signoro! Račte si ho jen blíže prohlédnouti!

Negroni (s rostoucím podivením). Nač, pane? Jediný pohled ukázal mi rozdíl. Můj náramek byla úzká, slabá obroučka zlatá bez drahokamů, kdežto tento (hledí na náramek) jest široký a tlustý kus zlata, posázený velikými smaragdy.

Lilienthal (trochu směle). A více již ničeho nevidíte?

Negroni. Více? Co mám ještě viděti? (Pohlédne do pouzdra.) Lístek! (Vyndá lístek a čte.) Baron Alfons z Lilienthalů, chef bankovního domu Bratří Lilienthalové. (Mluví.) Ah! začínám chápati! Vy jste naposledy sám . . .

---

* Vyjde ve sbírce dramatických spisů Bozděchových (nákladem Eduarda Valečky)

Lilienthal (ukláněje se.) Baron Alfons Lilienthal.

Negroni (s lehoučkou ironií). Chef firmy Bratří Lilienthalové. (Zavře pouzdro.) Jest mi líto, pane barone, že jste se nadarmo tak velice namáhal, avšak zmýlil jste se ve věci (podává mu pouzdro) a zdá se, že i v osobě! (Pokloní se mu úsečně a obrátí se k němu zády.)

Lilienthal (trochu zaražen). Zlobíte se na mne, signoro a — máte pravdu; urazil jsem Vás. Avšak snad mi odpustíte, zvíte-li, proč jsem tak jednal. Co jsem Vás před čtrnácti dny poprvé co Nevěstu z Lamermooru viděl a slyšel, klaním se Vám! S rozkoší dal bych se od Vás dýkou skoliti, — ovšem co Váš ženich — co Arthur druhý, neboť Vás zbožňuji! (Negroni hne sebou hněvivě. Lilienthal se opraví) .... jako bohyni, kterou jste!

Negroni (s pohrdlivým úsměchem). Diva!

Lilienthal. Pátral jsem po prostředcích a cestách, kterak oči Vaše na sebe obrátiti, od Vás spozorován býti, Vám se představiti. Avšak cesta k Vám jest předpotopně neschůdná. Kytice vracela jste mi ....

Negroni. Jako všecky ostatní!

Lilienthal. Nevšímala jste si mých psaných poklon, nevěnovala jste mně snad ani pohledu.

Negroni. Ach nikoli! První řádku jsem asi jistě čtla. To musí člověk přece učiniti s každým psaním, jež obdrží, protože napřed věděti nemůže, co obsahuje.

Lilienthal (trochu doufaje). Vy jste tedy mé horování přece čtla?

Negroni. První slova a hned jsem je zase zapomněla. (Lilienthal jest zklamán.) Podle zpěvu pták se pozná a ptáčník dle píšťaly.

Lilienthal. Nebuďte tak ukrutnou, signoro! Dovolte mi aspoň, bych svou omluvu mohl dokončiti. Včera zpívala jste Normu tak úchvatně, že po představení já sám, baron Alfons Lilienthal, postavil jsem se v čelo davu, jenž u vozu Vašeho koně Vám vypřáhl a sebe zapřáhl. Ach! Jaká rozkoš směti Vás táhnouti! Tak snil jsem. Skutečně vstoupila dáma, hustým závojem zastřená do vozu, a my táhli, táhli každým svalem svého těla, až jsme celí spoceni k vratům tohoto hostince dojeli. Dáma vystoupila, odhrnula závoj a děkovala velmi zdvořile. Byla to Vaše — komorná.

Negroni (směje se). Musil to býti velmi komický pohled. Moje Fanny překvapení těch pánů velmi žertovně mi vylíčila, když jsem postranními cestami do hostince se vrátila. Ještě nyní musím se smáti, když si na to pomyslím. Odpustíte již, pane — Centauře?

Lilienthal (dobromyslně). Jen se smějte, třeba že smích Váš zní trochu zlomyslně. Však dobré nebe Vás již za to potrestalo. Na oné cestě ztratila jste svůj náramek. Četl jsem dnes ráno návěští o Vaší ztrátě i nelze-li mi odpustiti, že nemohl jsem odolati pokušení, použiti této příležitosti, bych si připravil česť Vaší osobní známosti, a složil veliké umělkyni hold svůj osobně? (Položí pouzdro na stůl, trochu směle.) Neublíží Vám to přece, když zbožňuje Vás muž, jenž má deset millionů. Při millionech číslo již se může vysloviti (směje se samolibě).

Negroni (hněvivě). Pane millionáři! Podobné holdování nikdy mne netěšilo, nýbrž vždy jen urazilo a často rozhořčilo. Považovala jsem vždy za kletbu svého povolání, že my ubohé umělkyně, jsme-li bez mužské ochrany, jsme jakoby odsouzeny, by nás kterýkoli dotěrný hejsek podobnými (ironicky) pozornostmi urážel. Ba tato protivná zkušenost ztrpčovala mi vždy čistou a sladkou radost při vykonávání umění, takže v poslední době uzrál ve mně úmysl, divadlu na vždy dáti s Bohem.

Lilienthal (udiven). Jakže? Vy byste chtěla . . . ?

Negroni . . . . pozlátko setříti, kteréž Vás a mnohého jiného oslepilo. Neníť to upřímná úcta k mému umění, jež Vaše druhy ke mně žene. Ano, divte se jen, šlechetný příteli umění! Signora Negroni, zářící hvězda na nebi divadelním, brzy zapadne, oslňující paprsky, jimiž lampy divadelní hlavu její ozařovaly, brzy na vždy poblednou, a z proslavené umělkyně, již prohlašovali za nesmrtelnou, stane se praobyčejná smrtelnice, která brzy v zapomenutí upadne. Vaše namáhání a výlohy byly by tedy vyhozeny, a to by přece bylo škoda! Můžete tento pěkný kapitál jinde uložiti, kde by Vám úroky nesl, pane chefe bankovního domu Bratří Lilienthalové, k čemuž Vám mnoho štěstí přeji! (Ukloní se mu na rozloučenou. Malá přestávka.) Ačkoli jsem tu dosud vystupovala cc zpěvačka italská, myslím, že jsem s Vámi mluvila — česky?

Lilienthal. Ano, tak česky, až mi v uších zní a nepotřebuji poslechnouti si dnes Nevěstu Messinskou! Však právě proto zdá se mi, že věc beřete příliš vážně.

Negroni (s rostoucí nevolí). Pane! Vaše lehkomyslnost není k polepšení! Ach, proč nejsem muž, abych s Vámi naložila dle zásluhy! Co může samotná, bezbranná žena více, nežli Vám opětovati . . . . (ukazuje na dvéře).

(Dvéře se otevrou. Vstoupí Fanny a groom. Tento nese pouzdro a psaní.)

Fanny (ukazuje na Negroni). Zde jest milostivá slečna, na niž zní Vaše poslání. (Groom podává Negronce pouzdro a psaní. Lilienthal kývne na Fanny, tato se mu ukloní trochu posměšně.)

Lilienthal (stranou na Fanny ukazuje). Můj náklad od předvčírka.

Fanny (stranou na Lilienthala ukazujíc.) Jeden z koní, co mě předevčírem táhli.

Groom (k Negroni.) Prosí se za odpověď.

Negroni. Co to zase znamená? (Otevře pouzdro.) Náramek! S překrásnými diamanty! Jakže? Což by zase někdo? (Položí pouzdro na stůl, otevře psaní a čte:) „Velectěná slečno! Ztratila jste náramek. Dovolíte mi ztrátu Vám nahraditi a pak se Vás osobně zeptati, zdali se Vám náhrada líbila? Vaše rozhodnutí očekává na ulici Vám zcela oddaný Moric kníže Kolowrat-Podstacký.“ Tedy zase urážka! A já, sama i bez obrany, musím hanu po haně snášeti! Oh, jak oškliví se mi ta sláva, které mi tak mnozí závidějí! Jak šťastna byla bych v tiché neznámé domácnosti! Jakou pravdu měl jsi, statečný Bohumíre, můj výtečný učiteli a vychovateli, když jsi mě varoval před upírem slávy divadelní! Upíjí mi všechnu lásku k životu, všechnu sílu životní! Však dobře se mi děje, zcela dobře; proč neposlechla jsem varovného hlasu věrného přítele! Ach, kdybys byl zde, dobrý Bohumíre, byl zde a řekl, co jsi tenkráte říkal, jednala bych nyní jináče, než jednala jsem tehdy! A Ty uměl bys mě uchrániti od (trpce) pozorností těchto dotěrů, z nichž jeden (hledí na Lilienthala) přepadl mě doma samotnou a nedá se vypuditi, kdežto druhý (s malou přísadou humoru, však pořád ještě s trpkostí) — nu, jest pravda, druhý má aspoň tolik způsobu, že se dal ohlásiti a čeká, až pozván bude vstoupiti.

Ovčák.

Z cyklu povahopisných studií z našeho venkova

od **Otakara Červinky.**

Jeho malá, zavalitá postava činila skoro dojem, jako by se do země krčila a zmizeti chtěla, a přece chodil rovně jako svíčka až do posledka; tvář měl podlouhlou, nos rovný, dosti silný, čelo poněkud na zad ustupující, ale vysoké, málo zastíněné tmavým, krátce přistřiženým vlasem, ústa trochu velká, s tenkými rty, pleť osmahlou, líce vždycky hladce holené. Z tohoto obličeje hleděly do světa dvě bleděmodré oči, dosti bystré, ale téměř nepohnuté a jako ulekané. Hlava seděla mezi rameny na krátkém krku. Ve všední den nosíval chudičký, plátěný oděv, na hlavě nízkou čepici; v zimě míval koženky do bot a přes tělo přehozený ošumělý staromodní plášť s límcem.

Tvář jeho živě mi připomínala tvář jistého velebníčka z blízkého okolí, nejen tím, že ji nosil hladce oholenou jako duchovní, ale celou fysiognomií; jenom že nejevila týž intellekt duševní jako tvář onoho duchovního.

Jmenoval se František Prchal. Obyčejně mu však soudruhové říkali jen František anebo Prchálek.

Když jsem ho seznal, bylo mu málo přes 45 let.

Zpočátku býval chasníkem u volů a později výhradně výpomocným pastýřem ovcí. A to mu též lépe svědčilo; v této poslední vlastnosti utkvěl mi v paměti.

Jakmile v zimě mrazivý slunný den nastal, vyháněl svěřený mu hlouček ovcí na pastvu na žito, bylo-li bujné a umrzlé. Jinak v zimě při krmení ve stáji míval dost pokoje a klidu. Napojiv ráno pravidelně ovce v blízkém rybníku u pramene, založil jim píci, načež se oddal buď v ovčíně, neb v ratejně úplnému klidu, probíraje se buď ve starých písničkách, nebo zpívaje sám sobě z ticha nějaké písně.* Nejraději však spal aneb s dětmi ostatních chasníků hrál.

---

* Jeho oblíbená byla následující píseň z Polabí (okolo městečka Lysé), kteráž se zpívá nápěvem písně. „Osiřelo dítě“:

Ale jakmile v dubnu počasí dovolilo, vyháněl ovce na pastvu na stráně; po žních na strniště a po sklizni řepy na řepniště; tu býval již podzim a studené větry táhly od hor.

Bývalo ho vidět každodenně, když nepršelo, v rovinatých polích státi opřeného o hůl, nepohnutě pohlížejícího buď na pasoucí se stádo nebo v modravou dálku.

Jen v zimě mohl v neděli do kostela. Tu ho bylo vídat v černém oděvu, se starou, ošumělou modlitební knížkou v rukou, státi právě tak nepohnutě, jako když stál na poli se svým stádem.

Vždy mi napadlo, ať jsem ho viděl na poli nebo v kostele: „Blahoslavení pokojní.“

Kdykoli potkal „pána“, pozdravil vždy uctivě, náhle smeknuv: „Dej pámbu dobré jitro!“ kterýžto pozdrav býval doprovázen zvláštním stažením suché, žlutavé a vráskovité tváře — jakýmsi to pokusem úsměvu, který však na diváka působil spíše, jako by byl výrazem leknutí.

Byla to též jediná slova, která jsem od něho slýchal. Byl trochu přihluchlý a proto hovor s ním dost obtížný.

Vycházel s malým svým platem — měl 46 zlatých ročně a deputát, který se sotva tomu obnosu vyrovnal — vzorně až ku podivu. Nejen že neměl dluhů jako jeho „kolegové“, ale měl i peníze uložené a půjčoval je jiným. Bylo mi to skoro hádankou. A přece byl úplně svědomitý a čistý jako sklo. Stravoval se u jedné rodiny v ratejně, odevzdávaje jí hned po obdržení celý deputát a větší část čtvrtletní mzdy 11 zl. a 50 kr. obnášející.

Byl svobodný, starý mládenec. Ovšem, míval i on svou dobu lásky a býval prý za mládí dosti švarným jonákem. Ale děvče jeho prý mu zemřelo — tak se pravilo. On o tom nikdy nemluvil. Ale žil po ostatek života jako pravý asketa: Skromný, tichý, spořádaný, nezapřádal žádných nových známostí, ač by se byl, jsa ve stálé službě panské, při poměrech na venkově obvyklých snadno oženiti mohl.

Léta utíkají. Takž ani já, který jsem ho každodenně vídal, hrubě nepozoroval, jak stárne. Kromě hlubších vrásek v obličeji, svadlejší pleti a prořídlejších vlasů zdával se mi vždy stejným — ač i na mé, poměrně mladší hlavě již se počínaly jeviti stříbrné nitky, jeho vlasy byly stále tmavé.

Tak uplynulo patnácte let. Po celý ten čas Prchálek ani nezastonal.

Ovčák ovce prodal.
Ovčák žene domů
pán jde proti němu:
„Ovčáče, ovčáče,
kam jsi dal mé ovce?“

Přišli čtyři vlci,
každý popad ovci. —
„Měls hůl, proč's je nepral,
měls psa, pročs ho neštval?“
— Na hůl jsem nevzpomněl,

na psa jsem zapomněl —
U městečka Lysí
ovčáček tam visí,
vítr do něj fouká
a on se tam houpá.

Ale jednou v létě se mi zdálo, že nápadně schází; vykonával sice svou práci denní stále, ale koncem června začal pokašlávat. Stěžoval si rodině, u které se stravoval, na žaludek.

Domníval jsem se, že to pomíjející slabost a že když si několik dní odpočine, opět se zotaví. Vydal jsem mu na 1. července jako obyčejně deputát.

Ale on z chléva, kde spal, po více dní nevycházel. „S Prchálkem je zle,“ řekl mi poručník jednou. Šel jsem se podívat.

Měl ustláno v chlévě — v prázdném žlabě. Chasa na venkově totiž v létě raději spí v chlévě neb pod širým nebem, než v dusné, lidmi přeplněné ratejně. Je sice zapovězeno mezi dobytkem spáti pro nebezpečí býti pošlapánu, ale ti lidé těžko dávají si brániti, tvrdíce, že je to zdravější. Ovšem nejvíce tak činívá jen mužská chasa. Ženy s dětmi spávají v ratejně.

Prchálek si našel místo v opuštěné části chléva, kde byla hojnost slámy. Nekouřil, a nebylo tudíž nebezpečí ohně.

Šel jsem k němu. Ležel, přikryt svým vybledlým tmavomodrým pláštěm, na slámě v širokém žlabu u okna.

Tahy jeho byly nezměněné. Oči měl zavřené.

„Přejete si něčeho, Prchálku? Jak je vám?“ otázal jsem se.

Otevřel na chvíli oči a upřel je na mne bystře, ale brzy je opět zavřel, zavrtěv hlavou. Nepřál si ničeho.

Poručník mi řekl, že si nestěžuje než na žaludek a hlavu. Přilepšil prý mu na stravě a pan doktor prý mu dal nějaké prášky, ale nic to nepomáhá.

Druhý den na to ležel tamtéž — mrtev. Vynesli ho na váhu (bývala to umrlčí komora pro celý dvůr) a oblékli ho do nedělního černého oděvu; byl ve tváři klidný jako vždy za živa a mimovolně mně opět napadla slova: „Blahoslavení pokojní.“

Poslední jeho vůle byla, aby ho mládenci a družičky, které zejména k tomu ustanovil, nesli ke hrobu. Ustanovil z úspor svých též knězi a hrobníku určité částky. Zbytek měli mládenci a družičky společně na jeho památku v hospodě propiti.

Odešel tiše jako žil a jako za živa nepřál si ani umíraje — ničeho. Blahoslavení pokojní!

Z mých mladých let.

Prosté i romantické upomínky **Serváce Hellera.**

IV.

Hudba a hudebníci za starších dob. — Hudební zábavy a produkce. Posvícení a Ceciliánské večery.

Ku zvláštnostem a neposledním příjemnostem doby, do níž tuto mysl moje zalétá, náleželo pěstování hudby, a co tehda u nás k hudbě se vázalo.

Jaká to byla tehda éra hudební! A jaký to rozdíl mezi melodickou dobou tehdejší a prozaickým, lze říci hluchým nynějškem! Kam poděla se všechna ta krásná muzika, kam poděli se ti pilní, nadšení pěstitelé umělé hudby po našem venkově? Zmizeli s dvěma věcmi, kterých asi nikdo již neželí: se starou školou a tichem absolutní vlády rakouské. Se starými „kantory“ vymřela přirozená organisace hudebnictva po českých krajích a vysechl také sám zdroj hudebního umění na našem venkově; nová škola odhodila hudbu, přestala hrát a zpívat, stala se hudebně hluchou a nedovedla již vychovávati novou generaci „muzikantů“. Od kantorů vyučení diletanti vymřeli, s nimi zároveň vyhynul i vyšší druh muzikantů cechovních a figurální hudba na českém venkově dozněla . . . Kde jest naše bývalá hudba chrámová, kde jsou někdejší „akademie“ hudební? Tempi passati! . . . Pádem absolutismu padla definitivně stará škola, ale staří „kantoři“ tomu převratu neklnuli: oni ustupujíce zvolna novému útvaru a novým mužům, soustředili poslední síly své na hudbu, svolali horlivě všechny muzikanty, seřadili je ve spolky hudební a pěvecké a vítali všude novou dobu, dobu to — jak myslili — občanské svobody, nadšeným zpěvem a hřímavou hudbou. Carmina jam moriens canit sibi exsequialia cygnus — pohřební hymnu pěje sobě umírající labuť! Ano, jako labuť v římské báji pělo si naše staré hudby milovné učitelstvo píseň pohřební, vítajíc „in psalmis et canticis“ zábřesk nové doby. Proto byla ještě první léta sedmého desítiletí našeho věku, až skoro do rakousko-pruské války „bratrův proti bratrům“, plna hudby a zpěvu a zněla jako fanfára nadšeného vzdoru. Pak začali umírat „cantores“ — zpěváci, a hudby rapidně ubývalo. Dokud bylo dosti starých kantorů, hráli a pěli jsme i politiku dělajíce; naše demonstrace bývaly provázeny umělým zpěvem a peknou polyfonní hudbou. Teď už nezpíváme — teď si už jen nadáváme! Také hudba, ale čert aby ji poslouchal!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Moje rodiště bylo v letech padesátých „město“ ještě docela nepatrné — asi 2200—2300 obyvatelů, nic více — ale hudby mělo jako nějaké město krajské. Hudba byla tehda koníčkem všech, kdož uši měli k slyšení, a kdo jen poněkud slušné hudební nadání v sobě cítil, naučil se v mládí zpívat a na některý nástroj hráti. Však nebyla v pěstování hudby tou dobou ještě žádná monotonie; tehda učili se mladiství dilettanti návodem „kantorův“ nástrojům, na kteréž si nyní — kromě hudebníků z řemesla — nikdo ani nevzpomene. Komu pak napadá nyní, aby se z pouhé libůstky učil na příklad pískat na huboj, clarone čili corno di bass-to (jehož se zejména při Mozartových skladbách s krásným účinkem užívá), nebo fagot, či troubit na tahací pozoun, nebo hrát na kontrabas, basset, violoncello a violu d'amour se šesti střevovými a šesti podloženými ocelovými nebo mosaznými strunami? A kdo, kromě varhaníkův z povolání, umí ještě zahrát na varhany? Nyní maltretuje celý svět jenom fortepiano, „tento dřevák mezi hudebními nástroji“, jak Hektor Berlioz říkával.

Ale za času kantorův bývalo jinak, aspoň u nás. Můj otec býval vždy pečliv, aby mu žádný nástroj neosiřel a přemlouval hochy, kteří buď při zpěvu nápadný sluch jevili, aneb k houslím či klavíru se hlásili, aby se kromě zvoleného nastroje učili ještě na jiný instrument hráti, a dělal s nimi zkoušky, který nástroj by se kterému nejlépe hodil. Však — rozumí se samo sebou, že je musil těm nástrojům sám také vyučovat, aspoň než první, elementární techniku přemohli a pak jeho návodem sami dále cvičit se mohli; to pak jest či bylo vynikající vlastností starých kantorů z dobré hudební školy, že rozuměli všem nástrojům a že také na všech dovedli učit. Takový učitel dovedl arci vychovati celé generace hudebníků, a uměl také se svými vyučenci, zejména když ve věku a cviku náležitě pokročili, dobře opcrovat. Ostatně byli v měšťanstvu a úřadnictvu také hudebníci odjinud vyučení, a k velkým kostelním nebo světským produkcím zvali se také lepší hudebníci přespolní, hlavně ovšem sousední učitelové.

Moje rodiště mělo v letech čtyřicátých a padesátých hojnost dobrých hudebníků, z nichž ale nikdo nebyl jenom hudebníkem; každý provozoval nějakou živnost nebo zastával nějaký úřad a pěstoval muziku buď výhradně jakožto sport, anebo jakožto sport a pro vedlejší výdělek zároveň. Kádrem a kostrou této hudebnické obce byli ovšem občané, sdružení v kapellu čili hudební sbor, kterýž se za dobré slovo a slušný honorář pronajímal do města i přes pole k plesům, svatbám a jiným slavnostním příležitostem a kterýž se také o větších svátcích aneb na zvláštní otcovo pozvání z pouhé ochoty do kostela dostavoval a zde s pány diletanty „figuralní“ mše, Te Dea a slavnostní nešpory prováděl Členy tohoto sboru povolával můj otec — jakožto regens chori — také k pohřbům a velkým requiím, ale platil jim ovšem za tyto výkony okolnostem přiměřený honorář. Peněžní odměny dostávalo se jim také za veřejné koncerty v hostincích a za spolupůsobení při „akademiích“ k dobročinným účelům pořádaných, kdežto za sváteční a slavnostní mše ani za zkoušky k nim nikdy nic se neplatilo. Zámožnější diletanti nepřijímali ovšem vůbec žadných odměn, a jenom touto jejich obětavou ochotou a do označené míry také úslužnosti členův hudebního sboru byly možnými učiněny velké světské i církevní produkce, kterýchž tou dobou rodné město mé bývalo účastno.

Produkce ty byly by namnoze docela čestně obstály i před přísnou kritikou velkoměstskou a bývaly pro Vlašim a okolní honoraci vždy vítanou, opravdu vzácnou pochoutkou. Však stála také příprava k nim pěknou práci! Při studování velkých skladeb světských i církevních sledoval otec můj tutéž methodu: nejméně na týden napřed poslal každému hudebníku a diletantovi, na jehož spoluúčinkování reflektoval, příslušný part do domu s žádostí, aby si jej pozorně prošel, a pokud by nějaké obtíže nalezal, pilně nacvičil. Žádalo se tedy, aby každý spoluúčinkující hned do první zkoušky přišel s úplnou znalostí svého partu. Bylo-li potřebí pozvati k spoluúčinkování také síly mladší nebo méně vycvičené, dělaly se s nimi zvláštní, přípravné zkoušky, ba otec žádal často, aby takovéto slabší síly celý part svůj zpaměti hrát dovedly a hned při první zkoušce jenom už na souhru a přednes pozor dávati mohly. Tehda bývalo ve škole každého čtvrtku celý den prázdno, a tohoto obligátního ferialního dne používal otec vždy ke zkouškám. Zkoušky tyto odbývaly se u nás ve škole, v prvním patře; housle, kontrabassy, cella a tahací pozouny byly před lavicemi, zpěvy a ostatní dechové nástroje v lavicích, či vlastně nahoře na lavicích, aby se hlasy a tóny ve škamnách nedusily, a aby dirigent přes hlavy houslistů zpěváky i vládce dechovými nástroji viděl. Musilo-li se několik těžších aneb jedna veliká nesnadná skladba nastudovat, začala zkouška o 9. hodině ranní, byla pak o 1. hod. spoledne přerušena, načež se od 3. hod. dále zkoušelo, dokud čas stačil a potřeba žádala. Ježto pak většina produkcí v neděli se konala, odbývala se z pravidla ještě jedna generalní zkouška v sobotu odpoledne od 4 hodin do noci. Ba někdy zkoušelo se — když šlo o světskou produkci večerní — ještě v neděli, záhy odpoledne. A jaké se to prováděly skladby? Ouvertury k operám, sonáty, serenády, barcarolly, ronda a menší symfonie. Však mívali jsme také hudbu komorní (ovšem že jenom, dokud byli dobří cellisté), ale tato kvartetová nebo quintetová hudba zůstávala vždy vyhražena pro pochoutku gourmandů a velké obecenstvo slýchalo ji málo kdy.

Mým největším potěšením bývaly veliké hudební produkce církevní a tu zase působily mi nejvyšší plaisir zkoušky, kteréž se konaly spůsobem shora vyznačeným. Však zkoušívaly se jenom věci zvláště obtížné, nové aneb dávno již neprovedené, kdežto se známější mše, vložky, Te Dea atd. prováděly bez instrumentálních zkoušek. Jenom zpěvy jakožto fundament a kostra těchto skladeb a spolu jejich hlavní síla, cvičily se ku každé mši pilně a konaly hojné zkoušky.

Při obyčejných nebo známých kostelních skladbách mohl se otec na hudebníky docela spolehnouti; přicházeli (dobrovolně a stále) titíž lidé, tedy hudci vespolek již známí a sehraní, a postavil-li se k pultu hudebník slabší nebo diletant nespolehlivý, byl požádán, aby jenom v lehčích číslech si zahrál, při obtížnějších pak aby se sousedem toliko z not četl, nebo docela jen poslouchal. Měl-li kde některý nástroj větší a parádní „sólo“, musilo se nastudovat doma nebo u nás ve škole.

Největšími a nejskvělejšími našimi kostelními produkcemi bývaly oratoria a mše o posvícení. Vlašimský chrám je zasvěcen svatému Jiljí, kterýžto svátek vždy na 1. září připadá, ale posvěcení chrámu slaví se tam vždy o první neděli téhož měsíce, tedy vždy na svátek Anděla Strážce. — Jaká to doba! Doba plná jasu a klidu v přírodě, plná plodin polních a sadových, doba prvních kapounů, mladých koroptví a zajíčků, divokých kachňátek, prvních vykrmených kachen domácích, měkkých ještě krocanů, prvních švestek a broskví, prvních štěpných (vlašských) lískových oříšků, melounů a — nejlepších u nás čerstvých lanýžů! K tomu mladý věk, prázdniny, pro poesii i umění ještě nadšená mysl, a — báječně dobrý žaludek. Posvícenská klassická hudba chrámová a posvícenské hody — jak šťatné to sloučení věcí vyšších s — ještě vyššími!

Posvícenské dni v otcovském domě, hlavně však sobota před posvícením a toto samo bývaly nejkrásnějšími dny mého mladého věku. V naší krajině bývala tehdá počátkem září nejlíbeznější povětrnosť z celého roku: z pravidla teplo, jasno a ticho; nepamatuji se vůbec, že by bylo kdy o posvícení u nás pršelo. Proto srostl v mysli mé pojem vlašimského posvícení s obrazem nejkrásnějších dnů pozdního léta.

A ten ruch a šum u nás ve škole! Byl pozván vždy celý zástup učitelů z okolí, i strojila se tedy hostina velká. Hlavní práce vykonávala se ovšem již v sobotu: sťal se krocan, zařezávala a pařila se drůbež s divokým ptactvem, jež bylo lze dostati, připravovala se ryba na modro a pro majonésu, vařilo se ovoce na kompoty a peklo se posvícenské pečivo všeho druhu. Pečení „německých“ velikých koláčů a všelikých malých koláčků českých, bábovek, „melounů“, hvězd, kotoučů a obyčejných buchet na podělování přecházejícího lidu, vyplnilo obyčejně celé sobotní odpoledne, takže se nezřídka ještě večer dopíkalo.

Mezi tím pak, co ženské dole takto slavnostní kvas strojili, zkoušeli jsme my nahoře slavnostní mši. Já býval jsem zaměstnán obyčejně při zpěvu jakožto altista, a srdce moje bylo toho dne vždycky rovnoprávné rozděleno mezi přízemí a první patro: jakmile zpěvákům delší přestávka nastala, to jest, když otec některou instrumentálné těžkou partii s tou či onou skupinou hudebníků zvlášť opakoval a zkoušel, seběhl jsem rychle dolů, a otáčeje se hbitě kolem matky a sester, okoušel jsem ode všeho, co za syrova nebo v polohotovém stavu mlsati se dalo, a zaživ dychtivě několikero chutí, odkvapil jsem zase nahoru k posvátné hudbě. V dopolední zkoušce mívali účastenství jenom hudebníci místní a teprve po polednách přicházeli také někteří přespolní; sousední učitelové, kteří známi byli jakožto zruční a pevní muzikanti, zkouškou arci obtěžovati se nedali a přicházeli teprve v neděli dopoledne, na krátce před počátkem velkých bohoslužeb. O ty nebylo arci žádného strachu, neboť byli namnoze dokonalí mistři svých nástrojů a krom toho, jakožto ředitelové kůrů, tak opatrní, že prohlednuvše si v kostele part, z vlastního popudu v té neb oné části — kde zkouška nezbytnou se jeví — pausovali. Partie, při nichž průvod varhan vynikající úkol i důležitosť má, přezkoušely se (po odbyté hlavní zkoušce) v kostele, arciže při zavřených dveřích a pouze s dovolením pana děkana. Tehdejší děkan Pater Jan Vilímek, sám hudebník a výtečný zpěvák, nečinil ovšem žádných zbytečných překážek, a takž stalo se, že jsme jednou na př. celou velkou slavnostní vokální mši od Ignáce ryt. Seyfrida s průvodem varhan a desíti pozounů zkoušeli na kůře v kostele. Jediným nečinkujícím posluchačem byl při tom pan děkan, kterýž po celou tuto (arci poslední čili generální) zkoušku dole v lavicích seděl a jakoby v pobožnosť pohřížen byl, napjatě poslouchal... Po celodenní únavě a těšíce se, jak skvěle druhého dne velkou mši (od Haydena, Beethovena, Cherubiniho, Mozarta, Haendla, Vitáska, Hummla, Seyfrieda, Diabelliho atd.) provedou, rozcházeli se hudebníci a zpěváci podvečer domů k tučné večeři.

Tou dobou rozzvučely se velké zvony našeho kostela, vyzvánějíce slavnostně do tichého, smavého večera blízký počátek největšího našeho svátku. Potom se setmělo, v kuchyni i ve světnicích rozžalo se světlo a na stole zadýmaly v syčících páuvích vonné předzvěsti posvícenského kvasu: kachní krev a jatýrka, dušené ptačí drůbky, smažené mozečky z drůbeže, studená rybí hlava, slanina, pivo a čaj.... Pak vyšli jsme si my, mládež, ještě pod širé nebe, a obcházejíce městem, dívali jsme se z pozdálí, jak všude ještě při silně vytažených kahancích pekli, cídili, drhli. Uléhaje večer před posvícením, míval jsem vždy strach, aby nepropukl v noci oheň a nezkazil nám den, na nějž jsme se celý rok těšili. Na štěstí zacházeli, pokud moje paměť stačí, všude s ohněm velmi opatrně, takže se nám ani jediné posvícení nezkazilo.

Ráno překrásný východ slunce, nebe jasné a čisté a opět slavnostní zvonění. Na ulicích všude všechno v největší parádě; kde kdo jen mohl, opatřil si k posvícení nový oblek a ženské byly všechny jako lusk. Tehdá nosily ve Vlašimi jenom úřadnické dámy velkoměstké šaty moderní; všechny ostatní paní a panny oblékaly se ještě po venkovsku, ale vypadaly, zejména když nová roucha prováděly, velmi delikatně.... Po odbyté snídaní začali jsme konat přípravy na mši; podučitel šel hrát na „ranní“ varhany, my pak potahovali jsme zatím, kde toho potřebí bylo, novými strunami housle, zkoušeli „mutace“ na klarinetech a troubách, mazali kalafunou smyčce, srovnávali dle nástrojů partesy atd. K desáté hodině pak odnášely se nástroje do kostela, neboť o čtvrt na jedenáctou měl některý z okolních farářů kázání, načež po slavném „Asperges“ jiný z pozvaných duchovních za assistence ostatních velkou mši sloužil.

Hudební naše produkce dopadla zpravidla k obecné spokojenosti; tu a tam padla snad nějaká nota pod stůl, ale celkem bývali jsme všichni spokojeni. S povznešenou myslí kráčeli jsme po skončené mši za slavnostního poledního zvonění se svými milými hosty domů, všichni bez výminky hladoví a plni radostné předtuchy věcí, kteréž nyní přijíti měly. V odděleném našem pokoji byla prostřena tabule, a jakmile hosté pohromadě byli, začalo se podávat. V čele sedával vždycky, pokud živ byl, učitel Fr. Vinař z Divišova, znamenitý hudebník, velký humorista a roztomilý společník. Vinař býval korunou naší posvícenské společnosti a nejlepším kořením slavného oběda. Jakmile on za stůl zasedl, začalo býti veselo a bylo až do konce. Jako z ohniska raket sršely z něho nápady a každá historka, kterouž on vypravoval, působila neodolatelným humorem. V jeho ústech bylo vše veselé, rozmarné, vtipné. Za celý rok jsem se tak nenasmál, jako o posvícení, neboť Vinařův neunavný, vždy svěží a vroucí humor rozjařoval všechno kolem sebe, tak že se záhy veselými, zábavnými, ba vtipnými stávali i kantoři jinak dosti suší, ačkoli takých málo bývalo. Zkrátka, o našem posvícenském obědě bývalo veselo, jako při nejbujnější frašce v divadle — zase důvod i příčina, proč jsem se na posvícení tak těšíval.

Mou nejmilejší funkcí o posvícení bylo nalévání. Skleněný džbán houpal se mi ustavičně v rukou a nikdy nestrpěl jsem ani na okamžik prázdné sklenice; nejraději — a ovšem také nejčastěji — naléval jsem Vinařovi — toho bych byl samou láskou upil nebo ulil, kdyby to bylo možné bývalo. Ale Vinař byl nezdolným!... Že k výtečnému rozpoložení mysli valně také přispívala naše kuchyň, kteráž, ačkoli jinak a zpravidla velmi střízlivou bývala, o posvícení přece pravé zázraky konala, hnedle bych byl zapomněl připomenouti, a přece byl by to nevděk veliký. Moje ubohá matka měla o posvícení zrovna ukrutnou „tůru“ a nemohla si nikdy k nám přisednouti dříve, než při černé kávě; když si tak na to vzpomínám, zdá se mi, že bylo k obstarání takového posvícení (pro hospodyni s dvěma dcerami a služkou) potřebí síly nadlidské. Však bývalo také zadostiučinění, neboť jedlo se vždy s báječnou takřka chutí a po skončeném obědě nebylo chválám ani konce.

Posvícenský oběd náš trval z pravidla až do večera, to jest: po skončeném jídle setrvala společnost pohromadě a popíjela zvolna při cigarech a různých teplých i chladných nápojích, až večer nad krajinu se sklonil a únava všech se zmocnila. Tu pak vsedli někteří do vozíků a jeli vesele domů, jiní zase, kteří příliš daleko neměli, vydali se na cestu pěšky a jenom tu a tam zůstal některý u nás přes noc. Mezi těmito bývali vždy Vinař a švagr můj Tomáš Vojta, tehda učitel v Radošovicích a také výborný hudebník. „Švagr?“ otáže se snad některý ze vzácných čtenářův. „Jak to, když byl pisatel těchto řádků tehda ještě malý hoch?“ ... Zcela prostě: pisatel těchto řádků byl Benjaminem své rodiny, šestnáctým dítětem z jedné matky a téhož otce, sestra pak Vojtova žena, asi o 20 let starší, vdávala se zrovna, když mu byl rok. Tento švagr můj žije dosud — jeden z posledních Mohykánů staré školy — v Jihlavě, kdež dosud pěstováním hudby pilně se zanáší.

Sklonkem dne končí moje posvícenské upomínky, neboť do hostinců jsem k posvícenským „muzikám“ nikdy nešel, ani v pozdějších letech, kdy jsem již „velkým“ studentem byl a věc žádných obtíží neměla, neboť se soumrakem přišla na mne o posvícení pokaždé již taková únava, že jsem po vykonané malé procházce čili obchůzce neobyčejně oživeným městem spat pospíchal. Ve všech hostincích a krčmách hrála toho večera skočná hudba a hluboké drnčivé tóny kontrabasů z protějšího tanečního sálu mne vždycky ukolébávaly. — —

Jiným veselým a opravdu krásným hudebnickým dnem býval u nás ve škole den sv. Cecilie, patronky hudby a všech muzikantů. Toho dne bývala u nás hlučná soirée čili veselá večerní schůze hudebníků, ale jenom domácích. Nejprv byla hojná a co možná dobrá večeře a pak následovala naprosto nenucená a veskrze improvisovaná zábava. Tu vídal jsem muzikantský humor a muzikantskou vynalezavosť prováděti pravé zázraky. Druh předstihoval druha a jeden byl zábavnější než druhý. O posvícení bývali u nás jenom učitelové, o Cecilii však jenom místní hudebníci a někteří zvláště pozvaní přátelé hudby. Proto byl ráz ceciliánských našich zábav od posvícenské schůze docela rozdílný, ač byly tyto jako ony stejně — abych tak řekl — poetické. Byla to ovšem poesie velmi veselá, namnoze aristofanovská, ale proto přec poesie — každý, kdo podobné upomínky má, zajisté mi přisvědčí. Jako byl Vinař hrdinou posvícenských našich obědů, tak byl hlavním řečníkem a nevyčerpatelným pramenem zábavy o ceciliánských večerech tkadlec Jan Podhradský, dobrý hudebník, muž velmi bystrého rozumu a poctivec od kosti. Snad dosud vypravují se ve Vlašimi různé vtipné nápady tohoto samorostlého humoristy, kterýž v každé okolnosti říznou odpověď či průpověď pohotovu měl a krom toho, když v dobré společnosti se nalezal svrchovaně komické řeči improvisovati uměl. Podhradského humoristické řeči byly, jak se říká, „k válení“ a dosud se pamatuji, jak se o našich „Ceciliích“ všechno za břicha popadalo, když Podhradský mluvil.

Když se bylo všechno náležitě pobavilo, začínalo se tančit, a tu ovšem nadešla vždy doba, abych se odebral na lůžko. Při těchto ceciliánských zábavách bývali také přítomni oba tehdejší kaplanové vlašimští, Pater Vincenc Macháček, nyní děkan a vikář ve Zdislavicích a Pater Josef Kolrus, nyní zpovědník u sv. Víta v Praze, a bavili se s našimi muzikanty vždy velmi přátelsky. Výteční tito kněží opustili oba Vlašim roku 1858.

Nejzajímavějšími osobnostmi z tábora vlašimských hudebníků byli v létech mého mládí. Josef Mrázek, dříve kupec ale za mé paměti již soukromník, muž velmi elegantní a velmi dobrý houslista; ještě zručnějším houslistou byl hodinář Vojtěch Kulíček, muž malé postavy ale neobyčejně břitkého rozumu, kterýž před lety kdesi v Americe zemřel, dále zeměpanský komisař Souček, znamenitý cellista, otec lékárníka p. Karla Součka v Holešovicích, kancelista Novák také cellista, Jan Pláteník, nyní tuším tajemník občanské záložny ve Vlašimi, muž velmi bystrého rozumu a širokého rozhledu, jakožto hudebník klarinetista, flautista a (second) houslista, pak kontrabasista Mareš, sluha okresního soudu, velmi zajímavý typ starého bodrého vojína, stavitelové František a Antonín Neubauerové, bratří, kteří s velkou chutí na lesní rohy troubívali a v kostele na vyvýšeném místě kůru se svými nástroji vedle sebe sedávali, i když Frant. Neubauer už purkmistrem, okresním starostou a poslancem byl — však vedlo by mne příliš daleko, kdybych všechny ty výborné a zajímavé muže jmenovati a charakterisovati chtěl, kteří tehdá v hudební obci naší vynikali a mně v milé paměti utkvěli. Čtenáře, kteří nejsou mými rodáky, by to snad unavilo, a toho se aspoň redaktor vždycky má vystříhat.

* * *

Malé drama.

Napsal **Aug. Eug. Mužík**.

I.

Můj přítel důvěrný odhalil mi onehdy několik rysů z nejhlubšího rodinného života, několik vzpomínek z nejútlejších dob svého dětství:

Jako na dávnou, daleko přešlou a navždy rozplynulou chmuru vzpomínám si na ony dny, o nichž chci vypravovati Byli to dnové mého dětství, ale neveselí a neklidní, a položili nesmazatelný stín na celý můj další život.

Doma byla nouze úmorná, neprosvitná nouze. Klidně se usadila v poloprázdném příbytku venkovské chatrče a hleděla hlubokýma, neodvratnýma očima mrtvoly tupě ze všech koutů světnice, kde scházel nejnutnější nábytek a ze starých postelí, kde se tratily a mizely peřiny, i z chladných kamen, jež bývaly zbytečny často několik dnů a jež zapomněly již navždy svoji ohnivou, přívětivou písničku, kterou zpívaly vždycky, když bývaly nasyceny dřívím a když opájely se rozkošnou vůní dobré kávy a tučného zdravého masa aneb aspoň mdlým výparem také chutných bramborů. Nyní rozložila se tam zcela pohodlně kmotra Bída a pěla svoje zvláštní, zcela jiné písničky.

Naši staří ji asi buď neslyšeli, buď jí nerozuměli, ale já — dítě — mohl jsem se každou chvíli zadušovati, že ona tam někde sedí a si prozpěvuje. A duši dětské jakoby křídla přistřihával, mysl moje stále padala do nějakých prázdných a učouzených kobek, tloukla tam drobnými bolavými perutěmi a nemohla se vznésti do volného prostoru illusí a sladkých snů. Ještě dnes myslím: nikdo nenese smutnou změnu osudů lidských, úpadek blahobytu a rub nedávné spokojenosti a zámožnosti tak těžce jako dítě, ačkoliv, neb spíše právě proto, že ničemu nerozumí. Ono neuvažuje, proč a odkud a za jaké provinění přichází mučení takové, neoddává se sladkým nadějím v lepší, dalekou budoucnost, ale cítí pouze a vnímá bolest přítomnosti a hrůzu okamžiku, hrůzu člověka, probudivšího se náhle v hrobě a cítícího tíhu a zoufalství své jsoucnosti, jež jest životem a smrtí zároveň. —

Bylo to po vojně — my vrátili se ze svého úkrytu v lesích. Domov byl zpustošen, ne nepřátely, ale ještě více naším vojskem. Co nebylo ukryto, bylo zničeno, rozlámáno, pomazáno neb spáleno. Kusy nábytku musily se shledávati po dvoře, půdě, zahradě, ba i po hrabivém sousedstvu. Zásoby jídla byly vyčerpány, drůbež pobita neb pokradena, pole zdupána a pošlapány zlaté, bohaté klasy. A my přece jestě nedávno, před týdnem obcházeli jsme je a slibovali si z nich hojnost čisté, zdravé mouky. Já se těšil na cestu do mlýna. Pomohu táhnouti trakař a budu se tvářiti, jakobych se, bůhví, jak namáhal. Ale zatím budu se těšiti z neznámé, vzdálené krajiny. Uslyším klepati mlýny, uvidím běžící, šumně se ženoucí potok a otáčející se s hluchým třeskem vážné, veliké kolo. Uvidím celé tajemné vnitřní zařízení mlýna, budu dýchati moučný prach a mysliti si na chvilku, že to vše jest mé, já že jsem tím zaprášeným mlynářem, který tak vesele pobíhá od kamene ku kameni a prohlíží si mouku, bílou jako sníh. Budu v duchu vítati mleče, a nevěda proč štípati mladé mlečky do plných, červených tváří. Budu povídati nějaké řeči, kterým dosud nerozumím, ale musí býti hezké a účinnější nežli nedělní kázání, protože vhánějí mlečkám ruměnec do tváří a nutí je klopiti obličeje. A čím ony budou stydlivější, tím smělejší budu já, až na konec obdržím malou ránu přes ruku. Mlečka uteče s líčeným hněvem, ale já zaskočím ihned ke druhé, na vtip a žerty čekající.

Aneb raději půjdu se broditi na kraj potoka, kde prý je tolik, tolik ryb!

A to vše bylo rázem zkaženo a zmařeno. Vojna přišla právě v čas, kdy obilí dozrává a mají počíti žně. Místo kos a srpů zablyštěly se v hustém tajemném lese krásných klasů šavle a bajonety, místo širokých slaměných klobouků a šerých, propocených košil a nahých prsou ženců černé, vysoké čáky, a šedé a modré mundury vojáků, kteří šli přese všecko zcela klidně, jak si na kraji namířili. Těžkými botami zašlapávali hrsť stébel najednou. Než přešel prapor vojska klasnatým polem, bylo vše položeno, jakoby ženci byli pracovali. Ale byly smutné — takové žně!

Co zbylo potom ze všeho, nestálo věru již ani za práci. Ještě nejméně utrpěly brambory a věstily hojnou, pokojnou úrodu. Ale my na neštěstí nasázeli jich tentokráte málo na „občinách“, pronajatých od blízkého města. Vlastního pole vůbec nebylo . . .

Po vojně objevila se v kraji našem ještě jiná zlá návštěva — cholera. Ve městečku našem pomíralo denně na tucet lidí. Bývaly to dlouhé průvody na hřbitov . . . mnohým rodinám se polehčilo — ubylo jim takovým spůsobem jedlíků. Ale běda, kde zasáhla krutá žnečka hlavu starší, myslící a pracující! Naše rodina zůstala pro tentokráte ušetřena — vždyť byla zde již jedna veliká nezacelená, stále čerstvá a krvácející rána!

Můj otec byl přede dvěma léty zemřel. U lože jeho stálo sedm drobných, ubohých dětí. Těžce, přetěžce se mu to asi umíralo. Nejstarší synek byl sedmnáctiletý, pak to šlo níže a níže jako řada útlých stromků ve školce. Starší děti tenkrát ovšem naříkaly a bědovaly, ale já dosud nemyslil, že bych měl proč plakati. Tatíček „spal“ a já odháněl od něho řadu kvílících sourozenců. Až vstane, bude se jistě zlobiti, že mu nedali pokoje a mne pochválí. Jeho velká, hubená hlava ozáří se vlídným, dobrým úsměvem, jako kdy náhle z mračen slunce vysvitne, a jeho hlas, ten známý, mírný, jako hlahol zámeckých zvonů rozlehne se světnicí. Pak půjdeme spolu ven — jen my dva, neboť my dva si nejlépe rozumíme — a nikoho nepustíme mezi sebe. Půjdeme a usadíme se za zahradami na mez. S jedné strany je palouk s tisíci květy — uměl jsem je již všecky jmenovati. Tu je chudobička, tu hadí mlíčí, tu drápek, tu orlíček, tam zase uzené maso a motýlek a douška mateří. Tam ta rostlina se širokými, přímo ze země vylézajícími listy jako nože a s hnízdem zelených šišek mezi nimi jest jedovatá. Má v šiškách bílá zrníčka jako veliký mák, ale jísti se to nesmí, neboť kdo by to snědl, umřel by okamžitě. Zvláště hodné děti ani hráti si s ní nebudou. Ale já to právě proto s ní zkusím.

S druhé strany meze jest několik záhonů ječmene. Každý klas stojí jako malý mužík s dlouhými vousy, a bělá čím dál tím více právě jako starý člověk. Pak už jen „háčkuje“ — sklání těžkou hlavu na šíji, která ji nemůže více udržeti. Zrovna tak to dělávají staří lidé u nás — ale proč to dělával i můj otec, a ten nebyl ještě starý? Jakoby křičeli a povykovali ti stařečkové jasným tenounkým hláskem, tak to zvučí ostrým šumem z ječmene. Mezi nimi nastal nějaký zvláštní ruch, když my jsme přišli. Všichni kroutí hlavami i celým tělem a vlní se v širokých řadách jako v tanci. Malí, ukrytí muzikanti spustí jim rychlou skočnou, jednotvárnou to, jednoduchou melodii. Jsou to cvrčkové a kobylky a zvuk jejich nástrojů jest tak živý a člověk nemůže se ho nasytiti, ačkoliv je stále týž.

Přes ječmen viděti až k městu, jež jest rozloženo v dáli na pahorku jako Betlem na dětských jeslech. Za ním uzavírají širý obzor Krkonoše, nad něž vypjala se jako kněžna na trůně velebná Sněžka. Západní strana vlní se mírnými, tichými pláněmi jako veliká šedá plachta. Před nimi vine se zelenou dolinou Labe, kroužíc zeleným rákosím a hustými vrbami jako obrovská zmije. Místy probleskují jako šupiny vlny, lesknoucí se čistou září modrého nebe a žhavého slunce. Po obloze válí se oblaky a pokrývají chvílemi zem přelétavým chladivým stínem.

A všecko to — země i nebe, pole, lesy, zahrady a obilní stráně i daleké hory, stojí tu zase každoročně, stojí tam ještě i oves, po dvaceti letech, jen mnohých lidí tam více není. A z mysli dětské vykrádá se obraz za obrazem a místo něho vkrádá se obraz nový, čím dále, tím méně utěšený jako ty pohledy kukátkářů, kteří navštěvovali před léty naši školu s báječnými svými skříněmi.

Dítě se zvolna probouzí ze svých snů a vidí se samo, a slyší smutný nářek vdovy a sirotků a písničku Bídy, která přehlušuje jejich kvílení:

‚Vás všecky zdrtí moje jarmo,
a vzpíráte se darmo . . .‘

Tak nevesele ubíhaly den za dnem, týden za týdnem moje mladá, dětská léta.

II.

Když otec zemřel, zbylo nám ze všech přátel srdce toliko jediné, ale veliké. Byla to naše teta, sestra matčina. Sama stará panna, zachovala si střádáním s úmornou prací úplné věno své — malou, nepatrnou chatrč, a přijala nyní do ní sedm krků, hladových jako vlci.

Přestěhovali jsme se do chaloupky její a počali novou domácnost. Obě ženy — matka moje i teta — pracovaly na krev, ale bída neustávala. Mívali jsme často hlad, a já slýchal z koutů světnice čím dále, tím častěji zaznívati podivnou písničku. Ženy a starší děti plakávaly, my nejmladší byly zamklé, a jestliže jsme někdy poněkud více „spustily“, byly jsme bity pro nepatrnou příčinu. Nevěděly jsme, proč to tak býti má, vždyť jsme nebyly horší jiných . . . Zvláště moje matka bývala velmi mrzutá. Poměry ji přemáhaly a zavíraly se chvílemi již nad její hlavou jako černé vlny nad topícím se člověkem. Od přírody sdílná a citlivá, prožila každou urážku osudu několikráte ve svém srdci. A to podobalo se již pomalu obrovskému jezeru za jarních dešťů: přítoky šedé, kalné vody přicházejí stále a přelévají se již přes nižší hráze do okolní roviny. Mnohé hráze však nepovolí a ty jsou roztrhány . . . A tak nás, nejbližší okolí matčina srdce, zasahoval často nevlídný proud smutného, bouřlivého života. Jakmile jsme tomu porozuměli, snažili jsme se ihned přijímati dobrovolně, ba nadšeně část strastí takových, aby matce bylo poleveno.

Pomalu zbyli jsme ze všech dětí doma pouze čtyři. Dvě sestry sloužily již v blízkém městě, bratr učil se řemeslu. My doma zbylí byli jsme školáci. — Jedenkráte v letě hrál jsem si s nejmladší sestrou v zahradě. Bylo nám to sice zakázáno, poněvadž prý se tráva pošlape, my však nebrali rozkaz ten nikdy za opravdu vážný a rozložili tábor svůj na mezi vedle plotu sousedova. Začal jsem se věšeti na plot a klátiti jím, abych dokázal svou obří sílu. Plot však byl rozviklaný. Jedna příčel úplně povolila, otvor, kudy dětské tělo bez obtíží mohlo prolézti, byl hotov.

Hleděli jsme udiveně chvíli na sebe — tam vedle bylo tolik krásných, zralých jablek. Ale vejíti tam bylo na pováženou. Najednou jsem se rozhodl.

„Nepovíš?“ tázal jsem se pevně.

„Nepovím,“ zněla určitá odpověď.

Okamžitě byl jsem v sousedově zahradě. Vrhl jsem ještě plachý pohled k stavení našemu i sousedovu.

Nic se nehýbalo . . .

Odvážil jsem se dále. Zvláštní pocit mne ovanul. Ocítil jsem se jakoby v zcela jiném světě. Přede mnou bylo stavení cizí, které jsem sice vídal každého dne, ale z této strany dosud nikdy nepozoroval. Také zahrada byla zcela jinačí. Naše ovšem byla nepoměrně „hezčí“, právě proto jen, že byla „naše“, ale tolik mladých, zdravých stromů, ovocem přeplněných, učinilo na mne přece hluboký dojem.

Pozorování to bylo dílem několika okamžiků. Cítil jsem, že času nezbývá a proběhl jsem letmo pod stromy. Zvedl jsem několik velikých jablek a obrátil se zpátky. V tom uviděl jsem souseda. Přišel se strany, jíž jsem nebyl pozoroval. Leknutí mé bylo ohromné. Ale soused řekl jen dobrácky:

„Nasbírej si, Pepíčku, nasbírej!“

Já však utíkal k otvoru. Všecka jablka mi spadala. Pouze dvě jsem zachránil. Octnuv se v naší zahradě, nezdržel jsem se ani tam, ale ubíhal jsem k domovu. Jablka vhodil jsem prozatím do zeleniny. Tušil jsem hroznou bouři. Sestra, zočivši souseda, utekla ihned, a aby veškerou vinu se sebe svalila, šla přímo žalovat na mne. Již při překročení prahu naší světnice uvítán jsem byl pořádně. Sestra zmizela kamsi nepozorovaně a celá tíha matčina hněvu svalila se na mne. Rány počaly padati. Nechápal jsem ani, jak hrozného zločinu jsem se dopustil, ale ty rány vysvětlily mi vše a uvedly můj zmatený právní názor na pravou míru. Provinění moje bylo asi veliké. Rovněž takový byl i trest, a můj protest záležel pouze ve strašlivém, srdcelomném křiku. Náhle, když nejtěžší rána měla dopadnouti na nebohá záda má, hledal jsem ji marně v bolestném svém pocitu. Napřažená ruka sklesla bezvládně, obličej matčin se změnil a přijal na se výraz podivný, ba zděšený. Oči její zůstaly upřeny na dvéře a já zaslechl známý hlas sousedův:

„Ale proč pak to dítě tak bijete?“

Použil jsem náhlého zmatku a uskočil stranou. Pláč můj zmlkl úplně — cítil jsem novotu neočekávaného obratu. Pohlížel jsem na souseda udiveně, ba nadšeně, jako na svého anděla strážce, jenž se zjevil, aby mne zachránil před hrozným nebezpečím.

On přistoupil ke mně a podával mi nový, lesknoucí se peníz.

„Vem si, Pepíčku, a neplač!“

Nastala chvíle trapného ticha. Všiml jsem si, že matka souseda neuvítala, a nyní učinila pohyb, jakoby chtěla přijetí peníze zabrániti, ale jakoby se nemohla z místa pohnouti. V tom se otevřely dvéře poznovu a vkročila moje teta.

Pohlédla na souseda tak podivně: v pohledu jejím bylo i svrchované podivení i protest proti vetřelci a svrchované vyzvání ku okamžitému se vzdálení, ale hned i jakási málomocnost odporu, ba úplné odevzdání se na milost a nemilost a žalostná prosba. Tak asi pohlíží drobná pěnice, která zbuduje si v tajném ústraní křoviska bezpečné hnízdo a vrátivši se ku svým mláďatům, uvidí po boku jich ošklivého, velikého hada.

Leč soused nedal se zmásti. Pokročil mezi obě ženy a obrátiv se k tetě, tázal se hlasem co možná klidným a mírným:

„Nu co, rozmyslila jste si to? Přijdete?“

Pohleděl jsem na tetu. Stála tu bledá, třesoucí se a nejsouc ani slova mocna. Jen ústa její se křečovitě chvěla, jakoby hledala první slovo ku strašnému protestu proti bídě, kterou posýlá Bůh na nevinná a slabá stvoření a proti ničemnosti, s jakou chtí kořistiti z té bídy slabého bratra bezcitní a silní lidé. V tomto mlčení, kdy pouze její ňadra pracovala a oddychovala divoce a těžce jako hruď uštvané srny, cítím dnes, kterak se dotýkaly tehdá bojácná ctnost i drzá křivda posledních hranic, jež je od sebe dělí, jakoby již prvním okamžikem mělo býti vše odbyto, vše dobojováno tak, jak byly rozhodnuty veškery boje od počátku světa, kdy podléhá vždycky slabý a spravedlivý nepravému, ale mocnému . . .

Konečně nalezla teta slov, ale hlas její zněl mi naprosto neznámě:

„Raději skočit do Labe!“

Ukázala velitelsky na dvéře. Ale v sousedově tváři pranic se nepohnulo. Jeho hlas byl klidný jako dříve, když oznamoval:

„Nu dobrá, já nespěchám, já ještě počkám . . . A přijdu zas . . .“

A pokloniv se trochu, opouštěl klidným krokem bojiště.

Dvéře se zavřely, těžké kroky dozněly v síni a na dvoře. Já stál dosud v koutku, drže udiveně lesknoucí se peníz. Ale teď jsem tomu všemu teprve pranic nerozuměl!

Matka nebyla se zúčastnila výstupu toho jinak než jen jako divák, stojící tu jako kamenná, nehnutá socha. Teď teprve přistoupila ku své sestře. Teta pohlédla na ni a zakryla si tváře rukama, jakoby se bála jí do očí pohlédnouti. Zpod prstů draly se jí slza za slzou a padaly na chudá prsa ubohé hrdinky. Vítěze opouštěly síly. Poražený odstoupil, ale zanechal tu za sebou neshladitelnou stopu své hrozné síly, proti níž je marný každý zápas, a jež se navrátí, aby shltila vítěze, kdykoli se jí uzdá.

A teta nakloniviši se v před celým tělem, jakoby klesala pod neviděným břemenem, zmítala hlavou a zaúpěla naposledy:

„Ne . . . ne . . . ne . . . Což se Bůh již nesmiluje?“

Matka ji pojala do náruče. Obě hlavy přiklonily se na sebe a celá jejich bolesť propukla nyní klidnými, zdravými slzami. Chvíli tiskly se ve vroucí, dlouhé objetí. Tak nikdy netiskli se milující . . . Tak tisknou se jen k sobě tonoucí, aby snáze zapomněli na vše, a aby smrť byla jim lehčí . . . Tenkráte nerozuměl jsem jejich jednání a podivno: ačkoliv jsem viděl hojnosť slz a slyšel nářek, zdálo se mi přece, jakoby se mne celá ta záležitosť netýkala a ani jsem nezaplakal.

III.

Ještě ten den řekla moje matka k tetě:

„Takhle to nejde. Musíme se chopit něčeho jiného. Víš co, půjdeme ‚na vesnice‘.“

„Půjdeme na vesnice“ znamená v naší krajině toto: Nakoupí se trochu zeleniny nebo hliněného nádobí a roznáší se to na prodej po okolních vesnicích. Lidé vyjdou časně z rána z domova a vrátí se ještě týž den, ovšem pozdě v noci neb až druhý den, při větších zásobách také až za dní několik. Za odbyté zboží přinášejí domů mouku, vařivo, chléb i peníze. Tak živí se celé rodiny chudého městečka bez pozemků vlastních a beze všeho průmyslu . . .

Doma počali počítati. Skutečně sehnalo se, bůh ví odkud, několik šesťáků. S penězi těmi měla matka jít nakoupit zeleniny do města a vydati se zítra na další pouť.

Došlo nyní také na peníz, jejž jsem ráno obdržel od souseda. Vytasil jsem se s ním, chtěje jej položiti na oltář rodinného štěstí. Ale matka má, nečekavši ani na celou výpověď moji, poručila mi hlasem, který pražádného smilování na jevo nedával:

„Doneseš to ihned nazpátek!“

Bylo mi peníze sice líto, velice líto. Již před chvílí probojoval jsem v nitru svém velký, zoufalý boj, než jsem se odhodlal, s ním se prozraditi a jej vydati. A nyní oběť má, která mne tolik sebezapření stála, okázala se býti marnou.

S těžkým srdcem vydal jsem se na cestu, navrátit milý peníz.

Ostatně jíti k sousedovi jsem se nebál. Viděl jsem, že se u našich zvláštní přízni netěší, ale mně, pokud jen má paměť sáhala, nikdy neublížil. Mé setkání se s ním ráno na jeho zahradě utvrdilo mne ještě v dobrém mínění o něm. Jiný na jeho místě byl by býval jednal zcela jinak... On mi nejen odpouštěl, ale ještě mi lup můj jako dar nabízel. A před chvílí daroval mi skutečně zcela nový peníz. Musil to býti muž velmi dobrý — proč jen naši chovají se k němu tak podivně? Poměru jejich jsem naprosto nerozuměl, a nechápal, proč on přišel ráno k nám a co znamenala jeho záhadná slova k tetě, její odpor a zoufalý pláč obou žen. Věděl jsem toliko to, že naše vzájemné styky od jakživa bývaly velice skrovné. Slýchal jsem doma mluviti nějak tajemně o jeho ženě. Ale kdo a kde byla ona? Se sousedem nežila — já ji nikdy dosud nespatřil. A tím stávala se mi něčím podivuhodným, ba skoro pohádkovým. Mluvilo se cosi o nějakém soudě... ale když já ubožák nevěděl dosud, co znamená slovo „soud“!

Bez bázně překročil jsem tedy práh obydlí sousedova. Vešel jsem do velké světnice, jejíž okna vedla na ulici. Již dříve, jda okolo, všiml jsem si, že okna ta jsou bez květin. To byl ovšem velký rozdíl proti oknům našim, jež celý rok, v létě v zimě bývala zasloněna hustým spletením nejrůznějších květů. Stanul jsem tiše na prahu. Byl jsem udiven. Soused seděl, odvrácen ode mne, u nějakého nástroje a vyluzoval z něho hudbu, jakou jsem dosud neslyšel. Byl to starý, prastarý drkotavý a polohluchý klavír, jeden z oněch ubohých nástrojů, jež bývaly před sto léty obřím duchům Glucků a Mozartů celým světem...

Soused hrál, já sledoval jej ode dveří, jež jsem nechal za sebou otevřeny, abych při prvním nebezpečí mohl utéci. Vpíjel jsem celou dětskou duší zvuky tajemné, bolné písně. Čím dále tím smutněji mi bylo u srdce. Nevěda proč, dal jsem se konečně do pláče, ale tichého a tlumeného. Cosi mi stahovalo hrdlo i srdce... Bylo mi úzko, nevýslovně úzko... byl bych rád okamžitě uprchnul, ale vzpomněl jsem si na přísný rozkaz matčin a neviděl vyváznutí.

V tom hudba dozněla, soused se obrátil ke dveřím a vstal. Nikdy dosud jsem jej tak neviděl. Velká, silná postava jeho jakoby vrávorala a se zachvívala. Brunatný, zádumčivý obličej jeho byl stažen jako vnitřní, hlubokou bolestí. Černé obočí spuštěno bylo na umdlené, zakaboněné oči, kolem zaťatých retů trčely vousy, černé a nikdy nepěstované, jako houšť bodláčí.

Viděl jsem, že obr ten trpí. Ale proč má bolesť takový veliký člověk, jehož přece nikdo nebije, jenž nemá hlad a není nikdy plísněn pro nepatrnou příčinu...

Podle klavíru stála neustlaná postel. Na ni usedl soused.

„To jsi ty, Pepíčku?“ řekl, nutě hlas svůj do zvláštní měkkosti. Všiml jsem si, že se obr jaksi zalekl trpaslíka.

„Pojď sem!“

Hlasem chvějícím se jako tikot chyceného ptáčka pronesl jsem nesměle:

„Maminka... posýlá vám... zpátky... ty peníze.“

„A proč?“ tázal se on měkce, dobrácky.

„Nevím," odpověděl jsem.

Počal jsem se báti ještě více. Abych celou tu záležitosť jedním rázem ukončil, přiblížil jsem se k sousedu a podal mu peníz.

On mne uchopil za ruku.

„Počkej, něco ti okážu, něco hezkého. A ty mi budeš povídati, co u vás děláte. Povíš mi toho hodně mnoho — chceš, viď? Pověz mi, co dělá tvá teta?"

Na to jsem již ani neodpověděl, neboť tu chvíli pojal mne smrtelný strach. Chtěl jsem se mu z ruky vydrati a byl bych jej málem mocným škubnutím z postele zvrátil.

„Pusťte mne, pusťte mne," křičel jsem zoufale.

„Nu, neboj se, já ti neublížím," chlácholil mne on.

Ale já pozbyl úplně rozvahy. Chopila mne horečná bázeň a zdálo se mi, že musím v jeho rukou okamžitě zemříti . . .

V tom se na prahu světnice něco mihlo. Byla to moje matka.

On mne pustil.

„Co to děláte s mým dítětem?" tázala se rozčileně. Z mírné, dobré ženy jakoby vyrostla náhle bytosť nová, mně neznámá, jež vyvolává nebezpečí a vrhá se slepě do něho.

„Nic," pravil soused, ku podivu klidně. „Co bych s ním dělal? Chtěl jsem mu jen něco okázati. Proč myslíte, že mu chci ublížiti? Proč jste na mne tak zanevřeli — vy všickni? . . . Čím a kdy jsem vám ublížil? . . . Mluvte!"

Ale moje matka, chopivši mne vášnivě do náruče, vycházela již ze světnice; nechtíc poslouchati jeho řečí odcházela beze slova jako uražená, nesmiřitelná Spravedlivost z doupěte vraha a žháře . . .

(Dokončení.)

* * *

Výlet na Korsiku.

Cestovní črta. Napsal **Quido Mansvet Klement.**

Stěhovavé ptactvo již dávno opustilo naše pochmurné, k zimnímu spánku se připravující dědiny, mrazivé větry z nenáhla setřesou i poslední žluté a usychající listy se stromů, a za nedlouho pokryje sněhový plášť celou naši otčinu. Pak mnohému z nás zasteskne se po teplém paprsku zářivého slunce, kterýž tam daleko na jihu, spojen s lehkým vánkem mořským, mysl znovu osvěžuje a churavé schránce tělesné úlevu, ba možná i úplné zdraví navrací. Znám tak mnohého, jímž cestovní horečka právě v této výroční době vždy vší silou lomcuje a jehož oko po zeměpisné mapě těkajíc, na tom neb onom místě déle spočívá. Kam? Do slunné země Egypťanů, do končin, kde kalné vody Nilu písčitými břehy pouště leněvě se valí? Do slavných Athén, nebo na modravý Korfu, kde vzduch je tak jemný a sílící? Do nejkrásnějších tří měst vlašských, snad do skvostné Florencie, do zářivé Neapole, nebo do čarokrásného Palerma? Na Rivieru do Rema, Nizzy, Cannes, Mentone?.... Nikoli, vzácný čtenáři a spanilá čtenářko — zastavte se tentokráte tamo, kde hornatá Korsika své břehy prostírá.

„Ale vždyť Korsiku takřka nikdo ani nezná!“ namítnete mi asi, ale právě proto bude nejlépe, když se tam podíváme a laskavého čtenáře s sebou hned vezmeme.

Nejdříve si zajedeme do Nizzy a poptáme se na parník, který odjíždí do Bastie. „Až za tři dni,“ zní odpověď — „ale spěcháte-li, jeďte prvním vlakem do Marsilie a najdete tam loď, která vás zaveze za 15 hodin do Ajaccia; bude-li však bouřlivo, může to trvat i 25 hodin.“ Vše jde, jakoby namydlil. Vstupujeme na loď v Marsilii a plujeme za krásné klidné noci ku břehu ostrova Korsiky. Za časného rána již jsme na palubě a z dálky kynou nám vábně třpytným sněhem pokrytí velikánové žulového korsického horstva. — — — — — —

Kolem desáté hodiny jsme se přiblížili k „Punta della Parata“, odkudž přehlížíme rozkošný záliv hlavního města. Před zálivem táhne se dlouhá řada ostrůvků s ostrými hřebeny, jejichžto rozryté, skalnaté stěny příkře do mořských vod spadají. Nejširší trhlinou těchto „krvavých ostrůvků“ —„Iles Sanguinaires“ — pluje loď ku přístavu, za nímž vystupují táhlé řetězy víc a více do výšky stoupajícího ostrovního horstva, jehož korunou je zde velikán Monte d'Oro (2842 *m.*). Skoro uprostřed tohoto malebného zálivu rozkládá se na vybíhajícím širokém, ačkoli nevysokém, volně do výšky stoupajícím úskalí v polokruhu město Ajaccio, obstoupené v pozadí a prostoupené všude šťavnatou zelení. Pohled na město jest velmi lahodný a překvapující.

Řetězy padajících kotvic s hlomozem řítí se do průsvitné hloubky, loď stanula a jako hejno dravců na tučnou kořisť, tak žene se blesko-

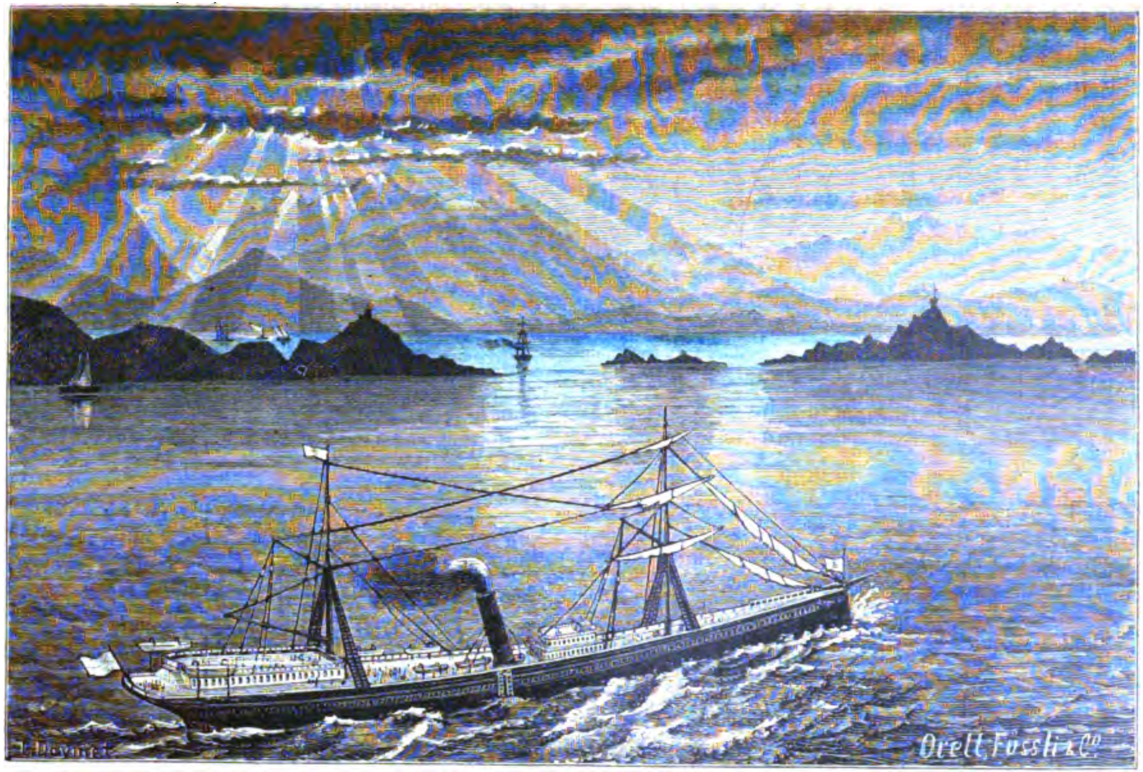
Orell Füssli & C°

Záliv u Ajaccia se Sanguinairskými ostrůvky.

rychle roj člunů od břehu ku schodní straně lodi a již již pádí osmahlé hejno posluhů a facchinů po úzkých schůdkách nahoru, prodírá se u otevřené paluby vší silou davem námořníků, a naše zavazadla a my s nimi ocitujeme s v rukou a moci této divné družiny. V dálném Orientu zhostili jsme se velmi často podobné dotěrné čeládky několika ranami deštníkem, ale na Korsice, v zemi kruté „vendetty“, netroufáme si tohoto výtečného domácího prostředku použiti. A takž ocitujeme se, ani nevíme jak, skoro bez vůle a vědomí, v jedné z loděk a za pět minut stoupáme již na pevnou půdu. Objednané byty v hôtelu „Continental“ jsou již připraveny, za hodinu máme své vaky vybrakované a vše na delší pobyt zařízeno.

Nitro Korsiky bylo ještě v letech padesátých tak neznámo jako mnohé krajiny v černém dílu světa. Tu zavítal sem roku 1853 slavný Gregorovius, a jeho mistrné péro upozornilo širší svět na svéráznou krásu ostrova. Pak přišli Angličané a shledali, že je zdejší horstvo ku slézání a lámání vazů zrovna tak příhodné, ba na mnoze ještě spůsobilejší, než-li hory švýcarské, a nyní množí se rok od roku počet turistů, kteří krásný tento kus přírody pro potěšení i pro posilnění svého zdraví vyhledávají. Zejména množí se stále počet lidí, kteří sem na zimní pobyt přicházejí.

Hlavní město Ajaccio s patnácti tisíci obyvately, rodiště Napoleona I., jest a zůstane hlavním shromaždištěm cizinců, kteří na krátkou nebo delší dobu na ostrov zavítali. Poloha města je vskutku čarokrásná, a pro tuto svou lahodnou malebnost zasluhuje Ajaccio, aby ve Středozemním moři jmenováno bylo — aspoň dle mého soudu — hned po Neapoli a Palermu. Na západu otevřené modravé moře, na severu ladně vystupující pahorky, porostlé stromovím a nejkypřejší zelení, na východě žulové, jiskřivým sněhem na vrcholech pokryté hory d'Oro a Rotondo (2778 m.), a na jih malebné kontury ohromného zálivu — tak luzně je situováno toto útulné město.

Ajaccio počíná teprve zkvétati, ale vystoupí asi znenáhla na vyšší stupeň oblíbenosti, než-li většina léčebních míst Riviery, a to z těch jednoduchých, avšak nejzávažnějších příčin, že v Ajacciu na procházkách města, zejména podél moře, žádný prach se netvoří a klimatické poměry vůbec daleko příznivější jsou, než kteréhokoli místa na pevnině, což jest arci nejdůležitější a spolu rozhodující věcí pro lékaře, kteří nemocné do jižních krajin posýlají. Jisto jest, že správa města pochopuje dalekosáhlý význam návštěvy cizinců a stará se o to, aby staré špinavé budovy klesly jedna za druhou a udělaly místo novým, nádherným. Zároveň mění se úzké uličky v širší třídy, jimiž proudí lahodný vzduch mořský. Malé stromky, před desíti lety zasazené, zmohutněly pod jasem a teplým dechem jižního slunce v kypré půdě do té míry, že za parnějších dnů všude stinný chlad a útulek poskytují. Nejen statný jilm a rozvětvený platán, ale i hustý pomorančník a šťavnatý citronník vidíme všude v hustých stromořadích, kteráž zejména v době květu a v čase uzrávání ovoce rozkošný pohled poskytují. Procházky Salario, Sv. Antonín a Loreta za městem, pak Boulevard Jerome, Grandval, Cours Napoleon a Place Diamant v městě a na břehu moře lze nazvati skvostnými.

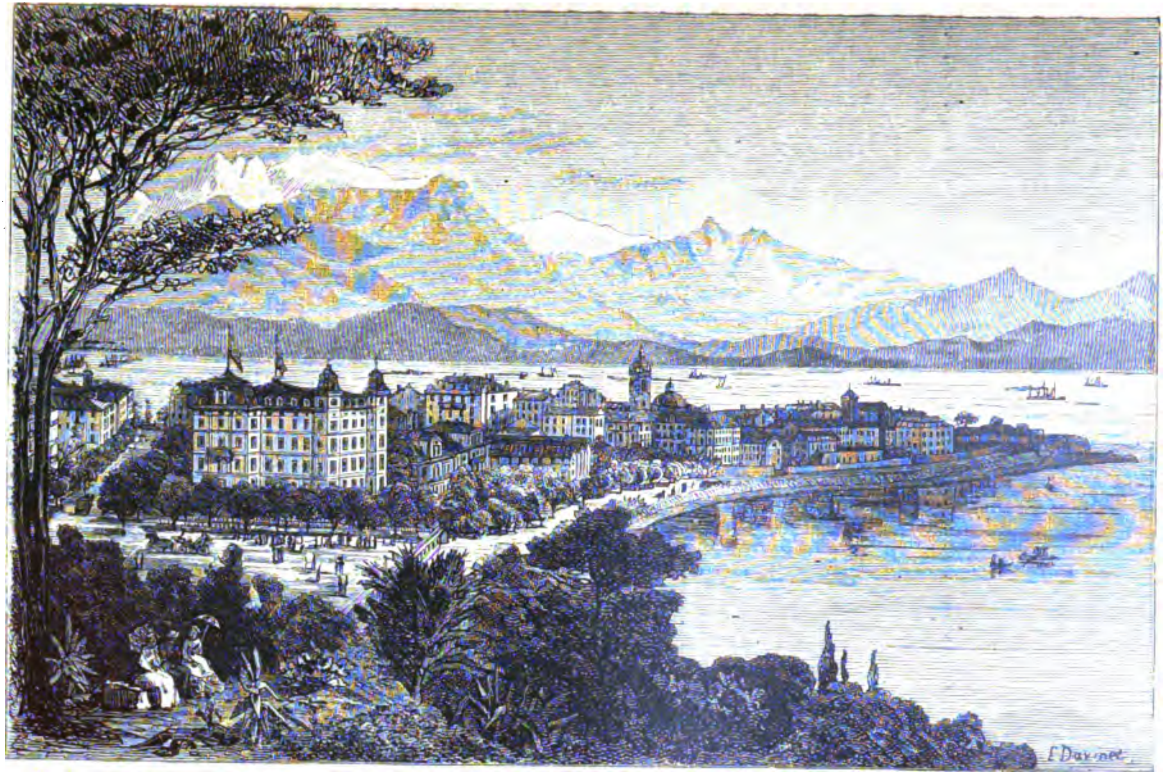

Město Ajaccio s Grand-Hotelem.

Avšak Ajaccio proslulo ve světě nikoli těmito přednostmi a přírodními krásami, nýbrž jenom jakožto rodiště Napoleona I.

„Veliký Kors“ narodil se zde, a každý cizinec se táže, kdeže jest to památné místo? „Dům Bonapartovců“ stojí na malém náměstí „Laetitia“ a nad vchodem jeho zasazena mramorová deska, oznamující nám, že dne 15. srpna 1769 narozen zde Napoleon I. První poschodí náleží této dějepisné události. Tento dům patřil korským patriciům z rodu Ramolino, z něhož vzešla matka slavného císaře, Laetitia Ramolino, kterou za manželku pojal Carlo Buonaparte. V době největšího lesku Napoleona I. zavítala jeho kojná do Paříže, aby svého velkého odkojence navštívila, byla od něho, kterýž ji v nemalé úctě choval, velmi vlídně uvítána a obdržela jeho rodný dům na Korsice. Rodina Ramolino, nechtíc ho ztratiti, nabídla stařence jiný, docela zařízený dům na výměnu, což tato přijala. Napoleon III. si jej pak od rodiny vyžádal, uvedl jej, jak jen možno bylo, do původního zařízení a nyní jest budova ta státním majetkem.

Nábytek a celé zařízení je vesměs původní. Nejprv nám ukazují pokoj s pohovkou, kde přišlo dítko na svět, potom pokoj, kde prožilo nejútlejší mládí, pak velký společenský salon s mramorovými krby, zlacenými stoly, židlemi a zrcadly. V době paní Laetitie, když tato sedávala tamo v rohu u toho titěrného spinetu, musil či mohl aspoň vypadati nádherně, ale prodlením posledních třicíti let postarali se touristé o jeho sešuntění z pošetilé lačnosti kuriosit tím, že strhali kus po kuse hedbávné látky s nábytku a čalouny se zdí, ježto si každý asi vzal třebas „jen maličký kousíček na památku“, až po těchto kousíčkách všechno zmizelo. Poslední dobou začínají ořezávati stoly a židlice. V druhém poschodí bydlí dosud 89letá princezna Marianna Buonaparte, snacha Luciana Buonaparta, pročež komnaty tohoto patra přístupny nejsou.

Odtud dlužno navštíviti velice zanedbanou katedrálu města, kde stojí mramorová křtitelnice, u níž pokřtěn byl pozdější císař Francie ve stáří takřka již dvou roků (22. července 1771).

Na kapli Buonapartovců zůstavil kardinál Faesch, nevlastní bratr paní Laetitie, čtyřistatisíc franků a mrtvoly obou převezeny sem z Corneta z Římského území a jsou tu pochovány od roku 1859. V hrobce nalézáme však jen jediný prostý nápis: „Laetitia, nar. 24. srpna 1750, zemř. 2. února 1836“, což arci úplně stačí, ježto matku „velkého císaře“ každý z dějin a pověsti zná.

V museu, které zadní stranou s kaplí sousedí, jest snad nejzajímavějším předmětem „posmrtní maska Napolena I.“ a obraz paní Laetitie ze starších už let. Jaký to rozdíl mezi podobiznou v domě Bonapartovců, kdež ji představuje obraz tak neskonale krásnou, a touto tváří, do níž události dějinné tolik bolu a zármutku vryly! Pomník Napoleona I., vytesaný Laboureurem ze žuly a mramoru, má jenom nepatrnou cenu uměleckou, pomník pak velkého císaře a jeho čtyř bratrů vypadá velmi neštastně. — Poslední místečko, kteréž nás upomíná na hocha Buonaparta, jest tak zvaná „Napoleonova jeskyně“, kterou končí Boulevard Grandval a kteráž je do jisté míry útulnou.

Ohromné žulové balvany, porostlé tu a tam šťavnatým mechem, mezi nimiž košaté, divoké olivy rostou; tlustolisté opuncie, vonné myrty, cistus a velká keřovitá erika bují zde v neproniknutelně směsi na všech stranách. Malý hošík Buonaparte zde nejraději se zdržoval a když měl volné chvíle, spěchával sem, usadil se ve tmavý stín, upřel zrak do dálky a sníval — kdož může říci o čem?

Je-li už Ajaccio samo pravou perlou, co se týče polohy a ponebí, stkví se jeho okolí takovou krásou a lahodou přírody, že by se každý marně namáhal, dolíčiti pérem třebas jen několik bodů této krajiny.

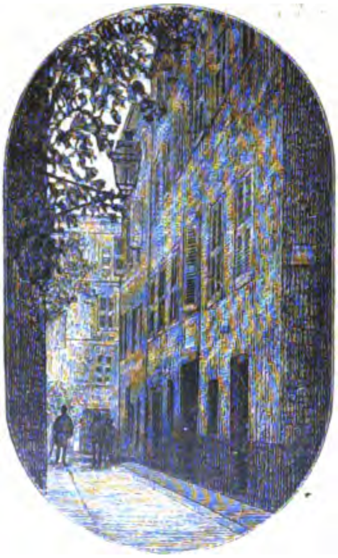

Rodný dům Napoleona I. v Ajacciu.

V době vánoční, když naše krajiny co nejhustěji sníh pokrývá, zde kolem Ajaccia již všechno pučí a mandle jsou v plném květu.

A což teprve makis! Co jest to „makis“? Pestrobarevná směsice velkého množství keřů a květin a úponkovitých rostlin, kteréž zde tak hustě ba neproniknutelně bují, že není nikterak možno nahlédnouti dovnitř té šťavnaté houšti. Zde mocně proniká zimolez „Lonicera Caprifolium“ a otáčí se kolem vysoké modře květoucí rozmariny a mezi ně plete se Pistacia lentiscus s červenými hrozny; dále jsou máta peprná, tymian, zakrnělý bobek, divoký chřest, myrtha, obrovská erika s kořeny čtyřicet centimetrů v průměru majícími, pak arbutus cistus, agavy a ohromné opuncie, kterýmiž se prodrati naprosto jest nemožno. Makis pokrývá ještě ohromné plochy ostrova a bylo by nadlidského úsilí potřebí, aby tyto keřové a bejlové pralesy vymýtěny byly a půda tím získaná plodnějšímu účelu se odevzdala.

V okolí Ajaccia, v jeho údolích a po jeho stráních nenalézáme sice tak hrozného makisu, jenž uvnitř ostrova „banditům“ za útulek slouží, ale jisté mohutnosti nabývá přece i tu, když se mu úsilovná práce lidských rukou na odpor nestaví. Z velkých stromů na Korsice dlužno jmenovati duby korkové, obrovské kaštany, staleté vždy zelené duby, z nichž některé přes devět set litrů žaludů poskytují, a jenom povšechně spoustu jižních stromů všeho druhu, jichžto ovoce v ohromném množství z Korsiky se vyváží. Bohatství přírody a jejích plodů jest tu vůbec zhola nevyčerpatelné, všechno tu kyne a kypí, a Korsičan mohl by tonouti v blahobytu, kdyby se přičiňoval, ale tomu není tak: pravý Kors nenávidí všechno namáhání a štítě se práce zůstavuje ji dělnictvu z Vlach najatému nebo ženám. Jeho potřeby jsou nepatrné a úroda kaštanů je vždy veliká — to mu stačí. Mouka z kaštanů, mléko, sýr a tu a tam nějaká lovecká kořisť, toť vše, čeho Korsičan potřebuje a toho má také do hojnosti.

Kors je co do povahy mezi ostatním lidstvem pravou sopkou: veliký dobrák v klidu, bouří se a vzteká strašně, byl-li popuzen. Trestá ihned krvavě i malou urážku, která mu učiněna byla, a tak vzniká ona hrozná krevní msta čili vendetta. Jsem-li uražen, zabiju člověka, který se toho odvážil; jsem pak arci jist, že budu také zabit příbuzným zemřelého, ale mohu na to přísahat, že tento opět některým členem mé rodiny bude utracen atd. Trestající spravedlnosť snad se bude chtět zmocniti některého z vrahů, ale ten nevyčká, nýbrž prchne do makisu a stane se „banditou“. Celé rody se takto ničí a není-li někdy už žádného mužského člena rodiny vykoná vendettu žena nebo dívka, ana jí to káže povinnosť.

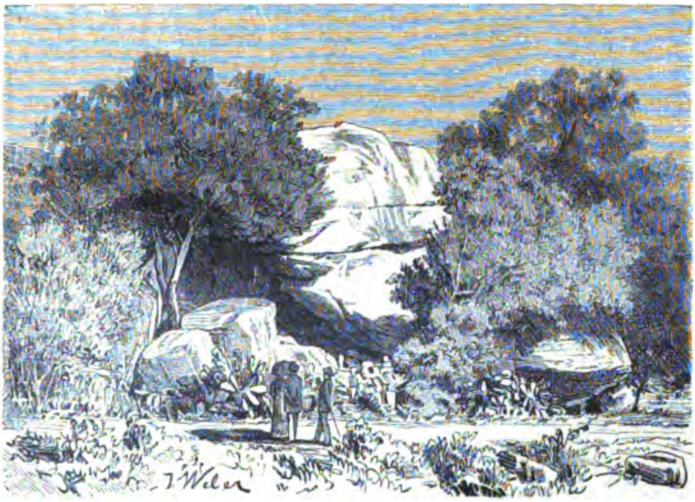

Napoleonova jeskyně.

Roku 1853 zakázala vláda nošení zbraní, vyminivši jen několik honebních dní, avšak to spomohlo jen málo. Pak vydala onen hrozný zákon „la loi du recel“ proti podporování, zatajování a přechovávání vrahů, dle něhož byla-li vykonána krevní msta, okamžitě uvrženi do vězení všichni členové rodiny vrahovy a tak dlouho tam drženi, až se vrah sám soudu vydal aneb z ostrova uprchl.

Korsičan miluje však svou vlasť tak horoucně, že neprchá a raději soudům se vydává, aby jeho milení z vězení byli propuštěni. Následky tohoto barbarského zákona byly tedy vskutku blahodárné a do roku 1869 vymizela vendetta zcela. Tu pojednou začalo se obyvatelstvo jitřit a žádalo s důrazem za zrušení zákona „la loi du recel“, ana prý krevní msta již zanikla. Vláda povolila a neštěstí bylo hotovo. Za krátkou dobu počalo vraždění z pomsty na novo.

Příčiny vendetty jsou různé:

Padlo děvče, a jeho otec sprovodí nevěrného milence se světa. Nešťastná hra v karty — a přítel zastřelí nerozlučného druha. Nevěrná manželka byla manželem dopadena — a bodnutí dlouhou dýkou, „misericordia" zvanou, mstí provinění smrtí. Avšak v tomto případě někdy vendetta odpadá, ježto lid považuje skutek manželův za zcela správný. Nejhrozněji řádí tou dobou krevní msta na dvou místech v jižní části ostrova, v Porto Vecchio a ve vesničce Loreto di Talano. Několik rodin stojí zde stále proti sobě ve zbrani a vede takto hrozný život. Každý jest pozorován od svého krevního nepřítele a během jednoho téhodne zahučelo skalnatým údolím 12 ran, z nichž devět smrť způsobilo. Vyslaní tam prostředkovatelé, „Parolants", doufají, že docílí smíru, a jakmile složí protivníci v ruce parolantů přísahu, jest vendetta skončena. Zvláštní případ udál se v Ajacciu. Zámožný muž svedl děvče; bratr děvčete poslal mu na to vzkaz, že jej skolí, nepojme-li sestru za manželku. Satinero se zatarasil ve svém pokoji, zavřel okenice a žil takto plných deset let, nevykročiv ani krokem na ulici. Sluha a služebnice mu přinášeli vše potřebné. Tu dověděl se, že jeho nepřítel se vzdálil na několik dní z Ajaccia a za šera opustil svůj dům, kterýž mu tak dlouho byl vězením. V tom však houkla rána a zámožný Satinero trefen do srdce, klesl mrtev na zem. Kule mstitelova po desíti letech vykonala své dílo; vrah utekl do „makisu" a je z něho bandita.

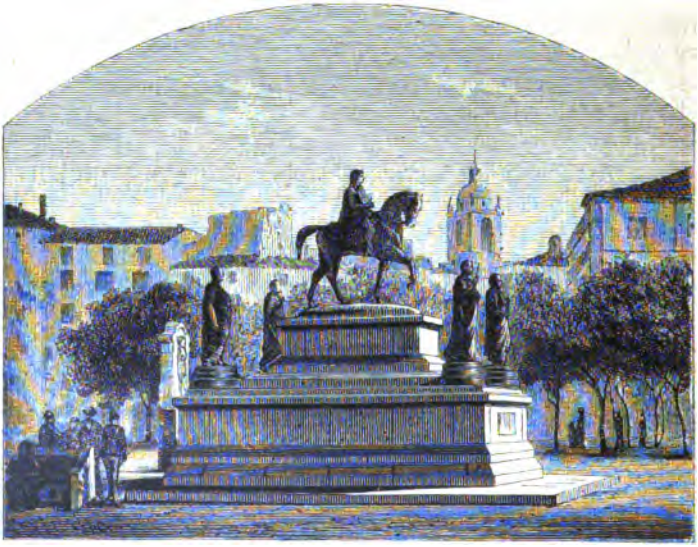

Pomník rodiny Bonapartův v Ajacciu.

Čtenář snad se domnívá, že jest to bandita životu neb majetku nebezpečný? O nikoli! On prchá jenom před četníky, s kterýmiž arciť, byv dopaden, svádí boj na život a na smrť, ale takto potlouká se neškodně, veda bídný život, v nejdivočejších krajinách ostrova. Větší část těchto nešťastníků jest arci vydržována příbuzenstvem, ale proto přece vede psanec život plný nejistoty, a v zimě, kdy leží na horách a v průsmycích spousty sněhu, trpí neskonale.

Navštíviti bandity bratry Bonelli v krajině Bella Coscia, na úbočích velikána Monte d'Oro, patří k turistice na ostrově. Antonín Bonelli jest od roku 1846 a Jakub od roku 1849 banditou a s nimi žijí na horách jejich rodiny a jiní pronásledovaní. Šest tisíc franků vypsáno vládou na hlavu každého. Bonelliové obklopeni a obléháni byli ve svých skrýších vojskem i četníky po několik měsíců, což jim arci nevadilo, několikrát se vzdáliti a opět se navrátit, a všechno namáhání ozbrojené moci objevilo se zhola marným. Jakožto nejlepší střelci ostrova postříleli mnoho vojska i četníků a konečně upustila vláda docela od pronásledování jich a vypsala jen krvavý peníz avšak až dosud, po čtyřiadvacíti letech, nenašel se žádný ostrovan, ani cizí člověk, kterýž by některého z Bonelliů zastřelil.

Antonín Bonelli jest nyní 67 let, Jakub 64 let stár; tváře obou jsou hlubokými vráskami rozryté a dlouhý, silně prošedivělý vous jejich padá na široká prsa. Postava obou jest prostřední, avšak složitá a nad míru svalnatá. Úžlabinu Pentica zvanou, kterouž s hukotem potok protéká a osadu svou na příkrém svahu hory d'Oro ležící prohlásili za svůj majetek. V celém okolí jsou rozestaveny stráže banditů, a každý, kdo prochází Pentikou, jest pozorován za každé doby. O návštěvě banditů dala by se napsati celá knížečka, avšak to není účelem těchto řádků.

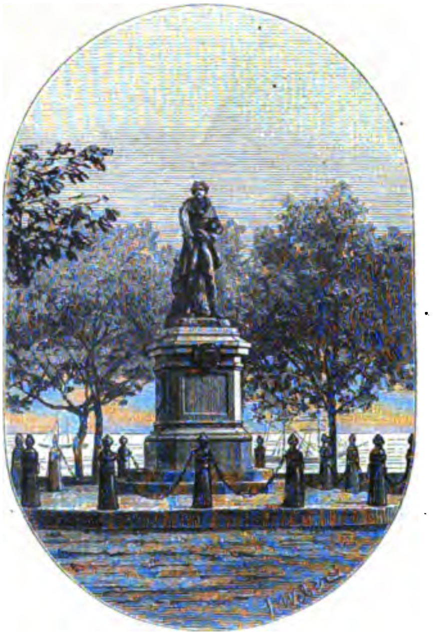

Pomník generala Abbattucciho v Ajacciu.

Vendetta nepomine hned tak na Korsice, a teprv vše urovnávající čas znenáhla zniveluje toto hrozné zlo.

Ještě musíme čtenáře upozorniti, jak se fanatisují krevní mstitelé. Každá mrtvola na Korsice musí býti opěvána, než-li ji vynesou z domu, a tento žalostný zpěv, tento „žal mrtvému“ se jmenuje „Voceri“. Prastarodávný to obyčej. Před odnesením mrtvého, který leží v rubáši na velkém stole, kolem něhož stojí truchlící, počne jedna z žen, stále improvisujíc, zpěvný nářek, který se stupňuje v pohybu, ve výrazu tváře a v náruživosti přednesu do takové míry, že obraznost jižních povah na nejvyšší stupeň rozplamení. Však i nás rozruší tento hluboký, tak vášnivě cítěný bol, že odcházíme, než ještě „voceri“ jsou ukončeny. V horách lkají

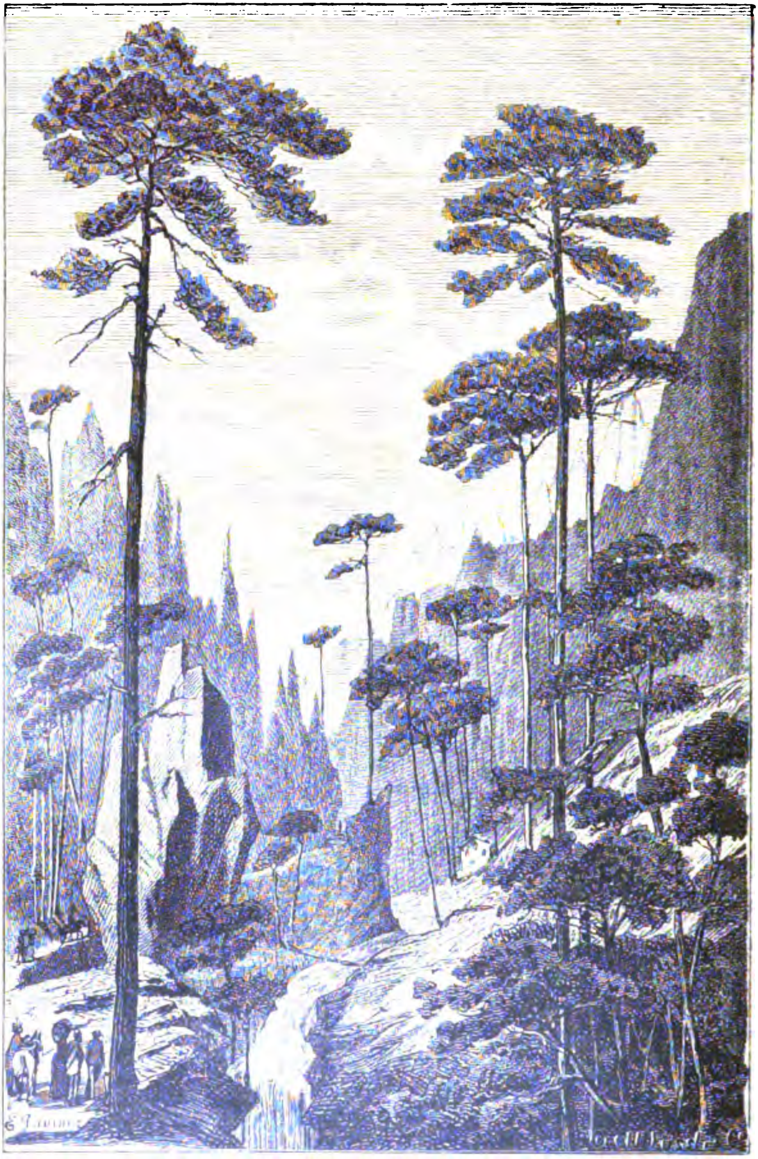

Lesní roklina u Bavelly.

„voceri“ každé mrtvole, v městečkách ponejvíce těm, kdož zhynuli smrtí násilnou.

* * *

Cestování v nitru ostrova jest dosud velmi obtížné a jen cestovatel otužilý, který se v přední řadě těšiti musí nejlepšímu trávicímu ústrojí a jehněčí povaze, může se na velké exkurse vydati. Dobrý kůň nebo mezek jest zde na cestu nejlepší, avšak lze si též najati (za drahý peníz) slušný vůz, a pak, poněvadž už je tu obyčejem, že každý člen mužského rodu ozbrojen chodí, jest také potřebí aspoň nějakého revolveru, ne snad proti banditům, chraniž Bůh, ti na turistu a klidně svou cestou jdoucího ostrovana nikdy nesáhnou, ale „Questi maledetti Lucchesi“ — tak nazývají totiž Korsové s opovržením dělnický lid italský — ti provedou tak někdy na vrub banditů kousek, který je na vlas podoben attentátům, jež provádějí bandité sicilští.

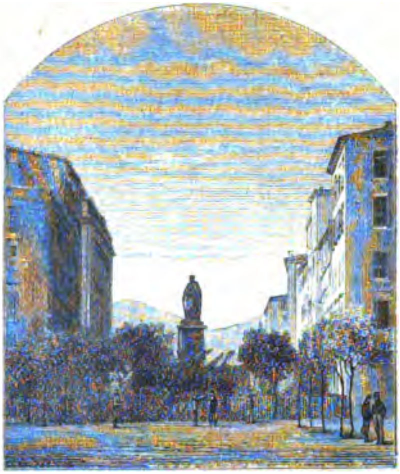

Tržní náměstí se studnou čtyř lvů v Ajacciu.

Poslední dobou otevřená dráha středem ostrova z Bastie přes Corte do Ajaccia jest jednou z nejkrásnějších, ale také z nejdražších v celé Evropě. Měří as 146 kilometrů a stála 66 milionů franků, tudíž 450 tisíc franků jeden kilometr.

Dráha stoupá $3^1/_2$ metru na jedno sto metrů a tunel vizzavonský, 4 kilometry dlouhý, ještě více. Dráha vede nejkrásnější částí ostrova a „opatrnější“ turista volí raději tuto nebezpečí prostou cestu, než-li silnice, po jejichž obou stranách desítistopové „makis“ bují. —

Nejkrásnější, ale také nejnamáhavější výlet, kterýž lze z městečka Corte za dva dni vykonat, jest slezení hory Monte Rotondo. Dvě třetiny cesty jsme vykonali na mezku, měli nocleh v chatě pastýřů a pak se šlo dále vzhůru spoustami sněhu, kterýž jsme mezi pochodem čas po čase hltavě polykali, a do něhož jsme, jako při nebezpečném slézání švýcarských velehor, stupně si tesali. Ačkoliv byl konec měsíce června, ukazoval teploměr v 5 hodin ráno 6 stupňů pod bodem mrazu. Vyhlídku z Rotonda považuji za velkolepější než kteroukoli v Alpách vůbec, ježto zde mohutné horstvo přímo z moře vystupuje a právě moře s tak báječnou přírodou spojeno, celkovému obrazu a dojmu neskonalé hloubky dodává, čehož v Alpách arci není.

S temene hory přehlížíme celou délku ostrova, 184 kitometrů, a šířku, 84 kilom., jakož i objem celého břehu, 720 kilom. Při nejčistším vzduchu vidíme však na sever (182 kilometrů) z moře vystupovati břehy Francie; tam asi leží Toulon, tam Nizza s Rivierou a moře Ligurské s Livornem a Janovem. Zrak letí po břehu Italie, až utkví na bodu, kde se rozkládá „Civita Vecchia“ a za ní věčný Řím na východě a sesterský ostrov Sardinie na jihu.

Vyhlídka s majestátní Aetny jest také unášející, ale ustupuje daleko před velebným pohledem s Monte Rotonda; nevím, který duch by jen přibližně vypověděti dovedl, co cítil v posvátném tom tichu, hledě s temene toho velikána na přírodu, hluboko dole kolkolem rozloženou.

* * *

Na konci táže se mne asi ještě čtenář, jakže vypadají Korsičanky? Nu, děkuji za poptání, jsou dosti sličné; a sálavý žár plane jim z krásných očí, ale bude lépe, když nic na ně nepovím, aby mne snad nezachvátila hrozná — vendetta.

V Žiravce.

Národopisný obraz z haličské Rusi.

Nakreslil **František Řehoř.**

(Pokračování.)

Pan Porfyrius Rudeňskyj neochabuje v boji proti kořalce a domohl se již pěkných úspěchů. Jeho kázání na thema protikořaleční vydala by silný svazek. S jakou ráží si vede, tomu za doklad buďtež hrůzná líčení, v nichž přirovnává krčmu k peklu, žida k satanáši a opíjející se k čertům. Své nauky čerpá ze současné literatury, z brošur a jarmarečních písní privilegovaně tisknutých na záhubu lihovin. Z novin odbírá si pan Rudeňskyj „Diło“, orgán mladé rusínské frakce s tendencí šíření osvěty lidové. Kloní se k němu už i ti duchovní, kteří ještě do nedávna lpěli na „Slově“ konsorcia Ploščanskyj & Comp. Mladší kněžstvo napořád propaguje myšlenku vzdělávání lidu v jazyce jeho vlastním a nikoli slátaninou pěstovanou v listu protivné strany, kteréž rozumí leda jen kroužek učenců.

Obydlí páně farářovo jest vyparáděno chudě: krajáče s mlékem v přijímacím pokoji, zarámečkované fotografie přátel na stěně, lůžko s huculskými dekami, několik židlic okolo stolu, prádelník a obstárlá již pohovka. Pohozených cetek pomíjím, jakož i všeho, což by svědčilo o zevšednělém vkusu domácí paní.

Za to neupřeme faře slušného zevnějšku. Svým půdorysem do čtverce, vyvýšenou polohou a hlavně šikmými podezdívkami upomíná na středověkou tvrz. Pod slaměné střechy far ve vůkolí se mi z prvu nechtívalo, až mne tím panštější útulek pod nimi pro ně zrovna nadchnul.

Koná-li žíravecký pan otec s farníky někam dále procesí, z pravidla nechá svou důstojnosť táhnouti na voze párem koní nejzáz v průvodu. Měl jsem sto chutí se mu zmínit jak divný dojem na mne činí, kdykoliv ho vidím v zlatém pluvialu místo za carskými vraty v košatině na slaměném ježku. Měl jsem takový úmysl — ale kdož ví, zdali by dal na moji radu a kdyby až, pak musil bych k témuž cíli přemluviti ostatní kněze a to, myslím, bylo by bláznovským pokusem. Koní je na Haličině dost, má je pán, nepán, proto se každý raději sveze a nechává vozit za plat a tu i tam za podmínek jízdu docela ospravedlňujících.

V přísloví vešla hospodárnosť žiravecké fanářky, neštítící se žádné práce z oboru polního hospodářství. S titulací pro ženy unitských kněží býval jsem na rozpacích a tuhle při té věru nevěděl jsem, jak na ni promluvit. Lidé mezi sebou jmenují ji popka, v Žiravce pipka, ale do očí osmělil by se ji takto osloviti leda jen nějaký potrhlec. Přezdívka pop je urážkou, pro niž se octneš před trestním soudem, natož popka. Polské oslovení pani księdzowa jim lichotí a dokonale uspokojí i vlastní, domácí titulace: pani dobrodijko.

Událo-li se domácím pracovati na panském se Žiravčany, jedni i druzí skupili se pro sebe. Naši je pomlouvali, že neznají na poli pracovat, a přicházejíce časněji do práce — zase si v ní volně vedou. Zvábiti je k nám na žně přicházelo nejtrudněji. S trpkostí vzpomínám na ono deštivé léto, když pšenice rostla na stojatě a já denně před ranními červánky projížděl Žiravku hledaje dělníky. Tehdy si ceny své pro dvůr byli vědomi a podle toho se mnou také jednali, přidávajíce ku mzdě ve dvoře nabízené po desítníku, aby naopak pán přišel do práce k nim, nebo opravdově slibovali přijíti a nepřišli. Stálá nepohoda zdržela všude sílu práce, pročež ani Žiravečtí nelenošili; ostatně té nezdvořilosti dostávalo se od nich i jiným pánům, nuž — a na omluvenou mohu se pro ně dovolati též svědectví žijících pamětníků roboty, kde páni s poddanými nemívali slitování také pražádného.

Z pěti přilehlých dvorů posýlají do Žiravky volat lid. Jednatelové oněch dvorů — čeledín nebo polní hlídač, řidčeji ekonom — netušeně sjedou se ve vsi mnohdy v stejnou dobu ranní; proto se leckdy seperou na velikou radost vesničanův. Když se nám čeledín vrátil z volané, zaklínaje se, že do Žiravky nikdy již nevkročí, uhodli jsme ihned proč, a posýlali potom silnějšího.

Nejochotněji Žiravčané zacházeli do klidného dvora v Krotošíně a jestliže v Zubřích na denním platu několik krejcarů přirazili, nerozpakovali se nepoměrně delší cestu tam vážit; bylo-li na pilno, pán odtamtud pro ně přijížděl. U nás se zjevovali, když podělali jinde. Ve žních se na Žiravčany musí jako na děti. Hned jsou odrazeni těžkou prací, předržením do noci, nebo výčitkou pro omeškání; tu se jim zdá nízkou mzda a jak se dají někým ze vsi přemluviti pro ten onen dvůr, tak opět jiný dovede je odradit, že na příště nepřijdou. Rozhodný vliv mají na ně staré báby, ty radno nakloniti si vodkou a penězi. Zavčas se roztříští a docházejí do všech dvorů podle toho, jak komu se zdá výhodněji; nejraději mají arci přijedou-li pro ně vozy. K této novotině donutila nás nesolidní konkurence pana souseda, k němuž Žiravčané musí přes naši ves. Soutěž dvorů přímo se Žiravkou sousedících jest ovšem dovolena, tedy solidní a od Žiravčanů zvykle respektována. Zapřáhli jsme do tří vozů a hajdy do Žiravky, aby se nevymlouvali na vozy pána z Kuhajova a k nám že by musili pěšky. Ale tím jsme si hrubě nepomohli, neboť Žiravčané usmyslili si na ospravedlnění jinou výmluvu: vyplácíme prý pouze v sobotu, kdežto jim je potřeba peněz denně na sůl. Byla mi sice ode dávna povědoma nechuť Žiraveckých robotníků k poukázkám místo hotových, ale že jsme pro domácí ves zavedli takovéto kvitki, na které se vyplácívalo každé soboty a že jsme tímto opatřením aspoň pro sobotu množství lidu do dvora na práci takořka přinutili, trvali jsme na podobném zařízení i pro Žiravku, ač jsme se nejednou přesvědčili, že si Žiravčany poukázkami vlastně zaháníme. V tom případě, když pracovali s našimi a ti se kvitků dovolávali, Žiravčané brali cedulky bez reptání. Ale sotva že se ocítili ve většině nebo sami, musil jsem jim lístky vnucovat, často arci jen z nedostatku drobných. Proto mi nedůvěřovali, když jsem sliboval, že vyhovíme jejich žádosti za codenní výplatu. Však konečně přece vsedali na naše vozy a vozy Kuhajovského pána vracely se domů prázdny. Triumfovali jsme ještě po kolik následujících dnů. Kuhajovský čeledín, poslušen rozkazu pána svého, přijížděl i na dále do Žiravky, ale z bázně před naším ekonomem a ztrativ naději na výsledek, po vsi ani nevolal.

Vozy zastavují u krčmy, kde se dělníci scházejí, a odtud vyjíždějí. I pěšky jdouce, čekávají na sebe před krčmou.

Brzy nám ani výplata denní nedovedla pomoci k dělníkům ze Žiravky; chopili jsme se vnadidla posledního, strunové muziky, již páni na haličské Rusi ve žních dělníkům ochotně povolují v sobotu, třeba každou. Po zdejším obyčeji houslista, přehrávaje na svůj nástroj, volajícího do práce provází od chaty k chatě. Melodii skřipek jsme tehdy jedině děkovali za plničké dva žebřinové vozy robotníků. Na jednom voze svobodné dělnice, na druhém ženy a chasníci, a kromě těch přišlo ku dvěmecítma kosařů s kosami. Dali se zavésti na pole, kdež jsem nad nimi měl dozor, a mohu doličit, jak se mi v práci chovali.

Polední odpočinek předřímli ve stodole, což pro popolední svolávání výhodnější jest, než rozlezou-li se do všech koutů dvora, odkudž pak aby je člověk tak půl hodiny sháněl. Až do západu nezavdali mně příčinu k napomenutí, jen čas od času jsem toho onoho pobídl, aby nestál a pilněji hleděli si práce. Teprve zacházející slunce učinilo je nevrlými do té míry, že po každém pokosu se stavěli. Toť neomylná předzvěsť všeobecné stávky, k níž jedna baba snažila se strhnouti ostatní: ta sedla si a ustala v práci nadobro. Západ slunce ve žních nerozhoduje, má-li se v práci ustati, nýbrž pokračuje se v ní hluboko do noci, zvláště slíbena-li muzika. Musil jsem ji Žiravčanům připomenouti; chybělť houslista, aby dle obyčeje k večerní práci na strnisku přehrával. Na vzdor mému napomínání přes tu chvíli stáli: ta má doma malé děti, jiné se zdála práce po slunce západu zítřejší neděli zneuctívati, a tak dále, až mi těch potrefných sedlo více. Přísným poukázáním na nepatrný zbytek, který vypadal jako od myší okousaný, přiměl jsem je k rychlému tempu a v málo minutách jsme dožali. Na druhý den rozházené obilí mne poučilo, zač čerstvější práce Žiravčanů na panském stojí. To naši lidé nejen vydrží do jedenáctky na záhonech, po případě, je-li co píti, až do čtvrté ranní, zejména za nepohody anebo klidí-li se mák, jejž by předvídaný déšť úplně zkazil.

Před výplatou komandoval jsem Žiravčany v polokruh. Domníváte se, že snad poslechli? Chraň Bůh! Donutili mne k vojně s nimi. Toho jsem přitáhl na místo, kde jsem ho míti chtěl, za límec, jiného za cíp platňanky, tam toho za rukáv a nejinak sestavoval jsem dělnice, kteréž zvláště mou pořádku dbalou opravdovosť lehce vážily. Koho jsem přitáhl rychleji, po našem strčil, takového místo zasloužené herdy do zad jsem ocejchoval titulem nemotory. Kdo by se nezlobil, když z polokruhu s námahou ustaveného opět mně vypadávali jako duže ze škopku učni bednářskému. Člověk musí mít na ně plíce, má-li ty jejich hovory přehlaholit. Na jedinou hrozbu dbají. Řeknu-li: nebudu vypláceti dříve, až se ustavíte, moudřejší jdou mi na ruku a sami vstupují do řady, druhých poučujíce. A už je ticho. Napomenu je, aby každý, jakmile ho vyplatím, zůstal na místě, na němž stojí a odešel teprve až vyplatím partu, ku které jsem ho zařadil a to jsou party kosařů, žen s dívkami, chasníků, dělníků drobných obojí pleti a dětí. K takovémuto třídění lidu před výplatou nutila mne opatrnosť, neboť se mi několikráte přihodilo, že vyplacený s hora sešel se svého místa a přimknul se k dolejšímu konci řady. Já nemohu si pamatovati při 80ti dělnících a za lampového nebo měsíčného svitu, koho jsem již vyplatil, a ferina obdržel mzdu na tomto dolejším konci po druhé. Bloud by nebral! Jen že se stávalo, že mi spravedlivější hoši podvod ten vyzradili, načež jsem arci přeplacenou mzdu o příští výplatě strhl a při tom darebovi chutě na ucho sáhl.

Před výplatou se nalívala kořalka, dnes už po čtvrté. Některý mi kalíšek nevracel, nastavuje ho k novému nálevu; já ovšem nenalil. Ze ženských mnohá nepila a asi dvě si dnešní vodku přelívali do vlastních lahviček domů pro muže. Dívky vrstevnice nepily téměř všecky a mladší dívky o nápoj ten hrubě nestály, jen si lízly nebo ho podávaly známějším ženám a mužům, otci nebo matce, kdežto holky na vdaní častovaly jím své milence a hochy záletné. Kdo vůbec vodku nepili, aniž ji darovali, hlásili se o náhradu za ni na penězích. Není sice smluvena, ale platí se za čtyři rázy 5 kr.

Mzda musí se rusínskému dělníku odpočítati na dlaň a on si ji pak stranou sám ještě přepočítá a prohledne, není-li v ní peníz falešný. Ošoupaný peníz, na němž nepozná pána ani orla, za tepla vrací a rovněž jsem s nimi míval kříž ohledně natržených nebo podlepovaných zlatek: takové nechtěli, že prý jich žid v krčmě nebere.

Maje Žiravčany vyplaceny do jednoho, odcházím se zbytkem drobných a s prázdnými lahvemi do pokoje. Než nastojte. Musím doplácet: tomu se zdá málo, žádá si ještě dvou krejcarů, aby měl stejně s Michalem, s nímž stejnou práci robil; jiný chce totéž za svolávání do práce. Tu se dal do breče podílník na zlatce, ukazuje 15 kr.: jemu ostatní tři kluci šesták nedodali. Hledám je, aby se stalo právu zadost, ale ti jsou v prachu: těším plačícího, aby vyzkoumal, kteří s ním dostali zlatku do spolku, a pak že mu musí doplatit. Kluk uznal zkoumání nejspíše za věc velice darebnou a ráno přišel raději s mámou. Abych na sebe ženu nepohněval, platím šesták ještě jednou. Oba si ho zasloužili za cestu ze Žiravky; za pláč a za dlouhé mámimo kázání jsem zůstal dlužen. Po výplatě zamlouval jsem si je na pondělí bez zvláštního důrazu, poněvadž rusínský lid uvykl na jednání každodenní, tudíž musíme v pondělí tak jako tak v Žiravce volati nanovo. Za to jsem jim pohrozil, půjdou-li na práci do Kuhajovského dvora, že je skrze náš dvůr nebudu pouštět do mlýna. Dali se slyšet, že jsem je onehdy předržel a proto prý v pondělí nepřijdou; bylit tou dobou z Kuhajova dávno doma a z té příčiny tam zase hodlají přijít. V tom žena jedna, jistě příznivkyně naše, postoupila v před a na obranu nesouhlasivších s předcházejícími vývody pověděla, jak se k nim Kuhajovský pán zachoval a proč k němu nepůjdou. Děkoval jim za pondělek, když u něho posledně pracovali; potřeboval práci dříve a oni slíbili na pondělí. V další rozprávce si stěžovali na ševce Ivana, jenž nám vypomáhal při volání do práce, začež jsem ho nenechával dělat, ustanoviv ho pro ten který den a podle potřeby dohlížitelem nad Žiraveckými a platě mu z každého dělníka na jeho volání po krejcaru. On prý s nimi s konce strniska na konec (když totiž dožali záhon a opět z dola do nového se mají pustit) přechází jako když kamenem hází. Oni by nejraději na této přecházce ztrávili tolik času, co ho vymáhá požatí stejně dlouhého záhonu. Počítáme-li ztrátu času volným přecházením a při ustavování k opětnému žatí, pak popílení při žatí se tím dokona vyváží. Co jsem debatoval se ženskými, kosařové připravovali se na cestu k domovu. Sekli jetel bez hrabic a ještě na poli po posledním pokosu každý vyrazil si kladívkem kosu z prstence, pak ji přiložil na kosiště špičkou v prstenec, jejž na to zaklínil a u matice ji přivázal ukrouceným jetelem ke kosišti. To jest vhodné opatření proti pořezání i proti ozubení kosy. (Dokončení.)

* * *

Žebravý mnich.*

Napsal **André Theuriet**. Přeložil **Duchoslav Panyrek**.

Kdysi chodíval po Savojsku na podzim mnich kapucín a prosil o víno pro svůj klášter. Bosky, v hrubém vlněném oděvu, přepásaném provazem, s putnou z bílého plechu na zádech, určenou pro dárky vinařů, kráčel z vesnice do vesnice po břehu jezera Annecy, vzývaje štědrosť vlastníků a slibuje jim na vzájem vřelé modlitby, což nebylo právě k zavržení; vědělo se, že modlitby tohoto žebravého bratra měly neobyčejnou cenu, neboť dobrý Bůh a Svatý František modliteb jeho ze zvláštní přízně nikdy neoslyšeli. Nicméně však, protože téhož roku vinice v květnu pomrzly a úroda byla malá, byli vinaři mrzuti a proto nepříliš štědří. Po celodenní chůzi na slunci, které bez ustání pražilo, pocítil mnich, že putna tíží jeho plece, ač byla z polovice prázdná. K večeru přišel unaven s nohama do krve rozedřenýma k chatrči rybáře, jejíž slaměná střecha shlížela se v zelených vlnkách jezera a nemoha dále, zaklepal na dveře i žádal za nocleh. Žena rybářova přišla mu otevřít. Byla to mladá, velmi hezká a příjemná žena. Uslyševši však prosbu žebravého bratra, zavrtěla smutně hlavou: „Lituji vás srdečně, ubohý bratře, ale nemohu vás uhostiti, neboť můj muž se brzy vrátí; on nenávidí mnichy a je velmi hrubý.“ Mnich neustával však prositi, takže přece se konečně nad ním slitovala a uvedla ho do chýže. Spěšně přinesla mu na stůl kaši z kaštanů, načež jej dovedla na půdu, kdež ulehl na seno.

Pozdě večer vrátil se rybář. Byl však rozbručen, protože ničeho nechytil a umíral hladem. Protože se mu polévka zdála špatnou, hodil misku ženě na hlavu a začal ji surově bíti, ačkoli mu neodmlouvala. Kapucín slyšel celý výstup ve svém seně a nespravedlivé toto jednání vyloudilo z něho výkřik hněvu. Rybář však měl bystrý sluch. „Ah! nestoudnice,“ vykřikl, „koho to máš nahoře? Je to bezpochyby nějaký tvůj nápadník, jehož jsi ukryla do sena!“ — „Nikoli,“ odvětila mladá žena, „jest to mnich, který mne žádal o nocleh.“ — „Mnich? . . . Nu počkej! Já mu naměřím.“ Mávaje obuškem přiskočil k žebříku vedoucímu na senník. V nejvyšší čas vyskočil ubohý bratr dvířky na štěstí nepříliš vysokými a šel si lehnout do sítí na břehu, kdež nalezl loďku rybářovu. Odepjav ji z lehka, počal s úsilím veslovati a brzy dosáhl druhého břehu.

* * *

Poblíže svahu, kde přistál, v malé zátoce, vypínal se zámek Maladière, jehož okna byla osvětlena. Mnich nebyl ještě nikdy tak unaven i rozhodl se, že půjde žádat o pohostinství na noc. — Zámek náležel mladé, velmi bohaté dámě, která však byla tak svárlivé a zlostné povahy, že muž její byl nucen ji opustiti a čeleď ve stálém chvění jí sloužila. Prosbu mnichovu přijala se šprýmy pochybné ceny a předstírala, že mnichové učinivše slib chudoby, nepotřebují než černého chleba k jídlu a hrsť slámy za lůžko. Proto poručila dát bratrovi polévku pro psy a upravit mu lůžko ve stáji. Aby ho potupila, přišla sama do kuchyně, právě když si lehl v koutku u kamen. Dobírala si ho k vůli jeho putně, vyčítajíc mu, že je pokrytec a že se potají opíjí vyžebraným vínem. Ubohý mnich se dělal nepatrným a neodpovídal, což rozhořčilo vzpurnou tu osobu ještě více. Nadávala mu stále a konečně dala ho vyhodit ven.

---

* Vyňato z nové sbírky: Contes de la vie intime, Paris, 1888.

Když se nešťastný kapucín octl na silnici, neodolal srovnání této paní zámku, tak tvrdé vůči chudině, se ženou rybářovou. Zdálo se mu, že osudy lidské špatně jsou řízeny a do srdce vniklo mu trochu záští — neboť mnich cítí stejně nespravedlivosť jako každý jiný. Pokleknuv pak na zem a pozdvihnuv oči k nebi, posetému zářícími hvězdami, modlil se: Bože můj a Ty, ctihodný svatý Františku, učiňtež, aby paní tohoto zámku přišla na místo rybářky a ta aby stala se majitelkou Maladièry.

Jak výše bylo řečeno, těšil se kapucín na nebi bezmezné důvěře a nepředložená prosba jeho byla vyslyšena. Neviditelná ruka provedla výměnu obou žen. Z rána probudila se zlostná paní zámku v chýži rybářově, který hned na začátek uvítal rozdrážděný její křik důkladným výpraskem. — Naopak zase žena lovce pstruhů probudila se na velikém loži s hedbávnými záclonami v krásné světnici, pokryté čalouny. Když služka potichu vstoupila, nesouc své paní snídani, byla všecka překvapena, spatřivši na loži mladou a roztomilou ženu na místě zpupné dračice a podivení její vzrostlo, když slyšela laskavé a zdvořilé oslovení. Když paní zámku vstala, divili se všichni její laskavosti a dobrotě. Považováno to za zázrak a zvěsť o této metamorfose roznesla se rychle po okolí, takže se pán zámku, který prchl daleko od bývalé své nevěsty, rozhodl vrátiti se do manželského obydlí a podívati se na novou paní. Byl tak unesen krásou a milostností mladé paní, že se rozhodl ihned se s ní oddati. Sňatek byl slaven v sousedním kostele a novomanželé vraceli se v otevřeném kočáru do zámku. Když jeli kolem břehů jezera, tu žena, která prala prádlo na kamenech svahu, mrsknuvši okem na párek, odhodila paličku a dala se do běhu za kočárem, volajíc na kočího: „Zastav, Mauricete, zastav přece, hlupáku!“

Pán, nachýliv se z kočáru, poznal svou první ženu. Zachvěl se a křikl na Mauriceta: „Práskni do koní, můj hochu a uháněj tryskem!“

Kočár zmizel. Bývalá majitelka zámku bez dechu vrátila se žalostně do chýže rybářovy a protože se opozdila s obědem, dal jí rybář ještě ke všemu znovu notný výprask. Kapucín, který byl na silnici a všecko to viděl, byl tím tak překvapen, že by byl málem rozlil všecko víno ze své krabice.

„Herci“, lužičtí národní hudci.

Z „kapitol o slovanské hudbě národní“.

S nákresy dle skutečnosti a notovými příklady od **Ludvíka Kuby.**

(Dokončení.)

II.

Tarakava.

Smoleř, pojednávaje ve zmíněné z předu sbírce o národních lužických nástrojích hudebních, praví: „Skoro už jen okolo Mužakova lze nalézti třístrunné housle, tarakavu, měchavu a kozła v původní platnosti.“

Poněvadž pak jsem našel husle srbské, ačkoliv cesta moje do Lužice o padesát skoro rokův později konána byla, již při prvých krocích, což mne ostatně nemálo a radostně překvapilo, doufal jsem, že i ostatní nástroje shledám a rovněž i jejich herce seznám.

Dudy, a sice obojí druh, jsem našel opravdu, ač už jen v okolí Mužakova, jak Smoleř udává. Leč po tarakavě — jsem se marně všady doptával. Na mnoze jména nástroje toho ani neznali, jinde nástroj byl znám, ale užíváno jiného názvu: stara serbska pišćel, avšak tarakava sama nebo dokonce její herc jako by byli s povrchu zemského zmizeli! A skutečně se tak stalo. Tarakavy více není a pokud se týče jejích hercův, promluvím o nich doleji.

Pátrání moje nebylo zcela bezvýsledné, ale také nikoliv uspokojivé; jednu tarakavu jsem přece uhlídal, ale — nebyla celá. Snad to byl vůbec poslední eksemplar onoho nástroje!

Zlomek ten jest majetkem Nekelice, největšího sedláka ve vsi Kułowci, ležící při samém městečku Kułowě v jihovýchodní části pruské Horní Lužice. Obě osady odděleny jsou toliko mostem, pnoucím se přes historickou říčku Halštrov.

Nekelic zdědil tarakavu po nebožtíku Hančovi, nádenníku, jenž na onen nástroj „pískal“. Nynější majetník toho umění postrádá, a proto také tarakava byla pohozena, zanedbána, až se posléze polámala a některé části její ztratily.

Když jsem byl Nekelici přání svoje sdělil, rozeběhli se všichni po celém hospodářství a sháněli tarakavu, o níž pouze věděli, že někde jest, ale kde, bylo všem tajno. Posléze snášeli kousek po kousku, jež jsme ihned sesazovali; ale věc nejdůležitější, totiž onen přístroj, pomocí něhož se zvuk tvoří, scházela a hospodář prohlásil, že jí už déle postrádají. Bylo mi tedy spokojiti se pouhým zlomkem.

„Tarakawa“ anebo „stara serbska píšćel“ jest tvarem svým podobna klarinetu. Dlouhá jest 54 *cm* a poněkud tenčí zmíněného nástroje. Také tvar jest jednodušší; jestiť to roura prostě a hladce vysoustruhovaná. Že spodní konec jest trychtýřovitý, netřeba dokládati. Nátěr jest černý, jako by se napodobovalo ebenové dřevo. Na několika místech jest nástroj obepjat — snad více pro ozdobu než pro pevnosť — mosaznými žlutými proužky, z nichž poslední lemuje nálevkovitý konec tarakavy. Kdežto tvarem jest tarakava podobna klarinetu, připomíná přístrojem, v němž se zvuk tvoří, hoboe. Čásť tu nebylo mi lze seznati, pročež mi nezbývá než uvésti slova Smoleŕova, jímž vůbec popis nástroje toho doplňuji: „Nástroj opatřen jest 13 dirkami, pomocí jichž se tóny snižují nebo zvyšují; 9 seřaděno jest v jedné přímce, 4 pak jsou stranou. Dřevěná roura tarakavy složena jest ze tří části, z nichž prvá opatřena jest čtyřmi, střední šesti a poslední nálevkovitá čásť třemi dirkami. Zde se nachází ostatně na samém konci ještě jeden otvor, nikoliv ale za účelem akustickým: jím provlékne se stužka, aby bylo lze nástroj zavěsiti. Vlastní přístroj, v němž zvuk se tvoří, sestává z knoflíku, vyrobeného z tvrdého dříví. Opatřen jest čípkem, jenž do přední části roury zasazen jest. Knoflíkem a čípkem proniká úzký kulatý otvor, obložený uvnitř mosazným cylindrem. Cylindr tento vyniká poněkud ven a zde vkládá se do něho krátká, podobně jako u hoboe upravená rourka, jež působí pronikající a ječivý tón, jímž se onen nástroj vyznačuje.“ K tomu podotýkám, že tato posledně dotčená rourka hotovila se z rákosu a že k tomu bylo užíváno — jak mi v Kułowě sdělili — rákosu skoro výhradně z nedalekých močálův, poněvadž prý byl nejlepší, nejvhodnější.

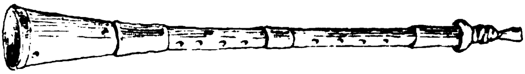

Tarakava.

Co se spůsobu a podstaty hry týče, jakož i hudebního uspořádání zvukového materialu, jímž tarakava disponovala, o tom se Smoleŕ nezmiňuje, já pak ničeho nezvěděl, poněvadž se mi nepodařilo nalézti člověka, jenž by na nástroj hrál. Konečně bylo by lze aspoň z částky poučiti se o tom z dobrého, spořádaného nástroje — ale ani ten nedopřála mi náhoda vypátrati.

Brzký zánik tarakavy zaviněn byl klarinetem, jenž počal záhy s prospěchem nástroji tomu konkurovati. Herci vyměnili tarakavu za klarinet, jenž však přestal býti od těch dob cizím instrumentem a konal takové služby hudbě domácí jako tarakava. Neboť herci se nezměnili; vystřídali pouze nástroje.

Proto také zmizel jen nástroj, nikoli ale hudebníci; ti zůstali, ale nelze je více nazývati tarakavisty, nýbrž klarinetisty. Leč oni náležejí k domácímu typu lužických národních hercův, neboť program jejich zůstal týž: národní písně, národní hudba. O tom svědčí jejich osud: i oni vymírají. Nynější, novější klarinetisté jsou osoby podstatně rozdílné, cizotou nasáklé a cizotu rozsévající a proto nemají se stanoviska ethnografického jiné zajímavosti, leč jako škůdcové a ničitelové umění domácího.

S hercem klarinetistou starého druhu jsem se seznámil v Kułowě. Byl to Petr Mróz, nádenník, stařec skoro sedmdesátiletý, s mlékem na hlavě; leč líce jeho zářily zdravou jasnou červení, oko honosilo se dosud mladickým leskem a paměť a svěží mysl podávala doklady své neporušenosti nepřetržitou hrou, recitováním tekstův a pěním písní, což svěží stařec bez nejmenší únavy konal od samého rána do noční tmy.

Zapisuje od něho melodie, postřehl jsem i u něho značné hudební nadání a kromě toho i vlastnosť všem hercům společnou a výše již vytknutou. Je to snaha po neustálém variování původního znění.

Připojuji zde příklad, aby bylo lze přirovnati nápěv zpívaný s nápěvem hraným.

„Serbská reja.“ (Z Ralbic.)

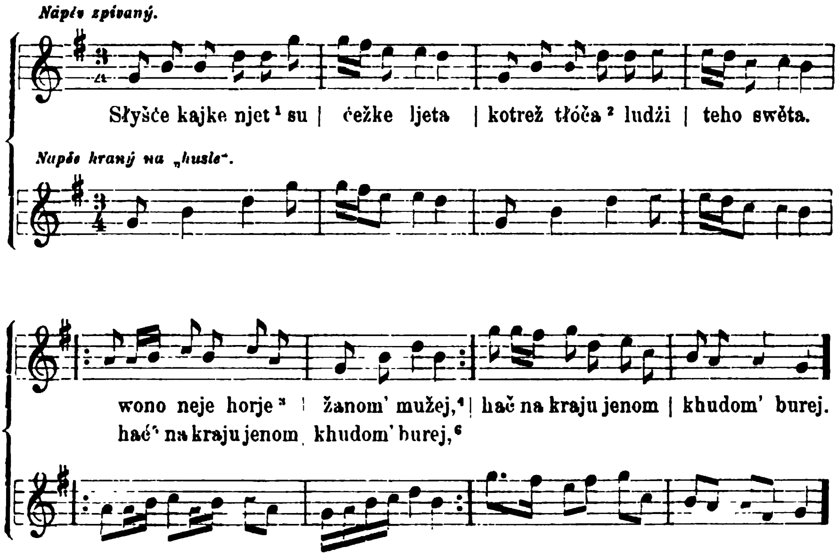
Nápěv zpívaný.
Słyšče kajke njet[1] su | čežke ljeta | kotrež tłóča[2] ludži | teho swěta.
Nápěv hraný na „husle“.
wono neje horje[3] | žanom' mužej,[4] | hač na kraju jenom | khudom' burej.
hač[5] na kraju jenom khudom' burej,[6]

Třeba podotknouti, že z jediného příkladu nelze seznati důkladně a zevrubně spůsob a povahu variování lužických herců. Studium takové bylo by široké a zajímavé, ale zde konati je bylo by nemístné. Jen tolik ještě dodám, že následkem zmíněné okolnosti vyskytují se u lužických národních písní dva nápěvy: jednoduchý zpívaný a složitější hraný. To má místo všady, u všech národův, kde bylo užíváno nástrojův při pěstování prostonárodní hudby.

Poněvadž pak tato variace jest pouze následek živé hudební obrazotvornosti hercovy, jeho tvořivosti a touhy po neustálých změnách, jest patrno, že ani ona není cosi nedotknutelného, naopak podléhá změnám, jako nápěv původní. Tatáž příčina, jež byla podnětem její vzniku, stane se její zhoubkyní, jíž padne za oběť. Na zříceninách pak buduje neunavná fantasie hercova tvary nové, z čehož plyne, že píseň a hudba národní není nic absolutního, pokud jest živým organismem. Nedotknutelným předmětem stává se tehdy, když ji etnograf konservuje tiskařskou černí, ve kteréžto podobě pak připomíná — pouhý mrtvý preparát. Ten se sice lehčeji a pohodlněji pozoruje než píseň živá, poletující hravě jako motýl s květu na květ a měnící podobně jako tento barvitosť svoji dle paprskův nálady duševní prostonárodního pěvce — avšak nenahradí nikdy skutečnosť. Také z toho patrno, že nám noty nikdy nejsou s to podati náležitý, důkladný a věrný obraz tohoto umění, poněvadž nelze každý druhotvar písně zachytiti. A kdyby se nám to podařilo, pak se ptejme, kolik jich předcházelo a v zapomenutí upadlo?

---

[1] nyní, [2] kteréž tlučou, [3] není hůře, [4] žádnému muži, [5] než, [6] chudému sedlákovi

Málem bych zabočil v kapitolu zvláštní, veleobsáhlou, týkající se charakteru národní písně a hudby vůbec. Já však chtěl podati z ní jen tolik, čeho žádá vlastní náš předmět: poukázati na povahu hry srbských starých národních klarinetistův, čímž chudou tuto kapitolu uzavírám.

III.

Dudy a „wjerowańske huslički“.

Cesta moje po Lužici blížila se ke konci, geografický plán a program byl cele vyčerpán až na jedinou stanici — a po dudákovi ani stopy! Již jsem se domníval, že všechno slídění moje v tom směru bude marno jako při tarakavě, naděje hasla jako plamének nad lampičkou, jíž se oleje nedostává, než přece neuhasla zcela. Zbývala mi jediná ovšem osada, ta však se nalézala v krajině v národopisném vzhledu v celé Lužici nejzachovalejší — a tato okolnost spůsobila, že jsem přese všechen dosavadní nezdar nepřestal doufati.

Byla to východní končina oné části Lužice, jež dělí Horní Lužici od Dolní a která proto také nazývá se pomjezny nebo namjezny kraj. Téhož názvu dostalo se i zdejšímu dialektu, jenž tvoří přechod mezi nářečím hornolužickým a dolnolužickým. Východní polovina tohoto kraje jest zarostlá neobyčejně rozsáhlými bory, což zajisté nejvíce působilo k tomu, že zdejší lid vůči ostatním Lužičanům poměrně nejlépe zachoval svoji individualitu, své zvláštnosti. Do zdejší krajiny a sice do vsi Slepa (nom. Slepo), jakožto nejlepšího její representanta, chystal jsem se odebrati.

Když mne v dolnolužické vesnici Košebuzi vedla cesta na nádraží, abych odtud jel do Slepa, byl jsem pouze jedinou věcí jist: jestli nenaleznu dudy v dotyčné vesnici nebo okolí (které se dle města Mužakova nazývá „Mužakovským“), pak najisto vymřel slavný rod dudákův lužických a kouzlaplné nástroje jejich stichly na věky. Touto myšlénkou a jejím rozborem jsem se zaměstnával cestou na stanici neustále, ona jitřila mysl moji, plnila mne nedočkavostí, lačněl jsem po jistotě a tak bezděčně přiostřil jsem kroky svoje a dříve dospěl skrovničkého nádraží tamního, než jak jsem očekával. A mimovolného chvatu toho jsem nelitoval.

Pokladník železniční, podávaje mi lístek, poznamenal s úsměvem: „Do Slepého? Toť moje rodiště!“

Netušil, jak mi poznámkou tou přišel vhod! Poněvadž jsem byl jediným pasažérem a času dosti vybývalo, utkali jsme se v rozhovor, jemuž jsem byl velice povděčen. Zvědělť jsem, že nejen ve Slepu, nýbrž i v okolí jest dosti dudákův, z nichž každý opatřen jest nejen „měchawou“, nýbrž i „kozłem“. Když jsem po chvíli odjížděl s kvapícím vlakem, patřil jsem se zálibou do svých zápisek, a pročítal s radostí řadu dudáckých adres, jichž se mi od laskavého pokladníka dostalo. Dvě adresy týkaly se přímo Slepa. Rozumí se, že tesknost moje, vzbuzovaná obavou, že ani na poslední své stanici s dudákem se nesetkám, byla ta tam a naopak radostně vzrušená mysl předhonila hbitý parostroj, snesla mne jako anděl Habakuka ve Slepu a doprovázela do chat slepjaňských dudákův, s nimiž jsem se v duchu bavil tak zaujatě, že mne kondukterovo zvolání „Schleifa“! (Slepo) jako zdánlivě brzké překvapilo.

Slepo jest osada plná zajímavosti a půvabův, jež by mne zajisté jako Tomana do sítí svých zavlekly a zřetel můj od vlastního cíle těchto řádkův odvrátily, kdyby právě hojnost jejich nebyla zavdala podnět ke stati zvláštní. („Ve Slepu. Národopisný obrázek. V Osvětě 1888.)

Ačkoliv jsem do zdejší osady přibyl již téměř za šera, tak že, nežli jsem našel hospodu a řádně povečeřel, nadešel skutečně večer a rozestřel onen známý a ve stylistice již příliš obnošený „temný plášť svůj“ po krajině, přece hodlal jsem ještě toho dne navštíviti některého z dudákův. Jednak mne k tomu pobádala nedočkavost, jednak i důvod rozumový. Snad nezapomněl čtenář na to, že jsem už výše sdělil, že totiž ve zdejší krajině jsou „gerci“ (zdejší dialekt nemá *h*, nýbrž *g*, proto: gerc) „burové“, totiž sedláci (z něm. Bauer). A poněvadž byla právě vesna, nejkrásnější májová pohoda, soudil jsem, že v této době jest dudákům hleděti si především hospodářství, jež vyžaduje v tomto období neustále jejich přítomnosti v poli a chvíle odpočinku jedině večer nastati může. Očekávati od srbského lidu, že k vůli cizinci zanedbá své hospodářské práce v nejkritičtější téměř chvíli jarní, bylo by při vší osvědčené jeho ochotě a službovolnosti přece jen přílišné. Proto z obavy, abych neztratil i příští den, odepřel jsem si kousek pohodlí, jež mne znaveného vábilo k časnému spánku a začal jsem se u hostinského doptávati na zdejší dudáky.

Za nedlouho kráčel jsem po boku kolébavého stařičkého krčmářova otce k Bolovi dudákovi, naslouchaje rozvláčnému vypravování, obvyklému u starých lidí. Vetchý děd sám se mi nabídnul, že mne k příteli svému dovede a poněvadž jsem mu ochotu jeho oplácel vděčným posluchačstvím, s jakým jsem sledoval vypravování starých jeho pamětí, chtěl toho dokonale využitkovati; proto nemile ho zajisté dojalo, když jsme po nedlouhé chvíli stanuli před šerým plotem, obepínajícím a ohražujícím vůči návsi Bolovo hospodářství.

Z vypravování starcova, jinak dosti zajímavého, sem patří jen menší část, totiž ona, která se následkem mnou kladených otázek dotýkala dudákův. Zdejší dudáci jsou dva: Bola a Domil. Tento jest mladší, asi čtyřicátník. Nežijí spolu jakožto konkurenti v poměrech nejdůvěrnějších, ač jsou příbuzni, ale také nedojde nikdy mezi nimi — díky staršímu umírněnému a jak jsem seznal, nad míru spořádanému a úcty hodnému Bolovi — k žádným zevním roztržkám a hádkám. Též jsem později seznal pravdivost starcových slov, jimiž stavěl Bolu nejen v mravním ale i v hudebním ohledu výše. Sympatie starcovy klonily se tedy k Bolovi a také mně, kterýž jsem měl příležitost s oběma osobně seznámiti se, dobrácký Bola již při prvém setkání daleko milejší byl vůči Domilovi, jehož chladný obličej zdál se místy i nedůvěru jeviti.

Všedše do dvora, postřehli jsme temnou postavu. Byl to sám Bola. Z dlouhého nástroje, jejž v ruce držel, seznali jsme, že upravuje jistou beztvárnou, nepříjemně páchnoucí látku. Poznav starého krčmáře, odhodil vidle, otřel opatrně ruku o kalhoty a přistoupil k nám se srdečným „witajće“, čemuž dodal důrazu upřímným stisknutím rukou.

Stařec jal se mu sdělovati vše, co o mé osobě i účelu cesty mé zvěděl do té doby, a poněvadž se to díti mělo na širokých poněkud základech, převzal jsem šetrně vřeteno jeho vypravování a stručně jsem je dokončil. Seznav Bola, že se věc nedá rychle vyříditi, pozval nás tedy vnitř do chaty, kde nás uvítala manželka jeho.

Při skrovném svitu kahánce, jehož paprsky byly lačně pohlcovány šerými trámci dřevěné světnice, seznal jsem prostý Bolův kroj. Plochá čepice, jiż pověsil při vstoupení svém Bola na stěnu, modrá krátká kazajka, režné spodky a trepky se dřevěnými podešvy bylo kromě ukryté košile vše, čím se odívala neveliká střídmá dudákova postava. To jest všední kroj vůbec všeho mužského pohlaví ve Slepu.

Pohladiv si temné dosud kadeře své, vyzval nás, bychom se usadili, načež s rozpačitým úsměvem počal mi klásti otázky, aby jasně pochopil účel návštěvy a přání mého, neboť příchod i žádost moje tak ho překvapily, že se nezdál slovům mým věřiti.

Mezi řečí se zalíbením hleděl jsem do přívětivé oholené tváře, jíž vlastního výrazu dodávaly černé oči, přátelsky a radostně na nás oba pohlížející. Obličej, ač byl spíše sporý než plný, jevil pěkný ovál, jakým se vykazují typy slovanských tváří.

Otázkami svými zjistil si tedy Bola, že chci poznati jeho nástroje, jeho spůsob hry a konečně jeho písně, které bych rád i zapsal. Že bude nejlépe, navštíví-li mne v pokojíku mém v hostinci, v tom shodovali jsme se oba. Nadešla otázka, kdy se má tak státi? Ponechal jsem volbu dudákovi, poukázav ho, že můj čas jest prázden zcela a určen jen zdejším dudákům.

Bola byl v rozpacích. Zahleděl se do země, načež podrbav se za ušima, mrzutě pravil, že zítřejšího dne jest mu stále jezditi až do tmy na pole s mrvou, a s patrnou obavou konečně dodal, že by ještě toho večera byl ochoten ke mně zajíti.

Větší radost mně dychtivému nemohl způsobiti, než posledním návrhem. Ustanovili jsme se tedy: dnes a zítra večer.

„A co mám s sebou vzíti?“ pokračoval dále ve svých otázkách.

„Máte kozła a měchavu?“

„Mám obojí a kromě toho klarinet a malé fidle.“

„Jaký to nástroj — malé fidle?“ tážu se udiveně, poněvadž mi název ten byl zcela novým, o kterém jsem se ani ve spise Smolefově nedočetl.

„Také se tomu říká,“ vykládal gerc rozpačitě a opět s malým zdarem, „malé huslički“.

Opět jsem ničeho nezvěděl. Dudák to zpozoroval a proto rychle dodal: „Nejčastěji se u nás říká: wjerowanské huslički. Neznáte-li je, lehká pomoc.“

Pak rychle odkvapil do síně a ze síně do komory, odkudž přinesl jmenovaný nástroj, který vzbudil nad míru moji zvědavost.

Nejpodivnějším mi bylo, že jsem se o něm ničeho nedověděl ze statí Smolefových, jenž důkladně otčinu svoji znal. Poněvadž se zde patrně o nějaký zvláštní nástroj jednalo, byly dvě možnosti. Buď je to nástroj domácí, národní, tudíž dávno již užívaný a Smolefovi neznámý. Anebo je to cizí naplavený nános z doby poslední, nejnovější. Tomuto druhému případu odporovala však okolnost následující. Zdejší krajina „Mužakovské okolí“ vyznačuje se právě tou ctností, že cizím větrům, přinášejícím símě novot a ničícím vše, co na domácí půdě vypučelo, dosud nejstatečněji odporovalo, k čemuž ovšem posloužily velmi dobře zdejší lesy. Proto také každá novota až v poslední řadě zabloudí do zdejších borův a i tuto nedobytnou půdu opanuje. Následkem toho byly by se mi „huslički“ naskytly již v jiných končinách a nikoliv až ve Slepu. Lze tedy pokládati huslički za nástroj domácí a starý, jenž náhodou žádného povšimnutí dosavadních etnografův lužických nedošel.

A doměnce té chvátá dodati pravdivosti ještě jiná závažná okolnost. Byl jsem zvědav, co značí adjektivum „wjerowańské“, ačkoliv mi význam slova „wjerowanje“ (t. j. sňatek) znám byl. Uvítal jsem tedy dudáka, jakmile, vraceje se, ve dveřích se zjevil, otázkou, proč nazývají se „wjerowańské“?

„Poněvadž se na ně hraje toliko při „wjerowanju.“

Zvěděl jsem dále, že užívání jejich jest ještě více omezeno. Lze na ně hráti sice toliko při svatbách, ale i to jen tenkrát, jsou-li doprovázeny dudami. Vyskytnou-li se tedy kdesi u veřejnosti malé husličky, pak stojí vedle nich nezbytně dudák a jásavý shluk rozjařených svatebníkův. Mají tedy husličky své zvláštní, velice význačné a významné postavení, odnáší se k nim tradice mocných, pevných a hlubokých kořenův, které se neutvoří přes noc, nýbrž které musí mohutněti po dlouhá léta.

Tomu dále nasvědčovala i odpověď Bolova na otázku: jak dávno se již tohoto nástroje užívá? Dudák odvětil: „Nevím, nepamatuji!“ A proto vyslovená domněnka nabývá váhy a značné pravděpodobnosti, ba téměř jistoty.

Když mi dudák konečně podal nástroj do ruky, i tu ještě nový doklad vyskytnul se pro vyslovenou hypothesu. Husličky jsou totiž trojstrunné jako „husle srbské“.

Na základě této úvahy dovolil jsem si hned s počátku uvésti nástroj tento v řadě lužických národních nástrojů, jež se tímto o jeden rozmnožily.

Popis tohoto nástroje nevyžaduje mnoho místa. Jsou bez mála poloviční velikosti houslí obyčejných; jako housle dětské. Tvar jest týž jako u houslí „německých“ a jedinou výjimku tvoří ploché prkénko k zasazení kolíčkův, zastupující podobně jako u „serbských huslí“ závitek, zdobící housle obyčejné. Nejpodstatnější vlastnost jest trojstrunnost. Strun užívá se obyčejně kovových. Dřeva ponejvíce javorového, někdy však i ořechového nebo bezového. Poněvadž jest resonanční tělíčko rozměrův praskrovných, jest zvuk husliček velmi ostrý, pronikavý. To však jim není na ujmu. Zulámeť a zmírní ostré hrany jejich zvuku houpavá klidná hudba dud. Ba lze říci, že vlastnosť ta jest na místě, poněvadž se spojují dva nástroje v tom ohledu opáčné; výsledek takové kombinace musí tudíž býti soulad, zaokrouhlenost, harmonie. A také mi bylo se o tom později přesvědčiti.

Prohlédnuv si tedy husličky, odevzdal jsem je zpět dudákovi, žádaje, aby je určitě vzal s sebou.

Potom se Bola omluvil, že mu následkem některých nevyhnutelných prací nelze ihned jíti, že však o půl desáté dostaví se se svými nástroji, načež u mne setrvá, jak dlouho budu si přáti.

Pln radosti vracel jsem se zpět. „Objevem“ svým byl jsem cele zaujat, tak že ubohý můj průvodčí marně se namáhal upoutati mne jako dříve svými nepsanými anály. Viny na mne nebylo, trestuhoden byl jedině dudák a jeho instrumenty.

Doma uchystal jsem si papír, péro a inkoust a vůbec všemožné pohodlí, jaké při podobných exkursích bývá tím řidčí, čím více jest žádoucí a vítanější. Potom jsem trpělivě čekal dudáka.

Nedlouho po udané hodině ozval se na chodbě klapot dřevěných „podešvů“, do něhož se mísil zvuk obyčejné obuvi jakési druhé osoby. Zaťukáno — dvéře se rozevřely — a do pokoje vstoupil Bola s velikým nevyholeným telecím vakem. Ranec postavil do kouta a současně obratným mrštěním nohou zbavil se klapavé své obuvi. Za Bolou pak vkročil do jizby mladý hezký junák, červenolící, modrooký.

Po pozdravu „dobry wjacor“ představil mi ho Bola jako svého synka, hrajícího na malé husličky, načež rozvázal ústí koženého rance, v jehož nitru uloženy byly všechny mnou žádané nástroje, měchawa, kozoł i husličky wjerowaňské. Vyňav tyto, jal se dudák opatrně vybírati jednotlivé části dud a klásti je vedle sebe na podlahu.

Bola, statný, čilý padesátník, počal mi vše ochotně, zřetelně a jasně vysvětlovati. Bystrost a vtipnost jeho velice k tomu přispívala, že mi vše snadně srozumitelným učinil, a rychle vyložil. Věděl, nač hlavně klásti váhu a co jest věcí vedlejší, znal věci podstatu a rozuměl nástroji, ba naučil se dokonce jako mladík od jistého ředitele kůru notovým značkám, následkem čehož, když mi později diktoval písně, ať nápěvy anebo teksty, ustavičně sledoval stopu péra mého na papíře a nejednou mne poukázal na omyl. Chyba taková byla by se objevila při zkoušce po napsání nápěvu, jak jsem to v jiných případech vždy praktikoval; tímto způsobem se však uspořilo na čase a každá podobná záležitost byla rychleji vyřízena. Přes to však nelze si činiti o Bolovi představu jako o jakési moderně civilisované bytosti; naopak — on jest poctivý starověrec, zarytý konservativec, vůbec osoba jak se u nás říká „ze starého vydání“, pokud se týče národní hudby. Vše, co by se zdálo svědčiti o opaku, bylo toliko následkem jeho přirozeného nadání, pudu po vzdělání, což nijak neumenšilo hlubokou lásku k tomu, co zdědil od svých dudáckých učitelův. O nadání jeho svědčilo též správné ladění jeho nástroje, jež jevilo přesnosť jak ve výšce relativní, tak i v naprosté.

Poučení o dudách dostalo se mi tedy od Boly velmi pěkného a doufám, že se nejednomu čtenáři zavděčím, jestli se dotknu hlavních aspoň rysův a poukážu-li aspoň zběžně na podstatu hry dudácké. Jeť jméno nástroje toho právě tak široce známo, jako jsou vědomosti o něm skrovny. Prvější jest spravedlivo, nikoliv však druhé. Jsouť dudy přes to vše, že nemohou vyhovovati „přísnějším a vyšším“ požadavkům uměleckým, nástrojem genialním, dílem mistrovským a kdo pronikl jeho tajemství, ten nediví se jeho populární slávě a věhlasu, tomu jsou patrny, jasny a pochopitelny jeho úspěchy, za to však lituje, že myšlenka tak znamenitá, na jaké se zakládá jednak nástroj, jednak i hudba jeho, nemají při nynějším směru hudby žádné budoucnosti, a jakmile zanikne užívání dud v lidu, budou jen předmětem poetické vzpomínky a hudebně akustických pozorování. Bude také tuším na místě, poukážu-li, že dudy samy ještě nejsou s to podati skutečnou „dudáckou muziku“, že tato má opět příčiny své zcela jinde: ve vtipném nápadu, genialní myšlénce, bez níž by byla hudba dudácká na nejvýš nepříjemným, ostře disonančním bzučením a jekotem zároveň.

Povšimneme si v prvé řadě jednodušší měchavy.

Je to vak ze stažené holé telecí kůže, tmavě napuštěný a pečlivě neprodyšně zašitý. Vzduch může vnikati neb unikati jen třemi otvory, které jsou ponechány v oněch místech, kde kdysi krk a přední dvě nohy byly. Do krčního otvoru zasazena jest kratší dudákova píšťala, na níž se hraje melodie a která jest obrácena dopředu, jsouc rukama dudákovýma držena. Zbývajících dvou nožních otvorův užito jest takto: Do levého zasadí se v pravém úhlu lomená veliká píšťala, kterou dudák přehodí přes levé rameno do zadu. Do pravého otvoru pak zasadí se ústí míšku, jenž jest pod pravou paží zavěšen na řemenu a z něhož se pohybováním pravého lokte žene vzduch do vaku, objatého oběma dudákovýma pažema. Jest nám tedy rozeznávati čtyři hlavní součástky dud: vak, měch (totiž jen míšek) a dvě píšťaly.

Píšťala kratší, čelící do předu, opatřena jest osmi dirkami tonovými, pomocí nichž vyluzuje dudák nápěv. Poněvadž při tom pobíhají prsty s otvoru na otvor jakoby něco přebíraly, nazývá se píšťala tato „přeberawa“ (čeští dudáci říkají „přednice“). „Přeberawa“ jest asi půldruhé stopy dlouhá, silná jako flétna a téměř celá ze dřeva. Pouze spodní konec její, zahnutý a jako nálevka vzhůru široce se rozevírající jest vyhotoven v užší své části z rohu, na konci pak z mosazného plechu. Levá ruka drží „přeberawu“ výše, pravá níže.

Zvuk v „přeberavě“ tvoří se zvláštním přístrojem, jemuž čeští dudáci říkají strojka. Uvnitř jest mosazný sloupek podélně zasazený, k němuž těsně přiléhá jemný rákosový jazýček. Na spodním konci jsou oba pevně spojeny. Ženoucí se vzduch chvěje jazýčkem, a poněvadž tím vzniká zvuk třeštivý, nazývají srbští dudáci jazýček ten „tresć“. Slovo toto případně charakterisuje ostrou hudbu, jakou „přeberawa“ podává; jest však zvláštním spůsobem hry a spolu zadní větší píšťalkou značně mírněna.

Zadní píšťala visí po zádech dolů a souvisí s vakem tenkým vodorovným ramenem, které na svrchním konci této píšťaly kolem připevněno jest. Píšťala tato vydává jediný stále znějící hluboký tón a dostalo se jí proto charakteristického názvu jak u nás, tak i u Srbův; tito jí říkají „bruma“ a naši dudáci „huk“. Aby mohla hluboký tón vydávati, třeba notné délky, tak že by se měla bruma vlastně ploužiti po zemi. To by však nebylo ani pohodlné ani estetické. Proto jest asi v polovici utvořen dvojitý ohyb pomocí dvou mosazných dutých kolének. Tím spůsobem dosahuje se potřebné délky a píšťala sahá jen něco doleji pod pás. „Bruma“ jako „přeberawa“ jest ze dřeva a jen zahnutý rozevřený konec její utvořen z části z rohu a z mosazného plechu. Kromě toho jest na některých místech žlutými plechovými pásy jednak opevněna jednak ozdobena. K poslednímu účelu učiněno soustruhem rozmanitých věncových rýh. Zvuk „brumy“ tvoří se takovýmtéž přístrojem jako v „přeberawě“; zásada jest tatáž; pouze material a velikost onoho přístroje jiná. Jest zde sloupek s plátkem, ale oboje zhotoveno jest z jednoho kusu bezového dřeva. Na konci plátku jest nalepena malá smolná hrudka, aby se chvění volněji dělo. Plátku tomu se dostalo opět velmi případného slova „brcawa“. Čeští dudáci mají jméno toliko pro celý přístroj a sice

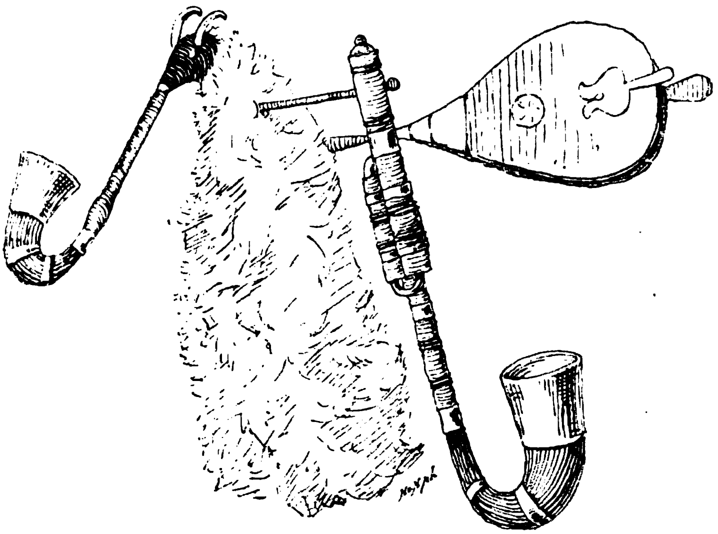

Srbské dudy. (Bolův „kozoł.“)

totéž jako při přednici „strojka“. „Bruma“ dodává z větší části hudbě dudácké neustálým vydáváním jediného tonu onoho příjemně monotonního rázu, jenž se v „učené“ terminologii hudební nazývá pastoralní. Který činitel dělí se o druhou polovici té zásluhy, bude pověděno doleji.

Zbývá ještě dotknouti se měchu, jenž jest málo větší oněch míšků, jichž ladiči pian užívají k vyfukování klavírův.

Aby ho bylo lze lehko užívati, má dudák kolem těla kožený pás a na něm na pravé straně háček, na nějž se míšek vodorovně zavěsí. Kromě toho má i pravá paže na předloktí pás s podobným háčkem; míšek pak jest tak upraven, aby se mohl oním háčkem zaklesnouti a potom pravou paží pohodlně douti.

Tímto měchem navěje se vzduch do vaku, ze kterého se tisknutím levé paže (pod niž k tomu účelu se musí vak poněkud posunouti) vyhání do „přeberawy“ a do „brumy“. Aby nemohl zpátky do měchu, tomu překáží vnitřní záklopka.

Staré české dudy, s jakými dnes snad nelze se již setkati, měly veliké rozdíly. Obě píšťaly byly obráceny do předu; „huk“ neměl kolen a proto sáhal skoro k zemi, zvláště seděl-li dudák; místo měchu měl český dudák — vlastní plíce, což ovšem dralo zdraví jeho. Tento způsob dud jsem v Lužici nikde neviděl a vyptáváním bylo mi seznati, že nynější dudáci srbští vůbec ho neznají.

Ten jest stručný nárys měchavy. „Kozoł“ se liší pouze ve věcech nepodstatných: vakem. Vak jest totiž neoholený a srst ponechána; nahoře pak při otvoru krčním (kde jest „přeberawa“ zasazena), jest primitivní napodobenina kozlí hlavy, černě natřená. Místo očí vězí v temném čele dva mosazné hřebíčky a nad nimi klenou se dva obloukovité bílé kančí zuby — místo rohů. Jiného rozdílu není. Proto také dudáci mají pouze dva vaky — jeden pro „měchawu“ a druhý pro „kozła“ — kdežto píšťaly jsou společny.

Na Bolovi bylo zříti, že svého „kozła“ něžně miluje a že mu je vroucně oddán. Již opatrnost, s jakou kladl kus po kuse na podlahu, byla jeho lásky výmluvným znakem, jejž čistota a pořádek, v jakém nástroj byl chován, toliko dotvrzovala a sesilovala. Vše se lesklo, vše třpytilo a pokud moc dudákova stačila, vše odstraněno bylo, co by mohlo sloužiti jako dokument pokročilejšího kozlova stáří.

Proto lze si představiti, jak se dobrý dudák ulekl, když se miláčkovi jeho pojednou jeden zub — chci říci: jeden roh z čela vydrobil a na zem spadl. Bola se při tom začervenal, jakoby se za to hanbil, že kozel falešnost svých rohův prozradil.

Nasadiv Bola opatrně ozdobu, kterou si „kozoł“ na útraty kteréhosi štětináče skráně svoje krášlil, počal sesazovati píšťaly, jež se každá z části nejedné skládá; při tom je povytažením nebo naopak stažením zároveň ladil.* Když s tím byl hotov, připjal si kol těla pás a menší opasek na pravé předloktí, což obojí se stalo jen k vůli míšku. Potom zasadil přeberavu kozlovi v to místo, kde by ve skutečnosti měl míti hubu, čehož následkem naivní divák padá bezděčně v illusi, jakoby primitivně spodobený rohatec sám foukal v píšťalu. Když pak spojil ústí „brumy“ a měchu se zbývajícími dvěma otvory, přehodil velikou píšťalu přes levé rámě, při čemž levá ruka přidržovala „přeberawu“, co zatím pravice zavěšovala měch k pásu, aby se mohla sama opaskem svým k témuž zaklesnouti a měchem dýmati, čemuž čeští dudáci říkají „bráti ducha“.

---

* Čeští dudáci, kteří nyní užívají dud takových jako Srbové, upotřebují k ladění zcela jiného prostředku, jehož popis by však rozvleklostí svojí nudil.

Hned potom počal Bola pravou paží dýmati, měch funěl jako uřícená klisna, „kozoł“ se nadýmal stále pyšněji a hrději — a za několik vteřin spustil dudák skočnou „reji“. k níž se již při druhém třetím tónu připojil řinčivý, jásavý, kovovými strunami takto přibarvený hlas malých švitorných „wjerowaňských husliček“, po jichž ocelovém potahu svižně a bystře smýkal se nahoru a dolů lilitupánský smyčec, vedený hbitou rukou jarého Bolova synka.

Jizba moje rozezvučila se skotačivou, nevázaně veselou hudbou, k jejímž půvabům pojila se i radosť, že jsem šťastně nalezl srbského dudáka a jeho dudy. Přání moje splněno, ba více nežli splněno: našelť jsem i „wjerowaňské husličky“, které nyní přede mnou tváří v tvář společně s dudami rozvíjely umění své, plníce mne rozkoší, jaké jsou nepřístupny leda ony vysoce a hluboce vzdělané duše, které cestou dřevěného školáckého tak zvaného tříbení a zjemňování citu vlastně jen otupěly a necitelnými, hluchými se staly vůči onomu druhu přirozených a jednoduchých krás, jakými jsem byl v onu chvíli hostěn.

Snad horování moje vzbudí u leckohos útrpný úsměv. Ten mne však nepohorší, neboť bude jen smutným svědectvím pro dotyčnou osobu, která tím dá na jevo, že její esthetický žaludek jest do té míry přesycen a stálým podrážďováním tak schvácen a otupen, že jí třeba nejsilnějšího kaviaru s nejprudšími víny, má-li čeho okusiti.

Osoba taková budí sama útrpnost, jako vyžilý člověk, jenž nedovede pocítiti rozkoš, s jakou nahýbá se žízní prahnoucí poutník ku chladivému toku cvrčícího skalného pramene, jako přesycený labužník, jenž závistivě pohlíží na zdravé dítě žebrácké, hltavě suchou skývu požívající.

Napadá mi zde případný citát z německé knihy, vyšedší r. 1825., o níž ruský skladatel Sěrov podotýká, že došla odporu a potupy u školáckých professorův a patentovaných skladatelův, jichž jména zanikla — kniha však dožila se několika vydání.* Tam čteme:

„Vzdělaný člověk ve velmi mnohém musí ustoupiti — dítku. Evangelium praví: jejich jest království nebeské. Výše stojí vždy pravdivost a upřímnosť. Avšak životní poměry a civilisace vlastnosti tyto obyčejně zatemňují a činí člověka pokrytcem, licoměrníkem, lhářem, nedůvěřivcem. Dítě stojí však před námi takovým, jakým od přírody jest, s vlastnostmi dobrými i špatnými. Proto, kdo zná duši dětskou, zná i lidskou vůbec. Ve zdravě organisovaném děcku bytuje instinktivní moudrosť, které dosahuje myslící člověk jen dlouhou zkušeností.“

„Tyto všeobecné pravdy platí i o hudbě. Zde platí za nejvyšší: napsati pravidelně hudební skladbu, vyhovující stanoveným požadavkům uměleckým. Avšak jak často se naše umění vzdaluje od pravdy! Jak často — procesem umění — naskytují se produkty, kde skutečné nadšení, t. j. příroda, duše lidská, nadobro schází, produkty, jež ve případech nejpříznivějších jsou schopny vzbuditi obdiv, úctu, avšak sympatii nevzbuzují nikdy v nikom.“

---

* Fr. J. Thibaut: Ueber Reinheit der Tonkunst III. Ueber Volksgesänge.

„Bez přehánění lze říci, že polovice vší hudby — na dobro není hudbou. Je to druh jakési matematiky bez vnitřního životního počátku, je to pouhý prostředek pro nejprázdnější virtuosování prsty i hrdlem. Od tohoto pro hudbu škodlivého směru jsou daleky, jsou čisty, neporušeny a prosty jako duše mládencova všechny písně, vyšedší z ňader národu.“

„Takové písně zavírají v sobě zdravý, silný, přirozený cit, nezkažený ještě kulturou, a poněvadž se zrodily v epoše svěžesti, jarosti národa, poněvadž jsou sloučeny neodlučně s velikými národními udalostmi, mají moc vzbuditi i v lidech dalekých prvobytné prostoty sladké, blahé pocity, jako dovedou působiti na duši naši neodolatelně vzpomínky na dobu dětství.“

Tak děl Thibaut. Avšak třeba ještě jiné kouzlo, jímž mne hudba Bolova očarovala, vytknouti. Je to národopisný kolorit čili slovanský ráz, jaký na sobě reprodukované písně a tance nesly. Tato stránka nabývá zvláště váhy v době naší, jež v mohutné své pravici drží štětec v matné bezvýrazné barvě kosmopolitismu omočený, kterým chystá se všechny národy natříti a z individualit nadělati tuctových figurek. — Proto jsem nekladl nijakého odporu ohnivým jiskrným zvukům, jež ve mně rozžaly plamen radostného vzrušení stále stoupajícího. Duch můj jásal, zraky planuly, nohy sebou poškubávaly, až posléze — proč bych se styděl to vyznati — jal jsem se zkoušeti, nezapomněly-li neobratné mé údy vše, čemu jsem se ze „srbské reje“ namáhavě a kuse naučil. Kromě mne a „gerců“ nebylo v jizbě nikoho; nebylo mi tedy třeba ostýchati se a veselí svému meze klásti.

Avšak dříve, než nám právě bylo milo, stichlo vše při náhlém cvaknutí kliky. Dvéře se rozlétly a v nich mihnul se lesk blýštící se — piklhaubny. Na prahu totiž stál „ve vší slávě své a velebnosti“ pruský žandarm, na něhož jsme se všichni tři udiveně zahleděli za všeobecného ticha, které konečně přerušil braniborský ochrance bezpečnosti pozdravem, zvědavými otázkami o účelu mého cestování a posléze žádostí o průvodní list . . . Přítomnosť jeho byla však zcela neškodná. Nenaleznuv ničeho, co by nedůvěru jeho podporovalo, odešel za nedlouho.

Dudáci jali se pokračovati ve hře. Třeba říci, že návštěva žandarma měla na mne účinek blahodárný. Oddalť jsem se nyní pozorování a zapisování Bolových písní a způsobu hry, jež mne zvláštním charakterem svým cele zaujala.

Zapisování dudáckých písní jest obtížné. Jestli u huslaře i klarinetisty třeba rozeznávati melodii původní, zpívanou od hercovy variace, tím nalehavější je toho potřeba u dudáka. Ten podává variaci daleko složitější, bohatší, prohloubenější. Každý srbský hudebník rád variuje, zdobí, pestří a krášlí původní jednoduchý nápěv, avšak dudák jest nejradikálnější.

Možná, že huslař nebo klarinetista „zapíská“ občas původní znění a přemůže touhu svoji, která ho nutká nápěv měniti a přetvořovati, dudák však nikdy. Toho lze porovnati k mlynáři nebo kominíkovi, o něž nelze se otříti, aby si aspoň loket neodnesl velmi zřetelné svědectví svého „osobního styku“ s některou z dotyčných osob. A právě tak nelze žádné melodii projíti „přeberawou“, aby si neodnesla známky manýry dudácké a spůsobu jeho hudby, každá podrobiti se musí tradicím dudáckým; zůstane sice svoje, ale obléci se musí v kostým, jakého tradice ony vyžadují.

Na příkladě vedle připojeném lze srovnávati nápěv původní s dudáckou variací. Tato vykazuje množství tónův — řekněm: vedlejších — jimiž se nápěv komplikuje a z těchto zajisté dojde povšimnutí nejčastěji se vyskytující *c* 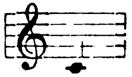

Kdežto všechny ostatní tóny vedlejší mají úkol nápěv variovati, zdobiti, vyvoláno jest toto *c* k životu zcela jinými příčinami. Jest tedy třeba z vedlejších tónů vyloučiti všechna ta neustále opakující se *c* a povšimnouti si, k jakému účelu slouží častá přítomnost tohoto tónu.* Odpověď na otázku tuto řeší celé tajemství dudácké hudby a nelze ji proto z příma vysloviti, aniž by se několik řádků nepředeslalo, jež umožní i hudebním laikům porozuměti této věci, nad míru zajímavé a pozoruhodné.

Poněvadž mají dudy jen dvě píšťaly, mohou vydávati toliko dva tóny současně, čili lze na ně toliko dvouhlasou hudbu provozovati. Avšak ustrojení píšťal těch není právě nejpříznivější lahodnému dvojznění: „bruma“ vydává neustále jediný hluboký tón (velké *F*), kdežto „přeberawa“ upadá v krajnost druhou a hraje melodii vysoko (ve vzdálené oktávě jednočárkované).

Následky toho jsou dva a oba nepříjemné: předně ohyzdná prázdnota uprostřed tak vzdálených dvou hlasův a podruhé ostrost disonancí, ve které vcházejí melodie původní, jako had se vinoucí, s přímkou, kterou by bylo lze graficky znázorniti neustále znějící jediný tón z „brumy“ vycházející.

Tyto dvě nectnosti by měla hra každého, kdo by hrál na dudy pouhý původní nápěv, čili kdo by neznal spůsob, jakým se na dudy musí hráti, aby se zmíněné chyby odstranily.

A jakým způsobem je lze odstraniti? — Nejlépe by posloužil třetí střední hlas, jenž by dotčenou zející prázdnotu vyplnil a dojem hry zaokrouhlil, poněvadž by se tím disonance zmírnily, otupily. Avšak jak nabyti třetího hlasu? Kde ho vzíti, když jsou jenom dvě píšťaly? V tomto bodě jest vrchol vší té nesnáze na pohled nepřekonatelné. Dle mého náhledu jest to zajímavá hudební akustická úloha, na jejíž tvrdé neproniknutelné skořepině by si mnohý hloubavý rozum zub nejeden vylomil a snad konečně — marně . . . Avšak takové námahy není více třeba,

---

* Poznámka pro hudebníky: toto *c* za každým téměř tónem se naskytující jest dominantou v tonině *f-dur*, v níž se všechny melodie pohybují. Okolnost tato jest závažnou.

Dudácká hudba srbská. (Ze Slepa.)

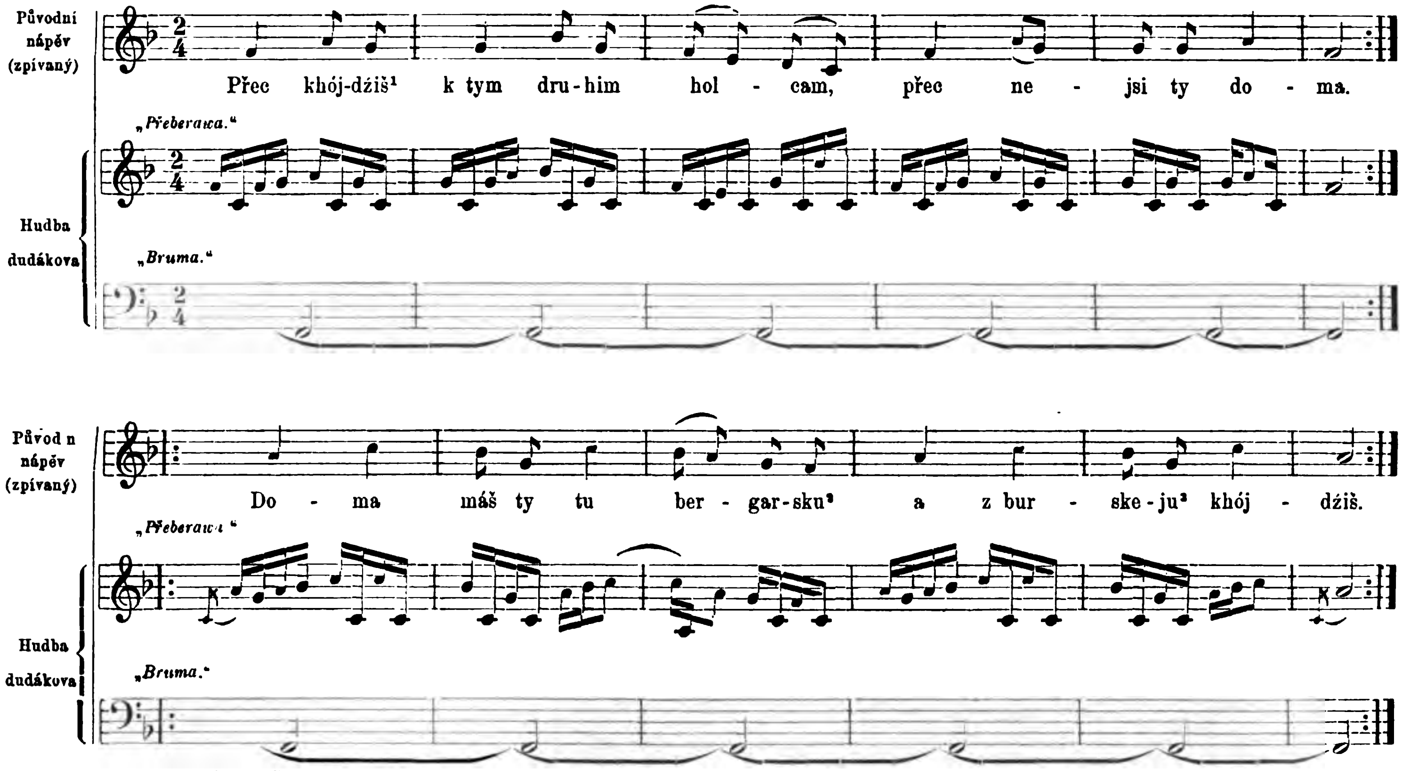
Původní nápěv (zpívaný)
Přec khój-dźiš[1] k tym dru-him hol - cam, přec ne - jsi ty do - ma.
„Přeberawa."
Hudba dudákova
„Bruma."
Původ n nápěv (zpívaný)
Do - ma máš ty tu ber - gar-sku[2] a z bur - ske-ju[3] khój - dźiš.
„Přeberawa"
Hudba dudákova
„Bruma."

---

[1] chodíš, [2] měšťanskou, [3] selskou.

neboť záhadu tuto již dávno rozřešila — dudácká genialnost sama . . . Pravím genialnost a to po dobrém rozmyslu. Či jak to lze jinak nazvati, když dudáci dvojici svých píšťal nerozmnožili a přece dosáhli čeho chtěli, totiž třetího hlasu, tak že podávají hudbu trojhlasou? — Danými podmínkami nehnuli, ale přemýšleli, uvažovali, až jim kmitnul posléze mozkem nápad — a účelu svého dosáhli zcela jednoduše tímto prostředkem:

Oni totiž za každým skoro tonem opakují ono *c* (dominantu) a poněvadž se to děje rychle, splývají tato *c* v jediný ton, jenž zdá se, jako by neustále zněl. Dominanta *c* tvoří se spodním *f* lahodnou quintu,* v jejíž zaokrouhleném tvaru zuráží se disonanční ostří a spolu se vyplní nepříjemně pociťovaná prázdnota.

Jest tedy dudácká hudba výtečný akustický klam hudby trojzvuké. Ti, kdož jsou majetníky harmonia, mohou se o uvedených zde slovech přesvědčiti, zahrají-li si připojený příklad. Klam při dudách jest tak výtečný, že ten, kdo jest neobeznalý, nikdy nepostihne, že toliko dva hlasy znějí a odbornému hudebníku bystrým sluchem lze toho dosíci jenom s namáháním.

Dokladem těchto slov ostatně jest spůsob, jakým skladatelé napodobují ve svých komposicích dudáckou hudbu: u nich jest vždy trojzvuká, kdežto vlastní hudba dudácká trojzvukou býti se toliko zdá. (Nechají totiž klidně zníti dva spodní tony, tvořící quintu a svrchní hlas hraje svobodně melodii.)

Komu však na tom záleží, že jest při hře dudácké dojem jiný nežli skutečnost? Zámek, jímž jsou city duše naší uzavřeny, dá se otevřít jen jediným klíčem, jenž sluje dojem; jedině o ten jedná se při všem umění.

Či hledí kdo na to, je-li rekyně dramatu i ve skutečnosti představitelkou ctnosti, jakou jeviti se káže jí úloha? Nám jde jen o illusi — a ta při hře dudácké jest dokonalou.

Ostatně dudáci užívají různých prostředkův a prostředečkův, aby úspěch jejich v tomto směru byl úplný, leč ty rozebírati mi zde není možno z obavy, abych nebyl zbaven čtenářstva. Nejsemť v orgánu hudebním, jakého, přísně vzato, u nás, bohužel, ani není, takového totiž, jakého si nynější rozvoj české hudby, všeobecná potřeba a konečně i důstojnost českého národa žádá. Příčiny žalostného toho zjevu jsou veřejným tajemstvím . . .

Nyní jest tedy tuším jasno, proč se ono *c* neustále jako neodbytný přítel naskytuje. Jeho účel je zcela jiný, než pro jaký užito ostatních vedlejších tonů. Tyto melodii zdobí, variují, kdežto stále opakované *c* působí akustický klam hudby trojhlasé.

Z toho a z uvedeného příkladu vysvítá, že jsou dudácké nápěvy nad míru zajímavy a také důležity, pročež by jich nikdy nemělo býti opominuto při zapisování prostonárodní hudby. Avšak právě naopak — nikdy se tak neděje, snad proto, že je to dosti nepohodlné.

---

* To jest vlastně quintu o oktavu vzdálenější čili duodecimu. Zde však padá na váhu charakter intervalu a ten jest quintový.

Pokud se týče vlastních přízdob, komplikujících nápěv, jsou rozmanity a pozoruhodny, ale o těch nedopouští mi neodbornost časopisu tohoto hovořiti. Jen tolik ještě dodám, že toho všeho, co zde o hře hudácké pověděno bylo, dudák sobě povědom není.

On vše přijal od svých učitelův tak, jak se tradice v lidu vůbec přenášejí, pomalu, nevěda, že si něčemu navyká, až posléze jest tím tak proniknuť a prosáknut, že vlastní úvaha o tom jest psychologicky téměř nemožna.

Tak se to má i se způsobem hudby dudácké, jenž následkem toho stává se pouhou manýrou. Ta pak, jak bylo řečeno, jest neomezenou vládkyní, podmaňující vše, co dudami má se dostati k sluchu posluchačstva. Následek toho jest zajímavý.

Poručíte si, aby vám dudák určitou píseň vám známou zapěl. Učiní tak a nápěv zní nezměněn. Potom požádáte, aby ji zahrál na dudy — a ejhle! tony se kmitají jako hejno hemžících se komárův, že sotva v tomto shluku rychlých šestnáctek stačíte poznati vlastní melodii, jež variaci této byla základem! Chtějte, proste, plaťte, aby vám ji zahrál jednoduše a prostě, tak jak ji pěl — vše marno.

Dudy mají své „posvátné“ tradice, a dudák jest proto dudákem, aby jich šetřil, aby byl jich pěstitelem a ochrancem a proto se proněvěry tohoto způsobu nedopustí nikdy. Prsty jeho navykly stále chvíti se, nadskakovati, čili jak výtečně to tlumočí název „přeberawy“ — přebírati ton po toně; tomu se neodnaučí nikdy, leda až při posledním vzdechu dudákově — pak stuhnou, aby nastoupily zasloužený odpočinek.

Hudba dudácká a nástroj sám mají svůj zvláštní význam, který je staví před jiné nástroje a jejich hudbu. Dudy znamenají pokus o utvoření nástroje, jenž by podával hudbu vícehlasou. Ovšem jest základní myšlénka v tom smyslu nešťastnou, že nedopouští dokonalejšího rozvití této hudby, čehož následkem, jak výše podotknuto, postrádá na dobro budoucnosti.

Nicméně vyznati se musí, že činí dojem celistvý, zaokrouhlený, lahodný, ač v ledačem nedokonalý.* Jednoduché hudební prostředky, jakými dudák vládne, nelze téměř srovnati s plnozvučností čarovné hudby dudácké, jejíž kouzlo zavdalo podnět k pověsti o českém Švandovi, aby ve slávě zázračných jeho dud došlo zasloužené oslavy a skutečně nehynoucího pomníku!

S Bolou a jeho synkem bavil jsem se dlouho do noci a druhého dne opětně; tu byly otázky mé namířeny ponejvíce na obřady svatební a je zprovázející hudbu a tance. Seznal jsem však mnohou nepotěšitelnou věc.

Tak mi na př. vyličoval dvě svatební „reje“, z nichž jedna nazývala se lapata reja (protože při ní tanečníci lapají) a druhá liscena

---

* Nedokonalost spočívá zvláště v omezeném počtu tonův, tvořících jednu jedinou stupnici.

(liščí) jama. Obé měly pravou národní hudbu, ale tanec sám byl vzat z větší části z motivů tanečních, jež mi byly známy z francouzské čtverylky; pouze, abych tak řekl, barvitost byla srbská, neboť bylo užíváno sem tam některých evolucí choreografických, jež jsem poznal při srbské reji.

Druhého večera zaměstnával jsem se s Bolou ještě dále, a když mi posléze sdělil, že třeba mu ubírati se domů, měl jsem uspokojující množství papíru různými poznámkami počmáráno. Přece však mne sdělení to špatně potěšilo — a Bolu též. Projevoval to liknavý mrzutý ton jeho řeči. Přivykliť jsme si za ony dva večery na sebe velice, přirostli jsme si k srdci a proto blížící se okamžik loučení nezůstal na nás bez účinku. Na Bolovi jevil se vedle rozpakův a liknavosti, s jakou velice zvolna nástroje své do telecího vaku ukládal, také sdílností. Ačkoliv touto vlastností nikdy nestrádal, stával se nyní tím důvěrnějším, hovornějším a také nenucenějším.

Ptal se otevřeně na moje rodinné poměry, na moji otčinu, jak mám daleko, co budu dělati s písničkami, a proč vše to zapisuji atd. atd. Posléze se pochlubil, že mu my Češi nikterak nejsme neznámi, že o nás kdysi již slyšel. A nyní počal prostými slovy zajímavě vypravovati:

„Byl jsem jednou na svatbě ve vsi daleko odsud. Tamní farář přišel také ke „kwasu“ a dal se se mnou do řeči. Sdělil mi, že jest Čech, vypravoval, kde Čechy jsou a že srbská řeč a česká jsou si velice podobny. Také ruská, polská a ty ostatní — farář jim říkal: slovanské — jsou prý si podobny. A to je proto, že my všichni jsme byli kdysi jedna rodina — slovanská rodina, pravil ten pan farář. Na konec povídal — a to se mi nejvíce líbilo: My všichni jsme Slované; jsme jeden strom a Srbové, to jsou malá haluz z tohoto stromu ulomená. Ale až se Slované jedenkráte pozvednou — pak bude zase ta malá haluzka srbská ke kmenu slovanskému připojena!“

Bolovi se přirovnání to velice líbilo a ještě více ono proroctví. Počal žehrati na vtírající se němčinu a na ony Srby, kteří se dobrovolně němčí.

„Mnohý ani pozdraviti po srbsku již nechce!“ zvolal rozhorleně dobrý dudák.

Ale Bola neztrácel naději dosud, ukazoval na množství srbských vesnic, jež dosud jsou téměř netknuty a zajisté se splní, dodal zaníceně, „co prorokoval nám český farář!“

Tuším, že by to, co Bola měl, stačilo, aby se Srbové udrželi, totiž víra.

O národě českém lze říci slovy bible: Víra tvá tě uzdravila! Víra v budoucnost dodá síly, chuti a vytrvalosti k činům dalším a ozbrojí a posilní paže lidské v době mdloby a únavy. To splnilo se u Slovanů jiných — stane se tak i u Srbův?...

Když konečně cvakla za Bolou klika a já zůstal o samotě, kroužily mi lebkou spousty vzrušujících myšlének jako bouřné podzimní větry. Nezodpověděná otázka dorážela na mne usilovně a žádala urputné odpovědi, čímž nitro moje jitřila a spánek zaháněla.

Posléze dávno prchlá doba půlnoční jala se konati povinnost svoji a klížiti mi oči. Nicméně mysl pracovala stále týmž směrem a rozdíl byl pouze v tom, že představy počaly přibírati na se fantastickou tvářnost, vysněným obrazům vlastní.

Příšerné vidiny, jež snažily se zodpověděti onen dotaz, střídaly se v divokém reji s představami jasnějšími, až se z toho všeho utvořil neurčitý chaos, nejasný a mlhovitý.

Náhle počaly ze směsice této vystupovati určité rysy, jež se ponenáhlu pojily, barvy a životního ohně nabývaly, a nežli jsem se nadál, vykouzlila mi zpola snící duše obraz slepjaňského dudáka. Seděl uprostřed jásající skupiny tančícího lidu. Zraky vesele planuly, na jasném čele hostil se klid a nad celým obrazem plesajícího Srbstva klenul se zlatý, třpytící se nápis:

„Víra tvá tě uzdravila!“

Pak jsem spokojeně usnul.

Hrůzná noc.

Napsal **Enrico Castelnuovo.** Přeložil **Pavel Sita.**

Mysleme si tři malé, za sebou ležící železniční stanice: X., Y., Z. Slyším vás již tázati se, jde-li snad o rovnici se třemi neznámými veličinami? Nikoliv, nemáme s algebrou ani v nejmenším co činiti, nýbrž kryjeme těmito nic nepravícími písmenami jen pravá jména své události.

Jest k udušení parný, bouřlivý srpnový večer. Zapadající měsíc jest obklíčen rudým kruhem par, na večerním obzoru kupí se těžká mračna, kteráž vypadají jako obrovské pohoří, mračny šlehají siné blesky, temně hřmí hrom.

Pan Cesare Favari, přednosta stanice v Y., sedí bez kabátu, bez límce a s nákrčníkem rozvázaným před telegrafickým přístrojem ve své úřadovně. Pro pana Cesara byl celý ten den zlý, neboť bylo mu zastávati onemocnělého úředníka telegrafního, i neměl klidu ani na okamžik. Pan Cesare je výtečný člověk, pozbývá však snadno rozvahy, zvláště sejde-li s prvního patra dolů k němu jeho ctihodná choť, paní Arpalice, aby se s ním bavila. Dnes na příklad byla u něho paní Arpalice návštěvou dlouho; teď konečně šla bohudíky spat a pan Cesare hodlá učiniti totéž, jen co projedou vlaky 44 (přijíždějící z X.) a 105 (přijíždějící ze Z.). Ale vězí v tom sám rarach. Vlak 44 se spozdil, tím zdržen také vlak 105, který první v Z. zastati musí. Jest 11 hodin.

Konečně dává stanice X. znamení svého života a telegrafuje odjezd vlaku 44. Skoro v témž okamžiku přilétl ze Z. od tamního přednosty staničního telegram následující: „Můžete-li zdržeti vlak 44, dám odjeti vlaku 105.“

Pan Cesare představuje si živě netrpělivosť cestujících a telegrafuje jako zdvořilý muž, kterým jest, ihned nazpět:

„Zdržím vlak 44 zde, vypravte vlak 105.“

A ze stanice Z. přijde hned druhá depeše:

„Vlak 105 odjel.“

Za několik minut budu míti konečně pokoj, podotkl pan Cesare, mna si spokojeně ruce.

Oblékl spěšně kabát, uvázal si nákrčník, setřel si s čela pot a vyšel ven.

Venku vypadalo to zle, na nebi stála strašlivá bouře, jedna z těch, kteráž by mohla vzkřísiti mrtvé a paní Arpalice se blesků tak bála! Pan Cesare divil se skutečně, že se neobjevila dosud na schodišti a nezavolala svým sípavým hlasem: „Cesare! Cesare!“

Bartolommeo, podřízený pana Cesara, chodí po vydlážděné cestě sem a tam, v ruce lucernu, jež vrhá před sebe dlouhý pruh červenavého světla. Rudé to světlo shasíná jen při zákmitu blesků a místo něho zříti pak dlouhou postavu Bartolommea, který jest pro takovou malou stanici člověkem skutečně příliš velikým.

„U sedmi Makabejců!“ bručí strůjce výhybky (je to jeho klením zamilovaným), „jaké to počasí!“

Bouře přichází vždy blíže, vítr zvedá sloupy prachu, láme stromy a zmítá obilím na poli. Na stanici neukazuje se ani živé duše . . . kdo by také při takovémto povětří cestoval?

Pan Cesare přistoupil ku svému podřízenému a pravil: „Vlak 44 a 105 se tu sjedou.“

„Co?“ odpověděl Bartolommeo. „Vždyť vlak 44 tu nestaví.“

„Jen minutu, vím to. Chtěl jsem pouze říci, že se tu zdrží dnes večer až do příjezdu vlaku 105.“

„Ale vždyť se tu vůbec nezastavuje.“

Bartolommeo se patrně zbláznil, ale přes to cítí přednosta stanice, že mu vstávají vlasy na hlavě v strmé hory.

„Hlupáku!“ zvolal, pozbyv chladnokrevnosti jemu tak potřebné. „Nezastavil se tu vlak také včera?“

Bartolommeo zůstává při svém klidu, zdá se však, že ho upotřebuje více na důkaz pravdivosti tvrzení svého, nežli na odvrácení neštěstí. „Až do včerejška tu zastavoval, ale ode dneška se již nezastavuje.“

Vede pana Cesara do úřadovny a upozorňuje na následující oznámení:

„Od 5. srpna vlak 44 na stanici Y. více nezastavuje. Ředitelství.“

„A dnes jest pátého,“ praví Bartolommeo.

Na to přednosta stanice zapomněl. Nyní pochopuje, jakého nedopatření se dopustil, když odpověděl kollegovi v Z., dříve nežli se přesvědčil, zdali ku zdržení vlaku 44 času, nyní viděl své strašlivé postavení, nadcházející hroznou katastrofu.

„K signálům, k signálům“ — volá hlasem rozčileností se chvějícím. „Snad můžeme vlak zdržeti, ale rychle, probůh! neboť musí býti již blízko.“

Vyřítil se ven a hnal před sebou Bartolommea, jenž bručel mezi zuby: „Jaká to nepříjemná historie, u sedmi Makabejců!“

Právě v témže okamžiku zavznělo pronikavé zapísknutí a rychle jako šíp jel vlak 44 stanicí.

„Zastavit, zastavit!“ křičeli pan Cesare a Bartolommeo, jakoby hlasy jejich mohly slyšány býti od strojvedoucího, který zdál se pomýšleti pouze na to, kterak by ztracený čas dohonil.

Pan Cesare a Bartolommeo dívali se mlčky na sebe, jakoby nevěděli, byl-li to sen, či skutečnosť.

Vlaky 44 a 105, které jely proti sobě po týchž kolejích s rychlostí 30 kilometrů za hodinu, musily se za krátko sraziti. Ještě dvě minuty, snad jen jedna a oba parostroje se střetnou, zvěží se proti sobě se sykotem a hlukem a vozy ničí se vzájemně, jako dva žraví hadi, kteří se objímají v zápasu smrtelném. Ve praskot dřeva, chřestění řetězů, řinkot na kousky se lámajících skleněných oken, v sykot páry na všecky strany stříkající mísí se úzkostlivé volání nešťastných, kletby raněných, poslední chropot umírajících.

A oni nemohou učiniti ničeho, praničeho!

Při takovýchto nenadálých katastrofách nedostává se lidskému duchu živlu, jehož potřebuje, aby své síly osvědčil, nedostává se času. Osud libuje si v tom, že ho pozbavuje toho času náhle, jen aby své nemilosrdné choutky uspokojil. Zmizely poslední hvězdy, padají husté kapky, vítr zdvojnásobuje svou prudkosť, blesky ozařují zarudlým světlem siné, němé obličeje přednosty stanice a Bartolommea.

Tento vrací se nazpět do služební světnice se svislou hlavou, se sklopeným zrakem a máchá nedbale svítilnou, již v ruce drží.

Se schodiště ozval se hlas paní Arpalice, kteráž polekána tou bouří, volá na svého muže.

Avšak Cesare neodpovídá.

Běží jako šílenec ve směru k Z. Proč? Ví-li to sám, má-li jasný pojem o tom, co koná?

Déšť se lije plnými proudy, rachot hromů otřásá zemí, vichr sráží se stromů celé větve, poráží telegrafní tyče, avšak pan Cesare neslyší a nevidí ničeho. Blesky vrhají na železniční trať bělavé světlo, podle něhož poznává koleje, déšť šlehá jej do obličeje, sporé, tu a tam roztroušené chalupy vynořují se na okamžik z mlhy, vysoké vrcholy topolů kloní se skoro až k zemi.

Pan Cesare pádí ku předu, aniž by jen na okamžik se zastavil, drží se neustále na kolejích v neurčité naději, že jej vlak stihne, rozdrtí a usmrtí. Ach smrť, jaká to spása! Jsou okamžiky, v nichž po ní zatouží i lidé nejzbabělejší — jen kdyby se potom v čas dostaviti chtěla!

Pan Cesare urazil již třetinu cesty, která dělí stanici Y. od stanice Z. Ku podivu, až dosud ještě nepozoruje žádné stopy neštěstí. Uvážíme-li všecky okolnosti, musila by srážka státi se nejméně tři kilometry od Z. Byl snad pan Cesare obětí šílenství, či byla výměna telegramů, projetí vlaku 44 jen snem jeho choré vnímavosti? Nikoliv, je to až příliš pravdivé, vidí ty depeše s ohnivými písmeny před svýma očima, vidí ten chvatně uhánějící vlak, kterýž nechtěl slyšeti hlasu jeho, který zdál se býti odhodlán, roztříštiti se.

A teď, tam to asi bude, tam, kde trať za strážným domkem na levo se zatáčí. Ku předu! ku předu! Nešťastník pádí dále, dospívá strážného domku, záhybu trati. Nepozoruje však ničeho, ničeho mimo svit blesků, které osvěcují na hodný kus cesty koleje ležící před ním.

Ale pan Cesare nenalézá v tom žádné příčiny, aby nějakou nadějí se kojil. V té náladě duševní, v jaké se nalézá, dráždí jej to spíše, že nevidí důkazů katastrofy, jež se přihoditi musila. Považuje to za dvojnásobnou tvrdosť osudu, že jeho nejistotu tak prodlužuje.

Tu vyvstává v jeho duši pochybnosť jiná. Jak, jestliže dal se cestou nepravou? Ale také to jest nemožno, neboť poznává krajinu a číslice strážných domků mu dokazují, že se nezmýlil. Mohl by zaklepati na jedny ze dveří těch, ale jakási nepřekonatelná moc žene jej ku předu. Domky jsou pevně zavřeny a vypadají opuštěny jako hroby. Buďto odešli všichni lidé na místo neštěstí, nebo zapomněli v úzkosti a rozčilení na to, že musí ještě jeden vlak jeti kolem.

Jak dlouho již pan Cesare tak běžel, neví ani sám. Ví jen, že musí dále, nechať mu překážejí v chůzi jeho mokré šaty sebe více, nechať se boří jeho zemdlené nohy do blátivé země sebe hlouběji! Jesť mu hned horko, hned zima, srdce mu tluče, jakoby se rozskočiti chtělo. Dvakráte již klesl, ale zvedl se opět; ztratil čepici, avšak nepomyslil na to, aby ji hledal. Pádí ku předu s hlavou obnaženou, s rozcuchanými vlasy, ze kterých jen jen teče, a s očima temnotu pronikajícíma. Blýská se nyní méně často, déšť poustál a vítr se poněkud zmírnil.

Ducha našeho ubohého Cesara zmocňuje se teď myšlénka, že jest obětí halucinace. Krev mu tuhne v žilách . . . což se zbláznil?

Ne, tentokráte se neklame. Tamo v dáli kmitá se světlo, pohybuje se stín. Ještě několik kročejů jen a kdož ví, jaký obraz hrůzy spatří.

V témže směru, v jakém světlo se zalesklo, vytažen signál. „Je trať volna?“ táže se ve své němé řeči. Po krátké chvíli odpovídá do Y. jiný signál: „Jest volna.“

Teď slyšeti zapísknutí, dvě ohnivé oči vystupují ze tmy a země se chvěje pod tíží blížícího se vlaku.

Tu probouzí se v nešťastníku opět pud sebezachování, ačkoliv nepřál si až do té doby nic toužněji než aby umřel. Ustupuje z kolejí, pak jej opouštějí síly, klesá bez vědomí k zemi, vlak hučí těsně kolem něho. —

* * *

Z rána druhého dne probudil se pan Cesare v posteli staničního přednosty v Z., jenž mu nyní vysvětluje, jakým zázrakem bylo neštěstí zabráněno.

Vlak 105 odjel skutečně ze stanice Z., tu však prudký liják a silná bouře přiměly strojvedoucího k tomu, že jel zpět a hledal ochrany pod střechou nádražní. Jen o málo minut později dojel ku všeobecnému podivu vlak 44. Na stanici samé ku srážce přijít nemohlo, poněvadž vlak 105 stál na kolejích vedlejších. Strojvedoucí vlaku prohlásil, že neviděl žádného znamení, kteréž mu zastaviti poroučelo a povstalo proto podezření, že na stanici

Y. není všecko v pořádku, i pospíšeno k telegrafu, avšak vichr přerval dráty, takže po dvě hodiny nebylo možno za příčinou bouře žádných dalších signálů dávati. Když konečně bouře ulevila a bylo zjištěno, že trať jest volna, byl vlak 105 vypraven. A ten to byl, který by byl pana Cesara málem přejel: nalezli jej v mdlobách půlkilometru od stanice Z.

Prudká zimnice uvrhla pana Cesara na lože. Potácel se několik dní mezi smrtí a životem; ale pozdravil se. Nemohl však pro vzpomínku na tuto hrůzyplnou noc zastávati svou službu již nikdy víc. Vyprosil si odpuštění a odebral se na malý stateček své choti, kterýž ležel od železnice hodně daleko. Nejezdí po železnici nikdy a nechce o ní ani slyšeti, ba dostačí již jediný pohled na koleje, aby byl na celý týden o svůj poklid připraven.

Grillparzer.

Povahopisná a dramatická studie **Jos. V. Friče.**

(Dokončení čl. III.)

První scéna odehrává se v předpokoji české královny, Markéty rakouské, s níž se chce Otokar právě dát rozvést. Sama přiznává, že dala mu svou ruku (ač byla po smrti chotě svého tomuto věrnosť i za hrobem přísahala) jen proto, aby dědičné její země nebyly nadále od Uhrů, Bavorů a také Čechů pustošeny. Umínila si tedy, že se obětuje, že bude Otokarovi pouhým strážným andělem, a zklamal-li se v ní král, ana mu nedává žádoucího dědice — děje se tak spíše proto, „že nechce, než aby snad nemohla!“ — tu prý raději ustoupí. Však proto přece jest na Otokara žárliva, zvláště když Rožmberkové a Beneš zároveň s Milotou i Závišem, předvádějí mu okázale Bertu, dceru předem jmenovaného. Této Berty opovrženým ženichem jest mladý Merenberg z Korutan, jehož otec, ač ve službách krále českého, ihned na něho pro zamýšlený rozvod u arcibiskupa mohučského žaluje, aby jej jakožto kurfiřta před volbou Otokara na císaře německého varoval. Rudolf Habsburský, který pomáhal králi pokořiti Uhry u Kressenbrunnu, nyní ujímá se Markéty a varuje ji, že nemá práva své země Otokarovi ponechati, proto že jsou to země říšské. A Markéta zas, podobná třtině, dává se pod ochranu Rudolfovu, a ačkoli jasně vidí, že královský její choť je zrádci obklopen, přenechává mu své země s podezřelou tou podmínkou, nevězí-li v tom jakési bezpráví! . . . Na to odejde, aby se v komnatách svých pomodlila. Prapodivně představuje se nám též, hned v první této scéně Záviš, rouhající se ostatním Rožmberkům hlasitým chechtotem, že prý u samého dvora tak zřejmě a neprozřetelně pikle kují . . .

Nadchází hlavní, úvodní scéna. Otokar, neurvalý, rozmarný, vrací se ještě v brnění rovnou cestou z bitvy vítězné nad Uhry, přijímá nejdříve tatarské posly, zkouší jejich křivé šavle, směje se jejich copům a obrací se hned na to k českým pánům s otázkou, zdaliž to dobře vyvedl? Od Uhrů že nyní již mají pokoj! V tom zahledne starostu měst pražských: „Co chcete? mluvte! však dříve mne odzbrojte!“ I vrhá se do lenošky, nedbaje hrubě na to, co mu starosta přednáší; náhle žádá na něm pohodlný klobouk, a když podaný ho tlačí, žádá jiný: „Jste hotov?“ táže se. „Je váš most dostaven? A Němcům vyklidili jste již předměstí? Proč ne? Češi musí z něho ven. U sta hromů! Dobře vím, čeho by se vám chtělo, staří Češi! Raději byste za pecí seděli! Žijete ode dne ke dni — a v neděli hody, posvícení, hrubý tanec — pro vše ostatní jste slepi a hluši! Ale naučím vás! Jak tonoucích třeba vás uchopit za pačesy, třeba vám sáhnout do živého, až to zabolí. „Němce vám vsadím do kožichu, ten ať vás štípe, až hněvem a bolestí probudíte se ze své otrlosti, vyhodíte kopytem jako zbodaný kůň. Vám byly ovšem časy milejší, kdy měli jste ještě kotel v erbu! — Však ve mně se zmýlíte!“ . . . I ukazuje Pražanům plášť, uměle v Řezně zhotovený — toho prý ještě nedovedou! Ale Praha bude muset s Kolínem, Vídní a Paříží zápolit. Jestli že prý Otokar slávu českých zbraní na vše strany světa roznesl — pro své to učinil a oni musí teď za ním; povznese je bezděk do výše a byť by při tom zlámali vazy. A protož s Němci bez odmluvy do předměstí, z nichž třeba Čechy okamžitě vypudit.

Příchod královny přerušuje poněkud urputnou tuto, málo slušnou královskou peroraci. Bezohledný panovník ihned před ní pánům ohlásí, že si vezme za choť Kunhutu, vnučku Belovou, z příčin, jichž netřeba vykládat: za jedno, za druhé a za třetí! slovem — zůstane při tom! Mezi tím co kancléř Bruno přináší potřebné k rozvodu papíry a Markéta prohlásí, že sama se míní „obhajovať“ (!), předstupuje deputace stavů rakouských s vévodským kloboukem, aby králi holdovala. Otokar o to nestojí, raději ať jednou plní věrnosť, než aby po druhé ji slibovali. Opět obrací se k Markétě — tato vyjádří se, že ovšem ustoupí. Tak je dobře! dí Otokar — vždyť pro bujný — mladý chtíč svůj vás nepropouštím, spíše abych získal si Uhry, Slezsko, Polsko a t. d. — když mne již od Baltu k Adrii vše poslouchá. Chce prý se Karlu Velikému vyrovnati. Nic mu nechybí — leda — potomek! Dopřeješ mi toho Markéto? Dopřeji, odvětí ona — však bojím se, že o nové země bude spor! Na to osopí se na ni ušlechtilý Grillparzerův český bohatýr: Což pak jste ženou pekaře!... Markéta odchází . . .

Hned na to objeví se štýrská deputace, napotom korutanská. Jakže, ještě více korun? — zvolá Otokar — a již mu oznamují deputaci uherskou, a v zápětí německou! Stůj zemi pode mnou, mocnějšího jsi ještě nenesla! zvolá rek náš. Stranou však starý Merenberg dává Emerbergovi v hadrech zavinutý list, určený pro syna, aby jej tento pod záminkou, že jede domů, odevzdal kurfiřtům v říši. Okázalé to podávání listu tajemného — hotové zrady — zde přede všemi, v trůnním sále, je tím zbytečnější, an starý Merenberg sám pak provází vyslaného s listem syna svého až na hranice.

Říšský vyslanec ptá se Otokara, zdali by přijal císařskou korunu — staré prý to proroctví, že říšský orel najde jednou klid ve lvím pelechu. Král odbývá tyto vyslance dosti nevlídně, rozhněván okamžitě proto, že mu místo štítu s bílým lvem, podali lva červeného (?!).

Na to vystoupí sám Bela uherský, s mladíkem, prý vnukem svým — z něhož se však vyloupne v šat pážete převlečená Kunhuta, nevěsta králova. Záviš okamžitě shledává, že to hezký vojín. Otokar zaslechnuv tu poznámku, osopuje se naň, ten však prohlásí, že ne on, anobrž kdosi za ním snad podobné zavolal. Přítomnému Habsburgovi zdá se toto drzé vtírání se Kunhuty ovšem přemrštěnou bezohledností a již se opět vrací Markéta s papíry. Otokar připomíná, teď že není na čase je prohlížet. Markéta, poznavši Kunhutu, jest mdlobám blízka; zavrávorá a zvolá: „Ach, kdo mne odsud vynese?“ A Rudolf hned je při ruce, podá jí své rámě a praví: „Habsburg jest a byl vždy záštitou křivdu trpícím.“ Král si to zakazuje, řka, aby Rudolf nezapomínal, že jest tu hostem v zemi. Do toho vmísí se však vůdce deputace z říše, kancléř arcibiskupa Mohučského (jemuž tedy starý Merenberg nemusil ani psát), dává se zároveň Habsburgovi poznati, pravě, že on byl tím knězem, jehož Rudolf kdysi přes potok koňmo byl převedl, a žádá velitelsky, aby se Markétě po boku nového jejího rytíře ponechal volný odchod. (Jakoby najednou oba nebyli v Čechách jisti!) Otokar na to pohrozí vyslanci, až bude císařem, takhle že mu mluvit nedovolí! — Zatím dá se Záviš s druhým německým poslancem do hádky, proto že chce tento na Otokarovi určitou odpověď, přijímá-li nabídnutou korunu, čili nic, a hlásá u přítomnosti krále: „Co nás o našeho knížete připravujete? Jak bůh na nebi, tak on v té zemi vládne. Němcům si své dary noste! Beztoho jen dáváte, abyste sami brali; nechte našeho pána s pokojem!“ — A Otokar nejen že to trpí, on přisvědčuje prostořekému svému manovi. Částečně prý to dobře řekl. „Vy, Němci, nechcete ve mně pána, nýbrž sluhu svého. Jsem bohatý pán české země, bůh mne před tím chraň, abych se stal chudým císařem.“ Ostatně mohou prý poslové říšští ještě posečkati, nezlíbí-li se Otokarovi, dáti jim příznivější odpověď. Na to obrátí se k převlečené Kunhutě konečným slovem: „A nyní jsem s tělem, duší váš!“ Načež Záviš provolá slávu Otokarovi, českému králi, rakouskému, štyrskému a korutanskému i krajinskému vévodě a Němcův císaři. —

Pouhá tato tresť prvního aktu, jejž Laube nazval nejúčinnějším z celé dramatické literatury německé, českému čtenáři bohdá postačí.

To se nám druhý akt zdá mnohem srovnalejší a účinnější! — Vizme jen! Mladý Merenberg, chycen s listem, s nímž jej starý, jak jsme již podotkli, zcela zbytečně kompromitoval, prchá pomocí Záviše. Jest právě po turnaji, při němž se byl náš dobrodružný český pán vyznamenal. Čeká, aby byl od královny Kunhuty šerpou vítěze opásán, a vloží milostnou báseň za sochu bohyně lásky, aby to králová zpozorovala. Tato se ovšem na pohled durdí, zvláště když jí Záviš, klečc u jejích nohou, ukradne z vlasů stužku. Dříve již byla leccos promlouvala s komornou, že prý se v Otokaru zmýlila, místo ohnivého mladíka že nalezla kmeta, jemuž vous již prokvétá, a který má stále jiné starosti, nestrpí odmluvy, zná jen poroučet, zatím co vše se před ním plazí, zejména ti zbabělí Čechové, ovšem až na Záviše, opět zas příliš smělého.

Otokar přišed, béře Kunhutu důvěrně za bradu. Tato sebou nevrle škubne. Král je tím zaražen. Krom toho mrzí ho, že mladý Merenberg, jenž se byl dal, bloudě kolem hradu kající Berty, dcery Benešovy, lapnout i s psaním, zase zmizel. Proto dá všechny podezřelé Rakušany a Korutance, pokud se ještě v zemi nalézají, pozatýkat. Zvláště na starého zrádce Merenberga má s vrchu. Při vyznamenání Záviše královou byl zpozoroval, že byla o stužku oloupena; kdo ji najde, obdrží prý drahocenný prsten. Ale králová prohlašuje oproti tomu, že si ji nálezce může nechat; jest prý přece aspoň do té míry svou paní, že může darovati, co se jí líbí. Na to plna vzdoru odchází. Záviš, aby krále svého umírnil, vrhá se mu k nohoum: „Co se tu stalo, Rožmberku? Čím bys byl, kdybych teď v hněvu svém pokynul, aby ti . . však znám tě jako rytíře rozumného, vstaň!“ — Otokar na to marně posýlá za královnou; ta nepřestává vzdorovat. Odběhne tedy pro ni. A v tu chvíli přichází zpráva, že v říši nezvolili za císaře Otokara, nýbrž Rudolfa Habsburského! Rozlícený král, jenž těm řečem stranou naslouchal, mrští poslanci rukavici v tvář. Ten však, nikdo jiný, než opět kancléř arcibiskupa mohučského, osvědčuje, že pro žaloby z rakouských a korutanských zemí odvráceny mysli od krále českého. Na to předstoupí Zollern a zvěstuje, že žádá jménem Rudolfa z boží milosti, aby Otokar dostavil se do Frankfurtu, vzít české země v léno, aby vrátil říši Rakousko a ostatní země, k ní patřící, načež počne král ovšem běsit. „Rozumím! Rudolf si chce svůj měšec našpikovat! Však tomu jinak bude! Zve mne k sobě? Dostavím se, avšak s hosty, že Rýn se zachvěje. Neznám císaře! Mnohý sup nasytí se ještě vašimi orly, než dobudete, co Čechu náleží!“ Záviš hned provolává ochotu, položiti statek a život za Otokara . . „Zticha,“ odpovídá král, „dokud nenadejde čas. Prozatím se mnou všichni na lov; pro toho žebráckého krále nebuď dnes ani jediné srnce život darován.“ Páni a družina následují na to Otokara do lesa.

Zatemní se . . zavzní zpěv, citerou doprovázený. Komorná vystoupí: „Kdo tu hraje?“ A tichou nocí zní Závišova milostná píseň o sněhobílé, však vřelé ručce, o ledových a přece pronikavých očích, o ňadrech vlnících se a přece tvrdých atd. „Mám drzého toho člověka zahnat?“ ptá se komorná; načež Kunhuta mdlým hlasem: „Nech ho jen! Dobře se mu naslouchá při tom vlahém večeru . . .“

Třeba tu jen z dějin připomenouti, že Otokar nepřijal nabízenou mu korunu z říše proto, že necítil se panovníkem německým a jinak chtěl dodržeti své slovo, že dá hlas svůj Richardovi Kornwalskému, za což nebyl pak, ač sám byl voličem, k volbě nového císaře pozván. Vylíčení tudíž zuřivosti Otokarovy, že zklamali jej Němci, že dychtil po koruně německé, i se vším, co s tím Grillparzer v souvislosť uvádí, příčí se naprosto historické pravdě.

Třetí akt předvádí nám královského reka již zpola pokořeného. V českém ležení panuje zmalátnělosť. V nejskvělejších barvách naproti tomu líčen Rudolf ve svém ležení na ostrově Kaumburku na Dunaji Zatím co si ve svém staně opravuje zbroj, velebí ho kronikář Horneck nade všechno pomyšlení. Co si jen rakouský vlastenec vůči ostatním Němcům a národovcům smí vymyslit pro sebe pochlebného, vloženo tu v ústa kronikáře pochlebníka. I vzorná disciplina panuje v císařském táboře. Pravé to útočiště všech soužených. Otokar, jenž odhodlal se, vida toho nutnosť, uposlechnouti vyzvání ku smíru, chová se vzpurně a nehodně a teprv když vidí nezbytí, poznávaje, že zradila jej i Vídeň, jíž byl tolik dobrodiní proukázal, odhodlá se, vstoupit k císaři, soku svému, do stanu, aby tam kleče přijal českou zemi v léno. Však stan ten při pokoře našeho krále nestrhují, jak v pravdě bylo, Rakušané, aby Čechy zhanbili, nýbrž činí tak sám Záviš, jenž protíná stan mečem. Naproti tomu vnucuje Rudolf Otokarovi, bratru svému, ještě korouhev moravskou a vine jej pak dokonce k prsům, volaje: „Plesejte! Slavte nekrvavé vítězství libého smíru (der holden Eintracht)!“ Mezi tím pak, co všichni za Rudolfem odcházejí, a mladý, Rakušany osvobozený Merenberg zvedá k němu prosebně ruce, strhne si Otokar plášť s beder, odhodí a odkopne svou korunu a odkvapí s výkřikem: „Pryč odtud!“

Jakž zcela jinak líčí nám pokoření Otokarovo v středu císařského stanu dějepis. Dostačí, připomeneme-li vlastnoruční dopis českého krále, (jejž Grillparzer i ze svých pramenů musil znáti), v němž porážku svou vylíčil královně Kunhutě těmito tklivě vznešenými slovy: „Nesluší, abychom se smutku a nestatečnému naříkání podávali, aby se nezdálo, že naše královské důstojenství jest sníženo a závistivým nepřátelům na posměch vydáno. Přítomnosť ducha a vznešená mysl jsou podpory trůnu a ty nechať nás nikdy neopustí! Moudrý musí zlému vzdorovati a s udatnou myslí jemu vstříc vycházeti!“

Nuž, nezhyzdil Grillparzer povahu Otokarovu zúmyslně? Přesvědčíme se o tom hned z dějství následujícího:

Toto odehrává se před hradem pražským. Shánějí se všade po králi a Milota volá: „Kdyby nás vladyky chtěl poslouchat a Němcům dáti vale, vše by bylo v pořádku,“ což arci se nesrovnává s pozdější jeho zcela neodůvodněnou zradou. Zatím vymáhá Rudolfův hlasatel na kancléři Brunovi, co tento bez krále povolit nemůže: vydání všech zajatých a vězněných rakouských poddaných.

V pozadí objevuje se konečně Otokar, zahalen a s jediným toliko zbrojnošem. Zneuctěn, zpěčuje se vstoupiti do hradu a posýlá si pro kancléře jen k soukromé rozmluvě. V pozadí skryt, jest pak svědkem vypravování starosty pražského o svém pokoření; pak následuje výjev se šílenou Bertou, jež naň skoro dětským spůsobem hlínou pohazuje, jakoby on šílenosť její měl na svědomí.

Otec její Beneš dí v plášť zahalenému a opodál na lávce sedícímu přímo do očí: „Jen sebou škubej, nelekám se tě již!“ Ale když mu Kunhuta na to rozkáže, aby šílenou dceru odvedl, uposlechne ji mlčky. Následuje důvěrná rozmluva královny s pokořeným králem, při níž je přítomen jediný Záviš, jenž krče rameny nad všemi výčitkami, jimiž Kunhuta Otokara zasypává, omlouvá pohoršlivou nehodu, jakoby to vše byl jen žert a šprým (!). A byl to přece on, jenž stan rozpoltil, a konečně, který pak král nebral jakoukoliv zem od císaře v léno, aby nebyl při tom poklekl? Však pokoření Otokara Rudolfem vyšlo z jiných pohnutek, než jaké tu vyhledává Grillparzer.

Co si pak vše dá Otokar od Kunhuty líbit (tato jej přirovnává i s mezkem na poušti, který řve na vlka z povzdálí, alo když se tento přibližuje, umlkne, zachvěje se a dá se jím roztrhati), přesahuje meze královské i dramatické důstojnosti. Králová chce nazpět do Uher, Záviš prý ji tam doprovodí, neboť nechce býti chotí pacholka! (Knechtsfrau.) Když odchází, volá za ní král a pak se znovu skryje.

Hlasatel Rudolfův vede za sebou proti královĕ vůli osvobozené vězně, mezi nimi i starého Merenberga. Marně protestuje kancléř Bruno proti tomu. Konečně sám král zase vystoupí z pozadí, propouští vězně až na zrádce Merenberga, trpí však, že císařský hlasatel zve všechny poddané krále českého na radnici, aby tam vyslechl jejich žaloby jménem císaře! A všichni přítomní, až na kancléře, hrnou se za ním a provolávají slávu Rudolfovi, římsko-německému císaři.

Po delší rozmluvě s kancléřem vzpamatuje se teprv Otokar, zavolá nestoudného hlasatele nazpět, roztrhne před královou, rovněž povolanou, smlouvu, již byl na Dunaji podepsal, mrští jí hlasateli v tvář a vypovídá válku. Kunhutě však nestačí takové zadostučinění; raději prý chce u královy rakve ležet, než aby octla se po boku živého krále, pokryta hanbou! „Pryč mi z očí!“ vykřikne tu na ni král a posýlá starého Merenberga do věže. Ten opakuje, on že není zrádcem, nýbrž Milota a ostatní Rožmberkové. Tyto chce král uchlácholit tím, že vrací jim pobrané statky a zve je za sebou do pole, přísahy od nich nevymáhaje, neboť: „žádný Čech prý dosud nezradil svého panovníka!“ Na to dává různé energické rozkazy. Pozvolna však mate se, nespalť několik dní, nepojedl prý a také nenapojil se a svalí se tudíž přemožen na kamenné sedátko. Ještě jednou rozčilen žádá, by přivolali mu vzdorovitou Kunhutu, která však vzkazuje, že nepřijde. „Nuže, ať si tedy jde! Jsem přece ještě bývalým Otokarem!“ Přichází ještě zpráva, že Rožmberci shodili Merenberga s věže; zrádce dokonal. Král však ho živého před sebou zří: „Bylo mi, jakoby tu stál! Nuže, spát — spát!“ Kancléř Bruno položí prst na ústa, aby přítomní utichli. Opona padá.

Než se nyní octnem na rozhodném poli válečném, buđiž nám dovoleno, připomenouti našincům, jak vlastně současníci o panovníku svém, tak tragicky padlém, zcela jinak soudili, než obvykli nám to líčiti sami čeští kronikaři. Zračí se to zřejmě z následujícího zlomku „Alexandreidy“, krátce po skonu krále bohatýra složeného a v tom ohledu ještě málo povšimnutého. Zpracování této heroické básně, veskrze tendenční, dává k tomu i na jiných místech žádoucí a nezvratné pokyny. Praviť se tam zajisté jakoby o Dariovi v předvečer osudné jeho porážky.

„Zde pak ctný kmet sobě stýště — sedí, sám svých stanů střeha — aude ho každý poběhá — kdež sám s sobú vzímal radu — svých posledních dnů v západu — kdež již cti místa nedadě — sedí, sám sě sobú radě! — Ale nestatečná to rada — jest, kdež spadne ta převada — ve cti od svých vlastních lidí — tu i každá mysl poblúdí! — Sedí mdlý král, vzdyše k bohu — a řka: Mocný Hospodine — čím jsem, bože, se dopustil — že jsem člověk vší cti otjatý — ni mám místa mezi mými — jež jsem vzplodil dary svými — ti mi nepřejíce zdravie — strojí smrt mé staré hlavě! — A ten nevěrný sluha — jehož jsem otjal ot pluha — ten na mě meče nabrúsil — a chtěl, by ho mnú pokusil. — Která, bože, moje vina — či jsem byl v čem právo mina? — že pro mne kto zbyl děđiny — bez práva nebo bez viny? — a já súd kdy v čem převrátil — by proto kto zbožie ztratil? — Či jsem ten byl, na němž ktos by — své pokorné neužil prosby? — Či plakala vdova která — zbyvši pro mě svého muže — jenž to mi byl věrně slúžie? — a mnú (mnou) nepomniece na to — bylo jí zbožie otjato? — Či sě stalo kda dědicu — by pro mě stál v smutném lícu? — Což jest bylo mých zem obce — vystupte na mě žalobce! — A já, co sě nepopravím — v tom sě s právem své cti zbavím — že jsem byl nectně život veda — proč mi živu býti tehda!? — (Však) pak-li byl jsem pravdy bráně — držav svój lid v věrnej schráně — nebyv ni v čemž myslú křivú — proč mi tedy nebýt živu?!“

Po této připomínce můžeme již s klidnějším srdcem přistoupiti k vylíčení katastrofy, jak nám ji proti Otokarovi zaujatý rakouský básník předvádí.

Vraziv do posledního svého aktu neméně než patero proměn, uvádí nás předem v český tábor. Král na ústupu, váhá, jest mrzut a vůbec prý proměněn, hlavně pro útěk královny! Spoléhá na to, že má záda kryta Moravany, jimž velí Milota! Proč jej ten Milota zrazuje, není nikde motivováno, tím méně celé, velmi nedůstojné chování se Závišovo. Otokar osloví vycházející slunko rozhodného dne; než zapadne, přinese mu buď mír ve zbroji, aneb v hrobě mír. Třeba nyní zasadit se poslední silou. Zatím zvěstuje se králi, že v blízké věži nalézají se ženštiny s královnou. Náš rek ještě před bojem rozhodným tam vniká, maje úmysl, pomstíti se na Závišovi, jest-li ho tam s Kunhutou zastihne, avšak bylo to pouhé nedorozumění, neboť najde tam sice královnu, ale Markétu, a ne živou, nybrž v rakvi. Před ní teď král klekl, odprošuje její stín a stýská si jí, jaký nevděk na něm lidé spáchali; dále, že ta nová žena srdce mu rozpoltila. „Jsi s dostatek pomstěna, Markéto, jsem sám!“ Teprv když se tu pomodlil a Čechové naň doléhají, že je nejvyšší čas, opříti se nepříteli, ze všech stran na český tábor útočícímu, vezme Otakar přilbu a volá: „V před!“

V jiném zatím oddělení českého tábora Milota cosi nejasného se Závišem umlouvá.

Zcela jiný obraz shledáváme v táboře císařském na Moravském poli. Tam poukazuje nejdříve Rudolf synu svému k Vídni, proslavuje bílý pruh červeným polem napříč se táhnoucí a dává heslo: „Bůh — Kristus — Nejčistší panna!“ Volá pak zrovna do boje, když tu přichází Kunhuta, hledající u nepřítele svého manžela útočiště proti choti, kterýž jest prý „nejzuřivějším jejím nepřítelem“. „Jak to?“ táže se císař a volá na Záviše hrozivě: „Děkujte nebi, že nejste mým poddaným!“ Odmítá tudíž zradu od sebe, i zůstává nevysvětlitelno, kdo tedy vlastně s těmito četnými zrádci krále Otokara na prospěch vítěze před bojem vyjednával?

— Konečně dá Rudolf přímý rozkaz, aby na život Otokarův nikdo nesahal. S tím volá lid svůj do boje, a hned utká se sám s jedním českým rytířem Füllensteinem (!), jenž vyzývá císaře v osobní zápas. —

V poslední proměně klne Otokar Milotovcům, že schválně neútočí, nýbrž prchají. Čechové svého nemilovaného krále jenom mdle sledují. Tento bez koně a poraněn, zpovídá se ze všech hříchů svých, jakobychom v něm zřeli jiného Richarda III. před sebou. Žalujeť Otokar na sebe: „Velký Bože, zle jsem na světě tvém hospodařil!“ Přirovnává se zlému vichru, jenž zhubil žírné luhy! Chtějo Bohu se rovnati, hledal prý cestu k dobrému stopou zlou. Tisíce životů obětoval svým choutkám, hrál v šachy s člověkem, ač tento jest arcidílem Božím. Vejde-li s ním hněvivý Bůh v soud, nechť ušetří prý aspoň jeho národa. Byl prý oslepen, a páchal-li zlo, činil tak bezděky! Avšak ne, v mnohém případu páchal prý bezpráví též vědomě, z plné vůle své. Leč nemluví tak ze strachu před smrtí, lituje činů svých upřímně — a protož velký bože: „Geh' mit mir als ein Gott der Gnade in's Gericht!“

Mladý Merenberg napadne teď Otokara, aby pomstil otce svého. Svého času byl mu český král vzorem; ale šílenosť Bertina a smrť otcova volá o pomstu! — Zdaliž to minulým dějem ospravedlněno? — Otokar zamítá souboj, leda by mladý Merenberg spustil hledí, aby nezřel mu do očí. Také Milota přihodí se k tomu, pozdravuje krále od šílené Berty, a prohlašuje se Rakušanům, že jim není protivníkem. Čechové prchají, král nechce tomu uvěřit: „Stůjte, sketové! — a vy učiňte místo!“ — Po zuřivém útoku na osaměle se bránícího krále klesá tento a vypustí ducha. Nyní teprv vzpamatují se vrahové, že jednali proti císařovu rozkazu. Tento objeví se, rozkazuje, aby se ustalo v boji, vyčítá Merenbergovi vraždu Kainovu, a propouští Čechy domů; však ten, za něhož bojovali, je mrtev!

Z blízké věže vřava. Vyběhnou z ní Kunhuta se Závišem a Bertou. Rudolf ukazuje jim královskou mrtvolu, již zastře císařským svým pláštěm: „Tam, ženo, tvůj muž!“ Šílená Berta tluče zároveň na rakev rovněž vynešené Markéty. Kancléř Bruno béře hlavu Otokarovu ve svůj klín a naříká: „Ach, ty můj statečný, zbloudilý pane!“ — Na což Rudolf: „Ten, jenž dychtil po plášti císařském, zemřel tu jako nahý žebrák!“ I modlí se zaň posledními slovy otčenáše: „A neuvoď nás v pokušení, pane“; synu svému pak hned postoupí Rakousy v dědictví, jimž zároveň velikou a přeskvělou budoucnosť prorokuje. Při panování svém nechť prý syn nikdy nezapomíná na smutný Otokarův skon. „Poklekni, synu, abys od té chvíle neklečel před nikým více! Prvnímu Habsburkovi v Rakousku nekonečná sláva! Rakousko na věky!“ Tím za hlaholu trub a kotlův doznívá Grillparzerovo drama o „Štěstí a pádu krále Otokara.“

……

Marie.

Napsal **Carmelo Siracusa.** Přeložil **Fr. Pover.**

Byla to podivná žena, Teresa Rodiniová!

Když jí byl zlý osud odňal za krátko muže a rozptýlil všechno jmění, když už ze starého lesku velikého domu sotva zůstaly bídné zbytky a budoucnosť den co den více se zatemňovala, ještě tehdy upírala myšlénky své k naději poslední a nejdražší: ku sňatku své dcery.

K účelu tomu obětovala všecko, ba i ten zbytek, který by jí byl stačil jakž takž, aby ukojila potřeby životní, zamítajíc tvrdošíjně dobré rady oddaných přátel, kteří viděli již nedalekou a neuprositelnou záhubu.

„Marie nás zase povznese, uvidíte, vždyť je tak krásná, vzdělaná a líbezná.“

A neopominula jedné slavnosti masopustní v městě, jednoho plesu, jednoho koncertu. Dům její byl stále otevřen, ačkoli vnitřní pokoje zely prázdnotou, jen aby udržely nádheru žlutého salonu, stále ještě tak zařízeného jako druhdy. Stěží ustoupila prosbám starého Aportia, který — chráně se ovšem, dáti jí zřejmě na jevo, jaké důvody ho k tomu vedou — radil, aby jen dala i dále vyučovati slečinku hudbě, pro niž ukazuje tak pěkné nadání. „Aspoň,“ dodával pak mezi přátely, „neumře ubohá dívka hladem, až bude po všem.“

A paní Tereza honila se zatím zoufale, s vášní čím dále tím větší, za vysněným mužem pro svou dceru.

Marie byla povahy zcela opačné. Byla vážná, snad až příliš na svá léta, chápala, jaké neštěstí je jí připraveno šílenou marnivostí její matky a nezamlouvala jí toho. Ubohá stařena byla připoutána k životu tenkou nitkou naděje, která, kdyby se měla v nic rozplynouti, by ji snad zabila. Proto nemohla jí Marie ukázati na pravý stav jejich záležitostí, a neměla odvahy požádati, přinutiti ji, aby stanula na své cestě, protože propasť není daleko. Ubírala se za ní na oko klidně do skvěle ozářených salonů, ačkoli jí to působilo jen trpké přemáhání! Znak bolesti byl patrný na krásných tvářích dívčiných, jež byly chorobně bledé, na smutném lesku modravých očí, hlubokých jako prostranství moře pod bledým světlem měsíce. Přemáhala se, snažila se skrýti muka ve své duši, a ukazovala světu za jásotů plesových uprostřed hudby a tance onen smutný úsměv, který budil soucit s ní. Vědouc o nutnosti, že jednoho dne bude musit postačiti si sama, studovala vášnivě celé hodiny u kláves piana, zápasíc se spánkem, který jí zavíral oči zemdlené bděním, ač nikdy si nenaříkala a usmívala se stále na matku, přátely, jsouc silna v oběti a vytrvalá u předsevzetí svém. Ale jaká úzkosť svrchovaná byla v ubohé duši její! Vzpomínka na blažené dni, dokud byl živ ještě otec její a dokud byly v domě ples za plesem, veselosť za veselostí, netrápila jí srdce tak bolestně, jako vzpomínka na první chvíle neštěstí, kdy porozuměla, že s pohřebním vozem, který odnášel drahé tělo otcovo, odcházejí i radosti jejího života navždy, kdy musila, jsouc hrdinkou povinnosti, potlačiti pláč a ukryti pravdu, aby neuvedla v zoufalství jedinou podporu, která jí zbývala. A ke vzpomínkám družily se, neméně smutny, obavy do budoucnosti: v její mysli zápasil stále celý roj hrozivých přeludů, které, blížíce se víc a více, ukazovaly jí s úsměškem jiný hrob a za ním jiný nekonečný život, pokrytý trním.

Jednou pošeptal jí Gigino Santi hlasem třesoucím se a pohnutým tato slova:

„Mohla byste mne míti ráda, Marie?“

Ubohá védouc, že je chudý, ukázala mu na paní Terezu pohledem dlouhým a plným lahody.

„Díky za mne, Luigi,“ dodala a podala mu bílou, jemnou ruku.

A bylo konec. Její dívčí srdce neuspíšilo už pak svého tlukotu radostí a bolestí milostnou, a pomalu vyplnila prázdnotu v něm nesmírná nedůvěra. Viděla marnosť namáhání matčina, a stálé pokořování urazilo její hrdosť, viděla strojenosť svých obdivovatelů a v mysli pojala pomalu tak nízké ponětí o mužích, že se jí zprotivili.

* * *

Ale pomalu dostal se do řady jejích obdivovatelů také Enrico di Riva. Bylo mu třicet let, byl svým pánem, byl bohat, požíval pověsti muže opravdového a usedlého u společnosti, která chová nevysvětlitelná tajemství ve svém lůně, plném illusí a klamů. Ačkoli každý znal jeho minulosť, plnou pošetilých kousků, nevykládána mu přece za zlé, ba byla jaksi jeho doporučením, jehož mu ostatní mužové záviděli. Mluvilo se o chudé švadleně, Mimí Sarpiové, která, byvši opuštěna od něho, zadusila se dýmem ve své komůrce, a přece nepocítil nikdo hrůzy nad takovou bezectností, již zákon sám nepronásleduje. Připomínalo se také pohoršení s markýzou Rietiovou, která opustila muže a umírající dítě pro něho, aby pak byla opuštěna sama v šílené bolesti a hanbě v hostinci ve Strese.

Ale od nějaké doby dělal Enrico, jakoby ho vše nudilo a unavovalo. Jsa pořád ještě neodolatelným mistrem elegance, navštěvoval společnosť ze zvyku, jak říkal, ne snad aby té neb oné věnoval své srdce a svůj čas, ale aby radil jiným, podoben jsa starému šermíři, který podává jen své mínění a usmiřuje spory, když byl sám vítězným svým mečem pronikl. Pojednou vstoupil jednoho dne ku velikému podivení svých přátel do řady obdivovatelů Mariiných, jež rázem rozprášil, ne snad proto, že by byla dívka nějak laskavě přijímala jeho lichocení, ale že dojista dle mínění jejich mu nedovede odolati; bylóť pro něho odhodlati se k něčemu tolik, jako býti už vítězem.

A přece přešla dlouhá doba, než zvítězil, takže již zoufal nad působivostí svých klamů, k nimž se přidružily nešťastné illuse paní Terezy. Marie uvěřila mimovolně jeho lásce. Zprvu počínal si, jakoby bázlivě, vážně a úslužně — hleděl vytasiti se s poklady svého vzdělání a svého ducha v dlouhých rozmluvách s ní a její matkou, jež lpěla po celé hodiny na jeho rtech s obdivem a pohnutím, kdy zdálo se, že Enrico blouzní o ctižádosti a slávě.

Hlas jeho přibíral pak tony pravého pohnutí, upřímného nadšení; jeho oči vysýlaly divné blesky — tak mu prospělo dlouhé cvičení ve hře.

Konečně pověděl jí jednou večer v červenci u moře, za okouzlujícího měsíčného osvětlení, že ji miluje. Mluvil k ní dlouho, zdál se pohnut vášní, řeč jeho plynula plnou lahodou a opíjela vůní květin, jež vánek přinášel v chumáčích ze zahrad kolem Realu.

Mluvil o budoucnosti, o rozkoších, o svém opojení, zatím co ona dávala se ukolébávati přízraky jeho slibů v blaženosť bezmeznou, jako moře.

„Opravdu? Opravdu?“ ptala se s očima plnýma náhlé pochybnosti a přece dusíc se radostí.

Ale byla přemožena a ustoupila kouzlu.

Enrico dovedl přemoci poslední pochybnosti dívky, která měla stále svou smutnou minulosť na očích, a proto byla chvílemi plna nedůvěry a bázně, aby snad příliš lehce neukolébala se v to štěstí, o němž přestala dávno blouzniti. Ale marně zápasil chladný a tichý rozum s tlukotem srdce — marně jí radil vnitřní hlas svědomí, aby nevěřila a nepřijímala klamů. A zatím, co mizely pochybnosti a rostla důvěra, pozorovala v sobě nový, hluboký cit vděčnosti pro něho, který ji miluje, ačkoli je tak chudá, jen a jen pro ni samotnu.

Mluvila-li mu o tom, zardívajíc se studem, zdálo se, že se Enrico hněvá nad vyznáním takovým, stával se vážnějším, ba vytýkal jí to docela jemně.

„Však vím, že mne máš rád,“ odpovídala ona, „jak jsi hodný!“

A důvěrnosť rostla mezi nimi den po dni pod očima zářícíma blažeností, jimiž je stařena doprovázela; rostla i volností, kteréž jim dopřávala letní pohoda, protože se mohli vídati kdykoli bez řečí lidských.

Zdálo se opravdu, že Enrico je zamilován. V jeho svědomí nebylo výčitek; v bezmyšlénkovitosti své povahy zvrhlé ani se neptal, k čemu rozpřádá idyllu tu, od níž závisí dojista blaho dívky. Nedbal toho, protože se mu líbilo v postavení tom; ba někdy zdálo se mu, že opravdu miluje Marii, a tak vpravil se do svých illusí, že nemohl často býti hodinu bez ní. Ale pomyšlení na sňatek nepřišlo mu nikdy do hlavy, a stalo-li se tak přece, vypudil je jako šílené a dotíravé! Liboval si v čisté její lásce, která ho po tolika milostných pletkách plnila zvláštní lahodou, jaké byl dosud nepocítil. Zdálo se mu, jakoby se byl vrátil do mladosti, jakoby pociťoval nevinné dojmy dávných let, kdy ho trápil v horečném polobdění dlouhých nocí bledý obličej švadleny. Mluvil-li s Marií, nalézal mimovolně tatáž slova, jako druhdy, pociťoval stejné rozechvění, rděly se mu tváře stejným nachem. Dotkl-li se měkké její ručky, zachvíval se jako druhdy — jako tehdy, kdy neznal ještě pouhou rozkoš a divokosť vášně.

Zdálo se mu vítězstvím kdo ví jakým, mohl-li ji políbiti na čelo, vlasy, ústa, dělal si malé návrhy, a když je provedl, cítil se pyšným na ně, protože mu plnilo vítězství z nich srdce neznámou spokojeností.

V srdci Mariině pučel zcela jiný cit. Sny, posud neurčité, zbarvovaly se barvami jinými, čím více důvěry pojímala k němu, a celé hejno růžových tužeb a nadějí naplňovalo jí duši velikou sladkostí. Postava Enricova rostla v jejích očích — všecko to vzrušení její lásky, nejmenší podrobnosti, každičké slovo, každý pohled jeho dostávaly pro ni moc pravé šlechetnosti vybraného ducha. Milovala ho něžně, silou prvé vášně; byl jí tělem a duší — zvítězil nad ní. Myšlénky na budoucnosť netísnily ji už jako bolestné břímě, teď, kdy bloudili usmívavě pod nebem čistým jako ptáci zamilovaní v světlo a slunce.

Až přijde veliký onen den! . . A obraz tolikerého blaha v jejím ubohém životě ji zaslepoval, působil jí skoro úzkosť. Všecko dobré, jehož bude schopno její srdce, bude pro něho; nebude pro ni myšlénky mimo něho. Bude jeho otrokyní, třeba že by nepatrna byla její vděčnosť za tak nezištnou jeho lásku.

Když ji Enrico opouštěl, hovořila celé hodiny s matkou o budoucnosti. a obě ženy budovaly spolu důvěřivě vzdušné zámky, vzpínající se pyšně na křehkých základech přeludů.

Často pozdní noc našla je ještě v objetí a slzící radostí, ale usmívající se mezi slzami.

Když se vrátili do města, Enrico sliboval a přísahal. Ještě v poslední den, kdy kráčela v zahradě Realu, opřena o jeho rámě, zarmoucena krátkým loučením na měsíc, ještě tehdy vyvstala jí v mysli pochybnosť.

„Poslyš, nehněvej se, dovol, abych se směla zeptati: Budeme opravdu svoji?“

Když pak Enrico, zblednuv poněkud, hleděl přisvědčiti, dodala:

„Vždyť vidíš, že bychom s matkou umřely, kdybys nás oklamal. Pověz upřímně, nebudu se na tebe horšiti, přísahám, nezavázal-li jsi se snad ve chvíli blouznivé?“

„Ne, miluji tě,“ odvětil Enrico, tiskna ji v rukou a líbaje ji na rty, „neboj se ničeho.“

* * *

Minuly dlouhé a smutné dni pro obě ženy a beze zprávy o něm. Marie porozuměla, ale v ohromné bolesti, jež ji rozrývala, stavěla se klidnou, pokojnou, k vůli matce, která konečně činila si trpké výčitky.

Starý Aporti hleděl, aby dívka pokračovala rychle v studiích uprostřed pustého domu, označeného již smrtí. Byly to podivné protivy zvuků teď smutných a zase veselých, které vydávalo Mariino piano uprostřed vzdechů dlouhého smrtelného zápasu paní Terezy.

Po třech měsících dostalo se Marii diplomu učitelky hudby. Byl také čas; byltť prostředky jich v koncích. Matka dovlékla se ve stálém churavění bídně ku prvým studeným dnům a jednoho smutného dne listopadového vypustila v blouznění ducha, vzpínajíc dychtivě bezbarvé ruce po klamném přeludu, jenž jí otrávil život: po štěstí.

Když minul rok smutku, vrátil se Gigino Santi:

„Mohla byste mne míti ráda, Marie?“

Ale zrovna jako tehda, upřela na něho své oči plné lásky a zavrtěla hlavou.

Již nemohla milovati.

Úměrnosť sil v přírodě.

Podává O. **Frant. Vaněk.**

Obecně soudí se, že nižší živočichové (zejména hmyz) mají poměrně mnohem větší sílu, než ssavci a člověk; mínění to, jemuž do jisté míry nasvědčuje již prosté pozorování obrovských skoků neb bouřlivého a vytrvalého letu oněch malých bytostí a jež zejména utvrzeno bylo důmyslnými pokusy Plateauovými*, kterými vskutku podán byl číselný důkaz, že i nejslabší hmyz dovede utáhnouti nejméně pateronásobnou vlastní váhu, některé pak druhy že dovedou i 40- až 60-násobnou tíži vlastního těla udolati jakož i, že povšechně jest síla hmyzu obráceně úměrna k váze jeho těla. — Ba vypočteno dokonce, že kůň, aby vykonal totéž, co blecha, která urazí skokem 200-násobnou délku svého těla, musil by přeskočiti vysoké hory, velryba pak že by musila vyskočiti do výše 200 mil atd. Podobně má se věc s rychlostí běhu. Člověk opatřený nohami hmyzu uběhl by v 1 vteřině více než 10 mil; pohyboval by se tedy 60krát rychleji, nežli rychlovlak.

Víře nepodobno a přece mathematicky zdůvodněno! Jsou-li tyto výpočty správny, jest ovšem vyšší zvířena a zejména člověk, co se týče schopnosti běhu a rozvoje sil vůbec, nadán přírodou nepoměrně hůře, než nepatrní a opovržení tvorové, kteří se u našich nohou svíjejí a nemáme věru pražádné příčiny pyšniti se jakožto pánové tvorstva.

Avšak není-li pak ve výpočtu tom nikde omylu? Čísla mohou nám často imponovati, možno utvořiti si z nich formálně zcela správné úsudky — a přece! Především budí nedůvěru v naprostou jistotu těchto důsledků okolnosť, že spočívají jednak na srovnávání obsahů či váh, jednak na srovnávání měr délky neb výše dvou živočichů, čímž ovšem v obou případech dospíváme ku zcela různým výsledkům. — Srovnáváme-li na př. vespolek výšky těl blešina a koňského, jeví se nám skok do výše asi 300 *m* již jako aequivalentní výkonu koně; vezmeme-li však při svém srovnávání rychlosti mravence a člověka za základ jich váhy (místo délek těla), obdržíme nesmírné číslo 50.000 mil v 1 hodině, jež by musil člověk uběhnouti, aby se během vyrovnal mravenci.

Trvám, že ani nejsmělejší obrazotvornosť se neodváží uznati cos podobného. A přece měření bylo správné a výpočet je bezvadný — v čem záleží tedy utajené sofisma? Vidíme, kam spějeme, necháváme-li mluviti jenom číslice!

---

* F. Plateau: Sur la force musculaire des insectes“. (Bulletin de l'ac. roy. de Belgique. 2. e. sér. Tom. XX. a XXII.)

Třeba zodpověděti prostou otázku: Jakou práci koná skákající, běhající hmyz, a vůbec živočich? Výkon práce roste, jak známo, úměrně s váhou a výší, do níž váha se zvedá. Dostoupí-li tedy dva živočichové s nestejnými massami skokem téže naprosté výše, koná každý z nich práci, kteráž je přesně úměrnou jeho masse, a přeskočí-li člověk překážku 60 *cm* vysokou — což není nic obtížného — vykonal, máme-li zření ku všem poměrům, relativně dvakrát tak velkou práci jako blecha nebo kobylka, která dovede se pozvednouti sotva výše než o 30 *cm*. Neboť udělíme-li slovo číslům: váží-li kobylka 6 decigramů a člověk 60 kilogramů, tedy 100.000krát více, nahledne a uzná přece každý snadno, že 100.000 kobylek — sloučeno v jedinou massu — se nedovede vymrštiti než zase jen do výše 30 *cm*, člověk má tedy patrně v tom výhodu, která tím zřejměji se jeví, srovnáme-li rychlosť člověka s rychlostí mravence. Tážu se: žasneme vidouce na př. volný let kondóra aneb tohajky, poněvadž vlaštovka téměř totožnou absolutní má rychlosť?* Či divíme se, že rychlovlak sestávající pouze z několika osobních vozů jede rychleji, než-li dlouhý vlak nákladní? Pokládáme za nepatrnou rychlosť zeměkoule kolem slunce, víme-li, že obrovská tato massa probíhá v 1 vteřině pouze o něco více než 4 míle?

Patrně byl tedy přiveden Plateau ku svému názoru mylnou domněnkou a či lépe snad řečeno nejasným citem, že výše neb obsah bytosti, která uvádí v pohyb jistou váhu, souvisí nějak s výkonem práce. Mátl se tu pojem práce a namáhání: práce je určitá naprostá veličina, namáhání nejasný, měnivý pocit. K tomu druží se ještě jiný, lze říci, psychologický klam. Těkavosť mnohých malých zvířat překvapuje nás tak, že mimovolně přirovnáváme jich velikosť ku délce dráhy v určitém čase vykonané. Proč tak činíme, těžce rozsouditi; snad proto, že si myslíme, že jeví se jim svět v tom poměru větším, oč jsou menší nás; možná též, že oko naše nemajíc příležitosti jich pozorovati, nemůže klidně na nich spočinouti. Rozhodně však má ona veliká pohyblivosť vlastní příčinu v tom, že maličkému tvoru dovoluje nepatrná hmotnosť těla mnohem rychleji měniti směr pohybu a to s nepatrným napjetím sil. Jest totiž velikosť pohybu při stejné rychlosti v opáčném poměru se hmotou, jakž lze každému přesvědčiti se, kdož by se pokoušel lapiti rukou ptáka uzavřeného v poněkud větší kleci.

Přes to vše nelze upírati, že hmyz dovede vyvinouti často sílu neobyčejnou. Chroust anebo krtonožka snaží se úžasnou mocí vydrati se ze sevřené ruky a dle pokusů Plateauových jsou prý skutečné brouci, kteří unesou či balansují 100násobnou váhu vlastního těla. Důsledkům Plateauovým hleděli se mnozí vyhnouti namítajíce, že brouk proto oproti koni u výhodě jest, že těžiště jeho mnohem blíže zemi se nalezá, že se může zachycovati svými drápky, že má šest noh, tělo mnohem pevněji sestrojené a t. p.

---

* Viz můj článek: „Záhada letu“ v „Českém mechaniku“ 1888, č. 5, strana 56 a následující.

Některé z těchto námitek nejsou ovšem bezdůvodné, avšak nejdůležitější byla vždy opominuta: čas. Člověk zvedá pakou ohromná břemena, avšak mnoho-li síly při tom získá, tolikéž ztrácí času čili jinak vyjádřeno: Tutéž práci, na niž spotřeboval jsem určité množství síly, mohu mnohem menšími silami vykonati za dobu přiměřeně delší.

Čas může nahraditi aneb vyrovnati nedostatek sil. Toho dokladem jest nám právě hmyz. Plateau přirovnává koně, jenž silou svou může zvednouti neb v rovnováze udržeti jen asi polovici vlastní váhy, ku chroustu, který zvedá břímě 50krát těžší, než je on sám a soudí z toho, že chroust má 100 násobnou sílu koně.

Potřebuje-li však kůň jedné vteřiny, aby zvedl svou váhu do výše 1 metru, kdežto chroust 10 vteřin k tomu potřebí má, jest přece namáhání čili síla, jíž oba jsou schopni, docela stejná. Uzavřeme-li brouka pod víčko 100 kráte těžší než jest on sám, podstrčí zajisté brzy hlavičku pod okraj, nazvedne celou tíži a osvobodí se, kdežto by kůň, jsa poklopen zvonem 60.000 *kg* těžkým, zůstal pod ním nevěda si pomoci. Kdybychom ho však zapřáhli ku klínu, který by se mohl právě tak vměstnati pod okraj zvonu jako hlava brouka, zvedl by pohodlně celé břímě o tolik, aby se dostal na svobodu a docílil by takto nejen naprostě nýbrž i relativně mnohem většího výkonu nežli brouk.

V čem vězí tedy as schopnosť hmyzu a většiny malitkých živočichů vůbec, že nahrazují časem nedostatek sil svalových?

Lze říci: v jich nepatrném rozměru. Dva svaly úplně stejné hmotnosti a stejné soustavy, avšak rozdílné délky, jsou k sobě v takovém poměru, že delší sval — mající ovšem přiměřeně menší průřez — zvedá též menší břímě, avšak zvedá je přiměřeně výše, nežli sval kratší. Tak na př. vlákno svalové, mající délku 10 *cm*, kteréž zavěšeno jsouc na jednom konci stahuje se při podráždění na polovici, tedy na 5 *cm* a zvedá při tom 1 centigram o tutéž výšku, můžeme si v mysli nahraditi svazkem desíti jeden toliko centimetr dlouhých vláken, kteréž nyní majíce stejný průřez jako vlákno prvé též každé 1 *cg* zvednou, ale jen o 5 *mm*! Po malé přestávce mohla by se vykonati táž práce, pak opět atd., a myslíme-li si vlákna tak uspořádána, že by se jich závěsný bod zvedl v těchto přestávkách vždy o toliktéž, bylo by možno v 10 jednotkách časových 10 centigramů o 5 centimetrů zvednouti a vykonati tedy 10 násobnou práci oné, jíž vykonalo prosté vlákno v jednotce časové, což se úplně shoduje s měrou výkonů větších i menších zvířat pozorováním stanovenou.

Netřeba tedy žasnouti nad herkulovskou prací mravence vlekoucího 3 až 4 násobnou tíhu vlastního těla.

Čím menší jest zvíře, tím větší jsou jeho výkony u porovnání ku jeho lineárním rozměrům, tím menší však u porovnání s časem.

Při tomto rozboru předpokládali jsme však něco, co třeba teprve dokázati, totiž, že vlákna svalová aneb vůbec pružná substance veškeré dokonalejší zvířeny mají tytéž vlastnosti a při stejném průřezu tutéž schopnosť výkonu, kteréžto pravidlo přesně pojato jest ovšem toliko platno na př. pro všechny ssavce, pro všechny brouky, však ani tu nikoli napořád. Než povšechně neuchyluje se tato these značně od skutečnosti.

Posléz třeba míti zřetel k tomu, že hmyz a obratlovci nejen relativně a zdánlivě, nýbrž vůbec naprosto u výhodě jsou oproti tvorům s vnitřní kostrou. Naše kosti jsou s nepatrnými výjimkami jednoramenné páky, na nichž síla svalů ponejvíce velmi blízko, břímě však často ve značné vzdálenosti od osy točení působí; kde jest možný výhodnější poměr, jako u žvýkacího svalu aneb u svalu stahujícího palec, tu jsme též schopni nadobyčejného rozvinutí sil. — Naproti tomu u všech arthropodů jsou všechny svaly objaty tvrdou pokrovkou (chitinem) a napínají se buď jako vertikální svaly trupové, jež značně přispívají k létání, bezprostředně mezi částmi majícími se pohybovati, nebo jsou upevněny na dvojramenných pákách s poměrně dlouhým ramenem silovým, jako zejména většina svalů končetinných, jichž působiště, jak známo, z pravidla tvoří značně do vnitř zasahující výběžky. Nejjasnějším dokladem výhodného takového uspořádání jsou svěrací svaly škeblí, jichž mocný účin každému asi jest znám.

Abychom rozboru předchozímu lépe rozuměli, mysleme si obra a pidimužíka* a pohleďme, jak spolu budou závoditi:

Pidimužík jest 1 *dcm*; obr 10 *m* vysoký; jejich váhy a tudíž i massy jich svalů mají se k sobě jako 1 : 100^3 to jest 1 : 1,000.000; jest tedy 1000 kilogramů obra nahraženo 1 gramem pidimužíka.

1. Zdvihání: Obr vyzvedne, aniž by se namáhal, břímě 10.000 *kg* až ku svým ramenům. Jaké břímě dáme pidimužíkovi do rukou? Řekněmo, že 10 gramů. A nastojte: vyzvedne 100 násobnou váhu, totiž 1 kilogram! Považíme-li pak, že vzdálenosť jeho ramen od půdy zemské jest 100 krát menší než při velikém jeho soku, seznáme, že má pidimužík výhodu právě z toho, že jest — maličký!

2. Skok do výše: Pidimužík ruče přeskočí lano 1 metr vysoko od země napjaté. Toť vyskočí tedy sok jeho jisté do výše 100 *m*? Chyba lávky! Sotva že překoná překážky 6 metrů vysoké!

3. Běh o závod: Obr urazí v 5 minutách 1200 *m*, konaje v každé vteřině krok o 4 *m* délky. Kroky pidimužíkovy měří toliko po 4 *cm*, ježto však v 1 vteřině jich dělá 100, doběhne k cíli rovněž za 5 minut.

Nebuďme však ku kolosovi nespravedlivi! Jeho celé tělo a rovněž jeho noha váží 100.000 krát více, než tělo a noha jeho protivníka; kdežto noha obrova obsahuje v průřezu řekněme 1,000.000 vláken svalových (tak že na průměr přijde 1000), čítá jich průměr u pidimužíka 100krát méně, tedy 10, což v průřezu jest 100 vláken, to jest jen 10.000krát méně.

A tak vzpomeňme si při každém následujícím cvičení na větu dávno známou, že zvětšením lineárních rozměrů kteréhokoli živočicha jeho massy se zvětšují v krychli; průřez údů však a tudíž i množství účinných vláken svalových pouze ve čtverci — a dovedeme pak správně posouditi jich schopnosti. — Celou pak touto dedukcí tvrzení jest doloženo, že příroda neobdařuje živočichy silami svalovými snad jenom dle nějakého rozmaru, nýbrž dle pevného zákona úměrnosti.

---

* Srv. Prof. Delboeuf: „Nains et Géants“. Etude comparative de la force des petits et des grands animaux. Bruxelles. 1883.

Naturalismus v poesii.

Napsal **H. G. Schauer.**

Jest význačným rázem dob přechodních, že činnost kritická, programatická zvláště bují, že pociťuje a prohlašuje se potřeba nových hesel, jichž uskutečněním má se docíliti nového útvaru životního a dějinného. Takou přechodní dobou je po výtce též věk náš. Přechodem je sice lidstvo veškeré — „Alles ist Uebergang!“ případně cituje Göthe nápis na mostě — jisté doby však tímto rázem přechozím vyznačují se u zvláště bohatém stupni, že ráz ten může sloužiti za jich charakteristikon.

Přechodnosť doby naší jeví se nad jiné důrazně na poli slovesném. Kdežto jiné věky vyznamenávají se jistým jednotným, všeobecným rázem, poesie jejich jedním slovem přísně je stylisována, krásné písemnictví moderní rozbíhá se všemi směry, zjevy nejrůznější vedle sebe vystupují, zásady mezi sebou nejspornější docházejí zástupců. Nejvýznačnější známkou této přechodnosti však, jak jsme již řekli, je snaha, vymýšleti a v oběh uváděti nová hesla, jimiž se má budoucí básnictví říditi.

Z hesel těch nejbojovněji sobě vede heslo naturalismu. V nejnovějším, nyní typickém rouše svém je heslo to původu francouzského, otcem naturalistického hnutí básnického je, jak známo, E. Zola. Jako v předešlém století a u Němců G. E. Lessing, tak za dnů našich a u Francouzů E. Zola spojil zřídka se slučující, ano na pohled se vylučující povolání kritika a theoretika s povoláním tvůrčího umělce a básníka. Pro moderní hnutí naturalistické jsou směrodatnými obě knihy Zolovy: „Le roman experimental“ a „Le naturalisme au théâtre“, pak dlouhá již řada jeho románů, jichž výčet by byl zbytečným.

Není naším úkolem sledovati rozvoj hnutí toho ve Francii, ani odnožů jeho v Italii, Španělsku a Německu se dotýkati. I k nám dostalo se heslo to a nalezlo horlivé zástupce, prozatím ovšem jen více v kritice, než-li v básnické tvorbě samé. Než na této své pouti heslo to doznalo různých proměn a rozšíření, a zejména u nás naturalismus francouzský se vyžaduje zároveň s naturalismem ruským, Zola sloučen má býti s Dostojevským a Tolstým. Nezamýšlíme zde kritiku tohoto našeho nejnovějšího hesla básnického; na to však si dovolujeme poukázati: že sloučení naturalismu francouzského s naturalismem ruským nelze jen tak zhola docíliti, hledí-li se k ohromnému a zásadnímu rozdílu v podstatě obou směrů jen zevně a nahodile slovem „naturalismus“ zahrnutých. Román Zolův a román Tolstého stojí každý na zcela jiném stupni vývoje historického a básnického, vývoje, jehož základy a vůdčí zásady jsou zcela jiné a odlišné. Zola nehledá a nepředvádí nám nic jiného, než „pravdu“, jiného účelu on nezná; jeho román je upotřebenou vědou, blíže: upotřebenou přírodovědou a anthropologií. Tolstému zase jde o to, aby svým dílem působil co nejvíce na čtenáře, aby, ukazuje mu prázdnotu a nicotnosť všeho života, jenž nestojí na základě mravnosti a evangelia, dociloval nejvyšších úspěchů mravně vychovatelských. V tom Tolstý shoduje se s Dostojevským, jinak oba tito velikáni jsou představiteli dvou různých fásí vývoje ruského písemnictví a nedají se tudíž pro potřebu konstrukce hesla naturalistického tak zhola sloučiti. Tolik našim domácím zákopníkům naturalismu na uváženou.

Věru, především si třeba uvědomiti základní skutek: že třeba činiti přísný a zásadný rozdíl mezi tím, co zove se realismem a naturalismem ve Francii a co týmž heslem se určuje jinde, najmě v Anglii a Rusku. Dickens a Thackeray jsou zajisté rozhodnými realisty a Dickens i Thackeray jsou rovněž rozhodnými sledovateli Goldsmitha, Fieldinga, Smoletta, Sterneho, v nichž odkryješ rovněž jadrnou žílu realismu, ano i nejhrubšího naturalismu. A který autor líčil život pravdivěji, podrobněji a šíře než-li G. Eliot, a který autor je při tom více vzdálen toho, čeho požaduje a poskytuje Zola? V Eliotovi vtělil se nejbohatěji a nejrázovitěji duch, jímž se všechen „naturalismus“ anglický nese, duch po výtce mravní, ano náboženský, jedním slovem smysl praktický. Tím blíží se realismus, a naturalismus anglický obdobným slovesným útvarům ruským, jen že při tom mezi oběma jeví se ještě steré rozdíly, podmíněné růzností národní povahy a veškerého vývoje dějinného obou národů.

U Rusův a Angličanův, rovněž i u Dánů a Norů naturalismus básnický vyplývá plně z národní osobnosti kmenů těch, ze spojitosti jich historického vývoje; proto je realismus a naturalismus jejich spontanní, přirozený, mimovolný, takřka bezvědomý, kdežto u Francouzů má ráz zcela reflektovaný, umělý, obmyslný, naskrze uvědomělý. Naturalismus francouzský počal negací: popřením programu romantického, naproti němuž vystavil program jiný. Zola cítí se nucena, hledati odůvodnění svého vystoupení, ví, že je revolucionářem. Dílo své připíná k celku moderního vývoje, zejména vývoje fiolsofického a přírodovědeckého, jehož má býti přiměřeným doplněním na poli slovesném. V Anglii, v Rusku nepotřebuje směr svůj nikdo obhajovati, poněvadž ví, že pokračuje na daném podkladě; Zola se musí hájiti v článcích a předmluvách, musí psáti knihy a založiti časopisecký orgán pro směr svůj. Zevnějšími skutky těmi vyznačen je již s dostatek výlučný, revoluční ráz naturalismu francouzského u srovnání s obdobnými směry u národů jiných.

Toto zvláštní základní východiště Zolovo není nahodilé, nýbrž plynou z něho závažné důsledky. Především z něho je viděti, že pokus Zolův není pouze literárním, nýbrž že tkví hluboce v povšechném duševním a společenském rozvoji doby nové.

Na poli básnickém naturalismus, jak již jsme podotkli, je popřením romantismu, reakcí proti němu. I lze si reakci tuto snadno vysvětliti, přihlíží-li se k výstřednostem, do nichž směr onen zapadl (Dumas, Sue), do vnitřní nicoty a prolhanosti, jíž prosti nejsou ani přední romantikové, na př. G. Sand. Tento romantismus není než básnickým výrazem filosofie spiritualistické, jejímž zakladatelem a předním bojovníkem byl proslulý V. Cousin, a politického doktrinářství i liberalismu, jenž zvítězil červencovou revolucí a ovoce až příliš šťavnaté přinesl za „občanského“ království Louisa Philippa. Zvrhlosť směru toho ukázalo nejlíp druhé císařství, jehož hlavu lze zcela případně nazvat „romantikem na trůně“, Reakce proti této lži-ideální poesii, proti tomuto prázdnému romantismu byla zcela přirozená a zdravá; jen bylo dbáti toho, aby reakce ta dála se na základě principů správných, aby nepřestřelila metu a nevyběhla v druhou krajnosť. Této Charybdě se naturalismus, vyhýbající se Scylle romantismu, vyhnouti nedovedl.

Byl-li romantismus básnickým výrazem filosofického spiritualismu a udržoval-li přátelské styky s plutokracií Ludvíka Philippa a s dvorskou demagogií Napoleona III., postavil se naturalismus docela na základy filosofie positivistické, koketuje, jako ona, s hnutím socialistickým. Naturalismus je výslovně „formulí nové vědy v jejím užití na literaturu“. A tato věda je věda ryze zkušebná, zakládající se na sbírání, hromadění a propracovávání fakt; tato věda je rozhodně materialistická. Fysika, chemie, fysiologie, sociologie, těmito obory se moderní vědění vedle hvězdářství vyčerpává. Psychologie jako samostatné nauky již není; jakési místo přiděleno jí na konci biologie. Nezračí se vliv zásad těch ostře v dílech francouzské školy naturalistické? Naturalismus nezná fantasie — tohoto šiboletu vešerého posavadního básnictví — nad dětské hříčky, přeludy a vzdušné zámky je zralý směr ten jednou pro vždy povznesen; naturalistický umělec konstatuje fakta zevnější, jež lze nahmatati a rozebírati, jeho methodou je methoda přísné vědy, dedukce, analyse, kritika Proto je román, jenž k tomu nejlépe se hodí, hlavním představitelem nového směru, ano i snad výlučným; a román ten je přísně vědecký, je román „zkušebný“. Fotografovati skutečnosť a s jejími živly experimenty prováděti, je na příště důstojným úkolem básníkovým a jeho pracovnou jsou laboratoře, nemocnice, pathologické ústavy, porodnice, nalezince, blázince, továrny, krčmy — kdož by znal všechny ty místnosti, v nichžto animální funkce své nenuceně vykonává onen tvar široké říše živočišné, jejž nedopatřením Linné nazval Homo sapiens?

Vždyť nám Zola slíbil podati přírodopis — histoire naturelle — celé rodiny, jež by přinesla všecky význačné úkazy, které zjistiti dovede naše moderní pathologie anthropologická i společenská. A ne nadarmo je Zola positivistou; s Comtem, s Litréem má zájem pro třídy dělnické, zájem velice přirozený, neboť zde máme předmět, na němž lze ještě něco studovati en masse. Ve vyšších třídách společenských přec jen se ještě více méně pěstují jakési důležitosti duchové a ideální, moc osvěty a konvenience zakryje leccos brutálního, co v třídách nejnižších zcela nenuceně se projeví a „pravým“ slovem se označí. A mnoho-li je jednotlivců po výtce snahami duchovými se obírajících, potřeby ideální ukájejících. Těchto jednotlivců u srovnání s více méně tupými vrstvami nižšími a nejnižšími je hrstka nepatrná, směšná a nesmí ani pod titulem „aristokracie ducha“ domáhati se vůdcovství ve věku skrz na skrz demokratickém, kde počítá se s massami a zákony se abstrahují z velikých číslic.

(Dokončení.)

Z Národního divadla.

Činohra.

Referuje **A. S.**

(Dcera pana Fabricia. — Sedm havranů. — Tři klobouky. — Generál bez vojska.)

Dcera pana Fabricia“. Činohra o třech jednáních od Wildbrandta. Přeložil Jakub Arbes. Z novinek, jež se objevily od prázdnin na našem jevišti, jest rozhodně jediným interessantním dílem Bozděchova veselohra: „Generál bez vojska“, o níž též šířeji promluvíme. Ostatní kusy převzaté vesměs z cizích repertoirů, nemají ani po stránce čistě divadelní ani literární žádného významu, proto nezdržíme se u nich dlouho. —

Činohru Wildrandtovu „Dcera pana Fabricia“ nemůžeme rozhodně počítati k šťastným akvisicím našeho repertoiru. Dílo toto patří k nejslabším pracím Wilbrandtovým, jelikož bylo sepsáno jen k vůli postavě kárance Fabricia, k níž vše ostatní jeví se jen chatrně sestavenou folií. Děj, hodící se spíše k románu, vzat jest ze ztroskotané již říše romantických kriminálních historií, kde hlavními faktory jsou nalezené fotografie, neb osudná dýka, kde naivní náhoda nahrazuje dramatickou nutnosť, a kde ku konci básnickou gloriolou ovinuto čelo jakéhos ideálního lupiče. Při spracování děje jest autor veden jedinou snahou: způsobiti pohnutí a dojem. Nehledě ni na pravděpodobnosť volených motivů a prohloubení duchovního obsahu, ni na psychologickou správnosť a uměleckou důstojnosť díla, používá se zjevnou strojeností nejkřiklavějších prostředků k vynucení soucitu a slz v obecenstvu.

Děj jest asi tento: Ida Salvetti, slavená zpěvačka, rozejde se následkem svárů rodinných se svým mužem a opustí též své dítě, zanechavši je cizím lidem k vychování. Manžel umělkyně, Fabricius, klesá po odchodu jejím v morální zvrhlosť, stane se konečně zločincem, jenž odsouzen, musí pykati své provinění po dlouhá léta v žaláři. Když Salvetti již se rozloučila s dráhou uměleckou, náhle probudí se v ní touha po krbu rodinném a po jejím dítěti. Dcera její, Háta, byla zatím ovdověla a chtíc zaopatřiti výživu sobě a svému dítěti, vstoupila do závodu továrníka Rokose. Zde ji Ida Salvetti vyhledá. Však Háta už nechce se hlásiti k matce, jež ji dříve byla zavrhla. Zatím vyprší lhůta Fabriciova trestu a on propuštěn na svobodu. Sejde se se svou dcerou, která ho s láskou přijme. Však Fabricius nechce kletbu svého zhanobeného jména přenésti na svou dceru, proto, byv jako podezřelá osoba v domě lapen a k soudu odveden, prohlásí, že Hátu nezná a že do domu se vloudil jen za krádeží. Ale konečně pohnut prosbami Hátinými, přizná se, že jest jejím otcem. Otec a dcera smíří se konečně i s Idou Salvetti, jež se k soudu byla dostavila, by pomocí svou jim přispěla.

Jak patrno, jest středem celého díla káranec Fabricius. To jest též jediná výrazně a zajímavě kreslená postava, ostatní nevyvyšují se nad šablonu tuctových figur. Doufáme, že tento jeden pokus odejme našemu divadlu další chuť, utíkati se k dílům romanticko-kriminálního ovzduší.

Sedm havranů. Romantická báchorka. Napsal Emil Pohl. Přeložil Jar. Vrchlický. Aby „Cesta kolem světa“ měla důstojného nástupce, i aby oblíbený u nás obor výpravných her, jenž se již vyvinul na hlavní oporu repertoiru, nemusil zaháleti, naše divadlo vypravilo kouzelnou báchorku Pohlovu „Sedm havranů“. Proti uvádění výpravných her ozvaly se ze strany přátel pravého umění dramatického výstražné hlasy. Podotýkáno, jak velice tím porušován původní program Nár. divadla, jak neblahé účinky podobné kusy mají na rozkvět našeho umění, jakož i na umělce a obecenstvo. Však výstrahy zůstaly nepovšimnuty. Morálně byl sice směr tento odsouzen, ale hmotně zvítězil. Neb výstražné hlasy literárních orgánů zanikly v bouřném potlesku, jímž obecenstvo, plnými proudy navštěvující výpravné hry, odměňuje cirkusové scény plné banálnosti, krkolomné skoky opice, tance hrušek, perníků, pitvorných postav a pestré obrazy, v nichž se míhají velbloudi, krokodili, různí opeřenci a jiní tvorové.

Co se týče výpravné stránky „Sedmi havranů“ na našem jevišti, dlužno doznati, že jest skvostná, oslňující, použito v plné míře celého bohatství barev i světla, jakož i všech vymožeností moderního strojnictví, takže některé scény, jako: Uprostřed růží, Kouzelná říše jara, V paláci vil, barevnými a světelnými effekty přímo okouzlují. Maně tu vystupuje otázka: nebylo by vhodnější užiti všeho toho nákladu hmotného a času i péče k dílu umělecky cennému a našeho divadla důstojnému?

Tři klobouky. Napsal E. Siraudin, přeložil B. Frida. Podkladem tohoto dílka jest vtipná eskamotáž s třemi dámskými klobouky. Autor manévruje jimi s technickou zručností. Spřádá kol nich vtipně spletité komické scény, ba hrozí i chybným jich umístěním vyvolati manželskou tragedii. Však vtipná eskamotáž — a děj se skončí svižným, veseloherním spůsobem.

Mladinká žínka obstárlého pana Morisseta, paní Johanka, jde bez vědomí svého manžela do divadla se svým bratránkem Alfrédem, by ho seznámila se svou přítelkyní Lucií, kterouž Alfred vášnivě miluje. Náhoda není paní Johance příznivа. Když totiž se nahýbá z lože, spadne jí s hlavy klobouček na klín pánovi v přízemí. Muž tento jest — manžel paní Morissetové. Dvě přítelkyně paní Johanky, jež mají s ní stejné kloboučky, pošlou jí je, aby ji zachránily. Jsou zde nyní kloubouky tři, jež přivésti bez nehody ku svým pravým majitelkám, jest úkolem, kterýž vtipně rozřešiti si p. Siraudin ve své jednoaktovce vytknul. O nějaké literární ceně nelze zde ovšem mluviti. „Tři klobouky“ jest práce, od níž nemůžeme očekávati než mžikové, lehýnké pobavení. —

„Jenerál bez vojska“. Napsal Emanuel Bozděch. Letošní zimní saisona byla velice šťastně zahájena novinkou z pozůstalosti Bozděchovy: „Jenerál bez vojska“. Prvině této hry hleděno vstříc s živým účastenstvím, jež vzbuzováno jak tragickým osudem vysoce nadaného básníka, tak i osvědčenou pověstí výborného dramatického spisovatele, jehož díla slibují nevšední požitek duševní. Hojně shromážděné obecenstvo nebylo v očekávání svém sklamáno.

Nové dílo Bozděchovo druží se důstojně k ostatním jeho pracím, k nimž látka čerpána z intimního pozadí doby Napoleonovy. Na tomto poli Bozděch pracoval s nevšedním zdarem, k němuž napomáhaly mu jak obšírná znalosť historického zákulisí Francie a zajímavých podrobností dějepisných, tak i hluboký smysl pro kolorit doby, jejž dovedl vystihnouti až do nejmenších odstínů mravu a konversace, vybroušená technika a sytá, duchaplná dikce, sršící ostrým vtipem. Elementární silou a mocnými výbuchy dramatickými Bozděch nepůsobí, vše jest jemně, delikátně provedeno, jako rozkošná drobnomalba, plná mistrných detailů, spojujících se v ušlechtile zaokrouhlený celek. Bozděch přilnul k Scribeovské škole, jejíž vliv jest patrný na celé jeho tvorbě dramatické. Prostudoval dokonale vytčený vzor, přivlastnil si způsob faktury, ale zachoval přece svéráznosť, takže lze mluviti spíše o příbuznosti duševní, než o nějakém napodobení. Kdybychom u Bozděcha činili nároky na úplnou věrnosť historickou, byli bychom částečně sklamáni, jelikož živel dramatický mívá rozhodně převahu nad historickým. V jeho dílech nevystupuje historie jako ona gigantická vládkyně, jež pádnou, železnou pravicí vtesává věčné písmo v osudy národů i v život jednotlivce, nýbrž její moc bývá podrobena vlivu zákulisních intrik a drobných pletek osobních.

Nepatrné pletky, žárlivosť ženská, osobní řevnivosť zaviňují tu často dalekosáhlou událosť historickou, jak dokazuje „Světa pán v županu“ a v poslední době „Jenerál bez vojska“, kde Napoleon domůže se jmenování velitelem nad vojskem v Italii toliko intrikami své bývalé milenky a protekcí Kornelie Poissardové, ženy z lidu, jež si hodlá teprv vydobyti lásku mladého hrdiny. Zvlášť toto poslední dílo jest se svou zápletkou, založenou na zákulisních a čistě osobních intrikách, spíše obrázkem ze soukromého života, byť i vykazovalo jména historicky tak výrazná jako Napoleon a byť i ovanuto bylo celým ovzduším zvolené doby a protkáno případnými historickými detaily.

Však obraťme se blíže k dílu samému.

Napoleon, vítěz toulonský, uchází se o velení nad vojskem v Italii. K dosažení této hodnosti jest mu především třeba svolení prvního direktora republiky, Barrase, však tento jest zjevným odpůrcem mladého Bonaparta. Jedná se tudíž nyní v první řadě o to, získati přízeň mocného direktora. Provedení tohoto úkolu zdá se Tereze Tallienové, milence Naopolenově, velice vhodným prostředkem k povzbuzení chladnoucí lásky Bonapartovy. Umíní si, vymoci mu jmenování a tím upevniti svůj poměr. Za tím účelem uspořádá ve svém paláci mythologický ples, na němž chce pracovati ve prospěch Napoleonův. Jest známo, že má na Barrase velký vliv jeho přítelkyně, Josefina Beauharnaisová, vdova po jenerálovi, jíž Barras byl život i statky zachránil, kterou vřele miluje a u níž tráví všechny své volné chvíle. Josefinou chce Tallienová působiti na Barrase. Pozve ji tudíž na ples a představí Napoleonovi, netušíc, s jak nebezpečnou sokyní ho seznamuje. S Josefinou, jež představuje Venuši, jest na plesu též její syn, Eugen, jako Amorek, jenž se Napoleonovi velice zalíbí a kterému tento slíbí kord po jeho otci jenerálu Beauharnaisovi. Mimo Josefinu chce Tallienová získati ve prospěch Napoleonův též občanku Kornelii Poissardovu, typus to ženy v revoluci otužilé, jež má u lidu ohromný vliv. Narodila se na vojně, dobývala bastilly, vedla Ludvíka Capeta z Versaillesu do Paříže, hnala útokem na Tuillerie, vůbec jest republikánkou od kosti. Občanka Poissardová dostaví se na ples v kostumu Bellony. S Napoleonem seznámila se zvláštním spůsobem. Vysmekl se jí totiž u vchodu do paláce sandál a mladý vojín žádal o dovolení, aby jí ho směl zavázati. Poissardová svolila, „vždyť prý není zcela nic lehtivá“, dodává upřímně. Napoleon se jí od prvního okamžiku velice zalíbí a umíní si pracovati celým vlivem v jeho prospěch, ovšem ne by se zavděčila Tallienové, nýbrž aby si sama získala lásku mladého vítěze. Jak patrno, předvedl nám opět Bozděch v nové formě svůj oblíbený motiv: zápas několika žen o jednoho muže.

Druhé jednání uvádí nás do klidné domácnosti Josefininy, kamž byl Barras zavítal, by si oddechl od starostí vladařských. Chová se k Josefině velmi něžně a k dítkám jejím, Eugenovi a Hortensii, jako pravý otec. Josefina chce přimluviti se za Napoleona, však Barras staví se rozhodně na odpor. Když pak po chvíli přijde mladý generál sám, oznámí mu Barras, že mu bude vrácen plán na výpravu do Italie. Napoleon odejde velmi pobouřen a Josefina poznala z jeho chování, jak nepravý pojem má o jejím poměru k Barrasovi a proto, jakmile direktor odejde, spěchá do bytu k Napoleonovi, by mu vše vysvětlila a sebe omluvila.

Proměna druhého jednání objevuje nám skrovný příbytek vítěze toulonského, kde starý sluha jeho, Aristide, čistí kord po jenerálu Beauharnaisovi. Když jest hotov a chce právě odejíti, by naplnil znovu svou oblíbenou láhev Lolottu, jež byla pilným používáním na dobro vyschla, zastoupí mu cestu Poissardová, jež přichází sdělit Napoleonovi výsledek podporování jeho plánu u lidu. Chce vyčkati příchodu jenerálova, a dá se odcházejícím Aristidem v bytu zamknouti. Však po malé chvíli slyší přicházeti Tallienovou, jíž byl Napoleon dal vlastní klíček od svého bytu a nechtíc být od ní viděna, ukryje se v ložnici Napoleonově. Sotva Tallienova přijde, slyšeti venku hlasy; přichází Aristide a Eugen, jenž si jde pro slíbený kord po svém otci. Tallienová, jež pozná hlas Eugenův, skryje se rychle do pokoje na pravo. Za Eugenem dostaví se záhy i Napoleon a odevzdá mladému Beauharnaisovi slíbený kord. V tom spatří Eugen přicházeti svou matku, chce se skrýti, vrazí do dveří u ložnice a zahlédne tam Poissardovou, kterou nepozná, poněvadž tato rychle opět zavře. Zatím vchází Josefina. Nyní dochází mezi Napoleonem a Beauharnaisovou k výstupu, z něhož patrno, jak vřelý interes na vzájem k sobě chovají. Rozešli by se nejlepším spůsobem, kdyby Eugen neprozradil, když Napoleon chce vejíti do své ložnice, by přinesl hochovi pochvu ke kordu, že jest v pokoji skryta žena. Napoleon, jenž myslí, že jest to Tallienová, octne se ve velkých rozpacích. Jak se před Josefinou omluviti? Cítí se vinným. Vždyť dal Tereze sám klíček!

„Táži se vás bez obalu,“ praví Josefina, „jest osoba na světě, která by měla jakési právo, dlíti na tento spůsob ve vašem bytu?“

Bonaparte: „Jest.“

Josefina: „A myslíte, že to ona, která se tam skryla?“

Bonaparte: „Myslím.“

Josefina: „To stačí! S bohem, občane jenerále!“

A uražena odchází.

Po jejím odchodu vyjde k velikému podivení Napoleona z dveří ložnice Poissardová, a aby úžas jeho zvýšila, vyvede z druhých dveří Tallienovou. Obě sokyně pustí se nyní do hádky s celou silou svých ostrých jazýčků, nedarují si žádnou nepříjemnosť neb kousavou poznámku, a když Tallienová, hluboce uražena hlavně tím, že jí Napoleon vrátil své slovo, opustí příbytek generálův, spěchá Poissardová za ní, by v zápasu jazykovém pokračovaly. Scéna tato s humorem a velice vtipně nastrojená, působí s neodolatelnou komikou.

Třetí jednání uvádí nás opět do komnaty Josefininy. Josefina byla si umínila přerušiti styky své s Barrasem, a vskutku, když direktor přijde, sdělí mu vše upřímně. Barras jest dojat, však slíbí přece, vyplniti přání své přítelkyně a rozloučiti se s ní na vždy. V tom ozve se venku hluk, přichází zástup lidu, veden Poissardovou, by žádal za jmenování Napoleona komandantem. Okolnosť tato zdá se Barrasovi vhodným prostředkem k odtržení Napoleona od Josefiny i od Tallienové a proto žádosti Poissardové vyhoví Poissardová jest nyní přesvědčena, že mladý komandant ji pojme z vděčnosti za ženu. Ale ku překvapení všech nabídne Napoelon ruku svou Josefině, jež s radostí přijme. Poissardovou to sice zamrzí, však brzy se uspokojí; hlavně tím, že i Tallienová jest sklamána. Tereza neoddává se též dlouho zármutku. Vždyť Barras jest nyní opuštěn! Nutno všemohoucího direktora potěšiti a nahraditi mu ztracenou důvěrnou přítelkyni! —

Celý tento, s přirozeností a hladkostí se vyvíjející děj jest zpracován s vybroušenou technikou, jíž honosí se všechna díla Bozděchova. Interessantní, svěžím koloritem doby obestřené obrázky střídají se tu s přirozenou grací a spojují se dokonalou zaokrouhleností technickou v harmonický celek. Toliko konec posledního jednání působí poněkud ukvapeně.

Přechody duševní jednajících osob jsou příliš náhlé, málo odůvodněné. Ovšem poskytuje doba jakousi omluvu. Ve stínu guillotiny nepohlíženo asi na záležitosti srdce s velkou opravdovostí. Duchaplný, vtipný dialog, jasná, případná charakteristika a ona Bozděchova zvláštní jemnosť a delikatessa provedení jsou další přednosti této hry, jež zaujme zajisté čestné místo v našem repertoiru veseloherním.

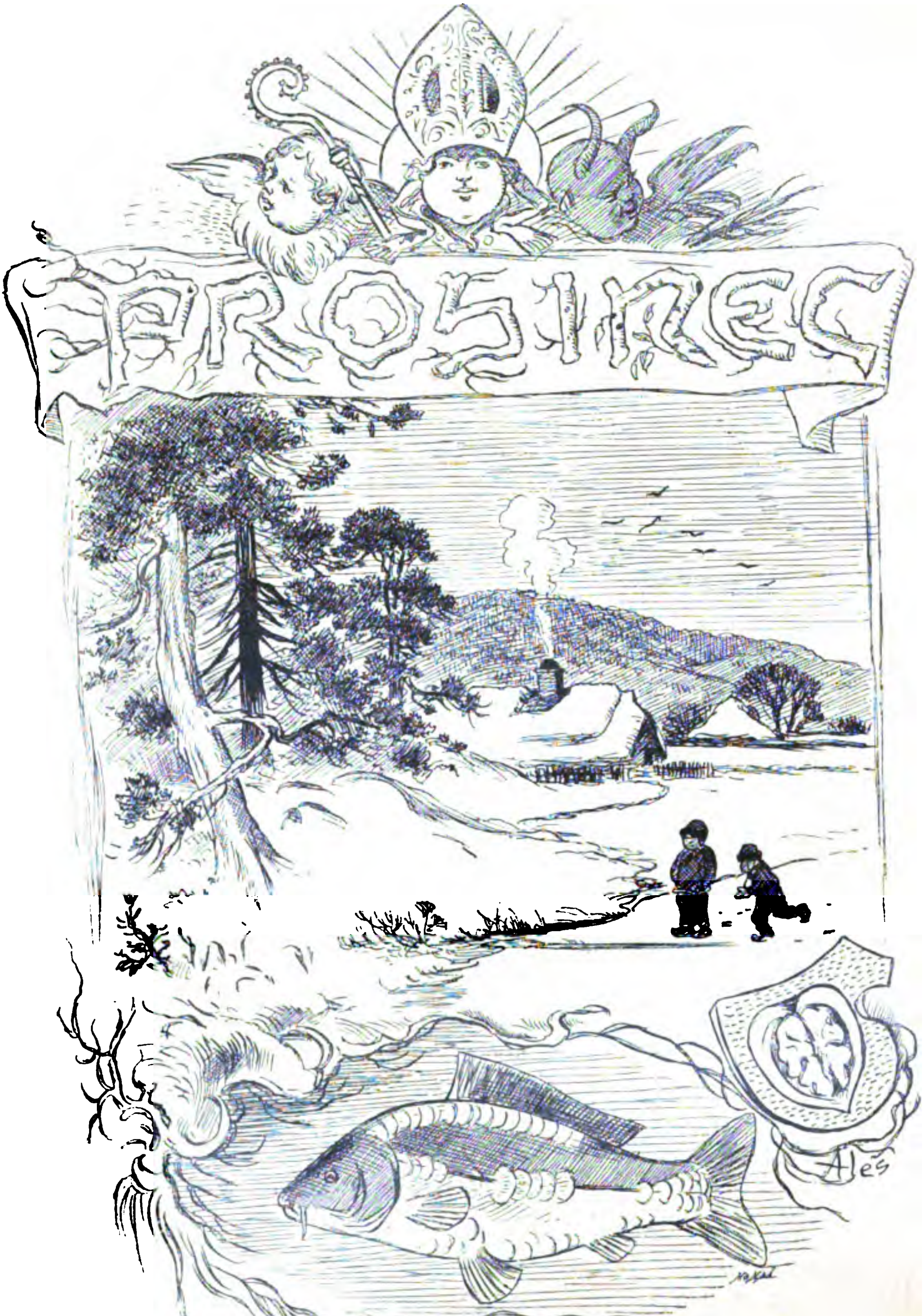
PROSINEC
Aleš

PROSINEC.

Z „Měsíců“ Mikuláše Aleše.

Lidské včely.

Román od **Sofie Podlipské.**

(Dokončení).

XXV.

Ze zahrady šla společnost prohlížet přírodnické sbírky baronovy Berta nespouštěla se Richardovy ruky ani v těchto síních Neviděla ničeho, co vzbouzelo pozornost návštěvovatelů ostatních a neměla nejmenšího smyslu pro seřaděné druhy opeřenců. Ani divuhodné pestrobarevné kresby na křídlech motýlů neupoutaly jí zraky. Byla na světě jen pro svého průvodčího, k němuž lnula každé chvíle horoucněji.

Neznala jeho city, náhledy, jeho duši. Nezkoumala, jaký to jest člověk a je-li náklonnosti její hoden, ba ani, zda jí aspoň tuto náklonnost splácí. Nedbala ani jeho zevnějšku. Nebyla by ho méně milovala, kdyby byl býval ošklivý. Mohla jej míti ráda. V tom bylo u ní všecko, tomu oddávala se slepě. Cokoli řekl, líbilo se jí; ať se usmíval anebo se mračil, zbožňovala jeho obličej. Jen když svou ruku z její více nevyvlékal, jak to činil v parku, když stáli blízko Pavly.

Nyní již nečinil žádného takového pokusu po tolika nezdařených, kterých musil zanechati, nechtěl-li obrátit pozornost na sebe.

Chodil s ní od skříně ke skříni a měl ještě méně smyslu pro řady uměle vycpaných živočichů ze všech úhlů země. Neměl dokonce ani zdání, kde to chodí a viděl v duchu Pavlu. Byl sdrcen jejím neštěstím, které tak velkodušně nesla. Ah, co bylo lze dělat? Jak jí vše nahradit? Jak mohl býti tak hanebným, nabídnouti jí tuto drzou ruku. To nabídnutí bylo rovněž tak drzé jako krádež sama. Jeho srdce bylo nyní hluboce zkroušeno.

Bože! Jak byl ten člověk bledý. Jaký byl to výraz v jeho strhaných očích. Kdokoli ze společnosti náhodou oň zavadil, podivil se tomu. Paní Zelenková zastavila se dokonce, aby jej chvíli pozorovala. Pak šla dále a pomyslila si: „Chtěla bych vědět, co má ten člověk na svědomí.“

Vyšli ze zámku. Teď nastalo Richardovi loučení se společností do opravdy, měl-li se vrátit na Makovku. A on tam chtěl. Neměl teď již ani nejmenší touhy věšeti se ještě déle na tyto lidi, kteří tak podivně, skoro podezřivě naň hleděli, že nebylo pochyby, kterak nevěřili té historii o jeho dědictví.

Užil konečně násilí, aby se vyvlekl z Bertiny ruky a mumlaje nesrozumitelné fráse zdvořilosti, poroučel se jí a její matce.

Berta div neplakala, řkouc: „Což nejedete s námi až do Hluboče?“

Paní Deňková vžila se zatím za několik minulých hodin úplně v myšlénku, že Richard se stane jejím zetěm. Líbilo se jí tak velmi, že měla s dcerou průvodčího, vmyslila se do toho, jak by bylo vše jiné, kdyby muž byl v jejím domě a proto připojila se k dceři, pravíc: „Což nebylo ujednáno, že pojedete se společností k Zelenkovům, kteří se hněvali, že jste tam dosud nepřijel?“

Richard, neodpovídaje k tomu, poroučel se znova.

Paní Deňková vzala tu věc sama na sebe.

„Paní doktorová,“ zvolala nahlas, „hleďte, pan Štoček chce nám uprchnouti.“

Ale tato seděla již opět v kočáře a nestarala se o Deňkovic, ani o Štočka. Sesedla se s minulými družkami jízdy a uháněla napřed k domovu.

„Tu vidíte,“ pravila paní Deňková k Richardovi, „paní Zelenková má za to, že nás opět svezete jako prve a kdybyste jel na Makovku, musily bychom jíti s Bertičkou pěšky.“

„Avšak já se musím vrátit na Makovku,“ namítal Richard; „hostinský očekává koně i povoz.“

„Ah, to to!“ vmísil se kočí do toho. „Pantáta nebojí se o koně, když já jsem při tom, a často děje se, že zajíždím s některým cestujícím jinam na noc.“

„Tedy do Hluboče,“ rozhodla paní Deňková. „Všecky vaše námitky jsou vyvráceny. Ostatně jste se s nikým od Zelenků ani nerozloučil a povoz za povozem ujíždí. Jsme tu již sami. Nic vám nezbývá, než odvézti nás. Snad byste nás nenechal na cestě státi?“

Opravdu nic nezbývalo. Posadili se tedy zase všickni tři a zaměřili do Hluboče. Richard byl však stále málomyslný a mínil, že tam bude obtěžovati.

„Co vás napadá?“ těšila jej paní Zelenková. „Což neznáte pohostinnost Zelenkových? Tam je každý rád viděn.“

„Jen já ne,“ pomyslil si Richard, ale neřekl nic. Mlčel vůbec.

„Což jste najednou tak změněn?“ tázala se paní Deňková, která bývala málo kdy v tak špatné náladě, že nemluvila. „Co je vám? Něco vás domrzelo?“

„Mne?“ bránil se Richard a ulekl se velmi, že bylo něco na něm znáti. Jak to jen skrýti? Jak se přemáhat? Popíral, že by mu něco bylo. Takovým, jakým byl teď, býval prý vždycky.

„O, to není pravda,“ zvolala Berta. „Prve byl jste zcela jiný. Ještě jak jsme jeli od hradu, byl jste samý humor, ještě jak jsme parkem šli, byl jste hovorný a jasné mysli. A já vím určitě, kdy jste se tak změnil, kdy jste zbledl a oněměl.“

Jemu vyvstal studený pot na čele. Byl vyzrazen a sice tou jedinou osobou, která k němu cítila náklonnost. Ta četla v jeho duši a věděla všecko. Podobala se dítěti, které jásajíc a mazlíc se s ptákem, samou láskou jej udusí.

Byl nucen v těch mukách se usmáti a řekl s neskonalým namáháním: „Prosím vás, víte tedy lépe než já sám, co ve mně se děje?“

„Ano, vím, že se vám líbí Pavla Norbertová,“ zvolala Berta, jevíc prudkou žárlivost. „Jakmile jste ji zahlédl, byl jste změněn a hleděl jste se zbavit mé ruky.“

Slzy polily líce nemoudrého děvčete při těchto slovech. Richard oddychl si. Bylo to ulehčení. Berta nebyla na pravé stopě. Vyslídila jenom něco, ale toho se nebál. Dal se do upřímného smíchu.

„Co vy hned vidíte,“ pravil nyní nenuceně. „Znal jsem slečnu Norbertovou jen od vidění. Předevčírem jel jsem s ní a s jejím bratrem náhodou po železnici do Klatov. Ale nevěděl jsem ani, že jede k Vilikovským. Tak málo hovořili jsme spolu.“

„A přece byl jste zaražen jejím pohledem. Když potom maminka se zmínila o té krádeži, kterou byla o takové jmění oloupena, cítila jsem, jak vám srdce tlouklo. Nikdy jsem necítila u nikoho takový tlukot srdce; pronikalo to skrze kabát.“

Že se teď netulila k jeho srdci jako v parku! Byla by znova cítila divoký, děsný tlukot toho ustrašeného nitra. Ale teď přidaly se k tomu také vzteky. V očích mu blýskalo. Byl by chtěl to prostořeké děvče uškrtit, neb ona byla špehounkou jeho nejtajnějších záchvěvů. Podíval se s nenávistí na ni, když drsně pravil: „O tom já pranic nevím.“

„A teď se dokonce na mne hněváte, vidím vám to na očích,“ naříkala plačtivě Berta. „Milujete-li Pavlu, ucházejte se o ni. Rmoutí-li vás, že byla o tak velké jmění okradena, měla by náhradu sňatkem s vámi, kterýž jste bohatým dědicem!“

Teď pudilo jej cosi skočiti s vozu a uvrhnouti se do propasti, kolem které jeli. Co měl si mysliti o tomto děvčeti? Uhodla všecko? Nebylo to přece možno. Ale neuhodla-li, jak mohla takto mluviti Jaká tajůplná mocnost kladla jí do úst takové nesnesitelné narážky?

„Vy nevíte, co mluvíte,“ vydralo se mu z úst s drsným opět přízvukem a bylo mu, jako by měl omdlíti.

Paní Deňková, jindy tak chytrá, byla té chvíle málo pronikavá a mněla pozorovati toliko hněv Richardův na výbuch nerozumné žárlivosti Bertiny.

Vložila se tedy do toho a řekla: „Berto, nebuď tak pošetilá! Takhle pana Štočka nerozveselíme. Vím, že ho teď mrzí, že s námi jel.“

Na ta slova dala se Berta do tichého pláče. Richard jí ty slze záviděl. Byl by chtěl také plakati. Jeho hněv zmizel i řekl: „Vidíte, teď jste byla k vůli mně hubována. Ale já za to nemohu. Věřte. Každému stane se někdy, že se náhle odmlčí, zasmuší, aniž sám ví proč. Již mi to odpusťte, moje dámy, nudím-li vás, ale opravdu bývám obyčejně takový a byl-li jsem před tím neobyčejně veselým, byla příčina toho moje radost ze shledání s vámi.“

Při tom políbil Bertě ruku a tvář její se tím opět rozjasnila.

„Vy jste věru dokonalý člověk,“ chválila jej paní Deňková. „Sám omlouváte se, zatím co by se měla Berta omluviti pro své dětinství. Ale ona to nemyslila opravdu.“

„Slečna je ke mně předobrá. Vážím si toho a teď buďme zas veselí. Hleďte, slečno, tam vychází měsíc.“

Sotva to vyřknul, zpomněl si však, že měsíc také svítil té noci, kdy byla spáchána ta „drzá krádež“, a teď neslyšel nic o tom, co ubohá Berta mluvila o měsíci, s velkým namaháním býti poetickou. Tiskl jí jen hodně silně ruku, kterou mu byla podala na smířenou. Byl rád, že mluvila a že mohl mlčeti.

Paní Deňková těšila se velmi smírnému obratu této rozmluvy a když Berta uvázla ve svém poetickém výlevu a Richard ničeho nepodotýkal, tak že byla obava, aby nenastalo znova nějaké povážlivé pomlčení, ujala se slova sama a hleděla udržeti rozmluvu v proudu. K tomu cíli však nic jiného jí nenapadlo, než přivésti řeč na onu „drzou krádež“, která se jí zdála býti velmi zábavným předmětem konversace.

„Prosím vás, pane Štočku,“ začala nenadále, „jak mělo se to tehdy s tou krádeží u Vyskočilů? Což posud nepřišli na stopu pachateli?“

Richard pustil a odstrčil ruku Bertinu. Opět bylo zde to strašidlo. Avšak přemáhal se, jak jen mohl, aby odpověděl co možná lhostejně.

„Je mi líto, ale nemohu vám nikterak sloužit. Nevím o té věci pranic.“

„Pranic? Jak je to možné? Vypravoval jste mi už o masopustě u Zelenků, že bydlíte ve Hlemýždí ulici právě naproti Vyskočilovům, a sdělil jste mi také, že mladý Norbert se dal do učení u svého dědečka.“

„Ano, tehdáž jsem tam bydlil,“ odpověděl Štoček v rostoucích nesnázích.

„Vystěhoval jste se později?“

„Ano.“

„Tak? A kdy, pane Štočku? Kde nyní bydlíte v Praze?“

„Proč jen lhu?“ tázal se ten trýzněný člověk sám sebe. „Vždyť mohl jsem říci, že se nestarám o takové věci, že jsem byl na venkově, když se to stalo; byla by to sice také lež, ale tu nemohl by mi nikdo dokázat. Kdežto lež tuto může odhaliti náhodou kdokoli, na příklad Kristian Zelenka. Ten ví, kde bydlím. Jak vymluvím se potom? Kdo ví, nebudu-li právě v této léčce polapen, kterou sám jsem si nastražil.“

Leč bylo nutno něco odpověděti i lhal tedy dále, řka: „Nemám teď v Praze stálého příbytku. Byl jsem pro to dědictví na venek odvolán; tam jsem se zdržel a byt jsem pustil.“

„Dříve tedy, než se krádež udála?“

„K službám. Myslím, že to bylo dříve, protože o té věci nic nevím, než čeho jsem se dočetl z novin.“

„Kdy pak se to vlastně stalo? Byli Zelenkovic už na venkově?“

Toť byl pravý výslech. Klásti takovou řadu otázek bylo právě zvykem této dámy, jak u zvědavých lidí vůbec. Ale jak Richardovi při tom bylo, netušila. On připadal si, jako by už seděl na lavici obžalovaných a odpověděl netrpělivě: „Ano, byli na venkově.“

Před vyšetřujícím soudcem bylo by to bývalo nebezpečné slovo. Ale paní Deňková byla na štěstí pro něho na sta mil pravdy vzdálena.

Teď zas kárala Berta matku: „Vidíš, teď zas přichází pan Štoček do špatné míry a to vždycky, kdykoli je řeč o té hloupé krádeži. Proč o tom opět začínáš?“

Pronikavost té Berty, která platila za tak nejapnou, byla v skutku osudná. Richardovi nezbývalo, nežli setřásti se sebe lítost a hanbu a stát se drzým.

Řekl tonem co možná lehkým: „Jaký nápad to máte, slečno! Co mám já s tím společného? Je mi to úplně lhostejné.“

„Ale nudí vás to. Nemluvme tedy více o tom.“

Avšak paní Deňková, kterou ta záležitost nesmírně zajímala, nemohla se od toho předmětu odtrhnouti již proto, že viděla prve Pavlu a o celé rodině přemýšlela.

„Věděla bych jen ráda, jak se to mohlo státi?“ pravila, nedbajíc námitek Bertiných. „Vy, pane Štočku, jakkoli jste nebyl v Praze a tudíž ani v tom předešlém bytu, přece znáte veškerou tu místnost. Znáte zajisté sousedstvo. Můžete přece posoudit anebo aspoň hádat, jak se ta věc mohla státi? Na vašem místě měla bych sto domněnek a možná, že bych zloděje vypátrala! Ha, ha, ha!“

„Je mi líto, milostivá paní, že nemám vašeho důvtipu,“ odpověděl Richard pichlavě.

Ona nevšimla si toho přízvuku málo uctivého. Zasmála se znova a řekla: „Ne, vy ho nemáte a snad nechcete míti. Ale zodpovídejte mi aspoň to jedno. Bylo možno vniknouti do Vyskočilovic bytu oknem?“

„Ale že se o to tak staráte,“ zvolal Richard nejvýše rozčilen. „Co je mně a vám po tom?“

To bylo tak hrubé a odráželo se tak nápadně od hladké jeho zdvořilosti, kterou paní Deňkovou až posud okouzloval, že byla uražena. A tu stalo se náhle, že projela jí hlavou přepodivná myšlénka. Cítila ji v pohyblivém mozku svém jak ohnivý šíp a zatřáslo jí to celým tělem: „Což, kdyby on to byl?“

Jakkoli uražena a pohněvána, zapudila tuto myšlénku přece hned zase jako bezděčný a pošetilý nápad, jaký nám ve snu přichází, aniž víme odkud. Byla citliva pro jeho hrubou odpověď, kterou ani omluviti nehleděl, ale ten nápad považovala za holý nesmysl. Mlčela nyní zarytě a pomyslila si: „Milá Bertičko, ne tak zhurta s tou láskou! Dříve musíme znáti toho člověka.“

Jeho tísnila její náhlá zamlklost. Byl by se snad již prozradil? Bylo již zde to hrozné podezření jako lítá saň s otevřenou ohnivou tlamou, aby jej pozřela?

Berta hleděla mu nahraditi matčino schladnutí. Byla něžná a sentimentalní. Ale bylo v tom jako spiknutí osudu, neb volila opět velice trapný předmět k rozmluvě.

„Podívejte se,“ řekla, „kterak měsíc výš a výše stoupá a jak září jeho líce. Když minule byl v úplňku, nevěděla jsem, co mi ten příští milého přinese. Řekněte mi, kdy vy jste naň hleděl minule a zdali vám svítil do duše jako mně? Kdo ví, zdali se naše pohledy nesetkaly tam nahoře?“

On nemohl se vymanit ze vzpomínky, kterak mu svítil měsíc na cestu k tetě Leni a při vloupání se do její skříně.

„Nevím, slečno, nepamatuji se,“ odpověděl jí roztržitě a zajíkavě.

„Ale máte ho přece rád, není-li pravda? Zajisté bývá svědkem vašich snů?“ Zkusila zažertovat: „Kdož ví, nespáchal-li jste při jeho svitu nějaké básně? Nezapírejte. Nedám vám pokoje, až se přiznáte budu vás špehovati, až vaše tajemství celému světu odhalím. Ó kdybych jen mohla přijíti na váš vak! Podrobila bych jej přísné prohlídce a vím, že bych našla, co bylo při měsíci spácháno.“

Ó té krutosti Bertina poetického žertu, o němž myslila, že se jí povedl nevím jak, a ve kterém napodobila podobné rozmluvy duchaplných dam s mladými spisovateli, jak je slýchala ve společnosti. Chtěla býti pro Richarda také duchaplnou. Ach, jaké bodání sterými mučícími nástroji bylo to její domnělé lichocení jeho ješitnosti! A kde byla ješitnost té chvíle! Vše ustoupilo hroznému strachu.

K tomu jej nepokojilo nyní mlčení paní Deňkové. Necítil urážku, kterou jí byl způsobil nezdvořilou odpovědí a měl za to, že pojala nějaké podezření proti němu. O Bertě nemohl si to mysliti. Ta chudinka opravdu nevěděla, co mluvila. V jejích slovech byl skrytý osud anebo Nemesis, anebo cokoli, jak to kdy lidstvo nazvalo.

Richard cítil, že nyní nesmí mlčeti ani vyhýbati se hovoru. Smál se tedy a žertoval. Nebyl nikdy básníkem. Nikdy nesnil při měsíci. Měl ho rád, když mu svítil na cestu, šel-li pozdě večer domů. Byl by rád paní Deňkovou udobřil a nevěděl jak. Bál se také promluviti k ní, aby znova nepřišel do výslechu její zvědavosti. Cesta trvala mu jako věčnost a přece nesměl dát znáti, že je jako na trní.

„Tu jsme, konečně. Zaplať pánbůh,“ řekla paní Deňková. „Ta jízda trvala věčnost.“ A jakby ne, když sama sebe odsoudila k mlčení?

Povoz zastavil před Hlubočským zámkem. Richard seskočil a pomohl Bertě, aby sestoupila, pak nabídl pomoci staré paní, ale ta přijala raději ruku kočího.

Ve dvoře stály již vypřažené povozy, na kterých ostatní společnost mnohem dříve již na místo dorazila. Z konírny vyšel Zelenkovic kočí s velkou lucernou. Při jejím svitu zdálo se nešťastnému Štočkovi, že naň zírá z oka paní Deňkové nepopíratelné podezření.

Jeho drzost byla skolena. Měl strach, strach, hrozný strach.

Jakmile byly dámy na perronu, uklonil se jim nenadále a poroučel se jim krátce bez podání ruky. Sběhl se schodů perronu, jako furiemi štván. Vyskočil na povoz a velel: „Teď na Makovku!“

Kočí byl začal vypřahovat, váhal, chtěl namítat, že kůň to nedokáže, že je tam daleko. On jej pobádal: „Rychle, rychle! Pryč! Pryč!“

Za·chvíli zmizel ze dvora a Berta dívala se za ním všecka omráčena. Nejprve, když odcházel, chtěla vrhnouti se za ním. Ale matka ji držela a nepustila.

Teď ji pobízela, aby vešla do síně, chtěla ji vésti do jich společného pokoje. Avšak musila ji tam vtáhnouti zpola násilím.

Berta vrhla se plačíc na pohovku a matka ji plísnila pro vášeň tak bezuzdnou, pro její neopatrnost a že se pranic neopanovala.

Berta namítala jí v pláči, že také byla k Richardovi vlídná, že se jí líbil a ona to připouštěla, avšak pravila: „Prosím tě, mé dítě, dej si jen tenkráte říci a věř mi, že jsme se obě v tom člověku zklamaly. On choval se přepodivně, mně zdá se, že skoro podezřele. Dostala jsem z něho hrůzu.“

Když Berta tímto výrokem ještě více se rozplakala, tak že matka ji nemohla nikterak upokojiti, hleděla ji zase potěšiti. Možná, připouštěla, že se klamala teď, že jej pouze nudilo mluviti o krádeži té, že byl tak nedůtklivý, že neměl vyptávání rád. Nicméně bylo přece jen třeba zkoumati jeho povahu. Ostatně, odjel-li teď, nezmizel přece ze světa, a možná, že přijede již zítra zas. Pak se zase uvidí.

To Bertu utišilo a přestala plakati. Matka ji pobádala, aby si omyla obličej a oblek upravila na sobě, neb dole v jídelně čekali s večeří na ně.

Berta poslechla po starém zvyku, ač liknavě a zasmušileji než kdy jindy. Paní Deňková jí pomáhala, ale mezi tím zapomněla zas na všecku šetrnost k srdci dceřinu, a řekla, zabrána jsouc v myšlénky, o Richardovi: „Přece je mi to divné, že nezůstal zde, anebo že aspoň nevešel do domu poroučet se paní doktorové, že tak divoce na toho kočího pospíchal. Ještě ho vidím, jak letěl se schodů, jakoby ho někdo štval. Ne, klidný ten člověk není.“

Berta hodila na podlahu hřeben, který právě držela a řekla s planoucími lícemi: „A kdyby celý svět byl proti němu a všickni jste ho podezřívali, nevím z čeho, což ani vy nevíte, já stála bych při něm.“

Rozčílila se znova tak, že její matka dala sebe a ji omluviti, že nepřijdou k večeři, jsouce příliš unaveny.

Richard hnal se zatím čirou nocí na Makovku. Ah! Věděl to dobře dnes ráno, když vyjížděje ku zříceninám tak klidným se cítil, že mu dlouho tak dobře nebude. Teď mohl počkati, než by mu bylo možno znova se upokojiti. Nevěděl, co na něho čeká na Makovce a bál se příjezdu tam. A pak dále? Co přinese příští den?

Ale na Makovce našel všecko pohodlí jako jindy. Když pak ležel v posteli, štkal a plakal jako dítě.

Pak utvrdil se v úmyslu odcestovati dozajista z vlasti a přeplouti do Ameriky. Bude-li to jen možno ještě? Proč váhal tak dlouho? To váhání mělo také svou rozumnou příčinu. Vždyť musil dříve uložené peníze vyzdvihnouti a cenné papíry vyměniti a to bylo radno učiniti pomalu a teprve za čas.

V tom přemítání usnul. Za nějakou snad hodinku probudil se. Ohlížel se, kde jest, a viděl, že na Makovce. Měsíc chýle se k západu svítil mu do nezastřených oken skrze větve lípové, a bylo světlo jak ve dne.

Tu zaklepáno na dvéře. Kdo mohl to býti? Chtěl mu hostinský něco říci anebo podati? Či hledal jej někdo? On nebyl s to pozdvihnouti hlasu, aby se optal, kdo to jest. Nehlesl tedy. Teď zkoušel někdo na klice, nebylo-li by otevřeno. Richard věděl určitě, že se zamkl na dva západy a klíč nechal vězeti v dirce.

„Ať klepá, kdo klepá, budu dělati, jakobych tvrdě spal a neozvu se,“ pomyslil si Richard a zamhouřil oči.

Tu slyšel, jak dvéře přece povolily, jak se otevřely, vrzly a kterak čerstvý vzduch z chodby jej ovanul. Vyskočiv posadil se na loži. Viděl, kterak do dveří pomalounku vešla malinká, shrbená ženská postava s čepcem na hlavě, přes který měla uvázaný třírohý šáteček pod bradou. Zůstala státi uprostřed pokoje v plné záři měsíce a dívala se na něho upřeně.

Poznal ji dobře. Byla to nebožka slečna Leni. Pot lil se mu s čela.

Chtěl zvolati: „Co tu chcete?“ Ale místo zvuků hlasu zachraptěl a zasténal.

Ona pozdvihla svou malou, žlutou ruku proti němu a pohrozila mu prstem. Zakašlala, jak ji slýchal kašlati, když ji živou vídal u okna.

Pak obrátila se hbitě a běžela ke kamnům, kde stál jeho vak, ve kterém byla část jejího pokladu. Ten vak vzala a ohlédnuvši se na Richarda s úšklebkem, zmizela i s vakem jako pára ve vzduchu.

On seskočil s postele s hrozným výkřikem. Běžel na místo, odkud přelud vzal vak, ale toho tam vskutku již nebylo. Včera před odjezdem sám jej tam postavil. Zmizel vskutku. To nebylo již snem. Byl nyní přesvědčen, že bdí. Chodil po celém pokoji, hledaje vak. Rozsvítil, hledal znova. Nikde nic.

Teď nemohl se déle zdržeti, vyrazil ze dveří se světlem v ruce a křičel: „Pomoc, pomoc! Jsem oloupen! Zloději! Pomoc!“

Mžikem bylo v hostinci vše vzhůru. Hostinský přiběhl z přízemí nahoru. Richard oznamoval mu všecek rozčilen, že se někdo k němu vloupal právě té chvíle a že mu odnesl vak.

„Váš vak, milostpane? Ale vždyť ten je zavřený v mé almaře. Což jsem vám neřekl, že to udělám, včera, když jste odejel? To dělávám vždycky, odjíždějí-li páni hosté na delší čas, aby se nic neztratilo. Nevěříte-li mi, přinesu vám jej hned.“

Nevyčkav odpovědi, spěchal dolů a za chvíli byl tu s vakem zas. Podal mu jej v úsměvu se zámečkem neporušeným. „Že nic v něm neschází,“ pravil, „za to ručím svým majetkem.“

Richardu bylo omluviti se. Přiznal se, že se dal ošáliti a zděsiti jakýmsi živým snem a hostinský zasmál se tomu dobrosrdečně.

„Co škodí,“ pravil. „Jen když bylo nadarmo voláno na poplach. Ulekl jsem se z počátku, že hoří, když bylo voláno o pomoc. Na zloděje ani jsem nepomyslil. Mohu říci, že jsem takového pravého zloděje, který spáchal velkou krádež, ani zblízka ještě neviděl. Co pak ti malí zloději, kteří chodí v noci na ovoce, na brambory, na dříví, to není nic. Ale takového lotra, který se vloupal do nějakého bohatého domu a chytře toho nabral, někoho při tom se světa sprovodil, toho chtěl bych vidět. Jak asi vypadá, jak hledí? Musím někdy schválně jíti k nějakému přelíčení, abych tohle viděl.“

Richard, odvrátiv se prudce od něho, skočil mu do řeči: „Nuže, dobrou noc! Odpusťte mi ten poplach. Teď bych si rád trochu pospal.“

Hostinský opakoval, že to neškodí, a odešel.

Richard hodil vak na stůl. Proč díval se hostinský tak upřeně na něho, když mluvil o zloději? Ne, ne, zde neměl již také více stání. Již nelíbilo se mu ani na Makovce.

„Ach! svědomí,“ úpěl, „svědomí! Nevěděl jsem, že má takou moc. Ale proč jí tak podléhám? Jsoutě horší zločinci a chodí s pozdviženým čelem. Co se děje krádeží a vražd nikdy neprozrazených. Kdo, kde je ten pachatel? Poctiví lidé tisknou jim ruce ženy je milují. Jak žijí? Ach, chtěl bych znáti jejich vnitřní žití. Zdali pak též trpí neustále jako já? Zdali prší na ně také jako na mne déšť šípů steré narážky v každém lhostejném hovoru? Anebo spiklo se jen proti mně vše vůkol, abych trápením tímto posléze sám sebe prozradil?“

Otevřel kufřík a třesoucíma se rukama přepočítával svůj poklad. Nikdo se ho netknul.

Richard již se nepoložil. Chodil bez klidu po pokoji a posléze došel k tomuto závěrku: „Věc je ta. Nejsem rozeným zlodějem. Stal jsem se jím jakýmsi nešťastným vnuknutím v nešťastné chvíli a teď stydím se za svůj čin a lituji ho. Nemohu snésti myšlénku, že jsem zloděj. Teď jsem nešťasten. Co mám z těch peněz? Musím utéci do ciziny, abych nebyl vyzrazen. A co tam? Mám sice peníze, ale mohu o ně přijíti. Co potom? Přece jen pracovat, anebo dále krást? Ne, nikdy. Nejsem zlodějem povoláním, nemohu jím býti. Mám k sobě ošklivost. Raději zemřít. Jiný na mém místě utrácel a užíval by světa, hledal by společnost s lidmi rovněž podezřelými. Časem hleděl by zas přijíti k nějaké kořisti. Ale mně není dáno takto klesnouti. Naopak, chtěl bych se povznésti. O, kdyby se byla Pavla nade mnou smilovala! Anebo, kdyby aspoň bylo možno s Bertou se oženiti! . . . . Ale s její matkou jsem si vše pokazil. Ostatně, kdyby se mi podařil tento smělý, neřku-li drzý plán, nevím, jakbych vydržel ta stálá muka při každé narážce na tu věc a na cokoli. Či zvykne se? Chtěl bych zvyknouti? Mně se zdá, že bych nechtěl, a to je tím, že vlastně špatným nejsem. O, kdo by mi tu pomohl! Kdo by mi poradil! Jsem tak sám na světě. Ale i kdybych ještě matku měl, ani jí nemohl bych se svěřiti. Ubohá matka! Ach, co by řekla!“

Chodil v tomto zoufalství po pokoji až do rána. Ustanovil se znova na tom, že ujede do Ameriky a bude-li mu tam štěstí přáti, že odešle ukradené peníze oprávněným jejich majitelům. Avšak ani ten útěk do ciziny nebyl tak lehký. Před tím měl úkol vyzdvižení peněz, žádost za průvodní list u policejního ředitelství. To vše zvětšovalo mu jeho úzkost velmi.

Již byl den, když se přece uložil na hodinku, aby si odpočinul, požádav o koně k polednímu vlaku. Spaní jej však přemohlo. Zaspal.

XXVI.

Berta proplakala celou tu noc. Ani ráno nemohla se upokojiti a paní Deňková musila ji zanechati samotnu v jejich pokoji, když bylo zvoněno ku snídaní.

Vešla do jídelny, kde členové rodiny a hosté byli shromážděni, když v témže okamžiku zarachotil povoz a na dvoře zastavil.

Berta spěchala k oknu s nadějí, že uvidí sestoupiti Štočka, avšak bohužel, byl to klam. Místo jeho mladistvé postavy viděla sestupovati namáhavě obstarožného pána, rozbalivšího se z několika plaidů. Berta skryla si znova obličej ve dlaních.

Zelenkovic sluha přišel cizímu pánu vstříc a ten se tázal, mohl-li by mluviti s panem Kristianem Zelenkou, načež sluha jej uvedl do salonu vedle jídelny, kam Kristiana odvolal, odevzdav mu navštívenku s jménem Richard Bolek, statkář.

Kristian, vítaje ho, věděl, že to jméno již slyšel, ale kde, nemohl se rozpomenouti. Vešed do salonu, nechal za sebou dvéře otevřeny.

Pán přijel ranním vlakem z Prahy, vzal koně a spěchal do Hluboče. Omlouval svou ranní návštěvu důležitým řízením.

Z jídelny bylo možno dobře jej pozorovati a jeho vážné a nepokojné vzezření bylo všem nápadné. Bezděčně sdělil se ten nepokoj všem přítomným. Jeho temně uzardělá tvář měla výraz nejvyšší popuzenosti.

Kristian nabídl mu křeslo. On se neposadil. Nežádal, aby byly dvéře zavřeny do vedlejšího pokoje, do něhož ostře se ohlížel a začal hned o věci:

„Bylo mi řečeno, že se zdržuje zde toho času nějaký váš přítel, jakýsi Richard Štoček.“

Jeho zvučný hlas hlaholil až do jídelny a každému slovu bylo tam rozuměti. Výraz jeho slov byl tak ostrý, zvláště když řekl „váš přítel“, že paní Zelenková se zdvihla a do salonu vešla. Paní Deňková, jejíž zvědavosť byla tentokráte nejvýše oprávněna, sledovala ji bez okolků.

Kristian odpověděl, že řečeného pána nikterak mezi své přátely nepočítá, ale že se s ním včera sešel na výletě a že bydlí as hodinu cesty odsud v hospodě ve vůkolí známé, kde se říká „na Makovce“.

Paní Zelenková představila se pánovi jako paní domu a potvrzovala důtklivě, že Štoček není přítelem jejího syna, nýbrž nahodilá známosť.

Paní Deňková pravila: „Ráčíte snad přicházeti za panem Štočkem v příčině jeho dědictví?“

„On mluvil o dědictví?“ dopálil se pan Bolek a všecek se třásl tak, že si musil přece jen sednouti.

„Ano, když s námi na tom výletu se sešel,“ vysvětlovala paní Zelenková, neb sama byla by chtěla zvěděti něco bližšího o tomto dobrodruhu, „měl najatý povoz, utrácel v hostinci a počínal si tak, žeby to nebyl mohl dělati za dřívějších okolností. Pak vypravoval nám o nějakém dědictví po někom, po němž mu není dovoleno smutek nositi, kterého prý ani neznal, krátce, dal na srozuměnou, že mu zemřel otec, který se k němu neznal, ale dědictvím naň pamatoval.“

„To řekl? Tak to řekl? Oh, ten ničema! Dobře máte, milostivá paní, že nechcete, aby váš syn ho nazýval přítelem. A vy, mladý pane, vystříhejte se ho! Vždycky jsem říkal, že z něho nic nebude. Nicméně ujímal jsem se ho, platil jsem naň, dokud jeho matka byla živa. Ta nešťastná trpitelka! V něho skládala nejlepší naděje. Jaké štěstí, že se toho nedočkala!“

„Ah,“ zvolal Kristian, „již se pamatuji, kde jsem vaše ctěné jméno slyšel, které mi hned bylo povědomé. Štoček o vás mluvíval, nazýval vás svým dobrodincem. Dával tehdáž na srozuměnou . . .“

„Že já jsem jeho otcem, není-li pravda? Jen se neostýchejte mně to říci. Nu, mohl by si štěstí přáti, kdyby tomu bylo tak. Snad byl by jiný. Ale o tom vím dobře. Tvrdil to všude, řekl to také své domácí, u které v Praze bydlel, a naříkal, že ho teď opouštím po smrti jeho matky. Myslil jsem však, že je starý dost, aby se mohl živiti sám a hněval jsem se vůbec, že ho matka dala na studie. On nemá ani nadání k tomu, ale matka snila o nějaké skvělé budoucnosti, která na něho čeká. Mně však nebylo pranic do těchto snů a myslil jsem si, že mohu lépe užiti peněz, kterými chci někoho podporovati.

Včera přijel jsem do Prahy a potkal jsem náhodou jeho domácí. Hrnula se ke mně a líbala mi ruce, děkujíc mi za to, co jsem prý učinil pro Richarda, že jsem tím pomohl z nouze jemu a také jí, které zaplatil dluh, obdařiv ji také ještě velkomyslně. To bylo mi podezřelé. Pravím to upřímně. Jsem člověk často zklamaný a tudíž nedůvěřivý. Krátce, přišel jsem na to, odkud ty peníze, to dědictví má. Oh . . . ten bídák! . . . Leč vám, bohudíky, do toho nic není a zajisté si nežádáte, abych vám to odhalil. Dosti, že vás před ním varuji, kdyby mého rozkazu neposlechl a odsud nezmizel. Krom toho dovolte mi ještě, abych zde prohlásil, že nejsem jeho otcem. On je manželský syn. Jeho otec žije. Kdo a kde je, není třeba, abych oznámil. Jemu to povím. Musím teď za ním. Jen aby mi neupláchl. Musil bych ho úřadně stíhat. A věřte mi, že je tohle nad mou sílu!“

Slzy vstoupily mu do očí, hlas se mu chvěl; vstal těžce oddychuje. Belhal ke dveřím a doprovázen Kristianem, vstoupil do svého povozu.

Richard Štoček ještě spal, když bylo opět na jeho dvéře zaklepáno, tenkráte ne prstem ducha, ale živoucího člověka. Probudil se. Neozval se však. Byl by si přál, aby to byl opět sen. Hostinský venku volal: „Ráčíte tu míti návštěvu. Spíte ještě?“

Ale Bolek zvolal hlasem hromovým: „Otevři, to jsem já!“

Richard poznav ten hlas, hodil na sebe oděv a běžel otevřít. „To není nic, pouhá náhoda,“ těšil sebe, přece strachem se chvěje. „To vyžvástala ta hloupá Zuza, že jsem přišel k penězům a budu musit zas jinak lháti. Jen co si vymyslím? Nu, něco mi napadne.“

„Ah, milostpane,“ zvolal, otevřev dvéře, „jaké to překvapení, jaká to vzácná návštěva!“

Hostinský nechal je o samotě. Pan Bolek, nepozdraviv, nechav klobouk na hlavě, posadil se a ujal se slova: „Mluvil jsem v Praze se Zuzou.“

„Myslil jsem si to,“ odpověděl Richard stoje. „Račte odpustit . . . ale . . .“

„Tys mi prokázal česť, vydávati mne za svého otce. Ale já děkuji Bohu na kolenou, že tím otcem nejsem . . . Přišel jsem na to . . .“

„Na co?“ blábolil Richard, chytaje se lenochu židle.

„Na tvou krádež, padouchu!“ šeptal starý pán zpola bez sebe a vypadal, jakoby jej měla raniti mrtvice.

„Co tím myslíte,“ chtěl se Richard stavěti uraženým, „to je, prosím, na cti utrhání!“

„Ani slova! Sic budu mluviti nahlas. Mám to všecko u sebe, v kapse, podívej se! Prohledal jsem tvůj kufr, když jsem slyšel, že jsi přišel k penězům, které jsi mně přičítal. Nechal jsem Zuzu při tom, že jsem tvůj otec, abych měl právo před ní k té prohlídce. Řekl jsem jí, že chci vidět tvoje přednášky a výpisky. Našel jsem tohle a vzal jsem ti to.“

„Já vám však mohu vysvětliti, že jsem k tomu přišel způsobem zcela legálním a nesnesu, abyste mne vinil z krádeže.“

„Tak? Nu, to jsem zvědav.“

„Jistá dáma oblíbila si mne . . . vy mi to budete mít také za zlé, ale to není přece zločin. Ona je bohata, již poněkud starší. Docházím k ní . . .“

„Již dosti té nové pohádky! Ta dáma, kterou jsi oloupil, je mrtva a tys vinen její smrtí. V jedné vkladní knížce našel jsem tento zažloutlý lístek, který ty jsi přehlédl, jinak byl bysi ho zničil a to je závěť slečny Magdaleny Vyskočilové, ve které je celé to jmění vyjmenováno a jejímu bratrovi odkázáno . . . a ty . . . jsi vyzrazen. Tys ten lupič, jehož úřady posud stíhají.“

Richard byl skokem u dveří, ale pan Bolek jej zastavil hromovým: „Stůj!“ a dodal tiše: „Já tě nedám zatknout. Ale budeš-li prchati, učiním to hned. Pojď sem! Kde je část peněz na hotovosti, která je v závěti naznačena? Tu jsem nenašel.“

„Mám ji zde ve vaku. Utratil jsem z toho 200 zl.“

Starý pán svěsil hlavu. Stárl vůčihledě.

„Poslouchej,“ pravil mírně. „Obávám se, že v skutku mne máš za svého otce. To je mýlka. Měl jsem tvou matku rád, když byla svobodna. Ona byla dcera ze statku a já syn chudého řemeslníka. Ona mne zanechala a provdala se za tvého otce. Tys dítě manželské. Tvůj otec posud žije . . . v Kartouzích, kde je doživotním vězněm. Tvá matka přišla bosa do naší vsi, kde jsem byl tehdy šafářem, neb mnoho let uplynulo zatím. Hledala s pláčem nějakou službu. Rodiče ji zavrhli a nikde nechtěli ji přijati. Vydávala se za svobodnou Jen já věděl jsem všecko. Ušetřím tě zprávou, jakého zločinu tvůj otec se dopustil, neb matka tvoje měla jen jednu touhu, abys to nikdy nezvěděl. Já přijal jsem tvou matku k sobě. Smiloval jsem se nad ní. Za několik neděl porodila tebe, a já jsem dovolil, aby tebe u mne vychovala.

Za několik roků zemřel mi bezdětný strýc a zdědil jsem statek, který mám. Tvá matka, jak víš, sloužila u mne do své smrti a měla tě u sebe. Za toto dobrodiní splácíš mi nyní takto. Ale tou loupeží, kterou jsi spáchal, dokázal jsi sám sobě, jakého otce jsi synem.“

Štoček padl na kolena, tváří až na podlahu a plakal hlasitě.

„Dejte mne zatknout!“ prosil. „Ať je můj osud splněn. Teď vidím, že jsem ten pud špatnosti zdědil. Ale po matce, věřte mi, mám také něco v krvi a vaše vychování také nebylo ztraceno! Ach, kdybyste mohl čísti v mé duši! Kdybyste chtěl uvěřiti v mou lítosť, v moje utrpení, měl byste soucit se mnou. Ale teď je mi vše jedno. Toužím skoro po tom, abych nastoupil svůj trest. Až vyjdu z trestnice, stanu se sprostým dělníkem a budu milovati práci. Ano, těším se už na ni třeba v trestnici. Jen kdybych tam už byl.“

Pan Bolek plakal též. „Vstaň,“ pravil k němu. „Pojedeme spolu do Prahy a co schází na ukradených penězích, dosadím já. Pak je vrátíš. Dám ti na cestu a odpluješ do Ameriky. Budeš-li se tam poctivě živit, smíš mi psáti.“

XXVII.

U Zelenků byli sdrceni po odjezdu pana Bolka. Paní Deňková vrhla se do křesla a vypukla v pláč. Byl to tedy zlosyn, do kterého její dcera se zamilovala poprve jakživa, s nímžto matka i dcera celý den se vodily!

O, jak to říci Bertě! Paní Zelenková radila, aby jí to zamlčela a pouze pověděla, že jistý pán Štočka zde hledal a že s ním odjede do Prahy, že je v tom cosi záhadného a nevysvětleného. Hádala, že Richard asi zmizí a že naň Berta časem zapomene. To byla dobrá rada, ale paní Deňková nedovedla se dosti ovládati, aby vše Bertě nevyklopila, a když jí pověděla vše, co pan Bolek mluvil, dodala také ještě: „Chtěla bych se vsadit, že on byl pachatelem drzé krádeže ve Hlemýždí ulici.“

Berta již neměla slz. Zůstala ten den ležet a myslila na toho nešťastníka s přesvědčením, že celý svět mu křivdí. Když příštího dne povstala, byla jako němá. Nikdo z ní nevylákal ani slova. Paní Deňková, nesmírně zahanbena tímto dobrodružstvím, odjela s ní do Prahy nad obyčej sklíčena. Ostatní hosté rozprchali se také a Zelenkovic rodina zůstala jednou sama.

Synové dělali cestovní plány, které mínili uskutečniti ještě v tomto měsíci. Nejstarší, Gabriel, byl dříve na cestě a vrátil se právě den před osudným výletem na zříceniny a do Vilikovských parku. Teď byl by měl již zůstati doma, ve Hluboči, a sice docela sám s matkou, neb otec také chtěl odjeti na čtrnácte dní. Co dělat v té samotě? Bál se té nudy, toho tížícího vzduchu v jejich domácnosti, která se zdála býti vskutku snesitelnou jenom s hostmi. Měl také ujeti? Či měl si přáti, aby zavítali ještě nějací hosté k nim? Matka jim nepřála a on právě také ne, aspoň ne všem. Nuže, rozhodl se, že se odsoudí také jednou k samotě a umínil si, že bude žíti zavřen ve svém pokoji, odkud si vyjde jen na procházku. Byl to člověk nespokojený, sám sebou v první řadě, se svými poměry a pak s celým světem, s nímžto ovšem málokterý smrtelník má příčinu žíti v dokonalém míru.

Stalo se. Všichni odejeli. Byl sám. Matčinu společnost nepočítal za nic. Té vyhýbal se dokonce pro časté její výčitky, že není pilnějším, že se nemá k nějakému postavení, pro její stesky na otce a na velká vydání. Vyžádal si od ní, aby mu posýlala oběd a večeři do jeho pokoje a když tak byl sám, cítil se volnějším, než kdykoli jindy.

Paní Zelenková byla také sama, bez hostů, ale také bez rodiny. Nejstaršího syna jakoby v domě nebylo. Jejímu srdci byli bez toho všichni odcizeni. Ona pracovala jako včela. Uváděla pořádek v účty, v práce hospodářské, domácí, do celého domu, přehlížela prádlo, šatstvo, dávala vše upraviti, čistit, jednala, co scházelo.

Vše to ji málo těšilo. Večer klesávala unavena na lože a nevěděla, k čemu se tak namáhá. Někdy cítila, že sama již nedostačuje na vedení toho všeho, neb co rok žádala si míti dokonalejšího pořádku a stále byla nespokojena, že věci nebyly, jak měly býti. Byla by potřebovala někoho k ruce, ale nikoho nebyla by snesla krom jediné Pavly, která se jí byla tak velmi zalíbila v parku Vilikovských. Znala ji dříve, ale nepovšimla si jí tehdy. Viděla, že je to jedno z nejpěknějších děvčat, jež znala, ale co záleželo jí na tom? Její synové s ní tančili a bavívali se s ní a jí bylo jen to milé, že ani Norbertovic ani Pavla nenastrahovaly sítí na Gabriela, který se zdál celé té společnosti ovšem žádoucí partií. Ale Pavla měla tehdy dosti jiných ctitelů, které odbývala a Gabriel nebyl jí ani příjemným.

Paní Zelenková myslila tedy opět na Pavlu a jak by ji odloudila baronovům.

Dala si jednoho dne zapřáhnouti a vyjela si k Vilikovským. Zastavila u zadního vchodu a žádala si promluviti několik slov se slečnou Pavlou, která byla právě s Eugenem v saloně u baronky.

Tato, slyšíc jmenovati paní Zelenkovou, žádala, aby vešla sem a přivítala ji srdečně. Znala ji z kostela a pak byly dlouholetými sousedkami.

Paní Zelenková, přímá a bez velkých úklon, přiznala se, jaké úmysly by měla s Pavlou, kdyby dost málo něco zavdalo příčinu, aby dům Vilikovských opustila. Vysvětlila baronce, že se ty rodiny déle již znají a druhdy navštěvovaly a že ji Pavla zajímá.

Baronka vpravila se dobře v tuto povahu beze všeho nátěru, smála se a žertovala, že jí Pavlu nevydá. Vážně pravila, že jim jest Pavla nenahraditelnou u dítěte, které se nápadně už zmírnilo. Svolila co nejvlídněji, aby Pavla si vyjela k Zelenkovům na návštěvu. „Jen jest-li mi tam neuváznete?“ pravila k této. Pavla svolila jen pod výminkou, bude-li moci Eugena vzíti s sebou, a bylo jí to od baronky povoleno. Nicméně netěšila se tam právě a byla by ráda bývala, aby baronka to byla odepřela. Ale baronka byla dobrá, ve svém chování prostá, povaha k pomilování a těšila se, že mohla projeviti ochotu dívce, která jí byla tak platnou. Se vzácným taktem měla za to, že ji takto více ku svému domu připoutá, než kdyby jí dala cítiti odvislost jejího postavení. Také zamítla baronka návrh paní Zelenkové, že by pro Pavlu koně poslala a slíbila, že ji dá sama do Hluboče dovézti příštího již dne. Kočí Bertl vezl tedy zase Pavlu s Eugenem a lokaj byl také ještě mladému baroňátku k službám.

Jednou za den musil se přece Gabriel na matku podívati a to bývalo dopoledne na pět minut, když přicházel snísti po procházce dopolední svačinu.

Ona řekla: „Dnes máme přece zas hosta.“

„Koho? Na jak dlouho? Ah, to je mrzuté. Dávno nebyl jsem tak spokojen jako teď, a zas je toho konec. Mohl bych se tomu aspoň vyhnouti? Mohlo by se říci, že nejsem doma?“

„Jak chceš. To je velmi možné. Vždyť to nikdo jiný nebude než Pavla Norbertova a jede pouze nejvýš na dvě hodiny.“

„Ona je u Vilikovských bonou?“

„Mluvili jsme s ní. Tys ji tam také viděl.“

„A tys jí nabízela místo u nás.“

„Bohužel není řeči, abych ji dostala.“

„Včera jsi tam byla?“

„Nadarmo. Oni ji nepustí. Mají prý v ní poklad.“

„V jakém ohledu?“

„Umí s dítětem zacházeti, je skromná, hodná. Ah, proč jsou takoví lidé výjimkami?“

„Tobě se tedy velmi líbí.“

Paní Zelenková vzdychla. Co to bylo platno! Dostati ji nemohla. Gabriel díval se na svou matku, jakoby ji poprve viděl. Její mrzutý, vráskovitý obličej, který ani z mládí nebýval krásným, míval pro něho vždy trapný výraz nespokojenosti. Všiml si však onehdy už v parku a nyní zas ještě jiného hlubšího výrazu těchto tahů.

Vytáhl z kapsy knihu a místo co jindy po zákusku hned do svého pokoje spěchával, zůstal dnes v jídelně a četl zde.

Ubohé mateřské srdce paní Zelenkové zaplesalo při této nepatrné okolnosti. Pro ni bylo to již mnoho, když její domácí před ní neprchali. Nevyšla z tohoto pokoje, pokud tam meškal. Pak přišlo poledne a on měl tu milost, že dole obědval. Ona zarděla se jako nevěsta při návštěvě ženichově.

Ovšem nevěděla ubohá zas nic jiného než svoje nářky na pracovní lid, na polní krádeže a jak by bylo třeba všude dohledu.

Ale on nebyl dnes netrpěliv. Opřel si bradu o dlaň a pozoroval její obličej, když mluvila. Dával jí tenkráte ve všem za pravdu, kdežto jindy se zlobíval a říkal, aby tu věc ponechala správci a šafáři. Ale dnes byl by rád ještě jednou viděl ten hlubší výraz jejího obličeje, který ho s ní sbližoval.

Vskutku vynikl jako svit nad chmurami, když se tak mohla vysloviti, a ku svému udivení u něho se setkávala s trpělivostí. Ah, věčný Bože! Jaký byl to svit! Ozářil ty mrzuté vrásky do žluta opáleného a pihovitého obličeje a byl to svit lásky mateřské tak blažený, že není slov pro takový okamžik.

„Je to moje matka,“ šeptalo Gabrielovi něco v hrudi a políbil ji po obědě.

„Jak jsi dnes rozmilý!“ divila se ubohá, kterou ani muž, ani synové Bůh ví kdy nebyli políbili, „a já jsem prve myslila, že se mrzíš pro tu dnešní návštěvu. Ale nechceš li, nepřicházej dolů, až tu bude.“

Ale on přišel. Ne, žeby jej byla Pavla kdy zajímala, žeby mu byla nyní zajímavější jako bona, ale byl v dobré náladě. Přišel k čaji, který se pil v zahradě, a aby mohly dámy hovořiti, kreslil Eugenovi panáky, koně, ptáky, nač jen klouček připadl. Pak běhal s ním po zahradě trhal mu maliny.

Pavlu přivítal bodře z dobrosrdečnosti, aby nemyslila, že nyní u něho méně platí a v tom tónu setrval. Tázal se jí, jak se jí líbí park Vilikovských a které místečko má nejraději. Pak ponechal ji zas matce a Pavla vypravovala něco z domova, o smrti tety Leni, o dědečkově příznivé změně, o jeho lásce k Emerichovi. Pak vyslechla nářky paní Zelenkové a zas přicházel do toho Gabriel v té své dnešní dobré náladě. Divil se sobě sám, jak byl rozmilý, ba líbil se sobě, že byl takový. Ve vzduchu byl jakýsi kouzelný lesk a ten lesk byl také rozestřen mezi tou malou společností.

„Tedy na shledanou, Pavlinko, přijedete zas?“ tázala se paní Zelenková, když Pavla do kočáru sedala.

Gabriel podal jí ruku pořád tak bodře, jak se to neděje v saloně, ale více na cestách, na výletech, když lidé společně také nějaké svízele zkoušejí. Podíval se jí do krásných očí hodně zpříma, poctivě, upřímně.

Svit, který se jevil mezi těmi lidmi, byl ještě jasnější. Nevěděli, co to vlastně je. Nu, což jiného než dobrá nálada. Ta přilétá, odlétá, odkud a kam chce, a my lidští tvorové jsme tak zvyklí věcem nevysvětleným v sobě a kolem sebe, že se jen ti mudrlanti ptají bez ustání, co a jak, proč a nač. Kam by také přišli ti druzí lidé, kdyby vše zkoumali. Krátce, bylo to hezké, příjemné odpůldne a Pavla odpověděla na pohled Gabrielův úsměvem, který jeho a ji v duši hřál.

To byla její první návštěva u Zelenků v Hluboči. Co myslila si o ní? Že byla šťastna, nic jiného a pak že neznala ani paní Zelenkovou, ani Gabriela až teď.

Baronka tázala se jí, nebude-li jí nevěrnou a ona políbila jí ruku, slibovala věrnosť malému Eugenovi.

Za několik dní dostala z domova list, v němž ji Emerich psal, že mají všickni velkou starost o děda. Stal se prý opět málomluvným, smutným, vyžádal si spáti v Lenině pokoji a zdálo se, že se mu teď po sestře nesmírně stýská. Navštěvoval co den její hrobku a modlíval se celé večery. Jinak byl prý laskav na všecky a ptal se dokonce každý den na Pavlu, je-li spokojena; kdyby nebyla, nařizoval, aby hned byla domů povolána.

Klíč k tomuto chování vězel v události, kterou považoval starý muž za zázrak.

Asi dva dny po výjevu mezi panem Bolkem a Richardem Štočkem došlo Petra Vyskočila vyzvání, aby k úřadu se dostavil, kde mu bylo doručeno celé ztracené jmění jeho sestry spolu se závětí její, ve které jemu ho odkazuje pod výminkou, že z něho nic nedá příbuzným po bratrovi.

On byl tak sdrcen navrácením toho pokladu jako při jeho ztrátě a snad i více. Šel s tím domů jako ve snách. Co teď dělat? Říci to dětem? Vzbudit v dceři a snad i ve vnucích znova rozmařilé choutky? Vsypat jim do klína, co tam ta neunavná včela tak těžce nastřádala? Čeho oželeti nemohla? Co pouze jemu odkazovala s přísnou zápovědí, aby jim to nedával?

Jeho srdce div se nerozplynulo lítostí o sestru. Teď bylo mu teprv líto, že na ni tak doléhal, aby promluvila, když smrť jí už jazyk vázala, že jí ani odpustiti nechtěl. A co měl jí odpustit? Že o něho se starala a pro něho střádala.

Byltě to skutek hluboké piety, že chtěl přede vším, aby přišel ten bůžek bohatství zas do svého stanu. Za tou příčinou žádal si nyní obývati Lenin bývalý pokojíček a byl, odpusťte mu to, vy mocnosti nevyzpytatelné, jež světy chováte ve dlani, byl čirým modloslužebníkem, když celý ten krám papírů, stříbra a zlata do Leniny zbožňované schrány strčil.

Jakmile to tam bylo, ulehčilo se mu. Ale vzíti něco z toho, zdálo se mu přímo svatokrádeží.

Nicméně trápila jej ta věc a měl v sobě rozbroje. „Mám či nemám? Smím, nesmím?“ tázal se a dal se tím Molochem trápit a mučit, byl jeho otrokem a služebníkem, jeho obětí. Posléze vzal si do hlavy, že teta Leni sama si vymodlila v nebi, aby to její jmění zas navráceno bylo, neb vrácení to bylo vskutku tajůplné. Pachatel poslal ho k soudu po cizím pánu. Sám odcestoval dříve do Ameriky.

XXVIII.

Čtyři roky minuly. Bylo to opět v měsíci září.

Pavla byla posud u Vilikovských. Dostála slovu a odchovala jim synáčka až k době, kdy bylo na čase odevzdati jej vychovateli. Ten nastoupil a Pavla byla na odchodu z rodiny, kde byla našla krásné působiště, vřelé uznání své zásluhy a milý útulek. Přilnula k hochu velmi a on k ní. Jeho rodiče vyslovili se, že ona jim ho vlastně darovala. Všem bylo loučení těžké. Avšak den Pavlina odjezdu byl již určen. Ona procházela se s Eugenem ještě po celém parku na rozloučenou a navštěvovala všecka oblíbená místečka svoje. Vrátili se spolu do zámku, kde v dolejší otevřené síni baronka seděla. Eugen přiběhl k ní a posadil se vedle ní. Pavla jim naproti. Baronka viděla je spolu zdaleka přicházeti a oči jí zvlhly.

„Pavlino,“ pravila teď, podávajíc jí ruku. „Nechoďte od nás. Zůstaňte u mne, buďte mou společnicí, mou přítelkyní.“

Eugen vzal matku kolem krku, líbaje ji za ten návrh. Pavla políbila s pohnutím barončinu ruku a zůstala nad ní nakloněna.

„Nuže, přijímáte?“ tázala se baronka.

„Beze všeho rozmyšlení bych přijala a neměla bych jiného přání, než kdybych mohla zůstati u vaší milosti, ale mám, jak ráčíte věděti, starší závazek a sice s paní Zelenkovou. Celé čtyři roky čeká ona trpělivě na mé propuštění odsud.“

„Ale vy nejste propuštěna, milé dítě. Chci si vás naopak podržeti.“

„Jsem z hlubin srdce vděčna za vaši milostivou žádost, avšak musím přece vzíti ohled na onen slib. Kdykoli paní Zelenkovou vídám, žádává ode mne, abych ho opakovala. Ona mne potřebuje skoro tak, jako Eugen před čtyřmi roky. Je slabého zdraví, má velké útrapy, nemá dceru. Nicméně mám-li býti zcela upřímnou, zůstala bych mnohem raději zde.“

Zarděla se se slzami v očích. Eugen dolehal: „Tedy zůstaňte, zůstaňte!“

„Rozmyslete si to tedy,“ pravila baronka, „netáhne-li vás to právě k paní Zelenkové, vymluvte se, že jsem vás nepropustila.“

Pavla nemohla nyní mluviti pro slzy. Baronka položila jí obě ruce na ramena: „Mé dítě, co je vám?“ tázala se mateřsky.

„Nemohu se rozhodnout. Je to kruté postavení.“

„Tedy vám poradím, má drahá. Jděte nyní sama do parku a hleďte sama sobě porozuměti. Takové chvíle nerozhodnosti mívá člověk z mládí a nejlépe vzpamatuje se o samotě mezi stromy, venku, kde k srdci mluví příroda. Půjdete-li k paní Zelenkové, zamlouvám si již teď vaši návštěvu každý týden, nebudete-li právě v Praze. A ještě něco. Kdykoli budete chtít k nám se na dobro vrátit, budou vám dvéře našeho domu vždy otevřeny. Nuže? Jste přesvědčena, jak jste u nás ráda viděna? Ale nyní jděte, jděte do parku na některé oblíbené místečko a uvidíte, že vám přijde vnuknutí, co máte dělat.“

Pavla nemohla pohnutím odpověditi na slova rovněž moudrá jak laskavá. Přece chtěla děkovati, ale místo slov vypukla v pláč tak nemístný, až se zdálo, že se za sebe styděla.

Uprchla do parku a čím dále byla, tím více spěchala, jakoby ji někdo štval.

Ale když se zahloubila do lesních stezek, kam málokdo zabloudil, uvolnila krok. Konečně jí uschly oči, byla klidnější, avšak vážná a posléze smutna.

„Čtyři roky jsem tu žila a účinkovala,“ myslila si. „Čtyřikráte viděla jsem nové jaro, novou zeleň, nové květy a slyšela jsem tu krátkou radost ptačího zpěvu. Čtyřikráte viděla jsem to bohaté listí, ten drahý šperk přírody, ve zlato se měnit a zvolna opadávati, stláti se na trávníky, proletovati se ve větru, ulétati Bůh ví kam. Zase žloutne a sprchá s větví a ulétá. A moje mládí, moje sny a touhy kam táhnou ty? Jsem za svou práci skvěle odměněna, milována, hledána. Proč nejsem spokojena? Co znamenal ten dětinský pláč? Co pomyslí sobě baronka? Ah, mně je těžko loučiti se s ní, která mne zahrnovala přízní a těžko je mi přejíti do jiného domu jako zboží.“

Plísnila se však za tu myšlénku, neb věru nemohla si stěžovati do paní Zelenkové, žeby ji dosti nevyznamenávala.

Po první té milé návštěvě bývala Pavla často zas vyzývána, aby opět přijela a mezi ní a paní Zelenkovou vyvinul se poměr v pravdě přátelský. Doktor Zelenka a jeho mladší synové vrátili se z cest. Pak odjeli všickni i s Gabrielem do Prahy. Paní Zelenková zůstala v Hluboči sama až do Vánoc. K Vánocům zas přijeli otec a synové, zůstali venku přes nový rok, načež paní s nimi šla do Prahy ale na jaře byli tu všickni zas. Ono jaro bylo jarem Pavlina žití. Jak bylo jí volno, jak bývala unešena každým pohledem na modré nebe, na jeho oblaka, putující v dálku, na první poupata, na sněžné jarní květy, na fialky, miláčky všech srdcí. Jaký byl to šťastný rozdíl, jaro letos a loni! Zbožňovala ten park jako svatyni, byla by klekala někdy u každého velebného stromu.

Jezdila do Hluboče samými kvetoucími zahradami. Byla tam jako doma a všickni mladí Zelenkové byli jako její bratři. Doktor, stále ještě mladistvý, byl k ní galantní a pln pozornosti, paní Zelenková vyjasňovala obličej, viděla-li ji a pak mívala vždy mnoho o čem jí vypravovat. Všecky domácí svízele jí žalovala a Pavla měla pro to smysl. Vyslechla všecko. I to jí bylo milé. Někdy zdálo se jí štěstí její až příliš veliké Tyto prosté poměry, kde hrála celkem skromný úkol, zdály se jí až báječné a bylo jí víře nepodobno, že neměla žádného utrpení.

Gabriel vyhledával její společnost. O tom nebylo již pochyby. Jakmile vjížděla do dvora, byl zde, aby jí podal ruky k vystoupení a nehnul se více od ní, až ji zas v kočáře umístil. Co měla si mysliti o tom? Ah! Ta jízda domů z Hluboče! To bývala cesta idealem. Bylať příjemně omráčena a žila jen citem. Vše, co bylo mluveno, co se dělo, stalo se melodií, která stokrát opakována s průvodem myšlének vždy jiných vždy nové kouzlo měla.

Ještě se netázala: miluje mne Gabriel? Miluji ho já? Nechala to pučet a růsti ve své mysli a byla šťastna. Nebylo jí také třeba ještě tázati se: Co řeknou tomu jeho rodiče? Vždyť nic nebylo a co bude, žilo pouze ve sladké, nevyslovené předtuše.

Nicméně zdálo se, že by paní Zelenková pranic neměla proti těmto citům, neb Gabriel byl jí jako nyní teprv darován. Vždy jindy býval popuzen proti ní pro mrzutosti, jež s otcem mívala; teď zdálo se, jako by jí také trochu rozuměl a dával jí mnohdy za pravdu a ona se pak zmírnila k nepoznání. Gabriel viděl, jak jej zbožňovala.

Léto následovalo na toto kouzelné jaro a vše pokračovalo co nejutěšeněji v těchto poměrech.

Podzim přivábil opět rodinu do Prahy. Ale sotva byla paní Zelenková několik dní sama na statku, stihla ji telegrafická zvěst o náhlém ochuravění jejího chotě, spěchala do Prahy a za nedlouho došla Pavlu úmrtní zpráva. Doktor Zelenka zemřel.

Tato neočekávaná rána v rodině vlekla za sebou řetěz starostí, které paní Zelenková byla předvídala mnoho let. Její manžel zanechal záležitosti své rozhárány v takové míře, že tu bylo třeba zasáhnout železnou rukou. Dům v Praze musil býti prodán, na statku správce propuštěn a Gabriel uvolil se ujati se správy sám. Jeho matka nikdy neočekávala od něho, žeby se odhodlal ku praktickému zaměstnání a nevěděla, jak by se z toho dosti těšila, neb až posud oddával se různým studiím beze všeho plánu, směřujícího ku praktickému úkolu. Těchto studií nebylo mu třeba zanechati a shledával naopak, že měl k nim tím více chuti a pružnosti, co nalezal uspokojení v konání těch všedních povinností.

Minulého leta hovořili s Pavlou mnoho o povolání, o účelu života a on slyšel s hlubokým pohnutím vypravovat ji o té periodě svého života, kterou nazývala cestou na Kalvarii. Shledali se zas. On byl teď hospodářem, nazýval se sedlákem.

„Má milá Pavlo!“ pravila k ní tehdy paní Zelenková, „nyní bych si ani nemohla dovoliti výhodu míti pomocnici ve své domácnosti a jsem ráda, že jsem vás Vilikovským neodlákala. Nyní musím vše zastati sama, ať to jde či nejde. Ovšem, co Gabriel pro mne činí, je velké a mám v něm pravého syna i částečně dceru. Ale jak půjde to dál? Studie ostatních synů budou státi ještě mnoho a máme také ještě co splácet.“

Jindy přišlo k řeči, žeby tu byla žádoucí nevěsta, která by Gabrieli statek vykoupila.

Takové bylo to nyní. Pavle zdálo se, že paní Zelenková úplně zapomněla, kterak loni ještě ráda viděla nějaké sblížení její se synem svým. Bylo to jako vyfouknuto. Také nežádala již Pavliných návštěv tak často a nevídaly se někdy mnoho neděl. Gabriela tísnila myšlénka, že nemá postavení k nabídnutí té, která se mu byla stala vskutku drahou. Pak bolelo jej, že se zdála Pavla chladnější k němu než jindy. Hluboká nechuť zmocnila se ho tehdáž k životu a k jeho hmotným požadavkům, od kterých láska, láska, ten božský cit, to jediné blaho, záviseti měla.

Držel se jakž tak, aby sebou nemusil pohrdati jako slabochem, ale nejraději byl by uprchl do světa anebo i ze světa.

V takovém rozpoložení trápil se jednou několik neděl, aniž Pavlu viděl. Ale ona přijela po tomto zlém čase také jednou nezvána, poslána baronkou, která odejela s Eugenem bez ní na návštěvu.

Tak přijela tedy přítelkyně domácí podívat se, co všickni dělají. Nebyla chladna, jak byla by mohla? Ale byla klidná, rozumná, jevila chováním, že se všeho vzdává, co jí druhdy skráně oblétalo skřivánčí písní. Byla to však čirá prosa života, takové odříkání, bylo to šosácké, k zoufání. Gabriel opravdu želel dramatických výjevů, stýskalo se mu po onom stupni vášně, kde milenci volí společnou smrt, hrnou-li se jim překážky na cestu do toho pozemského ráje, kterým jest vzájemná láska. Políbil tehdy Pavlinu ruku tak ohnivě, že jí vyšlehly plameny do lící a dvě elektrické hvězdy do očí Ale když ujela, tázal se: „Je přece pravé lásky schopna? Neutlumila včelím rozumem a včelí pílí v sobě to, co činí ze včely královnu?“

Viděli se opět za čas a zas neviděli se. Neřekli si nikdy, že se milují a Pavla očekávala, že Gabrieli se naskytne co nevidět nějaká ta bohatá nevěsta. Proč nebyl by se zasnoubil? S ní neměl přece závazku. On neměl jí nikdy v podobném podezření, ale trapné bylo mu, že byl vázán jejími poměry a jejím útlocitem tak, že nemohl ji vyhledati. To vše se vleklo pomalu, dosti trapně někdy, často beznadějně, avšak se šťastnými někdy chvílemi, kde vše zmizelo z myslí obou milujících, co bylo denním klopotem, a jejich sympathie hlasitě mluvila, kde oči se setkávaly ve dlouhém pohledu. Leč to bylo všecko málo, a ve mnohé chvíli přece mnoho, nesmírně mnoho.

Ten čas uplynul a Gabrieli nezdálo se jinou voliti než ji. Ale co mohl dělati? Unésti ji do nějaké divočiny a žíti s ní v idyllickém odříkání se světa a jeho požadavků? Na takové nesmysly byl nyní už příliš praktickým. Prosaická, prokletá skutečnost žádala si na něm, aby měl zabezpečené živobytí pro sebe a pro ženu, než by jí žádal za její lásku a ruku.

A ona, také prosaická, to nahlížela a nenapadlo jí bouřiti se proti tomu. Proč nebyla zjevně nešťastna? Proč nechuravěla? Proč nepodala jemu trochu příležitosti, aby od ní mohl žádati tajné schůze? K tomu všemu u ní nedošlo. Nebylo ani možno na to pomysliti.

Tak trpěli oba a nic jim nescházelo než několik tisíc zlatých. Ty ležely klidně v Lenině přístěnku, množily se samy a nikdo z nich nic neměl. Lenin duch bděl ještě nyní nad tím mamonem a vládl nad ubohým bratrem jejím.

Tak měly se věci, když Pavla plačíc uprchla do parku, nerozhodna, má-li nastoupiti službu u paní Zelenkové čili nic.

Tato ji vybízela znova, aby nezapomněla na dávno daný slib a nad ní se smilovala. To byla její slova. Trpěla tou dobou trapnými rheumatismy a ženská pomoc byla jí nevyhnutelna. Věděla, že se blížil okamžik vystoupení Pavlina od Vilikovských a naléhala na ni všemožně. Jezdila za ní a neustávala v prosbách. Pavla namítala různé věci proti tomu, ale hlavní důvod, že milovala domácího syna a že též on jí jevíval náklonnost, nemohla říci. Ji bolelo při tom, že paní Zelenková ani nepomyslila na tu věc, jakoby to ani býti nemohlo. V tom cítila Pavla jako urážku a vmýšlela se do toho, kdyby již v domě u Zelenků byla a Gabriel jinou si vzal a ji by vázala pýcha, aby nikdo netušil, co trpí a ona by sloužila pak celé té rodině.

To vše bylo jí třeba přemyslit, přemoci v sobě a uvážit. Požehnán byl barončin návrh, aby vyhledala samotu v lese. Utišila se velmi a ze vší té nejistoty, těch malicherných ohledů vynořilo se v jejím srdci přesvědčení, že ji Gabriel přece jen miluje vroucí láskou.

Tu ucítila také v ňadrech lásku svoji jako nikdy před tím zralou, bohatou, obětivou. Ah! Proč to nemohlo býti? On nemohl pomýšeti na sňatek s chudou dívkou.

Chodila sem tam mezi stromy. Mezi bujnými, nesčetnými listy, posud svěže zelenými, odlučoval se tu i tam žloutnoucí list a padal jí zvolna k nohám. Byly to tak krásné listy a ona zvolala mimoděk: „Kdyby to zlato bylo!“ Ale hned odprosila lesní podzimní ticho vůkol za tuto velezrádnou myšlénku. „Proklaté zlato!“ řekla nyní a zdvihla ze země velký javorový list, který se zdál býti opravdu ze zlata. Políbila jej a řekla: „Ty máš více ceny pro srdce moje, než ten zrádný kov, který byl Leniným bůžkem. O kéž už nemusím jakživa na peníze mysliti! Raději umřít, jsou-li všeho podmínkou, raději umřít, musí-li se i láska za ně koupit!“

Teď byla rozhodnuta, že služby u Zelenků nepřijme. Ale vrátit nemohla se ještě do zámku. Obrátila se k cestě, jež vedla ještě dále do lesa. — —

Cosi za ní zašustilo. Byly to kroky. Kdo mohl to býti? Je to tak zvláštní pocit slyšeti v samotě lesní kroky a neviděti, kdo jde. Člověku zdá se, jakoby to osud jeho přicházel. A Pavlin osud to byl.

„Pavlo!“ zvolal někdo. „Slečno Pavlo! Pavlo!“ Byl to Gabriel.

XXIX.

Jí bylo, jakoby žlutý list v její ruce v neocenitelný poklad byl proměněn, jakoby držela samo zářící slunce, samo štěstí.

Podali si ruku. On hleděl jí do obličeje zkoumavě a úzkostlivě, jak často hledíval v nejistotě svého postavení a jejího citu.

„Vy zde?“ tázala se Pavla. „Kterak jste sem zabloudil?“

„Vy jste plakala?“ tázal se on na vzájem.

Vzav její ruku, posud ji držel a posadil se s ní na lávku z červeného mramoru pod stromem. Díval se jí do očí, jak posud nikdy ještě. —

„Ano, plakala jsem, nemohu to zapřít,“ řekla a opět jí vstoupily slzy do očí. Odvrátila od něho tvář a odjímala mu ruku. Taková bývala vždycky, kdykoli se jí důvěrně blížil. Jako vždycky, zarazilo ho to zas. Pustil tedy její ruku a začal hovořiti o lhostejných věcech.

„Přinesl jsem baronovi,“ pravil, „sbírku hlatí ještě z pozůstalosti tatínkovy. On rozšiřuje rád své pěkné sbírky.“

„Vy jste mu již hojně do nich přispěl a myslím, že bude míti také Eugen smysl pro ty věci.“

„Ten hoch je vaší jedinou láskou, není-li pravda?“

„Nedivte se mi. Přišla jsem do tohoto domu jako z vlnobití do přístavu. Dítě přilnulo ke mně tak brzo. Měla jsem takové štěstí s jeho vychováním. Byla jsem zde tak spokojena. Našla jsem tu povolání a v něm mír a štěstí.“

„Slyšel jsem právě od baronky, oč se jednalo mezi vámi. Řekla mi, že vám nabídla, abyste zůstala zde a že jste se posud nerozhodla. Dovolila mi, abych vás tu vyhledal. Myslí, že byste se snad se mnou poradila. Byla tak laskava, že mi naznačila vaše oblíbené procházky a tak se vysvětluje, že jsem vás tu našel.“

„To je obojetné od paní baronky. Mně radila, abych vám se vymluvila, že jsem posud vázána zde, že nemohu vystoupiti odsud, a s vámi mluvila jinak.“

Za chvíli, kdy Gabriel nadarmo hleděl s jejím okem se setkati, řekl: „Jak vidím, táhne vás srdce jenom k Vilikovským a co jste mé matce slíbila, tíží vás teď.“

„Přišel jste, abyste mi srdce rozerval?“ zvolala Pavla vášnivě, dívajíc se mu teď do tváře. „Můj Bože! Kdo by mi teď pověděl, jak mám jednati? Miluju vaši matku jak svou vlastní a vím, že mne potřebuje více než baronka.“

„Co vám tedy vadí u nás? . . . Já!“

Pavla podívala se mu plně do tváře a řekla pevně a vážně: „Kdybych řekla, že vy?“

Vstal. Byl tak bled, že Pavla se ho lekala.

„Až se oženíte,“ pokračovala Pavla, „mohu se státi vaší klíčnicí.“

„Bojíte se o svou pověst,“ řekl, posadiv se zas vedle ní.

„Nejsem ještě stará. Jsem žárliva na svou pověst.“

„Vším právem. Jste příliš krásna — to jsem vám ještě neřekl za ty čtyři roky, co se blíže známe. Nejsem tedy vtíravý. Jsem snad šetrný.“

„Dokonale a vím, že byste byl vždycky takový. Neměla jsem tak mluvit, neměla jsem říci, že vy jste závadou, proč váhám jíti k vaší matce do služby. Ah, odpusťte. Vidíte, jak jsem ubohá, jaké je to postavení, je-li děvče vydáno do světa mimo ochranu rodiny.“

„Vy jste krásna,“ šeptal Gabriel, sepjav ruce před ní, jak byla v nesnázích a vydána v zápas citů.

„Na tom nezáleží,“ rozhorlila se teď a vzpamatovala se. „Mám věru jinou starost než svou krásu.“

„Ale já vidím jen vaši krásu,“ zvolal Gabriel v zanícení, klekaje před ní.

„Dobře tak,“ zvolala. „Teď je věc rozhodnuta. Nemohu jíti k vaší matce. Vy jste přede mnou klečel a mohu se na to vymluvit.“

Vstala zhurta řkouc: „Teď pojďme domů!“

On sledoval ji a musil jíti rychle. Chvěl se až v útrobách. Byl by chtěl umříti, kdyby se nestala jeho.

„Jenom slovo ještě,“ pravil. „Slibte, že k nám přijdete, až budu ženat, ale tou ženou buďte vy.“ Byl bez dechu a držel ji za obě ruce.

Ona mu je nechala: „Ah, nešťastná,“ pravila s proudícími slzami, „co jsem to učinila! Sama jsem se vám vnutila. Ne, ne, tak jsem to nemyslela, nemůže, nesmí to býti.“

„Darujte mi tento krásný, zlatý list, který pořád držíte,“ pravil. „Ať mám něco od vás, nezískám-li vás celou.“

Teď mu věřila a natáhla k němu ruce jako dítě, jež pomoci hledá.

„Tedy jste se slitovala nade mnou?“ tázal se, drže a líbaje jí ruce.

„A nad sebou. Víte, proč jsem prve zdvihla ten žlutý list?“

„Povězte mi to.“ Vtáhl ji zas na ono sedátko, pro ně navždy památné.

„Protože mi připomínal zlato a když jsem tu bloudila a teskníla, přemítala a se trudila, litovala jsem, že nemám jmění, že jsme byli okradeni. Kdybych měla“ ....

„Probůh, zbožňovaná, nemluvte dále. Do této svaté chvíle nesmí se vetříti ten bídný prach lidského živoření, střádání a strádání, škrcení a hrdlení. Ah, kdo by mohl zůstati věčně pod těmito stromy s tebou, moje Pavlo, že moje?“

Bylať chycena v síť jeho náručí. Hlava její sklesla na jeho prsa a pak hledala se ústa a nemohla se dlouho odtrhnouti.

„Tak dlouho jsme si nerozuměli,“ pravil on mezi dlouhými polibky. „Ale tím jsi vinna ty. Můj Bože! Jak těžko bylo tě vydobýti!“

„Probůh! Co stálo mezi námi?“

Podala mu zlatožlutý list, který posud v ruce měla. „Schovej ho na památku,“ řekla, „ten to byl. Zdvihla jsem jej a litovala jsem, že není zlatý, ale pak jsem se zhrozila toho chtíče po zlatě. Chci raději býti chudá než krutá bohatstvím.“

„Dobře máš. Nemáme oba ničeho. A přece to nějaké bude.“

„Nebude to tak snadné. Ale pravdu máš, nemysleme na ten prach lidského žití aspoň v této chvíli, která je naším pravým živobytím, jejížto vzpomínka nás bude síliti v žalu a zvýší každou naši radost.“

Šeptali, štěbetali, smáli se a plakali spolu. Pak ulekli se, když soumrak nastával. Pod stromy bylo náhle hluboké šero. Vrátili se spolu k zámku.

Cestou musili přece jen mluvit o věcech praktických. Co řekne Gabrielova matka? On slíbil, že Pavle bude o tom psáti upřímně a v případě, že by se neopírala tomuto zasnoubení, že pro Pavlu přijede, aby ji navštívila na krátko.

Pak souhlasili oba, aby se Pavla odebrala na čas do Prahy ku své matce. Brzo-li poměry dovolí, aby se spojili navždy, to bylo nejisté. Záleželo to na tom prožluklém majetku. Bytoť jim třeba úlu aspoň trochu zásobeného, aby nevnikla bída do útulku jejich lásky, podobna dýmu, který se pouštívá včelám do úlů a je vypuzuje.

Pavla byla paní Zelenkovou zasvěcena v neutěšené jich rodinné poměry, které dokonce nedovolovaly zařízení nové domácnosti. Jenom čekat bylo tu možno, kdo ví, jak dlouho čekat.

S tím rozloučili se. Pavla vyznala se baronce, kterak se právě s Gabrielem zasnoubila a ona jí první blahopřála, neb ta věc byla trochu dílem jejím. Uhodlať, co Pavlu pobuřovalo a co působilo její nerozhodnost.

Pavla odešla do svého pokoje, kde bydlila nyní sama bez Eugena.

Tam klesla na kolena. Teď procítila teprv o samotě své velké štěstí. Byla to pravá láska, upřímná a věrná, založená na důvěře a úctě obapolné a přece ohnivá, jakou příroda sama v srdci podněcuje. V pokoře klonila čelo před osudem a přijímala nejvyšší to posvěcení života. Maličkostí bylo jí, co činilo obtíže jejímu sňatku. O spaní nebylo té noci pomyšlení. Svítila dlouho, s bradou o dlaň opřenou, zahloubena v myšlénky a vzpomínky, unešena sladkými sny.

Kochala se ve svém štěstí, ale když přece osten těch růží cítiti se dal v podobě stesku, kdyby to Lenino jmění nebylo bývalo ukradeno, že by bylo možno bývalo koupiti několik roků plného štěstí, kdež takto bylo odšinuto v neurčitou dál . . ., tu shasila raději světlo, aby se zbavila té snižující otázky a lásku svou nechala plouti nezkalenou v jasném světle svého blaženého nitra.

Mělať půl onoho javorového listu, který zdvihla, než s Gabrielem se sešla. Dala mu druhou půli. Teď vzala tu půli listu, aby se neporouchala a nežli šla spat, vložila ji do knihy, kterou měla právě rozečtenu.

Usínajíc těkala v duchu parkem, viděla padati s hustého větví tu i tam po zlatém listu. Gabriel tam přišel, klesla mu v náručí. Ale pak pletly se ty představy a jak již bývá v té nevysvětlené činnosti duševní, kterou jsou sny ve spaní, vystupovaly v její mysl dojmy a výjevy ničím zdánlivě neodůvodněné v nesmyslné směsici. Ale najednou zdálo se spící dívce, pořáde ve snu, jakoby se byla probudila. Nevěděla, co ji ze spaní vytrhlo a posadila se, ohlédla se po pokoji. Byla čírá tma. Něco však tu svítilo a když pátrala, co by to bylo, viděla, že světlo vycházelo z konečku žlutého javorového listu, který čouhal z knihy, do které byl vložen a která ležela na nočním stolku vedle postele. To světélko nabývalo intensivnosti, podobalo se elektrické jiskře. Zářilo vždy jasněji, až osvětlilo celý pokoj.

Cosi přiletělo od okna. Byla to velká můra. Zaměřila k světélku a dychtivě, neodbytně, pitomě ho oblétala. Pavla děsila se té můry a chtěla ji zahnati. Avšak její ruce byly bez vlády. Můra usedla nyní vedle listu a tahala jej násilně z knihy. Namáhala se tak, až jej vytáhla.

List svítil nyní jasněji než měsíc. Byl tak velký, že celý stolek pokrýval. Můra byla mnohem menší než list. Ale při jasné jeho záři Pavla poznala v můře tetu Leni, maličkou s můřím obličejem, který byl obklíčen bílým čepečkem, s černým šátečkem přes něj uvázaným.

Pavla zvolala: „Co bereš mi můj jediný poklad? Teď, co jsi na věčné pravdě, víš přece dobře, že já jsem se ti netkla tvého, že bych ho byla zatajila, kdyby jiný tě nebyl o něj oloupil. Nech mi můj zlatý list!“

Nyní vrátila se jí také síla do rukou a zahnala můru se stolku. Ta lítala nepokojně z kouta do kouta. Pavla dívala se za ní všecka strnulá. Bylo patrno, že teta zde něco hledala. Snad svůj ukradený poklad?

„Zde nic není, teto!“ sténala Pavla. „Jdi přece spat do své hrobky, odpočívej tam v pokoji a buď ráda, že jsi již sprostěna toho prachu pozemského. Tvůj nasbíraný poklad je již ten tam a darmo jsi sbírala. Byl zkázou tvojí, zbraní, jež tě usmrtila.“

Můra přilétla k ní přímo a usadila se vedle Pavly na podušku, smutná a starostlivá s hlavou Leninou.

Pavla netroufala si ji shodit a celá se chvěla strachem. Najednou vstoupil do toho zakrslého obličeje výraz, který také někdy přelétal obličejem Leniným, dokud žila. Ale nyní vyvinul se ve skutečnou dobrotivou vlídnost. Kývla hlavičkou a mžikem vylétla oknem.

Pavla probudila se s tlukoucím srdcem. Rozednívalo se. Divila se tomu snu, nevědouc, jak by se mohl vyložiti. List čouhal vskutku z knihy, ale vytažen z ní nebyl.

„Ubohá teto!“ vzdychla Pavla. „Což jsi odsouzena ještě po smrti strašit? Ale díky za ten úsměv, než jsi odletěla. Však víš, že jsem tě vždycky litovala, ubohá pilná včelo! Odpočívej tedy již v pokoji!“

XXX.

Co jiným osobám ve spaní do snů se zapřádá, to přepadávalo v halucinacích sluchu a zraku Petra Vyskočila ve bdění.

Čtyři roky minuly a posud nesáhl na Lenin poklad. Rozmlouval s ní o něm a pak býval znova sklíčen, neb zdálo se mu, že mu přísně zapovídá, dáti něco z něho vnukům. Čím více jej skličovala její zápověď, tím byl však laskavějším ke všem a ke Karle docela slabým. Ta mohla si dělati, co jen chtěla. Emerichovi poskytoval všech výhod, kterých si jen přáti mohl a dal mu dokonce svobodu, aby zcela dle své chuti volil své povolání.

Emerich volil však státi se průmyslníkem, neb přilnul k tomu dílu. Použil svobody jemu dané ke studiím, utvořil si samostatně plán k nim a sledoval jej s obdivuhodnou pílí a rázností. Co činil, co si vymyslil, všemu děd jeho se obdivoval. Vzácný ten staříček, znova obživlý po dlouhém ztrnutí vedle úzkoprsé sestry, žil ve stálé exstasi nad schopnostmi tohoto synka a stále blažilo jej jakés nevyvratné přesvědčení, že vnukova povaha jest utvořena z téhož základu, jako jeho vlastní celá bytost, že jsou příbuzni a spřízněni svazkem přírodou utkaným v její tajné dílně.

Ale nyní stalo se mu jednou, že slyšel docela zřetelně Lenin tenký hlásek: „Poslouchej, Petře, dej jim to!“

Tak pravila k němu tehdy před pěti roky, když Norbertovic upadli v neštěstí.

On otřásl se a opakoval po ní právě jako tehdáž: „Dej jim to! Co mi to říkáš: dej jim to? A dám-li, budeš plakat, sténat, obcházet, Odpočívej v pokoji, pravím ti! Nic jim nedám. Neříkám teď více: Nic mi do nich není. Jsem jiný než jsem býval, když ty jsi tu byla. Mám teď srdce k nim. Tys moje srdce od nich odvracela a potom jsi za ně orodovala a zase jsi se bránila, chtěl-li jsem jim opravdu pomoci. Ubohá Leni! Cos tedy chtěla? Teď oroduješ zas. Dej jim to! Ale dám-li jim to a budou-li na to spoléhati? Přestanou-li se činit? Co jim schází? Není jim toho třeba. Tedy si to ještě nech, Leni!“

Leni neodpověděla nic, neopakovala svůj rozkaz ze záhrobí a bylo ticho kolem Petra. Vše bralo se v domácnosti obvyklým krokem. Aspoň zdálo se tak. Závod vzkvétal, dílny byly zvětšovány, ale rodina tísnila se stále v domku klícce podobném, aniž komu napadlo žádati od děda, aby se jinam přestěhoval.

Karla rozkvétala ještě. Zpívala celé dny při práci. Její hlas a hudební nadání byly pozoruhodny. Emerich přál si, aby se cvičila řádně ve zpěvu a děd nedal se dlouho prositi. Pianino bylo koupeno. Co byla by řekla Leni? V pokojíčku, který nešťastný Štoček opustil, ukázav se již jen na krátko, v tom bydlil nyní mladý hudebník. Jak Štoček do tetiny skříně, tak se vkradl tento do srdce krásné Karly, kterou okouzloval hrou na housle. Dávno pozdravovali se oba z okna. Zuza sprostředkovala, že byl vyzván k vyučování Karlinu. Co přišlo dále, lze snadno uhodnouti. Bylo to tak přirozené a důsledné, jako že přichází po zimě jaro. Jeť pravidlem v přírodě, že předcházejí jaru vichřice. Jaro ovšem zvítězí vždycky. V lidském však žití není to tak jisté a vichřice brává všecko.

Děd prohlédl jednoho dne, co se děje mezi mladým učitelem a krásnou žačkou. Domluvil jí, že tohle nemůže být, že nemá pan Adolf Žika sám čeho jísti, natož aby uživil ženu a rodinu. Naléhal, aby vyučování přestalo a návštěvy Adolfovy aby se zastavily. Karla plakala, trápila se, nebylo více slyšet jejího stříbrozvučného zpěvu. Nesmála se, nelíbala dědečkovy pichlavé tváře.

Ne, toho nesnesl. Karla nesměla se trápiti. Nedovoloval ani, aby prací se namáhala. Leni by se byla zhrozila, jakou slečinku směla dělati, jak byla také její matka ve všem ušetřena. Ale dědovi to jinak nedalo. Leni a Pavlu mohl viděti, jak se namáhaly a se životem zápasily. Ty byly silné povahy, pravé včely. Leč paní Norbertová a Karla byly by zanikly bez podpory jiných. Ty nedovedly samy se vzchopiti. Jejich úkol byl trpný a byl-li dobře pochopen a proveden, mohl býti rovněž velký. Jisto je, že vzbouzejí tyto bytosti více lásky než vážné včely pracovnice.

Vyučování Karlino bylo tedy opravdu zastaveno, ale posud nebyl se odhodlal starý Vyskočil říci Žikovi: „Pane Žiko, mně je líto, ale vaše návštěvy u nás musejí přestati.“

Předříkával si tu větu každý den, ale přišel-li k nim přece zas ten milý skromný člověk s houslemi pod paží, s tím dětinným pohledem umělcovým, který v nic zlého nevěřil a starce dlouho osiřelého jaksi ovládal, nebylo mu zas možno promluvit.

Hrával za mládí svého sám na housle a to s velikou láskou a býval jako přičarován, hrával-li mu Adolf na nich.

Co dělat? Žika byl člověk lásky hodný. Nejen Karla, všickni ostatní ho milovali. Jak mohli mu říci, že ho nechtějí míti mezi sebou a to jen proto, že neměl peněz?

„To není jen tak,“ káral sebe starý Vyskočil za tuto námitku, kterou sám sobě učinil. „Což pak jsem se tak změnil, seslábla moje hlava zároveň se srdcem v takové míře, že již nerozeznávám, co může a nemůže, co smí a co nesmí býti?“

Patrně bylo tomu tak a jakkoli si to vyčítal, nechával věci jaké byly, ač bylo opravdu na pováženou nechat poutati se Karlu k umělci bez pevného postavení a na vzájem jeho také. Ale kde pak těm mladým napadlo, na takové věci mysliti. Milovali se každý den více a vášnivěji. Vyučování ve zpěvu na čas zastavené započalo zase. Karlin hlas rozvinoval se skvěle. Hlemýždí ulice byla samá hudba. Emerich učil se hráti na housle. To dojímalo dědečka, protože mu připomínalo mladá léta tím více, a šťastně zapomněli všickni, že jsou nějaké peněžní starosti na světě.

Tak měly se věci, když Pavla přijela domů od Vilikovských. Jak byla vítána! Jak šťastna mezi svými! Teď odvážila se také popíchati sobě svěží rty na šedých vousech dědových a on byl pořád spokojenější a bylo mu volno po trudnomyslném zabředání v pohrobní taje, že měl tuto rodinu kolem sebe.

Pavla ohlásila matce a dědovi, sestře a bratrovi, že se zasnoubila s Gabrielem a že dojde co nevidět od něho list paní Norbertové se žádostí o její ruku.

Všickni těšili se, ale ona jim vylíčila neutěšené poměry Zelenkovic a dodala, že toto zasnoubení není vlastně rozumným činem, jakkoli matka Gabrielova s láskou ji nyní už nazývá dcerou. Celkem však musilo býti vše odloženo na neurčito a Pavle zdálo se třeba, dědovi pro to se omlouvati. Ale vždyť měla tak velkou chuť do práce. Nuže, baronka posud si přála, aby u ní v domě zůstala. Byla odhodlána vrátiti se tam, až by se svými milými se potěšila. Chtěla střádati a spořiti — možná, že deset let. Dala se do smutného smíchu: „Vždyť jsou takové známosti,“ pravila. „Když oba mají mládí za sebou, stanou se rozumnými manžely. Ale co na tom, jen když se přece jednou dostanou.“

Děd naslouchal jí s pohnutím. Zpomněl si na lásku svoji a opakoval po ní s povzdechem: „Jen když se přece dostanou. Ovšem,“ dodal, „mají-li se pořád ještě rádi a stejně jeden jako druhý. Ale což, trvá-li některému dlouho to čekání, a nechá-li druhého sedět. Máš pravdu, Pavlo, je to zlé a nemáš se z čeho teď ještě těšiti. A což Karla? Teď vypadá jako živobytí a její srdce je plno krásných nadějí. Však přijdou časy, kde list se obrátí a mně, budu-li ještě živ, bude souzeno vidět, jak obě hezké dívky mladá léta protruchlí, jak se budou soužit a toužit a čekat na sňatek. Krása zatím přejde a láska s ní.“

Obě dívky byly jako opařeny a padly si v náručí. Matka dala se do hlasitého pláče a Emerich si pomyslil, že měl dědeček přece jen ještě chvíle, kde byl strašný.

Avšak, když se na něho podíval, pozoroval v tom vráskovitém obličeji jakýsi zábřesk, jakoby byla bývala tato tvrdá slova jaksi v žertu míněna. Pláč matčin a strnutí děvčat zdály se zvyšovati jeho podivně žertovnou náladu.

Emerich zkusil tedy obrátiti vskutku to celé v pouhý žert a řekl: „Neštěstí nebude tak velké. Zůstanou-li mé sestry starými pannami, budu žíti s nimi do třetice a zůstanu také svoboden, což beztoho zamýšlím, a všickni tři budeme vesele živi, neb že nebudou naše děvčata tak mrzutými starými pannami, jako nebožka teta Leni, to vím jistě.“

„Teta Leni?“ řekl stařec a teď jej přemohlo pohnutí. „Dej jí Bůh klidný odpočinek. Mrzutá byla, to je pravda, ale pracovat a hospodařit uměla také.“

Vzal svíčku, přemožen jsa vzpomínkou na ni a šel spat.

Ostatní zůstali ještě pospolu v zadním pokoji. Měli si bez konce o čem povídat a Emerich těšil a rozveseloval sestru i matku tak, že se jim vše zase zdálo dobré a nadějné.

Zatím byl děd zas jednou pohřížen v rozmluvu se sestrou. Byl v jejím bývalém pokojíčku sám a vedle v pokoji také nic se nehnulo. Seděl na pelesti s hlavou schýlenou a najednou ji pozdvihl a řekl nahlas:

„Tak jim to tedy dám. Leni, slyšíš? Dám jim to. Nebudeš se zlobit, nebudeš plakat, nebudu slyšet v noci tvůj kašel z nějakého kouta?“

Zadumal se. Potom vstal a došel k velké almaře, která stála posud na tomže místě před tajnou schránkou. Šeptal si: „Musím se podívat. Což, kdyby to vše zas bylo ukradeno.“

Odšoupl almaru, otevřel schránku. Vše bylo v pořádku. Posadil se za stůl, prohlížel kus za kusem. Vzal tužku a počítal. Rozdělil to na tři stejné díly. Složil všecko, ne více do tajné schrány, ale do prádelníku. Šel spat a naslouchal. Lenin hlásek se neozval, neslyšel jí ani zakašlat a najednou objal jej jako anděl v náručí velký klid.

Příštího dne dostavil se k snídaní s tváří jasnou. Dal se děvčatům obejmouti a snídal s velkou chutí. Musily mu dvakráte nalíti kávy.

Po snídaní vstal a odcházeje do ložnice, řekl: „Počkejte zde, přijdu hned.“

Za chvíli vrátil se s třemi tobolkami a klada před každého jednu řekl: „Tak, děti, tu to máte! Leni vám to posílá a já vám to žehnám. Ať vám to slouží k opravdovému štěstí.“

V pokoji bylo ticho. Všickni dívali se na něho jako u vyjevení. On pravil: „Vy, děvčata, máte věno, můžete se bez starosti provdati za ty hodné muže, které milujete. Ty, Emerichu, cestuj, studuj, dělej co za dobré uznáš. Jenom mne na příliš dlouho neopouštěj. Tvá maminka zůstane bez toho u mne. Též ona bude vždy toužit po tobě.“

Nepřijal jejich díků. Tvrdil, že patří sestře Leni.

Vysvětlil jim, jak mu bylo jmění navráceno, ba co jej pobádalo, že jim ho zatajil až posud.

Pak odešel tiše do kostela a znova ptal se stínu své sestry: „Jsi s tím spokojena, Leni? Budeš už klidně spáti?“

Nikdo nevěděl, kdo peníze vzal, kdo je vrátil. Richard psal jednou z Ameriky Deňkovům, že se mu slušně vede, že měl opravdu cosi na svědomí, když s nimi strávil onen den. „Ale to vše,“ pravil v listu, „je smyto a napraveno a píšu vám, abych slečně Bertě děkoval za její dobrotu ke mně a ji ujistil, že nikdy na ni nezapomenu.“ Berta nosila tento list na srdci a sestárla s ním. On rozpadal se v kousky, které byly uzavřeny ve zlatý medailon.

Ve společnosti také nikdo nevěděl, odkud pocházelo vlastně věno obou slečen Norbertových.

* * *

Obě byly již provdány. Dědeček hospodařil s nevlastní dcerou. Návštěvy obou dcerušek a zeťů, listy Emerichovy z ciziny byly jejich živobytím.

Jednou v neděli odpoledne vyšel si Petr Vyskočil na hřbitov. Tam řekl u hrobky polohlasitě: „Teď se již všecko ve mně smířilo. Až si mne tam k sobě závoláte, povíme si ještě jednou to celé, jak nám to živobytí uteklo. Dokud jsem tu ještě, přejte mi mé radosti z těch dětí.“

Šel pomalu domů. Vítr mu foukal do očí. Bylo hodně zima. Těšil se, že se doma posadí ke kamnům.

Ale domácí genius měl pro něho teplejší útulek. Emerich spěchal mu naproti a vzal jej v náručí.

„Tak ukaž, hochu, ukaž!“ pravil stařec s pláčem. „Jak teď vypadáš? Vrátil jsi se domů rád?“

„Jakby ne? Když jsem tak vítán.“

Přišel rád po celoročním pobytu v cizině. Měl plány pro budoucnost a byl by rád vybudoval hodně mnoho úlů pro mnohé včely. Přišel sbírat do úlů. Ale dávati z nich jiným zdálo se mu větším štěstím.

Byl z oněch vzácných včel, jejichž úlem je ideál.

Nové sonety samotáře

od **Jaroslava Vrchlického.**

Kameje.

Tvůj zářný profil v tvrdý onyx vryji,
jen stačí-li být folií tvým vděkům,
tam bude chvatným vzdorovati věkům,
jenž uštknou každou slávu lačnou zmijí.

V dno fioly, kde voňavky se kryjí,
tak drahé milenkám i lásky rekům
či jedy, k těmto lidské bídy lékům
jej vleptám s tvojí krásy poesií.

Až jednou milenec, jenž všecko ztratil,
ku jedu sáhne, chtěje život žalný
v dno Charonova člunu vrhnout s láním:

Jed lokaje, jak fiolu v dlaň schvátil,
tvůj profil uzří zářný, triumfálný
a umírati bude s usmíváním.

Atlantis.

Co velkosti a krásy rázem sjelo
do hlubin moře dechem větrů sváto,
jen slabý odlesk divů těchto Plato
chyt v sítě báje, než vše odumřelo.

A dnem i nocí dál již moře hřmělo
přes nádheru a poklady a zlato . . .
Pak vše, co snílkům, myslitelům svato,
v kraj mystický snů křídlem zaletělo.

Ó zázračná to změna! Darmo hledá
zrak badatele v otiscích a rýhách
podmořské flóry stopu dávných časů!

Nad pochyb smětí skráně jasné zvedá
jen básník, nalézaje ve snů knihách
Atlantis a s ní ideal a krásu.

Hebe.

Vždy reky vítat na Olympu prahu,
vždy s plnou číší nektaru v své dlani,
vždy na rtech dětských stejné pousmání,
vždy v očích slastí elysejských vláhu;

Vždy jiným růže něhy metat v dráhu —
ó lépe slední Dryadou být v stráni
a těkat útesy hor, žírnou plání
i faunů třeba klesnout ve nástrahu!

Co platno mládí a co krása platna,
když nelze užít kouzel jejich vděků,
i sama nesmrtelnost štěstí nudí.

Jeť Io šťastnější, jíž touha chvatná
štve v šílenství i Helena, tmou věků
jež věčnou žízeň lásky v ňadrech budí.

Kolos na Rhodu.

Když bájný kolos, Rhodu na předhoří
jenž svítil lodím k břehům cizích světů
do moře vrhaje tříšť žhavých květů
a v zápas vcházeje i s Foiba oři

Se začal chvět a kácet, v těžkém hoři
tvář zakryl každý, orel ustál v letu
a slavík v písni, číše sjely s retů,
ba zdálo se, že Olymp sám se boří.

Tu jakby sám veliký otec světla
chtěl zhasnout symbol zářné moci svojí
a tepla, něhy, vlídnosti a jasu,

Zem v pouti své jak v stálý mrak by slétla,
s tmou začlo býti lidstvo v stálém boji,
s tmou, v které pravda začla škrtit krásu.

Columbus.

Nesměrné moře! Jak své vlny valí!
Teď jednu bouři ztišil svého lidu,
však moře ve příšerném trvá klidu,
jak před bouří se mlžný obzor halí.

V té nesměrnosti s loďmi svými malý
bod vesmírem hnán, oběť svého vidu,
zem novou hledá, lidstva starou bídu
by přenes tam i zápas neskonalý.

Vzhled k nebi. Jižní kříž v svém čarolesku
zřel v jeho spor a dumy vlídným svitem
mu ozařuje neznámých drah stezku.

Na zjev ten později vzpomněl ve žaláři,
když pouty svými řinčel s trpkým citem.
Však jako tenkrát kříž mu stejně září.

Proroctví Cazottovo.

U slečny de Lamballe co šperků, květů,
v přestávce tance do míčovny davy
se odebraly, hlava vedle hlavy,
směs nahých šíjí, svěžest krásných retů.

Nad paruky a hedváb v bystrém letu
již míče mihly se a do zábavy
jak v moře slunce pad vtip ostrý, smavý,
ples dívce v líčku hrál i v oku kmetu.

Jen Cazott stranou stál, něm v tomto plesu,
on stíhal míčů sklon a stíny v tichu,
na bledé tváři stopy muk a děsu.

— Aj míčů rej tak filosofa baví?
Hlas hostitelky děl mu v jasném smíchu.
— Ne míče, madame, já zřím padat hlavy!

Alborak.

Ó zářící ty divuhodný oři,
jímž prorok unášen byl ve vichřici,
ty z nozder blesky ohně sálající
a z kopyt hvězdy v klín spícímu moři;

V červáncích ještě tvoje hříva hoří
a v dusných večerech se blýskavicí
jen mihne; však my slabí smrtelníci
jsme v úzdu padnout tobě mdlí a choří.

Jen jednou zdálo se mi, na tvých zádech
že hřměl jsem, v hvězd a mlžin vodopádech
se ztápěl, perly v hrstě nabíraje.

Leč když jsi u cíle pak stanul se mnou,
tím víc opuštěn volal jsem v noc temnou —
tys odnes mne, však nechal u bran ráje.

Letní večer.

(J. v. Beers.)

Ve chmurné části parku, ve ústraní,
kde splývá v zeď tma olší, jilmů, buků,
u pusté stezky lávka v snětí shluku,
Faun bezhlavý tam dumá s flétnou v dlani.

Sem dovést dá se, večer když se sklání,
a sama v listů pršce, v ptačím zvuku
naslouchá, k srdci tisknouc malou ruku,
jak padá život v propasť vzpomínání.

Konečně sami! — Pouze faun ten kazil
svým šklebem klid jich, stínů na peřejích
se nesla noc, faun plál jak fantom bílý.

Tu, nikdo aby nezřel v štěstí jejich,
on faunu šklebící se hlavu srazil,
bez svědků aby sami šťastni byli.

V obilí.

(Georges Lefebvre.)

V obilí zralém to svítí a praská,
v slunci se celá krajina směje;
v obilí zralém ona s ním spěje
a kdosi s nimi — všemocná láska.

V obilí zralém to praská a svítí,
motýl se mihne a zabzučí včela;
jakou je básní příroda celá!
Nad hlavou pták jim, pod nohou kvítí!

A toto všecko kolem se děje,
by mohl rtů se dotknout neb čela,
dřív než se naděje ta černovláska.

Ať se již zlobí, ať se již směje,
by mohl páží vzít ji kol těla . . .
V obilí zralém to svítí a praská.

Sudičky.

(Roufio.)

V moderním korsetu, zkad dere s chvatem
se bujné ňadro, zřím tři luzné dámy.
Ach, ano, ano, hrají takto s námi
a s výše hvězdné smýkají nás blátem.

Ne přísně v mramor chmurným ryté dlátem,
ne s davem proroků, se Sibylami,
na vzdušném sedí mraku tiše samy
s koketně věru nadzdviženým šatem.

Nechť každý ohlédne se v život zpátky
a najde jistě obraz jejich trojí
plu svůdné něhy, kaprice a smíchu.

A vzdychne jistě, jak pro úsměv sladký,
rtů vzdor, kyn ruky zadal mladosť svoji,
svůj ideal i mužnou svoji pýchu.

Metamorfosy Pegasa.

O závod lítal druhdy nad skal štítem,
jež brázdil v letu jako Kentaur divý,
blesk hrával jemu v změti husté hřívy,
blesk vzplanul vznícen jemu pod kopytem.

Pak utrmácen v tomto letu hbitém
ve hvozdech bloudil a šum konejšivý
poslouchal borovic, zpěv bystřin snivý,
jenž zurčí v mechu, nožkou laně zrytém.

Teď zmizel ze světa, snad ubohý
do prosy zbloudil měst a rouhavě
jej bičem honí drožkář na nohy.

A básník proto, který verše honí,
teď stejně soucitně jak zvědavě
po každém drožkářském se dívá koni.

Na zadní stránku vlastní podobizny.

Já nedožil se toho v denní hluši
bych umění moh žít a svojí práci,
část dnů svých tak jsem ztrávil v resignaci,
část v boji o chleb, který nejvíc kruší!

A přece dál všem dávám chleba duší
a stavím, ač mou práci mnohý kácí,
a letím, ač má peruť peří ztrácí,
a pouze to mne zaráží a smuší:

Že nedočkám se ni paprsku zoře,
jímž skončilo by dlouhé, české hoře,
ni vědomí, po dlouhém žití celém

Že krev a cit můj budou pevným tmelem
v té stavbě, jíž se Tvoje příští zvedne,
ó zdrané, štvané moje plémě bědné!

Malé drama.

Napsal **Aug. Eug. Mužík.**

(Dokončení.)

IV.

Téhož večera modlili jsme se déle a vroucněji nežli kdy jindy.

Rodina naše bývala od první mé paměti velice nábožná. Mimo pravidelné modlitby ráno, v poledne, před jídlem a po jídle konali jsme každý večer společně velké modlení, jehož se zúčastnily všecky děti doma jsoucí.

Dnes přibyla k obvyklému modlení jakási nová modlitba „za dobrý úmysl.“ Patrně týkala se zejtřejší cesty „na vesnice . . .“

Modlili jsme se po tmě. Letní večer byl tmavý a dusný. Obě ženy klečely vedle sebe na holé zemi. Hlasy rodiny mísily se v jakési podivné harmonické sténání a pravidelným sdružením splývaly v jeden měkký, mdlý chorál, jenž se vznášel vysoko ku mračnému nebi. Jakoby zoufalosť žen a nevinna dětí zápolily společně o palmu vyslyšení.

Ale obloha byla neprostupna, mrak na mraku zdál se tvořiti víko nad obličeji mrtvol . . .

Druhého dne, časně z rána vyšly dvě sestry moje, dosud pouhé děti, opravdu společně z domova. Já jsem ještě spal; když jsem se probudil, byly již asi dávno přes les. Milosrdná jakás sousedka vzala je s sebou a vedla je po prvních krocích života a lačného, potměšilého světa.

Odešel jsem do školy. V poledne doma se mi stýskalo — cítil jsem prázdnotu po sestrách, jako kdyby byly obě zemřely. Matka s tetou odešly opět na pole. Byla tam zajisté nějaká důležitá práce, jež musila býti odbyta. A zjednati si na ni nebylo lze... A tak musily ubohé děti odejíti ráno samotny beze všeho průvodu...

K večeru vrátily se obě ženy s pole. Domýšlely se, že „obchodnice“ budou již také doma. Ale po sestrách nebylo dosud ani potuchy. Počaly býti nepokojnými. Po večeři vyšly obě na blízký pahorek vyhlížet poutnic. Ale nic se neukázalo. Za pahorkem tměl se les jako černá zeď. Tam tudy sestřičky odešly ráno do světa, odtamtud měly se vrátiti. Poděšeny a ustrašeny přišly za chvíli ubohé ženy domů bez vytoužených dětí.

Konána domácí porada. Usouzeno, aby teta zůstala doma hlídati, a matka aby šla se mnou naproti dětem do lesa. Já chystal se již na lože, když mi byla zpráva ona sdělena. Na odmluvu nebylo lze ani pomysliti. A tak ustrojiv se poznovu, vybral jsem se s matkou. Vzala mne za ruku a vedla pomalu k lesu. Nevím, proč jsem se cesty té tak bál. Ani přítomnost matčina mne neupokojila. Blížili jsme se něčemu neznámému, tajeplnému, příšernému a měli jsme se záhy v jeho středu ocitnouti. Ještě jsem se těšil stálo nadějí, že do samého lesa ani nedojdeme. Potkáme zatím sestry, musíme je potkati. Ale naděje se neplnila a menšila se každým kročejem...

Nemluvili jsme s matkou ani slovíčka. Nechápal jsem, proč vyvolila si právě mne za průvodčího. Chtěla míti po boku svém někoho, jenž jednou bude mužem, a jenž ji tolik upomínal na nebožtíka otce, jemuž jsem prý byl nápadně podoben? Snad jí bylo po boku mém lehčeji tak, jakoby kráčela po boku toho, jenž zemřel prostřed lopoty a starosti o rodinu jako pták, zasažený náhle v letu smrtící střelou...

Cesta vedla nás osamělým úvozem pod příkrou strání, kde ještě šuměl oves večerním větrem. Mně se zdálo, že obilí to je sídlo starých polednic, chystajících se na toulavé děti. Pouze vědomí, že jdu za povinností a že se vedu s matkou, mně poněkud dodávalo mysli. Ale záhy přišly věci mnohem horší. Poslední pole na straně k lesu zmizelo za námi a my ocitli se u jednotlivých borovic, tmavých a šumných, jež jakoby na nás již dávno čekaly. Dlouhé jich větve natahovaly se silným větrem téměř až k mojí hlavě. Jednotvárný, nekonečný šum jich zněl mi, jakoby se noc radila, jak poděsiti smrtelníky.

Náhle se před námi úplně setmělo... Vkročili jsme do lesa. Jasný obzor pominul za námi, před námi rozprostřela se neprostupná temnota. Kol do kola zněl rostoucí šum jako příboj nekonečných vod. Cítil jsem, že v těch vodách utoneme... zoufale tiskl jsem ruku matčinu, ale ani výkřik, ani pláč neozval se ze mne. Matka mlčela také. Místo co bychom měli poleviti, dali jsme se do ostřejší chůze. Kroky naše doznívaly tajeplně v sypkém písku jako syčení žhavé ocele v chladné vodě. Šlo se tu těžce, namáhavě. Nohy se bořily. Na mně vyvstával zvolna již horký pot, věstící únavu a ochablosť celého těla. Ale matka neustávala. Chvílemi klopýtali jsme o kořeny borovic, jež se vinuly po cestě jako provazy a chytaly do smyček svých nohy pozdních poutníků. Jednou moje matka upadla. Narazila obličejem na ostré dřevo a poranila se do krve. Ale povstala ihned opět, jakoby se pranic nebylo událo a hnala se znovu dále. Chvílemi mluvila polohlasem:

„Moje děti, rodičko boží, moje děti!“

Náhle se před námi rozšeřilo. Octli jsme se na pasece.

„Tady si trochu odpočineme a počkáme,“ řekla matka tiše.

Neodvážili jsme se, sednouti si na zem. Oběma nám bilo těžce srdce v prsou. Upírali jsme oči do temnoty před sebe, neobjeví-li se tam cosi podobného želaným drahým dětem . . .

Minula chvíle. Nic se nehýbalo. Jen na sousední větvi vysokého dubu ozval se nějaký noční pták. Zaúpěl dutým, hlubokým hlasem zřetelně ze šumu lesa. Myslil jsem teď, že již sletí mi na prsa a zatne mi své drápy do těla . . . Zamhouřil jsem oči. Matka pravila:

„Musíme křiknouti. Snad se nám ozvou.“

Ale já neměl k tomu odvahy. Matka křikla sama, ale jaksi nesměle:

„Mařenko!“

Ozvěna roznesla hlas ten po celém lese a vše jakoby ze sna oživlo. Zdálo se mi, že hlas ten jest rouháním v cizím šumění lesa. Neznámý, drzý zvuk porušil oprávněný soulad nočního háje, celý les sřítí se za to na hlavu naši a pohřbí nás v přívalu svých větví. Stromy chvěly se hněvem, větve sténaly, listí se třáslo příšerným vztekem. Kolem nás, přes hlavy naše jakoby spěla hejna oblud. Byly to mraky, černé a husté a valily se nad samými vrcholky stromů. Těžká vůně pryskyřice a sena prohnala se kolem nás, jakoby nás chtěla uspati do hlubokého sna. Všecko jakoby se spiklo proti nám a zapřisáhlo se, že vetřelce, vloudivší se do hlubiny tajemství noci, nepropustí více.

A v tom ozval se matčin hlas:

„Modleme se!“

Matka začala odříkávati růženec k bolestné Panně Marii.

Bouře přibývalo — v dáli zahučel hrom a ve hluboký hlahol rozhněvané přírody mísily se dva slabé a bázní se třesoucí hlasy:

„Zdrávas Maria . . .“

Od toho okamžiku se mi ulehčilo. Jakobych měl nyní velikou neodkladnou práci, do níž jsem se potopil celou duší a před jejížto nutností musí ustoupiti věškery myšlénky na okolní hrůzy a na možná nebezpečí. Neúnavně, bez překážky odříkavali jsme zdrávas za zdrávasem. Zprvu zněl hlas náš téměř jen jako šepot, ale čím dále tím více mohutněl, jakoby čímsi neviditelným posilňován. Odumřel jsem úplně všemu, co se kolem nás dálo a zabral se zcela do modlitby, ponořuje se až na dno nových, nábožných citů . . .

Když jsme odříkali poslední zdrávas, když doznělo poslední „amen“, vykročila matka a řekla hlasem lehkým a volným:

„Pojďme domů!“

Nastoupili jsme cestu zpáteční. Teď teprvé pocítil jsem únavu a mdlobu všech údů. Zmáhala se mne neodbytná ospalost. Ale zaháněl jsem ji silou svého ducha a matce si ani nepostěžoval. Kráčel jsem hrdinsky po boku matčině a zdálo se mi, že rostu každým okamžikem. Věděl jsem, že beze mne byla by se matka na cestu onu vydati nemohla.

Strachu již tolik nebylo. Šumot lesa, dříve tak nově a nově se vlnící, omamující a každou chvíli jinak děsivý, teď jakoby ochaboval. Neustále stejné dojmy slábly. Teprve když jsme vykročili z lesa ven, byli jsme jakoby ze sna probuzeni. Náhlé ticho nás ovanulo. Zachvěli jsme se a dali se do běhu. V širých polích klidné planiny konečně jsme povolili. Uříceni a vysíleni došli jsme k domovu. Všady byla úplná tma, vše bylo dávno již pohrouženo v hluboký sen. Na blízké věži, jež se ve tmě úplně tratila, bila půlnoc, jakoby někdo na poplach tloukl. Vítr rozvíval zvuky — tu bylo nám, jako bychom pod samou věží stáli a slyšeli harašení kovového kladiva, dopadajícího na zvon, pak zas mizelo vše v dáli, jakobychom byli daleko, daleko od domova. Kolem vše spalo klidný spánek znavených, upracovaných lidí, jen my dva byli jsme na tom nejhůře, nám odpíral dosud odpočinku boj o osud drahých nám bytostí.

Moje matka promluvila jako ze sna:

„Můj Bože, co takový chudý člověk zde zkusí!“ A v srdci našem vlnil se černý proud kormutlivého, trapného očekávání.

V.

Sestry vrátily se druhého dne. Nebylo věru nižádného nebezpečí a cesta naše noční byla zbytečna. O nocleh na venkově není tak zle, a nad drobnými, chudými dětmi smiluje se mnohý rád.

Ale vzhledem ku smrtelné bázni, kterou celá rodina pro ně vystála, a vzhledem k nepatrnému výsledku první cesty jejich usneseno, odložiti další jejich obchůzky až na podzim, kdy bude i matce možno, na cesty se vydati.

Děvčata si oddechla.

Starým se opět přitížilo. Jediný možný pramen výživy vyschl při prvním načerpání. Nutno ohlédnouti se po něčem jiném — ale to venku není tak snadné. Nezbývalo, než uskrovnit se ještě více. Ale bylo to již vůbec možno?

Asi za týden takového života nebylo v naší špižírně již ani kusu chleba, ni špetky mouky neb vařiva Na poli dozrávaly sice již brambory, ale pro ně byla vyhlídnuta celá dlouhá zima . . . v zimě bolí hlad dvojnásob.

Bylo poledne, u nás se netopilo. Tentokráte opravdu byli jsme hotovi se svým rozumem. Ze všech komínů okolních chalup valil se k nebi veselý dým, dávaje svědectví o plném krbu, náš krb byl prázden jako oltář bídy . . .

Chvílemi pohlížela na nás matka potají a plakala.

V tom se otevřely dvéře.

Vešel on.

Vešel nejistým, téměř vrávoravým krokem. Patrně se na svoji návštěvu někde důkladně posilnil. . . . Obličej jeho byl bledý, jako po nemoci. Silná, čtyřicetiletá jeho postava byla jako násilím skloněna k zemi. Nepromluviv ani slova, usadil se na prázdnou stolici ke stolu. Ruka jeho hledala chvíli po kapsách, pak vytáhla z nich závitek zlatek, položila je na stůl a uložila se na ně těžkou, plochou dlaní. Byl to náhrobní kámen na rovu počestnosti a dobrého jména naší rodiny, neposkvrněné minulosti, marného studu a zničené naděje celého příštího života.

Teta stála opodál.

Pohlédl jsem na ni.

Nebyla to již ona rekovná mučennice, odhodlaná, jako první křesťanka, raději zemříti, než se zostuditi — v tazích jejích bylo nyní čísti pokoru a zvolné odevzdávání se nezvratnému osudu... Chvílemi škubalo to v bledém jejím obličeji, jakoby tam dole v hlubině ještě vřelo posledními pokusy zoufalého zápasu, jejž nikdo nevidí a jehož jen drobounké vlnky derou se na povrch.

Tu chvíli asi celá hrozná, příšerná budoucnost její postavila se před ni. Až dosud pokládaná za vzor počestnosti a cudnosti, bude od nynějška vyobcována ze společnosti poctivých a slušných lidí. Její příští postavení nenechávalo ji déle v klamu. První krok na oné dráze byl prvním pohybem, jejž nelze zastaviti a jenž vede zvolna, ale neuprosně do propasti... Jaká to hrůza, býti nástupkyní ženy dosud živé, jež ač od muže svého násilím vzdálena, přec má stále právo na jeho jméno, na jméno jeho ženy před Bohem i před lidmi...

Celé okolí bude si o tom vypravovati. Daleko široko roznese se pověsť o události té a stane se kamenem úrazu a předmětem opovržení všech dobrých lidí. Ženy, mravní svou hodnotou hluboko pod ní stojící, budou se smáti, ukazovati na ni a volati:

„Ejhle, ta svatá!... také na ni došlo!“

Tu chvíli viděla asi své obvyklé, známé místo v kostele, kde každou neděli sedávala. Nebude již moci na ně zasednouti... Komu nyní ještě pohlédne do očí tak hrdě, tak vyzývavě, jak to mohla až dosud činiti?

Žena, jejíž místo teta nastoupí, bude přesvědčovati jeho i celý svět, že jí místo ono bylo ukradeno, ačkoliv jí už dávno nenáleželo. Přiběhne na ni a zasype ji jmény nejhoršími...

A ona bude mlčeti — nebude míti ani práva zastávati svoji čest, něco, čeho vůbec již není, co rozplynulo se jako z jara čistý sníh ve špinavém blátě...

A teta vzchopila se ještě jednou.

Bílá jako křída a zimničně se chvějíc, popošla až k samému sousedu a zvolala hlasem přerývaným:

„Přišel jste si mne tedy koupit?...“

Oči sousedovy, upřeny na ni, ani se nepohnuly.

Ale moje matka skočila k ní, stiskla jí ruce a zasténala hlasem tichým a bolestným:

„Moje děti!...“

Teta se otřásla. Bylo rozhodnuto. Podala sousedovi ruku a řekla tiše:

„Jděte, přijdu za vámi.“

Ještě ten den odstěhovala se k sousedovi. K večeru zapraskal v našich kamnech veselý oheň. Teplá vůně jídla rozšířila se po světnici. Stůl byl uchystán, pouze jedno místo zůstalo prázdné.

Zůstalo tak prázdným pro vždy.

Když jsme první sousto do úst donésti měli, vypukli jsme všickni v divoký, srdcelomný pláč, a slzy padaly nám do talířů . . .

Oběť musila býti vykonána — nuže, teta oběť přinesla.

Minulo několik dní. Pod výhrůžkou největšího bití byly nám zakázány veškeré i nejmenší návštěvy souseda i tety. Přes onen zákaz přelezl jsem jednou plůtek, dělící dvorek náš od dvorku sousedova a skrčiv se někde u kůlny, čekal jsem s bušícím srdcem, uvidím-li tetu aneb zaslechnu-li aspoň její drahý hlas . . .

Neviděl a neuslyšel jsem ničeho.

Stýskalo se nám až k smrti. Bylo nám, jakobychom byli všickni mrtvi . . . Ale hladu jsme již neměli. Moje matka byla ještě zamlklejší než dříve. Zdálo se mi, že o mnoho sestarala . . . Nebila nás již tak často jako dříve, a leckdy beze vší příčiny chopila nás divě do náruče a dlouho, dlouho líbala.

Za několik neděl, vraceje se ze školy, pocítil jsem, již než jsem překročil práh světnice naší, nějaké sladké tušení . . . Snad máme návštěvu. Snad jest to ona. Srdce zachvělo se mi rozkoší a bázní . . .

Otevřev prudce dvéře, zůstal jsem zaražen na prahu.

Teta, bledá a přepadlá, stála mlčky uprostřed světnice, moje matka plačíc klečela před ní a objímala její kolena . . .

Papírový koník.

Napsal **Felix Téver.**

Bylo krásné podzimní odpoledne; vzduch byl jasný, teplý, jak naplněný zlatou parou sluneční. Od hor, obklopujících krajinu, nezavál ani větřík, na polích a lánech velkého statku neozýval se již veselý ruch ženců, a husté listí planého vína, zakrývající verandu panského domu, lesklo se v onom rudém hávu, který předchází úplnému sežloutnutí, to jest obrazu smrti všeho toho, co prve bujelo, rostlo zeleným životem. A nad krajinou spočíval ten slunný klid, který jakoby celou přírodu ještě zakolébal pod zeleným závojem svého vzduchu, prve nežli ji uchvátí smrtnou bouří podzimní.

A na verandě panského domu probudil se právě majitel statku, pan Arnošt Zrýnský, z odpoledního spánku. Bylo se mu zdálo, že chodí po svých polích bystře a lehce, že udílí svěžím, plným hlasem rozkazy pracovnému lidu, že navštívil továrnu, jím na statku vystavenou.

V jeho hlavě rojily se ve snu záměry smělé, velké, nedostižné. A v procitnutí vzdychl z hluboka.

Arnošt Zrýnský býval druhdy muž smělých záměrů, pilných činů, neunavné energie. A nyní? Jak dlouho tomu, co odsouzen jest neduhem ležeti takto nečinně po různých lenoškách a pohovkách svého domu? Po zažloutlé, ale výrazné tváři pana Zrýnského přelétl bolný stín a prsty průhledných jeho rukou počínaly zimničně pohrávati s třásněmi šátku, kterým byly choré nohy jeho ovinuty. Zřítelnice oka, jindy tak smělého, rozšířila se úzkostlivě a dívala se do podzimní přírody jako ve chvatné otázce: „Kdy? Kdy bude konečně lépe?“ Jako v silné úzkosti nad žloutnoucím listím podzimu, za nímž následuje zima — tento pro choré nejhorší čas.

A pan Zrýnský byl by zapadl hluboce do teskných, beznadějných svých myšlenek, kdyby se tu pojednou na široké, žlutým pískem pokryté cestě nebyly objevily dvě postavy. Jedna, postavička růžolícího děvčátka, poskakovala jak velký pestrý motýl kol zelených keřů zahrady, druhá, postava mladého muže, byla v chůzi nad čímsi shrbena — nad velkým panákem, jemuž bylo dítě v návalu vášnivé něžnosti utrhlo hlavu.

„Panák je nemocen jako ty, papi,“ volala z dáli malá Emmi. „Ztratil hlavu, má bolesť, a strýček jej spraví.“

Muž, jehož byla nazvala Emmi strýčkem, pozvedl v tom hlavu a vyslal ze svěží, příjemné tváře úsměvný pohled k verandě, na které dlel Zrýnský.

„Nu, nejsi-li dobrodiním Volnova!“ zvolal naň Zrýnský. „Však nyní posečkej, Emmi! Strýc Karel slíbil, že se mnou zahraje partii šachů — ostatně dobře, že jdeš Karle: byl jsem právě na nejlepší cestě k notně černé zádumčivosti; měľ jsem tak pěkný sen.“

„Ale příteli, krásné sny nejsou přece příčinou k zádumčivosti?“ zasmál se Karel.

„Není nic horšího v kruté skutečnosti nežli krásné sny,“ odvětil Zrýnský vážně. „Ostatně hleď — přistav stolek šachovní, a zahrej se mnou partii,“ dodal s netrpělivostí churavých lidí, kteří se mnoho nudí.

„Rád bych,“ omlouval se jeho přítel, „ale snad se pamatuješ na můj slib, že pojedu s tvou paní do města.“ Vytáhnuv hodinky pohlédl na ně pozorně. „Půl čtvrté — není již času na partii. Posečkej, příteli, dnes večer — zítra.“

„Ano, vaše vyjížďka,“ opakoval Zrýnský mrzutě. „Nu ovšem, výroční trh v městě!“

A za jeho slov otevřely se již dvéře ze salonu na verandu vedoucí a v nich objevila se štíhlá, skorem dívčí postava paní Melanie, ženy Zrýnského.

„Nu, pojedeme?“ ptala se tiše, zůstávajíc státi ve dveřích.

„Prosím tě, dítě, zavři dvéře!“ zvolal na ni Zrýnský — a když veřeje, neopatrně vypuštěny z rukou mladé ženy, zapadly s lomozem v zámek, zvolal znova: „Oh, jaké to bouchnutí!“ a přidržel si oběma rukama hlavu.

Lehounký ruměnec objevil se na tváři mladé paní. Pohlédla kolem sebe a vidouc připravený stolek šachovní, pravila trochu rozpačitě, zapínajíc při tom knoflíčky dlouhých svých rukavic:

„Tys' chtěl hráti s panem doktorem, Arnošte, a já tě chci oloupit o jeho společnosť! Ostatně mohu jeti sama a brzo se vrátím.“

„Vidíš, Karle, žes' dobrodiním pro Volnov i pro jeho obyvately," zasmál se Zrýnský, který se byl ze své chvilkové mrzutosti již vzpamatoval. „Hleď, jak se dereme o tvou společnosť! Ne, ne, Melanie," obrátil se k této, „má dobrá, milosrdná sestro — vezmi si doktora — přepouštím ti ho na celé půldne, do večera. Jeďte, děti!" dodal dobromyslně. „Jeďte, buďte veselí, zapomeňte, že jste oba ošetřovali nemocného."

Na tváři paní Melanie objevil se pojednou úsměv a líbajíc svého muže na čelo, zašeptala: „Jak jsi dobrý, Arnošte!"

Oba odcházeli k východu zahrady, před jejímž vchodem hrabali již bílí koníci parádního vozu Volnovského.

Muž, jehož byl Zrýnský nazval dobrodiním Volnova, byl přítelem pana Zrýnského, přítelem z let studentských a na úsilovné přání svého muže byla mu paní Zrýnská téhož roku na jaře napsala list tohoto obsahu:

„Ctěný pane! Můj muž, dověděv se nedávno, že Jste poněkud churav, zve Vás k nám na Volnov k delšímu pobytu. Dovoluji sobě, připojiti k pozvání svého muže i svou prosbu, abyste přijel. Arnošt je tak chorý a tak často po Vás touží. — Přiznávám se, že jest má prosba, abyste své prázdniny u nás trávil, diktována sobectvím; ale kdybyste viděl, jak se rozjasní pokaždé tvář nebohého přítele Vašeho, kdykoli o Vás mluví, kdykoli si tím vzpomene na doby dávno minulé, kdy byl ještě zdráv a vesel, nebral byste mi je ve zlé. Jinak nelze mi ovšem slíbiti Vám u nás mnoho zábavy: Volnov je od nějaké doby místem smutku — ale přece tu vane zdravý horský vzduch, který snad bude osvěživě působiti na prací znavené čivy Vaše. Arnošt byl by Vám psal sám, ale jest po nějakou dobu tak chorý, že jsem se musela stát jeho písařkou. Vyřizuji Vám jeho srdečný přátelský pozdrav a doufám, že Vás budeme moci brzo u nás uvítati."

A tím samým malým písmem, kterým bylo psaní psáno, byl připojen i graciosní podpis Melanie Zrýnské.

Doktor Karel Volný byl v dobu, kdy ho psaní došlo, právě v jednom z těch stavů duševní únavy po dlouho trvající namahavé práci, v tom stavu chorobně oživených čivů, v němž fantasie pracuje rychle a živě.

A nad málo řádky, psanými útlou ženskou rukou, zjevil se mu obraz života na Volnově úplně jasně. Viděl milého přítele, toho druhdy svěžího, temnookého Arnošta, který nemohl žíti bez věčných záměrů, bez neúmorné činnosti, nyní uchváceného nemocí, trvající několik let. Tušil netrpělivosť čilého ducha v chorém těle. A vedle chorého zjevila se mu rusá hlavinka mladé ženy, z jejíchž řádků vysvítala prosba: „Přijď, přijď jen — jsme unaveni, je zde tak teskno!"

Dřívější léta byl doktor Volný vždy nechal pozvání na Volnov nepovšimnuta, z příčin jemu samému ne zcela jasných. Tenkráte došel rovnou ke svému představenému v úřadě a žádal jej nalehavě o delší dovolenou za příčinou fysické a duševní únavy. A po několika málo dnech přivezli koníci Volnovští milého hosta na osamělý, mimo všechen ruch světský ležící statek. A když doktor Volný pohlédl poprve do tváře starého přítele, přimísil se mu k pocitu lítosti nad tou jindy tak svěží, nyní tak sežloutlou tváří s tím zemdleným, zádumčivým okem, pocit výčitky.

„Hle, jak jsme my lidé nevděční," řekl si. „Jak býval tento synek z bohatého domu ke mně, chudému studentu, dobrým! Uměl pomáhat, uměl i dávat — měl tu delikatesu duševní, která zakrývá zcela rozdíl mezi chudobou a bohatstvím. A nyní jest nemocen a já se o něho nestaral!" —

„Děkuju ti, příteli, žes přišel!" řekl mu po prvních slovech uvítacích Zrýnský. „Nevíš ani, jak jsem ti za to vděčen! S tebou zdá se mi, připlulo na Volnov kus minulosti! Pro mne nemá přítomnosť nic veselého. Zahloubávám se rád v minulosť — jest však smutné, musí-li tak člověk činit sám, o dvou dostávají vzpomínky nátěr veselosti!"

Doktor Volný obrátil po těch slovech maně svůj zrak k ženě Zrýnského. Zdalo se mu, že v nich leží cosi, co by se jí mohlo nepříjemně dotknouti. Ale tato mladá tvář byla tak klidná, na mramorovém čele mladé ženy sídlilo cosi jako stín unavenosti, kol jemně přivřených rtů zdál se býti úsměv řídkým hostem a jen v oku bylo vepsáno jakési snivé očekávání. „Může tato mladá žena také žíti jen upomínkám a minulosti?" byla první otázka, která se ozvala v mysli nového hosta.

Z počátku jej sice venkovský život bez obvyklé práce unavoval; bylo to jen málo dní, pak si uvykl. — Uvykl vésti s přítelem ty nekonečné hovory, které počínaly slovy: „Víš se pamatovat, tehdá, když —", uvykl si hráti ty dlouhé partie v šachy, stal se zbožňovaným strýčkem malé Emmy, s níž dovedl býti opět dítětem — a stal se i jakýmsi důvěrníkem paní Melanie, s níž se radil o tom, jakým způsobem pobavit nemocného, jakým způsobem obejíti nedovolené mnohdy rozmary jeho. Po několikanedělním pobytu byl uvyklým, zcela uvyklým na přítele, na štěbetání Emmino i na tichou, poněkud trpící, čistě ženskou bytosť paní Melanie.

Přišla-li mu pak myšlénka, že bude muset po nějaké době Volnov opustit, zapudil ji jako nepříjemnou. Neuměl si dobře představiti, jaké to bude, až jej nebude již každého rána ze sna budit jednotvárné klepání cepů v nedaleké stodole, až neuslyší hlasu malé Emmy, která vstává tak časně a potřebuje od božího rána rady a pomoci jeho.

„Je to kouzlo klidu venkovského, které mne tu tak ukovalo," řekl si. „Je to svoboda myšlének, které se bez ošklivého vlivu všedních městských dojmů rozlétnou v dál, je to snad kouzlo té ženské bytosti, která s tak svatou trpělivostí snáší osud svůj." A přemýšlel pak dlouho, aby program jednotvárných dnů v tom venkovském zátiší učinil zajímavějším.

„Přítel Volný je pro nás dobrodiním s nebes seslaným," říkával Zrýnský. „Já strýčka odtud nikdy, nikdy nepustím," volávala Emmi a jen paní Melanie neříkala ničeho; ale bolný úsměv pohrával kolem jejích jemně kreslených, pevně přivřených rtů.

A dnes, když jel doktor Volný po boku mladé ženy, řekl si, že by ani neuvěřil, že meškal na Volnově již tak dlouho; bylo zde vlastně tak málo různých dojmů, žití plynulo tak jednotvárně jako v malých vlnkách voda po moři — žití tu byla taková plocha jak moře, klidná, svým klidem veliká, mysl v jakési slastné snění ukolébávající.

A pak — koníci Volnovští zatáhli prudčeji a jeli rychlým skokem. Kolem těch dvou lidí v úzkém povoze míjely v letu malé pohorské vesničky s doškovými střechami, zelené pažity, tomné lesy, vzdálené modravé hory. Pohorský vítr pocuchal rusý vlas mladé paní a jednotlivé jeho prameny lítaly sem tam jak zlaté nitě kolem tváře jejího průvodce.

„Bože, jaké to štěstí, jak je krásná!“ pomyslil pojednou Karel a zadíval se stranou na tu bledou mladou tvář, na tu rusou hlavu, která se tak půvabně odrážela od temné látky podušky kočárové. — A také tvář mladé ženy ponenáhlu se zruměnila. „Hle, celá dlouhá chvíle svobody!“ myslila. „Nyní možno být jednou zase mladou!“ A oba plnými plícemi vdychovali vůni lesní pryskyřice a kouzlo přítomnosti.

Když jich zrakům zmizela věžka zámku Volnovského, zvolal pojednou Karel:

„Hle, jaká to krásná krajina, milostivá paní! Volnov leží poněkud v rokli, zde vane svobodnější vzduch.“

„Ano, věru, vane zde svobodnější vzduch,“ opakovala po něm Melanie. A oběma, aniž si toho byli zřejmě vědomi, bylo pojednou svobodněji — zavládla jimi ona veselost a radost mládí, která se na blízku nemocného, tak často zachmuřeného, zdála býti ne-li hříchem, alespoň nepříslušností.

„Přiznejte se,“ pravila s úsměvem Melanie, „že se vám náš Volnov zdá býti smutným?“

„Ne, nezdá — jsem tu tak šťasten,“ zvolal doktor vesele.

„Šťasten?“ ptala se Melanie a velké zářivé její oko utkvělo udiveně na jeho tváři. „Můj bože, nechápu. Je u nás smutno — nebohý muž! Proč jste šťasten?“

„Proč — věru těžko říci, proč. Mohl bych vám odpovědět nějakou poklonou, ale ne — neučiním toho. Snad — snad jsem tu šťasten tak trochu z poukojené marnivosti. Budete mne míti za ohromně neskromného — jsem snad také neskromným — ale poprvé v mém životě zdá se mi, že jsem kdesi něco platen, že jsem vůbec k něčemu.“

„Což se vám jindy zdává, že nejste —“ Nedořekla.

„Že nejste k ničemu?“ dořekl se smíchem Karel. „Ne tak — ale vidíte, skorem každý člověk ve svém zaměstnání je více méně strojem, činí to, co mu bylo uloženo — ne méně, někdy trochu více, myslí jen v úzkém rámci svého úkolu. Jinak cit, mysl, fantasie spí. Jdu ráno do úřadu, pracuji, činím svou povinnost, beru za ni peníze, musím ji činit. Vidím někdy mračivou, jindy blahosklonnou tvář pana rady, svého představeného. Večer sedím v hostinci v kruhu svých přátel, pijeme, jíme, mluvíme o politice, o denních a všedních záležitostech, nudíme se — nevěříte, jak často se mužští mezi sebou nudívají. Je to každý den, každý večer totéž. Tak to půjde vždy dále: přejdou léta, zešediví vlas — panem radou stanu se pak já, budu pak já buď broukat nebo blahosklonně se usmívat, udělají mi pak v hostinci místo ve hlavách stolu — to bude jediný rozdíl. Zde je to jiné — nejsem více strojem, stal jsem se tu dobrodiním Volnova, jak Arnošt říká, — nevím, je-li to pravda, není-li to příliš mnoho řečeno; ale jisto je, že tu přestávám býti strojem, myslím volně, cítím volně — a ovine-li malá Emmi své buclaté ručky kol mého krku a řekne-li: „Strýčku, já tě nikdy nepustím,“ tu jsem šťasten, úplně šťasten!“

„A proč se neoženíte?“ optala se po delší pomlčce Melanie.

Doktor Karel odpověděl jí dlouho trvajícím, skorem rozpustilým smíchem.

„Proč se smějete?“ ptala se zaražena.

„Té vaší tak ženské otázce.“

„Proč ženské? Nudíte se v mužské společnosti, milujete děti — tedy —“

„Ne, vidíte, říkají mi: máš pěkný důchod, vezmi klobouk, jdi hledat ženu . . . Ale ne — ne, ne — má k té ostatní obyčejnosti přijít i obyčejnosť v tomto ohledu? Láska se musí dostaviti nevolána, ne tu, když si řekneme: nyní máš k ní času, peněz dosti, jdi, jdi — ožeň se!“

„Oh, jste snílek,“ řekla Melanie překvapena. „Jste ještě velmi mlád,“ dodala moudře.

„Ne lety,“ usmál se. „Ale jinak můžete mít pravdu. Dosud žití bylo práce. Moje rodina byla chudá — můj otec řekl mi: ‚Hochu, budu-li na tě vynakládati, musíš se namahat!‘ Nebyl jsem právě genialní hlava a namahal jsem se tedy. — Jeden rok jako druhý ubíhal v práci, neměl jsem nikdy dosti času býti mlád — neměl jsem snad tedy také času sestárnout.“

A byl v proudu povídání; zdálo se mu, že musí paní Melanii povědět o sobě vše. Dosud to na Volnově neučinil, ale nyní v té volné horské krajině bylo mu jakousi potřebou, býti zcela otevřeným.

A jeho důvěrnosť vzbudila ponenáhlu i důvěrnost její.

Nákupy v městě byly brzo učiněny, v malém hostinci pod košatou lípou před branou města pili kávu, a slunce počínalo se teprve skláněti k západu.

„A nyní pojedeme domů?“ ptala se paní Melanie.

„Ještě ne — dostali jsme dovolenou zůstati do večera.“

„Dobře. — Ale Emmi, Arnošt?“

„Hle, milostpaní, tam ten vrch za městem! Je tam hřbitov a vedle staré jakés pobořené zdivo — zřícenina, romantika. Je tam odtud krásná vyhlídka. Půjdeme tam, milostpaní?“

A po chvíli stoupali již mírným vrškem, vedoucím vzhůru ke zřícenině, nejprve vesele rozmlouvajíce o věcech lhostejných. Posléze cesta stoupala příkřeji, les stával se hustším a oba umlkli, jakoby nechtěli rušiti svými lidskými hlasy svaté ticho, a zraky obou vpily se do tajemného, snivého klidu lesního polostínu. Vážně stály tu ty hnědé, štíhlé pně jedlí a vzhlížely temným pohledem svých korun k nebesům, ladné vějíře zeleného kapradí houpaly se lehce ve větru a z vysoké, vlhké trávy lesní vykukovaly květy podzimní jako důvěrné dětské oči. A jen když zavál vítr prudčeji, zahýbaly se i velké ty jedle, zahýbaly se celé s korunou i silným, rovným pněm a zasténaly při tom lehce, jak by žalovaly, že jsou vyrušeny ze svého tichého, hlubokého snění. A když vítr ustál, hleděly znova do ladného jasu oblohy — jaksi dumavě, jakoby se jí tázati chtěly po konečných cílech toho věčně šumícího a rostoucího, kvetoucího a opět vadnoucího, na pohled klidného a přec jen ve změně stálého lesa pod sebou. Neklonily se svými větvemi dolů, vznášely je vzhůru, nemajíce ani pohledu pro tu veselou čeládku ladných trav, kapradiu a křovin, jež zdobila lesní půdu tisícerými tvary svých zelených listů — ale přece ji chránily, nedaly jí ublížiti přímými bodavými šípy slunečními. Nyní vrhalo slunce západu svá růžová světla na kmeny stromů a stíny večera počínaly se tajemně plížiti křovím. A k oběma lidským poutníkům, kráčejícím mlčky mechem porostlou lesní stezkou, počínala zřejmě mluvit poesie lesních polostínů i velkosť klidné přírody, která vzbuzuje v nitru člověka city, otázky, na něž pak nedává jasných odpovědí, která bytosť lidskou nutí, aby se opět sklonila k bytosti lidské, jako k jediné rozumící jejím slovům.

V srdci mladé ženy rozvlnil se smutek, který v ní tak často sídlil a ona cítila potřebu jej vysloviti. V srdci mladého muže vznítila se naděje tak tajemná, — šeptající, vanoucí snad ze stínů lesních.

A oba konečně dospěli k cíli své cesty, k těm několika omšeným kamenům staré zříceniny, k těm několika křížům a šedým pomníkům, vyhlížejícím jako k neuvěření smutná pověsť o smrti a nebytí z bující, živoucí zeleně hřbitovní, z pestrých květů, které byla ruka lásky zasila na rovy zapomnění. — A daleká, zelenými horami objatá krajina ležela před nimi, slunce počalo se skláněti, lesy i skály nabývaly hlubších, smutnějších stínů, a obloha leskla se místy tím světlým prázdnem večera, tím beznadějným prázdnem, které jakoby ukazovalo, že tam za oblaky není ničeho, ničeho mimo jiný zase oblakový chaos — že tam není nebe se svými radostmi, že dlužno hledati je dole, těsně při zemi.

Melanie usedla jaksi unaveně na omšený převržený pomník při pobořené zdi hřbitovní a zahleděla se do krajiny. Tam z dáli vyhlédala opět červená vížka zámku Volnovského a jak ostrá jehla zdála se protínati oblohu.

„Hle Volnov!“ řekl Karel, ukázav rukou do údolí. „Leží krásně,“ pokračoval, „jak schován v zeleni.“

„Ano, nyní — ale v zimě je smutný.“

„Ovšem, led a sníh pokrývají pak krajinu.“ Mluvil tak jen, aby něco řekl.

„V pozdní podzim je nejsmutnější, v podzim, kdy nepřetržitě prší, kdy padají tak pomalu a jednotvárně kapky dešťové — myslívám pak, že slyším ubíhat vteřiny, hodiny, dny — život.“

„Život! Toť hrozné —“

„Oh,“ zvolala, „což na tom?“ a zatřásla hlavou, že rusé kadeře kolem ní se rozlétly. Na její tváři objevil se výraz vzdoru. „Hleďte, zde té mladé trávě, rostoucí na hrobech, je to tak lhostejné, pokrývá-li tělo více neb méně šťastného kdysi člověka.“

„Oh, jaká to myšlénka beznadějná, jak možno necenit štěstí?!“

Mladá žena přejela si rukou čelo, jakoby se probouzela ze sna, ve kterém byla mluvila řeči nesouvislé. „Štěstí,“ řekla snivě — „kdy je člověk šťasten? Snad tehdá, když co malé dítě sedí někdy pod smavým slunečním nebem, kdy hází pískem do vzduchu a těší se z toho, když tento padá zase dolů. Neprobudil se ještě k životu, dívá se do krajiny velkým tázavým dětským okem. To je štěstí.“

„Ne, ne! to není uvědomění — ale štěstí to přijde snad později, když člověk již neházi pískem, ale když poprve pozná lásku,“ pravil on tiše.

Mladá žena pohlédla mu znova do tváře, jaksi zlovolně. „Poznal jste to, doktore?“ ptala se a slabý pohrdavý úsměv pohrával chvíli kol jejích úst.

„Ne tak zcela,“ řekl poněkud zahanben.

„Já také ne!“ přiznala se ona nevolky.

„Vy také ne?“ ptal se doktor a na jeho tváři objevilo se udivení, které vehnalo ruměnec rozpaků do tváře její.

„Ne, ne!“ zvolala rychle a vášnivě. Pak hodila znovu hlavou, jakoby se na něco byla rozpomenula a její tvář i její hlas nabývaly onoho zvláštního zvuku poloostrého, polovýsměšného, jako když se někdo vysmívá sám sobě:

„Sice ano, trochu,“ pokračovala. „Bylo to takto: Zdědila jsem pokojík po bratrovi, který zemřel. Dali mi ten pokojík, ale vyklidili z něho všechen nábytek, knihy, spisy. Dali mi tam vše nové, hezké, uhlazené, dívčí — jen jeden obraz ze starého mobiliaru tam nechali — lorda Byrona. Byl to bratrův zamilovaný autor, a bratr byl mým ideálem — chtěla jsem čísti spisy lorda Byrona. Je ti sedmnáct let, to nesmíš! řekli mi s velkou určitostí. — Víte, že se některému sedmnáctiletému děvčeti může všechno spíše říci, nežli slovo: nesmíš! Jaké vzdušné zámky nedovoleného blaha dovede si mysl dívčí utkati kolem slova: nesmíš! Studovala jsem krásnou tvář lorda Byrona, zdálo se mi, že všechny jeho knihy vyčítám z té tváře. Byla to první má láska — to láska fantasie a vše ostatní bylo mi lhostejné. —“

„Byla jste nebezpečnou!“ řekl Karel tiše, jaksi bojácně. „Neuznávala jste mezí kladených vůli, když jste neuznávala slovo: nesmíš.“

„Ano, máte pravdu — a přec zase nemáte. Uznávala jsem meze vůle, ale jenom ty, které jsem po vlastním uznání označila já sama.“

„Byl to lord Byron,“ usmál se Karel. „A Arnošt později?“ — Zadržel; zdál se býti sám sobě příliš smělým — a přece chtěl to vědět. Zdálo se mu, že se mu pojednou zjevuje bytost nová v té zamlklé ženě.

„Arnošta později vzala jsem si z vlastní vůle,“ řekla hrdě.

„Z lásky tedy?“

„Z vlastní vůle. — Mladé děvče vstoupí do světa, sezná, že je zcela jiný, nežli jej bylo snilo. Ztrácí svůj svět, je spleteno cizinou, ztratilo jaksi kompas žití. V tom vztáhne se k němu mužná ruka a řekne: Hle, jsem silnější tebe, a chci tě vést. — Muži myslívají, že je to tak lehko vésti ženu,“ dodala znovu pohrdavě.

„Vy jste byla zklamána v mém příteli?“ ptal se Karel. „Ovšem, kdyby byl zůstal zdráv, byla byste bývala šťastnou! ale takto — Než, Arnošt je člověk výtečný,“ dodal s jistým sebepřemáháním.

„Ano, výtečný — ale kdyby byl zůstal zdráv, bylo by bývalo manželství naše nešťastným.“

„Jak to možné?“

„Arnošt dráždil stále moji hrdosť. Mně zdávalo se, že ve mně miluje ženu, ale nikoliv bytosť sobě rovnou. Staral se o mé pohodlí, o to, čemu se říká zpříjemnění života, zahrnoval mne přepychem. Pracoval, měl čestné veřejné postavení, věděl, kam chce dospět — ale neměl času starati se o to, jakou duši má jeho žena. Přišel-li domů se zachmuřeným čelem, ptávala jsem se: ‚Co ti činí starosť, Arnošte?‘ — ‚Oh, není to pro tebe, dítě — je ti sotva osmnáct let, k čemu starala bys se o mé záležitosti.‘ A byla-li jsem zasmušena já, ptával se: ‚Chybí ti něco, Melanie? Přeješ si snad míti ten krásný klobouk, který jsme viděli ondy ve skladě? Zalíbil se ti snad ten náramek s brillanty?‘ — A když ani klobouk ani náramek nerozjasnily mou tvář, řekl přísně: ‚Není to hezké míti rozmary, Melanie.‘ Má duše, která se počínala chvět pod dojmem samoty, vnitřní můj život byly mu rozmarem. Já byla tehdy velmi mladá, mé myšlénky byly tak nevypracované, nedovedla jsem je všatit ve slova, ostýchala jsem se vysloviti své city. Vím, že jsem mnohdy rozdupala zlostně nový klobouk, že jsem cenné náramky zahodila kamsi do kouta, že jsem byla tak rozhorlena, pokořena — jak Arnošt říkal, rozmarná. Stávala jsem se snad také rozmarnou — a měla jsem jen chvíle štěstí s Emmi, se svým dítětem.“

„Oh, rozumím vám,“ zvolal Karel prudce. „On nestaral se o vaši vnitřní bytosť a ona zůstala mu v odvetu uzavřena.“

„Ano, tak tomu bylo snad — věděla jsem, že mi budete rozuměti — jste snílek, ne tak účelný jako neboží můj muž.“

„Rozumím vám!“ řekl doktor ještě jednou a ve krásném jeho oku stála věta: Lituji tě. Nevyřkl ji však. „A nyní,“ ptal se po chvíli mlčení, „nyní po neurčité disharmonii přišlo cosi smutně určitého. Jste ještě méně šťastnou obětí —“

„Oh ne, ne!“ zvolala ona skorem vesele. „V obětovnosti leží jistá nadšenosť, leží v ní cosi, co hrdosť již neuráží a mysl ženy povznáší. Ne, nejsem nešťastná.“

„A přece — před chvílí ten váš smutek a také jindy, vždy býváte tak vážnou.“

„Někdy ano“ — řekla jako pro sebe. „To je — kdož ví — snad — Ano, těžko říci — Obětovnosť, nadšení — někdy ochabne — přijde slabosť, smutek — předtucha —“

„Předtucha — jaká?“

„Jsem nedůsledná!“ řekla a slabý úsměv bloudil po její tváři. „Přijde předtucha, že je ještě cosi jiného, co nese život — snad štěstí?“ A zamlčela se tak, jakoby chtěla svou myšlénku teprve promysliti.

„Můj bože!“ zvolal bezděky Karel jako v náhlém rozradostnění — „Cosi jiného?“ dodal v úkrytu své mysli. — „Cosi jiného — štěstí, porozumění — láska! ano láska!“

A jeho celá mysl vpila se do pojmu toho slova. Zdálo se mu, jakoby vítr podvečerní byl zavál v jeho mozek, jako by z něho byl unesl všechnu rozvahu, každé přemítání. — Plíce jeho oddychovaly těžce a v té chvíli zavládla v něm těsně vedle poznaného blaha jakási nenávisť, nenávisť platící všemu ostatnímu, co se stavělo mezi něho a ni — zdálo se mu, že má právo, svaté právo nenáviděti toho nemocného muže, který si nedovedl získat její lásky, který vyžadoval oběť celého života. A svět kolem něho jak by se počínal točiti, oblaka po večerní obloze hnala se prudčeji, lesní stromy halily se v hlubší stíny a všechny předměty nabývaly tak ostrých, přímo bodavých obrysů. „Já ji miluji — ano, miluju ji,“ řekl si jako v přemáhání.

„Zbledl jste! Co je vám?“ zvolala mladá žena a hlas její zněl mu pojednou jako z dáli — —

„Nic, nic —“ zašeptal doktor a snažil se nabyti klidu. Vzmáhala se v něm úzkosť před tím tichým ženským hlasem.

Pak hleděl drahnou chvíli do krajiny, na tu vížku zámku Volnovského, jež tak ostře protínala vzduch.

A jakási rozvaha, která se byla nad tím jediným bouřným pocitem jeho nitra rozplynula v bezmocnou páru, počínala se v jednotlivých nitkách myšlenkových spřádati znovu v pevnou síť. V pevnou síť, jejíž myšlénkové tkanivo se bolestně a tísnivě kladlo na jeho mysl.

„Nad čím jste se tak zamyslil?“ ptala se Melanie po chvíli nesměle

„Hleďte,“ odvětil téměř chladně, „jaký klid v té přírodě a přec je lží — ošemetnou lží! Jen boj je v ní pravdou! Hleďte, jak uspává člověka ve své sladké kouzlo — a přec mu dala ze všech tvorů úkol nejtěžší — úkol to sebepřemahání.“

„Příroda?“ ptala se a zatřásla nevěřivě hlavou. „Nikoli, dali si jej lidé mezi sebou.“ Po těch slovech se zarazila — a dodala po malé pomlčce spěšně a úzkostlivě:

„Pojďme, pojďme, je pozdě!“

„Ano, nejvyšší čas.“ — A na jeho jindy tak mírné tváři objevil se úsměv téměř posupný.

Šli poznovu tichým lesem. Stíny se v něm houpaly tak pošmourně, vysoké pně stromů míjely kolem nich — a on cítil blaženosť, pojednou zcela klidnou, pokornou blaženosť nad tím, že se bílá látka jejího šatu mihá kolem něho.

„Odkud ta bouře?“ ptal se sama sebe, jak probuzen z opojného sna. „Což jsem to netušil již dříve? Odkud pojednou ta jistota pocitu který uchvátil celou moji bytosť?“

Vyšedše z lesa, usedli mlčky do kočáru a ujížděli nazpět k Volnovu.

Po celé cestě nedošlo mezi nimi k hovoru. Melanie seděla tiše, jsouc hluboce opřena v roh kočárový. Hlavou a srdcem jejího průvodce honila se divá smečka myšlének i pocitů. „Dovedu se přemoci,“ pravil jednou konejšivě sám k sobě. „Arnošt je můj přítel — a ona?“ Chvíli přemítal. „Ona nemá pro mne citu jiného — vidí ve mně přítele mužova, snílka, měkkou povahu, jakým se ženy rády svěřují. Či přec?“ Nejistota počínala ho trápit. A počínaly se o něho znovu rváti dva proudy, z nichž jeden uvědoměle a mocně volal: „Ne, ne!“ A druhý neuvědoměle, mnohem však mocněji, našeptával: „Ano, snad přece.“

Když se blížili k Volnovu, řekl si posledně zcela určitě: „Ne, ne!“ A zdálo se, že nabývá velké důvěry sám v sebe. „Dovedu se přemoci!“ řekl si. „Neprozradím se ni pohledem, ni slovem.“

Ale když mu Zrýnský na uvítanou tiskl ruku a když pohlédl do chorobné tváře přítelovy, vzňal se v něm stud, zdálo se mu, že páše zradu — vždyť před chvílí myslil s takovou trpkostí na nemocného, a nyní hle — tiskne mu pravici, odvádí jej, podepřeného o jeho rámě, do domu.

Pak Zrýnský odevzdal oběma příchozím odpolední poštu — byl dostal sám nějaký list, který ho zajímal a o němž mluvil. Karlovi zdála se to býti šťastná náhoda; jinak byl by se mohl Zrýnský vyptávati na příhody odpoledního výletu.

Později ve velké jídelně, kde paní Melanie nalévala čaj, vstaly v něm zase všechny trpké myšlénky. Mladá žena obcházela tichým krokem čajový stůl, zařizujíc, čeho bylo třeba, a Karel vpil se znovu do ladnosti tichých jejích pohybů v pocitu jakéhos dosud nepoznaného domácího blaha.

Odtud odejít — toť nemožné! A díval se kolem sebe po velkém staromodním vzoru poněkud vybledlé tapety, do veselého ohně v krbu, u něhož stála lenoška Arnoštova, na pestrý koberec, na kterém si Emmi rozložila celý malý svět svých hraček. — A Karel počínal obtáčeti rusé kadeře dítěte kolem svých prstů a zdálo se mu, že tu má právo býti, že je tu tak zcela doma. Jen když paní Melanie odešla, řkouc, že musí zodpověděti list právě na ni došlý, pocítil zase pocit nepříjemný.

Nyní, myslil s hrůzou, budu muset hráti v šachy tváří v tvář s ním, anebo počne vyprávět opět se slovy: „Víš se pamatovat, tehdá když —“. Minulosť, stále jen minulosť! A jemu se zdálo, že ona zapadla, že nebyla ničím, že teprve nyní začíná život. Velké hodiny na stěně cvakaly jednotvárně tiše, ve starém krbu zasténal některý suk, když se po něm počínal plazit plamen, zasténal, zapraskal, jako by ještě jednou vzpomněl na rodný les — a malá Emmi byla zabrána ve svou hru a vedla se svými zvířaty, panáky a domky, rozkládajíc je po koberci, jeden z tichých, moudrých dětských hovorů. A po tiché jizbě jak by létla upomínka.

„Víš se pamatovat, tehdá když —“ počal pojednou Arnošt. Karel trhl prudce hlavou, byv vyrušen ze svých myšlének.

„Nu, nač pak?“

„Však — tuto vezmi doutník, dostal jsem jich dnes krabičku — pravé havannah.“ A brzo počínaly se jizbou kroužiti modravé obláčky kouře.

„Modrý kouř a mladá láska,“ řekl tiše Zrýnský.

„Jak na to přicházíš?“ ptál se Karel uleknut.

„Nu tak — vzpomínka — Ostatně ty dva mají cosi podobného — dovedou mysl stejně upoutat, alespoň na chvilku. Ale víš se pamatovat na tu malou Ilku, která prodávala doutníky v krámku svého otce, tam v tom špinavém koutě Malé strany?“ A chorobná tvář Zrýnského nabývala pojednou mladistvého výrazu.

„Ano, vím — byla tak snědá —“

„Ano, tak snědá; měla sladké oči, a na pravé líci temnou malou skvrnu — a když se zlostně začervenala, bývala krásnou.“

„Ano, ano, vím; vždyť jsi mne vedl jednou zvláště, abych se na ni podíval.“

„A učinila na tebe dojem?“

„Nepamatuji se již — ostatně tehdy byla pro mne zlá doba. Mladá děvčata nečinila na mne dojem. Jeden z nejhroznějších dojmů tehdy byl ten, když se mi počínaly trhat podešve. Jurista, který se živí kondicemi, který co vydělá projí — kterému nezbývalo skorem nikdy peněz na nové boty — Oh, neměl jsem tehdy času obdivovati se trafikantkám —“ dodal skorem trpce.

„Hle, s jakou mravokárnou přísností to pravíš. Ostatně bylo to zvláštní děvče; svévolné, hrdé, nepřístupné. — Asi deset mých kollegů i já zabíhali jsme pro své doutníky vždy na Malou stranu — všichni se jí dvořili, jen já býval jsem k ní arrogantní, zpupný.“

„Zpupný — a proč?“

„Což nevíš, že je u mladých lidí často zpupnosť záštitou, jaksi zbraní proti vzmahající se něžnosti? — Ostatně to děvče bylo učiněnou negací; měla odvahu říci ke všemu ‚ne‘: Ke krásným řečem mých soudruhů, k nabízeným kytičkám růží a karafiátů — zkrátka ke všem sladkostem. A to děvče, které žilo stále na úpalu mužské zdvořilosti — dovedlo zůstat bezúhonným.“

„Ah — ale tys mi o ní vlastně nikdy nepovídal,“ optal se ve vzbuzeném zájmu Karel.

„Nemluvil jsem o ní. — Dej si pozor — ty, o kterých mluvíme, mohou se nám líbit, ale jsou vždy méně nebezpečné nežli ty, o kterých mlčíme.“

„Nu a ona ti byla nebezpečnou?“

„Miloval jsem ji! Měl jsem potřebu vidět každý den její vzdorovitě sešpoulená růměnná ústa. — Chodil jsem ve dne jako ve snu, konal jsem svou povinnosť — ale žil jsem teprve večer, když jsem se blížil malému krámku jejímu.“

„Nu a dále?“

„Dále? Trvalo to tak nějakou dobu — dosti dlouho byli jsme zevně skorem nepřátely — já býval k ní nevšímavým — a ona rozhodněji nežli všem ostatním odpovídala mi záporně. Konečně jednou ustála ve své negaci, a řekla mi ‚ano‘ místo ‚ne‘ — bylo to tehdy osudné.“

„Divím se ti,“ usmál se Karel. „Býval vlastně hrdý, vybíravý ve svém vkusu, a při vší tvé roztomilé kollegialitě zdálo se mi, že jsi sobě dobře vědom vznešenosti své rodiny.“

„Měls’ pravdu — vězel jsem tehdy dosti pevně v mezích ohraničení společenského —“

„Nu a přece?“

„A přece jsem ji miloval — skorem vášnivě! A vášeň s rozumem, hlavně s onou ctižádostí, ve které jsem si vždy říkával, že se musím vyšinouti vysoko — vedly ve mně boj — až pojednou byl boj rozhodnut a to ve prospěch ctižádosti, rodinné hrdosti. Přišel jsem jednou k Ilce, bylo to za parného letního odpoledne; úpalné paprsky sluneční draly se všude i do nejtemnějších šedých zákoutí malostranských. V malém krámku bylo toho dne prázdno, Ilka seděla hluboce skloněna nad knihou, a nespozorovala ani, že jsem vstoupil. — Když pozvedla hlavu od knihy, spozoroval jsem, že byly oči její zarudlé od pláče.

„Vy dovedete také plakat?“ ptal jsem se udiveně a nechtělo se mi podařiti, abych se jí vysmál.

„Oh, to jen tak,“ odpověděla a odhodila knihu. — „Zde ta kniha; bylo to tak smutné, dojímavé.“

„Vy pláčete nad knihou?“ A zasmál jsem se drsně. „O nebyl bych řekl, že máte tolik citu!“

„A proč myslíte, že nemám citu?“ ptala se. Setřela rychle slzy a hnědý blesk nového vzdoru zasvítil na mne z jejího oka.

„Nu, myslím, že nemáte soucitu pro lidi skutečné, a vy dovedete plakat nad osudem lidí smyšlených?“

„Mám cit pro lidi skutečné, i pro hladové vrabce v zimě na střeše, mám cit; jen těmi pohrdám, kteří se domnívají míti právo štípati mne do tváře, pronásledovat mne planými lichotnými řečmi — a to vše proto, že jsem trafikantka! Mám zášť k těm, kteří se posmívají mému otci — Mám cit, miluji otce.“

Bylo to poprve, co neodpovídala záporně; poprve, co tak mnoho mluvila. — Svého otce milovala. Byl jednou z těch dobře známých zvláštních figurek Malé strany — ohyzdný, věčně pohyblivý stařec s rudým nosem, s drzým, zkoumavě vyhlédajícím zrakem. Nestaral se mnoho o svůj obchod — ponechával tu starosť úplně dceři. Býval prý dříve úředníkem v Uhrách, pak policejním špehounem, později byla mu za dobré služby dána malá trafika. Lidé říkali mu „špehoun“ a vyhýbali se mu. Vídával jsem jej v neděli obcházeti hrdě po boku krásné dcery, která se na něho dívala s nejněžnější láskou dětinnou, povstávající ze vzdoru proti zlým lidem.

„Vím, že otce milujete,“ zvolal jsem tehdy skorem rozpustile, „ale mimo otce a hladové vrabce pranikoho.“

„To nevíte,“ zasmála se trpce.

„Oh ne, ne — jistě nikoho.“

„Ano, ještě někoho,“ řekla určitě.

„Koho, prosím vás?“ ptal jsem se ve vzbuzené žárlivosti.

„Musíte to vědět?“ ptala se mne posměšně.

„Chci to vědět!“ zvolal jsem prudce.

„Vás tedy — vás!“ zvolala zlostně, jako by mi metala urážku do tváře. Ale pak se zarazila; zdálo se, že přemýšlí a po její tváři počal blouditi ruměnec.

„Netropte si žerty? Je to pravda, Ilko?“ ptal jsem se sotva dechu popadaje.

„Pravda!“ odpověděla a víčka jejích očí se sklopila a ponejprv uviděl jsem na její snědé líci ruměnec, který neměl svůj původ ve zlosti, v pohrdání. Učinil jsem tehdy, co jsem učiniti nechtěl — uchopil jsem se obou jejích rukou a vtiskl jsem polibení na vzdorovitá její ústa.

„A nyní jděte!“ řekla mi pak nevšímavě jako královna. „Jděte — a nepřicházejte více.“

Arnošt se zamlčel.

„A co se stalo dále?“ ptal se Karel.

„Vyběhl jsem z krámku. — Cítil jsem, že jsem učinil něco, co se nesrovnávalo s prostou důstojností toho děvčete, co se i nesrovnávalo s výpočtem mého života. Přiběhl jsem domů, probděl jsem hroznou noc! Druhý den odcestoval jsem z Prahy.“

„Utekl jsi —“

„Ano.“

„Nebylo v tom věru žádné hrdinství,“ usmál se Karel posupně.

„A přece bylo veliké! Kdo chce bojovat proti lásce, je hrdinou jen tehdy, když umí utéci v čas —“

„Myslíš?“ ptal se Karel zamyšleně. „Ale vždyť jsi ji, jak’s pravil, miloval již dříve.“

„Ano, ale nevěděl jsem, že ona miluje mne.“

„Mění to mnoho na věci?“

„Vše!“

„Vše?“

„My muži dovedeme vzdorovati lásce, dovedeme ji i potlačit; nepopřejeme jí hlavního místa v žití, máme-li v něm větší, dalekosáhlejší záměry. Je tu rozpočet, souhrn cifer, který si nenecháme protnout jedinou kolmou čarou citovou, a pociťujeme nad tím ještě jisté zadostučinění, dovedeme-li jí odolati, ji potlačiti. Ženy ji potlačiti nedovedou, jim je ona zákonem nejvyšším.“

„Vždy?“

„Jaká to otázka! Ne vždy — nikoli, také ne u těch, jež nejsou lehkovážné, ale které víže povinnosť ať již pravá nebo smyšlená. Ženy dají se tím pojmem lépe ukovat — té však u Ilky nebylo. — Ale, abych dopověděl: Odcestoval jsem do Anglie. Studoval jsem tam pilně svůj obor. Na Ilku nemohl jsem dlouho zapomenout. Když jsem se po třech letech vrátil do vlasti, byl malý krámek malostranský obydlen cizími lidmi — o krásné tabáčnici a ničemném otci jejím, kterého nemohla ctižádostivá duše moje hlavně ztráviti, nebylo ani památky — nevím, kam se poděli.“ — Arnošť svěsil unaveně hlavu, a malá Emmi přikradla se mezi tím ke Karlovi.

„Strýčku!“ počala žebroniti, „víš, tys slíbil, že mi ukážeš, jak se dělají koně z papíru — koně, lodě, domy — kdy mi to ukážeš? Hle, zde papír!“ A ručky Emminy vztahovaly se po novinách na stole.

„Nech, nech, Emmi, toť jsou dnešní noviny. Podej mi je sem — já jich dosud nečetl!“ zvolal Zrýnský.

„A mimo to papír ten je příliš měkký — koně a zámky z něho byly by příliš vrátkého zdraví. Nalezni si nějaký jiný, tužší — třeba tuhý papír na psaní,“ poučoval Karel.

Dítě se zamyslilo, pak kývlo hlavou a vykradlo se z pokoje.

„Je podobna matce,“ pravil Zrýnský, dívaje se dlouho za ní.

„Ano, zcela.“

Hluboký povzdech vydral se z úst nemocného.

„Platí ten povzdech ještě Ilce?“ ptal se Karel poněkud jízlivě.

„Ne, neplatí,“ řekl Zrýnský — „platí Melanii! Hleď, člověk vidí v mládí jakýsi cíl, ke kterému chce dospěti,“ pokračoval. „Nehledí v pravo, v levo, odsune to, co by mu mohlo státi v cestě — hledí v před, stále jen v před, nemá k jinému času. — A pak .... Cílem stala se tato lenoška, z níž nevede cesta dále, z níž je času dosti pohlížeti na tu poloviční cestu již dokonanou. Někdy mne potěší naděje — pak si zase řeknu, že ji mám, protože nejsem dosti silen, abych žil v úplné beznaději. Jindy moří mne netrpělivosť, a co více, výčitka.“

„Výčitka?“ ptal se Karel udiveně.

„Nu ano — hleď, kdo je k této lenošce ještě ukován pevnou páskou společenských zákonů? — Bytosť jiná, mladá, svěží — Melanie! Čím je ona? Milosrdnou sestrou — ne z povolání, ne s dojemnou vírou v odplatu v nebeském království — ne! pouhou zlou náhodou zrádného osudu. Naše manželství bylo uzavřeno z konvenience. Dříve viděl jsem v ní rozmarné dítě, tak zcela cizí vážným mým názorům. Nyní vím, co je — je to žena pevné, uzavřené povahy, žena, která má dosti síly, že nikdy nežaluje. Mne dobrodiní její tíží. Nejsme přátely — jsme jaksi cizinci, žijící pod jednou střechou. Jsemť příliš hrd, abych jí nabízel nyní své přátelství — přátelství žebráka, který nemá ničeho více, co by nabídnouti mohl nežli ono. — Mne trýzní ten němý výraz trpitelky v její tváři — mne často trápí, že neblahý osud zasáhl také mladého toho tvora, který byl stvořen pro štěstí. Zdává se mi, že bych nesl svůj osud lehčeji, kdybych jej nesl sám.“

„Hle, zde strýčku papír!“ volala Emmi již ve dveřích a přitáhla potom Karla k sobě na velký koberec, ke šťastnému světu svých hraček.

Všechna trpkosť proti příteli pojednou zmizela z duše Karlovy. „Není šťastnějším nežli já i ona,“ pomyslel si. „Osud, ne vina — nešťastný osud. Padouch, kdo by chtěl z něho těžiti . . .“

A zimničně pracovaly jeho prsty při těchto myšlénkách na výrobě dětské hračky.

„Ona o tom neví,“ myslil dále. „Není tu dosud propasť lži, viny. Jak řekl Arnošt — když žena ví o naší lásce, změní se vše — vše.“ Zimničně si to opakoval a zimničně lpěl na myšlénce, že odtud odejít nemusí — že by to bylo smutné pro Arnošta i pro ni. — A k čemu? Není tu dosud nebezpečné propasti.

Papírový koník byl pojednou uroben a stál se svou nepoměrně velkou hlavou na koberci před Emmi.

„Jak krásné, ó! Ale já to také dovedu. Naučím se, strýčku, hleď — zde ještě papír!“

„Ne tak, ne tak!“ opravoval Karel dítě a vzal mu papír z rukou. Ašak co to? Je popsán. — „Odkud jsi ho vzala, Emmi?“

Rozložil papír před sebe a hltal malé písmo na něm psané. — A zděšený jeho pohled slídil po postavě Arnoštově, který byl hluboko zabrán ve čtení svých novin.

„Ó nepověz, strýčku! Já tak činiti neměla. Matinka má mapu se zámkem. Mně jednou ukázala, jak se otvírá“ — šeptalo mu dítě do ucha.

„A ty's jej dnes otevřela a vzala's tento papír?“

„Ano, strýčku — ukaž, vrátím jej, byla bych trestána.“

„Ne, ne — buď tichá — nic se ti nestane.“

Karel hleděl pojednou před sebe jaksi vytřeštěně. „Propasť!“ zašeptal. „Jak sladká!“ dodal. „Však přece propasť — zde již je.“

„Dej sem, strýčku, donesu — žádný se nedoví —“

„Ano, ano, jen počkej“ —

Rozevřel ještě jednou list a četl ještě jednou slova na něm psaná:

„Píšu ti zase jednou, Berto. Jsem zase tak neklidná, mám takovou potřebu vyplakat se — a nemohu. — Ty's tak klidná, moudrá — tak vskutku klidná, jak se já jen býti zdám. Ty's tak stará. — A mládí — říkají, že je šťastné — ne, mládí je často nemocí, jež se pomalu z bolesti prostonává. — Před nějakým časem myslila jsem klidně — myslila jsem: Každý nechť pracuje tam, kam jej osud postavil. Lidé bývají nejméně šťastni tím, že zimničně hledají štěstí, tím, že nad hledáním ztrácejí klid, který vzrůstá z vykonané povinnosti — ten klid, ve kterém lze nalézti konečně spokojenosť, tuto rozvážnější sestru neposedného štěstí. Byla to snad resignace? — Ano, byla — ale jak nestálá, nedůsledná, jak zrádná je i ona! Uprchla pojednou. — On je tak milý — je tu již tak dávno — já se tak již na něho uvykám. — Však to není všecko nic. Berto — Ty víš — ne Ty snad ani nevíš, že slovo: „Miluji tě“ bývá mnohdy v těžce rozluštitelných hieroglyfech vepsáno ve tváři mužů. Ale my ženy máme to nešťastné nadání, že tyto hieroglyfy tak snadně a tak jistě luštíme. Já jsem je rozluštila a resignace pojednou ta tam. — Ne, nemysli nic zlého o mně. Spal toto psaní! Vzpomněla jsem hned na Arnošta — hned, hned — věř! Někdy vymáhají poměry oběť — oběť života a člověk by se nemohl ctíti, kdyby se neobětoval. — A přec — Přec zavřelo cosi ve mně — byl to snad proud mladého žití — pak vzňal se v duši boj. —

Je to zvláštní, odkud se vzala ve mně důvěra k tomuto člověku . . .“

Až sem mluvil bílý list papíru.

„Milostpaní!“ připsal rychle chvějící se rukou Karel na prázdnou jeho stránku. „Četl jsem Váš list — náhodou dostal se mi do rukou; ne, nikoli náhodou — věřím v této chvíli, že nic ve světě nestává se náhodou. Mělo to být — odpusťte mi smělosť — že Vám odpovídám, jsem v takovém rozechvění, ve kterém člověk zapomíná na všechny formy slušnosti. Odjíždím odtud — prchám — Dostal jsem dnes dobré ponaučení, že proti lásce je toliko jedno hrdinství — v útěku. Věřím ve štěstí, vždyť šel jsem dnes těsně vedle něho. Ono jest — ale jen tam, kde nemuselo k smrti zatlápnouti povahu, kde nemuselo bráti ku pomoci dva děsné pomocníky — lež a podvod. Ostatně mluvím o sobě a chtěl jsem mluviti o Vás a o Arnoštovi. Mně se zdá, že se mu obětujete plně, cele, ale v té oběti je ještě cosi, co jej tíží, co vyciťuje. Vy jste nezapomněla, milostpaní, že druhdy urážel Vaši hrdosť. Prosím Vás, toť jediné, oč Vás smím prosit — zapomeňte! Řekl mi: „Jsem příliš hrd, abych jí nabízel své přátelství — přátelství žebráka, který nemá již ničeho více, co by nabídnouti mohl nežli ono. Vy jste bohata a on chud — nebuďte k němu hrdou. Milostpaní, věnujte jemu tu upřímnosť, která tak nezaslouženě počala ve Vás vzrůstati ke mně; věnujte mu ji, řekněte mu vše; jen to, proč jsem odtud ujel — mu nikdy neřekněte. A nyní Vám dávám s Bohem — na vždy? Snad ne na vždy; přijde jednou doba, kdy vlas náš bude krýti sníh, kdy v nás nebude ta lživá resignace mládí, nýbrž pevné, nezvratné odříkání stáří — pak, milostpaní, podáme si ruce, pohlédneme si do tváře bez výčitky.“

Zimničně lítala jeho ruka po papíře, který byl pokryt malými písmeny. Nyní jej složil, dal jej Emmi v malé ručky a řekl tiše, skorem slavnostně:

„To dones tam, odkud jsi to vzala, Emmi; nikdo se o tom nedoví.“

Dítě s udiveným okem přijalo papír, a jako by si bylo vědomo vážné své úlohy, odešlo neslyšitelným krůčkem z pokoje.

Karel přiskočil ku dnešním, dosud nerozevřeným listům, které mu byla přinesla pošta již před několika hodinami. Rozevřel první a vyrušil nad jeho čtením Arnošta, zahloubaného ve své noviny.

„Smutná zpráva!“ zvolal. „Musím odejet a to hned!“ dodal odhodlaně.

„Jak to, co se stalo?“ ptal se Zrýnský, nepříjemně jsa překvapen.

„Nemoc — má matka — nutné jednání,“ vyrazil se sebe Karel.

„Věru, vypadáš zcela změněn! Co se stalo, pro Bůh?“

„Neptej se — budu ti psáti hned, jak dojedu — jsem rozechvěn, ulekán — nejsem mocen jasného slova. Prosím, dej rozkaz, aby mi bylo znova zapřaženo. Za hodinu jsem na dráze, dorazím ještě k nočnímu vlaku. — A nyní spěchám do svého pokoje složit svá zavazadla.“

Arnošt byl polo zoufalý nad odjezdem svého přítele — a tvář paní Melanie byla při loučení velmi bledá — malá Emmi plakala a v jejím malém mozku ujala se jistá myšlénka, polo zamlžená, proto však přece jistá: „Ošklivý papírový koník! zdá se mi . . .“ a nedovedla jasně domysliti.

Když zmizela žlutá svítilna kočáru Volnovského, odvážejícího milého hosta temnem podzimně šumících křovin noční krajiny, setřela paní Melanie, stojící u okna, nepozorovaně slzu z oka. Pak ještě dlouho svítila lampa v jejím pokoji zrovna nad psacím stolkem. A druhého dne skvěl se svěží úsměv na unavené, poněkud mdlé tváři mladé ženy.

„Jak zvláštní,“ pomyslil si Arnošt a zadíval se na její tvář, „dnes ponejprv nemá Melanie kolem rtů ten jistý tah, který tak bolel — ten tah trpitelky.“

◆

První sníh.

Ten první sníh, když na sežloutlý padá
a suchý list, jenž půdu kryje svát
mě nese tužbou v zašlá léta mladá,
v nich sluniti se ještě jedenkrát.

Já nežil jako jiní: chladné čelo,
ač v srdci bouř a žár, jsem světem šel,
kdys také kolem mne se blaho chvělo —
však slasti číš jsem chopit neuměl.

Byl první sníh; já v ošumělém šatu,
mráz v nohou, v prsou první lásky květ,
tím davem lhostejným se tlačil v chvatu,
zanícen touhou tebe uvidět.

V tom zjevilo tě z dáli roucha vlání,
a něhou dýšíc, půvabem se rdíc,
jak slunce mrakem, jenž mu darmo brání,
tys mraznou mlhou zářila mi vstříc.

Proč vzpomínám? Čas zavál již tu chvíli,
a místo dávno mizí v moři střech,
a o čem snil jsem, jiní zakusili,
a na mých upomínkách vzrostl mech.

Přec posud cítím, jak ret ustál v dechu,
a srdce bol i tlukot náhle stich’,
když lehká nožka v dovádivém spěchu
své stopy kol mne tiskla v první sníh.

Já ve stopách těch darmo žitím kráčel,
tu srdce siré klamným kojil snem,
tu chladnou stopu horkou slzou smáčel:
až zmizela mi navždy — v štěstí tvém.

Pak jiné kol mne táhly zjevy, kraje,
vzav lásky dar, svět žádal práce daň:
až onen sníh, jenž nikdy neroztaje,
mou poprve a navždy pokryl skráň.

Ba neroztaje víc; mé žití chřadne,
mně teskno v kruhu očí zářivých:
a vzpomínkou-li duch na chvíli zmládne,
což vzpomínka ta víc, než první sníh?

E. Forever.

Básníkům.

Vás všecky, poeti, vás velké, malé,
vás, skvoucí hvězdný kruh, tak plný krás,
co živ jsem, miluji, ctím neskonale
a nemohu ni mžik žít beze vás.

A musím říc to vám, než hruď má schladne,
že tak, jak moje vroucí srdce, snad
vám rozumět nebude srdce žádné
a žádné v světě vás tak milovat.

Jsem vděčen vám; mně z vážných vašich tváří
a z tichých, zamyšlených vašich čel
v tmu žití rozkoš, blaho, štěstí září
a vše, co tvrdý los mně odepřel.

Po denním o kus chleba po zápasu
já s vámi, blažen, usedám si v kout,
a cítím vznětem, silou, vírou v krásu
zas duši plnit se a hruď se dmout.

Vy pro ústrky, muka, jež mne kruší,
vždy slovo máte útěchy a cit,
vy znáte sladkým snem obestřít duši
a blahou září smutek vyzlatit.

Ať láje škleb, ať zášť vás ve hruď klovou,
vy kouzlíte smír, soulad v lidský svár
a teplo, lásku, hudbu, záři červánkovou
a věčné jaro v světa suchopár . . .

Vás všecky, poeti, vás velké, malé,
vás, skvoucí hvězdný kruh, tak plný krás,
co živ jsem, miluji, ctím neskonale
a nemohu ni mžik žít beze vás.

A luzný sen mi blaze táhne hlavou,
až odejdu kdys na vždy tiše spat,
že láska má k vám ještě bujnou travou
se na mém hrobě bude zelenat.

Jos. Kuchař.

Z „Prostých písní“

Františky Klejslovy.

1.

To žitné pole samé zlato
a šustí jako hedbáví,
a plno třpytu, plno vůně,
kde krok se v chodu zastaví.

Kol kolem vede mezník úzký
jak sametové stuhy pás;
je zelený jak z routy vínek
a samé kvítí, samý jas.

A nevím, kam bych nohu kladla,
by nezcuchal můj střevíček
bělounký límec sedmikrásky,
čekanku, pestrý hřebíček.

2.

Včelky z oulu vyletěly,
jako k tanci rejdováku,
jedny spěly v jeteliště,
druhé v rudý kalich máku.

A je šumu a je zvuku
jak o božím posvícení
a v tom reji a v tom spěchu
křídla všech se v zlato mění.

A ten jetel samá vůně,
div se hlava nezatočí,
a ten mák, jak plamen lásky
velkých, krásných dívčích očí.

3.

Ó lesy, černé lesy, jak jste plny vůně!
Zde volno mi, kdy srdce hořem spjato stůně
a žalost prsa ouží.

Ó, lesy, černé lesy, vaše zpěvné zdroje,
jež v roklinách se blýští plny nepokoje,
v ty oko mé se hrouží.

Ó lesy, černé lesy, božských pěvců síně,
v soumraku štíhlých jedlí a v lip zlatém stíně
jak ráda prodlím!

Zde u vás, lesy černé, zde se doma cítím,
zde každá větev, skála, rokle voní kvítím.
Ó zde se ráda modlím!

Václav Živsa.

Hexametrem napsal **Svatopluk Čech.**

(Dokončení zpěvu druhého.)

V rozmluvě ustali teď; neb z mýtiny po straně vichrem
lovčí pes přiletěl, jako vír kol bystře zakroužil
a k ruce Bohdanovi známému se krotce přilísav,
zpátky do mýtě zaběh'. Dvé touto se blížilo chodců.

Jednomu nad ramenem vzadu štíhlá čouhala puška,
po straně houpala se prostorná brašna lovecká,
šat myslivce šedý, zeleným shora límcem okrášlen
a dvojitým žaludem zlatoskvoucím, pěkně obláčel
postavu drobnou sic, leč křepkou, švarně urostlou;
šperk různého peří za kloboukem pestře se lesknul,
jenž obličej stínil zvětralý, brázd hojně jevící,
však přece na tvářích, osmáhlých do hněda sluncem,
čerstvě začervenalý; zraky přímé, jiskřivě bystré
hrály tichým veselím, jež stejně i sídlilo na rtu,
kníry širými krytém; zuby krásné svíraly dýmku.

Druh jeho postavy byl hubené, nápadně vyčouhlé,
s dlouhým obličejem, holeným cele, barvy zašedlé,
jenž ztrnulým se zdál v důstojném výrazu vážném;
vzhůru, nazad téměř se zdvíhala líc ta nehybně,
jakby tuhý obojek bradu hladkou uměle výšil —
však zde ta zastaralá nesvírala úprava hrdlo,

jen šátek bělavý povytáhlou šíji ovíjel.
S výše majestátní oči velké shlížely kradmo
jak pohrdou chladnou, dlouhým polozastřeny víčkem.
Nad nimi houšť obočí dvé vzpínala mocně oblouků
černých, rozježených, však snících v míru velebném.
Vhodný celku vrchol, čelo dumné trůnilo výše,
bez mezi v leb se tratíc, po většině zářivě hladkou,
již při uších jediné a v týle ovíjely řídce
temných zbytky vlasů. Teď právé se odkryta leskla,
antě chodec modrým sobě šátkem skráně otíral,
sňav pravicí kastor, stopu borty při stužce jevící.
Světlé barvy kabát, dlouhý, fraku lehce podobný,
obnošený poněkud, knoflíků ozdobu velkých
nes' na odiv, kovových. Kamaší hněď spínala těsně
lýtka nohou dlouhých, kroky velké vážně měřících.

Lesník s pozdravením přátelským chůzi urychlil;
Bohdan v mýť popošel jemu v ústrety, pozdrav opáčiv.
Živsa ho poznal hned: Byltě z Hůrky to Jiskra polesný,
téměř nezměněný, jak v dětské paměti utkvěl.
Na blízkem vrchu, v lůně lesů jeho stála myslivna
těsně při chrámku malém, jenž do kraje šíro pozíral
bání červenavou; jen skromná hospoda ještě
a dvé níže chalup samotu s ní sdílely vábnou.
Však jednou do roka hluk dumnou tíši zaháněl,
ruch pestrý, měňavý lesní samotou se vlníval,
když pouť lákala sem davy valné z vísek okolních.
Tamť i Vašík býval, veselého tu Nimroda vídal,
často i jinde také; nad míru chlapci se líbil
muž ten prostomilý, v lesnickém rouše malebném,
stále plný žertů, smích věčně na tváři mající.
Zas teď smála se naň ve stejné záři srdečné;
sotva že hojnější v ní postřeh zásobu vrásek.
Šat byl naskrze týž, táž brašna i pírka klobouku;
touž se i dýmka jeho staromódní Václavu zdála;
aspoň týž na hlavičce její zjev honby se pestřil.

Bohdanu dlaň stisknuv, po slov s ním výměně krátké,
Jiskra chodem rychlým teď k Václavu rovně zamířil.
Snímaje lehce klobouk, v líc bystře mu pohled upíral
a k němu prostě mluvil: „Pan Výhoň právě mi hlásal —
Vítán buďte u nás, pane doktore — Léta prožluklá!
Jako voda čerstvě plynou! Mníš, spatřil's klouče nedávno
prvně okalhotěné a nosíček pánkovi utřel's,
pak trochu les prochodil's, trochu nabral v mošnu koroptví,
trošku potil se a mrz' — v tom potkáš kloučka opětně:
vyšší než ty je teď, moudřejší nad tebe stokrát,
sotva si jej troufáš ‚pane doktore!‘ uctivě vítat —

pták z něho jest veliký — tys prosťák po staru zůstal,
k službě haléř nepřibyl, k deputátu ni klesti otýpka.
Avšak možno je dost, že z paměti dávno vypad' vám
Jiskra, starý jezevec v Podhůrském doupěti pustém."

„Ó v upomínce milé zachoval jsem vás, pane Jiskro,
a prvním pohledem vaši tvář jsem poznal opětně;
vždyť jest nezměněná, času zdá se nedotknuta křídlem.
Velmi těší mne vidět znovu vás —" řek' Živsa srdečně,
Jiskrovi tiskna ruce; zrak plál mu vskutku radostně.

„Pravda — to náhrada jest za svízele služby našinské:
jde k duhu lépe život na potulkách ve vzduchu lesním
s puškou nad ramenem, než s pérem v jizbě sedání.
Vlas prokvet sice již, též vráska nejedna přirostla;
však jsem zdráv a silen — Bohu díky a Hůrky patrónu.
Ten věru zázračné svým věrným léky podává.
Žijte měsíc tam jen, pak dáte mi jistě za pravdu.
Arci, v Čenkově též zdravo bydleti. Zdaž tu hodláte
delší tráviti čas?"

„Ano, hodlám déle pobýti."

„Aj, pak častěji vás bohdá uvidím, pane Živso,
snad i na Hůrce u nás — Ó arci: na pouti zajisté
v týdnu budoucím již. Vždyť víte, co lidstva tu bývá
tam na hoře! Kraj vskutku celý tam pestro se hemží,
lid prostý a jiný, až z města i slečny hezounké.
Náš sic hôtelier si leckdy pořádně zabryndá,
avšak v jizbě mojí zcela slušnou najdete láhev.
Česť mi prokažte, radosť — pozvání přijměte prosté!
Či snad, jestliže hluk vás pestré pouti neláká,
jindy k nám v poustevnu tichou podnikněte výlet,
z Čenkova stále borem jest pěkná k Hůrce procházka,
tam pak do krajiny překrásnou máte vyhlídku.
Arci, společnosť vás očekává málo zovoucí,
k bulce jenom vhodná či kuželkám, hráte-li rád je:
V den všední mnohokrát naše krčma pohosťuje se mnou
jen toho pána tady — však jistě ho ještě neznáte:
V městě předlouho konal pan Martin službu lokajskou
u vrchnosti naší, leč po skonu pána starého
dán byl v odpočinek, jejž vzdálen od světa tráví
klidně na Hůrce tiché, vzorný samotář libomudřec."

V úsměvu šelmovském tu na soudruha pohled obrátil.

Martin zvolna opět své lesklé témě okázal,
do předu málo šina hlavu vážnou v pokloně lehké,
vztáh' obočí poněkud, „hm, hm," polohlasně zamumlal
a v šos pak sáhnuv, z hluboké jeho kapsy vyvážil

ohmatanou tabatěrku starou, jíž v malbě vybledlé
svůdná víla jakás podlouhlé krášlila víčko.
Víčko dlaní otřev, tabatěrku pozorně otevřel,
Živsovi nejprv z ní a druhým pak mlčky nabídnul.
Sám na konec dlouhé v pel temný prsty pohříživ,
zvolna, ba uctivě jaks nosu bambulatému posloužil;
v povzdechu pak pochoval v šosu hloub zpět schránku tabáku,
lehce rukou setřepal zrna jemná s vesty zarudlé
a s vážnou, dumavou tváří v pozadí se uchýlil,
jak dvoru obřadník po slavném výkonu státním.

„Se mnou tam tovaryš je lišek,“ dál žertuje lesník.
„Však dnes z pustiny své jdeme do světa pospolu jednou —
svět náš arci jenom Velemínská onde je víska.“

„Pro mne také již čas, bych z toulky domů se navrátil,“
Bohdan Živsovi řek’. „Leč snad bude přáno mi záhy
s vámi sejíti se zas, řeč dnešní k cíli dovésti.
Vroucí díky zatím!“
V jeho pohledu nesla se jemně
k Václavu prosba němá: Mé v nitru ponechte tajemství!
Odvět přisvědčivý zrak Živsův mlčky mu dával.

Lesník opětoval svou prosbu o návštěvu brzkou.
Trojlist venkovanů na to tíh’ k Velemínu a Živsa
dál samoten kráčel půvabným k Čenkovu hájem.
V náladě příjemné šel svižně. Bodrého myslivce
zjev jej rozveselil, též Martin vážně komický;
mozkem hrály mu dál ty figurky a z útroby jasné
čerstvý jak by větřík byl odvál veškery stíny.*

* * *

---

* Třetí zpěv této básně začneme uveřejňovati v únorovém sešitě příštího ročníku.

V Žiravce.

Národopisný obraz z haličské Rusi.

Nakreslil **František Řehoř.**

(Dokončení.)

Dlouho Žiravečtí kouzlu tance neholdovali, po půlhodině rázem dvůr opustili a zůstal z nich jenom houslista k vůli dělníkům domácím. Před svítáním prořiďuje kolo tancujících a prvé rozbřesknutí vyhání je ze dvora. Vytlapaná půda nebo udupaný trávník, poházený nedopalky papirosek, zřejmě prozrazují místo, jež si byli dělníci pro tanec zvolili a svědčí zároveň, s jakou ráží se tančilo, ať si již při bledém světle měsíce, nebo před panským domem, z jehož okna svítí za tmavých nocí tanečnímu reji lampa.

V nynější době Žiravčané tancují stejně s druhými Rusíny; za starších dob tančívali u nich jenom mužští s mužskými a ženské se ženskými — tak aspoň vypravovali mi naši lidé. Abych si onen tanec znázorniti dovedl, ukazovali mně příklad na židech (haličských), kteří podnes v ten spůsob tancují.

Pořádných muzikantů v Žiravce není. Píšu o nich genitivem pluralu, ač mám na mysli jenom dva; více jich rusínská kapela nemívá a jsou-li ti dva pořádní, nezvou se na svatbu muzikanti cizí, což arci činí Žiravčané. Jeden jejich muzikant — tím račiž, čtenáři, vyrozumívati vždy a jedině houslistu — darebačí.

Za mladých let docházel do města hráti na svůj smyčcový nástroj před domy a k tomu si poskakoval, začež mu páni házeli krejcárky. Od té doby navykl lajdačení a nyní zabloudí-li s houslemi, kam nepatří, přivedou ho do Žiravky postrkem. Druhý pověsil skřipky na hřeb a toulá se po žebrotě.

Přespočetně se k nám žiravecký lid hrnul v jeseni při dobývání bramborů. Čekával jsem na ně za dvorem, maje odtud vyhlídku k dubině, z níž k osmé hodině vylézal jeden po druhém, zvolna jdouce v provazovitém jednostupu s košíky a plachtami na bramboříště, kdež smáli se vzácným dělníkům volkovským, kteří je do práce den co den předcházeli. V bramborových cruciatách Žiravčanů děti měly prim, děvčata second; mezi těmito dalo se najíti vždy přes půl tuctu krasavic. Nejméně bylo nehezkých, v pravdě tatarských bab. K polnímu obědu poprosily o několik hrnců bramborů; ty je vlastně sem vábily, ač si přinášely na poledne po kusu chleba pečlivě do plátna zavinutého. Tenkráte jsem kořalku nenaléval, neboť Žiravčané nikým nevoláni přicházeli do práce z vlastního popudu.

Za hesla „řádek na osobu“ obsadili bramborové pole. Zprvu nechal jsem po jejich, až přihlédnuv pozorněji ku práci nevýhodu hustého obsazení jsem poznal a podle toho vše další zařídil. Odpočítal jsem především dva řádky na osobu, už k vůli volnějšímu pohybování; neboť provádění hesla „co řádek to hlava“ práci dusilo. Proti dvěma řádkům neoponovali, ale proto přece nebylo snadno přiměti dělníka k vykázaným řádkům, ku kterýmž jsem mnohého mocí zavedl a kopati mu přísně poručil. Desertovali na jiné řádky, jakmile jsem je pustil s očí, jsa o něco dále zaneprázdněn touž procedurou. Na konec popustil jsem jim autonomii na základě dvouřádkové methody. Výsledek uspokojil mne zúplna. Děvčata seřadila se k sobě, ženy k sobě, kluci k sobě — mužů i v případě nejpříznivějším přichází jenom asi 10% — tedy pořadem, jak spolu vycházejí a společensky obcují doma ve vsi. Kde při osobě letité kopalo výrostče, tam šli na mne s rozumem. Vysvětlím proč. Matka nebo otec zabrali se synáčkem neb dceruškou pravda čtyři řádky, než velký člověk tu kopal tři a dítě řádek jediný z pohnutky průzračné, aby totiž dítě obdrželo touž mzdu za dva řádky. Za normálních okolností měl se nedospělý dělník připojiti k slabším a bráti s nimi po řádku jediném, rozumí se za nižší plat. Někteří odvážlivci z drobné sorty dělníků se hmoždili na dvou řádcích, ale při tom špatně kopali, polovinu brambor v zemi nechávajíce, nebo se silnými nedrželi stejný chod, zůstávajíce daleko za nimi.

Mám je seřaděny do šňůry, nad niž si nikdo rovnější přáti nemůže a přecházím před frontou, hledě jí do motyk. Blíží se poledne a já nohy necítím únavou. Kdyby v napjaté šňůře vytrvali až do poledne, uspořili by mně tisíce kroků, že však už po prvé hodině práce šňůra počla se trhat a okolo jedenácté hodiny bylo z ní několik kusů, přimělo mne to k rychlejšímu konání dozoru.

Rázem se všichni křižují na znamení, že ve vsi zvoní poledne a že jest na čase práci zarazit. Pouštím dělníky nejpřednější a s ostatními trvám v práci, až dojdou tam, kde nejpřednější přestali. Motyky nestačí dopadat, takovou moc na ně má „poludenek“. Dokopali první opozděnci, pouštím je; dokopali druzí, kteří proti prvějším se zpozdili o dvacet kroků. Pouštím i ty. Pak ještě čekám, až nejzazších dvanáct dohoní, oč je prvých patnáct předhonilo. Se zbylými musil bych zde lelkovati přes poledne. Těm nařizuju, aby dohonili po obědě, co zanedbali před ním, chtějí-li dostati mzdu stejnou s těmi, kteří nejdříve na poledne odešli. Koukají na mne a když jsem pryč, radí se, mají-li dokopat nebo nechati tak. Zaražený do řádku osamotnělý houfec motyk po obědě mne poučuje, že vzali radu zlou.

Skrovně bylo těch, kteří krátká topůrka motyk třímali dle ustálené regule pravoručáků; povšechně drželi konec rukou levou a asi prostředek podepírali pravicí. Hravě se jim kopalo za suché povětrnosti v půdě žádoucně upravené, kdy na dopady v patách následují odrazy, jakoby ty motyky byly pružné a od země samy odskakovaly. Pečlivěji k vůli bramborům nedovede kopati snad druhý národ na světě. V půdě vlhké motyky vázly, pokrývajíce se po několika úderech vrstvou hlíny, kteréž se dělníci tlučením motyky o motyku vzájemně zbavovali.

Košíků nepřinášeli s sebou všichni dělníci. Jednak jich neměli, anebo zúmyslu je doma nechávali, šetříce jich. Ucha některých košíků byla ovázána stužkami, aby jich nemohl nikdo zaměniti za průsvitnou bezforemnou košatinu, nebo, aby nevandrovaly do dvora s košíky panskými. Na místo košíků užívali ze začátku hojně plachet. Dělník si hrubou plachtu něco dále před sebe rozprostřel a házel na ni vykopané brambory, každý v rukou od hlíny očistiv; případně házeli na jednu plachtu dva, tři ba i více jich a podobně jeden košík sloužil dvěma až čtyřem osobám. Plné košíky odnášely se na hromady. To obstarávali rychlonozí výrostkové. Býti po jejich, hráli by si dva s jedním košíkem. Mému rozhodnutí, že tři musí odnášeti po dvou košíkách, se sice zřejmě neprotivili, ale tropili přece daremnost za daremností. Sotva jsem je přestal kontrolovati, u hromady bez potřeby dlouho vysejpali, dva houpajíce plným košíkem, aby pěkně vylítl na vršek bramborové hromady. Třetí zatím na houpavou kratochvíli zevloval. Nebo jeden z košíků u hromady zapomněli a ti, jimž zapomenutý košík patří, jsou nuceni házet do řádků a pak si dát práci se sbíráním, neboť jim kluk teprve po chvíli košík přináší. Nebo vysypavše, prázdným košíkem praštili o zem, až se daleko zakutálel. Rovněž nevyhověli vždy rozkazu, aby košíky stavěli na táž místa, odkud je vzali, aby následkem toho lidé neustávali v práci k vůli hledání košíků. Nebo konečně odnášeli košíky neplné, ač u huby jim stály vrchovaté, anebo dva zevlovali u plného košíku, co zatím třetí přesejpal trochu z několika košíků do jednoho; jinde zase nechtěli si kluci býti po vůli, hádajíce se, má-li ten třetí s plným košíkem přijíti k nim, nebo jsou-li povinni onino dva vydati se s košíkem k němu. Tu jsem do nich posýlával spousty hrud. Pobízím je: „Nu, hněte se, loudové“ a loudové po těch slovech zrovna letěli — ale v tom křičím opět za nimi: „Pomaluuuu . . .“ vida, jaké množství bramborů útěkem trousí. K tomu musím jíti po jich stopě a na každý ten brambor ukázati, sic je sesbírají z většího. Z košíkových slabostí žiraveckého lidu budiž uvedeno i to, že kdo si přinesl košík svůj, nechtěl do jiného házeti, jen do toho svého a naprosto nedovolil, abych ho půjčil jiným, ani když mne k tomu rozestavení dělnictva takřka nutilo.

Žiravského dělníka nelze si představiti bez uzlu. Vidíš je přicházeti jen s tou motykou na rameni a na ni je obyčejně zavěšen košík, avšak nežli se naděješ, rozsypou se ti na uzly a uzlíky. Uzlíček vytáhnou ze záňadří z pod volné platňanky — to bývá zpravidla placka v klůcku. Ale tyto uzlíčky rostou na uzly větší a veliké podle toho, do čeho je dále obalují; těmito obaly jsou šátek, kacabajka, přebytečná plachta a platňanka. Je-li zvlášť pěkně, zouvají se i z bot a uzel prostým vývojem obalovacím mění se v silný ranec. Bot na slunci nikdy nenechávají, ani kdyby je měli z pola do hlíny zahrabat.

Uzly své Žiravečtí pilně hlídají na úkor práci, jak ihned doložím. Postoupiv o deset kroků, zakopne dělník motyku a vrací se pro uzel. Z toho vypočtěme, kolikrát na stokročejovém řádku přenáší svůj uzel, a to činí s uctivostí, že by pokorněji nenesl svátost. Nemá-li ho stále na očích, necítí se svým, ač odnikud ruka zlodějská nehrozí, a celý krám přečasto nestojí ani za dva šestáky. Dvě školačky, dcerky zámožných hospodářů přicházely na bramboriště po odzvonění poledne. Toužily po tretách do vlasů a zde si na ně přivydělaly bez vědomí rodičů.

O práci polodenní Žiravčané nedbají, což lze rozšířiti na rusínský lid vůbec. Přišlo-li dělníků přes počet, podělali jsme za půl dne a pro odpoledne zbyla dvojí možnost: buď je pustit domů, nebo ne důtklivou práci pro ně vymysliti. Prvému hledíval jsem úzkostlivě se vyvarovati a přemýšlel jsem vždy pilně, jak bych je odpoledne zaměstnal. Společná vynalezavost téměř vždy měla úspěch, aspoň pro starší a pro ty, kteří u nás podělkovali pravidelněji.

Křižácké výpravy Žiravčanů k nám na brambory opětovaly se ještě tehdy, když na pokopání zbylých řádků stačilo deset lidí. Doufalť každý, že mezi těmi desíti, jež v práci podržím, právě on chyběti nebude anebo že počet potřebných lidí v poslední chvíli stoupne.

Nejpozději Žiravčané přicházeli do práce v listopadu. Za to jsme na večer den protáhli při svítilně, právě oč ráno se byli opozdili. Přesvědčivše se, že nyní, když je dělníků všude nadbytek, jinak s námi nepořídí, žádali: pusťte nás dříve domů a ráno přijdeme se slunce východem. Vyhovělo se jim, ale přes to slibu nedodrželi.

Jednou, také už v hluboké jeseni, volali jsme je po 25 kr. V tu dobu všude se platívalo po 20 kr. Byla zase o pracovní lid potíž, což zavinily tuším přímrazky. Přišli. Večer vyplatili jsme jim po 20 kr. a na nedoplatek napsali jsme jim poukázky. Žiravčané těm pěti krejcarům na poukázkách nevěřili a na druhý den jich přes polovic zůstalo doma. Ti, kteří přišli, vedli ustavičný hovor o tom půldesetníku, vykládajíce nahlas, co si vše za těch pět nových koupí, jestliže je dostanou.

V sňatky vstupují chasníci v Žiravce nejvíce se Žiravčankami; dále pak, než do Solomky si pro nevěsty nikdy nezacházejí. Následkem toho jsou rodiny Žiraveckých skrz na skrz spřízněny. Avšak příbuzenské styky zanikají už druhou generací; nejživěji je pěstuje sešvagření. Kardinální povinností otce jest: oženit syna, popustit mu grunt a dopomoci mu k založení vlastního krbu na místě otcovského, tedy ustoupiti do výměnkářského ústraní.

Mladík z okolí netroufá si do Žiravky pro holku; proto jsou žiravecké dívky vydány na milost hochům domácím, kteří opět následkem toho stávají se vybíravými. Děvče s dvacíti jary zdá se těmto lvům již přestaralým. Proto se tam šmahem vdávají mezi 14—17 lety. O dívkách tvrdí se v Žiravce s pevností židovské víry, že se každá musí provdati, poněvadž má copy, které šedivějí, kdežto u mužského je pořád táž čepice. Rozumějme: černá beranice. Ze svatebního zvykosloví Žiravčanů zasluhují povšimnutí tyto kusy: 1) Nevěsta jde na oddavky cele bíle ustrojena a bez kožichu, byť i v zimě bylo; 2) při svatebním veselí, když má nastoupiti obřad podarování nevěsty, družba, podružba a ženich, vsednuvše na opentlené koně, vjedou jeden po druhém do světnice a přes koňovu hlavu házejí peníze družici na bílý talíř, jenž musí býti drátován.

Bitva u Bunkerloo.

Napsal **W. H. Bischop.** Přeložil **Josef Pachmayer.**

Bitva u Bunkerloo svedena byla před několika lety kdysi za krásného odpoledne.

Svedena byla v sobotu, poněvadž v ten den nebylo žádné školy a odpoledne, poněvadž dopoledne mívala dcera jednoho velitele hodiny, učíc se hráti na klavír. Nepřátelství, které již ráno započalo, musilo býti zastaveno, poněvadž pobouřený učitel hudební při každém výstřelu alespoň na půl stopy ze sedadla do výše se vymrštil a proto na uzavření příměří neustupně naléhal.

Mimo to nebyly ukončeny ještě přípravy k bitvě námořní, jež s pozemním bojem souvisela tak, že průtah onen nemohl škoditi. Musily býti ještě do země zakopány veliké necky tak, aby okraj jich byl na rovni s půdou, načež musily býti vodou naplněny. Loďstva obou stran měla se na ní seřaditi v šik bitevní a přichystati k útoku.

Terrain hodil se výtečně k vojenským operacím. Byla to rovina asi šest stop široká, dvanáct stop dlouhá. Jedna strana ohraničena byla hustým křovím, jež ji dělilo od cesty zahradní; v pravo vedly schody k otevřené verandě, na niž z oken domu bylo viděti, vlevo sestupovalo se po několika stupních kamenných ku prostoře před vchodem do kuchyně. Čtvrtou stranu tvořilo hlouběji ležící loubí před okny kuchyně, odkudž bylo možno snadno pohyby řiditi, aniž by bylo zapotřebí se shýbati. Mimo to byl krb ihned při ruce, aby mohly býti rozžhaveny háky, jichž dělostřelci při vystřelování děl svých používali. Necky byly brzy zakopány, poněvadž půda nedlouho před tím byla rozkopána zahradníkem, jenž chystal se zříditi zde záhony.

Bitva tato nebyla událostí ojedinělou, nýbrž rozhodným bojem po celé řadě větších bitev, které již od Vánoc byly sváděny. Generalissimus Bell i polní maršálek Jones dostali totiž k Ježíšku po škatuli vojáků cínových a vedle toho po jednom dělu k vystřelování hrachu. Oba velitelé bydleli v téže ulici a válka vedena dnes v domě toho, zítra v domě onoho. To však musilo státi se konečně jednotvárným, neboť vojáci překotili se jen a když byli opět na nohy postaveni, byli celí jako dříve. Tu však vznikla v duši mladého Bella veliká myšlénka, aby rozhodná bitva svedena byla pod širým nebem skutečným prachem a olovem. Aby napjetí bylo ještě větší, měly také lodi různé velikosti do akce zasáhnouti. Loďstvo Jonesovo bylo mocnější, co se počtu i velikosti týče. Měl loď vystrojenou úplně plachtami, kterou otec jeho vyhrál při loterii ve prospěch stavby jakéhosi kostela, fregattu, několik lodic a různé, jím samým vyřezané křižáky.

Mladý Bell měl jen jeden skůner, jemuž však podle rozmaru jeho fantasie velel tu kapitán Kidd, tu opět lord Nelson. Jednou byla loď ta „Viktorií“, po druhé lodí „Teméraire“ aneb jednou z oněch rychlých, dlouhých, nízkých lodí, na nichž flibustýři činí moře nejistým. Lord

Nelson aneb kapitán Kidd, dle toho, jak se to právě hodilo, byl ze dřeva vyřezaná figura s námořnickou čapkou, teleskopem a obrovskou šavlí. Naproti tomu bylo pozemní vojsko Bellovo daleko silnější vojska odpůrcova. Mohlť Bell postaviti do pole půl druhé škatule pěších vojáků cínových, půl škatule jezdců, silné oddělení dřevěných granátníků, různé čtvernožce z úplné skorem archy Noemovy a celou řadu prázdných cívek, které ve fantasii jeho představovaly dobrovolníky, účastnící se z vlastního popudu velikolepého boje národního.

Pravidelné vojsko Jonesovo sestávalo kromě jediné nové divise jen z nesnadno sehnaných veteránů, Angličanů, Francouzů, Turků a Rusů, kteří kdysi náleželi k vojsku z války krimské. Aby armády stejnoměrněji byly rozděleny, obdržel Jones ještě jistý počet Bellových dobrovolníků, o nichž se předpokládalo, že jsou sběhy.

Pět stop od sebe zřízeny byly rukou neumělou dvě čtyřhranné pevnosti ze země i postavena na ně děla, za nimiž rozestaveni mužové, načež rozpředl se boj dosti nepravidelný.

Dělostřelectvo generála Bella pozůstávalo z jednoho mosazného a železného děla hrubého kalibru, jiné železné dělo metalo hřebíky a malé kamínky a konečné měl Bell jedno ještě dělo cínové, jež mnoho lomozu natropilo, zřídka však trefilo a při každém výstřelu roztrhnouti se hrozilo.

V záloze měl Bell ještě starou hlaveň z pušky, jež v polovici byla přepilována a kterouž bylo lze prostřeliti kaménkem prkno na palec tlusté. Na počátku byla však tato zbraň z boje vyloučena jakožto odporující válečnému právu; a kdyby byl Bellův otec věděl o hrozném zkázonosném tomto nástroji, byl by jistě žádal za jeho vydání.

Výzbroj Jonesova vojska byla podobna předešlé, vyjímaje hlaveň pušky; místo poslední měl však Jones hlaveň ze staré bambitky, spočívající na malém podstavci, kterouž byl nedávno od jednoho soudruha ve škole, ale velmi lacino získal.

Popis bitvy, jenž následuje, jest pravdivý do nejmenších podrobností. Jest sestaven podle údajů svědků očitých i obou velitelů, jakož i na základě přehlídky bojiště krátce po skončeném boji.

Nahoře v saloně dleli v téže chvíli dvě — lze-li tak říci — neutrální moci, kteréž dříve nežli bitva byla skončena, rovněž živou akci zahájily.

Jednou z nich byla Žofie Bellova, dvacet jar čítající nejstarší sestra generála Bella. Druhou mocí byl jeden z přátel jejích, setník Bradford. Mluvilo se však o tom, že setník není jen pouhým jejím přítelem, nýbrž že ji miluje a že uchází se o její ruku. A tomu bylo skutečně tak, byť i dívka, kterou zbožňoval, umíněně tvrdila, že mu nikdy nedala aniž kdy dáti chtěla nejmenší naděje.

Slečna Bellova libovala si ve vrtoších a často nevěděla sama, co chce; setník však — to věděla — byl by se jí rozhodně lépe líbil, kdyby jí byl alespoň někdy dovedl odporovati a kdyby se i v mnohém jiném ohledu jinak byl choval. Lišil se úplně od ostatních mužů, jež znala.

Za války jmenován byl plukovníkem dobrovolníků, co však při vojsku činil neb co dříve při něm byl vykonal, nevěděla: nepochybně nebyly to žádné činy rekovné. On sám nikdy o tom nemluvil. Byl silný, postavy mohutné a nebyl právě ošklivý; byl dále velmi vzdělán a pocházel z rodiny vážené, avšak — jeho tanec! — ne, ne, ten se nedal vylíčiti. Dala mu to také ihned z počátku na jevo a on byl dosti skromný, že se ho zřekl.

Z přítelkyň jejích nebyla žádná ještě provdána a mimo to: on byl přes třicet let stár — a potom — nu, důvodů, aby mu dala košem, bylo více než dosti. Přece však nebyla si slečna Žofie Bellova jista, zdaliž by, kdyby nyní skutečně o její ruku požádal, jej odmítla či nikoli; a to bylo příčinou jejího nepokoje při nynější setníkově návštěvě.

Vrátivši se právě z procházky, pohledla rychle do velkého zrcadla, aby viděla, jak jí sluší nová toiletta, dříve nežli se převleče, když jí v tom ohlášena byla návštěva setníkova.

Byla překvapena, poněvadž jindy přicházel večer, a poněkud i nemile dojata, poněvadž rodina její byla si vyšla na procházku, chtějíc užiti krásného počasí. Oddavši se však v osud svůj, podala setníkovi ruku a usedla prozatím na sedátko u klavíru, otáčejíc se na něm zpola sem a tam.

„Chtěla jste, slečno, právě vyjíti?“ pravil on, „nechci vás zdržovati.“

„Prosím, nemám na spěch — to jest, přišla jsem právě domů. Prosím, usedněte.“

Setník byl prožil velmi příjemně tříměsíční dovolenou v tomto kraji. Počítal, že mu bude prodloužena, avšak žádost jeho byla odmítnuta: musil navrátit se k svému pluku, jenž měl býti vyslán proti nebezpečné, loupežné rotě Indianské.

Přišel nyní, aby se rozloučil, a kdyby — ano, kdyby se příznivá příležitosť naskytla, aby jí z vášnivé lásky se vyznal. Záleželo by mu málo na tom, co se s ním za nastávající výpravy stane, kdyby neobdržel od ní ujištění, že bude vzpomínat na něho a kdyby nemohl odnésti v srdci s sebou naději, že bude jednou jeho.

Tušíc nejasně tyto jeho city, slečna Bellova byla znepokojena i hledala tudíž pomoci v nevlídnějším ještě jednání než kdy jindy, kdežto on snášel vrtochy její s největší trpělivostí. V duchu zdálo se mu nyní, že jest příliš vetchým, starým a nudným, než aby tak rozmarné, nestálé a rozmilé bytosti mohl se dvořiti s nadějí na úspěch. Bylať pravým opakem jeho a mimo to o deset let mladší než on.

Slečna Bellova otáčela se zatím na sedátku sem a tam, pohrávajíc si slunečníkem; on seděl strnule proti ní drže klobouk a hůl v ruce.

„Jak unavuje toto počasí,“ pravila. „Jest mi, jako bych měla slabou zimnici; vykonala jsem jen malou procházku a jsem takořka polomrtvá.“

„Ale sluší vám to velmi dobře.“

„Jak často jsem vám řekla, že nemiluju lichocení!“

„Vím — ale pokušení v tomto okamžiku bylo příliš veliké.“

Aby mohl uvésti rozhovor na vlastní své přání, děl setník:

jen šátek bělavý povytáhlou šíji ovíjel.
S výše majestátní oči velké shlížely kradmo
jak pohrdou chladnou, dlouhým polozastřeny víčkem.
Nad nimi houšť obočí dvé vzpínala mocně oblouků
černých, rozježených, však snících v míru velebném.
Vhodný celku vrchol, čelo dumné trůnilo výše,
bez mezi v leb se tratíc, po většině zářivě hladkou,
již při uších jediné a v týle ovíjely řídce
temných zbytky vlasů. Teď právé se odkryta leskla,
antě chodec modrým sobě šátkem skráně otíral,
sňav pravicí kastor, stopu borty při stužce jevící.
Světlé barvy kabát, dlouhý, fraku lehce podobný,
obnošený poněkud, knoflíků ozdobu velkých
nes' na odiv, kovových. Kamaší hněď spínala těsně
lýtka nohou dlouhých, kroky velké vážně měřících.

Lesník s pozdravením přátelským chůzi urychlil;
Bohdan v mýť popošel jemu v ústrety, pozdrav opáčiv.
Živsa ho poznal hned: Byltˇ z Hůrky to Jiskra polesný,
téměř nezměněný, jak v dětské paměti utkvěl.
Na blízkem vrchu, v lůně lesů jeho stála myslivna
těsně při chrámku malém, jenž do kraje šíro pozíral
báni červenavou; jen skromná hospoda ještě
a dvé níže chalup samotu s ní sdílely vábnou.
Však jednou do roka hluk dumnou tiši zaháněl,
ruch pestrý, měňavý lesní samotou se vlníval,
když pouť lákala sem davy valné z vísek okolních.
Tamť i Vašík býval, veselého tu Nimroda vídal,
často i jinde také; nad míru chlapci se líbil
muž ten prostomilý, v lesnickém rouše malebném,
stále plný žertů, smích věčně na tváři mající.
Zas teď smála se naň ve stejné záři srdečné;
sotva že hojnější v ní postřeh zásobu vrásek.
Šat byl naskrze týž, táž brašna i pírka klobouku;
touž se i dýmka jeho staromódní Václavu zdála;
aspoň týž na hlavičce její zjev honby se pestřil.

Bohdanu dlaň stisknuv, po slov s ním výměně krátké,
Jiskra chodem rychlým teď k Václavu rovně zamířil.
Snímaje lehce klobouk, v líc bystře mu pohled upíral
a k němu prostě mluvil: „Pan Výhoň právě mi hlásal —
Vítán buďte u nás, pane doktore — Léta prožluklá!
Jako voda čerstvě plynou! Mníš, spatřil's klouče nedávno
prvně okalhotěné a nosíček pánkovi utřel's,
pak trochu les prochodil's, trochu nabral v mošnu koroptví,
trošku potil se a mrz' — v tom potkáš kloučka opětně:
vyšší než ty je teď, moudřejší nad tebe stokrát,
sotva si jej troufáš ‚pane doktore!‘ uctivě vítat —

pták z něho jest veliký — tys prosťák po staru zůstal,
k službě haléř nepřibyl, k deputátu ni klesti otýpka.
Avšak možno je dost, že z paměti dávno vypad' vám
Jiskra, starý jezevec v Podhůrském doupěti pustém."

„Ó v upomínce milé zachoval jsem vás, pane Jiskro,
a prvním pohledem vaši tvář jsem poznal opětně;
vždyť jest nezměněná, času zdá se nedotknuta křídlem.
Velmi těší mne vidět znovu vás —" řek' Živsa srdečně,
Jiskrovi tiskna ruce; zrak plál mu vskutku radostně.

„Pravda — to náhrada jest za svízele služby našinské:
jde k duhu lépe život na potulkách ve vzduchu lesním
s puškou nad ramenem, než s pérem v jizbě sedání.
Vlas prokvet sice již, též vráska nejedna přirostla;
však jsem zdráv a silen — Bohu díky a Hůrky patrónu.
Ten věru zázračné svým věrným léky podává.
Žijte měsíc tam jen, pak dáte mi jistě za pravdu.
Arci, v Čenkově též zdravo bydleti. Zdaž tu hodláte
delší tráviti čas?"

„Ano, hodlám déle pobýti."

„Aj, pak častěji vás bohdá uvidím, pane Živso,
snad i na Hůrce u nás — Ó arci: na pouti zajisté
v týdnu budoucím již. Vždyť víte, co lidstva tu bývá
tam na hoře! Kraj vskutku celý tam pestro se hemží,
lid prostý a jiný, až z města i slečny hezounké.
Náš sic hôtelier si leckdy pořádně zabryndá,
avšak v jizbě mojí zcela slušnou najdete láhev.
Česť mi prokažte, radosť — pozvání přijměte prosté!
Či snad, jestliže hluk vás pestré pouti neláká,
jindy k nám v poustevnu tichou podnikněte výlet,
z Čenkova stále borem jest pěkná k Hůrce procházka,
tam pak do krajiny překrásnou máte vyhlídku.
Arci, společnosť vás očekává málo zovoucí,
k bulce jenom vhodná či kuželkám, hráte-li rád je:
V den všední mnohokrát naše krčma pohosťuje se mnou
jen toho pána tady — však jistě ho ještě neznáte:
V městě předlouho konal pan Martin službu lokajskou
u vrchnosti naší, leč po skonu pána starého
dán byl v odpočinek, jejž vzdálen od světa tráví
klidně na Hůrce tiché, vzorný samotář libomudřec."

V úsměvu šelmovském tu na soudruha pohled obrátil.

Martin zvolna opět své lesklé témě okázal,
do předu málo šina hlavu vážnou v pokloně lehké,
vztáh' obočí poněkud, „hm, hm," polohlasně zamumlal
a v šos pak sáhnuv, z hluboké jeho kapsy vyvážil

ohmatanou tabatěrku starou, jíž v malbě vybledlé
svůdná víla jakás podlouhlé krášlila víčko.
Víčko dlaní otřev, tabatěrku pozorně otevřel,
Živsovi nejprv z ní a druhým pak mlčky nabídnul.
Sám na konec dlouhé v pel temný prsty pohříživ,
zvolna, ba uctivě jaks nosu bambulatému posloužil;
v povzdechu pak pochoval v šosu hloub zpět schránku tabáku,
lehce rukou setřepal zrna jemná s vesty zarudlé
a s vážnou, dumavou tváří v pozadí se uchýlil,
jak dvoru obřadník po slavném výkonu státním.

„Se mnou tam tovaryš je lišek,“ dál žertuje lesník.
„Však dnes z pustiny své jdeme do světa pospolu jednou —
svět náš arci jenom Velemínská onde je víska.“

„Pro mne také již čas, bych z toulky domů se navrátil,“
Bohdan Živsovi řek'. „Leč snad bude přáno mi záhy
s vámi sejíti se zas, řeč dnešní k cíli dovésti.
Vroucí díky zatím!“
V jeho pohledu nesla se jemně
k Václavu prosba němá: Mé v nitru ponechte tajemství!
Odvět přisvědčivý zrak Živsův mlčky mu dával.

Lesník opětoval svou prosbu o návštěvu brzkou.
Trojlist venkovanů na to tíh' k Velemínu a Živsa
dál samoten kráčel půvabným k Čenkovu hájem.
V náladě příjemné šel svižně. Bodrého myslivce
zjev jej rozveselil, též Martin vážně komický;
mozkem hrály mu dál ty figurky a z útroby jasné
čerstvý jak by větřík byl odvál veškery stíny.*

* * *

* Třetí zpěv této básně začneme uveřejňovati v únorovém sešitě příštího ročníku.

V Žiravce.

Národopisný obraz z haličské Rusi.

Nakreslil **František Řehoř.**

(Dokončení.)

Dlouho Žiravečtí kouzlu tance neholdovali, po půlhodině rázem dvůr opustili a zůstal z nich jenom houslista k vůli dělníkům domácím. Před svítáním pořiďuje kolo tancujících a prvé rozbřesknutí vyhání je ze dvora. Vytlapaná půda nebo udupaný trávník, poházený nedopalky papirosek, zřejmě prozrazují místo, jež si byli dělníci pro tanec zvolili a svědčí zároveň, s jakou ráží se tančilo, ať si již při bledém světle měsíce, nebo před panským domem, z jehož okna svítí za tmavých nocí tanečnímu reji lampa.

V nynější době Žiravčané tancují stejně s druhými Rusíny; za starších dob tančívali u nich jenom mužští s mužskými a ženské se ženskými — tak aspoň vypravovali mi naši lidé. Abych si onen tanec znázorniti dovedl, ukazovali mně příklad na židech (haličských), kteří podnes v ten spůsob tancují.

Pořádných muzikantů v Žiravce není. Píšu o nich genitivem pluralu, ač mám na mysli jenom dva; více jich rusínská kapela nemívá a jsou-li ti dva pořádní, nezvou se na svatbu muzikanti cizí, což arci činí Žiravčané. Jeden jejich muzikant — tím račiž, čtenáři, vyrozumívati vždy a jedině houslistu — darebačí.

Za mladých let docházel do města hráti na svůj smyčcový nástroj před domy a k tomu si poskakoval, začež mu páni házeli krejcárky. Od té doby navykl lajdačení a nyní zabloudí-li s houslemi, kam nepatří, přivedou ho do Žiravky postrkem. Druhý pověsil skřipky na hřeb a toulá se po žebrotě.

Přespočetně se k nám žiravecký lid hrnul v jeseni při dobývání bramborů. Čekával jsem na ně za dvorem, maje odtud vyhlídku k dubině, z níž k osmé hodině vylézal jeden po druhém, zvolna jdouce v provazovitém jednostupu s košíky a plachtami na bramboříště, kdež smáli se vzácným dělníkům volkovským, kteří je do práce den co den předcházeli. V bramborových cruciatách Žiravčanů děti měly prim, děvčata second; mezi těmito dalo se najíti vždy přes půl tuctu krasavic. Nejméně bylo nehezkých, v pravdě tatarských bab. K polnímu obědu poprosily o několik hrnců bramborů; ty je vlastně sem vábily, ač si přinášely na poledne po kusu chleba pečlivé do plátna zavinutého. Tenkráte jsem kořalku nenaléval, neboť Žiravčané nikým nevoláni přicházeli do práce z vlastního popudu.

Za hesla „řádek na osobu“ obsadili bramborové pole. Zprvu nechal jsem po jejich, až přihlédnuv pozorněji ku práci nevýhodu hustého obsazení jsem poznal a podle toho vše další zařídil. Odpočítal jsem především dva řádky na osobu, už k vůli volnějšímu pohybování; neboť provádění hesla „co řádek to hlava“ práci dusilo. Proti dvéma řádkům neoponovali, ale proto přece nebylo snadno přiměti dělníka k vykázaným řádkům, ku kterýmž jsem mnohého mocí zavedl a kopati mu přísně poručil. Desertovali na jiné řádky, jakmile jsem je pustil s očí, jsa o něco dále zaneprázdněn touž procedurou. Na konec popustil jsem jim autonomii na základě dvouřádkové methody. Výsledek uspokojil mne zúplna. Děvčata seřadila se k sobě, ženy k sobě, kluci k sobě — mužů i v případě nejpříznivějším přichází jenom asi 10% — tedy pořadem, jak spolu vycházejí a společensky obcují doma ve vsi. Kde při osobě letité kopalo výrostče, tam šli na mne s rozumem. Vysvětlím proč. Matka nebo otec zabrali se synáčkem neb dceruškou pravda čtyři řádky, než velký člověk tu kopal tři a dítě řádek jediný z pohnutky průzračné, aby totiž dítě obdrželo touž mzdu za dva řádky. Za normálních okolností měl se nedospělý dělník připojiti k slabším a bráti s nimi po řádku jediném, rozumí se za nižši plat. Někteří odvážlivci z drobné sorty dělníků se hmoždili na dvou řádcích, ale při tom špatně kopali, polovinu bramborů v zemi nechávajíce, nebo se silnými nedrželi stejný chod, zůstávajíce daleko za nimi.

Mám je seřaděny do šňůry, nad niž si nikdo rovnější přáti nemůže a přecházím před frontou, hledě jí do motyk. Blíží se poledne a já nohy necítím únavou. Kdyby v napjaté šňůře vytrvali až do poledne, uspořili by mně tisíce kroků, že však už po prvé hodině práce šňůra počla se trhat a okolo jedenácté hodiny bylo z ní několik kusů, přimělo mne to k rychlejšímu konání dozoru.

Rázem se všichni křižují na znamení, že ve vsi zvoní poledne a že jest na čase práci zarazit. Pouštím dělníky nejpřednější a s otatními trvám v práci, až dojdou tam, kde nejpřednější přestali. Motyky nestačí dopadat, takovou moc na ně má „poludenek“. Dokopali první opozděnci, pouštím je; dokopali druzí, kteří proti prvějším se zpozdili o dvacet kroků. Pouštím i ty. Pak ještě čekám, až nejzazších dvanáct dohoní, oč je prvých patnáct předhonilo. Se zbylými musil bych zde lelkovati přes poledne. Těm nařizuju, aby dohonili po obědě, co zanedbali před ním, chtějí-li dostati mzdu stejnou s těmi, kteří nejdříve na poledne odešli. Koukají na mne a když jsem pryč, radí se, mají-li dokopat nebo nechati tak. Zaražený do řádku osamotnělý houfec motyk po obědě mne poučuje, že vzali radu zlou.

Skrovně bylo těch, kteří krátká topůrka motyk třímali dle ustálené regule pravoručáků; povšechně drželi konec rukou levou a asi prostředek podepírali pravicí. Hravě se jim kopalo za suché povětrnosti v půdě žádoucně upravené, kdy na dopady v patách následují odrazy, jakoby ty motyky byly pružné a od země samy odskakovaly. Pečlivěji k vůli bramborům nedovede kopati snad druhý národ na světě. V půdě vlhké motyky vázly, pokrývajíce se po několika úderech vrstvou hlíny, kteréž se dělníci tlučením motyky o motyku vzájemně zbavovali.

Košíků nepřinášeli s sebou všichni dělníci. Jednak jich neměli, anebo zúmyslu je doma nechávali, šetříce jich. Ucha některých košíků byla ovázána stužkami, aby jich nemohl nikdo zaměniti za průsvitnou bezforemnou košatinu, nebo, aby nevandrovaly do dvora s košíky panskými. Na místo košíků užívali ze začátku hojně plachet. Dělník si hrubou plachtu něco dále před sebe rozprostřel a házel na ni vykopané brambory, každý v rukou od hlíny očistiv; případně házeli na jednu plachtu dva, tři ba i více jich a podobně jeden košík sloužil dvěma až čtyřem osobám. Plné košíky odnášely se na hromady. To obstarávali rychlonozí výrostkové. Být po jejich, hráli by si dva s jedním košíkem. Mému rozhodnutí, že tři musí odnášeti po dvou košíkách, se sice zřejmě neprotivili, ale tropili přece daremnost za daremností. Sotva jsem je přestal kontrolovati, u hromady bez potřeby dlouho vysejpali, dva houpajíce plným košíkem, aby pěkně vylítl na vršek bramborové hromady. Třetí zatím na houpavou kratochvíli zevloval. Nebo jeden z košíků u hromady zapomněli a ti, jimž zapomenutý košík patří, jsou nuceni házet do řádků a pak si dát práci se sbíráním, neboť jim kluk teprve po chvíli košík přináší. Nebo vysypavše, prázdným košíkem praštili o zem, až se daleko zakutálel. Rovněž nevyhověli vždy rozkazu, aby košíky stavěli na táž místa, odkud je vzali, aby následkem toho lidé neustávali v práci k vůli hledání košíků. Nebo konečně odnášeli košíky neplné, ač u huby jim stály vrchovaté, anebo dva zevlovali u plného košíku, co zatím třetí přesejpal trochu z několika košíků do jednoho; jinde zase nechtěli si kluci býti po vůli, hádajíce se, má-li ten třetí s plným košíkem přijíti k nim, nebo jsou-li povinni onino dva vydati se s košíkem k němu. Tu jsem do nich posýlával spousty hrud. Pobízím je: „Nu, hněte se, loudové“ a loudové po těch slovech zrovna letěli — ale v tom křičím opět za nimi: „Pomaluuuu...“ vida, jaké množství bramborů útěkem trousí. K tomu musím jíti po jich stopě a na každý ten brambor ukázati, sic je sesbírají z většího. Z košíkových slabostí žiraveckého lidu budiž uvedeno i to, že kdo si přinesl košík svůj, nechtěl do jiného házeti, jen do toho svého a naprosto nedovolil, abych ho půjčil jiným, ani když mne k tomu rozestavení dělnictva takřka nutilo.

Žiravského dělníka nelze si představiti bez uzlu. Vidíš je přicházeti jen s tou motykou na rameni a na ni je obyčejně zavěšen košík, avšak nežli se naděješ, rozsypou se ti na uzly a uzlíky. Uzlíček vytáhnou ze záňadří z pod volné platňanky — to bývá zpravidla placka v klůcku. Ale tyto uzlíčky rostou na uzly větší a veliké podle toho, do čeho je dále obalují; těmito obaly jsou šátek, kacabajka, přebytečná plachta a platňanka. Je-li zvlášť pěkně, zouvají se i z bot a uzel prostým vývojem obalovacím mění se v silný ranec. Bot na slunci nikdy nenechávají, ani kdyby je měli z pola do hlíny zahrabat.

Uzly své Žiravečtí pilně hlídají na úkor práci, jak ihned doložím. Postoupiv o deset kroků, zakopne dělník motyku a vrací se pro uzel. Z toho vypočtěme, kolikrát na stokročejovém řádku přenáší svůj uzel, a to činí s uctivostí, že by pokorněji nenesl svátost. Nemá-li ho stále na očích, necítí se svým, ač odnikud ruka zlodějská nehrozí, a celý krám přečasto nestojí ani za dva šestáky. Dvě školačky, dcerky zámožných hospodářů přicházely na bramboriště po odzvonění poledne. Toužily po tretách do vlasů a zde si na ně přivydělaly bez vědomí rodičů.

O práci polodenní Žiravčané nedbají, což lze rozšířiti na rusínský lid vůbec. Přišlo-li dělníků přes počet, podělali jsme za půl dne a pro odpoledne zbyla dvojí možnost: buď je pustit domů, nebo ne důtklivou práci pro ně vymysliti. Prvému hledíval jsem úzkostlivě se vyvarovati a přemýšlel jsem vždy pilně, jak bych je odpoledne zaměstnal. Společná vynalezavost téměř vždy měla úspěch, aspoň pro starší a pro ty, kteří u nás podělkovali pravidelněji.

Křižácké výpravy Žiravčanů k nám na brambory opětovaly se ještě tehdy, když na pokopání zbylých řádků stačilo deset lidí. Doufalť každý, že mezi těmi desíti, jež v práci podržím, právě on chyběti nebude anebo že počet potřebných lidí v poslední chvíli stoupne.

Nejpozději Žiravčané přicházeli do práce v listopadu. Za to jsme na večer den protáhli při svítilně, právě oč ráno se byli opozdili. Přesvědčivše se, že nyní, když je dělníků všude nadbytek, jinak s námi nepořídí, žádali: pusťte nás dříve domů a ráno přijdeme se slunce východem. Vyhovělo se jim, ale přes to slibu nedodrželi.

Jednou, také už v hluboké jeseni, volali jsme je po 25 kr. V tu dobu všude se platívalo po 20 kr. Byla zase o pracovní lid potíž, což zavinily tuším přímrazky. Přišli. Večer vyplatili jsme jim po 20 kr. a na nedoplatek napsali jsme jim poukázky. Žiravčané těm pěti krejcarům na poukázkách nevěřili a na druhý den jich přes polovic zůstalo doma. Ti, kteří přišli, vedli ustavičný hovor o tom půldesetníku, vykládajíce nahlas, co si vše za těch pět nových koupí, jestliže je dostanou.

V sňatky vstupují chasníci v Žiravce nejvíce se Žiravčankami; dále pak, než do Solomky si pro nevěsty nikdy nezacházejí. Následkem toho jsou rodiny Žiraveckých skrz na skrz spřízněny. Avšak příbuzenské styky zanikají už druhou generací; nejživěji je pěstuje sešvagření. Kardinální povinností otce jest: oženit syna, popustit mu grunt a dopomoci mu k založení vlastního krbu na místě otcovského, tedy ustoupiti do výměnkářského ústraní.

Mladík z okolí netroufá si do Žiravky pro holku; proto jsou žiravecké dívky vydány na milost hochům domácím, kteří opět následkem toho stávají se vybíravými. Děvče s dvacíti jary zdá se těmto lvům již přestaralým. Proto se tam šmahem vdávají mezi 14—17 lety. O dívkách tvrdí se v Žiravce s pevností židovské víry, že se každá musí provdati, poněvadž má copy, které šedivějí, kdežto u mužského je pořád táž čepice. Rozumějme: černá beranice. Ze svatebního zvykosloví Žiravčanů zasluhují povšimnutí tyto kusy: 1) Nevěsta jde na oddavky cele bíle ustrojena a bez kožichu, byť i v zimě bylo; 2) při svatebním veselí, když má nastoupiti obřad podarování nevěsty, družba, podružba a ženich, vsednuvše na opentlené koně, vjedou jeden po druhém do světnice a přes koňovu hlavu házejí peníze družici na bílý talíř, jenž musí býti drátován.

Bitva u Bunkerloo.

Napsal **W. H. Bischop.** Přeložil **Josef Pachmayer.**

Bitva u Bunkerloo svedena byla před několika lety kdysi za krásného odpoledne.

Svedena byla v sobotu, poněvadž v ten den nebylo žádné školy a odpoledne, poněvadž dopoledne mívala dcera jednoho velitele hodiny, učíc se hráti na klavír. Nepřátelství, které již ráno započalo, musilo býti zastaveno, poněvadž pobouřený učitel hudební při každém výstřelu alespoň na půl stopy ze sedadla do výše se vymrštil a proto na uzavření příměří neustupně naléhal.

Mimo to nebyly ukončeny ještě přípravy k bitvě námořní, jež s pozemním bojem souvisela tak, že průtah onen nemohl škoditi. Musily býti ještě do země zakopány veliké necky tak, aby okraj jich byl na rovni s půdou, načež musily býti vodou naplněny. Loďstva obou stran měla se na ní seřaditi v šik bitevní a přichystati k útoku.

Terrain hodil se výtečně k vojenským operacím. Byla to rovina asi šest stop široká, dvanáct stop dlouhá. Jedna strana ohraničena byla hustým křovím, jež ji dělilo od cesty zahradní; v pravo vedly schody k otevřené verandě, na niž z oken domu bylo viděti, vlevo sestupovalo se po několika stupních kamenných ku prostoře před vchodem do kuchyně. Čtvrtou stranu tvořilo hlouběji ležící loubí před okny kuchyně, odkudž bylo možno snadno pohyby řiditi, aniž by bylo zapotřebí se shýbati. Mimo to byl krb ihned při ruce, aby mohly býti rozžhaveny háky, jichž dělostřelci při vystřelování děl svých používali. Necky byly brzy zakopány, poněvadž půda nedlouho před tím byla rozkopána zahradníkem, jenž chystal se zříditi zde záhony.

Bitva tato nebyla udalostí ojedinělou, nýbrž rozhodným bojem po celé řadě větších bitev, které již od Vánoc byly sváděny. Generalissimus Bell i polní maršálek Jones dostali totiž k Ježíšku po škatuli vojáků cínových a vedle toho po jednom dělu k vystřelování hrachu. Oba velitelé bydleli v téže ulici a válka vedena dnes v domě toho, zítra v domě onoho. To však musilo státi se konečně jednotvárným, neboť vojáci překotili se jen a když byli opět na nohy postaveni, byli celí jako dříve. Tu však vznikla v duši mladého Bella veliká myšlénka, aby rozhodná bitva svedena byla pod širým nebem skutečným prachem a olovem. Aby napjetí bylo ještě větší, měly také lodi různé velikosti do akce zasáhnouti. Loďstvo Jonesovo bylo mocnější, co se počtu i velikosti týče. Měl loď vystrojenou úplně plachtami, kterou otec jeho vyhrál při loterii ve prospěch stavby jakéhosi kostela, fregattu, několik lodic a různé, jím samým vyřezané křižáky.

Mladý Bell měl jen jeden skůner, jemuž však podle rozmaru jeho fantasie velel tu kapitán Kidd, tu opět lord Nelson. Jednou byla loď ta „Viktorií“, po druhé lodí „Teméraire“ aneb jednou z oněch rychlých, dlouhých, nízkých lodí, na nichž flibustýři činí moře nejistým. Lord

Nelson aneb kapitán Kidd, dle toho, jak se to právě hodilo, byl ze dřeva vyřezaná figura s námořnickou čapkou, teleskopem a obrovskou šavlí. Naproti tomu bylo pozemní vojsko Bellovo daleko silnější vojska odpůrcova. Mohlť Bell postaviti do pole půl druhé škatule pěších vojáků cínových, půl škatule jezdců, silné oddělení dřevěných granátníků, různé čtvernožce z úplné skorem archy Noemovy a celou řadu prázdných cívek, které ve fantasii jeho představovaly dobrovolníky, účastnící se z vlastního popudu velikolepého boje národního.

Pravidelné vojsko Jonesovo sestávalo kromě jediné nové divise jen z nesnadno sehnaných veteránů, Angličanů, Francouzů, Turků a Rusů, kteří kdysi náleželi k vojsku z války krimské. Aby armády stejnoměrněji byly rozděleny, obdržel Jones ještě jistý počet Bellových dobrovolníků, o nichž se předpokládalo, že jsou sběhy.

Pět stop od sebe zřízeny byly rukou neumělou dvě čtyřhranné pevnosti ze země i postavena na ně děla, za nimiž rozestaveni mužové, načež rozpředl se boj dosti nepravidelný.

Dělostřelectvo generála Bella pozůstávalo z jednoho mosazného a železného děla hrubého kalibru, jiné železné dělo metalo hřebíky a malé kamínky a konečné měl Bell jedno ještě dělo cínové, jež mnoho lomozu natropilo, zřídka však trefilo a při každém výstřelu roztrhnouti se hrozilo.

V záloze měl Bell ještě starou hlaveň z pušky, jež v polovici byla přepilována a kterouž bylo lze prostřeliti kaménkem prkno na palec tlusté. Na počátku byla však tato zbraň z boje vyloučena jakožto odporující válečnému právu; a kdyby byl Bellův otec věděl o hrozném zkázonosném tomto nástroji, byl by jistě žádal za jeho vydání.

Výzbroj Jonesova vojska byla podobna předešlé, vyjímaje hlaveň pušky; místo poslední měl však Jones hlaveň ze staré bambitky, spočívající na malém podstavci, kterouž byl nedávno od jednoho soudruha ve škole, ale velmi lacino získal.

Popis bitvy, jenž následuje, jest pravdivý do nejmenších podrobností. Jest sestaven podle údajů svědků očitých i obou velitelů, jakož i na základě přehlídky bojiště krátce po skončeném boji.

Nahoře v saloně dleli v téže chvíli dvě — lze-li tak říci — neutrální moci, kteréž dříve nežli bitva byla skončena, rovněž živou akci zahájily.

Jednou z nich byla Žofie Bellova, dvacet jar čítající nejstarší sestra generála Bella. Druhou mocí byl jeden z přátel jejích, setník Bradford. Mluvilo se však o tom, že setník není jen pouhým jejím přítelem, nýbrž že ji miluje a že uchází se o její ruku. A tomu bylo skutečně tak, byť i dívka, kterou zbožňoval, umíněně tvrdila, že mu nikdy nedala aniž kdy dáti chtěla nejmenší naděje.

Slečna Bellova libovala si ve vrtoších a často nevěděla sama, co chce; setník však — to věděla — byl by se jí rozhodně lépe líbil, kdyby jí byl alespoň někdy dovedl odporovati a kdyby se i v mnohém jiném ohledu jinak byl choval. Líšil se úplně od ostatních mužů, jež znala.

Za války jmenován byl plukovníkem dobrovolníků, co však při vojsku činil neb co dříve při něm byl vykonal, nevěděla: nepochybně nebyly to žádné činy rekovné. On sám nikdy o tom nemluvil. Byl silný, postavy mohutné a nebyl právě ošklivý; byl dále velmi vzdělán a pocházel z rodiny vážené, avšak — jeho tanec! — ne, ne, ten se nedal vylíčiti. Dala mu to také ihned z počátku na jevo a on byl dosti skromný, že se ho zřekl.

Z přítelkyň jejích nebyla žádná ještě provdána a mimo to: on byl přes třicet let stár — a potom — nu, důvodů, aby mu dala košem, bylo více než dosti. Přece však nebyla si slečna Žofie Bellova jista, zdaliž by, kdyby nyní skutečně o její ruku požádal, jej odmítla či nikoli; a to bylo příčinou jejího nepokoje při nynější setníkově návštěvě.

Vrátivši se právě z procházky, pohledla rychle do velkého zrcadla, aby viděla, jak jí sluší nová toiletta, dříve nežli se převleče, když jí v tom ohlášena byla návštěva setníkova.

Byla překvapena, poněvadž jindy přicházel večer, a poněkud i nemile dojata, poněvadž rodina její byla si vyšla na procházku, chtějíc užiti krásného počasí. Oddavši se však v osud svůj, podala setníkovi ruku a usedla prozatím na sedátko u klavíru, otáčejíc se na něm zpola sem a tam.

„Chtěla jste, slečno, právě vyjíti?“ pravil on, „nechci vás zdržovati.“

„Prosím, nemám na spěch — to jest, přišla jsem právě domů. Prosím, usedněte.“

Setník byl prožil velmi příjemně tříměsíční dovolenou v tomto kraji. Počítal, že mu bude prodloužena, avšak žádost jeho byla odmítnuta: musil navrátit se k svému pluku, jenž měl býti vyslán proti nebezpečné, loupežné rotě Indianské.

Přišel nyní, aby se rozloučil, a kdyby — ano, kdyby se příznivá příležitosť naskytla, aby jí z vášnivé lásky se vyznal. Záleželo by mu málo na tom, co se s ním za nastávající výpravy stane, kdyby neobdržel od ní ujištění, že bude vzpomínat na něho a kdyby nemohl odnésti v srdci s sebou naději, že bude jednou jeho.

Tušíc nejasně tyto jeho city, slečna Bellova byla znepokojena i hledala tudíž pomoci v nevlídnějším ještě jednání než kdy jindy, kdežto on snášel vrtochy její s největší trpělivostí. V duchu zdálo se mu nyní, že jest příliš vetchým, starým a nudným, než aby tak rozmarné, nestálé a rozmilé bytosti mohl se dvořiti s nadějí na úspěch. Bylať pravým opakem jeho a mimo to o deset let mladší než on.

Slečna Bellova otáčela se zatím na sedátku sem a tam, pohrávajíc si slunečníkem; on seděl strnule proti ní drže klobouk a hůl v ruce.

„Jak unavuje toto počasí,“ pravila. „Jest mi, jako bych měla slabou zimnici; vykonala jsem jen malou procházku a jsem takořka polomrtvá.“

„Ale sluší vám to velmi dobře.“

„Jak často jsem vám řekla, že nemiluju lichocení!“

„Vím — ale pokušení v tomto okamžiku bylo příliš veliké.“

Aby mohl uvésti rozhovor na vlastní své přání, děl setník:

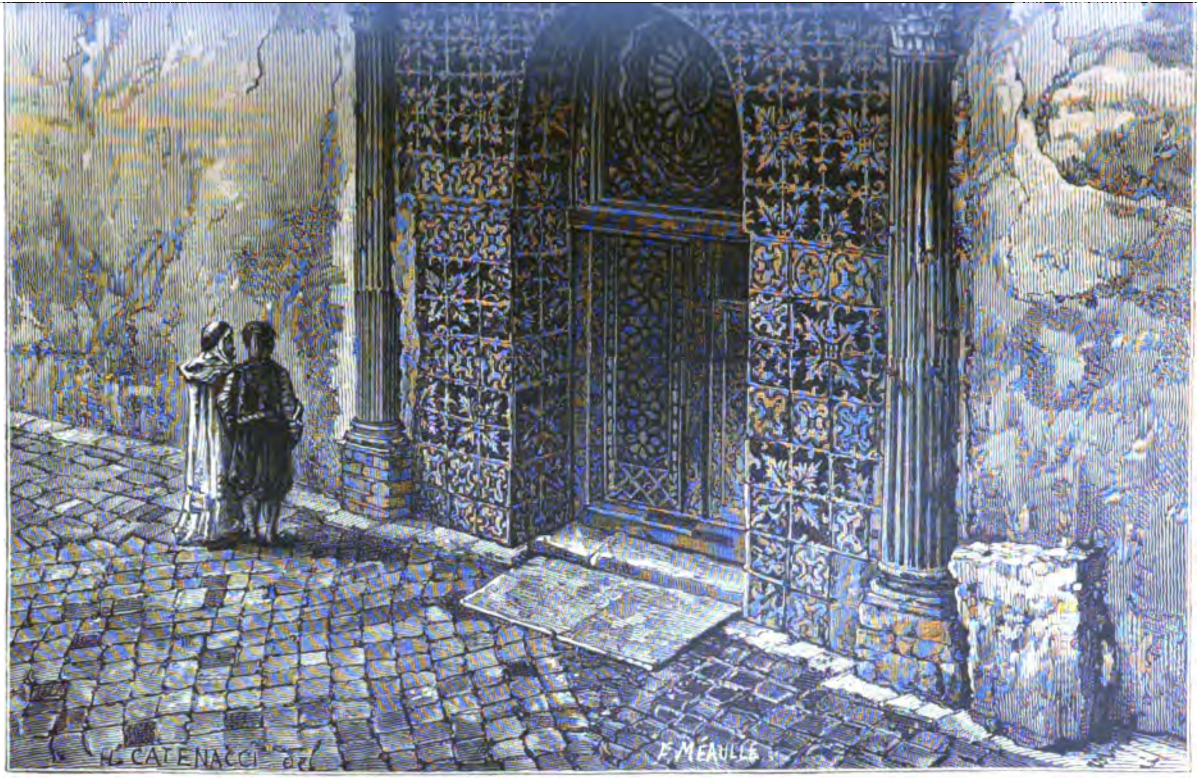
H. CATENACCI
F. MÉAULLE

Brána mešity Bu-Mediny.
(Obrazy z Nové Francie.)

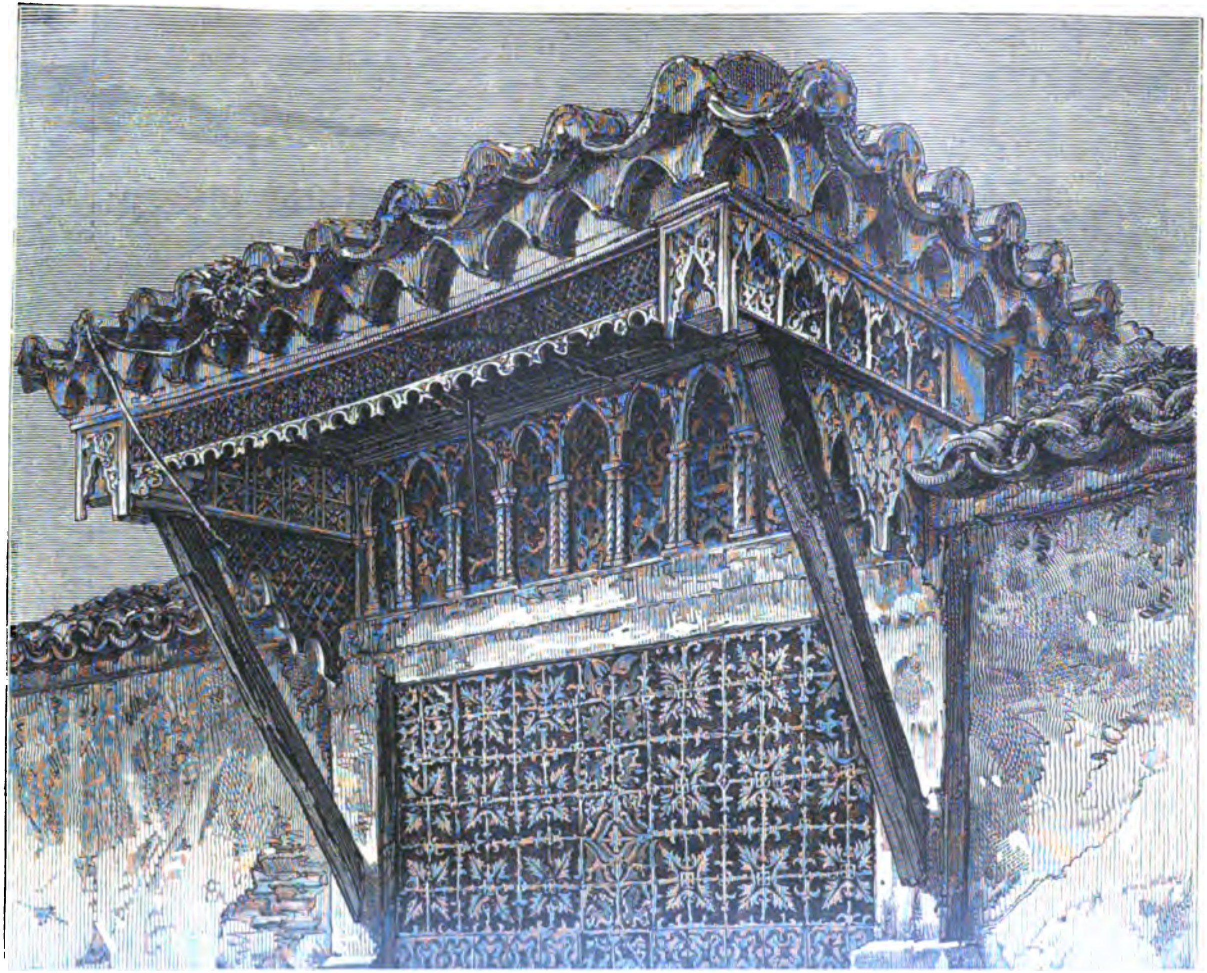

„Četla jste nepochybně zprávu o vážné příhodě na prériích — o krveprolití u Camby?“

„Nikoli — nestarám se o takové věci. Nečtu nikdy noviny a o vašich prériích nevím ničeho.“

„Ó, to jest veliké území, velmi veliké,“ odvětil on vlídně. „Pomyslete si, co bude z nich, až všude budou osady a dvorce!“

„Ó, nepřemýšlím vůbec ráda.“

„Co tedy činíte ráda?“

„Vše možné; raději si porozprávím.“

„To jest mi právě vhod, mluvte, jak jen srdce ráčí — já nejraději poslouchám.“

„Nyní právě nemám chuti; avšak nehovoříte vy rád? Proč ne? — jak jest to komické!“

„Míníte? — Myslím: co dovedu říci, jest mi již známo, co jiní praví, jest mi z většiny nové a může býti poučno. Stačí vám to? Ostatně jest dobře, že všichni nesdílejí mé náhledy, jinak by byl svět velmi nudný.“

„Kdo byl včera druhým družbou při Battlederově svatbě — ten tmavý, hezký?“ tázala se slečna Bellova, aby uvedla hovor na jiný předmět. „Tvářil se tak slaďounce.“

„Jest to vzdálený můj příbuzný; usadil se nedávno zde, přijav místo v závodu, kterýž je právě tak sladičký jako jeho úsměv: prostředkuje obchod s cukrem.“

„Nebudete si přece mysliti, že by mne takové vtipy bavily,“ odvětila ona chladně.

„Prosím — snad napadne vám něco vtipnějšího,“ odvětil setník klidně.

Oba zamlčeli se v trapných rozpacích.

„Musím odejíti odtud,“ počal konečně opět setník tónem, jenž jevil sklíčenosť, „přišel jsem, abych vám to řekl . . .“

„Musíte pryč, kam?“ tázala se ona.

„Na prérie. Setnině naší dán rozkaz, aby vytrhla proti modocským Indianům. Avšak promiňte! — Nechtěla jste ničeho slyšeti o prériích.“

„Odebéřete-li se tam opravdu, můžeme si o nich promluviti. Nebojíte se přece, že budete skalpován?“

„Což by vám na tom záleželo?“

„Ovšem, myslila jsem jen na to, jak byste as vypadal jsa skalpován! Počala válka skutečně?“

V okamžiku tom slyšeti bylo dva silné výstřely, za nimiž třetí následoval.

Žofie vzchopila se poděšena.

„Ano,“ pravil setník, „zdá se, že válka již počala.“

„Ti hrozní chlapci!“ pravila Žofie, „bylo tak ticho doma a nyní jest po míru a klidu.“

„Skryj se, Jonesi, za vrátky, vystřelím-li. Jinak tě trefím,“ zavzněl zdola válečný Bellův hlas.

„Tak musíte i vy si počínat, až budete státi proti Modokům,“ děla slečna Bellova — „musíte skrýti se za něco, aby vás netrefili.“

„A zač ku příkladu?“

„Za kupu sena neb něco podobného.“

„Zapamatuji si to. Soudím také tak. — Avšak vážně řečeno, slečno Žofie, cítím, jak málo — pramálo mi na tom záleží, co stane se tam na prériích ze mne, bude-li — bude-li i vám to jedno.“

Dívka zarděla se lehce; aby to zakryla, otočila se z polovice na sedátku a přejela rukou klávesy.

On chopil se něžně druhé ruky její, v níž měla slunečník.

„Přišol jsem, abych se rozloučil,“ pokračoval, „avšak přál jsem si říci vám ještě něco jiného, slečno Žofie —“

(„Aha, nyní to přijde,“ pomyslila si, „co činit?“)

Opět zavzněl výstřel. Dívka zděsila se a odtáhla ruku nazpět, jako by nebyla slyšela, co setník praví.

„Hrozní ti hoši!“ zvolala. „Musím se přece poohlednouti, co to tropí.“

A lehkým krokem kráčela ke skleněným dveřím, jež otevřela, aby mohla se schodů verandy přehlednouti bojiště.

Setník sklamán následoval ji.

„Poražen!“ zvolal jeden z velitelů. „Musíš ustoupiti! Ne, ne, nesmíš stavěti vojíny, jsou-li jednou poraženi.“

„V lásce a ve válce jest vše dovoleno,“ zvolal Bell „a já překotil je vlastními děly svými.“

„Dobré heslo — musím si ho zapamatovati,“ zamumlal setník.

Nenapadla mu právě žádná zvláštní lesť válečná, ale nabyl opět odvahy, a bude-li mu štěstí příznivo, chtěl učiniti nový pokus.

„Všimněte si trochu naší bitvy, pane setníku,“ zvolal Bell, když dívka se setníkem ven vyšla, „a ukažte nám, jak si máme počínati.“

„Jak můžeš jen kaziti tak své hračky!“ zvolala slečna Žofie přísně na bratra.

„Ó to jim nic neškodí,“ odvětil hoch, spoléhaje se na její nedostatečné vědomosti o účinku prachu a olova. „Prosím, neposlouchejte jí, pane setníku, a pojďte sem! Ona kazí nám každý žert.“

„Mám jistou zálibu pro válku i v těchto rozměrech,“ podotkl setník k Žofii. „Nechcete, slečno, prohlednouti si pevnosti?“

Aby vyvrátila výtku, že hru kazí, svolila dívka ochotně.

„Vezmu si klobouk, promiňte na okamžik,“ pravila k setníkovi.

„Prosím,“ odvětil tento prostě.

S povzdechem pohlížel za rozkošnou, štíhlou postavou, jež zmizela ve dveřích.

„Jaké jsou to národnosti?“ tázal se setník dobrácky, přidruživ se k hochům.

„Rebellové a vojsko Unie,“ zvolal velitel jedné strany, jehož kapsy byly malými doutnáky tak naplněny, jakoby byl spiklencem. „Moji vojáci jsou vojskem Unie, jeho jsou rebellové.“

„Jak nazývá se tato bitva?“ vyzvídal setník dále.

„Bitva u Bunker Hillu,“ pravil Jones.

„Nikoliv, u Waterloo,“ mínil Bell.

„Udělejme z toho Bunkerloo,“ navrhl setník. „Nebude to alespoň to ani ono.“

„Pro mne! Avšak musí to býti bitva důležitá,“ odvětil Bell, „a musí se věděti též, kdo vyhrál. Rány neporážejí dosti nepřátel a rozrývají jen zemi.“

„Bombardujte jen chvíli a učiňte po té výpad a napadněte postavení nepřítele.“

„Avšak, jak to učiníme? Naši vojáci nemohou se přece dáti na pochod.“

„Nechte je postoupiti vždy jen na kus cesty. Dejme tomu, že vzdálenosť mezi nimi obnáší míli, jak tomu bylo mezi námi a nepřítem naším u Gettysburgu. Ve dvaceti minutách urazí tedy vojsko cestu přes bojiště a v každé minutě můžete děla svá jednou nabiti a vystřeliti. Rozdělte nyní prostor ve dvacet dílů a po každé salvě útočná kolona postoupí ku předu. Musí vzíti s sebou své dělostřelectvo a za pochodu páliti na postavení svého odpůrce. Až také útočníci budou decimováni, učiní i nepřítel výpad, přejde k útoku na nepřátelské opevnění, kdež ovšem zůstala záloha. Dostihl-li určitý počet vojáků nepřítelovy pevnosti, musí se tato vzdáti.“

Setník chopil se zahradního nože i jal se jím ukazovati, jak se mají náspy a reduty stavěti.

„Tak bylo tomu v boji u Gettysburgu,“ vyprávěl setník. „Zde byla veliká reduta na levém krajním křídle našeho postavení a zde malá reduta. Konfederovaní nabyli zde převahy. Mezi tím byla půda nízká jako zde. Sickles vržen byl nazpět na silnici, kdež půda stoupá, ale to byla chyba. Longstreet byl v našem boku — asi tak. Boj zuřil nejvíce v broskvovém sadu a na žitném poli. Kolik mužů myslíte, že padlo v boji tom?“

„100.000,“ pravil Bell směle.

„Nikoli právě tolik,“ odtušil setník s úsměvem, „ale aspoň 5.000 — všeho všudy.“

„Z broskví těch bych nechtěl žádné jísti,“ podotkl Jones.

Mezi tím stála slečna Žofie nahoře před toiletním svým zrcadlem a vztýčila obě ramena do výše, aby upravila si vrkoče krásného, hnědého vlasu.

„Mám aneb nemám“ — pomyslila si a hleděla na ruku, kterouž byl setník ve své tiskl. „Na prérie? — Nepochybně musila bych s ním tam se odebrati, pod širým nebem tábořiti jako cikáni a tuláci. Nikoli, nejde to. Ne, — ne, ne!“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Nejhorší však,“ pokračoval setník, pracuje horlivě na zřizování náspů, „byl veliký útok na náš střed v poslední den boje. Mohu o tom vypravovati, neboť byl jsem též v této vřavě bitevní.“

„Pod kterým generálem?“

„Pod Webbem. Pickettova divise, mužstvo to z Virginie a Severní Karoliny, kvapilo nahoru do vrchu, jsouc hotovo k útoku. Ač byli našimi nepřátely, musil jsem se jim přece obdivovati: byl jsem hrdým na statečnosť těchto Amerikánů, kteří se ani smrti neděsili. Byl to lomoz a rachot, jakoby byl nastal konec světa. Na straně naší pálilo se z 80 děl a na straně jejich ze 145 — po dvě hodiny. Náhle palba na straně jejich umlkla. Věděli jsme, co má nyní nastati. Kolonna 15.000 mužů postupovala proti postavení našemu, kde jsme jim mohli postaviti toliko 6.000 mužů.“

„Avšak proč nepřikvapila branná moc vaše z obou stran a nesevřela je?“

„Jsi strategem, hochu můj, ale vidíš: nepřítel učinil současně útok na celé čáře, aby odvrátil naši pozornosť a abychom na ohrožené místo neposlali žádných posil. Nikdo nevěděl, nebude-li v tomtéž okamžiku vlastní jeho postavení napadeno. To jest vždy výhodou pro útočníky.“

„Bylo možno viděti jejich obličeje?“ tázal se mladý Bell a otvíral široce oči.

„Ano, některé na vzdor kouři, byli nám dosti blízcí. Byli si všichni podobni se svým ztrnulým, děsným výrazem ve tváři, jakoby jedné rodině náleželi. Přiblížili se k nám za nejostřejší palby na 200—300 metrů. Z počátku nemohlo mužstvo ze Severní Karoliny odolati našemu ohni, v řadách jejich nastal nepořádek i jali se utíkati. 2000 zajatců a 12 praporů padlo do našich rukou. Avšak Pickettovi Virginci byli starší vojínové a jako z ocele. Postupovali až těsně k nám. Jejich obličeje viděli jsme jasně.“

„Kde stál jste vy, pane setníku?“

„Za zdí, jež kryla nás až k prsům, nahoře na pahorku. Hnali útokem na ni a mnozí ji přeskočili. Avšak naši hoši byli stateční jako oni a měli jsme i zálohy. Palba naše byla hroznou, nebylo možno jí odolati. Náhle klesli nejpřednější na kolena aneb pozdvihli ruce na znamení, že se chtějí vzdáti. To byl konec boje a vrchol revoluce. V téže noci nastoupil Lee úplný ústup.“

„Ó, bylo to velikolepé!“ zvolal hoch se zářícím obličejem. „Chci státi se též vojínem. Doufám, až dorostu, že válka opět propukne. Nemyslíte, pane setníku?“

„Doufám v opak, můj milý. Jest to smutné, když poctiví lidé kladou si na vzájem bambitku na prsa. Tvá bystrá hlavička najde si již práci vděčnější.“

Žofie zatím, stojíc nahoře na verandě, naslouchala s tlumeným dechem setníkovu vypravování a když skončil, zářily oči její neméně nežli zrak hochů. Sestupujíc seznala s úžasem neobyčejnou živosť hlasu setníkova, zpozorovala bojovné jeho nadšení a zardělé tváře i viděla nyní, jak s nožem v ruce horlivě si kol zřízených náspů počínal. A tohoto muže pokládala za tak krotkého a nezajímavého, tohoto statečného a skromného vojína, jen proto, že o odvaze své nemluvil a rekovnými činy se nechlubil, na nichž měl přece podíl.

Který ze zženštilých hejsků, s nimiž se na plesu bavívala, byl by dovedl vzdorovati tak chladně nebezpečí smrti! Mohla se spolehlivě opírati o rámě tak silné a přituliti se s důvěrou k dobrému srdci, jež v těchto prsou bilo. Jak jistou ochranu musila by nalézti u muže tohoto při každé kruté ráně osudu! Byla by s ním ihned šla na prérie, do hor a pouští, na konec světa, kam by byl chtěl.

A tak tedy dělostřelba Gettysburgská oslabila dlouho po boji samém neočekávaně jinou pevnosť a donutila ji ke kapitulaci. Statečný setník dobyl rázem tvrze něžného a prostomilého srdce tohoto, aniž sám to tušil.

Avšak žena nesmí se na pohled nechati tak snadno obměkčiti, to věděla i Žofie. Když setník nahoru pohledl, tvářila se, jakoby obdiv, sálající ze zraků jejích, platil jen okamžitému interessu. On zdál se býti poněkud rozpačitým pro nadšení, kteréž dal při nepatrné příčině této na jevo, a ponechav pravým velitelům další vedení války, vystoupil nahoru k ní.

* * *

Bojiště Bunkerlooské poskytovalo nyní pohled vskutku válečný. Vojíni i děla seřadili se v hrdý, bitevní šik na malé rovině, kdežto loďstva obou mocí směle plula na improvisovaném Oceanu a každý velitel vojsko své vlastními děly kryl. Vojsko polního maršálka Jonesa dlelo uprostřed opevnění, záloha však tábořila v nedaleké vzdálenosti pod cínovými stany.

Bellova branná moc byla k útoku pohotova. Bitevní jeho šiky byly k útoku takto spořádány: dvojnásobná řada cívek táhla se přes rovinu; za nimi v pravo rozestavena byla pěchota z cínu zrobená, ve středu dřevění granátníci, v levo vojáci cínoví neb dřevění různé velikosti a různých druhů. Jízda stála přichystána k posile za oběma křídly. Veliký počet cívek stál mimo to jakožto záloha více na blízku pevnosti podél dřevěného zábradlí před okny kuchyně.

Generál Bell jel nejprve v duchu podél celé čáry, aby rozplamenil odvahu svého mužstva několika ohnivými slovy, načež dal znamení k postupu. Zaměřil nejprve útok svůj na celé postavení nepřítelovo, aby kryl zvláštní své záměry.

Pokud vojsko na obou stranách ještě četné bylo, dopadala rána na ránu. Zvláště první salvy dělostřelectva měly osudný účinek. Parádní řady Bellových vojínů byly jedna za druhou k zemi shroceny. Kamená kule ze staré bambitkové hlavně Jonesovy srazila jednou ranou půl zálohy Bellovy k zemi. Přes to podařilo se však tomuto rovněž páliti do hustých řad, jež stály v Jonesově pevnosti a rozmetati tak celé čety vojáků.

Avšak když čety zřídly, musila se i děla bedlivě řídití. Na každé pídi země zuřil boj. Již uprostřed roviny byla postupující armáda hrozně zdecimována.

Řady utvořily se sice na novo: ale již v okamžiku na to srazila rána ze staré hlavně bambitkové půl brigády k zemi. Nyní zamířil však Bell všechnu svou palbu proti onomu nástroji zkázonosnému, až byl ze svého podstavce shozen a dle mravu válečného z boje vyřaděn.

I povstal průlom, jenž neušel bystrému zraku generála Bella. Vrhl do něho lehkou jízdu a nepřátelská děla přestřelovala ji, kdežto ona táhla vlastní své dělo za sebou. Jezdci dostali se právě do středu pevnosti nepřítelovy a brzy ocitily se jeho tábor i jeho záloha v jejich moci. Generál Bell slyšel v duchu divoký pokřik vítězný, jímž vzduch se otřásal. Vše zdálo se pro Jonesa ztraceno, ale statečný generál tento nevzdal se přece naděje. Učinil jedno ze zoufalých oněch rozhodnutí, jichž pouhé líčení ještě pozdější pokolení hrůzou a zděšením naplňuje: zapálil podkop střelného prachu. Přichystal podkop ten, aniž to nepřítel tušil, a celá pevnosť vyletěla do povětří a s ní i nepřítel. Bojiště pokryto bylo všude mrtvými a raněnými.

A nyní rozpoutala se bitva námořní. Admirál Bell, hoře touhou po pomstě, vypálil celou batterii svoji proti vlajkové lodi nepřítelově. Všechny plachty byly prostřeleny a celé oddělení cínových vojínů vrženo na dno moře. Salva, kterou kommodor Jones odpověděl, rozštěpila loď admirála Bella a strhla celou řadu plachet, takže i střední stěžeň jižjiž na stranu se chýlil.

Obě nepřátelské moci dopravily nyní pozemní dělostřelectvo na paluby svých lodí a palba těchto ukázala se brzy nade vše vydatnou. V nejkratší době viselo vše v cárech a každý předmět pohyblivý byl sestřelen. Jedině lord Nelson, jenž na palubě byl přilepen, stál neohroženě na svém místě. Ale kommodor Jones připlul těsně k Nelsonově lodi, zachytil ji háky a jižjiž bylo vítězství jeho.

Bell chtěl však mstíti se za ztrátu mužstva svého, vyhozeného do povětří i způsobil podobnou děsnou katastrofu. Dopravil všechen zbylý prach do vnitra lodi, uzavřel všechny otvory a zapálil na to vše.

Výbuch rozmetal palubu lodi zkáze zasvěcené, zničil aneb smetl do vln nepřátele jižjiž vítězící — s nimi i Nelsona — až do posledního muže. Obrovskou vlnou způsobenou výbuchem bylo nepřátelské loďstvo stranou vrženo a rozkotalo se na blízkém pobřeží.

* * *

Když setník vrátil se k slečně Žofii na verandu, trhala tato roztržitě malou kytici.

„Proč nevyprávěl jste mi nikdy nic o těchto příhodách?“ tázala se na pohled lhostejně, nepohlednuvši naň.

„Netázala jste se mne nikdy po tom,“ odvětil setník, žasna nad její otázkou. Náhodou dotkl se ruky její, jež spočívala na zábradlí, i zachvělo jím to jako elektrická jiskra.

„Drahá Žofie, miluji vás tak neskonale! Chcete býti mou? Chci každý okamžik, každou myšlénku zasvětiti štěstí vašemu! Musím odtud! Musím —“

„Nemluvte přece tak se mnou!“ přerušila jej ona a odtáhla na pohled rozhořčeně ručku svou. „Zvláště zde, kde všichni mohou nás slyšeti, jaká to myšlenka!“

„Nechtěla jste mne vyslechnouti již dříve, kde nás nikdo nerušil, když jsem prosbu svoji chtěl přednésti.“

Poněvadž tvářila se tak velice uraženou, nemohl poctivý setník pochopiti, proč neodešla a nenechala ho o samotě.

Počal tedy znova:

„Nemůže vám to přece ublížiti, pravím-li vám, jak krásnou jste a jak vás zbožňuji! Otec váš a matka vaše jsou na mé straně,“ vybuchlo to náhle z něho.

„Ó, jest to hrozné!“ zvolala a vzchopila se. „Vy mluvil jste tedy s nimi —“

Setník si zoufal; obával se, že dopustil se neodpustitelné neobratnosti. I chtěl se již omlouvati.

To byl okamžik, kdy udál se výbuch na lodi, jehož původci neměli však tušení o účincích, jež způsobil zde. Stržen z omítky verandy kus as metr široký. Byl snad dříve již uvolněn; nyní však sřítil se s temným rachotem právě na náš párek a zahalil jej v hustý mrak bílého prachu.

Setník Bradford viděl, jak Žofie zbledla na smrť a opřela se o zeď i slyšel ji slabě zasténati.

„Má hlava, má hlava!“

Krásný vlas její byl rozcuchán, oblek v neladu a jako omámena držela ruku na čele. Spěchal k ní, odmrštil několik trosek stranou, pojal ji zlehounka do náručí a odvedl ji do pokoje.

„Jak jest vám, sladká, milá Žofie? Nejste přece poraněna?“ zvolal s opravdovým zděšením a skrápěl jí něžně chladnou vodou obličej i ruce.

„Myslela jsem již, že jsme oba mrtvi,“ pravila usmívajíc se lehounce. „Bylo mi, jakoby mi byl cent dopadl na hlavu. Avšak vrkoče mě ochránily. Nejsem poraněna, jsem jen poněkud omámena.“

Pojal obě ruce její do rukou svých a ona nechala si to klidně líbiti: snad toho ani nepozorovala.

„Ó, kdybych vás musil ztratiti,“ pokračoval, „co stalo by se se mnou!“

Dívky poloomámené dotkla se nevýslovně mile tato slova.

„Myslím, že nerozumím ženám. — Praví se, že říkají ‚nikoli‘, míní-li ‚ano‘. Nechtějí nechati srdce svého snadno dobyti. U vás jest však tomu jinak. Vy nezničíte srdce mé k vůli malicherné námitce některé, k vůli malichernému společenskému rozmaru, — to vím!“

Ona pohledla naň pohledem něžným i výmluvným, dříve však, nežli to spozoroval, zavřela opět oči.

„Jak vznikla ve vás tak zvláštní myšlénka o ženách!“ pravila a pozdvihla krásnobrvá víčka očí svých, kteráž tak dlouho clonila zrak její, v němž zazářil nyní úsměv.

Přimkla je však opět a dříve nežli mohl on něco říci, dodala:

„Jsem ráda, že vše se tak stalo: měla jsem vás vždy ráda!“

Vypravuje se, že když zuřila bitva u Trasimenského jezera, událo se prudké zemětřesení, aniž si toho někdo z bojujících všiml. Tak i bojovníci naši u Bunkerloo neměli ve vřavě bitevní ani potuchy o důležitých událostech nad jejich hlavami. Teprve, když poslední bojovník byl s půdy smeten — v jakési to guerille — a když na vodě již jen trosky pluly, vyběhl Bell nahoru, aby setníkovi sdělil velikolepý konec bitvy i dověděl se tu, že část stropu spadla i o příčině toho.

„Chtěl bych, abyste vždy u nás zůstal, chtěl bych, byste byl mým starším bratrem,“ pravil a chopil se silné, snědé ruky velikého svého přítele.

„Chtěl by, abych byl jeho starším bratrem,“ opakoval lakonicky setník, odkazuje přání to Žofii, jež se zarděla.

„Hleď, ať jsi raději již pryč!“ zvolala chtějíc rozpaky své zakryti. „Jak hrozně vypadáš! A jakou pohromu jsi zde způsobil!“

Hoch poslechl příkazu, jsa zaražen poněkud neočekávaným tím výsledkem a snad nejsa i prost obavy do budoucnosti. Chtěl však ohlédnouti se ještě jednou po bojišti. Snad bylo tam ještě co činiti. Na bojišti shromáždily se zatím hrozivé, neutrální moci, jež začaly se do záležitosti vměšovati. Mladší desetiletá sestra Hanička přišla z hodiny taneční, přehledla jedním pohledem, co se událo, zakryla si uši a odběhla hrozíc, že poví ihned vše mamince. Také kuchařka, jež použila nepřítomnosti rodiny za krásného tohoto odpoledne, aby navštívila jednu z družek svých v nejbližší ulici, vrátila se nyní do kuchyně. Spráskla ruce nad spoustou, kterouž uzřela. Poněvadž Jones konaje obhlídku právě do kuchyně vešel, zajala jej rychle a byla by jej nepochybně na dlouhý čas v kobce na uhlí uvěznila, kdyby generál Bell nebyl mu rychle na pomoc pospíšil. V zoufalém zápase „muže proti muži“ podařilo se mu vyrvati a osvoboditi jej.

Nyní měl Jones ještě jen jedno přání, totiž vystřeliti starou hlaveň puškovou, kteréž dosud dle válečného práva a řádu se nepoužilo. Ale nabiják utkvěl pevně v hlavni i nemohl býti vytažen; musil býti spolu vystřelen. Dělo zamířeno bylo na malý soudek ve dvoře, v němž zasazen byl oleandr. Soudek byl ranou rozdrcen a rostlina zničena. Při zpětném nárazu unikl však Jones s těží úderu, jímž část trámu u dveří byla vytržena. Bell, jenž jenom na následky myslil, dotkl se z nepozornosti rukou žhavého konce železa, jímž hlaveň byla vypálena. Pronikavý výkřik bolesti a sběh, kterýž způsobil, byly posledním momentem „bitvy u Bunkerloo.“

Naturalismus v poesii.

Napsal **H. G. Schauer**.

(Dokončení.)

Důsledky, jež z předpokladů těch plynou, nemůžeme tu blíže vykládati. Jak básnický tvar jich vypadá, dočetl se každý v Zolovi románopisci. Přenecháváme jiným, vytýkati různé stránky plodů jeho; to, co v nich nízkého a špinavého, odporného, pochopujeme z theoretického základu jeho.

Vedle toho přinesl Zola v jednotlivostech velmi mnoho pohnutlivého, povznášejícího a krásného; ale bylo k vytvoření toho třeba Zoly kritika? Tu stačil Zola básník; a není pochybnosti, že Zola je talent bohatý a mohutný, že v něm je nadání opravdu umělecké. Celek, stavba jeho románů jsou nám důkazem slov těch. Ale Zola není tvůrcem těchto krás, poněvadž je naturalistou, nýbrž poněvadž je skutečným básníkem, talentem, jenž by se byl rozvinul a osvědčil též jinde, nežli na poli románu zkušebného. A totéž platí do slova o všech jeho žácích a stoupencích ve Francii a mimo ni, mezi kterýmiž stoupenci co do hloubky ponětí a cítění zajisté daleko nad jiné vyniká Pierre Loti.

Vezměme jeden z předních románů tohoto posledního: „Mon frère Yves“. Básník podává nám nejvýznačnější úsek ze života svého hrdiny, — úsek plný zdrcující pravdy a povznášející poesie, a na konci praví básník výslovně: „Tímto není polepšení se hrdinovo zaručeno, co se stalo, může se ještě jednou státi, vše se může opakovati...“ Na štěstí čtenář obyčejný slova ta přeslechne, na něho působí mohutný dojem díla, je přesvědčen, že hrdina je rozhodně na počátku dráhy k dobrému. Ale kritik se nad slovy těmi zamyslí, nad slovy, jimiž básník sám ničí illusi, že tu máme co dělati s uměleckým dílem, v sobě jednou pro vždy ukončeným a hotovým, ne se surovinou životní, jež v sobě není ohraničena a do níž logickou roztříděnosť a vnitřní nutnosť vdechne toliko geniální mysl umělcova. A přece Loti na onom bodě román svůj ukončil a přece nesledoval hrdinu svého dále, jak po případě opětně klopýtl, ušetřil nás trapných recidiv. V Lotim nad naturalistou a positivistou zvítězil umělec a básník, dílo své dovedl k vrcholišti a tam je ukončil — co připojil, jsou pouze skrupule filosofa a psychologa, již přemítali o tom, co vytvořili básník a umělec.

Ne, naturalismus má sám v sobě dostatečný korektiv, jakmile jen z učení přechází v život. Co přidal Zola, pokud formy a techniky románu se týče, k tomu, co román v tisíciletém vývoji svém ze sebe vytvořil? Nic, skoro nic. Román je druh básnický a má jako týž své zákony vnitřní, spůsoby svého projevování, a každý, kdo jej pěstuje, musí se zákonům těm kořiti.

Může se tedy naturalistický román odlišovati od románu ostatního jen svým obsahem, materiálem, z něhož se buduje. A materiálem tím nemůže být nic jiného, než život lidský a jeho vyzařování do světa okolního. Materiál ten má naturalistický romanopisec společný s každým jiným romanopiscem; lišiti se tedy může od něho jen svou specialitou ve vybírání materiálu toho a pak methodou v jeho spracování. Naturalistický román francouzský je specialitou v třídách nižších, ve vrstvách nejširších, se zvláštním důrazem pozoruje a předvádí zjevy nižšího života duševního a společenského, zjevy porušené, chorobné. Než ani zde není sám. V týchž třídách pracovali romanciéři romantičtí, na př. V. Hugo, Sue, Gerard de Nerval, pokud se týče abnormálních stavů duševních. A že naturalisté na tento svůj genre se omezují, není nikterak jejich předností, nýbrž spíše a to rozhodně závadou. Na čím širším základě dílo umělecké stojí, tím výše dovede zajisté pohnouti zájem náš, tím více účinků dá se docíliti. Dobrovolné omezování se není tedy zajisté ctností, nýbrž zcela jistě vadou.

S tím souvisí to, co dá se říci o methodě, básnickému naturalismu vlastní. Romanopisec zjišťuje fakta, analysuje je, kombinuje, počíná si po přírodovědecku. Než vědci na těchto faktech samých, na jejich podkladě sejde pramálo, jemu sejde toliko na zákonech, jimiž zjevy ty se řídí. V rozvoji věd všechno tlačí se k vědám zvaným abstraktní vědy: konkretní pokládají se jaksi jen za základ k vědám abstraktním. V umění pak naopak veškeren zájem se poutá ku zjevům a faktům, a více ještě než k úkazům těm, k jejich podkladu, totiž ku myslící, cítící a chtějící osobnosti lidské, k individuální duši, k povaze. I zde hledáme všeobecnosť, i při uměleckém díle činíme požadavek všelidskosti, než tato všeobecnosť je druhu zcela různého od zákonitosti, kterou v chladných, přesných formulích vyslovuje věda. Zde tato všeobecnosť je ryze vnitřní, lidská, tato všeobecnosť je ryze ideální.

A tím mocněji docíluje básník účinku toho, čím více dovede vložiti ze svého do předmětu, jejž nám podává, čím více jej oduševňuje. Při krajině je tím nejkrásnějším právě duševní nálada, citové pozadí, jichž není viděti, které však každý vycítí. To platí ještě více o výtvorech básnických. Básník ani při zjišťování a kombinování fakt nemůže zůstati zcela lhostejným: jeho básnická vloha se tu nepozorovaně vmísí do díla, přetvořujíc ve svém zájmu a dle svých organisačních zákonů faktum, jež prostý rozum chce jen prostě konstatovati a analysovati. Nechť říká se tomuto šotku obraznosť či jakkoli, jisto jest, že zažehnati jej nemůže nikdo, leč nemá-li ho — pak ale též není básníkem, umělcem a jeho dílo, cenné snad jako kus konkretní vědecké práce, nechá nás s hlediska účinku uměleckého zcela lhostejnými a chladnými.

Než básník jen nepozoruje, nýbrž musí i vybírati a k sobě řaditi, co se hodí. To je práce, při níž bezvědomé, instinktivní nadání básníkovo hraje úkol vynikající, a to pozorujeme též na básnících naturalistických samých. V tom veden je básník svým šťastným taktem v okamžiku svého tvoření, zde tedy netřeba theorie a reflexe. Jinak však je ve chvílích kritisujících; zde si třeba o povaze onoho vybírání učiniti úsudek pokud možno správný.

Jisto jest, že básník nemůže vzíti každé faktum, nýbrž jen ta fakta, která jsou v souladu mezi sebou a s celkovým plánem jeho díla. Jinak by z toho byla nespořádaná matenice, disjecta membra poetae. Sejde ovšem velice mnoho na výběru a skupení fakt těch, na sloučení jednotlivých živlů; proto přece však osobní, samostatná povaha a cena živlů těch nezůstává lhostejnou. Neboť ani nejumělejším sloučením živlův o sobě napořád bezcenných nelze ničeho cenného dosíci. A to tím více, že živly ty vzaty jsou ze života lidského, jedinečného i pospolitého; zde srovnávání živlů těch co do jich ceny je nevyhnutelno, zde na předním místě stojí hodnotný soud každého fakta a zjevu. A výsledek soudu toho a celku soudů těch je veledůležitý pro posouzení díla uměleckého, byť i románu naturalistického: na soudě tom závisí úsudek o cennosti či bezcennosti díla.

A tím vrátili jsme se ku filosofickým předpokladům básnického naturalismu vrstevnického, tím pronikli jsme dle domnění svého, až k samému jádru sporné otázky reálnosti a naturalističnosti v umění, v básnictví, v románě. Co je reální, t. j. skutečné, co je pravda? Zajisté, že je skutečným jen faktum, ale faktum je vše, co postřehujeme jakýmkoli způsobem, jakýmkoli ústrojím. Hromada kamení je rovněž faktum, jako rozpor citový, jako vznět vášně, i jest pouze otázkou, které z fakt těch více se hodí do umění. Připouštíme milerádi, že kalu a všednosti je mnohem více, nežli skvostův a zjevů kromobyčejných, že na tisíce lidí nepropracovaných, pouze nejnutnější potřeby svého života opatřujících, přichází toliko jeden osobitější, který má tušení o vyšší své podstati a důstojnosti lidské a žije cílům ideálnějším. Má proto tento jeden být z umění, z románu vyloučen anebo má se tu objevovati vždy jen jakožto tisícátý a prvý? Je ještě otázkou, co je reálnějšího, zda pouhý zjev, o sobě zcela lhostejný anebo to, co ve zjevu je charakteristickým, to, co poukazuje na vyšší jeho původ a spojitosť s hlubším, cennějším řádem věcí. Je otázkou, co stojí za více, zda jediný vědomý, účelný a mravný vzmach vůle anebo tisíceré nezdařené pokusy ku vypnutí se energie, slepé tápání. V očích každého soudnějšího pozorovatele jediný člověk, který žije svému vnitřnímu životu a rozhodně se bere cestou dobra, vyváží tisíce zjevů všedních, v nichž vědomí jich bohorodosti nadobro utuchlo, nikdy nevysvitlo. To činí právě i ty nejvšednější postavy na př. Dostojevského a G. Eliota tak sympatickými, že i v nich ještě, pod tuhou korou všednosti a hříchu, básník dovede odkryti jiskru lidskosti, záruku vyššího povolání člověka. Nepravíme tím, že by básník měl se omezovati výhradně jen na slunné okruhy společnosti lidské, nikoli, nechť v říši tvarů svých pojme celý život, i to, co skýtá nejnižšího; nechť však živly méně cenné uvádí v pravý poměr se živly hodnotnými, nechť podává nám skutečnou, t. j. ideální pravdu.

To jest totéž, čeho starší krasověda požadovala jakožto básnické pravdy a spravedlnosti. Požadavek ten je zcela oprávněný, plyne již z obdoby s vědou. I pravda vědecká v poslední příčině je ryze ideální: jsou to poslední příčiny bytí, poslední zákony rozvoje. A za týmž cílem se nese snaha umělecká, i básníkovi záleží na tom, aby nám podal obraz o životě v nejhlubším jeho jádře. Jen že vědě při tom předmět pozorovaný je zcela lhostejný, že jí je jedno, dospívá-li ku poznání rozrušením, zničením pozorovaného předmětu, kdežto umění je naprosto konkretní a ono nejhlubší jádro životní jinak podati nedovede nežli tím, že předmět, v němž přirozeně se obráží, stvořuje. Vědě záleží na pravdě abstraktní, umění na pravdě konkretní: pravda básnická je stělesněním životní ideje v přiměřeném zevnějším výtvoru. A pak vědě sejde jen na pouhé, chladné zákonitosti: věda je v podstati své mechanická, neosobní. Za to pravda umělecká je vřelá, prýští se ne ze světa zjevů, nýbrž z říše bytí, pravda ta je osobní, ideální. Tím poesie v konečné příčině blíží se filosofii, od níž se liší ústrojím, jímž svět postřehuje a spůsobem, jímž pojaté živly jeho uspůsobuje a vytvořuje. Velmi dobře poměr ten vystihl duchaplný Kürnberger: Poesie je pochopování, poesie vyciťování světa.

Dovodili jsme tím tuším, že z půdy filosofie umění samé vyplývá nedostatečnosť theorie vrstevnického naturalismu, že Zola a jeho škola sice velice omezili objem svého umění, nikoli však objem umění vůbec. A věru, Zolova konstrukce krasovědná stojí a padá se všeobecnou konstrukcí, kterou o světě učinil positivismus, jemuž nejurčitější výraz dal August Comte. Bylo by zajímavo i poučno, sledovati poměr obou těchto nevšedních duchů, vytknouti jich skryté shody a obdoby; než vedlo by nás to příliš daleko. Stačí pouze poukázati na to, že oba tito reformátoři, Comte i Zola, nevystupují jakožto zakladatelé zvláštní školy vedle škol jiných, nýbrž že pokládají se za zakladatele veškerého pozdějšího směru, jeden filosofického, druhý slovesného, že jeden z nich je zakladatelem filosofie, druhý románu a divadla budoucnosti. A jeden z filosofie své vylučuje to, co až dosud se pokládalo za její korunu: metafysiku, ontologii, druhý z poesie své vylučuje vše, co nedá se chladně konstatovati, byť i v říši duchův bylo skutečností nejvyšší: moc nadšení a idealního vzrušení. Než těchto reformátorů, již svou osobou ukončovali a zahajovali veškeren vývoj dějinný, bylo už více (Rich. Wagner!) a vždy se ukázalo, že působení jejich bylo pouze relativní, nikdy však absolutní, že sice se stali zakladateli jednoho směru, nikdy však že neovládli veškeren další rozvoj. Totéž platí o Comteovi i Zolovi. I přes to, že otec positivní filosofie prohlásil vítězství tohoto svého dítka za rozhodnuté a dokonané, pokračuje náboženský a metafysický duch člověka ve svém rozvoji, ruch náboženský a filosofický ani v nejmenším neustal a není očekávati, že by kdy ustal. I přes to, že otec zkušebného románu hlásal, že jeho dítko pohltí veškeré ostatní, posavadní formy básnické, poesie pokračuje, rozvíjejíc se do všech směrů bez nejmenšího zřetele k jeho heslu. Udělaly se pokusy, naturalism dostati na prkna svět znamenající; ale tu ukázalo se, že divadlo je zcela jiná osobnosť, nežli román, že co tuto — ne jakožto román o sobě, román vůbec, nýbrž jakožto určitý, zvláštní druh, směr románu, může se snésti, ano i se líbiti, na jevišti rozhodně se nelíbí, diváctvu se příčí. To jsou také fakta, jež třeba zjistiti a na něž především slovesnému, dramatickému umělci třeba míti zřetel.

Ne, věřme, že román nepohltí ostatní tvary a druhy básnické, a byť bychom i připustili, že román snad nabude i ještě větší platnosti, nežli má doposud, přece se mu nepodaří vypuditi ostatní genry básnické, posaditi se na jejich místo. Dáváme tomu, že snad leckteré útvary básnické mají význam pouze historický, že poesie budoucnosti s novým aneb aspoň osvěženým obsahem vytvoří si též nová, přiměřená roucha časového střihu. Proto přece všecky starší tvary nezahynou a vymizelé nahradí se novými. Právě naše století se stalo svědkem zcela nového útvaru básnického: poetické povídky. Každý ví, jakého ohromného rozšíření se krásný genre ten, jehož vlastním otcem jest lord Byron, ve všech literaturách během jediného našeho věku dočkal, jak rozšířen byl až v poetický román (na př. jen Puškin, Pfleger-Moravský) a v poetickou novelu (Paul Heyse).

Věk náš, věk positivismu a naturalismu, má lyriky světového významu, má dramatiky neobyčejné energie vášně a důslednosti myšlénky — věk ten měl by se státi pohřebištěm všelikého básnictví mimo naturalistický román? Grau ist alle Theorie! I přes hesla naturalismu, pokud hřeší výlučností a doktrinářstvím, další vývoj se přehoupne; co v nich správného, to bude uskutečněno, ne však proto, že to jsou hesla poesie naturalistické, nýbrž proto, že jsou to odvěké zákony skutečné, plné, ryzí poesie.

Kamarádi.

Humoreska **Joh. Nordlinga**. Ze švédštiny přel. **O. S. Vetti.**

Mladý pan Samuel, či jak mu obyčejně kratčeji říkali, mladý pan Sam dostal rozkaz od svého principála, který se mu pranic nelíbil; proto také spočívalo na jeho „maminčině“ chlapecké tváři tolik kyselé nelibosti, co jen vůbec možno bylo, když se za krásného májového odpoledne ubíral k Mälarskému přístavu, aby tam vyčkal parníku, kterýž od jihu připlouti měl. A jak černé teprve chmury honily se srdcem jeho!

Pan Samuel byl muž, kterýž vše, co mu uloženo bylo, přesně provedl, zrovna jako dobře spravené hodiny, a to bez reptání; nereptalť ani tenkrát, když ho ku konci měsíce mimořádná práce při uzavírání knih oloupila o několik hodin z prázdně bez toho nepříliš veliké. Za to vše jen jediné věci se dožadoval: aby měl pokoj. A to předkem a nejprve by měl pokoj od žen, neboť pan Samuel byl z těch mužů, kteří se naučili opovrhovati krásným pohlavím jako vynálezem naprosto zbytečným, ba — obtížným.

Než všickni ti muži cítí v hloubi srdce svého, že ženy jsou nezbytny a poněvadž volky nevolky rozum jejich pravdu tu uznati musí, mrzí a zlobí se, a nemohouce si pomoci utíkají se k nenávisti.

Ano — pan Samuel nenáviděl žen!

A sám milý Pánbůh ví, ký zloduch vnukl velkoobchodníkovi Mattsonovi myšlenku, aby přijal do své účtárny ženu — za účetnici a aby jí vykázal místo zrovna vedle „pultu“ páně Samova, — po čtyři dlouhá léta požíval týž u něho „svatého pokoje“ — a nedosti na tom, poslal ještě pana Samuela, — ano, jeho sama, — aby přivítal nepřítele hned při jeho příchodu!

Než přes to přese vše byl pan Samuel příliš svědomitým a proto po zralé úvaze vydal se na cestu, aby vyplnil vůli svého pána. Rozumoval sám u sebe takto: „Pohodlnější jest, kolem do kola vzato, přihlížeti ku „složení“ té nové účetní akvisice, nežli celé odpoledne sem a tam běhati a přehlížeti balíky zboží, ze všech dílů světa došlé!“

To byla výborná myšlenka!

Jde přijat balík zboží, — co by také více? Umínil si, že na celou tu záležitost pohlížeti bude s obchodní lhostejností. A když parník po mnohém hukotu a lomozu konečně přistál, stál mladý pan Sam s rukama do kapes svrchníku zapuštěnými na přístavišti zcela klidný, jako pán nad sebou samým a nad celou situací.

Pojednou nastala tlačenice a vřava. Davy čekajících hrnuly se k mostu a z paluby zase pospíchali na pevnou zemi nedočkaví cestující, majíce plné ruce košův a zavazadel. V pravo v levo samý pozdrav a vítání, v pravo v levo samý smích a samé výkřiky.

Jenom pan Sam stál klidně jako socha na svém místě. Však tu „ženu“ najde! Účetnice — to jako bude dáma v staromodním pláštíku, s haldou krabic, s praošklivým kloboukem na hlavě a s obličejem — sto let starým.

Uplynulo několik minut, davy řídly.

Pan Sam ohlížel se po takovém ženském stvoření, jaké si byl v duchu vymaloval, když tu drobná ručka, v rukavičce vězící, dotkla se jemně ramena jeho a dívčí hlásek se za ním ozval: „Odpusťte, nejste vy pan Berg?"

Obrátil se. Mladá dáma hnědých, živých očí pod tmavým, bujným vlasem, s potutelným úsměvem kolem malinových rtíků stála před ním. Rozpačit posmekl.

„Kapitán parníku pravil mi, že jste z páně Mattsonova závodu. A tu jsem si myslila, že snad . . . ."

„Vy jste tedy slečna Vernerova?"

„Ano jsem. — Vy jste mi tedy do pravdy přišel na proti? Nu, to je krásné! Snad tu někde bude veřejný posluha, aby mi odebral zavazadla. Není toho mnoho. A vy snad budete mi moci povědít o pohodlném a laciném hotelu, v němž bych do rána přenocovala?"

Pan Sam byl zdrcen. Všecky jeho theorie o balících zboží rozplynuly se v dým. Takového balíku v koketních, drobných botkách s vysokými podpatky, v elegantních šatech, — věru se nenadál. „Posluha; ano posluha . . ." nevěděl kudy kam, vzal na okamžik odpuštěnou, aby se na mysli sebral a někde nějakého posluhu sehnal, jenž by její zavazadla odvezl. Potom nastoupili oba cestu do města.

Brrr . . .! Bylo mu ji vésti. Ubírali se přes Riddarholmský most, potom smuten zabočil dolů k Strömborgu, a čím dále tím větší kroky dělal. Nejlépe bude, když muka svá co možná nejvíc ukrátí. Ona však držela s ním statečně krok a v ruce houpala se jí vesele taška. Ale slovíčka po celou cestu nepromluvili.

Když došli Myntské ulice, něco mu přišlo na mysl:

„Snad bych vám mohl nésti tašku?" pravil.

„Ne, děkuji; jsem zvyklá na svépomoc. My ženy nejsme tak bezmocnými, jak se páni domýšlejí."

A po těch slovech šelmovsky se zasmála.

To ho popudilo: toť se ví, že se jemu smála. Poněvadž však nemohl připadnouti na vhodnou odpověď, mlčel — a trpěl. To bylo hrdinské!

Na „severním" mostě mrskl podtají pohledem po své společnici. Profil její — drobný, poněkud vzhůru ohrnutý nosík, plné rty, kulatá bradička, — nebyl horší než mnoho jiných, ač nebyl-li lepším!

Avšak co mu bylo do ženských profilů! Svěží větérek vanul od moře, na přístavišti hrála chlapecká „kapela" janičárský pochod, nebe bylo jasně modré a krásný jarní podvečer — teplý. Po asfaltovém chodníku hbité kroky její jen zvonily, mladistvá tvář její od spěšné chůze jen jen se růměnila, mladá očka jí jen jen hrála — i zvolala z čista jasna: „Jak jest Stockholm přece jenom krásný! Jen jednou jsem tu před tím byla, — — ale jest tomu již dávno."

„Ach, ano," odpověděl, aby něco řekl. Šlo mu již na dvacátý pátý rok a téměř tolik let přebyl v hlavním městě, než nikdy mu nepřipadlo obdivovati se krásám jeho. Za to však nyní mu připadlo, že slečna Vernerova jest básnířkou. To tak ještě scházelo!

Nikdy se mu nezdála cesta k „severní kovářské“ ulici tak dlouhou, jak onoho dne. Než — i ta nejdelší cesta má konec. A když se mu podařilo šťastně odevzdati svěřenku svou do rukou vrátného a když znovu osaměl, — v uších znělo mu ovšem hezky dlouho potom její veselé „Díky“ a „Na shledanou!“ — cítil, že jeho důstojnosti mužné rázem o sto procent přiskočilo.

Sklenice punče na Strömském parku věru si zasloužil. Vypil ji jak se říká mimochodem. Takového přepychu málo kdy si dopřál, však bylo mu také málokdy takové poslání svěřeno.

* * *

Pan Sam měl jako všichni ostatní smrtelníci v noci po tom parném dni nastoupivší — prázdno. A to byla dobrota. Vždyť mu bylo třeba na mysli se sebrati, válečný plán vypracovati a na něčem určitém se ustanovit. Že ho boj očekával, o tom nebylo pochybnosti. Nepřítel byl bez odporu nebezpečnější, nežli se před tím domníval. Věříme, že pan Sam šel do ohně obrněn nejlepší ze všech zbraní — opovržením — avšak dvé jiskrných, hnědých očí, z nichž jasně šlehala dvacítiletá zpupnost, jest docela něco jiného, než pohled čtyřicítileté gouvernantky a to ještě zpod ohromných okulárů vysílaný, a růžové, skoro svůdně růžové rtíky znamenají také něco zcela jiného než obyčejná, jako tupým nožem rozříznutá ústa! Pan Samuel byl příliš moudrý, aby toho nechápal.

Byl také příliš obezřetný, aby se ráno odebral do účtárny — bez určitého plánu. Celou noc skoro nespal, za to však měl plán, na ty okolnosti výtečný plán, promyšlený a vypracovaný!

S tlukoucím srdcem, jako by „kočičku“ v pokoji větřil, otevřel dvéře účtárny a spokojeně si oddechl — ona tam ještě nebyla!

Než — Bohu budiž žalováno! štěstí jeho netrvalo dlouho. U svého pultu, u svého „trůnu,“ zrovna naproti, spatřil židli a na pultě z brusu nový kalamář a několik archů pijavého papíru, — ovšem to všecko bylo pro ni připraveno!

A deset minut později měl mladý pan Sam potěšení (potěšení! — proč se posmívati nešťastnému?), když pozvedl očí svých od účtů, že setkal se s šelmovskýma očima Tory Vernerovy.

Slečna byla vesele a lehce jako ptáčátko vstoupila. Slabá vůně vnikla jejím příchodem do účtárny a zasáhla páně Samovy nozdry dříve, než dívka lehounký jarní pláštík svlékla a na svou vysokou židli vlítla.

„Dobrý den, pane Bergu! Díky za včerejší pomoc!“ zvolala a nežli se Samuel na poděkování vzmohl, pracovala již tak jistě a tak hbitě, jakoby prostě pokračovala tam, kde byla včera přestala.

Ale Sam se na ni ani nepodíval, ani neslyšel, nechtěl slyšeti. Naprostá lhostejnosť, — to bylo jeho taktikou, — bude-li možno, založená na mírumilovném snášení se s nepřítelem! Čekal jen na vhodnou příležitosť, aby se o tom s nepřítelem smluvil.

A příležitosť k tomu naskytla se mu mimo nadání velmi brzičko. Principál dostal obchodní návštěvu, proto dvéře pokoje, v němž velkoobchodník s pokladníkem residoval, byly zavřeny. Vážný zas odešel do města po práci. Osaměli tedy, on a — jeho nepřítel.

Teď do toho, teď aneb nikdy!

Pan Sam dobře se naučil své „lekci“; když si ji ráno opakoval, uměl ji jako Otče náš. — „Ctěná slečno!“ tak začne, „ctěná slečno! já jsem muž, který žen nenávidí.“ Toť přece byla pravda. A tak vše ostatní bylo vypracováno poctivě a pravdivě.

Ale když rozhodný okamžik nadešel, nemohl jaksi z místa. Slova v krku vázla a nechtěla přes rty. Kradmo pohledl přes pult ku svému sličnému protějšku: slečna seděla hluboce do své práce zabrána, takže viděl jenom bílé čelo její a tmavý, bohatý vlas, jenž jí splýval po bělostné, jemně modelované šíji.

Kdyby jen na chvilčinku ustala pracovat a sama slovíčko promluvila, potom měl by vyhráno, potom by mu řeč plynula jako po kolovrátku! Ale ne a ne; slečna seděla nepohnutě skloněna nad svou korrespondencí a péro její bez ustání klouzalo s řádku na řádek, od stránky ku stránce.

„Ctěná slečno!“ podařilo se konečně mladému panu Samovi ze sebe dostati, „ctěná slečno ....“

Ale ani slova více.

Tora Vernerova vzhledla k němu.

„Pravil jste něco, pane Bergu?“ otázala se ho vlídně.

Samuel cítil, že se zapálil až po uši. Ba věru hořel jako vlčí mák.

„Ne, — — ne, Bůh uchovej! — — nic zvláštního,“ vykoktal a jako blesk rychle ponořil hlavu svou do listův ohromné knihy.

Tak uplynulo několik minut. Věčností zdála se však Samovi, jemuž na těle pot úzkostí vystupoval a po zádech stékal, věčností zdála se mu doba, co všechnu svou mužnost k novému, úspěšnějšímu útoku sbíral, Ku cti pana Samuela Berga budiž poznamenáno, že nebyl mužem, jenž by se dal prvním nezdařeným pokusem zastrašiti, naopak: kam si upřel, tam musil se dostati stůj co stůj!

Péra skřípala, hodiny na stěně cvakaly: cvaky — cvak, cvaky — cvak. Konečně pozvedl pan Sam hlavu. Divoká odhodlanosť svítila mu z očí.

„Ctěná slečno!“ pravil pokorně, jako by mluvil s milostpanem svým otcem, „ctěná slečno, jsem muž ....“

A znova mu selhal hlas — krrr! — a bylo po všem.

Hnědé oči Tory Vernerovy v němém úžasu utkvěly na něm. Úsměv pohrával jí kolem rtů, když pravila:

„Ani ve snách mi nepřipadlo pochybovati o tom, pane!“

Který jiný smrtelník — vyjma arciť mladého pana Sama, nebyl by po té pokládal bitvu za prohranou? Přál si v první chvíli, aby se několik sáhů do země propadl, při nejmenším aby se aspoň propadl do sklepa, kde bylo skladiště zboží. Než přece (a to jest novým důkazem, jak ocelové čelo pan Sam měl), po čtvrť hodince sebral se k novému útoku, po dvojí porážce ještě silnější a neoblomnější. To že bude útok poslední, pevně sám u sebe ustanovil.

Seskočil ze židle a začal se pokojem dlouhými kroky procházeti. Vzhůru dolů mezi pultem a kamny, vzhůru dolů mezi kamny a pultem.

Konečně stanul před Torou Vernerovu, zaťal pěsti (ovšem že v kapsách!) a spustil s obezřetnou nesmělostí:

„Ctěná slečno, jsem muž, který žen nenávidí!“

Chvála Pánu Bohu! — to nejhorší měl už za sebou. Ale kdo by se nedopálil! Mladá dáma, jež takovým prohlášením aspoň na okamžik mohla býti zaražena, — že ne? — vyskočila po těch slovech a jala se ho opovržlivě (tak se aspoň panu Samovi zdálo) měřiti od hlavy k patě a posléze — ó té nestoudné! — dala se do zvonivého smíchu.

„Na mou věru, pane Bergu, vy jste hrozný člověk!“

„Ale já to myslím do pravdy, slečno Vernerova.“

„Huu! — do pravdy?! Ale snad nezamýšlíte mne zavražditi nebo dokonce se šaty a s vlasy pozříti? Víte-li, že se mi upřímně začíná stýskati po vážném?“

„Nebojte se,“ odpověděl Sam velkomyslně, „rád bych vám jen návrh učinil.“

„Návrh! A smím prositi, jaký to návrh?“ Smích zmizel s Tořiných rtův a zvědavosť zahořela v jejích očích.

„Jak jsem pravil, — nenávidím žen. Rozumí se, že vás specielně nemíním, nýbrž ženy vůbec, ženy, jakožto pohlaví, rozumějte! Proto, — ovšem kdybych byl měl co do toho mluviti, — nikdy byste nebyla překročila tohoto prahu, tím méně byla byste tam u toho pultu zasedla.“

„Totě velmi lichotivé! Aj! vy jste příliš zdvořilý pán!“

„Tu neběží o to, jsem-li zdvořilým čili nic! Chci býti k vám upřímným a hned na počátku objasniti vám postavení vaše, abych vás budoucně všeho nedorozumění a všech nepříjemností uvaroval. Měla byste mi za to býti povděčnou.“

„Však jsem jí také z toho srdce!“

„Ježto není jiné porady a jiného východu z té palčivé záležitosti, rád bych vám ponavrhl, čím by se situace co možná nejméně trapnou stala mně i vám.“

„To abych se ztratila, odkud jsem přišla?“

„Toho na vás žádati nemohu. Než buďme — kamarády, ale jenom kamarády. Chci zapomenouti, že jste žena. Co se mé osoby týká, zde v komptoiru nejste mi nikdy ničím jiným, než kamarádem, jenž dělá své, co já zatím také svoje odbývám. Nikdy ve vás nebudu vidět dámu, dobře mi rozumějte! Jen tak zůstane postavení naše snesitelným. Přistupujete na můj návrh? Slibujete mi to?“

Vypadal příliš vážně, když to pravil a když z jejích jasných očí odpověď příznivou vyčísti se snažil, i nemohla se ubrániti smíchu, když mu zdlouha odpovídala: „Ovšem že — když si toho přejete!“

„Dobrá! A teď mi snad na to i ruku podáte?“

Podala mu vážně svou drobnou, bílou ručku a kamarádstvo bylo právě v čas uzavřeno, neboť v tom ozvaly se venku kroky vážného.

⁂

Ó, jak rádi bychom tu již položili tečku k pravdivé této povídce a u veškeré úctě se rozloučili s jejím hrdinou, vítězem nad sebou samým! Než právě pravdymilovnosť nedá nám, abychom nedopověděli od *a* až do *z* útrpné historie páně Samuelovy, neboť polovičatá pravda pravdou vůbec není!

Kterak mohlo se jen státi, že ty krátké, ale osudné letní měsíce, jež na to následovaly, v jeho hlavní srdeční knize list docela obrátily a z toho úctyhodného mladého muže hotového blázna učinily?

Nesuďte a nebudete souzeni! Ti, kdož zkusili, co to znamená, hodinu jako hodinu, den jak den, po celé parné léto, kdy všecky něžné city jako tráva pučí a krev člověku v žilách vře, míti v bezprostředním sousedstvu, přímo naproti sobě, mladou, sličnou tvářinku ženskou, zachytiti co den aspoň tisíckrát její pohled, hned prosebně, hned zase vážně a starostlivě na vás pohlížející; ti, kdož zkusili, co znamená ustavičně slyšeti její svěží smích, veselejší skřivánčích trilků, poslouchati její příjemný, druhdy koketně lichotivý hlásek od bílého rána až do večera, — pravím, kteří to zkusili, ti — ať mluví!

Kdo se osmělí tvrditi, že srdce, byť ze železa bylo, konečně neroztaje jako vosk na dechu, jenž vlažným, jižním vánkem vychází z malinových úst; kdož si troufá necitně hleděti na malý, růžový ukazováček, jak si s náramkem pohrává, nebo kdo si troufá necitně poslouchati ústka, zralého hroznu chutnější, prosebně škemrati: „Ach drahý pane Bergu (po případě také p. Pettersone nebo p. Lundströme) pomozte mi jen na okamžik, tu s tou kolonnou, ta je hrozně těžká!“ pravím, kdo si to troufá, ten ať první kamenem hodí po panu Samuelovi!

Pan Samuel byl zajisté člověk charakterní a ocelového čela, ale přece byl jenom člověkem!

Bůh tě svědek, že se do boje pustil s nejpoctivějším předsevzetím!

Ale mohl-li — při nejhorším — viniti Toru Vernerovu, že úmluvy nezachovávala? Nikdy mu v účtárně nebyla na obtíž, nedomáhala se žádných pozorností, žádných zdvořilostí, ničehož, čím přece předem již každý slušný muž dámě jest povinen. Že se k němu někdy o pomoc s prosbou utekla, když si s něčím nedovedla poraditi, nebylo přece nic zvláštního, čeho by kamarád právem nemohl žádati.

Mladý pan Sam počal brzo nahlížeti, že se kamarádstvo s tou mladou dámou nedá na dlouho udržeti. Avšak jedva to zpozoroval, všecek se polekal a doposud klidné a pokojné srdce jeho znepokojováno bylo od té chvíle nejvážnějšími trampotami.

„Bah,“ — rozumoval sám u sebe — „totě přece jenom k smíchu! Myšlénka totiž, že by on, on Samuel Alexandr Berg, pověstný nepřítel žen, dal se chytiti ženskou chytrostí — hahaha! . . . .“

A pro okamžik zaplašil nedobrou tu předtuchu posměšným chechtotem. Ó, jak často si člověk namlouvá, že sedí bezpečně a jistě, a zatím pohroma je za dveřmi!

Zatím jednoho červencového dne dal se náš přítel Samuel pojednou strhnouti k nejhroznějšímu a víře nejnepodobnějšímu bláznovství — ku veršotepectví!

Ba opravdu, ku skládání veršů! Zajisté to učinil ve snách, v opojení, v návalu šílenství; než ať už tak či onak, verše byly spáchány! Tam z rohu jeho kalendáře hleděly na něho, pěkně a ozdobně napsány, arciť jenom dva veršíky a obsahu pravšedního, ale přece verše:

Kol tebe, děvo, všecky moje sny se točí,
ó jaká rozkoš zříti do tvých krásných očí!

Na omluvu jeho budiž podotknuto, že onoho dne bylo neobyčejně parno a nudná práce v komptoiru neobyčejně uspávající! Zajisté že na okamžik zdřímnul! Hej, vizte! Totě hrozné: jako zuřivý popadl z čista jasna nožík a začal jím škrábati, jako by běželo o shlazení vypáleného znamení Kainova!

Dni plynuly jeden za druhým. Pan Samuel bojoval v tichosti nejstrašnější všech bojů, — boj s sebou samým. Cítil, ubožák, co ho krve stálo obhájení jedné z nejšlechetnějších zásad. Cítil, že každé jeho vítězství bylo vlastně krokem k nastávající mu potupné porážce, cítil, co ho každý nový den stál námahy, aby si zachoval aspoň tolik pevnosti, aby svou slabostí se neprozradil „nepříteli“.

Nepříteli! Pan Sam skutečně slovo to sám sobě opakoval, teď častěji nežli prve, velmi často, v trpké zuřivosti, jako by zvukem slova toho chtěl slabé, krvácející srdce své k dalšímu odporu vzpružiti .... Nepříteli! Než nastojte! pronášel slovo to někdy s tak podivnou nuancí hlasu — arciť oproti své vůli! — že zdálo se slovo to býti zamilovanou, lichotivou přezdívkou ....

Ký div, že mladý pan Sam za těch okolností hubnul a zádumčivým se stával. Půl druhé libry ubylo mu na váze za týden, — totě bylo skoro víře nepodobno, ač jest-li ho ta ještěřice při vážení neoklamala? Však dušovala se, že se neklame. Za takových okolností mohl si s mathematickou přesností vypočítati, kdy, půjdou-li věci tak dále — úplně z tohoto slzavého údolí se „vypaří“. Aj, — zdaž nebylo by to pro něho nejlepší ...

Než k čemu do nekonečna rozvláčeti líčení tak žalostné jako toto! Kdož by dovedl doličiti z plna všechny trpkosti boje, kdož by dovedl úplně posouditi bolesť jeho porážky?!

Dosti na tom, když povíme, že p. Samuel bojoval jako muž a padl — protože byl mužem!

⁂

Bylo to krásného, slunojasného odpoledne ku konci měsíce srpna. Okna účtárny velkoobchodníka Mattsona u Lodního mostu byla do kořán otevřena a žluté záclony vdouvaly se do vnitř pod tlakem slabého vánku od řeky vanoucího.

Velkoobchodník hned o polednách odebral se do své villy. Pokladník krátce po polednách odešel, tak že jen mladý pan Sam a Tora Vernerova zbyli, aby nesli břímě dne a horka.

U psacího stolku bylo ticho a klidno. Volně a líně pobíhala dvě péra semo tamo po papíře, občas pozvedl jeden anebo druhý hlavu, pohledl toužebně na Lodní most, kde se lidmi a povozy jenom hemžilo, kde se lodě, vysýlajíce kotouče dýmu, ve přístavišti tlačily, a potom opět divák skláněl se ku své jednotvárné práci.

Sotva že slovo spolu promluvili, any dlouhé ty hodiny líně míjely. —

Konečně odbily hodiny sedmou. Tora Vernerova vstala a jala se skládati své papíry a knihy.

Pan Sam stal se patrně nervosním, vyhledl několikráte, ale neukrýval se tak příliš rychle za hranici knih, když se náhodou oči jeho střetly s očima mladé dívky. Pojednou počal mu na čele pot vyvstávati, vytáhl chvatně pestrý, barevný šátek a pilně se jím oháněl.

Tora, majíc klobouk na hlavě a pláštík na sobě, sahala již po klice a pravila: „Dobrý večer, pane Bergu.“

Z čista jasna neobyčejná živosť vjela do pana Samuela, a bums! seskočil se své vysoké židle s takovou prudkostí, jako by byl meteorem, jenž přímo s nebes výše dolů spadl.

„Ach posečkejte okamžik,“ vykoktal všecek pomaten.

Tora se udiveně obrátila.

„Kam půjdete?“

„Domů přece! Do svého bytu ku své staré Karině, jež mi vede domácnosť.“

Slabý úsměv objevil se kolem jejích rtův a dva ohromné otazníky vykukovaly z jejích hnědých, jasných očí na pana Sama.

„Myslil jsem — — chtěl jsem — — — ano, chtěl jsem vám ponavrhnouti — ano, myslil jsem, zda-li byste — nešla se mnou — — kousíček jenom — až k Djurgårdenu nebo k Hasselbackenu na příklad. — Jest dnes tak pěkně. — — Ačkoli není-li vám to — není-li nevhod . . .“

Pan Samuel byl hned červený jako pivoňka a hned na to zase bledý jako stěna, a mezi tím co uvedená slova chvatně a kuse ze sebe vyrážel, měl oči neodvratně na zem před sebou upřeny. Teprve když se byl dokoktal tečky, osmělil se pohlednouti na mladou dívku, jež stála u dveří s rukou na klice, i vypadal tak směšně, tak zoufale, že Tora bezděčně sešpoulila ústa k úsměvu.

„Nevhod,“ odvětila, „ne, Bůh uchovej! ale navykla jsem si sama choditi, a teď mám jíti s vámi, pane Bergu — — s vámi?! S vámi, který žen nenávidíte?!“

„Ach, prosím vás, neposmívejte se mi, neposmívejte se mi! Tak tedy svolujete, — — tedy půjdete se mnou? Kdybyste jen věděla, jak šťastným mne učiníte! . . .“

Z očí mladého pana Sama sálá neobyčejný oheň. Tora však ho přerušuje a hrozíc mu šelmovsky svým růžovým prstem, praví: „Jen žádných zdvořilůstek, smím-li prosit! Pamatujete se ještě, pane Bergu, na naši úmluvu? Kamarádi, jenom kamarádi! A to jen z kamarádství dnes s vámi půjdu. . . . .“

* * *

Nevíme, jak svědomitě toho večera kamarádství bylo zachováváno. Jisto však jest, že to nebylo na posled, třebas to bylo ponejprv, co náš přítel Samuel svět podivením naplňoval, an se hned tu, hned zase tam, ba i na osamělých místech, a zas u veřejnosti, objevoval ve společnosti neobyčejně půvabné mladé dámy.

Přátelé a známí jeho velmi se divili, a pověsť o tom široce daleko se rozletěla, kterak pan Samuel Alexandr Berg, známý to zapřisáhlý a zatvrzelý nepřítel žen, konečně přece upadl do jejich tenat!

My však jsme byli s dostatek na to připraveni, tak že nás pranic nepřekvapilo, když jsme jednoho dne v insertní části novin četli oznámení:

SAMUEL A. BERG
a
TORA VERNEROVA
snoubenci.

Nová Francie.

Napsal **H. G. Schauer.**

Těm, kdož tak houževnatě pomlouvají dobu novou, přišlo by přece za těžko vyvrátiti faktum, že doba moderní dovedla mnoho, čeho dřívější věky marně se domáhaly, že všeobecný standard of life znamenitě pozvedla. Omezíme se na jeden bod: o mnoho-li větší je všeobecná jistota a bezpečnosť života moderního, soukromého jako veřejného, než před několika málo sty lety! Plavec a obchodník, který tenkráte se odvážil na moře středozemní, třásti se musil před každým bodem na pokraji obzoru vyvstávajícím — mohlať to býti obávaná plachta korsarova, musel se děsiti každého mráčku a všeliké změny větru, neboť mohl býti zahnán na pobřeží africké, kdež jako v prvém případě ho čekala smrť anebo tuhé otroctví o ztrátě zboží ani nemluvě. Alžír a Tunis byly tehda postrachem celého středozemního moře, ba i celé jižní Evropy, neboť odvážlivosť korsarů sáhala druhdy tak daleko, že přepadávali i pobřeží a přístavy španělské, sicilské, italské atd. pustošíce, loupíce, vraždíce a v zajetí odvlékajíce. Než doby ty na štěstí a navždy minuly; „nemocný muž“ choulí se před vítěznou osvětou evropskou nejen v Cařihradě, nýbrž i v Tunisu, v Alžírsku a jinde.

Alžírsko stalo se osadou francouzskou v prvních letech červencového království; mnohem novějšího data je francouzský Tunis, náležíť druhé polovici třetí republiky, ukončujeme-li ji pro přítomný článek tímto dnem. Nestejná je vláda, kterou Francie vykonává nad jednou a druhou ze zemí těch; rozdíl ten založen je jednak v rozličném stáří zemí těch jako osad francouzských, jednak ve vnitřní povaze obou.

Že kolonialní držení Alžírska-Tunisu pro Francii znamená nesmírně mnoho, ano že jí jest životní potřebou, toho nikdo nemůže popírati, kdož i jen zběžně studiem věcí politických se obírá. Zejmena za našich dnů činí se horečné pokusy se strany většiny státův a národův, aby při tomto všeobecném „dělení země“ každý dostal, co uchvátiti se dá; a věru lze předvídati, že při také intensivní činnosti annekční, okkupatorské, protektorské a bůh ví ještě jaké, nebude dlouho trvati a počet neutrálních dosud a osaditelných zemí sklesne na nullu. Lze si z toho vysvětliti, že na kolonisaci se vrhají též státy, které toho dosud málo konaly, aspoň zámořsky, jako na př. Německo. — Při této všeobecné dělbě povrchu zemského a všeho, co s ním souvisí, povaha a poloha povrchu toho není nikterak lhostejna, nýbrž naopak přímo rozhodující. Šťastným je ten, jemuž osada in spe leží takřka „u huby“, jako na př. Rusku severovýchodní a střední Asie. Podobnou šťastnou polohu má též

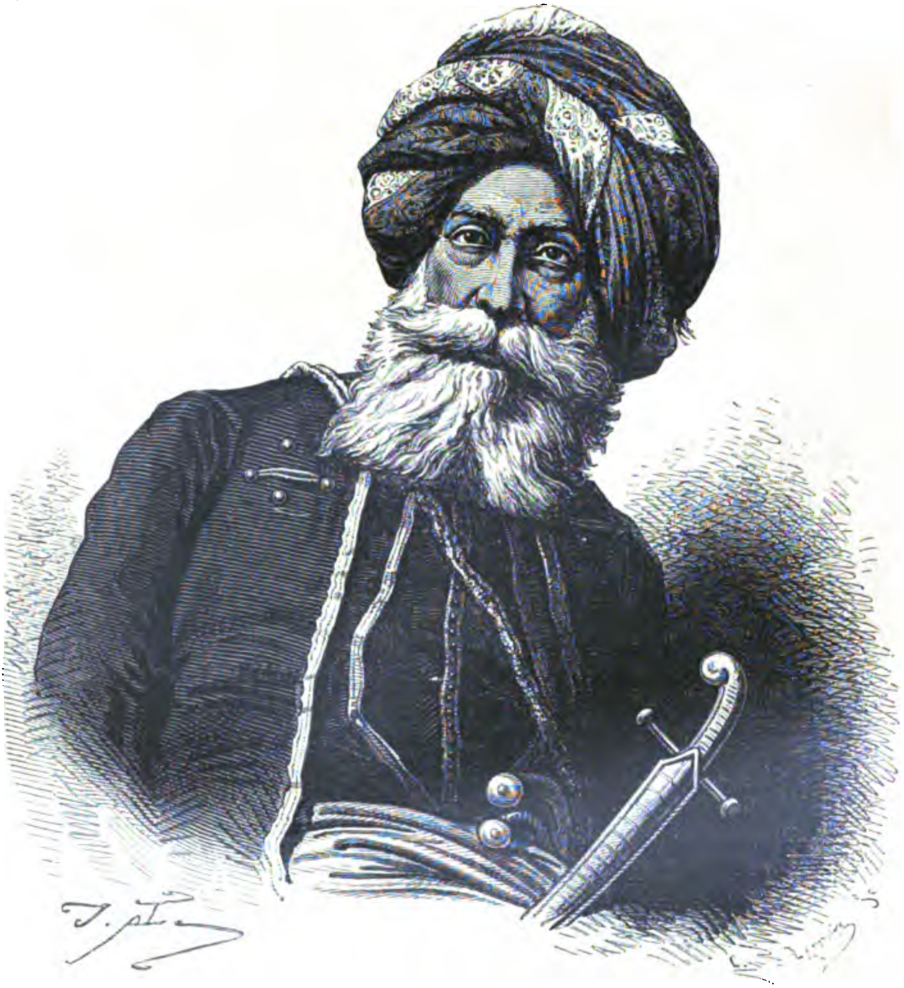

Alžírský hadži.

pro Francii Alžírsko a Tunis. Z přístavů provencských a languedocských na pobřeží severozápadní Afriky je nějakých 30 hodin cesty, spojení přímé.

Alžírsko-Tunisko musí Francii býti něčím více než na př. Kočinčina, Tonkin, Nová Kaledonie nebo podobné, musí býti něčím jiným, nežli pouhou osadou obchodní; Alžírsko musí se státi osadou rolnickou, osadou čistě francouzskou, ba musí býti více nežli osadou, musí co nejvíce splynouti s mateřskou zemí, musí, abychom to řekli případným slovem dra Schäffleho, se státi „Novou Francií“. Tísněna Německem a žárlivě střežena jsouc Španělskem a Italií, Francie musí hleděti sama na sebe se spolehnouti, jaksi sama ze sebe vzrůstati, dvojnásobniti se. Poněvadž toto v Evropě možno není, musí se to díti v Africe, v Severní Africe, kamž má nejblíže a přístup nejvolnější.

Pobřeží alžírské táhne se na 1.100 *km*, střední šířka země je 500 *km*, povrch zaujímá na 500.000 *km*^{2}, z čehož asi 8—10 milionů hektarů je vzdělaných. Tunisko zaujímá asi čtvrtinu rozlohy té. Co tkne se obyvatelstva, zalidněno je Alžírsko velice řídce, připadáť 6 obyvatelů na čtver *km*, Tunisko hustěji, 13 na čtver. *km*. Alžírsko čítá nyní něco přes $3^3/_4$ milionů obyvatelů. Než země nalezá se teprve v počátcích svého vývoje a vzrůstání obyvatelstva za posledních let svědčí o tom, že kontingent jeho za nepříliš mnoho desítiletí může býti velice slušný, dosáhnouti $^1/_4$, i více nynějšího obyvatelstva Francie.

Domácí obyvatelstvo alžírské, které až dosud číselně je ve veliké většině a dle všeho v ní také potrvá, je musulmanské a čítalo r. 1886 duší 3,275.000, z čehož třetina je čistě arabská, dvě třetiny jsou arabské valně promíchané živlem kabylským. Životní a reproduktivní síla domácího obyvatelstva toho je značná a všeliké naděje, že by se snad podařilo obyvatelstvo to vyhladiti ve prospěch indoevropských osadníků, je illusorní. Dřívější politika francouzská počítala s onou možností a proto též mnohdy se na domácím obyvatelstvu prohřešila, zejména je zatlačovala z jeho posic, násilně mu konfiskovala půdu, kterou dávala osadníkům atd. Politika ta, kterou ostatně nejvíce podporovali osadníci, závidící domorodcům všeho, co jim náleží, shledána za špatnou a Francie bude si museti na dále počínati vůči Arabům a Kabylům zcela jinak. Slyšme, co o tom praví hlas nad jiné autoritativní:* „Musíme získati si Araby, dokud je ještě čas, musíme jim dáti svůj jazyk, což jest první bod, který jsme úplně zanedbávali po více než-li půlstoletí, co máme v držení severní Afriku. Musíme úplně se zříci vyvlastňování pozemků; je záhodno, aby při uspořádávání soukromého vlastnictví se dbalo všech žádoucích hledisk; toť pro nás povinností nejen mravnosti, nýbrž i chytrosti politické, abychom vzdali se libovolných a přehnaných požadavků, které stanoví zákon o indigenátě. Vůči obyvatelstvu tak života schopnému, musíme míti pravidlo, které by ovládalo všecku naši administraci, t. j. pravidlo, nerozsévati mezi obyvatelstvo arabské nespokojenosť, ze které

---

* Paul Leroy-Beaulieu, „*L'Algérie et la Tunisie*“, v Pař. 1887. Srv. Ch. Gomel, „*Questions algériennes et tunesiennes*“ v „Journal des Économistes“, listop. č. 1887.

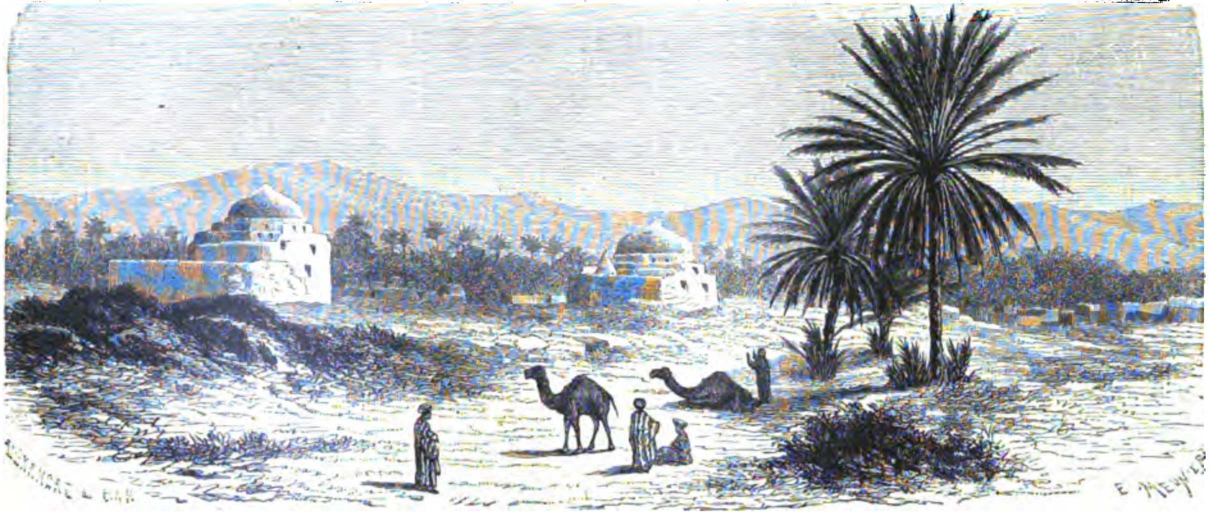

Krajinka z Tunisu.

by se časem vyvinulo nepřátelství tak nebezpečné, jako na př. nepřátelství Irska k Anglii. Arabové těží materielně z naší přítomnosti v Africe; třeba ještě, aby též z ní něco měli hledíc ku všeobecným zásadám a mravům. Jednou z našich velkých povinností tam dole je vychování našich musulmanských poddaných.“

Dlužno vyznati, že vychovávání to až posud málo je účinné, velice zanedbávané. Ještě bylo lépe před r. 1870, po němž předsudky Arabům nepříznivé příliš se rozmohly. Před 1870 bylo ve 3 departementech alžírských 20 francouzsko-arabských škol s tisíci žáků; pak byly dvě střední školy (collèges) v Alžíru a Constantině, nad to jedna école normale primaire v Alžíru. V r. 1885—86 bylo ve školách vyšších (enseignement secondaire), na 18 ústavech jen 115 mohamedánských žáků; v 940 obecných školách bylo jen 5.700 musulmanských dětí naproti 61.000 původu evropského. To tak dále jíti nemůže, nemá-li se z toho vyvinouti veliké nebezpečenství pro francouzské panství v severní Africe; neboť vychovávání a vyučování ve školách mohamedanských je naprosto nedostatečné, nanejvýše sáhá k výkladu koranu a jeho komentátorův — — a koran plu je útoků proti „nevěřícím“! Položka v rozpočtu francouzském týkající se školského vychovávání domácího obyvatelstva, nedosahuje 100.000 fr., položka rozpočtu kolonie není vyšší! Zde nesmí se skrbliti, neboť Arabové a Kabylové musí býti stůj co stůj přivedeni tam, aby francouzsky rozuměli, francouzsky cítili a tak znenáhla se stali plnými Francouzi.

Při tomto mírném francisování Arabů Francouzové podporováni jsou hlavně jednou okolností: soudnictvím. Strannictví, úplatnictví a neschopnosť domácích kadiů je obyvatelstvu mohamedánskému úplně známa a proto vítá vzdělané, nestranné soudce francouzské. Zde třeba pokračovati na dráze započaté, okruh kompetence domácích vykonavatelů spravedlnosti co nejvíce omezovati.

Vedle vyučování a vychovávání je hlavně povinnosť sloužiti ve francouzském vojsku důležitým prostředkem k assimilaci obyvatelstva alžírského, k pofrancouzštění mohamedánů. Než stejný krok s tím bude muset zachovávati též udělování politických práv domácímu obyvatelstvu, aspoň těm, kdož s francouzským živlem již poněkud splynuli. O všeobecném právu hlasovacím ovšem nebude moci býti řeči; než možno mezi nimi zříditi kategorie voličů, dáti na př. 30 či 35 tisícům domorodců, kteří nyní mají volební právo obecní, volební právo politické a ustanoviti za pravidlo, že volení musí býti Francouzi. Než Arabové se budou moci státi poslanci alžírskými, může se jim dáti representační právo v obecních, krajských a v zemské radě, zájmy jejich hájících.

Vedle otázky domácího obyvatelstva v Alžírsku hlásí se otázka osadníků, najmě četných osadníků národnosti nefrancouzské. Alžírsko čítá nyní, nehledě k 40.000 vojákům, 435.000 Evropanů, z nichž 225.000 Francouzů a 210.000 národnosti jiné, hlavně Španělů, Vlachův a Maltézanů. Považí-li se, že kolonisace vlastní — dříve francouzská politika v Alžírsku byla více vojenská — se děje skoro teprve od r. 1862, musíme žasnouti nad nesmírným vzrůstem osadnictva. Vzrůst ten dle všeho potrvá se stejnou intensivností ještě delší dobu, naditi se

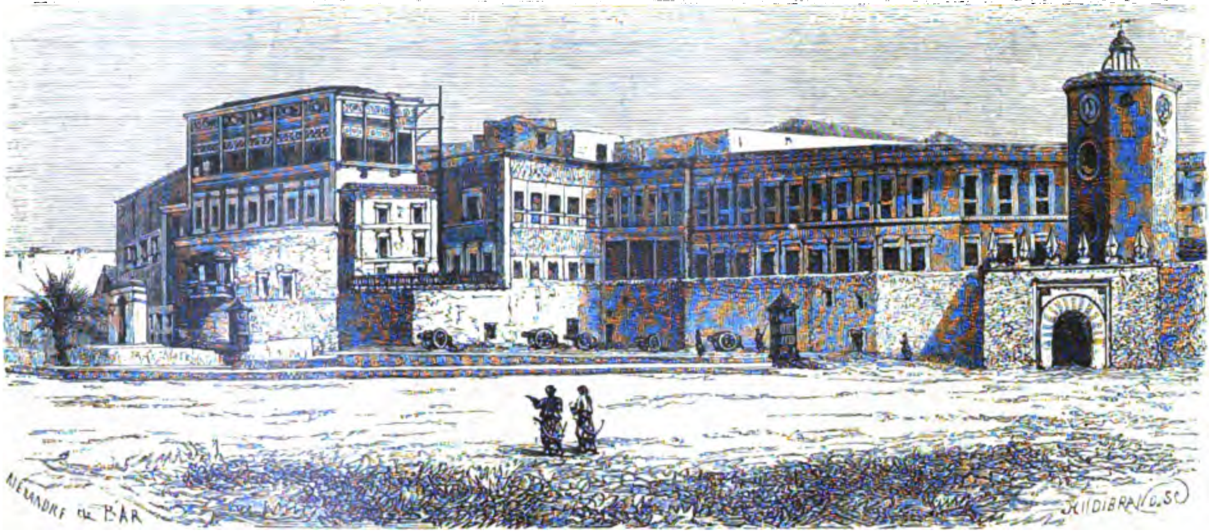
ALEXANDRE DE BAR
HILDIBRAND SC

Bardo, sídlo vlády v Tunisu.

tedy lze, dle našeho autora, že za 50 let v Alžírsku vedle 8—10 milionů Arabů budou 2 miliony obyvatelů původu evropského. Až do r. 1852 počet úmrtí převládal nad počtem narození; nyní však poměr ten zcela se obrátil a poměry úmrtnosti v Alžírsku jsou uspokojivé. Plodnosť Francouzův alžírských je mnohem větší nežli v zemi mateřské: padáť ročně 34 až 50 narození na 1.000 obyvatelů, tedy skoro tolik jako v Německu.

Až dosud Francouzové vedle cizinců mají převahu, než převaha ta je ohrožena, najmě se strany Španělů. R. 1872 bylo těchto 72.000, r. 1886 však již 144.000, zdvojnásobnil se tedy počet jejich během 15 let, ano v jedné provincii alžírské, v oranské, přesahují již značně osadnictvo francouzské: toto čítá 67.000 duší, kdežto Španělů tam je 92.000. Může z toho pochoditi pro francouzskou budoucnosť Alžírska vážné nebezpečenství? To by mohlo nastati jen v tom případě, že by Španělsku se podařilo anektovati Marokkánsko za svou osadu. Není pochyby a je to velice přirozené, že Španělsko na něco takového pomýšlí a uskutečnění zámyslu toho není ve vší budoucnosti vyloučeno; než jak věci nyní se mají, Francie prozatím s této strany se nemá obávati žádného nebezpečenství. Nicméně však nahromaďování cizinských osad, děje-li se měrou přílišnou, je stejně na pováženou a Francie musí všemi prostředky pracovati, jak by tomu odpomohla. Naturalisační pochod u osadníků španělských je sice dosti značný, počet smíšených manželstev, kde pak pofrancouzštění je pravděpodobno, roste, nicméně by však zákonodárství a exekutiva měly pochod ten urychlovati, najmě usnadněním naturalisace. Zvláště služba ve francouzské armádě může valně přispěti ku zajištění převahy duchu francouzskému. Mimo to však autor poukazuje na jinou mocnou páku: totiž na francisující vliv, který může vykonávati kazatelna i zpovědnice. Přistěhovalí cizinci jsou z pravidla horliví katolíci; jak státu na prospěch mohlo by na ně působiti uvědomělé francouzské duchovenstvo! Proto nazývá náš autor snížení položky rozpočtové pro katolické duchovenstvo v Alžírsku a Tunisku protivlasteneckou pošetilostí a zastává se rozhodně zásady, aby na zájmy duchovních v osadách severoafrických se nešetřilo krejcary.

Jak již jsme se toho dotkli, začalo se ve Francii vůči Alžírsku protektorátem, t. j. jakýmisi úmluvami mezi náčelníky jednotlivých kmenův a Francií. Než systém ten nikam nevedl, bylo potřebí stálých zápasův, až konečně uznána potřeba skutečné anexe a tím také všestranné, co nejhustší a nejintensivnější kolonisace. Mělo-li Alžírsko znenáhla srůstati s mateřskou zemí, bylo třeba, aby značná část půdy se dostala do rukou evropských, francouzských a aby se další amalgamace přenechala volným soustykům usazeného, orbou se živícího obyvatelstva. Zejmena živel francouzský pronikl až na samý pokraj Sahary, kdežto živel maltézký a vlaský více se drží na pobřeží, v městech, zanášeje se činností řemeslnou. Od rozdělování pozemků za darmo mezi osadníky třeba přejíti k systému prodávati pozemky, než za to na věčné časy, ne na určitou řadu let. Třeba že Arabům a Kabylům půda jich se nesmí na dále zabírati, přejde jí přece za té doby, co zavedeno soukromé vlastnictví k ní, mnoho do rukou evropských; přešloť jí kupem od r. 1861 průměrně 26.000 kektarů ročně.

Obchod alžírský utěšeně vzkvétá, dovoz i vývoz; obojí diriguje se hlavně směrem Francie. Přese všechen rozkvět země však Alžírsko stojí stejně ještě 25.000.000 fr. ročně svou mateřskou zemi. Minus toto dalo by se snad částečně krýti vyššími daněmi, jimiž postiženi by byli osadníci; co tkne se kmenův domácích, obtíženy jsou již dosti a bylo by nebez-

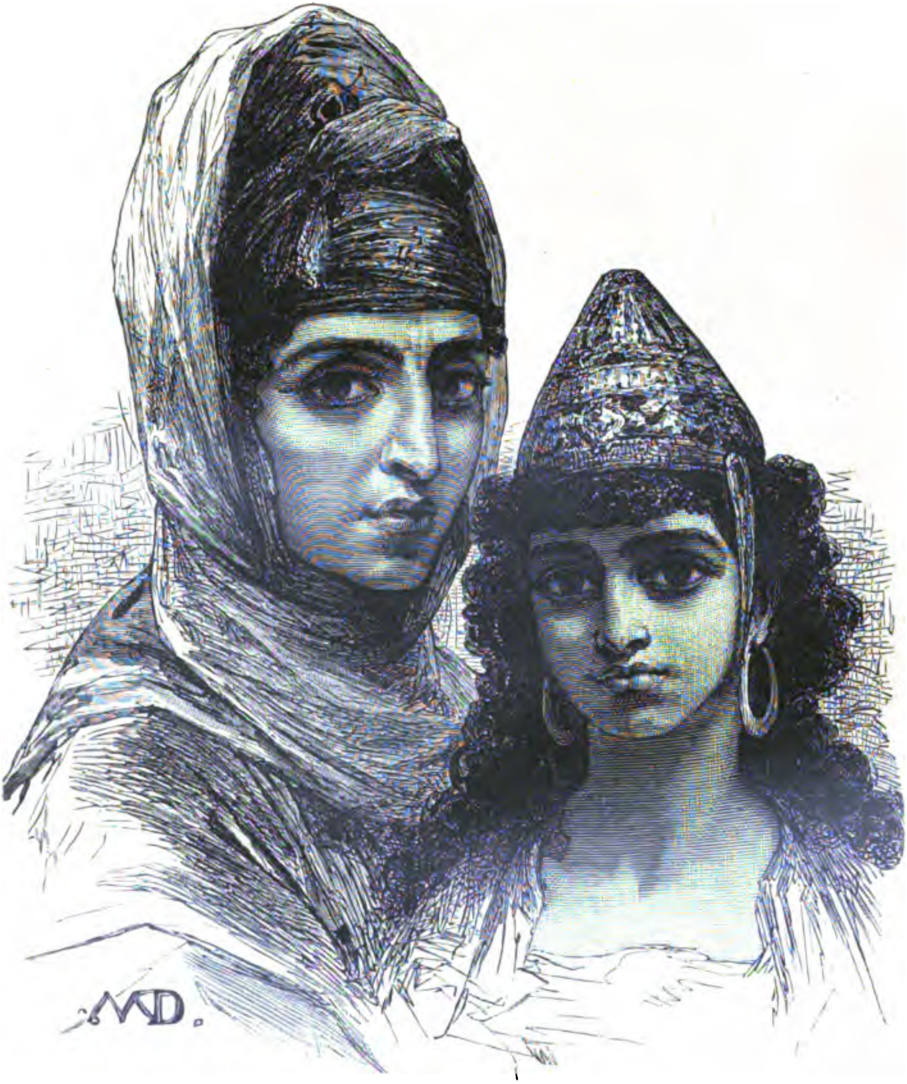

Matka a dcera z Alžíru.

pečno, vůči nim zaváděti nějaké novoty. — Podrobnějších zpráv a dat o tom, jakož i o spojovacích prostředcích, zvláště dráhách alžírských atd. podati, bylo by přílišně překročiti rámec tohoto článku.

Politická správa francouzská v Tunisu je čistý protektorát; na místě generálního guvernéra s přiměřenou hierarchií úřednickou, zaveden tam resident, který na pohled všecku činnosť a právomoc ponechává bejovi, ve skutečnosti ji však vykonává sám s nemnohými, než výborně volenými agenty. Touto soustavou dosáhlo se za málo let mnoho. V Tunisku zavádí se pořádek evropský, nikoli však násilně, nýbrž za šetření názorův a obyčejů domácího obyvatelstva Lze očekávati, že methoda ta i na dále se osvědčí.

Francouzská kolonisace Tuniska dělá pokroky; prozatím však má vyhlídky pouze kolonisace ve velkém, velkostatky v rozloze 2—10 tisícův hektarův a prostřední usedlosti v rozloze 200 až 1000 hekt. Drobnější usedlosti pokládá náš autor za možné teprvé asi po 15 letech. Domácí obyvatelstvo je dosti pracovité; práce většího důmyslu vyžadující vykonávají Evropané a to hlavně Vlaši ze Sicilie a Kalabrie, pak přistěhovalci z Malty, kteříž spokojují se 3 fr. denní mzdy (Arab 1 fr. 50 až 1 fr. 80), kdežto Francouz požaduje fr. 4 až 4 fr. 50, ano fr. 5. Následkem toho zmáhá se počet Italiánů značně naproti počtu Francouzův; a přihlíží-li se k tomu, že Italie bez toho ještě se nevzdala svých plánů, kolonisovati část severní Afriky a že velice horlivě příslušníky národnosti své v Tunisku podporuje zakládáním škol, nemocnic, stavbou chrámův atd., nastává Francii povinnosť, aby co nejúsilovněji pracovala o francisování živlů těch, především školami a duchovenstvem.

Co týče se obyvatelstva domácího, smýšlení jeho vůči Francouzům je mnohem příznivější než-li v Alžírsku a pochod francisování děje se tam rovněž mnohem rychleji. Škol je dosti, organisace jejich velmi dobrá, počítá se, že nyní na 6000 musulmanů se učí francouzsky. Leroy Beaulieu tedy právem předpokládá, že Tunis bude asi dříve francouzským, než-li Alžírsko. To by pro Francii bylo ovšem velice žádoucím, neboť bý tak měla na východu zeď, odrážející vlnění vlaské invase.

Důležitou otázkou je rovněž pro Francii, aby zrušila značné poplatky, jimiž tuniský export je stížen, neboť následkem toho 42% všeho vývozu tuniského nyní jde do Italie; tím však se uměle pěstují styky mezi Tunisem a Italií, mocností s Francií soupeřící. Nazvav zákonodárství, které něčeho podobného docílilo, „nanejvýš absurdním“, autor náš jakožto radikální nápravu navrhuje zřízení celní jednoty mezi Tuniskem a Francií.

Jak čtenář během úvah těchto seznal, Francie velice dobře porozuměla důležitosti, kterou pro ni má a ještě více míti bude Alžírsko-Tunisko, a je v plném proudu ze starých a vysoce důležitých zemí těch udělati, jak v úvodě již jsme řekli, „Novou Francii“. Této jí v budoucnosti je nevyhnutelně třeba z důvodů národohospodářských, více však ještě z důvodů politických a vojenských. Podaří se jí snad někdy zmohutněti tak, aby zaujala též Marokkánsko a tím se domohla dominujícího postavení na Středozemním moři a v celé Severní Africe, anebo Marokkánsko dostane se v úděl Španělsku? Nevíme, o tom rozhodne budoucnosť. Ale každým spůsobem jí k tomu přejeme zdaru, končíce slovy našeho autora, jenž praví, „že budoucnosť Francie leží u veliké části na africké půdě a že přidavše Alžírsko k Senegalu, jednoho dne ovládneme a scivilisujeme celý severozápad pevniny té.“

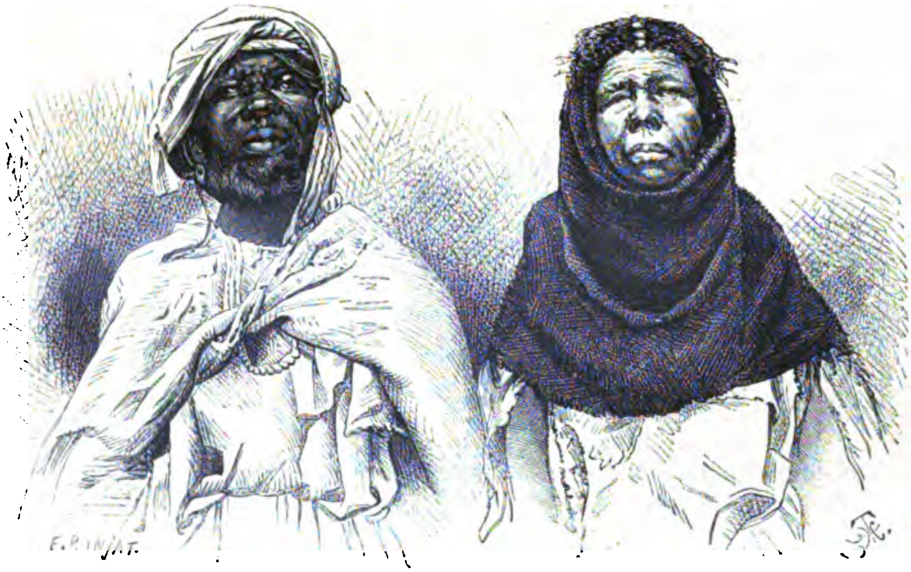

Alžírské typy.

Z uměleckých výstav.

Píše **Beda L. Mrak.**

V.

Konkurence o fontánu před Rudolfinem.

Tísnivý klid naší produkce umělecké poněkud vzrušil před nedávnem vypsaný konkurs o dekorativní fontánu, která má jednou oživiti pusté a neupravené dosud prostranství bývalého Rejdiště mezi Rudofinem a budovou státních škol. Dvě skupiny umělců, architekty a sochaře zároveň, vyzýval konkurs ku soutěži, dávaje jim na vůli, buď o sobě, buď ve spolku pracovati. Význam celého podniku nesmí býti podceňován a je tu několik momentů, jimiž nabývá důležitosti větší, nežli se mu obecně přikládá. Je známo, že Česká spořitelna věnovala jistou sumu nákladu a město Praha, majitel místa, vypsalo konkurs a stanovilo ceny. Že se stalo obojí, je třeba zvláště a slovy nejvýše pochvalnými vytknouti, neboť ať již se docílí konkurencí nějakého konečného a definitivního výsledku, nebo třeba jen nějakého základu a východiště ku dalšímu podnikání, resultátem bude vždy monumentální dílo ku ozdobě veřejného prostranství hlavního města. A Praha věru nemá podobných prací nazbyt. Dále pak uvítáme při fontáně před Rudolfinem konečně dávno želaný a toužený element v ulicích pražských — vodu, proud živé, tryskající a šumící vody, který jsme nerozvážně zrovna vypověděli z města, nedbajíce, že zbavujeme je jednoho z nejlepších a nejvydatnějších momentů esthetických. Neméně spadá též na váhu, že vypsaným konkursem hlavně našim plastikům poskytnuta příležitosť utužiti sílu pracovní a zároveň zkusiti se po drahném čase zase jednou na větším projektu. Umění sochařské je v pravé své podstatě jen monumentální, již svým materialem pro aere perennius, a monumentalní podniky vyžadují více nežli jednotlivec jako objednavatel zmůže. Arci nikde nemají dnes sochaři, v celku vzato, ustláno na růžích, u nás také ani ostatní umělci, ale co my jim klademe na lůžko, je přece jenom bodavé trní. Na konec i to, že se zde jedná o práci zároveň dekorativního stylu, přidává této konkurenci nového významu, v místě, kde dekorativní plastiku nahrazuje po většině výrobek stukatérský.

Než ani pro architekty není předmět konkurenční prost všeho půvabu a významu; skýtáť jim úkol k řešení, jaký ne právě každý den přináší se do atelieru a máme-li právě jen naše domácí nevelké poměry na mysli a zřeteli, pak sluší uznati, že je konkurence o dekorativní fontánu v nich zrovna událostí.

Píšeme následující posudek dříve, nežli se soudcové sešli, dříve nežli jury vypsané ceny přiřkla, píšeme beze všeho zřetele k tomu, zda ten či onen projekt byl či bude oficielně uznán za nejlepší a ovšem též beze vší pretense působiti snad na výrok jury, nebo jej dokonce kriticky rozebírati. Budeme-li se rozcházeti v náhledech o jednotlivých návrzích, vyskytne-li se mezi tímto posudkem a rozhodnutím jury diference, pak již předem se utěšujeme známým pravidlem, dle něhož nebyla snad jediná konkurence provedena, kde by hlas kritiky s výrokem zvolených jurorův ve všech kusech se shodoval.

Vizme povahu dané úlohy a hledejme vůči ní bezpečné a pevné stanovisko.

Mezi hlavní frontou Rudolfina a severním průčelím budovy státních škol leží skoro čtverhranný prostor značných rozměrů. Kdežto však je na jihu a severu ohraničen jednotnými, v sobě uzavřenými formami architektonickými, je náměstí k Vltavě po celé straně ohraničeno řadou domů, hluboko ležících. Střed Rudolfina a státních škol leží v ose od jihu k severu jdoucí; příchod z města ústí v jižním koutě, odchod z náměstí k řetězové lávce je od středu k severu pošinut. Je tedy náměstí jen samo o sobě prostor pravidelný, málem čtvercový, ve spojení s městem a řekou pravidelnosti postrádá. Nicméně mlčky vzato za princip, že fontána má státi právě prostřed náměstí, v místě, kde se osy čtyř stran světa protínají a křižují. Náměstí je neupraveno a zajisté že mělo býti první myšlénkou a zásadou projektantů, řešiti úlohu dekorativní fontány v jednolitém, nedílném celku s náměstím. Neníť prostor, na němž se má monumentální dílo zvedati, již tvarem svého půdorysu a spůsobou svého ohraničení a uzavření bez vlivu na formu a podobu díla, jež je má zdobiti. Rozměry plochy podmiňují rozměry půdorysu, výška a formace okolních front, jich vzdálenosť od sebe a vzájemný poměr výšku a šířku rozvinu plastického díla a dále ještě architektonická mluva vůkol stojících budov, ať již souhlasná či disparatní, přirozeně musí míti vliv na formalní ráz projektu. Než ani rozdělení a úprava půdy nemohou býti lhostejny pro účin hotového díla, neboť není jedno, postavíme-li sochu, nebo skupinu na členitém podstavci, či architektonický útvar na plochu prázdnou, rovnou, prohloubenou, zelení pokrytou, geometricky či volně rozdělenou, obklopenou stromořadím, či křovinami a pod. Slovem budoucí fontána před Rudolfinem má a musí tvořiti se vším, co vůkol ní, jediný organický, spojitý celek. Tvoření umělecké musí vycházeti od elementů daných a upraviti na cestě ku dosažení ideje vše, co úpravy aneb aspoň pozměny vyžaduje.

Málo který z podaných projektů jeví stopy tohoto logického chodu myšlénkového a většina z nich jsou právě jen návrhy fontány, kterou možno i jinde postaviti, aniž by dojem její byl alterován, je-li jen nové její místo dosti veliké, neboť pouze jediný moment pevně udrželi všichni v mysli a všichni dbali jeho řešení: rozměrů. Výška front Rudolfina a státních škol až po hlavní římsy obnáší pětadvacet až třicet metrů a proto skoro všechny projekty rostou až do deseti i více metrů.

Již tím, že konkurrencí byli vyzváni sochaři a architekti zároveň, je vysloveno, že výtvory obou umělců stojí zde vůči sobě ve stejné hodnotě, že pouze jakost, či lépe výbornost projektu má rozhodovati. Ještě jiná volnost byla umělcům dána — volnost myšlénky. Mohli si voliti thema základní, oživiti svoje fontány výtvory čiré fantasie, beze všeho vztahu k místu a městu, postavami beze jmen a historie, nebo symboly, alegoriemi a personifikacemi, osobnostmi vzatými z mythu nebo dějin, anebo obejíti se naprosto bez nich a pouze promlouvati k nám, k našemu oku a srdci formami architektonickými. Zde však právě pro nás pozorovatele byli umělci donuceni touto volností odhaliti jaksi své ledví, otevříti bránu do světa svých myšlenek a dílem svým, jeho obsahem projeviti obor a obzor svého myšlení. Proto je karakteristické, že veliká většina z podaných projektů, hlavně sochařského původu, zvolila si za thema Vltavu s jejími přítoky. To zdálo by se myšlénkou zcela správnou a nejvýše případnou a dojista lepší a s místem spojitější nežli vše jiné, jen že alegorie a personifikace, pokud nejsou u jednotlivých představ a pomyslů staletími typicky ustáleny, z pravidla pozbývají časem jasnosti a srozumitelnosti. Máme toho doklad z nedávné minulosti právě při objektu do jisté míry příbuzném s budoucí fontánou před Rudolfinem, na pomníku Františka I. na nábřeží. Kolem basinu stojí na podstavcích sochy mužů, mladíků a starců s atributy v rukou; víme ještě, že Jos. Max v nich vytvořil personifikace krajů země české, ale pochybuji, že kdo z nás dnes dovede všechny je rozlišiti. Témuž osudu by asi propadly personifikace řek a umělci sami, vedeni temným tušením, hledí je zachrániti před ním připojením vysvětlujících nápisů. Jistě však umělecké dílo, které stále potřebuje ukazatele a komentáře, není celým uměleckým dílem.

Čtrnácte různých projektů sešlo se ke konkursu, počet v našich poměrech dojista zcela utěšitelný a pokud číslice mluví, svědčí též o čilé snaze umělecké obce. Projekty jsou arci anonymní, jak podmínky konkursu vyžadují, ale jako všady i zde je pro toho, kdo zná se v rukopisech jednotlivých umělců, anonymita tato tak průzračná, že možno až na nepatrné výjimky při každém návrhu vysloviti pravé jméno původcovo. Konkurenční anonymita stává se tak sice skoro zcela ilusorní, ne však vinou principu, neboť žádný předpis není s to zabrániti znalci, aby nepoznal ruku jednotlivých umělců a proto i členové jury bez obtíží budou sice čísti hesla, ale budou moci vyslovovati vlastní jména.

Pro nás nemají ovšem veškeré projekty stejné zajímavosti, ba jsou mezi nimi, které pro svoji nepatrnou hodnotu uměleckou, naprosté pochybení ve formě a myšlence, nebo dokonce odporným plagiatorstvím vylučují se z rámce naší úvahy.

Náklad, jaký jest na provedení fontány vyměřen, není nikterak přílišný a dojista vyžaduje zřetel k jeho výši při projektu opatrnosti i umírněnosti zároveň. Peněžní obnos, přesně určený, nutně zde sotva rozevíral tvořivé fantasii široce brány, spíše naopak ji stále krotil a tísnil, a tím již je řečeno, že návrhy přes míru bohaté a složité v nejlepším případě mohou činiti nároky na cenu, ale ne vždy též na provedení. Arci je tu zase jeden moment, úrodný element, který netřeba bráti do číselného rozpočtu, ale za to tím výhodněji do kalkulu ryze uměleckého — totiž vydatný, ba mohutný pramen vody, silným tlakem puzený, a v trojím směru lze ho využiti: buď to bude velká horizontální hladina, nebo vzhůru tryskající, pak dolů spadající proud, či vlastně vše zároveň.

Jako všady, i zde je voda a její linie elementem rozšiřujícím a oživujícím a v mnohonásobném spůsobu možno ji uvésti v součinnost s ozdobou plastickou i architektonickou ku rozmnožení obrysů, k jich uzavření a scelení, ku přechodům, k docílení bohatějších a rozmanitějších forem, k oživení celku. Kdo toho se vzdal, kdo toho nevyužil až do krajnosti, sám snížil niveau své práce a proto na př. z architektonických návrhů pouze jediný („Apis 2“) v tomto směru je projevem umělce myslícího a úkol ovládajícího. Z ostatních onen gotickými baldachýny zakončený sloup, nehledě ani k naprosté bezdůvodnosti ba nemístnosti zvoleného slohu, je dvojnásob mrtvý. Mrtvý stylem a mrtvý nedostatkem vody. Dva druhé jsou jen pomníky, z jichž basí vytéká několik pramenů a k tomu ještě onen, označený heslem „Lasciate ogni speranza“, je smělým plagiatem pomníku hanseatského v Hamburku.

Pro mne má návrh „Apis 2“ ještě řadu jiných předností, utvrzujících soud, že stojíme před dílem s pravou vervou, rozvahou i dovedností uměleckou. Autor jeho sám jediný ze všech řešil úlohu v celém jejím rozsahu. Předně podal návrh k úpravě celého prostranství, ne pouze tím, že by byl načrtl několik pískem posypaných stezek a trochu trávníků, ale prohloubiv střed a umístiv velký základní basin pod horizont okolojdoucích, vyzískal pro ně pohled na širokou hladinu nádrže a tím již obohatil svůj projekt o vydatný estetický moment. Rovněž počítáme ku jeho přednostem zásadným, že vytvořil fontánu na vše strany souměrnou, že neakcentoval žádný směr, že nedal jí stranu přední a zadní. V tom ještě jeden projekt se s ním shoduje, přidržující se miskového typu fontán renesančních, z nichž je nám nejbližší bronzová fontána před Belvederem, a budiž zde hned podotknuto, že ve své architektonické části, hlavně v jednotlivých kusech jeví pěkný smysl pro velkou výraznou a jednoduchou formu, který arci málem zase je vyvážen nevyrovnanými poměry do výšky a na dobro zatlačen primitivní ozdobou figuralní. Máme-li na mysli polohu a okolí náměstí, kde žádná strana a žádný směr ostatním nedominuje tou měrou, aby dožadoval se zvláštního výrazu a ohledu na budoucí fontáně, uvážíme-li, že příchody k němu leží v koutech a ne v osách a tudíž místo výhledu je takořka cirkularně kol středu rozloženo, pak bude zřejmo, proč v tomto ohledu dáváme komposici centralní přednost před ostatními. Při těchto arci nikde není udáno, kam hlavní skupina čelem má státi, zda má býti obrácena k Rudolfinu, či na stranu protější, ač jinak sotva může býti pochyby, že ještě nejvýhodněji a nejvýznačněji měly by čeliti k otevřené straně proti Hradčanům. Než tím zanedbávají se všichni, kdo přicházejí od města — a těch je většina — a zanedbávají se obě velké façady, které přece také nejsou zde zcela bez významu.

Jinak ještě dlužno při projektu „Apis 2“ vytknouti formalní jeho výbornost, jevící se již při koncepci v účinném vyvážení a střídání se velkých a malých tvarů a linií, kde klid prvních jemnost a čilost druhých oživuje a vše v harmonickém celku se slučuje. Proudy vody, tryskající v hojných masách vzhůru i dolů, dodávají této fontáně ruchu a života, jakým se jiná z projektovaných přese všechnu mnohost detailů a bohatost ozdoby sotva dovede vykázati.

A jsou tu v pravdě komposice bohaté, koncepce svědčící o nadání i plném napjetí sil, jiné zase, třeba že se nad konvenicncí nepovznášely, aspoň korektností nahrazující chlad myšlenky a formy; v nich předstupuje před nás část naší obce sochařské. Je zajímavo sledovati při tom též cit stylistický jednotlivých projektantů, způsob, jakým se staví vůči architektonickým formám obou velkých průčelí budov. „Apis 2“ kloní se trochu ke mluvě francouzské renesance, „Vltava a přítoky její“ a „Pokus“ jsou cele prodechnuty dekorativním smyslem baroku. „Ne v materialu, ale v idei leží podstata díla umělcova“ přidržuje se zevně vlašské renesance, ostatní mimo už jmenované hledí pouze plastikou domoci se slova a platnosti Při dnešních stylistických poměrech architektury sotva bude mi vykládáno za blasfemii, řeknu-li zde, že volba architektonického slohu při fontáně a místě jejím spadá teprve ve druhé řadě na váhu, že může býti celkem lhostejno, kterou slohovou nuanci si který umělec za základ zvolil, že ale na prvním místě přichází v úvahu vnitřní život a zevní seskupení jednotlivých tvarů jeho architektoniky, aby v souladu byly s okolím již stávajícím i onou frontou domů, které v budoucnosti ohraničí prostranství na straně východní.

Poněvadž nám dnes méně leží na srdci detailní rozbor a ocenění všech zaslaných projektů, jako spíše načrtnouti několik všeobecnějších myšlenek, jež konkurence a soubor náčrtků vyvolává, bude tušíme prominuto, když jen několika slovy pokusíme se ještě některé návrhy karakterisovati.

Dva projekty barokního směru nesou sice různá hesla: „Vltava a její přítoky“ a „Pokus“, ale stopy jedné mysli, jedné ruky. Nepopíratelně vyznačují se rázem lehké dekorace, umění, jež snadno a bez obtíží oživuje dané nebo zvolené základní tvary a kostry zrovna pohyblivou figurální ozdobou a dovede jedním dechem k ní přidružiti detail ornamentalný. V tom leží přednosť i síla, že obé, figuru i ornament zároveň, vytváří, že obé jest plodem jedné tvořivé mysli a že obé slučuje a spojuje se na cestě za jediným cílem: podati umělecký útvar, jehož těžiště neleží tak ve hlouce myšlénky jako v příjemné živosti a harmonii formální mluvy. Odtud také ona příchylnost k malconosti při této plastice. Při obou návrzích postřehne bedlivé oko patrné stopy lehké, ano bujné produktivnosti, tak že od ní vycházejíce smíme ještě větší rozmanitost postav a pohybů očekávati při hotovém modelu, nežli ji náčrt obsahuje.

Kdežto při těchto návrzích drží si architektonické těleso a jeho komposice zcela rovnováhu s figuralní ozdobou a oboje je jednolitým celkem, vedou při projektu „Co předkové vykonali, sloužiž potomkům“ hlavní slovo plastické skupiny; podíl architektury je obmezen na obrubu basinu. Osm či devět alegorických postav, Vltavu a její přítoky představujících, vyniká tu z vody v jednom tlumu a nelze při nich přehlédnouti znatelnou snahu uvésti v tu směs těl a údů jasnost, zřetelnost a přehlednost, která by ovšem při eventuelním modelu ještě se musela stupňovati. Srovnáme-li se pak i s genrovitým rázem čtyř skupin na okraji basinu jako alegorie pražských předměstí stojících, nalezneme i v nich zálibu, ale proto přece bude jim vždy chyběti myšlenková i formální spojitost s ostatním celkem.

Originelní, aneb aspoň ne všední myšlenkou jest projekt „Z našich vod“, než pouze spodní jeho část s táhlými, radialně uloženými tvary, sloužícími za podklad opět personifikacím řek českých. Svrch, kde Neptun v mušli stojí, již ztrácí jednak souvislost se spodkem, jednak i ruší jeho pěkný, rozložitý klid. I ruku, z níž vyšel tento projekt, poznáváme ještě ve druhém, tvarově bohatším („Před stánkem umění“), který opět je v podstatě jen pomník spojený s nádržkami vody. Při úloze vytvořiti fontánu, tedy dekorativní výzdobu místa, kde z mateře země pramen vody vypryšťuje, jest to odchylka od zásadní podstaty a povahy úkolu a stanovisko toto zaujímáme i vůči onomu projektu, kde na vysokém podstavci, alegorickými ženami oklopeném, prostřed nádrže zvedá se postava Rudolfa II., která arci jen násilným výkladem své sporé místo uhajuje. Porovnáme-li oba poslední projekty co do svěžesti forem, co do života a jeho tepu dáme prvnímu zajisté přednost. Shledávámeť v něm ruku, do níž lze klásti mnohé naděje, kdežto při poměrné akuratese a neživé stejnoměrnosti druhého postrádáme vlahého proudu citu, poněvadž zde jen rozum pracoval.

Přiřkne-li zvolená jury ceny vystaveným projektům a bude-li který z nich ku provedení přijat, což jak známo nebývá vždy identické, sotva uzříme jej vyvedený na místě tak, jak jej v návrhu máme před sebou. Žádný z nich nesmí si osobovati nárok definitivní práce a trvám také, že tak nečiní. Není to chybou. Bylo by jí to jen tenkráte, kdyby návrh a náčrt cenou poctěný nebyl jádrem živým, dalšího vývoje a života schopným, neboť beze změn, dodatků a přídatků sotva který bychom si přáli viděti v přirozené velikosti na prostranství před Rudolfinem.

Grillparzer.

Povahopisná a dramatická studie **Jos. V. Friče.**

(Dokončení.)

IV.

Dramata z rakousko-uherských látek.

Při pobytu svém v Praze nadchnul se Grillparzer vedle „Libuše“ pro látku ještě choulostivější, než byl „Ottokar“: odvážil se totiž vylíčiti v pětiaktové tragedii „Ein Bruderzwist im Hause Habsburg“ spor císaře Rudolfa II. s Matyášem, vlastní to pošmurnou předehru k válce třicítileté.

Mezi celou spoustou, hlavně knížecích postav, které se na hradě pražském, v uherském táboře a konečně na dvoře vídeňském prohánějí, nalézáme muže z českých dějin, Thurna, Šlika, Valštýna, jen zběžnými črtami povrchně charakterisované, zatím co purkmistr pražský, jakýsi Prokop s dcerou Lukrecií, bez historického podkladu pouze episodicky vystupují.

Nadobyčejnou péči věnoval císaři Rudolfovi, jehož povahu snažil se prohloubiti a všemožně zušlechtěnou, majestátní i sympatickou vylíčiti. Jest to jakýsi, po nejtrpčích zkušenostech bouřlivého života světa sytý, sestárlý, však vždy ještě hloubavý Hamlet na trůně, kterého se pak ovšem, ač bezděky odříká, zraněn i v citech svých otcovských, se všech stran stísněn bratry a přátely naň doléhajícími, aby se vážnějšího činu odhodlal, a přemožen i vzpourou, již proklíná s nejhlubším opovržením panovnické své nedotknutelnosti. Vedle hlavního tohoto tragického reka svého předvedl nám tu Grillparzer různé rakouské arcivévody, různé stářím i povahou, historicky dosti věrně a při tom delikatně, což najmě pro básníka veskrze loyálního nebylo věru snadným úkolem. Pomohl si ovšem tím, že cokoliv tito bratři a synovci arcivévodové konají a mluví nesrovnalého s úctou k svrchovanému majestátu, k tomu ponouká je kněžský zlorádce Klesel. Avšak nebyla mu tato úsilovná ostražitost a všestranná ohlednost nic platna; dílo, na němž patrně drahně let pracoval, bera každé slůvko na vážky, aby nebylo metternichovské censuře kamínkem úrazu, nespatřilo za živobytí Grillparzerova světla kulis, aniž se i po jeho smrti dostalo na prkna.

Patrně nejsou tam ve Vídni žádným historickým upomínkám rádi; nesnesou ani sebe bezúhonnější narážky, což teprve věrných, byť i sebe ohleduějších vylíčení osudných katastrof z dějin domácích! A což nade vše významno, že i nejochotnější apotheosu svých velebených bohatýrů pokládají spíše za ironii, než za povinný sobě a zasloužený hold. Takž potkává se každé podobné úsilí s čirým nevděkem, nenacházejíc nikde právem očekávaného uznání za všechnu horlivosť, všeliké vlastenecké nadšení a nejsvrchovanější sebezapírání, což na sobě doznával Grillparzer v míře nejvyšší. Po celý život cítil nesnesitelný duševní tlak, pod nímž pracoval, avšak podroboval se mu přece z čirého prý, dosti výlučného a úzkoprsého vlastenectví, až mu znenáhla zvykl, odsuzuje všelikou snahu a každý rázný prostředek zprostiti se ho. Nevíme, možno-li pak osud takto uspůsobeného, byť i nejnadanějšího básníka nazvati tragickým!

Ve svém „Sporu bratří v rodu Habsburském“ vskutku učinil náběh k velkolepé historické tragedii z dějin rakouských a kdyby ho nebyly vázaly stálé ohledy tu na censuru, tam k vlastním předsudkům a opět snad na možnost provozování na vídeňském jevišti, byl by snad z látky té vytvořil nejúchvatnější moderní drama celé dosavadní německé literatury. Ale, jak sám doznává, nestál hrubě ani o všeobecné uznání v německé říši, chtěl býti a zůstati výhradně domácím, rakouským básníkem. Podniknouti snad volný, smělý vzlet dle příkladu nesympatických mu soudruhů školy mladoněmecké, byl mu ze zásady učiněnou ohavností. A takž připjal své muse raději ty nejužší škorně, v nichž pak tato ovšem, při vší chuti se rozběhnouti, s kyselou tváří a trapnou nejistotou semo tamo klopýtala.

Děj počíná zatýkáním Russworma, kterýž byl návodem Don Caesara utkal se v souboji s Belgiojosem. Pověstný levoboček, jenž byl na sličného Vlacha žárliv, anať dcera pražského primatora Lukrecie jej zamítala, žádá, aby byl spolu zatknut, čehož se Pražané ovšem neodvažují. Zatím pase se na zoufalosti poděšené děvy, již měl v podezření, že pro Belgiojosa mu sluchu nepřeje a uráží ji tak vyzývavě, že otec dívku odvádí, zapovídaje vášnivému Caesaru vstup do svého domu. Na to přísahaje primátorovi pomstu slibuje Caesar, že vymůže Russwormovi u císaře milost, již chce jakožto Rudolfův miláček vynutit hrozbou, že opustí dvůr a vypraví se proti Turkům do boje.

Po krátké této scéně ocitujeme se na hradě pražském, v předpokojích nepřístupného Rudolfa. Marně tu i Klesel a pak Matyáš prosí o slyšení. Tajemník Rumpf ani si jich hrubě nevšímá, jen k Caesarovi chová se vlídněji. Tento vybíhá, aby zkusil na dvoře bujného koně. Matyáš, pro zamýšlenou vzpouru do Lince vypovězený, vyptává se důvěrně Klesela, kdože je ten smělý mladík. Zatím objevuje se též arcivévoda Ferdinand. „Ten bude nejspíše dědicem trůnu,“ šeptá Klesel bratru Rudolfovu, „nebudete-li se míti na pozoru!“, t. j. nepodaří-li se vám usmířiti pošmurného císaře. Konečně objevuje se i tento: zamlklý, nedbaje přítomnosti arcivévod, prohlíží si nabízené mu obrazy, z nichž některé kupuje pouhým ukázáním holí. Těší se hlavně zásylce ze Španěl došlých nových děl Vegových, ba pohrouží se v jich čtení, zamítaje číst došlé depeše. Matyáš marně se pokouší o slyšení hlasitým projevováním své ochoty, vzdáti se všech svých nároků na korunu. Rudolf, klepaje netrpěliv holí na podlahu, odpovídá zkrátka, že chce býti samoten. Klesel, aby nebylo vše ztraceno, odvádí Matyáše, jemuž byl poradil, aby si vyžádal komando v Uhřích. Ač Rumpf dosti hlasně podotýká, že propukla tam nebezpečná vzpoura, zabírá se přece Rudolf do prohlídky drahokamů, jež mu jakýs kupec z Florencie nabídl. Poslance španělského vzpírá se vyslechnouti. Vstoupivšího Caesara měří hněvivým pohledem. Přese všechnu přímluvu levobočka za milost pro svého soudruha stanoví císař neuprosně, že Russworm musí umříti, a tu dívku aby Caesar nechal s pokojem. Tento žaluje na ni, že prý ho sklamala. Rudolf na to: „Myslíš? Co svět světem, klamali mužové ženy.“ Caesar: „Jakž i matka moje doznala!“ Rudolf: „Jen, slůvko, žes ji znal a zahyneš v doživotním žaláři!“ — Hvězdář byl císaři prorokoval, že jemu nejbližší bude mu nejnebezpečnější. „Neusmívej se!“ zakřikuje pak Caesara. „Zatkněte mi toho chlapce!“ a již sahá v prudkém hněvu po partizáně nejbližší stráže, chtě nezdárníka probodnouti. Však návalem tím přemožen klesá nazpět, jakoby beze síly. „Běda rebelovi, jenž se mne dotkne! Io soy el emperador! Však zrazeným, zaprodaným na vlastním svém hradě. Nemám ni jedinkého obrance,“ volá a klesá do mdlob. Všickni teď s hrůzou ustupují, zatím co Rumpf odvádí rychle Caesara. Jenom Ferdinand zůstává a přiměje vzpírajícího se Rudolfa, aby pohovil si aspoň v lenošce. Pozvolna rozpřádá se mezi nimi dialog plný úsečné charakteristiky. Rudolf zří v Caesaru novou dobu, jež naň doráží. „Alespoň jeho zkrotím, když vůči době, která si troufá víru očistit, jsem malomocen!“ Zcela protivného mínění jest ovšem Ferdinand; dokázal to již v štýrské své zemi na vlastních poddaných, bez vědomí císaře, že pro blaho Rakouska i slávu Kristovu dovede čelit hrozivému převratu — obětí dvacíti tisíc z 60.000 poddaných, kteří k víře se vrátili. Docílil toho ovšem prostředky, kterých se Rudolf děsí. Svěsuje hlavu, cítě se k podobné ráznosti neschopným, ba jest mu i líto těch tisíců, dětí a žen do chladných nocí vyštvaných — a v této náladě povoluje, mezi delším blouzněním o hvězdách, o tajemném pořádku na nebesích, ohroženém zloznakem Malefika, Ferdinandovi vše, i pro Matyáše komando v Uhersku. Když mu pak Ferdinand osvědčuje, že k vůli věci zříká se své saské (protestantské) nevěsty, již miluje, a hotov je pojati princeznu bavorskou, sobě odpornou — za to však pravověrnou — zhrozí se ho Rudolf do té míry, že chápe se jeho ruky, aby se přesvědčil, zdali mu skutečně v žilách koluje krev, načež zkřiknuv: „Chci být mezi lidmi!“ udeří holí o podlahu, by přivolal své komonstvo. Zatím se byl též arcivévoda Leopold, bratr Ferdinandův proháněl venku s Caesarem na koních. Ferdinand přeje si jen ještě představiti bratra císaři; však že čas jest, odebrati se k službám božím, odloženo představování, ač Rudolf odebíraje se ku mši s hlavou nepokrytou, poklepá mimochodem Leopoldovi na rameno, načež mu ten políbí ruku. Všichni na to v průvodu mlčky odcházejí, aby pokořili se bohu, čímž první dějství to se končí.

Druhé dějství uvádí nás v střed poraženého Turkem vojska, jemuž byl Matyáš vévodil. Vojsko to má mnoha luteránů, což jest arcivévodům i Kleselovi pohoršením; ale jaká pomoc? Tito se alespoň udatně bijí! Deputace měšťanů vídinských, vyslaná za Matyášem do tábora, chce tohoto požádat za svobodu vyznání. Dlouho tohoto všichni pohřešují, až objevuje se přece, uniknuv nepřátelům, v kroji uherském. Turek nabízí mír a ostatní arcivévodové proti vůli Rudolfově odhlasují, že naň přistupují, však nemají odvahy, štítíce se Klesela, vyjednati jej osobně, nýbrž vydávají k tomu cíli jen plnomocenství Matyášovi a odjíždějí nazpět do Vídně. Matyáš stává se takto pánem situace, avšak Leopold byl již získal vůdce Ramée-a, aby s ním odtáhl do Passavy, což svěřuje Ferdinandovi, kterýž přeje k tomu štěstí bratrovi, napomínaje ho k všemožné opatrnosti. Ono vojsko koncentruje Leopold, aby přispěl Rudolfovi proti Pražanům pod obojí a též proti Matyášovým úkladům ku pomoci. Autor však načrtl celou tuto více než dvojsmyslnou hru jen povrchně, čímž celé toto dějství, ač plno válečné vřavy, zůstává mlhavé, ano i zbytečné, leda že přibásnil ještě na konci nezdařené přepadnutí dcery Prokopovy, již otec před úklady Caesarovými chtěl ukrýti až v Uhrách u jakési příbuzné. Na pokřik přepadených dostavují se arcivévodové a poznávají v zatčeném úkladníku Dona Caesara.

V třetím dějství nalezáme Rudolfa vždy více v sebe pohořeného a výhradně alchymii oddaného v nikomu nepřístupné laboratoři. Vévoda brunšvický Julius, který, ač sám protestant, žádostiv je císaře varovati před vzmáhající se vzpourou stavů s Matyášem srozuměných, vniká k Rudolfovi v přestrojení uhlíře, obstarávajícího pece zlatotavné. Náhledy pošmurného vladaře o povinnostech panovníkových jsou ovšem dosti podivné. Pásmo (totiž povříslo), jež svazuje snop, „aby celek zůstal pohromadě“, může býti neplodné. Na autoritu stačí pouhé jméno panovníkovo. Při dědičném právu jedná se jen o střední, pevný bod, aniž třeba, aby vladař byl duševním velikánem. Ostatně prý v přítomné době není ani v přátelském ani v nepřátelském táboře jediného muže. Rudolfovi příčí se každá válka, zvláště občanská. Nicméně dodává (právě po grillparzerovsku!) že na smír nelze dříve pomysliti, „dokud se náhled nepromění v nic“ ... Proti nezřízené dobyvačnosti (Ländergier) vymyslil si Rudolf tajný, rozhodčí soud nad veřejným právem a přijímá Julia za člena toho soudu, obdarovav jej řetězem s medalií, na níž se nalezá nápis: „Ne my — ale Bůh!“ a kteráž vyrobena je ze zlata tajně dobytého. Jest prý sice kacířem, ale proto přece čestný člověk. Na to zahraje si podivný vévoda na Schillerova Posu a ptá se císaře, proč tedy neudělí svým poddaným svobody? A opět slyšíme ryze grillparzerovské námitky: Stavové že nechtí svobodu, nýbrž moc; na to přišel by pak měšťan, oceňující jen váhu zlata i žádal by totéž, načež dostavila by se luza, s týmiž nároky. Právo lidské pozůstává prý jen v hladu a trpění! Božským pořádkem proměnil se lid ze zvířete v člověka. Jindy ohrožovali prý civilisaci Skytové, nyní vynořují se z vlastního tábora barbaři řvoucí po rovnosti, aniť zatím nenávidí všelikou vznešenost, umění, vědu, stát i církev, a taková rovnost značí prý zároveň obecné ponížení. Julius upozorňuje, že doba na rozhodnutí naléhá. Ale Rudolf trvá v přesvědčení, že rod jeho věky přetrvá, protože „nepachtě se po novotě“ ač zdánlivě nemoudře, ale v podstatě moudře, čeká dle zákona přírody návratu roztěkaných myslí k původnímu klidu! — Ale vaši bratři soudí jinak! namítá Julius. Matyáš získal již protestanty, sami Turci mu nabízejí korunu. Morava se hýbe, i v Čechách roste jitření! Rudolf má ještě na vše odpověď a co Čechů se týče „ti jsou tvrdohlaví, ale věrní!“ Načež Julius:

Ovšem věrni, ale svému přesvědčení. Hus že mrtev, ale víra jeho oživuje. Protestanti v samé Praze radí se pospolu a tvoří spolky! — A to se mi zamlčuje? zvolá Rudolf bolestně: My vládci jsme ubozí! všeliká tajemství zvíme — než co všeobecně každému žebráku známo, zůstává nám tajemstvím. Podivný ten protestant, zrazující své souvěrce, zjeví nyní císaři, že jest prodán a zrazen a na důkaz toho přivolá primatora Prokopa, jenž byl v Uhrách zatčeného Caesara přivedl do Prahy. Má nyní císaři zvěstovati, čeho byl svědkem ve Vídni a v Brně. Matyáš, kterémuž i od ostatních arcivévod holdováno, blíží se k českým hranicím. Toť plaší ovšem Rudolfa tak, že volá na tajemníka Rumpfa: Když plamen již zasahá stavení, dovolím přece každému, aby vzkřiknul: hoří! Chce mít zprávy z posledních dnů — zatím ukazuje se, že Rumpf tam v předsíni se stavy vyjednává. Na rozích pražských visí prý už Matyášovy manifesty — a deputace stavů přicházejí už s majestátním listem na podušce, jehož podpis byl Rudolf několikráte zamítnul. Toť ovšem zlé, doutnáky jsou ku vzpouře již přiloženy.

Charakteristické jest, že Rudolf štítil se z předu i primatora vele mu, aby stanul na prahu — že podezřelá mu byla i dýka, již měl za pasem, — a odpověď jeho na otázku, jaké jest víry, že císaři se nelíbila. Přiznal se totiž Prokop, že jest protestant českého vyznání. Proč ne raději německého, vlaského, řeckého, španělského? Toť prý smutná věc — jakoby pravda všem národům nebyla jedna i táž! Ale o to nyní nešlo, takové věci bylo nutno přehlédnouti, ještě dobře, že ten muž české víry ukázal se císaři věrným, načež obdržel ubezpečení od svého panovníka, že se ani on ani jeho dcera úkladů Caesarových více báti nemusí; pro nemoc, čili zločin toho šílence, že najde se lék, totiž trest.

Mezi slyšením deputace stavů, při čemž Rudolf zakazuje mluviti Thurnovi, jakožto cizinci, ohlašuje tajně sluha, že arcivévoda Leopold přibyl do hradu a žádá o důvěrnou rozmluvu s císařem. Tajemník Rumpf odkazuje sluhu na dobu příhodnější.

Rudolf ještě, než stavovské posly přijal, byl na vahách; obracel se k bohu s modlitbou — pak žádal svůj kord a chtěje jim vzdorovat, mínil je v plném shromáždění překvapit. Však rozmyslil si to — a vzkázav, že jen mluvčí před sebe připustí, vyslechne s útrpným úsměvem žalobu, jakoby podlehal příliš podšeptům dvoru Madridského a Říma. „Bláhoví! — kdybych na ty dbal, dávno by se to vaše nové učení bylo v prachu ocítilo a všeliký vzdor dávno by úpěl ve vyhnanství.“ Stavové, ujišťujíce mocnáře o trvalé své věrnosti, ovšem prosí, jen že oč? Právě o to, co nabízí jim s druhé strany vzpoura. A to že není nátlakem? Však budiž! tu vzpouru jim Rudolf daruje — a sám jim povolí, co vzpoura jim podává. Nuže nechť mu dají nahlédnouti do osudné té listiny — z níž zdá se panovníkovi, že srší plamen, že hrozí nová potopa a vítězství luzy. Odstavec o zákonitosti vzpoury, kdyby se majestátní list v něčem nedodržel, ten se musí vypustiti! — Po různých dalších ještě námitkách Rudolf tedy podepisuje, ačkoli stavům prorokuje, že vzejde z toho válka, neboť za pravdu, již sluší pouze duchem bránit, budou teď nuceni k mečům sáhnouti; napotom když rozpomenou se na práchnivějícího již Rudolfa, nechť bijí se v prsa přiznáním: Byli jsme při tom!

V tom zaduní z dálky dělo! Sluha oznamuje, že to střelba z Vyšehradu proti nepříteli ke Praze táhnoucímu. Stavové tasí meče a přísahají, že dají životy na ochranu Rudolfa. Ten volí jim meče schovati a posádce vyšehradské střelbu zastaviti. K vojsku před branou vysílá Rumpfa, aby se jich pozeptal, čeho si přejí? „A je-li to bratr můj," (Matyáš od Benešova ku Praze táhnoucí) „vzkazuji mu, nechť cvičí se jak mu libo v nevděčném řemesle panovnickém — ale mne ať v Čechách nechá na pokoji!" I propouští stavy a odporučiv Rumpfovi, aby si pospíšil, má se k odchodu. Ocítiv se na chvíli s vévodou Juliem o samotě, vyznává se mu, že není tak dobrý a laskavý, jakž se právě ukázal. Bezděky probouzí se v Rudolfovi pomstylačnost, an právě vstupuje arcivévoda Leopold postranním vchodem, aby mu připomenul, že Pasovští jsou při ruce. „Hle pokušitel!" zvolá Rudolf. „Pomsta byla by sladká! Však, synu, pozdě již! Pryč odejdi, pokušiteli!" I odběhne a uzamkne se ve svých komnatách. Leopold nedá se však odbýti, nýbrž zapřísahá císařského strýce, aby mu otevřel a jej vyslyšel. A po chvíli se dvéře přece rozevrou, do nichž pak s výkřikem „Otče!" vběhne Leopold. V zápětí za ním hlásí se Klesel jakožto posel Matyášův, jest však odmrštěn, ač nesl smír. Po chvíli vyběhne Leopold s cedulí, na níž podepsáno císařské svolení ku vpádu Pasovských. Jest mu spěchati, aby si to zatím Rudolf jinak nerozmyslil. A vskutku, sotva byl odkvapil, posílá za ním nerozhodný a již podpisu svého litující císař vévodu Julia, aby jej zavolal nazpět. Je teď zase pozdě!

Po této, bouři spíše rozebírající než s odvážným důrazem líčící scéně, takto kolísavě zakončené, překvapuje nás proměna, v níž na staroměstském náměstí objevuje se s Thurnem — hrabě Šlik. Po krátké protimluvě rozhodnou se, že půjdou ve vlastním, ne vlasti prospěchu Matyášovi vstříc. A lid již vítá vojsko nového pána! V tom, kde se vzal tu jest, objeví se Leopold, ovšem v plášti zahalený a za ním v patách udýchaný vévoda Julius s protirozkazem Rudolfovým. Je na to pozdě! — „A dříve bylo příliš brzy!" odvětí Leopold i spěje přivoláním Passovských císaře proti jeho vůli osvobodit, což vůči přítomnému již v Praze Matyáši, jemuž ku konci aktu na koni se objevivšímu všeobecně „Vivat" volají, musí ovšem smutně dopadnouti. Julius to předvídá a spustí plášť svůj k zemi samým leknutím s enigmatickými slovy: Pokrývka leží na zemi, co skryto kráčí zřejmě, jakožto zkáza do světa! — A jelikož lid pražský provolává vedle slávy Matyášovi, také na zdar právům země, zalomí nad tím pan Julius, protestant vírou ale ne skutkem, žalostně rukama.

Takovýmito episodickými proměnami umí si Grillparzer i sebe promyšlenější stavbu svých dramat vždy důkladně pokazit; a v příštím čtvrtém dějství, ač v něm energičtější ruch, dovolil si náš dramatik dokonce čtveru proměnu.

Za vpádu Pasovských, který se nezdaří, jehož pomocí však unikl Don Caesar z vazby, přepadne tento dceru primátorovu Lukrecii, zatím co její otec brání v čele měšťanů město. Caesar, vždy ještě žárlivý, chce vynutit na dívce, jež lásku jeho zamítla, vyznání, že milovala **Belgiojosa**, a když tato prchá do své ložnice, zastřelí ji. Tu se teprv vrací **Prokop**, jemuž podařilo se sice odraziti útok Pasovských a vyhnati je z města, který však naleză dceru svou v posledním tažení.

Následkem nezdaru tohoto úskoku, císařem byť i bezděky schváleného — vždyť pak Leopoldovi otevřeli na Hradčanech brány, jimiž dostal se až k staroměstské věži mostecké — proměňuje se pražský zámek pro starého, zlomeného **Rudolfa** v čiré vězení. **Thurn** sám rozestavuje všude stráže. Z jeho rozmluvy se **Šlikem** dovídáme se o těchto čestných pánech poznovu, že v kalu vzpoury a sporu bratří habsburských míní jen sami pro **sebe** loviti. **Julius** vyčítá jim, že střeží hrad jako vězení, že vynutili si vydání i všech hradních klíčů, mezi nimi také klíče k vězení **Dona Caesara**, jenž si byl právě otevřel žíly. **Thurn** míní, že jest on právě nejhorším vinníkem. „Až jak rozhodne soud!“ namítá **Julius**. „A víte vy snad, kdo tu **nyní** v zemi soudcem?!“ táže se ho **Thurn**, ale vydává mu přece žádaný klíč, ovšem s podmínkou, že jen lékař smí navštíviti Caesara. **Julius** vida, že blíží se **Rudolf**, požádá Thurna, aby se odstranil a dopřál majestátu volného vzduchu. **Thurn** odpovídá: Vzduch každému volný — ale hrad třeba uzavřít před proněvěrou a zradou!

Rudolf, úplně zlomen a Rumpfem podepírán, vystoupí z císařské zahrady, v níž byla bouře minulé noci zhoubně řádila. Marně hledí Julius konejšiti císaře — také zvěstí, že arcivévodové přibyli do Prahy, aby prostředkovali a bývalý pořádek obnovili. **Rudolf**, odpovídající nevrlými jen pokyny, obrací se k odchodu. **Julius** posílá rychle Rumpfa za ním se zvěstí, v jakém nebezpečí naleză se **Don Caesar** i posílá po Rumpfovi císaři klíč. Ten přijímá ho v pozadí, stoje před studnou a když mu tajemník připomíná, že tu třeba nejrychlejší pomoci lékařské, vrhne **Rudolf** klíč ten mlčky do studně, načež zvolá pevným hlasem: „Je souzen! — mnou, císařem a . . . pánem svým!“ I zakryv sobě líc propuká v pláč — chce odkvapit, avšak stráž zastupuje mu cestu. Jen na hrozbu Juliovu, jenž bije na meč, uvolňuje se císaři dráha.

Thurn z opatrnosti dal zazdít i vchod do laboratoře, aby tudy z venku nikdo nevnikl, kdožby unésti chtěl panovníka. Však **Rudolf** dobře cítí, že stalo se tak, aby on sám uniknouti nemohl. Tu pojímá ho hněv — a on přistoupiv k oknu své komnaty s vyhlídkou na Prahu, kle ji! Urážku bratrem mu způsobenou necítí — vždyť ho nikdy nemiloval! — ale to nevděčné město stověžaté, jež byl tak zvelebil, kamž utekl se jak v oasu, jež kynulo mu svým pokryteckým klidem, to tam nyní ve zbroji a proti komu? Proti nejlepšímu svému příteli. Všaktě dozná v brzku, co nevděk znamená. Jako hlíza rozzuří se teď v Praze zárodek vojny — bylať dlouho šetřena, však nyní zavládne meč; hlavy velmožů padnou — a panny vlasem spuštěným zaplatí hanbu svých otců! „To budiž losem tvým, Praho! — takto ti klnu, jako splatilas' mi dobrodiní zločinem.“ — Tento výbuch hněvu přemáhá však **Rudolfa** — on shání se po holi, neboť nohy mu slábnou — slyší hlasy — to arcivévod — však volá, aby nepustili k němu nikoho — neboť buďsi to kdokoli — že zajisté to nepřítel a zrádce! — —

Objevují se bratr Maxmilián a synovec Ferdinand, kleknou, prosí za odpuštění a slibují zadostučinění a bezpečnou záštitu. Mluví též o vyrovnání sporu, o čemž nechce Rudolf nic slyšeti. Není již panovníkem, ale svůj majestát hodlá zachovati světu, jenž bez něho by se neobešel. Následují nyní na třech stranách tirády proti „Besserwissen“, možnosti, nemožnosti a skutečnostem, jimž porozuměj, kdo můžeš. — Napomínaje ještě Ferdinanda, aby byl třeba přísný, ale bez tvrdosti, počíná Rudolf znenáhla blouzniti o mudrcích, klanících se spasiteli, nad nimiž andělé provolávali mír všem lidem dobré vůle. Zdá se mu, že slyší hudbu nadpozemskou, že zří kometu v mlhu se rozplývající. „Nuže, pokoj buď i s vámi se všemi!“ — Již domnívají se arcivévodové, že ducha vypustil a sám Ferdinand umiňuje si, že raději usmíří, co hodlal ztrestati. Rumpf odporučuje arcivévodům svého zbožného pána. Julius má za to, že ještě neumřel, pozvedá ho s Rumpfem a klekaje k jeho nohoum volá: Můj šlechetný, zbožný a dobrosrdečný pane!

Páté, konečné dějství odehrává se ve Vídni. Ferdinand, jemuž Klesel brání v důvěrné rozmluvě s Matyášem, zasahuje, maje plnomocenství Madridu i Říma i katolického Německa, samovolně do osudu říše. Cítí se povolán vypleniti kacířstvo, s nímž Matyáš s Kleselem koketují. Má se již za pána Čech a prohlašuje list majestátní za neplatný, protože vynucený. Nemoha dosíci slyšení, an prý Matyáš na modlitbách trvá, vyvábí Klesela a dá ho v jeho vlastním voze odvézti svým důvěrníkem Seyfridem na Kufštejn.

Objevuje se Valdštýn, jenž nese zprávu o vyhození Slavaty a Martinice s oken; proto běží příštímu pánu svému vstříc, po cestě již samovolně dávaje rozkazy, aby císařské posádky hotovily se k odporu. Dampierrovi poručil, aby přitáhl k Vídni a byl tu Ferdinandovi k rukoum. Vše to k nemalému překvapení dědice české koruny vykonal na svou pěst. Však dobře tak, a je-li již vzpoura česká v plném proudu, tím lépe! Nyní jen rychle uvědomit Tilly-ho — psát do Bavor — a započíti rozhodně s vymýtěním neřesti nevěry a vzpoury. „Dík vám za vše, pane oberste,“ praví Ferdinand, „mohu vás potřebovat — avšak příště ať mi nesloužíte více, než mi libo!“ —

Zavzní polní trubky. „To jezdci Dampierrovi!“ zvolá Valdštýn, a když tímto jejich příjezdem překvapený Matyáš vyběhne z komnaty své, aby se optal, co to znamená, odvětí Ferdinand směle, že objednal je, aby se odebrali ku Praze potlačiti vzpouru. — Matyáš, vida v tom účinek tajných piklů, chce poslati pro kardinála, zví však ku svému ustrnutí, že tento již odvezen byl na Kufštejn. Valdštýn podporuje Ferdinanda při důrazném vylíčení vzpoury. „A což v Praze s císařem?“ — Roznesla se již zvěsť, že zemřel.

V tom objeví se Julius s komonstvem v černém obleku. Matyáš poznává z toho, že Rudolf je mrtev. „Vím dosti,“ volá, „chci být samoten.“ — Zbylí rozmlouvají nyní živě mezi sebou o nutnosti ztrestat vzpouru českou co nejrychleji. Julius, odevzdav císařské insignie, vrací se do vlasti. Ferdinand jest žádostiv hned při pohřbu Rudolfovu pomstít jeho stín. „Kvapně chceme trestat, Valdštýne!“ Však tento soudí, že je válka vůbec dobrá věc, byť i třeba třicet let trvala. Proč? Dokud jedno celé pokolení nevyhyne, neztiší se vzpoura.

Matyáš, vyplašen ze své komnaty pokřiky lidu na jeho slávu, když se byla zvěsť o císařově smrti již městem rozběhla, zhrozí se předpovídání třicítileté nastávající vřavy a bídy. Konce jejího nedočká se tedy! Musí však vystoupit na balkón, aby se poděkoval lidu za hlučné jeho vivaty. Ironicky vyzývá Ferdinanda, aby objevil se tam s ním, ano aby ho tam předešel, neboť patrně prý on tu již pánem.

Ferdinandovi lidé s Valdštýnem znovu se těší vyhlídkou na řádnou a vydatně dlouhou válku. Ferdinand vysílá je tedy chutě do boje; on sám však zůstane raději doma, aby tu plevel veškerý za jejich zády vymýtil. Komnata se vyprazdňuje i vrací se do ní z balkónu, kdež byl aklamován, osamělý Matyáš. Sám byl by raději mrtev! Rozplynuly se v mlhu jeho sny o příštích činech. Rudolfův stín i za hrobem naň sahá! A tu, any z venčí zaznívají fanfáry a volání: Vivat Mathias! — poklekne zkroušeně, bije se v prsa, a volaje temně před sebe: Mea culpa! zakryje si zdrcený vítěz bolestnou tvář.

* * *

Dozněla-li tato, místy dojemná, však nesouladnou stavbou a přílišnou ostýchavostí v celku neuspokojující truchlohra, přes děsnou svou perspektivu v hrůzy třicítileté války poněkud usmiřujícím, elegickým akordem, nezasluhuje jiné z uherské látky zbudované drama „Věrný sluha svého pána,“ započaté v březnu 1826 a jednou jen provozované koncem února r. 1828, ač bylo tehdáž ve Vídni s nadšením přijato, podrobnějšího rozebrání. Mezi všemi hrami, jež uzřely světlo na německých jevištích, bylo rakouskému Shakespearu-Calderonovi zůstaveno sepsati kus, jenž jest pravou apotheosou servilismu až zhola nelidského. Sama tehdejší, všemi stesky volnomyslnějších pěvců zasypávaná censura pochopila, že musí takovéto vynášení otrocké podajnosti mravní cit sebe loyálnějších občanů uraziti a v nich mimovolně odpor vzbuditi, tudíž pravý opak toho spůsobiti, čeho básník docíliti chtěl, pročež další provozování tohoto přemrštěně služebnického kusu prostě zakázala. Ano, když doneslo se o tom Františku I., jak nebezpečně opáčný účinek mohla by tato práce přehorlivého zpátečníka spůsobiti, rozkázal císař nemálo zadivenému básníkovi, který dokonce snad i zvláštní odměny očekával, aby kus ten prostě spálil! Grillparzer, jenž původně sepsal tohoto svého „Věrného sluhu“ na oslavu jakéhos nejvznešenějšího sňatku, vymluvil se sice, že žádného opisu nemá, ale zatím dal jej komusi k uschování, a nemohl prý si nikdy pohnutku takového krutého ortelu vysvětliti.

Z Národního divadla.

Činohra.

Referuje **Anežka Schulzova.**

(Závěť. — Gazdina roba. — Oidip král.)

Závěť. Drama o třech dějstvích. Napsal Josef Štolba. Štolbovo drama „Závěť“ jest rázovitě kreslený obraz z českého venkova, plný pravdivosti a životní síly. Autor podal tu důkaz, že umí nejen příjemně pobaviti veselohrami, svěžím humorem a vtipem světélkujícími, nýbrž že dovede též uchvátiti vážným dramatickým dílem.

Děj čerpán ze života venkovského lidu: Anda, chudý sirotek, byla vychována u svého děda, starého Votavy, sedláka přičinlivého, který úmornou prací a skrblictvím si nastřádal pěkné jmění. Jelikož Votava mimo synovce Jirku, který sám jest zámožný rolník a kterému staroch není nakloněn pro neurvalou povahu, nemá jiných příbuzných než Andu, chystá se této vše odkázati. Obecní starosta, Sýkora, člověk spustlý, který hýřivým životem promrhal celé své jmění tak, že se octnul na mizině a dopustil se i podvodu, zadržev sebrané daně, umíní si vybřednouti z peněžité tísně pomocí Andina dědictví. Má totiž syna, Josefa, kterého chce s Andou oženiti a usiluje proto, aby stařičký Votava, jenž jest na samém sklonku života, dal vnučce v čas všechno připsati. Příležitosť sama se naskytne; přijedeť do vesnice notář. Starý Votava souhlasí: prohlédl už dávno zámysl Sýkorův, ví, že starosta čeká, by jeho těžce vydělané a nastřádané peníze utratil a promrhal a chce tomu zabrániti. Dá se dovésti k notáři a udělá tu závěť, v níž za dědičku všeho svého jmění ustanoví Andu, však s podmínkou — že nikdy nesmí se státi ženou Josefa Sýkory. Kdyby tak přece učinila, statek připadne Votavovu synovci Jirkovi. Touto závětí, kolem níž otáčí se celý další děj dramatu, zničeny jsou všechny naděje Sýkorovy. Snad možno ještě vše napraviti? Starosta prosí Votavu, domlouvá mu, by onu podmínku v závěti odstranil, vždyť Josef a Anda mají prý se tak rádi. Ale staroch nedá se obměkčiti; nedopustí, aby jeho statek přišel do rukou tak rozmařilých. Tu Sýkora osopí se surově na stařičkého Votavu, který byv již vzrušen cestou k notáři a sepisováním závěti, rozčílí se tak, že klesne a v několika okamžicích skoná. Tím velice efektně končí první jednání, rozhodně nejlepší část kusu.

Zachycen tu kus skutečného života, plný síly a vypozorovaných podrobností. Charakteristika jednajících osob jest jasně a pevně založena, dikce jadrná a přirozená.

Počátkem druhého jednání jsme uvedeni do statku Sýkorova. Starosta vyhrůžce nebožtíka Votavy posud zcela nevěří a očekává Andu, která byla odešla do města pro opis závěti. V tom přijde Jirka, vášnivý, nebezpečný pytlák, po němž lesník Černý již často pátral a počne přemlouvati Sýkoru, aby si s ním šel dnes v noci zapytlačit. Budou bezpečni, vždyť lesník prý odejel a nevrátí se až za několik dní. Však Sýkora nemá dnes žádného smyslu pro slasti pytlačení. Tu vrátí se Anda s opisem závěti a starosta přesvědčí se s hrůzou, že umírající Votava vykonal, čím hrozil. Již si nepřeje Andy za snachu, neb bez jmění nemá pro něho ceny. Však Josef, který Andu upřímně miluje, prohlásí pevně, že od ní neustoupí a pojme ji i zcela chudou za ženu. V hrozné tísni Sýkora obrátí se na Jirku a zapřísahá ho, aby se vzdal nároků na dědictví, postoupil statek Andě a nekazil štěstí mladých lidí. Však Jirka nedá se uprositi. Zoufalé postavení vnukne Sýkorovi ďábelskou myšlénku. Jediná překážka k jeho štěstí jest Jirka. Musí ho odstraniti. Když to nejde domluvou, půjde to násilím. Vhodný okamžik sám se nabízí. Půjde s Jirkou v noci na čekání a v houšti lesním odstraní výstřelem z pušky nepohodlného dědice.

V následující proměně otvírá se před námi divoká lesní krajina. Jest noc.

Lesník Černý, který cestu jen předstíral, přichází se svými lidmi, aby vyčíhal pytláky. Lesní houština je skryje. Za nedlouho plíží se dvě postavy. Jest to Jirka a Sýkora. Jirka kráčí napřed a hledá stopu zvěře. Té chvíle starosta použije, střelí naň ze zadu a prchne. Rána netrefila a Jirka se opět vrací, ale tu přijde do cesty lesníku Černému, který, když pytlák proti němu svou zbraň obrátí, tohoto ranou do prsou zastřelí. Sám je též raněn, takže musí domů se dáti odvésti. Za svítání vrací se lesem Josef, který byl doprovázel Andu do města, a nalezne mrtvolu Jirkovu. Ještě se nevzpamatuje z úžasu, když cestou přichází podnapilý dohazovač Novotný. Spatřiv mrtvolu a vedle ní syna starostova, soudí ihned dle okolností, že Josef Jirku zabil a pospíchá do vesnice, kde podezření své rozhlašuje.

V jednání třetím jsme opět v příbytku starostově. Sýkora nalézá se ve velikém rozčilení. Muka nejistoty jím zmítají. Neví, je-li vrahem čili ne. Přeje si z celé duše, aby Jirka byl na živu. Z nejistého jeho chování pozná Josef, že starosta Jirku zabil. Přichází četník a chce celou rodinu zatknouti. Tu hajní přivádějí lesníka Černého, který vyzná, že Jirku zabil. Sýkora jest svoboden. Radostně objímá Josefa a Andu, nestavě se déle v cestu jich lásce.

Otázka dědictví, která jest vlastně podkladem děje, zůstává nerozhodnuta, neb podmínka závěti není smrtí Jirkovou odstraněna.

Čistě harmonickému dojmu díla překáží jedna dissonance morální. Jest to neodpykaná vina Sýkorova. Starosta měl pevný zámysl, Jirku zabiti. Přistoupil po chladném uvážení k vykonání zločinu; že zakročením vnějších překážek skutečně se nestal vrahem Jirkovým, jest náhoda, která nemění ničeho na morální podstatě jeho viny. On jest vrahem.

Poměrem k tak velké vině, jakou jest úkladná vražda, jeví se nepokoj duševní, zmítající jím po domněle vykonaném zločinu, nedostatečným trestem.

Jadrný děj díla spracoval autor technicky obratně, v scénách silných; jen některá místa, kdy stává se příliš viditelnou ruka dramatické prozřetelnosti, spřádající a řídící osudy jednajících osob, mohla by býti jinak motivována, jako scéna v lese a návrat raněného lesníka Černého z lesa, právě kdy potřebí jeho svědectví o zastřelení Jirky.

K hlavním přednostem díla patří dále výtečná charakteristika a přirozená, trefná dikce.

Doufáme, že Štolba při svém velkém nadání nespokojí se pouhým, v povídkovém rámci se pohybujícím líčení příběhů z venkovského ovzduší, nýbrž že obrátí se na pole života společenského, kdež naskytuje se tak vděčná žeň pro dramatika vážného směru.

Gazdina roba. Drama o třech jednáních. Napsala Gabriela Preissová. Kusem: „Gazdina roba“ oblíbená novellistka Gabriela Preissová přihlásila se do řad dramatických spisovatelů. První pokus dopadl velice slibně. Drama, které sice svým povídkovým rámcem silně upomíná, že vzniklo z literatury výpravné, bylo totiž spracováno dle stejnojmenné novelly, má efektní děj, účinné scény a trefně provedenou charakteristiku hlavních i episodních postav.

Rozhodně slabší stránkou díla jest technika. Autorce chybí ještě zkušenosť divadelní a klidný, jasný přehled při ovládání dramatického materialu.

Děj, odehrávající se v uhersko-slovácké vesnici, upomíná na francouzská dramata manželské nevěry: Mánek Mešjaný, syn z velkého statku, miluje Evu, chudou krejčířku, děvče hodné, ale hrdé a tvrdohlavé. Matka Mánkova, Mešjanovka, která chce přerušiti poměr svého syna, jelikož má pro něho vyhlídnutou bohatou nevěstu, pohaní Evu a vyčte jí, že Mánka sama láká, jelikož chce se dostati na bohatý grunt. Eva, do hloubi duše uražena, dá Mánkovi výhost, ačkoli ho vřele miluje, a přijme ruku chudého, kulhavého kožešníka Samka. Však ani jako Samkova Eva nemůže ze srdce vypuditi lásku k Mešjanému. Přemáhá se všelijak, ale nedochází v manželství žádné spokojenosti. Muži svému nemůže přivyknouti, zdá se jí slabochem, a pocíťuje k němu ošklivosť. Vždyť stala se jeho ženou jen ze vzdoru! Když Samko, chováním jejím roztrpčen, urazí ji řka, že sama za Mešjaným běhala, opustí muže a prchne s Mánkem který ač ženat a otec dvou dítek, ji též stále miluje. Žijí spolu v Rakousích, kde Slováci na dobu letní vstupují do práce polní. Však Eva není spokojena. Chce státi se i před zákonem ženou Mánkovou, nechce s ním žíti jako roba. Mánek slíbí, že přestoupí na její víru, luteránskou, dá se rozvésti a ji pojme za ženu. Eva mu pevně důvěřuje. Ve své naivnosti neví, že logika lásky jest tak velice rozdílná od logiky zákona. Ačkoli Mánek a Eva pečlivě tají svůj poměr, přece rozhlásí se brzy, že Eva není ženou Mešjaného a tu ji kdosi veřejně pohaní. V pevné důvěře obrací se Eva k Mánkovi a žádá, aby zachránil její česť a prohlásil, že jest jeho ženou, že není robou. Však Mánek mlčí. Jak možno mu ujati se Evy, vždyť všichni vědí, že doma na Slovensku má ženu a děti? Nemá té síly duchovní, aby čelil všem zákonům, právům i předsudkům a obětoval jako Eva vše své lásce. Nedbá úpěnlivé prosby Eviny a dozná, že tato jeho ženou — není. Jedním slovem vystoupí před

Evou celá hrozná skutečnosť, cítí, jak krutě se sklamala. V hanbě nelze jí déle žíti, odhodlá se k sebevraždě; modravé vlny Dunaje poskytnou jí hrob.

Tento děj podán v svěžím, milou prostotou a přirozeností jímajícím obraze, jehož půvab na našem jevišti nemálo zvýšen pečlivou úpravou scénickou a malebnými kroji slováckými. Méně bychom souhlasili s moravským dialektem, jehož spisovatelka užila. Myslíme, že tak daleko není nutno jíti v pokusech uvádění realismu na jeviště. Mluva tím pozbývá přirozenosti a jemného odstiňování. Celkem z prvního pokusu soudíce, můžeme vítati v Preissové slibný talent dramatický.

„Oidip král.“ Tragedie Sofokleova. Přeložil Josef Končinský. Sofokleův „Oidip král,“ jejž Národní divadlo vypravilo s pietou a se skvělým zdarem, jest bez odporu jedním z nejmohutnějších, nejvelebnějších děl literatury klassické. Málo dojmů způsobených uměním může se rovnati pohnutí, které zmocňuje se nás pod vlivem tohoto gigantického díla, jež geniální koncepcí, hloubkou vášní a povah, velikostí myšlének, antickou prostotou v provedení a mocnou silou dramatickou uchvacuje a povznáší, ženouc nás všemi stupnicemi zvědavosti, napjetí, hrůzy a soucitu k výši duševní očisty. Hlavní pružinou děje jest odboj vůle lidské proti osudu. Tento vznešený zápas, který jeví nám vášně lidské v celé porobě a zároveň též svobodě, jak spějí k cíli osudem jim vytknutému, aniž by porušovaly neodvislosť naší vůle. Osud vládne štěstím, ale ne vůlí, zde přestává jeho moc; může zničiti, rozdrtiti štěstí člověka, ale nemůže ho přiměti ani k cnosti ani k hříchu. Člověk, ač nutnosti podroben, zachovává přece neodvislosť své vůle. Osud vedl Oidipa k přečinům, ale on zůstává přece nevinen. Jest nástrojem v ruce nutnosti, která ho přiměje k páchání hrozných hříchů, aniž by si podrobila jeho vůli. Ta zůstává svobodná, neodvislá a trestá krutě zločin spáchaný bez souhlasu jejího. —

Thebskému králi, Lajovi, synovi Labdakovu, bylo orakulem předpověděno, že zahyne rukou vlastního syna. Aby tomu zabránil, Lajos hochovi, když se narodil, svázal nohy a poručil ho utratiti. Manželka Lajova, Jokasta, odevzdala dítě pastevci, jenž v pohoří Kitheronském stáda hlídal, aby je zavraždil. Pastevci zželelo se dítka a daroval je sluhovi Polyba, krále korintského, aby je ze země odnesl a v cizině vychoval. Sluha odevzdal chlapce svému pánu, králi Polybovi, jehož manželství s Meropou nebylo požehnáno žádným dítkem. Hoch obdržel podle raněných nohou jméno: Oidip a byl vychován jako pravý syn Polybův a Meropy. Věřil pevně, že jest synem královských manželů, až mu jednou když v jinocha dospěl, při hostině jakýs host vyčetl, že jest podvržené dítě. Oidip už neměl poklidu, chtěl zvěděti pravdu a bez vědomí rodičův odebral se do Delf, zeptati se Apollonovy věštby. Na jeho otázku nedostalo se mu odpovědi; ale bylo mu předpověděno, že svého otce zavraždí a svou matku pojme za ženu. By se tato hrozná připověď nesplnila, Oidip už nevrátil se do Korinthu, nýbrž prchl do cizích krajů. Na cestě setkal se s Lajem, jehož ovšem neznal, a jenž provázen pěti sluhy se ubíral k delfskému orakulu. Cestující obořili se hrubě na Oidipa, odhánějíce ho s cesty. Rozpředla se půtka a Oidip Laja a všechny průvodčí zavraždil, až na jednoho sluhu, téhož, jenž kdysi ho byl zachoval na životě, a ten vrátil se s truchlivou zvěstí do Theb. Smrt Lajova zůstala nepomstěna, neb Thebští byli u pátrání po vrahu zdržováni Sfingou, která svou krvelačností trýznila město. Vykoupení kynulo jedině rozřešením hádanky, kterou Sfinga položila. Však Thebští marně napínali svůj důvtip; osudná hádanka nerozřešena. Tu přibyl Oidip do Theb, rozřešil hádanku, zachránil město, byl prohlášen králem a stal se chotěm Jokasty — své matky. Po letech, kdy Jokasta již choti svému čtyři dítky byla porodila, vypukl v městě mor, nákaza šířila se s obrovskou rychlostí a lidé i zvířata padali jí za oběť. Oidip vyslal do Delf, zeptati se věštby, jakým spůsobem by mohl město pohromy zbaviti.

Tím okamžikem počíná tragedie. Oidip i lid, před palácem shromážděný, očekávají s netrpělivostí návrat Kreontův. Tu kdosi oznamuje, že Kreon přichází. Vrací se, maje skráně vavřínem věnčené, s vyjasněnou tváří; nese dobrou zvěsť. Slova věštby zněla: „Nutno vraždou vraždu mstít, neb krev to prý, jež obci zhoubu přináší.“ Jest to smrt Lajova, jež volá po pomstě. Oidip počne ihned pátrati po bližších okolnostech vraždy, ale doví se jen, že Lajos padl cestou do Delf, byv napaden lupiči. Slavně slíbiv, že vše vynaloží, by po této slabé stopě zločince vypátral, Oidip pronáší hroznou kletbu nad vinníkem. Scéna tato spůsobuje hluboký dojem. Cítíte, jak nevyhnutelná síla Osudu blíží se jistým, neodvratným krokem a jak železnou pravicí chystá se učiniti děsný obrat v životě tohoto smrtelníka, který z neviny má býti vržen v muka výčitek svědomí, z obdivu k soucitu, z velikosti k ponížení. Mocný, slavný král Oidip klne tu vrahu, svolává na něho děsný trest, nevěda, že proklíná — sebe, že záhy sám bude tím „bídníkem, jenž bídně životem se má protrápiti.“ Nyní rozplétá se zvolna mistrným spůsobem celé to tajemné pletivo, skrývající pravý původ Oidipův a zavraždění Lajova, až nemilosrdná skutečnosť vystoupí v celém děsu a Oidip zří, jak hrozně splnil se na něm výrok věštby. Nešťastná Jokasta, matka Oidipova a manželka zároveň, zvěděvši pravdu uškrtí se, Oidip zbaví se zraku:

„Vždyť nevím, jakýma bych očima
moh' k otci vzhlédnout, až bych přišel do Hádu;
neb k matce přeubohé, u nichž obou jsem
byl činy spáchal, za něž viset malý trest.“

A ubožák se obrací se snažnou prosbou ku Kreontovi, by ho jako nákazu zlou ze země vyvrhl.

Nyní vystupují jasně ty dvě pružiny antického dramatu: osud a svoboda. Královský Oidip vykonává sám, vlastní vůlí, vlastní silou duchovní hroznou změnu, k níž ho byl Osud předurčil. — Dojem díla jest velkolepý. Zdrceni, otřeseni mohutností a silou antického genia opouštíte divadlo. U provedení osvědčili jak výkonní umělci tak i režie nevšední stupeň umělecké výše. Dílo podáno v celé své klassické prostotě a velebnosti. Lví podíl úspěchu náleží představiteli titulní úlohy, panu Slukovu, který osvědčil se býti dokonalým representantem klassické velikosti. Jeho Oidip, výsledek to umělecké zralosti, hlubokého studia a nevšední píle jest výkonem vysoce intressantním a cenným.

AP
52
K9
v. 11
no. 23

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.